નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

વિનયપિટકે

પારાજિકકણ્ડ-અટ્ઠકથા (પઠમો ભાગો)

ગન્થારમ્ભકથા

યો કપ્પકોટીહિપિ અપ્પમેય્યં;
કાલં કરોન્તો અતિદુક્કરાનિ;
ખેદં ગતો લોકહિતાય નાથો;
નમો મહાકારુણિકસ્સ તસ્સ.

અસમ્બુધં બુદ્ધનિસેવિતં યં;
ભવાભવં ગચ્છતિ જીવલોકો;
નમો અવિજ્જાદિકિલેસજાલ-
વિદ્ધંસિનો ધમ્મવરસ્સ તસ્સ.

ગુણેહિ યો સીલસમાધિપઞ્ઞા-
વિમુત્તિઞાણપ્પભુતીહિ યુત્તો;
ખેત્તં જનાનં કુસલત્થિકાનં;
તમરિયસઙ્ઘં સિરસા નમામિ.

ઇચ્ચેવમચ્ચન્તનમસ્સનેય્યં;
નમસ્સમાનો રતનત્તયં યં;
પુઞ્ઞાભિસન્દં વિપુલં અલત્થં;
તસ્સાનુભાવેન હતન્તરાયો.

યસ્મિં ઠિતે સાસનમટ્ઠિતસ્સ;
પતિટ્ઠિતં હોતિ સુસણ્ઠિતસ્સ;
તં વણ્ણયિસ્સં વિનયં અમિસ્સં;
નિસ્સાય પુબ્બાચરિયાનુભાવં.

કામઞ્ચ પુબ્બાચરિયાસભેહિ;
ઞાણમ્બુનિદ્ધોતમલાસવેહિ;
વિસુદ્ધવિજ્જાપટિસમ્ભિદેહિ ;
સદ્ધમ્મસંવણ્ણનકોવિદેહિ.

સલ્લેખિયે નોસુલભૂપમેહિ;
મહાવિહારસ્સ ધજૂપમેહિ;
સંવણ્ણિતોયં વિનયો નયેહિ;
ચિત્તેહિ સમ્બુદ્ધવરન્વયેહિ.

સંવણ્ણના સીહળદીપકેન;
વાક્યેન એસા પન સઙ્ખતત્તા;
ન કિઞ્ચિ અત્થં અભિસમ્ભુણાતિ;
દીપન્તરે ભિક્ખુજનસ્સ યસ્મા.

તસ્મા ઇમં પાળિનયાનુરૂપં;
સંવણ્ણનં દાનિ સમારભિસ્સં;
અજ્ઝેસનં બુદ્ધસિરિવ્હયસ્સ;
થેરસ્સ સમ્મા સમનુસ્સરન્તો.

સંવણ્ણનં તઞ્ચ સમારભન્તો;
તસ્સા મહાઅટ્ઠકથં સરીરં;
કત્વા મહાપચ્ચરિયં તથેવ;
કુરુન્દિનામાદિસુ વિસ્સુતાસુ.

વિનિચ્છયો અટ્ઠકથાસુ વુત્તો;
યો યુત્તમત્થં અપરિચ્ચજન્તો;
તતોપિ અન્તોગધથેરવાદં;
સંવણ્ણનં સમ્મ સમારભિસ્સં.

તં મે નિસામેન્તુ પસન્નચિત્તા;
થેરા ચ ભિક્ખૂ નવમજ્ઝિમા ચ;
ધમ્મપ્પદીપસ્સ તથાગતસ્સ;
સક્કચ્ચ ધમ્મં પતિમાનયન્તા.

બુદ્ધેન ધમ્મો વિનયો ચ વુત્તો;
યો તસ્સ પુત્તેહિ તથેવ ઞાતો;
સો યેહિ તેસં મતિમચ્ચજન્તા;
યસ્મા પુરે અટ્ઠકથા અકંસુ.

તસ્મા હિ યં અટ્ઠકથાસુ વુત્તં;
તં વજ્જયિત્વાન પમાદલેખં;
સબ્બમ્પિ સિક્ખાસુ સગારવાનં;

યસ્મા પમાણં ઇધ પણ્ડિતાનં.

તતો ચ ભાસન્તરમેવ હિત્વા;
વિત્થારમગ્ગઞ્ચ સમાસયિત્વા;
વિનિચ્છયં સબ્બમસેસયિત્વા;
તન્તિક્કમં કિઞ્ચિ અવોક્કમિત્વા.

સુત્તન્તિકાનં વચનાનમત્થં;
સુત્તાનુરૂપં પરિદીપયન્તી;
યસ્મા અયં હેસ્સતિ વણ્ણનાપિ;
સક્કચ્ચ તસ્મા અનુસિક્ખિતબ્બાતિ.

બાહિરનિદાનકથા

તત્થ **તં વણ્ણયિસ્સં વિનય**ન્તિ વુત્તત્તા વિનયો તાવ વવત્થપેતબ્બો. તેનેતં વુચ્ચતિ – ‘‘વિનયો નામ ઇધ સકલં વિનયપિટકં અધિપ્પેત’’ન્તિ. સંવણ્ણનત્થં પનસ્સ અયં **માતિકા** –

વુત્તં યેન યદા યસ્મા, ધારિતં યેન ચાભતં;
યત્થપ્પતિટ્ઠિતચેતમેતં વત્વા વિધિં તતો.

તેનાતિઆદિપાઠસ્સ, અત્થં નાનપ્પકારતો;
દસ્સયન્તો કરિસ્સામિ, વિનયસ્સત્થવણ્ણનન્તિ.

તત્થ **વુત્તં યેન યદા યસ્મા**તિ ઇદં તાવ વચનં ‘‘તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા વેરઞ્જાયં વિહરતી’’તિ એવમાદિવચનં સન્ધાય વુત્તં. ઇદઞ્હિ બુદ્ધસ્સ ભગવતો અત્તપચ્ચક્ખવચનં ન હોતિ, તસ્મા વત્તબ્બમેતં ‘‘ઇદં વચનં કેન વુત્તં, કદા વુત્તં, કસ્મા ચ વુત્ત’’ન્તિ? આયસ્મતા ઉપાલિત્થેરેન વુત્તં, તઞ્ચ પન પઠમમહાસઙ્ગીતિકાલે.

પઠમમહાસઙ્ગીતિકથા

પઠમમહાસઙ્ગીતિ નામ ચેસા કિઞ્ચાપિ પઞ્ચસતિક**સઙ્ગીતિક્ખન્ધકે** વુત્તા, નિદાનકોસલ્લત્થં પન ઇધાપિ ઇમિના નયેન વેદિતબ્બા. ધમ્મચક્કપ્પવત્તનઞ્હિ આદિં કત્વા યાવ સુભદ્દપરિબ્બાજકવિનયના કતબુદ્ધકિચ્ચે કુસિનારાયં ઉપવત્તને મલ્લાનં સાલવને યમકસાલાનમન્તરે વિસાખપુણ્ણમદિવસે પચ્ચૂસસમયે અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બુતે ભગવતિ લોકનાથે, ભગવતો પરિનિબ્બાને સન્નિપતિતાનં સત્તન્નં ભિક્ખુસતસહસ્સાનં સઙ્ઘત્થેરો આયસ્મા મહાકસ્સપો સત્તાહપરિનિબ્બુતે ભગવતિ, સુભદ્દેન વુડ્ઢપબ્બજિતેન ‘‘અલં, આવુસો, મા સોચિત્થ, મા પરિદેવિત્થ, સુમુત્તા મયં તેન મહાસમણેન; ઉપદ્દુતા ચ હોમ – ‘ઇદં વો કપ્પતિ, ઇદં વો ન કપ્પતી’તિ! ઇદાનિ પન મયં યં ઇચ્છિસ્સામ તં કરિસ્સામ, યં ન ઇચ્છિસ્સામ ન તં કરિસ્સામા’’તિ (ચૂળવ॰ ૪૩૭; દી॰ નિ॰ ૨.૨૩૨) વુત્તવચનમનુસ્સરન્તો ‘‘ઠાનં ખો પનેતં વિજ્જતિ યં પાપભિક્ખૂ અતીતસત્થુકં પાવચનન્તિ મઞ્ઞમાના પક્ખં લભિત્વા નચિરસ્સેવ સદ્ધમ્મં અન્તરધાપેય્યું, યાવ ચ ધમ્મવિનયો તિટ્ઠતિ તાવ અનતીતસત્થુકમેવ પાવચનં હોતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

‘યો વો, આનન્દ, મયા ધમ્મો ચ વિનયો ચ દેસિતો પઞ્ઞત્તો , સો વો મમચ્ચયેન સત્થા’તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૧૬).

‘‘યંનૂનાહં ધમ્મઞ્ચ વિનયઞ્ચ સઙ્ગાયેય્યં, યથયિદં સાસનં અદ્ધનિયં અસ્સ ચિરટ્ઠિતિકં.

યં ચાહં ભગવતા –

‘ધારેસ્સસિ પન મે ત્વં, કસ્સપ, સાણાનિ પંસુકૂલાનિ નિબ્બસનાની’તિ વત્વા ચીવરે સાધારણપરિભોગેન ચેવ,

‘અહં, ભિક્ખવે, યાવદે આકઙ્ખામિ વિવિચ્ચેવ કામેહિ...પે॰... પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરામિ; કસ્સપોપિ, ભિક્ખવે, યાવદે આકઙ્ખતિ વિવિચ્ચેવ કામેહિ...પે॰... પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતી’તિ –

એવમાદિના નયેન નવાનુપુબ્બવિહારછળભિઞ્ઞાપ્પભેદે ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મે અત્તના સમસમટ્ઠપનેન ચ અનુગ્ગહિતો, તસ્સ કિમઞ્ઞં આણણ્યં ભવિસ્સતિ; નનુ મં ભગવા રાજા વિય સકકવચઇસ્સરિયાનુપ્પદાનેન અત્તનો કુલવંસપ્પતિટ્ઠાપકં પુત્તં ‘સદ્ધમ્મવંસપ્પતિટ્ઠાપકો મે અયં ભવિસ્સતી’તિ મન્ત્વા ઇમિના અસાધારણેન અનુગ્ગહેન અનુગ્ગહેસી’’તિ ચિન્તયન્તો ધમ્મવિનયસઙ્ગાયનત્થં ભિક્ખૂનં ઉસ્સાહં જનેસિ. યથાહ –

‘‘અથ ખો આયસ્મા મહાકસ્સપો ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘એકમિદાહં, આવુસો, સમયં પાવાય કુસિનારં અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નો મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં પઞ્ચમત્તેહિ ભિક્ખુસતેહી’’તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૩૧) સબ્બં **સુભદ્દકણ્ડં** વિત્થારતો વેદિતબ્બં.

તતો પરં આહ –

‘‘હન્દ મયં, આવુસો, ધમ્મઞ્ચ વિનયઞ્ચ સઙ્ગાયેય્યામ. પુરે અધમ્મો દિપ્પતિ, ધમ્મો પટિબાહિય્યતિ; અવિનયો દિપ્પતિ, વિનયો પટિબાહિય્યતિ. પુરે અધમ્મવાદિનો બલવન્તો હોન્તિ, ધમ્મવાદિનો દુબ્બલા હોન્તિ; અવિનયવાદિનો બલવન્તો હોન્તિ, વિનયવાદિનો દુબ્બલા હોન્તી’’તિ (ચૂળવ॰ ૪૩૭).

ભિક્ખૂ આહંસુ – ‘‘તેન હિ, ભન્તે, થેરો ભિક્ખૂ ઉચ્ચિનતૂ’’તિ. થેરો સકલનવઙ્ગસત્થુસાસનપરિયત્તિધરે પુથુજ્જન-સોતાપન્ન-સકદાગામિ-અનાગામિ-સુક્ખવિપસ્સકખીણાસવભિક્ખૂ અનેકસતે અનેકસહસ્સે ચ વજ્જેત્વા તિપિટકસબ્બપરિયત્તિપ્પભેદધરે પટિસમ્ભિદાપ્પત્તે મહાનુભાવે યેભુય્યેન ભગવતા એતદગ્ગં આરોપિતે તેવિજ્જાદિભેદે ખીણાસવભિક્ખૂયેવ એકૂનપઞ્ચસતે પરિગ્ગહેસિ. યે સન્ધાય ઇદં વુત્તં – ‘‘અથ ખો આયસ્મા મહાકસ્સપો એકેનૂનાપઞ્ચઅરહન્તસતાનિ ઉચ્ચિની’’તિ (ચૂળવ॰ ૪૩૭).

કિસ્સ પન થેરો એકેનૂનમકાસીતિ? આયસ્મતો આનન્દત્થેરસ્સ ઓકાસકરણત્થં. તેન હાયસ્મતા સહાપિ વિનાપિ ન સક્કા ધમ્મસઙ્ગીતિ કાતું, સો હાયસ્મા સેક્ખો સકરણીયો, તસ્મા સહાપિ ન સક્કા; યસ્મા પનસ્સ કિઞ્ચિ દસબલદેસિતં સુત્તગેય્યાદિકં ભગવતો અસમ્મુખા પટિગ્ગહિતં નામ નત્થિ, તસ્મા વિનાપિ ન સક્કા. યદિ એવં સેક્ખોપિ સમાનો ધમ્મસઙ્ગીતિયા બહુકારત્તા થેરેન ઉચ્ચિનિતબ્બો અસ્સ. અથ કસ્મા ન ઉચ્ચિનિતોતિ ? પરૂપવાદવિવજ્જનતો. થેરો હિ આયસ્મન્તે આનન્દે અતિવિય વિસ્સત્થો અહોસિ, તથા હિ નં સિરસ્મિં પલિતેસુ

જાતેસુપિ ‘‘ન વાયં કુમારકો મત્તમઞ્ઞાસી’’તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૫૪) કુમારકવાદેન ઓવદતિ. સક્યકુલપ્પસુતો ચાયં આયસ્મા તથાગતસ્સ ભાતા ચૂળપિતુપુત્તો. તત્ર હિ ભિક્ખૂ છન્દાગમનં વિય મઞ્ઞમાના ‘‘બહૂ અસેક્ખપટિસમ્ભિદાપ્પત્તે ભિક્ખૂ ઠપેત્વા આનન્દં સેક્ખપટિસમ્ભિદાપ્પત્તં થેરો ઉચ્ચિની’’તિ ઉપવદેય્યું, તં પરૂપવાદં પરિવજ્જેન્તો ‘‘આનન્દં વિના સઙ્ગીતિ ન સક્કા કાતું, ભિક્ખૂનંયેવ અનુમતિયા ગહેસ્સામી’’તિ ન ઉચ્ચિનિ.

અથ સયમેવ ભિક્ખૂ આનન્દસ્સત્થાય થેરં યાચિંસુ. યથાહ –

‘‘ભિક્ખૂ આયસ્મન્તં મહાકસ્સપં એતદવોચું – ‘અયં, ભન્તે, આયસ્મા આનન્દો કિઞ્ચાપિ સેક્ખો અભબ્બો છન્દા દોસા મોહા ભયા અગતિં ગન્તું, બહુ ચાનેન ભગવતો સન્તિકે ધમ્મો ચ વિનયો ચ પરિયત્તો; તેન હિ, ભન્તે, થેરો આયસ્મન્તમ્પિ આનન્દં ઉચ્ચિનતૂ’તિ. અથ ખો આયસ્મા મહાકસ્સપો આયસ્મન્તમ્પિ આનન્દં ઉચ્ચિની’’તિ (ચૂળવ॰ ૪૩૭).

એવં ભિક્ખૂનં અનુમતિયા ઉચ્ચિનિતેન તેનાયસ્મતા સદ્ધિં પઞ્ચ થેરસતાનિ અહેસું.

અથ ખો થેરાનં ભિક્ખૂનં એતદહોસિ – ‘‘કત્થ નુ ખો મયં ધમ્મઞ્ચ વિનયઞ્ચ સઙ્ગાયેય્યામા’’તિ. અથ ખો થેરાનં ભિક્ખૂનં એતદહોસિ – ‘‘રાજગહં ખો મહાગોચરં પહૂતસેનાસનં, યંનૂન મયં રાજગહે વસ્સં વસન્તા ધમ્મઞ્ચ વિનયઞ્ચ સઙ્ગાયેય્યામ, ન અઞ્ઞે ભિક્ખૂ રાજગહે વસ્સં ઉપગચ્છેય્યુ’’ન્તિ. કસ્મા પન નેસં એતદહોસિ? ઇદં અમ્હાકં થાવરકમ્મં, કોચિ વિસભાગપુગ્ગલો સઙ્ઘમજ્ઝં પવિસિત્વા ઉક્કોટેય્યાતિ. અથાયસ્મા મહાકસ્સપો ઞત્તિદુતિયેન કમ્મેન સાવેસિ, તં **સઙ્ગીતિક્ખન્ધકે** વુત્તનયેનેવ ઞાતબ્બં.

અથ તથાગતસ્સ પરિનિબ્બાનતો સત્તસુ સાધુકીળનદિવસેસુ સત્તસુ ચ ધાતુપૂજાદિવસેસુ વીતિવત્તેસુ ‘‘અડ્ઢમાસો અતિક્કન્તો, ઇદાનિ ગિમ્હાનં દિયડ્ઢો માસો સેસો, ઉપકટ્ઠા વસ્સૂપનાયિકા’’તિ મન્ત્વા મહાકસ્સપત્થેરો ‘‘રાજગહં, આવુસો, ગચ્છામા’’તિ ઉપડ્ઢં ભિક્ખુસઙ્ઘં ગહેત્વા એકં મગ્ગં ગતો. અનુરુદ્ધત્થેરોપિ ઉપડ્ઢં ગહેત્વા એકં મગ્ગં ગતો. આનન્દત્થેરો પન ભગવતો પત્તચીવરં ગહેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો સાવત્થિં ગન્ત્વા રાજગહં ગન્તુકામો યેન સાવત્થિ તેન ચારિકં પક્કામિ. આનન્દત્થેરેન ગતગતટ્ઠાને મહાપરિદેવો અહોસિ – ‘‘ભન્તે આનન્દ, કુહિં સત્થારં ઠપેત્વા આગતોસી’’તિ . અનુપુબ્બેન પન સાવત્થિં અનુપ્પત્તે થેરે ભગવતો પરિનિબ્બાનદિવસે વિય મહાપરિદેવો અહોસિ.

તત્ર સુદં આયસ્મા આનન્દો અનિચ્ચતાદિપટિસંયુત્તાય ધમ્મિયા કથાય તં મહાજનં સઞ્ઞાપેત્વા જેતવનં પવિસિત્વા દસબલેન વસિતગન્ધકુટિયા દ્વારં વિવરિત્વા મઞ્ચપીઠં નીહરિત્વા પપ્ફોટેત્વા ગન્ધકુટિં સમ્મજ્જિત્વા મિલાતમાલાકચવરં છડ્ડેત્વા મઞ્ચપીઠં અતિહરિત્વા પુન યથાઠાને ઠપેત્વા ભગવતો ઠિતકાલે કરણીયં વત્તં સબ્બમકાસિ. અથ થેરો ભગવતો પરિનિબ્બાનતો પભુતિ ઠાનનિસજ્જબહુલત્તા ઉસ્સન્નધાતુકં કાયં સમસ્સાસેતું દુતિયદિવસે ખીરવિરેચનં પિવિત્વા વિહારેયેવ નિસીદિ. યં સન્ધાય સુભેન માણવેન પહિતં માણવકં એતદવોચ –

‘‘અકાલો ખો, માણવક, અત્થિ મે અજ્જ ભેસજ્જમત્તા પીતા, અપ્પેવ નામ સ્વેપિ ઉપસઙ્કમેય્યામા’’તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૪૪૭).

દુતિયદિવસે ચેતકત્થેરેન પચ્છાસમણેન ગન્ત્વા સુભેન માણવેન પુટ્ઠો દીઘનિકાયે **સુભસુત્તં**નામ દસમં સુત્તમભાસિ.

અથ થેરો જેતવનવિહારે ખણ્ડફુલ્લપ્પટિસઙ્ખરણં કારાપેત્વા ઉપકટ્ઠાય વસ્સૂપનાયિકાય રાજગહં ગતો. તથા મહાકસ્સપત્થેરો અનુરુદ્ધત્થેરો ચ સબ્બં ભિક્ખુસઙ્ઘં ગહેત્વા રાજગહમેવ ગતો.

તેન ખો પન સમયેન રાજગહે અટ્ઠારસ મહાવિહારા હોન્તિ. તે સબ્બેપિ છડ્ડિતપતિતઉક્લાપા અહેસું. ભગવતો હિ પરિનિબ્બાને સબ્બે ભિક્ખૂ અત્તનો અત્તનો પત્તચીવરં ગહેત્વા વિહારે ચ પરિવેણે ચ છડ્ડેત્વા અગમંસુ. તત્થ થેરા ભગવતો વચનપૂજનત્થં તિત્થિયવાદપરિમોચનત્થઞ્ચ ''પઠમં માસં ખણ્ડફુલ્લપ્પટિસઙ્ખરણં કરોમા''તિ ચિન્તેસું. તિત્થિયા હિ એવં વદેય્યું – ''સમણસ્સ ગોતમસ્સ સાવકા સત્થરિ ઠિતેયેવ વિહારે પટિજગ્ગિંસુ, પરિનિબ્બુતે છડ્ડેસુ''ન્તિ. તેસં વાદપરિમોચનત્થઞ્ચ ચિન્તેસુન્તિ વુત્તં હોતિ. વુત્તમ્પિ હેતં –

> ''અથ ખો થેરાનં ભિક્ખૂનં એતદહોસિ – 'ભગવતા ખો, આવુસો, ખણ્ડફુલ્લપ્પટિસઙ્ખરણં વણ્ણિતં. હન્દ મયં, આવુસો, પઠમં માસં ખણ્ડફુલ્લપ્પટિસઙ્ખરણં કરોમ, મજ્ઝિમં માસં સન્નિપતિત્વા ધમ્મઞ્ચ વિનયઞ્ચ સઙ્ગાયિસ્સામા''તિ (ચૂળવ॰ ૪૩૮).

તે દુતિયદિવસે ગન્ત્વા રાજદ્વારે અટ્ઠંસુ. અજાતસત્તુ રાજા આગન્ત્વા વન્દિત્વા ''કિં, ભન્તે, આગતત્થા''તિ અત્તના કત્તબ્બકિચ્ચં પટિપુચ્છિ. થેરા અટ્ઠારસ મહાવિહારપટિસઙ્ખરણત્થાય હત્થકમ્મં પટિવેદેસું. ''સાધુ, ભન્તે''તિ રાજા હત્થકમ્મકારકે મનુસ્સે અદાસિ. થેરા પઠમં માસં સબ્બવિહારે પટિસઙ્ખરાપેત્વા રઞ્ઞો આરોચેસું – ''નિટ્ઠિતં, મહારાજ, વિહારપટિસઙ્ખરણં. ઇદાનિ ધમ્મવિનયસઙ્ગહં કરોમા''તિ. ''સાધુ, ભન્તે, વિસ્સત્થા કરોથ. મય્હં આણાચક્કં, તુમ્હાકં ધમ્મચક્કં હોતુ. આણાપેથ, ભન્તે, કિં કરોમી''તિ? ''સઙ્ગહં કરોન્તાનં ભિક્ખૂનં સન્નિસજ્જટ્ઠાનં, મહારાજા''તિ. ''કત્થ કરોમિ, ભન્તે''તિ? ''વેભારપબ્બતપસ્સે સત્તપણ્ણિગુહાદ્વારે કાતું યુત્તં, મહારાજા''તિ. ''સાધુ, ભન્તે''તિ ખો રાજા અજાતસત્તુ વિસ્સકમ્મુના નિમ્મિતસદિસં સુવિભત્તભિત્તિત્થમ્ભસોપાનં નાનાવિધમાલાકમ્મલતાકમ્મવિચિત્તં અભિભવન્તમિવ રાજભવનવિભૂતિં અવહસન્તમિવ દેવવિમાનસિરિં સિરિયા નિકેતમિવ એકનિપાતતિત્થમિવ ચ દેવમનુસ્સનયનવિહઙ્ગાનં લોકરામણેય્યકમિવ સમ્પિણ્ડિતં દટ્ઠબ્બસારમણ્ડં મણ્ડપં કારાપેત્વા વિવિધકુસુમદામ-ઓલમ્બક-વિનિગ્ગલન્તચારુવિતાનં રતનવિચિત્તમણિકોટ્ટિમતલમિવ ચ નં નાનાપુપ્ફૂપહારવિચિત્તસુપરિનિટ્ઠિતભૂમિકમ્મં બ્રહ્મવિમાનસદિસં અલઙ્કરિત્વા તસ્મિં મહામણ્ડપે પઞ્ચસતાનં ભિક્ખૂનં અનગ્ઘાનિ પઞ્ચ કપ્પિયપચ્ચત્થરણસતાનિ પઞ્ઞાપેત્વા દક્ખિણભાગં નિસ્સાય ઉત્તરાભિમુખં થેરાસનં મણ્ડપમજ્ઝે પુરત્થાભિમુખં બુદ્ધસ્સ ભગવતો આસનારહં ધમ્માસનં પઞ્ઞાપેત્વા દન્તખચિતં બીજનિઞ્ચેત્થ ઠપેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ આરોચાપેસિ – ''નિટ્ઠિતં, ભન્તે, મમ કિચ્ચ''ન્તિ.

તસ્મિં ખો પન સમયે એકચ્ચે ભિક્ખૂ આયસ્મન્તં આનન્દં સન્ધાય એવમાહંસુ – ''ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે એકો ભિક્ખુ વિસ્સગન્ધં વાયન્તો વિચરતી''તિ. થેરો તં સુત્વા ''ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે અઞ્ઞો વિસ્સગન્ધં વાયન્તો વિચરણકભિક્ખુ નામ નત્થિ, અદ્ધા એતે મં સન્ધાય વદન્તી''તિ સંવેગં આપજ્જિ. એકચ્ચે ભિક્ખૂ આયસ્મન્તં આનન્દં આહંસુ – ''સ્વે, આવુસો, સન્નિપાતો ત્વઞ્ચ સેક્ખો સકરણીયો, તેન તે ન યુત્તં સન્નિપાતં ગન્તું, અપ્પમત્તો હોહી''તિ.

અથ ખો આયસ્મા આનન્દો – ''સ્વે સન્નિપાતો, ન ખો પન મેતં પતિરૂપં ય્વાહં સેક્ખો સમાનો સન્નિપાતં ગચ્છેય્ય''ન્તિ બહુદેવ રત્તિં કાયગતાયસતિયા વીતિનામેત્વા રત્તિયા પચ્ચૂસસમયં ચઙ્કમા ઓરોહિત્વા વિહારં પવિસિત્વા ''નિપજ્જિસ્સામી''તિ કાયં આવજ્જેસિ. દ્વે પાદા ભૂમિતો મુત્તા, અપ્પત્તઞ્ચ સીસં બિમ્બોહનં, એતસ્મિં અન્તરે અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુચ્ચિ. અયઞ્હિ આયસ્મા ચઙ્કમેન બહિ વીતિનામેત્વા વિસેસં નિબ્બત્તેતું અસક્કોન્તો ચિન્તેસિ – ''નનુ મં ભગવા એતદવોચ – 'કતપુઞ્ઞોસિ ત્વં, આનન્દ, પધાનમનુયુઞ્જ; ખિપ્પં હોહિસિ અનાસવો'તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૦૭). બુદ્ધાનઞ્ચ કથાદોસો નામ નત્થિ. મમ અચ્ચારદ્ધં વીરિયં તેન મે ચિત્તં ઉદ્ધચ્ચાય સંવત્તતિ. હન્દાહં વીરિયસમથં યોજેમી''તિ ચઙ્કમા ઓરોહિત્વા પાદધોવનટ્ઠાને ઠત્વા પાદે ધોવિત્વા વિહારં પવિસિત્વા મઞ્ચકે નિસીદિત્વા ''થોકં વિસ્સમિસ્સામી''તિ કાયં મઞ્ચકે ઉપનામેસિ. દ્વે પાદા ભૂમિતો મુત્તા, સીસઞ્ચ બિમ્બોહનં અસમ્પત્તં. એતસ્મિં અન્તરે અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુત્તં, ચતુઇરિયાપથવિરહિતં થેરસ્સ અરહત્તં અહોસિ. તેન ઇમસ્મિં સાસને અનિપન્નો અનિસિન્નો અટ્ઠિતો અચઙ્કમન્તો ''કો ભિક્ખુ અરહત્તં પત્તો''તિ વુત્તે ''આનન્દત્થેરો''તિ વત્તું વટ્ટતિ.

અથ ખો થેરા ભિક્ખૂ દુતિયદિવસે કતભત્તકિચ્ચા પત્તચીવરં પટિસામેત્વા ધમ્મસભાયં સન્નિપતિતા. આનન્દત્થેરો પન અત્તનો અરહત્તપ્પત્તિં ઞાપેતુકામો ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં ન ગતો. ભિક્ખૂ યથાવુડ્ઢં અત્તનો અત્તનો પત્તાસને નિસીદન્તા આનન્દત્થેરસ્સ આસનં ઠપેત્વા નિસિન્ના. તત્થ કેહિચિ ''એતમાસનં કસ્સા''તિ વુત્તે ''આનન્દત્થેરસ્સા''તિ. ''આનન્દો પન કુહિં ગતો''તિ? તસ્મિં સમયે થેરો ચિન્તેસિ – ''ઇદાનિ મય્હં ગમનકાલો''તિ. તતો અત્તનો આનુભાવં દસ્સેન્તો પથવિયં નિમુજ્જિત્વા અત્તનો આસનેયેવ અત્તાનં દસ્સેસિ. આકાસેનાગન્ત્વા નિસીદીતિપિ એકે.

એવં નિસિન્ને તસ્મિં આયસ્મન્તે મહાકસ્સપત્થેરો ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''આવુસો, કિં પઠમં સઙ્ગાયામ, ધમ્મં વા વિનયં વા''તિ? ભિક્ખૂ આહંસુ – ''ભન્તે મહાકસ્સપ, **વિનયો નામ બુદ્ધસાસનસ્સ આયુ, વિનયે ઠિતે સાસનં ઠિતં હોતિ**; તસ્મા પઠમં વિનયં સઙ્ગાયામા''તિ,. ''કં ધુરં કત્વા''તિ? ''આયસ્મન્તં ઉપાલિ''ન્તિ. ''કિં આનન્દો નપ્પહોતી''તિ? ''નો નપ્પહોતિ; અપિ ચ ખો પન સમ્માસમ્બુદ્ધો ધરમાનોયેવ વિનયપરિયત્તિં નિસ્સાય આયસ્મન્તં ઉપાલિં એતદગ્ગે ઠપેસિ – 'એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં વિનયધરાનં યદિદં ઉપાલી'તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૨૧૯, ૨૨૮). તસ્મા ઉપાલિત્થેરં પુચ્છિત્વા વિનયં સઙ્ગાયામા''તિ. તતો થેરો વિનયં પુચ્છનત્થાય અત્તનાવ અત્તાનં સમ્મન્નિ. ઉપાલિત્થેરોપિ વિસ્સજ્જનત્થાય સમ્મન્નિ. તત્રાયં પાળિ –

''અથ ખો આયસ્મા મહાકસ્સપો સઙ્ઘં ઞાપેસિ –

''સુણાતુ મે, આવુસો, સઙ્ઘો. યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં, અહં ઉપાલિં વિનયં પુચ્છેય્ય'ન્તિ.

''આયસ્માપિ ઉપાલિ સઙ્ઘં ઞાપેસિ –

''સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો. યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં, અહં આયસ્મતા મહાકસ્સપેન વિનયં પુટ્ઠો વિસ્સજ્જેય્ય''ન્તિ.

એવં અત્તનાવ અત્તાનં સમ્મન્નિત્વા આયસ્મા ઉપાલિ ઉટ્ઠાયાસના એકંસં ચીવરં કત્વા થેરે ભિક્ખૂ વન્દિત્વા ધમ્માસને નિસીદિ, દન્તખચિતં બીજનિં ગહેત્વા. તતો આયસ્મા મહાકસ્સપો થેરાસને નિસીદિત્વા આયસ્મન્તં

ઉપાલિં વિનયં પુચ્છિ – ‘‘પઠમં, આવુસો ઉપાલિ, પારાજિકં કત્થ પઞ્ઞત્ત’’ન્તિ ? ‘‘વેસાલિયં, ભન્તે’’તિ. ‘‘કં આરબ્ભા’’તિ? ‘‘સુદિન્નં કલન્દપુત્તં આરબ્ભા’’તિ. ‘‘કિસ્મિં વત્થુસ્મિ’’ન્તિ? ‘‘મેથુનધમ્મે’’તિ.

અથ ખો આયસ્મા મહાકસ્સપો આયસ્મન્તં ઉપાલિં પઠમસ્સ પારાજિકસ્સ વત્થુમ્પિ પુચ્છિ, નિદાનમ્પિ પુચ્છિ, પુગ્ગલમ્પિ પુચ્છિ, પઞ્ઞત્તિમ્પિ પુચ્છિ, અનુપઞ્ઞત્તિમ્પિ પુચ્છિ, આપત્તિમ્પિ પુચ્છિ, અનાપત્તિમ્પિ પુચ્છિ; યથા ચ પઠમસ્સ તથા દુતિયસ્સ તથા તતિયસ્સ તથા ચતુત્થસ્સ પારાજિકસ્સ વત્થુમ્પિ પુચ્છિ…પે॰… અનાપત્તિમ્પિ પુચ્છિ. પુટ્ઠો પુટ્ઠો ઉપાલિત્થેરો વિસ્સજ્જેસિ. તતો ઇમાનિ ચત્તારિ પારાજિકાનિ ‘‘પારાજિકકણ્ડં નામ ઇદ’’ન્તિ સઙ્ગહં આરોપેત્વા ઠપેસું. તેરસ સઙ્ઘાદિસેસાનિ ‘‘તેરસક’’ન્તિ ઠપેસું. દ્વે સિક્ખાપદાનિ ‘‘અનિયતાની’’તિ ઠપેસું. તિંસ સિક્ખાપદાનિ ‘‘નિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયાની’’તિ ઠપેસું. દ્વેનવુતિ સિક્ખાપદાનિ ‘‘પાચિત્તિયાની’’તિ ઠપેસું. ચત્તારિ સિક્ખાપદાનિ ‘‘પાટિદેસનીયાની’’તિ ઠપેસું. પઞ્ચસત્તતિ સિક્ખાપદાનિ ‘‘સેખિયાની’’તિ ઠપેસું. સત્ત ધમ્મે ‘‘અધિકરણસમથા’’તિ ઠપેસું.

એવં મહાવિભઙ્ગં સઙ્ગહં આરોપેત્વા ભિક્ખુનીવિભઙ્ગે અટ્ઠ સિક્ખાપદાનિ ‘‘પારાજિકકણ્ડં નામ ઇદ’’ન્તિ ઠપેસું. સત્તરસ સિક્ખાપદાનિ ‘‘સત્તરસક’’ન્તિ ઠપેસું. તિંસ સિક્ખાપદાનિ ‘‘નિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયાની’’તિ ઠપેસું. છસટ્ઠિસતસિક્ખાપદાનિ ‘‘પાચિત્તિયાની’’તિ ઠપેસું. અટ્ઠ સિક્ખાપદાનિ ‘‘પાટિદેસનીયાની’’તિ ઠપેસું. પઞ્ચસત્તતિ સિક્ખાપદાનિ ‘‘સેખિયાની’’તિ ઠપેસું. સત્ત ધમ્મે ‘‘અધિકરણસમથા’’તિ ઠપેસું. એવં ભિક્ખુનીવિભઙ્ગં સઙ્ગહં આરોપેત્વા એતેનેવ ઉપાયેન ખન્ધકપરિવારેપિ આરોપેસું. એવમેતં સઉભતોવિભઙ્ગખન્ધકપરિવારં વિનયપિટકં સઙ્ગહમારૂળ્હં સબ્બં મહાકસ્સપત્થેરો પુચ્છિ, ઉપાલિત્થેરો વિસ્સજ્જેસિ. પુચ્છાવિસ્સજ્જનપરિયોસાને પઞ્ચ અરહન્તસતાનિ સઙ્ગહં આરોપિતનયેનેવ ગણસજ્ઝાયમકંસુ. વિનયસઙ્ગહાવસાને ઉપાલિત્થેરો દન્તખચિતં બીજનિં નિક્ખિપિત્વા ધમ્માસના ઓરોહિત્વા વુડ્ઢે ભિક્ખૂ વન્દિત્વા અત્તનો પત્તાસને નિસીદિ.

વિનયં સઙ્ગાયિત્વા ધમ્મં સઙ્ગાયિતુકામો આયસ્મા મહાકસ્સપો ભિક્ખૂ પુચ્છિ – ‘‘ધમ્મં સઙ્ગાયન્તેહિ કં પુગ્ગલં ધુરં કત્વા ધમ્મો સઙ્ગાયિતબ્બો’’તિ? ભિક્ખૂ ‘‘આનન્દત્થેરં ધુરં કત્વા’’તિ આહંસુ.

અથ ખો આયસ્મા મહાકસ્સપો સઙ્ઘં ઞાપેસિ –

‘‘સુણાતુ મે, આવુસો, સઙ્ઘો. યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં, અહં આનન્દં ધમ્મં પુચ્છેય્ય’’ન્તિ.

અથ ખો આયસ્મા આનન્દો સઙ્ઘં ઞાપેસિ –

‘‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં, અહં આયસ્મતા મહાકસ્સપેન ધમ્મં પુટ્ઠો વિસ્સજ્જેય્ય’’ન્તિ.

અથ ખો આયસ્મા આનન્દો ઉટ્ઠાયાસના એકંસં ચીવરં કત્વા થેરે ભિક્ખૂ વન્દિત્વા ધમ્માસને નિસીદિ દન્તખચિતં બીજનિં ગહેત્વા. અથ મહાકસ્સપત્થેરો આનન્દત્થેરં ધમ્મં પુચ્છિ – ‘‘બ્રહ્મજાલં, આવુસો આનન્દ, કત્થ ભાસિત’’ન્તિ? ‘‘અન્તરા ચ, ભન્તે, રાજગહં અન્તરા ચ નાળન્દં રાજાગારકે અમ્બલટ્ઠિકાય’’ન્તિ. ‘‘કં આરબ્ભા’’તિ? ‘‘સુપ્પિયઞ્ચ પરિબ્બાજકં, બ્રહ્મદત્તઞ્ચ માણવ’’ન્તિ. ‘‘કિસ્મિં વત્થુસ્મિ’’ન્તિ? ‘‘વણ્ણાવણ્ણે’’તિ. અથ ખો આયસ્મા મહાકસ્સપો આયસ્મન્તં આનન્દં બ્રહ્મજાલસ્સ નિદાનમ્પિ પુચ્છિ, પુગ્ગલમ્પિ પુચ્છિ, વત્થુમ્પિ પુચ્છિ. ‘‘સામઞ્ઞફલં પનાવુસો આનન્દ, કત્થ ભાસિત’’ન્તિ? ‘રાજગહે, ભન્તે, જીવકમ્બવને’’તિ. ‘‘કેન સદ્ધિ’’ન્તિ?

‘‘અજાતસત્તુના વેદેહિપુત્તેન સદ્ધિ’’ન્તિ. અથ ખો આયસ્મા મહાકસ્સપો આયસ્મન્તં આનન્દં સામઞ્ઞફલસ્સ નિદાનમ્પિ પુચ્છિ, પુગ્ગલમ્પિ પુચ્છિ. એતેનેવ ઉપાયેન પઞ્ચ નિકાયે પુચ્છિ.

પઞ્ચનિકાયા નામ – દીઘનિકાયો, મજ્ઝિમનિકાયો, સંયુત્તનિકાયો, અઙ્ગુત્તરનિકાયો, ખુદ્દકનિકાયોતિ. તત્થ ખુદ્દકનિકાયો નામ – ચત્તારો નિકાયે ઠપેત્વા, અવસેસં બુદ્ધવચનં. તત્થ વિનયો આયસ્મતા ઉપાલિત્થેરેન વિસ્સજ્જિતો, સેસખુદ્દકનિકાયો ચત્તારો ચ નિકાયા આનન્દત્થેરેન. તદેતં સબ્બમ્પિ બુદ્ધવચનં રસવસેન એકવિધં, ધમ્મવિનયવસેન દુવિધં, પઠમમજ્ઝિમપચ્છિમવસેન તિવિધં; તથા પિટકવસેન, નિકાયવસેન પઞ્ચવિધં, અઙ્ગવસેન નવવિધં, ધમ્મક્ખન્ધવસેન ચતુરાસીતિસહસ્સવિધન્તિ વેદિતબ્બં.

કથં **રસવસેન એકવિધં**? યઞ્હિ ભગવતા અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુજ્ઝિત્વા યાવ અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયતિ, એત્થન્તરે પઞ્ચચત્તાલીસવસ્સાનિ દેવમનુસ્સનાગયક્ખાદયો અનુસાસન્તેન પચ્ચવેક્ખન્તેન વા વુત્તં, સબ્બં તં એકરસં વિમુત્તિરસમેવ હોતિ. એવં રસવસેન એકવિધં.

કથં **ધમ્મવિનયવસેન દુવિધં**? સબ્બમેવ ચેતં ધમ્મો ચેવ વિનયો ચાતિ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. તત્થ વિનયપિટકં **વિનયો**, અવસેસં બુદ્ધવચનં **ધમ્મો**; તેનેવાહ – ‘‘યંનૂન મયં, આવુસો, ધમ્મઞ્ચ વિનયઞ્ચ સઙ્ગાયેય્યામા’’તિ. ‘‘અહં ઉપાલિં વિનયં પુચ્છેય્યં, આનન્દં ધમ્મં પુચ્છેય્ય’’ન્તિ ચ એવં ધમ્મવિનયવસેન દુવિધં.

કથં **પઠમમજ્ઝિમપચ્છિમવસેન તિવિધં**? સબ્બમેવ હિદં પઠમબુદ્ધવચનં, મજ્ઝિમબુદ્ધવચનં, પચ્છિમબુદ્ધવચનન્તિ તિપ્પભેદં હોતિ. તત્થ –

‘‘અનેકજાતિસંસારં, સન્ધાવિસ્સં અનિબ્બિસં;
ગહકારં ગવેસન્તો, દુક્ખા જાતિ પુનપ્પુનં.

‘‘ગહકારક દિટ્ઠોસિ, પુન ગેહં ન કાહસિ;
સબ્બા તે ફાસુકા ભગ્ગા, ગહકૂટં વિસઙ્ખતં;
વિસઙ્ખારગતં ચિત્તં, તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૫૩-૧૫૪);

ઇદં **પઠમબુદ્ધવચનં**.

કેચિ ‘‘યદા હવે પાતુભવન્તિ ધમ્મા’’તિ **ખન્ધકે** ઉદાનગાથં આહુ. એસા પન પાટિપદદિવસે સબ્બઞ્ઞુભાવપ્પત્તસ્સ સોમનસ્સમયઞાણેન પચ્ચયાકારં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સ ઉપ્પન્ના ઉદાનગાથાતિ વેદિતબ્બા.

યં પન પરિનિબ્બાનકાલે અભાસિ – ‘‘હન્દ દાનિ, ભિક્ખવે, આમન્તયામિ વો, વયધમ્મા સઙ્ખારા, અપ્પમાદેન સમ્પાદેથા’’તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૧૮) ઇદં **પચ્છિમબુદ્ધવચનં**.

ઉભિન્નમન્તરે યં વુત્તં એતં **મજ્ઝિમબુદ્ધવચનન્તિ**. એવં પઠમમજ્ઝિમપચ્છિમવસેન તિવિધં.

કથં **પિટકવસેન તિવિધં?** સબ્બમ્પિ હેતં વિનયપિટકં સુત્તન્તપિટકં અભિધમ્મપિટકન્તિ તિપ્પભેદમેવ હોતિ. તત્થ પઠમસઙ્ગીતિયં સઙ્ગીતઞ્ચ અસઙ્ગીતઞ્ચ સબ્બમ્પિ સમોધાનેત્વા ઉભયાનિ પાતિમોક્ખાનિ, દ્વે વિભઙ્ગાનિ, દ્વાવીસતિ

ખન્ધકાનિ, સોળસપરિવારાતિ ઇદં **વિનયપિટકં** નામ.

બ્રહ્મજાલાદિ ચતુત્તિંસસુત્તસઙ્ગહો દીઘનિકાયો, મૂલપરિયાયસુત્તાદિ દિયડ્ઢસતદ્વેસુત્તસઙ્ગહો મજ્ઝિમનિકાયો, ઓઘતરણસુત્તાદિ સત્તસુત્તસહસ્સ સત્તસત દ્વાસટ્ઠિસુત્તસઙ્ગહો સંયુત્તનિકાયો, ચિત્તપરિયાદાનસુત્તાદિ નવસુત્તસહસ્સ પઞ્ચસત સત્તપઞ્ઞાસસુત્તસઙ્ગહો અઙ્ગુત્તરનિકાયો, ખુદ્દકપાઠ-ધમ્મપદ-ઉદાન-ઇતિવુત્તક-સુત્તનિપાત-વિમાનવત્થુ-પેતવત્થુ-થેરગાથા-થેરીગાથા-જાતકનિદ્દેસ-પટિસમ્ભિદા-અપદાન-બુદ્ધવંસ-ચરિયાપિટકવસેન પન્નરસપ્પભેદો ખુદ્દકનિકાયોતિ ઇદં **સુત્તન્તપિટકં** નામ.

ધમ્મસઙ્ગહો, વિભઙ્ગો, ધાતુકથા, પુગ્ગલપઞ્ઞત્તિ, કથાવત્થુ, યમકં, પટ્ઠાનન્તિ ઇદં **અભિધમ્મપિટકં** નામ. તત્થ –

વિવિધવિસેસનયત્તા , વિનયનતો ચેવ કાયવાચાનં;
વિનયત્થવિદૂહિ અયં, વિનયો વિનયોતિ અક્ખાતો.

વિવિધા હિ એત્થ પઞ્ચવિધ પાતિમોક્ખુદ્દેસ પારાજિકાદિ સત્તઆપત્તિક્ખન્ધમાતિકા વિભઙ્ગાદિપ્પભેદા નયા, વિસેસભૂતા ચ દળ્હીકમ્મસિથિલકરણપ્પયોજના અનુપઞ્ઞત્તિનયા , કાયિકવાચસિકઅજ્ઝાચારનિસેધનતો ચેસ કાયં વાચઞ્ચ વિનેતિ, તસ્મા વિવિધનયત્તા વિસેસનયત્તા કાયવાચાનઞ્ચ વિનયનતો ''વિનયો''તિ અક્ખાતો. તેનેતમેતસ્સ વચનત્થકોસલ્લત્થં વુત્તં –

''વિવિધવિસેસનયત્તા, વિનયનતો ચેવ કાયવાચાનં;
વિનયત્થવિદૂહિ અયં, વિનયો વિનયોતિ અક્ખાતો''તિ.

ઇતરં પન –

અત્થાનં સૂચનતો, સુવુત્તતો સવનતોથ સૂદનતો;
સુત્તાણા સુત્તસભાગતો ચ, સુત્તન્તિ અક્ખાતં.

તઞ્હિ અત્તત્થપરત્થાદિભેદે અત્થે સૂચેતિ, સુવુત્તા ચેત્થ અત્થા વેનેય્યજ્ઝાસયાનુલોમેન વુત્તત્તા. સવતિ ચેતં અત્થે સસ્સમિવ ફલં પસવતીતિ વુત્તં હોતિ. સૂદતિ ચેતં ધેનુવિય ખીરં, પગ્ઘરતીતિ વુત્તં હોતિ. સુટ્ઠુ ચ ને તાયતિ રક્ખતીતિ વુત્તં હોતિ. સુત્તસભાગઞ્ચેતં, યથા હિ તચ્છકાનં સુત્તં પમાણં હોતિ; એવમેતમ્પિ વિઞ્ઞૂનં. યથા ચ સુત્તેન સઙ્ગહિતાનિ પુપ્ફાનિ ન વિકિરિયન્તિ ન વિદ્ધંસિયન્તિ; એવમેતેન સઙ્ગહિતા અત્થા. તેનેતમેતસ્સ વચનત્થકોસલ્લત્થં વુત્તં –

''અત્થાનં સૂચનતો, સુવુત્તતો સવનતોથ સૂદનતો;
સુત્તાણા સુત્તસભાગતો ચ, સુત્તન્તિ અક્ખાત''ન્તિ.

ઇતરો પન –

યં એત્થ વુડ્ઢિમન્તો, સલક્ખણા પૂજિતા પરિચ્છિન્ના;

વુત્તાધિકા ચ ધમ્મા, અભિધમ્મો તેન અક્ખાતો.

અયઞ્હિ અભિસદ્દો વુડ્ઢિલક્ખણપૂજિતપરિચ્છિન્નાધિકેસુ દિસ્સતિ. તથાહેસ – ''બાળ્હા મે આવુસો દુક્ખા વેદના અભિક્કમન્તિ નો પટિક્કમન્તી''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૩.૩૮૯; સં॰ નિ॰ ૫.૧૯૫) વુડ્ઢિયં આગતો. ''યા તા રત્તિયો અભિઞ્ઞાતા અભિલક્ખિતા''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૪૯) લક્ખણે. ''રાજાભિરાજા મનુજિન્દો''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૩૯૯; સુ॰ નિ॰ ૫૫૮) પૂજિતે. ''પટિબલો વિનેતું અભિધમ્મે અભિવિનયે''તિઆદીસુ (મહાવ॰ ૮૫) પરિચ્છિન્ને. અઞ્ઞમઞ્ઞસઙ્કરવિરહિતે ધમ્મે ચ વિનયે ચાતિ વુત્તં હોતિ. ''અભિક્કન્તેન વણ્ણેના''તિઆદીસુ (વિ॰ વ॰ ૭૫) અધિકે.

એત્થ ચ ''રૂપૂપપત્તિયા મગ્ગં ભાવેતિ, મેત્તાસહગતેન ચેતસા એકં દિસં ફરિત્વા વિહરતી''તિઆદિના (ધ॰ સ॰ ૧૬૦ આદયો) નયેન વુડ્ઢિમન્તોપિ ધમ્મા વુત્તા. ''રૂપારમ્મણં વા સદ્દારમ્મણં વા''તિઆદિના નયેન આરમ્મણાદીહિ લક્ખણીયત્તા સલક્ખણાપિ. ''સેક્ખા ધમ્મા, અસેક્ખા ધમ્મા, લોકુત્તરા ધમ્મા''તિઆદિના નયેન પૂજિતાપિ પૂજારહાતિ અધિપ્પાયો. ''ફસ્સો હોતિ વેદના હોતી''તિઆદિના નયેન સભાવપરિચ્છિન્નત્તા પરિચ્છિન્નાપિ. ''મહગ્ગતા ધમ્મા, અપ્પમાણા ધમ્મા, અનુત્તરા ધમ્મા''તિઆદિના નયેન અધિકાપિ ધમ્મા વુત્તા. તેનેતમેતસ્સ વચનત્થકોસલ્લત્થં વુત્તં –

''યં એત્થ વુડ્ઢિમન્તો, સલક્ખણા પૂજિતા પરિચ્છિન્ના;
વુત્તાધિકા ચ ધમ્મા, અભિધમ્મો તેન અક્ખાતો''તિ.

યં પનેત્થ અવિસિટ્ઠં, તં –

પિટકં પિટકત્થવિદૂ, પરિયત્તિબ્ભાજનત્થતો આહુ;
તેન સમોધાનેત્વા, તયોપિ વિનયાદયો ઞેય્યા.

પરિયત્તિપિ હિ ''મા પિટકસમ્પદાનેના''તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૩.૬૬) પિટકન્તિ વુચ્ચતિ. ''અથ પુરિસો આગચ્છેય્ય કુદાલપિટકં આદાયા''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૨૮; અ॰ નિ॰ ૩.૭૦) યં કિઞ્ચિ ભાજનમ્પિ. તસ્મા પિટકં પિટકત્થવિદૂ, પરિયત્તિબ્ભાજનત્થતો આહુ.

ઇદાનિ **તેન સમોધાનેત્વા તયોપિ વિનયાદયો ઞેય્યા**તિ. તેન એવં દુવિધત્થેન પિટકસદ્દેન સહ સમાસં કત્વા વિનયો ચ સો પિટકઞ્ચ પરિયત્તિભાવતો તસ્સ તસ્સ અત્થસ્સ ભાજનતો ચાતિ વિનયપિટકં, યથાવુત્તેનેવ નયેન સુત્તન્તઞ્ચ તં પિટકઞ્ચાતિ સુત્તન્તપિટકં, અભિધમ્મો ચ સો પિટકઞ્ચાતિ અભિધમ્મપિટકન્તિ એવમેતે તયોપિ વિનયાદયો ઞેય્યા.

એવં ઞત્વા ચ પુનપિ તેસ્વેવ પિટકેસુ નાનપ્પકારકોસલ્લત્થં –

દેસનાસાસનકથા, ભેદં તેસુ યથારહં;
સિક્ખાપહાનગમ્ભીર, ભાવઞ્ચ પરિદીપયે.

પરિયત્તિભેદં સમ્પત્તિં, વિપત્તિં ચાપિ યં યહિં;

પાપુણાતિ યથા ભિક્ખુ, તમ્પિ સબ્બં વિભાવયે.

તત્રાયં પરિદીપના વિભાવના ચ, એતાનિ હિ તીણિ પિટકાનિ યથાક્કમં આણા વોહાર પરમત્થદેસના યથાપરાધ-યથાનુલોમ-યથાધમ્મસાસનાનિ, સંવરાસંવરદિટ્ઠિવિનિવેઠનામરૂપપરિચ્છેદકથાતિ ચ વુચ્ચન્તિ.

એત્થ હિ વિનયપિટકં આણારહેન ભગવતા આણાબાહુલ્લતો દેસિતત્તા **આણાદેસના**, સુત્તન્તપિટકં વોહારકુસલેન ભગવતા વોહારબાહુલ્લતો દેસિતત્તા **વોહારદેસના**, અભિધમ્મપિટકં પરમત્થકુસલેન ભગવતા પરમત્થબાહુલ્લતો દેસિતત્તા **પરમત્થદેસના**તિ વુચ્ચતિ.

તથા પઠમં યે તે પચુરાપરાધા સત્તા તે યથાપરાધં એત્થ સાસિતાતિ **યથાપરાધસાસનં**, દુતિયં અનેકજ્ઝાસયાનુસયચરિયાધિમુત્તિકા સત્તા યથાનુલોમં એત્થ સાસિતાતિ **યથાનુલોમસાસનં**, તતિયં ધમ્મપુઞ્જમત્તે ‘‘અહં મમા’’તિ સઞ્ઞિનો સત્તા યથાધમ્મં એત્થ સાસિતાતિ **યથાધમ્મસાસનન્તિ** વુચ્ચતિ.

તથા પઠમં અજ્ઝાચારપટિપક્ખભૂતો સંવરાસંવરો એત્થ કથિતોતિ **સંવરાસંવરકથા**, દુતિયં દ્વાસટ્ઠિદિટ્ઠિપટિપક્ખભૂતા દિટ્ઠિવિનિવેઠના એત્થ કથિતાતિ **દિટ્ઠિવિનિવેઠનકથા**, તતિયં રાગાદિપટિપક્ખભૂતો નામરૂપપરિચ્છેદો એત્થ કથિતોતિ **નામરૂપપરિચ્છેદકથા**તિ વુચ્ચતિ.

તીસુપિ ચ ચેતેસુ તિસ્સો સિક્ખા, તીણિ પહાનાનિ, ચતુબ્બિધો ચ ગમ્ભીરભાવો વેદિતબ્બો . તથા હિ – વિનયપિટકે વિસેસેન **અધિસીલસિક્ખા** વુત્તા, સુત્તન્તપિટકે **અધિચિત્તસિક્ખા**, અભિધમ્મપિટકે **અધિપઞ્ઞાસિક્ખા**.

વિનયપિટકે ચ **વીતિક્કમપ્પહાનં** કિલેસાનં, વીતિક્કમપટિપક્ખત્તા સીલસ્સ. સુત્તન્તપિટકે **પરિયુટ્ઠાનપ્પહાનં**, પરિયુટ્ઠાનપટિપક્ખત્તા સમાધિસ્સ. અભિધમ્મપિટકે **અનુસયપ્પહાનં** અનુસયપટિપક્ખત્તા પઞ્ઞાય.

પઠમે ચ **તદઙ્ગપ્પહાનં** કિલેસાનં, ઇતરેસુ **વિક્ખમ્ભનસમુચ્છેદપ્પહાનાનિ**. પઠમે ચ **દુચ્ચરિતસંકિલેસસ્સ** પહાનં, ઇતરેસુ **તણ્હાદિટ્ઠિસંકિલેસાનં**.

એકમેકસ્મિઞ્ચેત્થ ચતુબ્બિધોપિ ધમ્મત્થદેસનાપટિવેધગમ્ભીરભાવો વેદિતબ્બો. તત્થ **ધમ્મો**તિ પાળિ. **અત્થો**તિ તસ્સાયેવત્થો. **દેસના**તિ તસ્સા મનસાવવત્થાપિતાય પાળિયા દેસના. **પટિવેધો**તિ પાળિયા પાળિઅત્થસ્સ ચ યથાભૂતાવબોધો. તીસુપિ ચેતેસુ એતે ધમ્મત્થદેસનાપટિવેધા યસ્મા સસાદીહિ વિય મહાસમુદ્દો મન્દબુદ્ધીહિ દુક્ખોગાહા અલબ્ભનેય્યપતિટ્ઠા ચ, તસ્મા ગમ્ભીરા. એવં એકમેકસ્મિં એત્થ ચતુબ્બિધોપિ ગમ્ભીરભાવો વેદિતબ્બો.

અપરો નયો – **ધમ્મો**તિ હેતુ. વુત્તં હેતં – ‘‘હેતુમ્હિ ઞાણં ધમ્મપટિસમ્ભિદા’’તિ. **અત્થો**તિ હેતુફલં. વુત્તં હેતં – ‘‘હેતુફલે ઞાણં અત્થપટિસમ્ભિદા’’તિ. **દેસના**તિ પઞ્ઞત્તિ, યથાધમ્મં ધમ્માભિલાપોતિ અધિપ્પાયો. **પટિવેધો**તિ અભિસમયો, સો ચ લોકિયલોકુત્તરો વિસયતો અસમ્મોહતો ચ અત્થાનુરૂપં ધમ્મેસુ, ધમ્માનુરૂપં અત્થેસુ, પઞ્ઞત્તિપથાનુરૂપં પઞ્ઞત્તીસુ અવબોધો.

ઇદાનિ યસ્મા એતેસુ પિટકેસુ યં યં ધમ્મજાતં વા અત્થજાતં વા, યા ચાયં યથા યથા ઞાપેતબ્બો અત્થો સોતૂનં ઞાણસ્સ અભિમુખો હોતિ, તથા તથા તદત્થજોતિકા દેસના, યો ચેત્થ અવિપરીતાવબોધસઙ્ખાતો પટિવેધો

સબ્બમેતં અનુપચિતકુસલસમ્ભારેહિ દુપ્પઞ્ઞેહિ સસાદીહિ વિય મહાસમુદ્દો દુક્ખોગાહં અલબ્ભનેય્યપતિટ્ઠઞ્ચ, તસ્મા ગમ્ભીરં. એવમ્પિ એકમેકસ્મિં એત્થ ચતુબ્બિધોપિ ગમ્ભીરભાવો વેદિતબ્બો.

એત્તાવતા ચ –

''દેસના-સાસનકથા , ભેદં તેસુ યથારહં;
સિક્ખાપહાનગમ્ભીરભાવઞ્ચ પરિદીપયે''તિ.

અયં ગાથા વુત્તત્થા હોતિ.

''પરિયત્તિભેદં સમ્પત્તિં, વિપત્તિઞ્ચાપિ યં યહિં;
પાપુણાતિ યથા ભિક્ખુ, તમ્પિ સબ્બં વિભાવયે''તિ.

એત્થ પન તીસુ પિટકેસુ તિવિધો **પરિયત્તિભેદો** દટ્ઠબ્બો. તિસ્સો હિ પરિયત્તિયો – અલગદ્દૂપમા, નિસ્સરણત્થા, ભણ્ડાગારિકપરિયત્તીતિ.

તત્થ યા દુગ્ગહિતા ઉપારમ્ભાદિહેતુ પરિયાપુટા, અયં **અલગદ્દૂપમા**. યં સન્ધાય વુત્તં – ''સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, પુરિસો અલગદ્દત્થિકો અલગદ્દગવેસી અલગદ્દપરિયેસનં ચરમાનો, સો પસ્સેય્ય મહન્તં અલગદ્દં. તમેનં ભોગે વા નઙ્ગુટ્ઠે વા ગણ્હેય્ય. તસ્સ સો અલગદ્દો પટિપરિવત્તિત્વા હત્થે વા બાહાય વા અઞ્ઞતરસ્મિં વા અઙ્ગપચ્ચઙ્ગે ડંસેય્ય. સો તતોનિદાનં મરણં વા નિગચ્છેય્ય, મરણમત્તં વા દુક્ખં. તં કિસ્સ હેતુ? દુગ્ગહિતત્તા, ભિક્ખવે, અલગદ્દસ્સ. એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, ઇધેકચ્ચે મોઘપુરિસા ધમ્મં પરિયાપુણન્તિ સુત્તં...પે॰... વેદલ્લં. તે તં ધમ્મં પરિયાપુણિત્વા તેસં ધમ્માનં પઞ્ઞાય અત્થં ન ઉપપરિક્ખન્તિ. તેસં તે ધમ્મા પઞ્ઞાય અત્થં અનુપપરિક્ખતં ન નિજ્ઝાનં ખમન્તિ. તે ઉપારમ્ભાનિસંસા ચેવ ધમ્મં પરિયાપુણન્તિ ઇતિવાદપ્પમોક્ખાનિસંસા ચ. યસ્સ ચત્થાય ધમ્મં પરિયાપુણન્તિ, તઞ્ચસ્સ અત્થં નાનુભોન્તિ. તેસં તે ધમ્મા દુગ્ગહિતા દીઘરત્તં અહિતાય દુક્ખાય સંવત્તન્તિ. તં કિસ્સ હેતુ? દુગ્ગહિતત્તા, ભિક્ખવે, ધમ્માન''ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૩૮).

યા પન સુગ્ગહિતા સીલક્ખન્ધાદિપારિપૂરિંયેવ આકઙ્ખમાનેન પરિયાપુટા ન ઉપારમ્ભાદિ હેતુ, અયં **નિસ્સરણત્થા**. યં સન્ધાય વુત્તં – ''તેસં તે ધમ્મા સુગ્ગહિતા દીઘરત્તં હિતાય સુખાય સંવત્તન્તિ. તં કિસ્સ હેતુ? સુગ્ગહિતત્તા, ભિક્ખવે, ધમ્માન''ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૩૯).

યં પન પરિઞ્ઞાતક્ખન્ધો પહીનકિલેસો ભાવિતમગ્ગો પટિવિદ્ધાકુપ્પો સચ્છિકતનિરોધો ખીણાસવો કેવલં પવેણીપાલનત્થાય વંસાનુરક્ખણત્થાય પરિયાપુણાતિ, અયં **ભણ્ડાગારિકપઅયત્તી**તિ.

વિનયે પન સુપ્પટિપન્નો ભિક્ખુ સીલસમ્પત્તિં નિસ્સાય તિસ્સો વિજ્જા પાપુણાતિ, તાસંયેવ ચ તત્થ પભેદવચનતો. સુત્તે સુપ્પટિપન્નો સમાધિસમ્પદં નિસ્સાય છ અભિઞ્ઞા પાપુણાતિ, તાસંયેવ ચ તત્થ પભેદવચનતો. અભિધમ્મે સુપ્પટિપન્નો પઞ્ઞાસમ્પદં નિસ્સાય ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા પાપુણાતિ, તાસઞ્ચ તત્થેવ પભેદવચનતો. એવમેતેસુ સુપ્પટિપન્નો યથાક્કમેન ઇમં વિજ્જાત્તયછળભિઞ્ઞાચતુપટિસમ્ભિદાભેદં સમ્પત્તિં પાપુણાતિ.

વિનયે પન દુપ્પટિપન્નો અનુઞ્ઞાતસુખસમ્ફસ્સઅત્થરણપાવુરણાદિફસ્સસામઞ્ઞતો પટિક્ખિત્તેસુ ઉપાદિન્નફસ્સાદીસુ અનવજ્જસઞ્ઞી હોતિ. વુત્તમ્પિ હેતં – ''તથાહં ભગવતા ધમ્મં દેસિતં આજાનામિ, યથા યેમે અન્તરાયિકા ધમ્મા વુત્તા ભગવતા, તે પટિસેવતો નાલં અન્તરાયાયા''તિ (પાચિ॰ ૪૧૭; મ॰ નિ॰ ૧.૨૩૪) તતો દુસ્સીલભાવં પાપુણાતિ. સુત્તે દુપ્પટિપન્નો ''ચત્તારોમે, ભિક્ખવે, પુગ્ગલા સન્તો સંવિજ્જમાના''તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૫) અધિપ્પાયં અજાનન્તો દુગ્ગહિતં ગણ્હાતિ. યં સન્ધાય વુત્તં – ''અત્તના દુગ્ગહિતેન અમ્હે ચેવ અબ્ભાચિક્ખતિ, અત્તાનઞ્ચ ખનતિ, બહુઞ્ચ અપુઞ્ઞં પસવતી''તિ (પાચિ॰ ૪૧૭; મ॰ નિ॰ ૧.૨૩૬) તતો મિચ્છાદિટ્ઠિતં પાપુણાતિ. અભિધમ્મે દુપ્પટિપન્નો ધમ્મચિન્તં અતિધાવન્તો અચિન્તેય્યાનિપિ ચિન્તેતિ, તતો ચિત્તક્ખેપં પાપુણાતિ. વુત્તં હેતં – ''ચત્તારિમાનિ, ભિક્ખવે, અચિન્તેય્યાનિ ન ચિન્તેતબ્બાનિ, યાનિ ચિન્તેન્તો ઉમ્માદસ્સ વિઘાતસ્સ ભાગી અસ્સા''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૭૭). એવમેતેસુ દુપ્પટિપન્નો યથાક્કમેન ઇમં દુસ્સીલભાવમિચ્છાદિટ્ઠિતા ચિત્તક્ખેપભેદં વિપત્તિં પાપુણાતીતિ.

એત્તાવતા ચ –

''પરિયત્તિભેદં સમ્પત્તિં, વિપત્તિં ચાપિ યં યહિં;
પાપુણાતિ યથા ભિક્ખુ, તમ્પિ સબ્બં વિભાવયે''તિ.

અયમ્પિ ગાથા વુત્તત્થા હોતિ. એવં નાનપ્પકારતો પિટકાનિ ઞત્વા તેસં વસેનેતં બુદ્ધવચનં તિવિધન્તિ ઞાતબ્બં.

કથં નિકાયવસેન પઞ્ચવિધં? સબ્બમેવ ચેતં દીઘનિકાયો, મજ્ઝિમનિકાયો, સંયુત્તનિકાયો, અઙ્ગુત્તરનિકાયો, ખુદ્દકનિકાયોતિ પઞ્ચપ્પભેદં હોતિ. તત્થ કતમો **દીઘનિકાયો**? તિવગ્ગસઙ્ગહાનિ બ્રહ્મજાલાદીનિ ચતુત્તિંસ સુત્તાનિ.

ચતુત્તિંસેવ સુત્તન્તા, તિવગ્ગો યસ્સ સઙ્ગહો;
એસ દીઘનિકાયોતિ, પઠમો અનુલોમિકો.

કસ્મા પનેસ દીઘનિકાયોતિ વુચ્ચતિ? દીઘપ્પમાણાનં સુત્તાનં સમૂહતો નિવાસતો ચ, સમૂહનિવાસા હિ નિકાયોતિ વુચ્ચન્તિ. ''નાહં, ભિક્ખવે, અઞ્ઞં એકનિકાયમ્પિ સમનુપસ્સામિ એવં ચિત્તં; યથયિદં, ભિક્ખવે, તિરચ્છાનગતા પાણા; પોણિકનિકાયો, ચિક્ખલ્લિકનિકાયો''તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૧૦૦) એવમાદીનિ ચેત્થ સાધકાનિ સાસનતો ચ લોકતો ચ. એવં સેસાનમ્પિ નિકાયભાવે વચનત્થો વેદિતબ્બો.

કતમો **મજ્ઝિમનિકાયો**? મજ્ઝિમપ્પમાણાનિ પઞ્ચદસવગ્ગસઙ્ગહાનિ મૂલપરિયાયસુત્તાદીનિ દિયડ્ઢસતં દ્વે ચ સુત્તાનિ.

દિયડ્ઢસતં સુત્તન્તા, દ્વે ચ સુત્તાનિ યત્થ સો;
નિકાયો મજ્ઝિમો પઞ્ચ-દસવગ્ગપરિગ્ગહો.

કતમો **સંયુત્તનિકાયો**? દેવતાસંયુત્તાદિવસેન ઠિતાનિ ઓઘતરણાદીનિ સત્ત સુત્તસહસ્સાનિ સત્ત ચ સુત્તસતાનિ દ્વાસટ્ઠિ ચ સુત્તાનિ.

સત્ત સુત્તસહસ્સાનિ, સત્ત સુત્તસતાનિ ચ;
દ્વાસટ્ઠિ ચેવ સુત્તન્તા, એસો સંયુત્તસઙ્ગહો.

કતમો **અઙ્ગુત્તરનિકાયો**? એકેકઅઙ્ગાતિરેકવસેન ઠિતાનિ ચિત્તપરિયાદાનાદીનિ નવ સુત્તસહસ્સાનિ પઞ્ચ સુત્તસતાનિ સત્તપઞ્ઞાસઞ્ચ સુત્તાનિ.

નવ સુત્તસહસ્સાનિ, પઞ્ચ સુત્તસતાનિ ચ;
સત્તપઞ્ઞાસ સુત્તાનિ, સઙ્ખ્યા અઙ્ગુત્તરે અયં.

કતમો **ખુદ્દકનિકાયો**? સકલં વિનયપિટકં અભિધમ્મપિટકં ખુદ્દકપાઠાદયો ચ પુબ્બે નિદસ્સિતા પન્નરસભેદા ઠપેત્વા ચત્તારો નિકાયે અવસેસં બુદ્ધવચનન્તિ.

ઠપેત્વા ચતુરોપેતે, નિકાયે દીઘઆદિકે;
તદઞ્ઞં બુદ્ધવચનં, નિકાયો ખુદ્દકો મતોતિ.

એવં નિકાયવસેન પઞ્ચવિધં.

કથં અઙ્ગવસેન નવવિધં? સબ્બમેવ હિદં સુત્તં, ગેય્યં, વેય્યાકરણં, ગાથા, ઉદાનં, ઇતિવુત્તકં, જાતકં, અબ્ભુતધમ્મં, વેદલ્લન્તિ નવપ્પભેદં હોતિ. તત્થ ઉભતોવિભઙ્ગનિદ્દેસખન્ધકપરિવારા સુત્તનિપાતે મઙ્ગલસુત્ત-રતનસુત્ત-નાલકસુત્ત-તુવટ્ટકસુત્તાનિ અઞ્ઞમ્પિ ચ સુત્તનામકં તથાગતવચનં **સુત્ત**ન્તિ વેદિતબ્બં. સબ્બમ્પિ સગાથકં સુત્તં **ગેય્ય**ન્તિ વેદિતબ્બં. વિસેસેન સંયુત્તકે સકલોપિ સગાથાવગ્ગો, સકલં અભિધમ્મપિટકં, નિગ્ગાથકં સુત્તં, યઞ્ચ અઞ્ઞમ્પિ અટ્ઠહિ અઙ્ગેહિ અસઙ્ગહિતં બુદ્ધવચનં તં **વેય્યાકરણ**ન્તિ વેદિતબ્બં. ધમ્મપદં, થેરગાથા, થેરીગાથા, સુત્તનિપાતે નોસુત્તનામિકા સુદ્ધિકગાથા ચ **ગાથા**તિ વેદિતબ્બા. સોમનસ્સઞાણમયિકગાથાપટિસંયુત્તા દ્વાસીતિ સુત્તન્તા **ઉદાન**ન્તિ વેદિતબ્બં. ''વુત્તઞ્હેતં ભગવતા''તિઆદિનયપ્પવત્તા દસુત્તરસતસુત્તન્તા **ઇતિવુત્તક**ન્તિ વેદિતબ્બં. અપણ્ણકજાતકાદીનિ પઞ્ઞાસાધિકાનિ પઞ્ચ જાતકસતાનિ **જાતક**ન્તિ વેદિતબ્બં. ''ચત્તારોમે, ભિક્ખવે, અચ્છરિયા અબ્ભુતા ધમ્મા આનન્દે''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૦૯) -આદિનયપ્પવત્તા સબ્બેપિ અચ્છરિયઅબ્ભુતધમ્મપટિસંયુત્તા સુત્તન્તા **અબ્ભુતધમ્મ**ન્તિ વેદિતબ્બં. ચૂળવેદલ્લ-મહાવેદલ્લ-સમ્માદિટ્ઠિ-સક્કપઞ્હ-સઙ્ખારભાજનિય-મહાપુણ્ણમસુત્તાદયો સબ્બેપિ વેદઞ્ચ તુટ્ઠિઞ્ચ લદ્ધા લદ્ધા પુચ્છિતસુત્તન્તા **વેદલ્લ**ન્તિ વેદિતબ્બં. એવં અઙ્ગવસેન નવવિધં.

કથં ધમ્મક્ખન્ધવસેન ચતુરાસીતિસહસ્સવિધં? સબ્બમેવ ચેતં બુદ્ધવચનં –

''દ્વાસીતિ બુદ્ધતો ગણ્હિં, દ્વે સહસ્સાનિ ભિક્ખુતો;
ચતુરાસીતિ સહસ્સાનિ, યે મે ધમ્મા પવત્તિનો''તિ. (થેરગા॰ ૧૦૨૭);

એવં પરિદીપિતધમ્મક્ખન્ધવસેન ચતુરાસીતિસહસ્સપ્પભેદં હોતિ. તત્થ એકાનુસન્ધિકં સુત્તં એકો ધમ્મક્ખન્ધો. યં અનેકાનુસન્ધિકં તત્થ અનુસન્ધિવસેન ધમ્મક્ખન્ધગણના. ગાથાબન્ધેસુ પઞ્હાપુચ્છનં એકો ધમ્મક્ખન્ધો, વિસ્સજ્જનં એકો. અભિધમ્મે એકમેકં તિક-દુક-ભાજનં, એકમેકઞ્ચ ચિત્તવારભાજનં, એકો ધમ્મક્ખન્ધો. વિનયે અત્થિ વત્થુ, અત્થિ માતિકા, અત્થિ પદભાજનીયં, અત્થિ અન્તરાપત્તિ, અત્થિ આપત્તિ, અત્થિ

અનાપત્તિ, અત્થિ પરિચ્છેદો; તત્થ એકમેકો કોટ્ઠાસો, એકમેકો ધમ્મક્ખન્ધોતિ વેદિતબ્બો. એવં ધમ્મક્ખન્ધવસેન ચતુરાસીતિસહસ્સવિધં.

એવમેતં અભેદતો રસવસેન એકવિધં, ભેદતો ધમ્મવિનયાદિવસેન દુવિધાદિભેદં બુદ્ધવચનં સઙ્ગાયન્તેન મહાકસ્સપપમુખેન વસીગણેન ''અયં ધમ્મો, અયં વિનયો; ઇદં પઠમબુદ્ધવચનં, ઇદં મજ્ઝિમબુદ્ધવચનં, ઇદં પચ્છિમબુદ્ધવચનં; ઇદં વિનયપિટકં, ઇદં સુત્તન્તપિટકં, ઇદં અભિધમ્મપિટકં; અયં દીઘનિકાયો...પે॰... અયં ખુદ્દકનિકાયો; ઇમાનિ સુત્તાદીનિ નવઙ્ગાનિ, ઇમાનિ ચતુરાસીતિધમ્મક્ખન્ધસહસ્સાની''તિ ઇમં પભેદં વવત્થપેત્વાવ સઙ્ગીતં. ન કેવલઞ્ચ એત્તકમેવ, અઞ્ઞમ્પિ ઉદ્દાનસઙ્ગહ-વગ્ગસઙ્ગહપેય્યાલસઙ્ગહ-એકકનિપાત-દુકનિપાતાદિનિપાતસઙ્ગહ-સંયુત્તસઙ્ગહ-પણ્ણાસસઙ્ગહાદિઅનેકવિધં તીસુ પિટકેસુ સન્દિસ્સમાનં સઙ્ગહપ્પભેદં વવત્થપેત્વાએવ સત્તહિ માસેહિ સઙ્ગીતં. સઙ્ગીતિપરિયોસાને ચસ્સ – ''ઇદં મહાકસ્સપત્થેરેન દસબલસ્સ સાસનં પઞ્ચવસ્સસહસ્સપરિમાણં કાલં પવત્તનસમત્થં કત''ન્તિ સઞ્જાતપ્પમોદા સાધુકારં વિય દદમાના અયં મહાપથવી ઉદકપરિયન્તં કત્વા અનેકપ્પકારં કમ્પિ સઙ્કમ્પિ સમ્પકમ્પિ સમ્પવેધિ, અનેકાનિ ચ અચ્છરિયાનિ પાતુરહેસુન્તિ અયં **પઠમમહાસઙ્ગીતિ**નામ. યા લોકે –

સતેહિ પઞ્ચહિ કતા, તેન પઞ્ચસતાતિ ચ;
થેરેહેવ કતત્તા ચ, થેરિકાતિ પવુચ્ચતીતિ.

ઇમિસ્સા પન પઠમમહાસઙ્ગીતિયા પવત્તમાનાય વિનયં પુચ્છન્તેન આયસ્મતા મહાકસ્સપેન ''પઠમં, આવુસો ઉપાલિ, પારાજિકં કત્થ પઞ્ઞત્ત''ન્તિ એવમાદિવચનપરિયોસાને ''વત્થુમ્પિ પુચ્છિ, નિદાનમ્પિ પુચ્છિ, પુગ્ગલમ્પિ પુચ્છી''તિ એત્થ નિદાને પુચ્છિતે તં નિદાનં આદિતો પભુતિ વિત્થારેત્વા યેન ચ પઞ્ઞત્તં, યસ્મા ચ પઞ્ઞત્તં, સબ્બમેતં કથેતુકામેન આયસ્મતા ઉપાલિત્થેરેન વુત્તં ''તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા વેરઞ્જાયં વિહરતી''તિ સબ્બં વત્તબ્બં. એવમિદં આયસ્મતા ઉપાલિત્થેરેન વુત્તં, તઞ્ચ પન ''પઠમમહાસઙ્ગીતિકાલે વુત્ત''ન્તિ વેદિતબ્બં. એત્તાવતા ચ ''ઇદં વચનં કેન વુત્તં, કદા વુત્ત''ન્તિ એતેસં પદાનં અત્થો પકાસિતો હોતિ.

ઇદાનિ કસ્મા વુત્તન્તિ એત્થ વુચ્ચતે, યસ્મા અયમાયસ્મતા મહાકસ્સપત્થેરેન નિદાનં પુટ્ઠો તસ્માનેન તં નિદાનં આદિતો પભુતિ વિત્થારેતું વુત્તન્તિ. એવમિદં આયસ્મતા ઉપાલિત્થેરેન પઠમમહાસઙ્ગીતિકાલે વદન્તેનાપિ ઇમિના કારણેન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. એત્તાવતા ચ **વુત્તં યેન યદા યસ્મા**તિ ઇમેસં માતિકાપદાનં અત્થો પકાસિતો હોતિ.

ઇદાનિ **ધારિતં યેન ચાભતં, યત્થપ્પતિટ્ઠિતં ચેતમેતં વત્વા વિધિં તતો**તિ એતેસં અત્થપ્પકાસનત્થં ઇદં વુચ્ચતિ. તં પનેતં ''તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા વેરઞ્જાયં વિહરતી''તિ એવમાદિવચનપટિમણ્ડિતનિદાનં વિનયપિટકં કેન ધારિતં, કેનાભતં, કત્થ પતિટ્ઠિતન્તિ? વુચ્ચતે – આદિતો તાવ ઇદં ભગવતો સમ્મુખા આયસ્મતા ઉપાલિત્થેરેન ધારિતં, તસ્સ સમ્મુખતો અપરિનિબ્બુતે તથાગતે છળભિઞ્ઞાદિભેદેહિ અનેકેહિ ભિક્ખુસહસ્સેહિ પરિનિબ્બુતે તથાગતે મહાકસ્સપપમુખેહિ ધમ્મસઙ્ગાહકત્થેરેહિ. કેનાભતન્તિ? જમ્બુદીપે તાવ ઉપાલિત્થેરમાદિં કત્વા આચરિયપરમ્પરાય યાવ તતિયસઙ્ગીતિ તાવ આભતં. તત્રાયં **આચરિયપરમ્પરા** –

ઉપાલિ દાસકો ચેવ, સોણકો સિગ્ગવો તથા;
તિસ્સો મોગ્ગલિપુત્તો ચ, પઞ્ચેતે વિજિતાવિનો.

પરમ્પરાય વિનયં, દીપે જમ્બુસિરિવ્હયે;
અચ્છિજ્જમાનમાનેસું, તતિયો યાવ સઙ્ગહો.

આયસ્મા હિ ઉપાલિ ઇમં વિનયવંસં વિનયતન્તિં વિનયપવેણિં ભગવતો

સમ્મુખા ઉગ્ગહેત્વા બહૂનં ભિક્ખૂનં હદયે પતિટ્ઠાપેસિ. તસ્સ હાયસ્મતો સન્તિકે વિનયવંસં ઉગ્ગહેત્વા વિનયે પકતઞ્ઞુતં પત્તેસુ પુગ્ગલેસુ પુથુજ્જન-સોતાપન્ન-સકદાગામિ-અનાગામિનો ગણનપથં વીતિવત્તા, ખીણાસવાનં સહસ્સમેકં અહોસિ. દાસકત્થેરોપિ તસ્સેવ સદ્ધિવિહારિકો અહોસિ, સો ઉપાલિત્થેરસ્સ સમ્મુખા ઉગ્ગહેત્વા તથેવ વિનયં વાચેસિ. તસ્સાપિ આયસ્મતો સન્તિકે ઉગ્ગહેત્વા વિનયે પકતઞ્ઞુતં પત્તા પુથુજ્જનાદયો ગણનપથં વીતિવત્તા, ખીણાસવાનં સહસ્સમેવ અહોસિ. સોણકત્થેરોપિ દાસકત્થેરસ્સ સદ્ધિવિહારિકો અહોસિ, સોપિ અત્તનો ઉપજ્ઝાયસ્સ દાસકત્થેરસ્સ સમ્મુખા ઉગ્ગહેત્વા તથેવ વિનયં વાચેસિ. તસ્સાપિ આયસ્મતો સન્તિકે ઉગ્ગહેત્વા વિનયે પકતઞ્ઞુતં પત્તા પુથુજ્જનાદયો ગણનપથં વીતિવત્તા, ખીણાસવાનં સહસ્સમેવ અહોસિ. સિગ્ગવત્થેરોપિ સોણકત્થેરસ્સ સદ્ધિવિહારિકો અહોસિ, સોપિ અત્તનો ઉપજ્ઝાયસ્સ સોણકત્થેરસ્સ સન્તિકે વિનયં ઉગ્ગહેત્વા અરહન્તસહસ્સસ્સ ધુરગ્ગાહો અહોસિ. તસ્સ પનાયસ્મતો સન્તિકે ઉગ્ગહેત્વા વિનયે પકતઞ્ઞુતં પત્તા પુથુજ્જન-સોતાપન્નસકદાગામિ-અનાગામિનોપિ ખીણાસવાપિ એત્તકાનિ સતાનીતિ વા એત્તકાનિ સહસ્સાનીતિ વા અપરિચ્છિન્ના અહેસું. તદા કિર જમ્બુદીપે અતિમહાભિક્ખુસમુદાયો અહોસિ. મોગ્ગલિપુત્તતિસ્સત્થેરસ્સ પન આનુભાવો તતિયસઙ્ગીતિયં પાકટો ભવિસ્સતિ. એવમિદં વિનયપિટકં જમ્બુદીપે તાવ ઇમાય આચરિયપરમ્પરાય યાવ તતિયસઙ્ગીતિ તાવ આભતન્તિ વેદિતબ્બં.

પઠમમહાસઙ્ગીતિકથા નિટ્ઠિતા.

દુતિયસઙ્ગીતિકથા

દુતિયસઙ્ગીતિવિજાનનત્થં પન અયમનુક્કમો વેદિતબ્બો. યદા હિ –

સઙ્ગાયિત્વાન સદ્ધમ્મં, જોતયિત્વા ચ સબ્બધિ;
યાવ જીવિતપરિયન્તં, ઠત્વા પઞ્ચસતાપિ તે.

ખીણાસવા જુતીમન્તો, થેરા કસ્સપઆદયો;
ખીણસ્નેહપદીપાવ, નિબ્બાયિંસુ અનાલયા.

અથાનુક્કમેન ગચ્છન્તેસુ રત્તિન્દિવેસુ વસ્સસતપરિનિબ્બુતે ભગવતિ વેસાલિકા વજ્જિપુત્તકા ભિક્ખૂ વેસાલિયં ‘‘કપ્પતિ સિઙ્ગીલોણકપ્પો, કપ્પતિ દ્વઙ્ગુલકપ્પો, કપ્પતિ ગામન્તરકપ્પો, કપ્પતિ આવાસકપ્પો, કપ્પતિ અનુમતિકપ્પો, કપ્પતિ આચિણ્ણકપ્પો, કપ્પતિ અમથિતકપ્પો, કપ્પતિ જળોગિં પાતું, કપ્પતિ અદસકં નિસીદનં, કપ્પતિ જાતરૂપરજત’’ન્તિ ઇમાનિ દસ વત્થૂનિ દીપેસું. તેસં સુસુનાગપુત્તો કાળાસોકો નામ રાજા પક્ખો અહોસિ.

તેન ખો પન સમયેન આયસ્મા યસો કાકણ્ડકપુત્તો વજ્જીસુ ચારિકં ચરમાનો ‘‘વેસાલિકા કિર વજ્જિપુત્તકા ભિક્ખૂ વેસાલિયં દસ વત્થૂનિ દીપેન્તી’’તિ સુત્વા ‘‘ન ખો પનેતં પતિરૂપં ય્વાહં દસબલસ્સ સાસનવિપત્તિં સુત્વા

અપ્પોસ્સુક્કો ભવેય્યં. હન્દાહં અધમ્મવાદિનો નિગ્ગહેત્વા ધમ્મં દીપેમી’’તિ ચિન્તેન્તો યેન વેસાલી તદવસરિ. તત્ર સુદં આયસ્મા યસો કાકણ્ડકપુત્તો વેસાલિયં વિહરતિ મહાવને કૂટાગારસાલાયં.

તેન ખો પન સમયેન વેસાલિકા વજ્જિપુત્તકા ભિક્ખૂ તદહુપોસથે કંસપાતિં ઉદકેન પૂરેત્વા મજ્ઝે ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ઠપેત્વા આગતાગતે વેસાલિકે ઉપાસકે એવં વદન્તિ – ‘‘દેથાવુસો, સઙ્ઘસ્સ કહાપણમ્પિ અડ્ઢમ્પિ પાદમ્પિ માસકરૂપમ્પિ, ભવિસ્સતિ સઙ્ઘસ્સ પરિક્ખારેન કરણીય’’ન્તિ સબ્બં તાવ વત્તબ્બં, યાવ ‘‘ઇમાય પન વિનયસઙ્ગીતિયા સત્ત ભિક્ખુસતાનિ અનૂનાનિ અનધિકાનિ અહેસું, તસ્મા અયં દુતિયસઙ્ગીતિ **સત્તસતિકા**તિ વુચ્ચતી’’તિ.

એવં તસ્મિઞ્ચ સન્નિપાતે દ્વાદસ ભિક્ખુસતસહસ્સાનિ સન્નિપતિંસુ આયસ્મતા યસેન સમુસ્સાહિતા. તેસં મજ્ઝે આયસ્મતા રેવતેન પુટ્ઠેન સબ્બકામિત્થેરેન વિનયં વિસ્સજ્જેન્તેન તાનિ દસ વત્થૂનિ વિનિચ્છિતાનિ, અધિકરણં વૂપસમિતં. અથ થેરા ‘‘પુન ધમ્મઞ્ચ વિનયઞ્ચ સઙ્ગાયિસ્સામા’’તિ તિપિટકધરે પત્તપટિસમ્ભિદે સત્તસતે ભિક્ખૂ ઉચ્ચિનિત્વા વેસાલિયં વાલિકારામે સન્નિપતિત્વા મહાકસ્સપત્થેરેન સઙ્ગાયિતસદિસમેવ સબ્બં સાસનમલં સોધેત્વા પુન પિટકવસેન નિકાયવસેન અઙ્ગવસેન ધમ્મક્ખન્ધવસેન ચ સબ્બં ધમ્મઞ્ચ વિનયઞ્ચ સઙ્ગાયિંસુ. અયં સઙ્ગીતિ અટ્ઠહિ માસેહિ નિટ્ઠિતા. યા લોકે –

સતેહિ સત્તહિ કતા, તેન સત્તસતાતિ ચ;
પુબ્બે કતં ઉપાદાય, દુતિયાતિ ચ વુચ્ચતીતિ.

સા પનાયં –

યેહિ થેરેહિ સઙ્ગીતા, સઙ્ગીતિ તેસુ વિસ્સુતા;
સબ્બકામી ચ સાળ્હો ચ, રેવતો ખુજ્જસોભિતો.

યસો ચ સાણસમ્ભૂતો, એતે સદ્ધિવિહારિકા;
થેરા આનન્દથેરસ્સ, દિટ્ઠપુબ્બા તથાગતં.

સુમનો વાસભગામી ચ, ઞેય્યા સદ્ધિવિહારિકા;
દ્વે ઇમે અનુરુદ્ધસ્સ, દિટ્ઠપુબ્બા તથાગતં.

દુતિયો પન સઙ્ગીતો, યેહિ થેરેહિ સઙ્ગહો;
સબ્બેપિ પન્નભારા તે, કતકિચ્ચા અનાસવાતિ.

અયં દુતિયસઙ્ગીતિ.

એવમિમં દુતિયસઙ્ગીતિં સઙ્ગાયિત્વા થેરા ‘‘ઉપ્પજ્જિસ્સતિ નુ ખો અનાગતેપિ સાસનસ્સ એવરૂપં અબ્બુદ’’ન્તિ ઓલોકયમાના ઇમં અદ્દસંસુ – ‘‘ઇતો વસ્સસતસ્સ ઉપરિ અટ્ઠારસમે વસ્સે પાટલિપુત્તે **ધમ્માસોકો** નામ રાજા ઉપ્પજ્જિત્વા સકલજમ્બુદીપે રજ્જં કારેસ્સતિ. સો બુદ્ધસાસને પસીદિત્વા મહન્તં લાભસક્કારં પવત્તયિસ્સતિ. તતો તિત્થિયા લાભસક્કારં પત્થયમાના સાસને પબ્બજિત્વા સકં સકં દિટ્ઠિં પરિદીપેસ્સન્તિ. એવં સાસને મહન્તં અબ્બુદં

ઉપ્પજ્જિસ્સતી''તિ. અથ નેસં એતદહોસિ – ''કિન્નુ ખો મયં એતસ્મિં અબ્બુદે ઉપ્પન્ને સમ્મુખા ભવિસ્સામ, ન ભવિસ્સામા''તિ. અથ તે સબ્બેવ તદા અત્તનો અસમ્મુખભાવં ઞત્વા ''કો નુ ખો તં અધિકરણં વૂપસમેતું સમત્થો ભવિસ્સતી''તિ સકલં મનુસ્સલોકં છકામાવચરદેવલોકઞ્ચ ઓલોકેન્તા ન કઞ્ચિ દિસ્વા બ્રહ્મલોકે **તિસ્સં** નામ મહાબ્રહ્માનં અદ્દસંસુ પરિત્તાયુકં ઉપરિબ્રહ્મલોકૂપપત્તિયા ભાવિતમગ્ગં. દિસ્વાન નેસં એતદહોસિ – ''સચે મયં એતસ્સ બ્રહ્મુનો મનુસ્સલોકે નિબ્બત્તનત્થાય ઉસ્સાહં કરેય્યામ, અદ્ધા એસ મોગ્ગલિબ્રાહ્મણસ્સ ગેહે પટિસન્ધિં ગહેસ્સતિ. તતો ચ મન્તેહિ પલોભિતો નિક્ખમિત્વા પબ્બજિસ્સતિ. સો એવં પબ્બજિત્વા સકલં બુદ્ધવચનં ઉગ્ગહેત્વા અધિગતપટિસમ્ભિદો હુત્વા તિત્થિયે મદ્દિત્વા તં અધિકરણં વિનિચ્છિત્વા સાસનં પગ્ગણ્હિસ્સતી''તિ.

તે બ્રહ્મલોકં ગન્ત્વા તિસ્સં મહાબ્રહ્માનં એતદવોચું – ''ઇતો વસ્સસતસ્સ ઉપરિ અટ્ઠારસમે વસ્સે સાસને મહન્તં અબ્બુદં ઉપ્પજ્જિસ્સતિ. મયઞ્ચ સકલં મનુસ્સલોકં છકામાવચરદેવલોકઞ્ચ ઓલોકયમાના કઞ્ચિ સાસનં પગ્ગહેતું સમત્થં અદિસ્વા બ્રહ્મલોકં વિચિનન્તા ભવન્તમેવ અદ્દસામ. સાધુ, સપ્પુરિસ, મનુસ્સલોકે નિબ્બત્તિત્વા દસબલસ્સ સાસનં પગ્ગણ્હિતું પટિઞ્ઞં દેહી''તિ.

એવં વુત્તે મહાબ્રહ્મા, ''અહં કિર સાસને ઉપ્પન્નં અબ્બુદં સોધેત્વા સાસનં પગ્ગહેતું સમત્થો ભવિસ્સામી''તિ હટ્ઠપહટ્ઠો ઉદગ્ગુદગ્ગો હુત્વા, ''સાધૂ''તિ પટિસ્સુણિત્વા પટિઞ્ઞં અદાસિ. થેરા બ્રહ્મલોકે તં કરણીયં તીરેત્વા પુન પચ્ચાગમિંસુ.

તેન ખો પન સમયેન સિગ્ગવત્થેરો ચ ચણ્ડવજ્જિત્થેરો ચ દ્વેપિ નવકા હોન્તિ દહરભિક્ખૂ તિપિટકધરા પત્તપટિસમ્ભિદા ખીણાસવા, તે તં અધિકરણં ન સમ્પાપુણિંસુ. થેરા ''તુમ્હે, આવુસો, અમ્હાકં ઇમસ્મિં અધિકરણે નો સહાયકા અહુવત્થ, તેન વો ઇદં દણ્ડકમ્મં હોતુ – 'તિસ્સો નામ બ્રહ્મા મોગ્ગલિબ્રાહ્મણસ્સ ગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિસ્સતિ, તં તુમ્હાકં એકો નીહરિત્વા પબ્બાજેતુ, એકો બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હાપેતૂ'''તિ વત્વા સબ્બેપિ યાવતાયુકં ઠત્વા –

સબ્બકામિપ્પભુતયો, તેપિ થેરા મહિદ્ધિકા;
અગ્ગિક્ખન્ધાવ લોકમ્હિ, જલિત્વા પરિનિબ્બુતા.

દુતિયં સઙ્ગહં કત્વા, વિસોધેત્વાન સાસનં;
અનાગતેપિ કત્વાન, હેતું સદ્ધમ્મસુદ્ધિયા.

ખીણાસવા વસિપ્પત્તા, પભિન્નપટિસમ્ભિદા;
અનિચ્ચતાવસં થેરા, તેપિ નામ ઉપાગતા.

એવં અનિચ્ચતં જમ્મિં, ઞત્વા દુરભિસમ્ભવં;
તં પત્તું વાયમે ધીરો, યં નિચ્ચં અમતં પદન્તિ.

એત્તાવતા સબ્બાકારેન **દુતિયસઙ્ગીતિવણ્ણના** નિટ્ઠિતા હોતિ.

દુતિયસઙ્ગીતિકથા નિટ્ઠિતા

તતિયસઙ્ગીતિકથા

તિસ્સોપિ ખો **મહાબ્રહ્મા** બ્રહ્મલોકતો ચવિત્વા મોગ્ગલિબ્રાહ્મણસ્સ ગેહે પટિસન્ધિં અગ્ગહેસિ. સિગ્ગવત્થેરોપિ તસ્સ પટિસન્ધિગ્ગહણતો પભુતિ સત્ત વસ્સાનિ બ્રાહ્મણસ્સ ગેહં પિણ્ડાય પાવિસિ. એકદિવસમ્પિ ઉળુઙ્કમત્તં વા યાગું કટચ્છુમત્તં વા ભત્તં નાલત્થ. સત્તન્નં પન વસ્સાનં અચ્ચયેન એકદિવસં ''અતિચ્છથ, ભન્તે''તિ વચનમત્તં અલત્થ. તંદિવસમેવ બ્રાહ્મણોપિ બહિદ્ધા કિઞ્ચિ કરણીયં કત્વા આગચ્છન્તો પટિપથે થેરં દિસ્વા, ''ભો પબ્બજિત, અમ્હાકં ગેહં અગમિત્થા''તિ આહ. ''આમ, બ્રાહ્મણ, અગમિમ્હા''તિ. ''અપિ કિઞ્ચિ લભિત્થા''તિ? ''આમ, બ્રાહ્મણ, લભિમ્હા''તિ. સો ગેહં ગન્ત્વા પુચ્છિ – ''તસ્સ પબ્બજિતસ્સ કિઞ્ચિ અદત્થા''તિ? ''ન કિઞ્ચિ અદમ્હા''તિ. બ્રાહ્મણો દુતિયદિવસે ઘરદ્વારેયેવ નિસીદિ ''અજ્જ પબ્બજિતં મુસાવાદેન નિગ્ગહેસ્સામી''તિ. થેરો દુતિયદિવસે બ્રાહ્મણસ્સ ઘરદ્વારં સમ્પત્તો. બ્રાહ્મણો થેરં દિસ્વાવ એવમાહ – ''તુમ્હે હિય્યો અમ્હાકં ગેહે કિઞ્ચિ અલદ્ધાયેવ 'લભિમ્હા'તિ અવોચુત્થ. વટ્ટતિ નુ ખો તુમ્હાકં મુસાવાદો''તિ! થેરો આહ – ''મયં, બ્રાહ્મણ, તુમ્હાકં ગેહે સત્ત વસ્સાનિ 'અતિચ્છથા'તિ વચનમત્તમ્પિ અલભિત્વા હિય્યો 'અતિચ્છથા'તિ વચનમત્તં લભિમ્હ; અથેતં પટિસન્થારં ઉપાદાય એવમવોચુમ્હા''તિ.

બ્રાહ્મણો ચિન્તેસિ – ''ઇમે પટિસન્થારમત્તમ્પિ લભિત્વા 'લભિમ્હા'તિ પસંસન્તિ, અઞ્ઞં કિઞ્ચિ ખાદનીયં ભોજનીયં લભિત્વા કસ્મા ન પસંસન્તી''તિ પસીદિત્વા અત્તનો અત્થાય પટિયાદિતભત્તતો કટચ્છુમત્તં ભિક્ખં તદુપિયઞ્ચ બ્યઞ્જનં દાપેત્વા ''ઇમં ભિક્ખં સબ્બકાલં તુમ્હે લભિસ્સથા''તિ આહ . સો પુનદિવસતો પભુતિ ઉપસઙ્કમન્તસ્સ થેરસ્સ ઉપસમં દિસ્વા ભિય્યોસોમત્તાય પસીદિત્વા થેરં નિચ્ચકાલં અત્તનો ઘરે ભત્તવિસ્સગ્ગકરણત્થાય યાચિ. થેરો અધિવાસેત્વા દિવસે દિવસે ભત્તકિચ્ચં કત્વા ગચ્છન્તો થોકં થોકં બુદ્ધવચનં કથેત્વા ગચ્છતિ. સોપિ ખો માણવકો સોળસવસ્સુદ્દેસિકોયેવ તિણ્ણં વેદાનં પારગૂ અહોસિ. બ્રહ્મલોકતો આગતસુદ્ધસત્તસ્સ આસને વા સયને વા અઞ્ઞો કોચિ નિસજ્જિતા વા નિપજ્જિતા વા નત્થિ. સો યદા આચરિયઘરં ગચ્છતિ, તદાસ્સ મઞ્ચપીઠં સેતેન વત્થેન પટિચ્છાદેત્વા લગ્ગેત્વા ઠપેન્તિ. થેરો ચિન્તેસિ – ''સમયો દાનિ માણવકં પબ્બાજેતું, ચિરઞ્ચ મે ઇધાગચ્છન્તસ્સ, ન ચ કાચિ માણવકેન સદ્ધિં કથા ઉપ્પજ્જતિ. હન્દ દાનિ ઇમિના ઉપાયેન પલ્લઙ્કં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જિસ્સતી''તિ ગેહં ગન્ત્વા યથા તસ્મિં ગેહે ઠપેત્વા માણવકસ્સ પલ્લઙ્કં અઞ્ઞં ન કિઞ્ચિ આસનં દિસ્સતિ તથા અધિટ્ઠાસિ. બ્રાહ્મણસ્સ ગેહજનો થેરં દિસ્વા અઞ્ઞં કિઞ્ચિ આસનં અપસ્સન્તો માણવકસ્સ પલ્લઙ્કં અત્થરિત્વા થેરસ્સ અદાસિ. નિસીદિ થેરો પલ્લઙ્કે. માણવકોપિ ખો તઙ્ખણઞ્ઞેવ આચરિયઘરા આગમ્મ થેરં અત્તનો પલ્લઙ્કે નિસિન્નં દિસ્વા કુપિતો અનત્તમનો ''કો મમ પલ્લઙ્કં સમણસ્સ પઞ્ઞપેસી''તિ આહ.

થેરો ભત્તકિચ્ચં કત્વા વૂપસન્તે માણવકસ્સ ચણ્ડિક્કભાવે એવમાહ – ''કિં પન ત્વં, માણવક, કિઞ્ચિ મન્તં જાનાસી''તિ? માણવકો ''ભો પબ્બજિત, મયિ દાનિ મન્તે અજાનન્તે અઞ્ઞે કે જાનિસ્સન્તી''તિ વત્વા, થેરં પુચ્છિ – ''તુમ્હે પન મન્તં જાનાથા''તિ? ''પુચ્છ, માણવક, પુચ્છિત્વા સક્કા જાનિતુ''ન્તિ. અથ ખો માણવકો તીસુ વેદેસુ સનિઘણ્ડુકેટુભેસુ સાક્ખરપ્પભેદેસુ ઇતિહાસપઞ્ચમેસુ યાનિ યાનિ ગણ્ઠિટ્ઠાનાનિ, યેસં યેસં નયં નેવ અત્તના પસ્સતિ નાપિસ્સ આચરિયો અદ્દસ, તેસુ તેસુ થેરં પુચ્છિ. થેરો ''પકતિયાપિ તિણ્ણં વેદાનં પારગૂ, ઇદાનિ પન પટિસમ્ભિદાપ્પત્તો, તેનસ્સ નત્થિ તેસં પઞ્હાનં વિસ્સજ્જને ભારો''તિ તાવદેવ તે પઞ્હે વિસ્સજ્જેત્વા માણવકં આહ – ''માણવક, અહં તયા બહું પુચ્છિતો; અહમ્પિ દાનિ તં એકં પઞ્હં પુચ્છામિ, બ્યાકરિસ્સસિ મે''તિ? ''આમ, ભો પબ્બજિત, પુચ્છ બ્યાકરિસ્સામી''તિ. થેરો **ચિત્તયમકે** ઇમં પઞ્હં પુચ્છિ –

‘‘યસ્સ ચિત્તં ઉપ્પજ્જતિ ન નિરુજ્ઝતિ તસ્સ ચિત્તં નિરુજ્ઝિસ્સતિ નુપ્પજ્જિસ્સતિ; યસ્સ વા પન ચિત્તં નિરુજ્ઝિસ્સતિ નુપ્પજ્જિસ્સતિ તસ્સ ચિત્તં ઉપ્પજ્જતિ ન નિરુજ્ઝતી’’તિ?

માણવો ઉદ્ધં વા અધો વા હરિતું અસક્કોન્તો ‘‘કિં નામ, ભો પબ્બજિત, ઇદ’’ન્તિ આહ. ‘‘બુદ્ધમન્તો નામાયં, માણવા’’તિ. ‘‘સક્કા પનાયં, ભો, મય્હમ્પિ દાતુ’’ન્તિ. ‘‘સક્કા માણવ, અમ્હેહિ ગહિતપબ્બજ્જં ગણ્હન્તસ્સ દાતુ’’ન્તિ. તતો માણવો માતાપિતરો ઉપસઙ્કમિત્વા આહ – ‘‘અયં પબ્બજિતો બુદ્ધમન્તં નામ જાનાતિ, ન ચ અત્તનો સન્તિકે અપબ્બજિતસ્સ દેતિ, અહં એતસ્સ સન્તિકે પબ્બજિત્વા મન્તં ઉગ્ગણ્હિસ્સામી’’તિ.

અથસ્સ માતાપિતરો ‘‘પબ્બજિત્વાપિ નો પુત્તો મન્તે ગણ્હતુ, ગહેત્વા પુનાગમિસ્સતી’’તિ મઞ્ઞમાના ‘‘ઉગ્ગણ્હ, પુત્તા’’તિ અનુજાનિંસુ. થેરો દારકં પબ્બાજેત્વા દ્વત્તિંસાકારકમ્મટ્ઠાનં તાવ આચિક્ખિ. સો તત્થ પરિકમ્મં કરોન્તો નચિરસ્સેવ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તતો થેરો ચિન્તેસિ – ‘‘સામણેરો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતો, અભબ્બો દાનિ સાસનતો નિવત્તિતું. સચે પનસ્સાહં કમ્મટ્ઠાનં વડ્ઢેત્વા કથેય્યં, અરહત્તં પાપુણેય્ય, અપ્પોસ્સુક્કો ભવેય્ય બુદ્ધવચનં ગહેતું, સમયો દાનિ નં ચણ્ડવજ્જિત્થેરસ્સ સન્તિકં પેસેતુ’’ન્તિ. તતો આહ – ‘‘એહિ ત્વં, સામણેર, થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હ. મમ વચનેન તઞ્ચ આરોગ્યં પુચ્છ; એવઞ્ચ વદેહિ – ‘ઉપજ્ઝાયો મં, ભન્તે, તુમ્હાકં સન્તિકં પહિણી’તિ. ‘કો નામ તે ઉપજ્ઝાયો’તિ ચ વુત્તે ‘સિગ્ગવત્થેરો નામ, ભન્તે’તિ વદેય્યાસિ. ‘અહં કો નામા’તિ વુત્તે એવં વદેય્યાસિ – ‘મમ ઉપજ્ઝાયો, ભન્તે, તુમ્હાકં નામં જાનાતી’’’તિ.

‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો તિસ્સો સામણેરો થેરં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા અનુપુબ્બેન ચણ્ડવજ્જિત્થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. થેરો સામણેરં પુચ્છિ – ‘‘કુતો આગતોસી’’તિ? ‘‘ઉપજ્ઝાયો મં, ભન્તે, તુમ્હાકં સન્તિકં પહિણી’’તિ. ‘‘કો નામ તે ઉપજ્ઝાયો’’તિ? ‘‘સિગ્ગવત્થેરો નામ, ભન્તે’’તિ. ‘‘અહં કો નામા’’તિ? ‘‘મમ ઉપજ્ઝાયો, ભન્તે, તુમ્હાકં નામં જાનાતી’’તિ. ‘‘પત્તચીવરં દાનિ પટિસામેહી’’તિ. ‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ સામણેરો પત્તચીવરં પટિસામેત્વા પુનદિવસે પરિવેણં સમ્મજ્જિત્વા ઉદકદન્તપોનં ઉપટ્ઠાપેસિ. થેરો તસ્સ સમ્મજ્જિતટ્ઠાનં પુન સમ્મજ્જિ . તં ઉદકં છડ્ડેત્વા અઞ્ઞં ઉદકં આહરિ. તઞ્ચ દન્તકટ્ઠં અપનેત્વા અઞ્ઞં દન્તકટ્ઠં ગણ્હિ. એવં સત્ત દિવસાનિ કત્વા સત્તમે દિવસે પુન પુચ્છિ. સામણેરો પુનપિ પુબ્બે કથિતસદિસમેવ કથેસિ. થેરો ‘‘સો વતાયં બ્રાહ્મણો’’તિ સઞ્જાનિત્વા ‘‘કિમત્થં આગતોસી’’તિ આહ. ‘‘બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હત્થાય, ભન્તે’’તિ. થેરો ‘‘ઉગ્ગણ્હ દાનિ, સામણેરા’’તિ વત્વા પુન દિવસતો પભુતિ બુદ્ધવચનં પટ્ઠપેસિ. તિસ્સો સામણેરોવ હુત્વા, ઠપેત્વા વિનયપિટકં સબ્બં બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હિ સદ્ધિં અટ્ઠકથાય. ઉપસમ્પન્નકાલે પન અવસ્સિકોવ સમાનો તિપિટકધરો અહોસિ. આચરિયુપજ્ઝાયા મોગ્ગલિપુત્તતિસ્સત્થેરસ્સ હત્થે સકલં બુદ્ધવચનં પતિટ્ઠાપેત્વા યાવતાયુકં ઠત્વા પરિનિબ્બાયિંસુ. મોગ્ગલિપુત્તતિસ્સત્થેરોપિ અપરેન સમયેન કમ્મટ્ઠાનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તપ્પત્તો બહૂનં ધમ્મવિનયં વાચેસિ.

તેન ખો પન સમયેન બિન્દુસારસ્સ રઞ્ઞો એકસતપુત્તા અહેસું. તે સબ્બે અસોકો અત્તના સદ્ધિં એકમાતિકં તિસ્સકુમારં ઠપેત્વા ઘાતેસિ. ઘાતેન્તો ચ ચત્તારિ વસ્સાનિ અનભિસિત્તોવ રજ્જં કારેત્વા ચતુન્નં વસ્સાનં અચ્ચયેન તથાગતસ્સ પરિનિબ્બાનતો દ્વિન્નં વસ્સસતાનં ઉપરિ અટ્ઠારસમે વસ્સે સકલજમ્બુદીપે એકરજ્જાભિસેકં પાપુણિ . અભિસેકાનુભાવેન ચસ્સ ઇમા રાજિદ્ધિયો આગતા – મહાપથવિયા હેટ્ઠા યોજનપ્પમાણે આણા પવત્તતિ; તથા ઉપરિ આકાસે અનોતત્તદહતો અટ્ઠહિ કાજેહિ સોળસ પાનીયઘટે દિવસે દિવસે દેવતા આહરન્તિ, યતો સાસને ઉપ્પન્નસદ્ધો હુત્વા અટ્ઠ ઘટે ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અદાસિ, દ્વે ઘટે સટ્ઠિમત્તાનં તિપિટકધરભિક્ખૂનં, દ્વે ઘટે અગ્ગમહેસિયા

અસન્ધિમિત્તાય, ચત્તારો ઘટે અત્તના પરિભુઞ્જિ; દેવતાએવ હિમવન્તે નાગલતાદન્તકટ્ઠં નામ અત્થિ સિનિદ્ધં મુદુકં રસવન્તં તં દિવસે દિવસે આહરન્તિ, યેન રઞ્ઞો ચ મહેસિયા ચ સોળસન્નઞ્ચ નાટકિત્થિસહસ્સાનં સટ્ઠિમત્તાનઞ્ચ ભિક્ખુસહસ્સાનં દેવસિકં દન્તપોનકિચ્ચં નિપ્પજ્જતિ. દેવસિકમેવ ચસ્સ દેવતા અગદામલકં અગદહરીતકં સુવણ્ણવણ્ણઞ્ચ ગન્ધરસસમ્પન્નં અમ્બપક્કં આહરન્તિ. તથા છદ્દન્તદહતો પઞ્ચવણ્ણનિવાસનપાવુરણં પીતકવણ્ણહત્થપુચ્છનપટકં દિબ્બઞ્ચ પાનકં આહરન્તિ. દેવસિકમેવ પનસ્સ ન્હાનગન્ધં અનુવિલેપનગન્ધં પારુપનત્થાય અસુત્તમયિકં સુમનપુપ્ફપટં મહારહઞ્ચ અઞ્જનં નાગભવનતો નાગરાજાનો આહરન્તિ. છદ્દન્તદહેવ ઉટ્ઠિતસ્સ સાલિનો નવ વાહસહસ્સાનિ દિવસે દિવસે સુકા આહરન્તિ. મૂસિકા નિત્થુસકણે કરોન્તિ, એકોપિ ખણ્ડતણ્ડુલો ન હોતિ, રઞ્ઞો સબ્બટ્ઠાનેસુ અયમેવ તણ્ડુલો પરિભોગં ગચ્છતિ. મધુમક્ખિકા મધું કરોન્તિ. કમ્મારસાલાસુ અચ્છા કૂટં પહરન્તિ. કરવીકસકુણા આગન્ત્વા મધુરસ્સરં વિકૂજન્તા રઞ્ઞો બલિકમ્મં કરોન્તિ.

ઇમાહિ ઇદ્ધીહિ સમન્નાગતો રાજા એકદિવસં સુવણ્ણસઙ્ખલિકબન્ધનં પેસેત્વા ચતુન્નં બુદ્ધાનં અધિગતરૂપદસ્સનં કપ્પાયુકં કાળં નામ નાગરાજાનં આનયિત્વા સેતચ્છત્તસ્સ હેટ્ઠા મહારહે પલ્લઙ્કે નિસીદાપેત્વા અનેકસતવણ્ણેહિ જલજ થલજપુપ્ફેહિ સુવણ્ણપુપ્ફેહિ ચ પૂજં કત્વા સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતેહિ સોળસહિ નાટકિત્થિસહસ્સેહિ સમન્તતો પરિક્ખિપિત્વા ''અનન્તઞાણસ્સ તાવ મે સદ્ધમ્મવરચક્કવત્તિનો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ રૂપં ઇમેસં અક્ખીનં આપાથં કરોહી''તિ વત્વા તેન નિમ્મિતં સકલસરીરવિપ્પકિણ્ણપુઞ્ઞપ્પભાવનિબ્બત્તાસીતાનુબ્યઞ્જનપટિમણ્ડિતદ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણસસ્સિરીકતાય વિકસિતકમલુપ્પલપુણ્ડરીકપટિમણ્ડિતમિવ સલિલતલં તારાગણરસ્મિજાલવિસદવિપ્ફુરિતસોભાસમુજ્જલિતમિવ ગગનતલં નીલપીતલોહિતાદિભેદવિચિત્રવણ્ણરંસિવિનદ્ધબ્યામપ્પભાપરિક્ખેપવિલાસિતાય સઞ્ઝાપ્પભાનુરાગઇન્દધનુવિજ્જુલતાપરિક્ખિત્તમિવ કનકગિરિસિખરં નાનાવિરાગવિમલકેતુમાલાસમુજ્જલિતચારુમત્થકસોભં નયનરસાયતનમિવ બ્રહ્મદેવમનુજનાગયક્ખગણાનં બુદ્ધરૂપં પસ્સન્તો સત્ત દિવસાનિ અક્ખિપૂજં નામ અકાસિ.

રાજા કિર અભિસેકં પાપુણિત્વા તીણિયેવ સંવચ્છરાનિ બાહિરકપાસણ્ડં પરિગ્ગણ્હિ. ચતુત્થે સંવચ્છરે બુદ્ધસાસને પસીદિ. તસ્સ કિર પિતા બિન્દુસારો બ્રાહ્મણભત્તો અહોસિ, સો બ્રાહ્મણાનઞ્ચ બ્રાહ્મણજાતિયપાસણ્ડાનઞ્ચ પણ્ડરઙ્ગપરિબ્બાજકાદીનં સટ્ઠિસહસ્સમત્તાનં નિચ્ચભત્તં પટ્ઠપેસિ. અસોકોપિ પિતરા પવત્તિતં દાનં અત્તનો અન્તેપુરે તથેવ દદમાનો એકદિવસં સીહપઞ્જરે ઠિતો તે ઉપસમપરિબાહિરેન આચારેન ભુઞ્જમાને અસંયતિન્દ્રિયે અવિનીતઇરિયાપથે દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''ઈદિસં દાનં ઉપપરિક્ખિત્વા યુત્તટ્ઠાને દાતું વટ્ટતી''તિ. એવં ચિન્તેત્વા અમચ્ચે આહ – ''ગચ્છથ, ભણે, અત્તનો અત્તનો સાધુસમ્મતે સમણબ્રાહ્મણે અન્તેપુરં અતિહરથ, દાનં દસ્સામા''તિ. અમચ્ચા ''સાધુ, દેવા''તિ રઞ્ઞો પટિસ્સુણિત્વા તે તે પણ્ડરઙ્ગપરિબ્બાજકાજીવકનિગણ્ઠાદયો આનેત્વા ''ઇમે, મહારાજ, અમ્હાકં અરહન્તો''તિ આહંસુ.

અથ રાજા અન્તેપુરે ઉચ્ચાવચાનિ આસનાનિ પઞ્ઞપેત્વા ''આગચ્છન્તૂ''તિ વત્વા આગતાગતે આહ – ''અત્તનો અત્તનો પતિરૂપે આસને નિસીદથા''તિ . તેસુ એકચ્ચે ભદ્દપીઠકેસુ, એકચ્ચે ફલકપીઠકેસુ નિસીદિંસુ. તે દિસ્વા રાજા ''નત્થિ નેસં અન્તો સારો''તિ ઞત્વા તેસં અનુરૂપં ખાદનીયં ભોજનીયં દત્વા ઉય્યોજેસિ.

એવં ગચ્છન્તે કાલે એકદિવસં રાજા સીહપઞ્જરે ઠિતો અદ્દસ નિગ્રોધસામણેરં રાજઙ્ગણેન ગચ્છન્તં દન્તં ગુત્તં સન્તિન્દ્રિયં ઇરિયાપથસમ્પન્નં. કો પનાયં **નિગ્રોધો** નામ? બિન્દુસારરઞ્ઞો જેટ્ઠપુત્તસ્સ સુમનરાજકુમારસ્સ પુત્તો.

તત્રાયં **અનુપુબ્બિકથા** –

બિન્દુસારરઞ્ઞો કિર દુબ્બલકાલેયેવ અસોકકુમારો અત્તના લદ્ધં ઉજ્જેનીરજ્જં પહાય આગન્ત્વા સબ્બનગરં અત્તનો હત્થગતં કત્વા સુમનરાજકુમારં અગ્ગહેસિ. તંદિવસમેવ સુમનસ્સ રાજકુમારસ્સ સુમના નામ દેવી પરિપુણ્ણગબ્ભા અહોસિ. સા અઞ્ઞાતકવેસેન નિક્ખમિત્વા અવિદૂરે અઞ્ઞતરં ચણ્ડાલગામં સન્ધાય ગચ્છન્તી જેટ્ઠકચણ્ડાલસ્સ ગેહતો અવિદૂરે અઞ્ઞતરસ્મિં નિગ્રોધરુક્ખે અધિવત્થાય દેવતાય ''ઇતો એહિ, સુમને''તિ વદન્તિયા સદ્દં સુત્વા તસ્સા સમીપં ગતા. દેવતા અત્તનો આનુભાવેન એકં સાલં નિમ્મિનિત્વા ''એત્થ વસાહી''તિ અદાસિ. સા તં સાલં પાવિસિ. ગતદિવસેયેવ ચ પુત્તં વિજાયિ. સા તસ્સ નિગ્રોધદેવતાય પરિગ્ગહિતત્તા ''નિગ્રોધો'' ત્વેવ નામં અકાસિ. જેટ્ઠકચણ્ડાલો દિટ્ઠદિવસતો પભુતિ તં અત્તનો સામિધીતરં વિય મઞ્ઞમાનો નિબદ્ધવત્તં પટ્ઠપેસિ. રાજધીતા તત્થ સત્ત વસ્સાનિ વસિ. નિગ્રોધકુમારોપિ સત્તવસ્સિકો જાતો. તદા મહાવરુણત્થેરો નામ એકો અરહા દારકસ્સ હેતુસમ્પદં દિસ્વા રક્ખિત્વા તત્થ વિહરમાનો ''સત્તવસ્સિકો દાનિ દારકો, કાલો નં પબ્બાજેતુ''ન્તિ ચિન્તેત્વા રાજધીતાય આરોચાપેત્વા નિગ્રોધકુમારં પબ્બાજેસિ. કુમારો ખુરગ્ગેયેવ અરહત્તં પાપુણિ. સો એકદિવસં પાતોવ સરીરં જગ્ગિત્વા આચરિયુપજ્ઝાયવત્તં કત્વા પત્તચીવરમાદાય ''માતુઉપાસિકાય ગેહદ્વારં ગચ્છામી''તિ નિક્ખમિ. માતુનિવાસનટ્ઠાનઞ્ચસ્સ દક્ખિણદ્વારેન નગરં પવિસિત્વા નગરમજ્ઝેન ગન્ત્વા પાચીનદ્વારેન નિક્ખમિત્વા ગન્તબ્બં હોતિ.

તેન ચ સમયેન અસોકો ધમ્મરાજા પાચીનદિસાભિમુખો સીહપઞ્જરે ચઙ્કમતિ. તઙ્ખણઞ્ઞેવ નિગ્રોધો રાજઙ્ગણં સમ્પાપુણિ સન્તિન્દ્રિયો સન્તમાનસો યુગમત્તં પેક્ખમાનો. તેન વુત્તં – ''એકદિવસં રાજા સીહપઞ્જરે ઠિતો અદ્દસ નિગ્રોધસામણેરં રાજઙ્ગણેન ગચ્છન્તં દન્તં ગુત્તં સન્તિન્દ્રિયં ઇરિયાપથસમ્પન્ન''ન્તિ. દિસ્વા પનસ્સ એતદહોસિ – ''અયં જનો સબ્બોપિ વિક્ખિત્તચિત્તો ભન્તમિગપ્પટિભાગો. અયં પન દારકો અવિક્ખિત્તચિત્તો અતિવિય ચસ્સ આલોકિતવિલોકિતં સમિઞ્જનપસારણઞ્ચ સોભતિ. અદ્ધા એતસ્સ અબ્ભન્તરે લોકુત્તરધમ્મો ભવિસ્સતી''તિ રઞ્ઞો સહ દસ્સનેનેવ સામણેરે ચિત્તં પસીદિ, પેમં સણ્ઠહિ. કસ્મા? પુબ્બે હિ કિર પુઞ્ઞકરણકાલે એસ રઞ્ઞો જેટ્ઠભાતા વાણિજકો અહોસિ. વુત્તમ્પિ હેતં –

''પુબ્બે વ સન્નિવાસેન, પચ્ચુપ્પન્નહિતેન વા;
એવં તં જાયતે પેમં, ઉપ્પલં વ યથોદકે''તિ. (જા॰ ૧.૨.૧૭૪);

અથ રાજા સઞ્જાતપેમો સબહુમાનો ''એતં સામણેરં પક્કોસથા''તિ અમચ્ચે પેસેસિ. ''તે અતિચિરાયન્તી''તિ પુન દ્વે તયો પેસેસિ – ''તુરિતં આગચ્છતૂ''તિ. સામણેરો અત્તનો પકતિયા એવ અગમાસિ. રાજા પતિરૂપમાસનં ઞત્વા ''નિસીદથા''તિ આહ. સો ઇતો ચિતો ચ વિલોકેત્વા ''નત્થિ દાનિ અઞ્ઞે ભિક્ખૂ''તિ સમુસ્સિતસેતચ્છત્તં રાજપલ્લઙ્કં ઉપસઙ્કમિત્વા પત્તગ્ગહણત્થાય રઞ્ઞો આકારં દસ્સેસિ. રાજા તં પલ્લઙ્કસમીપં ઉપગચ્છન્તંયેવ દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''અજ્જેવ દાનિ અયં સામણેરો ઇમસ્સ ગેહસ્સ સામિકો ભવિસ્સતી''તિ સામણેરો રઞ્ઞો હત્થે પત્તં દત્વા પલ્લઙ્કં અભિરુહિત્વા નિસીદિ. રાજા અત્તનો અત્થાય સમ્પાદિતં સબ્બં યાગુખજ્જકભત્તવિકતિં ઉપનામેસિ. સામણેરો અત્તનો યાપનીયમત્તકમેવ સમ્પટિચ્છિ. ભત્તકિચ્ચાવસાને રાજા આહ – ''સત્થારા તુમ્હાકં દિન્નોવાદં જાનાથા''તિ? ''જાનામિ, મહારાજ, એકદેસેના''તિ. ''તાત, મય્હમ્પિ નં કથેહી''તિ. ''સાધુ, મહારાજા''તિ રઞ્ઞો અનુરૂપં ધમ્મપદે અપ્પમાદવગ્ગં અનુમોદનત્થાય અભાસિ.

રાજા પન ‘‘અપ્પમાદો અમતપદં, પમાદો મચ્ચુનો પદ’’ન્તિ સુત્વાવ ‘‘અઞ્ઞાતં, તાત, પરિયોસાપેહી’’તિ આહ. અનુમોદનાવસાને ચ ‘‘અટ્ઠ તે, તાત, ધુવભત્તાનિ દમ્મી’’તિ આહ. સામણેરો આહ – ‘‘એતાનિ અહં ઉપજ્ઝાયસ્સ દમ્મિ, મહારાજા’’તિ. ‘‘કો અયં, તાત, ઉપજ્ઝાયો નામા’’તિ? ‘‘વજ્જાવજ્જં દિસ્વા ચોદેતા સારેતા ચ, મહારાજા’’તિ. ‘‘અઞ્ઞાનિપિ તે, તાત, અટ્ઠ દમ્મી’’તિ. ‘‘એતાનિ આચરિયસ્સ દમ્મિ, મહારાજા’’તિ. ‘‘કો અયં, તાત, આચરિયો નામા’’તિ? ‘‘ઇમસ્મિં સાસને સિક્ખિતબ્બકધમ્મેસુ પતિટ્ઠાપેતા, મહારાજા’’તિ. ‘‘સાધુ, તાત, અઞ્ઞાનિપિ તે અટ્ઠ દમ્મી’’તિ. ‘‘એતાનિપિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દમ્મિ, મહારાજા’’તિ. ‘‘કો અયં, તાત, ભિક્ખુસઙ્ઘો નામા’’તિ? ‘‘યં નિસ્સાય , મહારાજ, અમ્હાકં આચરિયુપજ્ઝાયાનઞ્ચ મમ ચ પબ્બજ્જા ચ ઉપસમ્પદા ચા’’તિ. રાજા ભિય્યોસો મત્તાય તુટ્ઠચિત્તો આહ – ‘‘અઞ્ઞાનિપિ તે, તાત, અટ્ઠ દમ્મી’’તિ. સામણેરો ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા પુનદિવસે દ્વત્તિંસ ભિક્ખૂ ગહેત્વા રાજન્તેપુરં પવિસિત્વા ભત્તકિચ્ચમકાસિ. રાજા ‘‘અઞ્ઞેપિ દ્વત્તિંસ ભિક્ખૂ તુમ્હેહિ સદ્ધિં સ્વે ભિક્ખં ગણ્હન્તૂ’’તિ એતેનેવ ઉપાયેન દિવસે દિવસે વડ્ઢાપેન્તો સટ્ઠિસહસ્સાનં બ્રાહ્મણપરિબ્બાજકાદીનં ભત્તં ઉપચ્છિન્દિત્વા અન્તોનિવેસને સટ્ઠિસહસ્સાનં ભિક્ખૂનં નિચ્ચભત્તં પટ્ઠપેસિ નિગ્રોધત્થેરે ગતેનેવ પસાદેન. નિગ્રોધત્થેરોપિ રાજાનં સપરિસં તીસુ સરણેસુ પઞ્ચસુ ચ સીલેસુ પતિટ્ઠાપેત્વા બુદ્ધસાસને પોથુજ્જનિકેન પસાદેન અચલપ્પસાદં કત્વા પતિટ્ઠાપેસિ. પુન રાજા **અસોકારામં** નામ મહાવિહારં કારેત્વા સટ્ઠિસહસ્સાનં ભિક્ખૂનં નિચ્ચભત્તં પટ્ઠપેસિ. સકલજમ્બુદીપે ચતુરાસીતિયા નગરસહસ્સેસુ ચતુરાસીતિવિહારસહસ્સાનિ કારાપેસિ ચતુરાસીતિસહસ્સચેતિયપટિમણ્ડિતાનિ ધમ્મેનેવ, નો અધમ્મેન.

એકદિવસં કિર રાજા અસોકારામે મહાદાનં દત્વા સટ્ઠિસહસ્સભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મજ્ઝે નિસજ્જ સઙ્ઘં ચતૂહિ પચ્ચયેહિ પવારેત્વા ઇમં પઞ્હં પુચ્છિ – ‘‘ભન્તે, ભગવતા દેસિતધમ્મો નામ કિત્તકો હોતી’’તિ? ‘‘અઙ્ગતો, મહારાજ, નવઙ્ગાનિ, ખન્ધતો ચતુરાસીતિધમ્મક્ખન્ધસહસ્સાની’’તિ. રાજા ધમ્મે પસીદિત્વા ‘‘એકેકં ધમ્મક્ખન્ધં એકેકવિહારેન પૂજેસ્સામી’’તિ એકદિવસમેવ છન્નવુતિકોટિધનં વિસજ્જેત્વા અમચ્ચે આણાપેસિ – ‘‘એથ, ભણે, એકમેકસ્મિં નગરે એકમેકં વિહારં કારાપેન્તા ચતુરાસીતિયા નગરસહસ્સેસુ ચતુરાસીતિવિહારસહસ્સાનિ કારાપેથા’’તિ. સયઞ્ચ અસોકારામે અસોકમહાવિહારત્થાય કમ્મં પટ્ઠપેસિ. સઙ્ઘો ઇન્દગુત્તત્થેરં નામ મહિદ્ધિકં મહાનુભાવં ખીણાસવં નવકમ્માધિટ્ઠાયકં અદાસિ. થેરો યં યં ન નિટ્ઠાતિ તં તં અત્તનો આનુભાવેન નિટ્ઠાપેસિ. એવમ્પિ તીહિ સંવચ્છરેહિ વિહારકમ્મં નિટ્ઠાપેસિ. એકદિવસમેવ સબ્બનગરેહિ પણ્ણાનિ આગમિંસુ.

અમચ્ચા રઞ્ઞો આરોચેસું – ‘‘નિટ્ઠિતાનિ, દેવ, ચતુરાસીતિવિહારસહસ્સાની’’તિ. રાજા નગરે ભેરિં ચરાપેસિ – ‘‘ઇતો સત્તન્નં દિવસાનં અચ્ચયેન વિહારમહો ભવિસ્સતિ. સબ્બે અટ્ઠ સીલઙ્ગાનિ સમાદિયિત્વા અન્તોનગરે ચ બહિનગરે ચ વિહારમહં પટિયાદેન્તૂ’’તિ. તતો સત્તન્નં દિવસાનં અચ્ચયેન સબ્બાલઙ્કારવિભૂસિતાય અનેકસતસહસ્સસઙ્ખ્યાય ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય પરિવુતો દેવલોકે અમરવતિયા રાજધાનિયા સિરિતો અધિકતરસસ્સિરીકં વિય નગરં કાતુકામેન ઉસ્સાહજાતેન મહાજનેન અલઙ્કતપટિયત્તં નગરં અનુવિચરન્તો વિહારં ગન્ત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મજ્ઝે અટ્ઠાસિ.

તસ્મિઞ્ચ ખણે સન્નિપતિતા અસીતિ ભિક્ખુકોટિયો અહેસું, ભિક્ખુનીનઞ્ચ છન્નવુતિસતસહસ્સાનિ. તત્થ ખીણાસવભિક્ખૂયેવ સતસહસ્સસઙ્ખ્યા અહેસું. તેસં એતદહોસિ – ‘‘સચે રાજા અત્તનો અધિકારં અનવસેસં પસ્સેય્ય અતિવિય બુદ્ધસાસને પસીદેય્યા’’તિ. તતો લોકવિવરણં નામ પાટિહારિયં અકંસુ. રાજા અસોકારામે ઠિતોવ ચતુદ્દિસા અનુવિલોકેન્તો સમન્તતો સમુદ્દપરિયન્તં જમ્બુદીપં પસ્સતિ ચતુરાસીતિઞ્ચ વિહારસહસ્સાનિ ઉળારાય વિહારમહપૂજાય વિરોચમાનાનિ. સો તં વિભૂતિં પસ્સમાનો ઉળારેન પીતિપામોજ્જેન સમન્નાગતો

‘‘અત્થિ પન અઞ્ઞસ્સપિ કસ્સચિ એવરૂપં પીતિપામોજ્જં ઉપ્પન્નપુબ્બ’’ન્તિ ચિન્તેન્તો ભિક્ખુસઙ્ઘં પુચ્છિ – ‘‘ભન્તે, અમ્હાકં લોકનાથસ્સ દસબલસ્સ સાસને કો મહાપરિચ્ચાગં પરિચ્ચજિ. કસ્સ પરિચ્ચાગો મહન્તોતિ? ભિક્ખુસઙ્ઘો મોગ્ગલિપુત્તતિસ્સત્થેરસ્સ ભારં અકાસિ. થેરો આહ – ‘‘મહારાજ, દસબલસ્સ સાસને પચ્ચયદાયકો નામ તયા સદિસો ધરમાનેપિ તથાગતે ન કોચિ અહોસિ, તવેવ પરિચ્ચાગો મહા’’તિ. રાજા થેરસ્સ વચનં સુત્વા ઉળારેન પીતિપામોજ્જેન નિરન્તરં ફુટ્ઠસરીરો હુત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘નત્થિ કિર મયા સદિસો પચ્ચયદાયકો, મય્હં કિર પરિચ્ચાગો મહા, અહં કિર દેય્યધમ્મેન સાસનં પગ્ગણ્હામિ. કિં પનાહં એવં સતિ સાસનસ્સ દાયાદો હોમિ, ન હોમી’’તિ. તતો ભિક્ખુસઙ્ઘં પુચ્છિ – ‘‘ભવામિ નુ ખો અહં, ભન્તે, સાસનસ્સ દાયાદો’’તિ?

તતો મોગ્ગલિપુત્તતિસ્સત્થેરો રઞ્ઞો ઇદં વચનં સુત્વા રાજપુત્તસ્સ મહિન્દસ્સ ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિં સમ્પસ્સમાનો ‘‘સચે અયં કુમારો પબ્બજિસ્સતિ સાસનસ્સ અતિવિય વુડ્ઢિ ભવિસ્સતી’’તિ ચિન્તેત્વા રાજાનં એતદવોચ – ‘‘ન ખો, મહારાજ, એત્તાવતા સાસનસ્સ દાયાદો હોતિ; અપિચ ખો પચ્ચયદાયકોતિ વા ઉપટ્ઠાકોતિ વા સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. યોપિ હિ, મહારાજ, પથવિતો યાવ બ્રહ્મલોકપરિમાણં પચ્ચયરાસિં દદેય્ય સોપિ ‘સાસને દાયાદો’તિ સઙ્ખ્યં ન ગચ્છતી’’તિ. ‘‘અથ કથં ચરહિ, ભન્તે, સાસનસ્સ દાયાદો હોતી’’તિ? ‘‘યો હિ કોચિ, મહારાજ, અડ્ઢો વા દલિદ્દો વા અત્તનો ઓરસં પુત્તં પબ્બાજેતિ – અયં વુચ્ચતિ, મહારાજ, દાયાદો સાસનસ્સા’’તિ.

એવં વુત્તે અસોકો રાજા ‘‘અહં કિર એવરૂપં પરિચ્ચાગં કત્વાપિ નેવ સાસનસ્સ દાયાદભાવં પત્તો’’તિ સાસને દાયાદભાવં પત્થયમાનો ઇતો ચિતો ચ વિલોકેત્વા અદ્દસ મહિન્દકુમારં અવિદૂરે ઠિતં. દિસ્વાનસ્સ એતદહોસિ – ‘‘કિઞ્ચાપિ અહં ઇમં કુમારં તિસ્સકુમારસ્સ પબ્બજિતકાલતો પભુતિ ઓપરજ્જે ઠપેતુકામો, અથ ખો ઓપરજ્જતોપિ પબ્બજ્જાવ ઉત્તમા’’તિ. તતો કુમારં આહ – ‘‘સક્ખસિ ત્વં, તાત, પબ્બજિતુ’’ન્તિ? કુમારો પકતિયાપિ તિસ્સકુમારસ્સ પબ્બજિતકાલતો પભુતિ પબ્બજિતુકામોવ રઞ્ઞો વચનં સુત્વા અતિવિય પામોજ્જજાતો હુત્વા આહ – ‘‘પબ્બજામિ, દેવ, મં પબ્બાજેત્વા તુમ્હે સાસનદાયાદા હોથા’’તિ.

તેન ચ સમયેન રાજધીતા સઙ્ઘમિત્તાપિ તસ્મિંયેવ ઠાને ઠિતા હોતિ. તસ્સા ચ સામિકો અગ્ગિબ્રહ્મા નામ કુમારો યુવરાજેન તિસ્સકુમારેન સદ્ધિં પબ્બજિતો હોતિ. રાજા તં દિસ્વા આહ – ‘‘ત્વમ્પિ, અમ્મ, પબ્બજિતું સક્ખસી’’તિ? ‘‘સાધુ, તાત, સક્કોમી’’તિ. રાજા પુત્તાનં મનં લભિત્વા પહટ્ઠચિત્તો ભિક્ખુસઙ્ઘં એતદવોચ – ‘‘ભન્તે, ઇમે દારકે પબ્બાજેત્વા મં સાસને દાયાદં કરોથા’’તિ. સઙ્ઘો રઞ્ઞો વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા કુમારં મોગ્ગલિપુત્તતિસ્સત્થેરેન ઉપજ્ઝાયેન મહાદેવત્થેરેન ચ આચરિયેન પબ્બાજેસિ. મજ્ઝન્તિકત્થેરેન આચરિયેન ઉપસમ્પાદેસિ. તદા કિર કુમારો પરિપુણ્ણવીસતિવસ્સોવ હોતિ. સો તસ્મિંયેવ ઉપસમ્પદસીમમણ્ડલે સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. સઙ્ઘમિત્તાયપિ રાજધીતાય આચરિયા આયુપાલિત્થેરી નામ, ઉપજ્ઝાયા પન ધમ્મપાલિત્થેરી નામ અહોસિ. તદા સઙ્ઘમિત્તા અટ્ઠારસવસ્સા હોતિ. તં પબ્બજિતમત્તં તસ્મિંયેવ સીમમણ્ડલે સિક્ખાય પતિટ્ઠાપેસું. ઉભિન્નં પબ્બજિતકાલે રાજા છબ્બસ્સાભિસેકો હોતિ.

અથ મહિન્દત્થેરો ઉપસમ્પન્નકાલતો પભુતિ અત્તનો ઉપજ્ઝાયસ્સેવ સન્તિકે ધમ્મઞ્ચ વિનયઞ્ચ પરિયાપુણન્તો દ્વેપિ સઙ્ગીતિયો આરૂળ્હં તિપિટકસઙ્ગહિતં સાટ્ઠકથં સબ્બં થેરવાદં તિણ્ણં વસ્સાનં અબ્ભન્તરે ઉગ્ગહેત્વા અત્તનો ઉપજ્ઝાયસ્સ અન્તેવાસિકાનં સહસ્સમત્તાનં ભિક્ખૂનં પામોક્ખો અહોસિ. તદા અસોકો ધમ્મરાજા નવવસ્સાભિસેકો હોતિ. રઞ્ઞો પન અટ્ઠવસ્સાભિસેકકાલેયેવ કોન્તપુત્તતિસ્સત્થેરો બ્યાધિપટિકમ્મત્થં ભિક્ખાચારવત્તેન આહિણ્ડન્તો પસતમત્તં સપ્પિં અલભિત્વા બ્યાધિબલેન પરિક્ખીણાયુસઙ્ખારો ભિક્ખુસઙ્ઘં અપ્પમાદેન ઓવદિત્વા આકાસે

પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા તેજોધાતું સમાપજ્જિત્વા પરિનિબ્બાયિ. રાજા તં પવત્તિં સુત્વા થેરસ્સ સક્કારં કત્વા ‘‘મયિ નામ રજ્જં કારેન્તે એવં ભિક્ખૂનં પચ્ચયા દુલ્લભા’’તિ નગરસ્સ ચતૂસુ દ્વારેસુ પોક્ખરણિયો કારાપેત્વા ભેસજ્જસ્સ પૂરાપેત્વા દાપેસિ.

તેન કિર સમયેન પાટલિપુત્તસ્સ ચતૂસુ દ્વારેસુ ચત્તારિ સતસહસ્સાનિ, સભાયં સતસહસ્સન્તિ દિવસે દિવસે પઞ્ચસતસહસ્સાનિ રઞ્ઞો ઉપ્પજ્જન્તિ. તતો રાજા નિગ્રોધત્થેરસ્સ દેવસિકં સતસહસ્સં વિસજ્જેસિ. બુદ્ધસ્સ ચેતિયે ગન્ધમાલાદીહિ પૂજનત્થાય સતસહસ્સં . ધમ્મસ્સ સતસહસ્સં, તં ધમ્મધરાનં બહુસ્સુતાનં ચતુપચ્ચયત્થાય ઉપનીયતિ. સઙ્ઘસ્સ સતસહસ્સં, ચતૂસુ દ્વારેસુ ભેસજ્જત્થાય સતસહસ્સં. એવં સાસને ઉળારો લાભસક્કારો નિબ્બત્તિ.

તિત્થિયા પરિહીનલાભસક્કારા અન્તમસો ઘાસચ્છાદનમ્પિ અલભન્તા લાભસક્કારં પત્થયમાના સાસને પબ્બજિત્વા સકાનિ સકાનિ દિટ્ઠિગતાનિ ‘‘અયં ધમ્મો, અયં વિનયો’’તિ દીપેન્તિ. પબ્બજ્જં અલભમાનાપિ સયમેવ મુણ્ડેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા વિહારેસુ વિચરન્તા ઉપોસથમ્પિ પવારણમ્પિ સઙ્ઘકમ્મમ્પિ ગણકમ્મમ્પિ પવિસન્તિ. ભિક્ખૂ તેહિ સદ્ધિં ઉપોસથં ન કરોન્તિ. તદા મોગ્ગલિપુત્તતિસ્સત્થેરો ‘‘ઉપ્પન્નં દાનિ ઇદં અધિકરણં, તં નચિરસ્સેવ કક્ખળં ભવિસ્સતિ. ન ખો પનેતં સક્કા ઇમેસં મજ્ઝે વસન્તેન વૂપસમેતુ’’ન્તિ મહિન્દત્થેરસ્સ ગણં નીય્યાતેત્વા અત્તના ફાસુવિહારેન વિહરિતુકામો અહોગઙ્ગપબ્બતં અગમાસિ. તેપિ ખો તિત્થિયા ભિક્ખુસઙ્ઘેન ધમ્મેન વિનયેન સત્થુસાસનેન નિગ્ગય્હમાનાપિ ધમ્મવિનયાનુલોમાય પટિપત્તિયા અસણ્ઠહન્તા અનેકરૂપં સાસનસ્સ અબ્બુદઞ્ચ મલઞ્ચ કણ્ટકઞ્ચ સમુટ્ઠાપેસું. કેચિ અગ્ગિં પરિચરન્તિ, કેચિ પઞ્ચાતપેન તાપેન્તિ, કેચિ આદિચ્ચં અનુપરિવત્તન્તિ, કેચિ ‘‘ધમ્મઞ્ચ વિનયઞ્ચ વોભિન્દિસ્સામા’’તિ પગ્ગણ્હિંસુ. તદા ભિક્ખુસઙ્ઘો ન તેહિ સદ્ધિં ઉપોસથં વા પવારણં વા અકાસિ. અસોકારામે સત્તવસ્સાનિ ઉપોસથો ઉપચ્છિજ્જિ. રઞ્ઞોપિ એતમત્થં આરોચેસું. રાજા એકં અમચ્ચં આણાપેસિ – ‘‘વિહારં ગન્ત્વા અધિકરણં વૂપસમેત્વા ઉપોસથં કારાપેહી’’તિ. અમચ્ચો રાજાનં પટિપુચ્છિતું અવિસહન્તો અઞ્ઞે અમચ્ચે ઉપસઙ્કમિત્વા આહ – ‘‘રાજા મં ‘વિહારં ગન્ત્વા અધિકરણં વૂપસમેત્વા ઉપોસથં કારાપેહી’તિ પહિણિ. કથં નુ ખો અધિકરણં વૂપસમ્મતી’’તિ? તે આહંસુ – ‘‘મયં એવં સલ્લક્ખેમ – ‘યથા નામ પચ્ચન્તં વૂપસમેન્તા ચોરે ઘાતેન્તિ, એવમેવ યે ઉપોસથં ન કરોન્તિ, તે મારેતુકામો રાજા ભવિસ્સતી’’’તિ. અથ સો અમચ્ચો વિહારં ગન્ત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં સન્નિપાતેત્વા આહ – ‘‘અહં રઞ્ઞા ‘ઉપોસથં કારાપેહી’તિ પેસિતો. કરોથ દાનિ, ભન્તે, ઉપોસથ’’ન્તિ. ભિક્ખૂ ‘‘ન મયં તિત્થિયેહિ સદ્ધિં ઉપોસથં કરોમા’’તિ આહંસુ. અથ અમચ્ચો થેરાસનતો પટ્ઠાય અસિના સીસાનિ પાતેતું આરદ્ધો.

અદ્દસા ખો તિસ્સત્થેરો તં અમચ્ચં તથા વિપ્પટિપન્નં. તિસ્સત્થેરો નામ ન યો વા સો વા, રઞ્ઞો એકમાતિકો ભાતા તિસ્સકુમારો નામ, તં કિર રાજા પત્તાભિસેકો ઓપરજ્જે ઠપેસિ. સો એકદિવસં વનચારં ગતો અદ્દસ મહન્તં મિગસઙ્ઘં ચિત્તકીળાય કીળન્તં. દિસ્વાનસ્સ એતદહોસિ – ‘‘ઇમે તાવ તિણભક્ખા મિગા એવં કીળન્તિ, ઇમે પન સમણા રાજકુલે પણીતાનિ ભોજનાનિ ભુઞ્જિત્વા મુદુકાસુ સેય્યાસુ સયમાના કિં નામ કીળિતં ન કીળિસ્સન્તી’’તિ! સો તતો આગન્ત્વા ઇમં અત્તનો વિતક્કં રઞ્ઞો આરોચેસિ. રાજા ‘‘અટ્ઠાને કુક્કુચ્ચાયિતં કુમારેન! હન્દ, નં એવં સઞ્ઞાપેસ્સામી’’તિ એકદિવસં કેનચિ કારણેન કુદ્ધો વિય હુત્વા ‘‘એહિ સત્તદિવસેન રજ્જં સમ્પટિચ્છ, તતો તં ઘાતેસ્સામી’’તિ મરણભયેન તજ્જેત્વા તમત્થં સઞ્ઞાપેસિ. સો કિર કુમારો ‘‘સત્તમે મં દિવસે મારેસ્સતી’’તિ ન ચિત્તરૂપં ન્હાયિ, ન ભુઞ્જિ, ન સુપિ, અતિવિય લૂખસરીરો અહોસિ. તતો નં રાજા પુચ્છિ – ‘‘કિસ્સ ત્વં એવરૂપો

જાતો''તિ? ''મરણભયેન, દેવા''તિ. ''અરે, ત્વં નામ પરિચ્છિન્નમરણં સમ્પસ્સમાનો વિસ્સત્થો ન કીળસિ? ભિક્ખૂ અસ્સાસપસ્સાસનિબદ્ધં મરણં પેક્ખમાના કથં કીળિસ્સન્તી''તિ! તતો પભુતિ કુમારો સાસને પસીદિ.

સો પુન એકદિવસં મિગવં નિક્ખમિત્વા અરઞ્ઞે અનુવિચરમાનો અદ્દસ યોનકમહાધમ્મરક્ખિતત્થેરં અઞ્ઞતરેન હત્થિનાગેન સાલસાખં ગહેત્વા બીજિયમાનં નિસિન્નં. દિસ્વા પામોજ્જજાતો ચિન્તેસિ – ''કદા નુ ખો અહમ્પિ અયં મહાથેરો વિય પબ્બજેય્યં! સિયા નુ ખો સો દિવસો''તિ. થેરો તસ્સાસયં વિદિત્વા તસ્સ પસ્સન્તસ્સેવ આકાસે ઉપ્પતિત્વા અસોકારામે પોક્ખરણિયા ઉદકતલે ઠત્વા ચીવરઞ્ચ ઉત્તરાસઙ્ગઞ્ચ આકાસે લગ્ગેત્વા ન્હાયિતું આરદ્ધો.

કુમારો થેરસ્સાનુભાવં દિસ્વા અતિવિય પસન્નો ''અજ્જેવ પબ્બજિસ્સામી''તિ નિવત્તિત્વા રઞ્ઞો આરોચેસિ – ''પબ્બજિસ્સામહં, દેવા''તિ. રાજા અનેકપ્પકારં યાચિત્વાપિ તં નિવત્તેતું અસક્કોન્તો અસોકારામગમનીયમગ્ગં અલઙ્કારાપેત્વા કુમારં છણવેસં ગાહાપેત્વા અલઙ્કતાય સેનાય પરિવારાપેત્વા વિહારં નેસિ. ''યુવરાજા કિર પબ્બજિસ્સતી''તિ સુત્વા બહૂ ભિક્ખૂ પત્તચીવરાનિ પટિયાદેસું. કુમારો પધાનઘરં ગન્ત્વા મહાધમ્મરક્ખિતત્થેરસ્સેવ સન્તિકે પબ્બજિ સદ્ધિં પુરિસસતસહસ્સેન. કુમારસ્સ પન અનુપબ્બજિતાનં ગણનપરિચ્છેદો નત્થિ. કુમારો રઞ્ઞો ચતુવસ્સાભિસેકકાલે પબ્બજિતો. અથઞ્ઞોપિ રઞ્ઞો ભાગિનેય્યો સઙ્ઘમિત્તાય સામિકો અગ્ગિબ્રહ્મા નામ કુમારો અત્થિ. સઙ્ઘમિત્તા તં પટિચ્ચ એકમેવ પુત્તં વિજાયિ. સોપિ ''યુવરાજા પબ્બજિતો''તિ સુત્વા રાજાનં ઉપસઙ્કમિત્વા – ''અહમ્પિ, દેવ, પબ્બજિસ્સામી''તિ યાચિ. ''પબ્બજ, તાતા''તિ ચ રઞ્ઞા અનુઞ્ઞાતો તંદિવસમેવ પબ્બજિ.

એવં અનુપબ્બજિતો, ઉળારવિભવેન ખત્તિયજનેન;
રઞ્ઞો કનિટ્ઠભાતા, તિસ્સત્થેરોતિ વિઞ્ઞેય્યો.

સો તં અમચ્ચં તથા વિપ્પટિપન્નં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''ન રાજા થેરે મારાપેતું પહિણેય્ય; અદ્ધા ઇમસ્સેવેતં અમચ્ચસ્સ દુગ્ગહિતં ભવિસ્સતી''તિ ગન્ત્વા સયં તસ્સ આસન્ને આસને નિસીદિ. સો થેરં સઞ્જાનિત્વા સત્થં નિપાતેતું અવિસહન્તો ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસિ – ''અહં, દેવ, ઉપોસથં કાતું અનિચ્છન્તાનં એત્તકાનં નામ ભિક્ખૂનં સીસાનિ પાતેસિં; અથ અય્યસ્સ તિસ્સત્થેરસ્સ પટિપાટિ સમ્પત્તા, કિન્તિ કરોમી''તિ? રાજા સુત્વાવ – ''અરે! કિં પન, ત્વં, મયા ભિક્ખૂ ઘાતેતું પેસિતો''તિ તાવદેવ સરીરે ઉપ્પન્નદાહો હુત્વા વિહારં ગન્ત્વા થેરે ભિક્ખૂ પુચ્છિ – ''અયં, ભન્તે, અમચ્ચો મયા અનાણત્તોવ એવં અકાસિ, કસ્સ નુ ખો ઇમિના પાપેન ભવિતબ્બ''ન્તિ? એકચ્ચે થેરા, ''અયં તવ વચનેન અકાસિ, તુય્હેતં પાપ''ન્તિ આહંસુ. એકચ્ચે ''ઉભિન્નમ્પિ વો એતં પાપ''ન્તિ આહંસુ. એકચ્ચે એવમાહંસુ – ''કિં પન તે, મહારાજ, અત્થિ ચિત્તં 'અયં ગન્ત્વા ભિક્ખૂ ઘાતેતૂ'''તિ? ''નત્થિ, ભન્તે, કુસલાધિપ્પાયો અહં પેસેસિં – 'સમગ્ગો ભિક્ખુસઙ્ઘો ઉપોસથં કરોતૂ'''તિ. ''સચે ત્વં કુસલાધિપ્પાયો, નત્થિ તુય્હં પાપં, અમચ્ચસ્સેવેતં પાપ''ન્તિ. રાજા દ્વેળ્હકજાતો આહ – ''અત્થિ નુ ખો, ભન્તે, કોચિ ભિક્ખુ મમેતં દ્વેળ્હકં છિન્દિત્વા સાસનં પગ્ગહેતું સમત્થો''તિ? ''અત્થિ, મહારાજ, મોગ્ગલિપુત્તતિસ્સત્થેરો નામ, સો તે ઇમં દ્વેળ્હકં છિન્દિત્વા સાસનં પગ્ગણ્હિતું સમત્થો''તિ. રાજા તદહેવ ચત્તારો ધમ્મકથિકે એકેકભિક્ખુસહસ્સપરિવારે, ચત્તારો ચ અમચ્ચે એકેકપુરિસસહસ્સપરિવારે ''થેરં ગણ્હિત્વા આગચ્છથા''તિ પેસેસિ. તે ગન્ત્વા ''રાજા પક્કોસતી''તિ આહંસુ. થેરો નાગચ્છિ . દુતિયમ્પિ ખો રાજા અટ્ઠ ધમ્મકથિકે, અટ્ઠ ચ અમચ્ચે સહસ્સસહસ્સપરિવારેયેવ પેસેસિ – '''રાજા, ભન્તે, પક્કોસતી'તિ વત્વા ગણ્હિત્વાવ આગચ્છથા''તિ. તે તથેવ આહંસુ. દુતિયમ્પિ થેરો નાગચ્છિ. રાજા

થેરે પુચ્છિ – ‘‘અહં, ભન્તે, દ્વિક્ખત્તું પહિણિં; કસ્મા થેરો નાગચ્છતી’’તિ? ‘‘‘રાજા પક્કોસતી’તિ વુત્તત્તા, મહારાજ, નાગચ્છતિ. એવં પન વુત્તે આગચ્છેય્ય ‘સાસનં, ભન્તે, ઓસીદતિ, અમ્હાકં સાસનં પગ્ગહત્થાય સહાયકા હોથા’’’તિ. અથ રાજા તથા વત્વા સોળસ ધમ્મકથિકે, સોળસ ચ અમચ્ચે સહસ્સસહસ્સપરિવારે પેસેસિ. ભિક્ખૂ ચ પટિપુચ્છિ – ‘‘મહલ્લકો નુ ખો, ભન્તે, થેરો દહરો નુ ખો’’તિ? ‘‘મહલ્લકો, મહારાજા’’તિ. ‘‘વય્હં વા સિવિકં વા અભિરુહિસ્સતિ, ભન્તે’’તિ? ‘‘નાભિરુહિસ્સતિ, મહારાજા’’તિ. ‘‘કુહિં, ભન્તે, થેરો વસતી’’તિ? ‘‘ઉપરિ ગઙ્ગાય, મહારાજા’’તિ. રાજા આહ – ‘‘તેન હિ, ભણે, નાવાસઙ્ઘાટં બન્ધિત્વા તત્થેવ થેરં નિસીદાપેત્વા દ્વીસુપિ તીરેસુ આરક્ખં સંવિધાય થેરં આનેથા’’તિ. ભિક્ખૂ ચ અમચ્ચા ચ થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા રઞ્ઞો સાસનં આરોચેસું.

થેરો સુત્વા ‘‘યં ખો અહં મૂલતો પટ્ઠાય સાસનં પગ્ગણ્હિસ્સામીતિ પબ્બજિતોમ્હિ. અયં દાનિ મે સો કાલો અનુપ્પત્તો’’તિ ચમ્મખણ્ડં ગણ્હિત્વાવ ઉટ્ઠહિ. અથ ‘‘થેરો સ્વે પાટલિપુત્તં સમ્પાપુણિસ્સતી’’તિ રત્તિભાગે રાજા સુપિનં અદ્દસ. એવરૂપો સુપિનો અહોસિ – ‘‘સબ્બસેતો હત્થિનાગો આગન્ત્વા રાજાનં સીસતો પટ્ઠાય પરામસિત્વા દક્ખિણહત્થે અગ્ગહેસી’’તિ. પુનદિવસે રાજા સુપિનજ્ઝાયકે પુચ્છિ – ‘‘મયા એવરૂપો સુપિનો દિટ્ઠો, કિં મે ભવિસ્સતી’’તિ? એકો તં, ‘‘મહારાજ, સમણનાગો દક્ખિણહત્થે ગણ્હિસ્સતી’’તિ. અથ રાજા તાવદેવ ‘‘થેરો આગતો’’તિ સુત્વા ગઙ્ગાતીરં ગન્ત્વા નદિં ઓતરિત્વા અબ્ભુગ્ગચ્છન્તો જાણુમત્તે ઉદકે થેરં સમ્પાપુણિત્વા થેરસ્સ નાવાતો ઓતરન્તસ્સ હત્થં અદાસિ. થેરો રાજાનં દક્ખિણહત્થે અગ્ગહેસિ. તં દિસ્વા અસિગ્ગાહા ‘‘થેરસ્સ સીસં પાતેસ્સામા’’તિ કોસતો અસિં અબ્બાહિંસુ. કસ્મા? એતં કિર ચારિત્તં રાજકુલેસુ – ‘‘યો રાજાનં હત્થે ગણ્હતિ તસ્સ અસિના સીસં પાતેતબ્બ’’ન્તિ. રાજા છાયંયેવ દિસ્વા આહ – ‘‘પુબ્બેપિ અહં ભિક્ખૂસુ વિરદ્ધકારણા અસ્સાદં ન વિન્દામિ, મા ખો થેરે વિરજ્ઝિત્થા’’તિ. થેરો પન કસ્મા રાજાનં હત્થે અગ્ગહેસીતિ? યસ્મા રઞ્ઞા પઞ્હં પુચ્છનત્થાય પક્કોસાપિતો તસ્મા ‘‘અન્તેવાસિકો મે અય’’ન્તિ અગ્ગહેસિ.

રાજા થેરં અત્તનો ઉય્યાનં નેત્વા બાહિરતો તિક્ખત્તું પરિવારાપેત્વા આરક્ખં ઠપેત્વા સયમેવ થેરસ્સ પાદે ધોવિત્વા તેલેન મક્ખેત્વા થેરસ્સ સન્તિકે નિસીદિત્વા ‘‘પટિબલો નુ ખો થેરો મમ કઙ્ખં છિન્દિત્વા ઉપ્પન્નં અધિકરણં વૂપસમેત્વા સાસનં પગ્ગણ્હિતુ’’ન્તિ વીમંસનત્થાય ‘‘અહં, ભન્તે, એકં પાટિહારિયં દટ્ઠુકામો’’તિ આહ. ‘‘કતરં પાટિહારિયં દટ્ઠુકામોસિ, મહારાજા’’તિ? ‘‘પથવીકમ્પનં, ભન્તે’’તિ. ‘‘સકલપથવીકમ્પનં દટ્ઠુકામોસિ, મહારાજ, પદેસપથવીકમ્પન’’ન્તિ? ‘‘કતરં પનેત્થ, ભન્તે, દુક્કર’’ન્તિ? ‘‘કિં નુ ખો, મહારાજ, કંસપાતિયા ઉદકપુણ્ણાય સબ્બં ઉદકં કમ્પેતું દુક્કરં; ઉદાહુ ઉપડ્ઢ’’ન્તિ? ‘‘ઉપડ્ઢં, ભન્તે’’તિ. ‘‘એવમેવ ખો, મહારાજ, પદેસપથવીકમ્પનં દુક્કર’’ન્તિ. ‘‘તેન હિ, ભન્તે, પદેસપથવીકમ્પનં પસ્સિસ્સામી’’તિ. ‘‘તેન હિ, મહારાજ, સમન્તતો યોજને પુરત્થિમાય દિસાય એકેન ચક્કેન સીમં અક્કમિત્વા રથો તિટ્ઠતુ; દક્ખિણાય દિસાય દ્વીહિ પાદેહિ સીમં અક્કમિત્વા અસ્સો તિટ્ઠતુ; પચ્છિમાય દિસાય એકેન પાદેન સીમં અક્કમિત્વા પુરિસો તિટ્ઠતુ; ઉત્તરાય દિસાય ઉપડ્ઢભાગેન સીમં અક્કમિત્વા એકા ઉદકપાતિ તિટ્ઠતૂ’’તિ. રાજા તથા કારાપેસિ. થેરો અભિઞ્ઞાપાદકં ચતુત્થજ્ઝાનં સમાપજ્જિત્વા તતો વુટ્ઠાય ‘‘રાજા પસ્સતૂ’’તિ યોજનપ્પમાણપથવીચલનં અધિટ્ઠહિ. પુરત્થિમાય દિસાય રથસ્સ અન્તોસીમાય ઠિતો પાદોવ ચલિ, ઇતરો ન ચલિ. એવં દક્ખિણપચ્છિમદિસાસુ અસ્સપુરિસાનં અન્તોસીમાય ઠિતપાદાયેવ ચલિંસુ, ઉપડ્ઢુપડ્ઢં સરીરઞ્ચ. ઉત્તરદિસાય ઉદકપાતિયાપિ અન્તોસીમાય ઠિતં ઉપડ્ઢભાગગતમેવ ઉદકં ચલિ, અવસેસં નિચ્ચલમહોસીતિ. રાજા તં પાટિહારિયં દિસ્વા ‘‘સક્ખતિ દાનિ થેરો સાસનં પગ્ગણ્હિતુ’’ન્તિ નિટ્ઠં ગન્ત્વા અત્તનો કુક્કુચ્ચં પુચ્છિ – ‘‘અહં, ભન્તે, એકં અમચ્ચં ‘વિહારં ગન્ત્વા અધિકરણં વૂપસમેત્વા ઉપોસથં કારાપેહી’તિ પહિણિં, સો વિહારં ગન્ત્વા એત્તકે ભિક્ખૂ જીવિતા વોરોપેસિ, એતં પાપં કસ્સ હોતી’’તિ?

‘‘કિં પન તે, મહારાજ, અત્થિ ચિત્તં ‘અયં વિહારં ગન્ત્વા ભિક્ખૂ ઘાતેતૂ’’’તિ? ‘‘નત્થિ, ભન્તે’’તિ. ‘‘સચે તે, મહારાજ, નત્થિ એવરૂપં ચિત્તં, નત્થિ તુય્હં પાપ’’ન્તિ. અથ થેરો રાજાનં એતમત્થં ઇમિના સુત્તેન સઞ્ઞાપેસિ – ‘‘ચેતનાહં, ભિક્ખવે, કમ્મં વદામિ. ચેતયિત્વા કમ્મં કરોતિ – કાયેન વાચાય મનસા’’તિ (અ॰ નિ॰ ૬.૬૩).

તમેવત્થં પરિદીપેતું **તિત્તિરજાતકં** (જા॰ ૧.૪.૭૫) આહરિ – ‘‘અતીતે, મહારાજ, દીપકતિત્તિરો તાપસં પુચ્છિ –

‘ઞાતકો નો નિસિન્નોતિ, બહુ આગચ્છતી જનો;
પટિચ્ચ કમ્મં ફુસતિ, તસ્મિં મે સઙ્કતે મનો’તિ.

તાપસો આહ – ‘અત્થિ પન તે ચિત્તં મમ સદ્દેન ચ રૂપદસ્સનેન ચ આગન્ત્વા એતે પક્ખિનો બજ્ઝન્તુ વા હઞ્ઞન્તુ વા’તિ? ‘નત્થિ, ભન્તે’તિ તિત્તિરો આહ. તતો નં તાપસો સઞ્ઞાપેસિ – ‘સચે તે નત્થિ ચિત્તં, નત્થિ પાપં; ચેતયન્તમેવ હિ પાપં ફુસતિ, નાચેતયન્તં.

‘ન પટિચ્ચ કમ્મં ફુસતિ, મનો ચે નપ્પદુસ્સતિ;
અપ્પોસ્સુક્કસ્સ ભદ્રસ્સ, ન પાપમુપલિમ્પતી’’’તિ.

એવં થેરો રાજાનં સઞ્ઞાપેત્વા તત્થેવ રાજુય્યાને સત્ત દિવસાનિ વસન્તો રાજાનં સમયં ઉગ્ગણ્હાપેસિ. રાજા સત્તમે દિવસે અસોકારામે ભિક્ખુસઙ્ઘં સન્નિપાતાપેત્વા સાણિપાકારં પરિક્ખિપાપેત્વા સાણિપાકારન્તરે નિસિન્નો એકલદ્ધિકે એકલદ્ધિકે ભિક્ખૂ એકતો એકતો કારાપેત્વા એકમેકં ભિક્ખુસમૂહં પક્કોસાપેત્વા પુચ્છિ – ‘‘કિંવાદી સમ્માસમ્બુદ્ધો’’તિ? તતોસસ્સતવાદિનો ‘‘સસ્સતવાદી’’તિ આહંસુ. એકચ્ચસસ્સતિકા…પે॰… અન્તાનન્તિકા… અમરાવિક્ખેપિકા… અધિચ્ચસમુપ્પન્નિકા… સઞ્ઞીવાદા… અસઞ્ઞીવાદા… નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞીવાદા … ઉચ્છેદવાદા… દિટ્ઠધમ્મનિબ્બાનવાદા ‘‘દિટ્ઠધમ્મનિબ્બાનવાદી’’તિ આહંસુ. રાજા પઠમમેવ સમયસ્સ ઉગ્ગહિતત્તા ‘‘નયિમે ભિક્ખૂ, અઞ્ઞતિત્થિયા ઇમે’’તિ ઞત્વા તેસં સેતકાનિ વત્થાનિ દત્વા ઉપ્પબ્બાજેસિ. તે સબ્બેપિ સટ્ઠિસહસ્સા અહેસું.

અથઞ્ઞે ભિક્ખૂ પક્કોસાપેત્વા પુચ્છિ – ‘‘કિંવાદી, ભન્તે, સમ્માસમ્બુદ્ધો’’તિ? ‘‘વિભજ્જવાદી, મહારાજા’’તિ. એવં વુત્તે રાજા થેરં પુચ્છિ – ‘‘વિભજ્જવાદી, ભન્તે, સમ્માસમ્બુદ્ધો’’તિ? ‘‘આમ, મહારાજા’’તિ. તતો રાજા ‘‘સુદ્ધં દાનિ, ભન્તે, સાસનં; કરોતુ ભિક્ખુસઙ્ઘો ઉપોસથ’’ન્તિ આરક્ખં દત્વા નગરં પાવિસિ.

સમગ્ગો સઙ્ઘો સન્નિપતિત્વા ઉપોસથં અકાસિ. તસ્મિં સન્નિપાતે સટ્ઠિ ભિક્ખુસતસહસ્સાનિ અહેસું. તસ્મિં સમાગમે મોગ્ગલિપુત્તતિસ્સત્થેરો પરપ્પવાદં મદ્દમાનો **કથાવત્થુપ્પકરણં** અભાસિ. તતો સટ્ઠિસતસહસ્સસઙ્ખ્યેસુ ભિક્ખૂસુ ઉચ્ચિનિત્વા તિપિટકપરિયત્તિધરાનં પભિન્નપટિસમ્ભિદાનં તેવિજ્જાદિભેદાનં ભિક્ખૂનં સહસ્સમેકં ગહેત્વા યથા મહાકસ્સપત્થેરો ચ કાકણ્ડકપુત્તો યસત્થેરો ચ ધમ્મઞ્ચ વિનયઞ્ચ સઙ્ગાયિંસુ; એવમેવ ધમ્મઞ્ચ વિનયઞ્ચ સઙ્ગાયન્તો સબ્બં સાસનમલં વિસોધેત્વા તતિયસઙ્ગીતિં અકાસિ. સઙ્ગીતિપરિયોસાને અનેકપ્પકારં પથવી અકમ્પિત્થ. અયં સઙ્ગીતિ નવહિ માસેહિ નિટ્ઠિતા. યા લોકે –

કતા ભિક્ખુસહસ્સેન, તસ્મા સહસ્સિકાતિ ચ;

પુરિમા દ્વે ઉપાદાય, તતિયાતિ ચ વુચ્ચતીતિ.

અયં તતિયસઙ્ગીતિ.

એત્તાવતા ચ ‘‘કેનાભત’’ન્તિ એતસ્સ પઞ્હસ્સ વિસ્સજ્જનત્થં યં અવોચુમ્હ – ‘‘જમ્બુદીપે તાવ ઉપાલિત્થેરમાદિં કત્વા આચરિયપરમ્પરાય યાવ તતિયસઙ્ગીતિ તાવ આભતં. તત્રાયં **આચરિયપરમ્પરા** –

‘‘ઉપાલિ દાસકો ચેવ, સોણકો સિગ્ગવો તથા;
તિસ્સો મોગ્ગલિપુત્તો ચ, પઞ્ચેતે વિજિતાવિનો.

‘‘પરમ્પરાય વિનયં, દીપે જમ્બુસિરિવ્હયે;
અચ્છિજ્જમાનમાનેસું, તતિયો યાવ સઙ્ગહો’’તિ.

તસ્સત્થો પકાસિતોવ હોતિ.

તતિયસઙ્ગહતો પન ઉદ્ધં ઇમં દીપં મહિન્દાદીહિ આભતં. મહિન્દતો ઉગ્ગહેત્વા કઞ્ચિ કાલં અરિટ્ઠત્થેરાદીહિ આભતં. તતો યાવજ્જતના તેસંયેવ અન્તેવાસિકપરમ્પરભૂતાય આચરિયપરમ્પરાય આભતન્તિ વેદિતબ્બં. યથાહુ પોરાણા –

‘‘તતો મહિન્દો ઇટ્ટિયો, ઉત્તિયો સમ્બલો તથા;
ભદ્દનામો ચ પણ્ડિતો.

‘‘એતે નાગા મહાપઞ્ઞા, જમ્બુદીપા ઇધાગતા;
વિનયં તે વાચયિંસુ, પિટકં તમ્બપણ્ણિયા.

‘‘નિકાયે પઞ્ચ વાચેસું, સત્ત ચેવ પકરણે;
તતો અરિટ્ઠો મેધાવી, તિસ્સદત્તો ચ પણ્ડિતો.

‘‘વિસારદો કાળસુમનો, થેરો ચ દીઘનામકો;
દીઘસુમનો ચ પણ્ડિતો.

‘‘પુનદેવ કાળસુમનો, નાગત્થેરો ચ બુદ્ધરક્ખિતો;
તિસ્સત્થેરો ચ મેધાવી, દેવત્થેરો ચ પણ્ડિતો.

‘‘પુનદેવ સુમનો મેધાવી, વિનયે ચ વિસારદો;
બહુસ્સુતો ચૂળનાગો, ગજોવ દુપ્પધંસિયો.

‘‘ધમ્મપાલિતનામો ચ, રોહણે સાધુપૂજિતો;
તસ્સ સિસ્સો મહાપઞ્ઞો, ખેમનામો તિપેટકો.

‘‘દીપે તારકરાજાવ, પઞ્ઞાય અતિરોચથ;
ઉપતિસ્સો ચ મેધાવી, ફુસ્સદેવો મહાકથી.

‘‘પુનદેવ સુમનો મેધાવી, પુપ્ફનામો બહુસ્સુતો;
મહાકથી મહાસિવો, પિટકે સબ્બત્થ કોવિદો.

‘‘પુનદેવ ઉપાલિ મેધાવી, વિનયે ચ વિસારદો;
મહાનાગો મહાપઞ્ઞો, સદ્ધમ્મવંસકોવિદો.

‘‘પુનદેવ અભયો મેધાવી, પિટકે સબ્બત્થ કોવિદો;
તિસ્સત્થેરો ચ મેધાવી, વિનયે ચ વિસારદો.

‘‘તસ્સ સિસ્સો મહાપઞ્ઞો, પુપ્ફનામો બહુસ્સુતો;
સાસનં અનુરક્ખન્તો, જમ્બુદીપે પતિટ્ઠિતો.

‘‘ચૂળાભયો ચ મેધાવી, વિનયે ચ વિસારદો;
તિસ્સત્થેરો ચ મેધાવી, સદ્ધમ્મવંસકોવિદો.

‘‘ચૂળદેવો ચ મેધાવી, વિનયે ચ વિસારદો;
સિવત્થેરો ચ મેધાવી, વિનયે સબ્બત્થ કોવિદો.

‘‘એતે નાગા મહાપઞ્ઞા, વિનયઞ્ઞૂ મગ્ગકોવિદા;
વિનયં દીપે પકાસેસું, પિટકં તમ્બપણ્ણિયા’’તિ.

તત્રાયં **અનુપુબ્બિકથા** – મોગ્ગલિપુત્તતિસ્સત્થેરો કિર ઇમં તતિયધમ્મસઙ્ગીતિં કત્વા એવં ચિન્તેસિ – ‘‘કત્થ નુ ખો અનાગતે સાસનં સુપ્પતિટ્ઠિતં ભવેય્યા’’તિ? અથસ્સ ઉપપરિક્ખતો એતદહોસિ – ‘‘પચ્ચન્તિમેસુ ખો જનપદેસુ સુપ્પતિટ્ઠિતં ભવિસ્સતી’’તિ. સો તેસં તેસં ભિક્ખૂનં ભારં કત્વા તે તે ભિક્ખૂ તત્થ તત્થ પેસેસિ. મજ્ઝન્તિકત્થેરં **કસ્મીરગન્ધારરટ્ઠં** પેસેસિ – ‘‘ત્વં એતં રટ્ઠં ગન્ત્વા એત્થ સાસનં પતિટ્ઠાપેહી’’તિ. મહાદેવત્થેરં તથેવ વત્વા **મહિંસકમણ્ડલં** પેસેસિ. રક્ખિતત્થેરં **વનવાસિં**. યોનકધમ્મરક્ખિતત્થેરં **અપરન્તકં**. મહાધમ્મરક્ખિતત્થેરં **મહારટ્ઠં**. મહારક્ખિતત્થેરં **યોનકલોકં**. મજ્ઝિમત્થેરં **હિમવન્તદેસભાગં**. સોણત્થેરઞ્ચ ઉત્તરત્થેરઞ્ચ **સુવણ્ણભૂમિં**. અત્તનો સદ્ધિવિહારિકં મહિન્દત્થેરં ઇટ્ટિયત્થેરેન ઉત્તિયત્થેરેન સમ્બલત્થેરેન ભદ્દસાલત્થેરેન ચ સદ્ધિં **તમ્બપણ્ણિદીપં** પેસેસિ – ‘‘તુમ્હે તમ્બપણ્ણિદીપં ગન્ત્વા એત્થ સાસનં પતિટ્ઠાપેથા’’તિ. સબ્બેપિ તં તં દિસાભાગં ગચ્છન્તા અત્તપઞ્ચમા અગમંસુ ‘‘પચ્ચન્તિમેસુ જનપદેસુ પઞ્ચવગ્ગો ગણો અલં ઉપસમ્પદકમ્માયા’’તિ મઞ્ઞમાના.

તેન ખો પન સમયેન કસ્મીરગન્ધારરટ્ઠે સસ્સપાકસમયે અરવાળો નામ નાગરાજા કરકવસ્સં નામ વસ્સાપેત્વા સસ્સં હરાપેત્વા મહાસમુદ્દં પાપેતિ. **મજ્ઝન્તિક**ત્થેરો પન પાટલિપુત્તતો વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા હિમવતિ અરવાળદહસ્સ ઉપરિ ઓતરિત્વા અરવાળદહપિટ્ઠિયં ચઙ્કમતિપિ તિટ્ઠતિપિ નિસીદતિપિ સેય્યમ્પિ કપ્પેતિ. નાગમાણવકા તં દિસ્વા અરવાળસ્સ નાગરાજસ્સ આરોચેસું – ‘‘મહારાજ, એકો છિન્નભિન્નપટધરો ભણ્ડુ

કાસાવવસનો અમ્હાકં ઉદકં દૂસેતી''તિ. નાગરાજા તાવદેવ કોધાભિભૂતો નિક્ખમિત્વા થેરં દિસ્વા મક્ખં અસહમાનો અન્તલિક્ખે અનેકાનિ ભિંસનકાનિ નિમ્મિનિ. તતો તતો ભુસા વાતા વાયન્તિ, રુક્ખા છિજ્જન્તિ, પબ્બતકૂટાનિ પતન્તિ, મેઘા ગજ્જન્તિ, વિજ્જુલતા નિચ્છરન્તિ, અસનિયો ફલન્તિ, ભિન્નં વિય ગગનતલં ઉદકં પગ્ઘરતિ. ભયાનકરૂપા નાગકુમારા સન્નિપતન્તિ. સયમ્પિ ધૂમાયતિ, પજ્જલતિ, પહરણવુટ્ઠિયો વિસ્સજ્જેતિ. ''કો અયં મુણ્ડકો છિન્નભિન્નપટધરો''તિઆદીહિ ફરુસવચનેહિ થેરં સન્તજ્જેસિ. ''એથ ગણ્હથ હનથ નિદ્ધમથ ઇમં સમણ''ન્તિ નાગબલં આણાપેસિ. થેરો સબ્બં તં ભિંસનકં અત્તનો ઇદ્ધિબલેન પટિબાહિત્વા નાગરાજાનં આહ –

''સદેવકોપિ ચે લોકો, આગન્ત્વા તાસયેય્ય મં;
ન મે પટિબલો અસ્સ, જનેતું ભયભેરવં.

''સચેપિ ત્વં મહિં સબ્બં, સસમુદ્દં સપબ્બતં;
ઉક્ખિપિત્વા મહાનાગ, ખિપેય્યાસિ મમૂપરિ.

''નેવ મે સક્કુણેય્યાસિ, જનેતું ભયભેરવં;
અઞ્ઞદત્થુ તવેવસ્સ, વિઘાતો ઉરગાધિપા''તિ.

એવં વુત્તે નાગરાજા વિહતાનુભાવો નિપ્ફલવાયામો દુક્ખી દુમ્મનો અહોસિ. તં થેરો તઙ્ખણાનુરૂપાય ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેત્વા સમાદપેત્વા સમુત્તેજેત્વા સમ્પહંસેત્વા તીસુ સરણેસુ પઞ્ચસુ ચ સીલેસુ પતિટ્ઠાપેસિ સદ્ધિં ચતુરાસીતિયા નાગસહસ્સેહિ. અઞ્ઞેપિ બહૂ હિમવન્તવાસિનો યક્ખા ચ ગન્ધબ્બા ચ કુમ્ભણ્ડા ચ થેરસ્સ ધમ્મકથં સુત્વા સરણેસુ ચ સીલેસુ ચ પતિટ્ઠહિંસુ. પઞ્ચકોપિ યક્ખો સદ્ધિં ભરિયાય યક્ખિનિયા પઞ્ચહિ ચ પુત્તસતેહિ પઠમે ફલે પતિટ્ઠિતો. અથાયસ્મા મજ્ઝન્તિકત્થેરો સબ્બેપિ નાગયક્ખરક્ખસે આમન્તેત્વા એવમાહ –

''મા દાનિ કોધં જનયિત્થ, ઇતો ઉદ્ધં યથા પુરે;
સસ્સઘાતઞ્ચ મા કત્થ, સુખકામા હિ પાણિનો;
કરોથ મેત્તં સત્તેસુ, વસન્તુ મનુજા સુખ''ન્તિ.

તે સબ્બેપિ ''સાધુ ભન્તે''તિ થેરસ્સ પટિસ્સુણિત્વા યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જિંસુ. તંદિવસમેવ ચ નાગરાજસ્સ પૂજાસમયો હોતિ. અથ નાગરાજા અત્તનો રતનમયં પલ્લઙ્કં આહરાપેત્વા થેરસ્સ પઞ્ઞપેસિ. નિસીદિ થેરો પલ્લઙ્કે. નાગરાજાપિ થેરં બીજયમાનો સમીપે અટ્ઠાસિ. તસ્મિં ખણે કસ્મીરગન્ધારરટ્ઠવાસિનો આગન્ત્વા થેરં દિસ્વા ''અમ્હાકં નાગરાજતોપિ થેરો મહિદ્ધિકતરો''તિ થેરમેવ વન્દિત્વા નિસિન્ના. થેરો તેસં આસીવિસોપમસુત્તં કથેસિ . સુત્તપરિયોસાને અસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ, કુલસતસહસ્સં પબ્બજિ. તતો પભુતિ ચ કસ્મીરગન્ધારા યાવજ્જતના કાસાવપજ્જોતા ઇસિવાતપટિવાતા એવ.

ગન્ત્વા કસ્મીરગન્ધારં, ઇસિ મજ્ઝન્તિકો તદા;
દુટ્ઠં નાગં પસાદેત્વા, મોચેસિ બન્ધના બહૂતિ.

મહાદેવત્થેરોપિ મહિંસકમણ્ડલં ગન્ત્વા **દેવદૂતસુત્તં** કથેસિ. સુત્તપરિયોસાને ચત્તાલીસ પાણસહસ્સાનિ ધમ્મચક્ખું પટિલભિંસુ, ચત્તાલીસંયેવ પાણસહસ્સાનિ પબ્બજિંસુ.

ગન્ત્વાન રટ્ઠં મહિંસં, મહાદેવો મહિદ્ધિકો;
ચોદેત્વા દેવદૂતેહિ, મોચેસિ બન્ધના બહૂતિ.

રક્ખિતત્થેરો પન વનવાસિં ગન્ત્વા આકાસે ઠત્વા **અનમતગ્ગપરિયાયકથાય** વનવાસિકે પસાદેસિ. કથાપરિયોસાને પનસ્સ સટ્ઠિસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. સત્તતિસહસ્સમત્તા પબ્બજિંસુ, પઞ્ચવિહારસતાનિ પતિટ્ઠહિંસુ. એવં સો તત્થ સાસનં પતિટ્ઠાપેસિ.

ગન્ત્વાન રક્ખિતત્થેરો, વનવાસિં મહિદ્ધિકો;
અન્તલિક્ખે ઠિતો તત્થ, દેસેસિ અનમતગ્ગિયન્તિ.

યોનકધમ્મરક્ખિતત્થેરોપિ અપરન્તકં ગન્ત્વા **અગ્ગિક્ખન્ધોપમસુત્તન્તકથાય** અપરન્તકે પસાદેત્વા સત્તતિ પાણસહસ્સાનિ ધમ્મામતં પાયેસિ. ખત્તિયકુલતો એવ પુરિસસહસ્સાનિ પબ્બજિંસુ, સમધિકાનિ ચ છ ઇત્થિસહસ્સાનિ. એવં સો તત્થ સાસનં પતિટ્ઠાપેસિ.

અપરન્તં વિગાહિત્વા, યોનકો ધમ્મરક્ખિતો;
અગ્ગિક્ખન્ધોપમેનેત્થ, પસાદેસિ જને બહૂતિ.

મહાધમ્મરક્ખિતત્થેરો પન મહારટ્ઠં ગન્ત્વા **મહાનારદકસ્સપજાતકકથાય** મહારટ્ઠકે પસાદેત્વા ચતુરાસીતિ પાણસહસ્સાનિ મગ્ગફલેસુ પતિટ્ઠાપેસિ. તેરસસહસ્સાનિ પબ્બજિંસુ. એવં સો તત્થ સાસનં પતિટ્ઠાપેસિ.

મહારટ્ઠં ઇસિ ગન્ત્વા, સો મહાધમ્મરક્ખિતો;
જાતકં કથયિત્વાન, પસાદેસિ મહાજનન્તિ.

મહારક્ખિતત્થેરોપિ યોનકરટ્ઠં ગન્ત્વા **કાળકારામસુત્તન્તકથાય** યોનકલોકં પસાદેત્વા સત્તતિસહસ્સાધિકસ્સ પાણસતસહસ્સસ્સ મગ્ગફલાલઙ્કારં અદાસિ. સન્તિકે ચસ્સ દસસહસ્સાનિ પબ્બજિંસુ. એવં સોપિ તત્થ સાસનં પતિટ્ઠાપેસિ.

યોનરટ્ઠં તદા ગન્ત્વા, સો મહારક્ખિતો ઇસિ;
કાળકારામસુત્તેન તે પસાદેસિ યોનકેતિ.

મજ્ઝિમત્થેરો પન **કસ્સપગોત્ત**ત્થેરેન **અળકદેવ**ત્થેરેન **દુન્દુભિસ્સર**ત્થેરેન **મહાદેવ**ત્થેરેન ચ સદ્ધિં હિમવન્તદેસભાગં ગન્ત્વા ધમ્મચક્કપ્પવત્તનસુત્તન્તકથાય તં દેસં પસાદેત્વા અસીતિપાણકોટિયો મગ્ગફલરતનાનિ પટિલાભેસિ. પઞ્ચપિ ચ થેરા પઞ્ચ રટ્ઠાનિ પસાદેસું. એકમેકસ્સ સન્તિકે સતસહસ્સમત્તા પબ્બજિંસુ. એવં તે તત્થ સાસનં પતિટ્ઠાપેસું.

ગન્ત્વાન મજ્ઝિમત્થેરો, હિમવન્તં પસાદયિ;
યક્ખસેનં પકાસેન્તો, ધમ્મચક્કપવત્તનન્તિ.

સોણત્થેરોપિ સદ્ધિં **ઉત્તર**ત્થેરેન સુવણ્ણભૂમિં અગમાસિ. તેન ચ સમયેન તત્થ એકા રક્ખસી સમુદ્દતો નિક્ખમિત્વા રાજકુલે જાતે જાતે દારકે ખાદતિ. તંદિવસમેવ ચ રાજકુલે એકો દારકો જાતો હોતિ. મનુસ્સા થેરં દિસ્વા ''રક્ખસાનં સહાયકો એસો''તિ મઞ્ઞમાના આવુધાનિ ગહેત્વા થેરં પહરિતુકામા આગચ્છન્તિ. થેરો ''કિં તુમ્હે આવુધહત્થા આગચ્છથા''તિ આહ. તે આહંસુ – ''રાજકુલે જાતે જાતે દારકે રક્ખસા ખાદન્તિ, તેસં તુમ્હે સહાયકા''તિ. થેરો ''ન મયં રક્ખસાનં સહાયકા, સમણા નામ મયં વિરતા પાણાતિપાતા...પે॰... વિરતા મજ્જપાના એકભત્તિકા સીલવન્તો કલ્યાણધમ્મા''તિ આહ. તસ્મિંયેવ ચ ખણે સા રક્ખસી સપરિવારા સમુદ્દતો નિક્ખમિ ''રાજકુલે દારકો જાતો તં ખાદિસ્સામી''તિ. મનુસ્સા તં દિસ્વા ''એસા, ભન્તે, રક્ખસી આગચ્છતી''તિ ભીતા વિરવિંસુ. થેરો રક્ખસેહિ દિગુણે અત્તભાવે નિમ્મિનિત્વા તેહિ અત્તભાવેહિ તં રક્ખસિં સપરિસં મજ્ઝે કત્વા ઉભોસુ પસ્સેસુ પરિક્ખિપિ . તસ્સા સપરિસાય એતદહોસિ – ''અદ્ધા ઇમેહિ ઇદં ઠાનં લદ્ધં ભવિસ્સતિ. મયં પન ઇમેસં ભક્ખા ભવિસ્સામા''તિ. સબ્બે રક્ખસા ભીતા વેગસા પલાયિંસુ. થેરોપિ તે યાવ અદસ્સનં તાવ પલાપેત્વા દીપસ્સ સમન્તતો રક્ખં ઠપેસિ. તસ્મિઞ્ચ સમયે સન્નિપતિતં મહાજનકાયં **બ્રહ્મજાલસુત્તન્તકથાય** પસાદેત્વા સરણેસુ ચ સીલેસુ ચ પતિટ્ઠાપેસિ. સટ્ઠિસહસ્સાનં પનેત્થ ધમ્માભિસમયો અહોસિ. કુલદારકાનં અડ્ઢટ્ઠાનિ સહસ્સાનિ પબ્બજિંસુ, કુલધીતાનં દિયડ્ઢસહસ્સં. એવં સો તત્થ સાસનં પતિટ્ઠાપેસિ. તતો પભુતિ રાજકુલે જાતદારકાનં સોણુત્તરનામમેવ કરોન્તિ.

સુવણ્ણભૂમિં ગન્ત્વાન, સોણુત્તરા મહિદ્ધિકા;
પિસાચે નિદ્ધમેત્વાન, બ્રહ્મજાલં અદેસિસુન્તિ.

મહિન્દત્થેરો પન ''તમ્બપણ્ણિદીપં ગન્ત્વા સાસનં પતિટ્ઠાપેહી''તિ ઉપજ્ઝાયેન ચ ભિક્ખુસઙ્ઘેન ચ અજ્ઝિટ્ઠો ચિન્તેસિ – ''કાલો નુ ખો મે તમ્બપણ્ણિદીપં ગન્તું નો''તિ. અથસ્સ વીમંસતો ''ન તાવ કાલો''તિ અહોસિ. કિં પનસ્સ દિસ્વા એતદહોસિ? મુટસિવરઞ્ઞો મહલ્લકભાવં. તતો ચિન્તેસિ – ''અયં રાજા મહલ્લકો, ન સક્કા ઇમં ગણ્હિત્વા સાસનં પગ્ગહેતું. ઇદાનિ પનસ્સ પુત્તો દેવાનંપિયતિસ્સો રજ્જં કારેસ્સતિ. તં ગણ્હિત્વા સક્કા ભવિસ્સતિ સાસનં પગ્ગહેતું. હન્દ યાવ સો સમયો આગચ્છતિ, તાવ ઞાતકે ઓલોકેમ. પુન દાનિ મયં ઇમં જનપદં આગચ્છેય્યામ વા ન વા''તિ. સો એવં ચિન્તેત્વા ઉપજ્ઝાયઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ વન્દિત્વા અસોકારામતો નિક્ખમ્મ તેહિ **ઇટ્ટિયા**દીહિ ચતૂહિ થેરેહિ સઙ્ઘમિત્તાય પુત્તેન **સુમન**સામણેરેન **ભણ્ડુકેન** ચ ઉપાસકેન સદ્ધિં રાજગહનગરપરિવત્તકેન દક્ખિણાગિરિજનપદે ચારિકં ચરમાનો ઞાતકે ઓલોકેન્તો છ માસે અતિક્કામેસિ. અથાનુપુબ્બેન માતુ નિવેસનટ્ઠાનં વેદિસનગરં નામ સમ્પત્તો. અસોકો કિર કુમારકાલે જનપદં લભિત્વા ઉજ્જેનિં ગચ્છન્તો વેદિસનગરં પત્વા વેદિસસેટ્ઠિસ્સ ધીતરં અગ્ગહેસિ. સા તંદિવસમેવ ગબ્ભં ગણ્હિત્વા ઉજ્જેનિયં મહિન્દકુમારં વિજાયિ. કુમારસ્સ ચુદ્દસવસ્સકાલે રાજા અભિસેકં પાપુણિ. સા તસ્સ માતા તેન સમયેન ઞાતિઘરે વસતિ. તેન વુત્તં – ''અથાનુપુબ્બેન માતુ નિવેસનટ્ઠાનં વેટિસનગરં નામ સમ્પત્તો''તિ.

સમ્પત્તઞ્ચ પન થેરં દિસ્વા થેરમાતા દેવી પાદેસુ સિરસા વન્દિત્વા ભિક્ખં દત્વા થેરં અત્તના કતં વેદિસગિરિમહાવિહારં નામ આરોપેસિ. થેરો તસ્મિં વિહારે નિસિન્નો ચિન્તેસિ – ''અમ્હાકં ઇધ કત્તબ્બકિચ્ચં નિટ્ઠિતં, સમયો નુ ખો ઇદાનિ લઙ્કાદીપં ગન્તુ''ન્તિ. તતો ચિન્તેસિ – ''અનુભવતુ તાવ મે પિતરા પેસિતં અભિસેકં દેવાનંપિયતિસ્સો, રતનત્તયગુણઞ્ચ સુણાતુ, છણત્થઞ્ચ નગરતો નિક્ખમિત્વા મિસ્સકપબ્બતં અભિરુહતુ, તદા તં તત્થ દક્ખિસ્સામા''તિ. અથાપરં એકમાસં તત્થેવ વાસં કપ્પેસિ. માસાતિક્કમેન ચ જેટ્ઠમૂલમાસપુણ્ણમાયં

ઉપોસથદિવસે સન્નિપતિતા સબ્બેપિ – ‘‘કાલો નુ ખો અમ્હાકં તમ્બપણ્ણિદીપં ગમનાય, ઉદાહુ નો’’તિ મન્તયિંસુ. તેનાહુ પોરાણા –

‘‘મહિન્દો નામ નામેન, સઙ્ઘત્થેરો તદા અહુ;
ઇટ્ટિયો ઉત્તિયો થેરો, ભદ્દસાલો ચ સમ્બલો.

‘‘સામણેરો ચ સુમનો, છળભિઞ્ઞો મહિદ્ધિકો;
ભણ્ડુકો સત્તમો તેસં, દિટ્ઠસચ્ચો ઉપાસકો;
ઇતિ હેતે મહાનાગા, મન્તયિંસુ રહોગતા’’તિ.

તદા સક્કો દેવાનમિન્દો મહિન્દત્થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા એતદવોચ – ‘‘કાલઙ્કતો, ભન્તે, મુટસિવરાજા; ઇદાનિ દેવાનંપિયતિસ્સમહારાજા રજ્જં કારેતિ. સમ્માસમ્બુદ્ધેન ચ તુમ્હે બ્યાકતા – ‘અનાગતે મહિન્દો નામ ભિક્ખુ તમ્બપણ્ણિદીપં પસાદેસ્સતી’તિ. તસ્માતિહ વો, ભન્તે, કાલો દીપવરં ગમનાય; અહમ્પિ વો સહાયો ભવિસ્સામી’’તિ. કસ્મા પન સક્કો એવમાહ? ભગવા કિરસ્સ બોધિમૂલેયેવ બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેત્વા અનાગતે ઇમસ્સ દીપસ્સ સમ્પત્તિં દિસ્વા એતમત્થં આરોચેસિ – ‘‘તદા ત્વમ્પિ સહાયો ભવેય્યાસી’’તિ ચ આણાપેસિ. તસ્મા એવમાહ. થેરો તસ્સ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા અત્તસત્તમો વેટિસકપબ્બતા વેહાસં ઉપ્પતિત્વા અનુરાધપુરસ્સ પુરત્થિમદિસાય મિસ્સકપબ્બતે પતિટ્ઠહિ. યં પનેતરહિ ‘‘ચેતિયપબ્બતો’’તિપિ સઞ્જાનન્તિ. તેનાહુ પોરાણા –

‘‘વેટિસગિરિમ્હિ રાજગહે, વસિત્વા તિંસરત્તિયો;
કાલોવ ગમનસ્સાતિ, ગચ્છામ દીપમુત્તમં.

‘‘પળીના જમ્બુદીપા તે, હંસરાજાવ અમ્બરે;
એવમુપ્પતિતા થેરા, નિપતિંસુ નગુત્તમે.

‘‘પુરતો પુરસેટ્ઠસ્સ, પબ્બતે મેઘસન્નિભે;
પતિંસુ સીલકૂટમ્હિ, હંસાવ નગમુદ્ધની’’તિ.

એવં ઇટ્ટિયાદીહિ સદ્ધિં આગન્ત્વા પતિટ્ઠહન્તો ચ આયસ્મા મહિન્દત્થેરો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ પરિનિબ્બાનતો દ્વિન્નં વસ્સસતાનં ઉપરિ છત્તિંસતિમે વસ્સે ઇમસ્મિં દીપે પતિટ્ઠહીતિ વેદિતબ્બો. અજાતસત્તુસ્સ હિ અટ્ઠમે વસ્સે સમ્માસમ્બુદ્ધો પરિનિબ્બાયિ. તસ્મિંયેવ વસ્સે સીહકુમારસ્સ પુત્તો તમ્બપણ્ણિદીપસ્સ આદિરાજા વિજયકુમારો ઇમં દીપમાગન્ત્વા મનુસ્સાવાસં અકાસિ. જમ્બુદીપે ઉદયભદ્દસ્સ ચુદ્દસમે વસ્સે ઇધ વિજયો કાલમકાસિ. ઉદયભદ્દસ્સ પઞ્ચદસમે વસ્સે પણ્ડુવાસુદેવો નામ ઇમસ્મિં દીપે રજ્જં પાપુણિ. તત્થ નાગદાસકરઞ્ઞો વીસતિમે વસ્સે ઇધ પણ્ડુવાસુદેવો કાલમકાસિ. તસ્મિંયેવ ચ વસ્સે અભયો નામ રાજકુમારો ઇમસ્મિં દીપે રજ્જં પાપુણિ. તત્થ સુસુનાગરઞ્ઞો સત્તરસમે વસ્સે ઇધ અભયરઞ્ઞો વીસતિવસ્સાનિ પરિપૂરિંસુ. અથ અભયસ્સ વીસતિમે વસ્સે પણ્ડુકાભયો નામ દામરિકો રજ્જં અગ્ગહેસિ. તત્થ કાળાસોકસ્સ સોળસમે વસ્સે ઇધ પણ્ડુકસ્સ સત્તરસવસ્સાનિ પરિપૂરિંસુ. તાનિ હેટ્ઠા એકેન વસ્સેન સહ અટ્ઠારસ હોન્તિ. તત્થ ચન્દગુત્તસ્સ ચુદ્દસમે વસ્સે ઇધ પણ્ડુકાભયો કાલમકાસિ. મુટસિવરાજા રજ્જં પાપુણિ. તત્થ અસોકધમ્મરાજસ્સ સત્તરસમે વસ્સે ઇધ મુટસિવરાજા કાલમકાસિ. દેવાનમ્પિયતિસ્સો રજ્જં પાપુણિ. પરિનિબ્બુતે ચ સમ્માસમ્બુદ્ધે અજાતસત્તુ ચતુવીસતિ વસ્સાનિ રજ્જં કારેસિ.

ઉદયભદ્દો સોળસ, અનુરુદ્ધો ચ મુણ્ડો ચ અટ્ઠ, નાગદાસકો ચતુવીસતિ, સુસુનાગો અટ્ઠારસ, તસ્સેવ પુત્તો કાળાસોકો અટ્ઠવીસતિ, તતો તસ્સ પુત્તકા દસ ભાતુકરાજાનો દ્વેવીસતિ વસ્સાનિ રજ્જં કારેસું. તેસં પચ્છતો નવ નન્દા દ્વેવીસતિમેવ, ચન્દગુત્તો ચતુવીસતિ, બિન્દુસારો અટ્ઠવીસતિ . તસ્સાવસાને અસોકો રજ્જં પાપુણિ. તસ્સ પુરે અભિસેકા ચત્તારિ અભિસેકતો અટ્ઠારસમે વસ્સે ઇમસ્મિં દીપે મહિન્દત્થેરો પતિટ્ઠિતો. એવમેતેન રાજવંસાનુસારેન વેદિતબ્બમેતં – ''સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ પરિનિબ્બાનતો દ્વિન્નં વસ્સસતાનં ઉપરિ છત્તિંસતિમે વસ્સે ઇમસ્મિં દીપે પતિટ્ઠહી''તિ.

તસ્મિઞ્ચ દિવસે તમ્બપણ્ણિદીપે **જેટ્ઠમૂલનક્ખત્તં** નામ હોતિ. રાજા નક્ખત્તં ઘોસાપેત્વા ''છણં કરોથા''તિ અમચ્ચે ચ આણાપેત્વા ચત્તાલીસપુરિસસહસ્સપરિવારો નગરમ્હા નિક્ખમિત્વા યેન મિસ્સકપબ્બતો તેન પાયાસિ મિગવં કીળિતુકામો. અથ તસ્મિં પબ્બતે અધિવત્થા એકા દેવતા ''રઞ્ઞો થેરે દસ્સેસ્સામી''તિ રોહિતમિગરૂપં ગહેત્વા અવિદૂરે તિણપણ્ણાનિ ખાદમાના વિય ચરતિ. રાજા તં દિસ્વા ''અયુત્તં દાનિ પમત્તં વિજ્ઝિતુ''ન્તિ જિયં ફોટેસિ. મિગો અમ્બત્થલમગ્ગં ગહેત્વા પલાયિતું આરભિ. રાજા પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો અનુબન્ધન્તો અમ્બત્થલમેવ અભિરુહિ. મિગોપિ થેરાનં અવિદૂરે અન્તરધાયિ. મહિન્દત્થેરો રાજાનં અવિદૂરે આગચ્છન્તં દિસ્વા ''મમંયેવ રાજા પસ્સતુ, મા ઇતરે''તિ અધિટ્ઠહિત્વા ''તિસ્સ, તિસ્સ, ઇતો એહી''તિ આહ. રાજા સુત્વા ચિન્તેસિ – ''ઇમસ્મિં દીપે જાતો મં 'તિસ્સા'તિ નામં ગહેત્વા આલપિતું સમત્થો નામ નત્થિ. અયં પન છિન્નભિન્નપટધરો ભણ્ડુ કાસાવવસનો મં નામેન આલપતિ, કો નુ ખો અયં ભવિસ્સતિ મનુસ્સો વા અમનુસ્સો વા''તિ? થેરો આહ –

> ''સમણા મયં મહારાજ, ધમ્મરાજસ્સ સાવકા;
> તવેવ અનુકમ્પાય, જમ્બુદીપા ઇધાગતા''તિ.

તેન ચ સમયેન દેવાનમ્પિયતિસ્સમહારાજા ચ અસોકધમ્મરાજા ચ અદિટ્ઠસહાયકા હોન્તિ. દેવાનમ્પિયતિસ્સમહારાજસ્સ ચ પુઞ્ઞાનુભાવેન છાતપબ્બતપાદે એકમ્હિ વેળુગુમ્બે તિસ્સો વેળુયટ્ઠિયો રથયટ્ઠિપ્પમાણા ઉપ્પજ્જિંસુ – એકા લતાયટ્ઠિ નામ, એકા પુપ્ફયટ્ઠિ નામ, એકા સકુણયટ્ઠિ નામ. તાસુ લતાયટ્ઠિ રજતવણ્ણા હોતિ, તં અલઙ્કરિત્વા ઉપ્પન્નલતા કઞ્ચનવણ્ણા ખાયતિ. પુપ્ફયટ્ઠિયં પન નીલપીતલોહિતોદાતકાળવણ્ણાનિ પુપ્ફાનિ સુવિભત્તવણ્ટપત્તકિઞ્જક્ખાનિ હુત્વા ખાયન્તિ. સકુણયટ્ઠિયં હંસકુક્કુટજીવજીવકાદયો સકુણા નાનપ્પકારાનિ ચ ચતુપ્પદાનિ સજીવાનિ વિય ખાયન્તિ. વુત્તમ્પિ ચેતં **દીપવંસે** –

> ''છાતપબ્બતપાદમ્હિ , વેળુયટ્ઠી તયો અહુ;
> સેતા રજતયટ્ઠીવ, લતા કઞ્ચનસન્નિભા.
>
> ''નીલાદિ યાદિસં પુપ્ફં, પુપ્ફયટ્ઠિમ્હિ તાદિસં;
> સકુણા સકુણયટ્ઠિમ્હિ, સરૂપેનેવ સણ્ઠિતા''તિ.

સમુદ્દતોપિસ્સ મુત્તામણિવેળુરિયાદિ અનેકવિહિતં રતનં ઉપ્પજ્જિ. તમ્બપણ્ણિયં પન અટ્ઠ મુત્તા ઉપ્પજ્જિંસુ – હયમુત્તા, ગજમુત્તા, રથમુત્તા, આમલકમુત્તા, વલયમુત્તા, અઙ્ગુલિવેઠકમુત્તા, કકુધફલમુત્તા, પાકતિકમુત્તાતિ. સો તા ચ યટ્ઠિયો તા ચ મુત્તા અઞ્ઞઞ્ચ બહું રતનં અસોકસ્સ ધમ્મરઞ્ઞો પણ્ણાકારત્થાય પેસેસિ. અસોકો પસીદિત્વા તસ્સ પઞ્ચ રાજકકુધભણ્ડાનિ પહિણિ – છત્તં, ચામરં, ખગ્ગં, મોળિં, રતનપાદુકં, અઞ્ઞઞ્ચ અભિસેકત્થાય બહુવિધં

પણ્ણાકારં; સેય્યથિદં – સઙ્ખં, ગઙ્ગોદકં, વડ્ઢમાનં, વટંસકં, ભિઙ્ગારં, નન્દિયાવટ્ટં, સિવિકં, કઞ્ઞં, કટચ્છું, અધોવિમં દુસ્સયુગં, હત્થપુઞ્છનં, હરિચન્દનં, અરુણવણ્ણમત્તિકં, અઞ્જનં, હરીતકં, આમલકન્તિ. વુત્તમ્પિ ચેતં **દીપવંસે** –

“વાલબીજનિમુણ્હીસં, છત્તં ખગ્ગઞ્ચ પાદુકં;
વેઠનં સારપામઙ્ગં, ભિઙ્ગારં નન્દિવટ્ટકં.

“સિવિકં સઙ્ખં વટંસઞ્ચ, અધોવિમં વત્થકોટિકં;
સોવણ્ણપાતિં કટચ્છું, મહગ્ઘં હત્થપુઞ્છનં.

“અનોતત્તોદકં કઞ્ઞં, ઉત્તમં હરિચન્દનં;
અરુણવણ્ણમત્તિકં , અઞ્જનં નાગમાહટં.

“હરીતકં આમલકં, મહગ્ઘં અમતોસધં;
સટ્ઠિવાહસતં સાલિં, સુગન્ધં સુવકાહટં;
પુઞ્ઞકમ્માભિનિબ્બત્તં, પાહેસિ અસોકવ્હયો”તિ.

ન કેવલઞ્ચેતં આમિસપણ્ણાકારં, ઇમં કિર ધમ્મપણ્ણાકારમ્પિ પેસેસિ –

“અહં બુદ્ધઞ્ચ ધમ્મઞ્ચ, સઙ્ઘઞ્ચ સરણં ગતો;
ઉપાસકત્તં દેસેસિં, સક્યપુત્તસ્સ સાસને.

“ઇમેસુ તીસુ વત્થૂસુ, ઉત્તમે જિનસાસને;
ત્વમ્પિ ચિત્તં પસાદેહિ, સદ્ધા સરણમુપેહી”તિ.

સ્વાયં રાજા તં દિવસં અસોકરઞ્ઞા પેસિતેન અભિસેકેન એકમાસાભિસિત્તો હોતિ.

વિસાખપુણ્ણમાયં હિસ્સ અભિસેકમકંસુ. સો અચિરસ્સુતં – તં સાસનપ્પવત્તિં અનુસ્સરમાનો તં થેરસ્સ “સમણા મયં મહારાજ ધમ્મરાજસ્સ સાવકા”તિ વચનં સુત્વા “અય્યા નુ ખો આગતા”તિ તાવદેવ આવુધં નિક્ખિપિત્વા એકમન્તં નિસીદિ સમ્મોદનીયં કથં કથયમાનો. યથાહ –

“આવુધં નિક્ખિપિત્વાન, એકમન્તં ઉપાવિસિ;
નિસજ્જ રાજા સમ્મોદિ, બહું અત્થૂપસઞ્હિત”ન્તિ.

સમ્મોદનીયકથઞ્ચ કુરુમાનેયેવ તસ્મિં તાનિપિ ચત્તાલીસપુરિસસહસ્સાનિ આગન્ત્વા સમ્પરિવારેસું. તદા થેરો ઇતરેપિ છ જને દસ્સેસિ. રાજા દિસ્વા “ઇમે કદા આગતા”તિ આહ . “મયા સદ્ધિંયેવ, મહારાજા”તિ. “ઇદાનિ પન જમ્બુદીપે અઞ્ઞેપિ એવરૂપા સમણા સન્તી”તિ? “સન્તિ, મહારાજ; એતરહિ જમ્બુદીપો કાસાવપજ્જોતો ઇસિવાતપટિવાતો. તસ્મિં –

“તેવિજ્જા ઇદ્ધિપત્તા ચ, ચેતોપરિયાયકોવિદા;
ખીણાસવા અરહન્તો, બહૂ બુદ્ધસ્સ સાવકાતિ.

‘‘ભન્તે, કેન આગતત્થા’’તિ? ‘‘નેવ, મહારાજ, ઉદકેન ન થલેના’’તિ. ‘‘રાજા આકાસેન આગતા’’તિ અઞ્ઞાસિ. થેરો ‘‘અત્થિ નુ ખો રઞ્ઞો પઞ્ઞાવેય્યત્તિય’’ન્તિ વીમંસનત્થાય આસન્નં અમ્બરુક્ખં આરબ્ભ પઞ્હં પુચ્છિ – ‘‘કિં નામો અયં, મહારાજ, રુક્ખો’’તિ? ‘‘અમ્બરુક્ખો નામ, ભન્તે’’તિ. ‘‘ઇમં પન, મહારાજ, અમ્બં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞો અમ્બો અત્થિ, નત્થી’’તિ? ‘‘અત્થિ, ભન્તે, અઞ્ઞેપિ બહૂ અમ્બરુક્ખા’’તિ. ‘‘ઇમઞ્ચ અમ્બં તે ચ અમ્બે મુઞ્ચિત્વા અત્થિ નુ ખો, મહારાજ, અઞ્ઞે રુક્ખા’’તિ? ‘‘અત્થિ, ભન્તે, તે પન ન અમ્બરુક્ખા’’તિ. ‘‘અઞ્ઞે અમ્બે ચ અનમ્બે ચ મુઞ્ચિત્વા અત્થિ પન અઞ્ઞો રુક્ખો’’તિ? ‘‘અયમેવ, ભન્તે, અમ્બરુક્ખો’’તિ. ‘‘સાધુ, મહારાજ, પણ્ડિતોસિ. અત્થિ પન તે, મહારાજ, ઞાતકા’’તિ? ‘‘અત્થિ, ભન્તે, બહૂ જના’’તિ. ‘‘તે મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞે કેચિ અઞ્ઞાતકાપિ અત્થિ, મહારાજા’’તિ? ‘‘અઞ્ઞાતકા, ભન્તે, ઞાતકેહિ બહુતરા’’તિ. ‘‘તવ ઞાતકે ચ અઞ્ઞાતકે ચ મુઞ્ચિત્વા અત્થઞ્ઞો કોચિ, મહારાજા’’તિ ? ‘‘અહમેવ, અઞ્ઞાતકો’’તિ. અથ થેરો ‘‘પણ્ડિતો રાજા સક્ખિસ્સતિ ધમ્મં અઞ્ઞાતુ’’ન્તિ **ચૂળહત્થિપદોપમસુત્તં** કથેસિ. કથાપરિયોસાને રાજા તીસુ સરણેસુ પતિટ્ઠહિ સદ્ધિં ચત્તાલીસાય પાણસહસ્સેહિ.

તં ખણઞ્ઞેવ ચ રઞ્ઞો ભત્તં આહરિયિત્થ . રાજા ચ સુત્તન્તં સુણન્તો એવ અઞ્ઞાસિ – ‘‘ન ઇમેસં ઇમસ્મિં કાલે ભોજનં કપ્પતી’’તિ. ‘‘અપુચ્છિત્વા પન ભુઞ્જિતું અયુત્ત’’ન્તિ ચિન્તેત્વા ‘‘ભુઞ્જિસ્સથ, ભન્તે’’તિ પુચ્છિ. ‘‘ન, મહારાજ, અમ્હાકં ઇમસ્મિં કાલે ભોજનં કપ્પતી’’તિ. ‘‘કસ્મિં કાલે, ભન્તે, કપ્પતી’’તિ? ‘‘અરુણુગ્ગમનતો પટ્ઠાય યાવ મજ્ઝન્હિકસમયા, મહારાજા’’તિ. ‘‘ગચ્છામ, ભન્તે, નગર’’ન્તિ? ‘‘અલં, મહારાજ, ઇધેવ વસિસ્સામા’’તિ. ‘‘સચે, ભન્તે, તુમ્હે વસથ, અયં દારકો આગચ્છતૂ’’તિ. ‘‘મહારાજ, અયં દારકો આગતફલો વિઞ્ઞાતસાસનો પબ્બજ્જાપેક્ખો ઇદાનિ પબ્બજિસ્સતી’’તિ. રાજા ‘‘તેન હિ, ભન્તે, સ્વે રથં પેસેસ્સામિ; તં અભિરુહિત્વા આગચ્છેય્યાથા’’તિ વત્વા વન્દિત્વા પક્કામિ.

થેરો અચિરપક્કન્તસ્સ રઞ્ઞો સુમનસામણેરં આમન્તેસિ – ‘‘એહિ ત્વં, સુમન, ધમ્મસવનસ્સ કાલં ઘોસેહી’’તિ. ‘‘ભન્તે, કિત્તકં ઠાનં સાવેન્તો ઘોસેમી’’તિ? ‘‘સકલં તમ્બપણ્ણિદીપ’’ન્તિ. ‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ સામણેરો અભિઞ્ઞાપાદકં ચતુત્થજ્ઝાનં સમાપજ્જિત્વા વુટ્ઠાય અધિટ્ઠહિત્વા સમાહિતેન ચિત્તેન સકલં તમ્બપણ્ણિદીપં સાવેન્તો તિક્ખત્તું ધમ્મસવનસ્સ કાલં ઘોસેસિ. રાજા તં સદ્દં સુત્વા થેરાનં સન્તિકં પેસેસિ – ‘‘કિં, ભન્તે, અત્થિ કોચિ ઉપદ્દવો’’તિ. ‘‘નત્થમ્હાકં કોચિ ઉપદ્દવો, ધમ્મસવનસ્સ કાલં ઘોસાપયિમ્હ બુદ્ધવચનં કથેતુકામમ્હા’’તિ . તઞ્ચ પન સામણેરસ્સ સદ્દં સુત્વા ભુમ્મા દેવતા સદ્દમનુસ્સાવેસું. એતેનુપાયેન યાવ બ્રહ્મલોકા સદ્દો અબ્ભુગ્ગચ્છિ. તેન સદ્દેન મહા દેવતાસન્નિપાતો અહોસિ. થેરો મહન્તં દેવતાસન્નિપાતં દિસ્વા **સમચિત્તસુત્તન્તં** કથેસિ. કથાપરિયોસાને અસઙ્ખ્યેય્યાનં દેવતાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. બહૂ નાગા ચ સુપણ્ણા ચ સરણેસુ પતિટ્ઠહિંસુ. યાદિસોવ સારિપુત્તત્થેરસ્સ ઇમં સુત્તન્તં કથયતો દેવતાસન્નિપાતો અહોસિ, તાદિસો મહિન્દત્થેરસ્સાપિ જાતો. અથ તસ્સા રત્તિયા અચ્ચયેન રાજા થેરાનં રથં પેસેસિ. સારથી રથં એકમન્તે ઠપેત્વા થેરાનં આરોચેસિ – ‘‘આગતો, ભન્તે, રથો; અભિરુહથ ગચ્છિસ્સામા’’તિ. થેરા ‘‘ન મયં રથં અભિરુહામ; ગચ્છ ત્વં, પચ્છા મયં આગચ્છિસ્સામા’’તિ વત્વા વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા અનુરાધપુરસ્સ પુરત્થિમદિસાયં પઠમકચેતિયટ્ઠાને ઓતરિંસુ. તઞ્હિ ચેતિયં થેરેહિ પઠમં ઓતિણ્ણટ્ઠાને કતત્તાયેવ ‘‘પઠમકચેતિય’’ન્તિ વુચ્ચતિ.

રાજાપિ સારથિં પેસેત્વા ‘‘અન્તોનિવેસને મણ્ડપં પટિયાદેથા’’તિ અમચ્ચે આણાપેસિ. તાવદેવ સબ્બે હટ્ઠતુટ્ઠા અતિવિય પાસાદિકં મણ્ડપં પટિયાદેસું. પુન રાજા ચિન્તેસિ – ‘‘હિય્યો થેરો સીલક્ખન્ધં કથયમાનો ‘ઉચ્ચાસયનમહાસયનં ન કપ્પતી’તિ આહ; ‘નિસીદિસ્સન્તિ નુ ખો અય્યા આસનેસુ, ન નિસીદિસ્સન્તી’’’તિ?

તસ્સેવં ચિન્તયન્તસ્સેવ સો સારથિ નગરદ્વારં સમ્પત્તો. તતો અદ્દસ થેરે પઠમતરં આગન્ત્વા કાયબન્ધનં બન્ધિત્વા ચીવરં પારુપન્તે. દિસ્વા અતિવિય પસન્નચિત્તો હુત્વા આગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસિ – ''આગતા, દેવ, થેરા''તિ. રાજા ''રથં આરૂળ્હા''તિ પુચ્છિ. ''ન આરૂળ્હા, દેવ, અપિ ચ મમ પચ્છતો નિક્ખમિત્વા પઠમતરં આગન્ત્વા પાચીનદ્વારે ઠિતા''તિ. રાજા ''રથમ્પિ નાભિરૂહિંસૂ''તિ સુત્વા ''ન દાનિ અય્યા ઉચ્ચાસયનમહાસયનં સાદિયિસ્સન્તી''તિ ચિન્તેત્વા ''તેન હિ, ભણે, થેરાનં ભૂમત્થરણસઙ્ખેપેન આસનાનિ પઞ્ઞપેથા''તિ વત્વા પટિપથં અગમાસિ. અમચ્ચા પથવિયં તટ્ટિકં પઞ્ઞપેત્વા ઉપરિ કોજવકાદીનિ ચિત્તત્થરણાનિ પઞ્ઞપેસું. ઉપ્પાતપાઠકા દિસ્વા ''ગહિતા દાનિ ઇમેહિ પથવી, ઇમે તમ્બપણ્ણિદીપસ્સ સામિકા ભવિસ્સન્તી''તિ બ્યાકરિંસુ. રાજાપિ ગન્ત્વા થેરે વન્દિત્વા મહિન્દત્થેરસ્સ હત્થતો પત્તં ગહેત્વા મહતિયા પૂજાય ચ સક્કારેન ચ થેરે નગરં પવેસેત્વા અન્તોનિવેસનં પવેસેસિ. થેરો આસનપઞ્ઞત્તિં દિસ્વા ''અમ્હાકં સાસનં સકલલઙ્કાદીપે પથવી વિય પત્થટં નિચ્ચલઞ્ચ હુત્વા પતિટ્ઠહિસ્સતી''તિ ચિન્તેન્તો નિસીદિ. રાજા થેરે પણીતેન ખાદનીયેન ભોજનીયેન સહત્થા સન્તપ્પેત્વા સમ્પવારેત્વા ''અનુળાદેવીપમુખાનિ પઞ્ચ ઇત્થિસતાનિ થેરાનં અભિવાદનં પૂજાસક્કારઞ્ચ કરોન્તૂ''તિ પક્કોસાપેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. થેરો ભત્તકિચ્ચાવસાને રઞ્ઞો સપરિજનસ્સ ધમ્મરતનવસ્સં વસ્સેન્તો **પેતવત્થું વિમાનવત્થું સચ્ચસંયુત્તઞ્ચ** કથેસિ. તં થેરસ્સ ધમ્મદેસનં સુત્વા તાનિ પઞ્ચપિ ઇત્થિસતાનિ સોતાપત્તિફલં સચ્છાકંસુ.

યેપિ તે મનુસ્સા પુરિમદિવસે મિસ્સકપબ્બતે થેરે અદ્દસંસુ, તે તેસુ તેસુ ઠાનેસુ થેરાનં ગુણે કથેન્તિ. તેસં સુત્વા મહાજનકાયો રાજઙ્ગણે સન્નિપતિત્વા મહાસદ્દં અકાસિ. રાજા ''કિં એસો સદ્દો''તિ પુચ્છિ. ''નાગરા, દેવ, 'થેરે દટ્ઠું ન લભામા'તિ વિરવન્તી''તિ. રાજા ''સચે ઇધ પવિસિસ્સન્તિ, ઓકાસો ન ભવિસ્સતી''તિ ચિન્તેત્વા ''ગચ્છથ, ભણે, હત્થિસાલં પટિજગ્ગિત્વા વાલુકં આકિરિત્વા પઞ્ચવણ્ણાનિ પુપ્ફાનિ વિકિરિત્વા ચેલવિતાનં બન્ધિત્વા મઙ્ગલહત્થિટ્ઠાને થેરાનં આસનાનિ પઞ્ઞપેથા''તિ આહ. અમચ્ચા તથા અકંસુ. થેરો તત્થ ગન્ત્વા નિસીદિત્વા **દેવદૂતસુત્તન્તં** કથેસિ. કથાપરિયોસાને પાણસહસ્સં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તતો ''હત્થિસાલા અતિસમ્બાધા''તિ દક્ખિણદ્વારે નન્દનવનુય્યાને આસનં પઞ્ઞપેસું. થેરો તત્થ નિસીદિત્વા **આસીવિસોપમસુત્તં** કથેસિ. તમ્પિ સુત્વા પાણસહસ્સં સોતાપત્તિફલં પટિલભિ.

એવં આગતદિવસતો દુતિયદિવસે અડ્ઢતેય્યસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. થેરસ્સ નન્દનવને આગતાગતાહિ કુલિત્થીહિ કુલસુણ્હાહિ કુલકુમારીહિ સદ્ધિં સમ્મોદમાનસ્સેવ સાયન્હસમયો જાતો. થેરો કાલં સલ્લક્ખેત્વા ''ગચ્છામ દાનિ મિસ્સકપબ્બત''ન્તિ ઉટ્ઠહિ. અમચ્ચા – ''કત્થ, ભન્તે, ગચ્છથા''તિ? ''અમ્હાકં નિવાસનટ્ઠાન''ન્તિ. તે રઞ્ઞો સંવિદિતં કત્વા રાજાનુમતેન આહંસુ – ''અકાલો, ભન્તે, ઇદાનિ તત્થ ગન્તું; ઇદમેવ નન્દનવનુય્યાનં અય્યાનં આવાસટ્ઠાનં હોતૂ''તિ. ''અલં, ગચ્છામા''તિ. પુન રઞ્ઞો વચનેનાહંસુ – ''રાજા, ભન્તે, આહ – 'એતં મેઘવનં નામ ઉય્યાનં મમ પિતુ સન્તકં નગરતો નાતિદૂરં નાચ્ચાસન્નં ગમનાગમનસમ્પન્નં, એત્થ થેરા વાસં કપ્પેન્તૂ'''તિ. વસિંસુ થેરા મેઘવને ઉય્યાને.

રાજાપિ ખો તસ્સા રત્તિયા અચ્ચયેન થેરસ્સ સમીપં ગન્ત્વા સુખસયિતભાવં પુચ્છિત્વા ''કપ્પતિ, ભન્તે, ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ આરામો''તિ પુચ્છિ. થેરો ''કપ્પતિ, મહારાજા''તિ વત્વા ઇમં સુત્તં આહરિ – **''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, આરામ''**ન્તિ. રાજા તુટ્ઠો સુવણ્ણભિઙ્ગારં ગહેત્વા થેરસ્સ હત્થે ઉદકં પાતેત્વા મહામેઘવનુય્યાનં અદાસિ. સહ ઉદકપાતેન પથવી કમ્પિ. અયં મહાવિહારે પઠમો પથવીકમ્પો અહોસિ. રાજા ભીતો થેરં પુચ્છિ – ''કસ્મા, ભન્તે, પથવી કમ્પતી''તિ? ''મા ભાયિ, મહારાજ, ઇમસ્મિં દીપે દસબલસ્સ સાસનં પતિટ્ઠહિસ્સતિ; ઇદઞ્ચ પઠમં

વિહારટ્ઠાનં ભવિસ્સતિ, તસ્સેતં પુબ્બનિમિત્ત''ન્તિ. રાજા ભિય્યોસોમત્તાય પસીદિ. થેરો પુનદિવસેપિ રાજગેહેયેવ ભુઞ્જિત્વા નન્દનવને **અનમતગ્ગિયાનિ** કથેસિ. પુનદિવસે **અગ્ગિક્ખન્ધોપમસુત્તં** કથેસિ. એતેનેવુપાયેન સત્ત દિવસાનિ કથેસિ. દેસનાપરિયોસાને અડ્ઢનવમાનં પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. તતો પટ્ઠાય ચ નન્દનવનં સાસનસ્સ જોતિપાતુભાવટ્ઠાનન્તિ કત્વા ''જોતિવન''ન્તિ નામં લભિ. સત્તમે પન દિવસે થેરા અન્તેપુરે રઞ્ઞો **અપ્પમાદસુત્તં** કથયિત્વા ચેતિયગિરિમેવ અગમંસુ.

અથ ખો રાજા અમચ્ચે પુચ્છિ – ''થેરો, અમ્હે ગાળ્હેન ઓવાદેન ઓવદતિ; ગચ્છેય્ય નુ ખો''તિ? અમચ્ચા ''તુમ્હેહિ, દેવ, થેરો અયાચિતો સયમેવ આગતો; તસ્મા તસ્સ અનાપુચ્છાવ ગમનમ્પિ ભવેય્યા''તિ આહંસુ. તતો રાજા રથં અભિરુહિત્વા દ્વે ચ દેવિયો આરોપેત્વા ચેતિયગિરિં અગમાસિ મહચ્ચરાજાનુભાવેન. ગન્ત્વા દેવિયો એકમન્તં અપક્કમાપેત્વા સયમેવ થેરાનં સમીપં ઉપસઙ્કમન્તો અતિવિય કિલન્તરૂપો હુત્વા ઉપસઙ્કમિ. તતો નં થેરો આહ – ''કસ્મા ત્વં, મહારાજ, એવં કિલમમાનો આગતો''તિ? '''તુમ્હે મમ ગાળ્હં ઓવાદં દત્વા ઇદાનિ ગન્તુકામા નુ ખો'તિ જાનનત્થં, ભન્તે''તિ. ''ન મયં, મહારાજ, ગન્તુકામા; અપિચ વસ્સૂપનાયિકકાલો નામાયં મહારાજ, તત્ર સમણેન વસ્સૂપનાયિકટ્ઠાનં ઞાતું વટ્ટતી''તિ. તંદિવસમેવ અરિટ્ઠો નામ અમચ્ચો પઞ્ચપણ્ણાસાય જેટ્ઠકનિટ્ઠભાતુકેહિ સદ્ધિં રઞ્ઞો સમીપે ઠિતો આહ – ''ઇચ્છામહં, દેવ, થેરાનં સન્તિકે પબ્બજિતુ''ન્તિ. ''સાધુ, ભણે, પબ્બજસ્સૂ''તિ રાજા અનુજાનિત્વા થેરં સમ્પટિચ્છાપેસિ. થેરો તદહેવ પબ્બાજેસિ. સબ્બે ખુરગ્ગેયેવ અરહત્તં પાપુણિંસુ.

રાજાપિ ખો તઙ્ખણેયેવ કણ્ટકેન ચેતિયઙ્ગણં પરિક્ખિપિત્વા દ્વાસટ્ઠિયા લેણેસુ કમ્મં પટ્ઠપેત્વા નગરમેવ અગમાસિ. તેપિ થેરા દસભાતિકસમાકુલં રાજકુલં પસાદેત્વા મહાજનં ઓવદમાના ચેતિયગિરિમ્હિ વસ્સં વસિંસુ. તદાપિ ચેતિયગિરિમ્હિ પઠમં વસ્સં ઉપગતા દ્વાસટ્ઠિ અરહન્તો અહેસું. અથાયસ્મા મહામહિન્દો વુત્થવસ્સો પવારેત્વા કત્તિકપુણ્ણમાયં ઉપોસથદિવસે રાજાનં એતદવોચ – ''મહારાજ, અમ્હેહિ ચિરદિટ્ઠો સમ્માસમ્બુદ્ધો, અનાથવાસં વસિમ્હ, ઇચ્છામ મયં જમ્બુદીપં ગન્તુ''ન્તિ. રાજા આહ – ''અહં, ભન્તે, તુમ્હે ચતૂહિ પચ્ચયેહિ ઉપટ્ઠહામિ, અયઞ્ચ મહાજનો તુમ્હે નિસ્સાય તીસુ સરણેસુ પતિટ્ઠિતો, કસ્મા તુમ્હે ઉક્કણ્ઠિતત્થા''તિ? ''ચિરદિટ્ઠો નો, મહારાજ, સમ્માસમ્બુદ્ધો, અભિવાદનપચ્ચુટ્ઠાનઅઞ્જલિકમ્મસામીચિકમ્મકરણટ્ઠાનં નત્થિ, તેનમ્હ ઉક્કણ્ઠિતા''તિ. ''નનુ, ભન્તે, તુમ્હે અવોચુત્થ – 'પરિનિબ્બુતો સમ્માસમ્બુદ્ધો'''તિ. ''કિઞ્ચાપિ, મહારાજ, પરિનિબ્બુતો; અથ ખ્વસ્સ સરીરધાતુયો તિટ્ઠન્તી''તિ. ''અઞ્ઞાતં, ભન્તે, થૂપપતિટ્ઠાનં તુમ્હે આકઙ્ખથાતિ. કરોમિ , ભન્તે, થૂપં, ભૂમિભાગં દાનિ વિચિનાથ; અપિચ, ભન્તે, ધાતુયો કુતો લચ્છામા''તિ? ''સુમનેન સદ્ધિં મન્તેહિ, મહારાજા''તિ.

''સાધુ, ભન્તે''તિ રાજા સુમનં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિ – ''કુતો દાનિ, ભન્તે, ધાતુયો લચ્છામા''તિ? સુમનો આહ – ''અપ્પોસ્સુક્કો ત્વં, મહારાજ, વીથિયો સોધાપેત્વા ધજપટાકપુણ્ણઘટાદીહિ અલઙ્કારાપેત્વા સપરિજનો ઉપોસથં સમાદિયિત્વા સબ્બતાળાવચરે ઉપટ્ઠાપેત્વા મઙ્ગલહત્થિં સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતં કારાપેત્વા ઉપરિ ચસ્સ સેતચ્છત્તં ઉસ્સાપેત્વા સાયન્હસમયે મહાનાગવનુય્યાનાભિમુખો યાહિ. અદ્ધા તસ્મિં ઠાને ધાતુયો લચ્છસી''તિ. રાજા ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિ. થેરા ચેતિયગિરિમેવ અગમંસુ. તત્રાયસ્મા મહિન્દત્થેરો સુમનસામણેરં આહ – ''ગચ્છ ત્વં, સામણેર, જમ્બુદીપે તવ અય્યકં અસોકં ધમ્મરાજાનં ઉપસઙ્કમિત્વા મમ વચનેન એવં વદેહિ – 'સહાયો વો, મહારાજ, દેવાનમ્પિયતિસ્સો બુદ્ધસાસને પસન્નો થૂપં પતિટ્ઠાપેતુકામો, તુમ્હાકં કિર હત્થે ધાતુ અત્થિ તં મે દેથા'તિ. તં ગહેત્વા સક્કં દેવરાજાનં ઉપસઙ્કમિત્વા એવં વદેહિ – 'તુમ્હાકં કિર, મહારાજ, હત્થે દ્વે ધાતુયો

અત્થિ – દક્ખિણદાઠા ચ દક્ખિણક્ખકઞ્ચ; તતો તુમ્હે દક્ખિણદાઠં પૂજેથ, દક્ખિણક્ખકં પન મય્હં દેથા’તિ. એવઞ્ચ નં વદેહિ – ‘કસ્મા ત્વં, મહારાજ, અમ્હે તમ્બપણ્ણિદીપં પહિણિત્વા પમજ્જસી’’’તિ?

‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ ખો સુમનો થેરસ્સ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા તાવદેવ પત્તચીવરમાદાય વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા પાટલિપુત્તદ્વારે ઓરુય્હ રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા એતમત્થં આરોચેસિ. રાજા તુટ્ઠો સામણેરસ્સ હત્થતો પત્તં ગહેત્વા ગન્ધેહિ ઉબ્બટ્ટેત્વા વરમુત્તસદિસાનં ધાતૂનં પૂરેત્વા અદાસિ. સો તં ગહેત્વા સક્કં દેવરાજાનં ઉપસઙ્કમિ. સક્કો દેવરાજા સામણેરં દિસ્વાવ ‘‘કિં, ભન્તે સુમન, આહિણ્ડસી’’તિ આહ. ‘‘ત્વં, મહારાજ, અમ્હે તમ્બપણ્ણિદીપં પેસેત્વા કસ્મા પમજ્જસી’’તિ? ‘‘નપ્પમજ્જામિ, ભન્તે, વદેહિ – ‘કિં કરોમી’’’તિ? ‘‘તુમ્હાકં કિર હત્થે દ્વે ધાતુયો અત્થિ – દક્ખિણદાઠા ચ દક્ખિણક્ખકઞ્ચ; તતો તુમ્હે દક્ખિણદાઠં પૂજેથ, દક્ખિણક્ખકં પન મય્હં દેથા’’તિ. ‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ ખો સક્કો દેવાનમિન્દો યોજનપ્પમાણં મણિથૂપં ઉગ્ઘાટેત્વા દક્ખિણક્ખકધાતું નીહરિત્વા સુમનસ્સ અદાસિ. સો તં ગહેત્વા ચેતિયગિરિમ્હિયેવ પતિટ્ઠાસિ.

અથ ખો મહિન્દપમુખા સબ્બેપિ તે મહાનાગા અસોકધમ્મરાજેન દિન્નધાતુયો ચેતિયગિરિમ્હિયેવ પતિટ્ઠાપેત્વા દક્ખિણક્ખકં આદાય વડ્ઢમાનકચ્છાયાય મહાનાગવનુય્યાનમગમંસુ . રાજાપિ ખો સુમનેન વુત્તપ્પકારં પૂજાસક્કારં કત્વા હત્થિક્ખન્ધવરગતો સયં મઙ્ગલહત્થિમત્થકે સેતચ્છત્તં ધારયમાનો મહાનાગવનં સમ્પાપુણિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ‘‘સચે અયં સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ધાતુ, છત્તં અપનમતુ, મઙ્ગલહત્થી જણ્ણુકેહિ ભૂમિયં પતિટ્ઠહતુ, ધાતુચઙ્ગોટકં મય્હં મત્થકે પતિટ્ઠાતૂ’’તિ. સહ રઞ્ઞો ચિત્તુપ્પાદેન છત્તં અપનમિ, હત્થી જણ્ણુકેહિ પતિટ્ઠહિ, ધાતુચઙ્ગોટકં રઞ્ઞો મત્થકે પતિટ્ઠહિ. રાજા અમતેનેવ અભિસિત્તગત્તો વિય પરમેન પીતિપામોજ્જેન સમન્નાગતો હુત્વા પુચ્છિ – ‘‘ધાતું, ભન્તે, કિં કરોમા’’તિ? ‘‘હત્થિકુમ્ભમ્હિયેવ તાવ, મહારાજ, ઠપેહી’’તિ. રાજા ધાતુચઙ્ગોટકં ગહેત્વા હત્થિકુમ્ભે ઠપેસિ. પમુદિતો નાગો કોઞ્ચનાદં નદિ. મહામેઘો ઉટ્ઠહિત્વા પોક્ખરવસ્સં વસ્સિ. ઉદકપરિયન્તં કત્વા મહાભૂમિચાલો અહોસિ. ‘‘પચ્ચન્તેપિ નામ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ધાતુ પતિટ્ઠહિસ્સતી’’તિ દેવમનુસ્સા પમોદિંસુ. એવં ઇદ્ધાનુભાવસિરિયા દેવમનુસ્સાનં પીતિં જનયન્તો –

> પુણ્ણમાયં મહાવીરો, ચાતુમાસિનિયા ઇધ;
> આગન્ત્વા દેવલોકમ્હા, હત્થિકુમ્ભે પતિટ્ઠિતોતિ.

અથસ્સ સો હત્થિનાગો અનેકતાળાવચરપરિવારિતો અતિવિય ઉળારેન પૂજાસક્કારેન સક્કરિયમાનો પચ્છિમદિસાભિમુખોવ હુત્વા, અપસક્કન્તો યાવ નગરસ્સ પુરત્થિમદ્વારં તાવ ગન્ત્વા પુરત્થિમેન દ્વારેન નગરં પવિસિત્વા સકલનાગરેન ઉળારાય પૂજાય કરીયમાનાય દક્ખિણદ્વારેન નિક્ખમિત્વા થૂપારામસ્સ પચ્છિમદિસાભાગે મહેજવત્થુ નામ કિર અત્થિ, તત્થ ગન્ત્વા પુન થૂપારામાભિમુખોયેવ પટિનિવત્તિ. તેન ચ સમયેન થૂપારામે પુરિમકાનં તિણ્ણં સમ્માસમ્બુદ્ધાનં પરિભોગચેતિયટ્ઠાનં હોતિ.

અતીતે કિર અયં દીપો ઓજદીપો નામ અહોસિ, રાજા અભયો નામ, નગરં અભયપુરં નામ, ચેતિયપબ્બતો દેવકૂટપબ્બતો નામ, થૂપારામો પટિયારામો નામ. તેન ખો પન સમયેન કકુસન્ધો ભગવા લોકે ઉપ્પન્નો હોતિ. તસ્સ સાવકો મહાદેવો નામ થેરો ભિક્ખુસહસ્સેન સદ્ધિં દેવકૂટે પતિટ્ઠાસિ, મહિન્દત્થેરો વિય ચેતિયપબ્બતે. તેન ખો પન સમયેન ઓજદીપે સત્તા પજ્જરકેન અનયબ્યસનં આપજ્જન્તિ. અદ્દસા ખો કકુસન્ધો ભગવા બુદ્ધચક્ખુના લોકં ઓલોકેન્તો તે સત્તે અનયબ્યસનમાપજ્જન્તે. દિસ્વા ચત્તાલીસાય ભિક્ખુસહસ્સેહિ પરિવુતો અગમાસિ.

તસ્સાનુભાવેન તાવદેવ પજ્જરકો વૂપસન્તો. રોગે વૂપસન્તે ભગવા ધમ્મં દેસેસિ. ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. ભગવા ધમકરણં દત્વા પક્કામિ. તં અન્તો પક્ખિપિત્વા પટિયારામે ચેતિયં અકંસુ. મહાદેવો દીપં અનુસાસન્તો વિહાસિ.

કોણાગમનસ્સ પન ભગવતો કાલે અયં દીપો વરદીપો નામ અહોસિ, રાજા સમેણ્ડી નામ, નગરં વડ્ઢમાનં નામ , પબ્બતો સુવણ્ણકૂટો નામ. તેન ખો પન સમયેન વરદીપે દુબ્બુટ્ઠિકા હોતિ દુબ્ભિક્ખં દુસ્સસ્સં. સત્તા છાતકરોગેન અનયબ્યસનં આપજ્જન્તિ. અદ્દસા ખો કોણાગમનો ભગવા બુદ્ધચક્ખુના લોકં ઓલોકેન્તો તે સત્તે અનયબ્યસનં આપજ્જન્તે. દિસ્વા તિંસભિક્ખુસહસ્સપરિવુતો અગમાસિ. બુદ્ધાનુભાવેન દેવો સમ્માધારં અનુપ્પવેચ્છિ. સુભિક્ખં અહોસિ. ભગવા ધમ્મં દેસેસિ. ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. ભગવા ભિક્ખુસહસ્સપરિવારં મહાસુમનં નામ થેરં દીપે ઠપેત્વા કાયબન્ધનં દત્વા પક્કામિ. તં અન્તો પક્ખિપિત્વા ચેતિયં અકંસુ.

કસ્સપસ્સ પન ભગવતો કાલે અયં દીપો મણ્ડદીપો નામ અહોસિ, રાજા જયન્તો નામ, નગરં વિસાલં નામ, પબ્બતો સુભકૂટો નામ . તેન ખો પન સમયેન મણ્ડદીપે મહાવિવાદો હોતિ. બહૂ સત્તા કલહવિગ્ગહજાતા અનયબ્યસનં આપજ્જન્તિ. અદ્દસા ખો કસ્સપો ભગવા બુદ્ધચક્ખુના લોકં ઓલોકેન્તો તે સત્તે અનયબ્યસનં આપજ્જન્તે. દિસ્વા વીસતિભિક્ખુસહસ્સપરિવુતો આગન્ત્વા વિવાદં વૂપસમેત્વા ધમ્મં દેસેસિ. ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. ભગવા ભિક્ખુસહસ્સપરિવારં સબ્બનન્દં નામ થેરં દીપે પતિટ્ઠાપેત્વા ઉદકસાટકં દત્વા પક્કામિ. તં અન્તો પક્ખિપિત્વા ચેતિયં અકંસુ. એવં થૂપારામે પુરિમકાનં તિણ્ણં બુદ્ધાનં ચેતિયાનિ પતિટ્ઠહિંસુ. તાનિ સાસનન્તરધાનેન નસ્સન્તિ, ઠાનમત્તં અવસિસ્સતિ. તસ્મા વુત્તં – ‘‘તેન ચ સમયેન થૂપારામે પુરિમકાનં તિણ્ણં સમ્માસમ્બુદ્ધાનં પરિભોગચેતિયટ્ઠાનં હોતી’’તિ. તદેતં વિનટ્ઠેસુ ચેતિયેસુ દેવતાનુભાવેન કણ્ટકસમાકિણ્ણસાખેહિ નાનાગચ્છેહિ પરિવુતં તિટ્ઠતિ – ‘‘મા નં કોચિ ઉચ્છિટ્ઠાસુચિમલકચવરેહિ પદૂસેસી’’તિ.

અથ ખ્વસ્સ હત્થિનો પુરતો પુરતો ગન્ત્વા રાજપુરિસા સબ્બગચ્છે છિન્દિત્વા ભૂમિં સોધેત્વા તં હત્થતલસદિસં અકંસુ. હત્થિનાગો ગન્ત્વા તં ઠાનં પુરતો કત્વા તસ્સ પચ્છિમદિસાભાગે બોધિરુક્ખટ્ઠાને અટ્ઠાસિ. અથસ્સ મત્થકતો ધાતું ઓરોપેતું આરભિંસુ. નાગો ઓરોપેતું ન દેતિ. રાજા થેરં પુચ્છિ – ‘‘કસ્મા, ભન્તે, નાગો ધાતું ઓરોપેતું ન દેતી’’તિ? ‘‘આરૂળ્હં, મહારાજ, ઓરોપેતું ન વટ્ટતી’’તિ. તસ્મિઞ્ચ કાલે અભયવાપિયા ઉદકં છિન્નં હોતિ. સમન્તા ભૂમિ ફલિતા હોતિ, સુઉદ્ધરા મત્તિકાપિણ્ડા. તતો મહાજનો સીઘં સીઘં મત્તિકં આહરિત્વા હત્થિકુમ્ભપ્પમાણં વત્થુમકાસિ. તાવદેવ ચ થૂપકરણત્થં ઇટ્ઠકા કાતું આરભિંસુ. ન યાવ ઇટ્ઠકા પરિનિટ્ઠન્તિ તાવ હત્થિનાગો કતિપાહં દિવા બોધિરુક્ખટ્ઠાને હત્થિસાલાયં તિટ્ઠતિ, રત્તિં થૂપપતિટ્ઠાનભૂમિં પરિયાયતિ. અથ વત્થું ચિનાપેત્વા રાજા થેરં પુચ્છિ – ‘‘કીદિસો, ભન્તે, થૂપો કાતબ્બો’’તિ? ‘‘વીહિરાસિસદિસો, મહારાજા’’તિ.

‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ રાજા જઙ્ઘપ્પમાણં થૂપં ચિનાપેત્વા ધાતુઓરોપનત્થાય મહાસક્કારં કારેસિ. સકલનગરઞ્ચ જનપદો ચ ધાતુમહદસ્સનત્થં સન્નિપતિ. સન્નિપતિતે ચ પન તસ્મિં મહાજનકાયે દસબલસ્સ ધાતુ હત્થિકુમ્ભતો સત્તતાલપ્પમાણં વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા યમકપાટિહારિયં દસ્સેસિ. તેહિ તેહિ ધાતુપ્પદેસેહિ છન્નં વણ્ણાનં ઉદકધારા ચ અગ્ગિક્ખન્ધા ચ પવત્તન્તિ, સાવત્થિયં કણ્ડમ્બમૂલે ભગવતા દસ્સિતપાટિહારિયસદિસમેવ પાટિહારિયં અહોસિ. તઞ્ચ ખો નેવ થેરાનુભાવેન, ન દેવતાનુભાવેન; અપિચ ખો બુદ્ધાનુભાવેનેવ. ભગવા કિર ધરમાનોવ અધિટ્ઠાસિ –

‘‘મયિ પરિનિબ્બુતે તમ્બપણ્ણિદીપે અનુરાધપુરસ્સ દક્ખિણદિસાભાગે પુરિમકાનં તિણ્ણં બુદ્ધાનં પરિભોગચેતિયટ્ઠાને મમ દક્ખિણક્ખકધાતુ પતિટ્ઠાનદિવસે યમકપાટિહારિયં હોતૂ’’તિ.

> ‘‘એવં અચિન્તિયા બુદ્ધા, બુદ્ધધમ્મા અચિન્તિયા;
> અચિન્તિયે પસન્નાનં, વિપાકો હોતિ અચિન્તિયો’’તિ. (અપ॰ થેર ૧.૧.૮૨);

સમ્માસમ્બુદ્ધો કિર ઇમં દીપં ધરમાનકાલેપિ તિક્ખત્તું આગમાસિ. પઠમં – યક્ખદમનત્થં એકકોવ આગન્ત્વા યક્ખે દમેત્વા ‘‘મયિ પરિનિબ્બુતે ઇમસ્મિં દીપે સાસનં પતિટ્ઠહિસ્સતી’’તિ તમ્બપણ્ણિદીપે રક્ખં કરોન્તો તિક્ખત્તું દીપં આવિજ્જિ. દુતિયં – માતુલભાગિનેય્યાનં નાગરાજૂનં દમનત્થાય એકકોવ આગન્ત્વા તે દમેત્વા અગમાસિ. તતિયં – પઞ્ચભિક્ખુસતપરિવારો આગન્ત્વા મહાચેતિયટ્ઠાને ચ થૂપારામચેતિયટ્ઠાને ચ મહાબોધિપતિટ્ઠિતટ્ઠાને ચ મહિયઙ્ગણચેતિયટ્ઠાને ચ મુતિયઙ્ગણચેતિયટ્ઠાને ચ દીઘવાપિચેતિયટ્ઠાને ચ કલ્યાણિયચેતિયટ્ઠાને ચ નિરોધસમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા નિસીદિ. ઇદમસ્સ ચતુત્થં ધાતુસરીરેન આગમનં.

ધાતુસરીરતો ચ પનસ્સ નિક્ખન્તઉદકફુસિતેહિ સકલતમ્બપણ્ણિતલે ન કોચિ અફુટ્ઠોકાસો નામ અહોસિ. એવમસ્સ તં ધાતુસરીરં ઉદકફુસિતેહિ તમ્બપણ્ણિતલસ્સ પરિળાહં વૂપસમેત્વા મહાજનસ્સ પાટિહારિયં દસ્સેત્વા ઓતરિત્વા રઞ્ઞો મત્થકે પતિટ્ઠાસિ . રાજા સફલં મનુસ્સપટિલાભં મઞ્ઞમાનો મહન્તં સક્કારં કરિત્વા ધાતું પતિટ્ઠાપેસિ. સહ ધાતુપતિટ્ઠાપનેન મહાભૂમિચાલો અહોસિ. તસ્મિઞ્ચ પન ધાતુપાટિહારિયે ચિત્તં પસાદેત્વા રઞ્ઞો ભાતા અભયો નામ રાજકુમારો પુરિસસહસ્સેન સદ્ધિં પબ્બજિ. ચેતરટ્ઠગામતો પઞ્ચ દારકસતાનિ પબ્બજિંસુ, તથા દ્વારમણ્ડલાદીહિ ગામકેહિ નિક્ખમિત્વા પઞ્ચપઞ્ચ દારકસતાનિ સબ્બાનિપિ અન્તોનગરતો ચ બહિનગરતો ચ પબ્બજિતાનિ તિંસભિક્ખુસહસ્સાનિ અહેસું. નિટ્ઠિતે પન થૂપસ્મિં રાજા ચ રાજભાતિકા ચ દેવિયો ચ દેવનાગયક્ખાનમ્પિ વિમ્હયકરં પચ્ચેકં પચ્ચેકં પૂજં અકંસુ. નિટ્ઠિતાય પન ધાતુપૂજાય પતિટ્ઠિતે ધાતુવરે મહિન્દત્થેરો મેઘવનુય્યાનમેવ ગન્ત્વા વાસં કપ્પેસિ.

તસ્મિં ખો પન સમયે અનુળા દેવી પબ્બજિતુકામા હુત્વા રઞ્ઞો આરોચેસિ. રાજા તસ્સા વચનં સુત્વા થેરં એતદવોચ – ‘‘અનુળા, ભન્તે, દેવી પબ્બજિતુકામા, પબ્બાજેથ ન’’ન્તિ. ‘‘ન, મહારાજ, અમ્હાકં માતુગામં પબ્બાજેતું કપ્પતિ. પાટલિપુત્તે પન મય્હં ભગિની સઙ્ઘમિત્તત્થેરી નામ અત્થિ, તં પક્કોસાપેહિ. ઇમસ્મિઞ્ચ પન, મહારાજ, દીપે પુરિમકાનં તિણ્ણં સમ્માસમ્બુદ્ધાનં બોધિ પતિટ્ઠાસિ. અમ્હાકમ્પિ ભગવતો સરસરંસિજાલવિસ્સજ્જનકેન બોધિના ઇધ પતિટ્ઠાતબ્બં, તસ્મા તથા સાસનં પહિણેય્યાસિ યથા સઙ્ઘમિત્તા બોધિં ગહેત્વા આગચ્છેય્યા’’તિ.

‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ રાજા થેરસ્સ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા અમચ્ચેહિ સદ્ધિં મન્તેન્તો અરિટ્ઠં નામ અત્તનો ભાગિનેય્યં આહ – ‘‘સક્ખિસ્સસિ ત્વં, તાત, પાટલિપુત્તં ગન્ત્વા મહાબોધિના સદ્ધિં અય્યં સઙ્ઘમિત્તત્થેરિં આનેતુ’’ન્તિ? ‘‘સક્ખિસ્સામિ, દેવ, સચે મે પબ્બજ્જં અનુજાનિસ્સસી’’તિ. ‘‘ગચ્છ, તાત , થેરિં આનેત્વા પબ્બજાહી’’તિ. સો રઞ્ઞો ચ થેરસ્સ ચ સાસનં ગહેત્વા થેરસ્સ અધિટ્ઠાનવસેન એકદિવસેનેવ જમ્બુકોલપટ્ટનં ગન્ત્વા નાવં અભિરુહિત્વા સમુદ્દં અતિક્કમિત્વા પાટલિપુત્તમેવ અગમાસિ. અનુળાપિ ખો દેવી પઞ્ચહિ કઞ્ઞાસતેહિ પઞ્ચહિ ચ અન્તેપુરિકાસતેહિ સદ્ધિં દસ સીલાનિ સમાદિયિત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા નગરસ્સ એકદેસે ઉપસ્સયં કારાપેત્વા નિવાસં કપ્પેસિ. અરિટ્ઠોપિ તંદિવસમેવ રઞ્ઞો સાસનં અપ્પેસિ, એવઞ્ચ અવોચ – ‘‘પુત્તો તે,

દેવ, મહિન્દત્થેરો એવમાહ – ‘સહાયકસ્સ કિર તે દેવાનમ્પિયતિસ્સસ્સ રઞ્ઞો ભાતુ જાયા અનુળા નામ દેવી પબ્બજિતુકામા , તં પબ્બાજેતું અય્યં સઙ્ઘમિત્તત્થેરિં પહિણથ, અય્યાયેવ ચ સદ્ધિં મહાબોધિ’’’ન્તિ. થેરસ્સ સાસનં આરોચેત્વા સઙ્ઘમિત્તત્થેરિં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહ – ‘‘અય્યે, તુમ્હાકં ભાતા મહિન્દત્થેરો મં તુમ્હાકં સન્તિકં પેસેસિ, દેવાનમ્પિયતિસ્સસ્સ રઞ્ઞો ભાતુ જાયા અનુળા નામ દેવી પઞ્ચહિ કઞ્ઞાસતેહિ, પઞ્ચહિ ચ અન્તેપુરિકાસતેહિ સદ્ધિં પબ્બજિતુકામા, તં કિર આગન્ત્વા પબ્બાજેથા’’તિ. સા તાવદેવ તુરિતતુરિતા રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા એવમાહ – ‘‘મહારાજ, મય્હં ભાતા મહિન્દત્થેરો એવં પહિણિ, ‘રઞ્ઞો કિર ભાતુ જાયા અનુળા નામ દેવી પઞ્ચહિ કઞ્ઞાસતેહિ પઞ્ચહિ ચ અન્તેપુરિકાસતેહિ સદ્ધિં પબ્બજિતુકામા મય્હં આગમનં ઉદિક્ખતિ’. ગચ્છામહં, મહારાજ, તમ્બપણ્ણિદીપ’’ન્તિ.

રાજા આહ – ‘‘અમ્મ, પુત્તોપિ મે મહિન્દત્થેરો નત્તા ચ મે સુમનસામણેરો મં છિન્નહત્થં વિય કરોન્તા તમ્બપણ્ણિદીપં ગતા. તસ્સ મય્હં તેપિ અપસ્સન્તસ્સ ઉપ્પન્નો સોકો તવ મુખં પસ્સન્તસ્સ વૂપસમ્મતિ! અલં, અમ્મ, મા ત્વં અગમાસી’’તિ. ‘‘ભારિયં મે, મહારાજ, ભાતુ વચનં; અનુળાપિ ખત્તિયા ઇત્થિસહસ્સપરિવુતા પબ્બજ્જાપુરેક્ખારા મં પટિમાનેતિ; ગચ્છામહં, મહારાજા’’તિ. ‘‘તેન હિ, અમ્મ, મહાબોધિં ગહેત્વા ગચ્છાહી’’તિ. કુતો રઞ્ઞો મહાબોધિ? રાજા કિર તતો પુબ્બે એવ ધાતુગ્ગહણત્થાય અનાગતે સુમને લઙ્કાદીપં મહાબોધિં પેસેતુકામો, ‘‘કથં નુ ખો અસત્થઘાતારહં મહાબોધિં પેસેસ્સામી’’તિ ઉપાયં અપસ્સન્તો મહાદેવં નામ અમચ્ચં પુચ્છિ. સો આહ – ‘‘સન્તિ, દેવ, બહૂ પણ્ડિતા ભિક્ખૂ’’તિ. તં સુત્વા રાજા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ભત્તં પટિયાદેત્વા ભત્તકિચ્ચાવસાને સઙ્ઘં પુચ્છિ – ‘‘ગન્તબ્બં નુ ખો, ભન્તે, ભગવતો મહાબોધિના લઙ્કાદીપં નો’’તિ? સઙ્ઘો મોગ્ગલિપુત્તતિસ્સત્થેરસ્સ ભારં અકાસિ.

થેરો ‘‘ગન્તબ્બં, મહારાજ, મહાબોધિના લઙ્કાદીપ’’ન્તિ વત્વા ભગવતો **પઞ્ચ મહાઅધિટ્ઠાનાનિ** કથેસિ. કતમાનિ પઞ્ચ? ભગવા કિર મહાપરિનિબ્બાનમઞ્ચે નિપન્નો લઙ્કાદીપે મહાબોધિપતિટ્ઠાપનત્થાય ‘‘અસોકમહારાજા મહાબોધિગ્ગહણત્થં ગમિસ્સતિ, તદા મહાબોધિસ્સ દક્ખિણસાખા સયમેવ છિજ્જિત્વા સુવણ્ણકટાહે પતિટ્ઠાતૂ’’તિ અધિટ્ઠાસિ – ઇદમેકમધિટ્ઠાનં.

તત્થ પતિટ્ઠાનકાલે ચ ‘‘મહાબોધિ હિમવલાહકગબ્ભં પવિસિત્વા પતિટ્ઠાતૂ’’તિ અધિટ્ઠાસિ – ઇદં દુતિયમધિટ્ઠાનં.

‘‘સત્તમે દિવસે હિમવલાહકગબ્ભતો ઓરુય્હ સુવણ્ણકટાહે પતિટ્ઠહન્તો પત્તેહિ ચ ફલેહિ ચ છબ્બણ્ણરંસિયો મુઞ્ચતૂ’’તિ અધિટ્ઠાસિ – ઇદં તતિયમધિટ્ઠાનં.

‘‘થૂપારામે દક્ખિણક્ખકધાતુ ચેતિયમ્હિ પતિટ્ઠાનદિવસે યમકપાટિહારિયં કરોતૂ’’તિ અધિટ્ઠાસિ – ઇદં ચતુત્થં અધિટ્ઠાનં.

લઙ્કાદીપમ્હિયેવ મે દોણમત્તા ધાતુયો મહાચેતિયમ્હિ પતિટ્ઠાનકાલે બુદ્ધવેસં ગહેત્વા વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા યમકપાટિહારિયં કરોન્તૂ’’તિ અધિટ્ઠાસિ – ઇદં પઞ્ચમં અધિટ્ઠાનન્તિ.

રાજા ઇમાનિ પઞ્ચ મહાઅધિટ્ઠાનાનિ સુત્વા પસન્નચિત્તો પાટલિપુત્તતો યાવ મહાબોધિ તાવ મગ્ગં પટિજગ્ગાપેત્વા સુવણ્ણકટાહત્થાય બહું સુવણ્ણં નીહરાપેસિ. તાવદેવ ચ રઞ્ઞો ચિત્તં ઞત્વા વિસ્સકમ્મદેવપુત્તો

કમ્મારવણ્ણં નિમ્મિનિત્વા પુરતો અટ્ઠાસિ. રાજા તં દિસ્વા ''તાત, ઇમં સુવણ્ણં ગહેત્વા કટાહં કરોહી''તિ આહ. ''પમાણં, દેવ, જાનાથા''તિ? ''ત્વમેવ, તાત, ઞત્વા કરોહી''તિ. ''સાધુ, દેવ, કરિસ્સામી''તિ સુવણ્ણં ગહેત્વા અત્તનો આનુભાવેન હત્થેન પરિમજ્જિત્વા સુવણ્ણકટાહં નિમ્મિનિ નવહત્થપરિક્ખેપં પઞ્ચહત્થુબ્બેધં તિહત્થવિક્ખમ્ભં અટ્ઠઙ્ગુલબહલં હત્થિસોણ્ડપ્પમાણમુખવટ્ટિં. અથ રાજા સત્તયોજનાયામાય તિયોજનવિત્થારાય મહતિયા સેનાય પાટલિપુત્તતો નિક્ખમિત્વા અરિયસઙ્ઘમાદાય મહાબોધિસમીપં અગમાસિ. સેના સમુસ્સિતધજપટાકં નાનારતનવિચિત્તં અનેકાલઙ્કારપઅમણ્ડિતં નાનાવિધકુસુમસમાકિણ્ણં અનેકતૂરિયસઙ્ઘુટ્ઠં મહાબોધિં પરિક્ખિપિ. રાજા સહસ્સમત્તે ગણપામોક્ખે મહાથેરે ગહેત્વા સકલજમ્બુદીપે પત્તાભિસેકાનં રાજૂનં સહસ્સેન અત્તાનઞ્ચ મહાબોધિઞ્ચ પરિવારાપેત્વા મહાબોધિમૂલે ઠત્વા મહાબોધિં ઉલ્લોકેસિ. મહાબોધિસ્સ ખન્ધઞ્ચ દક્ખિણમહાસાખાય ચતુહત્થપ્પમાણપ્પદેસઞ્ચ ઠપેત્વા અવસેસં અદસ્સનં અગમાસિ.

રાજા તં પાટિહારિયં દિસ્વા ઉપ્પન્નપીતિપામોજ્જો ''અહં, ભન્તે, ઇમં પાટિહારિયં દિસ્વા તુટ્ઠો મહાબોધિં સકલજમ્બુદીપરજ્જેન પૂજેમી''તિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ વત્વા અભિસેકં અદાસિ. તતો પુપ્ફગન્ધાદીહિ પૂજેત્વા તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા અટ્ઠસુ ઠાનેસુ વન્દિત્વા ઉટ્ઠાય અઞ્જલિં પગ્ગય્હ ઠત્વા સચ્ચવચનકિરિયાય બોધિં ગણ્હિતુકામો ભૂમિતો યાવ મહાબોધિસ્સ દક્ખિણસાખા તાવ ઉચ્ચં કત્વા ઠપિતસ્સ સબ્બરતનમયપીઠસ્સ ઉપરિ સુવણ્ણકટાહં ઠપાપેત્વા રતનપીઠં આરુય્હ સુવણ્ણતુલિકં ગહેત્વા મનોસિલાય લેખં કત્વા ''યદિ મહાબોધિના લઙ્કાદીપે પતિટ્ઠાતબ્બં, યદિ ચાહં બુદ્ધસાસને નિબ્બેમતિકો ભવેય્યં, મહાબોધિ સયમેવ ઇમસ્મિં સુવણ્ણકટાહે ઓરુય્હ પતિટ્ઠાતૂ''તિ સચ્ચવચનકિરિયમકાસિ. સહ સચ્ચકિરિયાય બોધિસાખા મનોસિલાય પરિચ્છિન્નટ્ઠાને છિજ્જિત્વા ગન્ધકલલપૂરસ્સ સુવણ્ણકટાહસ્સ ઉપરિ અટ્ઠાસિ. તસ્સ ઉબ્બેધેન દસહત્થો ખન્ધો હોતિ ચતુહત્થા પઞ્ચ મહાસાખા પઞ્ચહિયેવ ફલેહિ પટિમણ્ડિતા, ખુદ્દકસાખાનં પન સહસ્સં. અથ રાજા મૂલલેખાય ઉપરિ તિવઙ્ગુલપ્પદેસે અઞ્ઞં લેખં પરિચ્છિન્દિ. તતો તાવદેવ પુપ્ફુળકા હુત્વા દસ મહામૂલાનિ નિક્ખમિંસુ. પુન ઉપરૂપરિ તિવઙ્ગુલે તિવઙ્ગુલે અઞ્ઞા નવ લેખા પરિચ્છિન્દિ. તાહિપિ દસ દસ પુપ્ફુળકા હુત્વા નવુતિ મૂલાનિ નિક્ખમિંસુ. પઠમકા દસ મહામૂલા ચતુરઙ્ગુલમત્તં નિક્ખન્તા. ઇતરેપિ ગવક્ખજાલસદિસં અનુસિબ્બન્તા નિક્ખન્તા. એત્તકં પાટિહારિયં રાજા રતનપીઠમત્થકે ઠિતોયેવ દિસ્વા અઞ્જલિં પગ્ગય્હ મહાનાદં નદિ. અનેકાનિ ભિક્ખુસહસ્સાનિ સાધુકારમકંસુ. સકલરાજસેના ઉન્નાદિની અહોસિ. ચેલુક્ખેપસતસહસ્સાનિ પવત્તયિંસુ. ભૂમટ્ઠકદેવે આદિં કત્વા યાવ બ્રહ્મકાયિકા દેવા તાવ સાધુકારં પવત્તયિંસુ. રઞ્ઞો ઇમં પાટિહારિયં પસ્સન્તસ્સ પીતિયા નિરન્તરં ફુટસરીરસ્સ અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા ઠિતસ્સેવ મહાબોધિ મૂલસતેન સુવણ્ણકટાહે પતિટ્ઠાસિ. દસ મહામૂલાનિ સુવણ્ણકટાહતલં આહચ્ચ અટ્ઠંસુ. અવસેસાનિ નવુતિ ખુદ્દકમૂલાનિ અનુપુબ્બેન વડ્ઢનકાનિ હુત્વા ગન્ધકલલે ઓરુય્હ ઠિતાનિ.

એવં સુવણ્ણકટાહે પતિટ્ઠિતમત્તે મહાબોધિમ્હિ મહાપથવી ચલિ. આકાસે દેવદુન્દુભિયો ફલિંસુ. પબ્બતાનં નચ્ચેહિ દેવાનં સાધુકારેહિ યક્ખાનં હિઙ્કારેહિ અસુરાનં થુતિજપ્પેહિ બ્રહ્માનં અપ્ફોટનેહિ મેઘાનં ગજ્જિતેહિ ચતુપ્પદાનં રવેહિ પક્ખીનં રુતેહિ સબ્બતાળાવચરાનં સકસકપટિભાનેહિ પથવીતલતો યાવ બ્રહ્મલોકા તાવ એકકોલાહલં એકનિન્નાદં અહોસિ. પઞ્ચસુ સાખાસુ ફલતો ફલતો છબ્બણ્ણરંસિયો નિક્ખમિત્વા સકલચક્કવાળં રતનગોપાનસીવિનદ્ધં વિય કુરુમાના યાવ બ્રહ્મલોકા અબ્ભુગ્ગચ્છિંસુ. તં ખણતો ચ પન પભુતિ સત્ત દિવસાનિ મહાબોધિ હિમવલાહકગબ્ભં પવિસિત્વા અટ્ઠાસિ. ન કોચિ મહાબોધિં પસ્સતિ. રાજા રતનપીઠતો ઓરુય્હ સત્ત દિવસાનિ મહાબોધિપૂજં કારેસિ. સત્તમે દિવસે સબ્બદિસાહિ હિમા ચ છબ્બણ્ણરંસિયો ચ આવત્તિત્વા મહાબોધિમેવ પવિસિંસુ. વિગતહિમવલાહકે વિપ્પસન્ને ચક્કવાળગબ્ભે મહાબોધિ પરિપુણ્ણખન્ધસાખાપસાખો

પઞ્ચફલપટિમણ્ડિતો સુવણ્ણકટાહે પતિટ્ઠિતોવ પઞ્ઞાયિત્થ. રાજા મહાબોધિં દિસ્વા તેહિ પાટિહારિયેહિ સઞ્જાતપીતિપામોજ્જો ''સકલજમ્બુદીપરજ્જેન તરુણમહાબોધિં પૂજેસ્સામી''તિ અભિસેકં દત્વા સત્ત દિવસાનિ મહાબોધિટ્ઠાનેયેવ અટ્ઠાસિ.

મહાબોધિ પુબ્બકત્તિકપવારણાદિવસે સાયન્હસમયે પઠમં સુવણ્ણકટાહે પતિટ્ઠહિ. તતો હિમગબ્ભસત્તાહં અભિસેકસત્તાહઞ્ચ વીતિનામેત્વા કાળપક્ખસ્સ ઉપોસથદિવસે રાજા એકદિવસેનેવ પાટલિપુત્તં પવિસિત્વા કત્તિકજુણ્હપક્ખસ્સ પાટિપદદિવસે મહાબોધિં પાચીનમહાસાલમૂલે ઠપેસિ. સુવણ્ણકટાહે પતિટ્ઠિતદિવસતો સત્તરસમે દિવસે મહાબોધિસ્સ અભિનવઙ્કુરા પાતુરહેસું. તે દિસ્વાપિ પસન્નો રાજા પુન મહાબોધિં રજ્જેન પૂજેન્તો સકલજમ્બુદીપાભિસેકમદાસિ. તદા સુમનસામણેરો કત્તિકપુણ્ણમદિવસે ધાતુગ્ગહણત્થં ગતો મહાબોધિસ્સ કત્તિકછણપૂજં અદ્દસ. એવં મહાબોધિમણ્ડતો આનેત્વા પાટલિપુત્તે ઠપિતં મહાબોધિં સન્ધાય આહ – ''તેન હિ, અમ્મ, મહાબોધિં ગહેત્વા ગચ્છાહી''તિ. સા ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિ.

રાજા મહાબોધિરક્ખણત્થાય અટ્ઠારસ દેવતાકુલાનિ, અટ્ઠ અમચ્ચકુલાનિ, અટ્ઠ બ્રાહ્મણકુલાનિ, અટ્ઠ કુટુમ્બિયકુલાનિ, અટ્ઠ ગોપકકુલાનિ, અટ્ઠ તરચ્છકુલાનિ, અટ્ઠ ચ કાલિઙ્ગકુલાનિ દત્વા ઉદકસિઞ્ચનત્થાય ચ અટ્ઠ સુવણ્ણઘટે, અટ્ઠ ચ રજતઘટે દત્વા ઇમિના પરિવારેન મહાબોધિં ગઙ્ગાય નાવં આરોપેત્વા સયમ્પિ નગરતો નિક્ખમિત્વા વિજ્ઝાટવિં સમતિક્કમ્મ અનુપુબ્બેન સત્તહિ દિવસેહિ તામલિત્તિં અનુપ્પત્તો. અન્તરામગ્ગે દેવનાગમનુસ્સા ઉળારં મહાબોધિપૂજં અકંસુ. રાજાપિ સમુદ્દતીરે સત્ત દિવસાનિ મહાબોધિં ઠપેત્વા સકલજમ્બુદીપમહારજ્જં અદાસિ. ઇદમસ્સ તતિયં જમ્બુદીપરજ્જસમ્પદાનં હોતિ.

એવં મહારજ્જેન પૂજેત્વા માગસિરમાસસ્સ પઠમપાટિપદદિવસે અસોકો ધમ્મરાજા મહાબોધિં ઉક્ખિપિત્વા ગલપ્પમાણં ઉદકં ઓરુય્હ નાવાયં પતિટ્ઠાપેત્વા સઙ્ઘમિત્તત્થેરિમ્પિ સપરિવારં નાવં આરોપેત્વા અરિટ્ઠં અમચ્ચં એતદવોચ – ''અહં, તાત, મહાબોધિં તિક્ખત્તું સકલજમ્બુદીપરજ્જેન પૂજેત્વા ગલપ્પમાણં ઉદકં ઓરુય્હ મમ સહાયકસ્સ પેસેસિં, સોપિ એવમેવ મહાબોધિં પૂજેતૂ''તિ. એવં સહાયકસ્સ સાસનં દત્વા ''ગચ્છતિ વતરે, દસબલસ્સ સરસરંસિજાલં વિમુઞ્ચન્તો મહાબોધિરુક્ખો''તિ વન્દિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા અસ્સૂનિ પવત્તયમાનો અટ્ઠાસિ. સાપિ ખો મહાબોધિસમારૂળ્હા નાવા પસ્સતો પસ્સતો મહારાજસ્સ મહાસમુદ્દતલં પક્ખન્તા. મહાસમુદ્દેપિ સમન્તા યોજનં વીચિયો વૂપસન્તા; પઞ્ચ વણ્ણાનિ પદુમાનિ પુપ્ફિતાનિ; અન્તલિક્ખે દિબ્બાનિ તૂરિયાનિ પવજ્જિંસુ; આકાસે જલજથલજરુક્ખાદિસન્નિસ્સિતાહિ દેવતાહિ પવત્તિતા અતિવિય ઉળારા પૂજા અહોસિ. સઙ્ઘમિત્તત્થેરીપિ સુપણ્ણરૂપેન મહાસમુદ્દે નાગકુલાનિ સન્તાસેસિ. તે ચ ઉત્રસ્તરૂપા નાગા આગન્ત્વા તં વિભૂતિં પસ્સિત્વા થેરિં યાચિત્વા મહાબોધિં નાગભવનં અતિહરિત્વા સત્ત દિવસાનિ નાગરજ્જેન પૂજેત્વા પુન નાવાયં પતિટ્ઠાપેસું. તંદિવસમેવ નાવા જમ્બુકોલપટ્ટનં અગમાસિ. અસોકમહારાજાપિ મહાબોધિવિયોગદુક્ખિતો કન્દિત્વા રોદિત્વા યાવ દસ્સનવિસયં ઓલોકેત્વા પટિનિવત્તિ.

દેવાનમ્પિયતિસ્સો મહારાજાપિ ખો સુમનસામણેરસ્સ વચનેન માગસિરમાસસ્સ પઠમપાટિપદદિવસતો પભુતિ ઉત્તરદ્વારતો પટ્ઠાય યાવ જમ્બુકોલપટ્ટનં તાવ મગ્ગં સોધાપેત્વા અલઙ્કારાપેત્વા નગરતો નિક્ખમનદિવસે ઉત્તરદ્વારસમીપે સમુદ્દસાલવત્થુસ્મિં ઠિતોયેવ તાય વિભૂતિયા મહાસમુદ્દે આગચ્છન્તંયેવ મહાબોધિં થેરસ્સ આનુભાવેન દિસ્વા તુટ્ઠમાનસો નિક્ખમિત્વા સબ્બં મગ્ગં પઞ્ચવણ્ણેહિ પુપ્ફેહિ ઓકિરાપેન્તો અન્તરન્તરે પુપ્ફઅગ્ઘિયાનિ ઠપેન્તો એકાહેનેવ જમ્બુકોલપટ્ટનં ગન્ત્વા સબ્બતાળાવચરપરિવુતો પુપ્ફધૂમગન્ધવાસાદીહિ

પૂજયમાનો ગલપ્પમાણં ઉદકં ઓરુય્હ ‘‘આગતો વતરે, દસબલસ્સ સરસરંસિજાલવિસ્સજ્જનકો મહાબોધિરુક્ખો’’તિ પસન્નચિત્તો મહાબોધિં ઉક્ખિપિત્વા ઉત્તમઙ્ગે સિરસ્મિં પતિટ્ઠાપેત્વા મહાબોધિં પરિવારેત્વા આગતેહિ સોળસહિ જાતિસમ્પન્નકુલેહિ સદ્ધિં સમુદ્દતો પચ્ચુત્તરિત્વા સમુદ્દતીરે મહાબોધિં ઠપેત્વા તીણિ દિવસાનિ સકલતમ્બપણ્ણિદીપરજ્જેન પૂજેસિ, સોળસન્નં જાતિસમ્પન્નકુલાનં રજ્જં વિચારેસિ. અથ ચતુત્થે દિવસે મહાબોધિં આદાય ઉળારં પૂજં કુરુમાનો અનુપુબ્બેન અનુરાધપુરં સમ્પત્તો. અનુરાધપુરેપિ મહાસક્કારં કત્વા ચાતુદ્દસીદિવસે વડ્ઢમાનકચ્છાયાય મહાબોધિં ઉત્તરદ્વારેન પવેસેત્વા નગરમજ્ઝેન અતિહરન્તો દક્ખિણદ્વારેન નિક્ખમિત્વા દક્ખિણદ્વારતો પઞ્ચધનુસતિકે ઠાને યત્થ અમ્હાકં સમ્માસમ્બુદ્ધો નિરોધસમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા નિસીદિ, પુરિમકા ચ તયો સમ્માસમ્બુદ્ધા સમાપત્તિં અપ્પેત્વા નિસીદિંસુ, યત્થ કકુસન્ધસ્સ ભગવતો મહાસિરીસબોધિ, કોનાગમનસ્સ ભગવતો ઉદુમ્બરબોધિ, કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ચ નિગ્રોધબોધિ પતિટ્ઠાસિ, તસ્મિં મહામેઘવનુય્યાનસ્સ તિલકભૂતે સુમનસામણેરસ્સ વચનેન પઠમમેવ કતભૂમિપરિકમ્મે રાજવત્થુદ્વારકોટ્ઠકટ્ઠાને મહાબોધિં પતિટ્ઠાપેસિ.

કથં? તાનિ કિર બોધિં પરિવારેત્વા આગતાનિ સોળસ જાતિસમ્પન્નકુલાનિ રાજવેસં ગણ્હિંસુ. રાજા દોવારિકવેસં ગણ્હિ. સોળસ કુલાનિ મહાબોધિં ગહેત્વા ઓરોપયિંસુ. મહાબોધિ તેસં હત્થતો મુત્તસમનન્તરમેવ અસીતિહત્થપ્પમાણં વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા છબ્બણ્ણરંસિયો મુઞ્ચિ. રંસિયો સકલદીપં પત્થરિત્વા ઉપરિ બ્રહ્મલોકં આહચ્ચ અટ્ઠંસુ. મહાબોધિપાટિહારિયં દિસ્વા સઞ્જાતપ્પસાદાનિ દસપુરિસસહસ્સાનિ અનુપુબ્બવિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા અરહત્તં પત્વા પબ્બજિંસુ. યાવ સૂરિયત્થઙ્ગમા મહાબોધિ અન્તલિક્ખે અટ્ઠાસિ. અત્થઙ્ગમિતે પન સૂરિયે રોહિણિનક્ખત્તેન પથવિયં પતિટ્ઠાસિ. સહ બોધિપતિટ્ઠાના ઉદકપરિયન્તં કત્વા મહાપથવી અકમ્પિ. પતિટ્ઠહિત્વા ચ પન મહાબોધિ સત્ત દિવસાનિ હિમગબ્ભે સન્નિસીદિ. લોકસ્સ અદસ્સનં અગમાસિ. સત્તમે દિવસે વિગતવલાહકં નભં અહોસિ. છબ્બણ્ણરંસિયો જલન્તા વિપ્ફુરન્તા નિચ્છરિંસુ. મહાબોધિસ્સ ખન્ધો ચ સાખાયો ચ પત્તાનિ ચ પઞ્ચ ફલાનિ ચ દસ્સિંસુ. મહિન્દત્થેરો ચ સઙ્ઘમિત્તત્થેરી ચ રાજા ચ સપરિવારા મહાબોધિટ્ઠાનમેવ અગમંસુ. યેભુય્યેન ચ સબ્બે દીપવાસિનો સન્નિપતિંસુ. તેસં પસ્સન્તાનંયેવ ઉત્તરસાખતો એકં ફલં પચ્ચિત્વા સાખતો મુચ્ચિ. થેરો હત્થં ઉપનામેસિ. ફલં થેરસ્સ હત્થે પતિટ્ઠાસિ. તં થેરો ‘‘રોપય, મહારાજા’’તિ રઞ્ઞો અદાસિ. રાજા ગહેત્વા સુવણ્ણકટાહે મધુરપંસું આકિરિત્વા ગન્ધકલલં પૂરેત્વા રોપેત્વા મહાબોધિઆસન્નટ્ઠાને ઠપેસિ. સબ્બેસં પસ્સન્તાનંયેવ ચતુહત્થપ્પમાણા અટ્ઠ તરુણબોધિરુક્ખા ઉટ્ઠહિંસુ. રાજા તં અચ્છરિયં દિસ્વા અટ્ઠ તરુણબોધિરુક્ખે સેતચ્છત્તેન પૂજેત્વા અભિસેકં અદાસિ. તતો એકં બોધિરુક્ખં આગમનકાલે મહાબોધિના પઠમપતિટ્ઠિતોકાસે જમ્બુકોલપટ્ટને રોપયિંસુ, એકં તવક્કબ્રાહ્મણસ્સ ગામદ્વારે, એકં થૂપારામે, એકં ઇસ્સરનિમ્માનવિહારે, એકં પઠમચેતિયટ્ઠાને, એકં ચેતિયપબ્બતે, એકં રોહણજનપદમ્હિ કાજરગામે, એકં રોહણજનપદમ્હિયેવ ચન્દનગામે. ઇતરેસં ચતુન્નં ફલાનં બીજેહિ જાતે દ્વત્તિંસ બોધિતરુણે યોજનિયઆરામેસુ પતિટ્ઠાપેસું.

એવં પુત્તનત્તુપરમ્પરાય સમન્તા દીપવાસીનં હિતાય સુખાય પતિટ્ઠિતે દસબલસ્સ ધમ્મધજભૂતે મહાબોધિમ્હિ અનુળા દેવી પઞ્ચહિ કઞ્ઞાસતેહિ પઞ્ચહિ ચ અન્તેપુરિકાસતેહીતિ માતુગામસહસ્સેન સદ્ધિં સઙ્ઘમિત્તત્થેરિયા સન્તિકે પબ્બજિત્વા નચિરસ્સેવ સપરિવારા અરહત્તે પતિટ્ઠાસિ. અરિટ્ઠોપિ ખો રઞ્ઞો ભાગિનેય્યો પઞ્ચહિ પુરિસસતેહિ સદ્ધિં થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બજિત્વા નચિરસ્સેવ સપરિવારો અરહત્તે પતિટ્ઠાસિ.

અથેકદિવસં રાજા મહાબોધિં વન્દિત્વા થેરેન સદ્ધિં થૂપારામં ગચ્છતિ. તસ્સ લોહપાસાદટ્ઠાનં સમ્પત્તસ્સ પુરિસા પુપ્ફાનિ અભિહરિંસુ. રાજા થેરસ્સ પુપ્ફાનિ અદાસિ. થેરો પુપ્ફેહિ લોહપાસાદટ્ઠાનં પૂજેસિ. પુપ્ફેસુ ભૂમિયં

પતિતમત્તેસુ મહાભૂમિચાલો અહોસિ. રાજા ‘‘કસ્મા, ભન્તે, ભૂમિ ચલિતા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘ઇમસ્મિં, મહારાજ, ઓકાસે સઙ્ઘસ્સ અનાગતે ઉપોસથાગારં ભવિસ્સતિ, તસ્સેતં પુબ્બનિમિત્ત’’ન્તિ.

રાજા પુન થેરેન સદ્ધિં ગચ્છન્તો અમ્બઙ્ગણટ્ઠાનં પત્તો. તત્થસ્સ વણ્ણગન્ધસમ્પન્નં અતિમધુરરસં એકં અમ્બપક્કં આહરીયિત્થ. રાજા તં થેરસ્સ પરિભોગત્થાય અદાસિ. થેરો તત્થેવ પરિભુઞ્જિત્વા ‘‘ઇદં એત્થેવ રોપેથા’’તિ આહ. રાજા તં અમ્બટ્ઠિં ગહેત્વા તત્થેવ રોપેત્વા ઉદકં આસિઞ્ચિ. સહ અમ્બબીજરોપનેન પથવી અકમ્પિ. રાજા ‘‘કસ્મા, ભન્તે, પથવી કમ્પિત્થા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘ઇમસ્મિં, મહારાજ, ઓકાસે સઙ્ઘસ્સ અનાગતે ‘અમ્બઙ્ગણં’ નામ સન્નિપાતટ્ઠાનં ભવિસ્સતિ, તસ્સેતં પુબ્બનિમિત્ત’’ન્તિ.

રાજા તત્થ અટ્ઠ પુપ્ફમુટ્ઠિયો ઓકિરિત્વા વન્દિત્વા પુન થેરેન સદ્ધિં ગચ્છન્તો મહાચેતિયટ્ઠાનં પત્તો. તત્થસ્સ પુરિસા ચમ્પકપુપ્ફાનિ અભિહરિંસુ. તાનિ રાજા થેરસ્સ અદાસિ. થેરો મહાચેતિયટ્ઠાનં પુપ્ફેહિ પૂજેત્વા વન્દિ. તાવદેવ મહાપથવી સઙ્કમ્પિ. રાજા ‘‘કસ્મા, ભન્તે, પથવી કમ્પિત્થા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘ઇમસ્મિં, મહારાજ, ઓકાસે અનાગતે બુદ્ધસ્સ ભગવતો અસદિસો મહાથૂપો ભવિસ્સતિ, તસ્સેતં પુબ્બનિમિત્ત’’ન્તિ. ‘‘અહમેવ કરોમિ, ભન્તે’’તિ. ‘‘અલં, મહારાજ, તુમ્હાકં અઞ્ઞં બહુકમ્મં અત્થિ, તુમ્હાકં પન નત્તા દુટ્ઠગામણી અભયો નામ કારેસ્સતી’’તિ. અથ રાજા ‘‘સચે, ભન્તે, મય્હં નત્તા કરિસ્સતિ, કતંયેવ મયા’’તિ દ્વાદસહત્થં પાસાણત્થમ્ભં આહરાપેત્વા ‘‘દેવાનમ્પિયતિસ્સસ્સ રઞ્ઞો નત્તા દુટ્ઠગામણી અભયો નામ ઇમસ્મિં પદેસે થૂપં કરોતૂ’’તિ અક્ખરાનિ લિખાપેત્વા પતિટ્ઠાપેત્વા વન્દિત્વા થેરં પુચ્છિ – ‘‘પતિટ્ઠિતં નુ ખો, ભન્તે, તમ્બપણ્ણિદીપે સાસન’’ન્તિ? ‘‘પતિટ્ઠિતં, મહારાજ, સાસનં; મૂલાનિ પનસ્સ ન તાવ ઓતરન્તી’’તિ. ‘‘કદા પન, ભન્તે મૂલાનિ ઓતિણ્ણાનિ નામ ભવિસ્સન્તી’’તિ? ‘‘યદા, મહારાજ, તમ્બપણ્ણિદીપકાનં માતાપિતૂનં તમ્બપણ્ણિદીપે જાતો દારકો તમ્બપણ્ણિદીપે પબ્બજિત્વા તમ્બપણ્ણિદીપમ્હિયેવ વિનયં ઉગ્ગહેત્વા તમ્બપણ્ણિદીપે વાચેસ્સતિ, તદા સાસનસ્સ મૂલાનિ ઓતિણ્ણાનિ નામ ભવિસ્સન્તી’’તિ. ‘‘અત્થિ પન, ભન્તે, એદિસો ભિક્ખૂ’’તિ? ‘‘અત્થિ, મહારાજ, મહાઅરિટ્ઠો ભિક્ખુ પટિબલો એતસ્મિં કમ્મે’’તિ. ‘‘મયા એત્થ, ભન્તે, કિં કત્તબ્બ’’ન્તિ? ‘‘મણ્ડપં, મહારાજ, કાતું વટ્ટતી’’તિ. ‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ રાજા મેઘવણ્ણાભયસ્સ અમચ્ચસ્સ પરિવેણટ્ઠાને મહાસઙ્ગીતિકાલે અજાતસત્તુમહારાજેન કતમણ્ડપપ્પકારં રાજાનુભાવેન મણ્ડપં કારેત્વા સબ્બતાળાવચરે સકસકસિપ્પેસુ પયોજેત્વા ‘‘સાસનસ્સ મૂલાનિ ઓતરન્તાનિ પસ્સિસ્સામી’’તિ અનેકપુરિસસહસ્સપરિવુતો થૂપારામં અનુપ્પત્તો.

તેન ખો પન સમયેન થૂપારામે અટ્ઠસટ્ઠિ ભિક્ખુસહસ્સાનિ સન્નિપતિંસુ. મહામહિન્દત્થેરસ્સ આસનં દક્ખિણાભિમુખં પઞ્ઞત્તં હોતિ. મહાઅરિટ્ઠત્થેરસ્સ ધમ્માસનં ઉત્તરાભિમુખં પઞ્ઞત્તં હોતિ. અથ ખો મહાઅરિટ્ઠત્થેરો મહિન્દત્થેરેન અજ્ઝિટ્ઠો અત્તનો અનુરૂપેન પત્તાનુક્કમેન ધમ્માસને નિસીદિ. મહિન્દત્થેરપમુખા અટ્ઠસટ્ઠિ મહાથેરા ધમ્માસનં પરિવારેત્વા નિસીદિંસુ. રઞ્ઞોપિ કનિટ્ઠભાતા મત્તાભયત્થેરો નામ ‘‘ધુરગ્ગાહો હુત્વા વિનયં ઉગ્ગણ્હિસ્સામી’’તિ પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં મહાઅરિટ્ઠત્થેરસ્સ ધમ્માસનમેવ પરિવારેત્વા નિસીદિ. અવસેસાપિ ભિક્ખૂ સરાજિકા ચ પરિસા અત્તનો અત્તનો પત્તાસને નિસીદિંસુ.

અથાયસ્મા મહાઅરિટ્ઠત્થેરો તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા વેરઞ્જાયં વિહરતિ નળેરુપુચિમન્દમૂલેતિ વિનયનિદાનં અભાસિ. ભાસિતે ચ પનાયસ્મતા અરિટ્ઠત્થેરેન વિનયનિદાને આકાસં મહાવિરવં રવિ. અકાલવિજ્જુલતા નિચ્છરિંસુ. દેવતા સાધુકારં અદંસુ. મહાપથવી ઉદકપરિયન્તં કત્વા સઙ્કમ્પિ. એવં અનેકેસુ પાટિહારિયેસુ વત્તમાનેસુ આયસ્મા અરિટ્ઠત્થેરો મહામહિન્દપમુખેહિ અટ્ઠસટ્ઠિયા પચ્ચેકગણીહિ ખીણાસવમહાથેરેહિ તદઞ્ઞેહિ ચ

અટ્ઠસટ્ઠિભિક્ખુસહસ્સેહિ પરિવુતો પઠમકત્તિકપવારણાદિવસે થૂપારામવિહારમજ્ઝે સત્થુ કરુણાગુણદીપકં ભગવતો અનુસિટ્ઠિકરાનં કાયકમ્મવચીકમ્મવિપ્ફન્દિતવિનયનં વિનયપિટકં પકાસેસિ. પકાસેત્વા ચ યાવતાયુકં તિટ્ઠમાનો બહૂનં વાચેત્વા બહૂનં હદયે પતિટ્ઠાપેત્વા અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયિ. તેપિ ખો મહામહિન્દપ્પમુખા તસ્મિં સમાગમે –

“અટ્ઠસટ્ઠિ મહાથેરા, ધુરગ્ગાહા સમાગતા;
પચ્ચેકગણિનો સબ્બે, ધમ્મરાજસ્સ સાવકા.

“ખીણાસવા વસિપ્પત્તા, તેવિજ્જા ઇદ્ધિકોવિદા;
ઉત્તમત્થમભિઞ્ઞાય, અનુસાસિંસુ રાજિનો.

“આલોકં દસ્સયિત્વાન, ઓભાસેત્વા મહિં ઇમં;
જલિત્વા અગ્ગિક્ખન્ધાવ, નિબ્બાયિંસુ મહેસયો”.

તેસં પરિનિબ્બાનતો અપરભાગે અઞ્ઞેપિ તેસં થેરાનં અન્તેવાસિકા તિસ્સદત્તકાળસુમન-દીઘસુમનાદયો ચ મહાઅરિટ્ઠત્થેરસ્સ અન્તેવાસિકા, અન્તેવાસિકાનં અન્તેવાસિકા ચાતિ એવં પુબ્બે વુત્તપ્પકારા આચરિયપરમ્પરા ઇમં વિનયપિટકં યાવજ્જતના આનેસું. તેન વુત્તં –

“તતિયસઙ્ગહતો પન ઉદ્ધં ઇમં દીપં મહિન્દાદીહિ આભતં, મહિન્દતો ઉગ્ગહેત્વા કઞ્ચિ કાલં અરિટ્ઠત્થેરાદીહિ આભતં, તતો યાવજ્જતના તેસંયેવ અન્તેવાસિકપરમ્પરભૂતાય આચરિયપરમ્પરાય આભત”ન્તિ.

કત્થ પતિટ્ઠિતન્તિ? યેસં પાળિતો ચ અત્થતો ચ અનૂનં વત્તતિ, મણિઘટે પક્ખિત્તતેલમિવ ઈસકમ્પિ ન પગ્ઘરતિ, એવરૂપેસુ અધિમત્તસતિ-ગતિ-ધિતિ-મન્તેસુ લજ્જીસુ કુક્કુચ્ચકેસુ સિક્ખાકામેસુ પુગ્ગલેસુ પતિટ્ઠિતન્તિ વેદિતબ્બં. તસ્મા વિનયપતિટ્ઠાપનત્થં વિનયપરિયત્તિયા આનિસંસં સલ્લક્ખેત્વા સિક્ખાકામેન ભિક્ખુના વિનયો પરિયાપુણિતબ્બો.

તત્રાયં **વિનયપરિયત્તિયા આનિસંસો** – વિનયપરિયત્તિકુસલો હિ પુગ્ગલો સાસને પટિલદ્ધસદ્ધાનં કુલપુત્તાનં માતાપિતુટ્ઠાનિયો હોતિ, તદાયત્તા હિ નેસં પબ્બજ્જા ઉપસમ્પદા વત્તાનુવત્તપટિપત્તિ આચારગોચરકુસલતા. અપિ ચસ્સ વિનયપરિયત્તિં નિસ્સાય અત્તનો સીલક્ખન્ધો સુગુત્તો હોતિ સુરક્ખિતો; કુક્કુચ્ચપકતાનં ભિક્ખૂનં પટિસરણં હોતિ; વિસારદો સઙ્ઘમજ્ઝે વોહરતિ; પચ્ચત્થિકે સહધમ્મેન સુનિગ્ગહિતં નિગ્ગણ્હાતિ; સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયા પટિપન્નો હોતિ. તેનાહ ભગવા – “પઞ્ચિમે, ભિક્ખવે, આનિસંસા વિનયધરે પુગ્ગલે; અત્તનો સીલક્ખન્ધો સુગુત્તો હોતિ સુરક્ખિતો…પે॰… સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયા પટિપન્નો હોતી”તિ (પરિ॰ ૩૨૫).

યે ચાપિ સંવરમૂલકા કુસલા ધમ્મા વુત્તા ભગવતા, વિનયધરો પુગ્ગલો તેસં દાયાદો; વિનયમૂલકત્તા તેસં ધમ્માનં. વુત્તમ્પિ હેતં ભગવતા – “વિનયો સંવરત્થાય, સંવરો અવિપ્પટિસારત્થાય, અવિપ્પટિસારો પામોજ્જત્થાય, પામોજ્જં પીતત્થાય, પીતિ પસ્સદ્ધત્થાય, પસ્સદ્ધિ સુખત્થાય, સુખં સમાધત્થાય, સમાધિ યથાભૂતઞાણદસ્સનત્થાય, યથાભૂતઞાણદસ્સનં નિબ્બિદત્થાય, નિબ્બિદા વિરાગત્થાય, વિરાગો વિમુત્તત્થાય , વિમુત્તિ વિમુત્તિઞાણદસ્સનત્થાય, વિમુત્તિઞાણદસ્સનં અનુપાદાપરિનિબ્બાનત્થાય. એતદત્થા કથા, એતદત્થા

મન્તના, એતદત્થા ઉપનિસા, એતદત્થં સોતાવધાનં – યદિદં અનુપાદાચિત્તસ્સ વિમોક્ખો’’તિ (પરિ॰ ૩૬૬). તસ્મા વિનયપરિયત્તિયા આયોગો કરણીયોતિ.

એત્તાવતા ચ યા સા વિનયસંવણ્ણનત્થં માતિકા ઠપિતા તત્થ –

‘‘વુત્તં યેન યદા યસ્મા, ધારિતં યેન ચાભતં;
યત્થપ્પતિટ્ઠિતં ચેતમેતં, વત્વા વિધિં તતો’’તિ.

ઇમિસ્સા તાવ ગાથાય અત્થો પકાસિતો વિનયસ્સ ચ બાહિરનિદાનવણ્ણના યથાધિપ્પાયં સંવણ્ણિતા હોતીતિ.

તતિયસઙ્ગીતિકથા નિટ્ઠિતા.

બાહિરનિદાનકથા નિટ્ઠિતા.

વેરઞ્જકણ્ડવણ્ણના

૧. ઇદાનિ

‘‘તેનાતિઆદિપાઠસ્સ, અત્થં નાનપ્પકારતો;
દસ્સયન્તો કરિસ્સામિ, વિનયસ્સત્થવણ્ણન’’ન્તિ.

વુત્તત્તા **તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા**તિઆદીનં અત્થવણ્ણનં કરિસ્સામિ. સેય્યથિદં – **તેના**તિ અનિયમનિદ્દેસવચનં. તસ્સ સરૂપેન અવુત્તેનપિ અપરભાગે અત્થતો સિદ્ધેન યેનાતિ ઇમિના વચનેન પટિનિદ્દેસો કાતબ્બો. અપરભાગે હિ વિનયપઞ્ઞત્તિયાચનહેતુભૂતો આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સ પરિવિતક્કો સિદ્ધો. તસ્મા યેન સમયેન સો પરિવિતક્કો ઉદપાદિ, તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા વેરઞ્જાયં વિહરતીતિ એવમેત્થ સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. અયઞ્હિ સબ્બસ્મિમ્પિ વિનયે યુત્તિ, યદિદં યત્થ યત્થ ‘‘તેના’’તિ વુચ્ચતિ તત્થ તત્થ પુબ્બે વા પચ્છા વા અત્થતો સિદ્ધેન ‘‘યેના’’તિ ઇમિના વચનેન પટિનિદ્દેસો કાતબ્બોતિ.

તત્રિદં મુખમત્તનિદસ્સનં – ‘‘તેન હિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસ્સામિ, યેન સુદિન્નો મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિ; યસ્મા પટિસેવિ, તસ્મા પઞ્ઞપેસ્સામી’’તિ વુત્તં હોતિ. એવં તાવ પુબ્બે અત્થતો સિદ્ધેન યેનાતિ ઇમિના વચનેન પટિનિદ્દેસો યુજ્જતિ. તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા રાજગહે વિહરતિ, યેન સમયેન ધનિયો કુમ્ભકારપુત્તો રઞ્ઞો દારૂનિ અદિન્નં આદિયીતિ એવં પચ્છા અત્થતો સિદ્ધેન યેનાતિ ઇમિના વચનેન પટિનિદ્દેસો યુજ્જતીતિ વુત્તો તેનાતિ વચનસ્સ અત્થો. **સમયેના**તિ એત્થ પન સમયસદ્દો તાવ –

સમવાયે ખણે કાલે, સમૂહે હેતુ-દિટ્ઠિસુ;
પટિલાભે પહાને ચ, પટિવેધે ચ દિસ્સતિ.

તથા હિસ્સ – ‘‘અપ્પેવ નામ સ્વેપિ ઉપસઙ્કમેય્યામ કાલઞ્ચ સમયઞ્ચ ઉપાદાયા’’તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૪૪૭) એવમાદીસુ સમવાયો અત્થો. ‘‘એકોવ ખો, ભિક્ખવે, ખણો ચ સમયો ચ બ્રહ્મચરિયવાસાયા’’તિ (અ॰ નિ॰ ૮.૨૯) એવમાદીસુ ખણો. ‘‘ઉણ્હસમયો પરિળાહસમયો’’તિ (પાચિ॰ ૩૫૮) એવમાદીસુ કાલો. ‘‘મહાસમયો પવનસ્મિ’’ન્તિ એવમાદીસુ સમૂહો. ‘‘સમયોપિ ખો તે, ભદ્દાલિ, અપ્પટિવિદ્ધો અહોસિ – ‘ભગવા ખો સાવત્થિયં વિહરતિ, ભગવાપિ મં જાનિસ્સતિ – ભદ્દાલિ નામ ભિક્ખુ સત્થુસાસને સિક્ખાય અપરિપૂરકારી’તિ અયમ્પિ ખો તે, ભદ્દાલિ, સમયો અપ્પટિવિદ્ધો અહોસી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૧૩૫) એવમાદીસુ હેતુ. ‘‘તેન ખો પન સમયેન ઉગ્ગાહમાનો પરિબ્બાજકો સમણમુણ્ડિકાપુત્તો સમયપ્પવાદકે તિન્દુકાચીરે એકસાલકે મલ્લિકાય આરામે પટિવસતી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૨૬૦) એવમાદીસુ દિટ્ઠિ.

‘‘દિટ્ઠે ધમ્મે ચ યો અત્થો, યો ચત્થો સમ્પરાયિકો;
અત્થાભિસમયા ધીરો, પણ્ડિતોતિ પવુચ્ચતી’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૨૯);

એવમાદીસુ પટિલાભો. ‘‘સમ્મા માનાભિસમયા અન્તમકાસિ દુક્ખસ્સા’’તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૮) એવમાદીસુ પહાનં. ‘‘દુક્ખસ્સ પીળનટ્ઠો સઙ્ખતટ્ઠો સન્તાપટ્ઠો વિપરિણામટ્ઠો અભિસમયટ્ઠો’’તિ (પટિ॰ મ॰ ૨.૮) એવમાદીસુ

પટિવેધો અત્થો. ઇધ પનસ્સ કાલો અત્થો. તસ્મા યેન કાલેન આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સ વિનયપઞ્ઞત્તિયાચનહેતુભૂતો પરિવિતક્કો ઉદપાદિ, તેન કાલેનાતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

એત્થાહ – ''અથ કસ્મા યથા સુત્તન્તે 'એકં સમય'ન્તિ ઉપયોગવચનેન નિદ્દેસો કતો, અભિધમ્મે ચ 'યસ્મિં સમયે કામાવચર'ન્તિ ભુમ્મવચનેન, તથા અકત્વા ઇધ 'તેન સમયેના'તિ કરણવચનેન નિદ્દેસો કતો''તિ? તત્થ તથા, ઇધ ચ અઞ્ઞથા અત્થસમ્ભવતો. કથં? સુત્તન્તે તાવ અચ્ચન્તસંયોગત્થો સમ્ભવતિ. યઞ્હિ સમયં ભગવા બ્રહ્મજાલાદીનિ સુત્તન્તાનિ દેસેસિ, અચ્ચન્તમેવ તં સમયં કરુણાવિહારેન વિહાસિ; તસ્મા તદત્થજોતનત્થં તત્થ ઉપયોગનિદ્દેસો કતો. અભિધમ્મે ચ અધિકરણત્થો ભાવેનભાવલક્ખણત્થો ચ સમ્ભવતિ. અધિકરણઞ્હિ કાલત્થો સમૂહત્થો ચ સમયો, તત્થ વુત્તાનં ફસ્સાદિધમ્માનં ખણસમવાયહેતુસઙ્ખાતસ્સ ચ સમયસ્સ ભાવેન તેસં ભાવો લક્ખિયતિ. તસ્મા તદત્થજોતનત્થં તત્થ ભુમ્મવચનેન નિદ્દેસો કતો. ઇધ પન હેતુઅત્થો કરણત્થો ચ સમ્ભવતિ. યો હિ સો સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિસમયો સારિપુત્તાદીહિપિ દુબ્બિઞ્ઞેય્યો, તેન સમયેન હેતુભૂતેન કરણભૂતેન ચ સિક્ખાપદાનિ પઞ્ઞાપયન્તો સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિહેતુઞ્ચ અપેક્ખમાનો ભગવા તત્થ તત્થ વિહાસિ; તસ્મા તદત્થજોતનત્થં ઇધ કરણવચનેન નિદ્દેસો કતોતિ વેદિતબ્બો. હોતિ ચેત્થ –

''ઉપયોગેન ભુમ્મેન, તં તં અત્થમપેક્ખિય;
અઞ્ઞત્ર સમયો વુત્તો, કરણેનેવ સો ઇધા''તિ.

પોરાણા પન વણ્ણયન્તિ – 'એકં સમય'ન્તિ વા 'યસ્મિં સમયે'તિ વા 'તેન સમયેના'તિ વા અભિલાપમત્તભેદો એસ, સબ્બત્થ ભુમ્મમેવ અત્થો''તિ. તસ્મા તેસં લદ્ધિયા ''તેન સમયેના''તિ વુત્તેપિ ''તસ્મિં સમયે''તિ અત્થો વેદિતબ્બો.

બુદ્ધો ભગવાતિ ઇમેસં પદાનં પરતો અત્થં વણ્ણયિસ્સામ. **વેરઞ્જાયં વિહરતી**તિ એત્થ પન **વેરઞ્જા**તિ અઞ્ઞતરસ્સ નગરસ્સેતં અધિવચનં, તસ્સં વેરઞ્જાયં; સમીપત્થે ભુમ્મવચનં. **વિહરતી**તિ અવિસેસેન ઇરિયાપથદિબ્બબ્રહ્મઅરિયવિહારેસુ અઞ્ઞતરવિહારસમઙ્ગીપરિદીપનમેતં, ઇધ પન ઠાનગમનનિસજ્જાસયનપ્પભેદેસુઅઇરિયાપથેસુ અઞ્ઞતરઇરિયાપથસમાયોગપરિદીપનં, તેન ઠિતોપિ ગચ્છન્તોપિ નિસિન્નોપિ સયાનોપિ ભગવા વિહરતિચ્ચેવ વેદિતબ્બો. સો હિ એકં ઇરિયાપથબાધનં અઞ્ઞેન ઇરિયાપથેન વિચ્છિન્દિત્વા અપરિપતન્તં અત્તભાવં હરતિ પવત્તેતિ, તસ્મા ''વિહરતી''તિ વુચ્ચતિ.

નળેરુપુચિમન્દમૂલેતિ એત્થ **નળેરુ** નામ યક્ખો, **પુચિમન્દો**તિ નિમ્બરુક્ખો, **મૂલ**ન્તિ સમીપં. અયઞ્હિ મૂલસદ્દો ''મૂલાનિ ઉદ્ધરેય્ય અન્તમસો ઉસીરનાળિમત્તાનિપી''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૧૯૫) -આદીસુ મૂલમૂલે દિસ્સતિ. ''લોભો અકુસલમૂલ''ન્તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૦૫) -આદીસુ અસાધારણહેતુમ્હિ. ''યાવ મજ્ઝન્હિકે કાલે છાયા ફરતિ, નિવાતે પણ્ણાનિ પતન્તિ, એત્તાવતા રુક્ખમૂલ''ન્તિઆદીસુ સમીપે. ઇધ પન સમીપે અધિપ્પેતો, તસ્મા નળેરુયક્ખેન અધિગ્ગહિતસ્સ પુચિમન્દસ્સ સમીપેતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. સો કિર પુચિમન્દો રમણીયો પાસાદિકો અનેકેસં રુક્ખાનં આધિપચ્ચં વિય કુરુમાનો તસ્સ નગરસ્સ અવિદૂરે ગમનાગમનસમ્પન્ને ઠાને અહોસિ. અથ ભગવા વેરઞ્જં ગન્ત્વા પતિરૂપે ઠાને વિહરન્તો તસ્સ રુક્ખસ્સ સમીપે હેટ્ઠાભાગે વિહાસિ. તેન વુત્તં – ''**વેરઞ્જાયં વિહરતિ નળેરુપુચિમન્દમૂલે**''તિ.

તત્થ સિયા યદિ તાવ ભગવા વેરઞ્જાયં વિહરતિ, ‘‘નળેરુપુચિમન્દમૂલે’’તિ ન વત્તબ્બં, અથ તત્થ વિહરતિ, ‘‘વેરઞ્જાય’’ન્તિ ન વત્તબ્બં, ન હિ સક્કા ઉભયત્થ તેનેવ સમયેન અપુબ્બં અચરિમં વિહરિતુન્તિ? ન ખો પનેતં એવં દટ્ઠબ્બં, નનુ અવોચુમ્હ ‘‘સમીપત્થે ભુમ્મવચન’’ન્તિ. તસ્મા યથા ગઙ્ગાયમુનાદીનં સમીપે ગોયૂથાનિ ચરન્તાનિ ‘‘ગઙ્ગાય ચરન્તિ, યમુનાય ચરન્તી’’તિ વુચ્ચન્તિ; એવમિધાપિ યદિદં વેરઞ્જાય સમીપે નળેરુપુચિમન્દમૂલં તત્થ વિહરન્તો વુચ્ચતિ ‘‘વેરઞ્જાયં વિહરતિ નળેરુપુચિમન્દમૂલે’’તિ. ગોચરગામનિદસ્સનત્થં હિસ્સ વેરઞ્જાવચનં. પબ્બજિતાનુરૂપનિવાસનટ્ઠાનનિદસ્સનત્થં નળેરુપુચિમન્દમૂલવચનં.

તત્થ વેરઞ્જાકિત્તનેન આયસ્મા ઉપાલિત્થેરો ભગવતો ગહટ્ઠાનુગ્ગહકરણં દસ્સેતિ, નળેરુપુચિમન્દમૂલકિત્તનેન પબ્બજિતાનુગ્ગહકરણં, તથા પુરિમેન પચ્ચયગ્ગહણતો અત્તકિલમથાનુયોગવિવજ્જનં, પચ્છિમેન વત્થુકામપ્પહાનતો કામસુખલ્લિકાનુયોગવિવજ્જનુપાયદસ્સનં; પુરિમેન ચ ધમ્મદેસનાભિયોગં, પચ્છિમેન વિવેકાધિમુત્તિં; પુરિમેન કરુણાય ઉપગમનં , પચ્છિમેન પઞ્ઞાય અપગમનં; પુરિમેન સત્તાનં હિતસુખનિપ્ફાદનાધિમુત્તતં, પચ્છિમેન પરહિતસુખકરણે નિરુપલેપનં; પુરિમેન ધમ્મિકસુખાપરિચ્ચાગનિમિત્તં ફાસુવિહારં, પચ્છિમેન ઉત્તરિમનુસ્સધમ્માનુયોગનિમિત્તં; પુરિમેન મનુસ્સાનં ઉપકારબહુલતં, પચ્છિમેન દેવતાનં; પુરિમેન લોકે જાતસ્સ લોકે સંવડ્ઢભાવં, પચ્છિમેન લોકેન અનુપલિત્તતં; પુરિમેન ‘‘એકપુગ્ગલો, ભિક્ખવે, લોકે ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જતિ બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં. કતમો એકપુગ્ગલો? તથાગતો અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો’’તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૧૭૦) વચનતો યદત્થં ભગવા ઉપ્પન્નો તદત્થપરિનિપ્ફાદનં, પચ્છિમેન યત્થ ઉપ્પન્નો તદનુરૂપવિહારં. ભગવા હિ પઠમં લુમ્બિનીવને, દુતિયં બોધિમણ્ડેતિ લોકિયલોકુત્તરાય ઉપ્પત્તિયા વનેયેવ ઉપ્પન્નો, તેનસ્સ વનેયેવ વિહારં દસ્સેતીતિ એવમાદિના નયેનેત્થ અત્થયોજના વેદિતબ્બા.

મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિન્તિ એત્થ **મહતા**તિ ગુણમહત્તેનપિ મહતા; સઙ્ખ્યામહત્તેનપિ, સો હિ ભિક્ખુસઙ્ઘો ગુણેહિપિ મહા અહોસિ, યસ્મા યો તત્થ પચ્છિમકો સો સોતાપન્નો; સઙ્ખ્યાયપિ મહા પઞ્ચસતસઙ્ખ્યત્તા. ભિક્ખૂનં સઙ્ઘેન **ભિક્ખુસઙ્ઘેન**; દિટ્ઠિસીલસામઞ્ઞસઙ્ઘાતસઙ્ઘાતેન સમણગણેનાતિ અત્થો. **સદ્ધિન્તિ** એકતો. **પઞ્ચમત્તેહિ ભિક્ખુસતેહી**તિ પઞ્ચ મત્તા એતેસન્તિ **પઞ્ચમત્તાનિ**. મત્તાતિ પમાણં વુચ્ચતિ. તસ્મા યથા ‘‘ભોજને મત્તઞ્ઞૂ’’તિ વુત્તે ભોજને મત્તં જાનાતિ, પમાણં જાનાતીતિ અત્થો હોતિ; એવમિધાપિ તેસં ભિક્ખુસતાનં પઞ્ચ મત્તા પઞ્ચપ્પમાણન્તિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. ભિક્ખૂનં સતાનિ **ભિક્ખુસતાનિ**, તેહિ પઞ્ચમત્તેહિ ભિક્ખુસતેહિ. એતેન યં વુત્તં – ‘‘મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિ’’ન્તિ, એત્થ તસ્સ મહતો ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ સઙ્ખ્યામહત્તં દસ્સિતં હોતિ. પરતો પનસ્સ ‘‘નિરબ્બુદો હિ, સારિપુત્ત ભિક્ખુસઙ્ઘો નિરાદીનવો અપગતકાળકો સુદ્ધો સારે પતિટ્ઠિતો. ઇમેસઞ્હિ, સારિપુત્ત, પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં યો પચ્છિમકો સો સોતાપન્નો’’તિ વચનેન ગુણમહત્તં આવિભવિસ્સતિ.

અસ્સોસિ ખો વેરઞ્જો બ્રાહ્મણોતિ **અસ્સોસી**તિ સુણિ ઉપલભિ, સોતદ્વારસમ્પત્તવચનનિગ્ઘોસાનુસારેન અઞ્ઞાસિ. **ખો**તિ પદપૂરણમત્તે અવધારણત્થે વા નિપાતો. તત્થ અવધારણત્થેન અસ્સોસિ એવ, નાસ્સ કોચિ સવનન્તરાયો અહોસીતિ અયમત્થો વેદિતબ્બો. પદપૂરણેન પન બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતામત્તમેવ. વેરઞ્જાયં જાતો, વેરઞ્જાયં ભવો, વેરઞ્જા વા અસ્સ નિવાસોતિ **વેરઞ્જો**. માતાપિતૂહિ કતનામવસેન પનાયં ‘‘ઉદયો’’તિ વુચ્ચતિ. બ્રહ્મં અણતીતિ **બ્રાહ્મણો**, મન્તે સજ્ઝાયતીતિ અત્થો. ઇદમેવ હિ જાતિબ્રાહ્મણાનં નિરુત્તિવચનં. અરિયા પન બાહિતપાપત્તા ‘‘બ્રાહ્મણા’’તિ વુચ્ચન્તિ.

ઇદાનિ યમત્થં વેરઞ્જો બ્રાહ્મણો અસ્સોસિ, તં પકાસેન્તો **સમણો ખલુ ભો ગોતમો**તિઆદિમાહ. તત્થ સમિતપાપત્તા **સમણો**તિ વેદિતબ્બો. વુત્તં હેતં – ''બાહિતપાપોતિ બ્રાહ્મણો (ધ॰ પ॰ ૩૮૮), સમિતપાપત્તા સમણોતિ વુચ્ચતી''તિ (ધ॰ પ॰ ૨૬૫). ભગવા ચ અનુત્તરેન અરિયમગ્ગેન સમિતપાપો, તેનસ્સ યથાભુચ્ચગુણાધિગતમેતં નામં યદિદં સમણોતિ. **ખલૂ**તિ અનુસ્સવનત્થે નિપાતો. **ભો**તિ બ્રાહ્મણજાતિકાનં જાતિસમુદાગતં આલપનમત્તં. વુત્તમ્પિ હેતં –

''ભોવાદી નામસો હોતિ, સચે હોતિ સકિઞ્ચનો''તિ. (ધ॰ પ॰ ૩૯૬; સુ॰ નિ॰ ૬૨૫). **ગોતમો**તિ ભગવન્તં ગોત્તવસેન પરિકિત્તેતિ, તસ્મા ''સમણો ખલુ ભો ગોતમો''તિ એત્થ સમણો કિર ભો ગોતમગોત્તોતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. **સક્યપુત્તો**તિ ઇદં પન ભગવતો ઉચ્ચાકુલપરિદીપનં. **સક્યકુલા પબ્બજિતો**તિ સદ્ધાપબ્બજિતભાવપરિદીપનં, કેનચિ પારિજુઞ્ઞેન અનભિભૂતો અપરિક્ખીણંયેવ, તં કુલં પહાય સદ્ધાય પબ્બજિતોતિ વુત્તં હોતિ. તતો પરં વુત્તત્થમેવ. **તં ખો પના**તિ ઇત્થમ્ભૂતાખ્યાનત્થે ઉપયોગવચનં, તસ્સ ખો પન ભોતો ગોતમસ્સાતિ અત્થો. **કલ્યાણો**તિ કલ્યાણગુણસમન્નાગતો; સેટ્ઠોતિ વુત્તં હોતિ. **કિત્તિસદ્દો**તિ કિત્તિ એવ, થુતિઘોસો વા.

ઇતિપિ સો ભગવાતિઆદીસુ પન અયં તાવ યોજના – સો ભગવા ઇતિપિ અરહં, ઇતિપિ સમ્માસમ્બુદ્ધો... પે॰... ઇતિપિ ભગવાતિ ઇમિના ચ ઇમિના ચ કારણેનાતિ વુત્તં હોતિ.

ઇદાનિ વિનયધરાનં સુત્તન્તનયકોસલ્લત્થં વિનયસંવણ્ણનારમ્ભે બુદ્ધગુણપટિસંયુત્તાય ધમ્મિયા કથાય ચિત્તસમ્પહંસનત્થઞ્ચ એતેસં પદાનં વિત્થારનયેન વણ્ણનં કરિસ્સામિ. તસ્મા યં વુત્તં – ''સો ભગવા ઇતિપિ અરહ''ન્તિઆદિ; તત્થ આરકત્તા, અરીનં અરાનઞ્ચ હતત્તા, પચ્ચયાદીનં અરહત્તા, પાપકરણે રહાભાવાતિ ઇમેહિ તાવ કારણેહિ સો ભગવા અરહન્તિ વેદિતબ્બો. આરકા હિ સો સબ્બકિલેસેહિ સુવિદૂરવિદૂરે ઠિતો, મગ્ગેન સવાસનાનં કિલેસાનં વિદ્ધંસિતત્તાતિ આરકત્તા **અરહં**; તે ચાનેન કિલેસારયો મગ્ગેન હતાતિ અરીનં હતત્તાપિ **અરહં**. યઞ્ચેતં અવિજ્જાભવતણ્હામયનાભિપુઞ્ઞાદિઅભિસઙ્ખારારં જરામરણનેમિ આસવસમુદયમયેન અક્ખેન વિજ્ઝિત્વા તિભવરથે સમાયોજિતં અનાદિકાલપ્પવત્તં સંસારચક્કં, તસ્સાનેન બોધિમણ્ડે વીરિયપાદેહિ સીલપથવિયં પતિટ્ઠાય સદ્ધાહત્થેન કમ્મક્ખયકરં ઞાણફરસું ગહેત્વા સબ્બે અરા હતાતિ અરાનં હતત્તાપિ **અરહં**.

અથ વા સંસારચક્કન્તિ અનમતગ્ગસંસારવટ્ટં વુચ્ચતિ, તસ્સ ચ અવિજ્જા નાભિ, મૂલત્તા; જરામરણં નેમિ, પરિયોસાનત્તા; સેસા દસ ધમ્મા અરા, અવિજ્જામૂલકત્તા જરામરણપરિયન્તત્તા ચ. તત્થ દુક્ખાદીસુ અઞ્ઞાણં અવિજ્જા, કામભવે ચ અવિજ્જા કામભવે સઙ્ખારાનં પચ્ચયો હોતિ. રૂપભવે અવિજ્જા રૂપભવે સઙ્ખારાનં પચ્ચયો હોતિ. અરૂપભવે અવિજ્જા અરૂપભવે સઙ્ખારાનં પચ્ચયો હોતિ. કામભવે સઙ્ખારા કામભવે પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણસ્સ પચ્ચયા હોન્તિ. એસ નયો ઇતરેસુ. કામભવે પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણં કામભવે નામરૂપસ્સ પચ્ચયો હોતિ, તથા રૂપભવે. અરૂપભવે નામસ્સેવ પચ્ચયો હોતિ. કામભવે નામરૂપં કામભવે સળાયતનસ્સ પચ્ચયો હોતિ. રૂપભવે નામરૂપં રૂપભવે તિણ્ણં આયતનાનં પચ્ચયો હોતિ. અરૂપભવે નામં અરૂપભવે એકસ્સાયતનસ્સ પચ્ચયો હોતિ. કામભવે સળાયતનં કામભવે છબ્બિધસ્સ ફસ્સસ્સ પચ્ચયો હોતિ. રૂપભવે તીણિ આયતનાનિ રૂપભવે તિણ્ણં ફસ્સાનં; અરૂપભવે એકમાયતનં અરૂપભવે એકસ્સ ફસ્સસ્સ પચ્ચયો હોતિ. કામભવે છ ફસ્સા કામભવે છન્નં વેદનાનં પચ્ચયા હોન્તિ. રૂપભવે તયો તત્થેવ તિસ્સન્નં; અરૂપભવે એકો તત્થેવ એકિસ્સા વેદનાય પચ્ચયો હોતિ. કામભવે છ વેદના કામભવે છન્નં તણ્હાકાયાનં પચ્ચયા હોન્તિ. રૂપભવે તિસ્સો તત્થેવ તિણ્ણં; અરૂપભવે એકા

વેદના અરૂપભવે એકસ્સ તણ્હાકાયસ્સ પચ્ચયો હોતિ. તત્થ તત્થ સા સા તણ્હા તસ્સ તસ્સ ઉપાદાનસ્સ પચ્ચયો; ઉપાદાનાદયો ભવાદીનં.

કથં? ઇધેકચ્ચો ''કામે પરિભુઞ્જિસ્સામી''તિ કામુપાદાનપચ્ચયા કાયેન દુચ્ચરિતં ચરતિ, વાચાય મનસા દુચ્ચરિતં ચરતિ; દુચ્ચરિતપારિપૂરિયા અપાયે ઉપપજ્જતિ. તત્થસ્સ ઉપપત્તિહેતુભૂતં કમ્મં કમ્મભવો, કમ્મનિબ્બત્તા ખન્ધા ઉપપત્તિભવો, ખન્ધાનં નિબ્બત્તિ જાતિ, પરિપાકો જરા, ભેદો મરણં.

અપરો ''સગ્ગસમ્પત્તિં અનુભવિસ્સામી''તિ તથેવ સુચરિતં ચરતિ; સુચરિતપારિપૂરિયા સગ્ગે ઉપપજ્જતિ. તત્થસ્સ ઉપપત્તિહેતુભૂતં કમ્મં કમ્મભવોતિ સો એવ નયો.

અપરો પન ''બ્રહ્મલોકસમ્પત્તિં અનુભવિસ્સામી''તિ કામુપાદાનપચ્ચયા એવ મેત્તં ભાવેતિ, કરુણં... મુદિતં... ઉપેક્ખં ભાવેતિ, ભાવનાપારિપૂરિયા બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તતિ. તત્થસ્સ નિબ્બત્તિહેતુભૂતં કમ્મં કમ્મભવોતિ સોયેવ નયો.

અપરો ''અરૂપવભસમ્પત્તિં અનુભવિસ્સામી''તિ તથેવ આકાસાનઞ્ચાયતનાદિસમાપત્તિયો ભાવેતિ, ભાવનાપારિપૂરિયા તત્થ નિબ્બત્તતિ. તત્થસ્સ નિબ્બત્તિહેતુભૂતં કમ્મં કમ્મભવો, કમ્મનિબ્બત્તા ખન્ધા ઉપપત્તિભવો, ખન્ધાનં નિબ્બત્તિ જાતિ, પરિપાકો જરા, ભેદો મરણન્તિ. એસ નયો સેસુપાદાનમૂલિકાસુપિ યોજનાસુ.

એવં ''અયં અવિજ્જા હેતુ, સઙ્ખારા હેતુસમુપ્પન્ના, ઉભોપેતે હેતુસમુપ્પન્નાતિ પચ્ચયપરિગ્ગહે પઞ્ઞા ધમ્મટ્ઠિતિઞાણં; અતીતમ્પિ અદ્ધાનં, અનાગતમ્પિ અદ્ધાનં; અવિજ્જા હેતુ, સઙ્ખારા હેતુસમુપ્પન્ના, ઉભોપેતે હેતુસમુપ્પન્નાતિ પચ્ચયપરિગ્ગહે પઞ્ઞા ધમ્મટ્ઠિતિઞાણ''ન્તિ એતેન નયેન સબ્બપદાનિ વિત્થારેતબ્બાનિ. તત્થ અવિજ્જા સઙ્ખારા એકો સઙ્ખેપો, વિઞ્ઞાણ-નામરૂપ-સળાયતન-ફસ્સ-વેદના એકો, તણ્હુપાદાનભવા એકો, જાતિ-જરા-મરણં એકો. પુરિમસઙ્ખેપો ચેત્થ અતીતો અદ્ધા, દ્વે મજ્ઝિમા પચ્ચુપ્પન્નો, જાતિજરામરણં અનાગતો. અવિજ્જાસઙ્ખારગ્ગહણેન ચેત્થ તણ્હુપાદાનભવા ગહિતાવ હોન્તીતિ ઇમે પઞ્ચ ધમ્મા અતીતે કમ્મવટ્ટં; વિઞ્ઞાણાદયો પઞ્ચ ધમ્મા એતરહિ વિપાકવટ્ટં. તણ્હુપાદાનભવગ્ગહણેન અવિજ્જાસઙ્ખારા ગહિતાવ હોન્તીતિ ઇમે પઞ્ચ ધમ્મા એતરહિ કમ્મવટ્ટં; જાતિજરામરણાપદેસેન વિઞ્ઞાણાદીનં નિદ્દિટ્ઠત્તા ઇમે પઞ્ચ ધમ્મા આયતિં વિપાકવટ્ટં. તે આકારતો વીસતિવિધા હોન્તિ. સઙ્ખારવિઞ્ઞાણાનઞ્ચેત્થ અન્તરા એકો સન્ધિ, વેદનાતણ્હાનમન્તરા એકો, ભવજાતીનમન્તરા એકો. ઇતિ ભગવા એવં ચતુસઙ્ખેપં, તિયદ્ધં, વીસતાકારં, તિસન્ધિં પટિચ્ચસમુપ્પાદં સબ્બાકારતો જાનાતિ પસ્સતિ અઞ્ઞાતિ પટિવિજ્ઝતિ. તં ઞાતટ્ઠેન ઞાણં, પજાનનટ્ઠેન પઞ્ઞા. તેન વુચ્ચતિ – ''પચ્ચયપરિગ્ગહે પઞ્ઞા ધમ્મટ્ઠિતિઞાણ''ન્તિ. ઇમિના ધમ્મટ્ઠિતિઞાણેન ભગવા તે ધમ્મે યથાભૂતં ઞત્વા તેસુ નિબ્બિન્દન્તો વિરજ્જન્તો વિમુચ્ચન્તો વુત્તપ્પકારસ્સ ઇમસ્સ સંસારચક્કસ્સ અરે હનિ વિહનિ વિદ્ધંસેસિ. એવમ્પિ **અરાનં હતત્તા અરહં**.

અગ્ગદક્ખિણેય્યત્તા ચ ચીવરાદિપચ્ચયે અરહતિ પૂજાવિસેસઞ્ચ; તેનેવ ચ ઉપ્પન્ને તથાગતે યે કેચિ મહેસક્ખા દેવમનુસ્સા ન તે અઞ્ઞત્થ પૂજં કરોન્તિ. તથા હિ બ્રહ્મા સહમ્પતિ સિનેરુમત્તેન રતનદામેન તથાગતં પૂજેસિ, યથાબલઞ્ચ અઞ્ઞેપિ દેવા મનુસ્સા ચ બિમ્બિસારકોસલરાજાદયો. પરિનિબ્બુતમ્પિ ચ ભગવન્તં ઉદ્દિસ્સ છન્નવુતિકોટિધનં વિસજ્જેત્વા અસોકમહારાજા સકલજમ્બુદીપે ચતુરાસીતિવિહારસહસ્સાનિ પતિટ્ઠાપેસિ. કો પન

વાદો અઞ્ઞેસં પૂજાવિસેસાનન્તિ! એવં **પચ્ચયાદીનં અરહત્તાપિ અરહં**. યથા ચ લોકે કેચિ પણ્ડિતમાનિનો બાલા અસિલોકભયેન રહો પાપં કરોન્તિ; એવમેસ ન કદાચિ કરોતીતિ **પાપકરણે રહાભાવતોપિ અરહં**. હોતિ ચેત્થ –

> ''આરકત્તા હતત્તા ચ, કિલેસારીન સો મુનિ;
> હતસંસારચક્કારો, પચ્ચયાદીન ચારહો;
> ન રહો કરોતિ પાપાનિ, અરહં તેન વુચ્ચતી''તિ.

સમ્મા સામઞ્ચ સબ્બધમ્માનં બુદ્ધત્તા પન **સમ્માસમ્બુદ્ધો**. તથા હેસ સબ્બધમ્મે સમ્મા સામઞ્ચ બુદ્ધો, અભિઞ્ઞેય્યે ધમ્મે અભિઞ્ઞેય્યતો બુદ્ધો, પરિઞ્ઞેય્યે ધમ્મે પરિઞ્ઞેય્યતો, પહાતબ્બે ધમ્મે પહાતબ્બતો, સચ્છિકાતબ્બે ધમ્મે સચ્છિકાતબ્બતો, ભાવેતબ્બે ધમ્મે ભાવેતબ્બતો. તેનેવ ચાહ –

> ''અભિઞ્ઞેય્યં અભિઞ્ઞાતં, ભાવેતબ્બઞ્ચ ભાવિતં;
> પહાતબ્બં પહીનં મે, તસ્મા બુદ્ધોસ્મિ બ્રાહ્મણા''તિ. (મ॰ નિ॰ ૨.૩૯૯; સુ॰ નિ॰ ૫૬૩);

અપિચ ચક્ખુ દુક્ખસચ્ચં, તસ્સ મૂલકારણભાવેન તંસમુટ્ઠાપિકા પુરિમતણ્હા સમુદયસચ્ચં, ઉભિન્નમપ્પવત્તિ નિરોધસચ્ચં, નિરોધપ્પજાનના પટિપદા મગ્ગસચ્ચન્તિ એવં એકેકપદુદ્ધારેનાપિ સબ્બધમ્મે સમ્મા સામઞ્ચ બુદ્ધો. એસ નયો સોત-ઘાન-જિવ્હા-કાયમનેસુપિ. એતેનેવ નયેન રૂપાદીનિ છ આયતનાનિ, ચક્ખુવિઞ્ઞાણાદયો છ વિઞ્ઞાણકાયા, ચક્ખુસમ્ફસ્સાદયો છ ફસ્સા, ચક્ખુસમ્ફસ્સજાદયો છ વેદના, રૂપસઞ્ઞાદયો છ સઞ્ઞા, રૂપસઞ્ચેતનાદયો છ ચેતના, રૂપતણ્હાદયો છ તણ્હાકાયા, રૂપવિતક્કાદયો છ વિતક્કા, રૂપવિચારાદયો છ વિચારા , રૂપક્ખન્ધાદયો પઞ્ચક્ખન્ધા, દસ કસિણાનિ, દસ અનુસ્સતિયો, ઉદ્ધુમાતકસઞ્ઞાદિવસેન દસ સઞ્ઞા, કેસાદયો દ્વત્તિંસાકારા, દ્વાદસાયતનાનિ, અટ્ઠારસ ધાતુયો, કામભવાદયો નવ ભવા, પઠમાદીનિ ચત્તારિ ઝાનાનિ, મેત્તાભાવનાદયો ચતસ્સો અપ્પમઞ્ઞા, ચતસ્સો અરૂપસમાપત્તિયો, પટિલોમતો જરામરણાદીનિ, અનુલોમતો અવિજ્જાદીનિ પટિચ્ચસમુપ્પાદઙ્ગાનિ ચ યોજેતબ્બાનિ.

તત્રાયં એકપદયોજના – ''જરામરણં દુક્ખસચ્ચં, જાતિ સમુદયસચ્ચં, ઉભિન્નમ્પિ નિસ્સરણં નિરોધસચ્ચં, નિરોધપ્પજાનના પટિપદા મગ્ગસચ્ચ''ન્તિ. એવં એકેકપદુદ્ધારેન સબ્બધમ્મે સમ્મા સામઞ્ચ બુદ્ધો અનુબુદ્ધો પટિવિદ્ધો. તેન વુત્તં – **સમ્મા સામઞ્ચ સબ્બધમ્માનં બુદ્ધત્તા પન સમ્માસમ્બુદ્ધો**તિ.

વિજ્જાહિ પન ચરણેન ચ સમ્પન્નત્તા **વિજ્જાચરણસમ્પન્નો**; તત્થ **વિજ્જા**તિ તિસ્સોપિ વિજ્જા, અટ્ઠપિ વિજ્જા. તિસ્સો વિજ્જા ભયભેરવસુત્તે (મ॰ નિ॰ ૧.૩૪ આદયો) વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા, અટ્ઠ વિજ્જા અમ્બટ્ઠસુત્તે (દી॰ નિ॰ ૧.૨૭૮ આદયો). તત્ર હિ વિપસ્સનાઞાણેન મનોમયિદ્ધિયા ચ સહ છ અભિઞ્ઞા પરિગ્ગહેત્વા અટ્ઠ વિજ્જા વુત્તા. **ચરણ**ન્તિ સીલસંવરો, ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારતા, ભોજને મત્તઞ્ઞુતા, જાગરિયાનુયોગો, સત્ત સદ્ધમ્મા, ચત્તારિ રૂપાવચરજ્ઝાનાનીતિ ઇમે પન્નરસ ધમ્મા વેદિતબ્બા. ઇમેયેવ હિ પન્નરસ ધમ્મા, યસ્મા એતેહિ ચરતિ અરિયસાવકો ગચ્છતિ અમતં દિસં તસ્મા, ચરણન્તિ વુત્તા. યથાહ – ''ઇધ, મહાનામ, અરિયસાવકો સીલવા હોતી''તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૨૪) વિત્થારો. ભગવા ઇમાહિ વિજ્જાહિ ઇમિના ચ ચરણેન સમન્નાગતો, તેન વુચ્ચતિ વિજ્જાચરણસમ્પન્નોતિ . તત્થ વિજ્જાસમ્પદા ભગવતો સબ્બઞ્ઞુતં પૂરેત્વા ઠિતા, ચરણસમ્પદા મહાકારુણિકતં. સો સબ્બઞ્ઞુતાય સબ્બસત્તાનં અત્થાનત્થં ઞત્વા મહાકારુણિકતાય અનત્થં પરિવજ્જેત્વા અત્થે નિયોજેતિ, યથા

તં વિજ્જાચરણસમ્પન્નો. તેનસ્સ સાવકા સુપ્પટિપન્ના હોન્તિ નો દુપ્પટિપન્ના, વિજ્જાચરણવિપન્નાનઞ્હિ સાવકા અત્તન્તપાદયો વિય.

સોભનગમનત્તા, સુન્દરં ઠાનં ગતત્તા, સમ્માગતત્તા, સમ્મા ચ ગદત્તા **સુગતો**. ગમનમ્પિ હિ ગતન્તિ વુચ્ચતિ, તઞ્ચ ભગવતો સોભનં પરિસુદ્ધમનવજ્જં . કિં પન તન્તિ? અરિયમગ્ગો. તેન હેસ ગમનેન ખેમં દિસં અસજ્જમાનો ગતોતિ **સોભનગમનત્તા સુગતો**. સુન્દરં ચેસ ઠાનં ગતો અમતં નિબ્બાનન્તિ **સુન્દરં ઠાનં ગતત્તાપિ સુગતો**. સમ્મા ચ ગતો તેન તેન મગ્ગેન પહીને કિલેસે પુન અપચ્ચાગચ્છન્તો. વુત્તઞ્ચેતં – ''સોતાપત્તિમગ્ગેન યે કિલેસા પહીના, તે કિલેસે ન પુનેતિ ન પચ્ચેતિ ન પચ્ચાગચ્છતીતિ સુગતો...પે॰... અરહત્તમગ્ગેન યે કિલેસા પહીના, તે કિલેસે ન પુનેતિ ન પચ્ચેતિ ન પચ્ચાગચ્છતીતિ સુગતો''તિ (મહાનિ॰ ૩૮). સમ્મા વા આગતો દીપઙ્કરપાદમૂલતો પભુતિ યાવ બોધિમણ્ડો તાવ સમતિંસપારમિપૂરિતાય સમ્માપટિપત્તિયા સબ્બલોકસ્સ હિતસુખમેવ કરોન્તો સસ્સતં ઉચ્છેદં કામસુખં અત્તકિલમથન્તિ ઇમે ચ અન્તે અનુપગચ્છન્તો આગતોતિ **સમ્માગતત્તાપિ સુગતો**. સમ્મા ચેસ ગદતિ, યુત્તટ્ઠાને યુત્તમેવ વાચં ભાસતીતિ **સમ્મા ગદત્તાપિ સુગતો**.

તત્રિદં સાધકસુત્તં – ''યં તથાગતો વાચં જાનાતિ અભૂતં અતચ્છં અનત્થસંહિતં, સા ચ પરેસં અપ્પિયા અમનાપા, ન તં તથાગતો વાચં ભાસતિ. યમ્પિ તથાગતો વાચં જાનાતિ ભૂતં તચ્છં અનત્થસંહિતં, સા ચ પરેસં અપ્પિયા અમનાપા, તમ્પિ તથાગતો વાચં ન ભાસતિ. યઞ્ચ ખો તથાગતો વાચં જાનાતિ ભૂતં તચ્છં અત્થસંહિતં, સા ચ પરેસં અપ્પિયા અમનાપા, તત્ર કાલઞ્ઞૂ તથાગતો હોતિ તસ્સા વાચાય વેય્યાકરણાય. યં તથાગતો વાચં જાનાતિ અભૂતં અતચ્છં અનત્થસંહિતં, સા ચ પરેસં પિયા મનાપા, ન તં તથાગતો વાચં ભાસતિ. યમ્પિ તથાગતો વાચં જાનાતિ ભૂતં તચ્છં અનત્થસંહિતં, સા ચ પરેસં પિયા મનાપા, તમ્પિ તથાગતો વાચં ન ભાસતિ. યઞ્ચ ખો તથાગતો વાચં જાનાતિ ભૂતં તચ્છં અત્થસંહિતં, સા ચ પરેસં પિયા મનાપા, તત્ર કાલઞ્ઞૂ તથાગતો હોતિ તસ્સા વાચાય વેય્યાકરણાયા''તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૮૬). એવં **સમ્મા ગદત્તાપિ સુગતો**તિ વેદિતબ્બો.

સબ્બથા વિદિતલોકત્તા પન **લોકવિદૂ**. સો હિ ભગવા સભાવતો સમુદયતો નિરોધતો નિરોધૂપાયતોતિ સબ્બથા લોકં અવેદિ અઞ્ઞાસિ પટિવિજ્ઝિ. યથાહ – ''યત્થ ખો, આવુસો, ન જાયતિ ન જીયતિ ન મીયતિ ન ચવતિ ન ઉપપજ્જતિ, નાહં તં ગમનેન લોકસ્સ અન્તં ઞાતેય્યં દટ્ઠેય્યં પત્તેય્યન્તિ વદામિ; ન ચાહં, આવુસો, અપ્પત્વાવ લોકસ્સ અન્તં દુક્ખસ્સ અન્તકિરિયં વદામિ. અપિ ચાહં, આવુસો, ઇમસ્મિંયેવ બ્યામમત્તે કળેવરે સસઞ્ઞિમ્હિ સમનકે લોકઞ્ચ પઞ્ઞપેમિ લોકસમુદયઞ્ચ લોકનિરોધઞ્ચ લોકનિરોધગામિનિઞ્ચ પટિપદં.

''ગમનેન ન પત્તબ્બો, લોકસ્સન્તો કુદાચનં;
ન ચ અપ્પત્વા લોકન્તં, દુક્ખા અત્થિ પમોચનં.

''તસ્મા હવે લોકવિદૂ સુમેધો;
લોકન્તગૂ વુસિતબ્રહ્મચરિયો;
લોકસ્સ અન્તં સમિતાવિ ઞત્વા;
નાસીસતી લોકમિમં પરઞ્ચા''તિ. (અ॰ નિ॰ ૪.૪૫; સં॰ નિ॰ ૧.૧૦૭);

અપિચ તયો લોકા – સઙ્ખારલોકો, સત્તલોકો, ઓકાસલોકોતિ; તત્થ ''એકો લોકો – સબ્બે સત્તા આહારટ્ઠિતિકા''તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૧૨) આગતટ્ઠાને સઙ્ખારલોકો વેદિતબ્બો. ''સસ્સતો લોકોતિ વા અસસ્સતો

લોકોતિ વા''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૪૨૧) આગતટ્ઠાને સત્તલોકો.

> ''યાવતા ચન્દિમસૂરિયા, પરિહરન્તિ દિસા ભન્તિ વિરોચના;
> તાવ સહસ્સધા લોકો, એત્થ તે વત્તતી વસો''તિ. (મ॰ નિ॰ ૧.૫૦૩) –

આગતટ્ઠાને ઓકાસલોકો, તમ્પિ ભગવા સબ્બથા અવેદિ. તથા હિસ્સ – ''એકો લોકો – સબ્બે સત્તા આહારટ્ઠિતિકા. દ્વે લોકા – નામઞ્ચ રૂપઞ્ચ. તયો લોકા – તિસ્સો વેદના. ચત્તારો લોકા – ચત્તારો આહારા. પઞ્ચ લોકા – પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા. છ લોકા – છ અજ્ઝત્તિકાનિ આયતનાનિ. સત્ત લોકા સત્ત વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયો. અટ્ઠ લોકા – અટ્ઠ લોકધમ્મા. નવ લોકા – નવ સત્તાવાસા. દસ લોકા – દસાયતનાનિ. દ્વાદસ લોકા – દ્વાદસાયતનાનિ . અટ્ઠારસ લોકા – અટ્ઠારસ ધાતુયો''તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૧૨). અયં સઙ્ખારલોકોપિ સબ્બથા વિદિતો.

યસ્મા પનેસ સબ્બેસમ્પિ સત્તાનં આસયં જાનાતિ, અનુસયં જાનાતિ, ચરિતં જાનાતિ, અધિમુત્તિં જાનાતિ, અપ્પરજક્ખે મહારજક્ખે તિક્ખિન્દ્રિયે મુદિન્દ્રિયે સ્વાકારે દ્વાકારે સુવિઞ્ઞાપયે દુવિઞ્ઞાપયે ભબ્બે અભબ્બે સત્તે જાનાતિ, તસ્માસ્સ સત્તલોકોપિ સબ્બથા વિદિતો. યથા ચ સત્તલોકો એવં ઓકાસલોકોપિ. તથા હેસ એકં ચક્કવાળં આયામતો ચ વિત્થારતો ચ યોજનાનં દ્વાદસ સતસહસ્સાનિ તીણિ સહસ્સાનિ ચત્તારિ સતાનિ પઞ્ઞાસઞ્ચ યોજનાનિ. પરિક્ખેપતો –

> સબ્બં સતસહસ્સાનિ, છત્તિંસ પરિમણ્ડલં;
> દસઞ્ચેવ સહસ્સાનિ, અડ્ઢુડ્ઢાનિ સતાનિ ચ.

તત્થ –

> દુવે સતસહસ્સાનિ, ચત્તારિ નહુતાનિ ચ;
> એત્તકં બહલત્તેન, સઙ્ખાતાયં વસુન્ધરા.

તસ્સા એવ સન્ધારકં –

> ચત્તારિ સતસહસ્સાનિ, અટ્ઠેવ નહુતાનિ ચ;
> એત્તકં બહલત્તેન, જલં વાતે પતિટ્ઠિતં.

તસ્સાપિ સન્ધારકો –

> નવસતસહસ્સાનિ, માલુતો નભમુગ્ગતો;
> સટ્ઠિ ચેવ સહસ્સાનિ, એસા લોકસ્સ સણ્ઠિતિ.

એવં સણ્ઠિતે ચેત્થ યોજનાનં –

> ચતુરાસીતિ સહસ્સાનિ, અજ્ઝોગાળ્હો મહણ્ણવે;
> અચ્ચુગ્ગતો તાવદેવ, સિનેરુપબ્બતુત્તમો.

તતો ઉપડ્ઢુપડ્ઢેન, પમાણેન યથાક્કમં;
અજ્ઝોગાળ્હુગ્ગતા દિબ્બા, નાનારતનચિત્તિતા.

યુગન્ધરો ઈસધરો, કરવીકો સુદસ્સનો;
નેમિન્ધરો વિનતકો, અસ્સકણ્ણો ગિરી બ્રહા.

એતે સત્ત મહાસેલા, સિનેરુસ્સ સમન્તતો;
મહારાજાનમાવાસા, દેવયક્ખનિસેવિતા.

યોજનાનં સતાનુચ્ચો, હિમવા પઞ્ચ પબ્બતો;
યોજનાનં સહસ્સાનિ, તીણિ આયતવિત્થતો;
ચતુરાસીતિસહસ્સેહિ, કૂટેહિ પટિમણ્ડિતો.

તિપઞ્ચયોજનક્ખન્ધ, પરિક્ખેપા નગવ્હયા;
પઞ્ઞાસ યોજનક્ખન્ધ, સાખાયામા સમન્તતો.

સતયોજનવિત્થિણ્ણા, તાવદેવ ચ ઉગ્ગતા;
જમ્બૂ યસ્સાનુભાવેન, જમ્બુદીપો પકાસિતો.

દ્વે અસીતિ સહસ્સાનિ, અજ્ઝોગાળ્હો મહણ્ણવે;
અચ્ચુગ્ગતો તાવદેવ, ચક્કવાળસિલુચ્ચયો;
પરિક્ખિપિત્વા તં સબ્બં, લોકધાતુમયં ઠિતો.

તત્થ ચન્દમણ્ડલં એકૂનપઞ્ઞાસયોજનં, સૂરિયમણ્ડલં પઞ્ઞાસયોજનં, તાવતિંસભવનં દસસહસ્સયોજનં; તથા અસુરભવનં, અવીચિમહાનિરયો, જમ્બુદીપો ચ. અપરગોયાનં સત્તસહસ્સયોજનં; તથા પુબ્બવિદેહો. ઉત્તરકુરુ અટ્ઠસહસ્સયોજનો, એકમેકો ચેત્થ મહાદીપો પઞ્ચસતપઞ્ચસતપરિત્તદીપપરિવારો; તં સબ્બમ્પિ એકં ચક્કવાળં , એકા લોકધાતુ, તદન્તરેસુ લોકન્તરિકનિરયા. એવં અનન્તાનિ ચક્કવાળાનિ અનન્તા લોકધાતુયો ભગવા અનન્તેન બુદ્ધઞાણેન અવેદિ, અઞ્ઞાસિ, પટિવિજ્ઝિ. એવમસ્સ ઓકાસલોકોપિ સબ્બથા વિદિતો. એવમ્પિ **સબ્બથા વિદિતલોકત્તા લોકવિદૂ.**

અત્તનો પન ગુણેહિ વિસિટ્ઠતરસ્સ કસ્સચિ અભાવા નત્થિ એતસ્સ ઉત્તરોતિ **અનુત્તરો**. તથા હેસ સીલગુણેનાપિ સબ્બં લોકમભિભવતિ, સમાધિ…પે॰… પઞ્ઞા… વિમુત્તિ… વિમુત્તિઞાણદસ્સનગુણેનાપિ, સીલગુણેનાપિ અસમો અસમસમો અપ્પટિમો અપ્પટિભાગો અપ્પટિપુગ્ગલો…પે॰… વિમુત્તિઞાણદસ્સનગુણેનાપિ. યથાહ – ''ન ખો પનાહં, ભિક્ખવે, સમનુપસ્સામિ સદેવકે લોકે સમારકે…પે॰… સદેવમનુસ્સાય અત્તના સીલસમ્પન્નતર''ન્તિ વિત્થારો.

એવં અગ્ગપ્પસાદસુત્તાદીનિ (અ॰ નિ॰ ૪.૩૪; ઇતિવુ॰ ૯૦) ''ન મે આચરિયો અત્થી''તિઆદિકા ગાથાયો (મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૫; મહાવ॰ ૧૧) ચ વિત્થારેતબ્બા.

પુરિસદમ્મે સારેતીતિ **પુરિસદમ્મસારથિ**, દમેતિ વિનેતીતિ વુત્તં હોતિ. તત્થ **પુરિસદમ્મા**તિ અદન્તા દમેતું યુત્તા તિરચ્છાનપુરિસાપિ મનુસ્સપુરિસાપિ અમનુસ્સપુરિસાપિ. તથા હિ ભગવતા તિરચ્છાનપુરિસાપિ અપલાળો નાગરાજા, ચૂળોદરો, મહોદરો, અગ્ગિસિખો, ધૂમસિખો, ધનપાલકો હત્થીતિ એવમાદયો દમિતા, નિબ્બિસા કતા, સરણેસુ ચ સીલેસુ ચ પતિટ્ઠાપિતા. મનુસ્સપુરિસાપિ સચ્ચકનિગણ્ઠપુત્ત-અમ્બટ્ઠમાણવ-પોક્ખરસાતિ-સોણદણ્ડકૂટદન્તાદયો. અમનુસ્સપુરિસાપિ આળવક-સૂચિલોમ-ખરલોમ-યક્ખ-સક્કદેવરાજાદયો દમિતા વિનીતા વિચિત્રેહિ વિનયનૂપાયેહિ. ‘‘અહં ખો, કેસિ, પુરિસદમ્મં સણ્હેનપિ વિનેમિ, ફરુસેનપિ વિનેમિ, સણ્હફરુસેનપિ વિનેમી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૧૧૧) ઇદઞ્ચેત્થ સુત્તં વિત્થારેતબ્બં. અથ વા વિસુદ્ધસીલાદીનં પઠમજ્ઝાનાદીનિ સોતાપન્નાદીનઞ્ચ ઉત્તરિમગ્ગપટિપદં આચિક્ખન્તો દન્તેપિ દમેતિયેવ.

અથ વા અનુત્તરો પુરિસદમ્મસારથીતિ એકમેવિદં અત્થપદં . ભગવા હિ તથા પુરિસદમ્મે સારેતિ, યથા એકપલ્લઙ્કેનેવ નિસિન્ના અટ્ઠ દિસા અસજ્જમાના ધાવન્તિ. તસ્મા ‘‘અનુત્તરો પુરિસદમ્મસારથી’’તિ વુચ્ચતિ. ‘‘હત્થિદમકેન, ભિક્ખવે, હત્થિદમ્મો સારિતો એકંયેવ દિસં ધાવતી’’તિ ઇદઞ્ચેત્થ સુત્તં (મ॰ નિ॰ ૩.૩૧૨) વિત્થારેતબ્બં.

દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકપરમત્થેહિ યથારહં અનુસાસતીતિ **સત્થા**. અપિચ સત્થા વિયાતિ સત્થા, ભગવા સત્થવાહો. ‘‘યથા સત્થવાહો સત્થે કન્તારં તારેતિ, ચોરકન્તારં તારેતિ, વાળકન્તારં તારેતિ, દુબ્ભિક્ખકન્તારં તારેતિ, નિરુદકકન્તારં તારેતિ, ઉત્તારેતિ નિત્તારેતિ પતારેતિ ખેમન્તભૂમિં સમ્પાપેતિ; એવમેવ ભગવા સત્થા સત્થવાહો સત્તે કન્તારં તારેતિ જાતિકન્તારં તારેતી’’તિઆદિના (મહાનિ॰ ૧૯૦) નિદ્દેસનયેનપેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો.

દેવમનુસ્સાનન્તિ **દ**એવાનઞ્ચ મનુસ્સાનઞ્ચ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદવસેનેતં વુત્તં, ભબ્બપુગ્ગલપરિચ્છેદવસેન ચ. ભગવા પન તિરચ્છાનગતાનમ્પિ અનુસાસનિપ્પદાનેન સત્થાયેવ. તેપિ હિ ભગવતો ધમ્મસવનેન ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિં પત્વા તાય એવ ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિયા દુતિયે તતિયે વા અત્તભાવે મગ્ગફલભાગિનો હોન્તિ. મણ્ડૂકદેવપુત્તાદયો ચેત્થ નિદસ્સનં. ભગવતિ કિર ગગ્ગરાય પોક્ખરણિયા તીરે ચમ્પાનગરવાસીનં ધમ્મં દેસયમાને એકો મણ્ડૂકો ભગવતો સરે નિમિત્તં અગ્ગહેસિ. તં એકો વચ્છપાલકો દણ્ડમોલુબ્ભ તિટ્ઠન્તો તસ્સ સીસે સન્નિરુમ્ભિત્વા અટ્ઠાસિ. સો તાવદેવ કાલં કત્વા તાવતિંસભવને દ્વાદસયોજનિકે કનકવિમાને નિબ્બત્તિ. સુત્તપ્પબુદ્ધો વિય ચ તત્થ અચ્છરાસઙ્ઘપરિવુતં અત્તાનં દિસ્વા ‘‘અરે, અહમ્પિ નામ ઇધ નિબ્બત્તોસ્મિ! કિં નુ ખો કમ્મં અકાસિ’’ન્તિ આવજ્જેન્તો નાઞ્ઞં કિઞ્ચિ અદ્દસ, અઞ્ઞત્ર ભગવતો સરે નિમિત્તગ્ગાહા. સો **ત**આવદેવ સહ વિમાનેન આગન્ત્વા ભગવતો પાદે સિરસા વન્દિ. ભગવા જાનન્તોવ પુચ્છિ –

‘‘કો મે વન્દતિ પાદાનિ, ઇદ્ધિયા યસસા જલં;
અભિક્કન્તેન વણ્ણેન, સબ્બા ઓભાસયં દિસા’’તિ.

‘‘મણ્ડૂકોહં પુરે આસિં, ઉદકે વારિગોચરો;
તવ ધમ્મં સુણન્તસ્સ, અવધિ વચ્છપાલકો’’તિ. (વિ॰ વ॰ ૮૫૭-૮૫૮);

ભગવા તસ્સ ધમ્મં દેસેસિ. દેસનાવસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. દેવપુત્તોપિ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય સિતં કત્વા પક્કામીતિ.

યં પન કિઞ્ચિ અત્થિ ઞેય્યં નામ, તસ્સ સબ્બસ્સ બુદ્ધત્તા વિમોક્ખન્તિકઞાણવસેન **બુદ્ધો**. યસ્મા વા ચત્તારિ સચ્ચાનિ અત્તનાપિ બુજ્ઝિ, અઞ્ઞેપિ સત્તે બોધેસિ; તસ્મા એવમાદીહિપિ કારણેહિ બુદ્ધો. ઇમસ્સ ચત્થસ્સ વિઞ્ઞાપનત્થં ''બુજ્ઝિતા સચ્ચાનીતિ બુદ્ધો, બોધેતા પજાયાતિ બુદ્ધો''તિ એવં પવત્તો સબ્બોપિ નિદ્દેસનયો (મહાનિ॰ ૧૯૨) પટિસમ્ભિદાનયો (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૬૨) વા વિત્થારેતબ્બો.

ભગવાતિ ઇદં પનસ્સ ગુણવિસિટ્ઠસત્તુત્તમગરુગારવાધિવચનં. તેનાહુ પોરાણા –

''ભગવાતિ વચનં સેટ્ઠં, ભગવાતિ વચનમુત્તમં;
ગરુ ગારવયુત્તો સો, ભગવા તેન વુચ્ચતી''તિ.

ચતુબ્બિધઞ્હિ નામં – આવત્થિકં, લિઙ્ગિકં, નેમિત્તિકં, અધિચ્ચસમુપ્પન્નન્તિ. અધિચ્ચસમુપ્પન્નં નામ લોકિયવોહારેન ''યદિચ્છક''ન્તિ વુત્તં હોતિ. તત્થ ''વચ્છો દમ્મો બલિબદ્દો''તિ એવમાદિ આવત્થિકં. ''દણ્ડી છત્તી સિખી કરી''તિ એવમાદિ લિઙ્ગિકં. ''તેવિજ્જો છળભિઞ્ઞો''તિ એવમાદિ નેમિત્તિકં. ''સિરિવડ્ઢકો ધનવડ્ઢકો''તિ એવમાદિ વચનત્થમનપેક્ખિત્વા પવત્તં અધિચ્ચસમુપ્પન્નં. ઇદં પન **ભગવા**તિ નામં નેમિત્તિકં, ન મહામાયાય ન સુદ્ધોદનમહારાજેન ન અસીતિયા ઞાતિસહસ્સેહિ કતં, ન સક્કસન્તુસિતાદીહિ દેવતાવિસેસેહિ. વુત્તઞ્હેતં ધમ્મસેનાપતિના – ''ભગવાતિ નેતં નામં માતરા કતં…પે॰… વિમોક્ખન્તિકમેતં બુદ્ધાનં ભગવન્તાનં બોધિયા મૂલે સહ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ પટિલાભા સચ્છિકાપઞ્ઞત્તિ, યદિદં ભગવા''તિ (મહાનિ॰ ૮૪).

યંગુણનેમિત્તિકઞ્ચેતં નામં, તેસં ગુણાનં પકાસનત્થં ઇમં ગાથં વદન્તિ –

''ભગી ભજી ભાગી વિભત્તવા ઇતિ;
અકાસિ ભગ્ગન્તિ ગરૂતિ ભાગ્યવા;
બહૂહિ ઞાયેહિ સુભાવિતત્તનો;
ભવન્તગો સો ભગવાતિ વુચ્ચતી''તિ.

નિદ્દેસે વુત્તનયેનેવ ચેત્થ તેસં તેસં પદાનમત્થો દટ્ઠબ્બો.

અયં પન અપરો નયો –

''ભાગ્યવા ભગ્ગવા યુત્તો, ભગેહિ ચ વિભત્તવા;
ભત્તવા વન્તગમનો, ભવેસુ ભગવા તતો''તિ.

તત્થ વણ્ણાગમો વણ્ણવિપરિયયોતિ એતં નિરુત્તિલક્ખણં ગહેત્વા સદ્દનયેન વા પિસોદરાદિપક્ખેપલક્ખણં ગહેત્વા યસ્મા લોકિયલોકુત્તરસુખાભિનિબ્બત્તકં દાનસીલાદિપારપ્પત્તં ભાગ્યમસ્સ અત્થિ, તસ્મા ''ભાગ્યવા''તિ વત્તબ્બે ''ભગવા''તિ વુચ્ચતીતિ ઞાતબ્બં. યસ્મા પન લોભ-દોસ-મોહ-વિપરીતમનસિકાર-અહિરિકાનોત્તપ્પ-કોધૂપનાહ-મક્ખ-પળાસઇસ્સા-મચ્છરિય-માયાસાઠેય્ય-થમ્ભ-સારમ્ભ-માનાતિમાન-મદ-પમાદ-તણ્હાવિજ્જા તિવિધાકુસલમૂલ-દુચ્ચરિત-સંકિલેસ-મલ-વિસમસઞ્ઞા-વિતક્ક-પપઞ્ચ-ચતુબ્બિધવિપરિયેસઆસવ-ગન્થ-ઓઘ-યોગાગતિ-તણ્હુપ્પાદુપાદાન-પઞ્ચચેતોખીલ-વિનિબન્ધ-નીવરણાભિનન્દનછવિવાદમૂલ-તણ્હાકાય-સત્તાનુસય-અટ્ઠમિચ્છત્ત-નવતણ્હામૂલક-દસાકુસલકમ દિટ્ઠિગત-અટ્ઠસતતણ્હાવિચરિતપ્પભેદ-સબ્બદરથ-પરિળાહ-

કિલેસસતસહસ્સાનિ, સઙ્ખેપતો વા પઞ્ચ કિલેસ-અભિસઙ્ખારખન્ધમચ્ચુ-દેવપુત્ત-મારે અભઞ્જિ, તસ્મા **ભગ્ગત્તા એતેસં પરિસ્સયાનં ભગ્ગવા**તિ વત્તબ્બે **ભગવા**તિ વુચ્ચતિ. આહ ચેત્થ –

> ''ભગ્ગરાગો ભગ્ગદોસો, ભગ્ગમોહો અનાસવો;
> ભગ્ગાસ્સ પાપકા ધમ્મા, ભગવા તેન વુચ્ચતી''તિ.

ભાગ્યવન્તતાય ચસ્સ સતપુઞ્ઞજલક્ખણધરસ્સ રૂપકાયસમ્પત્તિદીપિતા હોતિ, ભગ્ગદોસતાય ધમ્મકાયસમ્પત્તિ. તથા લોકિયપરિક્ખકાનં બહુમતભાવો, ગહટ્ઠપબ્બજિતેહિ અભિગમનીયતા, અભિગતાનઞ્ચ નેસં કાયચિત્તદુક્ખાપનયને પટિબલભાવો, આમિસદાનધમ્મદાનેહિ ઉપકારિતા, લોકિયલોકુત્તરસુખેહિ ચ સમ્પયોજનસમત્થતા દીપિતા હોતિ.

યસ્મા ચ લોકે ઇસ્સરિય-ધમ્મ-યસ-સિરી-કામ-પયત્તેસુ છસુ ધમ્મેસુ ભગસદ્દો વત્તતિ, પરમઞ્ચસ્સ સકચિત્તે ઇસ્સરિયં, અણિમા લઘિમાદિકં વા લોકિયસમ્મતં સબ્બાકારપરિપૂરં અત્થિ તથા લોકુત્તરો ધમ્મો લોકત્તયબ્યાપકો યથાભુચ્ચગુણાધિગતો અતિવિય પરિસુદ્ધો યસો, રૂપકાયદસ્સનબ્યાવટજનનયનપ્પસાદજનનસમત્થા સબ્બાકારપરિપૂરા સબ્બઙ્ગપચ્ચઙ્ગસિરી, યં યં એતેન ઇચ્છિતં પત્થિતં અત્તહિતં પરહિતં વા, તસ્સ તસ્સ તથેવ અભિનિપ્ફન્નત્તા ઇચ્છિતિચ્છિ, તત્થ નિપ્ફત્તિસઞ્ઞિતો કામો, સબ્બલોકગરુભાવપ્પત્તિહેતુભૂતો સમ્માવાયામસઙ્ખાતો પયત્તો ચ અત્થિ; તસ્મા ઇમેહિ ભગેહિ યુત્તત્તાપિ **ભગા અસ્સ સન્તી**તિ ઇમિના અત્થેન ભગવાતિ વુચ્ચતિ.

યસ્મા પન કુસલાદીહિ ભેદેહિ સબ્બધમ્મે, ખન્ધાયતન-ધાતુસચ્ચ-ઇન્દ્રિયપટિચ્ચસમુપ્પાદાદીહિ વા કુસલાદિધમ્મે, પીળન-સઙ્ખત-સન્તાપવિપરિણામટ્ઠેન વા દુક્ખમરિયસચ્ચં, આયૂહન-નિદાન-સંયોગ-પલિબોધટ્ઠેન સમુદયં, નિસ્સરણવિવેકાસઙ્ખત-અમતટ્ઠેન નિરોધં, નિય્યાન-હેતુ-દસ્સનાધિપતેય્યટ્ઠેન મગ્ગં વિભત્તવા, વિભજિત્વા વિવરિત્વા દેસિતવાતિ વુત્તં હોતિ. તસ્મા **વિભત્તવા**તિ વત્તબ્બે ભગવાતિ વુચ્ચતિ .

યસ્મા ચ એસ દિબ્બબ્રહ્મઅરિયવિહારે કાયચિત્તઉપધિવિવેકે સુઞ્ઞતપ્પણિહિતાનિમિત્તવિમોક્ખે અઞ્ઞે ચ લોકિયલોકુત્તરે ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મે ભજિ સેવિ બહુલમકાસિ, તસ્મા **ભત્તવા**તિ વત્તબ્બે ભગવાતિ વુચ્ચતિ.

યસ્મા પન તીસુ ભવેસુ તણ્હાસઙ્ખાતં ગમનમનેન વન્તં, તસ્મા **ભવેસુ વન્તગમનો**તિ વત્તબ્બે ભવસદ્દતો ભકારં, ગમનસદ્દતો ગકારં, વન્તસદ્દતો વકારઞ્ચ દીઘં કત્વા આદાય ભગવાતિ વુચ્ચતિ. યથા લોકે ''મેહનસ્સ ખસ્સ માલા''તિ વત્તબ્બે ''મેખલા''તિ વુચ્ચતિ.

સો ઇમં લોકન્તિ સો ભગવા ઇમં લોકં. ઇદાનિ વત્તબ્બં નિદસ્સેતિ. **સદેવક**ન્તિ સહ દેવેહિ સદેવકં; એવં સહ મારેન **સમારકં**; સહ બ્રહ્મુના **સબ્રહ્મકં**; સહ સમણબ્રાહ્મણેહિ **સસ્સમણબ્રાહ્મણિં**; પજાતત્તા **પજા**, તં પજં; સહ દેવમનુસ્સેહિ **સદેવમનુસ્સં**. તત્થ સદેવકવચનેન પઞ્ચકામાવચરદેવગ્ગહણં વેદિતબ્બં, સમારકવચનેન છટ્ઠકામાવચરદેવગ્ગહણં, સબ્રહ્મકવચનેન બ્રહ્મકાયિકાદિબ્રહ્મગ્ગહણં, સસ્સમણબ્રાહ્મણીવચનેન સાસનસ્સ પચ્ચત્થિકપચ્ચામિત્તસમણબ્રાહ્મણગ્ગહણં, સમિતપાપ-બાહિતપાપ-સમણબ્રાહ્મણગ્ગહણઞ્ચ, પજાવચનેન સત્તલોકગ્ગહણં, સદેવમનુસ્સવચનેન સમ્મુતિદેવઅવસેસમનુસ્સગ્ગહણં. એવમેત્થ તીહિ પદેહિ ઓકાસલોકો, દ્વીહિ પજાવસેન સત્તલોકો ગહિતોતિ વેદિતબ્બો.

અપરો નયો – સદેવકગ્ગહણેન અરૂપાવચરદેવલોકો ગહિતો, સમારકગ્ગહણેન છકામાવચરદેવલોકા, સબ્રહ્મકગ્ગહણેન રૂપીબ્રહ્મલોકો, સસ્સમણબ્રાહ્મણાદિગ્ગહણેન ચતુપરિસવસેન સમ્મુતિદેવેહિ વા સહ મનુસ્સલોકો, અવસેસસબ્બસત્તલોકો વા.

અપિચેત્થ સદેવકવચનેન ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદતો સબ્બસ્સાપિ લોકસ્સ સચ્છિકતભાવં સાધેન્તો તસ્સ ભગવતો કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગતો. તતો યેસં સિયા – ''મારો મહાનુભાવો છકામાવચરિસ્સરો વસવત્તી; કિં સોપિ એતેન સચ્છિકતો''તિ? તેસં વિમતિં વિધમન્તો **સમારક**ન્તિ અબ્ભુગ્ગતો. યેસં પન સિયા – ''બ્રહ્મા મહાનુભાવો એકઙ્ગુલિયા એકસ્મિં ચક્કવાળસહસ્સે આલોકં ફરતિ, દ્વીહિ...પે॰... દસહિ અઙ્ગુલીહિ દસસુ ચક્કવાળસહસ્સેસુ આલોકં ફરતિ, અનુત્તરઞ્ચ ઝાનસમાપત્તિસુખં પટિસંવેદેતિ, કિં સોપિ સચ્છિકતો''તિ? તેસં વિમતિં વિધમન્તો **સબ્રહ્મક**ન્તિ અબ્ભુગ્ગતો. તતો યેસં સિયા – ''પુથૂસમણબ્રાહ્મણા સાસનપચ્ચત્થિકા, કિં તેપિ સચ્છિકતા''તિ? તેસં વિમતિં વિધમન્તો **સસ્સમણબ્રાહ્મણિં પજ**ન્તિ અબ્ભુગ્ગતો. એવં ઉક્કટ્ઠુક્કટ્ઠાનં સચ્છિકતભાવં પકાસેત્વા અથ સમ્મુતિદેવે અવસેસમનુસ્સે ચ ઉપાદાય ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદવસેન સેસસત્તલોકસ્સ સચ્છિકતભાવં પકાસેન્તો **સદેવમનુસ્સ**ન્તિ અબ્ભુગ્ગતો. અયમેત્થાનુસન્ધિક્કમો.

સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા પવેદેતીતિ એત્થ પન **સય**ન્તિ સામં, અપરનેય્યો હુત્વા; **અભિઞ્ઞા**તિ અભિઞ્ઞાય, અધિકેન ઞાણેન ઞત્વાતિ અત્થો. **સચ્છિકત્વા**તિ પચ્ચક્ખં કત્વા, એતેન અનુમાનાદિપટિક્ખેપો કતો હોતિ. **પવેદેતી**તિ બોધેતિ ઞાપેતિ પકાસેતિ. **સો ધમ્મં દેસેતિ આદિકલ્યાણં**...પે॰... **પરિયોસાનકલ્યાણ**ન્તિ સો ભગવા સત્તેસુ કારુઞ્ઞતં પટિચ્ચ હિત્વાપિ અનુત્તરં વિવેકસુખં ધમ્મં દેસેતિ. તઞ્ચ ખો અપ્પં વા બહું વા દેસેન્તો આદિકલ્યાણાદિપ્પકારમેવ દેસેતિ.

કથં? એકગાથાપિ હિ સમન્તભદ્રકત્તા ધમ્મસ્સ પઠમપાદેન આદિકલ્યાણા, દુતિયતતિયપાદેહિ મજ્ઝેકલ્યાણા, પચ્છિમપાદેન પરિયોસાનકલ્યાણા. એકાનુસન્ધિકં સુત્તં નિદાનેન આદિકલ્યાણં, નિગમનેન પરિયોસાનકલ્યાણં, સેસેન મજ્ઝેકલ્યાણં. નાનાનુસન્ધિકં સુત્તં પઠમાનુસન્ધિના આદિકલ્યાણં, પચ્છિમેન પરિયોસાનકલ્યાણં, સેસેહિ મજ્ઝેકલ્યાણં. સકલોપિ સાસનધમ્મો અત્તનો અત્થભૂતેન સીલેન આદિકલ્યાણો, સમથવિપસ્સનામગ્ગફલેહિ મજ્ઝેકલ્યાણો, નિબ્બાનેન પરિયોસાનકલ્યાણો. સીલસમાધીહિ વા આદિકલ્યાણો, વિપસ્સનામગ્ગેહિ મજ્ઝેકલ્યાણો, ફલનિબ્બાનેહિ પરિયોસાનકલ્યાણો . બુદ્ધસુબોધિતાય વા આદિકલ્યાણો, ધમ્મસુધમ્મતાય મજ્ઝેકલ્યાણો, સઙ્ઘસુપ્પટિપત્તિયા પરિયોસાનકલ્યાણો. તં સુત્વા તથત્તાય પટિપન્નેન અધિગન્તબ્બાય અભિસમ્બોધિયા વા આદિકલ્યાણો, પચ્ચેકબોધિયા મજ્ઝેકલ્યાણો, સાવકબોધિયા પરિયોસાનકલ્યાણો. સુય્યમાનો ચેસ નીવરણવિક્ખમ્ભનતો સવનેનપિ કલ્યાણમેવ આવહતીતિ આદિકલ્યાણો, પટિપજ્જિયમાનો સમથવિપસ્સનાસુખાવહનતો પટિપત્તિયાપિ કલ્યાણમેવ આવહતીતિ મજ્ઝેકલ્યાણો, તથા પટિપન્નો ચ પટિપત્તિફલે નિટ્ઠિતે તાદિભાવાવહનતો પટિપત્તિફલેનપિ કલ્યાણમેવ આવહતીતિ પરિયોસાનકલ્યાણો. નાથપ્પભવત્તા ચ પભવસુદ્ધિયા આદિકલ્યાણો, અત્થસુદ્ધિયા મજ્ઝેકલ્યાણો , કિચ્ચસુદ્ધિયા પરિયોસાનકલ્યાણો. તસ્મા એસો ભગવા અપ્પં વા બહું વા દેસેન્તો આદિકલ્યાણાદિપ્પકારમેવ દેસેતીતિ વેદિતબ્બો.

સાત્થં સબ્યઞ્જનન્તિ એવમાદીસુ પન યસ્મા ઇમં ધમ્મં દેસેન્તો સાસનબ્રહ્મચરિયં મગ્ગબ્રહ્મચરિયઞ્ચ પકાસેતિ, નાનાનયેહિ દીપેતિ; તઞ્ચ યથાનુરૂપં અત્થસમ્પત્તિયા **સાત્થં**, બ્યઞ્જનસમ્પત્તિયા **સબ્યઞ્જનં**.

સઙ્કાસનપકાસન-વિવરણ-વિભજન-ઉત્તાનીકરણ-પઞ્ઞત્તિ-અત્થપદસમાયોગતો સાત્થં, અક્ખરપદ-બ્યઞ્જનાકારનિરુત્તિનિદ્દેસસમ્પત્તિયા સબ્યઞ્જનં. અત્થગમ્ભીરતા-પટિવેધગમ્ભીરતાહિ સાત્થં, ધમ્મગમ્ભીરતાદેસનાગમ્ભીરતાહિ સબ્યઞ્જનં. અત્થપટિભાનપટિસમ્ભિદાવિસયતો સાત્થં, ધમ્મનિરુત્તિપટિસમ્ભિદાવિસયતો સબ્યઞ્જનં. પણ્ડિતવેદનીયતો પરિક્ખકજનપ્પસાદકન્તિ સાત્થં, સદ્ધેય્યતો લોકિયજનપ્પસાદકન્તિ સબ્યઞ્જનં. ગમ્ભીરાધિપ્પાયતો સાત્થં, ઉત્તાનપદતો સબ્યઞ્જનં. ઉપનેતબ્બસ્સ અભાવતો સકલપરિપુણ્ણભાવેન **કેવલપરિપુણ્ણં**; અપનેતબ્બસ્સ અભાવતો નિદ્દોસભાવેન **પરિસુદ્ધં**; સિક્ખત્તયપરિગ્ગહિતત્તા બ્રહ્મભૂતેહિ સેટ્ઠેહિ ચરિતબ્બતો તેસઞ્ચ ચરિયભાવતો **બ્રહ્મચરિયં**. તસ્મા ‘‘સાત્થં સબ્યઞ્જનં…પે॰… બ્રહ્મચરિયં પકાસેતી’’તિ વુચ્ચતિ.

અપિચ યસ્મા સનિદાનં સઉપ્પત્તિકઞ્ચ દેસેન્તો આદિકલ્યાણં દેસેતિ, વેનેય્યાનં અનુરૂપતો અત્થસ્સ અવિપરીતતાય ચ હેતુદાહરણયુત્તતો ચ મજ્ઝેકલ્યાણં, સોતૂનં સદ્ધાપટિલાભેન નિગમનેન ચ પરિયોસાનકલ્યાણં દેસેતિ. એવં દેસેન્તો ચ બ્રહ્મચરિયં પકાસેતિ. તઞ્ચ પટિપત્તિયા અધિગમબ્યત્તિતો સાત્થં, પરિયત્તિયા આગમબ્યત્તિતો સબ્યઞ્જનં, સીલાદિપઞ્ચધમ્મક્ખન્ધયુત્તતો કેવલપરિપુણ્ણં, નિરુપક્કિલેસતો નિત્થરણત્થાય પવત્તિતો લોકામિસનિરપેક્ખતો ચ પરિસુદ્ધં, સેટ્ઠટ્ઠેન બ્રહ્મભૂતાનં બુદ્ધ-પચ્ચેકબુદ્ધ-બુદ્ધસાવકાનં ચરિયતો ‘‘બ્રહ્મચરિય’’ન્તિ વુચ્ચતિ. તસ્માપિ ‘‘સો ધમ્મં દેસેતિ આદિકલ્યાણં…પે॰… બ્રહ્મચરિયં પકાસેતી’’તિ વુચ્ચતિ.

સાધુ ખો પનાતિ સુન્દરં ખો પન અત્થાવહં સુખાવહન્તિ વુત્તં હોતિ. **તથારૂપાનં અરહત**ન્તિ યથારૂપો સો ભવ ગોતમો, એવરૂપાનં યથાભુચ્ચગુણાધિગમેન લોકે અરહન્તોતિ લદ્ધસદ્દાનં અરહતં. **દસ્સનં હોતી**તિ પસાદસોમ્માનિ અક્ખીનિ ઉમ્મીલિત્વા ‘‘દસ્સનમત્તમ્પિ સાધુ હોતી’’તિ એવં અજ્ઝાસયં કત્વા **અથ ખો વેરઞ્જો બ્રાહ્મણો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમી**તિ.

૨. યેનાતિ ભુમ્મત્થે કરણવચનં. તસ્મા યત્થ ભગવા તત્થ ઉપસઙ્કમીતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો . યેન વા કારણેન ભગવા દેવમનુસ્સેહિ ઉપસઙ્કમિતબ્બો, તેન કારણેન ઉપસઙ્કમીતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. કેન ચ કારણેન ભગવા ઉપસઙ્કમિતબ્બો? નાનપ્પકારગુણવિસેસાધિગમાધિપ્પાયેન, સાદુફલૂપભોગાધિપ્પાયેન દિજગણેહિ નિચ્ચફલિતમહારુક્ખો વિય. ઉપસઙ્કમીતિ ચ ગતોતિ વુત્તં હોતિ. **ઉપસઙ્કમિત્વા**તિ ઉપસઙ્કમનપરિયોસાનદીપનં. અથ વા એવં ગતો તતો આસન્નતરં ઠાનં ભગવતો સમીપસઙ્ખાતં ગન્ત્વાતિપિ વુત્તં હોતિ.

ભગવતા સદ્ધિં સમ્મોદીતિ યથા ખમનીયાદીનિ પુચ્છન્તો ભગવા તેન, એવં સોપિ ભગવતા સદ્ધિં સમપ્પવત્તમોદો અહોસિ, સીતોદકં વિય ઉણ્હોદકેન સમ્મોદિતં એકીભાવં અગમાસિ. યાય ચ ‘‘કચ્ચિ, ભો, ગોતમ, ખમનીયં; કચ્ચિ યાપનીયં, કચ્ચિ ભોતો ગોતમસ્સ, ચ સાવકાનઞ્ચ અપ્પાબાધં અપ્પાતઙ્કં લહુટ્ઠાનં બલં ફાસુવિહારો’’તિઆદિકાય કથાય સમ્મોદિ, તં પીતિપામોજ્જસઙ્ખાતં સમ્મોદં જનનતો સમ્મોદિતું યુત્તભાવતો ચ **સમ્મોદનીયં**. અત્થબ્યઞ્જનમધુરતાય સુચિરમ્પિ કાલં સારેતું નિરન્તરં પવત્તેતું અરહરૂપતો સરિતબ્બભાવતો ચ **સારણીયં**, સુય્યમાનસુખતો વા સમ્મોદનીયં, અનુસ્સરિયમાનસુખતો સારણીયં. તથા બ્યઞ્જનપરિસુદ્ધતાય સમ્મોદનીયં, અત્થપરિસુદ્ધતાય સારણીયન્તિ. એવં અનેકેહિ પરિયાયેહિ સમ્મોદનીયં સારણીયં કથં વીતિસારેત્વા પરિયોસાપેત્વા નિટ્ઠાપેત્વા યેનત્થેન આગતો તં પુચ્છિતુકામો એકમન્તં નિસીદિ.

એકમન્તન્તિ ભાવનપુંસકનિદ્દેસો ‘‘વિસમં ચન્દિમસૂરિયા પરિવત્તન્તી’’તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૭૦) વિય. તસ્મા યથા નિસિન્નો એકમન્તં નિસિન્નો હોતિ તથા નિસીદીતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. ભુમ્મત્થે વા એતં ઉપયોગવચનં. **નિસીદી**તિ ઉપાવિસિ. પણ્ડિતા હિ પુરિસા ગરુટ્ઠાનિયં ઉપસઙ્કમિત્વા આસનકુસલતાય એકમન્તં નિસીદન્તિ. અયઞ્ચ તેસં અઞ્ઞતરો, તસ્મા એકમન્તં નિસીદિ.

કથં નિસિન્નો પન એકમન્તં નિસિન્નો હોતીતિ? છ નિસજ્જદોસે વજ્જેત્વા. સેય્યથિદં – અતિદૂરં, અચ્ચાસન્નં, ઉપરિવાતં, ઉન્નતપ્પદેસં, અતિસમ્મુખં, અતિપચ્છાતિ. અતિદૂરે નિસિન્નો હિ સચે કથેતુકામો હોતિ ઉચ્ચાસદ્દેન કથેતબ્બં હોતિ. અચ્ચાસન્ને નિસિન્નો સઙ્ઘટ્ટનં કરોતિ. ઉપરિવાતે નિસિન્નો સરીરગન્ધેન બાધતિ. ઉન્નતપ્પદેસે નિસિન્નો અગારવં પકાસેતિ. અતિસમ્મુખા નિસિન્નો સચે દટ્ઠુકામો હોતિ, ચક્ખુના ચક્ખું આહચ્ચ દટ્ઠબ્બં હોતિ. અતિપચ્છા નિસિન્નો સચે દટ્ઠુકામો હોતિ ગીવં પસારેત્વા દટ્ઠબ્બં હોતિ. તસ્મા અયમ્પિ એતે છ નિસજ્જદોસે વજ્જેત્વા નિસીદિ. તેન વુત્તં – ‘‘એકમન્તં નિસીદી’’તિ.

એકમન્તં નિસિન્નો ખો વેરઞ્જો બ્રાહ્મણો ભગવન્તં એતદવોચાતિ એતન્તિ ઇદાનિ વત્તબ્બમત્થં દસ્સેતિ. **દકારો** પદસન્ધિકરો. **અવોચા**તિ અભાસિ. **સુતં મેત**ન્તિ સુતં મે એતં, એતં મયા સુતન્તિ ઇદાનિ વત્તબ્બમત્થં દસ્સેતિ. **ભો ગોતમા**તિ ભગવન્તં ગોત્તેન આલપતિ.

ઇદાનિ યં તેન સુતં – તં દસ્સેન્તો **ન સમણો ગોતમો**તિ એવમાદિમાહ. તત્રાયં અનુત્તાનપદવણ્ણના – **બ્રાહ્મણે**તિ જાતિબ્રાહ્મણે. **જિણ્ણે**તિ જજ્જરીભૂતે જરાય ખણ્ડિચ્ચાદિભાવં આપાદિતે. **વુડ્ઢે**તિ અઙ્ગપચ્ચઙ્ગાનં વુડ્ઢિમરિયાદપ્પત્તે. **મહલ્લકે**તિ જાતિમહલ્લકતાય સમન્નાગતે, ચિરકાલપ્પસુતેતિ વુત્તં હોતિ. **અદ્ધગતે**તિ અદ્ધાનં ગતે , દ્વે તયો રાજપરિવટ્ટે અતીતેતિ અધિપ્પાયો. **વયો અનુપ્પત્તે**તિ પચ્છિમવયં સમ્પત્તે, પચ્છિમવયો નામ વસ્સસતસ્સ પચ્છિમો તતિયભાગો.

અપિચ – **જિણ્ણે**તિ પોરાણે, ચિરકાલપ્પવત્તકુલન્વયેતિ વુત્તં હોતિ. **વુડ્ઢે**તિ સીલાચારાદિગુણવુડ્ઢિયુત્તે. **મહલ્લકે**તિ વિભવમહત્તતાય સમન્નાગતે મહદ્ધને મહાભોગે. **અદ્ધગતે**તિ મગ્ગપ્પટિપન્ને, બ્રાહ્મણાનં વતચરિયાદિમરિયાદં અવીતિક્કમ્મ ચરમાને. **વયોઅનુપ્પત્તે**તિ જાતિવુડ્ઢભાવં અન્તિમવયં અનુપ્પત્તેતિ એવમેત્થ યોજના વેદિતબ્બા.

ઇદાનિ **અભિવાદેતી**તિ એવમાદીનિ “**ન સમણો ગોતમો**”તિ એત્થ વુત્તનકારેન યોજેત્વા એવમત્થતો વેદિતબ્બાનિ – ‘‘ન વન્દતિ વા, નાસના વુટ્ઠહતિ વા, નાપિ ‘ઇધ ભોન્તો નિસીદન્તૂ’તિ એવં આસનેન વા ઉપનિમન્તેતી’’તિ. એત્થ હિ વા સદ્દો વિભાવને નામ અત્થે, ‘‘રૂપં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા’’તિઆદીસુ વિય. એવં વત્વા અથ અત્તનો અભિવાદનાદીનિ અકરોન્તં ભગવન્તં દિસ્વા આહ – “**તયિદં ભો ગોતમ તથેવા**”તિ. યં તં મયા સુતં – તં તથેવ, તં સવનઞ્ચ મે દસ્સનઞ્ચ સંસન્દતિ સમેતિ, અત્થતો એકીભાવં ગચ્છતિ. ‘‘ન હિ ભવં ગોતમો…પે॰… આસનેન વા નિમન્તેતી’’તિ એવં અત્તના સુતં દિટ્ઠેન નિગમેત્વા નિન્દન્તો આહ – “**તયિદં ભો ગોતમ ન સમ્પન્નમેવા**”તિ તં અભિવાદનાદીનં અકરણં ન યુત્તમેવ.

અથસ્સ ભગવા અત્તુક્કંસનપરવમ્ભનદોસં અનુપગમ્મ કરુણાસીતલહદયેન તં અઞ્ઞાણં વિધમિત્વા યુત્તભાવં દસ્સેતુકામો આહ – “**નાહં તં બ્રાહ્મણ …પે॰… મુદ્ધાપિ તસ્સ વિપતેય્યા**”તિ. તત્રાયં સઙ્ખેપત્થો – ‘‘અહં, બ્રાહ્મણ, અપ્પટિહતેન સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણચક્ખુના ઓલોકેન્તોપિ તં પુગ્ગલં એતસ્મિં સદેવકાદિભેદે લોકે ન પસ્સામિ, યમહં

અભિવાદેય્યં વા પચ્ચુટ્ઠેય્યં વા આસનેન વા નિમન્તેય્યં. અનચ્છરિયં વા એતં, ત્વાહં અજ્જ સબ્બઞ્ઞુતં પત્તો એવરૂપં નિપચ્ચકારારહં પુગ્ગલં ન પસ્સામિ. અપિચ ખો યદાપાહં સમ્પતિજાતોવ ઉત્તરાભિમુખો સત્તપદવીતિહારેન ગન્ત્વા સકલં દસસહસ્સિલોકધાતું ઓલોકેસિં; તદાપિ એતસ્મિં સદેવકાદિભેદે લોકે તં પુગ્ગલં ન પસ્સામિ, યમહં અભિવાદેય્યં વા પચ્ચુટ્ઠેય્યં વા આસનેન વા નિમન્તેય્યં. અથ ખો મં સોળસકપ્પસહસ્સાયુકો ખીણાસવમહાબ્રહ્માપિ અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા ''ત્વં લોકે મહાપુરિસો, ત્વં સદેવકસ્સ લોકસ્સ અગ્ગો ચ જેટ્ઠો ચ સેટ્ઠો ચ, નત્થિ તયા ઉત્તરિતરો''તિ સઞ્જાતસોમનસ્સો પતિનામેસિ; તદાપિ ચાહં અત્તના ઉત્તરિતરં અપસ્સન્તો આસભિં વાચં નિચ્છારેસિં – ''અગ્ગોહમસ્મિ લોકસ્સ, જેટ્ઠોહમસ્મિ લોકસ્સ, સેટ્ઠોહમસ્મિ લોકસ્સા''તિ. એવં સમ્પતિજાતસ્સપિ મય્હં અભિવાદનાદિરહો પુગ્ગલો નત્થિ, સ્વાહં ઇદાનિ સબ્બઞ્ઞુતં પત્તો કં અભિવાદેય્યં વા...પે॰... આસનેન વા નિમન્તેય્યં. તસ્મા ત્વં, બ્રાહ્મણ, મા તથાગતે એવરૂપં નિપચ્ચકારં પત્થયિત્થ. યઞ્હિ, બ્રાહ્મણ, તથાગતો અભિવાદેય્ય વા...પે॰... આસનેન વા નિમન્તેય્ય, મુદ્ધાપિ તસ્સ પુગ્ગલસ્સ રત્તિપરિયોસાને પરિપાકસિથિલબન્ધનં વણ્ટા પવુત્તતાલફલમિવ ગીવતો પચ્છિજ્જિત્વા સહસાવ ભૂમિયં વિપતેય્યાતિ.

૩. એવં વુત્તેપિ બ્રાહ્મણો દુપ્પઞ્ઞતાય તથાગતસ્સ લોકે જેટ્ઠભાવં અસલ્લક્ખેન્તો કેવલં તં વચનં અસહમાનો આહ – ''**અરસરૂપો ભવં ગોતમો**''તિ. અયં કિરસ્સ અધિપ્પાયો – યં લોકે અભિવાદનપચ્ચુટ્ઠાનઅઞ્જલિકમ્મસામીચિકમ્મં ''સામગ્ગિરસો''તિ વુચ્ચતિ, તં ભોતો ગોતમસ્સ નત્થિ , તસ્મા અરસરૂપો ભવં ગોતમો, અરસજાતિકો અરસસભાવોતિ. અથસ્સ ભગવા ચિત્તમુદુભાવજનનત્થં ઉજુવિપચ્ચનીકભાવં પરિહરન્તો અઞ્ઞથા તસ્સ વચનસ્સત્થં અત્તનિ સન્દસ્સેન્તો ''**અત્થિ ખ્વેસ બ્રાહ્મણ પરિયાયો**''તિઆદિમાહ.

તત્થ **પરિયાયો**તિ કારણં; અયઞ્હિ પરિયાયસદ્દો દેસના-વાર-કારણેસુ વત્તતિ. ''મધુપિણ્ડિકપરિયાયોત્વેવ નં ધારેહી''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૦૫) હિ એસ દેસનાયં વત્તતિ. ''કસ્સ નુ ખો, આનન્દ, અજ્જ પરિયાયો ભિક્ખુનિયો ઓવદિતુ''ન્તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૩.૩૯૮) વારે. ''સાધુ, ભન્તે, ભગવા અઞ્ઞં પરિયાયં આચિક્ખતુ, યથાયં ભિક્ખુસઙ્ઘો અઞ્ઞાય સણ્ઠહેય્યા''તિઆદીસુ (પારા॰ ૧૬૪) કારણે. સ્વાયમિધ કારણે વત્તતિ . તસ્મા એત્થ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો – અત્થિ ખો, બ્રાહ્મણ, એતં કારણં; યેન કારણેન મં ''અરસરૂપો ભવં ગોતમો''તિ વદમાનો પુગ્ગલો સમ્મા વદેય્ય, અવિતથવાદીતિ સઙ્ખ્યં ગચ્છેય્ય. કતમો પન સોતિ? યે તે બ્રાહ્મણ રૂપરસા...પે॰... ફોટ્ઠબ્બરસા તે તથાગતસ્સ પહીનાતિ. કિં વુત્તં હોતિ? યે તે જાતિવસેન વા ઉપપત્તિવસેન વા સેટ્ઠસમ્મતાનમ્પિ પુથુજ્જનાનં રૂપારમ્મણાદીનિ અસ્સાદેન્તાનં અભિનન્દન્તાનં રજ્જન્તાનં ઉપ્પજ્જન્તિ કામસુખસ્સાદસઙ્ખાતા રૂપરસસદ્દગન્ધરસફોટ્ઠબ્બરસા, યે ઇમં લોકં ગીવાય બન્ધિત્વા વિય આવિઞ્છન્તિ, વત્થારમ્મણાદિસામગ્ગિયઞ્ચ ઉપ્પન્નત્તા સામગ્ગિરસાતિ વુચ્ચન્તિ, તે સબ્બેપિ તથાગતસ્સ પહીનાતિ. મય્હં પહીનાતિ વત્તબ્બેપિ મમાકારેન અત્તાનં અનુક્ખિપન્તો ધમ્મં દેસેતિ. દેસનાવિલાસો વા એસ ભગવતો.

તત્થ **પહીના**તિ ચિત્તસન્તાનતો વિગતા જહિતા વા. એતસ્મિં પનત્થે કરણે સામિવચનં દટ્ઠબ્બં. અરિયમગ્ગસત્થેન ઉચ્છિન્નં તણ્હાવિજ્જામયં મૂલમેતેસન્તિ **ઉચ્છિન્નમૂલા**. તાલવત્થુ વિય નેસં વત્થુ કતન્તિ **તાલાવત્થુકતા**. યથા હિ તાલરુક્ખં સમૂલં ઉદ્ધરિત્વા તસ્સ વત્થુમત્તે તસ્મિં પદેસે કતે ન પુન તસ્સ તાલસ્સ ઉપ્પત્તિ પઞ્ઞાયતિ; એવં અરિયમગ્ગસત્થેન સમૂલે રૂપાદિરસે ઉદ્ધરિત્વા તેસં પુબ્બે ઉપ્પન્નપુબ્બભાવેન વત્થુમત્તે ચિત્તસન્તાને કતે સબ્બેપિ તે ''તાલાવત્થુકતા''તિ વુચ્ચન્તિ. અવિરૂળ્હિધમ્મત્તા વા મત્થકચ્છિન્નતાલો વિય કતાતિ તાલાવત્થુકતા. યસ્મા પન એવં તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા હોન્તિ, યથા નેસં પચ્છાભાવો ન હોતિ, તથા કતા

હોન્તિ; તસ્મા આહ – ''**અનભાવંકતા**''તિ. અયઞ્હેત્થ પદચ્છેદો – અનુઅભાવં કતા **અનભાવંકતા**તિ. ''અનભાવં ગતા''તિપિ પાઠો, તસ્સ અનુઅભાવં ગતાતિ અત્થો. તત્થ પદચ્છેદો અનુઅભાવં ગતા અનભાવં ગતાતિ, યથા અનુઅચ્છરિયા અનચ્છરિયાતિ. **આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા**તિ અનાગતે અનુપ્પજ્જનકસભાવા. યે હિ અભાવં ગતા, તે પુન કથં ઉપ્પજ્જિસ્સન્તિ? તેનાહ – ''અનભાવં ગતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા''તિ.

અયં ખો બ્રાહ્મણ પરિયાયોતિ ઇદં ખો, બ્રાહ્મણ, કારણં યેન મં સમ્મા વદમાનો વદેય્ય ''અરસરૂપો સમણો ગોતમો''તિ. **નો ચ ખો યં ત્વં સન્ધાય વદેસી**તિ યઞ્ચ ખો ત્વં સન્ધાય વદેસિ, સો પરિયાયો ન હોતિ. કસ્મા પન ભગવા એવમાહ? નનુ એવં વુત્તે યો બ્રાહ્મણેન વુત્તો સામગ્ગિરસો તસ્સ અત્તનિ વિજ્જમાનતા અનુઞ્ઞાતા હોતીતિ. વુચ્ચતે, ન હોતિ. યો હિ તં સામગ્ગિરસં કાતું ભબ્બો હુત્વા ન કરોતિ, સો તદભાવેન અરસરૂપોતિ વત્તબ્બો ભવેય્ય. ભગવા પન અભબ્બોવ એતં કાતું, તેનસ્સ કરણે અભબ્બતં પકાસેન્તો આહ – ''નો ચ ખો યં ત્વં સન્ધાય વદેસી''તિ. યં પરિયાયં સન્ધાય ત્વં મં ''અરસરૂપો''તિ વદેસિ, સો અમ્હેસુ નેવ વત્તબ્બોતિ.

૪. એવં બ્રાહ્મણો અત્તના અધિપ્પેતં અરસરૂપતં આરોપેતું અસક્કોન્તો અથાપરં **નિબ્ભોગો ભવં ગોતમો**તિઆદિમાહ. સબ્બપરિયાયેસુ ચેત્થ વુત્તનયેનેવ યોજનક્કમં વિદિત્વા સન્ધાય ભાસિતમત્તં એવં વેદિતબ્બં. બ્રાહ્મણો તમેવ વયોવુડ્ઢાનં અભિવાદનકમ્માદિં લોકે સામગ્ગિપરિભોગોતિ મઞ્ઞમાનો તદભાવેન ભગવન્તં **નિબ્ભોગો**તિ આહ. ભગવા પન ય્વાયં રૂપાદીસુ સત્તાનં છન્દરાગપરિભોગો તદભાવં અત્તનિ સમ્પસ્સમાનો અપરમ્પિ પરિયાયં અનુજાનાતિ.

૫. પુન બ્રાહ્મણો યં લોકે વયોવુડ્ઢાનં અભિવાદનાદિકુલસમુદાચારકમ્મં લોકિયા કરોન્તિ તસ્સ અકિરિયં સમ્પસ્સમાનો ભગવન્તં **અકિરિયવાદો**તિ આહ. ભગવા પન, યસ્મા કાયદુચ્ચરિતાદીનં અકિરિયં વદતિ તસ્મા, તં અકિરિયવાદં અત્તનિ સમ્પસ્સમાનો અપરમ્પિ પરિયાયં અનુજાનાતિ. તત્થ ચ **કાયદુચ્ચરિત**ન્તિ પાણાતિપાત-અદિન્નાદાન-મિચ્છાચારચેતના વેદિતબ્બા. **વચીદુચ્ચરિત**ન્તિ મુસાવાદ-પિસુણવાચા-ફરુસવાચા-સમ્ફપ્પલાપચેતના વેદિતબ્બા. **મનોદુચ્ચરિત**ન્તિ અભિજ્ઝાબ્યાપાદમિચ્છાદિટ્ઠિયો વેદિતબ્બા. ઠપેત્વા તે ધમ્મે, અવસેસા અકુસલા ધમ્મા ''**અનેકવિહિતા પાપકા અકુસલા ધમ્મા**''તિ વેદિતબ્બા.

૬. પુન બ્રાહ્મણો તમેવ અભિવાદનાદિકમ્મં ભગવતિ અપસ્સન્તો ઇમં ''આગમ્મ અયં લોકતન્તિ લોકપવેણી ઉચ્છિજ્જતી''તિ મઞ્ઞમાનો ભગવન્તં **ઉચ્છેદવાદો**તિ આહ. ભગવા પન યસ્મા અટ્ઠસુ લોભસહગતચિત્તેસુ પઞ્ચકામગુણિકરાગસ્સ દ્વીસુ અકુસલચિત્તેસુ ઉપ્પજ્જમાનકદોસસ્સ ચ અનાગામિમગ્ગેન ઉચ્છેદં વદતિ. સબ્બાકુસલસમ્ભવસ્સ પન નિરવસેસસ્સ મોહસ્સ અરહત્તમગ્ગેન ઉચ્છેદં વદતિ. ઠપેત્વા તે તયો, અવસેસાનં પાપકાનં અકુસલાનં ધમ્માનં યથાનુરૂપં ચતૂહિ મગ્ગેહિ ઉચ્છેદં વદતિ; તસ્મા તં ઉચ્છેદવાદં અત્તનિ સમ્પસ્સમાનો અપરમ્પિ પરિયાયં અનુજાનાતિ.

૭. પુન બ્રાહ્મણો ''જિગુચ્છતિ મઞ્ઞે સમણો ગોતમો ઇદં વયોવુડ્ઢાનં અભિવાદનાદિકુલસમુદાચારકમ્મં, તેન તં ન કરોતી''તિ મઞ્ઞમાનો ભગવન્તં **જેગુચ્છી**તિ આહ. ભગવા પન યસ્મા જિગુચ્છતિ કાયદુચ્ચરિતાદીહિ; કિં વુત્તં હોતિ ? યઞ્ચ તિવિધં કાયદુચ્ચરિતં, યઞ્ચ ચતુબ્બિધં વચીદુચ્ચરિતં, યઞ્ચ તિવિધં મનોદુચ્ચરિતં, યા ચ ઠપેત્વા તાનિ દુચ્ચરિતાનિ અવસેસાનં લામકટ્ઠેન પાપકાનં અકોસલ્લસમ્ભૂતટ્ઠેન અકુસલાનં ધમ્માનં સમાપત્તિ સમાપજ્જના સમઙ્ગિભાવો, તં સબ્બમ્પિ ગૂથં વિય મણ્ડનકજાતિયો પુરિસો જિગુચ્છતિ હિરીયતિ, તસ્મા તં

જેગુચ્છિતં અત્તનિ સમ્પસ્સમાનો અપરમ્પિ પરિયાયં અનુજાનાતિ. તત્થ “**કાયદુચ્ચરિતેના**”તિ ઉપયોગત્થે કરણવચનં દટ્ઠબ્બં.

૮. પુન બ્રાહ્મણો તમેવ અભિવાદનાદિકમ્મં ભગવતિ અપસ્સન્તો ‘‘અયં ઇમં લોકજેટ્ઠકકમ્મં વિનેતિ વિનાસેતિ, અથ વા યસ્મા એતં સામીચિકમ્મં ન કરોતિ તસ્મા અયં વિનેતબ્બો નિગ્ગણ્હિતબ્બો’’તિ મઞ્ઞમાનો ભગવન્તં **વેનયિકો**તિ આહ. તત્રાયં પદત્થો – વિનયતીતિ વિનયો, વિનાસેતીતિ વુત્તં હોતિ. વિનયો એવ **વેનયિકો**, વિનયં વા અરહતીતિ **વેનયિકો**, નિગ્ગહં અરહતીતિ વુત્તં હોતિ. ભગવા પન, યસ્મા રાગાદીનં વિનયાય વૂપસમાય ધમ્મં દેસેતિ, તસ્મા વેનયિકો હોતિ. અયમેવ ચેત્થ પદત્થો – વિનયાય ધમ્મં દેસેતીતિ વેનયિકો. વિચિત્રા હિ તદ્ધિતવુત્તિ! સ્વાયં તં વેનયિકભાવં અત્તનિ સમ્પસ્સમાનો અપરમ્પિ પરિયાયં અનુજાનાતિ.

૯. પુન બ્રાહ્મણો યસ્મા અભિવાદનાદીનિ સામીચિકમ્માનિ કરોન્તા વયોવુડ્ઢે તોસેન્તિ હાસેન્તિ, અકરોન્તા પન તાપેન્તિ વિહેસેન્તિ દોમનસ્સં નેસં ઉપ્પાદેન્તિ, ભગવા ચ તાનિ ન કરોતિ; તસ્મા ‘‘અયં વયોવુડ્ઢે તપતી’’તિ મઞ્ઞમાનો સપ્પુરિસાચારવિરહિતત્તા વા ‘‘કપણપુરિસો અય’’ન્તિ મઞ્ઞમાનો ભગવન્તં **તપસ્સી**તિ આહ. તત્રાયં પદત્થો – તપતીતિ તપો, રોસેતિ વિહેસેતીતિ વુત્તં હોતિ, સામીચિકમ્માકરણસ્સેતં નામં. તપો અસ્સ અત્થીતિ **તપસ્સી**. દુતિયે અત્થવિકપ્પે બ્યઞ્જનાનિ અવિચારેત્વા લોકે કપણપુરિસો ‘‘તપસ્સી’’તિ વુચ્ચતિ. ભગવા પન યે અકુસલા ધમ્મા લોકં તપનતો તપનીયાતિ વુચ્ચન્તિ, તેસં પહીનત્તા યસ્મા તપસ્સીતિ સઙ્ખ્યં ગતો, તસ્મા તં તપસ્સિતં અત્તનિ સમ્પસ્સમાનો અપરમ્પિ પરિયાયં અનુજાનાતિ. તત્રાયં પદત્થો – તપન્તીતિ તપા, અકુસલધમ્માનમેતં અધિવચનં. વુત્તમ્પિ હેતં – ‘‘ઇધ તપ્પતિ પેચ્ચ તપ્પતી’’તિ. તથા તે તપે અસ્સિ નિરસ્સિ પહાસિ વિદ્ધંસેસીતિ તપસ્સી.

૧૦. પુન બ્રાહ્મણો તં અભિવાદનાદિકમ્મં દેવલોકગબ્ભસમ્પત્તિયા દેવલોકપટિસન્ધિપટિલાભાય સંવત્તતીતિ મઞ્ઞમાનો ભગવતિ ચસ્સ અભાવં દિસ્વા ભગવન્તં **અપગબ્ભો**તિ આહ. કોધવસેન વા ભગવતો માતુકુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિગ્ગહણે દોસં દસ્સેન્તોપિ એવમાહ. તત્રાયં પદત્થો – ગબ્ભતો અપગતોતિ **અપગબ્ભો**, અભબ્બો દેવલોકૂપપત્તિં પાપુણિતુન્તિ અધિપ્પાયો. હીનો વા ગબ્ભો અસ્સાતિ અપગબ્ભો, દેવલોકગબ્ભપરિબાહિરત્તા આયતિં હીનગબ્ભપટિલાભભાગીતિ, હીનો વાસ્સ માતુકુચ્છિમ્હિ ગબ્ભવાસો અહોસીતિ અધિપ્પાયો. ભગવતો પન યસ્મા આયતિં ગબ્ભસેય્યા અપગતા, તસ્મા સો તં અપગબ્ભતં અત્તનિ સમ્પસ્સમાનો અપરમ્પિ પરિયાયં અનુજાનાતિ. તત્ર ચ **યસ્સ ખો બ્રાહ્મણ આયતિં ગબ્ભસેય્યા પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તિ પહીના**તિ એતેસં પદાનં એવમત્થો દટ્ઠબ્બો – બ્રાહ્મણ, યસ્સ પુગ્ગલસ્સ અનાગતે ગબ્ભસેય્યા, પુનબ્ભવે ચ અભિનિબ્બત્તિ અનુત્તરેન મગ્ગેન વિહતકારણત્તા પહીનાતિ. ગબ્ભસેય્યગ્ગહણેન ચેત્થ જલાબુજયોનિ ગહિતા. પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તિગ્ગહણેન ઇતરા તિસ્સોપિ.

અપિચ ગબ્ભસ્સ સેય્યા **ગબ્ભસેય્યા**, પુનબ્ભવો એવ અભિનિબ્બત્તિ **પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તી**તિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. યથા ચ વિઞ્ઞાણટ્ઠિતીતિ વુત્તેપિ ન વિઞ્ઞાણતો અઞ્ઞા ઠિતિ અત્થિ, એવમિધાપિ ન ગબ્ભતો અઞ્ઞા સેય્યાતિ વેદિતબ્બા. અભિનિબ્બત્તિ ચ નામ યસ્મા પુનબ્ભવભૂતાપિ અપુનબ્ભવભૂતાપિ અત્થિ, ઇધ ચ પુનબ્ભવભૂતા અધિપ્પેતા. તસ્મા વુત્તં – ‘‘પુનબ્ભવો એવ અભિનિબ્બત્તિ પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તી’’તિ.

૧૧. એવં આગતકાલતો પટ્ઠાય અરસરૂપતાદીહિ અટ્ઠહિ અક્કોસવત્થૂહિ અક્કોસન્તમ્પિ બ્રાહ્મણં ભગવા ધમ્મિસ્સરો ધમ્મરાજા ધમ્મસ્સામી તથાગતો અનુકમ્પાય સીતલેનેવ ચક્ખુના ઓલોકેન્તો યં ધમ્મધાતું પટિવિજ્ઝિત્વા દેસનાવિલાસપ્પત્તો હોતિ, તસ્સા ધમ્મધાતુયા સુપ્પટિવિદ્ધત્તા વિગતવલાહકે અન્તલિક્ખે સમબ્ભુગ્ગતો પુણ્ણચન્દો વિય સરદકાલે સૂરિયો વિય ચ બ્રાહ્મણસ્સ હદયન્ધકારં વિધમન્તો તાનિયેવ અક્કોસવત્થૂનિ તેન તેન પરિયાયેન અઞ્ઞથા દસ્સેત્વા, પુનપિ અત્તનો કરુણાવિપ્ફારં અટ્ઠહિ લોકધમ્મેહિ અકમ્પિયભાવેન પટિલદ્ધં, તાદિગુણલક્ખણં પથવીસમચિત્તતં અકુપ્પધમ્મતઞ્ચ પકાસેન્તો ''અયં બ્રાહ્મણો કેવલં પલિતસિરખણ્ડદન્તવલિત્તચતાદીહિ અત્તનો વુદ્ધભાવં સઞ્જાનાતિ, નો ચ ખો જાનાતિ અત્તાનં જાતિયા અનુગતં જરાય અનુસટં બ્યાધિના અભિભૂતં મરણેન અબ્ભાહતં વટ્ટખાણુભૂતં અજ્જ મરિત્વા પુન સ્વેવ ઉત્તાનસયનદારકભાવગમનીયં. મહન્તેન ખો પન ઉસ્સાહેન મમ સન્તિકં આગતો, તદસ્સ આગમનં સાત્થકં હોતૂ''તિ ચિન્તેત્વા ઇમસ્મિં લોકે અત્તનો અપ્પટિસમં પુરેજાતભાવં દસ્સેન્તો **સેય્યથાપિ બ્રાહ્મણા**તિઆદિના નયેન બ્રાહ્મણસ્સ ધમ્મદેસનં વડ્ઢેસિ.

તત્થ **સેય્યથા**તિ ઓપમ્મત્થે નિપાતો; **પી**તિ સમ્ભાવનત્થે; ઉભયેનાપિ યથા નામ બ્રાહ્મણાતિ દસ્સેતિ. **કુક્કુટિયા અણ્ડાનિ અટ્ઠ વા દસ વા દ્વાદસ વા**તિ એત્થ પન કિઞ્ચાપિ કુક્કુટિયા વુત્તપ્પકારતો ઊનાધિકાનિપિ અણ્ડાનિ હોન્તિ, અથ ખો વચનસિલિટ્ઠતાય એવં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. એવઞ્હિ લોકે સિલિટ્ઠવચનં હોતિ. **તાનસ્સૂ**તિ તાનિ અસ્સુ, ભવેય્યુન્તિ વુત્તં હોતિ. **કુક્કુટિયા સમ્મા અધિસયિતાની**તિ તાય જનેત્તિયા કુક્કુટિયા પક્ખે પસારેત્વા તેસં ઉપરિ સયન્તિયા સમ્મા અધિસયિતાનિ. **સમ્મા પરિસેદિતાની**તિ કાલેન કાલં ઉતું ગણ્હાપેન્તિયા સુટ્ઠુ સમન્તતો સેદિતાનિ, ઉસ્મીકતાનીતિ વુત્તં હોતિ. **સમ્મા પરિભાવિતાની**તિ કાલેન કાલં સુટ્ઠુ સમન્તતો ભાવિતાનિ, કુક્કુટગન્ધં ગાહાપિતાનીતિ વુત્તં હોતિ.

ઇદાનિ યસ્મા તાય કુક્કુટિયા એવં તીહિ પકારેહિ તાનિ અણ્ડાનિ પરિપાલિયમાનાનિ ન પૂતીનિ હોન્તિ. યોપિ નેસં અલ્લસિનેહો સો પરિયાદાનં ગચ્છતિ. કપાલં તનુકં હોતિ, પાદનખસિખા ચ મુખતુણ્ડકઞ્ચ ખરં હોતિ, કુક્કુટપોતકા પરિપાકં ગચ્છન્તિ, કપાલસ્સ તનુકત્તા બહિદ્ધા આલોકો અન્તો પઞ્ઞાયતિ. અથ તે કુક્કુટપોતકા ''ચિરં વત મયં સઙ્કુટિતહત્થપાદા સમ્બાધે સયિમ્હ, અયઞ્ચ બહિ આલોકો દિસ્સતિ, એત્થ દાનિ નો સુખવિહારો ભવિસ્સતી''તિ નિક્ખમિતુકામા હુત્વા કપાલં પાદેન પહરન્તિ, ગીવં પસારેન્તિ. તતો તં કપાલં દ્વેધા ભિજ્જતિ, કુક્કુટપોતકા પક્ખે વિધુનન્તા તઙ્ખણાનુરૂપં વિરવન્તા નિક્ખમન્તિ. એવં નિક્ખમન્તાનઞ્ચ નેસં યો પઠમતરં નિક્ખમતિ સો 'જેટ્ઠો'તિ વુચ્ચતિ. તસ્મા ભગવા તાય ઉપમાય અત્તનો જેટ્ઠકભાવં સાધેતુકામો બ્રાહ્મણં પુચ્છિ – ''**યો નુ ખો તેસં કુક્કુટચ્છાપકાનં...પે૰... કિન્તિ સ્વસ્સ વચનીયો**''તિ. તત્થ **કુક્કુટચ્છાપકાનન્તિ** કુક્કુટપોતકાનં. **કિન્તિ સ્વસ્સ વચનીયો**તિ સો કિન્તિ વચનીયો અસ્સ, કિન્તિ વત્તબ્બો ભવેય્ય જેટ્ઠો વા કનિટ્ઠો વાતિ. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ.

તતો બ્રાહ્મણો આહ – ''**જેટ્ઠોતિસ્સ ભો ગોતમ વચનીયો**''તિ. ભો, ગોતમ, સો **જેટ્ઠો** ઇતિ અસ્સ વચનીયો. કસ્માતિ ચે? સો હિ નેસં જેટ્ઠો, તસ્મા સો નેસં વુડ્ઢતરોતિ અત્થો. અથસ્સ ભગવા ઓપમ્મં સમ્પટિપાદેન્તો આહ – ''**એવમેવ ખો અહં બ્રાહ્મણા**''તિઆદિ. યથા સો કુક્કુટચ્છાપકો જેટ્ઠોતિ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ; એવં અહમ્પિ અવિજ્જાગતાય પજાય. અવિજ્જાગતાયાતિ **અવિજ્જા** વુચ્ચતિ અઞ્ઞાણં, તત્થ ગતાય. **પજાયા**તિ સત્તાધિવચનમેતં. તસ્મા એત્થ અવિજ્જણ્ડકોસસ્સ અન્તો પવિટ્ઠેસુ સત્તેસૂતિ એવં અત્થો દટ્ઠબ્બો. **અણ્ડભૂતાયા**તિ અણ્ડે ભૂતાય જાતાય સઞ્જાતાય. યથા હિ અણ્ડે નિબ્બત્તા એકચ્ચે સત્તા અણ્ડભૂતાતિ વુચ્ચન્તિ; એવમયં સબ્બાપિ

પજા અવિજ્જણ્ડકોસે નિબ્બત્તત્તા અણ્ડભૂતાતિ વુચ્ચતિ. **પરિયોનદ્ધાયા**તિ તેન અવિજ્જણ્ડકોસેન સમન્તતો ઓનદ્ધાય બદ્ધાય વેઠિતાય . **અવિજ્જણ્ડકોસં પદાલેત્વા**તિ તં અવિજ્જામયં અણ્ડકોસં ભિન્દિત્વા . **એકોવ લોકે**તિ સકલેપિ લોકસન્નિવાસે અહમેવ એકો અદુતિયો. **અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુદ્ધો**તિ અનુત્તરન્તિ ઉત્તરવિરહિતં સબ્બસેટ્ઠં. **સમ્માસમ્બોધિન્તિ** સમ્મા સામઞ્ચ બોધિં; અથ વા પસત્થં સુન્દરઞ્ચ બોધિં; બોધીતિ રુક્ખોપિ મગ્ગોપિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણમ્પિ નિબ્બાનમ્પિ વુચ્ચતિ. "બોધિરુક્ખમૂલે પઠમાભિસમ્બુદ્ધો"તિ (મહાવ॰ ૧; ઉદા॰ ૧) ચ "અન્તરા ચ ગયં અન્તરા ચ બોધિ"ન્તિ (મહાવ॰ ૧૧; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૫) ચ આગતટ્ઠાનેસુ હિ રુક્ખો બોધીતિ વુચ્ચતિ. "બોધિ વુચ્ચતિ ચતૂસુ મગ્ગેસુ ઞાણ"ન્તિ (ચૂળનિ॰ ખગ્ગવિસાણસુત્તનિદ્દેસ ૧૨૧) આગતટ્ઠાને મગ્ગો. "પપ્પોતિ બોધિં વરભૂરિમેધસો"તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૨૧૭) આગતટ્ઠાને સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં. "પત્વાન બોધિં અમતં અસઙ્ખત"ન્તિ આગતટ્ઠાને નિબ્બાનં. ઇધ પન ભગવતો અરહત્તમગ્ગઞાણં અધિપ્પેતં. સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણન્તિપિ વદન્તિ. અઞ્ઞેસં અરહત્તમગ્ગો અનુત્તરા બોધિ હોતિ, ન હોતીતિ? ન હોતિ. કસ્મા? અસબ્બગુણદાયકત્તા. તેસઞ્હિ કસ્સચિ અરહત્તમગ્ગો અરહત્તફલમેવ દેતિ, કસ્સચિ તિસ્સો વિજ્જા, કસ્સચિ છ અભિઞ્ઞા, કસ્સચિ ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા, કસ્સચિ સાવકપારમિઞાણં. પચ્ચેકબુદ્ધાનમ્પિ પચ્ચેકબોધિઞાણમેવ દેતિ. બુદ્ધાનં પન સબ્બગુણસમ્પત્તિં દેતિ, અભિસેકો વિય રઞ્ઞો સબ્બલોકિસ્સરિયભાવં. તસ્મા અઞ્ઞસ્સ કસ્સચિપિ અનુત્તરા બોધિ ન હોતીતિ. **અભિસમ્બુદ્ધો**તિ અબ્ભઞ્ઞાસિં પટિવિજ્ઝિં; પત્તોમ્હિ અધિગતોમ્હીતિ વુત્તં હોતિ.

ઇદાનિ યદેતં ભગવતા "**એવમેવ ખો અહં બ્રાહ્મણા**"તિ આદિના નયેન વુત્તં ઓપમ્મસમ્પટિપાદનં, તં એવમત્થેન સદ્ધિં સંસન્દિત્વા વેદિતબ્બં. યથા હિ તસ્સા કુક્કુટિયા અત્તનો અણ્ડેસુ અધિસયનાદિતિવિધકિરિયાકરણં; એવં બોધિપલ્લઙ્કે નિસિન્નસ્સ બોધિસત્તભૂતસ્સ ભગવતો અત્તનો ચિત્તસન્તાને અનિચ્ચં દુક્ખં અનત્તાતિ તિવિધાનુપસ્સનાકરણં. કુક્કુટિયા તિવિધકિરિયાસમ્પાદનેન અણ્ડાનં અપૂતિભાવો વિય બોધિસત્તભૂતસ્સ ભગવતો તિવિધાનુપસ્સનાસમ્પાદનેન વિપસ્સનાઞાણસ્સ અપરિહાનિ. કુક્કુટિયા તિવિધકિરિયાકરણેન અણ્ડાનં અલ્લસિનેહપરિયાદાનં વિય બોધિસત્તભૂતસ્સ ભગવતો તિવિધાનુપસ્સનાસમ્પાદનેન ભવત્તયાનુગતનિકન્તિસિનેહપરિયાદાનં. કુક્કુટિયા તિવિધકિરિયાકરણેન અણ્ડકપાલાનં તનુભાવો વિય બોધિસત્તભૂતસ્સ ભગવતો તિવિધાનુપસ્સનાસમ્પાદનેન અવિજ્જણ્ડકોસસ્સ તનુભાવો. કુક્કુટિયા તિવિધકિરિયાકરણેન કુક્કુટચ્છાપકસ્સ પાદનખસિખાતુણ્ડકાનં થદ્ધખરભાવો વિય બોધિસત્તભૂતસ્સ ભગવતો તિવિધાનુપસ્સનાસમ્પાદનેન વિપસ્સનાઞાણસ્સ તિક્ખખરવિપ્પસન્નસૂરભાવો. કુક્કુટિયા તિવિધકિરિયાકરણેન કુક્કુટચ્છાપકસ્સ પરિપાકકાલો વિય બોધિસત્તભૂતસ્સ ભગવતો તિવિધાનુપસ્સનાસમ્પાદનેન વિપસ્સનાઞાણસ્સ પરિપાકકાલો વડ્ઢિતકાલો ગબ્ભગ્ગહણકાલો વેદિતબ્બો.

તતો કુક્કુટિયા તિવિધકિરિયાકરણેન કુક્કુટચ્છાપકસ્સ પાદનખસિખાય વા મુખતુણ્ડકેન વા અણ્ડકોસં પદાલેત્વા પક્ખે પપ્ફોટેત્વા સોત્થિના અભિનિબ્ભિદાકાલો વિય બોધિસત્તભૂતસ્સ ભગવતો તિવિધાનુપસ્સનાસમ્પાદનેન વિપસ્સનાઞાણં ગબ્ભં ગણ્હાપેત્વા અનુપુબ્બાધિગતેન અરહત્તમગ્ગેન અવિજ્જણ્ડકોસં પદાલેત્વા અભિઞ્ઞાપક્ખે પપ્ફોટેત્વા સોત્થિના સકલબુદ્ધગુણસચ્છિકતકાલો વેદિતબ્બોતિ.

સ્વાહં બ્રાહ્મણ જેટ્ઠો સેટ્ઠો લોકસ્સાતિ સો અહં બ્રાહ્મણ યથા તેસં કુક્કુટપોતકાનં પઠમતરં અણ્ડકોસં પદાલેત્વા અભિનિબ્ભિદો કુક્કુટપોતકો જેટ્ઠો હોતિ; એવં અવિજ્જાગતાય પજાય તં અવિજ્જણ્ડકોસં પદાલેત્વા પઠમતરં અરિયાય જાતિયા જાતત્તા જેટ્ઠો વુડ્ઢતરોતિ સઙ્ખ્યં ગતો. સબ્બગુણેહિ પન અપ્પટિસમત્તા સેટ્ઠોતિ.

એવં ભગવા અત્તનો અનુત્તરં જેટ્ઠસેટ્ઠભાવં બ્રાહ્મણસ્સ પકાસેત્વા ઇદાનિ યાય પટિપદાય તં અધિગતો તં પટિપદં પુબ્બભાગતો પભુતિ દસ્સેતું "**આરદ્ધં ખો પન મે બ્રાહ્મણા**"તિઆદિમાહ. ઇમં વા ભગવતો અનુત્તરં જેટ્ઠસેટ્ઠભાવં સુત્વા બ્રાહ્મણસ્સ ચિત્તમેવમુપ્પન્નં – ''કાય નુ ખો પટિપદાય ઇમં પત્તો''તિ. તસ્સ ચિત્તમઞ્ઞાય ''ઇમાયાહં પટિપદાય ઇમં અનુત્તરં જેટ્ઠસેટ્ઠભાવં પત્તો''તિ દસ્સેન્તો એવમાહ. તત્થ **આરદ્ધં ખો પન મે બ્રાહ્મણ વીરિયં અહોસી**તિ બ્રાહ્મણ, ન મયા અયં અનુત્તરો જેટ્ઠસેટ્ઠભાવો કુસીતેન મુટ્ઠસ્સતિના સારદ્ધકાયેન વિક્ખિત્તચિત્તેન અધિગતો, અપિચ ખો તદધિગમાય આરદ્ધં ખો પન મે વીરિયં અહોસિ, બોધિમણ્ડે નિસિન્નેન મયા ચતુરઙ્ગસમન્નાગતં વીરિયં આરદ્ધં અહોસિ, પગ્ગહિતં અસિથિલપ્પવત્તિતન્તિ વુત્તં હોતિ. આરદ્ધત્તાયેવ ચ મે તં **અસલ્લીનં** અહોસિ. ન કેવલઞ્ચ વીરિયમેવ, સતિપિ મે આરમ્મણાભિમુખીભાવેન **ઉપટ્ઠિતા** અહોસિ. ઉપટ્ઠિતત્તાયેવ ચ **અસમ્મુટ્ઠા**. **પસ્સદ્ધો કાયો અસારદ્ધો**તિ કાયચિત્તપસ્સદ્ધિવસેન કાયોપિ મે પસ્સદ્ધો અહોસિ . તત્થ યસ્મા નામકાયે પસ્સદ્ધે રૂપકાયોપિ પસ્સદ્ધોયેવ હોતિ, તસ્મા નામકાયો રૂપકાયોતિ અવિસેસેત્વાવ પસ્સદ્ધો કાયોતિ વુત્તં. **અસારદ્ધો**તિ સો ચ ખો પસ્સદ્ધત્તાયેવ અસારદ્ધો, વિગતદરથોતિ વુત્તં હોતિ. **સમાહિતં ચિત્તં એકગ્ગ**ન્તિ ચિત્તમ્પિ મે સમ્મા આહિતં સુટ્ઠુ ઠપિતં અપ્પિતં વિય અહોસિ; સમાહિતત્તા એવ ચ એકગ્ગં અચલં નિપ્ફન્દનન્તિ. એત્તાવતા ઝાનસ્સ પુબ્બભાગપટિપદા કથિતા હોતિ.

પઠમજ્ઝાનકથા

ઇદાનિ ઇમાય પટિપદાય અધિગતં પઠમજ્ઝાનં આદિં કત્વા વિજ્જત્તયપરિયોસાનં વિસેસં દસ્સેન્તો "**સો ખો અહ**"ન્તિ આદિમાહ. તત્થ **વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહી**તિઆદીનં કિઞ્ચાપિ ''તત્થ કતમે કામા? છન્દો કામો, રાગો કામો, છન્દરાગો કામો; સઙ્કપ્પો કામો, રાગો કામો, સઙ્કપ્પરાગો કામો – ઇમે વુચ્ચન્તિ કામા. તત્થ કતમે અકુસલા ધમ્મા? કામચ્છન્દો...પે॰... વિચિકિચ્છા – ઇમે વુચ્ચન્તિ અકુસલા ધમ્મા. ઇતિ ઇમેહિ ચ કામેહિ ઇમેહિ ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ વિવિત્તો હોતિ પવિવિત્તો, તેન વુચ્ચતિ – 'વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહી'''તિઆદિના (વિભ॰ ૫૬૪) નયેન વિભઙ્ગેયેવ અત્થો વુત્તો. તથાપિ અટ્ઠકથાનયં વિના ન સુટ્ઠુ પાકટોતિ અટ્ઠકથાનયેનેવ નં પકાસયિસ્સામ.

સેય્યથિદં – **વિવિચ્ચેવ કામેહી**તિ કામેહિ વિવિચ્ચિત્વા વિના હુત્વા અપસક્કિત્વા. યો પનાયમેત્થ એવકારો, સો નિયમત્થોતિ વેદિતબ્બો. યસ્મા ચ નિયમત્થો, તસ્મા તસ્મિં પઠમજ્ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરણસમયે અવિજ્જમાનાનમ્પિ કામાનં તસ્સ પઠમજ્ઝાનસ્સ પટિપક્ખભાવં કામપરિચ્ચાગેનેવ ચસ્સ અધિગમં દીપેતિ. કથં? ''વિવિચ્ચેવ કામેહી''તિ એવઞ્હિ નિયમે કરિયમાને ઇદં પઞ્ઞાયતિ. નૂનિમસ્સ ઝાનસ્સ કામા પટિપક્ખભૂતા, યેસુ સતિ ઇદં ન પવત્તતિ, અન્ધકારે સતિ પદીપો વિય, તેસં પરિચ્ચાગેનેવ ચસ્સ અધિગમો હોતિ, ઓરિમતીરપરિચ્ચાગેન પારિમતીરસ્સેવ, તસ્મા નિયમં કરોતીતિ.

તત્થ સિયા – ''કસ્મા પનેસ પુબ્બપદેયેવ વુત્તો ન ઉત્તરપદે, કિં અકુસલેહિ ધમ્મેહિ અવિવિચ્ચાપિ ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરેય્યા''તિ? ન ખો પનેતં એવં દટ્ઠબ્બં. તન્નિસ્સરણતો હિ પુબ્બપદેએવ એસ વુત્તો. કામધાતુસમતિક્કમનતો હિ કામરાગપટિપક્ખતો ચ ઇદં ઝાનં કામાનમેવ નિસ્સરણં. યથાહ – ''કામાનમેતં નિસ્સરણં, યદિદં નેક્ખમ્મ''ન્તિ (ઇતિવુ॰ ૭૨). ઉત્તરપદેપિ પન યથા ''ઇધેવ, ભિક્ખવે, પઠમો સમણો, ઇધ દુતિયો સમણો''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૩૯) એત્થ એવકારો આનેત્વા વુચ્ચતિ, એવં વત્તબ્બો. ન હિ સક્કા ઇતો અઞ્ઞેહિપિ નીવરણસઙ્ખાતેહિ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ અવિવિચ્ચ ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરિતું . તસ્મા ''વિવિચ્ચેવ

કામેહિ વિવિચ્ચેવ અકુસલેહિ ધમ્મેહી''તિ એવં પદદ્વયેપિ એસ દટ્ઠબ્બો. પદદ્વયેપિ ચ કિઞ્ચાપિ ''વિવિચ્ચા''તિ ઇમિના સાધારણવચનેન તદઙ્ગવિવેકાદયો કાયવિવેકાદયો ચ સબ્બેપિ વિવેકા સઙ્ગહં ગચ્છન્તિ. તથાપિ કાયવિવેકો, ચિત્તવિવેકો, વિક્ખમ્ભનવિવેકોતિ તયો એવ ઇધ દટ્ઠબ્બા. ''કામેહી''તિ ઇમિના પન પદેન યે ચ નિદ્દેસે ''કતમે વત્થુકામા મનાપિયા રૂપા''તિઆદિના (મહાનિ॰ ૧; વિભ॰ ૯૬૪) નયેન વત્થુકામા વુત્તા, યે ચ તત્થેવ વિભઙ્ગે ચ ''છન્દો કામો''તિઆદિના (મહાનિ॰ ૧) નયેન કિલેસકામા વુત્તા, તે સબ્બેપિ સઙ્ગહિતા ઇચ્ચેવ દટ્ઠબ્બા. એવઞ્હિ સતિ ''વિવિચ્ચેવ કામેહી''તિ વત્થુકામેહિપિ વિવિચ્ચેવાતિ અત્થો યુજ્જતિ. તેન કાયવિવેકો વુત્તો હોતિ.

વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહીતિ કિલેસકામેહિ સબ્બાકુસલેહિ ધમ્મેહિ વા વિવિચ્ચાતિ અત્થો યુજ્જતિ. તેન ચિત્તવિવેકો વુત્તો હોતિ. પુરિમેન ચેત્થ વત્થુકામેહિ વિવેકવચનતોયેવ કામસુખપરિચ્ચાગો, દુતિયેન કિલેસકામેહિ વિવેકવચનતો નેક્ખમ્મસુખપરિગ્ગહો વિભાવિતો હોતિ. એવં વત્થુકામકિલેસકામવિવેકવચનતોયેવ ચ એતેસં પઠમેન સંકિલેસવત્થુપ્પહાનં, દુતિયેન સંકિલેસપ્પહાનં; પઠમેન લોલભાવસ્સ હેતુપરિચ્ચાગો, દુતિયેન બાલભાવસ્સ; પઠમેન ચ પયોગસુદ્ધિ, દુતિયેન આસયપોસનં વિભાવિતં હોતીતિ વિઞ્ઞાતબ્બં. એસ તાવ નયો ''કામેહી''તિ એત્થ વુત્તકામેસુ વત્થુકામપક્ખે.

કિલેસકામપક્ખે પન છન્દોતિ ચ રાગોતિ ચ એવમાદીહિ અનેકભેદો કામચ્છન્દોયેવ કામોતિ અધિપ્પેતો. સો ચ અકુસલપરિયાપન્નોપિ સમાનો, ''તત્થ કતમો કામછન્દો કામો''તિઆદિના નયેન વિભઙ્ગે ઝાનપટિપક્ખતો વિસું વુત્તો. કિલેસકામત્તા વા પુરિમપદે વુત્તો, અકુસલપરિયાપન્નત્તા દુતિયપદે. અનેકભેદતો ચસ્સ કામતોતિ અવત્વા કામેહીતિ વુત્તં. અઞ્ઞેસમ્પિ ચ ધમ્માનં અકુસલભાવે વિજ્જમાને ''તત્થ કતમે અકુસલા ધમ્મા કામચ્છન્દો''તિઆદિના નયેન વિભઙ્ગે (વિભ॰ ૫૬૪) ઉપરિઝાનઙ્ગપચ્ચનીકપટિપક્ખભાવદસ્સનતો નીવરણાનેવ વુત્તાનિ. નીવરણાનિ હિ ઝાનઙ્ગપચ્ચનીકાનિ, તેસં ઝાનઙ્ગાનેવ પટિપક્ખાનિ, વિદ્ધંસકાનીતિ વુત્તં હોતિ. તથા હિ ''સમાધિ કામચ્છન્દસ્સ પટિપક્ખો, પીતિ બ્યાપાદસ્સ, વિતક્કો થિનમિદ્ધસ્સ, સુખં ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચસ્સ, વિચારો વિચિકિચ્છાયા''તિ **પેટકે** વુત્તં.

એવમેત્થ ''વિવિચ્ચેવ કામેહી''તિ ઇમિના કામચ્છન્દસ્સ વિક્ખમ્ભનવિવેકો વુત્તો હોતિ. ''વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહી''તિ ઇમિના પઞ્ચન્નમ્પિ નીવરણાનં. અગ્ગહિતગ્ગહણેન પન પઠમેન કામચ્છન્દસ્સ, દુતિયેન સેસનીવરણાનં. તથા પઠમેન તીસુ અકુસલમૂલેસુ પઞ્ચકામગુણભેદવિસયસ્સ લોભસ્સ, દુતિયેન આઘાતવત્થુભેદાદિવિસયાનં દોસમોહાનં. ઓઘાદીસુ વા ધમ્મેસુ પઠમેન કામોઘ-કામયોગ-કામાસવ-કામુપાદાન-અભિજ્ઝાકાયગન્થ-કામરાગ-સંયોજનાનં, દુતિયેન અવસેસઓઘ-યોગાસવ-ઉપાદાન-ગન્થ-સંયોજનાનં. પઠમેન ચ તણ્હાય તંસમ્પયુત્તકાનઞ્ચ, દુતિયેન અવિજ્જાય તંસમ્પયુત્તકાનઞ્ચ. અપિચ પઠમેન લોભસમ્પયુત્તઅટ્ઠચિત્તુપ્પાદાનં, દુતિયેન સેસાનં ચતુન્નં અકુસલચિત્તુપ્પાદાનં વિક્ખમ્ભનવિવેકો વુત્તો હોતીતિ વેદિતબ્બો. અયં તાવ ''વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહી''તિ એત્થ અત્થપ્પકાસના.

એત્તાવતા ચ પઠમસ્સ ઝાનસ્સ પહાનઙ્ગં દસ્સેત્વા ઇદાનિ સમ્પયોગઙ્ગં દસ્સેન્તો **સવિતક્કં સવિચાર**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ વિતક્કનં વિતક્કો, ઊહનન્તિ વુત્તં હોતિ. સ્વાયં આરમ્મણે ચિત્તસ્સ અભિનિરોપનલક્ખણો, આહનનપરિયાહનનરસો. તથા હિ ''તેન યોગાવચરો આરમ્મણં વિતક્કાહતં વિતક્કપરિયાહતં કરોતી''તિ વુચ્ચતિ. આરમ્મણે ચિત્તસ્સ આનયનપચ્ચુપટ્ઠાનો. વિચરણં વિચારો,

અનુસઞ્ચરણન્તિ વુત્તં હોતિ. સ્વાયં આરમ્મણાનુમજ્જનલક્ખણો, તત્થ સહજાતાનુયોજનરસો, ચિત્તસ્સ અનુપ્પબન્ધનપચ્ચુપટ્ઠાનો. સન્તેપિ ચ નેસં કત્થચિ અવિપ્પયોગે ઓળારિકટ્ઠેન ઘણ્ટાભિઘાતસદ્દો વિય ચેતસો પઠમાભિનિપાતો વિતક્કો, સુખુમટ્ઠેન અનુરવો વિય અનુપ્પબન્ધો વિચારો. વિપ્ફારવા ચેત્થ વિતક્કો પરિપ્ફન્દનભાવો ચિત્તસ્સ, આકાસે ઉપ્પતિતુકામસ્સ પક્ખિનો પક્ખવિક્ખેપો વિય પદુમાભિમુખપાતો વિય ચ ગન્ધાનુબન્ધચેતસો ભમરસ્સ. સન્તવુત્તિ વિચારો નાતિપરિપ્ફન્દનભાવો ચિત્તસ્સ, આકાસે ઉપ્પતિતસ્સ પક્ખિનો પક્ખપ્પસારણં વિય પરિબ્ભમનં વિય ચ પદુમાભિમુખપતિતસ્સ ભમરસ્સ પદુમસ્સ ઉપરિભાગે. સો પન નેસં વિસેસો પઠમ-દુતિયજ્ઝાનેસુ પાકટો હોતિ. ઇતિ ઇમિના ચ વિતક્કેન ઇમિના ચ વિચારેન સહ વત્તતિ રુક્ખો વિય પુપ્ફેન ચ ફલેન ચાતિ ઇદં ઝાનં ''સવિતક્કં સવિચાર''ન્તિ વુચ્ચતિ. વિભઙ્ગે પન ''ઇમિના ચ વિતક્કેન ઇમિના ચ વિચારેન ઉપેતો હોતિ સમુપેતો''તિઆદિના (વિભ॰ ૫૬૫) નયેન પુગ્ગલાધિટ્ઠાના દેસના કતા. અત્થો પન તત્રાપિ એવમેવ દટ્ઠબ્બો.

વિવેકજન્તિ એત્થ વિવિત્તિ વિવેકો, નીવરણવિગમોતિ અત્થો. વિવિત્તોતિ વા વિવેકો, નીવરણવિવિત્તો ઝાનસમ્પયુત્તધમ્મરાસીતિ અત્થો. તસ્મા વિવેકા, તસ્મિં વા વિવેકે જાતન્તિ વિવેકજં. **પીતિસુખ**ન્તિ એત્થ પિનયતીતિ પીતિ, સા સમ્પિયાયનલક્ખણા કાયચિત્તપીનનરસા , ફરણરસા વા, ઓદગ્યપચ્ચુપટ્ઠાના. સુખનં સુખં, સુટ્ઠુ વા ખાદતિ ખનતિ ચ કાયચિત્તાબાધન્તિ સુખં, તં સાતલક્ખણં, સમ્પયુત્તકાનં ઉપબ્રૂહનરસં, અનુગ્ગહપચ્ચુપટ્ઠાનં. સતિપિ ચ નેસં કત્થચિ અવિપ્પયોગે ઇટ્ઠારમ્મણપટિલાભતુટ્ઠિ પીતિ, પટિલદ્ધરસાનુભવનં સુખં. યત્થ પીતિ તત્થ સુખં, યત્થ સુખં તત્થ ન નિયમતો પીતિ. સઙ્ખારક્ખન્ધસઙ્ગહિતા પીતિ, વેદનાક્ખન્ધસઙ્ગહિતં સુખં. કન્તારખિન્નસ્સ વનન્તોદકદસ્સનસવનેસુ વિય પીતિ, વનચ્છાયપ્પવેસનઉદકપરિભોગેસુ વિય સુખં. તસ્મિં તસ્મિં સમયે પાકટભાવતો ચેતં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. અયઞ્ચ પીતિ, ઇદઞ્ચ સુખં, અસ્સ ઝાનસ્સ, અસ્મિં વા ઝાને અત્થીતિ ઇદં ઝાનં ''પીતિસુખ''ન્તિ વુચ્ચતિ.

અથ વા પીતિ ચ સુખઞ્ચ પીતિસુખં, ધમ્મવિનયાદયો વિય. વિવેકજં પીતિસુખમસ્સ ઝાનસ્સ, અસ્મિં વા ઝાને અત્થીતિ એવમ્પિ વિવેકજંપીતિસુખં. યથેવ હિ ઝાનં, એવં પીતિસુખં પેત્થ વિવેકજમેવ હોતિ, તઞ્ચસ્સ અત્થીતિ તસ્મા એકપદેનેવ ''વિવેકજં પીતિસુખ''ન્તિપિ વત્તું યુજ્જતિ. વિભઙ્ગે પન ''ઇદં સુખં ઇમાય પીતિયા સહગત''ન્તિઆદિના (વિભ॰ ૫૬૭) નયેનેતં વુત્તં. અત્થો પન તત્રાપિ એવમેવ દટ્ઠબ્બો.

પઠમન્તિ ગણનાનુપુબ્બતા પઠમં, ઇદં પઠમં સમાપજ્જતીતિપિ પઠમં. પચ્ચનીકધમ્મે ઝાપેતીતિ **ઝાનં**, ઇમિના યોગિનો ઝાયન્તીતિપિ ઝાનં, પચ્ચનીકધમ્મે ડહન્તિ ગોચરં વા ચિન્તેન્તીતિ અત્થો. સયં વા તં ઝાયતિ ઉપનિજ્ઝાયતીતિ ઝાનં, તેનેવ ઉપનિજ્ઝાયનલક્ખણન્તિ વુચ્ચતિ. તદેતં આરમ્મણૂપનિજ્ઝાનં , લક્ખણૂપનિજ્ઝાનન્તિ દુવિધં હોતિ. તત્થ **આરમ્મણૂપનિજ્ઝાન**ન્તિ સહ ઉપચારેન અટ્ઠ સમાપત્તિયો વુચ્ચન્તિ. કસ્મા? કસિણાદિઆરમ્મણૂપનિજ્ઝાયનતો. **લક્ખણૂપનિજ્ઝાન**ન્તિ વિપસ્સનામગ્ગફલાનિ વુચ્ચન્તિ. કસ્મા? લક્ખણૂપનિજ્ઝાયનતો. એત્થ હિ વિપસ્સના અનિચ્ચલક્ખણાદીનિ ઉપનિજ્ઝાયતિ, વિપસ્સનાય ઉપનિજ્ઝાયનકિચ્ચં પન મગ્ગેન સિજ્ઝતીતિ મગ્ગો લક્ખણૂપનિજ્ઝાનન્તિ વુચ્ચતિ. ફલં પન નિરોધસ્સ તથલક્ખણં ઉપનિજ્ઝાયતીતિ લક્ખણૂપનિજ્ઝાનન્તિ વુચ્ચતિ. ઇમસ્મિં પનત્થે આરમ્મણૂપનિજ્ઝાનમેવ ઝાનન્તિ અધિપ્પેતં.

એત્થાહ – ‘‘કતમં પન તં ઝાનં નામ, યં સવિતક્કં સવિચારં…પે॰… પીતિસુખન્તિ એવં અપદેસં અરહતી’’તિ? વુચ્ચતે – યથા સધનો સપરિજનોતિઆદીસુ ઠપેત્વા ધનઞ્ચ પરિજનઞ્ચ અઞ્ઞો અપદેસારહો હોતિ, એવં ઠપેત્વા વિતક્કાદિધમ્મે અઞ્ઞં અપદેસારહં નત્થિ. યથા પન સરથા સપત્તિ સેનાતિ વુત્તે સેનઙ્ગેસુયેવ સેનાસમ્મુતિ, એવમિધ પઞ્ચસુ અઙ્ગેસુયેવ ઝાનસમ્મુતિ વેદિતબ્બા. કતમેસુ પઞ્ચસુ? વિતક્કો, વિચારો, પીતિ, સુખં, ચિત્તેકગ્ગતાતિ એતેસુ. એતાનેવ હિસ્સ ‘‘સવિતક્કં સવિચાર’’ન્તિઆદિના નયેન અઙ્ગભાવેન વુત્તાનિ. અવુત્તત્તા એકગ્ગતા અઙ્ગં ન હોતીતિ ચે તઞ્ચ ન. કસ્મા? વુત્તત્તા એવ. સાપિ હિ વિભઙ્ગે ‘‘ઝાનન્તિ વિતક્કો વિચારો પીતિ સુખં ચિત્તસ્સેકગ્ગતા’’તિ એવં વુત્તાયેવ. તસ્મા યથા સવિતક્કં સવિચારન્તિ, એવં સચિત્તેકગ્ગતન્તિ ઇધ અવુત્તેપિ ઇમિના વિભઙ્ગવચનેન ચિત્તેકગ્ગતાપિ અઙ્ગમેવાતિ વેદિતબ્બા. યેન હિ અધિપ્પાયેન ભગવતા ઉદ્દેસો કતો, સો એવ તેન વિભઙ્ગેપિ પકાસિતોતિ.

ઉપસમ્પજ્જાતિ ઉપગન્ત્વા, પાપુણિત્વાતિ વુત્તં હોતિ. ઉપસમ્પાદયિત્વા વા, નિપ્ફાદેત્વાતિ વુત્તં હોતિ. વિભઙ્ગે પન ‘‘ઉપસમ્પજ્જાતિ પઠમસ્સ ઝાનસ્સ લાભો પટિલાભો પત્તિ સમ્પત્તિ ફુસના સચ્છિકિરિયા ઉપસમ્પદા’’તિ વુત્તં. તસ્સાપિ એવમેવત્થો વેદિતબ્બો. **વિહાસિ**ન્તિ બોધિમણ્ડે નિસજ્જસઙ્ખાતેન ઇરિયાપથવિહારેન ઇતિવુત્તપ્પકારઝાનસમઙ્ગી હુત્વા અત્તભાવસ્સ ઇરિયં વુત્તિં પાલનં યપનં યાપનં ચારં વિહારં અભિનિપ્ફાદેસિન્તિ અત્થો. વુત્તઞ્હેતં વિભઙ્ગે – ‘‘વિહરતીતિ ઇરિયતિ વત્તતિ પાલેતિ યપેતિ યાપેતિ ચરતિ વિહરતિ, તેન વુચ્ચતિ વિહરતી’’તિ (વિભ॰ ૫૧૨).

કિં પન કત્વા ભગવા ઇમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહાસીતિ? કમ્મટ્ઠાનં ભાવેત્વા. કતરં? આનાપાનસ્સતિકમ્મટ્ઠાનં. અઞ્ઞેન તદત્થિકેન કિં કાતબ્બન્તિ? અઞ્ઞેનપિ એતં વા કમ્મટ્ઠાનં પથવીકસિણાદીનં વા અઞ્ઞતરં ભાવેતબ્બં. તેસં ભાવનાનયો વિસુદ્ધિમગ્ગે (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૫૫) વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. ઇધ પન વુચ્ચમાને અતિભારિયં વિનયનિદાનં હોતિ, તસ્મા પાળિયા અત્થપ્પકાસનમત્તમેવ કરોમાતિ.

પઠમજ્ઝાનકથા નિટ્ઠિતા.

દુતિયજ્ઝાનકથા

વિતક્કવિચારાનં વૂપસમાતિ વિતક્કસ્સ ચ વિચારસ્સ ચાતિ ઇમેસં દ્વિન્નં વૂપસમા સમતિક્કમા; દુતિયજ્ઝાનક્ખણે અપાતુભાવાતિ વુત્તં હોતિ. તત્થ કિઞ્ચાપિ દુતિયજ્ઝાને સબ્બેપિ પઠમજ્ઝાનધમ્મા ન સન્તિ, અઞ્ઞેયેવ હિ પઠમજ્ઝાને ફસ્સાદયો, અઞ્ઞે ઇધ; ઓળારિકસ્સ પન ઓળારિકસ્સ અઙ્ગસ્સ સમતિક્કમા પઠમજ્ઝાનતો પરેસં દુતિયજ્ઝાનાદીનં અધિગમો હોતીતિ દીપનત્થં ‘‘વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા’’તિ એવં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **અજ્ઝત્ત**ન્તિ ઇધ નિયકજ્ઝત્તમધિપ્પેતં. વિભઙ્ગે પન ‘‘અજ્ઝત્તં પચ્ચત્ત’’ન્તિ (વિભ॰ ૫૭૩) એત્તકમેવ વુત્તં. યસ્મા પન નિયકજ્ઝત્તં અધિપ્પેતં, તસ્મા અત્તનિ જાતં અત્તનો સન્તાને નિબ્બત્તન્તિ અયમેત્થ અત્થો.

સમ્પસાદનન્તિ સમ્પસાદનં વુચ્ચતિ સદ્ધા. સમ્પસાદનયોગતો ઝાનમ્પિ સમ્પસાદનં, નીલવણ્ણયોગતો નીલવત્થં વિય. યસ્મા વા તં ઝાનં સમ્પસાદનસમન્નાગતત્તા વિતક્કવિચારક્ખોભવૂપસમનેન ચેતો સમ્પસાદયતિ, તસ્માપિ સમ્પસાદનન્તિ વુત્તં. ઇમસ્મિઞ્ચ અત્થવિકપ્પે સમ્પસાદનં ચેતસોતિ એવં પદસમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. પુરિમસ્મિં પન અત્થવિકપ્પે ચેતસોતિ એતં એકોદિભાવેન સદ્ધિં યોજેતબ્બં. તત્રાયં અત્થયોજના –

એકો ઉદેતીતિ **એકોદિ**, વિતક્કવિચારેહિ અનજ્ઝારૂળ્હત્તા અગ્ગો સેટ્ઠો હુત્વા ઉદેતીતિ અત્થો. સેટ્ઠોપિ હિ લોકે એકોતિ વુચ્ચતિ. વિતક્કવિચારવિરહતો વા એકો અસહાયો હુત્વાતિપિ વત્તું વટ્ટતિ. અથ વા સમ્પયુત્તધમ્મે ઉદાયતીતિ ઉદિ, ઉટ્ઠાપેતીતિ અત્થો. સેટ્ઠટ્ઠેન એકો ચ સો ઉદિ ચાતિ એકોદિ, સમાધિસ્સેતં અધિવચનં. ઇતિ ઇમં એકોદિં ભાવેતિ વડ્ઢયતીતિ ઇદં દુતિયજ્ઝાનં **એકોદિભાવં**. સો પનાયં એકોદિ યસ્મા ચેતસો, ન સત્તસ્સ ન જીવસ્સ, તસ્મા એતં **ચેતસો એકોદિભાવ**ન્તિ વુત્તં.

નનુ ચાયં સદ્ધા પઠમજ્ઝાનેપિ અત્થિ, અયઞ્ચ એકોદિનામકો સમાધિ; અથ કસ્મા ઇદમેવ સમ્પસાદનં ‘‘ચેતસો એકોદિભાવઞ્ચા’’તિ વુત્તન્તિ? વુચ્ચતે – અદુઞ્હિ પઠમજ્ઝાનં વિતક્કવિચારક્ખોભેન વીચિતરઙ્ગસમાકુલમિવ જલં ન સુપ્પસન્નં હોતિ, તસ્મા સતિયાપિ સદ્ધાય સમ્પસાદનન્તિ ન વુત્તં. ન સુપ્પસન્નત્તાયેવ ચેત્થ સમાધિપિ ન સુટ્ઠુ પાકટો, તસ્મા એકોદિભાવન્તિપિ ન વુત્તં. ઇમસ્મિં પન ઝાને વિતક્કવિચારપલિબોધાભાવેન લદ્ધોકાસા બલવતી સદ્ધા, બલવસદ્ધાસહાયપ્પટિલાભેનેવ ચ સમાધિપિ પાકટો; તસ્મા ઇદમેવ એવં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. વિભઙ્ગે પન ‘‘સમ્પસાદનન્તિ યા સદ્ધા સદ્દહના ઓકપ્પના અભિપ્પસાદો, ચેતસો એકોદિભાવન્તિ યા ચિત્તસ્સ ઠિતિ...પે॰... સમ્માસમાધી’’તિ એત્તકમેવ વુત્તં. એવં વુત્તેન પનેતેન સદ્ધિં અયં અત્થવણ્ણના યથા ન વિરુજ્ઝતિ અઞ્ઞદત્થુ સંસન્દતિ ચેવ સમેતિ ચ એવં વેદિતબ્બા.

અવિતક્કં અવિચારન્તિ ભાવનાય પહીનત્તા એતસ્મિં એતસ્સ વા વિતક્કો નત્થીતિ અવિતક્કં. ઇમિનાવ નયેન અવિચારં. વિભઙ્ગેપિ (વિભ॰ ૫૭૬) વુત્તં ‘‘ઇતિ અયઞ્ચ વિતક્કો અયઞ્ચ વિચારો સન્તા હોન્તિ સમિતા વૂપસન્તા અત્થઙ્ગતા અબ્ભત્થઙ્ગતા અપ્પિતા બ્યપ્પિતા સોસિતા વિસોસિતા બ્યન્તીકતા, તેન વુચ્ચતિ અવિતક્કં અવિચાર’’ન્તિ.

એત્થાહ – નનુ ચ ‘‘વિતક્કવિચારાનં વૂપસમાતિ ઇમિનાપિ અયમત્થો સિદ્ધો, અથ કસ્મા પુન વુત્તં અવિતક્કં અવિચાર’’ન્તિ? વુચ્ચતે – એવમેતં સિદ્ધો વાયમત્થો, ન પનેતં તદત્થદીપકં; નનુ અવોચુમ્હ – ‘‘ઓળારિકસ્સ પન ઓળારિકસ્સ અઙ્ગસ્સ સમતિક્કમા પઠમજ્ઝાનતો પરેસં દુતિયજ્ઝાનાદીનં અધિગમો હોતીતિ દીપનત્થં વિતક્કવિચારાનં વૂપસમાતિ એવં વુત્ત’’ન્તિ.

અપિચ વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા ઇદં સમ્પસાદનં, ન કિલેસકાલુસિયસ્સ. વિતક્કવિચારાનઞ્ચ વૂપસમા એકોદિભાવં ન ઉપચારજ્ઝાનમિવ નીવરણપ્પહાના, ન પઠમજ્ઝાનમિવ ચ અઙ્ગપાતુભાવાતિ એવં સમ્પસાદનએકોદિભાવાનં હેતુપરિદીપકમિદં વચનં. તથા વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા ઇદં અવિતક્કઅવિચારં, ન તતિયચતુત્થજ્ઝાનાનિ વિય ચક્ખુવિઞ્ઞાણાદીનિ વિય ચ અભાવાતિ એવં અવિતક્કઅવિચારભાવસ્સ હેતુપરિદીપકઞ્ચ, ન વિતક્કવિચારાભાવમત્તપરિદીપકં. વિતક્કવિચારાભાવમત્તપરિદીપકમેવ પન ‘‘અવિતક્કં અવિચાર’’ન્તિ ઇદં વચનં, તસ્મા પુરિમં વત્વાપિ પુન વત્તબ્બમેવાતિ.

સમાધિજન્તિ પઠમજ્ઝાનસમાધિતો સમ્પયુત્તસમાધિતો વા જાતન્તિ અત્થો. તત્થ કિઞ્ચાપિ પઠમમ્પિ સમ્પયુત્તસમાધિતો જાતં, અથ ખો અયમેવ ‘‘સમાધી’’તિ વત્તબ્બતં અરહતિ વિતક્કવિચારક્ખોભવિરહેન અતિવિય અચલત્તા સુપ્પસન્નત્તા ચ. તસ્મા ઇમસ્સ વણ્ણભણનત્થં ઇદમેવ ‘‘સમાધિજ’’ન્તિ વુત્તં. **પીતિસુખ**ન્તિ ઇદં વુત્તનયમેવ.

દુતિયન્તિ ગણનાનુપુબ્બતો દુતિયં, ઇદં દુતિયં સમાપજ્જતીતિપિ દુતિયં. **ઝાનન્તિ** એત્થ પન યથા પઠમજ્ઝાનં વિતક્કાદીહિ પઞ્ચઙ્ગિકં હોતિ, એવમિદં સમ્પસાદાદીહિ ''ચતુરઙ્ગિક''ન્તિ વેદિતબ્બં. યથાહ – ''ઝાનન્તિ સમ્પસાદો, પીતિ, સુખં, ચિત્તસ્સેકગ્ગતા''તિ (વિભ॰ ૫૮૦). પરિયાયોયેવ ચેસો. સમ્પસાદનં પન ઠપેત્વા નિપ્પરિયાયેન તિવઙ્ગિકમેવેતં હોતિ. યથાહ – ''કતમં તસ્મિં સમયે તિવઙ્ગિકં ઝાનં હોતિ? પીતિ, સુખં, ચિત્તસ્સેકગ્ગતા''તિ (ધ॰ સ॰ ૧૬૧). સેસં વુત્તનયમેવાતિ.

દુતિયજ્ઝાનકથા નિટ્ઠિતા.

તતિયજ્ઝાનકથા

પીતિયા ચ વિરાગાતિ એત્થ વુત્તત્થાયેવ પીતિ. **વિરાગોતિ** તસ્સા જિગુચ્છનં વા સમતિક્કમો વા. ઉભિન્નમન્તરા ''ચ'' સદ્દો સમ્પિણ્ડનત્થો, સો હિ વૂપસમં વા સમ્પિણ્ડેતિ વિતક્કવિચારવૂપસમં વા. તત્થ યદા વૂપસમમેવ સમ્પિણ્ડેતિ, તદા પીતિયા વિરાગા ચ, કિઞ્ચ ભિય્યો વૂપસમા ચાતિ એવં યોજના વેદિતબ્બા. ઇમિસ્સા ચ યોજનાયં વિરાગો જિગુચ્છનત્થો હોતિ. તસ્મા પીતિયા જિગુચ્છના ચ વૂપસમા ચાતિ અયમત્થો દટ્ઠબ્બો. યદા પન વિતક્કવિચારવૂપસમં સમ્પિણ્ડેતિ, તદા પીતિયા ચ વિરાગા, કિઞ્ચ ભિય્યો વિતક્કવિચારાનઞ્ચ વૂપસમાતિ એવં યોજના વેદિતબ્બા. ઇમિસ્સા ચ યોજનાયં વિરાગો સમતિક્કમનત્થો હોતિ. તસ્મા પીતિયા ચ સમતિક્કમા, વિતક્કવિચારાનઞ્ચ વૂપસમાતિ અયમત્થો દટ્ઠબ્બો.

કામઞ્ચેતે વિતક્કવિચારા દુતિયજ્ઝાનેયેવ વૂપસન્તા ઇમસ્સ પન ઝાનસ્સ મગ્ગપરિદીપનત્થં વણ્ણભણનત્થઞ્ચેતં વુત્તં. ''વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા''તિ હિ વુત્તે ઇદં પઞ્ઞાયતિ – ''નૂન વિતક્કવિચારવૂપસમો મગ્ગો ઇમસ્સ ઝાનસ્સા''તિ. યથા ચ તતિયે અરિયમગ્ગે અપ્પહીનાનમ્પિ સક્કાયદિટ્ઠાદીનં ''પઞ્ચન્નં ઓરમ્ભાગિયાનં સંયોજનાનં પહાના''તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૧૩૨) એવં પહાનં વુચ્ચમાનં વણ્ણભણનં હોતિ તદધિગમાય ઉસ્સુકાનં ઉસ્સાહજનકં; એવમેવં ઇધ અવૂપસન્તાનમ્પિ વિતક્કવિચારાનં વૂપસમો વુચ્ચમાનો વણ્ણભણનં હોતિ. તેનાયમત્થો વુત્તો – ''પીતિયા ચ સમતિક્કમા, વિતક્કવિચારાનઞ્ચ વૂપસમા''તિ.

ઉપેક્ખકો ચ વિહાસિન્તિ એત્થ ઉપપત્તિતો ઇક્ખતીતિ ઉપેક્ખા, સમં પસ્સતિ, અપક્ખપતિતાવ હુત્વા પસ્સતીતિ અત્થો. તાય વિસદાય વિપુલાય થામગતાય સમન્નાગતત્તા તતિયજ્ઝાનસમઙ્ગી ''ઉપેક્ખકો''તિ વુચ્ચતિ. ઉપેક્ખા પન દસવિધા હોતિ – છળઙ્ગુપેક્ખા, બ્રહ્મવિહારુપેક્ખા, બોજ્ઝઙ્ગુપેક્ખા, વીરિયુપેક્ખા, સઙ્ખારુપેક્ખા, વેદનુપેક્ખા, વિપસ્સનુપેક્ખા, તત્રમજ્ઝત્તુપેક્ખા, ઝાનુપેક્ખા, પારિસુદ્ધુપેક્ખાતિ. એવમયં દસવિધાપિ તત્થ તત્થ આગતનયતો ભૂમિપુગ્ગલચિત્તારમ્મણતો, ખન્ધસઙ્ગહ-એકક્ખણકુસલત્તિકસઙ્ખેપવસેન ચ **અટ્ઠસાલિનિયા** ધમ્મસઙ્ગહટ્ઠકથાય વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા. ઇધ પન વુચ્ચમાના વિનયનિદાનં અતિભારિયં કરોતીતિ ન વુત્તા. લક્ખણાદિતો પન ઇધ અધિપ્પેતુપેક્ખા મજ્ઝત્તલક્ખણા, અનાભોગરસા, અબ્યાપારપચ્ચુપટ્ઠાના, પીતિવિરાગપદટ્ઠાનાતિ.

એત્થાહ – નનુ ચાયં અત્થતો તત્રમજ્ઝત્તુપેક્ખાવ હોતિ, સા ચ પઠમદુતિયજ્ઝાનેસુપિ અત્થિ, તસ્મા તત્રાપિ ''ઉપેક્ખકો ચ વિહાસિ''ન્તિ એવમયં વત્તબ્બા સિયા, સા કસ્મા ન વુત્તાતિ? અપરિબ્યત્તકિચ્ચતો. અપરિબ્યત્તઞ્હિ તસ્સા તત્થ કિચ્ચં, વિતક્કાદીહિ અભિભૂતત્તા. ઇધ પનાયં વિતક્કવિચારપીતીહિ અનભિભૂતત્તા ઉક્ખિત્તસિરા વિય હુત્વા પરિબ્યત્તકિચ્ચા જાતા, તસ્મા વુત્તાતિ.

નિટ્ઠિતા ‘‘ઉપેક્ખકો ચ વિહાસિ’’ન્તિ એતસ્સ સબ્બસો અત્થવણ્ણના.

ઇદાનિ સતો ચ સમ્પજાનોતિ એત્થ સરતીતિ **સતો**, સમ્પજાનાતીતિ **સમ્પજાનો**. પુગ્ગલેન સતિ ચ સમ્પજઞ્ઞઞ્ચ વુત્તં. તત્થ સરણલક્ખણા સતિ, અસમ્મુસ્સનરસા, આરક્ખપચ્ચુપટ્ઠાના; અસમ્મોહલક્ખણં સમ્પજઞ્ઞં, તીરણરસં, પવિચયપચ્ચુપટ્ઠાનં. તત્થ કિઞ્ચાપિ ઇદં સતિસમ્પજઞ્ઞં પુરિમજ્ઝાનેસુપિ અત્થિ, મુટ્ઠસ્સતિસ્સ હિ અસમ્પજાનસ્સ ઉપચારજ્ઝાનમત્તમ્પિ ન સમ્પજ્જતિ, પગેવ અપ્પના; ઓળારિકત્તા પન તેસં ઝાનાનં ભૂમિયં વિય પુરિસસ્સ ચિત્તસ્સ ગતિ સુખા હોતિ, અબ્યત્તં તત્થ સતિસમ્પજઞ્ઞકિચ્ચં. ઓળારિકઙ્ગપ્પહાનેન પન સુખુમત્તા ઇમસ્સ ઝાનસ્સ પુરિસસ્સ ખુરધારાયં વિય સતિસમ્પજઞ્ઞકિચ્ચપરિગ્ગહિતાયેવ ચિત્તસ્સ ગતિ ઇચ્છિતબ્બાતિ ઇધેવ વુત્તં. કિઞ્ચ ભિય્યો? યથાપિ ધેનુપગો વચ્છો ધેનુતો અપનીતો અરક્ખિયમાનો પુનદેવ ધેનું ઉપગચ્છતિ; એવમિદં તતિયજ્ઝાનસુખં પીતિતો અપનીતમ્પિ સતિસમ્પજઞ્ઞારક્ખેન અરક્ખિયમાનં પુનદેવ પીતિં ઉપગચ્છેય્ય પીતિસમ્પયુત્તમેવ સિયા. સુખે વાપિ સત્તા રજ્જન્તિ, ઇદઞ્ચ અતિમધુરં સુખં, તતો પરં સુખાભાવા . સતિસમ્પજઞ્ઞાનુભાવેન પનેત્થ સુખે અસારજ્જના હોતિ, નો અઞ્ઞથાતિ ઇમમ્પિ અત્થવિસેસં દસ્સેતું ઇદં ઇધેવ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

ઇદાનિ **સુખઞ્ચ કાયેન પટિસંવેદેસિ**ન્તિ એત્થ કિઞ્ચાપિ તતિયજ્ઝાનસમઙ્ગિનો સુખપ્પટિસંવેદનાભોગો નત્થિ, એવં સન્તેપિ યસ્મા તસ્સ નામકાયેન સમ્પયુત્તં સુખં, યં વા તં નામકાયસમ્પયુત્તં સુખં, તંસમુટ્ઠાનેનસ્સ યસ્મા અતિપણીતેન રૂપેન રૂપકાયો ફુટો, યસ્સ ફુટત્તા ઝાના વુટ્ઠિતોપિ સુખં પટિસંવેદેય્ય, તસ્મા એતમત્થં દસ્સેન્તો ‘‘સુખઞ્ચ કાયેન પટિસંવેદેસિ’’ન્તિ આહ.

ઇદાનિ **યં તં અરિયા આચિક્ખન્તિ ઉપેક્ખકો સતિમા સુખવિહારી**તિ એત્થ યંઝાનહેતુ યંઝાનકારણા તં તતિયજ્ઝાનસમઙ્ગીપુગ્ગલં બુદ્ધાદયો અરિયા આચિક્ખન્તિ દેસેન્તિ પઞ્ઞપેન્તિ પટ્ઠપેન્તિ વિવરન્તિ વિભજન્તિ ઉત્તાનીકરોન્તિ પકાસેન્તિ, પસંસન્તીતિ અધિપ્પાયો. કિન્તિ? ‘‘ઉપેક્ખકો સતિમા સુખવિહારી’’તિ. તં તતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહાસિન્તિ એવમેત્થ યોજના વેદિતબ્બા.

કસ્મા પન તં તે એવં પસંસન્તીતિ? પસંસારહતો. અયઞ્હિ યસ્મા અતિમધુરસુખે સુખપારમિપ્પત્તેપિ તતિયજ્ઝાને ઉપેક્ખકો, ન તત્થ સુખાભિસઙ્ગેન આકડ્ઢીયતિ, યથા ચ પીતિ ન ઉપ્પજ્જતિ; એવં ઉપટ્ઠિતસ્સતિતાય સતિમા. યસ્મા ચ અરિયકન્તં અરિયજનસેવિતમેવ ચ અસંકિલિટ્ઠં સુખં નામકાયેન પટિસંવેદેતિ, તસ્મા પસંસારહો. ઇતિ પસંસારહતો નં અરિયા તે એવં પસંસાહેતુભૂતે ગુણે પકાસેન્તા ‘‘ઉપેક્ખકો સતિમા સુખવિહારી’’તિ એવં પસંસન્તીતિ વેદિતબ્બં.

તતિયન્તિ ગણનાનુપુબ્બતો તતિયં. ઇદં તતિયં સમાપજ્જતીતિપિ તતિયં. **ઝાન**ન્તિ એત્થ ચ યથા દુતિયં સમ્પસાદાદીહિ ચતુરઙ્ગિકં; એવમિદં ઉપેક્ખાદીહિ પઞ્ચઙ્ગિકં. યથાહ – ‘‘ઝાનન્તિ ઉપેક્ખા સતિ સમ્પજઞ્ઞં સુખં ચિત્તસ્સ એકગ્ગતા’’તિ (વિભ॰ ૫૯૧). પરિયાયોયેવ ચેસો. ઉપેક્ખાસતિસમ્પજઞ્ઞાનિ પન ઠપેત્વા નિપ્પરિયાયેન દુવઙ્ગિકમેવેતં હોતિ. યથાહ – ‘‘કતમં તસ્મિં સમયે દુવઙ્ગિકં ઝાનં હોતિ ? સુખં, ચિત્તસ્સેકગ્ગતા’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૬૩). સેસં વુત્તનયમેવાતિ.

તતિયજ્ઝાનકથા નિટ્ઠિતા.

ચતુત્થજ્ઝાનકથા

સુખસ્સ ચ પહાના દુક્ખસ્સ ચ પહાનાતિ કાયિકસુખસ્સ ચ કાયિકદુક્ખસ્સ ચ પહાના. **પુબ્બેવા**તિ તઞ્ચ ખો પુબ્બેવ, ન ચતુત્થજ્ઝાનક્ખણે . **સોમનસ્સદોમનસ્સાનં અત્થઙ્ગમા**તિ ચેતસિકસુખસ્સ ચ ચેતસિકદુક્ખસ્સ ચાતિ ઇમેસમ્પિ દ્વિન્નં પુબ્બેવ અત્થઙ્ગમા પહાના ઇચ્ચેવ વુત્તં હોતિ. કદા પન નેસં પહાનં હોતિ? ચતુન્નં ઝાનાનં ઉપચારક્ખણે. સોમનસ્સઞ્હિ ચતુત્થજ્ઝાનસ્સ ઉપચારક્ખણેયેવ પહીયતિ, દુક્ખદોમનસ્સસુખાનિ પઠમદુતિયતતિયાનં ઉપચારક્ખણેસુ. એવમેતેસં પહાનક્કમેન અવુત્તાનં, ઇન્દ્રિયવિભઙ્ગે પન ઇન્દ્રિયાનં ઉદ્દેસક્કમેનેવ ઇધાપિ વુત્તાનં સુખદુક્ખસોમનસ્સ દોમનસ્સાનં પહાનં વેદિતબ્બં.

યદિ પનેતાનિ તસ્સ તસ્સ ઝાનસ્સુપચારક્ખણેયેવ પહીયન્તિ, અથ કસ્મા ''કત્થ ચુપ્પન્નં દુક્ખિન્દ્રિયં અપરિસેસં નિરુજ્ઝતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ વિવિચ્ચેવ કામેહિ...પે॰... પઠમજ્ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ, એત્થુપ્પન્નં દુક્ખિન્દ્રિયં અપરિસેસં નિરુજ્ઝતિ. કત્થ ચુપ્પન્નં દોમનસ્સિન્દ્રિયં... સુખિન્દ્રિયં... સોમનસ્સિન્દ્રિયં અપરિસેસં નિરુજ્ઝતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સુખસ્સ ચ પહાના...પે॰... ચતુત્થજ્ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ, એત્થુપ્પન્નં સોમનસ્સિન્દ્રિયં અપરિસેસં નિરુજ્ઝતી''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૫૧૦) એવં ઝાનેસ્વેવ નિરોધો વુત્તોતિ? અતિસયનિરોધત્તા. અતિસયનિરોધો હિ નેસં પઠમજ્ઝાનાદીસુ, ન નિરોધોયેવ; નિરોધોયેવ પન ઉપચારક્ખણે, નાતિસયનિરોધો. તથા હિ નાનાવજ્જને પઠમજ્ઝાનૂપચારે નિરુદ્ધસ્સાપિ દુક્ખિન્દ્રિયસ્સ ડંસમકસાદિસમ્ફસ્સેન વા વિસમાસનુપતાપેન વા સિયા ઉપ્પત્તિ, ન ત્વેવ અન્તોઅપ્પનાયં. ઉપચારે વા નિરુદ્ધમ્પેતં ન સુટ્ઠુ નિરુદ્ધં હોતિ; પટિપક્ખેન અવિહતત્તા. અન્તોઅપ્પનાયં પન પીતિફરણેન સબ્બો કાયો સુખોક્કન્તો હોતિ. સુખોક્કન્તકાયસ્સ ચ સુટ્ઠુ નિરુદ્ધં હોતિ દુક્ખિન્દ્રિયં; પટિપક્ખેન વિહતત્તા. નાનાવજ્જને એવ ચ દુતિયજ્ઝાનૂપચારે પહીનસ્સ દોમનસ્સિન્દ્રિયસ્સ યસ્મા એતં વિતક્કવિચારપ્પચ્ચયેપિ કાયકિલમથે ચિત્તુપઘાતે ચ સતિ ઉપ્પજ્જતિ, વિતક્કવિચારાભાવે નેવ ઉપ્પજ્જતિ. યત્થ પન ઉપ્પજ્જતિ તત્થ વિતક્કવિચારભાવે. અપ્પહીના એવ ચ દુતિયજ્ઝાનૂપચારે વિતક્કવિચારાતિ તત્થસ્સ સિયા ઉપ્પત્તિ; અપ્પહીનપચ્ચયત્તા. ન ત્વેવ દુતિયજ્ઝાને; પહીનપચ્ચયત્તા. તથા તતિયજ્ઝાનૂપચારે પહીનસ્સાપિ સુખિન્દ્રિયસ્સ પીતિસમુટ્ઠાનપણીતરૂપફુટકાયસ્સ સિયા ઉપ્પત્તિ, ન ત્વેવ તતિયજ્ઝાને. તતિયજ્ઝાને હિ સુખસ્સ પચ્ચયભૂતા પીતિ સબ્બસો નિરુદ્ધાતિ. તથા ચતુત્થજ્ઝાનૂપચારે પહીનસ્સાપિ સોમનસ્સિન્દ્રિયસ્સ આસન્નત્તા, અપ્પનાપ્પત્તાય ઉપેક્ખાય અભાવેન સમ્મા અનતિક્કન્તત્તા ચ સિયા ઉપ્પત્તિ, ન ત્વેવ ચતુત્થજ્ઝાને. તસ્મા એવ ચ ''એત્થુપ્પન્નં દુક્ખિન્દ્રિયં અપરિસેસં નિરુજ્ઝતી''તિ તત્થ તત્થ અપરિસેસગ્ગહણં કતન્તિ.

એત્થાહ – ''અથેવં તસ્સ તસ્સ ઝાનસ્સૂપચારે પહીનાપિ એતા વેદના ઇધ કસ્મા સમાહટી''તિ? સુખગ્ગહણત્થં. યા હિ અયં ''અદુક્ખમસુખ''ન્તિ એત્થ અદુક્ખમસુખા વેદના વુત્તા, સા સુખુમા અતિદુબ્બિઞ્ઞેય્યા ન સક્કા સુખેન ગહેતું. તસ્મા યથા નામ દુટ્ઠસ્સ યથા વા તથા વા ઉપસઙ્કમિત્વા ગહેતું અસક્કુણેય્યસ્સ ગોણસ્સ ગહણત્થં ગોપો એકસ્મિં વજે સબ્બે ગાવો સમાહરતિ, અથેકેકં નીહરન્તો પટિપાટિયા આગતં ''અયં સો, ગણ્હથ ન''ન્તિ તમ્પિ ગાહાપયતિ; એવમેવ ભગવા સુખગ્ગહણત્થં સબ્બા એતા સમાહરિ. એવઞ્હિ સમાહટા એતા દસ્સેત્વા ''યં નેવ સુખં ન દુક્ખં ન સોમનસ્સં ન દોમનસ્સં, અયં અદુક્ખમસુખા વેદના''તિ સક્કા હોતિ એસા ગાહયિતું.

અપિચ અદુક્ખમસુખાય ચેતોવિમુત્તિયા પચ્ચયદસ્સનત્થઞ્ચાપિ એતા વુત્તાતિ વેદિતબ્બા. સુખપ્પહાનાદયો હિ તસ્સા પચ્ચયા. યથાહ – ''ચત્તારો ખો, આવુસો, પચ્ચયા અદુક્ખમસુખાય ચેતોવિમુત્તિયા સમાપત્તિયા. ઇધાવુસો, ભિક્ખુ, સુખસ્સ ચ પહાના...પે॰... ચતુત્થજ્ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. ઇમે ખો, આવુસો, ચત્તારો પચ્ચયા અદુક્ખમસુખાય ચેતોવિમુત્તિયા સમાપત્તિયા''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૪૫૮). યથા વા અઞ્ઞત્થ પહીનાપિ સક્કાયદિટ્ઠિઆદયો તતિયમગ્ગસ્સ વણ્ણભણનત્થં તત્થ પહીનાતિ વુત્તા; એવં વણ્ણભણનત્થમ્પેતસ્સ ઝાનસ્સેતા ઇધ વુત્તાતિપિ વેદિતબ્બા. પચ્ચયઘાતેન વા એત્થ રાગદોસાનં અતિદૂરભાવં દસ્સેતુમ્પેતા વુત્તાતિ વેદિતબ્બા. એતાસુ હિ સુખં સોમનસ્સસ્સ પચ્ચયો, સોમનસ્સં રાગસ્સ, દુક્ખં દોમનસ્સસ્સ, દોમનસ્સં દોસસ્સ. સુખાદિઘાતેન ચ તે સપ્પચ્ચયા રાગદોસા હતાતિ અતિદૂરે હોન્તીતિ.

અદુક્ખમસુખન્તિ દુક્ખાભાવેન અદુક્ખં, સુખાભાવેન અસુખં. એતેનેત્થ દુક્ખસુખપટિપક્ખભૂતં તતિયવેદનં દીપેતિ, ન દુક્ખસુખાભાવમત્તં. તતિયવેદના નામ – અદુક્ખમસુખા, ઉપેક્ખાતિપિ વુચ્ચતિ. સા ઇટ્ઠાનિટ્ઠવિપરીતાનુભવનલક્ખણા, મજ્ઝત્તરસા, અવિભૂતપચ્ચુપટ્ઠાના, સુખનિરોધપદટ્ઠાનાતિ વેદિતબ્બા. **ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિ**ન્તિ ઉપેક્ખાય જનિતસતિપારિસુદ્ધિં. ઇમસ્મિઞ્હિ ઝાને સુપરિસુદ્ધા સતિ. યા ચ તસ્સા સતિયા પારિસુદ્ધિ, સા ઉપેક્ખાય કતા ન અઞ્ઞેન; તસ્મા એતં ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિન્તિ વુચ્ચતિ. **વિભઙ્ગે**પિ વુત્તં – ''અયં સતિ ઇમાય ઉપેક્ખાય વિસદા હોતિ પરિસુદ્ધા પરિયોદાતા, તેન વુચ્ચતિ – 'ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિ'''ન્તિ (વિભ॰ ૫૯૭). યાય ચ ઉપેક્ખાય એત્થ સતિયા પારિસુદ્ધિ હોતિ, સા અત્થતો તત્રમજ્ઝત્તતા વેદિતબ્બા. ન કેવલઞ્ચેત્થ તાય સતિયેવ પરિસુદ્ધા, અપિચ ખો સબ્બેપિ સમ્પયુત્તધમ્મા; સતિસીસેન પન દેસના વુત્તા.

તત્થ કિઞ્ચાપિ અયં ઉપેક્ખા હેટ્ઠાપિ તીસુ ઝાનેસુ વિજ્જતિ, યથા પન દિવા સૂરિયપ્પભાભિભવા સોમ્મભાવેન ચ અત્તનો ઉપકારકત્તેન વા સભાગાય રત્તિયા અલાભા દિવા વિજ્જમાનાપિ ચન્દલેખા અપરિસુદ્ધા હોતિ અપરિયોદાતા; એવમયમ્પિ તત્રમજ્ઝત્તુપેક્ખાચન્દલેખા વિતક્કવિચારાદિપચ્ચનીકધમ્મતેજાભિભવા સભાગાય ચ ઉપેક્ખાવેદનારત્તિયા અલાભા વિજ્જમાનાપિ પઠમાદિજ્ઝાનભેદેસુ અપરિસુદ્ધા હોતિ. તસ્સા ચ અપરિસુદ્ધાય દિવા અપરિસુદ્ધચન્દલેખાય પભા વિય સહજાતાપિ સતિઆદયો અપરિસુદ્ધાવ હોન્તિ; તસ્મા તેસુ એકમ્પિ ''ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિ''ન્તિ ન વુત્તં. ઇધ પન વિતક્કાદિપચ્ચનીકધમ્મતેજાભિભવાભાવા સભાગાય ચ ઉપેક્ખાવેદનારત્તિયા પટિલાભા અયં તત્રમજ્ઝત્તુપેક્ખાચન્દલેખા અતિવિય પરિસુદ્ધા, તસ્સા પરિસુદ્ધત્તા પરિસુદ્ધચન્દલેખાય પભા વિય સહજાતાપિ સતિઆદયો પરિસુદ્ધા હોન્તિ પરિયોદાતા, તસ્મા ઇદમેવ ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિન્તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

ચતુત્થન્તિ ગણનાનુપુબ્બતો ચતુત્થં. ઇદં ચતુત્થં સમાપજ્જતીતિપિ ચતુત્થં. **ઝાન**ન્તિ એત્થ યથા તતિયં ઉપેક્ખાદીહિ પઞ્ચઙ્ગિકં; એવમિદં ઉપેક્ખાદીહિ તિવઙ્ગિકં. યથાહ – ''ઝાનન્તિ ઉપેક્ખા, સતિ ચિત્તસ્સેકગ્ગતા''તિ. પરિયાયો એવ ચેસો. ઠપેત્વા પન સતિં ઉપેક્ખેકગ્ગતમેવ ગહેત્વા નિપ્પરિયાયેન દુવઙ્ગિકમેવેતં હોતિ. યથાહ – ''કતમં તસ્મિં સમયે દુવઙ્ગિકં ઝાનં હોતિ? ઉપેક્ખા, ચિત્તસ્સેકગ્ગતા''તિ (ધ॰ સ॰ ૧૬૫). સેસં વુત્તનયમેવાતિ.

ચતુત્થજ્ઝાનકથા નિટ્ઠિતા.

પુબ્બેનિવાસકથા

૧૨. ઇતિ ઇમાનિ ચત્તારિ ઝાનાનિ કેસઞ્ચિ ચિત્તેકગ્ગતત્થાનિ હોન્તિ, કેસઞ્ચિ વિપસ્સનાપાદકાનિ, કેસઞ્ચિ અભિઞ્ઞાપાદકાનિ, કેસઞ્ચિ નિરોધપાદકાનિ, કેસઞ્ચિ ભવોક્કમનત્થાનિ. તત્થ ખીણાસવાનં ચિત્તેકગ્ગતત્થાનિ હોન્તિ, તે હિ સમાપજ્જિત્વા ''એકગ્ગચિત્તા સુખં દિવસં વિહરિસ્સામા''તિ ઇચ્ચેવં કસિણપરિકમ્મં કત્વા અટ્ઠ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેન્તિ. સેક્ખપુથુજ્જનાનં ''સમાપત્તિતો વુટ્ઠાય સમાહિતેન ચિત્તેન વિપસ્સિસ્સામા''તિ નિબ્બત્તેન્તાનં વિપસ્સનાપાદકાનિ હોન્તિ. યે પન અટ્ઠ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા અભિઞ્ઞાપાદકં ઝાનં સમાપજ્જિત્વા સમાપત્તિતો વુટ્ઠાય ''એકોપિ હુત્વા બહુધા હોતી''તિ વુત્તનયા અભિઞ્ઞાયો પત્થેન્તા નિબ્બત્તેન્તિ, તેસં અભિઞ્ઞાપાદકાનિ હોન્તિ. યે પન અટ્ઠ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા ''નિરોધસમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા સત્તાહં અચિત્તકા હુત્વા દિટ્ઠેવ ધમ્મે નિરોધં નિબ્બાનં પત્વા સુખં વિહરિસ્સામા''તિ નિબ્બત્તેન્તિ, તેસં નિરોધપાદકાનિ હોન્તિ. યે પન અટ્ઠ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા ''અપરિહીનજ્ઝાના હુત્વા બ્રહ્મલોકે ઉપ્પજ્જિસ્સામા''તિ નિબ્બત્તેન્તિ, તેસં ભવોક્કમનત્થાનિ હોન્તિ.

ભગવતા પનિદં ચતુત્થજ્ઝાનં બોધિરુક્ખમૂલે નિબ્બત્તિતં, તં તસ્સ વિપસ્સનાપાદકઞ્ચેવ અહોસિ અભિઞ્ઞાપાદકઞ્ચ નિરોધપાદકઞ્ચ સબ્બકિચ્ચસાધકઞ્ચ સબ્બલોકિયલોકુત્તરગુણદાયકન્તિ વેદિતબ્બં. યેસઞ્ચ ગુણાનં દાયકં અહોસિ, તેસં એકદેસં દસ્સેન્તો ''**સો એવં સમાહિતે ચિત્તે**''તિઆદિમાહ.

તત્થ **સો**તિ સો અહં. **એવ**ન્તિ ચતુત્થજ્ઝાનક્કમનિદસ્સનમેતં. ઇમિના કમેન ચતુત્થજ્ઝાનં પટિલભિત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **સમાહિતે**તિ ઇમિના ચતુત્થજ્ઝાનસમાધિના સમાહિતે. **પરિસુદ્ધે**તિઆદીસુ પન ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિભાવેન **પરિસુદ્ધે**. પરિસુદ્ધત્તાયેવ **પરિયોદાતે**, પભસ્સરેતિ વુત્તં હોતિ. સુખાદીનં પચ્ચયાનં ઘાતેન વિહતરાગાદિઅઙ્ગણત્તા **અનઙ્ગણે**. અનઙ્ગણત્તાયેવ ચ **વિગતૂપક્કિલેસે**; અઙ્ગણેન હિ ચિત્તં ઉપક્કિલિસ્સતિ. સુભાવિતત્તા **મુદુભૂતે**, વસીભાવપ્પત્તેતિ વુત્તં હોતિ. વસે વત્તમાનઞ્હિ ચિત્તં મુદૂતિ વુચ્ચતિ. મુદુત્તાયેવ ચ **કમ્મનિયે**, કમ્મક્ખમે કમ્મયોગ્ગેતિ વુત્તં હોતિ. મુદુ હિ ચિત્તં કમ્મનિયં હોતિ સુધન્તમિવ સુવણ્ણં, તદુભયમ્પિ ચ સુભાવિતત્તા એવ. યથાહ – ''નાહં, ભિક્ખવે, અઞ્ઞં એકધમ્મમ્પિ સમનુપસ્સામિ, યં એવં ભાવિતં બહુલીકતં મુદુ ચ હોતિ કમ્મનિયઞ્ચ, યથયિદં, ભિક્ખવે, ચિત્ત''ન્તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૨૨).

એતેસુ પરિસુદ્ધભાવાદીસુ ઠિતત્તા **ઠિતે**. ઠિતત્તાયેવ **આનેઞ્જપ્પત્તે**, અચલે નિરિઞ્જનેતિ વુત્તં હોતિ. મુદુકમ્મઞ્ઞભાવેન વા અત્તનો વસે ઠિતત્તા ઠિતે, સદ્ધાદીહિ પરિગ્ગહિતત્તા આનેઞ્જપ્પત્તે. સદ્ધાપરિગ્ગહિતઞ્હિ ચિત્તં અસ્સદ્ધિયેન ન ઇઞ્જતિ, વીરિયપરિગ્ગહિતં કોસજ્જેન ન ઇઞ્જતિ, સતિપરિગ્ગહિતં પમાદેન ન ઇઞ્જતિ, સમાધિપરિગ્ગહિતં ઉદ્ધચ્ચેન ન ઇઞ્જતિ, પઞ્ઞાપરિગ્ગહિતં અવિજ્જાય ન ઇઞ્જતિ, ઓભાસગતં કિલેસન્ધકારેન ન ઇઞ્જતિ. ઇમેહિ છહિ ધમ્મેહિ પરિગ્ગહિતં આનેઞ્જપ્પત્તં ચિત્તં હોતિ. એવં અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતં ચિત્તં અભિનીહારક્ખમં હોતિ અભિઞ્ઞાસચ્છિકરણીયાનં ધમ્માનં અભિઞ્ઞાસચ્છિકિરિયાય.

અપરો નયો – ચતુત્થજ્ઝાનસમાધિના સમાહિતે. નીવરણદૂરીભાવેન પરિસુદ્ધે. વિતક્કાદિસમતિક્કમેન પરિયોદાતે. ઝાનપ્પટિલાભપચ્ચયાનં પાપકાનં ઇચ્છાવચરાનં અભાવેન અનઙ્ગણે. અભિજ્ઝાદીનં ચિત્તૂપક્કિલેસાનં વિગમેન વિગતૂપક્કિલેસે. ઉભયમ્પિ ચેતં **અનઙ્ગણવત્થ**સુત્તાનુસારેન (મ॰ નિ॰ ૧.૫૭ આદયો) વેદિતબ્બં. વસિપ્પત્તિયા મુદુભૂતે. ઇદ્ધિપાદભાવૂપગમેન કમ્મનિયે. ભાવનાપારિપૂરિયા પણીતભાવૂપગમેન **ઠિતે આનેઞ્જપ્પત્તે** . યથા આનેઞ્જપ્પત્તં હોતિ; એવં ઠિતેતિ અત્થો. એવમ્પિ અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતં ચિત્તં અભિનીહારક્ખમં હોતિ અભિઞ્ઞાસચ્છિકરણીયાનં ધમ્માનં અભિઞ્ઞાસચ્છિકિરિયાય, પાદકં પદટ્ઠાનભૂતન્તિ અત્થો.

પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણાયાતિ એવં અભિઞ્ઞાપાદકે ઝાને એતસ્મિં ચિત્તે પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિમ્હિ યં ઞાણં તદત્થાય. તત્થ **પુબ્બેનિવાસો**તિ પુબ્બે અતીતજાતીસુ નિવુત્થક્ખન્ધા. નિવુત્થાતિ અજ્ઝાવુત્થા અનુભૂતા અત્તનો સન્તાને ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુદ્ધા નિવુત્થધમ્મા વા નિવુત્થા, ગોચરનિવાસેન નિવુત્થા, અત્તનો વિઞ્ઞાણેન વિઞ્ઞાતા પરિચ્છિન્ના, પરવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતાપિ વા છિન્નવટુમકાનુસ્સરણાદીસુ. **પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતી**તિ યાય સતિયા પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરતિ, સા પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિ. **ઞાણ**ન્તિ તાય સતિયા સમ્પયુત્તઞાણં. એવમિમસ્સ પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણસ્સ અત્થાય પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણાય એતસ્સ ઞાણસ્સ અધિગમાય પત્તિયાતિ વુત્તં હોતિ. **અભિનિન્નામેસિ**ન્તિ અભિનીહરિં.

સોતિ સો અહં. **અનેકવિહિત**ન્તિ અનેકવિધં, અનેકેહિ વા પકારેહિ પવત્તિતં સંવણ્ણિતન્તિ અત્થો. **પુબ્બેનિવાસ**ન્તિ સમનન્તરાતીતં ભવં આદિં કત્વા તત્થ તત્થ નિવુત્થસન્તાનં. **અનુસ્સરામી**તિ ''એકમ્પિ જાતિં દ્વેપિ જાતિયો''તિ એવં જાતિપટિપાટિયા અનુગન્ત્વા અનુગન્ત્વા સરામિ, અનુદેવ વા સરામિ, ચિત્તે અભિનિન્નામિતમત્તે એવ સરામીતિ દસ્સેતિ. પૂરિતપારમીનઞ્હિ મહાપુરિસાનં પરિકમ્મકરણં નત્થિ, તેન તે ચિત્તં અભિનિન્નામેત્વાવ સરન્તિ. આદિકમ્મિકકુલપુત્તા પન પરિકમ્મં કત્વાવ સરન્તિ, તસ્મા તેસં વસેન પરિકમ્મં વત્તબ્બં સિયા. તં પન વુચ્ચમાનં અતિભારિયં વિનયનિદાનં કરોતિ, તસ્મા તં ન વદામ. અત્થિકેહિ પન **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૨.૪૦૨ આદયો) વુત્તનયેનેવ ગહેતબ્બં. ઇધ પન પાળિમેવ વણ્ણયિસ્સામ.

સેય્યથિદન્તિ આરદ્ધપ્પકારદસ્સનત્થે નિપાતો. તેનેવ ય્વાયં પુબ્બેનિવાસો આરદ્ધો, તસ્સ પકારપ્પભેદં દસ્સેન્તો **એકમ્પિ જાતિ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **એકમ્પિ જાતિ**ન્તિ એકમ્પિ પટિસન્ધિમૂલં ચુતિપરિયોસાનં એકભવપરિયાપન્નં ખન્ધસન્તાનં. એસ નયો **દ્વેપિ જાતિયો**તિઆદીસુ. **અનેકેપિ સંવટ્ટકપ્પે**તિઆદીસુ પન પરિહાયમાનો કપ્પો સંવટ્ટકપ્પો, વડ્ઢમાનો વિવટ્ટકપ્પોતિ વેદિતબ્બો. તત્થ ચ સંવટ્ટેન સંવટ્ટટ્ઠાયી ગહિતો હોતિ તમ્મૂલકત્તા. વિવટ્ટેન ચ વિવટ્ટટ્ઠાયી. એવઞ્હિ સતિ યાનિ તાનિ ''ચત્તારિમાનિ, ભિક્ખવે, કપ્પસ્સ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ . કતમાનિ ચત્તારિ? સંવટ્ટો સંવટ્ટટ્ઠાયી, વિવટ્ટો વિવટ્ટટ્ઠાયી''તિ વુત્તાનિ તાનિ સબ્બાનિ પરિગ્ગહિતાનિ હોન્તિ.

તત્થ તયો સંવટ્ટા – તેજોસંવટ્ટો, આપોસંવટ્ટો, વાયોસંવટ્ટોતિ. તિસ્સો સંવટ્ટસીમા – આભસ્સરા, સુભકિણ્હા, વેહપ્ફલાતિ. યદા કપ્પો તેજેન સંવટ્ટતિ, આભસ્સરતો હેટ્ઠા અગ્ગિના ડય્હતિ. યદા ઉદકેન સંવટ્ટતિ, સુભકિણ્હતો હેટ્ઠા ઉદકેન વિલીયતિ. યદા વાતેન સંવટ્ટતિ, વેહપ્ફલતો હેટ્ઠા વાતેન વિદ્ધંસિયતિ. વિત્થારતો પન સદાપિ એકં બુદ્ધક્ખેત્તં વિનસ્સતિ.

બુદ્ધક્ખેત્તં નામ તિવિધં હોતિ – જાતિક્ખેત્તં, આણાક્ખેત્તં, વિસયક્ખેત્તઞ્ચ. તત્થ જાતિક્ખેત્તં દસસહસ્સચક્કવાળપરિયન્તં હોતિ, યં તથાગતસ્સ પટિસન્ધિઆદીસુ કમ્પતિ. આણાક્ખેત્તં કોટિસતસહસ્સચક્કવાળપરિયન્તં હોતિ. યત્થ રતનપરિત્તં, ખન્ધપરિત્તં, ધજગ્ગપરિત્તં, આટાનાટિયપરિત્તં, મોરપરિત્તન્તિ ઇમેસં પરિત્તાનં આનુભાવો પવત્તતિ. વિસયક્ખેત્તં પન અનન્તં અપરિમાણં, ''યં યાવતા વા પન આકઙ્ખેય્યા''તિ (અ॰ નિ॰ ૩.૮૧) વુત્તં યત્થ યં યં આકઙ્ખતિ તં તં અનુસ્સરતિ. એવમેતેસુ તીસુ બુદ્ધક્ખેત્તેસુ એકં આણાક્ખેત્તં વિનસ્સતિ. તસ્મિં પન વિનસ્સન્તે જાતિક્ખેત્તમ્પિ વિનટ્ઠમેવ હોતિ; વિનસ્સન્તઞ્ચ એકતોવ વિનસ્સતિ, સણ્ઠહન્તમ્પિ એકતોવ સણ્ઠહતિ. તસ્સ વિનાસો ચ સણ્ઠહનઞ્ચ **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૨.૪૦૪) વુત્તં. અત્થિકેહિ તતો ગહેતબ્બં.

યે પનેતે સંવટ્ટવિવટ્ટા વુત્તા, એતેસુ ભગવા બોધિમણ્ડે સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુજ્ઝનત્થાય નિસિન્નો અનેકેપિ સંવટ્ટકપ્પે અનેકેપિ વિવટ્ટકપ્પે અનેકેપિ સંવટ્ટવિવટ્ટકપ્પે સરિ. કથં? "**અમુત્રાસિ**"ન્તિઆદિના નયેન. તત્થ **અમુત્રાસિ**ન્તિ અમુમ્હિ સંવટ્ટકપ્પે અહં અમુમ્હિ ભવે વા યોનિયા વા ગતિયા વા વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયા વા સત્તાવાસે વા સત્તનિકાયે વા અહોસિં. **એવંનામો**તિ વેસ્સન્તરો વા જોતિપાલો વા. **એવંગોત્તો**તિ ભગ્ગવો વા ગોતમો વા. **એવંવણ્ણો**તિ ઓદાતો વા સામો વા. **એવમાહારો**તિ સાલિમંસોદનાહારો વા પવત્તફલભોજનો વા. **એવંસુખદુક્ખપ્પટિસંવેદી**તિ અનેકપ્પકારેન કાયિકચેતસિકાનં સામિસનિરામિસાદિપ્પભેદાનં વા સુખદુક્ખાનં પટિસંવેદી. **એવમાયુપરિયન્તો**તિ એવં વસ્સસતપરમાયુપરિયન્તો વા ચતુરાસીતિકપ્પસહસ્સપરમાયુપરિયન્તો વા.

સો તતો ચુતો અમુત્ર ઉદપાદિન્તિ સો અહં તતો ભવતો યોનિતો ગતિતો વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિતો સત્તાવાસતો સત્તનિકાયતો વા ચુતો, પુન અમુકસ્મિં નામ ભવે યોનિયા ગતિયા વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયા સત્તાવાસે સત્તનિકાયે વા ઉદપાદિં. **તત્રાપાસિ**ન્તિ અથ તત્રાપિ ભવે યોનિયા ગતિયા વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયા સત્તાવાસે સત્તનિકાયે વા પુન અહોસિં. એવંનામોતિઆદિ વુત્તનયમેવ.

અથ વા યસ્મા **અમુત્રાસિ**ન્તિ ઇદં અનુપુબ્બેન આરોહન્તસ્સ યાવદિચ્છકં સરણં. **સો તતો ચુતો**તિ પટિનિવત્તન્તસ્સ પચ્ચવેક્ખણં. તસ્મા **ઇધૂપપન્નો**તિ ઇમિસ્સા ઇધૂપપત્તિયા અનન્તરં અમુત્ર ઉદપાદિન્તિ તુસિતભવનં સન્ધાયાહાતિ વેદિતબ્બં. **તત્રાપાસિં એવંનામો**તિ તત્રાપિ તુસિતભવને સેતકેતુ નામ દેવપુત્તો અહોસિં. **એવંગોત્તો**તિ તાહિ દેવતાહિ સદ્ધિં એકગોત્તો. **એવંવણ્ણો**તિ સુવણ્ણવણ્ણો. **એવમાહારો**તિ દિબ્બસુધાહારો. **એવંસુખદુક્ખપ્પટિસંવેદી**તિ એવં દિબ્બસુખપ્પટિસંવેદી. દુક્ખં પન સઙ્ખારદુક્ખમત્તમેવ. **એવમાયુપરિયન્તો**તિ એવં સત્તપઞ્ઞાસવસ્સકોટિસટ્ઠિવસ્સસતસહસ્સાયુપરિયન્તો. **સો તતો ચુતો**તિ સો અહં તતો તુસિતભવનતો ચુતો. **ઇધૂપપન્નો**તિ ઇધ મહામાયાય દેવિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તો.

ઇતીતિ એવં. **સાકારં સઉદ્દેસ**ન્તિ નામગોત્તવસેન સઉદ્દેસં, વણ્ણાદિવસેન સાકારં. નામગોત્તવસેન હિ સત્તો ''દત્તો, તિસ્સો, ગોતમો''તિ ઉદ્દિસીયતિ; વણ્ણાદીહિ ઓદાતો, સામોતિ નાનત્તતો પઞ્ઞાયતિ; તસ્મા નામગોત્તં ઉદ્દેસો, ઇતરે આકારા. કિં પન બુદ્ધાયેવ પુબ્બેનિવાસં સરન્તીતિ? વુચ્ચતે – ન બુદ્ધાયેવ, પચ્ચેકબુદ્ધ-બુદ્ધસાવક-તિત્થિયાપિ, નો ચ ખો અવિસેસેન. તિત્થિયા હિ ચત્તાલીસંયેવ કપ્પે સરન્તિ, ન તતો પરં. કસ્મા? દુબ્બલપઞ્ઞત્તા. તેસઞ્હિ નામરૂપપરિચ્છેદવિરહતો દુબ્બલા પઞ્ઞા હોતિ. સાવકેસુ પન અસીતિમહાસાવકા કપ્પસતસહસ્સં સરન્તિ; દ્વે અગ્ગસાવકા એકમસઙ્ખ્યેય્યં સતસહસ્સઞ્ચ. પચ્ચેકબુદ્ધા દ્વે અસઙ્ખ્યેય્યાનિ સતસહસ્સઞ્ચ. એત્તકો હિ તેસં અભિનીહારો. બુદ્ધાનં પન પરિચ્છેદો નત્થિ, યાવ ઇચ્છન્તિ તાવ સરન્તિ. તિત્થિયા ચ ખન્ધપટિપાટિમેવ સરન્તિ. પટિપાટિં મુઞ્ચિત્વા ચુતિપટિસન્ધિવસેન સરિતું ન સક્કોન્તિ. તેસઞ્હિ અન્ધાનં વિય ઇચ્છિતપ્પદેસોક્કમનં નત્થિ. સાવકા ઉભયથાપિ સરન્તિ; તથા પચ્ચેકબુદ્ધા. બુદ્ધા પન ખન્ધપટિપાટિયાપિ ચુતિપટિસન્ધિવસેનપિ સીહોક્કન્તવસેનપિ અનેકાસુ કપ્પકોટીસુ હેટ્ઠા વા ઉપરિ વા યં યં ઠાનં આકઙ્ખન્તિ, તં સબ્બં સરન્તિયેવ.

અયં ખો મે બ્રાહ્મણાતિઆદીસુ **મે**તિ મયા. **વિજ્જા**તિ વિદિતકરણટ્ઠેન વિજ્જા. કિં વિદિતં કરોતિ? પુબ્બેનિવાસં. **અવિજ્જા**તિ તસ્સેવ પુબ્બેનિવાસસ્સ અવિદિતકરણટ્ઠેન તપ્પટિચ્છાદકમોહો વુચ્ચતિ. **તમો**તિ સ્વેવ મોહો તપ્પટિચ્છાદકટ્ઠેન ''તમો''તિ વુચ્ચતિ. **આલોકો**તિ સાયેવવિજ્જા ઓભાસકરણટ્ઠેન ''આલોકો''તિ વુચ્ચતિ.

એત્થ ચ વિજ્જા અધિગતાતિ અયં અત્થો, સેસં પસંસાવચનં. યોજના પનેત્થ – અયં ખો મે વિજ્જા અધિગતા, તસ્સ મે અધિગતવિજ્જસ્સ અવિજ્જા વિહતા, વિનટ્ઠાતિ અત્થો. કસ્મા? યસ્મા વિજ્જા ઉપ્પન્ના. એસ નયો ઇતરસ્મિમ્પિ પદદ્વયે.

યથા તન્તિ એત્થ **યથા**તિ ઓપમ્મત્થે. **તન્તિ** નિપાતો. સતિયા અવિપ્પવાસેન **અપ્પમત્તસ્સ**. વીરિયાતાપેન **આતાપિનો**. કાયે ચ જીવિતે ચ અનપેક્ખતાય **પહિતત્તસ્સ**, પેસિતચિત્તસ્સાતિ અત્થો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા અપ્પમત્તસ્સ આતાપિનો પહિતત્તસ્સ વિહરતો અવિજ્જા વિહઞ્ઞેય્ય વિજ્જા ઉપ્પજ્જેય્ય, તમો વિહઞ્ઞેય્ય આલોકો ઉપ્પજ્જેય્ય; એવમેવ મમ અવિજ્જા વિહતા વિજ્જા ઉપ્પન્ના, તમો વિહતો આલોકો ઉપ્પન્નો. એતસ્સ મે પધાનાનુયોગસ્સ અનુરૂપમેવ ફલં લદ્ધન્તિ.

અયં ખો મે બ્રાહ્મણ પઠમા અભિનિબ્ભિદા અહોસિ કુક્કુટચ્છાપકસ્સેવ અણ્ડકોસમ્હાતિ અયં ખો મમ બ્રાહ્મણ પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણમુખતુણ્ડકેન પુબ્બે નિવુત્થક્ખન્ધપટિચ્છાદકં અવિજ્જણ્ડકોસં પદાલેત્વા પઠમા અભિનિબ્ભિદા પઠમા નિક્ખન્તિ પઠમા અરિયાજાતિ અહોસિ, કુક્કુટચ્છાપકસ્સેવ મુખતુણ્ડકેન વા પાદનખસિખાય વા અણ્ડકોસં પદાલેત્વા તમ્હા અણ્ડકોસમ્હા અભિનિબ્ભિદા નિક્ખન્તિ કુક્કુટનિકાયે પચ્ચાજાતીતિ.

પુબ્બેનિવાસકથા નિટ્ઠિતા.

દિબ્બચક્ખુઞાણકથા

૧૩. સો એવં…પે॰… ચુતૂપપાતઞાણાયાતિ ચુતિયા ચ ઉપપાતે ચ ઞાણાય; યેન ઞાણેન સત્તાનં ચુતિ ચ ઉપપાતો ચ ઞાયતિ, તદત્થન્તિ વુત્તં હોતિ. **ચિત્તં અભિનિન્નામેસિન્તિ** પરિકમ્મચિત્તં નીહરિં. **સો દિબ્બેન…પે॰… પસ્સામી**તિ એત્થ પન પૂરિતપારમીનં મહાસત્તાનં પરિકમ્મકરણં નત્થિ. તે હિ ચિત્તે અભિનિન્નામિતમત્તે એવ દિબ્બેન ચક્ખુના સત્તે પસ્સન્તિ, આદિકમ્મિકકુલપુત્તા પન પરિકમ્મં કત્વા. તસ્મા તેસં વસેન પરિકમ્મં વત્તબ્બં સિયા. તં પન વુચ્ચમાનં અતિભારિયં વિનયનિદાનં કરોતિ; તસ્મા તં ન વદામ. અત્થિકેહિ પન **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૨.૪૧૧) વુત્તનયેન ગહેતબ્બં. ઇધ પન પાળિમેવ વણ્ણયિસ્સામ.

સોતિ સો અહં. **દિબ્બેના**તિઆદીસુ દિબ્બસદિસત્તા **દિબ્બં** . દેવતાનઞ્હિ સુચરિતકમ્મનિબ્બત્તં પિત્તસેમ્હરુહિરાદીહિ અપલિબુદ્ધં ઉપક્કિલેસવિનિમુત્તતાય દૂરેપિ આરમ્મણસમ્પટિચ્છનસમત્થં દિબ્બં પસાદચક્ખુ હોતિ. ઇદઞ્ચાપિ વીરિયભાવનાબલનિબ્બત્તં ઞાણચક્ખુ તાદિસમેવાતિ દિબ્બસદિસત્તા દિબ્બં, દિબ્બવિહારવસેન પટિલદ્ધત્તા અત્તના ચ દિબ્બવિહારસન્નિસ્સિતત્તાપિ દિબ્બં, આલોકપરિગ્ગહેન મહાજુતિકત્તાપિ દિબ્બં, તિરોકુટ્ટાદિગતરૂપદસ્સનેન મહાગતિકત્તાપિ દિબ્બં. તં સબ્બં સદ્દસત્થાનુસારેન વેદિતબ્બં. દસ્સનટ્ઠેન **ચક્ખુ**. ચક્ખુકિચ્ચકરણેન ચક્ખુમિવાતિપિ ચક્ખુ. ચુતૂપપાતદસ્સનેન દિટ્ઠિવિસુદ્ધિહેતુત્તા **વિસુદ્ધં**. યો હિ ચુતિમત્તમેવ પસ્સતિ ન ઉપપાતં, સો ઉચ્છેદદિટ્ઠિં ગણ્હાતિ. યો ઉપપાતમત્તમેવ પસ્સતિ ન ચુતિં, સો નવસત્તપાતુભાવદિટ્ઠિં ગણ્હાતિ. યો પન તદુભયં પસ્સતિ, સો યસ્મા દુવિધમ્પિ તં દિટ્ઠિગતં અતિવત્તતિ, તસ્માસ્સ તં દસ્સનં દિટ્ઠિવિસુદ્ધિહેતુ હોતિ. તદુભયઞ્ચ ભગવા અદ્દસ. તેનેતં વુત્તં – ''ચુતૂપપાતદસ્સનેન દિટ્ઠિવિસુદ્ધિહેતુત્તા વિસુદ્ધ''ન્તિ.

એકાદસઉપક્કિલેસવિરહતો વા વિસુદ્ધં. ભગવતો હિ એકાદસપક્કિલેસવિરહિતં દિબ્બચક્ખુ. યથાહ – ''સો ખો અહં, અનુરુદ્ધ, 'વિચિકિચ્છા ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો'તિ ઇતિ વિદિત્વા વિચિકિચ્છં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસં પજહિં.

અમનસિકારો…પે॰… થિનમિદ્ધં… છમ્ભિતત્તં… ઉપ્પિલં… દુટ્ઠુલ્લં… અચ્ચારદ્ધવીરિયં… અતિલીનવીરિયં… અભિજપ્પા… નાનત્તસઞ્ઞા… ‘અતિનિજ્ઝાયિતત્તં રૂપાનં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો’તિ ઇતિ વિદિત્વા અતિનિજ્ઝાયિતત્તં રૂપાનં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસં પજહિં. સો ખો અહં, અનુરુદ્ધ, અપ્પમત્તો આતાપી પહિતત્તો વિહરન્તો ઓભાસઞ્હિ ખો સઞ્જાનામિ, ન ચ રૂપાનિ પસ્સામિ. રૂપાનિ હિ ખો પસ્સામિ, ન ચ ઓભાસં સઞ્જાનામી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૪૨-૨૪૩) એવમાદિ. તદેવં એકાદસુપક્કિલેસવિરહતો વિસુદ્ધં.

મનુસ્સૂપચારં અતિક્કમિત્વા રૂપદસ્સનેન **અતિક્કન્તમાનુસકં**; માનુસકં વા મંસચક્ખું અતિક્કન્તત્તા અતિક્કન્તમાનુસકન્તિ વેદિતબ્બં. તેન દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન.

સત્તે પસ્સામીતિ મનુસ્સમંસચક્ખુના વિય સત્તે પસ્સામિ દક્ખામિ ઓલોકેમિ. **ચવમાને ઉપપજ્જમાને**તિ એત્થ ચુતિક્ખણે વા ઉપપત્તિક્ખણે વા દિબ્બચક્ખુના દટ્ઠું ન સક્કા, યે પન આસન્નચુતિકા ઇદાનિ ચવિસ્સન્તિ તે **ચવમાના**. યે ચ ગહિતપટિસન્ધિકા સમ્પતિનિબ્બત્તા વા, તે **ઉપપજ્જમાના**તિ અધિપ્પેતા. તે એવરૂપે ચવમાને ઉપપજ્જમાને ચ પસ્સામીતિ દસ્સેતિ. **હીને**તિ મોહનિસ્સન્દયુત્તત્તા હીનાનં જાતિકુલભોગાદીનં વસેન હીળિતે ઓહીળિતે ઉઞ્ઞાતે અવઞ્ઞાતે. **પણીતે**તિ અમોહનિસ્સન્દયુત્તત્તા તબ્બિપરીતે. **સુવણ્ણે**તિ અદોસનિસ્સન્દયુત્તત્તા ઇટ્ઠકન્તમનાપવણ્ણયુત્તે. **દુબ્બણ્ણે**તિ દોસનિસ્સન્દયુત્તત્તા અનિટ્ઠાકન્તઅમનાપવણ્ણયુત્તે; અભિરૂપે વિરૂપેતિપિ અત્થો. **સુગતે**તિ સુગતિગતે, અલોભનિસ્સન્દયુત્તત્તા વા અડ્ઢે મહદ્ધને. **દુગ્ગતે**તિ દુગ્ગતિગતે, લોભનિસ્સન્દયુત્તત્તા વા દલિદ્દે અપ્પન્નપાને. **યથાકમ્મૂપગે**તિ યં યં કમ્મં ઉપચિતં તેન તેન ઉપગતે. તત્થ પુરિમેહિ ‘‘ચવમાને’’તિઆદીહિ દિબ્બચક્ખુકિચ્ચં વુત્તં; ઇમિના પન પદેન યથાકમ્મૂપગઞાણકિચ્ચં.

તસ્સ ચ ઞાણસ્સ અયમુપ્પત્તિક્કમો – સો હેટ્ઠા નિરયાભિમુખં આલોકં વડ્ઢેત્વા નેરયિકસત્તે પસ્સતિ મહન્તં દુક્ખમનુભવમાને, તં દસ્સનં દિબ્બચક્ખુકિચ્ચમેવ. સો એવં મનસિ કરોતિ – ‘‘કિન્નુ ખો કમ્મં કત્વા ઇમે સત્તા એતં દુક્ખમનુભવન્તી’’તિ? અથસ્સ ‘‘ઇદં નામ કત્વા’’તિ તં કમ્મારમ્મણં ઞાણં ઉપ્પજ્જતિ. તથા ઉપરિ દેવલોકાભિમુખં આલોકં વડ્ઢેત્વા નન્દનવન-મિસ્સકવન-ફારુસકવનાદીસુ સત્તે પસ્સતિ મહાસમ્પત્તિં અનુભવમાને. તમ્પિ દસ્સનં દિબ્બચક્ખુકિચ્ચમેવ. સો એવં મનસિ કરોતિ – ‘‘કિન્નુ ખો કમ્મં કત્વા ઇમે સત્તા એતં સમ્પત્તિં અનુભવન્તી’’તિ? અથસ્સ ‘‘ઇદં નામ કત્વા’’તિ તંકમ્મારમ્મણં ઞાણં ઉપ્પજ્જતિ. ઇદં યથાકમ્મૂપગઞાણં નામ. ઇમસ્સ વિસું પરિકમ્મં નામ નત્થિ. યથા ચિમસ્સ, એવં અનાગતંસઞાણસ્સપિ. દિબ્બચક્ખુપાદકાનેવ હિ ઇમાનિ દિબ્બચક્ખુના સહેવ ઇજ્ઝન્તિ.

કાયદુચ્ચરિતેનાતિઆદીસુ દુટ્ઠુ ચરિતં દુટ્ઠં વા ચરિતં કિલેસપૂતિકત્તાતિ દુચ્ચરિતં; કાયેન દુચ્ચરિતં, કાયતો વા ઉપ્પન્નં દુચ્ચરિતન્તિ **કાયદુચ્ચરિતં**. એવં વચીમનોદુચ્ચરિતાનિપિ દટ્ઠબ્બાનિ. **સમન્નાગતા**તિ સમઙ્ગીભૂતા. **અરિયાનં ઉપવાદકા**તિ બુદ્ધ-પચ્ચેકબુદ્ધ-બુદ્ધસાવકાનં અરિયાનં અન્તમસો ગિહિસોતાપન્નાનમ્પિ અનત્થકામા હુત્વા અન્તિમવત્થુના વા ગુણપરિધંસનેન વા ઉપવાદકા; અક્કોસકા, ગરહકાતિ વુત્તં હોતિ. તત્થ ‘‘નત્થિ ઇમેસં સમણધમ્મો, અસ્સમણા એતે’’તિ વદન્તો અન્તિમવત્થુના ઉપવદતિ. ‘‘નત્થિ ઇમેસં ઝાનં વા વિમોક્ખો વા મગ્ગો વા ફલં વા’’તિ વદન્તો ગુણપરિધંસનેન ઉપવદતીતિ વેદિતબ્બો. સો ચ જાનં વા ઉપવદેય્ય અજાનં વા, ઉભયથાપિ અરિયૂપવાદોવ હોતિ. ભારિયં કમ્મં સગ્ગાવરણં મગ્ગાવરણઞ્ચ, સતેકિચ્છં પન હોતિ. તસ્સ ચ આવિભાવત્થં ઇદં વત્થુમુદાહરન્તિ –

‘‘અઞ્ઞતરસ્મિં કિર ગામે એકો થેરો ચ દહરભિક્ખુ ચ પિણ્ડાય ચરન્તિ. તે પઠમઘરેયેવ ઉળુઙ્કમત્તં ઉણ્હયાગું લભિંસુ. થેરસ્સ ચ કુચ્છિવાતો અત્થિ. સો ચિન્તેસિ – ‘અયં યાગુ મય્હં સપ્પાયા, યાવ ન સીતલા હોતિ તાવ નં પિવામી’તિ. સો મનુસ્સેહિ ઉમ્મારત્થાય આહટે દારુક્ખન્ધે નિસીદિત્વા તં પિવિ. ઇતરો તં જિગુચ્છિ – ‘અતિચ્છાતો વતાયં મહલ્લકો અમ્હાકં લજ્જિતબ્બકં અકાસી’તિ. થેરો ગામે ચરિત્વા વિહારં ગન્ત્વા દહરભિક્ખું આહ – ‘અત્થિ તે, આવુસો, ઇમસ્મિં સાસને પતિટ્ઠા’તિ? ‘આમ, ભન્તે, સોતાપન્નો અહ’ન્તિ. ‘તેન હાવુસો, ઉપરિમગ્ગત્થાય વાયામં મા અકાસિ, ખીણાસવો તયા ઉપવદિતો’તિ. સો તં ખમાપેસિ. તેનસ્સ તં પાકતિકં અહોસિ’’. તસ્મા યો અઞ્ઞોપિ અરિયં ઉપવદતિ, તેન ગન્ત્વા સચે અત્તના વુડ્ઢતરો હોતિ, ‘‘અહં આયસ્મન્તં ઇદઞ્ચિદઞ્ચ અવચં, તં મે ખમાહી’’તિ ખમાપેતબ્બો. સચે નવકતરો હોતિ , વન્દિત્વા ઉક્કુટિકં નિસીદિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા ‘‘અહં ભન્તે તુમ્હે ઇદઞ્ચિદઞ્ચ અવચં, તં મે ખમથા’’તિ ખમાપેતબ્બો. સચે સો નક્ખમતિ દિસાપક્કન્તો વા હોતિ, યે તસ્મિં વિહારે ભિક્ખૂ વસન્તિ તેસં સન્તિકં ગન્ત્વા સચે અત્તના વુડ્ઢતરો હોતિ ઠિતકેનેવ, સચે નવકતરો ઉક્કુટિકં નિસીદિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા ‘‘અહં, ભન્તે, અસુકં નામ આયસ્મન્તં ઇદઞ્ચિદઞ્ચ અવચં, ખમતુ મે સો આયસ્મા’’તિ એવં વદન્તેન ખમાપેતબ્બો. સચે સો પરિનિબ્બુતો હોતિ, પરિનિબ્બુતમઞ્ચટ્ઠાનં ગન્ત્વા યાવ સિવથિકં ગન્ત્વાપિ ખમાપેતબ્બો. એવં કતે સગ્ગાવરણઞ્ચ મગ્ગાવરણઞ્ચ ન હોતિ, પાકતિકમેવ હોતિ.

મિચ્છાદિટ્ઠિકાતિ વિપરીતદસ્સના. **મિચ્છાદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના**તિ મિચ્છાદિટ્ઠિવસેન સમાદિન્નનાનાવિધકમ્મા, યે ચ મિચ્છાદિટ્ઠિમૂલકેસુ કાયકમ્માદીસુ અઞ્ઞેપિ સમાદપેન્તિ. તત્થ વચીદુચ્ચરિતગ્ગહણેનેવ અરિયૂપવાદે, મનોદુચ્ચરિતગ્ગહણેન ચ મિચ્છાદિટ્ઠિયા સઙ્ગહિતાયપિ ઇમેસં દ્વિન્નં પુન વચનં મહાસાવજ્જભાવદસ્સનત્થન્તિ વેદિતબ્બં. મહાસાવજ્જો હિ અરિયૂપવાદો આનન્તરિયસદિસો. યથાહ – ‘‘સેય્યથાપિ, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ સીલસમ્પન્નો સમાધિસમ્પન્નો પઞ્ઞાસમ્પન્નો દિટ્ઠેવ ધમ્મે અઞ્ઞં આરાધેય્ય; એવંસમ્પદમિદં, સારિપુત્ત, વદામિ તં વાચં અપ્પહાય તં ચિત્તં અપ્પહાય તં દિટ્ઠિં અપ્પટિનિસ્સજ્જિત્વા યથાભતં નિક્ખિત્તો, એવં નિરયે’’તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૪૯).

મિચ્છાદિટ્ઠિતો ચ મહાસાવજ્જતરં નામ અઞ્ઞં નત્થિ. યથાહ – ‘‘નાહં, ભિક્ખવે, અઞ્ઞં એકધમ્મમ્પિ સમનુપસ્સામિ, એવં મહાસાવજ્જતરં, યથયિદં, મિચ્છાદિટ્ઠિ. મિચ્છાદિટ્ઠિપરમાનિ, ભિક્ખવે, વજ્જાની’’તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૩૧૦).

કાયસ્સ ભેદાતિ ઉપાદિન્નક્ખન્ધપરિચ્ચાગા. **પરં મરણા**તિ તદનન્તરં અભિનિબ્બત્તક્ખન્ધગ્ગહણે. અથવા કાયસ્સ ભેદાતિ જીવિતિન્દ્રિયસ્સુપચ્છેદા. પરં મરણાતિ ચુતિચિત્તતો ઉદ્ધં. **અપાય**ન્તિ એવમાદિ સબ્બં નિરયવેવચનં. નિરયો હિ સગ્ગમોક્ખહેતુભૂતા પુઞ્ઞસમ્મતા અયા અપેતત્તા, સુખાનં વા આયસ્સ અભાવા અપાયો. દુક્ખસ્સ ગતિ પટિસરણન્તિ **દુગ્ગતિ**; દોસબહુલતાય વા દુટ્ઠેન કમ્મુના નિબ્બત્તા ગતીતિ દુગ્ગતિ. વિવસા નિપતન્તિ એત્થ દુક્કટકારિનોતિ **વિનિપાતો**; વિનસ્સન્તા વા એત્થ નિપતન્તિ સમ્ભિજ્જમાનઙ્ગપચ્ચઙ્ગાતિ વિનિપાતો. નત્થિ એત્થ અસ્સાદસઞ્ઞિતો અયોતિ **નિરયો**.

અથ વા અપાયગ્ગહણેન તિરચ્છાનયોનિં દીપેતિ. તિરચ્છાનયોનિ હિ અપાયો, સુગતિયા અપેતત્તા; ન દુગ્ગતિ, મહેસક્ખાનં નાગરાજાદીનં સમ્ભવતો. દુગ્ગતિગ્ગહણેન પેત્તિવિસયં દીપેતિ. સો હિ અપાયો ચેવ દુગ્ગતિ ચ સુગતિતો અપેતત્તા, દુક્ખસ્સ ચ ગતિભૂતત્તા; ન તુ વિનિપાતો અસુરસદિસં અવિનિપતિતત્તા. પેતમહિદ્ધિકાનઞ્હિ વિમાનાનિપિ નિબ્બત્તન્તિ. વિનિપાતગ્ગહણેન અસુરકાયં દીપેતિ. સો હિ યથાવુત્તેનત્થેન

અપાયો ચેવ દુગ્ગતિ ચ સબ્બસમુસ્સયેહિ ચ વિનિપતિતત્તા વિનિપાતોતિ વુચ્ચતિ. નિરયગ્ગહણેન અવીચિ-આદિઅનેકપ્પકારં નિરયમેવ દીપેતિ. **ઉપપન્ના**તિ ઉપગતા, તત્થ અભિનિબ્બત્તાતિ અધિપ્પાયો. વુત્તવિપરિયાયેન સુક્કપક્ખો વેદિતબ્બો.

અયં પન વિસેસો – એત્થ સુગતિગ્ગહણેન મનુસ્સગતિપિ સઙ્ગય્હતિ. સગ્ગગ્ગહણેન દેવગતિયેવ. તત્થ સુન્દરા ગતીતિ **સુગતિ**. રૂપાદિવિસયેહિ સુટ્ઠુ અગ્ગોતિ **સગ્ગો**. સો સબ્બોપિ લુજ્જનપલુજ્જનટ્ઠેન **લોકો**તિ અયં વચનત્થો. **વિજ્જા**તિ દિબ્બચક્ખુઞાણવિજ્જા. **અવિજ્જા**તિ સત્તાનં ચુતિપટિસન્ધિપટિચ્છાદિકા અવિજ્જા. સેસં વુત્તનયમેવ. અયમેવ હેત્થ વિસેસો – યથા પુબ્બેનિવાસકથાયં ''પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણમુખતુણ્ડકેન પુબ્બેનિવુત્થક્ખન્ધપઅચ્છાદકં અવિજ્જણ્ડકોસં પદાલેત્વા''તિ વુત્તં; એવમિધ ''ચુતૂપપાતઞાણમુખતુણ્ડકેન ચુતૂપપાતપટિચ્છાદકં અવિજ્જણ્ડકોસં પદાલેત્વા''તિ વત્તબ્બન્તિ.

દિબ્બચક્ખુઞાણકથા નિટ્ઠિતા.

આસવક્ખયઞાણકથા

૧૪. સો એવં સમાહિતે ચિત્તેતિ ઇધ વિપસ્સનાપાદકં ચતુત્થજ્ઝાનચિત્તં વેદિતબ્બં. **આસવાનં ખયઞાણાયા**તિ અરહત્તમગ્ગઞાણત્થાય. અરહત્તમગ્ગો હિ આસવવિનાસનતો આસવાનં ખયોતિ વુચ્ચતિ. તત્ર ચેતં ઞાણં તપ્પરિયાપન્નત્તાતિ . **ચિત્તં અભિનિન્નામેસિ**ન્તિ વિપસ્સનાચિત્તં અભિનીહરિં. **સો ઇદં દુક્ખ**ન્તિ એવમાદીસુ ''એત્તકં દુક્ખં, ન ઇતો ભિય્યો''તિ સબ્બમ્પિ દુક્ખસચ્ચં સરસલક્ખણપટિવેધેન યથાભૂતં અબ્ભઞ્ઞાસિં જાનિં પટિવિજ્ઝિં. તસ્સ ચ દુક્ખસ્સ નિબ્બત્તિકં તણ્હં ''અયં દુક્ખસમુદયો''તિ, તદુભયમ્પિ યં ઠાનં પત્વા નિરુજ્ઝતિ તં તેસં અપ્પવત્તિં નિબ્બાનં ''અયં દુક્ખનિરોધો''તિ, તસ્સ ચ સમ્પાપકં અરિયમગ્ગં ''અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા''તિ સરસલક્ખણપટિવેધેન યથાભૂતં અબ્ભઞ્ઞાસિં જાનિં પટિવિજ્ઝિન્તિ એવમત્થો વેદિતબ્બો.

એવં સરૂપતો સચ્ચાનિ દસ્સેત્વા ઇદાનિ કિલેસવસેન પરિયાયતો દસ્સેન્તો **''ઇમે આસવા''**તિઆદિમાહ. **તસ્સ મે એવં જાનતો એવં પસ્સતો**તિ તસ્સ મય્હં એવં જાનન્તસ્સ એવં પસ્સન્તસ્સ સહ વિપસ્સનાય કોટિપ્પત્તં મગ્ગં કથેતિ. **કામાસવા**તિ કામાસવતો. **વિમુચ્ચિત્થા**તિ ઇમિના ફલક્ખણં દસ્સેતિ. મગ્ગક્ખણે હિ ચિત્તં વિમુચ્ચતિ, ફલક્ખણે વિમુત્તં હોતિ. **વિમુત્તસ્મિં વિમુત્તમિતિ ઞાણ**ન્તિ ઇમિના પચ્ચવેક્ખણઞાણં દસ્સેતિ. **ખીણા જાતી**તિઆદીહિ તસ્સ ભૂમિં. તેન હિ ઞાણેન ભગવા પચ્ચવેક્ખન્તો ''ખીણા જાતી''તિઆદીનિ અબ્ભઞ્ઞાસિં. કતમા પન ભગવતો જાતિ ખીણા, કથઞ્ચ નં અબ્ભઞ્ઞાસીતિ? વુચ્ચતે – ન તાવસ્સ અતીતા જાતિ ખીણા, પુબ્બેવ ખીણત્તા; ન અનાગતા, અનાગતે વાયામાભાવતો; ન પચ્ચુપ્પન્ના, વિજ્જમાનત્તા. યા પન મગ્ગસ્સ અભાવિતત્તા ઉપ્પજ્જેય્ય એકચતુપઞ્ચવોકારભવેસુ એકચતુપઞ્ચક્ખન્ધપ્પભેદા જાતિ, સા મગ્ગસ્સ ભાવિતત્તા અનુપ્પાદધમ્મતં આપજ્જનેન ખીણા; તં સો મગ્ગભાવનાય પહીનકિલેસે પચ્ચવેક્ખિત્વા ''કિલેસાભાવે વિજ્જમાનમ્પિ કમ્મં આયતિં અપ્પટિસન્ધિકં હોતી''તિ જાનન્તો અબ્ભઞ્ઞાસિં.

વુસિતન્તિ વુત્થં પરિવુત્થં, કતં ચરિતં નિટ્ઠિતન્તિ અત્થો. **બ્રહ્મચરિય**ન્તિ મગ્ગબ્રહ્મચરિયં, પુથુજ્જનકલ્યાણકેન હિ સદ્ધિં સત્ત સેક્ખા બ્રહ્મચરિયવાસં વસન્તિ નામ, ખીણાસવો વુત્થવાસો. તસ્મા ભગવા અત્તનો બ્રહ્મચરિયવાસં પચ્ચવેક્ખન્તો ''વુસિતં બ્રહ્મચરિય''ન્તિ અબ્ભઞ્ઞાસિં. **કતં કરણીય**ન્તિ ચતૂસુ સચ્ચેસુ

ચતૂહિ મગ્ગેહિ પરિઞ્ઞાપહાનસચ્છિકિરિયાભાવનાભિસમયવસેન સોળસવિધમ્પિ કિચ્ચં નિટ્ઠાપિતન્તિ અત્થો . પુથુજ્જનકલ્યાણકાદયો હિ એતં કિચ્ચં કરોન્તિ, ખીણાસવો કતકરણીયો. તસ્મા ભગવા અત્તનો કરણીયં પચ્ચવેક્ખન્તો ''કતં કરણીય''ન્તિ અબ્ભઞ્ઞાસિં. **નાપરં ઇત્થત્તાયા**તિ ઇદાનિ પુન ઇત્થભાવાય એવં સોળસકિચ્ચભાવાય કિલેસક્ખયાય વા મગ્ગભાવનાકિચ્ચં મે નત્થીતિ અબ્ભઞ્ઞાસિં.

ઇદાનિ એવં પચ્ચવેક્ખણઞાણપરિગ્ગહિતં તં આસવાનં ખયઞાણાધિગમં બ્રાહ્મણસ્સ દસ્સેન્તો **અયં ખો મે બ્રાહ્મણા**તિઆદિમાહ. તત્થ **વિજ્જા**તિ અરહત્તમગ્ગઞાણવિજ્જા. **અવિજ્જા**તિ ચતુસચ્ચપટિચ્છાદિકા અવિજ્જા. સેસં વુત્તનયમેવ. અયં પન વિસેસો – **અયં ખો મે બ્રાહ્મણ તતિયા અભિનિબ્ભિદા અહોસી**તિ એત્થ અયં ખો મમ બ્રાહ્મણ આસવાનં ખયઞાણમુખતુણ્ડકેન ચતુસચ્ચપટિચ્છાદકં અવિજ્જણ્ડકોસં પદાલેત્વા તતિયા અભિનિબ્ભિદા તતિયા નિક્ખન્તિ તતિયા અરિયજાતિ અહોસિ, કુક્કુટચ્છાપકસ્સેવ મુખતુણ્ડકેન વા પાદનખસિખાય વા અણ્ડકોસં પદાલેત્વા તમ્હા અણ્ડકોસમ્હા અભિનિબ્ભિદા નિક્ખન્તિ કુક્કુટનિકાયે પચ્ચાજાતીતિ.

એત્તાવતા કિં દસ્સેતીતિ? સો હિ બ્રાહ્મણ કુક્કુટચ્છાપકો અણ્ડકોસં

પદાલેત્વા તતો નિક્ખમન્તો સકિમેવ જાયતિ, અહં પન પુબ્બે-નિવુત્થક્ખન્ધપટિચ્છાદકં અવિજ્જણ્ડકોસં ભિન્દિત્વા પઠમં તાવ પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણવિજ્જાય જાતો, તતો સત્તાનં ચુતિપટિસન્ધિપટિચ્છાદકં અવિજ્જણ્ડકોસં પદાલેત્વા દુતિયં દિબ્બચક્ખુઞાણવિજ્જાય જાતો, પુન ચતુસચ્ચપટિચ્છાદકં અવિજ્જણ્ડકોસં પદાલેત્વા તતિયં આસવાનં ખયઞાણવિજ્જાય જાતો; એવં તીહિ વિજ્જાહિ તિક્ખત્તું જાતો. સા ચ મે જાતિ અરિયા સુપરિસુદ્ધાતિ ઇદં દસ્સેસિ. એવં દસ્સેન્તો ચ પુબ્બેનિવાસઞાણેન અતીતંસઞાણં, દિબ્બચક્ખુના પચ્ચુપ્પન્નાનાગતંસઞાણં, આસવક્ખયેન સકલલોકિયલોકુત્તરગુણન્તિ એવં તીહિ વિજ્જાહિ સબ્બેપિ સબ્બઞ્ઞુગુણે પકાસેત્વા અત્તનો અરિયાય જાતિયા જેટ્ઠસેટ્ઠભાવં બ્રાહ્મણસ્સ દસ્સેસીતિ.

આસવક્ખયઞાણકથા નિટ્ઠિતા.

દેસનાનુમોદનકથા

૧૫. એવં વુત્તે વેરઞ્જો બ્રાહ્મણોતિ એવં ભગવતા લોકાનુકમ્પકેન બ્રાહ્મણં અનુકમ્પમાનેન વિનિગૂહિતબ્બેપિ અત્તનો અરિયાય જાતિયા જેટ્ઠસેટ્ઠભાવે વિજ્જત્તયપકાસિકાય ધમ્મદેસનાય વુત્તે પીતિવિપ્ફારપરિપુણ્ણગત્તચિત્તો વેરઞ્જો બ્રાહ્મણો તં ભગવતો અરિયાય જાતિયા જેટ્ઠસેટ્ઠભાવં વિદિત્વા ''ઈદિસં નામાહં સબ્બલોકજેટ્ઠસેટ્ઠં સબ્બગુણસમન્નાગતં સબ્બઞ્ઞું 'અઞ્ઞેસં અભિવાદનાદિકમ્મં ન કરોતી'તિ અવચં – 'ધીરત્થુ વતરે અઞ્ઞાણ'''ન્તિ અત્તાનં ગરહિત્વા ''અયં દાનિ લોકે અરિયાય જાતિયા પુરેજાતટ્ઠેન જેટ્ઠો, સબ્બગુણેહિ અપ્પટિસમટ્ઠેન સેટ્ઠો''તિ નિટ્ઠં ગન્ત્વા ભગવન્તં એતદવોચ – ''**જેટ્ઠો ભવં ગોતમો સેટ્ઠો ભવં ગોતમો**''તિ. એવઞ્ચ પન વત્વા પુન તં ભગવતો ધમ્મદેસનં અબ્ભનુમોદમાનો ''**અભિક્કન્તં, ભો ગોતમ, અભિક્કન્તં, ભો ગોતમા**''તિઆદિમાહ.

તત્થાયં અભિક્કન્તસદ્દો ખયસુન્દરાભિરૂપઅબ્ભનુમોદનેસુ દિસ્સતિ. ''અભિક્કન્તા, ભન્તે, રત્તિ; નિક્ખન્તો પઠમો યામો, ચિરનિસિન્નો ભિક્ખુસઙ્ઘો''તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૮.૨૦) હિ ખયે દિસ્સતિ. ''અયં મે પુગ્ગલો ખમતિ, ઇમેસં ચતુન્નં પુગ્ગલાનં અભિક્કન્તતરો ચ પણીતતરો ચા''તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૧૦૦) સુન્દરે.

‘‘કો મે વન્દતિ પાદાનિ, ઇદ્ધિયા યસસા જલં;
અભિક્કન્તેન વણ્ણેન, સબ્બા ઓભાસયં દિસા’’તિ. –

આદીસુ (વિ॰ વ॰ ૮૫૭) અભિરૂપે. ‘‘અભિક્કન્તં, ભન્તે’’તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૫૦) અબ્ભનુમોદને. ઇધાપિ અબ્ભનુમોદનેયેવ. યસ્મા ચ અબ્ભનુમોદને, તસ્મા ‘‘સાધુ સાધુ, ભો ગોતમા’’તિ વુત્તં હોતીતિ વેદિતબ્બં.

‘‘ભયે કોધે પસંસાયં, તુરિતે કોતૂહલચ્છરે;
હાસે સોકે પસાદે ચ, કરે આમેડિતં બુધો’’તિ.

ઇમિના ચ લક્ખણેન ઇધ પસાદવસેન પસંસાવસેન ચાયં દ્વિક્ખત્તું વુત્તોતિ વેદિતબ્બો.

અથ વા **અભિક્કન્તન્તિ** અતિઇટ્ઠં અતિમનાપં અતિસુન્દરન્તિ વુત્તં હોતિ. તત્થ એકેન અભિક્કન્તસદ્દેન દેસનં થોમેતિ, એકેન અત્તનો પસાદં. અયઞ્હિ એત્થ અધિપ્પાયો – ‘‘અભિક્કન્તં, ભો ગોતમ, યદિદં ભોતો ગોતમસ્સ ધમ્મદેસના, અભિક્કન્તં યદિદં ભોતો ગોતમસ્સ ધમ્મદેસનં આગમ્મ મમ પસાદો’’તિ. ભગવતોયેવ વા વચનં દ્વે દ્વે અત્થે સન્ધાય થોમેતિ – ભોતો ગોતમસ્સ વચનં અભિક્કન્તં દોસનાસનતો અભિક્કન્તં ગુણાધિગમનતો, તથા સદ્ધાજનનતો પઞ્ઞાજનનતો, સાત્થતો સબ્યઞ્જનતો, ઉત્તાનપદતો ગમ્ભીરત્થતો, કણ્ણસુખતો હદયઙ્ગમતો, અનત્તુક્કંસનતો અપરવમ્ભનતો, કરુણાસીતલતો પઞ્ઞાવદાતતો, અપાથરમણીયતો વિમદ્દક્ખમતો, સુય્યમાનસુખતો વીમંસિયમાનહિતતોતિ એવમાદીહિ યોજેતબ્બં.

તતો પરમ્પિ ચતૂહિ ઉપમાહિ દેસનંયેવ થોમેતિ. તત્થ **નિક્કુજ્જિતન્તિ** અધોમુખઠપિતં, હેટ્ઠામુખજાતં વા. **ઉક્કુજ્જેય્યાતિ** ઉપરિમુખં કરેય્ય. **પટિચ્છન્નન્તિ** તિણપણ્ણાદિપટિચ્છાદિતં. **વિવરેય્યાતિ** ઉગ્ઘાટેય્ય. **મૂળ્હસ્સાતિ** દિસામૂળ્હસ્સ. **મગ્ગં આચિક્ખેય્યાતિ** હત્થે ગહેત્વા એસ મગ્ગોતિ વદેય્ય. **અન્ધકારેતિ** કાળપક્ખચાતુદ્દસી અડ્ઢરત્ત-ઘનવનસણ્ડ-મેઘપટલેહિ ચતુરઙ્ગે તમસિ. અયં તાવ અનુત્તાનપદત્થો. અયં પન અધિપ્પાયયોજના – યથા કોચિ નિક્કુજ્જિતં ઉક્કુજ્જેય્ય, એવં સદ્ધમ્મવિમુખં અસદ્ધમ્મે પતિટ્ઠિતં મં અસદ્ધમ્મા વુટ્ઠાપેન્તેન; યથા પટિચ્છન્નં વિવરેય્ય, એવં કસ્સપસ્સ ભગવતો સાસનન્તરધાના પભુતિ મિચ્છાદિટ્ઠિગહનપટિચ્છન્નં સાસનં વિવરન્તેન; યથા મૂળ્હસ્સ મગ્ગં આચિક્ખેય્ય, એવં કુમ્મગ્ગમિચ્છામગ્ગપ્પટિપન્નસ્સ મે સગ્ગમોક્ખમગ્ગં આચિક્ખન્તેન; યથા અન્ધકારે તેલપજ્જોતં ધારેય્ય, એવં મોહન્ધકારે નિમુગ્ગસ્સ મે બુદ્ધાદિરતનત્તયરૂપાનિ અપસ્સતો તપ્પટિચ્છાદકમોહન્ધકારવિદ્ધંસકદેસનાપજ્જોતં ધારેન્તેન, મય્હં ભોતા ગોતમેન એતેહિ પરિયાયેહિ પકાસિતત્તા અનેકપરિયાયેન ધમ્મો પકાસિતોતિ.

દેસનાનુમોદનકથા નિટ્ઠિતા.

પસન્નાકારકથા

એવં દેસનં થોમેત્વા ઇમાય દેસનાય રતનત્તયે પસન્નચિત્તો પસન્નાકારં કરોન્તો ‘‘**એસાહ**’’ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **એસાહન્તિ** એસો અહં. **ભવન્તં ગોતમં સરણં ગચ્છામીતિ** ભવન્તં ગોતમં સરણન્તિ ગચ્છામિ; ભવં મે ગોતમો સરણં, પરાયણં, અઘસ્સ તાતા, હિતસ્સ ચ વિધાતાતિ ઇમિના અધિપ્પાયેન ભવન્તં ગોતમં ગચ્છામિ ભજામિ સેવામિ પયિરુપાસામિ , એવં વા જાનામિ બુજ્ઝામીતિ. યેસઞ્હિ ધાતૂનં ગતિઅત્થો, બુદ્ધિપિ તેસં અત્થો; તસ્મા

‘‘ગચ્છામી’’તિ ઇમસ્સ જાનામિ બુજ્ઝામીતિ અયમ્પિ અત્થો વુત્તો. **ધમ્મઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચાતિ** એત્થ પન અધિગતમગ્ગે સચ્છિકતનિરોધે યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જમાને ચ ચતૂસુ અપાયેસુ અપતમાને ધારેતીતિ **ધમ્મો**; સો અત્થતો અરિયમગ્ગો ચેવ નિબ્બાનઞ્ચ. વુત્તં હેતં – ‘‘યાવતા, ભિક્ખવે, ધમ્મા સઙ્ખતા, અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો તેસં અગ્ગમક્ખાયતી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૩૪) વિત્થારો. ન કેવલઞ્ચ અરિયમગ્ગો ચેવ નિબ્બાનઞ્ચ, અપિ ચ ખો અરિયફલેહિ સદ્ધિં પરિયત્તિધમ્મોપિ. વુત્તમ્પિ હેતં **છત્તમાણવકવિમાને** –

‘‘રાગવિરાગમનેજમસોકં, ધમ્મમસઙ્ખતમપ્પટિકૂલં;
મધુરમિમં પગુણં સુવિભત્તં, ધમ્મમિમં સરણત્થમુપેહી’’તિ. (વિ॰ વ॰ ૮૮૭);

એત્થ હિ **રાગવિરાગોતિ** મગ્ગો કથિતો. **અનેજમસોકન્તિ** ફલં. **ધમ્મમસઙ્ખતન્તિ** નિબ્બાનં. **અપ્પટિકૂલં મધુરમિમં પગુણં સુવિભત્તન્તિ** પિટકત્તયેન વિભત્તા સબ્બધમ્મક્ખન્ધાતિ. દિટ્ઠિસીલસઙ્ઘાતેન સંહતોતિ **સઙ્ઘો**, સો અત્થતો અટ્ઠઅરિયપુગ્ગલસમૂહો. વુત્તઞ્હેતં તસ્મિંયેવ **વિમાને** –

‘‘યત્થ ચ દિન્નમહપ્ફલમાહુ, ચતૂસુ સુચીસુ પુરિસયુગેસુ;
અટ્ઠ ચ પુગ્ગલધમ્મદસા તે, સઙ્ઘમિમં સરણત્થમુપેહી’’તિ. (વિ॰ વ॰ ૮૮૮);

ભિક્ખૂનં સઙ્ઘો **ભિક્ખુસઙ્ઘો**. એત્તાવતા ચ બ્રાહ્મણો તીણિ સરણગમનાનિ પટિવેદેસિ.

પસન્નાકારકથા નિટ્ઠિતા.

સરણગમનકથા

ઇદાનિ તેસ્વેવ તીસુ સરણગમનેસુ કોસલ્લત્થં સરણં, સરણગમનં, યો સરણં ગચ્છતિ,

સરણગમનપ્પભેદો, સરણગમનફલં, સંકિલેસો, ભેદોતિ અયં વિધિ વેદિ તબ્બો. સો પન ઇધ વુચ્ચમાનો અતિભારિયં વિનયનિદાનં કરોતીતિ ન વુત્તો. અત્થિકેહિ પન પપઞ્ચસૂદનિયં વા મજ્ઝિમટ્ઠકથાયં **ભયભેરવસુત્તવણ્ણનતો** (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૫૬) સુમઙ્ગલવિલાસિનિયં વા દીઘનિકાયટ્ઠકથાયં (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૫૦) **સરણવણ્ણનતો** ગહેતબ્બોતિ.

સરણગમનકથા નિટ્ઠિતા.

ઉપાસકત્તપટિવેદનાકથા

ઉપાસકં મં ભવં ગોતમો ધારેતૂતિ મં ભવં ગોતમો ‘‘ઉપાસકો અય’’ન્તિ એવં ધારેતૂતિ અત્થો. ઉપાસકવિધિકોસલ્લત્થં પનેત્થ કો ઉપાસકો, કસ્મા ઉપાસકોતિ વુચ્ચતિ, કિમસ્સ સીલં, કો આજીવો, કા વિપત્તિ, કા સમ્પત્તીતિ ઇદં પકિણ્ણકં વેદિતબ્બં. તં અતિભારિયકરણતો ઇધ ન વિભત્તં, અત્થિકેહિ પન **પપઞ્ચસૂદનિયં મજ્ઝિમટ્ઠકથાયં** (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૫૬) વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. **અજ્જતગ્ગેતિ** એત્થ અયં અગ્ગસદ્દો આદિકોટિકોટ્ઠાસસેટ્ઠેસુ દિસ્સતિ. ‘‘અજ્જતગ્ગે, સમ્મ દોવારિક, આવરામિ દ્વારં નિગણ્ઠાનં નિગણ્ઠીન’’ન્તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૭૦) હિ આદિમ્હિ દિસ્સતિ. ‘‘તેનેવ અઙ્ગુલગ્ગેન તં અઙ્ગુલગ્ગં પરામસેય્ય (કથા॰ ૪૪૧), ઉચ્છગ્ગં

વેળગ્ગ’’ન્તિઆદીસુ કોટિયં. ‘‘અમ્બિલગ્ગં વા મધુરગ્ગં વા તિત્તકગ્ગં વા (સં॰ નિ॰ ૫.૩૭૪) અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વિહારગ્ગેન વા પરિવેણગ્ગેન વા ભાજેતુ’’ન્તિઆદીસુ (ચૂળવ॰ ૩૧૮) કોટ્ઠાસે. ‘‘યાવતા, ભિક્ખવે, સત્તા અપદા વા દ્વિપદા વા…પે॰… તથાગતો તેસં અગ્ગમક્ખાયતી’’તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૩૪) સેટ્ઠે. ઇધ પનાયં આદિમ્હિ દટ્ઠબ્બો. તસ્મા **અજ્જતગ્ગે**તિ અજ્જતં આદિં કત્વાતિ એવમેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. **અજ્જતન્તિ** અજ્જભાવન્તિ વુત્તં હોતિ. **અજ્જદગ્ગે** ઇચ્ચેવ વા પાઠો, દકારો પદસન્ધિકરો, અજ્જ અગ્ગં કત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **પાણુપેતન્તિ** પાણેહિ ઉપેતં, યાવ મે જીવિતં પવત્તતિ, તાવ ઉપેતં અનઞ્ઞસત્થુકં તીહિ સરણગમનેહિ સરણગતં મં ભવં ગોતમો ધારેતુ જાનાતુ, અહઞ્હિ સચેપિ મે તિખિણેન અસિના સીસં છિન્દેય્યું, નેવ બુદ્ધં ‘‘ન બુદ્ધો’’તિ વા, ધમ્મં ‘‘ન ધમ્મો’’તિ વા, સઙ્ઘં ‘‘ન સઙ્ઘો’’તિ વા વદેય્યન્તિ. એત્થ ચ બ્રાહ્મણો પાણુપેતં સરણગતન્તિ પુન સરણગમનં વદન્તો અત્તસન્નિય્યાતનં પકાસેતીતિ વેદિતબ્બો.

એવં અત્તાનં નિય્યાતેત્વા ભગવન્તં સપરિસં ઉપટ્ઠાતુકામો આહ – ‘‘**અધિવાસેતુ ચ મે ભવં ગોતમો વેરઞ્જાયં વસ્સાવાસં સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેના**’’તિ. કિં વુત્તં હોતિ – ઉપાસકઞ્ચ મં ભવં ગોતમો ધારેતુ, અધિવાસેતુ ચ મે વેરઞ્જાયં વસ્સાવાસં, તયો માસે વેરઞ્જં ઉપનિસ્સાય મમ અનુગ્ગહત્થં વાસં સમ્પટિચ્છતૂતિ. **અધિવાસેસિ ભગવા તુણ્હીભાવેના**તિ અથસ્સ વચનં સુત્વા ભગવા કાયઙ્ગં વા વાચઙ્ગં વા અચોપેત્વા અબ્ભન્તરેયેવ ખન્તિં ચારેત્વા તુણ્હીભાવેન અધિવાસેસિ; બ્રાહ્મણસ્સ અનુગ્ગહત્થં મનસાવ સમ્પટિચ્છીતિ વુત્તં હોતિ.

અથ ખો વેરઞ્જો બ્રાહ્મણો ભગવતો અધિવાસનં વિદિત્વાતિ અથ વેરઞ્જો બ્રાહ્મણો સચે મે સમણો ગોતમો નાધિવાસેય્ય, કાયેન વા વાચાય વા પટિક્ખિપેય્ય. યસ્મા પન અપ્પટિક્ખિપિત્વા અબ્ભન્તરે ખન્તિં ધારેસિ, તસ્મા મે મનસાવ અધિવાસેસીતિ એવં આકારસલ્લક્ખણકુસલતાય ભગવતો અધિવાસનં વિદિત્વા, અત્તનો નિસિન્નાસનતો વુટ્ઠાય ચતૂસુ દિસાસુ ભગવન્તં સક્કચ્ચં વન્દિત્વા તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા આગતકાલતો પભુતિ જાતિમહલ્લકબ્રાહ્મણાનં અભિવાદનાદીનિ ન કરોતીતિ વિગરહિત્વાપિ ઇદાનિ વિઞ્ઞાતબુદ્ધગુણો કાયેન વાચાય મનસા ચ અનેકક્ખત્તું વન્દન્તોપિ અતિત્તોયેવ હુત્વા દસનખસમોધાનસમુજ્જલં અઞ્જલિં પગ્ગય્હ સિરસ્મિં પતિટ્ઠાપેત્વા યાવ દસ્સનવિસયો તાવ પટિમુખોયેવ અપક્કમિત્વા દસ્સનવિસયં વિજહનટ્ઠાને વન્દિત્વા પક્કામિ.

ઉપાસકત્તપટિવેદનાકથા નિટ્ઠિતા.

દુબ્ભિક્ખકથા

૧૬. **તેન ખો પન સમયેન વેરઞ્જા દુબ્ભિક્ખા હોતી**તિ યસ્મિં સમયે વેરઞ્જેન બ્રાહ્મણેન ભગવા વેરઞ્જં ઉપનિસ્સાય વસ્સાવાસં યાચિતો , તેન સમયેન વેરઞ્જા દુબ્ભિક્ખા હોતિ. **દુબ્ભિક્ખા**તિ દુલ્લભભિક્ખા; સા પન દુલ્લભભિક્ખતા યત્થ મનુસ્સા અસ્સદ્ધા હોન્તિ અપ્પસન્ના, તત્થ સુસસ્સકાલેપિ અતિસમગ્ઘેપિ પુબ્બણ્ણાપરણ્ણે હોતિ. વેરઞ્જાયં પન યસ્મા ન તથા અહોસિ, અપિચ ખો દુસ્સસ્સતાય છાતકદોસેન અહોસિ તસ્મા તમત્થં દસ્સેન્તો **દ્વીહિતિકા**તિઆદિમાહ. તત્થ **દ્વીહિતિકા**તિ દ્વિધા પવત્તઈહિતિકા. ઈહિતં નામ ઇરિયા દ્વિધા પવત્તા – ચિત્તઇરિયા, ચિત્તઈહા. ‘‘એત્થ લચ્છામ નુ ખો કિઞ્ચિ ભિક્ખમાના ન લચ્છામા’’તિ, ‘‘જીવિતું વા સક્ખિસ્સામ નુ ખો નો’’તિ અયમેત્થ અધિપ્પાયો.

અથ વા **દ્વીહિતિકા**તિ દુજ્જીવિકા, ઈહિતં ઈહા ઇરિયનં પવત્તનં જીવિતન્તિઆદીનિ પદાનિ એકત્થાનિ. તસ્મા દુક્ખેન ઈહિતં એત્થ પવત્તતીતિ દ્વીહિતિકાતિ અયમેત્થ પદત્થો. **સેતટ્ઠિકા**તિ સેતકાનિ અટ્ઠીનિ એત્થાતિ સેતટ્ઠિકા.

દિવસમ્પિ યાચિત્વા કિઞ્ચિ અલદ્ધા મતાનં કપણમનુસ્સાનં અહિચ્છત્તકવણ્ણેહિ અટ્ઠીહિ તત્ર તત્ર પરિકિણ્ણાતિ વુત્તં હોતિ. **સેતટ્ટિકા**તિપિ પાઠો. તસ્સત્થો – સેતા અટ્ટિ એત્થાતિ સેતટ્ટિકા. અટ્ટીતિ આતુરતા બ્યાધિ રોગો. તત્થ ચ સસ્સાનં ગબ્ભગ્ગહણકાલે સેતકરોગેન ઉપહતમેવ પચ્છિન્નખીરં અગ્ગહિતતણ્ડુલં પણ્ડરપણ્ડરં સાલિસીસં વા યવગોધૂમસીસં વા નિક્ખમતિ, તસ્મા ''સેતટ્ટિકા''તિ વુચ્ચતિ.

વપ્પકાલે સુટ્ઠુ અભિસઙ્ખરિત્વાપિ વુત્તસસ્સં તત્થ સલાકા એવ સમ્પજ્જતીતિ **સલાકાવુત્તા**; સલાકાય વા તત્થ જીવિતં પવત્તેન્તીતિ **સલાકાવુત્તા**. કિં વુત્તં હોતિ? તત્થ કિર ધઞ્ઞવિક્કયકાનં સન્તિકં કયકેસુ ગતેસુ દુબ્બલમનુસ્સે અભિભવિત્વા બલવમનુસ્સાવ ધઞ્ઞં કિણિત્વા ગચ્છન્તિ. દુબ્બલમનુસ્સા અલભમાના મહાસદ્દં કરોન્તિ. ધઞ્ઞવિક્કયકા ''સબ્બેસં સઙ્ગહં કરિસ્સામા''તિ ધઞ્ઞકરણટ્ઠાને ધઞ્ઞમાપકં નિસીદાપેત્વા એકપસ્સે વણ્ણજ્ઝક્ખં નિસીદાપેસું. ધઞ્ઞત્થિકા વણ્ણજ્ઝક્ખસ્સ સન્તિકં ગચ્છન્તિ. સો આગતપટિપાટિયા મૂલં ગહેત્વા ''ઇત્થન્નામસ્સ એત્તકં દાતબ્બ''ન્તિ સલાકં લિખિત્વા દેતિ, તે તં ગહેત્વા ધઞ્ઞમાપકસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા દિન્નપટિપાટિયા ધઞ્ઞં ગણ્હન્તિ. એવં સલાકાય તત્થ જીવિતં પવત્તેન્તીતિ સલાકાવુત્તા.

ન સુકરા ઉઞ્છેન પગ્ગહેન યાપેતુન્તિ પગ્ગહેન યો ઉઞ્છો, તેન યાપેતું ન સુકરા. પત્તં ગહેત્વા યં અરિયા ઉઞ્છં કરોન્તિ, ભિક્ખાચરિયં ચરન્તિ, તેન ઉઞ્છેન યાપેતું ન સુકરાતિ વુત્તં હોતિ. તદા કિર તત્થ સત્તટ્ઠગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા એકદિવસમ્પિ યાપનમત્તં ન લભન્તિ.

તેન ખો પન સમયેન ઉત્તરાપથકા અસ્સવાણિજા…પે॰… અસ્સોસિ ખો ભગવા ઉદુક્ખલસદ્દન્તિ – **તેના**તિ યસ્મિં સમયે ભગવા વેરઞ્જં ઉપનિસ્સાય વસ્સાવાસં ઉપગતો તેન સમયેન. ઉત્તરાપથવાસિકા ઉત્તરાપથતો વા આગતત્તા એવં લદ્ધવોહારા અસ્સવાણિજા ઉત્તરાપથે અસ્સાનં ઉટ્ઠાનટ્ઠાને પઞ્ચ અસ્સસતાનિ ગહેત્વા દિગુણં તિગુણં લાભં પત્થયમાના દેસન્તરં ગચ્છન્તા તેહિ અત્તનો વિક્કાયિકભણ્ડભૂતેહિ પઞ્ચમત્તેહિ અસ્સસતેહિ વેરઞ્જં વસ્સાવાસં ઉપગતા હોન્તિ. કસ્મા? ન હિ સક્કા તસ્મિં દેસે વસ્સિકે ચત્તારો માસે અદ્ધાનં પટિપજ્જિતું. ઉપગચ્છન્તા ચ બહિનગરે ઉદકેન અનજ્ઝોત્થરણીયે ઠાને અત્તનો ચ વાસાગારાનિ અસ્સાનઞ્ચ મન્દિરં કારાપેત્વા વતિયા પરિક્ખિપિંસુ. તાનિ તેસં વસનટ્ઠાનાનિ ''અસ્સમણ્ડલિકાયો''તિ પઞ્ઞાયિંસુ. તેનાહ – ''**તેહિ અસ્સમણ્ડલિકાસુ ભિક્ખૂનં પત્થપત્થપુલકં પઞ્ઞત્તં હોતી**''તિ. **પત્થપત્થપુલક**ન્તિ એકમેકસ્સ ભિક્ખુનો પત્થપત્થપમાણં પુલકં. પત્થો નામ નાળિમત્તં હોતિ, એકસ્સ પુરિસસ્સ અલં યાપનાય. વુત્તમ્પિ હેતં – ''પત્થોદનો નાલમયં દુવિન્ન''ન્તિ (જા॰ ૨.૨૧.૧૯૨). પુલકં નામ નિત્થુસં કત્વા ઉસ્સેદેત્વા ગહિતયવતણ્ડુલા વુચ્ચન્તિ. યદિ હિ સથુસા હોન્તિ, પાણકા વિજ્ઝન્તિ, અદ્ધાનક્ખમા ન હોન્તિ. તસ્મા તે વાણિજા અદ્ધાનક્ખમં કત્વા યવતણ્ડુલમાદાય અદ્ધાનં પટિપજ્જન્તિ ''યત્થ અસ્સાનં ખાદનીયં તિણં દુલ્લભં ભવિસ્સતિ, તત્થેતં અસ્સભત્તં ભવિસ્સતી''તિ.

કસ્મા પન તેહિ તં ભિક્ખૂનં પઞ્ઞત્તન્તિ? વુચ્ચતે – ''ન હિ તે દક્ખિણાપથમનુસ્સા વિય અસ્સદ્ધા અપ્પસન્ના, તે પન સદ્ધા પસન્ના બુદ્ધમામકા, ધમ્મમામકા, સઙ્ઘમામકા; તે પુબ્બણ્હસમયં કેનચિદેવ કરણીયેન નગરં પવિસન્તા દ્વે તયો દિવસે અદ્દસંસુ સત્તટ્ઠ ભિક્ખૂ સુનિવત્થે સુપારુતે ઇરિયાપથસમ્પન્ને સકલમ્પિ નગરં પિણ્ડાય ચરિત્વા કિઞ્ચિ અલભમાને. દિસ્વાન નેસં એતદહોસિ – ''અય્યા ઇમં નગરં ઉપનિસ્સાય વસ્સં ઉપગતા; છાતકઞ્ચ વત્તતિ, ન ચ કિઞ્ચિ લભન્તિ, અતિવિય કિલમન્તિ. મયઞ્ચમ્હ આગન્તુકા, ન સક્કોમ નેસં દેવસિકં યાગુઞ્ચ ભત્તઞ્ચ પટિયાદેતું. અમ્હાકં પન અસ્સા સાયઞ્ચ પાતો ચ દ્વિક્ખત્તું ભત્તં લભન્તિ. યંનૂન મયં એકમેકસ્સ અસ્સસ્સ પાતરાસભત્તતો એકમેકસ્સ ભિક્ખુનો પત્થપત્થપુલકં દદેય્યામ. એવં અય્યા ચ ન કિલમિસ્સન્તિ , અસ્સા ચ

યાપેસ્સન્તી''તિ. તે ભિક્ખૂનં સન્તિકં ગન્ત્વા એતમત્થં આરોચેત્વા ''ભન્તે, તુમ્હે પત્થપત્થપુલકં પટિગ્ગહેત્વા યં વા તં વા કત્વા પરિભુઞ્જથા''તિ યાચિત્વા દેવસિકં પત્થપત્થપુલકં પઞ્ઞપેસું. તેન વુત્તં – ''તેહિ અસ્સમણ્ડલિકાસુ ભિક્ખૂનં પત્થપત્થપુલકં પઞ્ઞત્તં હોતી''તિ.

પઞ્ઞત્તન્તિ નિચ્ચભત્તસઙ્ખેપેન ઠપિતં. ઇદાનિ **ભિક્ખૂ પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા**તિઆદીસુ **પુબ્બણ્હસમય**ન્તિ દિવસસ્સ પુબ્બભાગસમયં, પુબ્બણ્હસમયેતિ અત્થો. પુબ્બણ્હે વા સમયં પુબ્બણ્હસમયં, પુબ્બણ્હે એકં ખણન્તિ વુત્તં હોતિ. એવં અચ્ચન્તસંયોગે ઉપયોગવચનં લબ્ભતિ. **નિવાસેત્વા**તિ પરિદહિત્વા, વિહારનિવાસનપરિવત્તનવસેનેતં વેદિતબ્બં. ન હિ તે તતો પુબ્બે અનિવત્થા અહેસું. **પત્તચીવરમાદાયા**તિ પત્તં હત્થેહિ ચીવરં કાયેન આદિયિત્વા સમ્પટિચ્છાદેત્વા, ધારેત્વાતિ અત્થો. યેન વા તેન વા હિ પકારેન ગણ્હન્તા આદાયઇચ્ચેવ વુચ્ચન્તિ, યથા ''સમાદાયેવ પક્કમતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૧). **પિણ્ડં અલભમાના**તિ સકલમ્પિ વેરઞ્જં ચરિત્વા તિટ્ઠતુ પિણ્ડો, અન્તમસો ''અતિચ્છથા''તિ વાચમ્પિ અલભમાના.

પત્થપત્થપુલકં આરામં આહરિત્વાતિ ગતગતટ્ઠાને લદ્ધં એકમેકં પત્થપત્થપુલકં ગહેત્વા આરામં નેત્વા. **ઉદુક્ખલે કોટ્ટેત્વા કોટ્ટેત્વા પરિભુઞ્જન્તી**તિ થેરાનં કોચિ કપ્પિયકારકો નત્થિ, યો નેસં તં ગહેત્વા યાગું વા ભત્તં વા પચેય્ય. સામમ્પિ પચનં સમણસારુપ્પં ન હોતિ ન ચ વટ્ટતિ. તે એવં નો સલ્લહુકવુત્તિતા ચ ભવિસ્સતિ, સામપાકપરિમોચનઞ્ચાતિ અટ્ઠ અટ્ઠ જના વા દસ દસ જના વા એકતો હુત્વા ઉદુક્ખલે કોટ્ટેત્વા કોટ્ટેત્વા સકં સકં પટિવીસં ઉદકેન તેમેત્વા પરિભુઞ્જન્તિ. એવં પરિભુઞ્જિત્વા અપ્પોસ્સુક્કા સમણધમ્મં કરોન્તિ . ભગવતો પન તે અસ્સવાણિજા પત્થપુલકઞ્ચ દેન્તિ, તદુપિયઞ્ચ સપ્પિમધુસક્કરં. તં આયસ્મા આનન્દો આહરિત્વા સિલાયં પિસતિ. પુઞ્ઞવતા પણ્ડિતપુરિસેન કતં મનાપમેવ હોતિ. અથ નં પિસિત્વા સપ્પિઆદીહિ સમ્મા યોજેત્વા ભગવતો ઉપનામેસિ. અથેત્થ દેવતા દિબ્બોજં પક્ખિપન્તિ. તં ભગવા પરિભુઞ્જતિ. પરિભુઞ્જિત્વા ફલસમાપત્તિયા કાલં અતિનામેતિ. ન તતો પટ્ઠાય પિણ્ડાય ચરતિ.

કિં પનાનન્દત્થેરો તદા ભગવતો ઉપટ્ઠાકો હોતીતિ? હોતિ, નો ચ ખો ઉપટ્ઠાકટ્ઠાનં લદ્ધા. ભગવતો હિ પઠમબોધિયં વીસતિવસ્સન્તરે નિબદ્ધુપટ્ઠાકો નામ નત્થિ. કદાચિ નાગસમાલત્થેરો ભગવન્તં ઉપટ્ઠાસિ, કદાચિ નાગિતત્થેરો, કદાચિ મેઘિયત્થેરો, કદાચિ ઉપવાણત્થેરો, કદાચિ સાગતત્થેરો, કદાચિ સુનક્ખત્તો લિચ્છવિપુત્તો. તે અત્તનો રુચિયા ઉપટ્ઠહિત્વા યદા ઇચ્છન્તિ તદા પક્કમન્તિ. આનન્દત્થેરો તેસુ તેસુ ઉપટ્ઠહન્તેસુ અપ્પોસ્સુક્કો હોતિ, પક્કન્તેસુ સયમેવ વત્તપટિપત્તિં કરોતિ. ભગવાપિ કિઞ્ચાપિ મે ઞાતિસેટ્ઠો ઉપટ્ઠાકટ્ઠાનં ન તાવ લભતિ, અથ ખો એવરૂપેસુ ઠાનેસુ અયમેવ પતિરૂપોતિ અધિવાસેસિ. તેન વુત્તં – ''આયસ્મા પનાનન્દો પત્થપુલકં સિલાયં પિસિત્વા ભગવતો ઉપનામેસિ, તં ભગવા પરિભુઞ્જતી''તિ.

નનુ ચ મનુસ્સા દુબ્ભિક્ખકાલે અતિવિય ઉસ્સાહજાતા પુઞ્ઞાનિ કરોન્તિ, અત્તના અભુઞ્જિત્વાપિ ભિક્ખૂનં દાતબ્બં મઞ્ઞન્તિ. તે તદા કસ્મા કટચ્છુભિક્ખમ્પિ ન અદંસુ? અયઞ્ચ વેરઞ્જો બ્રાહ્મણો મહતા ઉસ્સાહેન ભગવન્તં વસ્સાવાસં યાચિ, સો કસ્મા ભગવતો અત્થિભાવમ્પિ ન જાનાતીતિ? વુચ્ચતે – મારાવટ્ટનાય. વેરઞ્જઞ્હિ બ્રાહ્મણં ભગવતો સન્તિકા પક્કન્તમત્તમેવ સકલઞ્ચ નગરં સમન્તા ચ યોજનમત્તં યત્થ સક્કા પુરેભત્તં પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્ચાગન્તું, તં સબ્બં મારો આવટ્ટેત્વા મોહેત્વા સબ્બેસં અસલ્લક્ખણભાવં કત્વા પક્કામિ. તસ્મા ન કોચિ અન્તમસો સામીચિકમ્મમ્પિ કત્તબ્બં મઞ્ઞિત્થ.

કિં પન ભગવાપિ મારાવટ્ટનં અજાનિત્વાવ તત્થ વસ્સં ઉપગતોતિ? નો અજાનિત્વા. અથ કસ્મા ચમ્પા-સાવત્થિ-રાજગહાદીનં અઞ્ઞતરસ્મિં ન ઉપગતોતિ? તિટ્ઠન્તુ ચમ્પા-સાવત્થિ-રાજગહાદીનિ, સચેપિ ભગવા તસ્મિં સંવચ્છરે ઉત્તરકુરું વા તિદસપુરં વા ગન્ત્વા વસ્સં ઉપગચ્છેય્ય, તમ્પિ મારો આવટ્ટેય્ય. સો કિર તં સંવચ્છરં અતિવિય આઘાતેન પરિયુટ્ઠિતચિત્તો અહોસિ. ઇધ પન ભગવા ઇમં અતિરેકકારણં અદ્દસ – ''અસ્સવાણિજા ભિક્ખૂનં સઙ્ગહં કરિસ્સન્તી''તિ. તસ્મા વેરઞ્જાયમેવ વસ્સં ઉપગચ્છિ.

કિં પન મારો વાણિજકે આવટ્ટેતું ન સક્કોતીતિ? નો ન સક્કોતિ, તે પન આવટ્ટિતપરિયોસાને આગમિંસુ. પટિનિવત્તિત્વા કસ્મા ન આવટ્ટેતીતિ? અવિસહતાય. ન હિ સો તથાગતસ્સ અભિહટભિક્ખાય નિબદ્ધદાનસ્સ અપ્પિતવત્તસ્સ અન્તરાયં કાતું વિસહતિ. ચતુન્નઞ્હિ ન સક્કા અન્તરાયો કાતું. કતમેસં ચતુન્નં? તથાગતસ્સ અભિહટભિક્ખાસઙ્ખેપેન વા નિબદ્ધદાનસ્સ અપ્પિતવત્તસઙ્ખેપેન વા પરિચ્ચત્તાનં ચતુન્નં પચ્ચયાનં ન સક્કા કેનચિ અન્તરાયો કાતું. બુદ્ધાનં જીવિતસ્સ ન સક્કા કેનચિ અન્તરાયો કાતું. અસીતિયા અનુબ્યઞ્જનાનં બ્યામપ્પભાય વા ન સક્કા કેનચિ અન્તરાયો કાતું. ચન્દિમસૂરિયદેવબ્રહ્માનમ્પિ હિ પભા તથાગતસ્સ અનુબ્યઞ્જનબ્યામપ્પભાપ્પદેસં પત્વા વિહતાનુભાવા હોન્તિ. બુદ્ધાનં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ ન સક્કા કેનચિ અન્તરાયો કાતુન્તિ ઇમેસં ચતુન્નં ન સક્કા કેનચિ અન્તરાયો કાતું. તસ્મા મારેન અકતન્તરાયં ભિક્ખં ભગવા સસાવકસઙ્ઘો તદા પરિભુઞ્જતીતિ વેદિતબ્બો.

એવં પરિભુઞ્જન્તો ચ એકદિવસં **અસ્સોસિ ખો ભગવા ઉદુક્ખલસદ્દ**ન્તિ ભગવા પત્થપત્થપુલકં કોટ્ટેન્તાનં ભિક્ખૂનં મુસલસઙ્ઘટ્ટજનિતં ઉદુક્ખલસદ્દં સુણિ. તતો પરં **જાનન્તાપિ તથાગતા**તિ એવમાદિ યં પરતો ''કિન્નુ ખો સો, આનન્દ, ઉદુક્ખલસદ્દો''તિ પુચ્છિ, તસ્સ પરિહારદસ્સનત્થં વુત્તં. તત્રાયં સઙ્ખેપવણ્ણના – તથાગતા નામ જાનન્તાપિ સચે તાદિસં પુચ્છાકારણં હોતિ, પુચ્છન્તિ. સચે પન તાદિસં પુચ્છાકારણં નત્થિ, જાનન્તાપિ ન પુચ્છન્તિ. યસ્મા પન બુદ્ધાનં અજાનનં નામ નત્થિ, તસ્મા અજાનન્તાપીતિ ન વુત્તં. **કાલં વિદિત્વા પુચ્છન્તી**તિ સચે તસ્સા પુચ્છાય સો કાલો હોતિ, એવં તં કાલં વિદિત્વા પુચ્છન્તિ; સચે ન હોતિ , એવમ્પિ કાલં વિદિત્વાવ ન પુચ્છન્તિ. એવં પુચ્છન્તાપિ ચ અત્થસંહિતં તથાગતા પુચ્છન્તિ, યં અત્થનિસ્સિતં કારણનિસ્સિતં, તદેવ પુચ્છન્તિ, નો અનત્થસંહિતં. કસ્મા? યસ્મા અનત્થસંહિતે સેતુઘાતો તથાગતાનં. **સેતુ** વુચ્ચતિ મગ્ગો, મગ્ગેનેવ તાદિસસ્સ વચનસ્સ **ઘાતો**, સમુચ્છેદોતિ વુત્તં હોતિ.

ઇદાનિ **અત્થસંહિત**ન્તિ એત્થ યં અત્થસન્નિસ્સિતં વચનં તથાગતા પુચ્છન્તિ, તં દસ્સેન્તો ''**દ્વીહાકારેહી**''તિ આદિમાહ. તત્થ **આકારેહી**તિ કારણેહિ. **ધમ્મં વા દેસેસ્સામા**તિ અટ્ઠુપ્પત્તિયુત્તં સુત્તં વા પુબ્બચરિતકારણયુત્તં જાતકં વા કથયિસ્સામ. **સાવકાનં વા સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસ્સામા**તિ સાવકાનં વા તાય પુચ્છાય વીતિક્કમં પાકટં કત્વા ગરુકં વા લહુકં વા સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસ્સામ આણં ઠપેસ્સામાતિ.

અથ ખો ભગવા…પે॰… એતમત્થં આરોચેસીતિ એત્થ નત્થિ કિઞ્ચિ વત્તબ્બં. પુબ્બે વુત્તમેવ હિ ભિક્ખૂનં પત્થપત્થપુલકપટિલાભં સલ્લહુકવુત્તિતં સામપાકપરિમોચનઞ્ચ આરોચેન્તો એતમત્થં આરોચેસીતિ વુચ્ચતિ. ''**સાધુ સાધુ, આનન્દા**''તિ ઇદં પન ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં સમ્પહંસેન્તો આહ. સાધુકારં પન દત્વા દ્વીસુ આકારેસુ એકં ગહેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો આહ – ''**તુમ્હેહિ, આનન્દ, સપ્પુરિસેહિ વિજિતં, પચ્છિમા જનતા સાલિમંસોદનં અતિમઞ્ઞિસ્સતી**''તિ. તત્રાયમધિપ્પાયો – તુમ્હેહિ, આનન્દ, સપ્પુરિસેહિ એવં દુબ્ભિક્ખે દુલ્લભપિણ્ડે ઇમાય સલ્લહુકવુત્તિતાય ઇમિના ચ સલ્લેખેન વિજિતં. કિં વિજિતન્તિ? દુબ્ભિક્ખં વિજિતં, લોભો વિજિતો, ઇચ્છાચારો

વિજિતો. કથં? ‘‘અયં વેરઞ્જા દુબ્ભિક્ખા, સમન્તતો પન અનન્તરા ગામનિગમા ફલભારનમિતસસ્સા સુભિક્ખા સુલભપિણ્ડા. એવં સન્તેપિ ભગવા ઇધેવ અમ્હે નિગ્ગણ્હિત્વા વસતી’’તિ એકભિક્ખુસ્સપિ ચિન્તા વા વિઘાતો વા નત્થિ. એવં તાવ દુબ્ભિક્ખં વિજિતં અભિભૂતં અત્તનો વસે વત્તિતં.

કથં લોભો વિજિતો? ‘‘અયં વેરઞ્જા દુબ્ભિક્ખા, સમન્તતો પન અનન્તરા ગામનિગમા ફલભારનમિતસસ્સા સુભિક્ખા સુલભપિણ્ડા . હન્દ મયં તત્થ ગન્ત્વા પરિભુઞ્જિસ્સામા’’તિ લોભવસેન એકભિક્ખુનાપિ રત્તિચ્છેદો વા ‘‘પચ્છિમિકાય તત્થ વસ્સં ઉપગચ્છામા’’તિ વસ્સચ્છેદો વા ન કતો. એવં લોભો વિજિતો.

કથં ઇચ્છાચારો વિજિતો? અયં વેરઞ્જા દુબ્ભિક્ખા, ઇમે ચ મનુસ્સા અમ્હે દ્વે તયો માસે વસન્તેપિ ન કિસ્મિઞ્ચિ મઞ્ઞન્તિ. યંનૂન મયં ગુણવાણિજ્જં કત્વા ‘‘અસુકો ભિક્ખુ પઠમસ્સ ઝાનસ્સ લાભી…પે॰… અસુકો છળભિઞ્ઞોતિ એવં મનુસ્સાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં પકાસેત્વા કુચ્છિં પટિજગ્ગિત્વા પચ્છા સીલં અધિટ્ઠહેય્યામા’’તિ એકભિક્ખુનાપિ એવરૂપા ઇચ્છા ન ઉપ્પાદિતા. એવં ઇચ્છાચારો વિજિતો અભિભૂતો અત્તનો વસે વત્તિતોતિ.

અનાગતે પન પચ્છિમા જનતા વિહારે નિસિન્ના અપ્પકસિરેનેવ લભિત્વાપિ ‘‘કિં ઇદં ઉત્તણ્ડુલં અતિકિલિન્નં અલોણં અતિલોણં અનમ્બિલં અચ્ચમ્બિલં, કો ઇમિના અત્થો’’તિ આદિના નયેન સાલિમંસોદનં અતિમઞ્ઞિસ્સતિ, ઓઞ્ઞાતં અવઞ્ઞાતં કરિસ્સતિ. અથ વા જનપદો નામ ન સબ્બકાલં દુબ્ભિક્ખો હોતિ. એકદા દુબ્ભિક્ખો હોતિ, એકદા સુભિક્ખો હોતિ. સ્વાયં યદા સુભિક્ખો ભવિસ્સતિ, તદા તુમ્હાકં સપ્પુરિસાનં ઇમાય પટિપત્તિયા પસન્ના મનુસ્સા ભિક્ખૂનં યાગુખજ્જકાદિપ્પભેદેન અનેકપ્પકારં સાલિવિકતિં મંસોદનઞ્ચ દાતબ્બં મઞ્ઞિસ્સન્તિ. તં તુમ્હે નિસ્સાય ઉપ્પન્નં સક્કારં તુમ્હાકં સબ્રહ્મચારીસઞ્ઞાતા પચ્છિમા જનતા તુમ્હાકં અન્તરે નિસીદિત્વા અનુભવમાનાવ અતિમઞ્ઞિસ્સતિ, તપ્પચ્ચયં માનઞ્ચ ઓમાનઞ્ચ કરિસ્સતિ. કથં? કસ્મા એત્તકં પક્કં, કિં તુમ્હાકં ભાજનાનિ નત્થિ, યત્થ અત્તનો સન્તકં પક્ખિપિત્વા ઠપેય્યાથાતિ.

દુબ્ભિક્ખકથા નિટ્ઠિતા.

મહામોગ્ગલ્લાનસ્સસીહનાદકથા

૧૭. **અથ ખો આયસ્મા મહામોગ્ગલ્લાનો**તિઆદીસુ **આયસ્મા**તિ પિયવચનમેતં, ગરુગારવસપ્પતિસ્સાધિવચનમેતં. **મહામોગ્ગલ્લાનો**તિ મહા ચ સો ગુણમહન્તતાય મોગ્ગલ્લાનો ચ ગોત્તેનાતિ મહામોગ્ગલ્લાનો. **એતદવોચા**તિ એતં અવોચ. ઇદાનિ વત્તબ્બં ‘‘એતરહિ ભન્તે’’તિઆદિવચનં દસ્સેતિ. કસ્મા અવોચ? થેરો કિર પબ્બજિત્વા સત્તમે દિવસે સાવકપારમિઞાણસ્સ મત્થકં પત્તો, સત્થારાપિ મહિદ્ધિકતાય એતદગ્ગે ઠપિતો. સો તં અત્તનો મહિદ્ધિકતં નિસ્સાય ચિન્તેસિ – ‘‘અયં વેરઞ્જા દુબ્ભિક્ખા, ભિક્ખૂ ચ કિલમન્તિ, યંનૂનાહં પથવિં પરિવત્તેત્વા ભિક્ખૂ પપ્પટકોજં ભોજેય્ય’’ન્તિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ‘‘સચે પનાહં ભગવતો સન્તિકે વિહરન્તો ભગવન્તં અયાચિત્વા એવં કરેય્યં, ન મેતં અસ્સ પતિરૂપં; યુગગ્ગાહો વિય ભગવતા સદ્ધિં કતો ભવેય્યા’’તિ. તસ્મા યાચિતુકામો આગન્ત્વા ભગવન્તં એતદવોચ.

હેટ્ઠિમતલં સમ્પન્નન્તિ પથવિયા કિર હેટ્ઠિમતલે પથવિમણ્ડો પથવોજો પથવિ-પપ્પટકો અત્થિ, તં સન્ધાય વદતિ. તત્થ **સમ્પન્ન**ન્તિ મધુરં, સાદુરસન્તિ અત્થો. યથેવ હિ ‘‘તત્રસ્સ રુક્ખો સમ્પન્નફલો ચ ઉપપન્નફલો ચા’’તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૪૮) એત્થ મધુરફલોતિ અત્થો; એવમિધાપિ સમ્પન્નન્તિ મધુરં સાદુરસન્તિ વેદિતબ્બં. સેય્યથાપિ

ખુદ્દમધું અનીળકન્તિ ઇદં પનસ્સ મધુરતાય ઓપમ્મનિદસ્સનત્થં વુત્તં. **ખુદ્દમધુ**ન્તિ ખુદ્દકમક્ખિકાહિ કતમધુ. **અનીળક**ન્તિ નિમ્મક્ખિકં નિમ્મક્ખિકણ્ડકં પરિસુદ્ધં. એતં કિર મધુ સબ્બમધૂહિ અગ્ગઞ્ચ સેટ્ઠઞ્ચ સુરસઞ્ચ ઓજવન્તઞ્ચ. તેનાહ – ''સેય્યથાપિ ખુદ્દમધું અનીળકં એવમસ્સાદ''ન્તિ.

સાધાહં , **ભન્તે**તિ સાધુ અહં, ભન્તે. એત્થ **સાધૂ**તિ આયાચનવચનમેતં. પથવિપરિવત્તનં આયાચન્તો હિ થેરો ભગવન્તં એવમાહ. **પરિવત્તેય્ય**ન્તિ ઉક્કુજ્જેય્યં, હેટ્ઠિમતલં ઉપરિમં કરેય્યં. કસ્મા? એવઞ્હિ કતે સુખેન ભિક્ખૂ પપ્પટકોજં પથવિમણ્ડં પરિભુઞ્જિસ્સન્તીતિ. અથ ભગવા અનનુઞ્ઞાતુકામોપિ થેરં સીહનાદં નદાપેતું પુચ્છિ – ''**યે પન તે, મોગ્ગલ્લાન, પથવિનિસ્સિતા પાણા તે કથં કરિસ્સસી**''તિ. યે પથવિનિસ્સિતા ગામનિગમાદીસુ પાણા, તે પથવિયા પરિવત્તિયમાનાય આકાસે સણ્ઠાતું અસક્કોન્તે કથં કરિસ્સસિ, કત્થ ઠપેસ્સસીતિ? અથ થેરો ભગવતા એતદગ્ગે ઠપિતભાવાનુરૂપં અત્તનો ઇદ્ધાનુભાવં પકાસેન્તો ''**એકાહં, ભન્તે**''તિઆદિમાહ. તસ્સત્થો – એકં અહં ભન્તે હત્થં યથા અયં મહાપથવી એવં અભિનિમ્મિનિસ્સામિ, પથવિસદિસં કરિસ્સામિ. એવં કત્વા યે પથવિનિસ્સિતા પાણા તે એકસ્મિં હત્થતલે ઠિતે પાણે તતો દુતિયહત્થતલે સઙ્કામેન્તો વિય તત્થ સઙ્કામેસ્સામીતિ.

અથસ્સ ભગવા આયાચનં પટિક્ખિપન્તો ''**અલં મોગ્ગલ્લાના**''તિઆદિમાહ. તત્થ **અલ**ન્તિ પટિક્ખેપવચનં. **વિપલ્લાસમ્પિ સત્તા પટિલભેય્યુ**ન્તિ વિપરીતગ્ગાહમ્પિ સત્તા સમ્પાપુણેય્યું. કથં? અયં નુ ખો પથવી , ઉદાહુ ન અયન્તિ. અથ વા અમ્હાકં નુ ખો અયં ગામો, ઉદાહુ અઞ્ઞેસ''ન્તિ. એવં નિગમજનપદખેત્તારામાદીસુ. ન વા એસ વિપલ્લાસો, અચિન્તેય્યો હિ ઇદ્ધિમતો ઇદ્ધિવિસયો. એવં પન વિપલ્લાસં પટિલભેય્યું – ઇદં દુબ્ભિક્ખં નામ ન ઇદાનિયેવ હોતિ, અનાગતેપિ ભવિસ્સતિ. તદા ભિક્ખૂ તાદિસં ઇદ્ધિમન્તં સબ્રહ્મચારિં કુતો લભિસ્સન્તિ? તે સોતાપન્ન-સકદાગામિ-અનાગામિ-સુક્ખવિપસ્સક-ઝાનલાભિ-પટિસમ્ભિદાપ્પત્તખીણાસવાપિ સમાના ઇદ્ધિબલાભાવા પરકુલાનિ પિણ્ડાય ઉપસઙ્કમિસ્સન્તિ. તત્ર મનુસ્સાનં એવં ભવિસ્સતિ – ''બુદ્ધકાલે ભિક્ખૂ સિક્ખાસુ પરિપૂરકારિનો અહેસું. તે ગુણે નિબ્બત્તેત્વા દુબ્ભિક્ખકાલે પથવિં પરિવત્તેત્વા પપ્પટકોજં પરિભુઞ્જિંસુ. ઇદાનિ પન સિક્ખાય પરિપૂરકારિનો નત્થિ. યદિ સિયું, તથેવ કરેય્યું. ન અમ્હાકં યં કિઞ્ચિ પક્કં વા આમં વા ખાદિતું દદેય્યુ''ન્તિ. એવં તેસુયેવ અરિયપુગ્ગલેસુ ''નત્થિ અરિયપુગ્ગલા''તિ ઇમં વિપલ્લાસં પટિલભેય્યું. વિપલ્લાસવસેન ચ અરિયે ગરહન્તા ઉપવદન્તા અપાયુપગા ભવેય્યું. તસ્મા **મા તે રુચ્ચિ પથવિં પરિવત્તેતુ**ન્તિ.

અથ થેરો ઇમં યાચનં અલભમાનો અઞ્ઞં યાચન્તો ''**સાધુ, ભન્તે**''તિઆદિમાહ. તમ્પિસ્સ ભગવા પટિક્ખિપન્તો ''**અલં મોગ્ગલ્લાના**''તિઆદિમાહ. તત્થ કિઞ્ચાપિ ન વુત્તં ''વિપલ્લાસમ્પિ સત્તા પટિલભેય્યુ''ન્તિ, અથ ખો પુબ્બે વુત્તનયેનેવ ગહેતબ્બં; અત્થોપિ ચસ્સ વુત્તસદિસમેવ વેદિતબ્બો. યદિ પન ભગવા અનુજાનેય્ય, થેરો કિં કરેય્યાતિ? મહાસમુદ્દં એકેન પદવીતિહારેન અતિક્કમિતબ્બં માતિકામત્તં અધિટ્ઠહિત્વા નળેરુપુચિમન્દતો ઉત્તરકુરુઅભિમુખં મગ્ગં નીહરિત્વા ઉત્તરકુરું ગમનાગમનસમ્પન્ને ઠાને કત્વા દસ્સેય્ય, યથા ભિક્ખૂ ગોચરગામં વિય યથાસુખં પિણ્ડાય પવિસિત્વા નિક્ખમેય્યુન્તિ.

નિટ્ઠિતા મહામોગ્ગલ્લાનસ્સ સીહનાદકથા.

વિનયપઞ્ઞત્તિયાચનકથાવણ્ણના

૧૮. ઇદાનિ આયસ્મા ઉપાલિ વિનયપઞ્ઞત્તિયા મૂલતો પભુતિ નિદાનં દસ્સેતું સારિપુત્તત્થેરસ્સ સિક્ખાપદપટિસંયુત્તં વિતક્કુપ્પાદં દસ્સેન્તો ''**અથ ખો આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સા**''તિઆદિમાહ. તત્થ **રહોગતસ્સા**તિ

રહસિ ગતસ્સ. **પટિસલ્લીનસ્સા**તિ સલ્લીનસ્સ એકીભાવં ગતસ્સ. **કતમેસાનન્તિ** અતીતેસુ વિપસ્સીઆદીસુ બુદ્ધેસુ કતમેસં. ચિરં અસ્સ ઠિતિ, ચિરા વા અસ્સ ઠિતીતિ **ચિરટ્ઠિતિકં**. સેસમેત્થ ઉત્તાનપદત્થમેવ.

કિં પન થેરો ઇમં અત્તનો પરિવિતક્કં સયં વિનિચ્છિનિતું ન સક્કોતીતિ? વુચ્ચતે – સક્કોતિ ચ ન સક્કોતિ ચ. અયઞ્હિ ઇમેસં નામ બુદ્ધાનં સાસનં ન ચિરટ્ઠિતિકં અહોસિ, ઇમેસં ચિરટ્ઠિતિકન્તિ એત્તકં સક્કોતિ વિનિચ્છિનિતું. ઇમિના પન કારણેન ન ચિરટ્ઠિતિકં અહોસિ, ઇમિના ચિરટ્ઠિતિકન્તિ એતં ન સક્કોતિ. મહાપદુમત્થેરો પનાહ – ‘‘એતમ્પિ સોળસવિધાય પઞ્ઞાય મત્થકં પત્તસ્સ અગ્ગસાવકસ્સ ન ભારિયં, સમ્માસમ્બુદ્ધેન પન સદ્ધિં એકટ્ઠાને વસન્તસ્સ સયં વિનિચ્છયકરણં તુલં છડ્ડેત્વા હત્થેન તુલનસદિસં હોતીતિ ભગવન્તંયેવ ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છી’’તિ. અથસ્સ ભગવા તં વિસ્સજ્જેન્તો ‘‘**ભગવતો ચ સારિપુત્ત વિપસ્સિસ્સા**’’તિઆદિમાહ. તં ઉત્તાનત્થમેવ.

૧૯. પુન થેરો કારણં પુચ્છન્તો **કો નુ ખો, ભન્તે, હેતૂ**તિઆદિમાહ. તત્થ **કો નુ ખો ભન્તે**તિ કારણપુચ્છા , તસ્સ કતમો નુ ખો ભન્તેતિ અત્થો. **હેતુ પચ્ચયો**તિ ઉભયમેતં કારણાધિવચનં; કારણઞ્હિ યસ્મા તેન તસ્સ ફલં હિનોતિ પવત્તતિ, તસ્મા હેતૂતિ વુચ્ચતિ. યસ્મા તં પટિચ્ચ એતિ પવત્તતિ, તસ્મા પચ્ચયોતિ વુચ્ચતિ. એવં અત્થતો એકમ્પિ વોહારવસેન ચ વચનસિલિટ્ઠતાય ચ તત્ર તત્ર એતં ઉભયમ્પિ વુચ્ચતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવ.

ઇદાનિ તં હેતુઞ્ચ પચ્ચયઞ્ચ દસ્સેતું ‘‘**ભગવા ચ સારિપુત્ત વિપસ્સી**’’તિઆદિમાહ. તત્થ **કિલાસુનો અહેસુન્તિ** ન આલસિયકિલાસુનો, ન હિ બુદ્ધાનં આલસિયં વા ઓસન્નવીરિયતા વા અત્થિ. બુદ્ધા હિ એકસ્સ વા દ્વિન્નં વા સકલચક્કવાળસ્સ વા ધમ્મં દેસેન્તા સમકેનેવ ઉસ્સાહેન ધમ્મં દેસેન્તિ, ન પરિસાય અપ્પભાવં દિસ્વા ઓસન્નવીરિયા હોન્તિ, નાપિ મહન્તભાવં દિસ્વા ઉસ્સન્નવીરિયા. યથા હિ સીહો મિગરાજા સત્તન્નં દિવસાનં અચ્ચયેન ગોચરાય પક્કન્તો ખુદ્દકે વા મહન્તે વા પાણે એકસદિસેનેવ વેગેન ધાવતિ. તં કિસ્સ હેતુ? ‘‘મા મે જવો પરિહાયી’’તિ. એવં બુદ્ધા અપ્પકાય વા મહતિયા વા પરિસાય સમકેનેવ ઉસ્સાહેન ધમ્મં દેસેન્તિ. તં કિસ્સ હેતુ? ‘‘મા નો ધમ્મગરુતા પરિહાયી’’તિ. ધમ્મગરુનો હિ બુદ્ધા ધમ્મગારવાતિ.

યથા પન અમ્હાકં ભગવા મહાસમુદ્દં પૂરયમાનો વિય વિત્થારેન ધમ્મં દેસેસિ, એવં તે ન દેસેસું. કસ્મા? સત્તાનં અપ્પરજક્ખતાય. તેસં કિર કાલે દીઘાયુકા સત્તા અપ્પરજક્ખા અહેસું. તે ચતુસચ્ચપટિસંયુત્તં એકગાથમ્પિ સુત્વા ધમ્મં અભિસમેન્તિ, તસ્મા ન વિત્થારેન ધમ્મં દેસેસું. તેનેવ કારણેન **અપ્પકઞ્ચ નેસં અહોસિ સુત્તં…પે॰… વેદલ્લન્તિ**. તત્થ સુત્તાદીનં નાનત્તં **પઠમસઙ્ગીતિવણ્ણનાયં** વુત્તમેવ.

અપઞ્ઞત્તં સાવકાનં સિક્ખાપદન્તિ સાવકાનં નિદ્દોસતાય દોસાનુરૂપતો પઞ્ઞપેતબ્બં સત્તાપત્તિક્ખન્ધવસેન આણાસિક્ખાપદં અપઞ્ઞત્તં. **અનુદ્દિટ્ઠં પાતિમોક્ખન્તિ** અન્વદ્ધમાસં આણાપાતિમોક્ખં અનુદ્દિટ્ઠં અહોસિ. ઓવાદપાતિમોક્ખમેવ તે ઉદ્દિસિંસુ; તમ્પિ ચ નો અન્વદ્ધમાસં. તથા હિ વિપસ્સી ભગવા છન્નં છન્નં વસ્સાનં સકિં સકિં ઓવાદપાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ; તઞ્ચ ખો સામંયેવ. સાવકા પનસ્સ અત્તનો અત્તનો વસનટ્ઠાનેસુ ન ઉદ્દિસિંસુ. સકલજમ્બુદીપે એકસ્મિંયેવ ઠાને બન્ધુમતિયા રાજધાનિયા ખેમે મિગદાયે વિપસ્સિસ્સ ભગવતો વસનટ્ઠાને સબ્બોપિ ભિક્ખુસઙ્ઘો ઉપોસથં અકાસિ. તઞ્ચ ખો સઙ્ઘુપોસથમેવ; ન ગણુપોસથં, ન પુગ્ગલુપોસથં, ન પારિસુદ્ધિઉપોસથં, ન અધિટ્ઠાનુપોસથં.

તદા કિર જમ્બુદીપે ચતુરાસીતિવિહારસહસ્સાનિ હોન્તિ. એકમેકસ્મિં વિહારે અબ્બોકિણ્ણાનિ દસપિ વીસતિપિ ભિક્ખુસહસ્સાનિ વસન્તિ, ભિય્યોપિ વસન્તિ. ઉપોસથારોચિકા દેવતા તત્થ તત્થ ગન્ત્વા આરોચેન્તિ – ‘‘મારિસા,

એકં વસ્સં અતિક્કન્તં, દ્વે તીણિ ચત્તારિ પઞ્ચ વસ્સાનિ અતિક્કન્તાનિ, ઇદં છટ્ઠં વસ્સં, આગામિનિયા પુણ્ણમાસિયા બુદ્ધદસ્સનત્થં ઉપોસથકરણત્થઞ્ચ ગન્તબ્બં! સમ્પત્તો વો સન્નિપાતકાલો''તિ. તતો સાનુભાવા ભિક્ખૂ અત્તનો અત્તનો આનુભાવેન ગચ્છન્તિ, ઇતરે દેવતાનુભાવેન. કથં? તે કિર ભિક્ખૂ પાચીનસમુદ્દન્તે વા પચ્છિમઉત્તરદક્ખિણસમુદ્દન્તે વા ઠિતા ગમિયવત્તં પૂરેત્વા પત્તચીવરમાદાય ''ગચ્છામા''તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેન્તિ; સહ ચિત્તુપ્પાદા ઉપોસથગ્ગં ગતાવ હોન્તિ. તે વિપસ્સિં સમ્માસમ્બુદ્ધં અભિવાદેત્વા નિસીદન્તિ. ભગવાપિ સન્નિસિન્નાય પરિસાય ઇમં **ઓવાદપાતિમોક્ખં** ઉદ્દિસતિ.

''ખન્તી પરમં તપો તિતિક્ખા;
નિબ્બાનં પરમં વદન્તિ બુદ્ધા;
ન હિ પબ્બજિતો પરૂપઘાતી;
ન સમણો હોતિ પરં વિહેઠયન્તો.

''સબ્બપાપસ્સ અકરણં, કુસલસ્સ ઉપસમ્પદા;
સચિત્તપરિયોદપનં, એતં બુદ્ધાન સાસનં.

''અનુપવાદો અનુપઘાતો, પાતિમોક્ખે ચ સંવરો;
મત્તઞ્ઞુતા ચ ભત્તસ્મિં, પન્તઞ્ચ સયનાસનં;
અધિચિત્તે ચ આયોગો, એતં બુદ્ધાન સાસન''ન્તિ. (દી॰ નિ॰ ૨.૯૦; ધ॰ પ॰ ૧૮૩-૧૮૫);

એતેનેવ ઉપાયેન ઇતરેસમ્પિ બુદ્ધાનં પાતિમોક્ખુદ્દેસો વેદિતબ્બો. સબ્બબુદ્ધાનઞ્હિ ઇમા તિસ્સોવ ઓવાદપાતિમોક્ખગાથાયો હોન્તિ. તા દીઘાયુકબુદ્ધાનં યાવ સાસનપરિયન્તા ઉદ્દેસમાગચ્છન્તિ; અપ્પાયુકબુદ્ધાનં પઠમબોધિયંયેવ. સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિકાલતો પન પભુતિ આણાપાતિમોક્ખમેવ ઉદ્દિસીયતિ. તઞ્ચ ખો ભિક્ખૂ એવ ઉદ્દિસન્તિ, ન બુદ્ધા. તસ્મા અમ્હાકમ્પિ ભગવા પઠમબોધિયં વીસતિવસ્સમત્તમેવ ઇદં ઓવાદપાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ. અથેકદિવસં પુબ્બારામે મિગારમાતુપાસાદે નિસિન્નો ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''ન દાનાહં, ભિક્ખવે, ઇતો પરં ઉપોસથં કરિસ્સામિ પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિસ્સામિ, તુમ્હેવ દાનિ ભિક્ખવે ઇતો પરં ઉપોસથં કરેય્યાથ, પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસેય્યાથ. અટ્ઠાનમેતં, ભિક્ખવે, અનવકાસો યં તથાગતો અપરિસુદ્ધાય પરિસાય ઉપોસથં કરેય્ય, પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસેય્યા''તિ (ચૂળવ॰ ૩૮૬). તતો પટ્ઠાય ભિક્ખૂ આણાપાતિમોક્ખં ઉદ્દિસન્તિ. ઇદં આણાપાતિમોક્ખં તેસં અનુદ્દિટ્ઠં અહોસિ. તેન વુત્તં – ''અનુદ્દિટ્ઠં પાતિમોક્ખ''ન્તિ.

તેસં બુદ્ધાનન્તિ તેસં વિપસ્સીઆદીનં તિણ્ણં બુદ્ધાનં. **અન્તરધાનેનાતિ** ખન્ધન્તરધાનેન; પરિનિબ્બાનેનાતિ વુત્તં હોતિ. **બુદ્ધાનુબુદ્ધાનન્તિ** યે તેસં બુદ્ધાનં અનુબુદ્ધા સમ્મુખસાવકા તેસઞ્ચ ખન્ધન્તરધાનેન. **યે તે પચ્છિમા સાવકાતિ** યે તેસં સમ્મુખસાવકાનં સન્તિકે પબ્બજિતા પચ્છિમા સાવકા. **નાનાનામાતિ** ''બુદ્ધરક્ખિતો, ધમ્મરક્ખિતો''તિઆદિ નામવસેન વિવિધનામા. **નાનાગોત્તાતિ** ''ગોતમો, મોગ્ગલ્લાનો''તિઆદિ ગોત્તવસેન વિવિધગોત્તા. **નાનાજચ્ચાતિ** ''ખત્તિયો, બ્રાહ્મણો''તિઆદિજાતિવસેન નાનાજચ્ચા. **નાનાકુલા પબ્બજિતાતિ** ખત્તિયકુલાદિવસે નેવ ઉચ્ચનીચઉળારુળારભોગાદિકુલવસેન વા વિવિધકુલા નિક્ખમ્મ પબ્બજિતા.

તે તં બ્રહ્મચરિયન્તિ તે પચ્છિમા સાવકા યસ્મા એકનામા એકગોત્તા એકજાતિકા એકકુલા પબ્બજિતા ''અમ્હાકં સાસનં તન્તિ પવેણી''તિ અત્તનો ભારં કત્વા બ્રહ્મચરિયં રક્ખન્તિ, ચિરં પરિયત્તિધમ્મં પરિહરન્તિ. ઇમે

ચ તાદિસા ન હોન્તિ. તસ્મા અઞ્ઞમઞ્ઞં વિહેઠેન્તા વિલોમં ગણ્હન્તા ‘‘અસુકો થેરો જાનિસ્સતિ, અસુકો થેરો જાનિસ્સતી’’તિ સિથિલં કરોન્તા તં બ્રહ્મચરિયં ખિપ્પઞ્ઞેવ અન્તરધાપેસું, સઙ્ગહં આરોપેત્વા ન રક્ખિંસુ. **સેય્યથાપી**તિ તસ્સત્થસ્સ ઓપમ્મનિદસ્સનં. **વિકિરતી**તિ વિક્ખિપતિ. **વિધમતી**તિ ઠાનન્તરં નેતિ. **વિદ્ધંસેતી**તિ ઠિતટ્ઠાનતો અપનેતિ. **યથા તં સુત્તેન અસઙ્ગહિતત્તા**તિ યથા સુત્તેન અસઙ્ગહિતત્તા અગન્થિતત્તા અબદ્ધત્તા એવં વિકિરતિ યથા સુત્તેન અસઙ્ગહિતાનિ વિકિરિયન્તિ, એવં વિકિરતીતિ વુત્તં હોતિ. **એવમેવ ખો**તિ ઓપમ્મસમ્પટિપાદનં. **અન્તરધાપેસુ**ન્તિ વગ્ગસઙ્ગહ-પણ્ણાસસઙ્ગહાદીહિ અસઙ્ગણ્હન્તા યં યં અત્તનો રુચ્ચતિ, તં તદેવ ગહેત્વા સેસં વિનાસેસું અદસ્સનં નયિંસુ.

અકિલાસુનો ચ તે ભગવન્તો અહેસું સાવકે ચેતસા ચેતો પરિચ્ચ ઓવદિતુન્તિ અપિચ સારિપુત્ત તે બુદ્ધા અત્તનો ચેતસા સાવકાનં ચેતો પરિચ્ચ પરિચ્છિન્દિત્વા ઓવદિતું અકિલાસુનો અહેસું, પરચિત્તં ઞત્વા અનુસાસનિં ન ભારિયતો ન પપઞ્ચતો અદ્દસંસુ. **ભૂતપુબ્બં સારિપુત્તા**તિઆદિ તેસં અકિલાસુભાવપ્પકાસનત્થં વુત્તં. **ભિંસનકે**તિ ભયાનકે ભયજનનકે. **એવં વિતક્કેથા**તિ નેક્ખમ્મવિતક્કાદયો તયો વિતક્કે વિતક્કેથ. **મા એવં વિતક્કયિત્થા**તિ કામવિતક્કાદયો તયો અકુસલવિતક્કે મા વિતક્કયિત્થ. **એવં મનસિ કરોથા**તિ ‘‘અનિચ્ચં દુક્ખમનત્તા અસુભ’’ન્તિ મનસિ કરોથ. **મા એવં મનસા** કત્થાતિ ‘‘નિચ્ચં સુખં અત્તા સુભ’’ન્તિ મા મનસિ અકરિત્થ. **ઇદં પજહથા**તિ અકુસલં પજહથ. **ઇદં ઉપસમ્પજ્જ વિહરથા**તિ કુસલં ઉપસમ્પજ્જ પટિલભિત્વા નિપ્ફાદેત્વા વિહરથ.

અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તાનિ વિમુચ્ચિંસૂતિ અગ્ગહેત્વા વિમુચ્ચિંસુ. તેસઞ્હિ ચિત્તાનિ યેહિ આસવેહિ વિમુચ્ચિંસુ, ન તે તાનિ ગહેત્વા વિમુચ્ચિંસુ. અનુપ્પાદનિરોધેન પન નિરુજ્ઝમાના અગ્ગહેત્વા વિમુચ્ચિંસુ. તેન વુત્તં – ‘‘અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તાનિ વિમુચ્ચિંસૂ’’તિ. સબ્બેપિ તે અરહત્તં પત્વા સૂરિયરસ્મિસમ્ફુટ્ઠમિવ પદુમવનં વિકસિતચિત્તા અહેસું. **તત્ર સુદં સારિપુત્ત ભિંસનકસ્સ વનસણ્ડસ્સ ભિંસનકતસ્મિં હોતી**તિ **તત્રા**તિ પુરિમવચનાપેક્ખં; **સુદ**ન્તિ પદપૂરણમત્તે નિપાતો; **સારિપુત્તા**તિ આલપનં. અયં પનેત્થ અત્થયોજના – **તત્રા**તિ યં વુત્તં ‘‘અઞ્ઞતરસ્મિં ભિંસનકે વનસણ્ડે’’તિ, તત્ર યો સો ભિંસનકોતિ વનસણ્ડો વુત્તો, તસ્સ ભિંસનકસ્સ વનસણ્ડસ્સ ભિંસનકતસ્મિં હોતિ, ભિંસનકિરિયાય હોતીતિ અત્થો. કિં હોતિ? ઇદં હોતિ – યો કોચિ અવીતરાગો… પે॰… લોમાનિ હંસન્તીતિ.

અથ વા **તત્રા**તિ સામિઅત્થે ભુમ્મં. **સુ**ઇતિ નિપાતો; ‘‘કિં સુ નામ તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૪૬૯) વિય. ઇદન્તિ અધિપ્પેતમત્થં પચ્ચક્ખં વિય કત્વા દસ્સનવચનં. સુઇદન્તિ **સુદં**, સન્ધિવસેન ઇકારલોપો વેદિતબ્બો. ‘‘ચક્ખુન્દ્રિયં, ઇત્થિન્દ્રિયં, અનઞ્ઞાતઞ્ઞસ્સામીતિન્દ્રિયં (વિભ॰ ૨૧૯), ‘‘કિં સૂધ વિત્ત’’ન્તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૭૩, ૨૪૬; સુ॰ નિ॰ ૧૮૩) વિય. અયં પનેત્થ અત્થયોજના – તસ્સ સારિપુત્ત ભિંસનકસ્સ વનસણ્ડસ્સ ભિંસનકતસ્મિં ઇદંસુ હોતિ. **ભિંસનકતસ્મિ**ન્તિ ભિંસનકભાવેતિ અત્થો. એકસ્સ તકારસ્સ લોપો દટ્ઠબ્બો. ભિંસનકત્તસ્મિન્તિયેવ વા પાઠો. ‘‘ભિંસનકતાય’’ ઇતિ વા વત્તબ્બે લિઙ્ગવિપલ્લાસો કતો. નિમિત્તત્થે ચેતં ભુમ્મવચનં, તસ્મા એવં સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો – ભિંસનકભાવે ઇદંસુ હોતિ, ભિંસનકભાવનિમિત્તં ભિંસનકભાવહેતુ ભિંસનકભાવપચ્ચયા ઇદંસુ હોતિ. **યો કોચિ અવીતરાગો તં વનસણ્ડં પવિસતિ, યેભુય્યેન લોમાનિ હંસન્તી**તિ બહુતરાનિ લોમાનિ હંસન્તિ ઉદ્ધં મુખાનિ સૂચિસદિસાનિ કણ્ટકસદિસાનિ ચ હુત્વા તિટ્ઠન્તિ, અપ્પાનિ ન હંસન્તિ. બહુતરાનં વા સત્તાનં હંસન્તિ. અપ્પકાનં અતિસૂરપુરિસાનં ન હંસન્તિ.

ઇદાનિ **અયં ખો, સારિપુત્ત, હેતૂ**તિઆદિ નિગમનં. યઞ્ચેત્થ અન્તરન્તરા ન વુત્તં, તં ઉત્તાનત્થમેવ. તસ્મા પાળિક્કમેનેવ વેદિતબ્બં. યં પન વુત્તં **ન ચિરટ્ઠિતિકં અહોસી**તિ, તં પુરિસયુગવસેન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. વસ્સગણનાય હિ વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અસીતિવસ્સસહસ્સાનિ આયુ, સમ્મુખસાવકાનમ્પિસ્સ તત્તકમેવ. એવમસ્સ ય્વાયં સબ્બપચ્છિમકો સાવકો, તેન સહ ઘટેત્વા સતસહસ્સં સટ્ઠિમત્તાનિ ચ વસ્સસહસ્સાનિ બ્રહ્મચરિયં અટ્ઠાસિ. પુરિસયુગવસેન પન યુગપરમ્પરાય આગન્ત્વા દ્વેયેવ પુરિસયુગાનિ અટ્ઠાસિ. તસ્મા ન ચિરટ્ઠિતિકન્તિ વુત્તં. સિખિસ્સ પન ભગવતો સત્તતિવસ્સસહસ્સાનિ આયુ. સમ્મુખસાવકાનમ્પિસ્સ તત્તકમેવ. વેસ્સભુસ્સ ભગવતો સટ્ઠિવસ્સસહસ્સાનિ આયુ. સમ્મુખસાવકાનમ્પિસ્સ તત્તકમેવ. એવં તેસમ્પિ યે સબ્બપચ્છિમકા સાવકા તેહિ સહ ઘટેત્વા સતસહસ્સતો ઉદ્ધં ચત્તાલીસમત્તાનિ વીસતિમત્તાનિ ચ વસ્સસહસ્સાનિ બ્રહ્મચરિયં અટ્ઠાસિ. પુરિસયુગવસેન પન યુગપરમ્પરાય આગન્ત્વા દ્વે દ્વેયેવ પુરિસયુગાનિ અટ્ઠાસિ. તસ્મા ન ચિરટ્ઠિતિકન્તિ વુત્તં.

૨૦. એવં આયસ્મા સારિપુત્તો તિણ્ણં બુદ્ધાનં બ્રહ્મચરિયસ્સ ન ચિરટ્ઠિતિકારણં સુત્વા ઇતરેસં તિણ્ણં બ્રહ્મચરિયસ્સ ચિરટ્ઠિતિકારણં સોતુકામો પુન ભગવન્તં ''**કો પન ભન્તે હેતૂ**''તિ આદિના નયેન પુચ્છિ. ભગવાપિસ્સ બ્યાકાસિ. તં સબ્બં વુત્તપટિપક્ખવસેન વેદિતબ્બં. ચિરટ્ઠિતિકભાવેપિ ચેત્થ તેસં બુદ્ધાનં આયુપરિમાણતોપિ પુરિસયુગતોપિ ઉભયથા ચિરટ્ઠિતિકતા વેદિતબ્બા. કકુસન્ધસ્સ હિ ભગવતો ચત્તાલીસવસ્સસહસ્સાનિ આયુ, કોણાગમનસ્સ ભગવતો તિંસવસ્સસહસ્સાનિ, કસ્સપસ્સ ભગવતો વીસતિવસ્સસહસ્સાનિ; સમ્મુખસાવકાનમ્પિ નેસં તત્તકમેવ. બહૂનિ ચ નેસં સાવકયુગાનિ પરમ્પરાય બ્રહ્મચરિયં પવત્તેસું. એવં તેસં આયુપરિમાણતોપિ સાવકયુગતોપિ ઉભયથા બ્રહ્મચરિયં ચિરટ્ઠિતિકં અહોસિ.

અમ્હાકં પન ભગવતો કસ્સપસ્સ ભગવતો ઉપડ્ઢાયુકપ્પમાણે દસવસ્સસહસ્સાયુકકાલે ઉપ્પજ્જિતબ્બં સિયા. તં અસમ્ભુણન્તેન પઞ્ચવસ્સસહસ્સાયુકકાલે, એકવસ્સસહસ્સાયુકકાલે, પઞ્ચવસ્સસતાયુકકાલેપિ વા ઉપ્પજ્જિતબ્બં સિયા. યસ્મા પનસ્સ બુદ્ધત્તકારકે ધમ્મે એસન્તસ્સ પરિયેસન્તસ્સ ઞાણં પરિપાચેન્તસ્સ ગબ્ભં ગણ્હાપેન્તસ્સ વસ્સસતાયુકકાલે ઞાણં પરિપાકમગમાસિ. તસ્મા અતિપરિત્તાયુકકાલે ઉપ્પન્નો. તેનસ્સ સાવકપરમ્પરાવસેન ચિરટ્ઠિતિકમ્પિ બ્રહ્મચરિયં આયુપરિમાણવસેન વસ્સગણનાય નચિરટ્ઠિતિકમેવાતિ વત્તું વટ્ટતિ.

૨૧. **અથ ખો આયસ્મા સારિપુત્તો**તિ કો અનુસન્ધિ? એવં તિણ્ણં બુદ્ધાનં બ્રહ્મચરિયસ્સ ચિરટ્ઠિતિકારણં સુત્વા સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયેવ ચિરટ્ઠિતિકભાવહેતૂતિ નિટ્ઠં ગન્ત્વા ભગવતોપિ બ્રહ્મચરિયસ્સ ચિરટ્ઠિતિકભાવં ઇચ્છન્તો આયસ્મા સારિપુત્તો ભગવન્તં સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિં યાચિ. તસ્સા યાચનવિધિદસ્સનત્થમેતં વુત્તં – **અથ ખો આયસ્મા સારિપુત્તો ઉટ્ઠાયાસના** ...પે॰... **ચિરટ્ઠિતિક**ન્તિ. તત્થ **અદ્ધનિય**ન્તિ અદ્ધાનક્ખમં; દીઘકાલિકન્તિ વુત્તં હોતિ. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ.

અથસ્સ ભગવા ''ન તાવાયં સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિકાલો''તિ પકાસેન્તો ''**આગમેહિ ત્વં સારિપુત્તા**''તિઆદિમાહ. તત્થ **આગમેહિ ત્વ**ન્તિ તિટ્ઠ તાવ ત્વં; અધિવાસેહિ તાવ ત્વન્તિ વુત્તં હોતિ. આદરત્થવસેનેવેત્થ દ્વિક્ખત્તું વુત્તં. એતેન ભગવા સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા સાવકાનં વિસયભાવં પટિક્ખિપિત્વા ''બુદ્ધવિસયોવ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તી''તિ આવિકરોન્તો ''**તથાગતો વા**''તિઆદિમાહ. એત્થ ચ **તત્થા**તિ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયાચનાપેક્ખં ભુમ્મવચનં. તત્રાયં યોજના – યં વુત્તં ''સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેય્યા''તિ, તત્થ તસ્સા સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા તથાગતોયેવ કાલં જાનિસ્સતીતિ. એવં વત્વા અકાલં તાવ દસ્સેતું ''**ન તાવ સારિપુત્તા**''તિઆદિમાહ.

તત્થ આસવા તિટ્ઠન્તિ એતેસૂતિ **આસવટ્ઠાનીયા.** યેસુ દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકા દુક્ખાસવા કિલેસાસવા ચ પરૂપવાદવિપ્પટિસારવધબન્ધનાદયો ચેવ અપાયદુક્ખવિસેસભૂતા ચ આસવા તિટ્ઠન્તિયેવ, યસ્મા નેસં તે કારણં હોન્તીતિ અત્થો. તે આસવટ્ઠાનીયા વીતિક્કમધમ્મા યાવ ન સઙ્ઘે પાતુભવન્તિ, ન તાવ સત્થા સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેતીતિ અયમેત્થ યોજના. યદિ હિ પઞ્ઞપેય્ય, પરૂપવાદા પરૂપારમ્ભા ગરહદોસા ન પરિમુચ્ચેય્ય.

કથં? પઞ્ઞપેન્તેન હિ ''યો પન ભિક્ખુ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્યા''તિઆદિ સબ્બં પઞ્ઞપેતબ્બં ભવેય્ય. અદિસ્વાવ વીતિક્કમદોસં ઇમં પઞ્ઞત્તિં ઞત્વા પરે એવં ઉપવાદઞ્ચ ઉપારમ્ભઞ્ચ ગરહઞ્ચ પવત્તેય્યું – ''કથઞ્હિ નામ સમણો ગોતમો ભિક્ખુસઙ્ઘો મે અન્વાયિકો વચનકરોતિ એત્તાવતા સિક્ખાપદેહિ પલિવેઠેસ્સતિ, પારાજિકં પઞ્ઞપેસ્સતિ? નનુ ઇમે કુલપુત્તા મહન્તં ભોગક્ખન્ધં મહન્તઞ્ચ ઞાતિપરિવટ્ટં હત્થગતાનિ ચ રજ્જાનિપિ પહાય પબ્બજિતા, ઘાસચ્છાદનપરમતાય સન્તુટ્ઠા, સિક્ખાય તિબ્બગારવા, કાયે ચ જીવિતે ચ નિરપેક્ખા વિહરન્તિ. તેસુ નામ કો લોકામિસભૂતં મેથુનં વા પટિસેવિસ્સતિ, પરભણ્ડં વા હરિસ્સતિ, પરસ્સ વા ઇટ્ઠં કન્તં અતિમધુરં જીવિતં ઉપચ્છિન્દિસ્સતિ, અભૂતગુણકથાય વા જીવિતં કપ્પેસ્સતિ! નનુ પારાજિકે અપઞ્ઞત્તેપિ પબ્બજ્જાસઙ્ખેપેનેવેતં પાકટં કત''ન્તિ. તથાગતસ્સ ચ થામઞ્ચ બલઞ્ચ સત્તા ન જાનેય્યું. પઞ્ઞત્તમ્પિ સિક્ખાપદં કુપ્પેય્ય, ન યથાઠાને તિટ્ઠેય્ય. સેય્યથાપિ નામ અકુસલો વેજ્જો કઞ્ચિ અનુપ્પન્નગણ્ડં પુરિસં પક્કોસાપેત્વા ''એહિ ભો પુરિસ, ઇમસ્મિં તે સરીરપ્પદેસે મહાગણ્ડો ઉપ્પજ્જિત્વા અનયબ્યસનં પાપેસ્સતિ, પટિકચ્ચેવ નં તિકિચ્છાપેહી''તિ વત્વા ''સાધાચરિય, ત્વંયેવ નં તિકિચ્છસ્સૂ''તિ વુત્તો તસ્સ અરોગં સરીરપ્પદેસં ફાલેત્વા લોહિતં નીહરિત્વા આલેપનબન્ધનધોવનાદીહિ તં પદેસં સઞ્છવિં કત્વા તં પુરિસં વદેય્ય – ''મહારોગો તે મયા તિકિચ્છિતો, દેહિ મે દેય્યધમ્મ''ન્તિ. સો તં ''કિમયં બાલવેજ્જો વદતિ? કતરો કિર મે ઇમિના રોગો તિકિચ્છિતો? નનુ મે અયં દુક્ખઞ્ચ જનેતિ, લોહિતક્ખયઞ્ચ મં પાપેતી''તિ એવં ઉપવદેય્ય ચેવ ઉપારમ્ભેય્ય ચ ગરહેય્ય ચ, ન ચસ્સ ગુણં જાનેય્ય. એવમેવ યદિ અનુપ્પન્ને વીતિક્કમદોસે સત્થા સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેય્ય, પરૂપવાદાદીહિ ચ ન પરિમુચ્ચેય્ય, ન ચસ્સ થામં વા બલં વા સત્તા જાનેય્યું, પઞ્ઞત્તમ્પિ સિક્ખાપદં કુપ્પેય્ય, ન યથાઠાને તિટ્ઠેય્ય. તસ્મા વુત્તં – ''**ન તાવ સારિપુત્ત સત્થા સાવકાનં...પે०... પાતુભવન્તી**''તિ.

એવં અકાલં દસ્સેત્વા પુન કાલં દસ્સેતું ''**યતો ચ ખો સારિપુત્તા**''તિઆદિમાહ. તત્થ **યતો**તિ યદા; યસ્મિં કાલેતિ વુત્તં હોતિ. સેસં વુત્તાનુસારેનેવ વેદિતબ્બં. અયં વા હેત્થ સઙ્ખેપત્થો – યસ્મિં સમયે ''આસવટ્ઠાનીયા ધમ્મા''તિ સઙ્ખ્યં ગતા વીતિક્કમદોસા સઙ્ઘે પાતુભવન્તિ, તદા સત્થા સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેતિ, ઉદ્દિસતિ પાતિમોક્ખં. કસ્મા? તેસંયેવ ''આસવટ્ઠાનીયા ધમ્મા''તિ સઙ્ખ્યં ગતાનં વીતિક્કમદોસાનં પટિઘાતાય. એવં પઞ્ઞપેન્તો યથા નામ કુસલો વેજ્જો ઉપ્પન્નં ગણ્ડં ફાલનલેપનબન્ધનધોવનાદીહિ તિકિચ્છન્તો રોગં વૂપસમેત્વા સઞ્છવિં કત્વા ન ત્વેવ ઉપવાદાદિરહો હોતિ, સકે ચ આચરિયકે વિદિતાનુભાવો હુત્વા સક્કારં પાપુણાતિ; એવં ન ચ ઉપવાદાદિરહો હોતિ, સકે ચ સબ્બઞ્ઞુવિસયે વિદિતાનુભાવો હુત્વા સક્કારં પાપુણાતિ. તઞ્ચસ્સ સિક્ખાપદં અકુપ્પં હોતિ, યથાઠાને તિટ્ઠતીતિ.

એવં આસવટ્ઠાનીયાનં ધમ્માનં અનુપ્પત્તિં સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા અકાલં ઉપ્પત્તિઞ્ચ કાલન્તિ વત્વા ઇદાનિ તેસં ધમ્માનં અનુપ્પત્તિકાલઞ્ચ ઉપ્પત્તિકાલઞ્ચ દસ્સેતું ''**ન તાવ સારિપુત્ત ઇધેકચ્ચે**''તિઆદિમાહ. તત્થ ઉત્તાનત્થાનિ પદાનિ પાળિવસેનેવ વેદિતબ્બાનિ. અયં પન અનુત્તાનપદવણ્ણના – રત્તિયો જાનન્તીતિ **રત્તઞ્ઞૂ,** અત્તનો પબ્બજિતદિવસતો પટ્ઠાય બહુકા રત્તિયો જાનન્તિ, ચિરપબ્બજિતાતિ વુત્તં હોતિ. રત્તઞ્ઞૂહિ મહત્તં **રત્તઞ્ઞુમહત્તં**; ચિરપબ્બજિતેહિ મહન્તભાવન્તિ અત્થો. તત્ર રત્તઞ્ઞુમહત્તં પત્તે સઙ્ઘે ઉપસેનં વઙ્ગન્તપુત્તં આરબ્ભ

સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તન્તિ વેદિતબ્બં. સો હાયસ્મા ઊનદસવસ્સે ભિક્ખૂ ઉપસમ્પાદેન્તે દિસ્વા એકવસ્સો સદ્ધિવિહારિકં ઉપસમ્પાદેસિ. અથ ભગવા સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસિ – ''ન, ભિક્ખવે , ઊનદસવસ્સેન ઉપસમ્પાદેતબ્બો. યો ઉપસમ્પાદેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (મહાવ॰ ૭૫). એવં પઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદે પુન ભિક્ખૂ ''દસવસ્સામ્હ દસવસ્સામ્હા''તિ બાલા અબ્યત્તા ઉપસમ્પાદેન્તિ. અથ ભગવા અપરમ્પિ સિક્ખાપદં પઞ્ઞાપેસિ – ''ન, ભિક્ખવે, બાલેન અબ્યત્તેન ઉપસમ્પાદેતબ્બો. યો ઉપસમ્પાદેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, બ્યત્તેન ભિક્ખુના પટિબલેન દસવસ્સેન વા અતિરેકદસવસ્સેન વા ઉપસમ્પાદેતુ''ન્તિ (મહાવ॰ ૭૬) રત્તઞ્ઞુમહત્તં પત્તકાલે દ્વે સિક્ખાપદાનિ પઞ્ઞત્તાનિ.

વેપુલ્લમહત્તન્તિ વિપુલભાવેન મહત્તં. સઙ્ઘો હિ યાવ ન થેરનવમજ્ઝિમાનં વસેન વેપુલ્લમહત્તં પત્તો હોતિ, તાવ સેનાસનાનિ પહોન્તિ. સાસને એકચ્ચે આસવટ્ઠાનીયા ધમ્મા ન ઉપ્પજ્જન્તિ. વેપુલ્લમહત્તં પન પત્તે તે ઉપ્પજ્જન્તિ. અથ સત્થા સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેતિ. તત્થ વેપુલ્લમહત્તં પત્તે સઙ્ઘે પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદાનિ ''યો પન ભિક્ખુ અનુપસમ્પન્નેન ઉત્તરિ દિરત્તતિરત્તં સહસેય્યં કપ્પેય્ય, પાચિત્તિયં'' (પાચિ॰ ૫૧); ''યા પન ભિક્ખુની અનુવસ્સં વુટ્ઠાપેય્ય, પાચિત્તિયં'' (પાચિ॰ ૧૧૭૧); ''યા પન ભિક્ખુની એકં વસ્સં દ્વે વુટ્ઠાપેય્ય, પાચિત્તિય''ન્તિ (પાચિ॰ ૧૧૭૫) ઇમિના નયેન વેદિતબ્બાનિ.

લાભગ્ગમહત્તન્તિ લાભસ્સ અગ્ગમહત્તં; યો લાભસ્સ અગ્ગો ઉત્તમો મહન્તભાવો, તં પત્તો હોતીતિ અત્થો. લાભેન વા અગ્ગમહત્તમ્પિ, લાભેન સેટ્ઠત્તઞ્ચ મહન્તત્તઞ્ચ પત્તોતિ અત્થો. સઙ્ઘો હિ યાવ ન લાભગ્ગમહત્તં પત્તો હોતિ, તાવ ન લાભં પટિચ્ચ આસવટ્ઠાનીયા ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તિ. પત્તે પન ઉપ્પજ્જન્તિ, અથ સત્થા સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેતિ – ''યો પન ભિક્ખુ અચેલકસ્સ વા પરિબ્બાજકસ્સ વા પરિબ્બાજિકાય વા સહત્થા ખાદનીયં વા ભોજનીયં વા દદેય્ય, પાચિત્તિય''ન્તિ (પાચિ॰ ૨૭૦). ઇદઞ્હિ લાભગ્ગમહત્તં પત્તે સઙ્ઘે સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં.

બાહુસચ્ચમહત્તન્તિ બાહુસચ્ચસ્સ મહન્તભાવં. સઙ્ઘો હિ યાવ ન બાહુસચ્ચમહત્તં પત્તો હોતિ, તાવ ન આસવટ્ઠાનીયા ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તિ. બાહુસચ્ચમહત્તં પત્તે પન યસ્મા એકમ્પિ નિકાયં, દ્વેપિ...પે॰... પઞ્ચપિ નિકાયે ઉગ્ગહેત્વા અયોનિસો ઉમ્મુજ્જમાના પુગ્ગલા રસેન રસં સંસન્દિત્વા ઉદ્ધમ્મં ઉબ્બિનયં સત્થુસાસનં દીપેન્તિ. અથ સત્થા ''યો પન ભિક્ખુ એવં વદેય્ય – તથાહં ભગવતા ધમ્મં દેસિતં આજાનામિ...પે॰... સમણુદ્દેસોપિ ચે એવં વદેય્યા''તિઆદિના (પાચિ॰ ૪૧૮) નયેન સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેતીતિ.

એવં ભગવા આસવટ્ઠાનીયાનં ધમ્માનં અનુપ્પત્તિકાલઞ્ચ ઉપ્પત્તિકાલઞ્ચ દસ્સેત્વા તસ્મિં સમયે સબ્બસોપિ તેસં અભાવં દસ્સેન્તો "**નિરબ્બુદો હિ સારિપુત્તા**"તિઆદિમાહ. તત્થ **નિરબ્બુદો**તિ અબ્બુદવિરહિતો; અબ્બુદા વુચ્ચન્તિ ચોરા, નિચ્ચોરોતિ અત્થો. ચોરાતિ ચ ઇમસ્મિં અત્થે દુસ્સીલાવ અધિપ્પેતા. તે હિ અસ્સમણાવ હુત્વા સમણપટિઞ્ઞતાય પરેસં પચ્ચયે ચોરેન્તિ. તસ્મા નિરબ્બુદોતિ નિચ્ચોરો, નિદ્દુસ્સીલોતિ વુત્તં હોતિ. **નિરાદીનવો**તિ નિરુપદ્દવો નિરુપસગ્ગો; દુસ્સીલાદીનવરહિતોયેવાતિ વુત્તં હોતિ. **અપગતકાળકો**તિ કાળકા વુચ્ચન્તિ દુસ્સીલાયેવ; તે હિ સુવણ્ણવણ્ણાપિ સમાના કાળકધમ્મયોગા કાળકાત્વેવ વેદિતબ્બા. તેસં અભાવા અપગતકાળકો . અપહતકાળકોતિપિ પાઠો. **સુદ્ધો**તિ અપગતકાળકત્તાયેવ સુદ્ધો પરિયોદાતો પભસ્સરો. **સારે પતિટ્ઠિતો**તિ સારો વુચ્ચન્તિ સીલ-સમાધિ-પઞ્ઞાવિમુત્તિ-વિમુત્તિઞાણદસ્સનગુણા, તસ્મિં સારે પતિટ્ઠિતત્તા સારે પતિટ્ઠિતો.

એવં સારે પતિટ્ઠિતભાવં વત્વા પુન સો યસ્સ સારે પતિટ્ઠિતભાવો એવં વેદિતબ્બોતિ દસ્સેન્તો **ઇમેસઞ્હિ સારિપુત્તા**તિ આદિમાહ. તત્રાયં સઙ્ખેપવણ્ણના – યાનિમાનિ વેરઞ્જાયં વસ્સાવાસં ઉપગતાનિ પઞ્ચ ભિક્ખુસતાનિ, ઇમેસં યો ગુણવસેન પચ્છિમકો સબ્બપરિત્તગુણો ભિક્ખુ, સો સોતાપન્નો. **સોતાપન્નો**તિ સોતં આપન્નો; સોતોતિ ચ મગ્ગસ્સેતં અધિવચનં. સોતાપન્નોતિ તેન સમન્નાગતસ્સ પુગ્ગલસ્સ. યથાહ –

‘‘સોતો સોતોતિ હિદં, સારિપુત્ત, વુચ્ચતિ; કતમો નુ ખો, સારિપુત્ત, સોતોતિ? અયમેવ હિ, ભન્તે, અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો, સેય્યથિદં – સમ્માદિટ્ઠિ…પે॰… સમ્માસમાધી’’તિ. ‘‘સોતાપન્નો સોતાપન્નોતિ હિદં, સારિપુત્ત, વુચ્ચતિ; કતમો નુ ખો, સારિપુત્ત, સોતાપન્નો’’તિ? ‘‘યો હિ, ભન્તે, ઇમિના અરિયેન અટ્ઠઙ્ગિકેન મગ્ગેન સમન્નાગતો, અયં વુચ્ચતિ – સોતાપન્નો. સોયમાયસ્મા એવંનામો એવંગોત્તો’’તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૦૧). ઇધ પન મગ્ગેન ફલસ્સ નામં દિન્નં. તસ્મા ફલટ્ઠો ‘‘સોતાપન્નો’’તિ વેદિતબ્બો.

અવિનિપાતધમ્મોતિ વિનિપાતેતીતિ વિનિપાતો; નાસ્સ વિનિપાતો ધમ્મોતિ અવિનિપાતધમ્મો, ન અત્તાનં અપાયેસુ વિનિપાતનસભાવોતિ વુત્તં હોતિ. કસ્મા? યે ધમ્મા અપાયગમનીયા, તેસં પરિક્ખયા. વિનિપતનં વા વિનિપાતો, નાસ્સ વિનિપાતો ધમ્મોતિ અવિનિપાતધમ્મો, અપાયેસુ વિનિપાતનસભાવો અસ્સ નત્થીતિ વુત્તં હોતિ. સમ્મત્તનિયામેન મગ્ગેન નિયતત્તા **નિયતો**. સમ્બોધિ પરં અયનં પરા ગતિ અસ્સાતિ **સમ્બોધિપરાયણો**. ઉપરિ મગ્ગત્તયં અવસ્સં સમ્પાપકોતિ અત્થો. કસ્મા? પટિલદ્ધપઠમમગ્ગત્તાતિ.

વિનયપઞ્ઞત્તિયાચનકથા નિટ્ઠિતા.

બુદ્ધાચિણ્ણકથા

૨૨. એવં ધમ્મસેનાપતિં સઞ્ઞાપેત્વા વેરઞ્જાયં તં વસ્સાવાસં વીતિનામેત્વા વુત્થવસ્સો મહાપવારણાય પવારેત્વા **અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ. આમન્તેસી**તિ આલપિ અભાસિ સમ્બોધેસિ. કિન્તિ? **આચિણ્ણં ખો પનેત**ન્તિ એવમાદિ. **આચિણ્ણ**ન્તિ ચરિતં વત્તં અનુધમ્મતા. તં ખો પનેતં આચિણ્ણં દુવિધં હોતિ – બુદ્ધાચિણ્ણં, સાવકાચિણ્ણન્તિ. કતમં બુદ્ધાચિણ્ણં? ઇદં તાવ એકં – યેહિ નિમન્તિતા વસ્સં વસન્તિ, ન તે અનપલોકેત્વા અનાપુચ્છિત્વા જનપદચારિકં પક્કમન્તિ. સાવકા પન અપલોકેત્વા વા અનપલોકેત્વા વા યથાસુખં પક્કમન્તિ.

અપરમ્પિ બુદ્ધાચિણ્ણં – વુત્થવસ્સા પવારેત્વા જનસઙ્ગહત્થાય જનપદચારિકં પક્કમન્તિયેવ. જનપદચારિકં ચરન્તા ચ મહામણ્ડલં મજ્ઝિમમણ્ડલં અન્તિમમણ્ડલન્તિ ઇમેસં તિણ્ણં મણ્ડલાનં અઞ્ઞતરસ્મિં મણ્ડલે ચરન્તિ. તત્થ મહામણ્ડલં નવયોજનસતિકં, મજ્ઝિમમણ્ડલં છયોજનસતિકં, અન્તિમમણ્ડલં તિયોજનસતિકં. યદા મહામણ્ડલે ચારિકં ચરિતુકામા હોન્તિ, તદા મહાપવારણાય પવારેત્વા પાટિપદદિવસે મહાભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારા નિક્ખમિત્વા ગામનિગમાદીસુ મહાજનં આમિસપટિગ્ગહેન અનુગ્ગણ્હન્તા ધમ્મદાનેન ચસ્સ વિવટ્ટૂપનિસ્સિતં કુસલં વડ્ઢેન્તા નવહિ માસેહિ જનપદચારિકં પરિયોસાપેન્તિ. સચે પન અન્તોવસ્સે ભિક્ખૂનં સમથવિપસ્સના તરુણા હોન્તિ, મહાપવારણાય અપ્પવારેત્વા પવારણાસઙ્ગહં દત્વા કત્તિકપુણ્ણમાયં પવારેત્વા માગસિરસ્સ પઠમદિવસે મહાભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારા નિક્ખમિત્વા વુત્તનયેનેવ મજ્ઝિમમણ્ડલે અટ્ઠહિ માસેહિ ચારિકં પરિયોસાપેન્તિ. સચે પન નેસં વુત્થવસ્સાનં અપરિપાકિન્દ્રિયા વેનેય્યસત્તા હોન્તિ, તેસં ઇન્દ્રિયપરિપાકં આગમેન્તા માગસિરમાસમ્પિ તત્થેવ વસિત્વા ફુસ્સમાસસ્સ પઠમદિવસે મહાભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારા નિક્ખમિત્વા વુત્તનયેનેવ અન્તિમમણ્ડલે સત્તહિ માસેહિ

ચારિકં પરિયોસાપેન્તિ. તેસુ ચ મણ્ડલેસુ યત્થ કત્થચિ વિચરન્તાપિ તે તે સત્તે કિલેસેહિ વિયોજેન્તા સોતાપત્તિફલાદીહિ પયોજેન્તા વેનેય્યવસેનેવ નાનાવણ્ણાનિ પુપ્ફાનિ ઓચિનન્તા વિય ચરન્તિ.

અપરમ્પિ બુદ્ધાનં આચિણ્ણં – દેવસિકં પચ્ચૂસસમયે સન્તં સુખં નિબ્બાનારમ્મણં કત્વા ફલસમાપત્તિસમાપજ્જનં, ફલસમાપત્તિયા વુટ્ઠહિત્વા દેવસિકં મહાકરુણાસમાપત્તિયા સમાપજ્જનં, તતો વુટ્ઠહિત્વા દસસહસ્સચક્કવાળે બોધનેય્યસત્તસમવલોકનં.

અપરમ્પિ બુદ્ધાનં આચિણ્ણં – આગન્તુકેહિ સદ્ધિં પઠમતરં પટિસન્થારકરણં, અટ્ઠુપ્પત્તિવસેન ધમ્મદેસના, ઓતિણ્ણે દોસે સિક્ખાપદપઞ્ઞાપનન્તિ ઇદં બુદ્ધાચિણ્ણં.

કતમં સાવકાચિણ્ણં? બુદ્ધસ્સ ભગવતો કાલે દ્વિક્ખત્તું સન્નિપાતો પુરે વસ્સૂપનાયિકાય ચ કમ્મટ્ઠાનગ્ગહણત્થં, વુત્થવસ્સાનઞ્ચ અધિગતગુણારોચનત્થં ઉપરિ કમ્મટ્ઠાનગ્ગહણત્થઞ્ચ . ઇદં સાવકાચિણ્ણં. ઇધ પન બુદ્ધાચિણ્ણં દસ્સેન્તો આહ – "**આચિણ્ણં ખો પનેતં, આનન્દ, તથાગતાન**"ન્તિ.

આયામાતિ આગચ્છ યામ. **અપલોકેસ્સામા**તિ ચારિકં ચરણત્થાય આપુચ્છિસ્સામ. **એવ**ન્તિ સમ્પટિચ્છનત્થે નિપાતો. **ભન્તે**તિ ગારવાધિવચનમેતં; સત્થુનો પટિવચનદાનન્તિપિ વટ્ટતિ. **ભગવતો પચ્ચસ્સોસી**તિ ભગવતો વચનં પટિઅસ્સોસિ, અભિમુખો હુત્વા સુણિ સમ્પટિચ્છિ. એવન્તિ ઇમિના વચનેન પટિગ્ગહેસીતિ વુત્તં હોતિ.

અથ ખો ભગવા નિવાસેત્વાતિ ઇધ પુબ્બણ્હસમયન્તિ વા સાયન્હસમયન્તિ વા ન વુત્તં. એવં સન્તેપિ ભગવા કતભત્તકિચ્ચો મજ્ઝન્હિકં વીતિનામેત્વા આયસ્મન્તં આનન્દં પચ્છાસમણં કત્વા નગરદ્વારતો પટ્ઠાય નગરવીથિયો સુવણ્ણરસપિઞ્જરાહિ રંસીહિ સમુજ્જોતયમાનો યેન વેરઞ્જસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ નિવેસનં તેનુપસઙ્કમિ. ઘરદ્વારે ઠિતમત્તમેવ ચસ્સ ભગવન્તં દિસ્વા પરિજનો આરોચેસિ. બ્રાહ્મણો સતિં પટિલભિત્વા સંવેગજાતો સહસા વુટ્ઠાય મહારહં આસનં પઞ્ઞપેત્વા ભગવન્તં પચ્ચુગ્ગમ્મ "ઇતો, ભગવા, ઉપસઙ્કમતૂ"તિ આહ. ભગવા ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. અથ ખો વેરઞ્જો બ્રાહ્મણો ભગવન્તં ઉપનિસીદિતુકામો અત્તના ઠિતપદેસતો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ. ઇતો પરં ઉત્તાનત્થમેવ.

યં પન બ્રાહ્મણો આહ – "**અપિચ યો દેય્યધમ્મો, સો ન દિન્નો**"તિ. તત્રાયમધિપ્પાયો – મયા નિમન્તિતાનં વસ્સંવુત્થાનં તુમ્હાકં તેમાસં દિવસે દિવસે પાતો યાગુખજ્જકં, મજ્ઝન્હિકે ખાદનીયભોજનીયં, સાયન્હે અનેકવિધ પાનવિકતિ ગન્ધપુપ્ફાદીહિ પૂજાસક્કારોતિ એવમાદિકો યો દેય્યધમ્મો દાતબ્બો અસ્સ, સો ન દિન્નોતિ. **તઞ્ચ ખો નો અસન્ત**ન્તિ એત્થ પન લિઙ્ગવિપલ્લાસો વેદિતબ્બો. સો ચ ખો દેય્યધમ્મો અમ્હાકં નો અસન્તોતિ અયઞ્હેત્થ અત્થો. અથ વા યં દાનવત્થું મયં તુમ્હાકં દદેય્યામ, તઞ્ચ ખો નો અસન્તન્તિ એવમેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો.

નોપિ અદાતુકમ્યતાતિ અદાતુકામતાપિ નો નત્થિ, યથા પહૂતવિત્તૂપકરણાનં મચ્છરીનં. **તં કુતેત્થ લબ્ભા બહુકિચ્ચા ઘરાવાસા**તિ તત્રાયં યોજના – યસ્મા બહુકિચ્ચા ઘરાવાસા, તસ્મા એત્થ સન્તેપિ દેય્યધમ્મે દાતુકમ્યતાય ચ તં કુતો લબ્ભા કુતો તં સક્કા લદ્ધું, યં મયં તુમ્હાકં દેય્યધમ્મં દદેય્યામાતિ ઘરાવાસં ગરહન્તો આહ. સો કિર મારેન આવટ્ટિતભાવં ન જાનાતિ, "ઘરાવાસપલિબોધેન મે સતિસમ્મોસો જાતો"તિ મઞ્ઞિ, તસ્મા એવમાહ. અપિચ – **તં કુતેત્થ લબ્ભા**તિ ઇમસ્મિં તેમાસબ્ભન્તરે યમહં તુમ્હાકં દદેય્યં, તં કુતો લબ્ભા? બહુકિચ્ચા હિ ઘરાવાસાતિ એવમેત્થ યોજના વેદિતબ્બા.

અથ બ્રાહ્મણો ‘‘યંનૂનાહં યં મે તીહિ માસેહિ દાતબ્બં સિયા, તં સબ્બં એકદિવસેનેવ દદેય્ય’’ન્તિ ચિન્તેત્વા **અધિવાસેતુ મે ભવં ગોતમો**તિઆદિમાહ. તત્થ **સ્વાતનાયા**તિ યં મે તુમ્હેસુ સક્કારં કરોતો સ્વે ભવિસ્સતિ પુઞ્ઞઞ્ચેવ પીતિપામોજ્જઞ્ચ, તદત્થાય. અથ તથાગતો ‘‘સચે અહં નાધિવાસેય્યં, ‘અયં તેમાસં કિઞ્ચિ અલદ્ધા કુપિતો મઞ્ઞે, તેન મે યાચિયમાનો એકભત્તમ્પિ ન પટિગ્ગણ્હાતિ, નત્થિ ઇમસ્મિં અધિવાસનખન્તિ, અસબ્બઞ્ઞૂ અય’ન્તિ એવં બ્રાહ્મણો ચ વેરઞ્જાવાસિનો ચ ગરહિત્વા બહું અપુઞ્ઞં પસવેય્યું, તં તેસં મા અહોસી’’તિ તેસં અનુકમ્પાય **અધિવાસેસિ ભગવા તુણ્હીભાવેન**.

અધિવાસેત્વા ચ અથ ખો ભગવા વેરઞ્જં બ્રાહ્મણં ‘‘અલં ઘરાવાસપલિબોધચિન્તાયા’’તિ સઞ્ઞાપેત્વા તઙ્ખણાનુરૂપાય ધમ્મિયા કથાય દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકં અત્થં સન્દસ્સેત્વા કુસલે ધમ્મે સમાદપેત્વા ગણ્હાપેત્વા તત્થ ચ નં સમુત્તેજેત્વા સઉસ્સાહં કત્વા તાય સઉસ્સાહતાય અઞ્ઞેહિ ચ વિજ્જમાનગુણેહિ સમ્પહંસેત્વા ધમ્મરતનવસ્સં વસ્સેત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કામિ. પક્કન્તે ચ પન ભગવતિ વેરઞ્જો બ્રાહ્મણો પુત્તદારં આમન્તેસિ – ‘‘મયં, ભણે, ભગવન્તં તેમાસં નિમન્તેત્વા એકદિવસં એકભત્તમ્પિ નાદમ્હ. હન્દ, દાનિ તથા દાનં પટિયાદેથ યથા તેમાસિકોપિ દેય્યધમ્મો સ્વે એકદિવસેનેવ દાતું સક્કા હોતી’’તિ. તતો પણીતં દાનં પટિયાદાપેત્વા યં દિવસં ભગવા નિમન્તિતો, તસ્સા રત્તિયા અચ્ચયેન આસનટ્ઠાનં અલઙ્કારાપેત્વા મહારહાનિ આસનાનિ પઞ્ઞપેત્વા ગન્ધધૂમવાસકુસુમવિચિત્રં મહાપૂજં સજ્જેત્વા ભગવતો કાલં આરોચાપેસિ. તેન વુત્તં – ‘‘**અથ ખો વેરઞ્જો બ્રાહ્મણો તસ્સા રત્તિયા અચ્ચયેન…પે॰… નિટ્ઠિતં ભત્ત**’’ન્તિ.

૨૩. ભગવા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો તત્થ અગમાસિ. તેન વુત્તં – ‘‘**અથ ખો ભગવા…પે॰… નિસીદિ સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેના**’’તિ. **અથ ખો વેરઞ્જો બ્રાહ્મણો બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘ**ન્તિ **બુદ્ધપ્પમુખ**ન્તિ બુદ્ધપરિણાયકં; બુદ્ધં સઙ્ઘત્થેરં કત્વા નિસિન્નન્તિ વુત્તં હોતિ. **પણીતેના**તિ ઉત્તમેન. **સહત્થા**તિ સહત્થેન. **સન્તપ્પેત્વા**તિ સુટ્ઠુ તપ્પેત્વા, પરિપુણ્ણં સુહિતં યાવદત્થં કત્વા. **સમ્પવારેત્વા**તિ સુટ્ઠુ પવારેત્વા ‘અલ’ન્તિ હત્થસઞ્ઞાય મુખસઞ્ઞાય વચીભેદેન ચ પટિક્ખિપાપેત્વા. **ભુત્તાવિ**ન્તિ ભુત્તવન્તં. **ઓનીતપત્તપાણિ**ન્તિ પત્તતો ઓનીતપાણિં; અપનીતહત્થન્તિ વુત્તં હોતિ. **તિચીવરેન અચ્છાદેસી**તિ તિચીવરં ભગવતો અદાસિ. ઇદં પન વોહારવચનમત્તં હોતિ ‘‘તિચીવરેન અચ્છાદેસી’’તિ, તસ્મિઞ્ચ તિચીવરે એકમેકો સાટકો સહસ્સં અગ્ઘતિ. ઇતિ બ્રાહ્મણો ભગવતો તિસહસ્સગ્ઘનકં તિચીવરમદાસિ ઉત્તમં કાસિકવત્થસદિસં. **એકમેકઞ્ચ ભિક્ખું એકમેકેન દુસ્સયુગેના**તિ એકમેકેન દુસ્સયુગળેન. તત્ર એકસાટકો પઞ્ચસતાનિ અગ્ઘતિ. એવં પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં પઞ્ચસતસહસ્સગ્ઘનકાનિ દુસ્સાનિ અદાસિ. બ્રાહ્મણો એત્તકમ્પિ દત્વા અતુટ્ઠો પુન સત્તટ્ઠસહસ્સગ્ઘનકે અનેકરત્તકમ્બલે ચ પટ્ટુણ્ણપત્તપટે ચ ફાલેત્વા ફાલેત્વા આયોગઅંસબદ્ધકકાયબન્ધનપરિસ્સાવનાદીનં અત્થાય અદાસિ. સતપાકસહસ્સપાકાનઞ્ચ ભેસજ્જતેલાનં તુમ્બાનિ પૂરેત્વા એકમેકસ્સ ભિક્ખુનો અબ્ભઞ્જનત્થાય સહસ્સગ્ઘનકં તેલમદાસિ. કિં બહુના, ચતૂસુ પચ્ચયેસુ ન કોચિ પરિક્ખારો સમણપરિભોગો અદિન્નો નામ અહોસિ. પાળિયં પન ચીવરમત્તમેવ વુત્તં.

એવં મહાયાગં યજિત્વા સપુત્તદારં વન્દિત્વા નિસિન્નં અથ ખો ભગવા વેરઞ્જં બ્રાહ્મણં તેમાસં મારાવટ્ટનેન ધમ્મસવનામતરસપરિભોગપરિહીનં એકદિવસેનેવ ધમ્મામતવસ્સં વસ્સેત્વા પુરિપુણ્ણસઙ્કપ્પં કુરુમાનો **ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેત્વા…પે॰… ઉટ્ઠાયાસના પક્કામિ**. બ્રાહ્મણોપિ સપુત્તદારો ભગવન્તઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ વન્દિત્વા ‘‘પુનપિ, ભન્તે, અમ્હાકં અનુગ્ગહં કરેય્યાથા’’તિ એવમાદીનિ વદન્તો અનુબન્ધિત્વા અસ્સૂનિ પવત્તયમાનો નિવત્તિ.

અથ ખો ભગવા વેરઞ્જાયં યથાભિરન્તં વિહરિત્વાતિ યથાજ્ઝાસયં યથારુચિતં વાસં વસિત્વા વેરઞ્જાય નિક્ખમિત્વા મહામણ્ડલે ચારિકાય ચરણકાલે ગન્તબ્બં બુદ્ધવીથિં પહાય દુબ્ભિક્ખદોસેન કિલન્તં ભિક્ખુસઙ્ઘં ઉજુનાવ મગ્ગેન ગહેત્વા ગન્તુકામો સોરેય્યાદીનિ અનુપગમ્મ પયાગપતિટ્ઠાનં ગન્ત્વા તત્થ ગઙ્ગં નદિં ઉત્તરિત્વા યેન બારાણસી તદવસરિ. તેન અવસરિ તદવસરિ. તત્રાપિ યથાજ્ઝાસયં વિહરિત્વા વેસાલિં અગમાસિ. તેન વુત્તં – ‘‘**અનુપગમ્મ સોરેય્યં...પે॰... વેસાલિયં વિહરતિ મહાવને કૂટાગારસાલાય**’’ન્તિ.

બુદ્ધાચિણ્ણકથા નિટ્ઠિતા.

સમન્તપાસાદિકાય વિનયસંવણ્ણનાય

વેરઞ્જકણ્ડવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તત્રિદં સમન્તપાસાદિકાય સમન્તપાસાદિકત્તસ્મિં –

આચરિયપરમ્પરતો, નિદાનવત્થુપ્પભેદદીપનતો;
પરસમયવિવજ્જનતો, સકસમયવિસુદ્ધિતો ચેવ.

બ્યઞ્જનપરિસોધનતો, પદત્થતો પાળિયોજનક્કમતો;
સિક્ખાપદનિચ્છયતો, વિભઙ્ગનયભેદદસ્સનતો.

સમ્પસ્સતં ન દિસ્સતિ, કિઞ્ચિ અપાસાદિકં યતો એત્થ;
વિઞ્ઞૂનમયં તસ્મા, સમન્તપાસાદિકાત્વેવ.

સંવણ્ણના પવત્તા, વિનયસ્સ વિનેય્યદમનકુસલેન;
વુત્તસ્સ લોકનાથેન, લોકમનુકમ્પમાનેનાતિ.

વેરઞ્જકણ્ડવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧. પારાજિકકણ્ડં

૧. પઠમપારાજિકં

સુદિન્નભાણવારવણ્ણના

૨૪. ઇતો પરં **તેન ખો પન સમયેન વેસાલિયા અવિદૂરે**તિઆદિ યેભુય્યેન ઉત્તાનત્થં. તસ્મા અનુપદવણ્ણનં પહાય યત્થ યત્થ વત્તબ્બં અત્થિ, તં તદેવ વણ્ણયિસ્સામ. **કલન્દગામો**તિ કલન્દકા વુચ્ચન્તિ કાળકા, તેસં વસેન લદ્ધનામો ગામો. **કલન્દપુત્તો**તિ ગામવસેન લદ્ધનામસ્સ રાજસમ્મતસ્સ ચત્તાલીસકોટિવિભવસ્સ કલન્દસેટ્ઠિનો પુત્તો. યસ્મા પન તસ્મિં ગામે અઞ્ઞેપિ કલન્દનામકા મનુસ્સા અત્થિ, તસ્મા કલન્દપુત્તોતિ વત્વા પુન સેટ્ઠિપુત્તોતિ વુત્તં. **સમ્બહુલેહી**તિ બહુકેહિ. **સહાયકેહી**તિ સુખદુક્ખાનિ સહ આયન્તિ ઉપગચ્છન્તીતિ સહાયા, સહાયા એવ સહાયકા, તેહિ સહાયકેહિ. **સદ્ધિન્તિ** એકતો. **કેનચિદેવ કરણીયેના**તિ કેનચિદેવ ભણ્ડપ્પયોજનઉદ્ધારસારણાદિના કિચ્ચેન; કત્તિકનક્ખત્તકીળાકિચ્ચેનાતિપિ વદન્તિ. ભગવા હિ કત્તિકજુણ્હપક્ખે વેસાલિં સમ્પાપુણિ. કત્તિકનક્ખત્તકીળા ચેત્થ ઉળારા હોતિ. તદત્થં ગતોતિ વેદિતબ્બો.

અદ્દસ ખોતિ કથં અદ્દસ? સો કિર નગરતો ભુત્તપાતરાસં સુદ્ધુત્તરાસઙ્ગં માલાગન્ધવિલેપનહત્થં બુદ્ધદસ્સનત્થં ધમ્મસવનત્થઞ્ચ નિક્ખમન્તં મહાજનં દિસ્વા ‘‘ક્વ ગચ્છથા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘બુદ્ધદસ્સનત્થં ધમ્મસવનત્થઞ્ચા’’તિ. તેન હિ ‘‘અહમ્પિ ગચ્છામી’’તિ ગન્ત્વા ચતુબ્બિધાય પરિસાય પરિવુતં બ્રહ્મસ્સરેન ધમ્મં દેસેન્તં ભગવન્તં અદ્દસ. તેન વુત્તં – ‘‘**અદ્દસ ખો…પે॰… દેસેન્ત**’’ન્તિ. **દિસ્વાનસ્સા**તિ દિસ્વાન અસ્સ. **એતદહોસી**તિ પુબ્બે કતપુઞ્ઞતાય ચોદિયમાનસ્સ ભબ્બકુલપુત્તસ્સ એતં અહોસિ. કિં અહોસિ? યંનૂનાહમ્પિ ધમ્મં **સુણેય્ય**ન્તિ . તત્થ **યન્નૂના**તિ પરિવિતક્કદસ્સનમેતં. એવં કિરસ્સ પરિવિતક્કો ઉપ્પન્નો ‘‘યમયં પરિસા એકગ્ગચિત્તા ધમ્મં સુણાતિ, અહો વતાહમ્પિ તં સુણેય્ય’’ન્તિ.

અથ ખો સુદિન્નો કલન્દપુત્તો યેન સા પરિસાતિ ઇધ કસ્મા ‘‘યેન ભગવા’’તિ અવત્વા ‘‘યેન સા પરિસા’’તિ વુત્તન્તિ ચે. ભગવન્તઞ્હિ પરિવારેત્વા ઉળારુળારજના મહતી પરિસા નિસિન્ના, તત્ર ન સક્કા ઇમિના પચ્છા આગતેન ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા નિસીદિતું. પરિસાય પન એકસ્મિં પદેસે સક્કાતિ સો તં પરિસંયેવ ઉપસઙ્કમન્તો. તેન વુત્તં – ‘‘અથ ખો સુદિન્નો કલન્દપુત્તો યેન સા પરિસા’’તિ. **એકમન્તં નિસિન્નસ્સ ખો સુદિન્નસ્સ કલન્દપુત્તસ્સ એતદહોસી**તિ ન નિસિન્નમત્તસ્સેવ અહોસિ, અથ ખો ભગવતો સિત્તયૂપસંહિતં થોકં ધમ્મકથં સુત્વા; તં પનસ્સ યસ્મા એકમન્તં નિસિન્નસ્સેવ અહોસિ. તેન વુત્તં – ‘‘એકમન્તં નિસિન્નસ્સ ખો સુદિન્નસ્સ કલન્દપુત્તસ્સ એતદહોસી’’તિ. કિં અહોસીતિ? **યથા યથા ખો**તિઆદિ.

તત્રાયં સઙ્ખેપકથા – અહં ખો યેન યેન આકારેન ભગવતા ધમ્મં દેસિતં આજાનામિ, તેન તેન મે ઉપપરિક્ખતો એવં હોતિ યદેતં સિત્તયબ્રહ્મચરિયં એકમ્પિ દિવસં અખણ્ડં કત્વા ચરિમકચિત્તં પાપેતબ્બતાય એકન્તપરિપુણ્ણં ચરિતબ્બં, એકદિવસમ્પિ ચ કિલેસમલેન અમલીનં કત્વા ચરિમકચિત્તં પાપેતબ્બતાય એકન્તપરિસુદ્ધં. સઙ્ખલિખિતં લિખિતસઙ્ખસદિસં ધોતસઙ્ખસપ્પટિભાગં ચરિતબ્બં. ઇદં ન સુકરં અગારં અજ્ઝાવસતા અગારમજ્ઝે વસન્તેન એકન્તપરિપુણ્ણં…પે॰… ચરિતું. યંનૂનાહં કેસે ચ મસ્સુઞ્ચ ઓહારેત્વા કસાયરસપીતતાય કાસાયાનિ બ્રહ્મચરિયં ચરન્તાનં અનુચ્છવિકાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા પરિદહિત્વા અગારસ્મા નિક્ખમિત્વા

અનગારિયં પબ્બજેય્યન્તિ. એત્થ ચ યસ્મા અગારસ્સ હિતં કસિવાણિજ્જાદિકમ્મં અગારિયન્તિ વુચ્ચતિ, તઞ્ચ પબ્બજ્જાય નત્થિ; તસ્મા પબ્બજ્જા ‘‘અનગારિયા’’તિ ઞાતબ્બા. તં અનગારિયં પબ્બજ્જં. **પબ્બજેય્યન્તિ** પરિબ્બજેય્યં.

૨૫. **અચિરવુટ્ઠિતાય પરિસાય યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમીતિ** સુદિન્નો અવુટ્ઠિતાય પરિસાય ન ભગવન્તં પબ્બજ્જં યાચિ. કસ્મા? તત્રસ્સ બહૂ ઞાતિસાલોહિતા મિત્તામચ્ચા સન્તિ, તે ‘‘‘ત્વં માતાપિતૂનં એકપુત્તકો, ન લબ્ભા તયા પબ્બજિતુ’ન્તિ બાહાયમ્પિ ગહેત્વા આકડ્ઢેય્યું, તતો પબ્બજ્જાય અન્તરાયો ભવિસ્સતી’’તિ સહેવ પરિસાય ઉટ્ઠહિત્વા થોકં ગન્ત્વા પુન કેનચિ સરીરકિચ્ચલેસેન નિવત્તિત્વા ભગવન્તં ઉપસઙ્કમ્મ પબ્બજ્જં યાચિ. તેન વુત્તં – ‘‘**અથ ખો સુદિન્નો કલન્દપુત્તો અચિરવુટ્ઠિતાય પરિસાય…પે॰… પબ્બાજેતુ મં ભગવા**’’તિ.

ભગવા પન યસ્મા રાહુલકુમારસ્સ પબ્બજિતતો પભુતિ માતાપિતૂહિ અનનુઞ્ઞાતં પુત્તં ન પબ્બાજેતિ, તસ્મા નં પુચ્છિ – ‘‘**અનુઞ્ઞાતોસિ પન ત્વં સુદિન્ન માતાપિતૂહિ…પે॰… પબ્બજ્જાયા**’’તિ.

૨૬. ઇતો પરં પાઠાનુસારેનેવ ગન્ત્વા **તં કરણીયં તીરેત્વાતિ** એત્થ એવમત્થો વેદિતબ્બો – ધુરનિક્ખેપેનેવ તં કરણીયં નિટ્ઠાપેત્વાતિ; ન હિ પબ્બજ્જાય તિબ્બચ્છન્દસ્સ ભણ્ડપ્પયોજનઉદ્ધારસારણાદીસુ વા નક્ખત્તકીળાયં વા ચિત્તં નમતિ. **અમ્મ તાતાતિ** એત્થ પન **અમ્માતિ** માતરં આલપતિ; **તાતાતિ** પિતરં. **ત્વં ખોસીતિ** ત્વં ખો અસિ. **એકપુત્તકોતિ** એકોવ પુત્તકો; અઞ્ઞો તે જેટ્ઠો વા કનિટ્ઠો વા નત્થિ. એત્થ ચ ‘‘એકપુત્તો’’તિ વત્તબ્બે અનુકમ્પાવસેન ‘‘એકપુત્તકો’’તિ વુત્તં. **પિયોતિ** પીતિજનનકો. **મનાપોતિ** મનવડ્ઢનકો. **સુખેધિતોતિ** સુખેન એધિતો; સુખસંવડ્ઢિતોતિ અત્થો. **સુખપરિહતોતિ** સુખેન પરિહતો; જાતકાલતો પભુતિ ધાતીહિ અઙ્કતો અઙ્કં હરિત્વા ધારિયમાનો અસ્સકરથકાદીહિ બાલકીળનકેહિ કીળમાનો સાદુરસભોજનં ભોજિયમાનો સુખેન પરિહતો.

ન ત્વં, તાત સુદિન્ન, કિઞ્ચિ દુક્ખસ્સ જાનાસીતિ ત્વં તાત સુદિન્ન કિઞ્ચિ અપ્પમત્તકમ્પિ કલભાગં દુક્ખસ્સ ન જાનાસિ; અથ વા કિઞ્ચિ દુક્ખેન નાનુભોસીતિ અત્થો. કરણત્થે સામિવચનં, અનુભવનત્થે ચ જાનના; અથ વા કિઞ્ચિ દુક્ખં નસ્સરસીતિ અત્થો. ઉપયોગત્થે સામિવચનં, સરણત્થે ચ જાનના. વિકપ્પદ્વયેપિ પુરિમપદસ્સ ઉત્તરપદેન સમાનવિભત્તિલોપો દટ્ઠબ્બો. તં સબ્બં સદ્દસત્થાનુસારેન ઞાતબ્બં. **મરણેનપિ મયં તે અકામકા વિના ભવિસ્સામાતિ** સચેપિ તવ અમ્હેસુ જીવમાનેસુ મરણં ભવેય્ય, તેન તે મરણેનપિ મયં અકામકા અનિચ્છકા ન અત્તનો રુચિયા, વિના ભવિસ્સામ; તયા વિયોગં વા પાપુણિસ્સામાતિ અત્થો. **કિં પન મયં તન્તિ** એવં સન્તે કિં પન કિં નામ તં કારણં યેન મયં તં જીવન્તં અનુજાનિસ્સામ; અથ વા કિં પન મયં તન્તિ કેન પન કારણેન મયં તં જીવન્તં અનુજાનિસ્સામાતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

૨૭. **તત્થેવાતિ** યત્થ નં ઠિતં માતાપિતરો નાનુજાનિંસુ, તત્થેવ ઠાને. **અનન્તરહિતાયાતિ** કેનચિ અત્થરણેન અનત્થતાય.

૨૮. **પરિચારેહીતિ** ગન્ધબ્બનટનાટકાદીનિ પચ્ચુપટ્ઠાપેત્વા તત્થ સહાયકેહિ સદ્ધિં યથાસુખં ઇન્દ્રિયાનિ ચારેહિ સઞ્ચારેહિ; ઇતો ચિતો ચ ઉપનેહીતિ વુત્તં હોતિ. અથ વા પરિચારેહીતિ ગન્ધબ્બનટનાટકાદીનિ પચ્ચુપટ્ઠાપેત્વા તત્થ સહાયકેહિ સદ્ધિં લળ, ઉપલળ, રમ, કીળસ્સૂતિપિ વુત્તં હોતિ. **કામે પરિભુઞ્જન્તોતિ** અત્તનો પુત્તદારેહિ સદ્ધિં ભોગે ભુઞ્જન્તો. **પુઞ્ઞાનિ કરોન્તોતિ** બુદ્ધઞ્ચ ધમ્મઞ્ચ સઙ્ઘઞ્ચ આરબ્ભ દાનપ્પદાનાદીનિ સુગતિમગ્ગસોધકાનિ કુસલકમ્માનિ કરોન્તો. **તુણ્હી અહોસીતિ** કથાનુપ્પબન્ધવિચ્છેદનત્થં નિરાલાપસલ્લાપો અહોસિ. અથસ્સ

માતાપિતરો તિક્ખત્તું વત્વા પટિવચનમ્પિ અલભમાના સહાયકે પક્કોસાપેત્વા ''એસ વો સહાયકો પબ્બજિતુકામો, નિવારેથ ન''ન્તિ આહંસુ. તેપિ તં ઉપસઙ્કમિત્વા તિક્ખત્તું અવોચું, તેસમ્પિ તુણ્હી અહોસિ. તેન વુત્તં – ''**અથ ખો સુદિન્નસ્સ કલન્દપુત્તસ્સ સહાયકા…પે॰… તુણ્હી અહોસી**''તિ.

૨૯. અથસ્સ સહાયકાનં એતદહોસિ – ''સચે અયં પબ્બજ્જં અલભમાનો મરિસ્સતિ ન કોચિ ગુણો ભવિસ્સતિ. પબ્બજિતં પન નં માતાપિતરોપિ કાલેન કાલં પસ્સિસ્સન્તિ. મયમ્પિ પસ્સિસ્સામ. પબ્બજ્જાપિ ચ નામેસા ભારિયા, દિવસે દિવસે મત્તિકાપત્તં ગહેત્વા પિણ્ડાય ચરિતબ્બં. એકસેય્યં એકભત્તં બ્રહ્મચરિયં અતિદુક્કરં. અયઞ્ચ સુખુમાલો નાગરિકજાતિયો, સો તં ચરિતું અસક્કોન્તો પુન ઇધેવ આગમિસ્સતિ. હન્દસ્સ માતાપિતરો અનુજાનાપેસ્સામા''તિ. તે તથા અકંસુ. માતાપિતરોપિ નં અનુજાનિંસુ. તેન વુત્તં – ''**અથ ખો સુદિન્નસ્સ કલન્દપુત્તસ્સ સહાયકા યેન સુદિન્નસ્સ કલન્દપુત્તસ્સ માતાપિતરો…પે॰… અનુઞ્ઞાતોસિ માતાપિતૂહિ અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજ્જાયા**''તિ.

૩૦. **હટ્ઠો**તિ તુટ્ઠો. **ઉદગ્ગો**તિ પીતિવસેન અબ્ભુન્નતકાયચિત્તો. **કતિપાહ**ન્તિ કતિપયાનિ દિવસાનિ. **બલં ગાહેત્વા**તિ સપ્પાયભોજનાનિ ભુઞ્જન્તો, ઉચ્છાદનન્હાપનાદીહિ ચ કાયં પરિહરન્તો, કાયબલં જનેત્વા માતાપિતરો વન્દિત્વા અસ્સુમુખં ઞાતિપરિવટ્ટં પહાય **યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ…પે॰… પબ્બાજેતુ મં ભન્તે ભગવા**તિ. ભગવા સમીપે ઠિતં અઞ્ઞતરં પિણ્ડચારિકં ભિક્ખું આમન્તેસિ – ''**તેન હિ ભિક્ખુ સુદિન્નં પબ્બાજેહિ ચેવ ઉપસમ્પાદેહિ ચા**''તિ. ''સાધુ, ભન્તે''તિ ખો સો ભિક્ખુ ભગવતો પટિસ્સુણિત્વા સુદિન્નં કલન્દપુત્તં જિનદત્તિયં સદ્ધિવિહારિકં લદ્ધા પબ્બાજેસિ ચેવ ઉપસમ્પાદેસિ ચ. તેન વુત્તં – ''**અલત્થ ખો સુદિન્નો કલન્દપુત્તો ભગવતો સન્તિકે પબ્બજ્જં, અલત્થ ઉપસમ્પદ**''ન્તિ.

એત્થ પન ઠત્વા સબ્બઅટ્ઠકથાસુ પબ્બજ્જા ચ ઉપસમ્પદા ચ કથિતા. મયં પન યથાઠિતપાળિવસેનેવ **ખન્ધકે** કથયિસ્સામ. ન કેવલઞ્ચેતં, અઞ્ઞમ્પિ યં ખન્ધકે વા પરિવારે વા કથેતબ્બં અટ્ઠકથાચરિયેહિ **વિભઙ્ગે**કથિતં, તં સબ્બં તત્થ તત્થેવ કથયિસ્સામ. એવઞ્હિ કથિયમાને પાળિક્કમેનેવ વણ્ણના કતા હોતિ. તતો તેન તેન વિનિચ્છયેન અત્થિકાનં પાળિક્કમેનેવ ઇમં વિનયસંવણ્ણનં ઓલોકેત્વા સો સો વિનિચ્છયો સુવિઞ્ઞેય્યો ભવિસ્સતીતિ.

અચિરૂપસમ્પન્નોતિ અચિરં ઉપસમ્પન્નો હુત્વા; ઉપસમ્પદતો નચિરકાલેયેવાતિ વુત્તં હોતિ. **એવરૂપે**તિ એવંવિધે એવંજાતિકે. **ધુતગુણે**તિ કિલેસનિદ્ધુનનકે ગુણે. **સમાદાય વત્તતી**તિ સમાદિયિત્વા ગણ્હિત્વા વત્તતિ ચરતિ વિહરતિ. **આરઞ્ઞિકો હોતી**તિ ગામન્તસેનાસનં પટિક્ખિપિત્વા આરઞ્ઞિકધુતઙ્ગવસેન અરઞ્ઞવાસિકો હોતિ. **પિણ્ડપાતિકો**તિ અતિરેકલાભપટિક્ખેપેન ચુદ્દસ ભત્તાનિ પટિક્ખિપિત્વા પિણ્ડપાતિકધુતઙ્ગવસેન પિણ્ડપાતિકો હોતિ. **પંસુકૂલિકો**તિ ગહપતિચીવરં પટિક્ખિપિત્વા પંસુકૂલિકધુતઙ્ગવસેન પંસુકૂલિકો હોતિ. **સપદાનચારિકો**તિ લોલુપ્પચારં પટિક્ખિપિત્વા સપદાનચારિકધુતઙ્ગવસેન સપદાનચારિકો હોતિ; ઘરપટિપાટિયા ભિક્ખાય પવિસતિ. **વજ્જિગામ**ન્તિ વજ્જીનં ગામં વજ્જીસુ વા ગામં.

અડ્ઢા મહદ્ધનાતિઆદીસુ ઉપભોગપરિભોગૂપકરણમહન્તતાય **અડ્ઢા**; યે હિ તેસં ઉપભોગા યાનિ ચ ઉપભોગૂપકરણાનિ, તાનિ મહન્તાનિ બહુલાનિ સારકાનીતિ વુત્તં હોતિ. નિધેત્વા ઠપિતધનમહન્તતાય **મહદ્ધના. મહાભોગા**તિ દિવસપરિબ્બયસઙ્ખાતભોગમહન્તતાય મહાભોગા. અઞ્ઞેહિ ઉપભોગેહિ જાતરૂપરજતસ્સેવ પહૂતતાય

પહૂતજાતરૂપરજતા. અલઙ્કારભૂતસ્સ વિત્તૂપકરણસ્સ પીતિપામોજ્જકરણસ્સ પહૂતતાય **પહૂતવિત્તૂપકરણા**. વોહારવસેન પરિવત્તેન્તસ્સ ધનધઞ્ઞસ્સ પહૂતતાય **પહૂતધનધઞ્ઞા**તિ વેદિતબ્બા.

સેનાસનં સંસામેત્વાતિ સેનાસનં પટિસામેત્વા; યથા ન વિનસ્સતિ તથા નં સુટ્ઠુ ઠપેત્વાતિ અત્થો. **સટ્ઠિમત્તે થાલિપાકે**તિ ગણનપરિચ્છેદતો સટ્ઠિથાલિપાકે. એકમેકો ચેત્થ થાલિપાકો દસન્નં ભિક્ખૂનં ભત્તં ગણ્હાતિ. તં સબ્બમ્પિ છન્નં ભિક્ખુસતાનં ભત્તં હોતિ. **ભત્તાભિહારં અભિહરિંસૂ**તિ એત્થ અભિહરીયતીતિ **અભિહારો**. કિં અભિહરીયતિ? **ભત્તં**. ભત્તમેવ અભિહારો **ભત્તાભિહારો**, તં ભત્તાભિહારં. **અભિહરિંસૂ**તિ અભિમુખા હરિંસુ. તસ્સ સન્તિકં ગહેત્વા આગમંસૂતિ અત્થો. એતસ્સ કિં પમાણન્તિ? સટ્ઠિ થાલિપાકા. તેન વુત્તં – ‘‘**સટ્ઠિમત્તે થાલિપાકે ભત્તાભિહારં અભિહરિંસૂ**’’તિ. **ભિક્ખૂનં વિસ્સજ્જેત્વા**તિ સયં ઉક્કટ્ઠપિણ્ડપાતિકત્તા સપદાનચારં ચરિતુકામો ભિક્ખૂનં પરિભોગત્થાય પરિચ્ચજિત્વા દત્વા. અયં હિ આયસ્મા ‘‘ભિક્ખૂ ચ લાભં લચ્છન્તિ અહઞ્ચ પિણ્ડકેન ન કિલમિસ્સામી’’તિ એતદત્થમેવ આગતો. તસ્મા અત્તનો આગમનાનુરૂપં કરોન્તો ભિક્ખૂનં વિસ્સજ્જેત્વા સયં પિણ્ડાય પાવિસિ.

૩૧. **ઞાતિદાસી**તિ ઞાતકાનં દાસી. **આભિદોસિક**ન્તિ પારિવાસિકં એકરત્તાતિક્કન્તં પૂતિભૂતં. તત્રાયં પદત્થો – પૂતિભાવદોસેન અભિભૂતોતિ અભિદોસો, અભિદોસોવ આભિદોસિકો, એકરત્તાતિક્કન્તસ્સ વા નામસઞ્ઞા એસા, યદિદં આભિદોસિકોતિ, તં આભિદોસિકં. **કુમ્માસ**ન્તિ યવકુમ્માસં. **છડ્ડેતુકામા હોતી**તિ યસ્મા અન્તમસો દાસકમ્મકરાનમ્પિ ગોરૂપાનમ્પિ અપરિભોગારહો, તસ્મા તં કચવરં વિય બહિ છડ્ડેતુકામા હોતિ. **સચેત**ન્તિ સચે એતં. **ભગિની**તિ અરિયવોહારેન ઞાતિદાસિં આલપતિ. **છડ્ડનીયધમ્મ**ન્તિ છડ્ડેતબ્બસભાવં. ઇદં વુત્તં હોતિ – ‘‘ભગિનિ, એતં સચે બહિ છડ્ડનીયધમ્મં નિસ્સટ્ઠપરિગ્ગહં, તં ઇધ મે પત્તે આકિરા’’તિ.

કિં પન એવં વત્તું લબ્ભતિ, વિઞ્ઞત્તિ વા પયુત્તવાચા વા ન હોતીતિ? ન હોતિ. કસ્મા? નિસ્સટ્ઠપરિગ્ગહત્તા. યઞ્હિ છડ્ડનીયધમ્મં નિસ્સટ્ઠપરિગ્ગહં, યત્થ સામિકા અનાલયા હોન્તિ, તં સબ્બં ‘‘દેથ આહરથ ઇધ આકિરથા’’તિ વત્તું વટ્ટતિ. તથા હિ અગ્ગઅરિયવંસિકો આયસ્મા રટ્ઠપાલોપિ ‘‘છડ્ડનીયધમ્મં કુમ્માસં ઇધ મે પત્તે આકિરા’’તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૨૯૯) અવચ. તસ્મા યં એવરૂપં છડ્ડનીયધમ્મં અઞ્ઞં વા અપરિગ્ગહિતં વનમૂલફલભેસજ્જાદિકં તં સબ્બં યથાસુખં આહરાપેત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બં, ન કુક્કુચ્ચાયિતબ્બં. **હત્થાન**ન્તિ ભિક્ખાગ્ગહણત્થં પત્તં ઉપનામયતો મણિબન્ધતો પભુતિ દ્વિન્નમ્પિ હત્થાનં. **પાદાન**ન્તિ નિવાસનન્તતો પટ્ઠાય દ્વિન્નમ્પિ પાદાનં. **સરસ્સા**તિ ‘‘સચેતં ભગિની’’તિ વાચં નિચ્છારયતો સરસ્સ ચ. **નિમિત્તં અગ્ગહેસી**તિ ગિહિકાલે સલ્લક્ખિતપુબ્બં આકારં અગ્ગહેસિ સઞ્જાનિ સલ્લક્ખેસિ. સુદિન્નો હિ ભગવતો દ્વાદસમે વસ્સે પબ્બજિતો વીસતિમે વસ્સે ઞાતિકુલં પિણ્ડાય પવિટ્ઠો સયં પબ્બજ્જાય અટ્ઠવસ્સિકો હુત્વા; તેન નં સા ઞાતિદાસી દિસ્વાવ ન સઞ્જાનિ, નિમિત્તં પન અગ્ગહેસીતિ.

સુદિન્નસ્સ માતરં એતદવોચાતિ અતિગરુના પબ્બજ્જૂપગતેન સામિપુત્તેન સદ્ધિં ‘‘ત્વં નુ ખો મે, ભન્તે, અય્યો સુદિન્નો’’તિઆદિવચનં વત્તું અવિસહન્તી વેગેન ઘરં પવિસિત્વા સુદિન્નસ્સ માતરં એતં અવોચ. **યગ્ઘે**તિ આરોચનત્થે નિપાતો. **સચે જે સચ્ચ**ન્તિ એત્થ જેતિ આલપને નિપાતો. એવઞ્હિ તસ્મિં દેસે દાસિજનં આલપન્તિ, તસ્મા ‘‘ત્વં, ભોતિ દાસિ, સચે સચ્ચં ભણસી’’તિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

૩૨. **અઞ્ઞતરં કુટ્ટમૂલ**ન્તિ તસ્મિં કિર દેસે દાનપતીનં ઘરેસુ સાલા હોન્તિ, આસનાનિ ચેત્થ પઞ્ઞત્તાનિ હોન્તિ, ઉપટ્ઠાપિતં ઉદકકઞ્જિયં; તત્થ પબ્બજિતા પિણ્ડાય ચરિત્વા નિસીદિત્વા ભુઞ્જન્તિ. સચે ઇચ્છન્તિ,

દાનપતીનમ્પિ સન્તકં ગણ્હન્તિ. તસ્મા તમ્પિ અઞ્ઞતરસ્સ કુલસ્સ ઈદિસાય સાલાય અઞ્ઞતરં કુટ્ટમૂલન્તિ વેદિતબ્બં. ન હિ પબ્બજિતા કપણમનુસ્સા વિય અસારુપ્પે ઠાને નિસીદિત્વા ભુઞ્જન્તીતિ.

અત્થિ નામ તાતાતિ એત્થ **અત્થી**તિ વિજ્જમાનત્થે; **નામા**તિ પુચ્છનત્થે મઞ્ઞનત્થે ચ નિપાતો. ઇદઞ્હિ વુત્તં હોતિ – ''અત્થિ નુ ખો, તાત સુદિન્ન, અમ્હાકં ધનં, ન મયં નિદ્ધનાતિ વત્તબ્બા, યેસં નો ત્વં ઈદિસે ઠાને નિસીદિત્વા આભિદોસિકં કુમ્માસં પરિભુઞ્જિસ્સસિ''; તથા ''અત્થિ નુ ખો, તાત સુદિન્ન, અમ્હાકં જીવિતં, ન મયં મતાતિ વત્તબ્બા, યેસં નો ત્વં ઈદિસે ઠાને નિસીદિત્વા આભિદોસિકં કુમ્માસં પરિભુઞ્જિસ્સસિ''; તથા ''અત્થિ મઞ્ઞે, તાત સુદિન્ન, તવ અબ્ભન્તરે સાસનં નિસ્સાય પટિલદ્ધો સમણગુણો, યં ત્વં સુભોજનરસસંવડ્ઢિતોપિ ઇમં જિગુચ્છનેય્યં આભિદોસિકં કુમ્માસં અમતમિવ નિબ્બિકારો પરિભુઞ્જિસ્સસી''તિ.

સો પન ગહપતિ દુક્ખાભિતુન્નતાય એતમત્થં પરિપુણ્ણં કત્વા વત્તુમસક્કોન્તો ''અત્થિ નામ, તાત સુદિન્ન, આભિદોસિકં કુમ્માસં પરિભુઞ્જિસ્સસી''તિ એત્તકમેવ અવોચ. અક્ખરચિન્તકા પનેત્થ ઇમં લક્ખણં વદન્તિ – અનોકપ્પનામરિસનત્થવસેન એતં અત્થિનામસદ્દે ઉપપદે ''પરિભુઞ્જિસ્સસી''તિ અનાગતવચનં કતં. તસ્સાયમત્થો – અત્થિ નામ...પે॰... પરિભુઞ્જિસ્સસિ, ઇદં પચ્ચક્ખમ્પિ અહં ન સદ્દહામિ ન મરિસયામીતિ. **તતાયં આભિદોસિકો**તિ તતો તવ ગેહતો અયં આભિદોસિકો કુમ્માસો લદ્ધોતિ અત્થો. તતોયન્તિપિ પાઠો. તદાયન્તિપિ પઠન્તિ, તં ન સુન્દરં. **યેન સકપિતુ નિવેસન**ન્તિ યેન સકસ્સ પિતુ અત્તનો પિતુ નિવેસનન્તિ અત્થો; થેરો પિતરિ પેમેનેવ સુબ્બચો હુત્વા અગમાસિ. **અધિવાસેસી**તિ થેરો ઉક્કટ્ઠપિણ્ડપાતિકોપિ સમાનો ''સચે એકભત્તમ્પિ ન ગહેસ્સામિ, અતિવિય નેસં દોમનસ્સં ભવિસ્સતી''તિ ઞાતીનં અનુકમ્પાય અધિવાસેસિ.

૩૩. **ઓપુઞ્જાપેત્વા**તિ ઉપલિમ્પાપેત્વા. **એકં હિરઞ્ઞસ્સા**તિ એત્થ **હિરઞ્ઞ**ન્તિ કહાપણો વેદિતબ્બો. **પુરિસો**તિ નાતિદીઘો નાતિરસ્સો મજ્ઝિમપ્પમાણો વેદિતબ્બો. **તિરોકરણીય**ન્તિ કરણત્થે ભુમ્મં; સાણિપાકારેન પરિક્ખિપિત્વાતિ અત્થો. અથ વા તિરો કરોન્તિ એતેનાતિ તિરોકરણીયં, તં પરિક્ખિપિત્વા; સમન્તતો કત્વાતિ અત્થો. **તેન હી**તિ યસ્મા અજ્જ સુદિન્નો આગમિસ્સતિ તેન કારણેન. **હિ** ઇતિ પદપૂરણમત્તે નિપાતો. **તેના**તિ અયમ્પિ વા ઉય્યોજનત્થે નિપાતોયેવ.

૩૪. **પુબ્બણ્હસમય**ન્તિ એત્થ કિઞ્ચાપિ પાળિયં કાલારોચનં ન વુત્તં, અથ ખો આરોચિતેયેવ કાલે અગમાસીતિ વેદિતબ્બો. **ઇદં તે તાતા**તિ દ્વે પુઞ્જે દસ્સેન્તો આહ. **માતૂ**તિ જનેત્તિયા. **મત્તિક**ન્તિ માતિતો આગતં; ઇદં તે માતામહિયા માતુ ઇમં ગેહં આગચ્છન્તિયા દિન્નધનન્તિ અત્થો. **ઇત્થિકાય ઇત્થિધન**ન્તિ હીળેન્તો આહ . **ઇત્થિકાય** નામ ઇત્થિપરિભોગાનંયેવ ન્હાનચુણ્ણાદીનં અત્થાય લદ્ધં ધનં કિત્તકં ભવેય્ય. તસ્સાપિ તાવ પરિમાણં પસ્સ. અથ વા ઇદં તે તાત સુદિન્ન માતુ ધનં, તઞ્ચ ખો મત્તિકં, ન મયા દિન્નં, તવ માતુયેવ સન્તકન્તિ વુત્તં હોતિ. તં પનેતં ન કસિયા ન વણિજ્જાય સમ્ભૂતં, અપિચ ખો ઇત્થિકાય ઇત્થિધનં. યં ઇત્થિકાય ઞાતિકુલતો સામિકકુલં ગચ્છન્તિયા લદ્ધબ્બં ન્હાનચુણ્ણાદીનં અત્થાય ઇત્થિધનં, તં તાવ એત્તકન્તિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

અઞ્ઞં પેત્તિકં અઞ્ઞં પિતામહન્તિ યં પન તે પિતુ ચ પિતામહાનઞ્ચ સન્તકં, તં અઞ્ઞંયેવ. નિહિતઞ્ચ પયુત્તઞ્ચ અતિવિય બહુ; એત્થ ચ **પિતામહ**ન્તિ તદ્ધિતલોપં કત્વા વેદિતબ્બં. પેતામહન્તિ વા પાઠો. **લબ્ભા તાત સુદિન્ન હીનાયાવત્તિત્વા**તિ તાત, સુદિન્ન, ઉત્તમં અરિયદ્ધજં પબ્બજિતલિઙ્ગં પહાય હીનાય ગિહિભાવાય આવત્તિત્વા લબ્ભા ભોગા ભુઞ્જિતું, નાલબ્ભા ભુઞ્જિતું, ન ત્વં રાજભીતો પબ્બજિતો, ન ઇણાયિકેહિ પલિબુદ્ધો હુત્વાતિ. **તાત ન**

ઉસ્સહામીતિ એત્થ પન **તાતા**તિ વચનં ગેહસિતપેમેન આહ, ન સમણતેજેન. **ન ઉસ્સહામી**તિ ન સક્કોમિ. **ન વિસહામી**તિ નપ્પહોમિ, ન સમત્થોમ્હિ.

‘‘**વદેય્યામ ખો તં ગહપતી**’’તિ ઇદં પન વચનં સમણતેજેનાહ. **નાતિકડ્ઢેય્યાસી**તિ યં તે મયિ પેમં પતિટ્ઠિતં, તં કોધવસેન ન અતિકડ્ઢેય્યાસિ; સચે ન કુજ્ઝેય્યાસીતિ વુત્તં હોતિ. તતો સેટ્ઠિ ‘‘પુત્તો મે સઙ્ગહં મઞ્ઞે કત્તુકામો’’તિ ઉદગ્ગચિત્તો આહ – ‘‘વદેહિ તાત સુદિન્ના’’તિ. **તેનહી**તિ ઉય્યોજનત્થે વિભત્તિપતિરૂપકો નિપાતો. **તતોનિદાન**ન્તિ તંનિદાનં તંહેતુકન્તિ પચ્ચત્તવચનસ્સ તો-આદેસો વેદિતબ્બો; સમાસે ચસ્સ લોપાભાવો. **ભયં વા**તિ ‘‘કિન્તિ મે ભોગે નેવ રાજાનો હરેય્યુ’’ન્તિઆદિના નયેન વુત્તં રાજાદિભયં; ચિત્તુત્રાસોતિ અત્થો. **છમ્ભિતત્ત**ન્તિ રાજૂહિ વા ચોરેહિ વા ‘‘ધનં દેહી’’તિ કમ્મકારણં કારિયમાનસ્સ કાયિઞ્જનં કાયકમ્પો હદયમંસચલનં. **લોમહંસો**તિ ઉપ્પન્ને ભયે લોમાનં હંસનં ઉદ્ધગ્ગભાવો. **આરક્ખો**તિ અન્તો ચ બહિ ચ રત્તિઞ્ચ દિવા ચ આરક્ખણં.

૩૫. **તેન હિ વધૂ**તિ સેટ્ઠિ ગહપતિ ધનં દસ્સેત્વા પુત્તં અત્તના ગિહિભાવત્થાય પલોભેતું અસક્કોન્તો ‘‘માતુગામસદિસં દાનિ પુરિસાનં બન્ધનં નત્થી’’તિ મઞ્ઞિત્વા તસ્સ પુરાણદુતિયિકં આમન્તેસિ – ‘‘તેન હિ વધૂ’’તિ. **પુરાણદુતિયિક**ન્તિ પુરાણં દુતિયિકં પુબ્બે ગિહિકાલે દુતિયિકં, ગેહસિતસુખુપભોગસહાયિકં ભૂતપુબ્બભરિયન્તિ અત્થો. **તેન હી**તિ યેન કારણેન માતુગામસદિસં બન્ધનં નત્થિ. **પાદેસુ ગહેત્વા**તિ પાદે ગહેત્વા; ઉપયોગત્થે ભુમ્મવચનં, પાદેસુ વા તં ગહેત્વા. ‘‘**કીદિસા નામ તા અય્યપુત્ત અચ્છરાયો**’’તિ કસ્મા એવમાહ? તદા કિર સમ્બહુલે ખત્તિયકુમારેપિ બ્રાહ્મણકુમારેપિ સેટ્ઠિપુત્તેપિ મહાસમ્પત્તિયો પહાય પબ્બજન્તે દિસ્વા પબ્બજ્જાગુણં અજાનન્તા કથં સમુટ્ઠાપેન્તિ – ‘‘કસ્મા એતે પબ્બજન્તી’’તિ. અથઞ્ઞે વદન્તિ – ‘‘દેવચ્છરાનં દેવનાટકાનં કારણા’’તિ. સા કથા વિત્થારિકા અહોસિ. તં ગહેત્વા અયં એવમાહાતિ. થેરો તં પટિક્ખિપન્તો ન ખો અહં ભગિનીતિ આહ. **સમુદાચરતી**તિ વોહરતિ વદેતિ. **તત્થેવ મુચ્છિતા પપતા**તિ નં ભગિનિવાદેન સમુદાચરન્તં દિસ્વા ‘‘અનત્થિકો દાનિ મયા અયં યો મં પજાપતિં સમાનં અત્તના સદ્ધિં એકમાતુકુચ્છિયા સયિતદારિકં વિય મઞ્ઞતી’’તિ સમુપ્પન્નબલવસોકા હુત્વા તસ્મિંયેવ પદેસે મુચ્છિતા પપતા; પતિતાતિ અત્થો.

મા નો વિહેઠયિત્થાતિ મા અમ્હે ધનં દસ્સેત્વા માતુગામઞ્ચ ઉય્યોજેત્વા વિહેઠયિત્થ; વિહેસા હેસા પબ્બજિતાનન્તિ. **તેન હિ તાત સુદિન્ન બીજકમ્પિ દેહી**તિ એત્થ **તેન હી**તિ અભિરતિયં ઉય્યોજેતિ. સચે ત્વં અભિરતો બ્રહ્મચરિયં ચરસિ, ચરિત્વા આકાસે નિસીદિત્વા પરિનિબ્બાયિતા હોહિ, અમ્હાકં પન કુલવંસબીજકં એકં પુત્તં દેહિ. **મા નો અપુત્તકં સાપતેય્યં લિચ્છવયો અતિહરાપેસુ**ન્તિ મયઞ્હિ લિચ્છવીનં ગણરાજૂનં રજ્જે વસામ, તે તે પિતુનો અચ્ચયેન ઇમં સાપતેય્યં એવં મહન્તં અમ્હાકં વિભવં અપુત્તકં કુલધનરક્ખકેન પુત્તેન વિરહિતં અત્તનો રાજન્તેપુરં અતિહરાપેય્યુન્તિ, તં તે મા અતિહરાપેસું, મા અતિહરાપેન્તૂતિ.

એતં ખો મે, અમ્મ, સક્કા કાતુન્તિ કસ્મા એવમાહ? સો કિર ચિન્તેસિ – ‘‘એતેસં સાપતેય્યસ્સ અહમેવ સામી, અઞ્ઞો નત્થિ. તે મં સાપતેય્યરક્ખણત્થાય નિચ્ચં અનુબન્ધિસ્સન્તિ; તેનાહં ન લચ્છામિ અપ્પોસ્સુક્કો સમણધમ્મં કાતું, પુત્તકં પન લભિત્વા ઓરમિસ્સન્તિ, તતો અહં યથાસુખં સમણધમ્મં કરિસ્સામી’’તિ ઇમં નયં પસ્સન્તો એવમાહાતિ.

૩૬. **પુપ્ફ**ન્તિ ઉતુકાલે ઉપ્પન્નલોહિતસ્સ નામં. માતુગામસ્સ હિ ઉતુકાલે ગબ્ભપતિટ્ઠાનટ્ઠાને લોહિતવણ્ણા પિળકા સણ્ઠહિત્વા સત્ત દિવસાનિ વટ્ટિત્વા ભિજ્જન્તિ, તતો લોહિતં પગ્ઘરતિ, તસ્સેતં નામં ‘‘પુપ્ફ’’ન્તિ. તં પન

યાવ બલવં હોતિ બહુ પગ્ઘરતિ, તાવ દિન્નાપિ પટિસન્ધિ ન તિટ્ઠતિ, દોસેનેવ સદ્ધિં પગ્ઘરતિ; દોસે પન પગ્ઘરિતે સુદ્ધે વત્થુમ્હિ દિન્ના પટિસન્ધિ ખિપ્પં પતિટ્ઠાતિ. **પુપ્ફંસા ઉપ્પજ્જી**તિ પુપ્ફં અસ્સા ઉપ્પજ્જિ; અકારલોપેન સન્ધિ **પુરાણદુતિયિકાય બાહાયં ગહેત્વા**તિ પુરાણદુતિયિકાય યા બાહા, તત્ર નં ગહેત્વાતિ અત્થો.

અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદેતિ પઠમપારાજિકસિક્ખાપદે અટ્ઠપિતે. ભગવતો કિર પઠમબોધિયં વીસતિ વસ્સાનિ ભિક્ખૂ ચિત્તં આરાધયિંસુ, ન એવરૂપં અજ્ઝાચારમકંસુ. તં સન્ધાયેવ ઇદં સુત્તમાહ – ''આરાધયિંસુ વત મે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ એકં સમયં ચિત્ત''ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૨૫). અથ ભગવા અજ્ઝાચારં અપસ્સન્તો પારાજિકં વા સઙ્ઘાદિસેસં વા ન પઞ્ઞપેસિ. તસ્મિં તસ્મિં પન વત્થુસ્મિં અવસેસે પઞ્ચ ખુદ્દકાપત્તિક્ખન્ધે એવ પઞ્ઞપેસિ. તેન વુત્તં – ''અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદે''તિ.

અનાદીનવદસ્સોતિ યં ભગવા ઇદાનિ સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેન્તો આદીનવં દસ્સેસ્સતિ, તં અપસ્સન્તો અનવજ્જસઞ્ઞી હુત્વા. સચે હિ ''અયં ઇદં ન કરણીયન્તિ વા મૂલચ્છેજ્જાય વા સંવત્તતી''તિ જાનેય્ય, સદ્ધાપબ્બજિતો કુલપુત્તો તતોનિદાનં જીવિતક્ખયં પાપુણન્તોપિ ન કરેય્ય. એત્થ પન આદીનવં અપસ્સન્તો નિદ્દોસસઞ્ઞી અહોસિ. તેન વુત્તં – ''અનાદીનવદસ્સો''તિ. **પુરાણદુતિયિકાયા**તિ ભુમ્મવચનં. **અભિવિઞ્ઞાપેસી**તિ પવત્તેસિ; પવત્તનાપિ હિ કાયવિઞ્ઞત્તિચોપનતો ''વિઞ્ઞાપના''તિ વુચ્ચતિ. તિક્ખત્તું અભિવિઞ્ઞાપનઞ્ચેસ ગબ્ભસણ્ઠાનસન્નિટ્ઠાનત્થમકાસીતિ વેદિતબ્બો.

સા તેન ગબ્ભં ગણ્હીતિ સા ચ તેનેવ અજ્ઝાચારેન ગબ્ભં ગણ્હિ, ન અઞ્ઞથા. કિં પન અઞ્ઞથાપિ ગબ્ભગ્ગહણં હોતીતિ ? હોતિ. કથં? કાયસંસગ્ગેન , ચોળગ્ગહણેન, અસુચિપાનેન, નાભિપરામસનેન, રૂપદસ્સનેન, સદ્દેન, ગન્ધેન. ઇત્થિયો હિ એકચ્ચા ઉતુસમયે છન્દરાગરત્તા પુરિસાનં હત્થગ્ગાહ-વેણિગ્ગાહ-અઙ્ગપચ્ચઙ્ગપરામસનં સાદિયન્તિયોપિ ગબ્ભં ગણ્હન્તિ. એવં કાયસંસગ્ગેન ગબ્ભગ્ગહણં હોતિ.

ઉદાયિત્થેરસ્સ પન પુરાણદુતિયિકા ભિક્ખુની તં અસુચિં એકદેસં મુખેન અગ્ગહેસિ, એકદેસં ચોળકેનેવ સદ્ધિં અઙ્ગજાતે પક્ખિપિ. સા તેન ગબ્ભં ગણ્હિ. એવં ચોળગ્ગહણેન ગબ્ભગ્ગહણં હોતિ.

મિગસિઙ્ગતાપસસ્સ માતા મિગી ઉતુસમયે તાપસસ્સ પસ્સાવટ્ઠાનં આગન્ત્વા સસમ્ભવં પસ્સાવં પિવિ. સા તેન ગબ્ભં ગણ્હિત્વા મિગસિઙ્ગં વિજાયિ. એવં અસુચિપાનેન ગબ્ભગ્ગહણં હોતિ.

સામસ્સ પન બોધિસત્તસ્સ માતાપિતૂનં ચક્ખુપરિહાનિં ઞત્વા સક્કો પુત્તં દાતુકામો દુકૂલપણ્ડિતં આહ – ''વટ્ટતિ તુમ્હાકં મેથુનધમ્મો''તિ? ''અનત્થિકા મયં એતેન, ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિતામ્હા''તિ. ''તેન હિ ઇમિસ્સા ઉતુસમયે અઙ્ગુટ્ઠેન નાભિં પરામસેય્યાથા''તિ. સો તથા અકાસિ. સા તેન ગબ્ભં ગણ્હિત્વા સામં તાપસદારકં વિજાયિ. એવં નાભિપરામસનેન ગબ્ભગ્ગહણં હોતિ. એતેનેવ નયેન મણ્ડબ્યસ્સ ચ ચણ્ડપજ્જોતસ્સ ચ વત્થુ વેદિતબ્બં.

કથં રૂપદસ્સનેન હોતિ? ઇધેકચ્ચા ઇત્થી ઉતુસમયે પુરિસસંસગ્ગં અલભમાના છન્દરાગવસેન અન્તોગેહગતાવ પુરિસં ઉપનિજ્ઝાયતિ રાજોરોધા વિય, સા તેન ગબ્ભં ગણ્હાતિ. એવં રૂપદસ્સનેન ગબ્ભગ્ગહણં હોતિ.

બલાકાસુ પન પુરિસો નામ નત્થિ, તા ઉતુસમયે મેઘસદ્દં સુત્વા ગબ્ભં ગણ્હન્તિ. કુક્કુટિયોપિ કદાચિ એકસ્સ કુક્કુટસ્સ સદ્દં સુત્વા બહુકાપિ ગબ્ભં ગણ્હન્તિ. તથા ગાવી ઉસભસ્સ. એવં સદ્દેન ગબ્ભગ્ગહણં હોતિ.

ગાવી એવ ચ કદાચિ ઉસભગન્ધેન ગબ્ભં ગણ્હન્તિ. એવં ગન્ધેન ગબ્ભગ્ગહણં હોતિ.

ઇધ પનાયં અજ્ઝાચારેન ગબ્ભં ગણ્હિ. યં સન્ધાય વુત્તં – ''માતાપિતરો ચ સન્નિપતિતા હોન્તિ, માતા ચ ઉતુની હોતિ, ગન્ધબ્બો ચ પચ્ચુપટ્ઠિતો હોતિ, એવં તિણ્ણં સન્નિપાતા ગબ્ભસ્સાવક્કન્તિ હોતી''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૪૦૮).

ભુમ્મા દેવા સદ્દમનુસ્સાવેસુન્તિ યસ્મા નત્થિ લોકે રહો નામ પાપકમ્મં પકુબ્બતો. સબ્બપઠમં હિસ્સ તં પાપં અત્તના જાનાતિ, તતો આરક્ખદેવતા, અથઞ્ઞાપિ પરચિત્તવિદુનિયો દેવતા. તસ્માસ્સ પરચિત્તવિદૂ સકલવનસણ્ડનિસ્સિતા ભુમ્મા દેવા તં અજ્ઝાચારં દિસ્વા સદ્દં અનુસ્સાવેસું. યથા અઞ્ઞેપિ દેવા સુણન્તિ, તથા નિચ્છારેસું. કિન્તિ ? **નિરબ્બુદો વત, ભો…પે॰… આદીનવો ઉપ્પાદિતો**તિ. તસ્સત્થો વેરઞ્જકણ્ડે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

ભુમ્માનં દેવાનં સદ્દં સુત્વા ચાતુમહારાજિકાતિ એત્થ પન ભુમ્માનં દેવાનં સદ્દં આકાસટ્ઠદેવતા અસ્સોસું; આકાસટ્ઠાનં ચાતુમહારાજિકાતિ અયમનુક્કમો વેદિતબ્બો. **બ્રહ્મકાયિકા**તિ અસઞ્ઞસત્તે ચ અરૂપાવચરે ચ ઠપેત્વા સબ્બેપિ બ્રહ્માનો અસ્સોસું; સુત્વા ચ સદ્દમનુસ્સાવેસુન્તિ વેદિતબ્બો. **ઇતિહ તેન ખણેના**તિ એવં તેન સુદિન્નસ્સ અજ્ઝાચારક્ખણેન. **તેન મુહુત્તેના**તિ અજ્ઝાચારમુહુત્તેનેવ. **યાવ બ્રહ્મલોકા**તિ યાવ અકનિટ્ઠબ્રહ્મલોકા. **અબ્ભુગ્ગચ્છી**તિ અભિઉગ્ગચ્છિ અબ્ભુટ્ઠાસિ એકકોલાહલમહોસીતિ.

પુત્તં વિજાયીતિ સુવણ્ણબિમ્બસદિસં પચ્છિમભવિકસત્તં જનેસિ. **બીજકોતિ નામમકંસૂ**તિ ન અઞ્ઞં નામં કાતુમદંસુ, ''બીજકમ્પિ દેહી''તિ માતામહિયા વુત્તભાવસ્સ પાકટત્તા ''બીજકો ત્વેવસ્સ નામં હોતૂ''તિ ''બીજકો''તિ નામમકંસુ. પુત્તસ્સ પન નામવસેનેવ ચ માતાપિતૂનમ્પિસ્સ નામમકંસુ. **તે અપરેન સમયેના**તિ બીજકઞ્ચ બીજકમાતરઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં. બીજકસ્સ કિર સત્તટ્ઠવસ્સકાલે તસ્સ માતા ભિક્ખુનીસુ સો ચ ભિક્ખૂસુ પબ્બજિત્વા કલ્યાણમિત્તે ઉપનિસ્સાય અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ. તેન વુત્તં – ''**ઉભો અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિત્વા અરહત્તં સચ્છાકંસૂ**''તિ.

૩૭. એવં માતાપુત્તાનં પબ્બજ્જા સફલા અહોસિ. પિતા પન વિપ્પટિસારાભિભૂતો વિહાસિ. તેન વુત્તં – ''**અથ ખો આયસ્મતો સુદિન્નસ્સઅહુદેવ કુક્કુચ્ચ**''ન્તિઆદિ. તત્થ **અહુદેવા**તિ અહુ એવ, દકારો પદસન્ધિકરો. અહોસિયેવાતિ અત્થો. **કુક્કુચ્ચન્તિ** અજ્ઝાચારહેતુકો પચ્છાનુતાપો. વિપ્પટિસારોતિપિ તસ્સેવ નામં. સો હિ વિઞ્ઞૂહિ અકત્તબ્બતાય કુચ્છિતકિરિયભાવતો કુક્કુચ્ચં. કતં અજ્ઝાચારં નિવત્તેતું અસમત્થતાય તં પટિચ્ચ વિરૂપં સરણભાવતો વિપ્પટિસારોતિ વુચ્ચતિ. **અલાભા વત મે**તિ મય્હં વત અલાભા; યે ઝાનાદીનં ગુણાનં અલાભા નામ, તે મય્હં, ન અઞ્ઞસ્સાતિ અધિપ્પાયો. **ન વત મે લાભા**તિ યેપિ મે પટિલદ્ધા પબ્બજ્જસરણગમનસિક્ખાસમાદાનગુણા, તેપિ નેવ મય્હં લાભા અજ્ઝાચારમલીનત્તા. **દુલ્લદ્ધં વત મે**તિ ઇદં સાસનં લદ્ધમ્પિ મે દુલ્લદ્ધં. **ન વત મે સુલદ્ધન્તિ** યથા અઞ્ઞેસં કુલપુત્તાનં, એવં ન વત મે સુલદ્ધં. કસ્મા? યમહં એવં સ્વાક્ખાતેધમ્મવિનયે…પે॰… બ્રહ્મચરિયં ચરિતુન્તિ. **બ્રહ્મચરિયન્તિ** સિક્ખત્તયસઙ્ગહિતં મગ્ગબ્રહ્મચરિયં. **કિસો અહોસી**તિ ખાદિતું વા ભુઞ્જિતું વા અસક્કોન્તો તનુકો અહોસિ અપ્પમંસલોહિતો . **ઉપ્પણ્ડુપ્પણ્ડુકજાતો**તિ

સઞ્જાતુપ્પણ્ડુપ્પણ્ડુકભાવો પણ્ડુપલાસપ્પટિભાગો. **ધમનિસન્થતગત્તો**તિ પરિયાદિન્નમંસલોહિતત્તા સિરાજાલેનેવ સન્થરિતગત્તો. **અન્તોમનો**તિ અનુસોચનવસેન અબ્ભન્તરેયેવ ઠિતચિત્તો. હદયવત્થું નિસ્સાય પવત્તનવસેન પન સબ્બેપિ અન્તોમનાયેવ. **લીનમનો**તિ ઉદ્દેસે પરિપુચ્છાય કમ્મટ્ઠાને અધિસીલે અધિચિત્તે અધિપઞ્ઞાય વત્તપટિપત્તિપૂરણે ચ નિક્ખિત્તધુરો અવિપ્ફારિકો અઞ્ઞદત્થુ કોસજ્જવસેનેવ લીનો સઙ્કુચિતો મનો અસ્સાતિ લીનમનો. **દુક્ખી**તિ ચેતોદુક્ખેન દુક્ખી. **દુમ્મનો**તિ દોસેન દુટ્ઠમનો, વિરૂપમનો વા દોમનસ્સાભિભૂતતાય. **પજ્ઝાયી**તિ વિપ્પટિસારવસેન વહચ્છિન્નો વિય ગદ્રભો તં તં ચિન્તયિ.

૩૮. **સહાયકા ભિક્ખૂ**તિ તં એવંભૂતં ગણસઙ્ગણિકાપપઞ્ચેન વીતિનામેન્તં દિસ્વા યસ્સ વિસ્સાસિકા કથાફાસુકા ભિક્ખૂ તે નં એતદવોચું. **પીણિન્દ્રિયો**તિ પસાદપતિટ્ઠાનોકાસસ્સ સમ્પુણ્ણત્તા પરિપુણ્ણચક્ખુઆદિઇન્દ્રિયો. **સો દાનિ ત્વન્તિ** એત્થ **દાની**તિ નિપાતો, સો પન ત્વન્તિ વુત્તં હોતિ. **કચ્ચિનો ત્વન્તિ** કચ્ચિ નુ ત્વં . **અનભિરતો**તિ ઉક્કણ્ઠિતો; ગિહિભાવં પત્થયમાનોતિ અત્થો. તસ્મા તમેવ અનભિરતિં પટિક્ખિપન્તો આહ – ''ન ખો અહં, આવુસો, અનભિરતો''તિ. અધિકુસલાનં પન ધમ્માનં ભાવનાય અભિરતોવ અહન્તિ . **અત્થિ મે પાપકમ્મં કત**ન્તિ મયા કતં એકં પાપકમ્મં અત્થિ ઉપલબ્ભતિ સંવિજ્જતિ, નિચ્ચકાલં અભિમુખં વિય મે તિટ્ઠતિ. અથ નં પકાસેન્તો ''**પુરાણદુતિયિકાયા**''તિઆદિમાહ.

અલઞ્હિ તે, આવુસો સુદિન્ન, કુક્કુચ્ચાયાતિ આવુસો સુદિન્ન, તુય્હેતં પાપકમ્મં અલં સમત્થં કુક્કુચ્ચાય; પટિબલં કુક્કુચ્ચં ઉપ્પાદેતુન્તિ વુત્તં હોતિ. **યં ત્વન્તિ** આદિમ્હિ યેન પાપેન ત્વં ન સક્ખિસ્સસિ બ્રહ્મચરિયં ચરિતું, તં તે પાપં અલં કુક્કુચ્ચાયાતિ એવં સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. અથ નં અનુસાસન્તા ''**નનુ આવુસો ભગવતા**''તિઆદિમાહંસુ. તત્થ **નનૂ**તિ અનુમતિગ્ગહણત્થે નિપાતો. **અનેકપરિયાયેના**તિ અનેકકારણેન. **વિરાગાયા**તિ વિરાગત્થાય. **નો સરાગાયા**તિ નો રાગેન રજ્જનત્થાય. ભગવતા હિ ''ઇમં મે ધમ્મં સુત્વા સત્તા સબ્બભવભોગેસુ વિરજ્જિસ્સન્તિ, નો રજ્જિસ્સન્તી'' એતદત્થાય ધમ્મો દેસિતોતિ અધિપ્પાયો. એસ નયો સબ્બપદેસુ. ઇદં પનેત્થ પરિયાયવચનમત્તં. **વિસંયોગાયા**તિ કિલેસેહિ વિસંયુજ્જનત્થાય. **નો સંયોગાયા**તિ ન સંયુજ્જનત્થાય. **અનુપાદાનાયા**તિ અગ્ગહણત્થાય. **નો સઉપાદાનાયા**તિ ન સઙ્ગહણત્થાય.

તત્થ નામ ત્વન્તિ તસ્મિં નામ ત્વં. **સરાગાય ચેતેસ્સસી**તિ સહ રાગેન વત્તમાનાય મેથુનધમ્માય ચેતેસ્સસિ કપ્પેસ્સસિ પકપ્પેસ્સસિ; એતદત્થં વાયમિસ્સસીતિ અત્થો. એસ નયો સબ્બત્થ. પુન રાગવિરાગાદીનિ નવ પદાનિ નિબ્બત્તિતલોકુત્તરનિબ્બાનમેવ સન્ધાય વુત્તાનિ. તસ્મા રાગવિરાગાયાતિ વા મદનિમ્મદનાયાતિ વા વુત્તેપિ ''નિબ્બાનત્થાયા''તિ એવમેવ અત્થો દટ્ઠબ્બો. નિબ્બાનઞ્હિ યસ્મા તં આગમ્મ આરબ્ભ પટિચ્ચ રાગો વિરજ્જતિ ન હોતિ, તસ્મા **રાગવિરાગો**તિ વુચ્ચતિ. યસ્મા પન તં આગમ્મ માનમદ-પુરિસમદાદયો મદા નિમ્મદા અમદા હોન્તિ વિનસ્સન્તિ, તસ્મા **મદનિમ્મદન**ન્તિ વુચ્ચતિ. યસ્મા ચ તં આગમ્મ સબ્બાપિ કામપિપાસા વિનયં અબ્ભત્થં યાતિ, તસ્મા **પિપાસવિનયો**તિ વુચ્ચતિ. યસ્મા પન તં આગમ્મ પઞ્ચ કામગુણાલયા સમુગ્ઘાતં ગચ્છન્તિ, તસ્મા **આલયસમુગ્ઘાતો**તિ વુચ્ચતિ. યસ્મા ચ તં આગમ્મ તેભૂમકવટ્ટં ઉપચ્છિજ્જતિ, તસ્મા **વટ્ટુપચ્છેદો**તિ વુચ્ચતિ. યસ્મા પન તં આગમ્મ સબ્બસો તણ્હા ખયં ગચ્છતિ વિરજ્જતિ નિરુજ્ઝતિ ચ, તસ્મા **તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો**તિ વુચ્ચતિ. યસ્મા પનેતં ચતસ્સો યોનિયો, પઞ્ચ ગતિયો, સત્ત વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયો, નવ ચ સત્તાવાસે, અપરાપરભાવાય વિનનતો આબન્ધનતો સંસિબ્બનતો વાનન્તિ લદ્ધવોહારાય તણ્હાય નિક્ખન્તં નિસ્સટં વિસંયુત્તં, તસ્મા નિબ્બાનન્તિ વુચ્ચતીતિ.

કામાનં પહાનં અક્ખાતન્તિ વત્થુકામાનં, કિલેસકામાનઞ્ચ પહાનં વુત્તં. **કામસઞ્ઞાનં પરિઞ્ઞા**તિ સબ્બાસમ્પિ કામસઞ્ઞાનં ઞાતતીરણપહાનવસેન તિવિધા પરિઞ્ઞા અક્ખાતા. **કામપિપાસાન**ન્તિ કામેસુ પાતબ્યતાનં કામે વા પાતુમિચ્છાનં. **કામવિતક્કાન**ન્તિ કામુપસઞ્હિતાનંવિતક્કાનં. **કામપરિળાહાન**ન્તિ પઞ્ચકામગુણિકરાગવસેન ઉપ્પન્નપરિળાહાનં અન્તોદાહાનં. ઇમેસુ પઞ્ચસુ ઠાનેસુ કિલેસક્ખયકરો લોકુત્તરમગ્ગોવ કથિતો. સબ્બપઠમેસુ પન તીસુ ઠાનેસુ લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકો મગ્ગો કથિતોતિ વેદિતબ્બો.

નેતં આવુસોતિ ન એતં આવુસો, તવ પાપકમ્મં અપ્પસન્નાનઞ્ચ પસાદાય એવરૂપાનં પસાદત્થાય ન હોતિ. **અથ ખ્વેત**ન્તિ અથ ખો એતં. અથ ખો તન્તિપિ પાઠો. **અઞ્ઞથત્તાયા**તિ પસાદઞ્ઞથાભાવાય વિપ્પટિસારાય હોતિ. યે મગ્ગેન અનાગતસદ્ધા, તેસં વિપ્પટિસારં કરોતિ – ''ઈદિસેપિ નામ ધમ્મવિનયે મયં પસન્ના, યત્થેવં દુપ્પટિપન્ના ભિક્ખૂ''તિ. યે પન મગ્ગેનાગતસદ્ધા, તેસં સિનેરુ વિય વાતેહિ અચલો પસાદો ઈદિસેહિ વત્થૂહિ ઇતો વા દારુણતરેહિ. તેન વુત્તં – ''એકચ્ચાનં અઞ્ઞથત્તાયા''તિ.

૩૯. **ભગવતો એતમત્થં આરોચેસુ**ન્તિ ભગવતો એતં અત્થં આચિક્ખિંસુ પટિવેદયિંસુ. આરોચયમાના ચ નેવ પિયકમ્યતાય ન ભેદપુરેક્ખારતાય , ન તસ્સાયસ્મતો અવણ્ણપકાસનત્થાય, ન કલિસાસનારોપનત્થાય, નાપિ ''ઇદં સુત્વા ભગવા ઇમસ્સ સાસને પતિટ્ઠં ન દસ્સતિ, નિક્કડ્ઢાપેસ્સતિ ન''ન્તિ મઞ્ઞમાના આરોચેસું. અથ ખો ''ઇમં સાસને ઉપ્પન્નં અબ્બુદં ઞત્વા ભગવા સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસ્સતિ, વેલં મરિયાદં આણં ઠપેસ્સતી''તિ આરોચેસું.

એતસ્મિં નિદાને એતસ્મિં પકરણેતિ એત્થ સુદિન્નસ્સ અજ્ઝાચારવીતિક્કમો સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા કારણત્તા નિદાનઞ્ચેવ પકરણઞ્ચાતિ વુત્તોતિ વેદિતબ્બો. કારણઞ્હિ યસ્મા નિદેતિ અત્તનો ફલં ''ગણ્હથ ન''ન્તિ દસ્સેન્તં વિય અપ્પેતિ, પકરોતિ ચ નં કત્તું આરભતિ, કરોતિયેવ વા; તસ્મા નિદાનઞ્ચેવ પકરણઞ્ચાતિ વુચ્ચતિ. **વિગરહિ બુદ્ધો ભગવા**તિ બુદ્ધો ભગવા વિગરહિ નિન્દિ; યથા તં વણ્ણાવણ્ણારહાનં વણ્ણઞ્ચ અવણ્ણઞ્ચ ભણન્તેસુ અગ્ગપુગ્ગલો. ન હિ ભગવતો સીલવીતિક્કમકરં પુગ્ગલં દિસ્વા ''અયં જાતિયા વા ગોત્તેન વા કોલપુત્તિયેન વા ગન્થેન વા ધુતઙ્ગેન વા ઞાતો યસસ્સી ઈદિસં પુગ્ગલં રક્ખિતું વટ્ટતી''તિ ચિત્તં ઉપ્પજ્જતિ, નાપિ પેસલં ગુણવન્તં દિસ્વા તસ્સ ગુણં પટિચ્છાદેતું ચિત્તં ઉપ્પજ્જતિ. અથ ખો ગરહિતબ્બં ગરહતિ એવ, પસંસિતબ્બઞ્ચ પસંસતિ એવ, અયઞ્ચ ગરહિતબ્બો; તસ્મા તં તાદિલક્ખણે ઠિતો અવિકમ્પમાનેન ચિત્તેન વિગરહિ બુદ્ધો ભગવા ''અનનુચ્છવિક''ન્તિઆદીહિ વચનેહિ.

તત્થાયં અત્થવણ્ણના – યદિદં તયા, મોઘપુરિસ, તુચ્છમનુસ્સ કમ્મં કતં, તં સમણકરણાનં ધમ્માનં મગ્ગફલનિબ્બાનસાસનાનં વા **ન અનુચ્છવિકં**, તેસં છવિં છાયં સુન્દરભાવં ન અન્વેતિ નાનુગચ્છતિ, અથ ખો આરકાવ તેહિ ધમ્મેહિ. અનનુચ્છવિકત્તા એવ ચ **અનનુલોમિકં**, તેસં ન અનુલોમેતિ; અથ ખો વિલોમં પચ્ચનીકભાવે ઠિતં. અનનુલોમિકત્તા એવ ચ **અપ્પતિરૂપં**, પતિરૂપં સદિસં પટિભાગં ન હોતિ, અથ ખો અસદિસં અપ્પટિભાગમેવ. અપ્પતિરૂપત્તા એવ ચ **અસ્સામણકં**, સમણાનં કમ્મં ન હોતિ. અસ્સામણકત્તા **અકપ્પિયં**. યઞ્હિ સમણકમ્મં ન હોતિ, તં તેસં ન કપ્પતિ. અકપ્પિયત્તા **અકરણીયં**. ન હિ સમણા યં ન કપ્પતિ, તં કરોન્તિ. તઞ્ચેતં તયા કતં, તસ્મા અનનુચ્છવિકં તે, મોઘપુરિસ, કતં…પે॰… અકરણીયન્તિ. **કથઞ્હિ નામા**તિ કેન નામ કારણેન, કિં નામ કારણં પસ્સન્તોતિ વુત્તં હોતિ. તતો કારણાભાવં દસ્સેન્તો પરતો ''**નનુ મયા મોઘપુરિસા**''તિઆદિમાહ. તં સબ્બં વુત્તત્થમેવ.

ઇદાનિ યસ્મા યં તેન પાપકમ્મં કતં, તં વિપચ્ચમાનં અતિવિય દુક્ખવિપાકં હોતિ, તસ્માસ્સ તં વિપાકં દસ્સેતું કતાપરાધં વિય પુત્તં અનુકમ્પકા માતાપિતરો દયાલુકેન ચિત્તેન સુદિન્નં પરિભાસન્તો "**વરં તે મોઘપુરિસા**"તિઆદિમાહ. તત્થ આસુ સીઘં એતસ્સ વિસં આગચ્છતીતિ આસીવિસો. ઘોરં ચણ્ડમસ્સ વિસન્તિ ઘોરવિસો, તસ્સ **આસીવિસસ્સ ઘોરવિસસ્સ**. ''પક્ખિત્ત''ન્તિ એતસ્સ ''વર''ન્તિ ઇમિના સમ્બન્ધો . ઈદિસસ્સ આસીવિસસ્સ ઘોરવિસસ્સ મુખે અઙ્ગજાતં વરં પક્ખિત્તં; સચે પક્ખિત્તં ભવેય્ય, વરં સિયા; સુન્દરં સાધુ સુટ્ઠુ સિયાતિ અત્થો. **ન ત્વેવા**તિ ન તુ એવ વરં ન સુન્દરમેવ ન સાધુમેવ ન સુટ્ઠુમેવ. એસ નયો સબ્બત્થ. **કણ્હસપ્પસ્સા**તિ કાળસપ્પસ્સ. **અઙ્ગારકાસુયા**તિ અઙ્ગારપુણ્ણકૂપે, અઙ્ગારરાસિમ્હિ વા. **આદિત્તાયા**તિ પદિત્તાય ગહિતઅગ્ગિવણ્ણાય. **સમ્પજ્જલિતાયા**તિ સમન્તતો પજ્જલિતાય અચ્ચિયો મુઞ્ચન્તિયા. **સજોતિભૂતાયા**તિ સપ્પભાય. સમન્તતો ઉટ્ઠિતાહિ જાલાહિ એકપ્પભાસમુદયભૂતાયાતિ વુત્તં હોતિ.

તં કિસ્સ હેતૂતિ યં મયા વુત્તં ''વર''ન્તિ તં કિસ્સ હેતુ, કતરેન કારણેનાતિ ચે? **મરણં વા નિગચ્છેય્યા**તિ યો તત્થ અઙ્ગજાતં પક્ખિપેય્ય, સો મરણં વા નિગચ્છેય્ય મરણમત્તં વા દુક્ખં. **ઇતોનિદાનઞ્ચ ખો…પે॰… ઉપપજ્જેય્યા**તિ યં ઇદં માતુગામસ્સ અઙ્ગજાતે અઙ્ગજાતપક્ખિપનં, ઇતોનિદાનં તસ્સ કારકો પુગ્ગલો નિરયં ઉપપજ્જેય્ય; એવં કમ્મસ્સ મહાસાવજ્જતં પસ્સન્તો તં ગરહિ, ન તસ્સ દુક્ખાગમં ઇચ્છમાનો. **તત્થ નામ ત્વ**ન્તિ તસ્મિં નામ એવરૂપે કમ્મે એવં મહાસાવજ્જે સમાનેપિ ત્વં. **યં ત્વ**ન્તિ એત્થ **ય**ન્તિ હીળનત્થે નિપાતો. **ત્વ**ન્તિ તં-સદ્દસ્સ વેવચનં; દ્વીહિપિ યં વા તં વા હીળિતમવઞ્ઞાતન્તિ વુત્તં હોતિ. **અસદ્ધમ્મ**ન્તિ અસતં નીચજનાનં ધમ્મં; તેહિ સેવિતબ્બન્તિ અત્થો. **ગામધમ્મ**ન્તિ ગામાનં ધમ્મં; ગામવાસિકમનુસ્સાનં ધમ્મન્તિ વુત્તં હોતિ. **વસલધમ્મ**ન્તિ પાપધમ્મે વસન્તિ પગ્ઘરન્તીતિ વસલા, તેસં વસલાનં હીનપુરિસાનં ધમ્મં, વસલં વા કિલેસપગ્ઘરણકં ધમ્મં. **દુટ્ઠુલ્લ**ન્તિ દુટ્ઠુ ચ કિલેસદૂસિતં થૂલઞ્ચ અસુખુમં, અનિપુણન્તિ વુત્તં હોતિ. **ઓદકન્તિક**ન્તિ ઉદકકિચ્ચં અન્તિકં અવસાનં અસ્સાતિ ઓદકન્તિકો, તં ઓદકન્તિકં. **રહસ્સ**ન્તિ રહોભવં, પટિચ્છન્ને ઓકાસે ઉપ્પજ્જનકં. અયઞ્હિ ધમ્મો જિગુચ્છનીયત્તા ન સક્કા આવિ અઞ્ઞેસં દસ્સનવિસયે કાતું, તેન વુત્તં – ''રહસ્સ''ન્તિ. **દ્વયંદ્વયસમાપત્તિ**ન્તિ દ્વીહિ દ્વીહિ સમાપજ્જિતબ્બં, દ્વયં દ્વયં સમાપત્તિન્તિપિ પાઠો. દયં દયં સમાપત્તિન્તિપિ પઠન્તિ, તં ન સુન્દરં. **સમાપજ્જિસ્સસી**તિ એતં ''તત્થ નામ ત્વ''ન્તિ એત્થ વુત્તનામસદ્દેન યોજેતબ્બં ''સમાપજ્જિસ્સસિ નામા''તિ.

બહૂનં ખો…પે॰… આદિકત્તા પુબ્બઙ્ગમોતિ સાસનં સન્ધાય વદતિ. ઇમસ્મિં સાસને ત્વં બહૂનં પુગ્ગલાનં અકુસલાનં ધમ્માનં આદિકત્તા, સબ્બપઠમં કરણતો; પુબ્બઙ્ગમો સબ્બપઠમં એતં મગ્ગં પટિપન્નત્તા; દ્વારંદદો, ઉપાયદસ્સકોતિ વુત્તં હોતિ. ઇમઞ્હિ લેસં લદ્ધા તવ અનુસિક્ખમાના બહૂ પુગ્ગલા નાનપ્પકારકે મક્કટિયા મેથુનપટિસેવનાદિકે અકુસલધમ્મે કરિસ્સન્તીતિ અયમેત્થ અધિપ્પાયો.

અનેકપરિયાયેનાતિ ઇમેહિ ''અનનુચ્છવિક''ન્તિઆદિના નયેન વુત્તેહિ, બહૂહિ કારણેહિ. **દુબ્ભરતાય…પે॰… કોસજ્જસ્સ અવણ્ણં ભાસિત્વા**તિ દુબ્ભરતાદીનં વત્થુભૂતસ્સ અસંવરસ્સ અવણ્ણં નિન્દં ગરહં ભાસિત્વાતિ અત્થો. યસ્મા હિ અસંવરે ઠિતસ્સ પુગ્ગલસ્સ અત્તા દુબ્ભરતઞ્ચેવ દુપ્પોસતઞ્ચ આપજ્જતિ, તસ્મા અસંવરો "**દુબ્ભરતા, દુપ્પોસતા**"તિ ચ વુચ્ચતિ. યસ્મા પન અસંવરે ઠિતસ્સ અત્તા ચતૂસુ પચ્ચયેસુ મહિચ્છતં સિનેરુપ્પમાણેપિ ચ પચ્ચયે લદ્ધા અસન્તુટ્ઠિતં આપજ્જતિ, તસ્મા અસંવરો "**મહિચ્છતા, અસન્તુટ્ઠિતા**"તિ ચ વુચ્ચતિ. યસ્મા ચ અસંવરે ઠિતસ્સ અત્તા ગણસઙ્ગણિકાય ચેવ કિલેસસઙ્ગણિકાય ચ સંવત્તતિ, કોસજ્જાનુગતો ચ હોતિ અટ્ઠકુસીતવત્થુપારિપૂરિયા સંવત્તતિ, તસ્મા અસંવરો "**સઙ્ગણિકા, ચેવ કોસજ્જઞ્ચા**"તિ વુચ્ચતિ.

સુભરતાય...પે॰... વીરિયારમ્ભસ્સ વણ્ણં ભાસિત્વાતિ સુભરતાદીનં વત્થુભૂતસ્સ સંવરસ્સ વણ્ણં ભાસિત્વાતિ અત્થો. યસ્મા હિ અસંવરં પહાય સંવરે ઠિતસ્સ અત્તા સુભરો હોતિ સુપોસો, ચતૂસુ ચ પચ્ચયેસુ અપ્પિચ્છતં નિત્તણ્હભાવં આપજ્જતિ, એકમેકસ્મિઞ્ચ પચ્ચયે યથાલાભ-યથાબલ-યથાસારુપ્પવસેન તિપ્પભેદાય સન્તુટ્ઠિયા સંવત્તતિ, તસ્મા સંવરો "**સુભરતા ચેવ સુપોસતા ચ અપ્પિચ્છો ચ સન્તુટ્ઠો ચા**"તિ વુચ્ચતિ.

યસ્મા પન અસંવરં પહાય સંવરે ઠિતસ્સ અત્તા કિલેસસલ્લેખનતાય ચેવ નિદ્ધુનનતાય ચ સંવત્તતિ, તસ્મા સંવરો "**સલ્લેખો ચ ધુતો ચા**"તિ વુચ્ચતિ.

યસ્મા ચ અસંવરં પહાય સંવરે ઠિતસ્સ અત્તા કાયવાચાનં અપ્પાસાદિકં અપ્પસાદનીયં અસન્તં અસારુપ્પં કાયવચીદુચ્ચરિતં ચિત્તસ્સ અપ્પાસાદિકં અપ્પસાદનીયં અસન્તં અસારુપ્પં અકુસલવિતક્કત્તયઞ્ચ અનુપગમ્મ તબ્બિપરીતસ્સ કાયવચીસુચરિતસ્સ ચેવ કુસલવિતક્કત્તયસ્સ ચ પાસાદિકસ્સ પસાદનીયસ્સ સન્તસ્સ સારુપ્પસ્સ પારિપૂરિયા સંવત્તતિ, તસ્મા સંવરો ''પાસાદિકો''તિ વુચ્ચતિ.

યસ્મા પન અસંવરં પહાય સંવરે ઠિતસ્સ અત્તા સબ્બકિલેસાપચયભૂતાય, વિવટ્ટાય, અટ્ઠવીરિયારમ્ભવત્થુપારિપૂરિયા ચ સંવત્તતિ, તસ્મા સંવરો "**અપચયો ચેવ વીરિયારમ્ભો ચા**"તિ વુચ્ચતીતિ.

ભિક્ખૂનં તદનુચ્છવિકં તદનુલોમિકન્તિ તત્થ સન્નિપતિતાનં ભિક્ખૂનં યં ઇદાનિ સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસ્સતિ, તસ્સ અનુચ્છવિકઞ્ચેવ અનુલોમિકઞ્ચ. યો વા અયં સુભરતાદીહિ સંવરો વુત્તો, તસ્સ અનુચ્છવિકઞ્ચેવ અનુલોમિકઞ્ચ સંવરપ્પહાનપટિસંયુત્તં અસુત્તન્તવિનિબદ્ધં પાળિવિનિમુત્તં ઓક્કન્તિકધમ્મદેસનં કત્વાતિ અત્થો. ભગવા કિર ઈદિસેસુ ઠાનેસુ પઞ્ચવણ્ણકુસુમમાલં કરોન્તો વિય, રતનદામં સજ્જેન્તો વિય, ચ યે પટિક્ખિપનાધિપ્પાયા અસંવરાભિરતા તે સમ્પરાયિકેન વટ્ટભયેન તજ્જેન્તો અનેકપ્પકારં આદીનવં દસ્સેન્તો, યે સિક્ખાકામા સંવરે ઠિતા તે અપ્પેકચ્ચે અરહત્તે પતિટ્ઠપેન્તો અપ્પેકચ્ચે અનાગામિ-સકદાગામિ-સોતાપત્તિફલેસુ ઉપનિસ્સયવિરહિતેપિ સગ્ગમગ્ગે પતિટ્ઠપેન્તો દીઘનિકાયપ્પમાણમ્પિ મજ્ઝિમનિકાયપ્પમાણમ્પિ ધમ્મદેસનં કરોતિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં – ''ભિક્ખૂનં તદનુચ્છવિકં તદનુલોમિકં ધમ્મિં કથં કત્વા''તિ.

તેન હીતિ તેન સુદિન્નસ્સ અજ્ઝાચારેન કારણભૂતેન. **સિક્ખાપદ**ન્તિ એત્થ સિક્ખિતબ્બાતિ સિક્ખા, પજ્જતે ઇમિનાતિ પદં, સિક્ખાય પદં સિક્ખાપદં; સિક્ખાય અધિગમુપાયોતિ અત્થો. અથ વા મૂલં નિસ્સયો પતિટ્ઠાતિ વુત્તં હોતિ. મેથુનવિરતિયા મેથુનસંવરસ્સેતં અધિવચનં. મેથુનસંવરો હિ તદઞ્ઞેસં સિક્ખાસઙ્ખાતાનં સીલવિપસ્સનાઝાનમગ્ગધમ્માનં વુત્તત્થવસેન પદત્તા ઇધ ''સિક્ખાપદ''ન્તિ અધિપ્પેતો. અયઞ્ચ અત્થો સિક્ખાપદવિભઙ્ગે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. અપિચ તસ્સત્થસ્સ દીપકં વચનમ્પિ ''સિક્ખાપદ''ન્તિ વેદિતબ્બં. વુત્તમ્પિ ચેતં – ''સિક્ખાપદન્તિ યો તત્થ નામકાયો પદકાયો નિરુત્તિકાયો બ્યઞ્જનકાયો''તિ. અથ વા યથા ''અનભિજ્ઝા ધમ્મપદ''ન્તિ વુત્તે અનભિજ્ઝા એકો ધમ્મકોટ્ઠાસોતિ અત્થો હોતિ, એવમિધાપિ ''સિક્ખાપદ''ન્તિ સિક્ખાકોટ્ઠાસો સિક્ખાય એકો પદેસોતિપિ અત્થો વેદિતબ્બો.

દસ અત્થવસે પટિચ્ચાતિ દસ કારણવસે સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિહેતુ અધિગમનીયે હિતવિસેસે પટિચ્ચ આગમ્મ આરબ્ભ, દસન્નં હિતવિસેસાનં નિપ્ફત્તિં સમ્પસ્સમાનોતિ વુત્તં હોતિ. ઇદાનિ તે દસ અત્થવસે દસ્સેન્તો "**સઙ્ઘસુટ્ઠુતાયા**"તિઆદિમાહ. તત્થ **સઙ્ઘસુટ્ઠુતા** નામ સઙ્ઘસ્સ સુટ્ઠુભાવો, ''સુટ્ઠુ દેવા''તિ આગતટ્ઠાને વિય ''સુટ્ઠુ, ભન્તે''તિ વચનસમ્પટિચ્છનભાવો . યો ચ તથાગતસ્સ વચનં સમ્પટિચ્છતિ , તસ્સ તં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય

હોતિ, તસ્મા સઙ્ઘસ્સ ‘‘સુટ્ઠુ, ભન્તે’’તિ મમ વચનસમ્પટિચ્છનત્થં પઞ્ઞપેસ્સામિ, અસમ્પટિચ્છને આદીનવં સમ્પટિચ્છને ચ આનિસંસં દસ્સેત્વા, ન બલક્કારેન અભિભવિત્વાતિ એતમત્થં આવિકરોન્તો આહ – ‘‘સઙ્ઘસુટ્ઠુતાયા’’તિ. **સઙ્ઘફાસુતાયા**તિ સઙ્ઘસ્સ ફાસુભાવાય; સહજીવિતાય સુખવિહારત્થાયાતિ અત્થો.

દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહાયાતિ દુમ્મઙ્કૂ નામ દુસ્સીલપુગ્ગલા; યે મઙ્કુતં આપાદિયમાનાપિ દુક્ખેન આપજ્જન્તિ, વીતિક્કમં કરોન્તા વા કત્વા વા ન લજ્જન્તિ, તેસં નિગ્ગહત્થાય; તે હિ સિક્ખાપદે અસતિ ‘‘કિં તુમ્હેહિ દિટ્ઠં, કિં સુતં – કિં અમ્હેહિ કતં; કતરસ્મિં વત્થુસ્મિં કતમં આપત્તિં આરોપેત્વા અમ્હે નિગ્ગણ્હથા’’તિ સઙ્ઘં વિહેઠેસ્સન્તિ, સિક્ખાપદે પન સતિ તે સઙ્ઘો સિક્ખાપદં દસ્સેત્વા ધમ્મેન વિનયેન સત્થુસાસનેન નિગ્ગહેસ્સતિ. તેન વુત્તં – ‘‘દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહાયા’’તિ.

પેસલાનં ભિક્ખૂનં ફાસુવિહારાયાતિ પેસલાનં પિયસીલાનં ભિક્ખૂનં ફાસુવિહારત્થાય. પિયસીલા હિ ભિક્ખૂ કત્તબ્બાકત્તબ્બં સાવજ્જાનવજ્જં વેલં મરિયાદં અજાનન્તા સિક્ખત્તયપારિપૂરિયા ઘટમાના કિલમન્તિ, સન્દિટ્ઠમાના ઉબ્બાળ્હા હોન્તિ. કત્તબ્બાકત્તબ્બં પન સાવજ્જાનવજ્જં વેલં મરિયાદં ઞત્વા સિક્ખત્તયપારિપૂરિયા ઘટમાના ન કિલમન્તિ, સન્દિટ્ઠમાના ન ઉબ્બાળ્હા હોન્તિ. તેન નેસં સિક્ખાપદપઞ્ઞાપના ફાસુવિહારાય સંવત્તતિ. યો વા દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહો, સ્વેવ એતેસં ફાસુવિહારો. દુસ્સીલપુગ્ગલે નિસ્સાય હિ ઉપોસથો ન તિટ્ઠતિ , પવારણા ન તિટ્ઠતિ, સઙ્ઘકમ્માનિ નપ્પવત્તન્તિ, સામગ્ગી ન હોતિ, ભિક્ખૂ અનેકગ્ગા ઉદ્દેસપરિપુચ્છાકમ્મટ્ઠાનાદીનિ અનુયુઞ્જિતું ન સક્કોન્તિ. દુસ્સીલેસુ પન નિગ્ગહિતેસુ સબ્બોપિ અયં ઉપદ્દવો ન હોતિ. તતો પેસલા ભિક્ખૂ ફાસુ વિહરન્તિ. એવં ‘‘પેસલાનં ભિક્ખૂનં ફાસુ વિહારાયા’’તિ એત્થ દ્વિધા અત્થો વેદિતબ્બો.

દિટ્ઠધમ્મિકાનં આસવાનં સંવરાયાતિ દિટ્ઠધમ્મિકા આસવા નામ અસંવરે ઠિતેન તસ્મિઞ્ઞેવ અત્તભાવે પત્તબ્બા પાણિપ્પહાર-દણ્ડપ્પહાર-હત્થચ્છેદ-પાદચ્છેદ-અકિત્તિ-અયસવિપ્પટિસારાદયો દુક્ખવિસેસા. ઇતિ ઇમેસં દિટ્ઠધમ્મિકાનં આસવાનં સંવરાય પિધાનાય આગમનમગ્ગથકનાયાતિ અત્થો.

સમ્પરાયિકાનં આસવાનં પટિઘાતાયાતિ સમ્પરાયિકા આસવા નામ અસંવરે ઠિતેન કતપાપકમ્મમૂલકા સમ્પરાયે નરકાદીસુ પત્તબ્બા દુક્ખવિસેસા, તેસં પટિઘાતત્થાય પટિપ્પસ્સમ્ભનત્થાય વૂપસમત્થાયાતિ વુત્તં હોતિ.

અપ્પસન્નાનં પસાદાયાતિ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા હિ સતિ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિં ઞત્વા વા યથાપઞ્ઞત્તં પટિપજ્જમાને ભિક્ખૂ દિસ્વા વા યેપિ અપ્પસન્ના પણ્ડિતમનુસ્સા, તે ‘‘યાનિ વત લોકે મહાજનસ્સ રજ્જન-દુસ્સન-મુય્હનટ્ઠાનાનિ, તેહિ ઇમે સમણા સક્યપુત્તિયા આરકા વિરતા વિહરન્તિ, દુક્કરં વત કરોન્તિ, ભારિયં વત કરોન્તી’’તિ પસાદં આપજ્જન્તિ, વિનયપિટકે પોત્થકં દિસ્વા મિચ્છાદિટ્ઠિક-તિવેદી બ્રાહ્મણો વિય. તેન વુત્તં – ‘‘અપ્પસન્નાનં પસાદાયા’’તિ.

પસન્નાનં ભિય્યોભાવાયાતિ યેપિ સાસને પસન્ના કુલપુત્તા તેપિ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિં ઞત્વા યથાપઞ્ઞત્તં પટિપજ્જમાને ભિક્ખૂ વા દિસ્વા ‘‘અહો અય્યા દુક્કરકારિનો, યે યાવજીવં એકભત્તં બ્રહ્મચરિયં વિનયસંવરં અનુપાલેન્તી’’તિ ભિય્યો ભિય્યો પસીદન્તિ. તેન વુત્તં – ‘‘પસન્નાનં ભિય્યોભાવાયા’’તિ.

સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયાતિ તિવિધો સદ્ધમ્મો – પરિયત્તિસદ્ધમ્મો, પટિપત્તિસદ્ધમ્મો, અધિગમસદ્ધમ્મોતિ. તત્થ પિટકત્તયસઙ્ગહિતં સબ્બમ્પિ બુદ્ધવચનં ‘‘પરિયત્તિસદ્ધમ્મો’’ નામ. તેરસ ધુતગુણા, ચુદ્દસ ખન્ધકવત્તાનિ, દ્વેઅસીતિ

મહાવત્તાનિ, સીલસમાધિવિપસ્સનાતિ અયં ‘‘પટિપત્તિસદ્ધમ્મો’’ નામ. ચત્તારો અરિયમગ્ગા ચત્તારિ ચ સામઞ્ઞફલાનિ નિબ્બાનઞ્ચાતિ અયં ‘‘અધિગમસદ્ધમ્મો’’ નામ. સો સબ્બોપિ યસ્મા સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા સતિ ભિક્ખૂ સિક્ખાપદઞ્ચ તસ્સ વિભઙ્ગઞ્ચ તદત્થજોતનત્થં અઞ્ઞઞ્ચ બુદ્ધવચનં પરિયાપુણન્તિ, યથાપઞ્ઞત્તઞ્ચ પટિપજ્જમાના પટિપત્તિં પૂરેત્વા પટિપત્તિયા અધિગન્તબ્બં લોકુત્તરધમ્મં અધિગચ્છન્તિ, તસ્મા સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા ચિરટ્ઠિતિકો હોતિ. તેન વુત્તં – ‘‘સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયા’’તિ.

વિનયાનુગ્ગહાયાતિ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા હિ સતિ સંવરવિનયો ચ પહાનવિનયો ચ સમથવિનયો ચ પઞ્ઞત્તિવિનયો ચાતિ ચતુબ્બિધોપિ વિનયો અનુગ્ગહિતો હોતિ ઉપત્થમ્ભિતો સૂપત્થમ્ભિતો. તેન વુત્તં – ‘‘વિનયાનુગ્ગહાયા’’તિ.

સબ્બાનેવ ચેતાનિ પદાનિ ‘‘સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસ્સામી’’તિ ઇમિના વચનેન સદ્ધિં યોજેતબ્બાનિ . તત્રાયં પઠમપચ્છિમપદયોજના – ‘‘સઙ્ઘસુટ્ઠુતાય સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસ્સામિ, વિનયાનુગ્ગહાય સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસ્સામી’’તિ.

અપિ ચેત્થ યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ તં સઙ્ઘફાસુ, યં સઙ્ઘફાસુ તં દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહાયાતિ એવં સઙ્ખલિકનયં; યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ તં સઙ્ઘફાસુ, યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ તં દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહાયાતિ એવઞ્ચ એકેકપદમૂલિકં દસક્ખત્તું યોજનં કત્વા યં વુત્તં **પરિવારે** (પરિ॰ ૩૩૪) –

> ‘‘અત્થસતં ધમ્મસતં, દ્વે ચ નિરુત્તિસતાનિ;
> ચત્તારિ ઞાણસતાનિ, અત્થવસે પકરણે’’તિ.

તં સબ્બં વેદિતબ્બં. તં પનેતં યસ્મા પરિવારેયેવ આવિ ભવિસ્સતિ, તસ્મા ઇધ ન વણ્ણિતન્તિ.

એવં સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા આનિસંસં દસ્સેત્વા તસ્મિં સિક્ખાપદે ભિક્ખૂહિ કત્તબ્બકિચ્ચં દીપેન્તો ‘‘**એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ઇમં સિક્ખાપદં ઉદ્દિસેય્યાથા**’’તિ આહ. કિં વુત્તં હોતિ? ભિક્ખવે, ઇમં પન મયા ઇતિ સન્દસ્સિતાનિસંસં સિક્ખાપદં એવં પાતિમોક્ખુદ્દેસે ઉદ્દિસેય્યાથ ચ પરિયાપુણેય્યાથ ચ ધારેય્યાથ ચ અઞ્ઞેસઞ્ચ વાચેય્યાથાતિ. અતિરેકાનયનત્થો હિ એત્થ ચ સદ્દો, તેનાયમત્થો આનીતો હોતીતિ.

ઇદાનિ યં વુત્તં ‘‘ઇમં સિક્ખાપદ’’ન્તિ તં દસ્સેન્તો ‘‘**યો પન ભિક્ખુ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્ય, પારાજિકો હોતિ અસંવાસો**’’તિ આહ. એવં મૂલચ્છેજ્જવસેન દળ્હં કત્વા પઠમપારાજિકે પઞ્ઞત્તે અપરમ્પિ અનુપઞ્ઞત્તત્થાય મક્કટીવત્થુ ઉદપાદિ. તસ્સુપ્પત્તિદીપનત્થમેતં વુત્તં – **એવઞ્ચિદં ભગવતા ભિક્ખૂનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં હોતી**તિ. તસ્સત્થો – ભગવતા ભિક્ખૂનં ઇદં સિક્ખાપદં એવં પઞ્ઞત્તં હોતિ ચ, ઇદઞ્ચ અઞ્ઞં વત્થુ ઉદપાદીતિ.

પઠમપઞ્ઞત્તિકથા નિટ્ઠિતા.

સુદિન્નભાણવારં નિટ્ઠિતં.

મક્કટીવત્થુકથા

૪૦. ઇદાનિ યં તં અઞ્ઞં વત્થુ ઉપ્પન્નં, તં દસ્સેતું "**તેન ખો પન સમયેના**"તિઆદિમાહ. તત્રાયં અનુત્તાનપદવણ્ણના – **મક્કટિં આમિસેના**તિ મહાવને ભિક્ખૂનં ખન્તિમેત્તાદિગુણાનુભાવેન નિરાસઙ્કચિત્તા બહૂ મિગમોરકુક્કુટમક્કટાદયો તિરચ્છાના પધાનાગારટ્ઠાનેસુ વિચરન્તિ. તત્ર એકં મક્કટિં આમિસેન યાગુભત્તખજ્જકાદિના ઉપલાપેત્વા, સઙ્ગણ્હિત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **તસ્સા**તિ ભુમ્મવચનં. **પટિસેવતી**તિ પચુરપટિસેવનો હોતિ; પચુરત્થે હિ વત્તમાનવચનં. **સો ભિક્ખૂ**તિ સો મેથુનધમ્મપટિસેવનકો ભિક્ખુ. **સેનાસનચારિકં આહિણ્ડન્તા**તિ તે ભિક્ખૂ આગન્તુકા બુદ્ધદસ્સનાય આગતા પાતોવ આગન્તુકભત્તાનિ લભિત્વા કતભત્તકિચ્ચા ભિક્ખૂનં નિવાસનટ્ઠાનાનિ પસ્સિસ્સામાતિ વિચરિંસુ. તેન વુત્તં – "**સેનાસનચારિકં આહિણ્ડન્તા**"તિ. **યેન તે ભિક્ખૂ તેનુપસઙ્કમી**તિ તિરચ્છાનગતા નામ એકભિક્ખુના સદ્ધિં વિસ્સાસં કત્વા અઞ્ઞેસુપિ તાદિસઞ્ઞેવ ચિત્તં ઉપ્પાદેન્તિ. તસ્મા સા મક્કટી યેન તે ભિક્ખૂ તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ચ અત્તનો વિસ્સાસિકભિક્ખુસ્સેવ તેસમ્પિ તં વિકારં દસ્સેસિ.

છેપ્પન્તિ નઙ્ગુટ્ઠં. **ઓડ્ડી**તિ અભિમુખં ઠપેસિ. **નિમિત્તમ્પિ અકાસી**તિ યેન નિયામેન યાય કિરિયાય મેથુનાધિપ્પાયં તે જાનન્તિ તં અકાસીતિ અત્થો . **સો ભિક્ખૂ**તિ યસ્સાયં વિહારો. **એકમન્તં નિલીયિંસૂ**તિ એકસ્મિં ઓકાસે પટિચ્છન્ના અચ્છિંસુ.

૪૧. **સચ્ચં, આવુસો**તિ સહોડ્ઢગ્ગહિતો ચોરો વિય પચ્ચક્ખં દિસ્વા ચોદિતત્તા ''કિં વા મયા કત''ન્તિઆદીનિ વત્તું અસક્કોન્તો ''સચ્ચં, આવુસો''તિ આહ. **નનુ, આવુસો, તથેવ તં હોતી**તિ આવુસો યથા મનુસ્સિત્થિયા, નનુ તિરચ્છાનગતિત્થિયાપિ તં સિક્ખાપદં તથેવ હોતિ. મનુસ્સિત્થિયાપિ હિ દસ્સનમ્પિ ગહણમ્પિ આમસનમ્પિ ફુસનમ્પિ ઘટ્ટનમ્પિ દુટ્ઠુલ્લમેવ. તિરચ્છાનગતિત્થિયાપિ તં સબ્બં દુટ્ઠુલ્લમેવ. કો એત્થ વિસેસો? અલેસટ્ઠાને ત્વં લેસં ઓડ્ડેસીતિ.

૪૨. **અન્તમસો તિરચ્છાનગતાયપિ પારાજિકો હોતિ અસંવાસો**તિ તિરચ્છાનગતાયપિ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિત્વા પારાજિકો યેવ હોતીતિ દળ્હતરં સિક્ખાપદમકાસિ. દુવિધઞ્હિ સિક્ખાપદં – લોકવજ્જં, પણ્ણત્તિવજ્જઞ્ચ. તત્થ યસ્સ સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, તં લોકવજ્જં નામ. સેસં પણ્ણત્તિવજ્જં. તત્થ લોકવજ્જે અનુપઞ્ઞત્તિ ઉપ્પજ્જમાના રુન્ધન્તી દ્વારં પિદહન્તી સોતં પચ્છિન્દમાના ગાળ્હતરં કરોન્તી ઉપ્પજ્જતિ, **અઞ્ઞત્ર અધિમાના, અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તા**તિ અયં પન વીતિક્કમાભાવા અબ્બોહારિકત્તા ચ વુત્તા. પણ્ણત્તિવજ્જે અકતે વીતિક્કમે ઉપ્પજ્જમાના સિથિલં કરોન્તી મોચેન્તી દ્વારં દદમાના અપરાપરમ્પિ અનાપત્તિં કુરુમાના ઉપ્પજ્જતિ, ગણભોજનપરમ્પરભોજનાદીસુ અનુપઞ્ઞત્તિયો વિય. "**અન્તમસો તઙ્ખણિકાયપી**"તિ એવરૂપા પન કતે વીતિક્કમે ઉપ્પન્નત્તા પઞ્ઞત્તિગતિકાવ હોતિ. ઇદં પન પઠમસિક્ખાપદં યસ્મા લોકવજ્જં, ન પણ્ણત્તિવજ્જં; તસ્મા અયમનુપઞ્ઞત્તિ રુન્ધન્તી દ્વારં પિદહન્તી સોતં પચ્છિન્દમાના ગાળ્હતરં કરોન્તી ઉપ્પજ્જિ.

એવં દ્વેપિ વત્થૂનિ સમ્પિણ્ડેત્વા મૂલચ્છેજ્જવસેન દળ્હતરં કત્વા પઠમપારાજિકે પઞ્ઞત્તે અપરમ્પિ અનુપઞ્ઞત્તત્થાય વજ્જિપુત્તકવત્થુ ઉદપાદિ. તસ્સુપ્પત્તિદસ્સનત્થમેતં વુત્તં – ''એવઞ્ચિદં ભગવતા ભિક્ખૂનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં હોતી''તિ . તસ્સત્થો – ભગવતા ભિક્ખૂનં ઇદં સિક્ખાપદં એવં પઞ્ઞત્તં હોતિ ચ ઇદઞ્ચ અઞ્ઞમ્પિ વત્થુ ઉદપાદીતિ.

મક્કટીવત્થુકથા નિટ્ઠિતા.

સન્થતભાણવારો

વજ્જિપુત્તકવત્થુવણ્ણના

૪૩-૪૪. ઇદાનિ યં તં અઞ્ઞમ્પિ વત્થુ ઉપ્પન્નં, તં દસ્સેતું "**તેન ખો પન સમયેના**"તિઆદિમાહ. તત્રાપિ અયમનુત્તાનપદવણ્ણના – **વેસાલિકા**તિ વેસાલિવાસિનો. **વજ્જિપુત્તકા**તિ વજ્જિરટ્ઠે વેસાલિયં કુલાનં પુત્તા. સાસને કિર યો યો ઉપદ્દવો આદીનવો અબ્બુદમુપ્પજ્જિ, સબ્બં તં વજ્જિપુત્તકે નિસ્સાય. તથા હિ દેવદત્તોપિ વજ્જિપુત્તકે પક્ખે લભિત્વા સઙ્ઘં ભિન્દિ. વજ્જિપુત્તકા એવ ચ વસ્સસતપરિનિબ્બુતે ભગવતિ ઉદ્ધમ્મં ઉબ્બિનયં સત્થુસાસનં દીપેસું. ઇમેપિ તેસં યેવ એકચ્ચે એવં પઞ્ઞત્તેપિ સિક્ખાપદે યાવદત્થં ભુઞ્જિંસુ...પે॰... મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિંસૂતિ.

ઞાતિબ્યસનેનપીતિ એત્થ અસનં બ્યસનં વિક્ખેપો વિદ્ધંસનં વિનાસોતિ સબ્બમેતં એકત્થં. ઞાતીનં બ્યસનં **ઞાતિબ્યસનં**, તેન ઞાતિબ્યસનેન, રાજદણ્ડબ્યાધિમરણવિપ્પવાસનિમિત્તેન ઞાતિવિનાસેનાતિ અત્થો. એસ નયો દુતિયપદેપિ. તતિયપદે પન આરોગ્યવિનાસકો રોગો એવ **રોગબ્યસનં**. સો હિ આરોગ્યં બ્યસતિ વિક્ખિપતિ વિનાસેતીતિ બ્યસનં. રોગોવ બ્યસનં રોગબ્યસનં, તેન રોગબ્યસનેન. **ફુટ્ઠા**તિ અધિપન્ના અભિભૂતા સમન્નાગતાતિ અત્થો.

ન મયં, ભન્તે આનન્દ, બુદ્ધગરહિનોતિ ભન્તે આનન્દ, મયં ન બુદ્ધં ગરહામ, ન બુદ્ધસ્સ દોસં દેમ. ન ધમ્મગરહિનો, ન સઙ્ઘગરહિનો. **અત્તગરહિનો મય**ન્તિ અત્તાનમેવ મયં ગરહામ, અત્તનો દોસં દેમ. **અલક્ખિકા**તિ નિસ્સિરિકા. **અપ્પપુઞ્ઞા**તિ પરિત્તપુઞ્ઞા. **વિપસ્સકા કુસલાનં ધમ્માન**ન્તિ યે અટ્ઠતિંસારમ્મણેસુ વિભત્તા કુસલા ધમ્મા, તેસં વિપસ્સકા; તતો તતો આરમ્મણતો વુટ્ઠાય તેવ ધમ્મે વિપસ્સમાનાતિ અત્થો. **પુબ્બરત્તાપરરત્ત**ન્તિ રત્તિયા પુબ્બં પુબ્બરત્તં, રત્તિયા અપરં અપરરત્તં, પઠમયામઞ્ચ પચ્છિમયામઞ્ચાતિ વુત્તં હોતિ. **બોધિપક્ખિકાન**ન્તિ બોધિસ્સ પક્ખે ભવાનં, અરહત્તમગ્ગઞાણસ્સ ઉપકારકાનન્તિ અત્થો. **ભાવનાનુયોગ**ન્તિ વડ્ઢનાનુયોગં. **અનુયુત્તા વિહરેય્યામા**તિ ગિહિપલિબોધં આવાસપલિબોધઞ્ચ પહાય વિવિત્તેસુ સેનાસનેસુ યુત્તપયુત્તા અનઞ્ઞકિચ્ચા વિહરેય્યામ.

એવમાવુસોતિ થેરો એતેસં આસયં અજાનન્તો ઇદં નેસં મહાગજ્જિતં સુત્વા ''સચે ઇમે ઈદિસા ભવિસ્સન્તિ, સાધૂ''તિ મઞ્ઞમાનો ''એવમાવુસો''તિ સમ્પટિચ્છિ. **અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો**તિ ઉભયમ્પેતં કારણપટિક્ખેપવચનં. કારણઞ્હિ યસ્મા તત્થ તદાયત્તવુત્તિભાવેન ફલં તિટ્ઠતિ. યસ્મા ચસ્સ તં ઓકાસો હોતિ તદાયત્તવુત્તિભાવેન, તસ્મા ''ઠાનઞ્ચ અવકાસો ચા''તિ વુચ્ચતિ, તં પટિક્ખિપન્તો આહ – ''અટ્ઠાનમેતં, આનન્દ , અનવકાસો''તિ. એતં ઠાનં વા ઓકાસો વા નત્થિ. **યં તથાગતો**તિ યેન તથાગતો વજ્જીનં વા...પે॰... સમૂહનેય્ય, તં કારણં નત્થીતિ અત્થો. યદિ હિ ભગવા એતેસં ''લભેય્યામ ઉપસમ્પદ''ન્તિ યાચન્તાનં ઉપસમ્પદં દદેય્ય, એવં સન્તે ''પારાજિકો હોતિ અસંવાસો''તિ પઞ્ઞત્તં સમૂહનેય્ય. યસ્મા પનેતં ન સમૂહનતિ, તસ્મા ''અટ્ઠાનમેત''ન્તિઆદિમાહ.

સો આગતો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બોતિ ''યદિ હિ એવં આગતો ઉપસમ્પદં લભેય્ય, સાસને અગારવો ભવેય્ય. સામણેરભૂમિયં પન ઠિતો સગારવો ચ ભવિસ્સતિ, અત્તત્થઞ્ચ કરિસ્સતી''તિ ઞત્વા અનુકમ્પમાનો ભગવા આહ – ''સો આગતો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો''તિ. **સો આગતો ઉપસમ્પાદેતબ્બો**તિ એવં આગતો ભિક્ખુભાવે ઠત્વા અવિપન્નસીલતાય સાસને સગારવો ભવિસ્સતિ, સો સતિ ઉપનિસ્સયે નચિરસ્સેવ ઉત્તમત્થં પાપુણિસ્સતીતિ ઞત્વા ઉપસમ્પાદેતબ્બોતિ આહ.

એવં મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિત્વા આગતેસુ અનુપસમ્પાદેતબ્બઞ્ચ ઉપસમ્પાદેતબ્બઞ્ચ દસ્સેત્વા તીણિપિ વત્થૂનિ સમોધાનેત્વા પરિપુણ્ણં કત્વા સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેતુકામો ''એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ઇમં સિક્ખાપદં ઉદ્દિસેય્યાથા''તિ વત્વા ''યો પન ભિક્ખુ...પે॰... અસંવાસો''તિ પરિપુણ્ણં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસિ.

વજ્જિપુત્તકવત્થુવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચતુબ્બિધવિનયકથા

૪૫. ઇદાનિસ્સ અત્થં વિભજન્તો **''યો પનાતિ, યો યાદિસો''**તિઆદિમાહ. તસ્મિં પન સિક્ખાપદે ચ સિક્ખાપદવિભઙ્ગે ચ સકલે ચ વિનયવિનિચ્છયે કોસલ્લં પત્થયન્તેન **ચતુબ્બિધો વિનયો** જાનિતબ્બો –

ચતુબ્બિધઞ્હિ વિનયં, મહાથેરા મહિદ્ધિકા;
નીહરિત્વા પકાસેસું, ધમ્મસઙ્ગાહકા પુરા.

કતમં ચતુબ્બિધં? સુત્તં, સુત્તાનુલોમં, આચરિયવાદં, અત્તનોમતિન્તિ. યં સન્ધાય વુત્તં – ''આહચ્ચપદેન રસેન આચરિયવંસેન અધિપ્પાયા''તિ, એત્થ હિ **આહચ્ચપદ**ન્તિ સુત્તં અધિપ્પેતં, **રસો**તિ સુત્તાનુલોમં, **આચરિયવંસો**તિ આચરિયવાદો, **અધિપ્પાયો**તિ અત્તનોમતિ.

તત્થ **સુત્તં**નામ સકલે વિનયપિટકે પાળિ.

સુત્તાનુલોમં નામ ચત્તારો મહાપદેસા; યે ભગવતા એવં વુત્તા – ''યં, ભિક્ખવે , મયા 'ઇદં ન કપ્પતી'તિ અપ્પટિક્ખિત્તં, તં ચે અકપ્પિયં અનુલોમેતિ; કપ્પિયં પટિબાહતિ, તં વો ન કપ્પતિ. યં, ભિક્ખવે, મયા 'ઇદં ન કપ્પતી'તિ અપ્પટિક્ખિત્તં, તં ચે કપ્પિયં અનુલોમેતિ; અકપ્પિયં પટિબાહતિ, તં વો કપ્પતિ. યં, ભિક્ખવે , મયા 'ઇદં કપ્પતી'તિ અનનુઞ્ઞાતં, તં ચે અકપ્પિયં અનુલોમેતિ, કપ્પિયં પટિબાહતિ; તં વો ન કપ્પતિ. યં, ભિક્ખવે, મયા 'ઇદં કપ્પતી'તિ અનનુઞ્ઞાતં, તં ચે કપ્પિયં અનુલોમેતિ, અકપ્પિયં પટિબાહતિ; તં વો કપ્પતી''તિ (મહાવ॰ ૩૦૫).

આચરિયવાદો નામ ધમ્મસઙ્ગાહકેહિ પઞ્ચહિ અરહન્તસતેહિ ઠપિતા પાળિવિનિમુત્તા ઓક્કન્તવિનિચ્છયપ્પવત્તા અટ્ઠકથાતન્તિ.

અત્તનોમતિ નામ સુત્ત-સુત્તાનુલોમ-આચરિયવાદે મુઞ્ચિત્વા અનુમાનેન અત્તનો અનુબુદ્ધિયા નયગ્ગાહેન ઉપટ્ઠિતાકારકથનં.

અપિચ સુત્તન્તાભિધમ્મવિનયટ્ઠકથાસુ આગતો સબ્બોપિ થેરવાદો ''અત્તનોમતિ'' નામ. તં પન અત્તનોમતિં ગહેત્વા કથેન્તેન ન દળ્હગ્ગાહં ગહેત્વા વોહરિતબ્બં. કારણં સલ્લક્ખેત્વા અત્થેન પાળિં, પાળિયા ચ અત્થં સંસન્દિત્વા કથેતબ્બં. અત્તનોમતિ આચરિયવાદે ઓતારેતબ્બા. સચે તત્થ ઓતરતિ ચેવ સમેતિ ચ, ગહેતબ્બા. સચે નેવ ઓતરતિ ન સમેતિ, ન ગહેતબ્બા. અયઞ્હિ અત્તનોમતિ નામ સબ્બદુબ્બલા. અત્તનોમતિતો આચરિયવાદો બલવતરો.

આચરિયવાદોપિ સુત્તાનુલોમે ઓતારેતબ્બો. તત્થ ઓતરન્તો સમેન્તોયેવ ગહેતબ્બો, ઇતરો ન ગહેતબ્બો. આચરિયવાદતો હિ સુત્તાનુલોમં બલવતરં.

સુત્તાનુલોમમ્પિ સુત્તે ઓતારેતબ્બં. તત્થ ઓતરન્તં સમેન્તમેવ ગહેતબ્બં, ઇતરં ન ગહેતબ્બં. સુત્તાનુલોમતો હિ સુત્તમેવ બલવતરં. સુત્તઞ્હિ અપ્પટિવત્તિયં કારકસઙ્ઘસદિસં બુદ્ધાનં ઠિતકાલસદિસં. તસ્મા યદા દ્વે ભિક્ખૂ સાકચ્છન્તિ, સકવાદી સુત્તં ગહેત્વા કથેતિ, પરવાદી સુત્તાનુલોમં. તેહિ અઞ્ઞમઞ્ઞં ખેપં વા ગરહં વા અકત્વા સુત્તાનુલોમં સુત્તે ઓતારેતબ્બં. સચે ઓતરતિ સમેતિ, ગહેતબ્બં. નો ચે, ન ગહેતબ્બં; સુત્તસ્મિંયેવ ઠાતબ્બં. અથાયં સુત્તં ગહેત્વા કથેતિ, પરો આચરિયવાદં. તેહિપિ અઞ્ઞમઞ્ઞં ખેપં વા ગરહં વા અકત્વા આચરિયવાદો સુત્તે ઓતારેતબ્બો. સચે ઓતરતિ સમેતિ, ગહેતબ્બો. અનોતરન્તો અસમેન્તો ચ ગારય્હાચરિયવાદો ન ગહેતબ્બો; સુત્તસ્મિંયેવ ઠાતબ્બં.

અથાયં સુત્તં ગહેત્વા કથેતિ, પરો અત્તનોમતિં. તેહિપિ અઞ્ઞમઞ્ઞં ખેપં વા ગરહં વા અકત્વા અત્તનોમતિ સુત્તે ઓતારેતબ્બા. સચે ઓતરતિ સમેતિ, ગહેતબ્બા. નો ચે, ન ગહેતબ્બા. સુત્તસ્મિં યેવ ઠાતબ્બં.

અથ પનાયં સુત્તાનુલોમં ગહેત્વા કથેતિ, પરો સુત્તં. સુત્તં સુત્તાનુલોમે ઓતારેતબ્બં. સચે ઓતરતિ સમેતિ, તિસ્સો સઙ્ગીતિયો આરૂળ્હં પાળિઆગતં પઞ્ઞાયતિ, ગહેતબ્બં. નો ચે તથા પઞ્ઞાયતિ ન ઓતરતિ ન સમેતિ, બાહિરકસુત્તં વા હોતિ સિલોકો વા અઞ્ઞં વા ગારય્હસુત્તં ગુળ્હવેસ્સન્તરગુળ્હવિનયવેદલ્લાદીનં અઞ્ઞતરતો આગતં, ન ગહેતબ્બં. સુત્તાનુલોમસ્મિંયેવ ઠાતબ્બં.

અથાયં સુત્તાનુલોમં ગહેત્વા કથેતિ, પરો આચરિયવાદં. આચરિયવાદો સુત્તાનુલોમે ઓતારેતબ્બો. સચે ઓતરતિ સમેતિ, ગહેતબ્બો. નો ચે, ન ગહેતબ્બો. સુત્તાનુલોમેયેવ ઠાતબ્બં.

અથાયં સુત્તાનુલોમં ગહેત્વા કથેતિ, પરો અત્તનોમતિં. અત્તનોમતિ સુત્તાનુલોમે ઓતારેતબ્બા. સચે ઓતરતિ સમેતિ, ગહેતબ્બા. નો ચે, ન ગહેતબ્બા. સુત્તાનુલોમેયેવ ઠાતબ્બં.

અથ પનાયં આચરિયવાદં ગહેત્વા કથેતિ, પરો સુત્તં. સુત્તં આચરિયવાદે ઓતારેતબ્બં. સચે ઓતરતિ સમેતિ, ગહેતબ્બં. ઇતરં ગારય્હસુત્તં ન ગહેતબ્બં. આચરિયવાદેયેવ ઠાતબ્બં.

અથાયં આચરિયવાદં ગહેત્વા કથેતિ, પરો સુત્તાનુલોમં. સુત્તાનુલોમં આચરિયવાદે ઓતારેતબ્બં. ઓતરન્તં સમેન્તમેવ ગહેતબ્બં, ઇતરં ન ગહેતબ્બં. આચરિયવાદેયેવ ઠાતબ્બં.

અથાયં આચરિયવાદં ગહેત્વા કથેતિ, પરો અત્તનોમતિં. અત્તનોમતિ આચરિયવાદે ઓતારેતબ્બા. સચે ઓતરતિ સમેતિ, ગહેતબ્બા. નો ચે, ન ગહેતબ્બા. આચરિયવાદેયેવ ઠાતબ્બં.

અથ પનાયં અત્તનોમતિં ગહેત્વા કથેતિ, પરો સુત્તં. સુત્તં અત્તનોમતિયં ઓતારેતબ્બં. સચે ઓતરતિ સમેતિ, ગહેતબ્બં. ઇતરં ગારય્હસુત્તં ન ગહેતબ્બં. અત્તનોમતિયમેવ ઠાતબ્બં.

અથાયં અત્તનોમતિં ગહેત્વા કથેતિ, પરો સુત્તાનુલોમં. સુત્તાનુલોમં અત્તનોમતિયં ઓતારેતબ્બં. ઓતરન્તં સમેન્તમેવ ગહેતબ્બં, ઇતરં ન ગહેતબ્બં. અત્તનોમતિયમેવ ઠાતબ્બં.

અથાયં અત્તનોમતિં ગહેત્વા કથેતિ, પરો આચરિયવાદં. આચરિયવાદો અત્તનોમતિયં ઓતારેતબ્બો. સચે ઓતરતિ સમેતિ, ગહેતબ્બો; ઇતરો ગારય્હાચરિયવાદો ન ગહેતબ્બો. અત્તનોમતિયમેવ ઠાતબ્બં. અત્તનો ગહણમેવ બલિયં કાતબ્બં. સબ્બટ્ઠાનેસુ ચ ખેપો વા ગરહા વા ન કાતબ્બાતિ.

અથ પનાયં ‘‘કપ્પિય’’ન્તિ ગહેત્વા કથેતિ, પરો ‘‘અકપ્પિય’’ન્તિ. સુત્તે ચ સુત્તાનુલોમે ચ ઓતારેતબ્બં. સચે કપ્પિયં હોતિ, કપ્પિયે ઠાતબ્બં. સચે અકપ્પિયં, અકપ્પિયે ઠાતબ્બં.

અથાયં તસ્સ કપ્પિયભાવસાધકં સુત્તતો બહું કારણઞ્ચ વિનિચ્છયઞ્ચ દસ્સેતિ, પરો કારણં ન વિન્દતિ. કપ્પિયેવ ઠાતબ્બં. અથ પરો તસ્સ અકપ્પિયભાવસાધકં સુત્તતો બહું કારણઞ્ચ વિનિચ્છયઞ્ચ દસ્સેતિ, અનેન અત્તનો ગહણન્તિ કત્વા દળ્હં આદાય ન ઠાતબ્બં. ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા અકપ્પિયેવ ઠાતબ્બં. અથ દ્વિન્નમ્પિ કારણચ્છાયા દિસ્સતિ, પટિક્ખિત્તભાવોયેવ સાધુ, અકપ્પિયે ઠાતબ્બં. વિનયઞ્હિ પત્વા કપ્પિયાકપ્પિયવિચારણમાગમ્મ રુન્ધિતબ્બં, ગાળ્હં કત્તબ્બં, સોતં પચ્છિન્દિતબ્બં, ગરુકભાવેયેવ ઠાતબ્બં.

અથ પનાયં ‘‘અકપ્પિય’’ન્તિ ગહેત્વા કથેતિ, પરો ‘‘કપ્પિય’’ન્તિ. સુત્તે ચ સુત્તાનુલોમે ચ ઓતારેતબ્બં. સચે કપ્પિયં હોતિ, કપ્પિયે ઠાતબ્બં. સચે અકપ્પિયં, અકપ્પિયે ઠાતબ્બં.

અથાયં બહૂહિ સુત્તવિનિચ્છયકારણેહિ અકપ્પિયભાવં દસ્સેતિ, પરો કારણં ન વિન્દતિ, અકપ્પિયે ઠાતબ્બં. અથ પરો બહૂહિ સુત્તવિનિચ્છયકારણેહિ કપ્પિયભાવં દસ્સેતિ, અયં કારણં ન વિન્દતિ, કપ્પિયે ઠાતબ્બં. અથ દ્વિન્નમ્પિ કારણચ્છાયા દિસ્સતિ, અત્તનો ગહણં ન વિસ્સજ્જેતબ્બં. યથા ચાયં કપ્પિયાકપ્પિયે અકપ્પિયકપ્પિયે ચ વિનિચ્છયો વુત્તો; એવં અનાપત્તિઆપત્તિવાદે આપત્તાનાપત્તિવાદે ચ, લહુકગરુકાપત્તિવાદે ગરુકલહુકાપત્તિવાદે ચાપિ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. નામમત્તંયેવ હિ એત્થ નાનં, યોજનાનયે નાનં નત્થિ, તસ્મા ન વિત્થારિતં.

એવં કપ્પિયાકપ્પિયાદિવિનિચ્છયે ઉપ્પન્ને યો સુત્ત-સુત્તાનુલોમઆચરિયવાદઅત્તનોમતીસુ અતિરેકકારણં લભતિ, તસ્સ વાદે ઠાતબ્બં. સબ્બસો પન કારણં વિનિચ્છયં અલભન્તેન સુત્તં ન જહિતબ્બં, સુત્તસ્મિંયેવ ઠાતબ્બન્તિ. એવં તસ્મિં સિક્ખાપદે ચ સિક્ખાપદવિભઙ્ગે ચ સકલે ચ વિનયવિનિચ્છયે કોસલ્લં પત્થયન્તેન અયં ચતુબ્બિધો વિનયો જાનિતબ્બો.

ઇમઞ્ચ પન ચતુબ્બિધં વિનયં ઞત્વાપિ વિનયધરેન પુગ્ગલેન તિલક્ખણસમન્નાગતેન ભવિતબ્બં. **તીણિ** હિ **વિનયધરસ્સ લક્ખણાનિ** ઇચ્છિતબ્બાનિ. કતમાનિ તીણિ? ‘‘સુત્તઞ્ચસ્સ સ્વાગતં હોતિ સુપ્પવત્તિ સુવિનિચ્છિતં સુત્તતો અનુબ્યઞ્જનતો’’તિ ઇદમેકં લક્ખણં. ‘‘વિનયે ખો પન ઠિતો હોતિ અસંહીરો’’તિ ઇદં દુતિયં. ‘‘આચરિયપરમ્પરા ખો પનસ્સ સુગ્ગહિતા હોતિ સુમનસિકતા સૂપધારિતા’’તિ ઇદં તતિયં.

તત્થ **સુત્તં** નામ સકલં વિનયપિટકં. તઞ્ચસ્સ **સ્વાગતં હોતી**તિ સુટ્ઠુ આગતં. **સુપ્પવત્તી**તિ સુટ્ઠુ પવત્તં પગુણં વાચુગ્ગતં સુવિનિચ્છિતં. **સુત્તતો અનુબ્યઞ્જનતો**તિ પાળિતો ચ પરિપુચ્છતો ચ અટ્ઠકથાતો ચ સુવિનિચ્છિતં હોતિ, કઙ્ખચ્છેદં કત્વા ઉગ્ગહિતં.

વિનયે ખો પન ઠિતો હોતીતિ વિનયે લજ્જીભાવેન પતિટ્ઠિતો હોતિ. અલજ્જી હિ બહુસ્સુતોપિ સમાનો લાભગરુતાય તન્તિં વિસંવાદેત્વા ઉદ્ધમ્મં ઉબ્બિનયં સત્થુસાસનં દીપેત્વા સાસને મહન્તં ઉપદ્દવં કરોતિ.

સઙ્ઘભેદમ્પિ સઙ્ઘરાજિમ્પિ ઉપ્પાદેતિ. લજ્જી પન કુક્કુચ્ચકો સિક્ખાકામો જીવિતહેતુપિ તન્તિં અવિસંવાદેત્વા ધમ્મમેવ વિનયમેવ ચ દીપેતિ, સત્થુસાસનં ગરું કત્વા ઠપેતિ. તથા હિ પુબ્બે મહાથેરા તિક્ખત્તું વાચં નિચ્છારેસું – ''**અનાગતે લજ્જી રક્ખિસ્સતિ, લજ્જી રક્ખિસ્સતિ, લજ્જી રક્ખિસ્સતી**''તિ. એવં યો લજ્જી, સો વિનયં અવિજહન્તો અવોક્કમન્તો લજ્જીભાવેન વિનયે ઠિતો હોતિ સુપ્પતિટ્ઠિતોતિ. **અસંહીરો**તિ સંહીરો નામ યો પાળિયં વા અટ્ઠકથાયં વા હેટ્ઠતો વા ઉપરિતો વા પદપટિપાટિયા વા પુચ્છિયમાનો વિત્થુનતિ વિપ્ફન્દતિ સન્તિટ્ઠિતું ન સક્કોતિ; યં યં પરેન વુચ્ચતિ તં તં અનુજાનાતિ; સકવાદં છડ્ડેત્વા પરવાદં ગણ્હાતિ. યો પન પાળિયં વા અટ્ઠકથાય વા હેટ્ઠુપરિયેન વા પદપટિપાટિયા વા પુચ્છિયમાનો ન વિત્થુનતિ ન વિપ્ફન્દતિ, એકેકલોમં સણ્ડાસેન ગણ્હન્તો વિય ''એવં મયં વદામ; એવં નો આચરિયા વદન્તી''તિ વિસ્સજ્જેતિ; યમ્હિ પાળિ ચ પાળિવિનિચ્છયો ચ સુવણ્ણભાજને પક્ખિત્તસીહવસા વિય પરિક્ખયં પરિયાદાનં અગચ્છન્તો તિટ્ઠતિ, અયં વુચ્ચતિ ''અસંહીરો''તિ.

આચરિયપરમ્પરા ખો પનસ્સ સુગ્ગહિતા હોતીતિ થેરપરમ્પરા વંસપરમ્પરા ચસ્સ સુઉ ગહિતા હોતિ. **સુમનસિકતા**તિ સુટ્ઠુ મનસિકતા; આવજ્જિતમત્તે ઉજ્જલિતપદીપો વિય હોતિ. **સૂપધારિતા**તિ સુટ્ઠુ ઉપધારિતા પુબ્બાપરાનુસન્ધિતો અત્થતો કારણતો ચ ઉપધારિતા; અત્તનો મતિં પહાય આચરિયસુદ્ધિયા વત્તા હોતિ ''મય્હં આચરિયો અસુકાચરિયસ્સ સન્તિકે ઉગ્ગણ્હિ, સો અસુકસ્સા''તિ એવં સબ્બં આચરિયપરમ્પરં થેરવાદઙ્ગં આહરિત્વા યાવ ઉપાલિત્થેરો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સન્તિકે ઉગ્ગણ્હીતિ પાપેત્વા ઠપેતિ. તતોપિ આહરિત્વા ઉપાલિત્થેરો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સન્તિકે ઉગ્ગણ્હિ, દાસકત્થેરો અત્તનો ઉપજ્ઝાયસ્સ ઉપાલિત્થેરસ્સ, સોણકત્થેરો અત્તનો ઉપજ્ઝાયસ્સ દાસકત્થેરસ્સ, સિગ્ગવત્થેરો અત્તનો ઉપજ્ઝાયસ્સ સોણકત્થેરસ્સ, મોગ્ગલિપુત્તતિસ્સત્થેરો અત્તનો ઉપજ્ઝાયસ્સ સિગ્ગવત્થેરસ્સ ચણ્ડવજ્જિત્થેરસ્સ ચાતિ. એવં સબ્બં આચરિયપરમ્પરં થેરવાદઙ્ગં આહરિત્વા અત્તનો આચરિયં પાપેત્વા ઠપેતિ. એવં ઉગ્ગહિતા હિ આચરિયપરમ્પરા સુગ્ગહિતા હોતિ. એવં અસક્કોન્તેન પન અવસ્સં દ્વે તયો પરિવટ્ટા ઉગ્ગહેતબ્બા. સબ્બપચ્છિમેન હિ નયેન યથા આચરિયો ચ આચરિયાચરિયો ચ પાળિઞ્ચ પરિપુચ્છઞ્ચ વદન્તિ, તથા ઞાતું વટ્ટતિ.

ઇમેહિ ચ પન તીહિ લક્ખણેહિ સમન્નાગતેન વિનયધરેન વત્થુવિનિચ્છયત્થં સન્નિપતિતે સઙ્ઘે ઓતિણ્ણે વત્થુસ્મિં ચોદકેન ચ ચુદિતકેન ચ વુત્તે વત્તબ્બે સહસા અવિનિચ્છિનિત્વાવ **છ ઠાનાનિ** ઓલોકેતબ્બાનિ. કતમાનિ છ? વત્થુ ઓલોકેતબ્બં, માતિકા ઓલોકેતબ્બા, પદભાજનીયં ઓલોકેતબ્બં, તિકપરિચ્છેદો ઓલોકેતબ્બો, અન્તરાપત્તિ ઓલોકેતબ્બા, અનાપત્તિ ઓલોકેતબ્બાતિ.

વત્થું ઓલોકેન્તોપિ હિ ''તિણેન વા પણ્ણેન વા પટિચ્છાદેત્વા આગન્તબ્બં, ન ત્વેવ નગ્ગેન આગન્તબ્બં; યો આગચ્છેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (પારા॰ ૫૧૭) એવં એકચ્ચં આપત્તિં પસ્સતિ. સો તં સુત્તં આનેત્વા તં અધિકરણં વૂપસમેસ્સતિ.

માતિકં ઓલોકેન્તોપિ ''સમ્પજાનમુસાવાદે પાચિત્તિય''ન્તિઆદિના (પાચિ॰ ૨) નયેન પઞ્ચન્નં આપત્તીનં અઞ્ઞતરં આપત્તિં પસ્સતિ, સો તં સુત્તં આનેત્વા તં અધિકરણં વૂપસમેસ્સતિ.

પદભાજનીયં ઓલોકેન્તોપિ ''અક્ખયિતે સરીરે મેથુનં ધમ્મં પટિસેવતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સ. યેભુય્યેન ખયિતે સરીરે મેથુનં ધમ્મં પટિસેવતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિઆદિના (પારા॰ ૫૯ આદયો, અત્થતો સમાનં)

નયેન સત્તન્નં આપત્તીનં અઞ્ઞતરં આપત્તિં પસ્સતિ, સો પદભાજનીયતો સુત્તં આનેત્વા તં અધિકરણં વૂપસમેસ્સતિ.

તિકપરિચ્છેદં ઓલોકેન્તોપિ તિકસઙ્ઘાદિસેસં વા તિકપાચિત્તિયં વા તિકદુક્કટં વા અઞ્ઞતરં વા આપત્તિં તિકપરિચ્છેદે પસ્સતિ, સો તતો સુત્તં આનેત્વા તં અધિકરણં વૂપસમેસ્સતિ.

અન્તરાપત્તિં ઓલોકેન્તોપિ ''પટિલાતં ઉક્ખિપતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (પાચિ॰ ૩૫૫) એવં યા સિક્ખાપદન્તરેસુ અન્તરાપત્તિ હોતિ તં પસ્સતિ, સો તં સુત્તં આનેત્વા તં અધિકરણં વૂપસમેસ્સતિ.

અનાપત્તિં ઓલોકેન્તોપિ ''અનાપત્તિ ભિક્ખુ અસાદિયન્તસ્સ, અથેય્યચિત્તસ્સ, ન મરણાધિપ્પાયસ્સ, અનુલ્લપનાધિપ્પાયસ્સ, ન મોચનાધિપ્પાયસ્સ, અસઞ્ચિચ્ચ, અસ્સતિયા, અજાનન્તસ્સા''તિ (પારા॰ ૭૨ આદયો) એવં તસ્મિં તસ્મિં સિક્ખાપદે નિદ્દિટ્ઠં અનાપત્તિં પસ્સતિ, સો તં સુત્તં આનેત્વા તં અધિકરણં વૂપસમેસ્સતિ.

યો હિ ભિક્ખુ ચતુબ્બિધવિનયકોવિદો તિલક્ખણસમ્પન્નો ઇમાનિ છ ઠાનાનિ ઓલોકેત્વા અધિકરણં વૂપસમેસ્સતિ, તસ્સ વિનિચ્છયો અપ્પટિવત્તિયો, બુદ્ધેન સયં નિસીદિત્વા વિનિચ્છિતસદિસો હોતિ. તં ચેવં વિનિચ્છયકુસલં ભિક્ખું કોચિ કતસિક્ખાપદવીતિક્કમો ભિક્ખુ ઉપસઙ્કમિત્વા અત્તનો કુક્કુચ્ચં પુચ્છેય્ય; તેન સાધુકં સલ્લક્ખેત્વા સચે અનાપત્તિ હોતિ, ''અનાપત્તી''તિ વત્તબ્બં. સચે પન આપત્તિ હોતિ, ''આપત્તી''તિ વત્તબ્બં. સા દેસનાગામિની ચે, ''દેસનાગામિની''તિ વત્તબ્બં. વુટ્ઠાનગામિની ચે, ''વુટ્ઠાનગામિની''તિ વત્તબ્બં. અથસ્સ પારાજિકચ્છાયા દિસ્સતિ, ''પારાજિકાપત્તી''તિ ન તાવ વત્તબ્બં. કસ્મા? મેથુનધમ્મવીતિક્કમો હિ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મવીતિક્કમો ચ ઓળારિકો. અદિન્નાદાનમનુસ્સવિગ્ગહવીતિક્કમા પન સુખુમા ચિત્તલહુકા. તે સુખુમેનેવ આપજ્જતિ , સુખુમેન રક્ખતિ, તસ્મા વિસેસેન તંવત્થુકં કુક્કુચ્ચં પુચ્છિયમાનો ''આપત્તી''તિ અવત્વા સચસ્સ આચરિયો ધરતિ, તતો તેન સો ભિક્ખુ ''અમ્હાકં આચરિયં પુચ્છા''તિ પેસેતબ્બો. સચે સો પુન આગન્ત્વા ''તુમ્હાકં આચરિયો સુત્તતો નયતો ઓલોકેત્વા 'સતેકિચ્છો'તિ મં આહા''તિ વદતિ, તતો અનેન સો ''સાધુ સુટ્ઠુ યં આચરિયો ભણતિ તં કરોહી''તિ વત્તબ્બો. અથ પનસ્સ આચરિયો નત્થિ, સદ્ધિં ઉગ્ગહિતત્થેરો પન અત્થિ, તસ્સ સન્તિકં પેસેતબ્બો – ''અમ્હેહિ સહ ઉગ્ગહિતત્થેરો ગણપામોક્ખો, તં ગન્ત્વા પુચ્છા''તિ. તેનાપિ ''સતેકિચ્છો''તિ વિનિચ્છિતે ''સાધુ સુટ્ઠુ તસ્સ વચનં કરોહી''તિ વત્તબ્બો. અથ સદ્ધિં ઉગ્ગહિતત્થેરોપિ નત્થિ, અન્તેવાસિકો પણ્ડિતો અત્થિ, તસ્સ સન્તિકં પેસેતબ્બો – ''અસુકદહરં ગન્ત્વા પુચ્છા''તિ. તેનાપિ ''સતેકિચ્છો''તિ વિનિચ્છિતે ''સાધુ સુટ્ઠુ તસ્સ વચનં કરોહી''તિ વત્તબ્બો. અથ દહરસ્સાપિ પારાજિકચ્છાયાવ ઉપટ્ઠાતિ, તેનાપિ ''પારાજિકોસી''તિ ન વત્તબ્બો. દુલ્લભો હિ બુદ્ધુપ્પાદો, તતો દુલ્લભતરા પબ્બજ્જા ચ ઉપસમ્પદા ચ. એવં પન વત્તબ્બો – ''વિવિત્તં ઓકાસં સમ્મજ્જિત્વા દિવાવિહારં નિસીદિત્વા સીલાનિ સોધેત્વા દ્વત્તિંસાકારં તાવ મનસિ કરોહી''તિ. સચે તસ્સ અરોગં સીલં કમ્મટ્ઠાનં ઘટયતિ, સઙ્ખારા પાકટા હુત્વા ઉપટ્ઠહન્તિ, ઉપચારપ્પનાપ્પત્તં વિય ચિત્તમ્પિ એકગ્ગં હોતિ, દિવસં અતિક્કન્તમ્પિ ન જાનાતિ. સો દિવસાતિક્કમે ઉપટ્ઠાનં આગતો એવં વત્તબ્બો – ''કીદિસા તે ચિત્તપ્પવત્તી''તિ. આરોચિતાય ચિત્તપ્પવત્તિયા વત્તબ્બો – ''પબ્બજ્જા નામ ચિત્તવિસુદ્ધત્થાય, અપ્પમત્તો સમણધમ્મં કરોહી''તિ.

યસ્સ પન સીલં ભિન્નં હોતિ, તસ્સ કમ્મટ્ઠાનં ન ઘટયતિ, પતોદાભિતુન્નં વિય ચિત્તં વિકમ્પતિ, વિપ્પટિસારગ્ગિના ડય્હતિ, તત્તપાસાણે નિસિન્નો વિય તઙ્ખણઞ્ઞેવ વુટ્ઠાતિ. સો આગતો ''કા તે ચિત્તપ્પવત્તી''તિ

પુચ્છિતબ્બો. આરોચિતાય ચિત્તપ્પવત્તિયા ''નત્થિ લોકે રહો નામ પાપકમ્મં પકુબ્બતો. સબ્બપઠમઞ્હિ પાપં કરોન્તો અત્તના જાનાતિ, અથસ્સ આરક્ખદેવતા પરચિત્તવિદૂ સમણબ્રાહ્મણા અઞ્ઞા ચ દેવતા જાનન્તિ, ત્વંયેવ દાનિ તવ સોત્થિં પરિયેસાહી''તિ વત્તબ્બો.

નિટ્ઠિતા ચતુબ્બિધવિનયકથા

વિનયધરસ્સ ચ લક્ખણાદિકથા.

ભિક્ખુપદભાજનીયવણ્ણના

ઇદાનિ સિક્ખાપદવિભઙ્ગસ્સ અત્થં વણ્ણયિસ્સામ. યં વુત્તં **યો પનાતિ યો યાદિસો**તિઆદિ. એત્થ **યો પના**તિ વિભજિતબ્બપદં; **યો યાદિસો**તિઆદીનિ તસ્સ વિભજનપદાનિ. એત્થ ચ યસ્મા **પના**તિ નિપાતમત્તં; **યો**તિ અત્થપદં; તઞ્ચ અનિયમેન પુગ્ગલં દીપેતિ, તસ્મા તસ્સ અત્થં દસ્સેન્તો અનિયમેન પુગ્ગલદીપકં યો સદ્દમેવ આહ. તસ્મા એત્થ એવમત્થો વેદિતબ્બો – **યો પના**તિ યો યોકોચીતિ વુત્તં હોતિ. યસ્મા પન યો યોકોચિ નામ, સો અવસ્સં લિઙ્ગ-યુત્ત-જાતિ-નામ-ગોત્ત-સીલ-વિહાર-ગોચરવયેસુ એકેનાકારેન પઞ્ઞાયતિ, તસ્મા તં તથા ઞાપેતું તં પભેદં પકાસેન્તો ''**યાદિસો**''તિઆદિમાહ. તત્થ **યાદિસો**તિ લિઙ્ગવસેન યાદિસો વા તાદિસો વા હોતુ; દીઘો વા રસ્સો વા કાળો વા ઓદાતો વા મઙ્ગુરચ્છવિ વા કિસો વા થૂલો વાતિ અત્થો. **યથાયુત્તો**તિ યોગવસેન યેન વા તેન વા યુત્તો હોતુ; નવકમ્મયુત્તો વા ઉદ્દેસયુત્તો વા વાસધુરયુત્તો વાતિ અત્થો. **યથાજચ્ચો**તિ જાતિવસેન યંજચ્ચો વા તંજચ્ચો વા હોતુ; ખત્તિયો વા બ્રાહ્મણો વા વેસ્સો વા સુદ્દો વાતિ અત્થો. **યથાનામો**તિ નામવસેન યથાનામો વા તથાનામો વા હોતુ; બુદ્ધરક્ખિતો વા ધમ્મરક્ખિતો વા સઙ્ઘરક્ખિતો વાતિ અત્થો. **યથાગોત્તો**તિ ગોત્તવસેન યથાગોત્તો વા તથાગોત્તો વા યેન વા તેન વા ગોત્તેન હોતુ; કચ્ચાયનો વા વાસિટ્ઠો વા કોસિયો વાતિ અત્થો. **યથાસીલો**તિ સીલેસુ યથાસીલો વા તથાસીલો વા હોતુ; નવકમ્મસીલો વા ઉદ્દેસસીલો વા વાસધુરસીલો વાતિ અત્થો. **યથાવિહારી**તિ વિહારેસુપિ યથાવિહારી વા તથાવિહારી વા હોતુ; નવકમ્મવિહારી વા ઉદ્દેસવિહારી વા વાસધુરવિહારી વાતિ અત્થો. **યથાગોચરો**તિ ગોચરેસુપિ યથાગોચરો વા તથાગોચરો વા હોતુ; નવકમ્મગોચરો વા ઉદ્દેસગોચરો વા વાસધુરગોચરો વાતિ અત્થો. **થેરો વા**તિ આદીસુ વયોવુડ્ઢાદીસુ યો વા સો વા હોતુ; પરિપુણ્ણદસવસ્સતાય થેરો વા ઊનપઞ્ચવસ્સતાય નવો વા અતિરેકપઞ્ચવસ્સતાય મજ્ઝિમો વાતિ અત્થો. અથ ખો સબ્બોવ ઇમસ્મિં અત્થે એસો વુચ્ચતિ ''યો પના''તિ.

ભિક્ખુનિદ્દેસે ભિક્ખતીતિ **ભિક્ખકો**; લભન્તો વા અલભન્તો વા અરિયાય યાચનાય યાચતીતિ અત્થો. બુદ્ધાદીહિ અજ્ઝુપગતં ભિક્ખાચરિયં અજ્ઝુપગતત્તા **ભિક્ખાચરિયં અજ્ઝુપગતો** નામ. યો હિ કોચિ અપ્પં વા મહન્તં વા ભોગક્ખન્ધં પહાય અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતો, સો કસિગોરક્ખાદીહિ જીવિકકપ્પનં હિત્વા લિઙ્ગસમ્પટિચ્છનેનેવ **ભિક્ખાચરિયં અજ્ઝુપગતોતિ ભિક્ખુ**. પરપટિબદ્ધજીવિકત્તા વા વિહારમજ્ઝે કાજભત્તં ભુઞ્જમાનોપિ **ભિક્ખાચરિયં અજ્ઝુપગતોતિ ભિક્ખુ**; પિણ્ડિયાલોપભોજનં નિસ્સાય પબ્બજ્જાય ઉસ્સાહજાતત્તા વા **ભિક્ખાચરિયં અજ્ઝુપગતોતિ ભિક્ખુ**. અગ્ઘફસ્સવણ્ણભેદેન ભિન્નં પટં ધારેતીતિ **ભિન્નપટધરો**. તત્થ સત્થકચ્છેદનેન અગ્ઘભેદો વેદિતબ્બો. સહસ્સગ્ઘનકોપિ હિ પટો સત્થકેન ખણ્ડાખણ્ડિકં છિન્નો ભિન્નગ્ઘો હોતિ. પુરિમગ્ઘતો ઉપડ્ઢમ્પિ ન અગ્ઘતિ. સુત્તસંસિબ્બનેન ફસ્સભેદો વેદિતબ્બો. સુખસમ્ફસ્સોપિ હિ પટો સુત્તેહિ સંસિબ્બિતો ભિન્નફસ્સો હોતિ. ખરસમ્ફસ્સતં પાપુણાતિ. સૂચિમલાદીહિ વણ્ણભેદો વેદિતબ્બો. સુપરિસુદ્ધોપિ હિ પટો

સૂચિકમ્મતો પટ્ઠાય સૂચિમલેન, હત્થસેદમલજલ્લિકાહિ, અવસાને રજનકપ્પકરણેહિ ચ ભિન્નવણ્ણો હોતિ; પકતિવણ્ણં વિજહતિ. એવં તીહાકારેહિ ભિન્નપટધારણતો **ભિન્નપટધરોતિ ભિક્ખુ**. ગિહિવત્થવિસભાગાનં વા કાસાવાનં ધારણમત્તેનેવ **ભિન્નપટધરોતિ ભિક્ખુ**.

સમઞ્ઞાયાતિ પઞ્ઞત્તિયા વોહારેનાતિ અત્થો. સમઞ્ઞાય એવ હિ એકચ્ચો ''ભિક્ખૂ''તિ પઞ્ઞાયતિ. તથા હિ નિમન્તનાદિમ્હિ ભિક્ખૂસુ ગણિયમાનેસુ સામણેરેપિ ગહેત્વા ''સતં ભિક્ખૂ સહસ્સં ભિક્ખૂ''તિ વદન્તિ. **પટિઞ્ઞાયા**તિ અત્તનો પટિજાનનેન પટિઞ્ઞાયપિ હિ એકચ્ચો ''ભિક્ખૂ''તિ પઞ્ઞાયતિ. તસ્સ ''કો એત્થાતિ? અહં, આવુસો, ભિક્ખૂ''તિ (અ॰ નિ॰ ૧૦.૯૬) એવમાદીસુ સમ્ભવો દટ્ઠબ્બો . અયં પન આનન્દત્થેરેન વુત્તા ધમ્મિકા પટિઞ્ઞા. રત્તિભાગે પન દુસ્સીલાપિ પટિપથં આગચ્છન્તા ''કો એત્થા''તિ વુત્તે અધમ્મિકાય પટિઞ્ઞાય અભૂતાય ''મયં ભિક્ખૂ''તિ વદન્તિ.

એહિ ભિક્ખૂતિ એહિ ભિક્ખુ નામ ભગવતો ''એહિ ભિક્ખૂ''તિ વચનમત્તેન ભિક્ખુભાવં એહિભિક્ખૂપસમ્પદં પત્તો. ભગવા હિ એહિભિક્ખુભાવાય ઉપનિસ્સયસમ્પન્નં પુગ્ગલં દિસ્વા રત્તપંસુકૂલન્તરતો સુવણ્ણવણ્ણં દક્ખિણહત્થં નીહરિત્વા બ્રહ્મઘોસં નિચ્છારેન્તો ''એહિ, ભિક્ખુ, ચર બ્રહ્મચરિયં સમ્મા દુક્ખસ્સ અન્તકિરિયાયા''તિ વદતિ. તસ્સ સહેવ ભગવતો વચનેન ગિહિલિઙ્ગં અન્તરધાયતિ, પબ્બજ્જા ચ ઉપસમ્પદા ચ રુહતિ. ભણ્ડુ કાસાયવસનો હોતિ. એકં નિવાસેત્વા એકં પારુપિત્વા એકં અંસે ઠપેત્વા વામંસકૂટે આસત્તનીલુપ્પલવણ્ણમત્તિકાપત્તો –

''તિચીવરઞ્ચ પત્તો ચ, વાસિ સૂચિ ચ બન્ધનં;
પરિસ્સાવનેન અટ્ઠેતે, યુત્તયોગસ્સ ભિક્ખુનો''તિ.

એવં વુત્તેહિ અટ્ઠહિ પરિક્ખારેહિ સરીરે પટિમુક્કેહિયેવ સટ્ઠિવસ્સિકત્થેરો વિય ઇરિયાપથસમ્પન્નો બુદ્ધાચરિયકો બુદ્ધુપજ્ઝાયકો સમ્માસમ્બુદ્ધં વન્દમાનોયેવ તિટ્ઠતિ. ભગવા હિ પઠમબોધિયં એકસ્મિં કાલે એહિભિક્ખૂપસમ્પદાય એવ ઉપસમ્પાદેતિ. એવં ઉપસમ્પન્નાનિ ચ સહસ્સુપરિ એકચત્તાલીસુત્તરાનિ તીણિ ભિક્ખુસતાનિ અહેસું; સેય્યથિદં – પઞ્ચ પઞ્ચવગ્ગિયત્થેરા, યસો કુલપુત્તો, તસ્સ પરિવારા ચતુપણ્ણાસ સહાયકા, તિંસ ભદ્દવગ્ગિયા, સહસ્સપુરાણજટિલા, સદ્ધિં દ્વીહિ અગ્ગસાવકેહિ અડ્ઢતેય્યસતા પરિબ્બાજકા, એકો અઙ્ગુલિમાલત્થેરોતિ. વુત્તઞ્હેતં **અટ્ઠકથાયં** –

''તીણિ સતં સહસ્સઞ્ચ, ચત્તાલીસં પુનાપરે;
એકો ચ થેરો સપ્પઞ્ઞો, સબ્બે તે એહિભિક્ખુકા''તિ.

ન કેવલઞ્ચ એતે એવ, અઞ્ઞેપિ બહૂ સન્તિ. સેય્યથિદં – તિસતપરિવારો સેલો બ્રાહ્મણો, સહસ્સપરિવારો મહાકપ્પિનો, દસસહસ્સા કપિલવત્થુવાસિનો કુલપુત્તા, સોળસસહસ્સા પારાયનિકબ્રાહ્મણાતિ એવમાદયો. તે પન વિનયપિટકે પાળિયં ન નિદ્દિટ્ઠત્તા ન વુત્તા. ઇમે તત્થ નિદ્દિટ્ઠત્તા વુત્તાતિ.

''સત્તવીસ સહસ્સાનિ, તીણિયેવ સતાનિ ચ;
એતેપિ સબ્બે સઙ્ખાતા, સબ્બે તે એહિભિક્ખુકા''તિ.

તીહિ સરણગમનેહિ ઉપસમ્પન્નોતિ ‘‘બુદ્ધં સરણં ગચ્છામી’’તિઆદિના નયેન તિક્ખત્તું વાચં ભિન્દિત્વા વુત્તેહિ તીહિ સરણગમનેહિ ઉપસમ્પન્નો. અયઞ્હિ ઉપસમ્પદા નામ અટ્ઠવિધા – એહિભિક્ખૂપસમ્પદા, સરણગમનૂપસમ્પદા, ઓવાદપટિગ્ગહણૂપસમ્પદા, પઞ્હબ્યાકરણૂપસમ્પદા, ગરુધમ્મપટિગ્ગહણૂપસમ્પદા, દૂતેનૂપસમ્પદા, અટ્ઠવાચિકૂપસમ્પદા, ઞત્તિચતુત્થકમ્મૂપસમ્પદાતિ. તત્થ એહિભિક્ખૂપસમ્પદા, સરણગમનૂપસમ્પદા ચ વુત્તા એવ.

ઓવાદપટિગ્ગહણૂપસમ્પદા નામ ‘‘તસ્માતિહ તે, કસ્સપ, એવં સિક્ખિતબ્બં – ‘તિબ્બં મે હિરોત્તપ્પં પચ્ચુપટ્ઠિતં ભવિસ્સતિ થેરેસુ નવેસુ મજ્ઝિમેસુ ચા’તિ. એવઞ્હિ તે, કસ્સપ, સિક્ખિતબ્બં. તસ્માતિહ તે, કસ્સપ, એવં સિક્ખિતબ્બં – ‘યં કિઞ્ચિ ધમ્મં સોસ્સામિ કુસલૂપસંહિતં, સબ્બં તં અટ્ઠિં કત્વા મનસિ કત્વા સબ્બચેતસા સમન્નાહરિત્વા ઓહિતસોતો ધમ્મં સોસ્સામી’તિ. એવં હિ તે, કસ્સપ, સિક્ખિતબ્બં. તસ્માતિહ તે, કસ્સપ, એવં સિક્ખિતબ્બં – ‘સાતસહગતા ચ મે કાયગતાસતિ ન વિજહિસ્સતી’તિ. એવઞ્હિ તે, કસ્સપ, સિક્ખિતબ્બ’’ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૫૪) ઇમિના ઓવાદપટિગ્ગહણેન મહાકસ્સપત્થેરસ્સ અનુઞ્ઞાતઉપસમ્પદા.

પઞ્હબ્યાકરણૂપસમ્પદા નામ સોપાકસ્સ અનુઞ્ઞાતઉપસમ્પદા. ભગવા કિર પુબ્બારામે અનુચઙ્કમન્તં સોપાકસામણેરં ‘‘‘ઉદ્ધુમાતકસઞ્ઞા’તિ વા, સોપાક, ‘રૂપસઞ્ઞા’તિ વા ઇમે ધમ્મા નાનત્થા નાનાબ્યઞ્જના , ઉદાહુ એકત્થા, બ્યઞ્જનમેવ નાન’’ન્તિ દસ અસુભનિસ્સિતે પઞ્હે પુચ્છિ. સો તે બ્યાકાસિ. ભગવા તસ્સ સાધુકારં દત્વા ‘‘કતિવસ્સોસિ ત્વં, સોપાકા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘સત્તવસ્સોહં, ભગવા’’તિ. ‘‘સોપાક, ત્વં મમ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન સદ્ધિં સંસન્દિત્વા પઞ્હે બ્યાકાસી’’તિ આરદ્ધચિત્તો ઉપસમ્પદં અનુજાનિ. અયં પઞ્હબ્યાકરણૂપસમ્પદા.

ગરુધમ્મપટિગ્ગહણૂપસમ્પદા નામ મહાપજાપતિયા અટ્ઠગરુધમ્મસ્સ પટિગ્ગહણેન અનુઞ્ઞાતઉપસમ્પદા.

દૂતેનૂપસમ્પદા નામ અડ્ઢકાસિયા ગણિકાય અનુઞ્ઞાતઉપસમ્પદા.

અટ્ઠવાચિકૂપસમ્પદા નામ ભિક્ખુનિયા ભિક્ખુનિસઙ્ઘતો ઞત્તિચતુત્થેન ભિક્ખુસઙ્ઘતો ઞત્તિચતુત્થેનાતિ ઇમેહિ દ્વીહિ કમ્મેહિ ઉપસમ્પદા.

ઞત્તિચતુત્થકમ્મૂપસમ્પદા નામ ભિક્ખૂનં એતરહિ ઉપસમ્પદા. ઇમાસુ અટ્ઠસુ ઉપસમ્પદાસુ ‘‘યા સા, ભિક્ખવે, મયા તીહિ સરણગમનેહિ ઉપસમ્પદા અનુઞ્ઞાતા, તં અજ્જતગ્ગે પટિક્ખિપામિ. અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેન ઉપસમ્પાદેતુ’’ન્તિ (મહાવ॰ ૬૯) એવં અનુઞ્ઞાતાય ઇમાય ઉપસમ્પદાય ઉપસમ્પન્નોતિ વુત્તં હોતિ.

ભદ્રોતિ અપાપકો. કલ્યાણપુથુજ્જનાદયો હિ યાવ અરહા, તાવ ભદ્રેન સીલેન સમાધિના પઞ્ઞાય વિમુત્તિયા વિમુત્તિઞાણદસ્સનેન ચ સમન્નાગતત્તા ‘‘ભદ્રો ભિક્ખૂ’’તિ સઙ્ખ્યં ગચ્છન્તિ. **સારો**તિ તેહિયેવ સીલસારાદીહિ સમન્નાગતત્તા નીલસમન્નાગમેન નીલો પટો વિય ‘‘સારો ભિક્ખૂ’’તિ વેદિતબ્બો. વિગતકિલેસફેગ્ગુભાવતો વા ખીણાસવોવ ‘‘સારો’’તિ વેદિતબ્બો. **સેખો**તિ પુથુજ્જનકલ્યાણકેન સદ્ધિં સત્ત અરિયા તિસ્સો સિક્ખા સિક્ખન્તીતિ સેખા. તેસુ યો કોચિ ‘‘સેખો ભિક્ખૂ’’તિ વેદિતબ્બો. ન સિક્ખતીતિ **અસેખો**. સેક્ખધમ્મે અતિક્કમ્મ અગ્ગફલે ઠિતો, તતો ઉત્તરિ સિક્ખિતબ્બાભાવતો ખીણાસવો ‘‘અસેખો’’તિ વુચ્ચતિ. **સમગ્ગેન સઙ્ઘેના**તિ સબ્બન્તિમેન પરિયાયેન પઞ્ચવગ્ગકરણીયે કમ્મે યાવતિકા ભિક્ખૂ કમ્મપ્પત્તા, તેસં આગતત્તા છન્દારહાનં છન્દસ્સ આહટત્તા,

સમ્મુખીભૂતાનઞ્ચ અપ્પટિક્કોસનતો એકસ્મિં કમ્મે સમગ્ગભાવં ઉપગતેન. **ઞત્તિચતુત્થેના**તિ તીહિ અનુસ્સાવનાહિ એકાય ચ ઞત્તિયા કાતબ્બેન. **કમ્મેના**તિ ધમ્મિકેન વિનયકમ્મેન. **અકુપ્પેના**તિ વત્થુ-ઞત્તિ-અનુસ્સાવન-સીમા-પરિસસમ્પત્તિસમ્પન્નત્તા અકોપેતબ્બતં અપ્પટિક્કોસિતબ્બતઞ્ચ ઉપગતેન. **ઠાનારહેના**તિ કારણારહેન સત્થુસાસનારહેન. **ઉપસમ્પન્નો** નામ ઉપરિભાવં સમાપન્નો, પત્તોતિ અત્થો. ભિક્ખુભાવો હિ ઉપરિભાવો, તઞ્ચેસ યથાવુત્તેન કમ્મેન સમાપન્નત્તા ''ઉપસમ્પન્નો''તિ વુચ્ચતિ. એત્થ ચ ઞત્તિચતુત્થકમ્મં એકમેવ આગતં. ઇમસ્મિં પન ઠાને ઠત્વા ચત્તારિ સઙ્ઘકમ્માનિ નીહરિત્વા વિત્થારતો કથેતબ્બાનીતિ સબ્બઅટ્ઠકથાસુ વુત્તં. તાનિ ચ ''અપલોકનકમ્મં ઞત્તિકમ્મં ઞત્તિદુતિયકમ્મં ઞત્તિચતુત્થકમ્મ''ન્તિ પટિપાટિયા ઠપેત્વા વિત્થારેન ખન્ધકતો પરિવારાવસાને કમ્મવિભઙ્ગતો ચ પાળિં આહરિત્વા કથિતાનિ. તાનિ મયં **પરિવારાવસાને કમ્મવિભઙ્ગે**યેવ વણ્ણયિસ્સામ. એવઞ્હિ સતિ પઠમપારાજિકવણ્ણના ચ ન ભારિયા ભવિસ્સતિ; યથાઠિતાય ચ પાળિયા વણ્ણના સુવિઞ્ઞેય્યા ભવિસ્સતિ. તાનિ ચ ઠાનાનિ અસુઞ્ઞાનિ ભવિસ્સન્તિ; તસ્મા અનુપદવણ્ણનમેવ કરોમ.

તત્રાતિ તેસુ ''ભિક્ખકો''તિઆદિના નયેન વુત્તેસુ ભિક્ખૂસુ. **ય્વાયં ભિક્ખૂ**તિ યો અયં ભિક્ખુ. **સમગ્ગેન સઙ્ઘેન...પે॰... ઉપસમ્પન્નો**તિ અટ્ઠસુ ઉપસમ્પદાસુ ઞત્તિચતુત્થેનેવ કમ્મેન ઉપસમ્પન્નો. **અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતો ભિક્ખૂ**તિ અયં ઇમસ્મિં ''મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિત્વા પારાજિકો હોતી''તિ અત્થે ''ભિક્ખૂ''તિ અધિપ્પેતો. ઇતરે પન ''ભિક્ખકો''તિ આદયો અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તા. તેસુ ચ ''ભિક્ખકો''તિ આદયો નિરુત્તિવસેન વુત્તા, ''સમઞ્ઞાય ભિક્ખુ, પટિઞ્ઞાય ભિક્ખૂ''તિ ઇમે દ્વે અભિલાપવસેન વુત્તા, ''એહિ ભિક્ખૂ''તિ બુદ્ધેન ઉપજ્ઝાયેન પટિલદ્ધઉપસમ્પદાવસેન વુત્તો. સરણગમનભિક્ખુ અનુપ્પઞ્ઞાય કમ્મવાચાય ઉપસમ્પદાવસેન વુત્તો, ''ભદ્રો''તિઆદયો ગુણવસેન વુત્તાતિ વેદિતબ્બા.

ભિક્ખુપદભાજનીયં નિટ્ઠિતં.

સિક્ખાસાજીવપદભાજનીયવણ્ણના

ઇદાનિ ''**ભિક્ખૂન**''ન્તિ ઇદં પદં વિસેસત્થાભાવતો અવિભજિત્વાવ યં સિક્ખઞ્ચ સાજીવઞ્ચ સમાપન્નત્તા ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો હોતિ, તં દસ્સેન્તો **સિક્ખા**તિઆદિમાહ. તત્થ સિક્ખિતબ્બાતિ **સિક્ખા. તિસ્સો**તિ ગણનપરિચ્છેદો . **અધિસીલસિક્ખા**તિ અધિકં ઉત્તમં સીલન્તિ અધિસીલં; અધિસીલઞ્ચ તં સિક્ખિતબ્બતો સિક્ખા ચાતિ અધિસીલસિક્ખા. એસ નયો અધિચિત્ત-અધિપઞ્ઞાસિક્ખાસુ.

કતમં પનેત્થ સીલં, કતમં અધિસીલં, કતમં ચિત્તં, કતમં અધિચિત્તં, કતમા પઞ્ઞા, કતમા અધિપઞ્ઞાતિ? વુચ્ચતે – પઞ્ચઙ્ગદસઙ્ગસીલં તાવ સીલમેવ. તઞ્હિ બુદ્ધે ઉપ્પન્નેપિ અનુપ્પન્નેપિ લોકે પવત્તતિ. ઉપ્પન્ને બુદ્ધે તસ્મિં સીલે બુદ્ધાપિ સાવકાપિ મહાજનં સમાદપેન્તિ. અનુપ્પન્ને બુદ્ધે પચ્ચેકબુદ્ધા ચ કમ્મવાદિનો ચ ધમ્મિકા સમણબ્રાહ્મણા ચક્કવત્તી ચ મહારાજાનો મહાબોધિસત્તા ચ સમાદપેન્તિ. સામમ્પિ પણ્ડિતા સમણબ્રાહ્મણા સમાદિયન્તિ. તે તં કુસલં ધમ્મં પરિપૂરેત્વા દેવેસુ ચ મનુસ્સેસુ ચ સમ્પત્તિં અનુભોન્તિ. પાતિમોક્ખસંવરસીલં પન ''અધિસીલ''ન્તિ વુચ્ચતિ, તઞ્હિ સૂરિયો વિય પજ્જોતાનં સિનેરુ વિય પબ્બતાનં સબ્બલોકિયસીલાનં અધિકઞ્ચેવ ઉત્તમઞ્ચ, બુદ્ધુપ્પાદેયેવ ચ પવત્તતિ, ન વિના બુદ્ધુપ્પાદા. ન હિ તં પઞ્ઞત્તિં ઉદ્ધરિત્વા અઞ્ઞો સત્તો ઠપેતું સક્કોતિ, બુદ્ધાયેવ પન સબ્બસો કાયવચીદ્વારઅજ્ઝાચારસોતં છિન્દિત્વા તસ્સ તસ્સ વીતિક્કમસ્સ

અનુચ્છવિકં તં સીલસંવરં પઞ્ઞપેન્તિ. પાતિમોક્ખસંવરતોપિ ચ મગ્ગફલસમ્પયુત્તમેવ સીલં અધિસીલં, તં પન ઇધ અનધિપ્પેતં. ન હિ તં સમાપન્નો ભિક્ખુ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવતિ.

કામાવચરાનિ પન અટ્ઠ કુસલચિત્તાનિ, લોકિયઅટ્ઠસમાપત્તિચિત્તાનિ ચ એકજ્ઝં કત્વા ચિત્તમેવાતિ વેદિતબ્બાનિ. બુદ્ધુપ્પાદાનુપ્પાદે ચસ્સ પવત્તિ, સમાદપનં સમાદાનઞ્ચ સીલે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. વિપસ્સનાપાદકં અટ્ઠસમાપત્તિચિત્તં પન ''અધિચિત્ત''ન્તિ વુચ્ચતિ. તઞ્હિ અધિસીલં વિય સીલાનં સબ્બલોકિયચિત્તાનં અધિકઞ્ચેવ ઉત્તમઞ્ચ, બુદ્ધુપ્પાદેયેવ ચ હોતિ, ન વિના બુદ્ધુપ્પાદા. તતોપિ ચ મગ્ગફલચિત્તમેવ અધિચિત્તં, તં પન ઇધ અનધિપ્પેતં. ન હિ તં સમાપન્નો ભિક્ખુ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવતિ.

''અત્થિ દિન્નં, અત્થિ યિટ્ઠ''ન્તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૭૧; વિભ॰ ૭૯૩; મ॰ નિ॰ ૩.૯૨) -આદિનયપ્પવત્તં પન કમ્મસ્સકતઞાણં પઞ્ઞા, સા હિ બુદ્ધે ઉપ્પન્નેપિ અનુપ્પન્નેપિ લોકે પવત્તતિ. ઉપ્પન્ને બુદ્ધે તસ્સા પઞ્ઞાય બુદ્ધાપિ બુદ્ધસાવકાપિ મહાજનં સમાદપેન્તિ. અનુપ્પન્ને બુદ્ધે પચ્ચેકબુદ્ધા ચ કમ્મવાદિનો ચ ધમ્મિકા સમણબ્રાહ્મણા ચક્કવત્તી ચ મહારાજાનો મહાબોધિસત્તા ચ સમાદપેન્તિ. સામમ્પિ પણ્ડિતા સત્તા સમાદિયન્તિ. તથા હિ અઙ્કુરો દસવસ્સસહસ્સાનિ મહાદાનં અદાસિ. વેલામો, વેસ્સન્તરો, અઞ્ઞે ચ બહૂ પણ્ડિતમનુસ્સા મહાદાનાનિ અદંસુ. તે તં કુસલં ધમ્મં પરિપૂરેત્વા દેવેસુ ચ મનુસ્સેસુ ચ સમ્પત્તિં અનુભવિંસુ. તિલક્ખણાકારપરિચ્છેદકં પન વિપસ્સનાઞાણં ''અધિપઞ્ઞા''તિ વુચ્ચતિ. સા હિ અધિસીલ-અધિચિત્તાનિ વિય સીલચિત્તાનં સબ્બલોકિયપઞ્ઞાનં અધિકા ચેવ ઉત્તમા ચ, ન ચ વિના બુદ્ધુપ્પાદા લોકે પવત્તતિ. તતોપિ ચ મગ્ગફલપઞ્ઞાવ અધિપઞ્ઞા, સા પન ઇધ અનધિપ્પેતા. ન હિ તં સમાપન્નો ભિક્ખુ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવતીતિ.

તત્રાતિ તાસુ તીસુ સિક્ખાસુ. **યાયં અધિસીલસિક્ખા**તિ યા અયં પાતિમોક્ખસીલસઙ્ખાતા અધિસીલસિક્ખા. **એતં સાજીવં નામા**તિ એતં સબ્બમ્પિ ભગવતા વિનયે ઠપિતં સિક્ખાપદં, યસ્મા એત્થ નાનાદેસજાતિગોત્તાદિભેદભિન્ના ભિક્ખૂ સહ જીવન્તિ એકજીવિકા સભાગજીવિકા સભાગવુત્તિનો હોન્તિ, તસ્મા ''સાજીવ''ન્તિ વુચ્ચતિ. **તસ્મિં સિક્ખતી**તિ તં સિક્ખાપદં ચિત્તસ્સ અધિકરણં કત્વા ''યથાસિક્ખાપદં નુ ખો સિક્ખામિ ન સિક્ખામી''તિ ચિત્તેન ઓલોકેન્તો સિક્ખતિ. ન કેવલઞ્ચાયમેતસ્મિં સાજીવસઙ્ખાતે સિક્ખાપદેયેવ સિક્ખતિ, સિક્ખાયપિ સિક્ખતિ, ''એતં સાજીવં નામા''તિ ઇમસ્સ પન અનન્તરસ્સ પદસ્સ વસેન ''તસ્મિં સિક્ખતી''તિ વુત્તં. કિઞ્ચાપિ તં એવં વુત્તં, અથ ખો અયમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો – તસ્સા ચ સિક્ખાય સિક્ખં પરિપૂરેન્તો સિક્ખતિ, તસ્મિઞ્ચ સિક્ખાપદે અવીતિક્કમન્તો સિક્ખતીતિ. **તેન વુચ્ચતિ સાજીવસમાપન્નો**તિ ઇદમ્પિ અનન્તરસ્સ સાજીવપદસ્સેવ વસેન વુત્તં. યસ્મા પન સો સિક્ખમ્પિ સમાપન્નો, તસ્મા સિક્ખાસમાપન્નોતિપિ અત્થતો વેદિતબ્બો. એવઞ્હિ સતિ ''સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો''તિ એતસ્સ પદસ્સ પદભાજનમ્પિ પરિપુણ્ણં હોતિ.

સિક્ખાસાજીવપદભાજનીયં નિટ્ઠિતં.

સિક્ખાપચ્ચક્ખાનવિભઙ્ગવણ્ણના

સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાય દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વાતિ સિક્ખઞ્ચ અપ્પટિક્ખિપિત્વા દુબ્બલભાવઞ્ચ અપ્પકાસેત્વા. યસ્મા ચ દુબ્બલ્યે આવિકતેપિ સિક્ખા અપ્પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ, સિક્ખાય પન પચ્ચક્ખાતાય દુબ્બલ્યં આવિકતમેવ હોતિ. તસ્મા ''દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા''તિ ઇમિના પદેન ન કોચિ વિસેસત્થો લબ્ભતિ. યથા પન ''દિરત્તતિરત્તં સહસેય્યં કપ્પેય્યા''તિ વુત્તે દિરત્તવચનેન ન કોચિ વિસેસત્થો લબ્ભતિ, કેવલં લોકવોહારવસેન

બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતાય મુખારૂળ્હતાય એતં વુત્તં. એવમિદમ્પિ વોહારવસેન બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતાય મુખારૂળ્હતાય વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

યસ્મા વા ભગવા સાત્થં સબ્યઞ્જનં ધમ્મં દેસેતિ, તસ્મા ''સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાયા''તિ ઇમિના અત્થં સમ્પાદેત્વા ''દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા''તિ ઇમિના બ્યઞ્જનં સમ્પાદેતિ. પરિવારકપદવિરહિતઞ્હિ એકમેવ અત્થપદં વુચ્ચમાનં પરિવારવિરહિતો રાજા વિય, વત્થાલઙ્કારવિરહિતો વિય ચ પુરિસો ન સોભતિ; પરિવારકેન પન અત્થાનુલોમેન સહાયપદેન સદ્ધિં તં સોભતીતિ.

યસ્મા વા સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સ એકચ્ચં દુબ્બલ્યાવિકમ્મં અત્થો હોતિ, તસ્મા તં સન્ધાય ''સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાયા''તિપદસ્સ અત્થં વિવરન્તો ''દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા''તિ આહ.

તત્થ સિયા યસ્મા ન સબ્બં દુબ્બલ્યાવિકમ્મં સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં, તસ્મા ''દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા''તિ પઠમં વત્વા તસ્સ અત્થનિયમનત્થં ''સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાયા''તિ વત્તબ્બન્તિ, તઞ્ચ ન; કસ્મા? અત્થાનુક્કમાભાવતો. ''સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો''તિ હિ વુત્તત્તા યં સિક્ખં સમાપન્નો, તં અપ્પચ્ચક્ખાયાતિ વુચ્ચમાનો અનુક્કમેનેવ અત્થો વુત્તો હોતિ, ન અઞ્ઞથા. તસ્મા ઇદમેવ પઠમં વુત્તન્તિ.

અપિચ અનુપટિપાટિયાપિ એત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. કથં? ''સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો''તિ એત્થ યં સિક્ખં સમાપન્નો તં અપ્પચ્ચક્ખાય યઞ્ચ સાજીવં સમાપન્નો તત્થ દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વાતિ.

ઇદાનિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનદુબ્બલ્યાવિકમ્માનં વિસેસાવિસેસં સિક્ખાપચ્ચક્ખાનલક્ખણઞ્ચ દસ્સેન્તો ''**અત્થિ ભિક્ખવે**''તિઆદિમાહ. તત્થ **અત્થિ ભિક્ખવે**તિઆદીનિ દ્વે માતિકાપદાનિ; તાનિ વિભજન્તો ''**કથઞ્ચ ભિક્ખવે**''તિઆદિમાહ. તત્રાયં અનુત્તાનપદવણ્ણના – **કથન્તિ** કેન આકારેન. **દુબ્બલ્યાવિકમ્મઞ્ચા**તિ દુબ્બલ્યસ્સ આવિકમ્મઞ્ચ. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં સાસને. **ઉક્કણ્ઠિતો**તિ અનભિરતિયા ઇમસ્મિં સાસને કિચ્છજીવિકપ્પત્તો. અથ વા અજ્જ યામિ, સ્વે યામિ, ઇતો યામિ, એત્થ યામીતિ ઉદ્ધં કણ્ઠં કત્વા વિહરમાનો, વિક્ખિત્તો અનેકગ્ગોતિ વુત્તં હોતિ. **અનભિરતો**તિ સાસને અભિરતિવિરહિતો.

સામઞ્ઞા ચવિતુકામોતિ સમણભાવતો અપગન્તુકામો. **ભિક્ખુભાવન્તિ** ભિક્ખુભાવેન. કરણત્થે ઉપયોગવચનં. ''કણ્ઠે આસત્તેન અટ્ટીયેય્યા''તિઆદીસુ (પારા॰ ૧૬૨) પન યથાલક્ખણં કરણવચનેનેવ વુત્તં. **અટ્ટીયમાનો**તિ અટ્ટં પીળિતં દુક્ખિતં વિય અત્તાનં આચરમાનો; તેન વા ભિક્ખુભાવેન અટ્ટો કરિયમાનો પીળિયમાનોતિ અત્થો. **હરાયમાનો**તિ લજ્જમાનો. **જિગુચ્છમાનો**તિ અસુચિં વિય તં જિગુચ્છન્તો. **ગિહિભાવં પત્થયમાનો**તિઆદીનિ ઉત્તાનત્થાનિયેવ. **યંનૂનાહં બુદ્ધં પચ્ચક્ખેય્યન્તિ** એત્થ **યંનૂના**તિ પરિવિતક્કદસ્સને નિપાતો. ઇદં વુત્તં હોતિ – ''સચાહં બુદ્ધં પચ્ચક્ખેય્યં, સાધુ વત મે સિયા''તિ. **વદતિ વિઞ્ઞાપેતી**તિ ઇમમત્થં એતેહિ વા અઞ્ઞેહિ વા બ્યઞ્જનેહિ વચીભેદં કત્વા વદતિ ચેવ, યસ્સ ચ વદતિ, તં વિઞ્ઞાપેતિ જાનાપેતિ. **એવમ્પી**તિ ઉપરિમત્થસમ્પિણ્ડનત્તો પિકારો. એવમ્પિ દુબ્બલ્યાવિકમ્મઞ્ચેવ હોતિ સિક્ખા ચ અપ્પચ્ચક્ખાતા, અઞ્ઞથાપિ.

ઇદાનિ તં અઞ્ઞથાપિ દુબ્બલ્યાવિકમ્મં સિક્ખાય ચ અપ્પચ્ચક્ખાનં દસ્સેન્તો ''**અથ વા પના**''તિઆદિમાહ. તં સબ્બં અત્થતો ઉત્તાનમેવ. પદતો પનેત્થ આદિતો પટ્ઠાય ''બુદ્ધં પચ્ચક્ખેય્યં, ધમ્મં, સઙ્ઘં, સિક્ખં, વિનયં,

પાતિમોક્ખં, ઉદ્દેસં, ઉપજ્ઝાયં, આચરિયં, સદ્ધિવિહારિકં, અન્તેવાસિકં, સમાનુપજ્ઝાયકં, સમાનાચરિયકં, સબ્રહ્મચારિં પચ્ચક્ખેય્ય''ન્તિ ઇમાનિ ચુદ્દસ પદાનિ પચ્ચક્ખાનાકારેન વુત્તાનિ.

ગિહી અસ્સન્તિઆદીનિ ''ગિહી, ઉપાસકો, આરામિકો, સામણેરો, તિત્થિયો, તિત્થિયસાવકો, અસ્સમણો, અસક્યપુત્તિયો અસ્સ''ન્તિ ઇમાનિ અટ્ઠ પદાનિ ''અસ્સ''ન્તિ ઇમિના ભાવવિકપ્પાકારેન વુત્તાનિ. એવં ''યંનૂનાહ''ન્તિ ઇમિના પટિસંયુત્તાનિ દ્વાવીસતિ પદાનિ.

૪૬. યથા ચ એતાનિ, એવં ''યદિ પનાહં, અપાહં, હન્દાહં, હોતિ મે''તિ ઇમેસુ એકમેકેન પટિસંયુત્તાનિ દ્વાવીસતીતિ સબ્બાનેવ સતઞ્ચ દસ ચ પદાનિ હોન્તિ.

૪૭. તતો પરં સરિતબ્બવત્થુદસ્સનનયેન પવત્તાનિ ''માતરં સરામી''તિઆદીનિ સત્તરસ પદાનિ. તત્થ **ખેત્ત**ન્તિ સાલિખેત્તાદિં. **વત્થુ**ન્તિ તિણપણ્ણસાકફલાફલસમુટ્ઠાનટ્ઠાનં. **સિપ્પ**ન્તિ કુમ્ભકારપેસકારસિપ્પાદિકં.

૪૮. તતો પરં સકિઞ્ચનસપલિબોધભાવદસ્સનવસેન પવત્તાનિ ''માતા મે અત્થિ, સા મયા પોસેતબ્બા''તિઆદીનિ નવ પદાનિ.

૪૯. તતો પરં સનિસ્સયસપ્પતિટ્ઠભાવદસ્સનવસેન પવત્તાનિ ''માતા મે અત્થિ, સા મં પોસેસ્સતી''તિઆદીનિ સોળસ પદાનિ.

૫૦. તતો પરં એકભત્તએકસેય્યબ્રહ્મચરિયાનં દુક્કરભાવદસ્સનવસેન પવત્તાનિ ''દુક્કર''ન્તિઆદીનિ અટ્ઠ પદાનિ.

તત્થ **દુક્કર**ન્તિ એકભત્તાદીનં કરણે દુક્કરતં દસ્સેતિ. **ન સુકર**ન્તિ સુકરભાવં પટિક્ખિપતિ. એવં **દુચ્ચરં ન સુચર**ન્તિ એત્થ. **ન ઉસ્સહામી**તિ તત્થ ઉસ્સાહાભાવં અસક્કુણેય્યતં દસ્સેતિ. **ન વિસહામી**તિ અસય્હતં દસ્સેતિ. **ન રમામી**તિ રતિયા અભાવં દસ્સેતિ. **નાભિરમામી**તિ અભિરતિયા અભાવં દસ્સેતિ. એવં ઇમાનિ ચ પઞ્ઞાસ, પુરિમાનિ ચ દસુત્તરસતન્તિ સટ્ઠિસતં પદાનિ દુબ્બલ્યાવિકમ્મવારે વુત્તાનીતિ વેદિતબ્બાનિ.

૫૧. સિક્ખાપચ્ચક્ખાનવારેપિ ''કથઞ્ચ ભિક્ખવે''તિ આદિ સબ્બં અત્થતો ઉત્તાનમેવ. પદતો પનેત્થાપિ ''બુદ્ધં પચ્ચક્ખામિ, ધમ્મં, સઙ્ઘં, સિક્ખં, વિનયં, પાતિમોક્ખં, ઉદ્દેસં, ઉપજ્ઝાયં, આચરિયં, સદ્ધિવિહારિકં, અન્તેવાસિકં, સમાનુપજ્ઝાયકં, સમાનાચરિયકં, સબ્રહ્મચારિં પચ્ચક્ખામી''તિ ઇમાનિ ચુદ્દસ પદાનિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનવચનસમ્બન્ધેન પવત્તાનિ. સબ્બપદેસુ ચ ''વદતિ વિઞ્ઞાપેતી''તિ વચનસ્સ અયમત્થો – વચીભેદં કત્વા વદતિ, યસ્સ ચ વદતિ તં તેનેવ વચીભેદેન ''અયં સાસનં જહિતુકામો સાસનતો મુચ્ચિતુકામો ભિક્ખુભાવં ચજિતુકામો ઇમં વાક્યભેદં કરોતી''તિ વિઞ્ઞાપેતિ સાવેતિ જાનાપેતિ.

સચે પનાયં ''બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી''તિ વત્તુકામો પદપચ્ચાભટ્ઠં કત્વા ''પચ્ચક્ખામિ બુદ્ધ''ન્તિ વા વદેય્ય. મિલક્ખભાસાસુ વા અઞ્ઞતરભાસાય તમત્થં વદેય્ય. ''બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી''તિ વત્તુકામો ઉપ્પટિપાટિયા ''ધમ્મં પચ્ચક્ખામી''તિ વા ''સબ્રહ્મચારિં પચ્ચક્ખામી''તિ વા વદેય્ય, સેય્યથાપિ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મવિભઙ્ગે ''પઠમં ઝાનં સમાપજ્જામી''તિ વત્તુકામો ''દુતિયં ઝાન''ન્તિ વદતિ, સચે યસ્સ વદતિ સો ''અયં ભિક્ખુભાવં ચજિતુકામો

એતમત્થં વદતી''તિ એત્તકમત્તમ્પિ જાનાતિ, વિરદ્ધં નામ નત્થિ; ખેત્તમેવ ઓતિણ્ણં, પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ સિક્ખા. સક્કત્તા વા બ્રહ્મત્તા વા ચુતસત્તો વિય ચુતોવ હોતિ સાસના.

સચે પન ''બુદ્ધં પચ્ચક્ખિ''ન્તિ વા, ''બુદ્ધં પચ્ચક્ખિસ્સામી''તિ વા, ''બુદ્ધં પચ્ચક્ખેય્ય''ન્તિ વાતિ અતીતાનાગતપરિકપ્પવચનેહિ વદતિ, દૂતં વા પહિણાતિ, સાસનં વા પેસેતિ, અક્ખરં વા છિન્દતિ, હત્થમુદ્દાય વા તમત્થં આરોચેતિ, અપ્પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા. ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મારોચનં પન હત્થમુદ્દાયપિ સીસં એતિ. સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં મનુસ્સજાતિકસત્તસ્સ સન્તિકે ચિત્તસમ્પયુત્તં વચીભેદં કરોન્તસ્સેવ સીસં એતિ. વચીભેદં કત્વા વિઞ્ઞાપેન્તોપિ ચ યદિ ''અયમેવ જાનાતૂ''તિ એકં નિયમેત્વા આરોચેતિ, તઞ્ચ સોયેવ જાનાતિ, પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા. અથ સો ન જાનાતિ, અઞ્ઞો સમીપે ઠિતો જાનાતિ, અપ્પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા. અથ દ્વિન્નં ઠિતટ્ઠાને દ્વિન્નમ્પિ નિયમેત્વા ''એતેસં આરોચેમી''તિ વદતિ, તેસુ એકસ્મિં જાનન્તેપિ દ્વીસુ જાનન્તેસુપિ પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ સિક્ખા. એવં સમ્બહુલેસુપિ વેદિતબ્બં.

સચે પન અનભિરતિયા પીળિતો સભાગે ભિક્ખૂ પરિસઙ્કમાનો ''યો કોચિ જાનાતૂ''તિ ઉચ્ચસદ્દં કરોન્તો ''બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી''તિ વદતિ, તઞ્ચ અવિદૂરે ઠિતો નવકમ્મિકો વા અઞ્ઞો વા સમયઞ્ઞૂ પુરિસો સુત્વા ''ઉક્કણ્ઠિતો અયં સમણો ગિહિભાવં પત્થેતિ, સાસનતો ચુતો''તિ જાનાતિ, પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ સિક્ખા. તઙ્ખણઞ્ઞેવ પન અપુબ્બં અચરિમં દુજ્જાનં, સચે આવજ્જનસમયે જાનાતિ; યથા પકતિયા લોકે મનુસ્સા વચનં સુત્વા જાનન્તિ, પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા. અથ અપરભાગે ''કિં ઇમિના વુત્ત''ન્તિ કઙ્ખન્તો ચિરેન જાનાતિ, અપ્પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા. ઇદઞ્હિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનઞ્ચ ઉપરિ અભૂતારોચનદુટ્ઠુલ્લવાચા-અત્તકામદુટ્ઠદોસભૂતા-રોચનસિક્ખાપદાનિ ચ એકપરિચ્છેદાનિ. આવજ્જનસમયે ઞાતે એવ સીસં એન્તિ, ''કિં અયં ભણતી''તિ કઙ્ખતા ચિરેન ઞાતે સીસં ન એન્તિ. યથા ચાયં ''બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી''તિ પદે વિનિચ્છયો વુત્તો; એવં સબ્બપદેસુ વેદિતબ્બો.

યસ્મા ચ યદા સિક્ખા પચ્ચક્ખાતા હોતિ, તદા ''યંનૂનાહં બુદ્ધં પચ્ચક્ખેય્ય''ન્તિઆદીનિ અવદતાપિ દુબ્બલ્યં આવિકતમેવ હોતિ; તસ્મા સબ્બેસં પદાનં અવસાને વુત્તં – ''**એવમ્પિ, ભિક્ખવે, દુબ્બલ્યાવિકમ્મઞ્ચેવ હોતિ સિક્ખા ચ પચ્ચક્ખાતા**''તિ.

તતો પરં **ગિહીતિ મં ધારેહી**તિ એત્થ સચેપિ ''ગિહી ભવિસ્સામી''તિ વા ''ગિહી હોમી''તિ વા ''ગિહી જાતોમ્હી''તિ વા ''ગિહિમ્હી''તિ વા વદતિ, અપ્પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા. સચે પન ''અજ્જ પટ્ઠાય ગિહીતિ મં ધારેહી''તિ વા ''જાનાહી''તિ વા ''સઞ્જાનાહી''તિ વા ''મનસિ કરોહી''તિ વા વદતિ, અરિયકેન વા વદતિ મિલક્ખકેન વા; એવમેતસ્મિં અત્થે વુત્તે યસ્સ વદતિ, સચે સો જાનાતિ, પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા. એસ નયો સેસેસુપિ ''ઉપાસકો''તિઆદીસુ સત્તસુ પદેસુ. એવં ઇમાનિ ચ અટ્ઠ, પુરિમાનિ ચ ચુદ્દસાતિ દ્વાવીસતિ પદાનિ હોન્તિ.

૫૨. ઇતો પરં પુરિમાનેવ ચુદ્દસ પદાનિ ''અલં મે, કિન્નુ મે, ન મમત્થો, સુમુત્તાહ''ન્તિ ઇમેહિ ચતૂહિ યોજેત્વા વુત્તાનિ છપ્પઞ્ઞાસ હોન્તિ. તત્થ **અલન્તિ** હોતુ, પરિયત્તન્તિ અત્થો. **કિંનુ મે**તિ કિં મય્હં કિચ્ચં, કિં કરણીયં, કિં સાધેતબ્બન્તિ અત્થો. **ન મમત્થો**તિ નત્થિ મમ અત્થો. **સુમુત્તાહન્તિ** સુમુત્તો અહં. સેસમેત્થ વુત્તનયમેવ. એવં ઇમાનિ ચ છપ્પઞ્ઞાસ પુરિમાનિ ચ દ્વાવીસતીતિ અટ્ઠસત્તતિ પદાનિ સરૂપેનેવ વુત્તાનિ.

૫૩. યસ્મા પન તેસં વેવચનેહિપિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ, તસ્મા “**યાનિ વા પનઞ્ઞાનિપી**”તિઆદિમાહ. તત્થ **યાનિ વા પનઞ્ઞાનિપી**તિ પાળિયં ‘‘બુદ્ધ’’ન્તિઆદીનિ આગતપદાનિ ઠપેત્વા યાનિ અઞ્ઞાનિ અત્થિ. **બુદ્ધવેવચનાનિ વા**તિ બુદ્ધસ્સ વા પરિયાયનામાનિ…પે॰… અસક્યપુત્તિયસ્સ વા. તત્થ વણ્ણપટ્ઠાને આગતં નામસહસ્સં ઉપાલિગાથાસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૭૬) નામસતં અઞ્ઞાનિ ચ ગુણતો લબ્ભમાનાનિ નામાનિ ‘‘બુદ્ધવેવચનાની’’તિ વેદિતબ્બાનિ. સબ્બાનિપિ ધમ્મસ્સ નામાનિ ધમ્મવેવચનાનીતિ વેદિતબ્બાનિ. એસ નયો સબ્બત્થ.

અયં પનેત્થ યોજના – **બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી**તિ ન વેવવચનેન પચ્ચક્ખાનં યથારુતમેવ. ‘‘સમ્માસમ્બુદ્ધં પચ્ચક્ખામિ, અનન્તબુદ્ધિં, અનોમબુદ્ધિં, બોધિપઞ્ઞાણં, ધીરં, વિગતમોહં, પભિન્નખીલં, વિજિતવિજયં પચ્ચક્ખામી’’તિ એવમાદિબુદ્ધવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં.

ધમ્મં પચ્ચક્ખામીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં, યથારુતમેવ. ‘‘સ્વાક્ખાતં ધમ્મં પચ્ચક્ખામિ, સન્દિટ્ઠિકં, અકાલિકં, એહિપસ્સિકં, ઓપનેય્યિકં, પચ્ચત્તં વેદિતબ્બં વિઞ્ઞૂહિ ધમ્મં પચ્ચક્ખામિ. અસઙ્ખતં ધમ્મં પચ્ચક્ખામિ; વિરાગં, નિરોધં, અમતં ધમ્મં પચ્ચક્ખામિ, દીઘનિકાયં પચ્ચક્ખામિ, બ્રહ્મજાલં મજ્ઝિમનિકાયં, મૂલપરિયાયં, સંયુત્તનિકાયં, ઓઘતરણં, અઙ્ગુત્તરનિકાયં, ચિત્તપરિયાદાનં, ખુદ્દકનિકાયં, જાતકં, અભિધમ્મં, કુસલં ધમ્મં, અકુસલં ધમ્મં, અબ્યાકતં ધમ્મં, સતિપટ્ઠાનં, સમ્મપ્પધાનં, ઇદ્ધિપાદં, ઇન્દ્રિયં, બલં, બોજ્ઝઙ્ગં, મગ્ગં, ફલં, નિબ્બાનં પચ્ચક્ખામી’’તિ ચતુરાસીતિધમ્મક્ખન્ધસહસ્સેસુ એકધમ્મક્ખન્ધસ્સપિ નામં ધમ્મવેવચનમેવ. એવં ધમ્મવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

સઙ્ઘં પચ્ચક્ખામીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ‘‘સુપ્પટિપન્નં સઙ્ઘં પચ્ચક્ખામિ, ઉજુપ્પટિપન્નં, ઞાયપ્પટિપન્નં, સામીચિપ્પટિપન્નં સઙ્ઘં, ચતુપુરિસયુગં સઙ્ઘં, અટ્ઠપુરિસપુગ્ગલં સઙ્ઘં, આહુનેય્યં સઙ્ઘં, પાહુનેય્યં, દક્ખિણેય્યં, અઞ્જલિકરણીયં, અનુત્તરં પુઞ્ઞક્ખેત્તં સઙ્ઘં પચ્ચક્ખામી’’તિ એવં સઙ્ઘવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

સિક્ખં પચ્ચક્ખામીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ‘‘ભિક્ખુસિક્ખં પચ્ચક્ખામિ, ભિક્ખુનીસિક્ખં, અધિસીલસિક્ખં, અધિચિત્તસિક્ખં, અધિપઞ્ઞાસિક્ખં પચ્ચક્ખામી’’તિ એવં સિક્ખાવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

વિનયં પચ્ચક્ખામીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ‘‘ભિક્ખુવિનયં પચ્ચક્ખામિ, ભિક્ખુનીવિનયં, પઠમં પારાજિકં, દુતિયં તતિયં ચતુત્થં પારાજિકં, સઙ્ઘાદિસેસં, થુલ્લચ્ચયં, પાચિત્તિયં, પાટિદેસનીયં, દુક્કટં, દુબ્ભાસિતં પચ્ચક્ખામી’’તિ એવમાદિવિનયવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

પાતિમોક્ખં પચ્ચક્ખામીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ‘‘ભિક્ખુપાતિમોક્ખં ભિક્ખુનીપાતિમોક્ખં પચ્ચક્ખામી’’તિ એવં પાતિમોક્ખવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

ઉદ્દેસં પચ્ચક્ખામીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ‘‘ભિક્ખુપાતિમોક્ખુદ્દેસં, ભિક્ખુનીપાતિમોક્ખુદ્દેસં , પઠમં પાતિમોક્ખુદ્દેસં, દુતિયં તતિયં ચતુત્થં પઞ્ચમં પાતિમોક્ખુદ્દેસં, સમ્માસમ્બુદ્ધુદ્દેસં, અનન્તબુદ્ધિઉદ્દેસં, અનોમબુદ્ધિઉદ્દેસં, બોધિપઞ્ઞાણુદ્દેસં, ધીરુદ્દેસં, વિગતમોહુદ્દેસં, પભિન્નખીલુદ્દેસં, વિજિતવિજયુદ્દેસં પચ્ચક્ખામી’’તિ એવમાદિઉદ્દેસવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

ઉપજ્ઝાયં પચ્ચક્ખામીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ‘‘યો મં પબ્બાજેસિ, યો મં ઉપસમ્પાદેસિ, યસ્સ મૂલેનાહં પબ્બજિતો, યસ્સ મૂલેનાહં ઉપસમ્પન્નો, યસ્સમૂલિકા મય્હં પબ્બજ્જા, યસ્સમૂલિકા મય્હં ઉપસમ્પદા તાહં પચ્ચક્ખામી’’તિ એવં ઉપજ્ઝાયવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

આચરિયં પચ્ચક્ખામીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ‘‘યો મં પબ્બાજેસિ, યો મં અનુસ્સાવેસિ, યાહં નિસ્સાય વસામિ, યાહં ઉદ્દિસાપેમિ, યાહં પરિપુચ્છામિ, યો મં ઉદ્દિસતિ, યો મં પરિપુચ્છાપેતિ તાહં પચ્ચક્ખામી’’તિ એવં આચરિયવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

સદ્ધિવિહારિકં પચ્ચક્ખામીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ‘‘યાહં પબ્બાજેસિં, યાહં ઉપસમ્પાદેસિં, મય્હં મૂલેન યો પબ્બજિતો, મય્હં મૂલેન યો ઉપસમ્પન્નો, મય્હંમૂલિકા યસ્સ પબ્બજ્જા, મય્હં મૂલિકા યસ્સ ઉપસમ્પદા તાહં પચ્ચક્ખામી’’તિ એવં સદ્ધિવિહારિકવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

અન્તેવાસિકં પચ્ચક્ખામીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ‘‘યાહં પબ્બાજેસિં, યાહં અનુસ્સાવેસિં, યો મં નિસ્સાય વસતિ, યો મં ઉદ્દિસાપેતિ, યો મં પરિપુચ્છતિ, યસ્સાહં ઉદ્દિસામિ, યાહં પરિપુચ્છાપેમિ તં પચ્ચક્ખામી’’તિ એવં અન્તેવાસિકવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

સમાનુપજ્ઝાયકં પચ્ચક્ખામીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ‘‘મય્હં ઉપજ્ઝાયો યં પબ્બાજેસિ, યં ઉપસમ્પાદેસિ, યો તસ્સ મૂલેન પબ્બજિતો, યો તસ્સ મૂલેન ઉપસમ્પન્નો, યસ્સ તમ્મૂલિકા પબ્બજ્જા, યસ્સ તમ્મૂલિકા ઉપસમ્પદા તં પચ્ચક્ખામી’’તિ એવં સમાનુપજ્ઝાયકવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

સમાનાચરિયકં પચ્ચક્ખામીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ‘‘મય્હં આચરિયો યં પબ્બાજેસિ, યં અનુસ્સાવેસિ, યો તં નિસ્સાય વસતિ, યો તં ઉદ્દિસાપેતિ પરિપુચ્છતિ, યસ્સ મે આચરિયો ઉદ્દિસતિ, યં પરિપુચ્છાપેતિ તં પચ્ચક્ખામી’’તિ એવં સમાનાચરિયકવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

સબ્રહ્મચારિં પચ્ચક્ખામીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ‘‘યેનાહં સદ્ધિં અધિસીલં સિક્ખામિ, અધિચિત્તં અધિપઞ્ઞં સિક્ખામિ તં પચ્ચક્ખામી’’તિ એવં સબ્રહ્મચારિવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

ગિહીતિ મં ધારેહીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ‘‘આગારિકોતિ મં ધારેહિ, કસ્સકો, વાણિજો, ગોરક્ખો, ઓકલ્લકો, મોળિબદ્ધો, કામગુણિકોતિ મં ધારેહી’’તિ એવં ગિહિવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

ઉપાસકોતિ મં ધારેહીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ‘‘દ્વેવાચિકો ઉપાસકોતિ મં ધારેહિ, તેવાચિકો ઉપાસકો, બુદ્ધં સરણગમનિકો, ધમ્મં સઙ્ઘં સરણગમનિકો, પઞ્ચસિક્ખાપદિકો દસસિક્ખાપદિકો ઉપાસકોતિ મં ધારેહી’’તિ એવં ઉપાસકવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

આરામિકોતિ મં ધારેહીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ‘‘કપ્પિયકારકોતિ મં ધારેહિ, વેય્યાવચ્ચકરો, અપ્પહરિતકારકો, યાગુભાજકો, ફલભાજકો, ખજ્જકભાજકોતિ મં ધારેહી’’તિ એવં આરામિકવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

સામણેરોતિ મં ધારેહીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ''કુમારકોતિ મં ધારેહિ, ચેલ્લકો, ચેટકો, મોળિગલ્લો, સમણુદ્દેસો'તિ મં ધારેહી''તિ એવં સામણેરવેચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

તિત્થિયોતિ મં ધારેહીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ''નિગણ્ઠોતિ મં ધારેહિ, આજીવકો, તાપસો, પરિબ્બાજકો, પણ્ડરઙ્ગોતિ મં ધારેહી''તિ એવં તિત્થિયવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

તિત્થિયસાવકોતિ મં ધારેહીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ''નિગણ્ઠસાવકોતિ મં ધારેહિ'' આજીવક તાપસ પરિબ્બાજક પણ્ડરઙ્ગસાવકોતિ મં ધારેહીતિ એવં તિત્થિયસાવકવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

અસ્સમણોતિ મં ધારેહીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ''દુસ્સીલોતિ મં ધારેહિ, પાપધમ્મો, અસુચિસઙ્કસ્સરસમાચારો, પટિચ્છન્નકમ્મન્તો, અસ્સમણો સમણપટિઞ્ઞો, અબ્રહ્મચારી બ્રહ્મચારિપટિઞ્ઞો, અન્તોપૂતિ, અવસ્સુતો, કસમ્બુજાતો, કોણ્ઠો'તિ મં ધારેહી''તિ એવં અસ્સમણવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

અસક્યપુત્તિયોતિ મં ધારેહીતિ ન વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં. ''ન સમ્માસમ્બુદ્ધપુત્તોતિ મં ધારેહિ, ન અનન્તબુદ્ધિપુત્તો, ન અનોમબુદ્ધિપુત્તો, ન બોધિપઞ્ઞાણપુત્તો, ન ધીરપુત્તો, ન વિગતમોહપુત્તો, ન પભિન્નખીલપુત્તો , ન વિજિતવિજયપુત્તોતિ મં ધારેહી''તિ એવમાદિઅસક્યપુત્તિયવેવચનેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ.

તેહિ આકારેહિ તેહિ લિઙ્ગેહિ તેહિ નિમિત્તેહીતિ તેહિ ''બુદ્ધવેવચનાનિ વા''તિઆદિના નયેન વુત્તેહિ બુદ્ધાદીનં વેવચનેહિ. વેવચનાનિ હિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સ કારણત્તા **આકારાનિ**, બુદ્ધાદીનં સણ્ઠાનદીપનત્તા સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસણ્ઠાનત્તા એવ વા **લિઙ્ગાનિ**, સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સ સઞ્ઞાનનહેતુતો મનુસ્સાનં તિલકાદીનિ વિય **નિમિત્તાની**તિ વુચ્ચન્તિ. **એવં ખો ભિક્ખવે**તિ ઇતો પરં અઞ્ઞસ્સ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનકારણસ્સ અભાવતો નિયમેન્તો આહ. અયઞ્હેત્થ અત્થો, એવમેવ દુબ્બલ્યાવિકમ્મઞ્ચેવ હોતિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનઞ્ચ, ન ઇતો પરં કારણમત્થીતિ.

૫૪. એવં સિક્ખાપચ્ચક્ખાનલક્ખણં દસ્સેત્વા અપ્પચ્ચક્ખાને અસમ્મોહત્થં તસ્સેવ ચ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનલક્ખણસ્સ પુગ્ગલાદિવસેન વિપત્તિદસ્સનત્થં ''**કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, અપ્પચ્ચક્ખાતા**''તિઆદિમાહ. તત્થ **યેહિ આકારેહી**તિઆદિ વુત્તનયમેવ. **ઉમ્મત્તકો**તિ યક્ખુમ્મત્તકો વા પિત્તુમ્મત્તકો વા યો કોચિ વિપરીતસઞ્ઞો, સો સચે પચ્ચક્ખાતિ, અપ્પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા. **ઉમ્મત્તકસ્સા**તિ તાદિસસ્સેવ ઉમ્મત્તકસ્સ; તાદિસસ્સ હિ સન્તિકે સચે પકતત્તો સિક્ખં પચ્ચક્ખાતિ, ઉમ્મત્તકો ન જાનાતિ, અપ્પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ સિક્ખા. **ખિત્તચિત્તો**તિ યક્ખુમ્મત્તકો વુચ્ચતિ. પુરિમપદે પન ઉમ્મત્તકસામઞ્ઞેન વુત્તં ''યક્ખુમ્મત્તકો વા પિત્તુમ્મત્તકો વા''તિ. ઉભિન્નમ્પિ વિસેસો અનાપત્તિવારે આવિ ભવિસ્સતિ . એવં ખિત્તચિત્તો સિક્ખં પચ્ચક્ખાતિ, અપ્પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ. તસ્સ સન્તિકે પચ્ચક્ખાતાપિ તસ્મિં અજાનન્તે અપ્પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ.

વેદનાટ્ટોતિ બલવતિયા દુક્ખવેદનાય ફુટ્ઠો મુચ્છાપરેતો; તેન વિલપન્તેન પચ્ચક્ખાતાપિ અપ્પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ. તસ્સ સન્તિકે પચ્ચક્ખાતાપિ તસ્મિં અજાનન્તે અપ્પચ્ચક્ખાતા હોતિ.

દેવતાય સન્તિકેતિ ભુમ્મદેવતં આદિં કત્વા યાવ અકનિટ્ઠદેવતાય સન્તિકે પચ્ચક્ખાતાપિ અપ્પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ. **તિરચ્છાનગતસ્સા**તિ નાગમાણવકસ્સ વા સુપણ્ણમાણવકસ્સ વા કિન્નર-હત્થિ-મક્કટાદીનં વા યસ્સ કસ્સચિ સન્તિકે પચ્ચક્ખાતાપિ અપ્પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ . તત્ર ઉમ્મત્તકાદીનં સન્તિકે અજાનનભાવેન અપ્પચ્ચક્ખાતાતિ

આહ. દેવતાય સન્તિકે અતિખિપ્પં જાનનભાવેન. દેવતા નામ મહાપઞ્ઞા તિહેતુકપટિસન્ધિકા અતિખિપ્પં જાનન્તિ, ચિત્તઞ્ચ નામેતં લહુપરિવત્તં. તસ્મા ચિત્તલહુકસ્સ પુગ્ગલસ્સ ચિત્તવસેનેવ ‘‘મા અતિખિપ્પં વિનાસો અહોસી’’તિ દેવતાય સન્તિકે સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં પટિક્ખિપિ.

મનુસ્સેસુ પન નિયમો નત્થિ. યસ્સ કસ્સચિ સભાગસ્સ વા વિસભાગસ્સ વા ગહટ્ઠસ્સ વા પબ્બજિતસ્સ વા વિઞ્ઞુસ્સ સન્તિકે પચ્ચક્ખાતા પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ. સચે પન સો ન જાનાતિ, અપ્પચ્ચક્ખાતાવ હોતીતિ એતમત્થં દસ્સેન્તો **‘‘અરિયકેના’’**તિઆદિમાહ. તત્થ **અરિયકં** નામ અરિયવોહારો, માગધભાસા. **મિલક્ખકં** નામ યો કોચિ અનરિયકો અન્ધદમિળાદિ. **સો ચ ન પટિવિજાનાતી**તિ ભાસન્તરે વા અનભિઞ્ઞતાય, બુદ્ધસમયે વા અકોવિદતાય ‘‘ઇદં નામ અત્થં એસ ભણતી’’તિ નપ્પટિવિજાનાતિ. **દવાયા**તિ સહસા અઞ્ઞં ભણિતુકામો સહસા ‘‘બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી’’તિ ભણતિ. **રવાયા**તિ રવાભઞ્ઞેન, ‘‘અઞ્ઞં ભણિસ્સામી’’તિ અઞ્ઞં ભણન્તો. પુરિમેન કો વિસેસોતિ ચે? પુરિમં પણ્ડિતસ્સાપિ સહસાવસેન અઞ્ઞભણનં. ઇદં પન મન્દત્તા મોમૂહત્તા અપકતઞ્ઞુત્તા પક્ખલન્તસ્સ ‘‘અઞ્ઞં ભણિસ્સામી’’તિ અઞ્ઞભણનં.

અસાવેતુકામો સાવેતીતિ ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ પાળિં વાચેતિ પરિપુચ્છતિ ઉગ્ગણ્હાતિ સજ્ઝાયં કરોતિ વણ્ણેતિ, અયં વુચ્ચતિ ‘‘અસાવેતુકામો સાવેતી’’તિ. **સાવેતુકામો ન સાવેતી**તિ દુબ્બલભાવં આવિકત્વા સિક્ખં પચ્ચક્ખન્તો વચીભેદં ન કરોતિ, અયં વુચ્ચતિ ‘‘સાવેતુકામો ન સાવેતી’’તિ. **અવિઞ્ઞુસ્સ સાવેતી**તિ મહલ્લકસ્સ વા પોત્થકરૂપસદિસસ્સ, ગરુમેધસ્સ વા સમયે અકોવિદસ્સ, ગામદારકાનં વા અવિઞ્ઞુતં પત્તાનં સાવેતિ. **વિઞ્ઞુસ્સ ન સાવેતી**તિ પણ્ડિતસ્સ ઞાતું સમત્થસ્સ ન સાવેતિ. **સબ્બસો વા પના**તિ ‘‘બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી’’તિઆદીસુ યેન યેન પરિયાયેન સિક્ખા પચ્ચક્ખાતા હોતિ, તતો એકમ્પિ વચીભેદં કત્વા ન સાવેતિ. **એવં ખો**તિ અપ્પચ્ચક્ખાનલક્ખણં નિયમેતિ. અયં હેત્થ અત્થો – ‘‘એવમેવ સિક્ખા અપ્પચ્ચક્ખાતા હોતિ, ન અઞ્ઞેન કારણેના’’તિ.

સિક્ખાપચ્ચક્ખાનવિભઙ્ગં નિટ્ઠિતં.

મૂલપઞ્ઞત્તિવણ્ણના

૫૫. ઇદાનિ **‘‘મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્યા’’**તિઆદીનં અત્થદસ્સનત્થં **‘‘મેથુનધમ્મો નામા’’**તિઆદિમાહ. **તત્થ મેથુનધમ્મો નામા**તિ ઇદં નિદ્દિસિતબ્બસ્સ મેથુનધમ્મસ્સ ઉદ્દેસપદં. **અસદ્ધમ્મો**તિ અસતં નીચજનાનં ધમ્મો. **ગામધમ્મો**તિ ગામવાસીનં સેવનધમ્મો. **વસલધમ્મો**તિ વસલાનં ધમ્મો; કિલેસવસ્સનતો વા સયમેવ વસલો ધમ્મોતિ વસલધમ્મો. **દુટ્ઠુલ્લ**ન્તિ દુટ્ઠઞ્ચ કિલેસેહિ દુટ્ઠત્તા, થૂલઞ્ચ અનિપુણભાવતોતિ દુટ્ઠુલ્લં. ઇતો પટ્ઠાય ચ તીસુ પદેસુ ‘‘યો સો’’તિ ઇદં પરિવત્તેત્વા ‘‘યં ત’’ન્તિ કત્વા યોજેતબ્બં – ‘‘યં તં દુટ્ઠુલ્લં, યં તં ઓદકન્તિકં, યં તં રહસ્સ’’ન્તિ. એત્થ ચ યસ્મા તસ્સ કમ્મસ્સ પરિવારભૂતં દસ્સનમ્પિ ગહણમ્પિ આમસનમ્પિ ફુસનમ્પિ ઘટ્ટનમ્પિ દુટ્ઠુલ્લં, તસ્માપિ તં કમ્મં દુટ્ઠુલ્લં. યં તં દુટ્ઠુલ્લં સો મેથુનધમ્મો. ઉદકં અસ્સ અન્તે સુદ્ધત્થં આદીયતીતિ ઉદકન્તં, ઉદકન્તમેવ ઓદકન્તિકં; યં તં ઓદકન્તિકં , સો મેથુનધમ્મો. રહો પટિચ્છન્ને ઓકાસે કત્તબ્બતાય રહસ્સં. યં તં રહસ્સં, સો મેથુનધમ્મોતિ એવં યોજના વેદિતબ્બા.

દ્વયેન દ્વયેન સમાપજ્જિતબ્બતો **દ્વયંદ્વયસમાપત્તિ**. તત્થ યોજના – ‘‘યા સા દ્વયંદ્વયસમાપત્તિ સો મેથુનધમ્મો નામા’’તિ. ઇધ પન તં સબ્બં એકજ્ઝં નિગમેન્તો આહ **‘‘એસો મેથુનધમ્મો નામા’’**તિ. કિં કારણા વુચ્ચતિ

મેથુનધમ્મોતિ? ઉભિન્નં રત્તાનં સારત્તાનં અવસ્સુતાનં પરિયુટ્ઠિતાનં ઉભિન્નં સદિસાનં ધમ્મોતિ, તં કારણા વુચ્ચતિ મેથુનધમ્મોતિ.

પટિસેવતિ નામાતિ ઇદં ''પટિસેવેય્યા''તિ એત્થ યેનાકારેન પટિસેવેય્યાતિ વુચ્ચતિ, તસ્સાકારસ્સ દસ્સનત્થં માતિકાપદં. **યો નિત્તેન નિમિત્ત**ન્તિઆદીસુ યો ભિક્ખુ ઇત્થિયા નિમિત્તેન અત્તનો નિમિત્તં, ઇત્થિયા અઙ્ગજાતેન અત્તનો અઙ્ગજાતં સબ્બન્તિમેન પમાણેન એકતિલબીજમત્તમ્પિ વાતેન અસમ્ફુટ્ઠે અલ્લોકાસે પવેસેતિ, એસો પટિસેવતિ નામ; એત્તકેન સીલભેદં પાપુણાતિ, પારાજિકો હોતિ.

એત્થ ચ ઇત્થિનિમિત્તે ચત્તારિ પસ્સાનિ, વેમજ્ઝઞ્ચાતિ પઞ્ચ ઠાનાનિ લબ્ભન્તિ. પુરિસનિમિત્તે ચત્તારિ પસ્સાનિ, મજ્ઝં, ઉપરિચાતિ છ. તસ્મા ઇત્થિનિમિત્તે હેટ્ઠા પવેસેન્તોપિ પારાજિકો હોતિ. ઉપરિતો પવેસેન્તોપિ, ઉભોહિ પસ્સેહિ પવેસેન્તોપિ ચત્તારિ ઠાનાનિ મુઞ્ચિત્વા મજ્ઝેન પવેસેન્તોપિ પારાજિકો હોતિ. પુરિસનિમિત્તં પન હેટ્ઠાભાગેન છુપન્તં પવેસેન્તોપિ પારાજિકો હોતિ. ઉપરિભાગેન છુપન્તં પવેસેન્તોપિ, ઉભોહિ પસ્સેહિ છુપન્તં પવેસેન્તોપિ, મજ્ઝેનેવ છુપન્તં પવેસેન્તોપિ સમઞ્છિતઙ્ગુલિં વિય મજ્ઝિમપબ્બપિટ્ઠિયા સઙ્કોચેત્વા ઉપરિભાગેન છુપન્તં પવેસેન્તોપિ પારાજિકો હોતિ. તત્થ તુલાદણ્ડસદિસં પવેસેન્તસ્સાપિ ચત્તારિ પસ્સાનિ, મજ્ઝઞ્ચાતિ પઞ્ચ ઠાનાનિ; સઙ્કોચેત્વા પવેસેન્તસ્સાપિ ચત્તારિ પસ્સાનિ, ઉપરિભાગમજ્ઝઞ્ચાતિ પઞ્ચ ઠાનાનિ – એવં સબ્બાનિપિ પુરિસનિમિત્તે દસ ઠાનાનિ હોન્તિ.

નિમિત્તે જાતં અનટ્ઠકાયપ્પસાદં ચમ્મખીલં વા પિળકં વા પવેસેતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સ. નટ્ઠકાયપ્પસાદં મતચમ્મં વા સુક્ખપિળકં વા પવેસેતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. મેથુનસ્સાદેન લોમં વા અઙ્ગુલિ-અઙ્ગુટ્ઠબીજાદીનિ વા પવેસેન્તસ્સાપિ દુક્કટમેવ. અયઞ્ચ મેથુનકથા નામ યસ્મા દુટ્ઠુલ્લા કથા અસબ્ભિકથા, તસ્મા એતં વા અઞ્ઞં વા વિનયે ઈદિસં ઠાનં કથેન્તેન પટિક્કૂલમનસિકારઞ્ચ સમણસઞ્ઞઞ્ચ હિરોત્તપ્પઞ્ચ પચ્ચુપટ્ઠપેત્વા સમ્માસમ્બુદ્ધે ગારવં ઉપ્પાદેત્વા અસમકારુણિકસ્સ લોકનાથસ્સ કરુણાગુણં આવજ્જેત્વા કથેતબ્બં. સો હિ નામ ભગવા સબ્બસો કામેહિ વિનિવત્તમાનસોપિ સત્તાનુદ્દયાય લોકાનુકમ્પાય સત્તેસુ કારુઞ્ઞતં પટિચ્ચ સિક્ખાપદપઞ્ઞાપનત્થાય ઈદિસં કથં કથેસિ. ''અહો સત્થુ કરુણાગુણો''તિ એવં લોકનાથસ્સ કરુણાગુણં આવજ્જેત્વા કથેતબ્બં.

અપિચ યદિ ભગવા સબ્બાકારેન ઈદિસં કથં ન કથેય્ય, કો જાનેય્ય ''એત્તકેસુ

ઠાનેસુ પારાજિકં, એત્તકેસુ થુલ્લચ્ચયં, એત્તકેસુ દુક્કટ''ન્તિ. તસ્મા સુણન્તેનપિ કથેન્તેનપિ બીજકેન મુખં અપિધાય દન્તવિદંસકં હસમાનેન ન નિસીદિતબ્બં. ''સમ્માસમ્બુદ્ધેનાપિ ઈદિસં કથિત''ન્તિ પચ્ચવેક્ખિત્વા ગબ્ભિતેન હિરોત્તપ્પસમ્પન્નેન સત્થુપટિભાગેન હુત્વા કથેતબ્બન્તિ.

મૂલપઞ્ઞત્તં નિટ્ઠિતં.

અનુપઞ્ઞત્તિવારે – **અન્તમસો**તિ સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેન. **તિરચ્છાનગતાયપી**તિ પટિસન્ધિવસેન તિરચ્છાનેસુ ગતાયપિ. **પગેવ મનુસ્સિત્થિયા**તિ પઠમતરં મનુસ્સજાતિકાય ઇત્થિયા. પારાજિકવત્થુભૂતા એવ ચેત્થ તિરચ્છાનગતિત્થી તિરચ્છાનગતાતિ ગહેતબ્બા, ન સબ્બા. તત્રાયં પરિચ્છેદો –

અપદાનં અહિ મચ્છા, દ્વિપદાનઞ્ચ કુક્કુટી;

ચતુપ્પદાનં મજ્જારી, વત્થુ પારાજિકસ્સિમાતિ.

તત્થ અહિગ્ગહણેન સબ્બાપિ અજગરગોનસાદિભેદા દીઘજાતિ સઙ્ગહિતા. તસ્મા દીઘજાતીસુ યત્થ તિણ્ણં મગ્ગાનં અઞ્ઞતરસ્મિં સક્કા તિલફલમત્તમ્પિ પવેસેતું, સા પારાજિકવત્થુ. અવસેસા દુક્કટવત્થૂતિ વેદિતબ્બા. મચ્છગ્ગહણેન સબ્બાપિ મચ્છકચ્છપમણ્ડૂકાદિભેદા ઓદકજાતિ સઙ્ગહિતા. તત્રાપિ દીઘજાતિયં વુત્તનયેનેવ પારાજિકવત્થુ ચ દુક્કટવત્થુ ચ વેદિતબ્બં. અયં પન વિસેસો – પતઙ્ગમુખમણ્ડૂકા નામ હોન્તિ તેસં મુખસણ્ઠાનં મહન્તં, છિદ્દં અપ્પકં, તત્થ પવેસનં નપ્પહોતિ; મુખસણ્ઠાનં પન વણસઙ્ખેપં ગચ્છતિ, તસ્મા તં થુલ્લચ્ચયવત્થૂતિ વેદિતબ્બં. કુક્કુટિગ્ગહણેન સબ્બાપિ કાકકપોતાદિભેદા પક્ખિજાતિ સઙ્ગહિતા. તત્રાપિ વુત્તનયેનેવ પારાજિકવત્થુ ચ દુક્કટવત્થુ ચ વેદિતબ્બં. મજ્જારિગ્ગહણેન સબ્બાપિ રુક્ખસુનખ-મુઙ્ગુસ-ગોધાદિભેદા ચતુપ્પદજાતિ સઙ્ગહિતા. તત્રાપિ વુત્તનયેનેવ પારાજિકવત્થુ ચ દુક્કટવત્થુ ચ વેદિતબ્બં.

પારાજિકોતિ પરાજિતો, પરાજયં આપન્નો. અયઞ્હિ પારાજિકસદ્દો સિક્ખાપદાપત્તિપુગ્ગલેસુ વત્તતિ. તત્થ ‘‘અટ્ઠાનમેતં, આનન્દ, અનવકાસો યં તથાગતો વજ્જીનં વા વજ્જિપુત્તકાનં વા કારણા સાવકાનં પારાજિકં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં સમૂહનેય્યા’’તિ (પારા॰ ૪૩) એવં સિક્ખાપદે વત્તમાનો વેદિતબ્બો. ‘‘આપત્તિં ત્વં, ભિક્ખુ, આપન્નો પારાજિક’’ન્તિ (પારા॰ ૬૭) એવં આપત્તિયં. ‘‘ન મયં પારાજિકા, યો અવહટો સો પારાજિકો’’તિ (પારા॰ ૧૫૫) એવં પુગ્ગલે વત્તમાનો વેદિતબ્બો. ‘‘પારાજિકેન ધમ્મેન અનુદ્ધંસેય્યા’’તિઆદીસુ (પારા॰ ૩૮૪) પન ધમ્મે વત્તતીતિ વદન્તિ. યસ્મા પન તત્થ ધમ્મોતિ કત્થચિ આપત્તિ , કત્થચિ સિક્ખાપદમેવ અધિપ્પેતં, તસ્મા સો વિસું ન વત્તબ્બો. તત્થ સિક્ખાપદં યો તં અતિક્કમતિ, તં પરાજેતિ, તસ્મા ‘‘પારાજિક’’ન્તિ વુચ્ચતિ. આપત્તિ પન યો નં અજ્ઝાપજ્જતિ, તં પરાજેતિ, તસ્મા ‘‘પારાજિકા’’તિ વુચ્ચતિ. પુગ્ગલો યસ્મા પરાજિતો પરાજયમાપન્નો, તસ્મા ‘‘પારાજિકો’’તિ વુચ્ચતિ. એતમેવ હિ અત્થં સન્ધાય **પરિવારેપિ** –

‘‘પારાજિકન્તિ યં વુત્તં, તં સુણોહિ યથાતથં;
ચુતો પરદ્ધો ભટ્ઠો ચ, સદ્ધમ્મા હિ નિરઙ્કતો;
સંવાસોપિ તહિં નત્થિ, તેનેતં ઇતિ વુચ્ચતી’’તિ વુત્તં. (પરિ॰ ૩૩૯);

અયઞ્હેત્થ અત્થો – ‘‘તં સિક્ખાપદં વીતિક્કમન્તો આપત્તિઞ્ચ આપન્નો પુગ્ગલો ચુતો હોતીતિ સબ્બં યોજેતબ્બં. **તેન વુચ્ચતી**તિ યેન કારણેન અસ્સમણો હોતિ અસક્યપુત્તિયો પરિભટ્ઠો છિન્નો પરાજિતો સાસનતો, તેન વુચ્ચતિ. કિન્તિ? ‘‘પારાજિકો હોતી’’તિ.

સહ વસન્તિ એત્થાતિ **સંવાસો**, તં દસ્સેતું ‘‘**સંવાસો નામા**’’તિ વત્વા ‘‘**એકકમ્મ**’’ન્તિઆદિમાહ. તત્રાયં સદ્ધિં યોજનાય વણ્ણના – ચતુબ્બિધમ્પિ સઙ્ઘકમ્મં સીમાપરિચ્છિન્નેહિ પકતત્તેહિ ભિક્ખૂહિ એકતો કત્તબ્બત્તા **એકકમ્મં નામ**. તથા પઞ્ચવિધોપિ પાતિમોક્ખુદ્દેસો એકતો ઉદ્દિસિતબ્બત્તા **એકુદ્દેસો નામ**. પઞ્ઞત્તં પન સિક્ખાપદં સબ્બેહિપિ લજ્જીપુગ્ગલેહિ સમં સિક્ખિતબ્બભાવતો **સમસિક્ખતા નામ**. એત્થ યસ્મા સબ્બેપિ લજ્જિનો એતેસુ કમ્માદીસુ સહ વસન્તિ, ન એકોપિ તતો બહિદ્ધા સન્દિસ્સતિ, તસ્મા તાનિ સબ્બાનિપિ ગહેત્વા ‘‘**એસો સંવાસો નામા**’’તિ આહ. સો ચ વુત્તપ્પકારો સંવાસો તેન પુગ્ગલેન સદ્ધિં નત્થિ, તેન કારણેન સો પારાજિકો પુગ્ગલો અસંવાસોતિ વુચ્ચતીતિ.

૫૬. એવં ઉદ્દિટ્ઠસિક્ખાપદં પદાનુક્કમેન વિભજિત્વા ઇદાનિ યં તં ‘‘પટિસેવેય્યા’’તિ એત્થ યેનાકારેન પટિસેવેય્યાતિ વુચ્ચતિ, તસ્સાકારસ્સ દસ્સનત્થં ‘‘પટિસેવતિ નામા’’તિ ઇદં માતિકાપદં ઠપેત્વા ‘‘**નિમિત્તેન નિમિત્તં અઙ્ગજાતેન અઙ્ગજાત**’’ન્તિ વુત્તં. તત્થ યસ્મા ન કેવલં ઇત્થિયા એવ નિમિત્તં પારાજિકવત્થુ, ન ચ મનુસ્સિત્થિયા એવ, સુવણ્ણરજતાદિમયાનઞ્ચ ઇત્થીનમ્પિ નિમિત્તં વત્થુમેવ ન હોતિ; તસ્મા યં યં વત્થુ હોતિ, તં તં દસ્સેતું ‘‘તિસ્સો ઇત્થિયો’’તિઆદિના નયેન યેસં નિમિત્તાનિ વત્થૂનિ હોન્તિ, તે સત્તે વત્વા ‘‘મનુસ્સિત્થિયા તયો મગ્ગે’’તિઆદિના નયેન તાનિ વત્થૂનિ આહ.

તત્થ તિસ્સો ઇત્થિયો, તયો ઉભતોબ્યઞ્જનકા, તયો પણ્ડકા, તયો પુરિસાતિ પારાજિકવત્થૂનં નિમિત્તાનં નિસ્સયા દ્વાદસ સત્તા હોન્તિ. તેસુ ઇત્થિપુરિસા પાકટા એવ . પણ્ડકઉભતોબ્યઞ્જનકભેદો **પબ્બજ્જાખન્ધકવણ્ણનાયં** પાકટો ભવિસ્સતિ.

મનુસ્સિત્થિયા તયો મગ્ગે મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તસ્સાતિ એત્થ ચ મનુસ્સિત્થિયા તીસુ મગ્ગેસૂતિ અત્થો વેદિતબ્બો. એવં સબ્બત્થ. સબ્બે એવ ચેતે મનુસ્સિત્થિયા તયો મગ્ગા, અમનુસ્સિત્થિયા તયો, તિરચ્છાનગતિત્થિયા તયોતિ નવ; મનુસ્સઉભતોબ્યઞ્જનકાદીનં નવ; મનુસ્સપણ્ડકાદીનં દ્વે દ્વે કત્વા છ; તથા મનુસ્સપુરિસાદીનન્તિ સમતિંસ મગ્ગા હોન્તિ. એતેસુ નિમિત્તસઙ્ખાતેસુ યત્થ કત્થચિ અત્તનો અઙ્ગજાતં તિલફલમત્તમ્પિ પવેસેત્વા મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તો પારાજિકં આપજ્જતિ.

પઠમચતુક્કકથાવણ્ણના

૫૭. આપજ્જન્તો પન યસ્મા સેવનચિત્તેનેવ આપજ્જતિ, ન વિના તેન; તસ્મા તં લક્ખણં દસ્સેન્તો ભગવા ‘‘**ભિક્ખુસ્સ સેવનચિત્તં ઉપટ્ઠિતે**’’તિઆદિમાહ. તત્થ **ભિક્ખુસ્સા**તિ મેથુનસેવનકસ્સ ભિક્ખુસ્સ. **સેવનચિત્તં ઉપટ્ઠિતે**તિ ભુમ્મત્થે પચ્ચત્તવચનં, સેવનચિત્તે પચ્ચુપટ્ઠિતેતિ અત્થો. **વચ્ચમગ્ગં અઙ્ગજાતં પવેસેન્તસ્સા**તિ યેન મગ્ગેન વચ્ચં નિક્ખમતિ તં મગ્ગં અત્તનો અઙ્ગજાતં પુરિસનિમિત્તં તિલફલમત્તમ્પિ પવેસેન્તસ્સ. **આપત્તિ પારાજિકસ્સા**તિ આપત્તિ પારાજિકા અસ્સ હોતીતિ અત્થો. અથ વા **આપત્તી**તિ આપજ્જનં હોતિ. **પારાજિકસ્સા**તિ પારાજિકધમ્મસ્સ. એસ નયો સબ્બત્થ.

૫૮. એવં સેવનચિત્તેનેવ પવેસેન્તસ્સ આપત્તિં દસ્સેત્વા ઇદાનિ યસ્મા તં પવેસનં નામ ન કેવલં અત્તૂપક્કમેનેવ, પરૂપક્કમેનાપિ હોતિ . તત્રાપિ ચ સાદિયન્તસ્સેવ આપત્તિ પટિસેવનચિત્તસમઙ્ગિસ્સ, ન ઇતરસ્સ. તસ્મા યે સદ્ધાપબ્બજિતા કુલપુત્તા સમ્માપટિપન્નકા પરૂપક્કમેન પવેસનેપિ સતિ ન સાદિયન્તિ, તેસં રક્ખણત્થં ‘‘**ભિક્ખુપચ્ચત્થિકા મનુસ્સિત્થિં**’’ન્તિઆદિમાહ.

તત્થ પટિપક્ખં અત્થયન્તિ ઇચ્છન્તીતિ **પચ્ચત્થિકા**, ભિક્ખૂ એવ પચ્ચત્થિકા **ભિક્ખુપચ્ચત્થિકા**; વિસભાગાનં વેરિભિક્ખૂનમેતં અધિવચનં. **મનુસ્સિત્થિં ભિક્ખુસ્સ સન્તિકે આનેત્વા**તિ ઇસ્સાપકતા તં ભિક્ખું નાસેતુકામા આમિસેન વા ઉપલાપેત્વા મિત્તસન્થવવસેન વા ‘‘ઇદં અમ્હાકં કિચ્ચં કરોહી’’તિ વત્વા કઞ્ચિ મનુસ્સિત્થિં રત્તિભાગે તસ્સ ભિક્ખુસ્સ વસનોકાસં આનેત્વા. **વચ્ચમગ્ગેન અઙ્ગજાતં અભિનિસીદેન્તી**તિ તં ભિક્ખું હત્થપાદસીસાદીસુ સુગ્ગહિતં નિપ્પરિપ્ફન્દં ગહેત્વા ઇત્થિયા વચ્ચમગ્ગેન તસ્સ ભિક્ખુનો અઙ્ગજાતં અભિનિસીદેન્તિ; સમ્પયોજેન્તીતિ અત્થો.

સો ચેતિઆદીસુ સો ચે ભિક્ખુ વચ્ચમગ્ગબ્ભન્તરં અત્તનો અઙ્ગજાતસ્સ પવેસનં સાદિયતિ અધિવાસેતિ તસ્મિં ખણે સેવનચિત્તં ઉપટ્ઠાપેતિ. પવિટ્ઠં સાદિયતિ અધિવાસેતિ, પવિટ્ઠકાલે સેવનચિત્તં ઉપટ્ઠાપેતિ. ઠિતં સાદિયતિ અધિવાસેતિ, ઠાનપ્પત્તકાલે સુક્કવિસ્સટ્ઠિસમયે સેવનચિત્તં ઉપટ્ઠાપેતિ. ઉદ્ધરણં સાદિયતિ અધિવાસેતિ, નીહરણકાલે પટિસેવનચિત્તં ઉપટ્ઠાપેતિ. એવં ચતૂસુ ઠાનેસુ સાદિયન્તો ''મમ વેરિસમણેહિ ઇદં કત''ન્તિ વત્તું ન લભતિ, પારાજિકાપત્તિમેવ આપજ્જતિ. યથા ચ ઇમાનિ ચત્તારિ સાદિયન્તો આપજ્જતિ; એવં પુરિમં એકં અસાદિયિત્વા તીણિ સાદિયન્તોપિ, દ્વે અસાદિયિત્વા દ્વે સાદિયન્તોપિ, તીણિ અસાદિયિત્વા એકં સાદિયન્તોપિ આપજ્જતિયેવ. સબ્બસો પન અસાદિયન્તો આસીવિસમુખં વિય અઙ્ગારકાસું વિય ચ પવિટ્ઠં અઙ્ગજાતં મઞ્ઞમાનો નાપજ્જતિ. તેન વુત્તં – ''**પવેસનં ન સાદિયતિ…પે॰… ઉદ્ધરણં ન સાદિયતિ, અનાપત્તી**''તિ. ઇમઞ્હિ એવરૂપં આરદ્ધવિપસ્સકં કાયે ચ જીવિતે ચ અનપેક્ખં એકાદસહિ અગ્ગીહિ સમ્પજ્જલિતાનિ ચ સબ્બાયતનાનિ ઉક્ખિત્તાસિકે વિય ચ વધકે પઞ્ચ કામગુણે પસ્સન્તં પુગ્ગલં રક્ખન્તો ભગવા પચ્ચત્થિકાનઞ્ચસ્સ મનોરથવિઘાતં કરોન્તો ઇમં ''પવેસનં ન સાદિયતી''તિઆદિકં ચતુક્કં નીહરિત્વા ઠપેસીતિ.

પઠમચતુક્કકથા નિટ્ઠિતા.

એકૂનસત્તતિદ્વિસતચતુક્કકથા

૫૯-૬૦. એવં પઠમચતુક્કં દસ્સેત્વા ઇદાનિ યસ્મા ભિક્ખુપચ્ચત્થિકા ઇત્થિં આનેત્વા ન કેવલં વચ્ચમગ્ગેનેવ અભિનિસીદેન્તિ, અથ ખો પસ્સાવમગ્ગેનપિ મુખેનપિ. ઇત્થિં આનેત્વાપિ ચ કેચિ જાગરન્તિં આનેન્તિ, કેચિ સુત્તં, કેચિ મત્તં, કેચિ ઉમ્મત્તં, કેચિ પમત્તં અઞ્ઞવિહિતં વિક્ખિત્તચિત્તન્તિ અત્થો. કેચિ મતં અક્ખાયિતં, સોણસિઙ્ગાલાદીહિ અક્ખાયિતનિમિત્તન્તિ અત્થો. કેચિ મતં યેભુય્યેન અક્ખાયિતં, યેભુય્યેન અક્ખાયિતા નામ યસ્સા નિમિત્તે વચ્ચમગ્ગે પસ્સાવમગ્ગે મુખે વા બહુતરો ઓકાસો અક્ખાયિતો હોતિ. કેચિ મતં યેભુય્યેન ખાયિતં, યેભુય્યેન ખાયિતા નામ યસ્સા વચ્ચમગ્ગાદિકે નિમિત્તે બહું ખાયિતં હોતિ, અપ્પં અક્ખાયિતં. ન કેવલઞ્ચ મનુસ્સિત્થિમેવ આનેન્તિ, અથ ખો અમનુસ્સિત્થિમ્પિ તિરચ્છાનગતિત્થિમ્પિ. ન કેવલઞ્ચ વુત્તપ્પકારં ઇત્થિમેવ, ઉભતોબ્યઞ્જનકમ્પિ પણ્ડકમ્પિ પુરિસમ્પિ આનેન્તિ. તસ્મા તેસં વસેન અઞ્ઞાનિપિ ચતુક્કાનિ દસ્સેન્તો ''**ભિક્ખુપચ્ચત્થિકા મનુસ્સિત્થિં જાગરન્તિ**''ન્તિઆદિમાહ.

તત્થ પાળિયા અસમ્મોહત્થં વુત્તચતુક્કાનિ એવં સઙ્ખ્યાતો વેદિતબ્બાનિ – મનુસ્સિત્થિયા તિણ્ણં મગ્ગાનં વસેન તીણિ સુદ્ધિકચતુક્કાનિ, તીણિ જાગરન્તીચતુક્કાનિ, તીણિ સુત્તચતુક્કાનિ, તીણિ મત્તચતુક્કાનિ, તીણિ ઉમ્મત્તચતુક્કાનિ, તીણિ પમત્તચતુક્કાનિ, તીણિ મતઅક્ખાયિતચતુક્કાનિ, તીણિ યેભુય્યેન અક્ખાયિતચતુક્કાનિ, તીણિ યેભુય્યેન ખાયિતચતુક્કાનીતિ સત્તવીસતિ ચતુક્કાનિ. તથા અમનુસ્સિત્થિયા; તથા તિરચ્છાનગતિત્થિયાતિ ઇત્થિવારે એકાસીતિ ચતુક્કાનિ. યથા ચ ઇત્થિવારે એવં ઉભતોબ્યઞ્જનકવારે. પણ્ડકપુરિસવારેસુ પન દ્વિન્નં મગ્ગાનં વસેન ચતુપણ્ણાસ ચતુપણ્ણાસ હોન્તિ. એવં સબ્બાનિપિ દ્વેસતાનિ, સત્તતિ ચ ચતુક્કાનિ હોન્તિ, તાનિ ઉત્તાનત્થાનિયેવ.

સબ્બવારેસુ પનેત્થ ''**મતં યેભુય્યેન અક્ખાયિતં ખાયિત**''ન્તિ એતસ્મિં ઠાને અયં વિનિચ્છયો – તમ્બપણ્ણિદીપે કિર દ્વે વિનયધરા સમાનાચરિયકા થેરા અહેસું – ઉપતિસ્સત્થેરો ચ, ફુસ્સદેવત્થેરો ચ. તે મહાભયે ઉપ્પન્ને વિનયપિટકં પરિહરન્તા રક્ખિંસુ. તેસુ ઉપતિસ્સત્થેરો બ્યત્તતરો. તસ્સાપિ દ્વે અન્તેવાસિકા અહેસું –

મહાપદુમત્થેરો ચ મહાસુમત્થેરો ચ. તેસુ મહાસુમત્થેરો નક્ખત્તું વિનયપિટકં અસ્સોસિ, મહાપદુમત્થેરો તેન સદ્ધિં નવક્ખત્તું, વિસુઞ્ચ એકકોવ નવક્ખત્તુન્તિ અટ્ઠારસક્ખત્તું અસ્સોસિ; અયમેવ તેસુ બ્યત્તતરો . તેસુ મહાસુમત્થેરો નવક્ખત્તું વિનયપિટકં સુત્વા આચરિયં મુઞ્ચિત્વા અપરગઙ્ગં અગમાસિ. તતો મહાપદુમત્થેરો આહ – ''સૂરો વત, રે, એસ વિનયધરો યો ધરમાનકંયેવ આચરિયં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞત્થ વસિતબ્બં મઞ્ઞતિ. નનુ આચરિયે ધરમાને વિનયપિટકઞ્ચ અટ્ઠકથા ચ અનેકક્ખત્તું ગહેત્વાપિ ન વિસ્સજ્જેતબ્બં, નિચ્ચકાલં સોતબ્બં, અનુસંવચ્છરં સજ્ઝાયિતબ્બ''ન્તિ.

એવં વિનયગરુકાનં ભિક્ખૂનં કાલે એકદિવસં ઉપતિસ્સત્થેરો મહાપદુમત્થેરપ્પમુખાનં પઞ્ચન્નં અન્તેવાસિકસતાનં પઠમપારાજિકસિક્ખાપદે ઇમં પદેસં વણ્ણેન્તો નિસિન્નો હોતિ. તં અન્તેવાસિકા પુચ્છિંસુ – ''ભન્તે, યેભુય્યેન અક્ખાયિતે પારાજિકં, યેભુય્યેન ખાયિતે થુલ્લચ્ચયં, ઉપડ્ઢક્ખાયિતે કેન ભવિતબ્બ''ન્તિ? થેરો આહ – ''આવુસો, બુદ્ધા નામ પારાજિકં પઞ્ઞપેન્તા ન સાવસેસં કત્વા પઞ્ઞપેન્તિ, અનવસેસંયેવ કત્વા સબ્બં પરિયાદિયિત્વા સોતં છિન્દિત્વા પારાજિકવત્થુસ્મિં પારાજિકમેવ પઞ્ઞપેન્તિ. ઇદઞ્હિ સિક્ખાપદં લોકવજ્જં, ન પણ્ણત્તિવજ્જં. તસ્મા યદિ ઉપડ્ઢક્ખાયિતે પારાજિકં ભવેય્ય, પઞ્ઞપેય્ય સમ્માસમ્બુદ્ધો. પારાજિકચ્છાયા પનેત્થ ન દિસ્સતિ, થુલ્લચ્ચયમેવ દિસ્સતી''તિ.

અપિચ મતસરીરે પારાજિકં પઞ્ઞપેન્તો ભગવા યેભુય્યેન અક્ખાયિતે ઠપેસિ ''તતો પરં પારાજિકં નત્થી''તિ દસ્સેતું. થુલ્લચ્ચયં પઞ્ઞપેન્તો યેભુય્યેન ખાયિતે ઠપેસિ ''તતો પરં થુલ્લચ્ચયં નત્થી''તિ દસ્સેતુન્તિપિ વેદિતબ્બં. ખાયિતાખાયિતઞ્ચ નામેતં મતસરીરસ્મિંયેવ વેદિતબ્બં, ન જીવમાને. જીવમાને હિ નખપિટ્ઠિપ્પમાણેપિ છવિમંસે વા ન્હારુમ્હિ વા સતિ પારાજિકમેવ હોતિ. યદિપિ નિમિત્તં સબ્બસો ખાયિતં છવિચમ્મં નત્થિ, નિમિત્તસણ્ઠાનં પઞ્ઞાયતિ, પવેસનં જાયતિ, પારાજિકમેવ. નિમિત્તસણ્ઠાનં પન અનવસેસેત્વા સબ્બસ્મિં નિમિત્તે છિન્દિત્વા સમન્તતો તચ્છેત્વા ઉપ્પાટિતે વણસઙ્ખેપવસેન થુલ્લચ્ચયં. નિમિત્તતો પતિતાય મંસપેસિયા ઉપક્કમન્તસ્સ દુક્કટં. મતસરીરે પન યદિપિ સબ્બં સરીરં ખાયિતં હોતિ, યદિપિ અક્ખાયિતં, તયો પન મગ્ગા અક્ખાયિતા, તેસુ ઉપક્કમન્તસ્સ પારાજિકં. યેભુય્યેન અક્ખાયિતે પારાજિકમેવ. ઉપડ્ઢક્ખાયિતે ચ યેભુય્યેન ખાયિતે ચ થુલ્લચ્ચયં.

મનુસ્સાનં જીવમાનકસરીરે અક્ખિનાસકણ્ણચ્છિદ્દવત્થિકોસેસુ સત્થકાદીહિ કતવણે વા મેથુનરાગેન તિલફલમત્તમ્પિ અઙ્ગજાતં પવેસેન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયમેવ. અવસેસસરીરે ઉપકચ્છકાદીસુ દુક્કટં. મતે અલ્લસરીરે પારાજિકક્ખેત્તે પારાજિકં, થુલ્લચ્ચયક્ખેત્તે થુલ્લચ્ચયં, દુક્કટક્ખેત્તે દુક્કટં. યદા પન સરીરં ઉદ્ધુમાતકં હોતિ કુથિતં નીલમક્ખિકસમાકિણ્ણં કિમિકુલસમાકુલં નવહિ વણમુખેહિ પગ્ઘળિતપુબ્બકુણપભાવેન ઉપગન્તુમ્પિ અસક્કુણેય્યં, તદા પારાજિકવત્થુઞ્ચ થુલ્લચ્ચયવત્થુઞ્ચ વિજહતિ; તાદિસે સરીરે યત્થ કત્થચિ ઉપક્કમતો દુક્કટમેવ. તિરચ્છાનગતાનં હત્થિ-અસ્સ-ગોણ-ગદ્રભ-ઓટ્ઠમહિંસાદીનં નાસાય થુલ્લચ્ચયં. વત્થિકોસે થુલ્લચ્ચયમેવ. સબ્બેસમ્પિ તિરચ્છાનગતાનં અક્ખિકણ્ણવણેસુ દુક્કટં, અવસેસસરીરેપિ દુક્કટમેવ. મતાનં અલ્લસરીરે પારાજિકક્ખેત્તે પારાજિકં, થુલ્લચ્ચયક્ખેત્તે થુલ્લચ્ચયં, દુક્કટક્ખેત્તે દુક્કટં.

કુથિતકુણપે પન પુબ્બે વુત્તનયેનેવ સબ્બત્થ દુક્કટં. કાયસંસગ્ગરાગેન વા મેથુનરાગેન વા જીવમાનકપુરિસસ્સ વત્થિકોસં અપ્પવેસેન્તો નિમિત્તેન નિમિત્તં છુપતિ, દુક્કટં. મેથુનરાગેન ઇત્થિયા અપ્પવેસેન્તો નિમિત્તેન નિમિત્તં છુપતિ, થુલ્લચ્ચયં. મહાઅટ્ઠકથાયં પન ''ઇત્થિનિમિત્તં મેથુનરાગેન મુખેન છુપતિ

થુલ્લચ્ચય''ન્તિ વુત્તં. ચમ્મક્ખન્ધકે ''છબ્બગ્ગિયા ભિક્ખૂ અચિરવતિયા નદિયા ગાવીનં તરન્તીનં વિસાણેસુપિ ગણ્હન્તિ, કણ્ણેસુપિ ગણ્હન્તિ, ગીવાયપિ ગણ્હન્તિ, છેપ્પાયપિ ગણ્હન્તિ, પિટ્ઠિમ્પિ અભિરુહન્તિ, રત્તચિત્તાપિ અઙ્ગજાતં છુપન્તી''તિ (મહાવ॰ ૨૫૨) ઇમિસ્સા અટ્ઠુપ્પત્તિયા અવિસેસેન વુત્તં – ''ન ચ, ભિક્ખવે, રત્તચિત્તેન અઙ્ગજાતં છુપિતબ્બં, યો છુપેય્ય, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ (મહાવ॰ ૨૫૨). તં સબ્બમ્પિ સંસન્દિત્વા યથા ન વિરુજ્ઝતિ તથા ગહેતબ્બં. કથઞ્ચ ન વિરુજ્ઝતિ? યં તાવ મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તં ''મેથુનરાગેન મુખેન છુપતી''તિ. તત્ર કિર નિમિત્તમુખં મુખન્તિ અધિપ્પેતં. ''મેથુનરાગેના''તિ ચ વુત્તત્તાપિ અયમેવ તત્થ અધિપ્પાયોતિ વેદિતબ્બો. ન હિ ઇત્થિનિમિત્તે પકતિમુખેન મેથુનુપક્કમો હોતિ. ખન્ધકેપિ યે પિટ્ઠિં અભિરુહન્તા મેથુનરાગેન અઙ્ગજાતેન અઙ્ગજાતં છુપિંસુ, તે સન્ધાય થુલ્લચ્ચયં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ઇતરથા હિ દુક્કટં સિયા. કેચિ પનાહુ ''ખન્ધકેપિ મુખેનેવ છુપનં સન્ધાય ઓળારિકત્તા કમ્મસ્સ થુલ્લચ્ચયં વુત્તં. અટ્ઠકથાયમ્પિ તં સન્ધાયભાસિતં ગહેત્વાવ મેથુનરાગેન મુખેન છુપતિ થુલ્લચ્ચયન્તિ વુત્ત''ન્તિ. તસ્મા સુટ્ઠુ સલ્લક્ખેત્વા ઉભોસુ વિનિચ્છયેસુ યો યુત્તતરો સો ગહેતબ્બો. વિનયઞ્ઞૂ પન પુરિમં પસંસન્તિ. કાયસંસગ્ગરાગેન પન પકતિમુખેન વા નિમિત્તમુખેન વા ઇત્થિનિમિત્તં છુપન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસો. તિરચ્છાનગતિત્થિયા પસ્સાવમગ્ગં નિમિત્તમુખેન છુપન્તસ્સ વુત્તનયેનેવ થુલ્લચ્ચયં. કાયસંસગ્ગરાગેન દુક્કટન્તિ.

એકૂનસત્તતિદ્વિસતચતુક્કકથા નિટ્ઠિતા.

સન્થતચતુક્કભેદકથા

૬૧-૬૨. એવં ભગવા પટિપન્નકસ્સ ભિક્ખુનો રક્ખણત્થં સત્તતિદ્વિસતચતુક્કાનિ નીહરિત્વા ''ઇદાનિ યે અનાગતે પાપભિક્ખૂ 'સન્થતં ઇમં ન કિઞ્ચિ ઉપાદિન્નકં ઉપાદિન્નકેન ફુસતિ, કો એત્થ દોસો'તિ સઞ્ચિચ્ચ લેસં ઓડ્ડેસ્સન્તિ, તેસં સાસને પતિટ્ઠા એવ ન ભવિસ્સતી''તિ દિસ્વા તેસુ સત્તતિદ્વિસતચતુક્કેસુ એકમેકં ચતુક્કં ચતૂહિ સન્થતાદિભેદેહિ ભિન્દિત્વા દસ્સેન્તો **ભિક્ખુપચ્ચત્થિકા મનુસ્સિત્થિં ભિક્ખુસ્સ સન્તિકે આનેત્વા વચ્ચમગ્ગેન પસ્સાવમગ્ગેન મુખેન અઙ્ગજાતં અભિનિસીદેન્તિ સન્થતાય અસન્થતસ્સા**તિઆદિમાહ.

તત્થ **સન્થતાય અસન્થતસ્સા**તિઆદીસુ સન્થતાય ઇત્થિયા વચ્ચમગ્ગેન પસ્સાવમગ્ગેન મુખેન અસન્થતસ્સ ભિક્ખુસ્સ અઙ્ગજાતં અભિનિસીદેન્તીતિ ઇમિના નયેન યોજના વેદિતબ્બા. તત્થ **સન્થતા** નામ યસ્સા તીસુ મગ્ગેસુ યો કોચિ મગ્ગો પલિવેઠેત્વા વા અન્તો વા પવેસેત્વા યેન કેનચિ વત્થેન વા પણ્ણેન વા વાકપટ્ટેન વા ચમ્મેન વા તિપુસીસાદીનં પટ્ટેન વા પટિચ્છન્નો. **સન્થતો** નામ યસ્સ અઙ્ગજાતં તેસંયેવ વત્થાદીનં યેન કેનચિ પટિચ્છન્નં. તત્થ ઉપાદિન્નકેન વા અનુપાદિન્નકં ઘટ્ટિયતુ, અનુપાદિન્નકેન વા ઉપાદિન્નકં, અનુપાદિન્નકેન વા અનુપાદિન્નકં, ઉપાદિન્નકેન વા ઉપાદિન્નકં, સચે યત્તકે પવિટ્ઠે પારાજિકં હોતીતિ વુત્તં, તત્તકં પવિસતિ, સબ્બત્થ સાદિયન્તસ્સ પારાજિકક્ખેત્તે પારાજિકં; થુલ્લચ્ચયક્ખેત્તે થુલ્લચ્ચયં, દુક્કટક્ખેત્તે દુક્કટમેવ હોતિ. સચે ઇત્થિનિમિત્તં ખાણું કત્વા સન્થતં, ખાણું ઘટ્ટેન્તસ્સ દુક્કટં. સચે પુરિસનિમિત્તં ખાણું કત્વા સન્થતં, ખાણું પવેસેન્તસ્સ દુક્કટં. સચે ઉભયં ખાણું કત્વા સન્થતં, ખાણુના ખાણું ઘટ્ટેન્તસ્સ દુક્કટં. સચે ઇત્થિનિમિત્તે વેળુનળપબ્બાદીનં કિઞ્ચિ પક્ખિત્તં, તસ્સ હેટ્ઠાભાગં ચેપિ ફુસન્તો તિલફલમત્તં પવેસેતિ, પારાજિકં. ઉપરિભાગં ચેપિ ઉભોસુ પસ્સેસુ એકપસ્સં ચેપિ ફુસન્તો પવેસેતિ, પારાજિકં. ચત્તારિપિ પસ્સાનિ અફુસન્તો પવેસેત્વા તસ્સ તલં ચેપિ ફુસતિ, પારાજિકં. યદિ પન પસ્સેસુ વા તલે વા અફુસન્તો આકાસગતમેવ કત્વા પવેસેત્વા નીહરતિ, દુક્કટં. બહિદ્ધા ખાણુકે ફુસતિ દુક્કટમેવ. યથા ચ ઇત્થિનિમિત્તે વુત્તં, એવં સબ્બત્થ લક્ખણં વેદિતબ્બન્તિ.

સન્થતચતુક્કભેદકથા નિટ્ઠિતા.

ભિક્ખુપચ્ચત્થિકચતુક્કભેદવણ્ણના

૬૩-૬૪. એવં સન્થતચતુક્કભેદં વત્વા ઇદાનિ યસ્મા ન કેવલં મનુસ્સિત્થિઆદિકે ભિક્ખુસ્સ એવ સન્તિકે આનેન્તિ. અથ ખો ભિક્ખુમ્પિ તાસં સન્તિકે આનેન્તિ, તસ્મા તપ્પભેદં દસ્સેન્તો ''**ભિક્ખુપચ્ચત્થિકા ભિક્ખું મનુસ્સિત્થિયા સન્તિકે**''તિ આદિના નયેન સબ્બાનિ તાનિ ચતુક્કાનિ પુનપિ નીહરિત્વા દસ્સેસિ. તેસુ વિનિચ્છયો વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બોતિ.

ભિક્ખુપચ્ચત્થિકવસેન ચતુક્કભેદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રાજપચ્ચત્થિકાદિચતુક્કભેદકથા

૬૫. યસ્મા પન ન ભિક્ખુપચ્ચત્થિકા એવ એવં કરોન્તિ, રાજપચ્ચત્થિકાદયોપિ કરોન્તિ. તસ્મા તમ્પિ પભેદં દસ્સેન્તો ''**રાજપચ્ચત્થિકા**''તિઆદિમાહ. તત્થ રાજાનો એવ પચ્ચત્થિકા **રાજપચ્ચત્થિકા**. તે ચ સયં આનેન્તાપિ અઞ્ઞેહિ આણાપેન્તાપિ આનેન્તિયેવાતિ વેદિતબ્બા. ચોરા એવ પચ્ચત્થિકા **ચોરપચ્ચત્થિકા**. **ધુત્તા**તિ મેથુનુપસંહિતખિડ્ડાપસુતા નાગરિકકેરાટિયપુરિસા, ઇત્થિધુત્તસુરાધુત્તાદયો વા; ધુત્તા એવ પચ્ચત્થિકા **ધુત્તપચ્ચત્થિકા**. ગન્ધન્તિ હદયં વુચ્ચતિ, તં ઉપ્પાટેન્તીતિ ઉપ્પલગન્ધા, ઉપ્પલગન્ધા એવ પચ્ચત્થિકા **ઉપ્પલગન્ધપચ્ચત્થિકા**. એતે કિર ન કસિવણિજ્જાદીહિ જીવન્તિ, પન્થઘાતગામઘાતાદીનિ કત્વા પુત્તદારં પોસેન્તિ. તે કમ્મસિદ્ધિં પત્થયમાના દેવતાનં આયાચેત્વા તાસં બલિકમ્મત્થં મનુસ્સાનં હદયં ઉપ્પાટેન્તિ. સબ્બકાલે ચ મનુસ્સા દુલ્લભા. ભિક્ખૂ પન અરઞ્ઞે વિહરન્તા સુલભા હોન્તિ. તે સીલવન્તં ભિક્ખું ગહેત્વા ''સીલવતો વધો નામ ભારિયો હોતી''તિ મઞ્ઞમાના તસ્સ સીલવિનાસનત્થં મનુસ્સિત્થિઆદિકે વા આનેન્તિ; તં વા તત્થ નેન્તિ. અયમેત્થ વિસેસો. સેસં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. ભિક્ખુપચ્ચત્થિકવારે વુત્તનયેનેવ ચ ઇમેસુ ચતૂસુપિ વારેસુ ચતુક્કાનિ વેદિતબ્બાનિ. પાળિયં પન સંખિત્તેન વુત્તાનિ.

સબ્બાકારેન ચતુક્કભેદકથા નિટ્ઠિતા.

આપત્તાનાપત્તિવારવણ્ણના

૬૬. ઇદાનિ યં વુત્તં ''મનુસ્સિત્થિયા તયો મગ્ગે મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તસ્સા''તિઆદિ, એત્થ અસમ્મોહત્થં ''**મગ્ગેન મગ્ગ**''ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **મગ્ગેન મગ્ગ**ન્તિ ઇત્થિયા તીસુ મગ્ગેસુ અઞ્ઞતરેન મગ્ગેન અત્તનો અઙ્ગજાતં પવેસેતિ અથ વા સમ્ભિન્નેસુ દ્વીસુ મગ્ગેસુ પસ્સાવમગ્ગેન વચ્ચમગ્ગં વચ્ચમગ્ગેન વા પસ્સાવમગ્ગં પવેસેતિ. **મગ્ગેન અમગ્ગ**ન્તિ પસ્સાવાદિમગ્ગેન પવેસેત્વા તસ્સ સામન્તા વણેન નીહરતિ. **અમગ્ગેન મગ્ગ**ન્તિ મગ્ગસામન્તેન વણેન પવેસેત્વા મગ્ગેન નીહરતિ. **અમગ્ગેન અમગ્ગ**ન્તિ દ્વીસુ સમ્ભિન્નવણેસુ એકેન વણેન પવેસેત્વા દુતિયેન નીહરતિ. ઇમસ્સ સુત્તસ્સ અનુલોમવસેન સબ્બત્થ વણસઙ્ખેપે થુલ્લચ્ચયં વેદિતબ્બં.

ઇદાનિ યં પરતો વક્ખતિ ''અનાપત્તિ અજાનન્તસ્સ અસાદિયન્તસ્સા''તિ, તત્થ અસમ્મોહત્થં ''**ભિક્ખુ સુત્તભિક્ખુમ્હી**''તિઆદિમાહ. તત્રાયં અધિપ્પાયો – યો પટિબુદ્ધો સાદિયતિ સો ''સુત્તમ્હિ મયિ એસો વિપ્પટિપજ્જિ, નાહં જાનામી''તિ ન મુચ્ચતિ. **ઉભો નાસેતબ્બા**તિ ચેત્થ દ્વેપિ લિઙ્ગનાસનેન નાસેતબ્બા. તત્ર દૂસકસ્સ

પટિઞ્ઞાકરણં નત્થિ, દૂસિતો પુચ્છિત્વા પટિઞ્ઞાય નાસેતબ્બો. સચે ન સાદિયતિ, ન નાસેતબ્બો. એસ નયો સામણેરવારેપિ.

એવં તત્થ તત્થ તં તં આપત્તિઞ્ચ અનાપત્તિઞ્ચ દસ્સેત્વા ઇદાનિ અનાપત્તિમેવ દસ્સેન્તો ''**અનાપત્તિ અજાનન્તસ્સા**''તિઆદિમાહ. તત્થ **અજાનન્તો** નામ યો મહાનિદ્દં ઓક્કન્તો પરેન કતં ઉપક્કમમ્પિ ન જાનાતિ વેસાલિયં મહાવને દિવાવિહારગતો ભિક્ખુ વિય. એવરૂપસ્સ અનાપત્તિ. વુત્તમ્પિ ચેતં – '''નાહં ભગવા જાનામી'તિ; 'અનાપત્તિ, ભિક્ખુ, અજાનન્તસ્સા'''તિ (પારા॰ ૭૫). **અસાદિયન્તો** નામ યો જાનિત્વાપિ ન સાદિયતિ, તત્થેવ સહસા વુટ્ઠિતભિક્ખુ વિય. વુત્તમ્પિ ચેતં – '''નાહં ભગવા સાદિયિ'ન્તિ. 'અનાપત્તિ, ભિક્ખુ, અસાદિયન્તસ્સા''તિ.

ઉમ્મત્તકો નામ પિત્તુમ્મત્તકો. દુવિધઞ્હિ પિત્તં – બદ્ધપિત્તં, અબદ્ધપિત્તઞ્ચાતિ. તત્થ અબદ્ધપિત્તં લોહિતં વિય સબ્બઙ્ગગતં, તમ્હિ કુપિતે સત્તાનં કણ્ડુકચ્છુસરીરકમ્પાદીનિ હોન્તિ. તાનિ ભેસજ્જકિરિયાય વૂપસમન્તિ. બદ્ધપિત્તં પન પિત્તકોસકે ઠિતં. તમ્હિ કુપિતે સત્તા ઉમ્મત્તકા હોન્તિ વિપલ્લત્થસઞ્ઞા હિરોત્તપ્પં છડ્ડેત્વા અસારુપ્પાચારં ચરન્તિ. લહુકગરુકાનિ સિક્ખાપદાનિ મદ્દન્તાપિ ન જાનન્તિ. ભેસજ્જકિરિયાયપિ અતેકિચ્છા હોન્તિ. એવરૂપસ્સ ઉમ્મત્તકસ્સ અનાપત્તિ.

ખિત્તચિત્તો નામ વિસ્સટ્ઠચિત્તો યક્ખુમ્મત્તકો વુચ્ચતિ. યક્ખા કિર ભેરવાનિ વા આરમ્મણાનિ દસ્સેત્વા મુખેન હત્થં પવેસેત્વા હદયરૂપં વા મદ્દન્તા સત્તે વિક્ખિત્તચિત્તે વિપલ્લત્થસઞ્ઞે કરોન્તિ. એવરૂપસ્સ ખિત્તચિત્તસ્સ અનાપત્તિ. તેસં પન ઉભિન્નં અયં વિસેસો – પિત્તુમ્મત્તકો નિચ્ચમેવ ઉમ્મત્તકો હોતિ, પકતિસઞ્ઞં ન લભતિ. યક્ખુમ્મત્તકો અન્તરન્તરા પકતિસઞ્ઞં પટિલભતીતિ. ઇધ પન પિત્તુમ્મત્તકો વા હોતુ યક્ખુમ્મત્તકો વા, યો સબ્બસો મુટ્ઠસ્સતિ કિઞ્ચિ ન જાનાતિ, અગ્ગિમ્પિ સુવણ્ણમ્પિ ગૂથમ્પિ ચન્દનમ્પિ એકસદિસં મદ્દન્તોવ વિચરતિ, એવરૂપસ્સ અનાપત્તિ. અન્તરન્તરા સઞ્ઞં પટિલભિત્વા ઞત્વા કરોન્તસ્સ પન આપત્તિયેવ.

વેદનાટ્ટો નામ યો અધિમત્તાય દુક્ખવેદનાય આતુરો કિઞ્ચિ ન જાનાતિ, એવરૂપસ્સ અનાપત્તિ.

આદિકમ્મિકો નામ યો તસ્મિં તસ્મિં કમ્મે આદિભૂતો. ઇધ પન સુદિન્નત્થેરો આદિકમ્મિકો, તસ્સ અનાપત્તિ. અવસેસાનં મક્કટીસમણવજ્જિપુત્તકાદીનં આપત્તિયેવાતિ.

પદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પકિણ્ણકકથા

ઇમસ્મિં પન સિક્ખાપદે કોસલ્લત્થં ઇદં **પકિણ્ણકં**વેદિતબ્બં –

''સમુટ્ઠાનઞ્ચ કિરિયા, અથો સઞ્ઞા સચિત્તકં;
લોકવજ્જઞ્ચ કમ્મઞ્ચ, કુસલં વેદનાય ચા''તિ.

તત્થ ''**સમુટ્ઠાન**''ન્તિ સબ્બસઙ્ગાહકવસેન છ સિક્ખાપદસમુટ્ઠાનાનિ. તાનિ **પરિવારે** આવિ ભવિસ્સન્તિ. સમાસતો પન સિક્ખાપદં નામ – અત્થિ છસમુટ્ઠાનં, અત્થિ ચતુસમુટ્ઠાનં, અત્થિ તિસમુટ્ઠાનં, અત્થિ કથિનસમુટ્ઠાનં,

અત્થિ એળકલોમસમુટ્ઠાનં, અત્થિ ધુરનિક્ખેપાદિસમુટ્ઠાનન્તિ.

તત્રાપિ કિઞ્ચિ કિરિયતો સમુટ્ઠાતિ, કિઞ્ચિ અકિરિયતો સમુટ્ઠાતિ, કિઞ્ચિ કિરિયાકિરિયતો સમુટ્ઠાતિ, કિઞ્ચિ સિયા કિરિયતો, સિયા અકિરિયતો સમુટ્ઠાતિ, કિઞ્ચિ સિયા કિરિયતો સિયા કિરિયાકિરિયતો સમુટ્ઠાતિ.

તત્રાપિ અત્થિ સઞ્ઞાવિમોક્ખં, અત્થિ નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં. તત્થ યં ચિત્તઙ્ગં લભતિયેવ, તં સઞ્ઞાવિમોક્ખં; ઇતરં નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં.

પુન અત્થિ સચિત્તકં, અત્થિ અચિત્તકં. યં સહેવ ચિત્તેન આપજ્જતિ, તં સચિત્તકં; યં વિનાપિ ચિત્તેન આપજ્જતિ, તં અચિત્તકં . તં સબ્બમ્પિ લોકવજ્જં પણ્ણત્તિવજ્જન્તિ દુવિધં. તેસં લક્ખણં વુત્તમેવ.

કમ્મકુસલવેદનાવસેનાપિ ચેત્થ અત્થિ સિક્ખાપદં કાયકમ્મં, અત્થિ વચીકમ્મં. તત્થ યં કાયદ્વારિકં, તં કાયકમ્મં; યં વચીદ્વારિકં, તં વચીકમ્મન્તિ વેદિતબ્બં. અત્થિ પન સિક્ખાપદં કુસલં, અત્થિ અકુસલં, અત્થિ અબ્યાકતં. દ્વત્તિંસેવ હિ આપત્તિસમઉટ્ઠાપકચિત્તાનિ – અટ્ઠ કામાવચરકુસલાનિ, દ્વાદસ અકુસલાનિ, દસ કામાવચરકિરિયચિત્તાનિ, કુસલતો ચ કિરિયતો ચ દ્વે અભિઞ્ઞાચિત્તાનીતિ. તેસુ યં કુસલચિત્તેન આપજ્જતિ, તં કુસલં; ઇતરેહિ ઇતરં. અત્થિ ચ સિક્ખાપદં તિવેદનં, અત્થિ દ્વિવેદનં, અત્થિ એકવેદનં. તત્થ યં આપજ્જન્તો તીસુ વેદનાસુ અઞ્ઞતરવેદનાસમઙ્ગી હુત્વા આપજ્જતિ, તં તિવેદનં; યં આપજ્જન્તો સુખસમઙ્ગી વા ઉપેક્ખાસમઙ્ગી વા આપજ્જતિ, તં દ્વિવેદનં; યં આપજ્જન્તો દુક્ખવેદનાસમઙ્ગીયેવ આપજ્જતિ, તં એકવેદનન્તિ વેદિતબ્બં. એવં –

''સમુટ્ઠાનઞ્ચ કિરિયા, અથો સઞ્ઞા સચિત્તકં;
લોકવજ્જઞ્ચ કમ્મઞ્ચ, કુસલં વેદનાય ચા''તિ.

ઇમં પકિણ્ણકં વિદિત્વા તેસુ સમુટ્ઠાનાદીસુ ઇદં સિક્ખાપદં સમુટ્ઠાનતો એકસમુટ્ઠાનં. અઙ્ગવસેન દુકસમુટ્ઠાનં, કાયચિત્તતો સમુટ્ઠાતિ. કિરિયસમુટ્ઠાનઞ્ચ કરોન્તોયેવ હિ એતં આપજ્જતિ. મેથુનપટિસંયુત્તાય કામસઞ્ઞાય અભાવેન મુચ્ચનતો સઞ્ઞાવિમોક્ખં. ''અનાપત્તિ અજાનન્તસ્સ અસાદિયન્તસ્સા''તિ હિ વુત્તં. મેથુનચિત્તેનેવ નં આપજ્જતિ, ન વિના ચિત્તેનાતિ સચિત્તકં. રાગવસેનેવ આપજ્જિતબ્બતો લોકવજ્જં. કાયદ્વારેનેવ સમુટ્ઠાનતો કાયકમ્મં. ચિત્તં પનેત્થ અઙ્ગમત્તં હોતિ, ન તસ્સ વસેન કમ્મભાવો લબ્ભતિ. લોભચિત્તેન આપજ્જિતબ્બતો અકુસલચિત્તં. સુખસમઙ્ગી વા ઉપેક્ખાસમઙ્ગી વા તં આપજ્જતીતિ દ્વિવેદનન્તિ વેદિતબ્બં. સબ્બઞ્ચેતં આપત્તિયં યુજ્જતિ. સિક્ખાપદસીસેન પન **સબ્બઅટ્ઠકથાસુ**દેસના આરૂળ્હા, તસ્મા એવં વુત્તં.

પકિણ્ણકકથા નિટ્ઠિતા.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

મક્કટી વજ્જિપુત્તા ચ...પે૦... વુડ્ઢપબ્બજિતો મિગોતિ ઇદં કિં? ઇમા વિનીતવત્થૂનં ભગવતા સયં વિનિચ્છિતાનં તેસં તેસં વત્થૂનં ઉદ્દાનગાથા નામ. તાનિ વત્થૂનિ ''સુખં વિનયધરા ઉગ્ગણ્હિસ્સન્તી''તિ ધમ્મસઙ્ગાહકત્થેરેહિ ઠપિતાનિ. વત્થુગાથા પન ધરમાનેયેવ ભગવતિ ઉપાલિત્થેરેન ઠપિતા ''ઇમિના લક્ખણેન આયતિં વિનયધરા વિનયં વિનિચ્છિનિસ્સન્તી''તિ. તસ્મા એત્થ વુત્તલક્ખણં સાધુકં સલ્લક્ખેત્વા પઠમસિક્ખાપદં

વિનિચ્છિનિતબ્બં. દુતિયાદીનઞ્ચ વિનીતવત્થૂસુ વુત્તલક્ખણેન દુતિયાદીનિ. વિનીતવત્થૂનિ હિ સિપ્પિકાનં પટિચ્છન્નકરૂપાનિ વિય વિનયધરાનં પટિચ્છન્નકવત્થૂનિ હોન્તીતિ.

૬૭. તત્થ પુરિમાનિ દ્વે વત્થૂનિ અનુપઞ્ઞત્તિયંયેવ વુત્તત્થાનિ. તતિયે વત્થુમ્હિ **ગિહિલિઙ્ગેના**તિ ગિહિવેસેન ઓદાતવત્થો હુત્વા. ચતુત્થે નત્થિ કિઞ્ચિ વત્તબ્બં. તતો પરેસુ સત્તસુ વત્થૂસુ **કુસચીર**ન્તિ કુસે ગન્થેત્વા કતચીરં. **વાકચીરં** નામ તાપસાનં વક્કલં. **ફલકચીરં** નામ ફલકસણ્ઠાનાનિ ફલકાનિ સિબ્બિત્વા કતચીરં. **કેસકમ્બલો**તિ કેસેહિ તન્તે વાયિત્વા કતકમ્બલો. **વાલકમ્બલો**તિ ચમરવાલેહિ વાયિત્વા કતકમ્બલો. **ઉલૂકપક્ખિક**ન્તિ ઉલૂકસકુણસ્સ પક્ખેહિ કતનિવાસનં. **અજિનક્ખિપ**ન્તિ સલોમં સખુરં અજિનમિગચમ્મં. દ્વાદસમે વત્થુમ્હિ **સારત્તો**તિ કાયસંસગ્ગરાગેન સારત્તો; તં રાગં ઞત્વા ભગવા ''**આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સા**''તિ આહ.

૬૮. તેરસમે વત્થુમ્હિ **ઉપ્પલવણ્ણા**તિ સા થેરી સાવત્થિયં સેટ્ઠિધીતા સતસહસ્સકપ્પે અભિનીહારસમ્પન્ના. તસ્સા પકતિયાપિ અતિદસ્સનીયા નીલુપ્પલવણ્ણા કાયચ્છવિ, અબ્ભન્તરે પન કિલેસસન્તાપસ્સ અભાવેન અતિવિય વિરોચતિ. સા તાયેવ વણ્ણપોક્ખરતાય ''ઉપ્પલવણ્ણા''તિ નામં લભિ. **પટિબદ્ધચિત્તો**તિ ગિહિકાલતો પટ્ઠાય રત્તચિત્તો; સો કિર તસ્સા ઞાતિદારકો હોતિ. **અથ ખો**તિ અનન્તરત્થે નિપાતો; મઞ્ચકે નિસિન્નાનન્તરમેવાતિ વુત્તં હોતિ. દિવા બાહિરતો આગન્ત્વા દ્વારં પિધાય નિસિન્નાનઞ્હિ પઠમં અન્ધકારં હોતિ. સો યાવસ્સા તં અન્ધકારં ન નસ્સતિ, તાવદેવ એવમકાસીતિ અત્થો. **દૂસેસી**તિ પધંસેસિ. થેરી પન અનવજ્જા અત્તનો સમણસઞ્ઞં પચ્ચુપટ્ઠપેત્વા અસાદિયન્તી નિસીદિ અસદ્ધમ્માધિપ્પાયેન પરામટ્ઠા અગ્ગિક્ખન્ધ-સિલાથમ્ભ-ખદિરસારખાણુકા વિય. સોપિ અત્તનો મનોરથં પૂરેત્વા ગતો. તસ્સા થેરિયા દસ્સનપથં વિજહન્તસ્સેવ અયં મહાપથવી સિનેરુપબ્બતં ધારેતું સમત્થાપિ તં પાપપુરિસં બ્યામમત્તકળેવરં ધારેતું અસક્કોન્તી વિય ભિજ્જિત્વા વિવરમદાસિ. સો તઙ્ખણઞ્ઞેવ અવીચિજાલાનં ઇન્ધનભાવં અગમાસિ. ભગવા તં સુત્વા ''અનાપત્તિ, ભિક્ખવે, અસાદિયન્તિયા''તિ વત્વા થેરિં સન્ધાય **ધમ્મપદે** ઇમં ગાથં અભાસિ –

> ''વારિ પોક્ખરપત્તેવ, આરગ્ગેરિવ સાસપો;
> યો ન લિમ્પતિ કામેસુ, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૪૦૧);

૬૯. ચુદ્દસમે વત્થુમ્હિ **ઇત્થિલિઙ્ગં પાતુભૂત**ન્તિ રત્તિભાગે નિદ્દં ઓક્કન્તસ્સ પુરિસસણ્ઠાનં મસ્સુદાઠિકાદિ સબ્બં અન્તરહિતં ઇત્થિસણ્ઠાનં ઉપ્પન્નં. **તમેવ ઉપજ્ઝં તમેવ ઉપસમ્પદ**ન્તિ પુબ્બે ગહિતઉપજ્ઝાયમેવ પુબ્બે કતઉપસમ્પદમેવ અનુજાનામિ. પુન ઉપજ્ઝા ન ગહેતબ્બા; ઉપસમ્પદા ન કાતબ્બાતિ અત્થો. **તાનિયેવ વસ્સાની**તિ ભિક્ખુઉપસમ્પદતો પભુતિ યાવ વસ્સગણના, તંયેવ વસ્સગણનં અનુજાનામિ. ન ઇતો પટ્ઠાય વસ્સગણના કાતબ્બાતિ અત્થો. **ભિક્ખુનીહિ સઙ્ગમિતુ**ન્તિ ભિક્ખુનીહિ સદ્ધિં સઙ્ગમિતું સઙ્ગન્તું સમઙ્ગી ભવિતું અનુજાનામીતિ અત્થો. ઇદં વુત્તં હોતિ – અપ્પતિરૂપં દાનિસ્સા ભિક્ખૂનં મજ્ઝે વસિતું, ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વા ભિક્ખુનીહિ સદ્ધિં વસતૂતિ. **યા આપત્તિયો ભિક્ખૂનં ભિક્ખુનીહિ સાધારણા**તિ યા દેસનાગામિનિયો વા વુટ્ઠાનગામિનિયો વા આપત્તિયો ભિક્ખૂનં ભિક્ખુનીહિ સદ્ધિં સાધારણા. **તા આપત્તિયો ભિક્ખુનીનં સન્તિકે વુટ્ઠાતુ**ન્તિ તા સબ્બાપિ ભિક્ખુનીહિ કાતબ્બં વિનયકમ્મં કત્વા ભિક્ખુનીનં સન્તિકે વુટ્ઠાતું અનુજાનામીતિ અત્થો. **તાહિ આપત્તીહિ અનાપત્તી**તિ યા પન ભિક્ખૂનં ભિક્ખુનીહિ અસાધારણા સુક્કવિસ્સટ્ઠિ-આદિકા આપત્તિયો, તાહિ અનાપત્તિ. લિઙ્ગપરિવત્તનેન તા આપત્તિયો વુટ્ઠિતાવ હોન્તિ. પુન પકતિલિઙ્ગે ઉપ્પન્નેપિ તાહિ આપત્તીહિ તસ્સ અનાપત્તિયેવાતિ અયં તાવેત્થ પાળિવિનિચ્છયો.

અયં પન **પાળિમુત્તો ઓક્કન્તિકવિનિચ્છયો** – ઇમેસુ તાવ દ્વીસુ લિઙ્ગેસુ પુરિસલિઙ્ગં ઉત્તમં, ઇત્થિલિઙ્ગં હીનં; તસ્મા પુરિસલિઙ્ગં બલવઅકુસલેન અન્તરધાયતિ. ઇત્થિલિઙ્ગં દુબ્બલકુસલેન પતિટ્ઠાતિ. ઇત્થિલિઙ્ગં પન અન્તરધાયન્તં દુબ્બલઅકુસલેન અન્તરધાયતિ. પુરિસલિઙ્ગં બલવકુસલેન પતિટ્ઠાતિ. એવં ઉભયમ્પિ અકુસલેન અન્તરધાયતિ, કુસલેન પટિલબ્ભતિ.

તત્થ સચે દ્વિન્નં ભિક્ખૂનં એકતો સજ્ઝાયં વા ધમ્મસાકચ્છં વા કત્વા એકાગારે નિપજ્જિત્વા નિદ્દં ઓક્કન્તાનં એકસ્સ ઇત્થિલિઙ્ગં પાતુભવતિ, ઉભિન્નમ્પિ સહસેય્યાપત્તિ હોતિ. સો ચે પટિબુજ્ઝિત્વા અત્તનો તં વિપ્પકારં દિસ્વા દુક્ખી દુમ્મનો રત્તિભાગેયેવ ઇતરસ્સ આરોચેય્ય, તેન સમસ્સાસેતબ્બો – ''હોતુ, મા ચિન્તયિત્થ. વટ્ટસ્સેવેસો દોસો. સમ્માસમ્બુદ્ધેન દ્વારં દિન્નં, ભિક્ખુ વા હોતુ ભિક્ખુની વા, અનાવટો ધમ્મો અવારિતો સગ્ગમગ્ગો''તિ. સમસ્સાસેત્વા ચ એવં વત્તબ્બં – ''તુમ્હેહિ ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્તું વટ્ટતિ. અત્થિ વો કાચિ સન્દિટ્ઠા ભિક્ખુનિયો''તિ. સચસ્સા હોન્તિ તાદિસા ભિક્ખુનિયો અત્થીતિ, નો ચે હોન્તિ નત્થીતિ વત્વા સો ભિક્ખુ વત્તબ્બો – ''મમ સઙ્ગહં કરોથ; ઇદાનિ મં પઠમં ભિક્ખુનુપસ્સયં નેથા''તિ. તેન ભિક્ખુના તં ગહેત્વા તસ્સા વા સન્દિટ્ઠાનં અત્તનો વા સન્દિટ્ઠાનં ભિક્ખુનીનં સન્તિકં ગન્તબ્બં. ગચ્છન્તેન ચ ન એકકેન ગન્તબ્બં. ચતૂહિ પઞ્ચહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં જોતિકઞ્ચ કત્તરદણ્ડઞ્ચ ગહેત્વા સંવિદહનં પરિમોચેત્વા ''મયં અસુકં નામ ઠાનં ગચ્છામા''તિ ગન્તબ્બં. સચે બહિગામે દૂરે વિહારો હોતિ, અન્તરામગ્ગે ગામન્તર-નદીપાર-રત્તિવિપ્પવાસ-ગણઓહીયનાપત્તીહિ અનાપત્તિ. ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વા તા ભિક્ખુનિયો વત્તબ્બા – ''અસુકં નામ ભિક્ખું જાનાથા''તિ? ''આમ, અય્યા''તિ. ''તસ્સ ઇત્થિલિઙ્ગં પાતુભૂતં, સઙ્ગહં દાનિસ્સ કરોથા''તિ. તા ચે ''સાધુ, અય્યા, ઇદાનિ મયમ્પિ સજ્ઝાયિસ્સામ, ધમ્મં સોસ્સામ, ગચ્છથ તુમ્હે''તિ વત્વા સઙ્ગહં કરોન્તિ, આરાધિકા ચ હોન્તિ સઙ્ગાહિકા લજ્જિનિયો, તા કોપેત્વા અઞ્ઞત્થ ન ગન્તબ્બં. ગચ્છતિ ચે, ગામન્તર-નદીપાર-રત્તિવિપ્પવાસ-ગણઓહીયનાપત્તીહિ ન મુચ્ચતિ. સચે પન લજ્જિનિયો હોન્તિ, ન સઙ્ગાહિકાયો; અઞ્ઞત્થ ગન્તું લબ્ભતિ. સચેપિ અલજ્જિનિયો હોન્તિ, સઙ્ગહં પન કરોન્તિ; તાપિ પરિચ્ચજિત્વા અઞ્ઞત્થ ગન્તું લબ્ભતિ. સચે લજ્જિનિયો ચ સઙ્ગાહિકા ચ, ઞાતિકા ન હોન્તિ, આસન્નગામે પન અઞ્ઞા ઞાતિકાયો હોન્તિ પટિજગ્ગનિકા, તાસમ્પિ સન્તિકં ગન્તું વટ્ટતીતિ વદન્તિ. ગન્ત્વા સચે ભિક્ખુભાવેપિ નિસ્સયપટિપન્નો, પતિરૂપાય ભિક્ખુનિયા સન્તિકે નિસ્સયો ગહેતબ્બો. માતિકા વા વિનયો વા ઉગ્ગહિતો સુગ્ગહિતો, પુન ઉગ્ગણ્હનકારણં નત્થિ. સચે ભિક્ખુભાવે પરિસાવચરો, તસ્સ સન્તિકેયેવ ઉપસમ્પન્ના સૂપસમ્પન્ના. અઞ્ઞસ્સ સન્તિકે નિસ્સયો ગહેતબ્બો. પુબ્બે તં નિસ્સાય વસન્તેહિપિ અઞ્ઞસ્સ સન્તિકેયેવ નિસ્સયો ગહેતબ્બો. પરિપુણ્ણવસ્સસામણેરેનાપિ અઞ્ઞસ્સ સન્તિકેયેવ ઉપજ્ઝા ગહેતબ્બા.

યં પનસ્સ ભિક્ખુભાવે અધિટ્ઠિતં તિચીવરઞ્ચ પત્તો ચ, તં અધિટ્ઠાનં વિજહતિ, પુન અધિટ્ઠાતબ્બં. સઙ્કચ્ચિકા ચ ઉદકસાટિકા ચ ગહેતબ્બા. યં અતિરેકચીવરં વા અતિરેકપત્તો વા વિનયકમ્મં કત્વા ઠપિતો હોતિ, તં સબ્બમ્પિ વિનયકમ્મં વિજહતિ, પુન કાતબ્બં. પટિગ્ગહિતતેલમધુફાણિતાદીનિપિ પટિગ્ગહણં વિજહન્તિ. સચે પટિગ્ગહણતો સત્તમે દિવસે લિઙ્ગં પરિવત્તતિ, પુન પટિગ્ગહેત્વા સત્તાહં વટ્ટતિ. યં પન ભિક્ખુકાલે અઞ્ઞસ્સ ભિક્ખુનો સન્તકં પટિગ્ગહિતં, તં પટિગ્ગહણં ન વિજહતિ. યં ઉભિન્નં સાધારણં અવિભજિત્વા ઠપિતં, તં પકતત્તો રક્ખતિ. યં પન વિભત્તં એતસ્સેવ સન્તકં, તં પટિગ્ગહણં વિજહતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં **પરિવારે** –

''તેલં મધું ફાણિતઞ્ચાપિ સપ્પિં;
સામં ગહેત્વાન નિક્ખિપેય્ય;
અવીતિવત્તે સત્તાહે;

સતિ પચ્ચયે પરિભુઞ્જન્તસ્સ આપત્તિ;
પઞ્હા મેસા કુસલેહિ ચિન્તિતા’’તિ. (પરિ॰ ૪૮૦);

ઇદઞ્હિ લિઙ્ગપરિવત્તનં સન્ધાય વુત્તં. પટિગ્ગહણં નામ લિઙ્ગપરિવત્તનેન, કાલંકિરિયાય, સિક્ખાપચ્ચક્ખાનેન, હીનાયાવત્તનેન, અનુપસમ્પન્નસ્સ દાનેન, અનપેક્ખવિસ્સજ્જનેન, અચ્છિન્દિત્વા ગહણેન ચ વિજહતિ. તસ્મા સચેપિ હરીતકખણ્ડમ્પિ પટિગ્ગહેત્વા ઠપિતમત્થિ, સબ્બમસ્સ પટિગ્ગહણં વિજહતિ. ભિક્ખુવિહારે પન યંકિઞ્ચિસ્સા સન્તકં પટિગ્ગહેત્વા વા અપ્પટિગ્ગહેત્વા વા ઠપિતં, સબ્બસ્સ સાવ ઇસ્સરા, આહરાપેત્વા ગહેતબ્બં. યં પનેત્થ થાવરં તસ્સા સન્તકં સેનાસનં વા ઉપરોપકા વા, તે યસ્સિચ્છતિ તસ્સ દાતબ્બા. તેરસસુ સમ્મુતીસુ યા ભિક્ખુકાલે લદ્ધા સમ્મુતિ, સબ્બા સા પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. પુરિમિકાય સેનાસનગ્ગાહો પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. સચે પચ્છિમિકાય સેનાસને ગહિતે લિઙ્ગં પરિવત્તતિ, ભિક્ખુનિસઙ્ઘો ચસ્સા ઉપ્પન્નં લાભં દાતુકામો હોતિ, અપલોકેત્વા દાતબ્બો. સચે ભિક્ખુનીહિ સાધારણાય પટિચ્છન્નાય આપત્તિયા પરિવસન્તસ્સ લિઙ્ગં પરિવત્તતિ, પક્ખમાનત્તમેવ દાતબ્બં. સચે માનત્તં ચરન્તસ્સ પરિવત્તતિ, પુન પક્ખમાનત્તમેવ દાતબ્બં. સચે ચિણ્ણમાનત્તસ્સ પરિવત્તતિ, ભિક્ખુનીહિ અબ્ભાનકમ્મં કાતબ્બં. સચે અકુસલવિપાકે પરિક્ખીણે પક્ખમાનત્તકાલે પુનદેવ લિઙ્ગં પરિવત્તતિ, છારત્તં માનત્તમેવ દાતબ્બં. સચે ચિણ્ણે પક્ખમાનત્તે પરિવત્તતિ, ભિક્ખૂહિ અબ્ભાનકમ્મં કાતબ્બન્તિ.

અનન્તરે ભિક્ખુનિયા લિઙ્ગપરિવત્તનવત્થુમ્હિ ઇધ વુત્તનયેનેવ સબ્બો વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. અયં પન વિસેસો – સચેપિ ભિક્ખુનિકાલે આપન્ના સઞ્ચરિત્તાપત્તિ પટિચ્છન્ના હોતિ, પરિવાસદાનં નત્થિ, છારત્તં માનત્તમેવ દાતબ્બં. સચે પક્ખમાનત્તં ચરન્તિયા લિઙ્ગં પરિવત્તતિ, ન તેનત્થો, છારત્તં માનત્તમેવ દાતબ્બં. સચે ચિણ્ણમાનત્તાય પરિવત્તતિ, પુન માનત્તં અદત્વા ભિક્ખૂહિ અબ્ભેતબ્બો. અથ ભિક્ખૂહિ માનત્તે અદિન્ને પુન લિઙ્ગં પરિવત્તતિ, ભિક્ખુનીહિ પક્ખમાનત્તમેવ દાતબ્બં. અથ છારત્તં માનત્તં ચરન્તસ્સ પુન પરિવત્તતિ, પક્ખમાનત્તમેવ દાતબ્બં. ચિણ્ણમાનત્તસ્સ પન લિઙ્ગપરિવત્તે જાતે ભિક્ખુનીહિ અબ્ભાનકમ્મં કાતબ્બં . પુન પરિવત્તે ચ લિઙ્ગે ભિક્ખુનિભાવે ઠિતાયપિ યા આપત્તિયો પુબ્બે પટિપ્પસ્સદ્ધા, તા સુપ્પટિપ્પસ્સદ્ધા એવાતિ.

૭૦. ઇતો પરાનિ ‘‘**માતુયા મેથુનં ધમ્મ**’’ન્તિઆદીનિ ચત્તારિ વત્થૂનિ ઉત્તાનત્થાનિયેવ.

૭૧. મુદુપિટ્ઠિકવત્થુમ્હિ સો કિર ભિક્ખુ નટપુબ્બકો. તસ્સ સિપ્પકોસલ્લત્થં પરિકમ્મકતા પિટ્ઠિ મુદુકા અહોસિ. તસ્મા એવં કાતું અસક્ખિ.

લમ્બીવત્થુમ્હિ તસ્સ ભિક્ખુસ્સ અઙ્ગજાતં દીઘં હોતિ લમ્બતિ, તસ્મા લમ્બીતિ વુત્તો.

ઇતો પરાનિ દ્વે વણવત્થૂનિ ઉત્તાનાનેવ. લેપચિત્તવત્થુમ્હિ **લેપચિત્તં** નામ ચિત્તકમ્મરૂપં.

દારુધીતલિકવત્થુમ્હિ **દારુધીતલિકા** નામ કટ્ઠરૂપં. યથા ચ ઇમેસુ દ્વીસુ એવં અઞ્ઞેસુપિ દન્તરૂપ-પોત્થકરૂપ-લોહરૂપાદીસુ અનુપાદિન્નકેસુ ઇત્થિરૂપેસુ નિમિત્તે મેથુનરાગેન ઉપક્કમન્તસ્સ અસુચિ મુચ્ચતુ વા મા વા, દુક્કટમેવ. કાયસંસગ્ગરાગેન ઉપક્કમન્તસ્સાપિ તથેવ દુક્કટં. મોચનરાગેન પન ઉપક્કમન્તસ્સ મુત્તે સઙ્ઘાદિસેસો, અમુત્તે થુલ્લચ્ચયન્તિ.

૭૨. સુન્દરવત્થુમ્હિ અયં **સુન્દરો** નામ રાજગહે કુલદારકો સદ્ધાય પબ્બજિતો; અત્તભાવસ્સ અભિરૂપતાય ‘‘સુન્દરો’’તિ નામં લભિ. તં રથિકાય ગચ્છન્તં દિસ્વા સમુપ્પન્નછન્દરાગા સા ઇત્થી ઇમં વિપ્પકારં અકાસિ. થેરો પન અનાગામી. તસ્મા સો ન સાદિયિ. અઞ્ઞેસં પન અવિસયો એસો.

ઇતો પરેસુ ચતૂસુ વત્થૂસુ તે ભિક્ખૂ જળા દુમ્મેધા માતુગામસ્સ વચનં ગહેત્વા તથા કત્વા પચ્છા કુક્કુચ્ચાયિંસુ.

૭૩. અક્ખાયિતાદીનિ તીણિ વત્થૂનિ ઉત્તાનત્થાનેવ. દ્વીસુ છિન્નસીસવત્થૂસુ અયં વિનિચ્છયો – વટ્ટકતે મુખે વિવટે અઙ્ગજાતં પવેસેન્તો સચે હેટ્ઠા વા ઉપરિ વા ઉભયપસ્સેહિ વા છુપન્તં પવેસેતિ, પારાજિકં. ચતૂહિપિ પસ્સેહિ અછુપન્તં પવેસેત્વા અબ્ભન્તરે તાલુકં છુપતિ, પારાજિકમેવ. ચત્તારિ પસ્સાનિ તાલુકઞ્ચ અછુપન્તો આકાસગતમેવ કત્વા પવેસેતિ ચ નીહરતિ ચ, દુક્કટં. યદિ પન દન્તા સુફુસિતા, અન્તોમુખે ઓકાસો નત્થિ, દન્તા ચ બહિ ઓટ્ઠમંસેન પટિચ્છન્ના, તત્થ વાતેન અસમ્ફુટ્ઠં અલ્લોકાસં તિલફલમત્તમ્પિ પવેસેન્તસ્સ પારાજિકમેવ. ઉપ્પાટિતે પન ઓટ્ઠમંસે દન્તેસુયેવ ઉપક્કમન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં. યોપિ દન્તો બહિ નિક્ખમિત્વા તિટ્ઠતિ , ન સક્કા ઓટ્ઠેહિ પિદહિતું. તત્થ ઉપક્કમન્તેપિ બહિ નિક્ખન્તજિવ્હાય ઉપક્કમન્તેપિ થુલ્લચ્ચયમેવ. જીવમાનકસરીરેપિ બહિ નિક્ખન્તજિવ્હાય થુલ્લચ્ચયમેવ. યદિ પન બહિજિવ્હાય પલિવેઠેત્વા અન્તોમુખં પવેસેતિ, પારાજિકમેવ. ઉપરિગીવાય છિન્નસીસસ્સપિ અધોભાગેન અઙ્ગજાતં પવેસેત્વા તાલુકં છુપન્તસ્સ પારાજિકમેવ.

અટ્ઠિકવત્થુમ્હિ સુસાનં ગચ્છન્તસ્સાપિ દુક્કટં. અટ્ઠિકાનિ સઙ્કડ્ઢન્તસ્સાપિ, નિમિત્તે મેથુનરાગેન ઉપક્કમન્તસ્સાપિ, કાયસંસગ્ગરાગેન ઉપક્કમન્તસ્સાપિ, મુચ્ચતુ વા મા વા, દુક્કટમેવ. મોચનરાગેન પન ઉપક્કમન્તસ્સ મુચ્ચન્તે સઙ્ઘાદિસેસો, અમુચ્ચન્તે થુલ્લચ્ચયમેવ.

નાગીવત્થુમ્હિ નાગમાણવિકા વા હોતુ કિન્નરીઆદીનં વા અઞ્ઞતરા, સબ્બત્થ પારાજિકં.

યક્ખીવત્થુમ્હિ સબ્બાપિ દેવતા યક્ખીયેવ.

પેતીવત્થુમ્હિ નિજ્ઝામતણ્હિકાદિપેતિયો અલ્લીયિતુમ્પિ ન સક્કા. વિમાનપેતિયો પન અત્થિ; યાસં કાળપક્ખે અકુસલં વિપચ્ચતિ, જુણ્હપક્ખે દેવતા વિય સમ્પત્તિં અનુભોન્તિ. એવરૂપાય પેતિયા વા યક્ખિયા વા સચે દસ્સન-ગહણ-આમસન-ફુસન-ઘટ્ટનાનિ પઞ્ઞાયન્તિ, પારાજિકં. અથાપિ દસ્સનં નત્થિ, ઇતરાનિ પઞ્ઞાયન્તિ, પારાજિકમેવ. અથ દસ્સનગહણાનિ ન પઞ્ઞાયન્તિ, આમસનફુસનઘટ્ટનેહિ પઞ્ઞાયમાનેહિ તં પુગ્ગલં વિસઞ્ઞં કત્વા અત્તનો મનોરથં પૂરેત્વા ગચ્છતિ, અયં અવિસયો નામ. તસ્મા એત્થ અવિસયત્તા અનાપત્તિ. પણ્ડકવત્થુ પાકટમેવ.

ઉપહતિન્દ્રિયવત્થુમ્હિ **ઉપહતિન્દ્રિયો**તિ ઉપહતકાયપ્પસાદો ખાણુકણ્ટકમિવ સુખં વા દુક્ખં વા ન વેદયતિ. અવેદયન્તસ્સાપિ સેવનચિત્તવસેન આપત્તિ.

છુપિતમત્તવત્થુસ્મિં યો ‘‘મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિસ્સામી’’તિ માતુગામં ગણ્હિત્વા મેથુને વિરજ્જિત્વા વિપ્પટિસારી હોતિ, દુક્કટમેવસ્સ હોતિ. મેથુનધમ્મસ્સ હિ પુબ્બપયોગા હત્થગ્ગાહાદયો યાવ સીસં ન પાપુણાતિ,

તાવ દુક્કટે તિટ્ઠન્તિ. સીસે પત્તે પારાજિકં હોતિ. પઠમપારાજિકસ્સ હિ દુક્કટમેવ સામન્તં. ઇતરેસં તિણ્ણં થુલ્લચ્ચયં. અયં પન ભિક્ખુ મેથુનધમ્મે વિરજ્જિત્વા કાયસંસગ્ગં સાદિયીતિ વેદિતબ્બો. તેનાહ ભગવા – ‘‘આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સા’’તિ.

૭૪. ભદ્દિયવત્થુસ્મિં **ભદ્દિયં** નામ તં નગરં. જાતિયાવનં નામ જાતિપુપ્ફગુમ્બાનં ઉસ્સન્નતાય એવં લદ્ધનામં; તં તસ્સ નગરસ્સ ઉપચારે વનં હોતિ. સો તત્થ નિપન્નો તેન વાતુપત્થમ્ભેન મહાનિદ્દં ઓક્કમિ. એકરસં ભવઙ્ગમેવ વત્તતિ. **કિલિન્નં પસ્સિત્વા**તિ અસુચિકિલિટ્ઠં પસ્સિત્વા.

૭૫. ઇતો પરાનિ સાદિયનપટિસંયુત્તાનિ ચત્તારિ વત્થૂનિ, અજાનનવત્થુ ચાતિ પઞ્ચ ઉત્તાનત્થાનેવ.

૭૬. દ્વીસુ અસાદિયનવત્થૂસુ **સહસા વુટ્ઠાસી**તિ આસીવિસેન દટ્ઠો વિય અગ્ગિના દડ્ઢો વિય ચ તુરિતં વુટ્ઠાસિ. **અક્કમિત્વા પવત્તેસી**તિ અપ્પમત્તો ભિક્ખુ આરદ્ધવિપસ્સકો ઉપટ્ઠિતસ્સતિ ખિપ્પં વુટ્ઠહન્તોવ અક્કમિત્વા ભૂમિયં વટ્ટેન્તો પરિવટ્ટેન્તો વિહેઠેન્તો પાતેસિ. પુથુજ્જનકલ્યાણકેન હિ એવરૂપેસુ ઠાનેસુ ચિત્તં રક્ખિતબ્બં. અયઞ્ચ તેસં અઞ્ઞતરો સઙ્ગામસીસયોધો ભિક્ખુ.

૭૭. દ્વારં વિવરિત્વા નિપન્નવત્થુમ્હિ **દિવા પટિસલ્લીયન્તેના**તિ દિવા નિપજ્જન્તેન. **દ્વારં સંવરિત્વા પટિસલ્લીયિતુન્તિ** દ્વારં પિદહિત્વા નિપજ્જિતું. એત્થ ચ કિઞ્ચાપિ પાળિયં ‘‘અયં નામ આપત્તી’’તિ ન વુત્તા. વિવરિત્વા નિપન્નદોસેન પન ઉપ્પન્ને વત્થુસ્મિં ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, દિવા પટિસલ્લીયન્તેન દ્વારં સંવરિત્વા પટિસલ્લીયિતુ’’ન્તિ વુત્તત્તા અસંવરિત્વા પટિસલ્લીયન્તસ્સ દુક્કટં વુત્તં. ભગવતો હિ અધિપ્પાયં ઞત્વા ઉપાલિત્થેરાદીહિ અટ્ઠકથા ઠપિતા. ‘‘અત્થાપત્તિ દિવા આપજ્જતિ નો રત્તિ’’ન્તિ (પરિ॰ ૩૨૩) ઇમિનાપિ ચેતં સિદ્ધં.

કીદિસં પન દ્વારં સંવરિતબ્બં, કીદિસં ન સંવરિતબ્બં? રુક્ખપદરવેળુપદરકિલઞ્જપણ્ણાદીનં યેન કેનચિ કવાટં કત્વા હેટ્ઠા ઉદુક્ખલે ઉપરિ ઉત્તરપાસકે ચ પવેસેત્વા કતં પરિવત્તકદ્વારમેવ સંવરિતબ્બં. અઞ્ઞં ગોરૂપાનં વજેસુ વિય રુક્ખસૂચિકણ્ટકદ્વારં, ગામથકનકં ચક્કલકયુત્તદ્વારં, ફલકેસુ વા કિટિકાસુ વા દ્વે તીણિ ચક્કલકાનિ યોજેત્વા કતં સંસરણકિટિકદ્વારં, આપણેસુ વિય કતં ઉગ્ઘાટનકિટિકદ્વારં, દ્વીસુ તીસુ ઠાનેસુ વેણુસલાકા ગોપ્ફેત્વા પણ્ણકુટીસુ કતં સલાકહત્થકદ્વારં, દુસ્સસાણિદ્વારન્તિ એવરૂપં દ્વારં ન સંવરિતબ્બં. પત્તહત્થસ્સ કવાટપ્પણામને પન એકં દુસ્સસાણિદ્વારમેવ અનાપત્તિકરં, અવસેસાનિ પણામેન્તસ્સ આપત્તિ. દિવા પટિસલ્લીયન્તસ્સ પન પરિવત્તકદ્વારમેવ આપત્તિકરં, સેસાનિ સંવરિત્વા વા અસંવરિત્વા વા નિપન્નસ્સ આપત્તિ નત્થિ. સંવરિત્વા પન નિપજ્જિતબ્બં, એતં વત્તં.

પરિવત્તકદ્વારં પન કિત્તકેન સંવુતં હોતિ? સૂચિઘટિકાદીસુ દિન્નાસુ સંવુતમેવ હોતિ. અપિચ ખો સૂચિમત્તેપિ દિન્ને વટ્ટતિ. ઘટિકમત્તેપિ દિન્ને વટ્ટતિ. દ્વારબાહં ફુસિત્વા પિહિતમત્તેપિ વટ્ટતિ. ઈસકં અફુસિતેપિ વટ્ટતિ. સબ્બન્તિમેન વિધિના યાવતા સીસં નપ્પવિસતિ તાવતા અફુસિતેપિ વટ્ટતીતિ. સચે બહૂનં વળઞ્જનટ્ઠાનં હોતિ, ભિક્ખું વા સામણેરં વા ‘‘દ્વારં, આવુસો, જગ્ગાહી’’તિ વત્વાપિ નિપજ્જિતું વટ્ટતિ. અથ ભિક્ખૂ ચીવરકમ્મં વા અઞ્ઞં વા કિઞ્ચિ કરોન્તા નિસિન્ના હોન્તિ, ‘‘એતે દ્વારં જગ્ગિસ્સન્તી’’તિ આભોગં કત્વાપિ નિપજ્જિતું વટ્ટતિ. **કુરુન્દટ્ઠકથાયં** પન ‘‘ઉપાસકમ્પિ આપુચ્છિત્વા વા, ‘એસ જગ્ગિસ્સતી’તિ આભોગં કત્વા વા નિપજ્જિતું વટ્ટતિ. કેવલં ભિક્ખુનિં વા માતુગામં વા આપુચ્છિતું ન વટ્ટતી’’તિ વુત્તં. અથ દ્વારસ્સ ઉદુક્ખલં વા ઉત્તરપાસકો વા ભિન્નો વા હોતિ અટ્ઠપિતો વા, સંવરિતું ન સક્કોતિ, નવકમ્મત્થં વા પન ઇટ્ઠકપુઞ્જો વા મત્તિકાદીનં વા રાસિ અન્તોદ્વારે કતો હોતિ,

અટ્ટં વા બન્ધન્તિ, યથા સંવરિતું ન સક્કોતિ; એવરૂપે અન્તરાયે સતિ અસંવરિત્વાપિ નિપજ્જિતું વટ્ટતિ. યદિ પન કવાટં નત્થિ, લદ્ધકપ્પમેવ. ઉપરિ સયન્તેન નિસ્સેણિં આરોપેત્વા નિપજ્જિતબ્બં. સચે નિસ્સેણિમત્થકે થકનકં હોતિ, થકેત્વાપિ નિપજ્જિતબ્બં. ગબ્ભે નિપજ્જન્તેન ગબ્ભદ્વારં વા પમુખદ્વારં વા યંકિઞ્ચિ સંવરિત્વા નિપજ્જિતું વટ્ટતિ. સચે એકકુટ્ટકે ગેહે દ્વીસુ પસ્સેસુ દ્વારાનિ કત્વા વળઞ્જન્તિ, દ્વેપિ દ્વારાનિ જગ્ગિતબ્બાનિ.

તિભૂમકેપિ પાસાદે દ્વારં જગ્ગિતબ્બમેવ. સચે ભિક્ખાચારા પટિક્કમ્મ લોહપાસાદસદિસં પાસાદં બહૂ ભિક્ખૂ દિવાવિહારત્થં પવિસન્તિ, સઙ્ઘત્થેરેન દ્વારપાલસ્સ ‘‘દ્વારં જગ્ગાહી’’તિ વત્વા વા ‘‘દ્વારજગ્ગનં એતસ્સ ભારો’’તિ આભોગં કત્વા વા પવિસિત્વા નિપજ્જિતબ્બં . યાવ સઙ્ઘનવકેન એવમેવ કત્તબ્બં. પુરે પવિસન્તાનં ‘‘દ્વારજગ્ગનં નામ પચ્છિમાનં ભારો’’તિ એવં આભોગં કાતુમ્પિ વટ્ટતિ. અનાપુચ્છા વા આભોગં વા અકત્વા અન્તોગબ્ભે વા અસંવુતદ્વારે બહિ વા નિપજ્જન્તાનં આપત્તિ. ગબ્ભે વા બહિ વા નિપજ્જનકાલેપિ ‘‘દ્વારજગ્ગનં નામ મહાદ્વારે દ્વારપાલસ્સ ભારો’’તિ આભોગં કત્વા નિપજ્જિતું વટ્ટતિયેવ. લોહપાસાદાદીસુ આકાસતલે નિપજ્જન્તેનાપિ દ્વારં સંવરિતબ્બમેવ.

અયઞ્હેત્થ સઙ્ખેપો – ઇદં દિવાપટિસલ્લીયનં યેન કેનચિ પરિક્ખિત્તે સદ્વારબન્ધે ઠાને કથિતં. તસ્મા અબ્ભોકાસે વા રુક્ખમૂલે વા મણ્ડપે વા યત્થ કત્થચિ સદ્વારબન્ધે નિપજ્જન્તેન દ્વારં સંવરિત્વાવ નિપજ્જિતબ્બં. સચે મહાપરિવેણં હોતિ, મહાબોધિયઙ્ગણલોહપાસાદઙ્ગણસદિસં બહૂનં ઓસરણટ્ઠાનં, યત્થ દ્વારં સંવુતમ્પિ સંવુતટ્ઠાને ન તિટ્ઠતિ, દ્વારં અલભન્તા પાકારં આરુહિત્વાપિ વિચરન્તિ, તત્થ સંવરણકિચ્ચં નત્થિ. રત્તિં દ્વારં વિવરિત્વા નિપન્નો અરુણે ઉગ્ગતે ઉટ્ઠહતિ, અનાપત્તિ. સચે પબુજ્ઝિત્વા પુન સુપતિ, આપત્તિ. યો પન ‘‘અરુણે ઉગ્ગતે વુટ્ઠહિસ્સામી’’તિ પરિચ્છિન્દિત્વાવ દ્વારં અસંવરિત્વા રત્તિં નિપજ્જતિ, યથાપરિચ્છેદમેવ ચ ન વુટ્ઠાતિ, તસ્સ આપત્તિયેવ. **મહાપચ્ચરિયં** પન ‘‘એવં નિપજ્જન્તો અનાદરિયદુક્કટાપિ ન મુચ્ચતી’’તિ વુત્તં.

યો પન બહુદેવ રત્તિં જગ્ગિત્વા અદ્ધાનં વા ગન્ત્વા દિવા કિલન્તરૂપો મઞ્ચે નિસિન્નો પાદે ભૂમિતો અમોચેત્વાવ નિદ્દાવસેન નિપજ્જતિ, તસ્સ અનાપત્તિ. સચે ઓક્કન્તનિદ્દો અજાનન્તોપિ પાદે મઞ્ચકં આરોપેતિ, આપત્તિયેવ. નિસીદિત્વા અપસ્સાય સુપન્તસ્સ અનાપત્તિ. યોપિ ચ ‘‘નિદ્દં વિનોદેસ્સામી’’તિ ચઙ્કમન્તો પતિત્વા સહસાવ વુટ્ઠાતિ, તસ્સાપિ અનાપત્તિ. યો પન પતિત્વા તત્થેવ સયતિ, ન વુટ્ઠાતિ, તસ્સ આપત્તિ.

કો મુચ્ચતિ, કો ન મુચ્ચતીતિ? **મહાપચ્ચરિયં** તાવ ‘‘એકભઙ્ગેન નિપન્નકોયેવ મુચ્ચતિ. પાદે પન ભૂમિતો મોચેત્વા નિપન્નો યક્ખગહિતકોપિ વિસઞ્ઞીભૂતોપિ ન મુચ્ચતી’’તિ વુત્તં. **કુરુન્દટ્ઠકથાયં** પન ‘‘બન્ધિત્વા નિપજ્જાપિતોવ મુચ્ચતી’’તિ વુત્તં. **મહાઅટ્ઠકથાયં** પન ‘‘યો ચઙ્કમન્તો મુચ્છિત્વા પતિતો તત્થેવ સુપતિ, તસ્સાપિ અવિસયત્તા આપત્તિ ન દિસ્સતિ. આચરિયા પન એવં ન કથયન્તિ. તસ્મા આપત્તિયેવાતિ **મહાપદુમત્થેરેન** વુત્તં. દ્વે પન જના આપત્તિતો મુચ્ચન્તિયેવ, યો ચ યક્ખગહિતકો, યો ચ બન્ધિત્વા નિપજ્જાપિતો’’તિ.

૭૮. ભારુકચ્છકવત્થુમ્હિ **અનાપત્તિ સુપિનન્તેના**તિ યસ્મા સુપિનન્તે અવિસયત્તા એવં હોતિ, તસ્મા ઉપાલિત્થેરો ભગવતા અવિનિચ્છિતપુબ્બમ્પિ ઇમં વત્થું નયગ્ગાહેન વિનિચ્છિનિ. ભગવાપિ ચ સુત્વા ‘‘સુકથિતં, ભિક્ખવે, ઉપાલિના; અપદે પદં કરોન્તો વિય, આકાસે પદં દસ્સેન્તો વિય ઉપાલિ ઇમં પઞ્હં કથેસી’’તિ વત્વા થેરં એતદગ્ગે ઠપેસિ – ‘‘એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં વિનયધરાનં યદિદં ઉપાલી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૨૧૯, ૨૨૮). ઇતો પરાનિ સુપબ્બાદીનિ વત્થૂનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

૮૦. ભિક્ખુનીસમ્પયોજનાદીસુ તે લિચ્છવિકુમારકા ખિડ્ડાપસુતા અત્તનો અનાચારેન એવં અકંસુ. તતો પટ્ઠાય ચ લિચ્છવીનં વિનાસો એવ ઉદપાદિ.

૮૨. વુડ્ઢપબ્બજિતવત્થુમ્હિ **દસ્સનં અગમાસી**તિ અનુકમ્પાય ''તં દક્ખિસ્સામી''તિ ગેહં અગમાસિ. અથસ્સ સા અત્તનો ચ દારકાનઞ્ચ નાનપ્પકારેહિ અનાથભાવં સંવણ્ણેસિ. અનપેક્ખઞ્ચ નં ઞત્વા કુપિતા ''એહિ વિબ્ભમાહી''તિ બલક્કારેન અગ્ગહેસિ. સો અત્તાનં મોચેતું પટિક્કમન્તો જરાદુબ્બલતાય ઉત્તાનો પરિપતિ. તતો સા અત્તનો મનં અકાસિ. સો પન ભિક્ખુ અનાગામી સમુચ્છિન્નકામરાગો તસ્મા ન સાદિયીતિ.

૮૩. મિગપોતકવત્થુ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

વિનીતવત્થુ નિટ્ઠિતં.

સમન્તપાસાદિકાય વિનયસંવણ્ણનાય

પઠમપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તત્રિદં સમન્તપાસાદિકાય સમન્તપાસાદિકત્તસ્મિં –

આચરિયપરમ્પરતો, નિદાનવત્થુપ્પભેદદીપનતો;
પરસમયવિવજ્જનતો, સકસમયવિસુદ્ધિતો ચેવ.

બ્યઞ્જનપરિસોધનતો, પદત્થતો પાળિયોજનક્કમતો;
સિક્ખાપદનિચ્છયતો, વિભઙ્ગનયભેદદસ્સનતો.

સમ્પસ્સતં ન દિસ્સતિ, કિઞ્ચિ અપાસાદિકં યતો એત્થ;
વિઞ્ઞૂનમયં તસ્મા, સમન્તપાસાદિકાત્વેવ.

સંવણ્ણના પવત્તા, વિનયસ્સ વિનેય્યદમનકુસલેન;
વુત્તસ્સ લોકનાથેન, લોકમનુકમ્પમાનેનાતિ.

પઠમપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયપારાજિકં

દુતિયં અદુતિયેન, યં જિનેન પકાસિતં;
પારાજિકં તસ્સ દાનિ, પત્તો સંવણ્ણનાક્કમો.

યસ્મા તસ્મા સુવિઞ્ઞેય્યં, યં પુબ્બે ચ પકાસિતં;
તં સબ્બં વજ્જયિત્વાન, હોતિ સંવણ્ણના અયં.

ધનિયવત્થુવણ્ણના

૮૪. **તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા રાજગહે વિહરતિ ગિજ્ઝકૂટે પબ્બતે**તિ તત્થ **રાજગહે**તિ એવંનામકે નગરે, તઞ્હિ મન્ધાતુ-મહાગોવિન્દાદીહિ પરિગ્ગહિતત્તા ''રાજગહ''ન્તિ વુચ્ચતિ. અઞ્ઞેપેત્થ પકારે વણ્ણયન્તિ. કિં તેહિ! નામમેતં તસ્સ નગરસ્સ. તં પનેતં બુદ્ધકાલે ચ ચક્કવત્તિકાલે ચ નગરં હોતિ. સેસકાલે સુઞ્ઞં હોતિ યક્ખપરિગ્ગહિતં, તેસં વસન્તવનં હુત્વા તિટ્ઠતિ. એવં ગોચરગામં દસ્સેત્વા નિવાસનટ્ઠાનમાહ – **ગિજ્ઝકૂટે પબ્બતે**તિ. સો ચ ગિજ્ઝા તસ્સ કૂટેસુ વસિંસુ, ગિજ્ઝસદિસાનિ વા તસ્સ કૂટાનિ; તસ્મા **ગિજ્ઝકૂટો**તિ વુચ્ચતીતિ વેદિતબ્બો.

સમ્બહુલાતિ વિનયપરિયાયેન તયો જના સમ્બહુલાતિ વુચ્ચન્તિ, તતો પરં સઙ્ઘો. સુત્તન્તપરિયાયેન તયો તયો એવ, તતો પટ્ઠાય સમ્બહુલા. ઇધ પન તે સુત્તન્તપરિયાયેન સમ્બહુલાતિ વેદિતબ્બા. **સન્દિટ્ઠા**તિ નાતિવિસ્સાસિકા ન દળ્હમિત્તા; તત્થ તત્થ સઙ્ગમ્મ દિટ્ઠત્તા હિ તે સન્દિટ્ઠાતિ વુચ્ચન્તિ. **સમ્ભત્તા**તિ અતિવિસ્સાસિકા દળ્હમિત્તા; તે હિ સુટ્ઠુ ભત્તા ભજમાના એકસમ્ભોગપરિભોગાતિ કત્વા ''સમ્ભત્તા''તિ વુચ્ચન્તિ. **ઇસિગિલિપસ્સે**તિ ઇસિગિલિ નામ પબ્બતો, તસ્સ પસ્સે. પુબ્બે કિર પઞ્ચસતમત્તા પચ્ચેકબુદ્ધા કાસિકોસલાદીસુ જનપદેસુ પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્છાભત્તં તસ્મિં પબ્બતે સન્નિપતિત્વા સમાપત્તિયા વીતિનામેન્તિ. મનુસ્સા તે પવિસન્તેવ પસ્સન્તિ ન નિક્ખમન્તે. તતો આહંસુ – ''અયં પબ્બતો ઇમે ઇસયો ગિલતી''તિ. તદુપાદાય તસ્સ ''ઇસિગિલિ''ત્વેવ સમઞ્ઞા ઉદપાદિ, તસ્સ પસ્સે પબ્બતપાદે.

તિણકુટિયો કરિત્વાતિ તિણચ્છદના સદ્વારબન્ધા કુટિયો કત્વા. વસ્સં ઉપગચ્છન્તેન હિ નાલકપટિપદં પટિપન્નેનાપિ પઞ્ચન્નં છદનાનં અઞ્ઞતરેન છન્નેયેવ સદ્વારબન્ધે સેનાસને ઉપગન્તબ્બં. વુત્તઞ્હેતં – ''ન, ભિક્ખવે, અસેનાસનિકેન વસ્સં ઉપગન્તબ્બં. યો ઉપગચ્છેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (મહાવ॰ ૨૦૪). તસ્મા વસ્સકાલે સચે સેનાસનં લભતિ, ઇચ્ચેતં કુસલં; નો ચે લભતિ, હત્થકમ્મં પરિયેસિત્વાપિ કાતબ્બં. હત્થકમ્મં અલભન્તેન સામમ્પિ કાતબ્બં. ન ત્વેવ અસેનાસનિકેન વસ્સં ઉપગન્તબ્બં. અયમનુધમ્મતા. તસ્મા તે ભિક્ખૂ તિણકુટિયો કરિત્વા રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનાદીનિ પરિચ્છિન્દિત્વા કતિકવત્તાનિ ચ ખન્ધકવત્તાનિ ચ અધિટ્ઠાય તીસુ સિક્ખાસુ સિક્ખમાના વસ્સં ઉપગચ્છિંસુ.

આયસ્માપિ ધનિયોતિ ન કેવલં તે થેરાવ ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ આદિકમ્મિકો આયસ્મા ધનિયોપિ. **કુમ્ભકારપુત્તો**તિ કુમ્ભકારસ્સ પુત્તો; તસ્સ હિ નામં ધનિયો, પિતા કુમ્ભકારો, તેન વુત્તં – ''ધનિયો કુમ્ભકારપુત્તો''તિ. **વસ્સં ઉપગચ્છી**તિ તેહિ થેરેહિ સદ્ધિં એકટ્ઠાનેયેવ તિણકુટિકં કરિત્વા વસ્સં ઉપગચ્છિ. **વસ્સંવુત્થા**તિ પુરિમિકાય ઉપગતા મહાપવારણાય પવારિતા પાટિપદદિવસતો પટ્ઠાય ''વુત્થવસ્સા''તિ વુચ્ચન્તિ. એવં વસ્સંવુત્થા હુત્વા.

તિણકુટિયો ભિન્દિત્વાતિ ન દણ્ડમુગ્ગરાદીહિ ચુણ્ણવિચુણ્ણં કત્વા, વત્તસીસેન પન તિણઞ્ચ દારુવલ્લિ-આદીનિ ચ ઓરોપેત્વાતિ અત્થો. યેન હિ વિહારપચ્ચન્તે કુટિ કતા હોતિ, તેન સચે આવાસિકા ભિક્ખૂ હોન્તિ, તે આપુચ્છિતબ્બા. ''સચે ઇમં કુટિં પટિજગ્ગિત્વા કોચિ વસિતું ઉસ્સહતિ, તસ્સ દેથા''તિ વત્વા પક્કમિતબ્બં. યેન અરઞ્ઞે વા કતા હોતિ , પટિજગ્ગનકં વા ન લભતિ, તેન ''અઞ્ઞેસમ્પિ પરિભોગં ભવિસ્સતી''તિ પટિસામેત્વા ગન્તબ્બં. તે પન ભિક્ખૂ અરઞ્ઞે કુટિયો કત્વા પટિજગ્ગનકં અલભન્તા તિણઞ્ચ કટ્ઠઞ્ચ પટિસામેત્વા સઙ્ગોપેત્વાતિ અત્થો. યથા ચ ઠપિતં તં ઉપચિકાહિ ન ખજ્જતિ , અનોવસ્સકઞ્ચ હોતિ, તથા ઠપેત્વા ''ઇદં ઠાનં આગન્ત્વા વસિતુકામાનં સબ્રહ્મચારીનં ઉપકારાય ભવિસ્સતી''તિ ગમિયવત્તં પૂરેત્વા.

જનપદચારિકં પક્કમિંસૂતિ અત્તનો અત્તનો ચિત્તાનુકૂલં જનપદં અગમંસુ. **આયસ્મા પન ધનિયો કુમ્ભકારપુત્તો તત્થેવ વસ્સં વસી**તિઆદિ ઉત્તાનત્થમેવ. **યાવતતિયક**ન્તિ યાવતતિયવારં. **અનવયો**તિ અનુઅવયો, સન્ધિવસેન ઉકારલોપો. અનુ અનુ અવયો, યં યં કુમ્ભકારેહિ કત્તબ્બં નામ અત્થિ, સબ્બત્થ અનૂનો પરિપુણ્ણસિપ્પોતિ અત્થો. **સકે**તિ અત્તનો સન્તકે. **આચરિયકે**તિ આચરિયકમ્મે. **કુમ્ભકારકમ્મે**તિ કુમ્ભકારાનં કમ્મે; કુમ્ભકારેહિ કત્તબ્બકમ્મેતિ અત્થો. એતેન સકં આચરિયકં સરૂપતો દસ્સિતં હોતિ. **પરિયોદાતસિપ્પો**તિ પરિસુદ્ધસિપ્પો. અનવયત્તેપિ સતિ અઞ્ઞેહિ અસદિસસિપ્પોતિ વુત્તં હોતિ.

સબ્બમત્તિકામયન્તિ પિટ્ઠસઙ્ઘાટકકવાટસૂચિઘટિકવાતપાનકવાટમત્તં ઠપેત્વા અવસેસં ભિત્તિછદનિટ્ઠકથમ્ભાદિભેદં સબ્બં ગેહસમ્ભારં મત્તિકામયમેવ કત્વાતિ અત્થો. **તિણઞ્ચ કટ્ઠઞ્ચ ગોમયઞ્ચ સઙ્કડ્ઢિત્વા તં કુટિકં પચી**તિ તં સબ્બમત્તિકામયં કત્વા પાણિકાય ઘંસિત્વા સુક્ખાપેત્વા તેલતમ્બમત્તિકાય પરિમજ્જિત્વા અન્તો ચ બહિ ચ તિણાદીહિ પૂરેત્વા યથા પક્કા સુપક્કા હોતિ, એવં પચિ. એવં પક્કા ચ પન સા અહોસિ કુટિકા . **અભિરૂપા**તિ સુરૂપા. **પાસાદિકા**તિ પસાદજનિકા. **લોહિતિકા**તિ લોહિતવણ્ણા. **કિઙ્કણિકસદ્દો**તિ કિઙ્કણિકજાલસ્સ સદ્દો. યથા કિર નાનારતનેહિ કતસ્સ કિઙ્કણિકજાલસ્સ સદ્દો હોતિ, એવં તસ્સા કુટિકાય વાતપાનન્તરિકાદીહિ પવિટ્ઠેન વાતેન સમાહતાય સદ્દો અહોસિ. એતેનસ્સા અન્તો ચ બહિ ચ સુપક્કભાવો દસ્સિતો હોતિ. **મહાઅટ્ઠકથાયં** પન ‘‘કિઙ્કણિકા’’તિ કંસભાજનં, તસ્મા યથા અભિહતસ્સ કંસભાજનસ્સ સદ્દો, એવમસ્સા વાતપ્પહતાય સદ્દો અહોસી’’તિ વુત્તં.

૮૫. કિં એતં, ભિક્ખવેતિ એત્થ જાનન્તોવ ભગવા કથાસમુટ્ઠાપનત્થં પુચ્છિ. **ભગવતો એતમત્થં આરોચેસુ**ન્તિ સબ્બમત્તિકામયાય કુટિકાય કરણભાવં આદિતો પટ્ઠાય ભગવતો આરોચેસું. **કથઞ્હિ નામ સો, ભિક્ખવે...પે॰... કુટિકં કરિસ્સતી**તિ ઇદં અતીતત્થે અનાગતવચનં; અકાસીતિ વુત્તં હોતિ. તસ્સ લક્ખણં સદ્દસત્થતો પરિયેસિતબ્બં. **ન હિ નામ, ભિક્ખવે, તસ્સ મોઘપુરિસસ્સ પાણેસુ અનુદ્દયા અનુકમ્પા અવિહેસા ભવિસ્સતી**તિ એત્થ **અનુદ્દયા**તિ અનુરક્ખણા; એતેન મેત્તાપુબ્બભાગં દસ્સેતિ. **અનુકમ્પા**તિ પરદુક્ખેન ચિત્તકમ્પના. **અવિહેસા**તિ અવિહિંસના; એતેહિ કરુણાપુબ્બભાગં દસ્સેતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – ‘‘ભિક્ખવે , તસ્સ મોઘપુરિસસ્સ પથવીખણનચિક્ખલ્લમદ્દનઅગ્ગિદાનેસુ બહૂ ખુદ્દાનુખુદ્દકે પાણે બ્યાબાધેન્તસ્સ વિનાસેન્તસ્સ તેસુ પાણેસુ મેત્તાકરુણાનં પુબ્બભાગમત્તાપિ અનુદ્દયા અનુકમ્પા અવિહેસા ન હિ નામ ભવિસ્સતિ અપ્પમત્તકાપિ નામ ન ભવિસ્સતી’’તિ. **મા પચ્છિમા જનતા પાણેસુ પાતબ્યતં આપજ્જી**તિ પચ્છિમો જનસમૂહો પાણેસુ પાતબ્યભાવં મા આપજ્જિ. ‘‘બુદ્ધકાલેપિ ભિક્ખૂહિ એવં કતં, ઈદિસેસુ ઠાનેસુ પાણાતિપાતં કરોન્તાનં નત્થિ દોસો’’તિ મઞ્ઞિત્વા ઇમસ્સ દિટ્ઠાનુગતિં આપજ્જમાના પચ્છિમા જનતા મા પાણેસુ પાતબ્યે ઘંસિતબ્બે એવં મઞ્ઞીતિ વુત્તં હોતિ.

એવં ધનિયં ગરહિત્વા **ન ચ, ભિક્ખવે, સબ્બમત્તિકામયા કુટિકા કાતબ્બા**તિ આયતિં તાદિસાય કુટિકાય કરણં પટિક્ખિપિ; પટિક્ખિપિત્વા ચ ‘‘યો કરેય્ય આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ સબ્બમત્તિકામયકુટિકાકરણે આપત્તિં ઠપેસિ. તસ્મા યોપિ પથવીખણનાદિના પાણેસુ પાતબ્યતં અનાપજ્જન્તો તાદિસં કુટિકં કરોતિ, સોપિ દુક્કટં આપજ્જતિ. પથવીખણનાદીહિ પન પાણેસુ પાતબ્યતં આપજ્જન્તો યં યં વત્થું વીતિક્કમતિ, તત્થ તત્થ વુત્તમેવ આપત્તિં આપજ્જતિ. ધનિયત્થેરસ્સ આદિકમ્મિકત્તા અનાપત્તિ. સેસાનં સિક્ખાપદં અતિક્કમિત્વા કરોન્તાનમ્પિ કતં લભિત્વા તત્થ વસન્તાનમ્પિ દુક્કટમેવ. દબ્બસમ્ભારમિસ્સકા પન યથા વા તથા વા મિસ્સા હોતુ, વટ્ટતિ. સુદ્ધમત્તિકામયાવ ન વટ્ટતિ. સાપિ ઇટ્ઠકાહિ ગિઞ્જકાવસથસઙ્ખેપેન કતા વટ્ટતિ. **એવં ભન્તેતિ ખો...પે॰... તં કુટિં ભિન્દિંસૂ**તિ ભગવતો વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા કટ્ઠેહિ ચ પાસાણેહિ ચ તં કુટિકં વિકિરન્તા ભિન્દિંસુ.

અથ ખો આયસ્મા ધનિયોતિઆદિમ્હિ અયં સઙ્ખેપત્થો – ધનિયો એકપસ્સે દિવાવિહારં નિસિન્નો તેન સદ્દેન આગન્ત્વા તે ભિક્ખૂ ‘‘કિસ્સ મે તુમ્હે, આવુસો, કુટિં ભિન્દથા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ભગવા ભેદાપેતી’’તિ સુત્વા સુબ્બચતાય સમ્પટિચ્છિ.

કસ્મા પન ભગવા ઇમિના અતિમહન્તેન ઉસ્સાહેન અત્તનો વસનત્થં કતં કુટિકં ભેદાપેસિ, નનુ એતસ્સેત્થ વચકમ્મમ્પિ અત્થીતિ? કિઞ્ચાપિ અત્થિ, અથ ખો નં ભગવા અકપ્પિયાતિ ભિન્દાપેસિ, તિત્થિયધજોતિ ભિન્દાપેસિ. અયમેત્થ વિનિચ્છયો. અટ્ઠકથાયં પન અઞ્ઞાનિપિ કારણાનિ વુત્તાનિ – સત્તાનુદ્દયાય, પત્તચીવરગુત્તત્થાય, સેનાસનબાહુલ્લપઅસેધનાયાતિઆદીનિ. તસ્મા ઇદાનિપિ યો ભિક્ખુ બહુસ્સુતો વિનયઞ્ઞૂ અઞ્ઞં ભિક્ખું અકપ્પિયં પરિક્ખારં ગહેત્વા વિચરન્તં દિસ્વા તં છિન્દાપેય્ય વા ભિન્દાપેય્ય વા અનુપવજ્જો , સો નેવ ચોદેતબ્બો ન સારેતબ્બો; ન તં લબ્ભા વત્તું ‘‘મમ પરિક્ખારો તયા નાસિતો, તં મે દેહી’’તિ.

પાળિમુત્તકવિનિચ્છયો

તત્રાયં પાળિમુત્તકો **કપ્પિયાકપ્પિયપરિક્ખારવિનિચ્છયો** – કેચિ તાલપણ્ણચ્છત્તં અન્તો વા બહિ વા પઞ્ચવણ્ણેન સુત્તેન સિબ્બન્તા વણ્ણમટ્ઠં કરોન્તિ, તં ન વટ્ટતિ. એકવણ્ણેન પન નીલેન વા પીતકેન વા યેન કેનચિ સુત્તેન અન્તો વા બહિ વા સિબ્બિતું છત્તદણ્ડગ્ગાહકં સલાકપઞ્જરં વા વિનન્ધિતું વટ્ટતિ. તઞ્ચ ખો થિરકરણત્થં, ન વણ્ણમટ્ઠત્થાય. છત્તપણ્ણકેસુ મકરદન્તકં વા અડ્ઢચન્દકં વા છિન્દિતું ન વટ્ટતિ. છત્તદણ્ડે ગેહથમ્ભેસુ વિય ઘટકો વા વાળરૂપકં વા ન વટ્ટતિ. સચેપિ સબ્બત્થ આરગ્ગેન લેખા દિન્ના હોતિ, સાપિ ન વટ્ટતિ. ઘટકમ્પિ વાળરૂપમ્પિ ભિન્દિત્વા ધારેતબ્બં. લેખાપિ ઘંસિત્વા વા અપનેતબ્બા, સુત્તકેન વા દણ્ડો વેઠેતબ્બો. દણ્ડબુન્દે પન અહિચ્છત્તકસણ્ઠાનં વટ્ટતિ. વાતપ્પહારેન અચલનત્થં છત્તમણ્ડલિકં રજ્જુકેહિ ગાહેત્વા દણ્ડે બન્ધન્તિ, તસ્મિં બન્ધનટ્ઠાને વલયમિવ ઉક્કિરિત્વા લેખં ઠપેન્તિ, સા વટ્ટતિ.

ચીવરમણ્ડનત્થાય નાનાસુત્તકેહિ સતપદીસદિસં સિબ્બન્તા આગન્તુકપટ્ટં ઠપેન્તિ, અઞ્ઞમ્પિ યંકિઞ્ચિ સૂચિકમ્મવિકારં કરોન્તિ, પટ્ટમુખે વા પરિયન્તે વા વેણિં વા સઙ્ખલિકં વા, એવમાદિ સબ્બં ન વટ્ટતિ, પકતિસૂચિકમ્મમેવ વટ્ટતિ. ગણ્ઠિકપટ્ટકઞ્ચ પાસકપટ્ટઞ્ચ અટ્ઠકોણમ્પિ સોળસકોણમ્પિ કરોન્તિ, તત્થ અગ્ઘિયગયમુગ્ગરાદીનિ દસ્સેન્તિ, કક્કટક્ખીનિ ઉક્કિરન્તિ, સબ્બં ન વટ્ટતિ, ચતુકોણમેવ વટ્ટતિ. કોણસુત્તપિળકા ચ ચીવરે રત્તે દુવિઞ્ઞેય્યરૂપા વટ્ટન્તિ. કઞ્જિકપિટ્ઠખલિઆદીસુ ચીવરં પક્ખિપિતું ન વટ્ટતિ. ચીવરકમ્મકાલે પન હત્થમલસૂચિમલાદીનં ધોવનત્થં કિલિટ્ઠકાલે ચ ધોવનત્થં વટ્ટતિ. ગન્ધં વા લાખં વા તેલં વા રજને પક્ખિપિતું ન વટ્ટતિ.

ચીવરં રજિત્વા સઙ્ખેન વા મણિના વા યેન કેનચિ ન ઘટ્ટેતબ્બં. ભૂમિયં જાણુકાનિ નિહન્ત્વા હત્થેહિ ગહેત્વા દોણિયમ્પિ ન ઘંસિતબ્બં. દોણિયં વા ફલકે વા ઠપેત્વા અન્તે ગાહાપેત્વા હત્થેહિ પહરિતું પન વટ્ટતિ; તમ્પિ મુટ્ઠિના ન કાતબ્બં. પોરાણકત્થેરા પન દોણિયમ્પિ ન ઠપેસું. એકો ગહેત્વા તિટ્ઠતિ; અપરો હત્થે કત્વા હત્થેન પહરતિ. ચીવરસ્સ કણ્ણસુત્તકં ન વટ્ટતિ, રજિતકાલે છિન્દિતબ્બં. યં પન ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, કણ્ણસુત્તક’’ન્તિ (મહાવ॰ ૩૪૪) એવં અનુઞ્ઞાતં, તં અનુવાતે પાસકં કત્વા બન્ધિતબ્બં રજનકાલે લગ્ગનત્થાય. ગણ્ઠિકેપિ સોભાકરણત્થં લેખા વા પિળકા વા ન વટ્ટતિ, નાસેત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બં.

પત્તે વા થાલકે વા આરગ્ગેન લેખં કરોન્તિ, અન્તો વા બહિ વા ન વટ્ટતિ. પત્તં ભમં આરોપેત્વા મજ્જિત્વા પચન્તિ – ‘‘મણિવણ્ણં કરિસ્સામા’’તિ, ન વટ્ટતિ; તેલવણ્ણો પન વટ્ટતિ. પત્તમણ્ડલે ભિત્તિકમ્મં ન વટ્ટતિ, મકરદન્તકં પન વટ્ટતિ.

ધમકરણછત્તકસ્સ ઉપરિ વા હેટ્ઠા વા ધમકરણકુચ્છિયં વા લેખા ન વટ્ટતિ, છત્તમુખવટ્ટિયં પનસ્સ લેખા વટ્ટતિ.

કાયબન્ધનસ્સ સોભનત્થં તહિં તહિં દિગુણં સુત્તં કોટ્ટેન્તિ, કક્કટચ્છીનિ ઉટ્ઠપેન્તિ, ન વટ્ટતિ. ઉભોસુ પન અન્તેસુ દસામુખસ્સ થિરભાવાય દિગુણં કોટ્ટેતું વટ્ટતિ. દસામુખે પન ઘટકં વા મકરમુખં વા દેડ્ડુભસીસં વા યંકિઞ્ચિ વિકારરૂપં કાતું ન વટ્ટતિ. તત્થ તત્થ અચ્છીનિ દસ્સેત્વા માલાકમ્મલતાકમ્માદીનિ વા કત્વા કોટ્ટિતકાયબન્ધનમ્પિ ન વટ્ટતિ. ઉજુકમેવ પન મચ્છકણ્ટકં વા ખજ્જુરિપત્તકં વા મટ્ઠપટ્ટિકં વા કત્વા કોટ્ટિતું વટ્ટતિ. કાયબન્ધનસ્સ દસા એકા વટ્ટતિ, દ્વે તીણિ ચત્તારિપિ વટ્ટન્તિ; તતો પરં ન વટ્ટન્તિ. રજ્જુકકાયબન્ધનં એકમેવ વટ્ટતિ. પામઙ્ગસણ્ઠાનં પન એકમ્પિ ન વટ્ટતિ. દસા પન પામઙ્ગસણ્ઠાનાપિ વટ્ટતિ. બહુરજ્જુકે એકતો કત્વા એકેન નિરન્તરં વેઠેત્વા કતં બહુરજ્જુકન્તિ ન વત્તબ્બં, તં વટ્ટતિ.

કાયબન્ધનવિધે અટ્ઠમઙ્ગલાદિકં યંકિઞ્ચિ વિકારરૂપં ન વટ્ટતિ, પરિચ્છેદલેખામત્તં વટ્ટતિ. વિધકસ્સ ઉભોસુ અન્તેસુ થિરકરણત્થાય ઘટકં કરોન્તિ, અયમ્પિ વટ્ટતિ.

અઞ્જનિયં ઇત્થિપુરિસચતુપ્પદસકુણરૂપં વા માલાકમ્મ-લતાકમ્મમકરદન્તક-ગોમુત્તકઅડ્ઢચન્દકાદિભેદં વા વિકારરૂપં ન વટ્ટતિ. ઘંસિત્વા વા છિન્દિત્વા વા યથા વા ન પઞ્ઞાયતિ, તથા સુત્તેન વેઠેત્વા વળઞ્જેતબ્બા. ઉજુકમેવ પન ચતુરંસા વા અટ્ઠંસા વા સોળસંસા વા અઞ્જની વટ્ટતિ. હેટ્ઠતો પિસ્સા દ્વે વા તિસ્સો વા વટ્ટલેખાયો વટ્ટન્તિ. ગીવાયમ્પિસ્સા પિધાનકબન્ધનત્થં એકા વટ્ટલેખા વટ્ટતિ.

અઞ્જનિસલાકાયપિ વણ્ણમટ્ઠકમ્મં ન વટ્ટતિ. અઞ્જનિત્થવિકાયમ્પિ યંકિઞ્ચિ નાનાવણ્ણેન સુત્તેન વણ્ણમટ્ઠકમ્મં ન વટ્ટતિ. એસેવ નયો કુઞ્ચિકાકોસકેપિ. કુઞ્ચિકાય વણ્ણમટ્ઠકમ્મં ન વટ્ટતિ, તથા સિપાટિકાયં. એકવણ્ણસુત્તેન પનેત્થ યેન કેનચિ સિબ્બિતું વટ્ટતિ.

આરકણ્ટકેપિ વટ્ટમણિકં વા અઞ્ઞં વા વણ્ણમટ્ઠં ન વટ્ટતિ. ગીવાયં પન પરિચ્છેદલેખા વટ્ટતિ. પિપ્ફલિકેપિ મણિકં વા પિળકં વા યંકિઞ્ચિ ઉટ્ઠપેતું ન વટ્ટતિ. દણ્ડકે પન પરિચ્છેદલેખા વટ્ટતિ. નખચ્છેદનં વલિતકંયેવ કરોન્તિ, તસ્મા તં વટ્ટતિ. ઉત્તરારણિયં વા અધરારણિયં વા અરણિધનુકે વા ઉપરિપેલ્લનદણ્ડકે વા માલાકમ્માદિકં યંકિઞ્ચિ વણ્ણમટ્ઠં ન વટ્ટતિ, પેલ્લનદણ્ડકસ્સ પન વેમજ્ઝે મણ્ડલં હોતિ, તત્થ પરિચ્છેદલેખામત્તં વટ્ટતિ. સૂચિસણ્ડાસં કરોન્તિ, યેન સૂચિં ડંસાપેત્વા ઘંસન્તિ, તત્થ મકરમુખાદિકં યંકિઞ્ચિ વણ્ણમટ્ઠં ન વટ્ટતિ, સૂચિડંસનત્થં પન મુખમત્તં હોતિ, તં વટ્ટતિ.

દન્તકટ્ઠચ્છેદનવાસિયમ્પિ યંકિઞ્ચિ વણ્ણમટ્ઠં ન વટ્ટતિ, ઉજુકમેવ કપ્પિયલોહેન ઉભોસુ વા પસ્સેસુ ચતુરંસં વા અટ્ઠંસં વા બન્ધિતું વટ્ટતિ. કત્તરદણ્ડેપિ યંકિઞ્ચિ વણ્ણમટ્ઠં ન વટ્ટતિ, હેટ્ઠા એકા વા દ્વે વા વટ્ટલેખા ઉપરિ અહિચ્છત્તકમકુળમત્તઞ્ચ વટ્ટતિ.

તેલભાજનેસુ વિસાણે વા નાળિયં વા અલાબુકે વા આમણ્ડસારકે વા ઠપેત્વા ઇત્થિરૂપં પુરિસરૂપઞ્ચ અવસેસં સબ્બમ્પિ વણ્ણમટ્ઠકમ્મં વટ્ટતિ.

મઞ્ચપીઠે ભિસિબિમ્બોહને ભૂમત્થરણે પાદપુઞ્છને ચઙ્કમનભિસિયા સમ્મુઞ્જનિયં કચવરછડ્ડનકે રજનદોણિકાય પાનીયઉળુઙ્કે પાનીયઘટે પાદકથલિકાય ફલકપીઠકે વલયાધારકે દણ્ડાધારકેપત્તપિધાને તાલવણ્ટે વીજનેતિ – એતેસુ સબ્બં માલાકમ્માદિવણ્ણમટ્ઠકમ્મં વટ્ટતિ. સેનાસને પન દ્વારકવાટવાતપાનકવાટાદીસુ સબ્બરતનમયમ્પિ વણ્ણમટ્ઠકમ્મં વટ્ટતિ.

સેનાસને કિઞ્ચિ પટિસેધેતબ્બં નત્થિ, અઞ્ઞત્ર વિરુદ્ધસેનાસના. વિરુદ્ધસેનાસનં નામ અઞ્ઞેસં સીમાય રાજવલ્લભેહિ કતસેનાસનં વુચ્ચતિ, તસ્મા યે તાદિસં સેનાસનં કરોન્તિ, તે વત્તબ્બા – ''મા અમ્હાકં સીમાય સેનાસનં કરોથા''તિ. અનાદિયિત્વા કરોન્તિયેવ, પુનપિ વત્તબ્બા – ''મા એવં અકત્થ, મા અમ્હાકં ઉપોસથપવારણાનં અન્તરાયમકત્થ, મા સામગ્ગિં ભિન્દિત્થ, તુમ્હાકં સેનાસનં કતમ્પિ કતટ્ઠાને ન ઠસ્સતી''તિ. સચે બલક્કારેન કરોન્તિયેવ, યદા તેસં લજ્જિપરિસા ઉસ્સન્ના હોતિ, સક્કા ચ હોતિ લદ્ધું ધમ્મિકો વિનિચ્છયો, તદા તેસં પેસેતબ્બં – ''તુમ્હાકં આવાસં હરથા''તિ. સચે યાવ તતિયં પેસિતે હરન્તિ, સાધુ; નો ચે હરન્તિ, ઠપેત્વા બોધિઞ્ચ ચેતિયઞ્ચ અવસેસસેનાસનાનિ ભિન્દિતબ્બાનિ, નો ચ ખો અપરિભોગં કરોન્તેહિ, પટિપાટિયા પન છદન-ગોપાનસી-ઇટ્ઠકાદીનિ અપનેત્વા તેસં પેસેતબ્બં – ''તુમ્હાકં દબ્બસમ્ભારે હરથા''તિ. સચે હરન્તિ, સાધુ; નો ચે હરન્તિ, અથ તેસુ દબ્બસમ્ભારેસુ હિમવસ્સવાતાતપાદીહિ પૂતિભૂતેસુ વા ચોરેહિ વા હટેસુ અગ્ગિના વા દડ્ઢેસુ સીમસામિકા ભિક્ખૂ અનુપવજ્જા, ન લબ્ભા ચોદેતું ''તુમ્હેહિ અમ્હાકં દબ્બસમ્ભારા નાસિતા''તિ વા ''તુમ્હાકં ગીવા''તિ વા. યં પન સીમસામિકેહિ ભિક્ખૂહિ કતં, તં સુકતમેવ હોતીતિ.

પાળિમુત્તકવિનિચ્છયો નિટ્ઠિતો.

૮૬. એવં ભિન્નાય પન કુટિકાય ધનિયસ્સ પરિવિતક્કઞ્ચ પુન કુટિકરણત્થાય ઉસ્સાહઞ્ચ દસ્સેતું ''**અથ ખો આયસ્મતો**''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **દારુગહે ગણકો**તિ રઞ્ઞો દારુભણ્ડાગારે દારુગોપકો. **દેવગહદારૂની**તિ દેવેન ગહિતદારૂનિ. રાજપટિગ્ગહિતભૂતાનિ દારૂનીતિ અત્થો. **નગરપટિસઙ્ખારિકાની**તિ નગરસ્સ પટિસઙ્ખારૂપકરણાનિ. **આપદત્થાય નિક્ખિત્તાની**તિ અગ્ગિદાહેન વા પુરાણભાવેન વા પટિરાજૂપરુન્ધનાદિના વા ગોપુરટ્ટાલકરાજન્તેપુરહત્થિસાલાદીનં વિપત્તિ આપદાતિ વુચ્ચતિ. તદત્થં નિક્ખિત્તાનીતિ વુત્તં હોતિ. **ખણ્ડાખણ્ડિકં છેદાપેત્વા**તિ અત્તનો કુટિયા પમાણં સલ્લક્ખેત્વા કિઞ્ચિ અગ્ગે કિઞ્ચિ મજ્ઝે કિઞ્ચિ મૂલે ખણ્ડાખણ્ડં કરોન્તો છેદાપેસિ.

૮૭. **વસ્સકારો**તિ તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ નામં. **મગધમહામત્તો**તિ મગધરટ્ઠે મહામત્તો, મહતિયા ઇસ્સરિયમત્તાય સમન્નાગતો, મગધરઞ્ઞો વા મહામત્તો; મહાઅમચ્ચોતિ વુત્તં હોતિ. **અનુસઞ્ઞાયમાનો**તિ તત્થ તત્થ ગન્ત્વા પચ્ચવેક્ખમાનો. **ભણે**તિ ઇસ્સરાનં નીચટ્ઠાનિકપુરિસાલપનં. **બન્ધં આણાપેસી**તિ બ્રાહ્મણો પકતિયાપિ તસ્મિં ઇસ્સાપકતોવ. સો રઞ્ઞો ''આણાપેહી''તિ વચનં સુત્વા યસ્મા ''પક્કોસાપેહી''તિ રઞ્ઞો ન વુત્તં, તસ્મા ''નં હત્થેસુ ચ પાદેસુ ચ બન્ધં કત્વા આણાપેસ્સામી''તિ બન્ધં આણાપેસિ. **અદ્દસ ખો આયસ્મા ધનિયો**તિ કથં અદ્દસ? સો કિર અત્તના લેસેન દારૂનં હટભાવં ઞત્વા ''નિસ્સંસયં એસ દારૂનં કારણા રાજકુલતો વધં વા બન્ધં વા પાપુણિસ્સતિ, તદા નં અહમેવ મોચેસ્સામી''તિ નિચ્ચકાલં તસ્સ પવત્તિં સુણન્તોયેવ વિચરતિ. તસ્મા તખણઞ્ઞેવ ગન્ત્વા

અદ્દસ. તેન વુત્તં – ‘‘અદ્દસ ખો આયસ્મા ધનિયો’’તિ. **દારૂનં કિચ્ચા**તિ દારૂનં કારણા. **પુરાહં હઞ્ઞામી**તિ અહં પુરા હઞ્ઞામિ; યાવ અહં ન હઞ્ઞામિ, તાવ ત્વં એય્યાસીતિ અત્થો.

૮૮. **ઇઙ્ઘ, ભન્તે, સરાપેહી**તિ એત્થ **ઇઙ્ઘા**તિ ચોદનત્થે નિપાતો. **પઠમાભિસિત્તો**તિ અભિસિત્તો હુત્વા પઠમં. **એવરૂપિં વાચં ભાસિતા**તિ ‘‘દિન્નઞ્ઞેવ સમણબ્રાહ્મણાનં તિણકટ્ઠોદકં પરિભુઞ્જન્તૂ’’તિ ઇમં એવરૂપિં વાચં અભિસિત્તો હુત્વા પઠમમેવ યં ત્વં અભાસિ, તં સયમેવ ભાસિત્વા ઇદાનિ સરસિ, ન સરસીતિ વુત્તં હોતિ. રાજાનો કિર અભિસિત્તમત્તાયેવ ધમ્મભેરિં ચરાપેન્તિ – ‘‘દિન્નઞ્ઞેવ સમણબ્રાહ્મણાનં તિણકટ્ઠોદકં પરિભુઞ્જન્તૂ’’તિ તં સન્ધાય એસ વદતિ. **તેસં મયા સન્ધાય ભાસિત**ન્તિ તેસં અપ્પમત્તકેપિ કુક્કુચ્ચાયન્તાનં સમિતબાહિતપાપાનં સમણબ્રાહ્મણાનં તિણકટ્ઠોદકહરણં સન્ધાય મયા એતં ભાસિતં; ન તુમ્હાદિસાનન્તિ અધિપ્પાયો. **તઞ્ચ ખો અરઞ્ઞે અપરિગ્ગહિત**ન્તિ તઞ્ચ તિણકટ્ઠોદકં યં અરઞ્ઞે અપરિગ્ગહિતં હોતિ; એતં સન્ધાય મયા ભાસિતન્તિ દીપેતિ.

લોમેન ત્વં મુત્તોસીતિ એત્થ લોમમિવ લોમં, કિં પન તં? પબ્બજ્જાલિઙ્ગં. કિં વુત્તં હોતિ? યથા નામ ધુત્તા ‘‘મંસં ખાદિસ્સામા’’તિ મહગ્ઘલોમં એળકં ગણ્હેય્યું. તમેનં અઞ્ઞો વિઞ્ઞુપુરિસો દિસ્વા ‘‘ઇમસ્સ એળકસ્સ મંસં કહાપણમત્તં અગ્ઘતિ. લોમાનિ પન લોમવારે લોમવારે અનેકે કહાપણે અગ્ઘન્તી’’તિ દ્વે અલોમકે એળકે દત્વા ગણ્હેય્ય. એવં સો એળકો વિઞ્ઞુપુરિસમાગમ્મ લોમેન મુચ્ચેય્ય. એવમેવ ત્વં ઇમસ્સ કમ્મસ્સ કતત્તા વધબન્ધનારહો. યસ્મા પન અરહદ્ધજો સબ્ભિ અવજ્ઝરૂપો, ત્વઞ્ચ સાસને પબ્બજિતત્તા યં પબ્બજ્જાલિઙ્ગભૂતં અરહદ્ધજં ધારેસિ. તસ્મા ત્વં ઇમિના પબ્બજ્જાલિઙ્ગલોમેન એળકો વિય વિઞ્ઞુપુરિસમાગમ્મ મુત્તોસીતિ.

મનુસ્સા ઉજ્ઝાયન્તીતિ રઞ્ઞો પરિસતિ ભાસમાનસ્સ સમ્મુખા ચ પરમ્મુખા ચ સુત્વા તત્થ તત્થ મનુસ્સા ઉજ્ઝાયન્તિ, અવજ્ઝાયન્તિ, અવજાનન્તા તં ઝાયન્તિ ઓલોકેન્તિ લામકતો વા ચિન્તેન્તીતિ અત્થો. **ખિય્યન્તી**તિ તસ્સ અવણ્ણં કથેન્તિ પકાસેન્તિ. **વિપાચેન્તી**તિ વિત્થારિકં કરોન્તિ, સબ્બત્થ પત્થરન્તિ; અયઞ્ચ અત્થો સદ્દસત્થાનુસારેન વેદિતબ્બો. અયં પનેત્થ યોજના – ‘‘અલજ્જિનો ઇમે સમણા સક્યપુત્તિયા’’તિઆદીનિ ચિન્તેન્તા ઉજ્ઝાયન્તિ. ‘‘નત્થિ ઇમેસં સામઞ્ઞ’’ન્તિઆદીનિ ભણન્તા ખિય્યન્તિ. ‘‘અપગતા ઇમે સામઞ્ઞા’’તિઆદીનિ તત્થ તત્થ વિત્થારેન્તા વિપાચેન્તીતિ. એતેન નયેન ઇમેસં પદાનં ઇતો પરમ્પિ તત્થ તત્થ આગતપદાનુરૂપેન યોજના વેદિતબ્બા. **બ્રહ્મચારિનો**તિ સેટ્ઠચારિનો. **સામઞ્ઞ**ન્તિ સમણભાવો. **બ્રહ્મઞ્ઞ**ન્તિ સેટ્ઠભાવો. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ.

રઞ્ઞો દારૂનીતિઆદિમ્હિ ‘‘અદિન્નં આદિયિસ્સતી’’તિ અયં ઉજ્ઝાયનત્થો. યં પનેતં અદિન્નં આદિયિ, તં દસ્સેતું ‘‘રઞ્ઞો દારૂની’’તિ વુત્તં. ઇતિ વચનભેદે અસમ્મુય્હન્તેહિ અત્થો વેદિતબ્બો. **પુરાણવોહારિકો મહામત્તો**તિ ભિક્ખુભાવતો પુરાણે ગિહિકાલે વિનિચ્છયવોહારે નિયુત્તત્તા ‘‘વોહારિકો’’તિ સઙ્ખં ગતો મહાઅમચ્ચો.

અથ ખો ભગવા તં ભિક્ખું એતદવોચાતિ ભગવા સામંયેવ લોકવોહારમ્પિ જાનાતિ, અતીતબુદ્ધાનં પઞ્ઞત્તિમ્પિ જાનાતિ – ‘‘પુબ્બેપિ બુદ્ધા એત્તકેન પારાજિકં પઞ્ઞપેન્તિ, એત્તકેન થુલ્લચ્ચયં, એત્તકેન દુક્કટ’’ન્તિ. એવં સન્તેપિ સચે અઞ્ઞેહિ લોકવોહારવિઞ્ઞૂહિ સદ્ધિં અસંસન્દિત્વા પાદમત્તેન પારાજિકં પઞ્ઞપેય્ય, તેનસ્સ સિયું વત્તારો ‘‘સીલસંવરો નામ એકભિક્ખુસ્સપિ અપ્પમેય્યો અસઙ્ખ્યેય્યો મહાપથવી-સમુદ્દ-આકાસાનિ વિય અતિવિત્થિણ્ણો, કથઞ્હિ નામ ભગવા પાદમત્તકેન નાસેસી’’તિ! તતો તથાગતસ્સ ઞાણબલં અજાનન્તા સિક્ખાપદં કોપેય્યું, પઞ્ઞત્તમ્પિ સિક્ખાપદં યથાઠાને ન તિટ્ઠેય્ય. લોકવોહારવિઞ્ઞૂહિ પન સદ્ધિં સંસન્દિત્વા પઞ્ઞત્તે સો ઉપવાદો ન હોતિ. અઞ્ઞદત્થુ એવં વત્તારો હોન્તિ – ‘‘ઇમેહિ નામ અગારિકાપિ પાદમત્તેન ચોરં હનન્તિપિ

બન્ધન્તિપિ પબ્બાજેન્તિપિ. કસ્મા ભગવા પબ્બજિતં ન નાસેસ્સતિ; યેન પરસન્તકં તિણસલાકમત્તમ્પિ ન ગહેતબ્બ''ન્તિ! તથાગતસ્સ ચ ઞાણબલં જાનિસ્સન્તિ. પઞ્ઞત્તમ્પિ ચ સિક્ખાપદં અકુપ્પં ભવિસ્સતિ, યથાઠાને ઠસ્સતિ. તસ્મા લોકવોહારવિઞ્ઞૂહિ સદ્ધિં સંસન્દિત્વા પઞ્ઞપેતુકામો સબ્બાવન્તં પરિસં અનુવિલોકેન્તો **અથ ખો ભગવા અવિદૂરે નિસિન્નં દિસ્વા તં ભિક્ખું એતદવોચ "કિત્તકેન ખો ભિક્ખુ રાજા માગધો સેનિયો બિમ્બિસારો ચોરં ગહેત્વા હનતિ વા બન્ધતિ વા પબ્બાજેતિ વા**"તિ.

તત્થ **માગધો**તિ મગધાનં ઇસ્સરો. **સેનિયો**તિ સેનાય સમ્પન્નો. **બિમ્બિસારો**તિ તસ્સ નામં. **પબ્બાજેતિ વા**તિ રટ્ઠતો નિક્ખામેતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવ. **પઞ્ચમાસકો પાદો**તિ તદા રાજગહે વીસતિમાસકો કહાપણો હોતિ, તસ્મા પઞ્ચમાસકો પાદો. એતેન લક્ખણેન સબ્બજનપદેસુ કહાપણસ્સ ચતુત્થો ભાગો ''પાદો''તિ વેદિતબ્બો. સો ચ ખો પોરાણસ્સ નીલકહાપણસ્સ વસેન, ન ઇતરેસં રુદ્રદામકાદીનં. તેન હિ પાદેન અતીતબુદ્ધાપિ પારાજિકં પઞ્ઞપેસું, અનાગતાપિ પઞ્ઞપેસ્સન્તિ. સબ્બબુદ્ધાનઞ્હિ પારાજિકવત્થુમ્હિ વા પારાજિકે વા નાનત્તં નત્થિ. ઇમાનેવ ચત્તારિ પારાજિકવત્થૂનિ . ઇમાનેવ ચત્તારિ પારાજિકાનિ. ઇતો ઊનં વા અતિરેકં વા નત્થિ. તસ્મા ભગવાપિ ધનિયં વિગરહિત્વા પાદેનેવ દુતિયપારાજિકં પઞ્ઞપેન્તો "**યો પન ભિક્ખુ અદિન્નં થેય્યસઙ્ખાત**"ન્તિઆદિમાહ.

એવં મૂલચ્છેજ્જવસેન દળ્હં કત્વા દુતિયપારાજિકે પઞ્ઞત્તે અપરમ્પિ અનુપઞ્ઞત્તત્થાય રજકભણ્ડિકવત્થુ ઉદપાદિ, તસ્સુપ્પત્તિદીપનત્થમેતં વુત્તં – "**એવઞ્ચિદં ભગવતા ભિક્ખૂનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં હોતી**"તિ. તસ્સત્થો ચ અનુપઞ્ઞત્તિસમ્બન્ધો ચ **પઠમપારાજિકવણ્ણનાયં** વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. યથા ચ ઇધ, એવં ઇતો પરેસુ સબ્બસિક્ખાપદેસુ. યં યં પુબ્બે વુત્તં, તં તં સબ્બં વજ્જેત્વા ઉપરૂપરિ અપુબ્બમેવ વણ્ણયિસ્સામ. યદિ હિ યં યં વુત્તનયં, તં તં પુનપિ વણ્ણયિસ્સામ, કદા વણ્ણનાય અન્તં ગમિસ્સામ! તસ્મા યં યં પુબ્બે વુત્તં, તં તં સબ્બં સાધુકં ઉપસલ્લક્ખેત્વા તત્થ તત્થ અત્થો ચ યોજના ચ વેદિતબ્બા. અપુબ્બં પન યંકિઞ્ચિ અનુત્તાનત્થં, તં સબ્બં મયમેવ વણ્ણયિસ્સામ.

ધનિયવત્થુવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯૦. **રજકત્થરણં ગન્ત્વા**તિ રજકતિત્થં ગન્ત્વા; તઞ્હિ યસ્મા તત્થ રજકા વત્થાનિ અત્થરન્તિ, તસ્મા રજકત્થરણન્તિ વુચ્ચતિ. **રજકભણ્ડિક**ન્તિ રજકાનં ભણ્ડિકં; રજકા સાયન્હસમયે નગરં પવિસન્તા બહૂનિ વત્થાનિ એકેકં ભણ્ડિકં બન્ધન્તિ. તતો એકં ભણ્ડિકં તેસં પમાદેન અપસ્સન્તાનં અવહરિત્વા થેનેત્વાતિ અત્થો.

પદભાજનીયવણ્ણના

૯૨. **ગામો નામા**તિ એવમાદિ ''ગામા વા અરઞ્ઞા વા''તિ એત્થ વુત્તસ્સ ગામસ્સ ચ અરઞ્ઞસ્સ ચ પભેદદસ્સનત્થં વુત્તં. તત્થ યસ્મિં ગામે એકા એવ કુટિ, એકં ગેહં સેય્યથાપિ મલયજનપદે; અયં એકકુટિકો ગામો નામ. એતેન નયેન અપરેપિ વેદિતબ્બા. **અમનુસ્સો નામ** યો સબ્બસો વા મનુસ્સાનં અભાવેન યક્ખપરિગ્ગહભૂતો; યતો વા મનુસ્સા કેનચિ કારણેન પુનપિ આગન્તુકામા એવ અપક્કન્તા. **પરિક્ખિત્તો નામ** ઇટ્ઠકપાકારં આદિં કત્વા અન્તમસો કણ્ટકસાખાહિપિ પરિક્ખિત્તો. **ગોનિસાદિનિવિટ્ઠો નામ** વીથિસન્નિવેસાદિવસેન અનિવિસિત્વા યથા ગાવો તત્થ તત્થ દ્વે તયો નિસીદન્તિ, એવં તત્થ તત્થ દ્વે તીણિ ઘરાનિ કત્વા નિવિટ્ઠો. **સત્થો**તિ જઙ્ઘસત્થસકટસત્થાદીસુ યો કોચિ. ઇમસ્મિઞ્ચ સિક્ખાપદે નિગમોપિ નગરમ્પિ ગામગ્ગહણેનેવ ગહિતન્તિ વેદિતબ્બં.

ગામૂપચારોતિઆદિ અરઞ્ઞપરિચ્છેદદસ્સનત્થં વુત્તં. **ઇન્દખીલે ઠિતસ્સા**તિ યસ્સ ગામસ્સ અનુરાધપુરસ્સેવ દ્વે ઇન્દખીલા, તસ્સ અબ્ભન્તરિમે ઇન્દખીલે ઠિતસ્સ; તસ્સ હિ બાહિરો ઇન્દખીલો આભિધમ્મિકનયેન અરઞ્ઞસઙ્ખેપં ગચ્છતિ. યસ્સ પન એકો, તસ્સ ગામદ્વારબાહાનં વેમજ્ઝે ઠિતસ્સ. યત્રાપિ હિ ઇન્દખીલો નત્થિ, તત્ર ગામદ્વારબાહાનં વેમજ્ઝમેવ ''ઇન્દખીલો''તિ વુચ્ચતિ. તેન વુત્તં – ''ગામદ્વારબાહાનં વેમજ્ઝે ઠિતસ્સા''તિ. **મજ્ઝિમસ્સા**તિ થામમજ્ઝિમસ્સ, નો પમાણમજ્ઝિમસ્સ, નેવ અપ્પથામસ્સ, ન મહાથામસ્સ; મજ્ઝિમથામસ્સાતિ વુત્તં હોતિ. **લેડ્ડુપાતો**તિ યથા માતુગામો કાકે ઉડ્ડાપેન્તો ઉજુકમેવ હત્થં ઉક્ખિપિત્વા લેડ્ડું ખિપતિ, યથા ચ ઉદકુક્ખેપે ઉદકં ખિપન્તિ, એવં અખિપિત્વા યથા તરુણમનુસ્સા અત્તનો બલં દસ્સેન્તા બાહં પસારેત્વા લેડ્ડું ખિપન્તિ, એવં ખિત્તસ્સ લેડ્ડુસ્સ પતનટ્ઠાનં. પતિતો પન લુઠિત્વા યત્થ ગચ્છતિ, તં ન ગહેતબ્બં.

અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતોતિ એત્થ પન નિબ્બકોસસ્સ ઉદકપાતટ્ઠાને ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ સુપ્પપાતો વા મુસલપાતો વા **ઘરૂપચારો** નામ. તસ્મિં ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ લેડ્ડુપાતો **ગામૂપચારો**તિ **કુરુન્દટ્ઠકથાયં** વુત્તં. **મહાપચ્ચરિયમ્પિ** તાદિસમેવ. **મહાઅટ્ઠકથાયં** પન ''ઘરં નામ, ઘરૂપચારો નામ, ગામો નામ, ગામૂપચારો નામા''તિ માતિકં ઠપેત્વા નિબ્બકોસસ્સ ઉદકપાતટ્ઠાનબ્ભન્તરં **ઘરં** નામ. યં પન દ્વારે ઠિતો માતુગામો ભાજનધોવનઉદકં છડ્ડેતિ, તસ્સ પતનટ્ઠાનઞ્ચ માતુગામેનેવ અન્તોગેહે ઠિતેન પકતિયા બહિ ખિત્તસ્સ સુપ્પસ્સ વા સમ્મુઞ્જનિયા વા પતનટ્ઠાનઞ્ચ, ઘરસ્સ પુરતો દ્વીસુ કોણેસુ સમ્બન્ધિત્વા મજ્ઝે રુક્ખસૂચિદ્વારં ઠપેત્વા ગોરૂપાનં પવેસનનિવારણત્થં કતપરિક્ખેપો ચ અયં સબ્બોપિ **ઘરૂપચારો** નામ. તસ્મિં ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતબ્ભન્તરં ગામો નામ. તતો અઞ્ઞસ્સ લેડ્ડુપાતસ્સ અબ્ભન્તરં ગામૂપચારો નામાતિ વુત્તં. ઇદમેત્થ પમાણં. યથા ચેત્થ, એવં સબ્બત્થ યો યો અટ્ઠકથાવાદો વા થેરવાદો વા પચ્છા વુચ્ચતિ સો પમાણતો દટ્ઠબ્બો.

યઞ્ચેતં **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તં, તં પાળિયા વિરુદ્ધમિવ દિસ્સતિ. પાળિયઞ્હિ – ''ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો''તિ એત્તકમેવ વુત્તં. અટ્ઠકથાયં પન તં લેડ્ડુપાતં ગામસઙ્ખેપં કત્વા તતો પરં ગામૂપચારો વુત્તોતિ? વુચ્ચતે – સચ્ચમેવ પાળિયં વુત્તં , અધિપ્પાયો પનેત્થ વેદિતબ્બો. સો ચ અટ્ઠકથાચરિયાનમેવ વિદિતો. તસ્મા યથા ''ઘરૂપચારે ઠિતસ્સા''તિ એત્થ ઘરૂપચારલક્ખણં પાળિયં અવુત્તમ્પિ અટ્ઠકથાયં વુત્તવસેન ગહિતં. એવં સેસમ્પિ ગહેતબ્બં.

તત્રાયં નયો – ઇધ ગામો નામ દુવિધો હોતિ – પરિક્ખિત્તો ચ અપરિક્ખિત્તો ચ. તત્ર પરિક્ખિત્તસ્સ પરિક્ખેપોયેવ પરિચ્છેદો. તસ્મા તસ્સ વિસું પરિચ્છેદં અવત્વા ''ગામૂપચારો નામ પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઇન્દખીલે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો''તિ પાળિયં વુત્તં. અપરિક્ખિત્તસ્સ પન ગામસ્સ ગામપરિચ્છેદો વત્તબ્બો. તસ્મા તસ્સ ગામપરિચ્છેદદસ્સનત્થં ''અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો''તિ વુત્તં. ગામપરિચ્છેદે ચ દસ્સિતે ગામૂપચારલક્ખણં પુબ્બે વુત્તનયેનેવ સક્કા ઞાતુન્તિ પુન ''તત્થ ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો''તિ ન વુત્તં. યો પન ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ લેડ્ડુપાતંયેવ ''ગામૂપચારો''તિ વદતિ, તસ્સ ઘરૂપચારો ગામોતિ આપજ્જતિ. તતો ઘરં, ઘરૂપચારો, ગામો , ગામૂપચારોતિ એસ વિભાગો સઙ્કરીયતિ. અસઙ્કરતો ચેત્થ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો વિકાલે ગામપ્પવેસનાદીસુ. તસ્મા પાળિઞ્ચ અટ્ઠકથઞ્ચ સંસન્દિત્વા વુત્તનયેનેવેત્થ ગામો ચ ગામૂપચારો ચ વેદિતબ્બો. યોપિ ચ ગામો પુબ્બે મહા હુત્વા પચ્છા કુલેસુ નટ્ઠેસુ અપ્પકો હોતિ, સો ઘરૂપચારતો લેડ્ડુપાતેનેવ પરિચ્છિન્દિતબ્બો. પુરિમપરિચ્છેદો પનસ્સ પરિક્ખિત્તસ્સાપિ અપરિક્ખિત્તસ્સાપિ અપ્પમાણમેવાતિ.

અરઞ્ઞં નામ ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચાતિ ઇમં યથાવુત્તલક્ખણં ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચ ઠપેત્વા ઇમસ્મિં અદિન્નાદાનસિક્ખાપદે અવસેસં ''અરઞ્ઞં'' નામાતિ વેદિતબ્બં. અભિધમ્મે પન ''અરઞ્ઞન્તિ નિક્ખમિત્વા બહિ ઇન્દખીલા સબ્બમેતં અરઞ્ઞ''ન્તિ (વિભ॰ ૫૨૯) વુત્તં. આરઞ્ઞકસિક્ખાપદે ''આરઞ્ઞકં નામ સેનાસનં પઞ્ચધનુસતિકં પચ્છિમ''ન્તિ (પારા॰ ૬૫૪) વુત્તં. તં ઇન્દખીલતો પટ્ઠાય આરોપિતેન આચરિયધનુના પઞ્ચધનુસતપ્પમાણન્તિ વેદિતબ્બં. એવં ભગવતા ''ગામા વા અરઞ્ઞા વા''તિ એતસ્સ અત્થં વિભજન્તેન ''ઘરં, ઘરૂપચારો, ગામો, ગામૂપચારો અરઞ્ઞ''ન્તિ પાપભિક્ખૂનં લેસોકાસનિસેધનત્થં પઞ્ચ કોટ્ઠાસા દસ્સિતા. તસ્મા ઘરે વા ઘરૂપચારે વા ગામે વા ગામૂપચારે વા અરઞ્ઞે વા પાદગ્ઘનકતો પટ્ઠાય સસ્સામિકં ભણ્ડં અવહરન્તસ્સ પારાજિકમેવાતિ વેદિતબ્બં.

ઇદાનિ ''અદિન્નં થેય્યસઙ્ખાતં આદિયેય્યા''તિઆદીનં અત્થદસ્સનત્થં ''**અદિન્નં નામા**''તિઆદિમાહ. તત્થ **અદિન્નન્તિ** દન્તપોનસિક્ખાપદે અત્તનો સન્તકમ્પિ અપ્પટિગ્ગહિતકં કપ્પિયં અજ્ઝોહરણીયં વુચ્ચતિ. ઇધ પન યંકિઞ્ચિ પરપરિગ્ગહિતં સસ્સામિકં ભણ્ડં, તદેતં તેહિ સામિકેહિ કાયેન વા વાચાય વા ન દિન્નન્તિ અદિન્નં. અત્તનો હત્થતો વા યથાઠિતટ્ઠાનતો વા ન નિસ્સટ્ઠન્તિ **અનિસ્સટ્ઠં**. યથાઠાને ઠિતમ્પિ અનપેક્ખતાય ન પરિચ્ચત્તન્તિ **અપરિચ્ચત્તં**. આરક્ખસંવિધાનેન રક્ખિતત્તા **રક્ખિતં**. મઞ્જૂસાદીસુ પક્ખિપિત્વા ગોપિતત્તા **ગોપિતં**. ''મમ ઇદ''ન્તિ તણ્હામમત્તેન મમાયિતત્તા **મમાયિતં**. તાહિ અપરિચ્ચાગરક્ખણગોપનાહિ તેહિ ભણ્ડસામિકેહિ પરેહિ પરિગ્ગહિતન્તિ **પરપરિગ્ગહિતં**. એતં અદિન્નં નામ.

થેય્યસઙ્ખાતન્તિ એત્થ **થેનો**તિ ચોરો, થેનસ્સ ભાવો **થેય્યં**; અવહરણચિત્તસ્સેતં અધિવચનં. ''સઙ્ખા, સઙ્ખાત''ન્તિ અત્થતો એકં; કોટ્ઠાસસ્સેતં અધિવચનં, ''સઞ્ઞાનિદાના હિ પપઞ્ચસઙ્ખા''તિઆદીસુ (સુ॰ નિ॰ ૮૮૦) વિય. થેય્યઞ્ચ તં સઙ્ખાતઞ્ચાતિ **થેય્યસઙ્ખાતં**, થેય્યચિત્તસઙ્ખાતો એકો ચિત્તકોટ્ઠાસોતિ અત્થો. કરણત્થે ચેતં પચ્ચત્તવચનં, તસ્મા થેય્યસઙ્ખાતેનાતિ અત્થતો દટ્ઠબ્બં. યો ચ થેય્યસઙ્ખાતેન આદિયતિ, સો યસ્મા થેય્યચિત્તો હોતિ, તસ્મા બ્યઞ્જનં અનાદિયિત્વા અત્થમેવ દસ્સેતું **થેય્યચિત્તો અવહરણચિત્તો**તિ એવમસ્સ પદભાજનં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

આદિયેય્ય , હરેય્ય, અવહરેય્ય, ઇરિયાપથં વિકોપેય્ય, ઠાના ચાવેય્ય, સઙ્કેતં વીતિનામેય્યાતિ એત્થ પન પઠમપદં અભિયોગવસેન વુત્તં, દુતિયપદં અઞ્ઞેસં ભણ્ડં હરન્તસ્સ ગચ્છતો વસેન, તતિયપદં ઉપનિક્ખિત્તભણ્ડવસેન, ચતુત્થં સવિઞ્ઞાણકવસેન, પઞ્ચમં થલે નિક્ખિત્તાદિવસેન, છટ્ઠં પરિકપ્પવસેન વા સુઙ્કઘાતવસેન વા વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. યોજના પનેત્થ એકભણ્ડવસેનપિ નાનાભણ્ડવસેનપિ હોતિ. એકભણ્ડવસેન ચ સવિઞ્ઞાણકેનેવ લબ્ભતિ, નાનાભણ્ડવસેન સવિઞ્ઞાણકાવિઞ્ઞાણકમિસ્સકેન.

તત્થ નાનાભણ્ડવસેન તાવ એવં વેદિતબ્બં – **આદિયેય્યા**તિ આરામં અભિયુઞ્જતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. સામિકસ્સ વિમતિં ઉપ્પાદેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ. સામિકો ''ન મય્હં ભવિસ્સતી''તિ ધુરં નિક્ખિપતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સ.

હરેય્યાતિ અઞ્ઞસ્સ ભણ્ડં હરન્તો સીસે ભારં થેય્યચિત્તો આમસતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. ફન્દાપેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ. ખન્ધં ઓરોપેતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સ.

અવહરેય્યાતિ ઉપનિક્ખિત્તં ભણ્ડં ''દેહિ મે ભણ્ડ''ન્તિ વુચ્ચમાનો ''નાહં ગણ્હામી''તિ ભણતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. સામિકસ્સ વિમતિં ઉપ્પાદેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ. સામિકો ''ન મય્હં દસ્સતી''તિ ધુરં નિક્ખિપતિ,

આપત્તિ પારાજિકસ્સ .

ઇરિયાપથં વિકોપેય્યાતિ ''સહભણ્ડહારકં નેસ્સામી''તિ પઠમં પાદં સઙ્કામેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ. દુતિયં પાદં સઙ્કામેતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સ.

ઠાના ચાવેય્યાતિ થલટ્ઠં ભણ્ડં થેય્યચિત્તો આમસતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. ફન્દાપેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ. ઠાના ચાવેતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સ.

સઙ્કેતં વીતિનામેય્યાતિ પરિકપ્પિતટ્ઠાનં પઠમં પાદં અતિક્કામેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ. દુતિયં પાદં અતિક્કામેતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સ. અથ વા પઠમં પાદં સુઙ્કઘાતં અતિક્કામેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ. દુતિયં પાદં અતિક્કામેતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સાતિ – અયમેત્થ નાનાભણ્ડવસેન યોજના.

એકભણ્ડવસેન પન સસ્સામિકં દાસં વા તિરચ્છાનં વા યથાવુત્તેન અભિયોગાદિના નયેન આદિયતિ વા હરતિ વા અવહરતિ વા ઇરિયાપથં વા વિકોપેતિ, ઠાના વા ચાવેતિ, પરિચ્છેદં વા અતિક્કામેતિ – અયમેત્થ એકભણ્ડવસેન યોજના.

પઞ્ચવીસતિઅવહારકથા

અપિચ ઇમાનિ છ પદાનિ વણ્ણેન્તેન પઞ્ચ પઞ્ચકે સમોધાનેત્વા પઞ્ચવીસતિ અવહારા દસ્સેતબ્બા. એવં વણ્ણયતા હિ ઇદં અદિન્નાદાનપારાજિકં સુવણ્ણિતં હોતિ. ઇમસ્મિઞ્ચ ઠાને સબ્બઅટ્ઠકથા આકુલા લુળિતા દુવિઞ્ઞેય્યવિનિચ્છયા. તથા હિ સબ્બઅટ્ઠકથાસુ યાનિ તાનિ પાળિયં ''પઞ્ચહાકારેહિ અદિન્નં આદિયન્તસ્સ આપત્તિ પારાજિકસ્સ, પરપરિગ્ગહિતઞ્ચ હોતી''તિઆદિના નયેન અવહારઙ્ગાનિ વુત્તાનિ, તાનિપિ ગહેત્વા કત્થચિ એકં પઞ્ચકં દસ્સિતં, કત્થચિ ''છહાકારેહી''તિ આગતેહિ સદ્ધિં દ્વે પઞ્ચકાનિ દસ્સિતાનિ. એતાનિ ચ પઞ્ચકાનિ ન હોન્તિ. યત્થ હિ એકેકેન પદેન અવહારો સિજ્ઝતિ, તં પઞ્ચકં નામ વુચ્ચતિ. એત્થ પન સબ્બેહિપિ પદેહિ એકોયેવ અવહારો. યાનિ ચ તત્થ લબ્ભમાનાનિયેવ પઞ્ચકાનિ દસ્સિતાનિ, તેસમ્પિ ન સબ્બેસં અત્થો પકાસિતો. એવમિમસ્મિં ઠાને સબ્બઅટ્ઠકથા આકુલા લુળિતા દુવિઞ્ઞેય્યવિનિચ્છયા. તસ્મા **પઞ્ચ પઞ્ચકે**સમોધાનેત્વા દસ્સિયમાના ઇમે **પઞ્ચવીસતિ અવહારા** સાધુકં સલ્લક્ખેતબ્બા.

પઞ્ચ પઞ્ચકાનિ નામ – નાનાભણ્ડપઞ્ચકં, એકભણ્ડપઞ્ચકં, સાહત્થિકપઞ્ચકં, પુબ્બપયોગપઞ્ચકં , થેય્યાવહારપઞ્ચકન્તિ. તત્થ નાનાભણ્ડપઞ્ચકઞ્ચ એકભણ્ડપઞ્ચકઞ્ચ ''આદિયેય્ય, હરેય્ય, અવહરેય્ય, ઇરિયાપથં વિકોપેય્ય, ઠાના ચાવેય્યા''તિ ઇમેસં પદાનં વસેન લબ્ભન્તિ. તાનિ પુબ્બે યોજેત્વા દસ્સિતનયેનેવ વેદિતબ્બાનિ. યં પનેતં ''સઙ્કેતં વીતિનામેય્યા''તિ છટ્ઠં પદં, તં પરિકપ્પાવહારસ્સ ચ નિસ્સગ્ગિયાવહારસ્સ ચ સાધારણં. તસ્મા તં તતિયપઞ્ચમેસુ પઞ્ચકેસુ લબ્ભમાનપદવસેન યોજેતબ્બં. વુત્તં નાનાભણ્ડપઞ્ચકઞ્ચ એકભણ્ડપઞ્ચકઞ્ચ.

કતમં સાહત્થિકપઞ્ચકં? પઞ્ચ અવહારા – સાહત્થિકો, આણત્તિકો, નિસ્સગ્ગિયો, અત્થસાધકો, ધુરનિક્ખેપોતિ. તત્થ **સાહત્થિકો** નામ પરસ્સ ભણ્ડં સહત્થા અવહરતિ. **આણત્તિકો** નામ ''અસુકસ્સ ભણ્ડં **અવહરા''તિ અઞ્ઞં આણાપેતિ. નિસ્સગ્ગિયો** નામ અન્તોસુઙ્કઘાતે ઠિતો બહિસુઙ્કઘાતં પાતેતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સાતિ, ઇમિના ચ સદ્ધિં ''સઙ્કેતં વીતિનામેય્યા''તિ ઇદં પદયોજનં લભતિ. **અત્થસાધકો** નામ ''અસુકં નામ ભણ્ડં યદા સક્કોસિ, તદા

અવહરા''તિ આણાપેતિ. તત્થ સચે પરો અનન્તરાયિકો હુત્વા તં અવહરતિ, આણાપકો આણત્તિક્ખણેયેવ પારાજિકો હોતિ, અવહારકો પન અવહટકાલે. અયં અત્થસાધકો. **ધુરનિક્ખેપો** પન ઉપનિક્ખિત્તભણ્ડવસેન વેદિતબ્બો. ઇદં સાહત્થિકપઞ્ચકં.

કતમં પુબ્બપયોગપઞ્ચકં? અપરેપિ પઞ્ચ અવહારા – પુબ્બપયોગો, સહપયોગો, સંવિદાવહારો, સઙ્કેતકમ્મં, નિમિત્તકમ્મન્તિ. તત્થ આણત્તિવસેન **પુબ્બપયોગો** વેદિતબ્બો. ઠાના ચાવનવસેન **સહપયોગો**. ઇતરે પન તયો પાળિયં (પારા॰ ૧૧૮-૧૨૦) આગતનયેનેવ વેદિતબ્બાતિ. ઇદં પુબ્બપયોગપઞ્ચકં.

કતમં થેય્યાવહારપઞ્ચકં? અપરેપિ પઞ્ચ અવહારા – થેય્યાવહારો, પસય્હાવહારો, પરિકપ્પાવહારો , પટિચ્છન્નાવહારો, કુસાવહારોતિ. તે પઞ્ચપિ ''અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ સઙ્ઘસ્સ ચીવરે ભાજિયમાને થેય્યચિત્તો કુસં સઙ્કામેત્વા ચીવરં અગ્ગહેસી''તિ (પારા॰ ૧૩૮) એતસ્મિં કુસસઙ્કામનવત્થુસ્મિં વણ્ણયિસ્સામ. ઇદં થેય્યાવહારપઞ્ચકં. એવમિમાનિ પઞ્ચ પઞ્ચકાનિ સમોધાનેત્વા ઇમે પઞ્ચવીસતિ અવહારા વેદિતબ્બા.

ઇમેસુ ચ પન પઞ્ચસુ પઞ્ચકેસુ કુસલેન વિનયધરેન ઓતિણ્ણં વત્થું સહસા અવિનિચ્છિનિત્વાવ **પઞ્ચ ઠાનાનિ** ઓલોકેતબ્બાનિ. યાનિ સન્ધાય પોરાણા આહુ –

> ''વત્થું કાલઞ્ચ દેસઞ્ચ, અગ્ઘં પરિભોગપઞ્ચમં;
> તુલયિત્વા પઞ્ચ ઠાનાનિ, ધારેય્યત્થં વિચક્ખણો''તિ.

તત્થ **વત્થુન્તિ** ભણ્ડં; અવહારકેન હિ ''મયા ઇદં નામ અવહટ''ન્તિ વુત્તેપિ આપત્તિં અનારોપેત્વાવ તં ભણ્ડં સસ્સામિકં વા અસ્સામિકં વાતિ ઉપપરિક્ખિતબ્બં. સસ્સામિકેપિ સામિકાનં સાલયભાવો વા નિરાલયભાવો વા ઉપપરિક્ખિતબ્બો. સચે તેસં સાલયકાલે અવહટં, ભણ્ડં અગ્ઘાપેત્વા આપત્તિ કાતબ્બા. સચે નિરાલયકાલે , ન પારાજિકેન કારેતબ્બો. ભણ્ડસામિકેસુ પન ભણ્ડં આહરાપેન્તેસુ ભણ્ડં દાતબ્બં. અયમેત્થ સામીચિ.

ઇમસ્સ પનત્થસ્સ દીપનત્થમિદં વત્થુ – ભાતિયરાજકાલે કિર મહાચેતિયપૂજાય દક્ખિણદિસતો એકો ભિક્ખુ સત્તહત્થં પણ્ડુકાસાવં અંસે કરિત્વા ચેતિયઙ્ગણં પાવિસિ; તઙ્ખણમેવ ચ રાજાપિ ચેતિયવન્દનત્થં આગતો. તત્થ ઉસ્સારણાય વત્તમાનાય મહાજનસમ્મદ્દો અહોસિ. અથ સો ભિક્ખુ જનસમ્મદ્દપીળિતો અંસતો પતન્તં કાસાવં અદિસ્વાવ નિક્ખન્તો; નિક્ખમિત્વા ચ કાસાવં અપસ્સન્તો ''કો ઈદિસે જનસમ્મદ્દે કાસાવં લચ્છતિ, ન દાનિ તં મય્હ''ન્તિ ધુરનિક્ખેપં કત્વા ગતો. અથઞ્ઞો ભિક્ખુ પચ્છા આગચ્છન્તો તં કાસાવં દિસ્વા થેય્યચિત્તેન ગહેત્વા પુન વિપ્પટિસારી હુત્વા ''અસ્સમણો દાનિમ્હિ, વિબ્ભમિસ્સામી''તિ ચિત્તે ઉપ્પન્નેપિ ''વિનયધરે પુચ્છિત્વા ઞસ્સામી''તિ ચિન્તેસિ.

તેન ચ સમયેન ચૂળસુમનત્થેરો નામ સબ્બપરિયત્તિધરો વિનયાચરિયપામોક્ખો મહાવિહારે પટિવસતિ. સો ભિક્ખુ થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા ઓકાસં કારેત્વા અત્તનો કુક્કુચ્ચં પુચ્છિ. થેરો તેન ભટ્ઠે જનકાયે પચ્છા આગન્ત્વા ગહિતભાવં ઞત્વા ''અત્થિ દાનિ એત્થ ઓકાસો''તિ ચિન્તેત્વા આહ – ''સચે કાસાવસામિકં ભિક્ખું આનેય્યાસિ, સક્કા ભવેય્ય તવ પતિટ્ઠા કાતુ''ન્તિ. ''કથાહં, ભન્તે, તં દક્ખિસ્સામી''તિ? ''તહિં તહિં ગન્ત્વા ઓલોકેહી''તિ. સો પઞ્ચપિ મહાવિહારે ઓલોકેત્વા નેવ અદ્દક્ખિ. તતો નં થેરો પુચ્છિ – ''કતરાય દિસાય બહૂ ભિક્ખૂ આગચ્છન્તી''તિ? ''દક્ખિણદિસાય, ભન્તે''તિ. ''તેન હિ કાસાવં દીઘતો ચ તિરિયઞ્ચ મિનિત્વા ઠપેહિ.

ઠપેત્વા દક્ખિણદિસાય વિહારપટિપાટિયા વિચિનિત્વા તં ભિક્ખું આનેહી''તિ. સો તથા કત્વા તં ભિક્ખું દિસ્વા થેરસ્સ સન્તિકં આનેસિ. થેરો પુચ્છિ – ''તવેદં કાસાવ''ન્તિ? ''આમ, ભન્તે''તિ. ''કુહિં તે પાતિત''ન્તિ? સો સબ્બં આચિક્ખિ. થેરો પન તેન કતં ધુરનિક્ખેપં સુત્વા ઇતરં પુચ્છિ – ''તયા ઇદં કુહિં દિસ્વા ગહિત''ન્તિ? સોપિ સબ્બં આરોચેસિ. તતો નં થેરો આહ – ''સચે તે સુદ્ધચિત્તેન ગહિતં અભવિસ્સ, અનાપત્તિયેવ તે અસ્સ. થેય્યચિત્તેન પન ગહિતત્તા દુક્કટં આપન્નોસિ. તં દેસેત્વા અનાપત્તિકો હોહિ. ઇદઞ્ચ કાસાવં અત્તનો સન્તકં કત્વા એતસ્સેવ ભિક્ખુનો દેહી''તિ. સો ભિક્ખુ અમતેનેવ અભિસિત્તો પરમસ્સાસપ્પત્તો અહોસીતિ. એવં વત્થુ ઓલોકેતબ્બં.

કાલોતિ અવહારકાલો. તદેવ હિ ભણ્ડં કદાચિ સમગ્ઘં હોતિ, કદાચિ મહગ્ઘં. તસ્મા તં ભણ્ડં યસ્મિં કાલે અવહટં, તસ્મિંયેવ કાલે યો તસ્સ અગ્ઘો હોતિ, તેન અગ્ઘેન આપત્તિ કારેતબ્બા. એવં કાલો ઓલોકેતબ્બો.

દેસોતિ અવહારદેસો. તઞ્હિ ભણ્ડં યસ્મિં દેસે અવહટં, તસ્મિંયેવ દેસે યો તસ્સ અગ્ઘો હોતિ, તેન અગ્ઘેન આપત્તિ કારેતબ્બા. ભણ્ડુટ્ઠાનદેસે હિ ભણ્ડં સમગ્ઘં હોતિ, અઞ્ઞત્થ મહગ્ઘં.

ઇમસ્સાપિ ચ અત્થસ્સ દીપનત્થમિદં વત્થુ – અન્તરસમુદ્દે કિર એકો ભિક્ખુ સુસણ્ઠાનં નાળિકેરં લભિત્વા ભમં આરોપેત્વા સઙ્ખથાલકસદિસં મનોરમં પાનીયથાલકં કત્વા તત્થેવ ઠપેત્વા ચેતિયગિરિં અગમાસિ. અથઞ્ઞો ભિક્ખુ અન્તરસમુદ્દં ગન્ત્વા તસ્મિં વિહારે પટિવસન્તો તં થાલકં દિસ્વા થેય્યચિત્તેન ગહેત્વા ચેતિયગિરિમેવ આગતો. તસ્સ તત્થ યાગું પિવન્તસ્સ તં થાલકં દિસ્વા થાલકસામિકો ભિક્ખુ આહ – ''કુતો તે ઇદં લદ્ધ''ન્તિ? ''અન્તરસમુદ્દતો મે આનીત''ન્તિ. સો તં ''નેતં તવ સન્તકં, થેય્યાય તે ગહિત''ન્તિ સઙ્ઘમજ્ઝં આકડ્ઢિ. તત્થ ચ વિનિચ્છયં અલભિત્વા મહાવિહારં અગમિંસુ. તત્થ ભેરિં પહરાપેત્વા મહાચેતિયસમીપે સન્નિપાતં કત્વા વિનિચ્છયં આરભિંસુ. વિનયધરત્થેરા અવહારં સઞ્ઞાપેસું.

તસ્મિઞ્ચ સન્નિપાતે આભિધમ્મિકગોદત્તત્થેરો નામ વિનયકુસલો હોતિ. સો એવમાહ – ''ઇમિના ઇદં થાલકં કુહિં અવહટ''ન્તિ? ''અન્તરસમુદ્દે અવહટ''ન્તિ. ''તત્રિદં કિં અગ્ઘતી''તિ? ''ન કિઞ્ચિ અગ્ઘતિ. તત્ર હિ નાળિકેરં ભિન્દિત્વા મિઞ્જં ખાદિત્વા કપાલં છડ્ડેન્તિ, દારુઅત્થં પન ફરતી''તિ. ''ઇમસ્સ ભિક્ખુનો એત્થ હત્થકમ્મં કિં અગ્ઘતી''તિ? ''માસકં વા ઊનમાસકં વા''તિ. ''અત્થિ પન કત્થચિ સમ્માસમ્બુદ્ધેન માસકેન વા ઊનમાસકેન વા પારાજિકં પઞ્ઞત્ત''ન્તિ. એવં વુત્તે ''સાધુ! સાધુ! સુકથિતં સુવિનિચ્છિત''ન્તિ એકસાધુકારો અહોસિ. તેન ચ સમયેન ભાતિયરાજાપિ ચેતિયવન્દનત્થં નગરતો નિક્ખમન્તો તં સદ્દં સુત્વા ''કિં ઇદ''ન્તિ પુચ્છિત્વા સબ્બં પટિપાટિયા સુત્વા નગરે ભેરિં ચરાપેસિ – ''મયિ સન્તે ભિક્ખૂનમ્પિ ભિક્ખૂનીનમ્પિ ગિહીનમ્પિ અધિકરણં આભિધમ્મિકગોદત્તત્થેરેન વિનિચ્છિતં સુવિનિચ્છિતં, તસ્સ વિનિચ્છયે અતિક્કમાનં રાજાણાય ઠપેમી''તિ. એવં દેસો ઓલોકેતબ્બો.

અગ્ઘોતિ ભણ્ડગ્ઘો. નવભણ્ડસ્સ હિ યો અગ્ઘો હોતિ, સો પચ્છા પરિહાયતિ; યથા નવધોતો પત્તો અટ્ઠ વા દસ વા અગ્ઘતિ, સો પચ્છા ભિન્નો વા છિદ્દો વા આણિગણ્ઠિકાહતો વા અપ્પગ્ઘો હોતિ તસ્મા ન સબ્બદા ભણ્ડં પકતિઅગ્ઘેનેવ કાતબ્બન્તિ. એવં અગ્ઘો ઓલોકેતબ્બો.

પરિભોગોતિ ભણ્ડપરિભોગો. પરિભોગેનાપિ હિ વાસિઆદિભણ્ડસ્સ અગ્ઘો પરિહાયતિ. તસ્મા એવં ઉપપરિક્ખિતબ્બં, સચે કોચિ કસ્સચિ પાદગ્ઘનકં વાસિં હરતિ, તત્ર વાસિસામિકો પુચ્છિતબ્બો – ''તયા અયં વાસિ કિત્તકેન કીતા''તિ? ''પાદેન, ભન્તે''તિ. ''કિં પન તે કિણિત્વાવ ઠપિતા, ઉદાહુ તં વળઞ્જેસી''તિ? સચે

વદતિ ‘‘એકદિવસં મે દન્તકટ્ઠં વા રજનછલ્લિં વા પત્તપચનકદારું વા છિન્નં, ઘંસિત્વા વા નિસિતા’’તિ. અથસ્સા પોરાણો અગ્ઘો ભટ્ઠોતિ વેદિતબ્બો. યથા ચ વાસિયા એવં અઞ્જનિયા વા અઞ્જનિસલાકાય વા કુઞ્ચિકાય વા પલાલેન વા થુસેહિ વા ઇટ્ઠકચુણ્ણેન વા એકવારં ઘંસિત્વા ધોવનમત્તેનાપિ અગ્ઘો ભસ્સતિ. તિપુમણ્ડલસ્સ મકરદન્તચ્છેદનેનાપિ પરિમજ્જિતમત્તેનાપિ, ઉદકસાટિકાય સકિં નિવાસનપારુપનેનાપિ પરિભોગસીસેન અંસે વા સીસે વા ઠપનમત્તેનાપિ, તણ્ડુલાદીનં પપ્ફોટનેનાપિ તતો એકં વા દ્વે વા અપનયનેનાપિ, અન્તમસો એકં પાસાણસક્ખરં ઉદ્ધરિત્વા છડ્ડિતમત્તેનાપિ, સપ્પિતેલાદીનં ભાજનન્તરપઅવત્તનેનાપિ, અન્તમસો તતો મક્ખિકં વા કિપિલ્લિકં વા ઉદ્ધરિત્વા છડ્ડિતમત્તેનાપિ, ગુળપિણ્ડકસ્સ મધુરભાવજાનનત્થં નખેન વિજ્ઝિત્વા અણુમત્તં ગહિતમત્તેનાપિ અગ્ઘો ભસ્સતિ. તસ્મા યંકિઞ્ચિ પાદગ્ઘનકં વુત્તનયેનેવ સામિકેહિ પરિભોગેન ઊનં કતં હોતિ, ન તં અવહટો ભિક્ખુ પારાજિકેન કાતબ્બો. એવં પરિભોગો ઓલોકેતબ્બો. એવં ઇમાનિ તુલયિત્વા પઞ્ચ ઠાનાનિ ધારેય્યત્થં વિચક્ખણો, આપત્તિં વા અનાપત્તિં વા ગરુકં વા લહુકં વા આપત્તિં યથાઠાને ઠપેય્યાતિ.

નિટ્ઠિતો ‘‘આદિયેય્ય...પે॰... સઙ્કેતં વીતિનામેય્યા’’તિ.

ઇમેસં પદાનં વિનિચ્છયો.

ઇદાનિ યદિદં ‘‘યથારૂપે અદિન્નાદાને’’તિઆદીનિ વિભજન્તેન ‘‘**યથારૂપં નામા**’’તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **યથારૂપન્તિ** યથાજાતિકં. તં પન યસ્મા પાદતો પટ્ઠાય હોતિ, તસ્મા ‘‘**પાદં વા પાદારહં વા અતિરેકપાદં વા**’’તિ આહ. તત્થ પાદેન કહાપણસ્સ ચતુત્થભાગં અકપ્પિયભણ્ડમેવ દસ્સેતિ. પાદારહેન પાદગ્ઘનકં કપ્પિયભણ્ડં. અતિરેકપાદેન ઉભયમ્પિ. એત્તાવતા સબ્બાકારેન દુતિયપારાજિકપ્પહોનકવત્થુ દસ્સિતં હોતિ.

પથબ્યા રાજાતિ સકલપથવિયા રાજા દીપચક્કવત્તી અસોકસદિસો, યો વા પનઞ્ઞોપિ એકદીપે રાજા, સીહળરાજસદિસો. **પદેસરાજા**તિ એકદીપસ્સ પદેસિસ્સરો, બિમ્બિસાર-પસેનદિ-આદયો વિય. **મણ્ડલિકા** નામ યે દીપપદેસેપિ એકમેકં મણ્ડલં ભુઞ્જન્તિ. **અન્તરભોગિકા** નામ દ્વિન્નં રાજૂનં અન્તરા કતિપયગામસામિકા. **અક્ખદસ્સા**તિ ધમ્મવિનિચ્છનકા, તે ધમ્મસભાયં નિસીદિત્વા અપરાધાનુરૂપં ચોરાનં હત્થપાદચ્છેજ્જાદિં અનુસાસન્તિ. યે પન ઠાનન્તરપ્પત્તા અમચ્ચા વા રાજકુમારા વા કતાપરાધા હોન્તિ, તે રઞ્ઞો આરોચેન્તિ, ગરુકં ઠાનં સયં ન વિનિચ્છિનન્તિ. **મહામત્તા**તિ ઠાનન્તરપ્પત્તા મહાઅમચ્ચા; તેપિ તત્થ તત્થ ગામે વા નિગમે વા નિસીદિત્વા રાજકિચ્ચં કરોન્તિ. **યે વા પના**તિ અઞ્ઞેપિ યે રાજકુલનિસ્સિતા વા સકિસ્સરિયનિસ્સિતા વા હુત્વા છેજ્જભેજ્જં અનુસાસન્તિ, સબ્બેપિ તે ઇમસ્મિં અત્થે ‘‘રાજાનો’’તિ દસ્સેતિ.

હનેય્યુન્તિ પોથેય્યુઞ્ચેવ છિન્દેય્યુઞ્ચ. **પબ્બાજેય્યુન્તિ** નીહરેય્યું. **ચોરોસી**તિ એવમાદીનિ ચ વત્વા પરિભાસેય્યું; તેનેવાહ – ‘‘પરિભાસો એસો’’તિ. **પુરિમં ઉપાદાયા**તિ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિત્વા પારાજિકં આપત્તિં આપન્નં પુગ્ગલં ઉપાદાય. સેસં પુબ્બે વુત્તનયત્તા ઉત્તાનપદત્થત્તા ચ પાકટમેવાતિ.

૯૩. એવં ઉદ્દિટ્ઠસિક્ખાપદં પદાનુક્કમેન વિભજિત્વા ઇદાનિ યં તં આદિયેય્યાતિઆદીહિ છહિ પદેહિ સઙ્ખેપતો આદાનં દસ્સેત્વા સઙ્ખેપતોએવ ‘‘પાદં વા પાદારહં વા અતિરેકપાદં વા’’તિ આદાતબ્બભણ્ડં દસ્સિતં, તં યત્થ યત્થ ઠિતં, યથા યથા આદાનં ગચ્છતિ, અનાગતે પાપભિક્ખૂનં લેસોકાસનિરુન્ધનત્થં તથા તથા વિત્થારતો દસ્સેતું ‘‘ભૂમટ્ઠં થલટ્ઠ’’ન્તિઆદિના નયેન માતિકં ઠપેત્વા ‘‘**ભૂમટ્ઠં નામ ભણ્ડં ભૂમિયં નિક્ખિત્તં હોતી**’’તિઆદિના નયેન તસ્સ વિભઙ્ગં આહ.

પઞ્ચવીસતિઅવહારકથા નિટ્ઠિતા.

ભૂમટ્ઠકથા

૯૪. તત્રાયં અનુત્તાનપદવણ્ણનાય સદ્ધિં વિનિચ્છયકથા. **નિખાતન્તિ** ભૂમિયં ખણિત્વા ઠપિતં. **પટિચ્છન્નન્તિ** પંસુઇટ્ઠકાદીહિ પટિચ્છન્નં. **ભૂમટ્ઠં ભણ્ડં...પે॰... ગચ્છતિ વા, આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ તં એવં નિખણિત્વા વા પટિચ્છાદેત્વા વા ઠપિતત્તા ભૂમિયં ઠિતં ભણ્ડં યો ભિક્ખુ કેનચિદેવ ઉપાયેન ઞત્વા ''આહરિસ્સામી''તિ થેય્યચિત્તો હુત્વા રત્તિભાગે ઉટ્ઠાય ગચ્છતિ, સો ભણ્ડટ્ઠાનં અપ્પત્વાપિ સબ્બકાયવચીવિકારેસુ દુક્કટં આપજ્જતિ. કથં? સો હિ તસ્સ આહરણત્થાય ઉટ્ઠહન્તો યં યં અઙ્ગપચ્ચઙ્ગં ફન્દાપેતિ, સબ્બત્થ દુક્કટમેવ. નિવાસનપારુપનં સણ્ઠપેતિ, હત્થવારે હત્થવારે દુક્કટં. ''મહન્તં નિધાનં ન સક્કા એકેન આહરિતું, દુતિયં પરિયેસિસ્સામી''તિ કસ્સચિ સહાયસ્સ સન્તિકં ગન્તુકામો દ્વારં વિવરતિ, પદવારે ચ હત્થવારે ચ દુક્કટં. દ્વારપિદહને પન અઞ્ઞસ્મિં વા ગમનસ્સ અનુપકારે અનાપત્તિ. તસ્સ નિપન્નોકાસં ગન્ત્વા ''ઇત્થન્નામા''તિ પક્કોસતિ, તમત્થં આરોચેત્વા ''એહિ ગચ્છામા''તિ વદતિ, વાચાય વાચાય દુક્કટં. સો તસ્સ વચનેન ઉટ્ઠહતિ, તસ્સાપિ દુક્કટં. ઉટ્ઠહિત્વા તસ્સ સન્તિકં ગન્તુકામો નિવાસનપારુપનં સણ્ઠપેતિ, દ્વારં વિવરિત્વા તસ્સ સમીપં ગચ્છતિ, હત્થવારપદવારેસુ સબ્બત્થ દુક્કટં. સો તં પુચ્છતિ ''અસુકો ચ અસુકો ચ કુહિં, અસુકઞ્ચ અસુકઞ્ચ પક્કોસાહી''તિ, વાચાય વાચાય દુક્કટં. સબ્બે સમાગતે દિસ્વા ''મયા અસુકસ્મિં નામ ઠાને એવરૂપો નિધિ ઉપલદ્ધો, ગચ્છામ તં ગહેત્વા પુઞ્ઞાનિ ચ કરિસ્સામ, સુખઞ્ચ જીવિસ્સામા''તિ વદતિ, વાચાય વાચાય દુક્કટમેવ.

એવં લદ્ધસહાયો કુદાલં પરિયેસતિ. સચે પનસ્સ અત્તનો કુદાલો અત્થિ, ''તં આહરિસ્સામી''તિ ગચ્છન્તો ચ ગણ્હન્તો ચ આહરન્તો ચ સબ્બત્થ હત્થવારપદવારેસુ દુક્કટં આપજ્જતિ . સચે નત્થિ, અઞ્ઞં ભિક્ખું વા ગહટ્ઠં વા ગન્ત્વા યાચતિ, યાચન્તો ચ સચે ''કુદાલં મે દેહિ, કુદાલેન મે અત્થો , કિઞ્ચિ કાતબ્બમત્થિ, તં કત્વા પચ્ચાહરિસ્સામી''તિ મુસા અભણન્તો યાચતિ, વાચાય વાચાય દુક્કટં. સચે ''માતિકા સોધેતબ્બા અત્થિ, વિહારે ભૂમિકમ્મં કાતબ્બં અત્થી''તિ મુસાપિ ભણતિ, યં યં વચનં મુસા, તત્થ તત્થ પાચિત્તિયં. **મહાઅટ્ઠકથાયં** પન સચ્ચેપિ અલિકેપિ દુક્કટમેવ વુત્તં, તં પમાદલિખિતન્તિ વેદિતબ્બં. ન હિ અદિન્નાદાનસ્સ પુબ્બપયોગે પાચિત્તિયટ્ઠાને દુક્કટં નામ અત્થિ. સચે પન કુદાલસ્સ દણ્ડો નત્થિ, ''દણ્ડં કરિસ્સામી''તિ વાસિં વા ફરસું વા નિસેતિ, તદત્થાય ગચ્છતિ, ગન્ત્વા સુક્ખકટ્ઠં છિન્દતિ તચ્છતિ આકોટેતિ, સબ્બત્થ હત્થવારપદવારેસુ દુક્કટં. અલ્લરુક્ખં છિન્દતિ, પાચિત્તિયં. તતો પરં સબ્બપયોગેસુ દુક્કટં. **સઙ્ખેપટ્ઠકથાયં** પન **મહાપચ્ચરિયઞ્ચ** તત્થ જાતકકટ્ઠલતાછેદનત્થં વાસિફરસું પરિયેસન્તાનમ્પિ દુક્કટં વુત્તં. સચે પન તેસં એવં હોતિ ''વાસિફરસુકુદાલે યાચન્તા આસઙ્કિતા ભવિસ્સામ, લોહં સમુટ્ઠાપેત્વા કરોમા''તિ. તતો અરઞ્ઞં ગન્ત્વા લોહબીજત્થં પથવિં ખણન્તિ, અકપ્પિયપથવિં ખણન્તાનં દુક્કટેહિ સદ્ધિં પાચિત્તિયાનીતિ **મહાપચ્ચરિયં** વુત્તં. યથા ચ ઇધ, એવં સબ્બત્થ પાચિત્તિયટ્ઠાને દુક્કટા ન મુચ્ચતિ. કપ્પિયપથવિં ખણન્તાનં દુક્કટાનિયેવ. બીજં પન ગહેત્વા તતો પરં સબ્બકિરિયાસુ પયોગે પયોગે દુક્કટં.

પિટકપરિયેસનેપિ હત્થવારપદવારેસુ વુત્તનયેનેવ દુક્કટં. મુસાવાદે પાચિત્તિયં. પિટકં કાતુકામતાય વલ્લિચ્છેદને પાચિત્તિયન્તિ સબ્બં પુરિમનયેનેવ વેદિતબ્બં. **ગચ્છતિ વા આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ એવં પરિયિટ્ઠસહાયકુદાલપિટકો નિધિટ્ઠાનં ગચ્છતિ, પદવારે પદવારે દુક્કટં. સચે પન ગચ્છન્તો ''ઇમં નિધિં લદ્ધા બુદ્ધપૂજં વા ધમ્મપૂજં વા સઙ્ઘભત્તં વા કરિસ્સામી''તિ કુસલં ઉપ્પાદેતિ, કુસલચિત્તેન ગમને અનાપત્તિ. કસ્મા?

‘‘થેય્યચિત્તો દુતિયં વા…પે॰… ગચ્છતિ વા, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ વુત્તત્તા. યથા ચ ઇધ, એવં સબ્બત્થ અથેય્યચિત્તસ્સ અનાપત્તિ. મગ્ગતો ઓક્કમ્મ નિધાનટ્ઠાનં ગમનત્થાય મગ્ગં કરોન્તો ભૂતગામં છિન્દતિ, પાચિત્તિયં. સુક્ખકટ્ઠં છિન્દતિ, દુક્કટં.

તત્થજાતકન્તિ ચિરનિહિતાય કુમ્ભિયા ઉપરિ જાતકં. **કટ્ઠં વા લતં વા**તિ ન કેવલં કટ્ઠલતમેવ, યંકિઞ્ચિ અલ્લં વા સુક્ખં વા તિણરુક્ખલતાદિં છિન્દન્તસ્સ સહપયોગત્તા દુક્કટમેવ હોતિ.

અટ્ઠવિધં હેતં **દુક્કટં** નામ ઇમસ્મિં ઠાને સમોધાનેત્વા થેરેહિ દસ્સિતં – પુબ્બપયોગદુક્કટં , સહપયોગદુક્કટં, અનામાસદુક્કટં, દુરુપચિણ્ણદુક્કટં, વિનયદુક્કટં, ઞાતદુક્કટં, ઞત્તિદુક્કટં, પટિસ્સવદુક્કટન્તિ. તત્થ ‘‘થેય્યચિત્તો દુતિયં વા કુદાલં વા પિટકં વા પરિયેસતિ ગચ્છતિ વા, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ ઇદં **પુબ્બપયોગદુક્કટં** નામ. એત્થ હિ દુક્કટટ્ઠાને દુક્કટં, પાચિત્તિયટ્ઠાને પાચિત્તિયમેવ હોતિ. ‘‘તત્થજાતકં કટ્ઠં વા લતં વા છિન્દતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ ઇદં **સહપયોગદુક્કટં** નામ. એત્થ પન પાચિત્તિયવત્થુ ચ દુક્કટવત્થુ ચ દુક્કટટ્ઠાનેયેવ તિટ્ઠતિ. કસ્મા? અવહારસ્સ સહપયોગત્તાતિ. યં પન દસવિધં રતનં, સત્તવિધં ધઞ્ઞં, સબ્બઞ્ચ આવુધભણ્ડાદિં આમસન્તસ્સ દુક્કટં વુત્તં, ઇદં **અનામાસદુક્કટં** નામ. યં કદલિનાળિકેરાદીનં તત્થજાતકફલાનિ આમસન્તસ્સ દુક્કટં વુત્તં, ઇદં **દુરુપચિણ્ણદુક્કટં** નામ. યં પન પિણ્ડાય ચરન્તસ્સ પત્તે રજે પતિતે પત્તં અપ્પટિગ્ગહેત્વા અધોવિત્વા વા તત્થ ભિક્ખં ગણ્હન્તસ્સ દુક્કટં વુત્તં, ઇદં **વિનયદુક્કટં** નામ. ‘‘સુત્વા ન વદન્તિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ (પારા॰ ૪૧૯) ઇદં **ઞાતદુક્કટં** નામ. યં એકાદસસુ સમનુભાસનાસુ ‘‘ઞત્તિયા દુક્કટ’’ન્તિ (પારા॰ ૪૧૪) વુત્તં, ઇદં **ઞત્તિદુક્કટં** નામ. ‘‘તસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો પુરિમિકા ચ ન પઞ્ઞાયતિ, પટિસ્સવે ચ આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ (મહાવ॰ ૨૦૭) ઇદં **પટિસ્સવદુક્કટં** નામ. ઇદં પન સહપયોગદુક્કટં. તેન વુત્તં – ‘‘યંકિઞ્ચિ અલ્લં વા સુક્ખં વા તિણરુક્ખલતાદિં છિન્દન્તસ્સ સહપયોગત્તા દુક્કટમેવ હોતી’’તિ.

સચે પનસ્સ તત્થજાતકે તિણરુક્ખલતાદિમ્હિ છિન્નેપિ લજ્જિધમ્મો ઓક્કમતિ, સંવરો ઉપ્પજ્જતિ, છેદનપચ્ચયા દુક્કટં દેસેત્વા મુચ્ચતિ. અથ ધુરનિક્ખેપં અકત્વા સઉસ્સાહોવ પંસું ખણતિ, છેદનદુક્કટં પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, ખણનદુક્કટે પતિટ્ઠાતિ. અકપ્પિયપથવિં ખણન્તોપિ હિ ઇધ સહપયોગત્તા દુક્કટમેવ આપજ્જતિ. સચે પનસ્સ સબ્બદિસાસુ ખણિત્વા કુમ્ભિમૂલં પત્તસ્સાપિ લજ્જિધમ્મો ઓક્કમતિ, ખણનપચ્ચયા દુક્કટં દેસેત્વા મુચ્ચતિ.

બ્યૂહતિ વાતિ અથ પન સઉસ્સાહોવ પંસું વિયૂહતિ, એકપસ્સે રાસિં કરોતિ, ખણનદુક્કટં પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, વિયૂહનદુક્કટે પતિટ્ઠાતિ. તઞ્ચ પંસું તત્થ તત્થ પુઞ્જં કરોન્તો પયોગે પયોગે દુક્કટં આપજ્જતિ. સચે પન રાસિં કત્વાપિ ધુરનિક્ખેપં કરોતિ, લજ્જિધમ્મં આપજ્જતિ , વિયૂહનદુક્કટં દેસેત્વા મુચ્ચતિ. **ઉદ્ધરતિ વા**તિ અથ પન સઉસ્સાહોવ પંસું ઉદ્ધરિત્વા બહિ પાતેતિ, વિયૂહનદુક્કટં પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, ઉદ્ધરણદુક્કટે પતિટ્ઠાતિ. પંસું પન કુદાલેન વા હત્થેહિ વા પચ્છિયા વા તહિં તહિં પાતેન્તો પયોગે પયોગે દુક્કટં આપજ્જતિ. સચે પન સબ્બં પંસું નીહરિત્વા કુમ્ભિં થલટ્ઠં કત્વાપિ લજ્જિધમ્મં આપજ્જતિ, ઉદ્ધરણદુક્કટં દેસેત્વા મુચ્ચતિ. અથ પન સઉસ્સાહોવ કુમ્ભિં આમસતિ, ઉદ્ધરણદુક્કટં પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, આમસનદુક્કટે પતિટ્ઠાતિ. આમસિત્વાપિ ચ લજ્જિધમ્મં આપજ્જન્તો આમસનદુક્કટં દેસેત્વા મુચ્ચતિ. અથ સઉસ્સાહોવ કુમ્ભિં ફન્દાપેતિ, આમસનદુક્કટં પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, ‘‘ફન્દાપેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા’’તિ વુત્તથુલ્લચ્ચયે પતિટ્ઠાતિ.

તત્રાયં દુક્કટથુલ્લચ્ચયાનં બ્યઞ્જનત્થો – પઠમં તાવેત્થ દુટ્ઠુ કતં સત્થારા વુત્તકિચ્ચં વિરાધેત્વા કતન્તિ દુક્કટં. અથ વા દુટ્ઠં કતં, વિરૂપા સા કિરિયા ભિક્ખુકિરિયાનં મજ્ઝે ન સોભતીતિ એવમ્પિ દુક્કટં. વુત્તઞ્ચેતં –

> ‘‘દુક્કટં ઇતિ યં વુત્તં, તં સુણોહિ યથાતથં;
> અપરદ્ધં વિરદ્ધઞ્ચ, ખલિતં યઞ્ચ દુક્કટં.
>
> ‘‘યં મનુસ્સો કરે પાપં, આવિ વા યદિ વા રહો;
> દુક્કટન્તિ પવેદેન્તિ, તેનેતં ઇતિ વુચ્ચતી’’તિ. (પરિ॰ ૩૩૯);

ઇતરં પન થૂલત્તા, અચ્ચયત્તા ચ થુલ્લચ્ચયં. ‘‘સમ્પરાયે ચ દુગ્ગતિ’’ (સં॰ નિ॰ ૧.૪૯), ‘‘યં હોતિ કટુકપ્ફલ’’ન્તિઆદીસુ (ધ॰ પ॰ ૬૬; નેત્તિ॰ ૯૧) વિય ચેત્થ સંયોગભાવો વેદિતબ્બો. એકસ્સ સન્તિકે દેસેતબ્બેસુ હિ અચ્ચયેસુ તેન સમો થૂલો અચ્ચયો નત્થિ. તસ્મા વુત્તં ‘‘થૂલત્તા અચ્ચયત્તા ચ થુલ્લચ્ચય’’ન્તિ. વુત્તઞ્ચેતં –

> ‘‘થુલ્લચ્ચયન્તિ યં વુત્તં, તં સુણોહિ યથાતથં;
> એકસ્સ મૂલે યો દેસેતિ, યો ચ તં પટિગ્ગણ્હતિ;
> અચ્ચયો તેન સમો નત્થિ, તેનેતં ઇતિ વુચ્ચતી’’તિ. (પરિ॰ ૩૩૯);

ફન્દાપેન્તસ્સ ચ પયોગે પયોગે થુલ્લચ્ચયં. ફન્દાપેત્વાપિ ચ લજ્જિધમ્મં ઓક્કન્તો થુલ્લચ્ચયં દેસેત્વા મુચ્ચતિ. સહપયોગતો પટ્ઠાયેવ ચેત્થ પુરિમા પુરિમા આપત્તિ પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. સહપયોગં પન અકત્વા લજ્જિધમ્મં ઓક્કન્તેન યા પુબ્બપયોગે દુક્કટપાચિત્તિયા આપન્ના, સબ્બા તા દેસેતબ્બા. સહપયોગે ચ તત્થજાતકચ્છેદને બહુકાનિપિ દુક્કટાનિ પંસુખણનં પત્વા પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ. એકં ખણનદુક્કટમેવ હોતિ. ખણને બહુકાનિપિ વિયૂહનં, વિયૂહને બહુકાનિપિ ઉદ્ધરણં, ઉદ્ધરણે બહુકાનિપિ આમસનં, આમસને બહુકાનિપિ ફન્દાપનં પત્વા પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ. પંસુખણનાદીસુ ચ લજ્જિધમ્મે ઉપ્પન્ને બહુકાપિ આપત્તિયો હોન્તુ, એકમેવ દેસેત્વા મુચ્ચતીતિ **કુરુન્દટ્ઠકથાયં** વુત્તં. પુરિમાપત્તિપટિપ્પસ્સદ્ધિ ચ નામેસા ‘‘ઞત્તિયા દુક્કટં, દ્વીહિ કમ્મવાચાહિ થુલ્લચ્ચયા પટિપ્પસ્સમ્ભન્તી’’તિ (પારા॰ ૪૧૪) એવં અનુસાવનાસુત્તેસુયેવ આગતા. ઇધ પન દુતિયપારાજિકે અટ્ઠકથાચરિયપ્પમાણેન ગહેતબ્બાતિ.

ઠાના ચાવેતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સાતિ યો પન ફન્દાપેત્વાપિ લજ્જિધમ્મં અનોક્કમિત્વાવ તં કુમ્ભિં ઠાનતો અન્તમસો કેસગ્ગમત્તમ્પિ ચાવેતિ, પારાજિકમેવ આપજ્જતીતિ અત્થો. ઠાના ચાવનઞ્ચેત્થ છહિ આકારેહિ વેદિતબ્બં. કથં? કુમ્ભિં મુખવટ્ટિયં ગહેત્વા અત્તનો અભિમુખં આકડ્ઢન્તો ઇમિના અન્તેન ફુટ્ઠોકાસં કેસગ્ગમત્તમ્પિ પારિમન્તેન અતિક્કામેતિ, પારાજિકં. તથેવ ગહેત્વા પરતો પેલ્લેન્તો પારિમન્તેન ફુટ્ઠોકાસં કેસગ્ગમત્તમ્પિ ઇમિના અન્તેન અતિક્કામેતિ, પારાજિકં. વામતો વા દક્ખિણતો વા અપનામેન્તો વામન્તેન ફુટ્ઠોકાસં કેસગ્ગમત્તમ્પિ દક્ખિણન્તેન અતિક્કામેતિ, પારાજિકં. દક્ખિણન્તેન વા ફુટ્ઠોકાસં કેસગ્ગમત્તમ્પિ વામન્તેન અતિક્કામેતિ, પારાજિકં. ઉદ્ધં ઉક્ખિપન્તો કેસગ્ગમત્તમ્પિ ભૂમિતો મોચેતિ, પારાજિકં. ખણિત્વા હેટ્ઠતો ઓસીદેન્તો બુન્દેન ફુટ્ઠોકાસં કેસગ્ગમત્તમ્પિ મુખવટ્ટિયા અતિક્કામેતિ, પારાજિકન્તિ એવં એકટ્ઠાને ઠિતાય કુમ્ભિયા. યદિ પન કુમ્ભિમુખવટ્ટિયા પાસં કત્વા લોહખાણું વા ખદિરસારાદિખાણું વા પથવિયં આકોટેત્વા તત્થ સઙ્ખલિકાય બન્ધિત્વા ઠપેન્તિ, એકિસ્સા

દિસાય એકાય સઙ્ખલિકાય બદ્ધાય દ્વે ઠાનાનિ લબ્ભન્તિ, દ્વીસુ તીસુ ચતૂસુ દિસાસુ ચતૂહિ સઙ્ખલિકાહિ બદ્ધાય પઞ્ચ ઠાનાનિ લબ્ભન્તિ.

તત્થ એકખાણુકે બદ્ધકુમ્ભિયા પઠમં ખાણુકં વા ઉદ્ધરતિ, સઙ્ખલિકં વા છિન્દતિ, થુલ્લચ્ચયં. તતો કુમ્ભિં યથાવુત્તનયેન કેસગ્ગમત્તમ્પિ ઠાના ચાવેતિ, પારાજિકં. અથ પઠમં કુમ્ભિં ઉદ્ધરતિ, થુલ્લચ્ચયં. તતો ખાણુકં કેસગ્ગમત્તમ્પિ ઠાના ચાવેતિ, સઙ્ખલિકં વા છિન્દતિ, પારાજિકં. એતેન ઉપાયેન દ્વીસુ તીસુ ચતૂસુ ખાણુકેસુ બદ્ધકુમ્ભિયાપિ પચ્છિમે ઠાનાચાવને પારાજિકં. સેસેસુ થુલ્લચ્ચયં વેદિતબ્બં.

સચે ખાણુ નત્થિ, સઙ્ખલિકાય અગ્ગે વલયં કત્વા તત્થજાતકે મૂલે પવેસિતં હોતિ, પઠમં કુમ્ભિં ઉદ્ધરિત્વા પચ્છા મૂલં છેત્વા વલયં નીહરતિ, પારાજિકં. અથ મૂલં અચ્છેત્વા વલયં ઇતો ચિતો ચ સારેતિ, રક્ખતિ. સચે પન મૂલતો અનીહરિત્વાપિ હત્થેન ગહેત્વા આકાસગતં કરોતિ, પારાજિકં. અયમેત્થ વિસેસો. સેસં વુત્તનયમેવ.

કેચિ પન નિમિત્તત્થાય કુમ્ભિમત્થકે નિગ્રોધરુક્ખાદીનિ રોપેન્તિ, મૂલાનિ કુમ્ભિં વિનન્ધિત્વા ઠિતાનિ હોન્તિ, ''મૂલાનિ છિન્દિત્વા કુમ્ભિં ગહેસ્સામી''તિ છિન્દન્તસ્સ પયોગે પયોગે દુક્કટં. છિન્દિત્વા ઓકાસં કત્વા કુમ્ભિં કેસગ્ગમત્તમ્પિ ઠાના ચાવેતિ, પારાજિકં. મૂલાનિ છિન્દતોવ લુઠિત્વા કુમ્ભી નિન્નટ્ઠાનં ગતા, રક્ખતિ તાવ. ગતટ્ઠાનતો ઉદ્ધરતિ, પારાજિકં. સચે છિન્નેસુ મૂલેસુ એકમૂલમત્તેન કુમ્ભી તિટ્ઠતિ, સો ચ તં ''ઇમસ્મિં મૂલે છિન્ને પતિસ્સતી''તિ છિન્દતિ, છિન્નમત્તે પારાજિકં. સચે પન એકમૂલેનેવ પાસે બદ્ધસૂકરો વિય ઠિતા હોતિ, અઞ્ઞં કિઞ્ચિ લગ્ગનકં નત્થિ, તસ્મિમ્પિ મૂલે છિન્નમત્તે પારાજિકં. સચે કુમ્ભિમત્થકે મહાપાસાણો ઠપિતો હોતિ, તં દણ્ડેન ઉક્ખિપિત્વા અપનેતુકામો કુમ્ભિમત્થકે જાતરુક્ખં છિન્દતિ, દુક્કટં. તસ્સા સમીપે જાતકં છેત્વા આહરતિ, અતત્થજાતકત્તા તં છિન્દતો પાચિત્તિયં.

અત્તનો ભાજનન્તિ સચે પન કુમ્ભિં ઉદ્ધરિતું અસક્કોન્તો કુમ્ભિગતભણ્ડગ્ગહણત્થં અત્તનો ભાજનં પવેસેત્વા અન્તોકુમ્ભિયં પઞ્ચમાસકં વા અતિરેકપઞ્ચમાસકં વા અગ્ઘનકં થેય્યચિત્તો આમસતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. પરિચ્છેદો ચેત્થ પારાજિકનિયમનત્થં વુત્તો. થેય્યચિત્તેન પન ઊનપઞ્ચમાસકમ્પિ આમસન્તો દુક્કટં આપજ્જતિયેવ.

ફન્દાપેતીતિ એત્થ યાવ એકાબદ્ધં કત્વા અત્તનો ભાજનં પવેસેતિ, તાવ ફન્દાપેતીતિ વુચ્ચતિ. અપિ ચ ઇતો ચિતો ચ અપબ્યૂહન્તોપિ ફન્દાપેતિયેવ, સો થુલ્લચ્ચયં આપજ્જતિ. યદા પન એકાબદ્ધભાવો છિન્નો, કુમ્ભિગતં કુમ્ભિયમેવ, ભાજનગતમ્પિ ભાજનેયેવ હોતિ, તદા અત્તનો ભાજનગતં નામ હોતિ. એવં કત્વા કુમ્ભિતો અનીહતેપિ ચ ભાજને પારાજિકં આપજ્જતિ.

મુટ્ઠિં વા છિન્દતીતિ એત્થ યથા અઙ્ગુલન્તરેહિ નિક્ખન્તકહાપણા કુમ્ભિગતે કહાપણે ન સમ્ફુસન્તિ, એવં મુટ્ઠિં કરોન્તો મુટ્ઠિં છિન્દતિ નામ; સોપિ પારાજિકં આપજ્જતિ.

સુત્તારૂળ્હન્તિ સુત્તે આરૂળ્હં; સુત્તેન આવુતસ્સાપિ સુત્તમયસ્સાપિ એતં અધિવચનં . પામઙ્ગાદીનિહિ સોવણ્ણમયાનિપિ હોન્તિ રૂપિયમયાનિપિ સુત્તમયાનિપિ, મુત્તાવલિઆદયોપિ એત્થેવ સઙ્ગહં ગતા. **વેઠનન્તિ** સીસવેઠનપટો વુચ્ચતિ. એતેસુ યંકિઞ્ચિ થેય્યચિત્તો આમસતિ, દુક્કટં. ફન્દાપેતિ, થુલ્લચ્ચયં. પામઙ્ગાદીનિ કોટિયં ગહેત્વા આકાસટ્ઠં અકરોન્તો ઉચ્ચારેતિ, થુલ્લચ્ચયં.

ધંસન્તો નીહરતીતિ એત્થ પન પરિપુણ્ણાય કુમ્ભિયા ઉપરિ સમતિત્તિકં કુમ્ભિં કત્વા ઠપિતં વા એકં કોટિં બુન્દે એકં કોટિં મુખવટ્ટિયં કત્વા ઠપિતં વા ધંસન્તસ્સ નીહરતો થુલ્લચ્ચયં. કુમ્ભિમુખા મોચેન્તસ્સ પારાજિકં. યં પન ઉપડ્ઢકુમ્ભિયં વા રિત્તકુમ્ભિયં વા ઠપિતં, તસ્સ અત્તનો કુટ્ઠોકાસોવ ઠાનં, ન સકલા કુમ્ભી, તસ્મા તં ધંસન્તસ્સાપિ નીહરતો પતિટ્ઠિતોકાસતો કેસગ્ગમત્તે મુત્તે પારાજિકમેવ. કુમ્ભિયા પન પરિપુણ્ણાય વા ઊનાય વા ઉજુકમેવ ઉદ્ધરન્તસ્સ હેટ્ઠિમકોટિયા પતિટ્ઠિતોકાસા મુત્તમત્તેવ પારાજિકં. અન્તોકુમ્ભિયં ઠપિતં યંકિઞ્ચિ પારાજિકપ્પહોનકં ભણ્ડં સકલકુમ્ભિયં ચારેન્તસ્સ, પામઙ્ગાદિઞ્ચ ધંસિત્વા નીહરન્તસ્સ યાવ મુખવટ્ટિં નાતિક્કમતિ, તાવ થુલ્લચ્ચયમેવ. તસ્સ હિ સબ્બાપિ કુમ્ભી ઠાનન્તિ **સઙ્ખેપમહાપચ્ચરિયાદીસુ** વુત્તં. **મહાઅટ્ઠકથાયં** પન ''ઠપિતટ્ઠાનમેવ ઠાનં, ન સકલા કુમ્ભી. તસ્મા યથાઠિતટ્ઠાનતો કેસગ્ગમત્તમ્પિ મોચેન્તસ્સ પારાજિકમેવા''તિ વુત્તં, તં પમાણં. ઇતરં પન આકાસગતં અકરોન્તસ્સ ચીવરવંસે ઠપિતચીવરવેઠનકનયેન વુત્તં, તં ન ગહેતબ્બં. **વિનયવિનિચ્છયે હિ આગતે ગરુકે ઠાતબ્બં, એસા વિનયધમ્મતા**. અપિચ ''અત્તનો ભાજનગતં વા કરોતિ, મુટ્ઠિં વા છિન્દતી''તિ વચનતો પેતં વેદિતબ્બં. યથા અન્તોકુમ્ભિયં ઠિતસ્સ ન સબ્બા કુમ્ભી ઠાનન્તિ.

સપ્પિઆદીસુ યંકિઞ્ચિ પિવતો એકપયોગેન પીતમત્તે પારાજિકન્તિ **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તં. **મહાપચ્ચરિયા**દીસુ પન અયં વિભાગો દસ્સિતો – ''મુખં અનપનેત્વા આકડ્ઢન્તસ્સ પિવતો સચે પરગલગતં પાદં ન અગ્ઘતિ, મુખગતેન સદ્ધિં અગ્ઘતિ, રક્ખતિ તાવ. કણ્ઠેન પન પરિચ્છિન્નકાલેયેવ પારાજિકં હોતિ. સચેપિ ઓટ્ઠેહિ પરિચ્છિન્દન્તો ઓટ્ઠે પિદહતિ, પારાજિકમેવ. ઉપ્પલદણ્ડવેળુનાળિનળનાળિઆદીહિ પિવન્તસ્સાપિ સચે પરગલગતમેવ પાદં અગ્ઘતિ, પારાજિકં. સચે સહ મુખગતેન અગ્ઘતિ, ન તાવ પારાજિકં હોતિ. ઉપ્પલદણ્ડાદિગતેન સદ્ધિં એકાબદ્ધભાવં કોપેત્વા ઓટ્ઠેહિ પરિચ્છિન્નમત્તે પારાજિકં. સચે ઉપ્પલદણ્ડાદિગતેન સદ્ધિં અગ્ઘતિ, ઉપ્પલદણ્ડાદીનં બુન્દે અઙ્ગુલિયાપિ પિહિતમત્તે પારાજિકં. પાદગ્ઘનકે પરગલં અપ્પવિટ્ઠે ઉપ્પલદણ્ડાદીસુ ચ મુખે ચ અતિરેકપાદારહમ્પિ એકાબદ્ધં હુત્વા તિટ્ઠતિ, રક્ખતિયેવા''તિ. તં સબ્બમ્પિ યસ્મા ''અત્તનો ભાજનગતં વા કરોતિ , મુટ્ઠિં વા છિન્દતી''તિ ઇમં નયં ભજતિ, તસ્મા સુદસ્સિતમેવ. એસ તાવ એકાબદ્ધે નયો.

સચે પન હત્થેન વા પત્તેન વા થાલકાદિના વા કેનચિ ભાજનેન ગહેત્વા પિવતિ, યમ્હિ પયોગે પાદગ્ઘનકં પૂરેતિ, તમ્હિ ગતે પારાજિકં. અથ મહગ્ઘં હોતિ, સિપ્પિકાયપિ એકપયોગેનેવ પાદગ્ઘનકં ગહેતું સક્કા હોતિ, એકુદ્ધારેયેવ પારાજિકં. ભાજનં પન નિમુજ્જાપેત્વા ગણ્હન્તસ્સ યાવ એકાબદ્ધં હોતિ, તાવ રક્ખતિ. મુખવટ્ટિપરિચ્છેદેન વા ઉદ્ધારેન વા પારાજિકં. યદા પન સપ્પિં વા તેલં વા અચ્છં તેલસદિસમેવ મધુફાણિતં વા કુમ્ભિં આવિઞ્છેત્વા અત્તનો ભાજને પવેસેતિ, તદા તેસં અચ્છતાય એકાબદ્ધતા નત્થીતિ પાદગ્ઘનકે મુખવટ્ટિતો ગળિતમત્તે પારાજિકં.

પચિત્વા ઠપિતં પન મધુફાણિતં સિલેસો વિય ચિક્કનં આકડ્ઢનવિકડ્ઢનયોગ્ગં હોતિ, ઉપ્પન્ને કુક્કુચ્ચે એકાબદ્ધમેવ હુત્વા પટિનીહરિતું સક્કોતિ, એતં મુખવટ્ટિયા નિક્ખમિત્વા ભાજને પવિટ્ઠમ્પિ બાહિરેન સદ્ધિં એકાબદ્ધત્તા રક્ખતિ, મુખવટ્ટિતો છિન્નમત્તે પન પારાજિકં. યોપિ થેય્યચિત્તેન પરસ્સ કુમ્ભિયા પાદગ્ઘનકં સપ્પિં વા તેલં વા અવસ્સપિવનકં યંકિઞ્ચિ દુકૂલસાટકં વા ચમ્મખણ્ડાદીનં વા અઞ્ઞતરં પક્ખિપતિ, હત્થતો મુત્તમત્તે પારાજિકં.

રિત્તકુમ્ભિયા ‘‘ઇદાનિ તેલં આકિરિસ્સન્તી’’તિ ઞત્વા યંકિઞ્ચિ ભણ્ડં થેય્યચિત્તો પક્ખિપતિ, તં ચે તત્થ તેલે આકિણ્ણે પઞ્ચમાસકઅગ્ઘનકં પિવતિ, પીતમત્તે પારાજિકન્તિ **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તં. તં પન તત્થેવ સુક્ખતળાકે સુક્ખમાતિકાય ઉજુકરણવિનિચ્છયેન વિરુજ્ઝતિ, અવહારલક્ખણઞ્ચેત્થ ન પઞ્ઞાયતિ, તસ્મા ન ગહેતબ્બં. **મહાપચ્ચરિયા**દીસુ પન તસ્સ ઉદ્ધારે પારાજિકં વુત્તં, તં યુત્તં.

પરસ્સ રિત્તકુમ્ભિયા સઙ્ગોપનત્થાય ભણ્ડં ઠપેત્વા તત્થ તેલે આકિણ્ણે ‘‘સચે અયં જાનિસ્સતિ, મં પલિબુજ્ઝિસ્સતી’’તિ ભીતો પાદગ્ઘનકં તેલં પીતં ભણ્ડં થેય્યચિત્તેન ઉદ્ધરતિ, પારાજિકં. સુદ્ધચિત્તેન ઉદ્ધરતિ, પરે આહરાપેન્તે ભણ્ડદેય્યં. **ભણ્ડદેય્યં** નામ યં પરસ્સ નટ્ઠં, તસ્સ મૂલં વા તદેવ વા ભણ્ડં દાતબ્બન્તિ અત્થો. નો ચે દેતિ, સામિકસ્સ ધુરનિક્ખેપે પારાજિકં. સચે પરસ્સ કુમ્ભિયા અઞ્ઞો સપ્પિં વા તેલં વા આકિરતિ, તત્ર ચાયં થેય્યચિત્તેન તેલપિવનકં ભણ્ડં પક્ખિપતિ, વુત્તનયેનેવ પારાજિકં. અત્તનો રિત્તકુમ્ભિયા પરસ્સ સપ્પિં વા તેલં વા આકિરણભાવં ઞત્વા થેય્યચિત્તેન ભણ્ડં નિક્ખિપતિ, પુબ્બે વુત્તનયેનેવ ઉદ્ધારે પારાજિકં. સુદ્ધચિત્તો નિક્ખિપિત્વા પચ્છા થેય્યચિત્તેન ઉદ્ધરતિ, પારાજિકમેવ. સુદ્ધચિત્તોવ ઉદ્ધરતિ, નેવ અવહારો, ન ગીવા; **મહાપચ્ચરિયં** પન અનાપત્તિમત્તમેવ વુત્તં. ‘‘‘કિસ્સ મમ કુમ્ભિયં તેલં આકિરસી’તિ કુપિતો અત્તનો ભણ્ડં ઉદ્ધરિત્વા છડ્ડેતિ, નો ભણ્ડદેય્ય’’ન્તિ **કુરુન્દિયં** વુત્તં. થેય્યચિત્તેન મુખવટ્ટિયં ગહેત્વા કુમ્ભિં આવિઞ્છતિ તેલં ગળેતુકામો, પાદગ્ઘનકે ગળિતે પારાજિકં. થેય્યચિત્તેનેવ જજ્જરં કરોતિ ‘‘સવિત્વા ગમિસ્સતી’’તિ પાદગ્ઘનકે સવિત્વા ગતે પારાજિકં. થેય્યચિત્તેનેવ છિદ્દં કરોતિ ઓમટ્ઠં વા ઉમ્મટ્ઠં વા વેમટ્ઠં વા, ઇદં પન સમ્મોહટ્ઠાનં; તસ્મા સુટ્ઠુ સલ્લેક્ખેતબ્બં. અયઞ્હેત્થ વિનિચ્છયો – **ઓમટ્ઠં** નામ અધોમુખછિદ્દં; **ઉમ્મટ્ઠં** નામ ઉદ્ધંમુખછિદ્દં; **વેમટ્ઠં** નામ ઉળુઙ્કસ્સેવ ઉજુગતછિદ્દં. તત્ર ઓમટ્ઠસ્સ બહિ પટ્ઠાય કતસ્સ અબ્ભન્તરન્તતો પાદગ્ઘનકે તેલે ગળિતે બહિ અનિક્ખન્તેપિ પારાજિકં. કસ્મા? યસ્મા તતો ગળિતમત્તમેવ બહિગતં નામ હોતિ, ન કુમ્ભિગતસઙ્ખ્યં લભતિ. અન્તો પટ્ઠાય કતસ્સ બાહિરન્તતો પાદગ્ઘનકે ગળિતે પારાજિકં. ઉમ્મટ્ઠસ્સ યથા તથા વા કતસ્સ બાહિરન્તતો પાદગ્ઘનકે ગળિતે પારાજિકં. તઞ્હિ યાવ બાહિરન્તતો ન ગળતિ, તાવ કુમ્ભિગતમેવ હોતિ. ‘‘વેમટ્ઠસ્સ ચ કપાલમજ્ઝતો ગળિતવસેન કારેતબ્બો’’તિ અટ્ઠકથાસુ વુત્તં. તં પન અન્તો ચ બહિ ચ પટ્ઠાય મજ્ઝે ઠપેત્વા કતછિદ્દે તળાકસ્સ ચ મરિયાદભેદેન સમેતિ. અન્તો પટ્ઠાય કતે પન બાહિરન્તેન, બહિ પટ્ઠાય કતે અબ્ભન્તરન્તેન કારેતબ્બોતિ ઇદમેત્થ યુત્તં. યો પન ‘‘વટ્ટિત્વા ગચ્છિસ્સતી’’તિ થેય્યચિત્તેન કુમ્ભિયા આધારકં વા ઉપત્થમ્ભનલેડ્ડુકે વા અપનેતિ, વટ્ટિત્વા ગતાય પારાજિકં. તેલાકિરણભાવં પન ઞત્વા રિત્તકુમ્ભિયા જજ્જરભાવે વા છિદ્દેસુ વા કતેસુ પચ્છા નિક્ખન્તતેલપ્પમાણેન ભણ્ડદેય્યં હોતિ. **અટ્ઠકથાસ**ઉ પન કત્થચિ પારાજિકન્તિપિ લિખિતં, તં પમાદલિખિતં.

પરિપુણ્ણાય કુમ્ભિયા ઉપરિ કથલં વા પાસાણં વા ‘‘પતિત્વા ભિન્દિસ્સતિ, તતો તેલં પગ્ઘરિસ્સતી’’તિ થેય્યચિત્તેન દુબ્બન્ધં વા કરોતિ, દુટ્ઠપિતં વા ઠપેતિ, અવસ્સપતનકં તથા કરોન્તસ્સ કતમત્તે પારાજિકં. રિત્તકુમ્ભિયા ઉપરિ કરોતિ, તં પચ્છા પુણ્ણકાલે પતિત્વા ભિન્દતિ, ભણ્ડદેય્યં. ઈદિસેસુ હિ ઠાનેસુ ભણ્ડસ્સ નત્થિકાલે કતપયોગત્તા આદિતોવ પારાજિકં ન હોતિ. ભણ્ડવિનાસદ્વારસ્સ પન કતત્તા ભણ્ડદેય્યં હોતિ. આહરાપેન્તેસુ અદદતો સામિકાનં ધુરનિક્ખેપેન પારાજિકં.

થેય્યચિત્તેન માતિકં ઉજુકં કરોતિ ‘‘વટ્ટિત્વા વા ગમિસ્સતિ, વેલં વા ઉત્તરાપેસ્સતી’’તિ ; વટ્ટિત્વા વા ગચ્છતુ, વેલં વા ઉત્તરતુ, ઉજુકરણકાલે પારાજિકં. ઈદિસા હિ પયોગા પુબ્બપયોગાવહારે સઙ્ગહં ગચ્છન્તિ. સુક્ખમાતિકાય ઉજુકતાય પચ્છા ઉદકે આગતે વટ્ટિત્વા વા ગચ્છતુ, વેલં વા ઉત્તરતુ, ભણ્ડદેય્યં. કસ્મા? ઠાના ચાવનપયોગસ્સ અભાવા. તસ્સ લક્ખણં નાવટ્ઠે આવિ ભવિસ્સતિ.

તત્થેવ ભિન્દતિ વાતિઆદીસુ **અટ્ઠકથાયં** તાવ વુત્તં – "**ભિન્દતિ વા**તિ મુગ્ગરેન પોથેત્વા ભિન્દતિ. **છડ્ડેતિ વા**તિ ઉદકં વા વાલિકં વા આકિરિત્વા ઉત્તરાપેતિ. **ઝાપેતિ વા**તિ દારૂનિ આહરિત્વા ઝાપેતિ. **અપરિભોગં વા કરોતી**તિ અખાદિતબ્બં વા અપાતબ્બં વા કરોતિ; ઉચ્ચારં વા પસ્સાવં વા વિસં વા ઉચ્છિટ્ઠં વા કુણપં વા પાતેસિ, **આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ ઠાનાચાવનસ્સ નત્થિતાય દુક્કટં, બુદ્ધવિસયો નામેસો. કિઞ્ચાપિ દુક્કટં, આહરાપેન્તે પન ભણ્ડદેય્ય''ન્તિ. તત્થ પુરિમદ્વયં ન સમેતિ. તઞ્હિ કુમ્ભિજજ્જરકરણેન ચ માતિકાઉજુકરણેન ચ સદ્ધિં એકલક્ખણં. પચ્છિમં પન દ્વયં ઠાના અચાવેન્તેનાપિ સક્કા કાતું. તસ્મા એત્થ એવં વિનિચ્છયં વદન્તિ – ''અટ્ઠકથાયં કિર 'ઠાના ચાવનસ્સ નત્થિતાય દુક્કટ'ન્તિ ઇદં પચ્છિમદ્વયં સન્ધાય વુત્તં. ઠાના ચાવનં અકરોન્તોયેવ હિ થેય્યચિત્તેન વા વિનાસેતુકામતાય વા ઝાપેય્યપિ, અપરિભોગમ્પિ કરેય્ય. પુરિમદ્વયે પન વુત્તનયેન ભિન્દન્તસ્સ વા છડ્ડેન્તસ્સ વા ઠાના ચાવનં અત્થિ, તસ્મા તથા કરોન્તસ્સ વિનાસેતુકામતાય ભણ્ડદેય્યં, થેય્યચિત્તેન પારાજિક''ન્તિ. પાળિયં ''દુક્કટ''ન્તિ વુત્તત્તા અયુત્તન્તિ ચે? ન; અઞ્ઞથા ગહેતબ્બત્થતો. પાળિયઞ્હિ થેય્યચિત્તપક્ખે "**ભિન્દતિ વા**તિ ઉદકેન સમ્ભિન્દતિ, **છડ્ડેતિ વા**તિ તત્થ વમતિ વા પસ્સાવં વા છડ્ડેતી''તિ એવમેકે વદન્તિ.

અયં પનેત્થ સારો – વિનીતવત્થુમ્હિ તિણજ્ઝાપકો વિય ઠાના અચાવેતુકામોવ કેવલં ભિન્દતિ, ભિન્નત્તા પન તેલાદીનિ નિક્ખમન્તિ, યં વા પનેત્થ પત્થિન્નં, તં એકાબદ્ધમેવ તિટ્ઠતિ. અછડ્ડેતુકામોયેવ ચ કેવલં તત્થ ઉદકવાલિકાદીનિ આકિરતિ, આકિણ્ણત્તા પન તેલં છડ્ડીયતિ. તસ્મા વોહારવસેન "**ભિન્દતિ વા છડ્ડેતિ વા**"તિ વુચ્ચતીતિ. એવમેતેસં પદાનં અત્થો ગહેતબ્બો. નાસેતુકામતાપક્ખે પન ઇતરથાપિ યુજ્જતિ. એવઞ્હિ કથિયમાને પાળિ ચ અટ્ઠકથા ચ પુબ્બાપરેન સંસન્દિત્વા કથિતા હોન્તિ. એત્તાવતાપિ ચ સન્તોસં અકત્વા આચરિયે પયિરુપાસિત્વા વિનિચ્છયો વેદિતબ્બોતિ.

ભૂમટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.

થલટ્ઠકથા

૯૫. થલટ્ઠે **થલે નિક્ખિત્ત**ન્તિ ભૂમિતલે વા પાસાણતલપબ્બતતલાદીસુ વા યત્થ કત્થચિ પટિચ્છન્ને વા અપ્પટિચ્છન્ને વા ઠપિતં થલટ્ઠન્તિ વેદિતબ્બં. તં સચે રાસિકતં હોતિ, અન્તોકુમ્ભિયં ભાજનગતકરણમુટ્ઠિચ્છેદનવિનિચ્છયેન વિનિચ્છિનિતબ્બં. સચે એકાબદ્ધં સિલેસનિય્યાસાદિ પક્કમધુફાણિતવિનિચ્છયેન વિનિચ્છિનિતબ્બં. સચે ગરુકં હોતિ ભારબદ્ધં લોહપિણ્ડિ-ગુળપિણ્ડિ-તેલમધુઘટાદિ વા, કુમ્ભિયં ઠાનાચાવનવિનિચ્છયેન વિનિચ્છિનિતબ્બં. સઙ્ખલિકબદ્ધસ્સ ચ ઠાનભેદો સલ્લક્ખેતબ્બો. પત્થરિત્વા ઠપિતં પન પાવારત્થરણસાટકાદિં ઉજુકં ગહેત્વા આકડ્ઢતિ, પારિમન્તે ઓરિમન્તેન ફુટ્ઠોકાસં અતિક્કન્તે પારાજિકં. એવં સબ્બદિસાસુ સલ્લક્ખેતબ્બં. વેઠેત્વા ઉદ્ધરતિ, કેસગ્ગમત્તં આકાસગતં કરોન્તસ્સ પારાજિકં. સેસં વુત્તનયમેવાતિ.

થલટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.

આકાસટ્ઠકથા

૯૬. આકાસટ્ઠે મોરસ્સ છહિ આકારેહિ ઠાનપરિચ્છેદો વેદિતબ્બો – પુરતો મુખતુણ્ડકેન, પચ્છતો કલાપગ્ગેન, ઉભયપસ્સેસુ પક્ખપરિયન્તેહિ, અધો પાદનખસિખાય, ઉદ્ધં સિખગ્ગેનાતિ. ભિક્ખુ ''સસ્સામિકં આકાસટ્ઠં મોરં ગહેસ્સામી''તિ પુરતો વા તિટ્ઠતિ, હત્થં વા પસારેતિ, મોરો આકાસેયેવ પક્ખે ચારેતિ, વાતં ગાહાપેત્વા ગમનં

ઉપચ્છિન્દિત્વા તિટ્ઠતિ. તસ્સ ભિક્ખુનો દુક્કટં. તં અફન્દેન્તો હત્થેન આમસતિ, દુક્કટમેવ. ઠાના અચાવેન્તો ફન્દાપેતિ, થુલ્લચ્ચયં. હત્થેન પન ગહેત્વા વા અગ્ગહેત્વા વા મુખતુણ્ડકેન કુટ્ઠોકાસં કલાપગ્ગં, કલાપગ્ગેન વા કુટ્ઠોકાસં મુખતુણ્ડકં અતિક્કામેતિ, પારાજિકં. તથા વામપક્ખપરિયન્તેન કુટ્ઠોકાસં દક્ખિણપક્ખપરિયન્તં, દક્ખિણપક્ખપરિયન્તેન વા કુટ્ઠોકાસં વામપક્ખપરિયન્તં અતિક્કામેતિ, પારાજિકં. તથા પાદનખસિખાય કુટ્ઠોકાસં સિખગ્ગં, સિખગ્ગેન વા કુટ્ઠોકાસં પાદનખસિખં અતિક્કામેતિ, પારાજિકં.

આકાસેન ગચ્છન્તો મોરો સીસાદીસુ યસ્મિં અઙ્ગે નિલીયતિ, તં તસ્સ ઠાનં. તસ્મા તં હત્થે નિલીનં ઇતો ચિતો ચ કરોન્તોપિ ફન્દાપેતિયેવ, યદિ પન ઇતરેન હત્થેન ગહેત્વા ઠાના ચાવેતિ, પારાજિકં . ઇતરં હત્થં ઉપનેતિ, મોરો સયમેવ ઉડ્ડેત્વા તત્થ નિલીયતિ, અનાપત્તિ . અઙ્ગે નિલીનભાવં ઞત્વા થેય્યચિત્તેન એકં પદવારં ગચ્છતિ, થુલ્લચ્ચયં. દુતિયે પારાજિકં.

ભૂમિયં ઠિતમોરો દ્વિન્નં વા પાદાનં કલાપસ્સ ચ વસેન તીણિ ઠાનાનિ લભતિ. તં ઉક્ખિપન્તસ્સ યાવ એકમ્પિ ઠાનં પથવિં ફુસતિ, તાવ થુલ્લચ્ચયં. કેસગ્ગમત્તમ્પિ પથવિયા મોચિતમત્તે પારાજિકં. પઞ્જરે ઠિતં સહ પઞ્જરેન ઉદ્ધરતિ, પારાજિકં. યદિ પન પાદં ન અગ્ઘતિ, સબ્બત્થ અગ્ઘવસેન કાતબ્બં. અન્તોવત્થુમ્હિ ચરન્તં મોરં થેય્યચિત્તેન પદસા બહિવત્થું નીહરન્તો દ્વારપરિચ્છેદં અતિક્કામેતિ, પારાજિકં. વજે ઠિતબલીબદ્દસ્સ હિ વજો વિય અન્તોવત્થુ તસ્સ ઠાનં. હત્થેન પન ગહેત્વા અન્તોવત્થુસ્મિમ્પિ આકાસગતં કરોન્તસ્સ પારાજિકમેવ. અન્તોગામે ચરન્તમ્પિ ગામપરિક્ખેપં અતિક્કામેન્તસ્સ પારાજિકં . સયમેવ નિક્ખમિત્વા ગામૂપચારે વા વત્થૂપચારે વા ચરન્તં પન થેય્યચિત્તો કટ્ઠેન વા કથલાય વા ઉત્રાસેત્વા અટવિમુખં કરોતિ, મોરો ઉડ્ડેત્વા અન્તોગામે વા અન્તોવત્થુમ્હિ વા છદનપિટ્ઠે વા નિલીયતિ, રક્ખતિ. સચે પન અટવિમુખે ઉડ્ડેતિ વા ગચ્છતિ વા ''અટવિં પવેસેત્વા ગહેસ્સામી''તિ પરિકપ્પે અસતિ પથવિતો કેસગ્ગમત્તમ્પિ ઉટ્ઠિતમત્તે વા દુતિયપદવારે વા પારાજિકં. કસ્મા? યસ્મા ગામતો નિક્ખન્તસ્સ ઠિતટ્ઠાનમેવ ઠાનં હોતિ. **કપિઞ્જરાદીસુપિ** અયમેવ વિનિચ્છયો.

સાટકં વાતિ વાતવેગુક્ખિત્તં પથવિતલે પત્થરિત્વા ઠપિતમિવ આકાસેન ગચ્છન્તં ખલિબદ્ધં સાટકં અભિમુખાગતં હત્થેન એકસ્મિં અન્તે ગણ્હાતિ, ઇતો ચિતો ચ ઠાનં અવિકોપેન્તોયેવ ગમનુપચ્છેદે દુક્કટં. ઠાનાચાવનં અકરોન્તો ચાલેતિ, ફન્દાપને થુલ્લચ્ચયં. ઠાના ચાવેતિ, પારાજિકં. ઠાનપરિચ્છેદો ચસ્સ મોરસ્સેવ છહિ આકારેહિ વેદિતબ્બો.

અબદ્ધસાટકો પન એકસ્મિં અન્તે ગહિતમત્તેવ દુતિયેનન્તેન પતિત્વા ભૂમિયં પતિટ્ઠાતિ, તસ્સ દ્વે ઠાનાનિ હોન્તિ – હત્થો ચેવ ભૂમિ ચ. તં યથાગહિતમેવ પઠમં ગહિતોકાસપ્પદેસતો ચાલેતિ, થુલ્લચ્ચયં. પચ્છા ભૂમિતો દુતિયહત્થેન વા પાદેન વા ઉક્ખિપતિ, પારાજિકં. પઠમં વા ભૂમિતો ઉદ્ધરતિ, થુલ્લચ્ચયં. પચ્છા ગહિતોકાસપ્પદેસતો ચાવેતિ, પારાજિકં. ગહણં વા અમુઞ્ચન્તો ઉજુકમેવ હત્થં ઓનામેત્વા ભૂમિગતં કત્વા તેનેવ હત્થેન ઉક્ખિપતિ, પારાજિકં. **વેઠને**પિ અયમેવ વિનિચ્છયો.

હિરઞ્ઞં વા સુવણ્ણં વા છિજ્જમાનન્તિ મનુસ્સાનં અલઙ્કરોન્તાનં ગીવેય્યકાદિપિળન્ધનં વા સુવણ્ણસલાકં છિન્દન્તાનં સુવણ્ણકારાનં સુવણ્ણખણ્ડં વા છિજ્જમાનં પતતિ, તઞ્ચે ભિક્ખુ આકાસેન આગચ્છન્તં થેય્યચિત્તો હત્થેન ગણ્હાતિ, ગહણમેવ ઠાનં. ગહિતપ્પદેસતો હત્થં અપનેતિ, પારાજિકં. ચીવરે પતિતં હત્થેન ઉક્ખિપતિ, પારાજિકં. અનુદ્ધરિત્વાવ યાતિ, દુતિયે પદવારે પારાજિકં. પત્તે પતિતેપિ એસેવ નયો. સીસે વા મુખે વા પાદે વા

પતિટ્ઠિતં હત્થેન ગણ્હાતિ, પારાજિકં. અગ્ગહેત્વાવ યાતિ, દુતિયે પદવારે પારાજિકં. યત્થ કત્થચિ પતતિ, તસ્સ પતિતોકાસોવ ઠાનં, ન સબ્બં અઙ્ગપચ્ચઙ્ગં પત્તચીવરં વાતિ.

આકાસટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.

વેહાસટ્ઠકથા

૯૭. વેહાસટ્ઠે મઞ્ચપીઠાદીસુ ઠપિતં ભણ્ડં આમાસં વા હોતુ અનામાસં વા, થેય્યચિત્તેન આમસન્તસ્સ દુક્કટં. મઞ્ચપીઠેસુ ઠપિતભણ્ડેસુ પનેત્થ થલટ્ઠે વુત્તનયેન વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. અયં પન વિસેસો – સચે ખલિયા બદ્ધસાટકો મઞ્ચે વા પીઠે વા પત્થટો મજ્ઝેન મઞ્ચતલં ન ફુસતિ, મઞ્ચપાદેવ ફુસતિ, તેસં વસેન ઠાનં વેદિતબ્બં. પાદાનં ઉપરિ ફુટ્ઠોકાસમેવ હિ અતિક્કમિતમત્તેન તત્થ પારાજિકં હોતિ. સહ મઞ્ચપીઠેહિ હરન્તસ્સ પન મઞ્ચપીઠપાદાનં પતિટ્ઠિતોકાસવસેન ઠાનં વેદિતબ્બં.

ચીવરવંસે વાતિ ચીવરઠપનત્થાય બન્ધિત્વા ઠપિતે વંસે વા કટ્ઠદણ્ડકે વા. તત્થ સંહરિત્વા પારતો અન્તં ઓરતો ભોગં કત્વા ઠપિતચીવરસ્સ પતિટ્ઠિતોકાસેન ફુટ્ઠોકાસોવ ઠાનં, ન સબ્બો ચીવરવંસો. તસ્મા થેય્યચિત્તેન તં ભોગે ગહેત્વા આકડ્ઢન્તસ્સ પારતો વંસે પતિટ્ઠિતોકાસં ઓરતો ચીવરેન વંસસ્સ ફુટ્ઠપ્પદેસં અતિક્કામેન્તસ્સ એકદ્વઙ્ગુલમત્તાકડ્ઢનેનેવ પારાજિકં. અન્તે ગહેત્વા આકડ્ઢન્તસ્સાપિ એસેવ નયો. તત્થેવ પન ચીવરવંસે વામતો વા દક્ખિણતો વા સારેન્તસ્સ વામન્તેન દક્ખિણન્તટ્ઠાનં દક્ખિણન્તેન વા વામન્તટ્ઠાનં અતિક્કન્તમત્તે દસદ્વાદસઙ્ગુલમત્તસારણેનેવ પારાજિકં. ઉદ્ધં ઉક્ખિપન્તસ્સ કેસગ્ગમત્તુક્ખિપનેન પારાજિકં. ચીવરવંસં ફુસન્તં વા અફુસન્તં વા રજ્જુકેન બન્ધિત્વા ઠપિતચીવરં મોચેન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં, મુત્તે પારાજિકં. મુત્તમત્તમેવ હિ તં ''ઠાના ચુત''ન્તિ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. વંસે વેઠેત્વા ઠપિતં નિબ્બેઠેન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં, નિબ્બેઠિતમત્તે પારાજિકં. વલયં કત્વા ઠપિતે વલયં છિન્દતિ વા મોચેતિ વા એકં વા વંસકોટિં મોચેત્વા નીહરતિ, થુલ્લચ્ચયં . છિન્નમત્તે મુત્તમત્તે નીહટમત્તે ચ પારાજિકં. તથા અકત્વાવ ચીવરવંસે ઇતો ચિતો ચ સારેતિ, રક્ખતિ તાવ. વલયસ્સ હિ સબ્બોપિ ચીવરવંસો ઠાનં. કસ્મા? તત્થ સંસરણધમ્મતાય. યદા પન નં હત્થેન ગહેત્વા આકાસગતં કરોતિ, પારાજિકં. પસારેત્વા ઠપિતસ્સ પતિટ્ઠિતોકાસેન ફુટ્ઠોકાસોવ ઠાનં. તત્થ સંહરિત્વા ઠપિતે વુત્તનયેન વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. યં પન એકેનન્તેન ભૂમિં ફુસિત્વા ઠિતં હોતિ, તસ્સ ચીવરવંસે ચ ભૂમિયઞ્ચ પતિટ્ઠિતોકાસવસેન દ્વે ઠાનાનિ. તત્થ ભૂમિયં એકેનન્તેન પતિટ્ઠિતે અબદ્ધસાટકે વુત્તનયેનેવ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. ચીવરરજ્જુયાપિ અયમેવ વિનિચ્છયો.

અઙ્કુસકે લગ્ગેત્વા ઠપિતભણ્ડં પન ભેસજ્જઘટો વા ભેસજ્જત્થવિકા વા સચે ભિત્તિં વા ભૂમિં વા અફુસિત્વા ઠપિતં લગ્ગનકં ઘંસન્તસ્સ નીહરતો અઙ્કુસકોટિતો નિક્ખન્તમત્તે પારાજિકં. લગ્ગનકં બદ્ધં હોતિ, બુન્દેન ઉક્ખિપિત્વા આકાસગતં કરોન્તસ્સ અઙ્કુસકોટિતો અનિક્ખન્તેપિ પારાજિકં. ભિત્તિનિસ્સિતં હોતિ, પઠમં અઙ્કુસકોટિતો નીહરતિ, થુલ્લચ્ચયં. પચ્છા ભિત્તિં મોચેતિ, પારાજિકં. પઠમં ભિત્તિં મોચેત્વા પચ્છા અઙ્કુસતો નીહરન્તસ્સાપિ એસેવ નયો. સચે પન ભારિયં ભણ્ડં નીહરિતું અસક્કોન્તો સયં ભિત્તિનિસ્સિતં કત્વા અઙ્કુસતો નીહરતિ, પુન ભિત્તિં અમોચેત્વાપિ અઙ્કુસતો નીહટમત્તેયેવ પારાજિકં. અત્તના કતટ્ઠાનઞ્હિ ઠાનં ન હોતિ. ભૂમિં ફુસિત્વા ઠિતસ્સ પન દ્વે એવ ઠાનાનિ. તત્થ વુત્તોયેવ વિનિચ્છયો . યં પન સિક્કાય પક્ખિપિત્વા લગ્ગિતં હોતિ, તં

સિક્કાતો નીહરન્તસ્સાપિ સહ સિક્કાય અઙ્કુસતો નીહરન્તસ્સાપિ પારાજિકં. ભિત્તિભૂમિસન્નિસ્સિતવસેન ચેત્થ ઠાનભેદોપિ વેદિતબ્બો.

ભિત્તિખીલોતિ ઉજુકં કત્વા ભિત્તિયં આકોટિતો વા તત્થજાતકો એવ વા; નાગદન્તો પન વઙ્કો આકોટિતો એવ. તેસુ લગ્ગેત્વા ઠપિતં અઙ્કુસકે વુત્તનયેનેવ વિનિચ્છિનિતબ્બં. દ્વીસુ તીસુ પન પટિપાટિયા ઠિતેસુ આરોપેત્વા ઠપિતં કુન્તં વા ભિન્દિવાલં વા અગ્ગે વા બુન્દે વા ગહેત્વા આકડ્ઢતિ, એકમેકસ્સ કુટ્ઠોકાસમત્તે અતિક્કન્તે પારાજિકં. કુટ્ઠોકાસમત્તમેવ હિ તેસં ઠાનં હોતિ, ન સબ્બે ખીલા વા નાગદન્તા વા. ભિત્તિઅભિમુખો ઠત્વા મજ્ઝે ગહેત્વા આકડ્ઢતિ, ઓરિમન્તેન કુટ્ઠોકાસં પારિમન્તેન અતિક્કન્તમત્તે પારાજિકં. પરતો પેલ્લેન્તસ્સાપિ એસેવ નયો. હત્થેન ગહેત્વા ઉજુકં ઉક્ખિપન્તો કેસગ્ગમત્તમ્પિ આકાસગતં કરોતિ, પારાજિકં. ભિત્તિં નિસ્સાય ઠપિતં ભિત્તિં ઘંસન્તો આકડ્ઢતિ, અગ્ગેન કુટ્ઠોકાસં બુન્દં, બુન્દેન વા કુટ્ઠોકાસં અગ્ગં અતિક્કામેન્તસ્સ પારાજિકં . ભિત્તિઅભિમુખો ઠત્વા આકડ્ઢન્તો એકેનન્તેન કુટ્ઠોકાસં અપરન્તં અતિક્કામેતિ, પારાજિકં. ઉજુકં ઉક્ખિપન્તો કેસગ્ગમત્તં આકાસગતં કરોતિ, પારાજિકં.

રુક્ખે વા લગ્ગિતન્તિ તાલરુક્ખાદીસુ આરોપેત્વા લગ્ગિતે અઙ્કુસકાદીસુ વુત્તનયેન વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. તત્થજાતકં પન તાલપિણ્ડિં ચાલેન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં. યસ્મિં ફલે પારાજિકવત્થુ પૂરતિ, તસ્મિં બન્ધના મુત્તમત્તે પારાજિકં. પિણ્ડિં છિન્દતિ, પારાજિકં. અગ્ગેન પણ્ણન્તરં આરોપેત્વા ઠપિતા દ્વે ઠાનાનિ લભતિ – ઠપિતટ્ઠાનઞ્ચ વણ્ટટ્ઠાનઞ્ચ; તત્થ વુત્તનયેન વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. યો પન ''છિન્નમત્તા પતમાના સદ્દં કરેય્યા''તિ ભયેન સયં અગ્ગેન પણ્ણન્તરં આરોપેત્વા છિન્દતિ, છિન્નમત્તે પારાજિકં . અત્તના કતટ્ઠાનઞ્હિ ઠાનં ન હોતિ. એતેન ઉપાયેન સબ્બરુક્ખાનં પુપ્ફફલેસુ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો.

પત્તાધારકેપીતિ એત્થ રુક્ખાધારકો વા હોતુ વલયાધારકો વા દણ્ડાધારકો વા યંકિઞ્ચિ પત્તટ્ઠપનકં પચ્છિકાપિ હોતુ પત્તાધારકો ત્વેવ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. તત્થ ઠપિતપત્તસ્સ પત્તેન કુટ્ઠોકાસો એવ ઠાનં. તત્થ રુક્ખાધારકે પઞ્ચહાકારેહિ ઠાનપરિચ્છેદો હોતિ. તત્થ ઠિતં પત્તં મુખવટ્ટિયં ગહેત્વા ચતૂસુ દિસાસુ યતો કુતોચિ કડ્ઢન્તો એકેનન્તેન કુટ્ઠોકાસં અપરન્તં અતિક્કામેતિ, પારાજિકં. ઉદ્ધં કેસગ્ગમત્તં ઉક્ખિપતો પારાજિકં. સહાધારકેન હરન્તસ્સાપિ એસેવ નયોતિ.

વેહાસટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.

ઉદકટ્ઠકથા

૯૮. ઉદકટ્ઠે – **ઉદકે નિક્ખિત્તં હોતી**તિ રાજભયાદિભીતેહિ ઉદકેન અવિનસ્સનધમ્મેસુ તમ્બલોહભાજનાદીસુ સુપ્પટિચ્છન્નં કત્વા પોક્ખરણીઆદીસુ અસન્દનકે ઉદકે નિક્ખિત્તં. તસ્સ પતિટ્ઠિતોકાસોયેવ ઠાનં, ન સબ્બં ઉદકં. **ગચ્છતિ વા આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ અગમ્ભીરે ઉદકે પદસા ગચ્છન્તસ્સ પદવારે પદવારે દુક્કટં. ગમ્ભીરે હત્થેહિ વા પાદેહિ વા પયોગં કરોન્તસ્સ હત્થવારેહિ વા પદવારેહિ વા પયોગે પયોગે દુક્કટં. એસેવ નયો કુમ્ભિગહણત્થં નિમુજ્જનુમ્મુજ્જનેસુ. સચે પન અન્તરા કિઞ્ચિ ઉદકસપ્પં વા વાળમચ્છં વા દિસ્વા ભીતો પલાયતિ, અનાપત્તિ. આમસનાદીસુ ભૂમિગતાય કુમ્ભિયા વુત્તનયેનેવ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો . અયં પન વિસેસો – તત્થ ભૂમિં ખણિત્વા કડ્ઢતિ, ઇધ કદ્દમે ઓસારેતિ. એવં છહાકારેહિ ઠાનપરિચ્છેદો હોતિ.

ઉપ્પલાદીસુ યસ્મિં પુપ્ફે વત્થું પૂરેતિ, તસ્મિં છિન્નમત્તે પારાજિકં. ઉપ્પલજાતિકાનઞ્ચેત્થ યાવ એકસ્મિમ્પિ પસ્સે વાકો ન છિજ્જતિ, તાવ રક્ખતિ. પદુમજાતિકાનં પન દણ્ડે છિન્ને અબ્ભન્તરે સુત્તં અચ્છિન્નમ્પિ ન રક્ખતિ. સામિકેહિ છિન્દિત્વા ઠપિતાનિ ઉપ્પલાદીનિ હોન્તિ, યં વત્થું પૂરેતિ, તસ્મિં ઉદ્ધટે પારાજિકં. હત્થકબદ્ધાનિ હોન્તિ, યસ્મિં હત્થકે વત્થુ પૂરતિ, તસ્મિં ઉદ્ધટે પારાજિકં. ભારબદ્ધાનિ હોન્તિ, તં ભારં છન્નં આકારાનં યેન કેનચિ આકારેન ઠાના ચાવેન્તસ્સ ભૂમટ્ઠકુમ્ભિયં વુત્તનયેન પારાજિકં. દીઘનાળાનિ ઉપ્પલાદીનિ હોન્તિ, પુપ્ફેસુ વા નાળેસુ વા વેણિં કત્વા ઉદકપિટ્ઠે રજ્જુકેસુ તિણાનિ સન્થરિત્વા ઠપેન્તિ વા બન્ધન્તિ વા, તેસં દીઘતો પુપ્ફગ્ગેન ચ નાળન્તેન ચ તિરિયં પરિયન્તેહિ હેટ્ઠા પતિટ્ઠિતોકાસેન ઉદ્ધં ઉપરિ ઠિતસ્સ પિટ્ઠિયાતિ છહાકારેહિ ઠાના ચાવનપરિચ્છેદો વેદિતબ્બો.

યોપિ ઉદકપિટ્ઠિયં ઠપિતપુપ્ફકલાપં ઉદકં ચાલેત્વા વીચિં ઉટ્ઠાપેત્વા કેસગ્ગમત્તમ્પિ યથાઠિતટ્ઠાનતો ચાવેતિ, પારાજિકં. અથ પન પરિકપ્પેતિ ''એત્થ ગતં ગહેસ્સામી''તિ, રક્ખતિ તાવ; ગતટ્ઠાને પન ઉદ્ધરતો પારાજિકં. ઉદકતો અચ્ચુગ્ગતસ્સ પુપ્ફસ્સ સકલમુદકં ઠાનં, તં ઉપ્પાટેત્વા ઉજુકં ઉદ્ધરન્તસ્સ નાળન્તે કેસગ્ગમત્તં ઉદકતો અતિક્કન્તે પારાજિકં. પુપ્ફે ગહેત્વા અપનામેત્વા આકડ્ઢન્તો ઉપ્પાટેતિ, ન ઉદકં ઠાનં, ઉપ્પાટિતમત્તે પારાજિકં. કલાપબદ્ધાનિ પુપ્ફાનિ ઉદકટ્ઠાને વા રુક્ખે વા ગચ્છે વા બન્ધિત્વા ઠપેન્તિ, બન્ધનં અમોચેત્વા ઇતો ચિતો ચ કરોન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં, બન્ધને મુત્તમત્તે પારાજિકં. પઠમં બન્ધનં મોચેત્વા પચ્છા હરતિ, એત્થ છહાકારેહિ ઠાનપરિચ્છેદોતિ ઇદં ઉભયં **મહાપચ્ચરિયા**દીસુ વુત્તં. પદુમિનિયં પુપ્ફાનિ સહ પદુમિનિયા ગણ્હિતુકામસ્સ પુપ્ફનાળેહિ ચ પત્તનાળેહિ ચ ફુટ્ઠઉદકવસેન ઉદ્ધઞ્ચેવ તિરિયઞ્ચ ઠાનપરિચ્છેદો વેદિતબ્બો. તં પનસ્સ પદુમિનિં અનુપ્પાટેત્વા પુપ્ફાનિ વા પત્તાનિ વા અત્તનો અભિમુખં આકડ્ઢન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં. ઉપ્પાટિતમત્તે પારાજિકં.

પુપ્ફપત્તનાળે ઠાનતો અચાવેત્વાપિ પઠમં પદુમિનિં ઉપ્પાટેન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં. પચ્છા પુપ્ફપત્તનાળેસુ ઠાના ચાવિતેસુ પારાજિકં. ઉપ્પાટિતાય પદુમિનિયા પુપ્ફં ગણ્હન્તો પન ભણ્ડં અગ્ઘાપેત્વા કારેતબ્બો. બહિ ઠપિતે રાસિકતકલાપબદ્ધભારબદ્ધપુપ્ફેપિ એસેવ નયો. ભિસં વા મુળાલં વા યેન વત્થુ પૂરતિ, તં ઉપ્પાટેન્તસ્સ પારાજિકં. કદ્દમે ફુટ્ઠોકાસવસેન ચેત્થ ઠાનં પરિચ્છિન્દિતબ્બં. તાનિ ઉપ્પાટેન્તસ્સ સુખુમમ્પિ મૂલં અચ્છિન્નં હોતિ, રક્ખતિ તાવ. ભિસપબ્બે જાતં પત્તં વા પુપ્ફં વા હોતિ, તમ્પિ રક્ખતીતિ **મહાઅટ્ઠકથાય**મેવ વુત્તં. ભિસગણ્ઠિમ્હિ પન કણ્ટકો હોતિ યોબ્બનપ્પત્તાનં મુખપિળકા વિય, અયં અદીઘત્તા ન રક્ખતિ. સેસં ઉપ્પલાદીસુ વુત્તનયમેવ.

મચ્છકચ્છપાનં સસ્સામિકાનં વાપિઆદીસુ સકલમુદકં ઠાનં. તસ્મા યો પટિજગ્ગનટ્ઠાને સસ્સામિકં મચ્છં બળિસેન વા જાલેન વા કુમનેન વા હત્થેન વા ગણ્હાતિ, તસ્સ યેન મચ્છેન વત્થુ પૂરતિ, તસ્મિં કેસગ્ગમત્તમ્પિ ઉદકતો ઉદ્ધટમત્તે પારાજિકં. કોચિ મચ્છો ગય્હમાનો ઇતો ચિતો ચ ધાવતિ, આકાસં વા ઉપ્પતતિ, તીરે વા પતતિ, આકાસે વા ઠિતં તીરે વા પતિતં ગણ્હતોપિ પારાજિકમેવ. કચ્છપમ્પિ બહિ ગોચરત્થં ગતં ગણ્હતો એસેવ નયો. ઉદકટ્ઠં પન ઉદકા મોચયતો પારાજિકં.

તેસુ તેસુ પન જનપદેસુ સબ્બસાધારણસ્સ મહાતળાકસ્સ નિદ્ધમનતુમ્બં નિસ્સાય સબ્બસાધારણમેવ કુન્નદીસદિસં ઉદકવાહકં ખણન્તિ. તતો ખુદ્દકમાતિકાયો નીહરિત્વા માતિકાકોટિયં અત્તનો અત્તનો વળઞ્જનત્થાય આવાટે ખણન્તિ. તેસં પન યદા ઉદકેન અત્થો હોતિ, તદા આવાટે ખુદ્દકમાતિકાયો ઉદકવાહકઞ્ચ સોધેત્વા નિદ્ધમનતુમ્બં ઉગ્ઘાટેન્તિ. તતો ઉદકેન સદ્ધિં મચ્છા નિક્ખમિત્વા અનુપુબ્બેન આવાટે પત્વા વસન્તિ. તત્થ તળાકે ચ ઉદકવાહકેસુ ચ મચ્છે ગણ્હન્તે ન વારેન્તિ. ખુદ્દકાસુ પન અત્તનો અત્તનો માતિકાસુ ઉદકઆવાટેસુ ચ

પવિટ્ઠમચ્છે ગણ્હિતું ન દેન્તિ, વારેન્તિ; તત્થ યો તળાકે વા નિદ્ધમનતુમ્બે વા ઉદકવાહકે વા મચ્છે ગણ્હાતિ, અવહારેન સો ન કારેતબ્બો. ખુદ્દકમાતિકાસુ પન આવાટેસુ વા પવિટ્ઠં ગણ્હન્તો ગહિતસ્સ અગ્ઘવસેન કારેતબ્બો. સચે તતો ગય્હમાનો મચ્છો આકાસે વા ઉપ્પતતિ, તીરે વા પતતિ, તં આકાસટ્ઠં વા તીરટ્ઠં વા ઉદકવિનિમુત્તં ગણ્હતો અવહારો નત્થિ. કસ્મા? યસ્મા અત્તનો પરિગ્ગહટ્ઠાને ઠિતસ્સેવ તે સામિકા. એવરૂપા હિ તત્થ કતિકા. કચ્છપેપિ એસેવ નયો.

સચે પન મચ્છો ગય્હમાનો આવાટતો ખુદ્દકમાતિકં આરુહતિ, તત્થ નં ગણ્હતોપિ અવહારોયેવ. ખુદ્દકમાતિકાતો પન ઉદકવાહકં, તતો ચ તળાકં આરૂળ્હં ગણ્હતો અવહારો નત્થિ. યો આવાટતો ભત્તસિત્થેહિ પલોભેત્વા માતિકં આરોપેત્વા ગણ્હાતિ, અવહારોવ. તતો પન પલોભેત્વા ઉદકવાહકં આરોપેત્વા ગણ્હન્તસ્સ અવહારો નત્થિ. કેચિ પન કુતોચિદેવ સબ્બસાધારણટ્ઠાનતો મચ્છે આનેત્વા પચ્છિમવત્થુભાગે ઉદકાવાટે ખિપિત્વા પોસેત્વા દિવસે દિવસે દ્વે તીણિ ઉત્તરિભઙ્ગત્થાય મારેન્તિ. એવરૂપં મચ્છં ઉદકે વા આકાસે વા તીરે વા યત્થ કત્થચિ ઠિતં ગણ્હતો અવહારો એવ. કચ્છપેપિ એસેવ નયો.

નિદાઘકાલે પન નદિયા સોતે પચ્છિન્ને કત્થચિ નિન્નટ્ઠાને ઉદકં તિટ્ઠતિ, તત્થ મનુસ્સા મચ્છાનં વિનાસાય મદનફલવસાદીનિ પક્ખિપિત્વા ગચ્છન્તિ, મચ્છા તાનિ ખાદન્તા મરિત્વા ઉત્તાના ઉદકે પ્લવન્તા તિટ્ઠન્તિ. યો તત્થ ગન્ત્વા ''યાવ સામિકા નાગચ્છન્તિ, તાવિમે મચ્છે ગણ્હિસ્સામી''તિ ગણ્હાતિ, અગ્ઘવસેન કારેતબ્બો. પંસુકૂલસઞ્ઞાય ગણ્હતો અવહારો નત્થિ, આહરાપેન્તે પન ભણ્ડદેય્યં. મચ્છવિસં પક્ખિપિત્વા ગતમનુસ્સા ભાજનાનિ આહરિત્વા પૂરેત્વા ગચ્છન્તિ, યાવ ''પુનપિ આગચ્છિસ્સામા''તિ સાલયા હોન્તિ, તાવ તે સસ્સામિકમચ્છાવ. યદા પન તે ''અલં અમ્હાક''ન્તિ નિરાલયા પક્કમન્તિ, તતો પટ્ઠાય થેય્યચિત્તેન ગણ્હન્તસ્સ દુક્કટં. પંસુકૂલસઞ્ઞિસ્સ અનાપત્તિ. યથા ચ મચ્છકચ્છપેસુ, એવં સબ્બાયપિ ઓદકજાતિયા વિનિચ્છયો વેદિતબ્બોતિ.

ઉદકટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.

નાવટ્ઠકથા

૯૯. નાવટ્ઠે – પઠમં તાવ નાવં દસ્સેન્તો "**નાવા નામ યાય તરતી**"તિ આહ. તસ્મા ઇધ અન્તમસો રજનદોણિકાપિ વેણુકલાપકોપિ "**નાવા**"ત્વેવ વેદિતબ્બો. સીમાસમ્મન્નને પન ધુવનાવા અન્તો ખણિત્વા વા ફલકેહિ બન્ધિત્વા વા કતા સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેન તિણ્ણં વાહનિકા એવ વટ્ટતિ. ઇધ પન એકસ્સપિ વાહનિકા ''નાવા'' ત્વેવ વુચ્ચતિ. **નાવાય નિક્ખિત્ત**ન્તિ યંકિઞ્ચિ ઇન્દ્રિયબદ્ધં વા અનિન્દ્રિયબદ્ધં વા; તસ્સ અવહારલક્ખણં થલટ્ઠે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. **નાવં અવહરિસ્સામી**તિઆદિમ્હિ ચ દુતિયપરિયેસનગમનઆમસનફન્દાપનાનિ વુત્તનયાનેવ. **બન્ધનં મોચેતી**તિ એત્થ પન યા બન્ધને મુત્તમત્તે ઠાના ન ચવતિ, તસ્સા બન્ધનં યાવ ન મુત્તં હોતિ, તાવ દુક્કટં. મુત્તે પન થુલ્લચ્ચયમ્પિ પારાજિકમ્પિ હોતિ, તં પરતો આવિ ભવિસ્સતિ. સેસં વુત્તનયમેવ. અયં તાવ પાળિવણ્ણના.

અયં પનેત્થ **પાળિમુત્તકવિનિચ્છયો** – ચણ્ડસોતે બન્ધિત્વા ઠપિતનાવાય એકં ઠાનં બન્ધનમેવ , તસ્મિં મુત્તમત્તે પારાજિકં. તત્થ યુત્તિ પુબ્બે વુત્તા એવ. વિપ્પનટ્ઠા નાવા પન યં યં ઉદકપ્પદેસં ફરિત્વા ઠિતા હોતિ, સ્વાસ્સા ઠાનં. તસ્મા તં ઉદ્ધં વા ઉચ્ચારેન્તસ્સ, અધો વા ઓપિલાપેન્તસ્સ, ચતૂસુ વા દિસાસુ કુટ્ઠોકાસં

અતિક્કામેન્તસ્સ અતિક્કન્તમત્તે પારાજિકં. નિચ્ચલે ઉદકે અબન્ધનં અત્તનો ધમ્મતાય ઠિતનાવં પુરતો વા પચ્છતો વા વામદક્ખિણપસ્સતો વા કડ્ઢન્તસ્સ એકેનન્તેન કુટ્ઠોકાસં અપરેન ઉદકે પતિટ્ઠિતન્તેન અતિક્કન્તમત્તે પારાજિકં. ઉદ્ધં કેસગ્ગમત્તં ઉદકતો મોચિતે અધો નાવાતલેન કુટ્ઠોકાસં મુખવટ્ટિં અતિક્કન્તમત્તે પારાજિકં. તીરે બન્ધિત્વા નિચ્ચલે ઉદકે ઠપિતનાવાય બન્ધનઞ્ચ ઠિતોકાસો ચાતિ દ્વે ઠાનાનિ. તં પઠમં બન્ધના મોચેતિ, થુલ્લચ્ચયં. પચ્છા છન્નં આકારાનં અઞ્ઞતરેન ઠાના ચાવેતિ, પારાજિકં. પઠમં ઠાના ચાવેત્વા પચ્છા બન્ધનમોચનેપિ એસેવ નયો. થલે ઉસ્સાદેત્વા ઉક્કુજ્જિત્વા ઠપિતનાવાય કુટ્ઠોકાસોવ ઠાનં. તસ્સા પઞ્ચહાકારેહિ ઠાનપરિચ્છેદો વેદિતબ્બો.

નિક્કુજ્જિત્વા ઠપિતનાવાય પન મુખવટ્ટિયા કુટ્ઠોકાસોવ ઠાનં, તસ્સાપિ પઞ્ચહાકારેહિ ઠાનપરિચ્છેદં ઞત્વા યતો કુતોચિ કુટ્ઠોકાસં ઉદ્ધઞ્ચ કેસગ્ગમત્તં અતિક્કન્તમત્તે પારાજિકં વેદિતબ્બં. થલે પન ઉસ્સાદેત્વા દ્વિન્નં દારુઘટિકાનં ઉપરિ ઠપિતનાવાય દારુઘટિકાનં કુટ્ઠોકાસોયેવ ઠાનં, તસ્મા તત્થ મઞ્ચપાદમત્થકેસુયેવ પત્થટબદ્ધસાટકે નાગદન્તેસુ ઠપિતભિન્દિવાલે ચ વુત્તનયેન વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો.

યોત્તબદ્ધાય પન નાવાય સટ્ઠિસત્તતિબ્યામપ્પમાણં યોત્તં અમોચેત્વાવ આકડ્ઢિત્વા

પથવિલગ્ગં કત્વા સહ યોત્તેન થલે ઠપિતાય નાવાય ન કુટ્ઠોકાસમત્તમેવ ઠાનં. અથ ખો યોત્તકોટિતો પટ્ઠાય યાવ નાવાય પથવિયં પતિટ્ઠિતોકાસસ્સ પચ્છિમન્તો તાવ દીઘતો, તિરિયં પન નાવાય ચ યોત્તસ્સ ચ પથવિયં પતિટ્ઠિતપરિયન્તપ્પમાણં ઠાનન્તિ વેદિતબ્બં. તં દીઘતો વા તિરિયતો વા કડ્ઢન્તસ્સ એકેનન્તેન કુટ્ઠોકાસં અપરેન પથવિયં પતિટ્ઠિતન્તેન અતિક્કન્તમત્તે, ઉદ્ધં કેસગ્ગમત્તં સહ યોત્તેન પથવિતો મોચિતે પારાજિકં. યો પન તિત્થે ઠિતનાવં આરુહિત્વા થેય્યચિત્તો અરિત્તેન વા ફિયેન વા પાજેતિ, પારાજિકં. સચે પન છત્તં વા પણામેત્વા ચીવરં વા પાદેહિ અક્કમિત્વા હત્થેહિ ઉક્ખિપિત્વા લઙ્કારસદિસં કત્વા વાતં ગણ્હાપેતિ, બલવા ચ વાતો આગમ્મ નાવં હરતિ, વાતેનેવ સા હટા હોતિ; પુગ્ગલસ્સ નત્થિ અવહારો. પયોગો અત્થિ, સો પન ઠાના ચાવનપયોગો ન હોતિ. યદિ પન તં નાવં એવં ગચ્છન્તિં પકતિગમનં ઉપચ્છિન્દિત્વા અઞ્ઞં દિસાભાગં નેતિ, પારાજિકં. સયમેવ યંકિઞ્ચિ ગામતિત્થં સમ્પત્તં ઠાના અચાવેન્તોવ વિક્કિણિત્વા ગચ્છતિ, નેવ અત્થિ અવહારો. ભણ્ડદેય્યં પન હોતીતિ.

નાવટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.

યાનટ્ઠકથા

૧૦૦. યાનટ્ઠે – યાનં તાવ દસ્સેન્તો ‘‘**યાનં નામ વય્હ**’’ન્તિઆદિમાહ. તત્થ ઉપરિ મણ્ડપસદિસં પદરચ્છન્નં સબ્બપલિગુણ્ઠિમં વા છાદેત્વા કતં **વય્હં**. ઉભોસુ પસ્સેસુ સુવણ્ણરજતાદિમયા ગોપાનસિયો દત્વા ગરુળપક્ખકનયેન કતા **સન્દમાનિકા. રથો ચ સકટઞ્ચ** પાકટમેવ. તેસુ યત્થ કત્થચિ સવિઞ્ઞાણકં વા અવિઞ્ઞાણકં વા રાસિઆદિવસેન ઠપિતં ભણ્ડં થેય્યચિત્તેન ઠાના ચાવેન્તસ્સ નાવટ્ઠે ચ થલટ્ઠે ચ વુત્તનયેનેવ પારાજિકં વેદિતબ્બં.

અયં પન વિસેસો – યાનટ્ઠં તણ્ડુલાદિભણ્ડં પિટકેન ગણ્હતો પિટકે અનુક્ખિત્તેપિ પિટકં અપહરિત્વા તણ્ડુલાદીનં એકાબદ્ધભાવે વિકોપિતે પારાજિકં. થલટ્ઠાદીસુપિ અયં નયો લબ્ભતિ. **યાનં અવહરિસ્સામી**તિઆદિમ્હિ દુતિયપરિયેસનાદીનિ વુત્તનયાનેવ. **ઠાના ચાવેતી**તિ એત્થ પન દુકયુત્તસ્સ યાનસ્સ દ્વિન્નં ગોણાનં અટ્ઠ પાદા, દ્વે

ચ ચક્કાનીતિ દસ ઠાનાનિ. તં થેય્યચિત્તસ્સ ધુરે નિસીદિત્વા પાજયતો ગોણાનં પાદુદ્ધારે થુલ્લચ્ચયં. ચક્કાનં પન પથવિયં પતિટ્ઠિતપ્પદેસતો કેસગ્ગમત્તે અતિક્કન્તે પારાજિકં. સચે પન ગોણા ''નાયં અમ્હાકં સામિકો''તિ ઞત્વા ધુરં છડ્ડેત્વા આકડ્ઢન્તા તિટ્ઠન્તિ વા ફન્દન્તિ વા, રક્ખતિ તાવ. ગોણે પુન ઉજુકં પટિપાદેત્વા ધુરં આરોપેત્વા દળ્હં યોજેત્વા પાચનેન વિજ્ઝિત્વા પાજેન્તસ્સ વુત્તનયેનેવ તેસં પાદુદ્ધારે થુલ્લચ્ચયં. ચક્કાતિક્કમે પારાજિકં.

સચેપિ સકદ્દમે મગ્ગે એકં ચક્કં કદ્દમે લગ્ગં હોતિ, દુતિયં ચક્કં ગોણા પરિવત્તેન્તા પવત્તેન્તિ, એકસ્સ ઠિતત્તા ન તાવ અવહારો હોતિ . ગોણે પન પુન ઉજુકં પટિપાદેત્વા પાજેન્તસ્સ ઠિતચક્કે કેસગ્ગમત્તં કુટ્ટોકાસં અતિક્કન્તે પારાજિકં. ચતુયુત્તકસ્સ પન અટ્ઠારસ ઠાનાનિ, અટ્ઠયુત્તકસ્સ ચતુત્તિંસાતિ – એતેનુપાયેન યુત્તયાનસ્સ ઠાનભેદો વેદિતબ્બો.

યં પન અયુત્તકં ધુરે એકાય પચ્છતો ચ દ્વીહિ ઉપત્થમ્ભિનીહિ ઉપત્થમ્ભેત્વા ઠપિતં, તસ્સ તિણ્ણં ઉપત્થમ્ભિનીનં ચક્કાનઞ્ચ વસેન પઞ્ચ ઠાનાનિ. સચે ધુરે ઉપત્થમ્ભિની હેટ્ઠાભાગે કપ્પકતા હોતિ, છ ઠાનાનિ. પચ્છતો પન અનુપત્થમ્ભેત્વા ધુરે ઉપત્થમ્ભિતસ્સેવ ઉપત્થમ્ભિનીવસેન તીણિ વા ચત્તારિ વા ઠાનાનિ. ધુરેન ફલકસ્સ વા દારુકસ્સ વા ઉપરિ ઠપિતસ્સ તીણિ ઠાનાનિ. તથા પથવિયં ઠપિતસ્સ. તં ધુરંકડ્ઢિત્વા વા ઉક્ખિપિત્વા વા પુરતો ચ પચ્છતો ચ ઠાના ચાવેન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં. ચક્કાનં પતિટ્ઠિતટ્ઠાને કેસગ્ગમત્તં અતિક્કન્તે પારાજિકં. ચક્કાનિ અપનેત્વા દ્વીહિ અક્ખસીસેહિ દારૂનં ઉપરિ ઠપિતસ્સ દ્વે ઠાનાનિ. તં કડ્ઢન્તો વા ઉક્ખિપન્તો વા કુટ્ટોકાસં અતિક્કામેતિ, પારાજિકં. ભૂમિયં ઠપિતસ્સ ધુરેન ચ ચતૂહિ ચ અક્ખુદ્ધીહિ પતિટ્ઠિતવસેન પઞ્ચ ઠાનાનિ. તં ધુરે ગહેત્વા કડ્ઢતો ઉદ્ધીનં પચ્છિમન્તેહિ પુરિમન્તે અતિક્કન્તે પારાજિકં. ઉદ્ધીસુ ગહેત્વા કડ્ઢતો ઉદ્ધીનં પુરિમન્તેહિ પચ્છિમન્તે અતિક્કન્તે પારાજિકં. પસ્સે ગહેત્વા કડ્ઢતો ઉદ્ધીનંયેવ તિરિયં પતિટ્ઠિતટ્ઠાનસ્સ અતિક્કમેન પારાજિકં. મજ્ઝે ગહેત્વા ઉક્ખિપતો કેસગ્ગમત્તં પથવિતો મુત્તે પારાજિકં. અથ ઉદ્ધિખાણુકા ન હોન્તિ, સમમેવ બાહં કત્વા મજ્ઝે વિજ્ઝિત્વા અક્ખસીસાનિ પવેસિતાનિ હોન્તિ, તં હેટ્ઠિમતલસ્સ સમન્તા સબ્બં પથવિં ફુસિત્વા તિટ્ઠતિ. તત્થ ચતૂસુ દિસાસુ ઉદ્ધઞ્ચ ફુટ્ઠટ્ઠાનાતિક્કમવસેન પારાજિકં વેદિતબ્બં. ભૂમિયં નાભિયા ઠપિતચક્કસ્સ એકમેવ ઠાનં, તસ્સ પઞ્ચહાકારેહિ પરિચ્છેદો. નેમિપસ્સેન ચ નાભિયા ચ ફુસિત્વા ઠિતસ્સ દ્વે ઠાનાનિ. નેમિયા ઉટ્ઠિતભાગં પાદેન અક્કમિત્વા ભૂમિયં ફુસાપેત્વા અરેસુ વા નેમિયા વા ગહેત્વા ઉક્ખિપન્તસ્સ અત્તના કતટ્ઠાનં ઠાનં ન હોતિ, તસ્મા તસ્મિં ઠિતેપિ અવસેસટ્ઠાને અતિક્કન્તમત્તે પારાજિકં.

ભિત્તિં નિસ્સાય ઠપિતચક્કસ્સાપિ દ્વે ઠાનાનિ. તત્થ પઠમં ભિત્તિતો મોચેન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં. પચ્છા પથવિતો કેસગ્ગમત્તુદ્ધારે પારાજિકં. પઠમં ભૂમિતો મોચેન્તસ્સ પન સચે ભિત્તિયં પતિટ્ઠિતટ્ઠાનં ન ફુપ્પતિ, એસેવ નયો. અથ અરેસુ ગહેત્વા હેટ્ઠા કડ્ઢન્તસ્સ ભિત્તિં ફુસિત્વા ઠિતોકાસસ્સ ઉપરિમો અન્તો હેટ્ઠિમં અતિક્કમતિ, પારાજિકં. મગ્ગપ્પટિપન્ને યાને યાનસામિકો કેનચિદેવ કરણીયેન ઓરોહિત્વા મગ્ગા ઓક્કન્તો હોતિ, અથઞ્ઞો ભિક્ખુ પટિપથં આગચ્છન્તો આરક્ખસુઞ્ઞં પસ્સિત્વા, ''યાનં અવહરિસ્સામી''તિ આરોહતિ, તસ્સ પયોગં વિનાયેવ ગોણા ગહેત્વા પક્કન્તા, અવહારો નત્થિ. સેસં નાવાયં વુત્તસદિસન્તિ.

યાનટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.

ભારટ્ઠકથા

૧૦૧. ઇતો પરં ભારોયેવ **ભારટ્ઠં**. સો સીસભારાદિવસેન ચતુધા દસ્સિતો. તત્થ સીસભારાદીસુ અસમ્મોહત્થં સીસાદીનં પરિચ્છેદો વેદિતબ્બો. તત્થ સીસસ્સ તાવ પુરિમગલે ગલવાટકો, પિટ્ઠિગલે કેસઞ્ચિ કેસન્તે આવટ્ટો હોતિ, ગલસ્સેવ ઉભોસુ પસ્સેસુ કેસઞ્ચિ કેસા ઓરુય્હ જાયન્તિ, યે કણ્ણચૂળિકાતિ વુચ્ચન્તિ, તેસં અધોભાગો ચાતિ અયં હેટ્ઠિમપરિચ્છેદો, તતો ઉપરિ સીસં. એત્થન્તરે ઠિતભારો **સીસભારો** નામ.

ઉભોસુ પસ્સેસુ કણ્ણચૂળિકાહિ પટ્ઠાય હેટ્ઠા, કપ્પરેહિ પટ્ઠાય ઉપરિ, પિટ્ઠિગલાવત્તતો ચ ગલવાટકતો ચ પટ્ઠાય હેટ્ઠા, પિટ્ઠિવેમજ્ઝાવત્તતો ચ ઉરપરિચ્છેદમજ્ઝે હદયઆવાટતો ચ પટ્ઠાય ઉપરિ ખન્ધો. એત્થન્તરે ઠિતભારો **ખન્ધભારો** નામ.

પિટ્ઠિવેમજ્ઝાવત્તતો પન હદયઆવાટતો ચ પટ્ઠાય હેટ્ઠા યાવ પાદનખસિખા, અયં કટિપરિચ્છેદો. એત્થન્તરે સમન્તતો સરીરે ઠિતભારો **કટિભારો** નામ.

કપ્પરતો પટ્ઠાય પન હેટ્ઠા યાવ હત્થનખસિખા, અયં ઓલમ્બકપરિચ્છેદો. એત્થન્તરે ઠિતભારો **ઓલમ્બકો** નામ.

ઇદાનિ **સીસે ભારન્તિ**આદીસુ અયં અપુબ્બવિનિચ્છયો – યો ભિક્ખુ ''ઇદં ગહેત્વા એત્થ યાહી''તિ સામિકેહિ અનાણત્તો સયમેવ ''મય્હં ઇદં નામ દેથ, અહં વો ભણ્ડં વહામી''તિ તેસં ભણ્ડં સીસેન આદાય ગચ્છન્તો થેય્યચિત્તેન તં ભણ્ડં આમસતિ, દુક્કટં. યથાવુત્તસીસપરિચ્છેદં અનતિક્કામેન્તોવ ઇતો ચિતો ચ ઘંસન્તો સારેતિપિ પચ્ચાસારેતિપિ, થુલ્લચ્ચયં. ખન્ધં ઓરોપિતમત્તે કિઞ્ચાપિ સામિકાનં ''વહતૂ''તિ ચિત્તં અત્થિ, તેહિ પન અનાણત્તત્તા પારાજિકં. ખન્ધં પન અનોરોપેત્વાપિ સીસતો કેસગ્ગમત્તં મોચેન્તસ્સ પારાજિકં. યમકભારસ્સ પન એકો ભારો સીસે પતિટ્ઠાતિ, એકો પિટ્ઠિયં, તત્થ દ્વિન્નં ઠાનાનં વસેન વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. અયં પન સુદ્ધસીસભારાદીનંયેવ વસેન દેસના આરદ્ધા. યો ચાયં સીસભારે વુત્તો, ખન્ધભારાદીસુપિ અયમેવ વિનિચ્છયો.

હત્થે ભારન્તિ એત્થ પન હત્થેન ગહિતત્તા ઓલમ્બકો ''હત્થે ભારો''તિ વુત્તો.

સો પઠમંયેવ ભૂમિતો વા ગહિતો હોતુ, સુદ્ધચિત્તેન સીસાદીહિ વા, ''હત્થે ભારો'' ત્વેવ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ . તં થેય્યચિત્તેન તાદિસં ગહનટ્ઠાનં દિસ્વા ભૂમિયં વા ગચ્છાદીસુ વા નિક્ખિપન્તસ્સ હત્થતો મુત્તમત્તે પારાજિકં. **ભૂમિતો ગણ્હાતી**તિ એત્થ પન તેસં ભારાનં યંકિઞ્ચિ પાતરાસાદિકારણા સુદ્ધચિત્તેન ભૂમિયં નિક્ખિપિત્વા પુન થેય્યચિત્તેન કેસગ્ગમત્તં ઉદ્ધરન્તસ્સ પારાજિકન્તિ.

ભારટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.

આરામટ્ઠકથા

૧૦૨. આરામટ્ઠેપિ – આરામં તાવ દસ્સેન્તો ''**આરામો નામ પુપ્ફારામો ફલારામો**''તિ આહ. તેસુ વસ્સિકાદીનં પુપ્ફનકો **પુપ્ફારામો**. અમ્બફલાદીનં ફલનકો **ફલારામો**. આરામે ચતૂહિ ઠાનેહિ નિક્ખિત્તસ્સ વિનિચ્છયો ભૂમટ્ઠાદીસુ વુત્તનયો એવ.

તત્થજાતકે પન **મૂલ**ન્તિ ઉસીરહિરિવેરાદિકં યંકિઞ્ચિ મૂલં, તં ઉપ્પાટેત્વા વા ઉપ્પાટિતં વા ગણ્હન્તસ્સ યેન મૂલેન વત્થુ પૂરતિ, તસ્મિં ગહિતે પારાજિકં. કન્દોપિ મૂલેનેવ સઙ્ગહિતો. ઉપ્પાટેન્તસ્સ ચેત્થ અપ્પમત્તકેપિ અચ્છિન્ને થુલ્લચ્ચયમેવ. તત્થ વિનિચ્છયો ભિસે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. **તચ**ન્તિ ભેસજ્જત્થાય વા રજનત્થાય વા ઉપયોગગમનૂપગં યંકિઞ્ચિ રુક્ખત્તચં; તં ઉપ્પાટેત્વા વા ઉપ્પાટિતં વા ગણ્હન્તસ્સ મૂલે વુત્તનયેન પારાજિકં. **પુપ્ફ**ન્તિ વસ્સિકમલ્લિકાદિકં યંકિઞ્ચિ પુપ્ફં, તં ઓચિનિત્વા વા ઓચિનિતં વા ગણ્હન્તસ્સ ઉપ્પલપદુમેસુ વુત્તનયેન પારાજિકં. પુપ્ફાનમ્પિ હિ વણ્ટં વા બન્ધનં વા અચ્છિન્નં રક્ખતિ. વણ્ટબ્ભન્તરે પન કેસઞ્ચિ સૂચિકા હોતિ, સા ન રક્ખતિ. **ફલ**ન્તિ અમ્બફલતાલફલાદિકં યંકિઞ્ચિ, તં રુક્ખતો ગણ્હન્તસ્સ વિનિચ્છયો રુક્ખે લગ્ગિતકથાયં વુત્તો. અપનેત્વા ઠપિતં ભૂમટ્ઠાદિસઙ્ગહિતમેવ.

આરામં અભિયુઞ્જતીતિ પરસન્તકં ''મમ સન્તકો અય''ન્તિ મુસા ભણિત્વા અભિયુઞ્જતિ, અદિન્નાદાનસ્સ પયોગત્તા દુક્કટં. **સામિકસ્સ વિમતિં ઉપ્પાદેતી**તિ વિનિચ્છયકુસલતાય બલવનિસ્સિતાદિભાવેન વા આરામસામિકસ્સ સંસયં જનેતિ. કથં? તઞ્હિ તથા વિનિચ્છયપ્પસુતં દિસ્વા સામિકો ચિન્તેતિ – ''સક્ખિસ્સામિ નુ ખો અહં ઇમં આરામં અત્તનો કાતું, ન સક્ખિસ્સામિ નુ ખો''તિ. એવં તસ્સ વિમતિ ઉપ્પજ્જમાના તેન ઉપ્પાદિતા હોતિ, તસ્મા થુલ્લચ્ચયં આપજ્જતિ.

ધુરં નિક્ખિપતીતિ યદા પન સામિકો ''અયં થદ્ધો કક્ખળો જીવિતબ્રહ્મચરિયન્તરાયમ્પિ મે કરેય્ય, અલં દાનિ મય્હં ઇમિના આરામેના''તિ ધુરં નિક્ખિપતિ, અભિયુઞ્જકો પારાજિકં આપજ્જતિ. સચે સયમ્પિ કતધુરનિક્ખેપો હોતિ, અથ ચ પન સામિકેન ધુરે નિક્ખિત્તેપિ અભિયુઞ્જકો ધુરં અનિક્ખિપિત્વાવ ''ઇમં સુટ્ઠુ પીળેત્વા મમ આણાપવત્તિં દસ્સેત્વા કિઙ્કારપ્પટિસ્સાવિભાવે નં ઠપેત્વા દસ્સામી''તિ દાતબ્બભાવે સઉસ્સાહો હોતિ, રક્ખતિ તાવ. અથાપિ અભિયુઞ્જકો ''અચ્છિન્દિત્વા ન દાનિ નં ઇમસ્સ દસ્સામી''તિ ધુરં નિક્ખિપતિ, સામિકો પન ન ધુરં નિક્ખિપતિ, પક્ખં પરિયેસતિ, કાલં આગમેતિ, ''લજ્જિપરિસં તાવ લભામિ, પચ્છા જાનિસ્સામી''તિ પુન ગહણેયેવ સઉસ્સાહો હોતિ, રક્ખતિયેવ. યદા પન સોપિ ''ન દસ્સામી''તિ, સામિકોપિ ''ન લચ્છામી''તિ – એવં ઉભોપિ ધુરં નિક્ખિપન્તિ, તદા અભિયુઞ્જકસ્સ પારાજિકં. અથ પન અભિયુઞ્જિત્વા વિનિચ્છયં કુરુમાનો અનિટ્ઠિતે વિનિચ્છયે સામિકેનપિ ધુરનિક્ખેપે અકતે અત્તનો અસ્સામિકભાવં જાનન્તોયેવ તતો કિઞ્ચિ પુપ્ફં વા ફલં વા ગણ્હાતિ, ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો.

ધમ્મં ચરન્તોતિ ભિક્ખુસઙ્ઘે વા રાજકુલે વા વિનિચ્છયં કરોન્તો. **સામિકં પરાજેતી**તિ વિનિચ્છયિકાનં ઉક્કોચં દત્વા કૂટસક્ખિં ઓતારેત્વા આરામસામિકં જિનાતીતિ અત્થો. **આપત્તિ પારાજિકસ્સા**તિ ન કેવલં તસ્સેવ, સઞ્ચિચ્ચ તસ્સ અત્થસાધને પવત્તાનં કૂટવિનિચ્છયિકાનમ્પિ કૂટસક્ખીનમ્પિ સબ્બેસં પારાજિકં. એત્થ ચ સામિકસ્સ ધુરનિક્ખેપવસેનેવ પરાજયો વેદિતબ્બો. અનિક્ખિત્તધુરો હિ અપરાજિતોવ હોતિ. **ધમ્મં ચરન્તો પરજ્જતી**તિ સચેપિ ધમ્મેન વિનયેન સત્થુસાસનેન વિનિચ્છયસ્સ પવત્તત્તા સયં પરાજયં પાપુણાતિ; એવમ્પિ મુસાવાદેન સામિકાનં પીળાકરણપચ્ચયા થુલ્લચ્ચયં આપજ્જતીતિ.

આરામટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.

વિહારટ્ઠકથા

૧૦૩. વિહારટ્ઠેપિ – ચતૂહિ ઠાનેહિ નિક્ખિત્તં વુત્તનયમેવ. અભિયોગેપિ ચેત્થ ચાતુદ્દિસં સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સ ભિક્ખૂનં દિન્નં વિહારં વા પરિવેણં વા આવાસં વા મહન્તમ્પિ ખુદ્દકમ્પિ અભિયુઞ્જતો અભિયોગો ન રુહતિ. અચ્છિન્દિત્વા ગણ્હિતુમ્પિ ન સક્કોતિ. કસ્મા? સબ્બેસં ધુરનિક્ખેપાભાવતો. ન હેત્થ સબ્બે ચાતુદ્દિસા ભિક્ખૂ ધુરનિક્ખેપં કરોન્તીતિ . દીઘભાણકાદિભેદસ્સ પન ગણસ્સ એકપુગ્ગલસ્સ વા સન્તકં અભિયુઞ્જિત્વા ગણ્હન્તો સક્કોતિ તે ધુરં નિક્ખિપાપેતું. તસ્મા તત્થ આરામે વુત્તનયેન વિનિચ્છયો વેદિતબ્બોતિ.

વિહારટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.

ખેત્તટ્ઠકથા

૧૦૪. ખેત્તટ્ઠેપિ – ખેત્તં તાવ દસ્સેન્તો **‘‘ખેત્તં નામ યત્થ પુબ્બણ્ણં વા અપરણ્ણં વા જાયતી’’**તિ આહ. તત્થ **પુબ્બણ્ણ**ન્તિ સાલિઆદીનિ સત્ત ધઞ્ઞાનિ; **અપરણ્ણ**ન્તિ મુગ્ગમાસાદીનિ; ઉચ્છુખેત્તાદિકમ્પિ એત્થેવ સઙ્ગહિતં. ઇધાપિ ચતૂહિ ઠાનેહિ નિક્ખિત્તં વુત્તનયમેવ. તત્થજાતકે પન સાલિસીસાદીનિ નિરુમ્ભિત્વા વા એકમેકં હત્થેનેવ છિન્દિત્વા વા અસિતેન લાયિત્વા વા બહૂનિ એકતો ઉપ્પાટેત્વા વા ગણ્હન્તસ્સ યસ્મિં બીજે વા સીસે વા મુટ્ઠિયં વા મુગ્ગમાસાદિફલે વા વત્થુ પૂરતિ, તસ્મિં બન્ધના મોચિતમત્તે પારાજિકં. અચ્છિજ્જમાનો પન દણ્ડકો વા વાકો વા તચો વા અપ્પમત્તકોપિ રક્ખતિ.

વીહિનાળં દીઘમ્પિ હોતિ, યાવ અન્તોનાળતો વીહિસીસદણ્ડકો ન નિક્ખમતિ, તાવ રક્ખતિ. કેસગ્ગમત્તમ્પિ નાળતો દણ્ડકસ્સ હેટ્ઠિમતલે નિક્ખન્તે ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો. અસિતેન લાયિત્વા ગણ્હતો પન મુટ્ઠિગતેસુ હેટ્ઠા છિન્નેસુપિ સચે સીસાનિ જટિતાનિ, રક્ખન્તિ તાવ. વિજટેત્વા પન કેસગ્ગમત્તમ્પિ ઉક્ખિપતો સચે વત્થુ પૂરતિ, પારાજિકં. સામિકેહિ પન લાયિત્વા ઠપિતં સભુસં વા અભુસં વા કત્વા ગણ્હતો યેન વત્થુ પૂરતિ, તસ્મિં ગહિતે પારાજિકં. સચે પરિકપ્પેતિ ‘‘ઇદં મદ્દિત્વા પપ્ફોટેત્વા સારમેવ ગણ્હિસ્સામી’’તિ રક્ખતિ તાવ. મદ્દનપપ્ફોટનેસુ ઠાના ચાવેન્તસ્સાપિ પારાજિકં નત્થિ, પચ્છા ભાજનગતે કતમત્તે પારાજિકં. અભિયોગો પનેત્થ વુત્તનયો એવ.

ખીલસઙ્કમનાદીસુ પથવી નામ અનગ્ઘા. તસ્મા સચે એકેનેવ ખીલેન ઇતો કેસગ્ગમત્તમ્પિ પથવિપ્પદેસં સામિકાનં પસ્સન્તાનં વા અપસ્સન્તાનં વા અત્તનો સન્તકં કરોતિ, તસ્મિં ખીલે નામં છિન્દિત્વા વા અચ્છિન્દિત્વા વા સઙ્કામિતમત્તે તસ્સ ચ, યે ચસ્સ એકચ્છન્દા, સબ્બેસં પારાજિકં. સચે પન દ્વીહિ ખીલેહિ ગહેતબ્બં હોતિ, પઠમે ખીલે થુલ્લચ્ચયં; દુતિયે પારાજિકં. સચે તીહિ ગહેતબ્બં હોતિ, પઠમે દુક્કટં, દુતિયે થુલ્લચ્ચયં, તતિયે પારાજિકં. એવં બહુકેસુપિ અવસાને દ્વે ઠપેત્વા પુરિમેહિ દુક્કટં, અવસાને દ્વિન્નં એકેન થુલ્લચ્ચયં, ઇતરેન પારાજિકં વેદિતબ્બં. તઞ્ચ ખો સામિકાનં ધુરનિક્ખેપેન. એવં સબ્બત્થ.

રજ્જું વાતિ ‘‘મમ સન્તકં ઇદ’’ન્તિ ઞાપેતુકામો રજ્જું વા પસારેતિ, યટ્ઠિં વા પાતેતિ, દુક્કટં. ‘‘ઇદાનિ દ્વીહિ પયોગેહિ અત્તનો સન્તકં કરિસ્સામી’’તિ તેસં પઠમે થુલ્લચ્ચયં, દુતિયે પારાજિકં.

વતિં વાતિ પરસ્સ ખેત્તં પરિક્ખેપવસેન અત્તનો કાતુકામો દારૂનિ નિખણતિ, પયોગે પયોગે દુક્કટં. એકસ્મિં અનાગતે થુલ્લચ્ચયં, તસ્મિં આગતે પારાજિકં. સચે તત્તકેન અસક્કોન્તો સાખાપરિવારેનેવ અત્તનો કાતું સક્કોતિ, સાખાપાતનેપિ એસેવ નયો. એવં યેન યેન પરિક્ખિપિત્વા અત્તનો કાતું સક્કોતિ, તત્થ તત્થ પઠમપયોગેહિ દુક્કટં. અવસાને દ્વિન્નં એકેન થુલ્લચ્ચયં, ઇતરેન પારાજિકં વેદિતબ્બં.

મરિયાદં વાતિ પરસ્સ ખેત્તં ''મમ ઇદ''ન્તિ ઞાપેતુકામો અત્તનો ખેત્તમરિયાદં

કેદારપાળિં યથા પરસ્સ ખેત્તં અતિક્કમતિ, એવં સઙ્કામેતિ, પંસુમત્તિકાદીહિ વા વડ્ઢેત્વા વિત્થતં કરોતિ, અકતં વા પન પતિટ્ઠાપેતિ, પુરિમપયોગેહિ દુક્કટં. દ્વિન્નં પચ્છિમાનં એકેન થુલ્લચ્ચયં, ઇતરેન પારાજિકન્તિ.

ખેત્તટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.

વત્થુટ્ઠકથા

૧૦૫. વત્થુટ્ઠેપિ – વત્થું તાવ દસ્સેન્તો **વત્થુ નામ ''આરામવત્થુ વિહારવત્થૂ''**તિ આહ. તત્થ બીજં વા ઉપરોપકે વા અરોપેત્વાવ કેવલં ભૂમિં સોધેત્વા તિણ્ણં પાકારાનં યેન કેનચિ પરિક્ખિપિત્વા વા અપરિક્ખિપિત્વા વા પુપ્ફારામાદીનં અત્થાય ઠપિતો ભૂમિભાગો આરામવત્થુ નામ. એતેનેવ નયેન એકવિહારપરિવેણઆવાસાનં અત્થાય ઠપિતો ભૂમિભાગો વિહારવત્થુ નામ. યોપિ પુબ્બે આરામો ચ વિહારો ચ હુત્વા પચ્છા વિનસ્સિત્વા ભૂમિમત્તો ઠિતો, આરામવિહારકિચ્ચં ન કરોતિ, સોપિ આરામવિહારવત્થુસઙ્ગહેનેવ સઙ્ગહિતો. વિનિચ્છયો પનેત્થ ખેત્તટ્ઠે વુત્તસદિસોયેવાતિ.

વત્થુટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.

૧૦૬. ગામટ્ઠે યં વત્તબ્બં તં વુત્તમેવ.

અરઞ્ઞટ્ઠકથા

૧૦૭. અરઞ્ઞટ્ઠે – અરઞ્ઞં તાવ દસ્સેન્તો **''અરઞ્ઞં નામ યં મનુસ્સાનં પરિગ્ગહિતં હોતિ, તં અરઞ્ઞ''**ન્તિ આહ. તત્થ યસ્મા **અરઞ્ઞં** નામ મનુસ્સાનં પરિગ્ગહિતમ્પિ અત્થિ, અપરિગ્ગહિતમ્પિ; ઇધ પન યં પરિગ્ગહિતં સારક્ખં, યતો ન વિના મૂલેન કટ્ઠલતાદીનિ ગહેતું લબ્ભન્તિ, તં અધિપ્પેતં. તસ્મા ''યં મનુસ્સાનં પરિગ્ગહિતં હોતી''તિ વત્વા પુન ''અરઞ્ઞ''ન્તિ વુત્તં. તેન ઇમમત્થં દસ્સેતિ – ''ન પરિગ્ગહિતભાવો અરઞ્ઞસ્સ લક્ખણં. યં પન અત્તનો અરઞ્ઞલક્ખણેન અરઞ્ઞં મનુસ્સાનઞ્ચ પરિગ્ગહિતં, તં ઇમસ્મિં અત્થે અરઞ્ઞ''ન્તિ. તત્થ વિનિચ્છયો આરામટ્ઠાદીસુ વુત્તસદિસો.

તત્થજાતકેસુ પનેત્થ એકસ્મિમ્પિ મહગ્ઘરુક્ખે છિન્નમત્તે પારાજિકં. **લતં વા**તિ એત્થ ચ વેત્તોપિ લતાપિ લતા એવ; તત્થ યો વેત્તો વા લતા વા દીઘા હોતિ, મહારુક્ખે ચ ગચ્છે ચ વિનિવિજ્ઝિત્વા વા વેઠેત્વા વા ગતા, સા મૂલે છિન્નાપિ અવહારં ન જનેતિ અગ્ગે છિન્નાપિ, યદા પન અગ્ગેપિ મૂલેપિ છિન્ના હોતિ, તદા અવહારં જનેતિ. સચે પન વેઠેત્વા ઠિતા હોતિ, વેઠેત્વા ઠિતા પન રુક્ખતો મોચિતમત્તા અવહારં જનેતિ.

તિણં વાતિ એત્થ તિણં વા હોતુ પણ્ણં વા, સબ્બં તિણગ્ગહણેનેવ ગહિતં; તં ગેહચ્છદનાદીનમત્થાય પરેહિ છિન્નં વા અત્તના છિન્દિત્વા વા ગણ્હન્તો ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો. ન કેવલઞ્ચ તિણપણ્ણમેવ, અઞ્ઞમ્પિ યંકિઞ્ચિ વાકછલ્લિ આદિ, યત્થ સામિકા સાલયા, તં ગણ્હન્તો ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો. તચ્છેત્વા ઠપિતો અદ્ધગતોપિ રુક્ખો ન ગહેતબ્બો. યો પન અગ્ગે ચ મૂલે ચ છિન્નો હોતિ, સાખાપિસ્સ પૂતિકા જાતા, છલ્લિયોપિ ગળિતા, ''અયં સામિકેહિ છડ્ડિતો''તિ ગહેતું વટ્ટતિ. લક્ખણચ્છિન્નસ્સાપિ યદા લક્ખણં છલ્લિયા પરિયોનદ્ધં હોતિ, તદા ગહેતું વટ્ટતિ.

ગેહાદીનં અત્થાય રુક્ખે છિન્દિત્વા યદા તાનિ કતાનિ અજ્ઝાવુત્થાનિ ચ હોન્તિ, દારૂનિપિ અરઞ્ઞે વસ્સેન ચ આતપેન ચ વિનસ્સન્તિ, ઈદિસાનિપિ દિસ્વા ''છડ્ડિતાની''તિ ગહેતું વટ્ટતિ. કસ્મા? યસ્મા અરઞ્ઞસામિકા એતેસં અનિસ્સરા. યેહિ અરઞ્ઞસામિકાનં દેય્યધમ્મં દત્વા છિન્નાનિ, તે એવ ઇસ્સરા, તેહિ ચ તાનિ છડ્ડિતાનિ, નિરાલયા તત્થ જાતાતિ.

યોપિ ભિક્ખુ પઠમંયેવ અરઞ્ઞપાલાનં દેય્યધમ્મં દત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા યથારુચિતે રુક્ખે ગાહાપેતિ, તસ્સ તેસં આરક્ખટ્ઠાનં અગન્ત્વાપિ યથારુચિતેન મગ્ગેન ગન્તું વટ્ટતિ. અથાપિ પવિસન્તો અદત્વા ''નિક્ખમન્તો દસ્સામી''તિ રુક્ખે ગાહાપેત્વા નિક્ખમન્તો તેસં દાતબ્બં દત્વા ગચ્છતિ, વટ્ટતિ એવ. અથાપિ આભોગં કત્વા ગચ્છતિ ''દેહી''તિ વુત્તે ''દસ્સામી''તિ, ''દેહી''તિ વુત્તે દાતબ્બમેવ. સચે કોચિ અત્તનો ધનં દત્વા ''ભિક્ખુસ્સ ગન્તું દેથા''તિ વદતિ, લદ્ધકપ્પમેવ, ગન્તું વટ્ટતિ. સચે પન કોચિ ઇસ્સરજાતિકો ધનં અદત્વાવ ''ભિક્ખૂનં ભાગં મા ગણ્હથા''તિ વારેતિ, અરઞ્ઞપાલા ચ ''મયં ભિક્ખૂનં તાપસાનઞ્ચ ભાગં અગણ્હન્તા કુતો લચ્છામ, દેથ, ભન્તે''તિ વદન્તિ, દાતબ્બમેવ.

યો પન અરઞ્ઞપાલેસુ નિદ્દાયન્તેસુ વા કીળાપસુતેસુ વા કત્થચિ પક્કન્તેસુ વા આગન્ત્વા ''કુહિં અરઞ્ઞપાલા''તિ પક્કોસિત્વાપિ અદિસ્વા ગચ્છતિ, ભણ્ડદેય્યં. યોપિ આરક્ખટ્ઠાનં પત્વા કમ્મટ્ઠાનાદીનિ મનસિકરોન્તો વા અઞ્ઞવિહિતો વા અસ્સતિયા અતિક્કમતિ, ભણ્ડદેય્યમેવ. યસ્સાપિ તં ઠાનં પત્તસ્સ ચોરો વા હત્થી વા વાળમિગો વા મહામેઘો વા વુટ્ઠહતિ, સો ચ તમ્હા ઉપદ્દવા મુચ્ચિતુકમ્યતાય સહસા તં ઠાનં અતિક્કમતિ, રક્ખતિ તાવ, ભણ્ડદેય્યં પન હોતિ. ઇદં પન અરઞ્ઞે આરક્ખટ્ઠાનં નામ સુઙ્કઘાતતોપિ ગરુકતરં. સુઙ્કઘાતસ્સ હિ પરિચ્છેદં અનોક્કમિત્વા દૂરતોવ પરિહરન્તો દુક્કટમેવ આપજ્જતિ. ઇદં પન થેય્યચિત્તેન પરિહરન્તસ્સ આકાસેન ગચ્છતોપિ પારાજિકમેવ. તસ્મા એત્થ અપ્પમત્તેન ભવિતબ્બન્તિ.

અરઞ્ઞટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.

ઉદકકથા

૧૦૮. ઉદકે પન – **ભાજનગત**ન્તિ ઉદકદુલ્લભકાલે ઉદકમણિકાદીસુ ભાજનેસુ સઙ્ગોપેત્વા ઠપિતં; તં યસ્મિં ભાજને ઠપિતં હોતિ, તં ભાજનં આવિઞ્છિત્વા વા છિદ્દં કત્વા વા તત્થ પોક્ખરણીતળાકેસુ ચ અત્તનો ભાજનં પવેસેત્વા ગણ્હન્તસ્સ સપ્પિતેલેસુ વુત્તનયેન વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો.

મરિયાદચ્છેદને પન તત્થ જાતકભૂતગામેન સદ્ધિમ્પિ મરિયાદં છિન્દન્તસ્સ અદિન્નાદાનપયોગત્તા દુક્કટં. તઞ્ચ પન પહારે પહારે હોતિ. અન્તોઠત્વા બહિમુખો છિન્દન્તો બહિ અન્તેન કારેતબ્બો. બહિ ઠત્વા અન્તોમુખો છિન્દન્તો અન્તોઅન્તેન કારેતબ્બો. અન્તો ચ બહિ ચ છિન્દિત્વા મજ્ઝે ઠપેત્વા તં છિન્દન્તો મજ્ઝેન કારેતબ્બો. મરિયાદં દુબ્બલં કત્વા ગાવો પક્કોસતિ, ગામદારકેહિ વા પક્કોસાપેતિ, તા આગન્ત્વા ખુરેહિ મરિયાદં છિન્દન્તિ, તેનેવ છિન્ના હોતિ. મરિયાદં દુબ્બલં કત્વા ગાવો ઉદકે પવેસેતિ, ગામદારકેહિ વા પવેસાપેતિ, તાહિ ઉટ્ઠાપિતવીચિયો મરિયાદં ભિન્દિત્વા ગચ્છન્તિ. ગામદારકે વા ''ઉદકે કીળથા''તિ વદતિ, કીળન્તે વા ઉત્રાસેતિ, તેહિ ઉટ્ઠાપિતવીચિયોપિ મરિયાદં છિન્દિત્વા ગચ્છન્તિ. અન્તોઉદકે જાતરુક્ખં છિન્દતિ, અઞ્ઞેન વા છિન્દાપેતિ, તેનપિ પતન્તેન ઉટ્ઠાપિતવીચિયો મરિયાદં છિન્દિત્વા ગચ્છન્તિ, તેનેવ છિન્ના હોતિ. મરિયાદં દુબ્બલં કત્વા તળાકરક્ખણત્થાય તળાકતો નિબ્બહનઉદકં વા નિદ્ધમનતુમ્બં વા પિદહતિ, અઞ્ઞતો ગચ્છન્તં વા ઉદકં યથા

એત્થ પવિસતિ, એવં પાળિં વા બન્ધતિ, માતિકં વા ઉજુકં કરોતિ, તસ્સ ઉપરિભાગે ઠિતં અત્તનો તળાકં વા ભિન્દતિ, ઉસ્સન્નં ઉદકં મરિયાદં ગહેત્વા ગચ્છતિ, તેનેવ છિન્ના હોતિ. સબ્બત્થ નિક્ખન્તઉદકગ્ઘાનુરૂપેન અવહારેન કારેતબ્બો.

નિદ્ધમનપનાળિં ઉગ્ઘાટેત્વા નીહરન્તસ્સાપિ એસેવ નયો. સચે પન તેન મરિયાદાય દુબ્બલાય કતાય અત્તનો ધમ્મતાય આગન્ત્વા વા અનાણત્તેહિ ગામદારકેહિ આરોપિતા વા ગાવિયો ખુરેહિ મરિયાદં ભિન્દન્તિ, અત્તનોયેવ ધમ્મતાય અનાણત્તેહિ વા ગામદારકેહિ ઉદકે પવેસિતા વીચિયો ઉટ્ઠાપેન્તિ, ગામદારકા વા સયમેવ પવિસિત્વા કીળન્તા ઉટ્ઠાપેન્તિ અન્તોઉદકે વા રુક્ખો અઞ્ઞેન છિજ્જમાનો પતિત્વા ઉટ્ઠાપેતિ, ઉટ્ઠાપિતા વીચિયો મરિયાદં છિન્દન્તિ, સચેપિ મરિયાદં દુબ્બલં કત્વા સુક્ખતળાકસ્સ ઉદકનિબ્બહનટ્ઠાનં વા ઉદકનિદ્ધમનતુમ્બં વા પિદહતિ, અઞ્ઞતો ગમનમગ્ગે વા પાળિં બન્ધતિ, સુક્ખમાતિકં વા ઉજુકં કરોતિ, પચ્છા દેવે વુટ્ઠે ઉદકં આગન્ત્વા મરિયાદં ભિન્દતિ, સબ્બત્થ ભણ્ડદેય્યં.

યો પન નિદાઘે સુક્ખવાપિયા મરિયાદં યાવ તલં પાપેત્વા છિન્દતિ, પચ્છા દેવે વુટ્ઠે આગતાગતં ઉદકં પલાયતિ, ભણ્ડદેય્યં. યત્તકં તપ્પચ્ચયા સસ્સં ઉપ્પજ્જતિ, તતો પાદમત્તગ્ઘનકમ્પિ અદેન્તો સામિકાનં ધુરનિક્ખેપેન અસ્સમણો હોતિ.

યં પન સબ્બસાધારણં તળાકં હોતિ; તળાકે ઉદકસ્સ સબ્બેપિ મનુસ્સા ઇસ્સરા. હેટ્ઠતો પનસ્સ સસ્સાનિ કરોન્તિ, સસ્સપાલનત્થં તળાકતો મહામાતિકા નિક્ખમિત્વા ખેત્તમજ્ઝેન યાતિ, સાપિ સદા સન્દનકાલે સબ્બસાધારણા. તતો પન ખુદ્દકમાતિકા નીહરિત્વા અત્તનો અત્તનો કેદારેસુ ઉદકં પવેસેન્તિ. તં અઞ્ઞેસં ગહેતું ન દેન્તિ. નિદાઘસમયેવ ઉદકે મન્દીભૂતે વારેન ઉદકં દેન્તિ, યો ઉદકવારે સમ્પત્તે ન લભતિ, તસ્સ સસ્સાનિ મિલાયન્તિ; તસ્મા અઞ્ઞેસં વારે અઞ્ઞો ગહેતું ન લભતિ. તત્થ યો ભિક્ખુ પરેસં ખુદ્દકમાતિકાતો વા કેદારતો વા ઉદકં થેય્યચિત્તેન અત્તનો વા પરસ્સ વા માતિકં વા કેદારં વા પવેસેતિ, અટવિમુખં વા વાહેતિ, અવહારો વસ્સ હોતિ.

યોપિ ''ચિરેન મે ઉદકવારો ભવિસ્સતિ, ઇદઞ્ચ સસ્સં મિલાયતી''તિ પરેસં કેદારે

પવિસન્તસ્સ ઉદકસ્સ પવિસનમગ્ગં પિદહિત્વા અત્તનો કેદારં પવેસેતિ, અવહારો એવ. સચે પન તળાકતો અનિગ્ગતે પરેસં માતિકામુખં અસમ્પત્તેવ ઉદકે સુક્ખમાતિકંયેવ યથા આગચ્છન્તં ઉદકં અઞ્ઞેસં કેદારે અપ્પવિસિત્વા અત્તનોયેવ કેદારં પવિસતિ, એવં તત્થ તત્થ બન્ધતિ. અનિક્ખન્તે બદ્ધા સુબદ્ધા, નિક્ખન્તે બદ્ધા, ભણ્ડદેય્યં. તળાકં ગન્ત્વા સયમેવ નિદ્ધમનપનાળિં ઉગ્ઘાટેત્વા અત્તનો કેદારં પવેસેન્તસ્સાપિ નત્થિ અવહારો. કસ્મા? તળાકં નિસ્સાય ખેત્તસ્સ કતત્તા. **કુરુન્દિયા**દીસુ પન ''અવહારો''તિ વુત્તં. તં ''વત્થું કાલઞ્ચ દેસઞ્ચા''તિ ઇમિના લક્ખણેન ન સમેતિ. તસ્મા **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તમેવ યુત્તન્તિ.

ઉદકકથા નિટ્ઠિતા.

દન્તપોનકથા

૧૦૯. દન્તપોણં આરામટ્ઠકવિનિચ્છયેન વિનિચ્છિનિતબ્બં. અયં પન વિસેસો – યો સઙ્ઘસ્સ વેતનભતો હુત્વા દેવસિકં વા પક્ખમાસવારેન વા દન્તકટ્ઠં આહરતિ, સો તં આહરિત્વા છિન્દિત્વાપિ યાવ ભિક્ખુસઙ્ઘં ન સમ્પટિચ્છાપેતિ, તાવ તસ્સેવ હોતિ. તસ્મા તં થેય્યચિત્તેન ગણ્હન્તો ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો. તત્થજાતકં પન ગરુભણ્ડં, તમ્પિ ભિક્ખુસઙ્ઘેન રક્ખિતગોપિતં ગણ્હન્તો ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો. એસેવ નયો ગણપુગ્ગલગિહિમનુસ્સસન્તકેપિ છિન્નકે અચ્છિન્નકે ચ. તેસં આરામુય્યાનભૂમીસુ જાતં સામણેરા વારેન ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દન્તકટ્ઠં આહરન્તા આચરિયુપજ્ઝાયાનમ્પિ આહરન્તિ, તં યાવ છિન્દિત્વા સઙ્ઘં ન પટિચ્છાપેન્તિ, તાવ સબ્બં તેસંયેવ હોતિ. તસ્મા તમ્પિ થેય્યચિત્તેન ગણ્હન્તો ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો. યદા પન તે છિન્દિત્વા સઙ્ઘસ્સ પટિચ્છાપેત્વા દન્તકટ્ઠમાળકે નિક્ખિપન્તિ, ''યથાસુખં ભિક્ખુસઙ્ઘો પરિભુઞ્જતૂ''તિ; તતો પટ્ઠાય અવહારો નત્થિ, વત્તં પન જાનિતબ્બં. યો હિ દેવસિકં સઙ્ઘમજ્ઝે ઓસરતિ, તેન દિવસે દિવસે એકમેવ દન્તકટ્ઠં ગહેતબ્બં. યો પન દેવસિકં ન ઓસરતિ, પધાનઘરે વસિત્વા ધમ્મસવને વા ઉપોસથગ્ગે વા દિસ્સતિ, તેન પમાણં સલ્લક્ખેત્વા ચત્તારિ પઞ્ચદન્તકટ્ઠાનિ અત્તનો વસનટ્ઠાને ઠપેત્વા ખાદિતબ્બાનિ. તેસુ ખીણેસુ સચે પુનપિ દન્તકટ્ઠમાળકે બહૂનિ હોન્તિયેવ, પુનપિ આહરિત્વા ખાદિતબ્બાનિ. યદિ પન પમાણં અસલ્લક્ખેત્વા આહરતિ, તેસુ અક્ખીણેસુયેવ માળકે ખીયન્તિ, તતો કેચિ થેરા ''યેહિ ગહિતાનિ, તે પટિઆહરન્તૂ''તિ વદેય્યું, કેચિ ''ખાદન્તુ, પુન સામણેરા આહરિસ્સન્તી''તિ, તસ્મા વિવાદપરિહરણત્થં પમાણં સલ્લક્ખેતબ્બં. ગહણે પન દોસો નત્થિ. મગ્ગં ગચ્છન્તેનાપિ એકં વા દ્વે વા થવિકાય પક્ખિપિત્વા ગન્તબ્બન્તિ.

દન્તપોનકથા નિટ્ઠિતા.

વનપ્પતિકથા

૧૧૦. વનસ્સ પતીતિ **વનપ્પતિ**; વનજેટ્ઠકરુક્ખસ્સેતં અધિવચનં. ઇધ પન સબ્બોપિ મનુસ્સેહિ પરિગ્ગહિતરુક્ખો અધિપ્પેતો અમ્બલબુજપનસાદિકો. યત્થ વા પન મરિચવલ્લિઆદીનિ આરોપેન્તિ, સો છિજ્જમાનો સચે એકાયપિ છલ્લિયા વા વાકેન વા સકલિકાય વા ફેગ્ગુના વા સમ્બદ્ધોવ હુત્વા ભૂમિયં પતતિ, રક્ખતિ તાવ.

યો પન છિન્નોપિ વલ્લીહિ વા સામન્તરુક્ખસાખાહિ વા સમ્બદ્ધો સન્ધારિતત્તા ઉજુકમેવ તિટ્ઠતિ, પતન્તો વા ભૂમિં ન પાપુણાતિ, નત્થિ તત્થ પરિહારો, અવહારો એવ હોતિ. યોપિ કકચેન છિન્નો અચ્છિન્નો વિય હુત્વા તથેવ તિટ્ઠતિ, તસ્મિમ્પિ એસેવ નયો.

યો પન રુક્ખં દુબ્બલં કત્વા પચ્છા ચાલેત્વા પાતેતિ, અઞ્ઞેન વા ચાલાપેતિ; અઞ્ઞં વાસ્સ સન્તિકે રુક્ખં છિન્દિત્વા અજ્ઝોત્થરતિ, પરેન વા અજ્ઝોત્થરાપેતિ; મક્કટે વા પરિપાતેત્વા તત્થ આરોપેતિ, અઞ્ઞેન વા આરોપાપેતિ; વગ્ગુલિયો વા તત્થ આરોપેતિ, પરેન વા આરોપાપેતિ; તા તં રુક્ખં પાતેન્તિ, તસ્સેવ અવહારો.

સચે પન તેન રુક્ખે દુબ્બલે કતે અઞ્ઞો અનાણત્તો એવ તં ચાલેત્વા પાતેતિ,

રુક્ખેન વા અજ્ઝોત્થરતિ, અત્તનો ધમ્મતાય મક્કટા વા વગ્ગુલિયો વા આરોહન્તિ, પરો વા અનાણત્તો આરોપેતિ, સયં વા એસ વાતમુખં સોધેતિ, બલવવાતો આગન્ત્વા રુક્ખં પાતેતિ; સબ્બત્થ ભણ્ડદેય્યં. વાતમુખસોધનં પનેત્થ અસમ્પત્તે વાતે સુક્ખમાતિકાય ઉજુકરણાદીહિ સમેતિ, નો અઞ્ઞથા. રુક્ખં આવિજ્ઝિત્વા

સત્થેન વા આકોટેતિ, અગ્ગિં વા દેતિ, મણ્ડુકકણ્ટકં વા વિસં વા આકોટેતિ, યેન સો મરતિ, સબ્બત્થ ભણ્ડદેય્યમેવાતિ.

વનપ્પતિકથા નિટ્ઠિતા.

હરણકકથા

૧૧૧. હરણકે – **અઞ્ઞસ્સ હરણકં ભણ્ડં થેય્યચિત્તો આમસતી**તિ પરં સીસભારાદીહિ ભણ્ડં આદાય ગચ્છન્તં દિસ્વા ‘‘એતં હરિસ્સામી’’તિ વેગેન ગન્ત્વા આમસતિ, એત્તાવતા અસ્સ દુક્કટં. **ફન્દાપેતી**તિ આકડ્ઢનવિકડ્ઢનં કરોતિ, સામિકો ન મુઞ્ચતિ, તેનસ્સ થુલ્લચ્ચયં. **ઠાના ચાવેતી**તિ આકડ્ઢિત્વા સામિકસ્સ હત્થતો મોચેતિ, તેનસ્સ પારાજિકં. સચે પન તં ભણ્ડસામિકો ઉટ્ઠહિત્વા પોથેત્વા પુન તં ભણ્ડં મોચાપેત્વા ગણ્હેય્ય, ભિક્ખુ પઠમગ્ગહણેનેવ પારાજિકો. સીસતો વા કણ્ણતો વા ગીવતો વા હત્થતો વા અલઙ્કારં છિન્દિત્વા વા મોચેત્વા વા ગણ્હન્તસ્સ સીસાદીહિ મોચિતમત્તે પારાજિકં. હત્થે પન વલયં વા કટકં વા અનીહરિત્વા અગ્ગબાહં ઘંસન્તોવ અપરાપરં વા સારેતિ, આકાસગતં વા કરોતિ, રક્ખતિ તાવ. રુક્ખમૂલચીવરવંસેસુ વલયમિવ ન પારાજિકં જનેતિ. કસ્મા? સવિઞ્ઞાણકત્તા. સવિઞ્ઞાણકકોટ્ઠાસગતઞ્હિ યાવ તતો ન નીહટં, તાવ તત્થેવ હોતિ. એસેવ નયો અઙ્ગુલિમુદ્દિકપાદકટકકટૂપગપિળન્ધનેસુ.

યો પન પરસ્સ નિવત્થસાટકં અચ્છિન્દતિ, પરો ચ સલજ્જિતાય સહસા ન મુઞ્ચતિ, એકેનન્તેન ચોરો કડ્ઢતિ, એકેનન્તેન પરો, રક્ખતિ તાવ. પરસ્સ હત્થતો મુત્તમત્તે પારાજિકં. અથાપિ તં કડ્ઢન્તસ્સ છિજ્જિત્વા એકદેસો હત્થગતો હોતિ, સો ચ પાદં અગ્ઘતિ પારાજિકમેવ. **સહભણ્ડહારક**ન્તિ ‘‘સભણ્ડહારકં ભણ્ડં નેસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘ઇતો યાહી’’તિ ભણ્ડહારકં તજ્જેતિ, સો ભીતો ચોરેન અધિપ્પેતદિસાભિમુખો હુત્વા એકં પાદં સઙ્કામેતિ, ચોરસ્સ થુલ્લચ્ચયં; દુતિયે પારાજિકં. **પાતાપેતી**તિ અથાપિ ચોરો ભણ્ડહારકસ્સ હત્થે આવુધં દિસ્વા સાસઙ્કો હુત્વા પાતાપેત્વા ગહેતુકામો એકમન્તં પટિક્કમ્મ સન્તજ્જેત્વા પાતાપેતિ, પરસ્સ હત્થતો મુત્તમત્તે પારાજિકં.

પાતાપેતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સાતિઆદિ પન પરિકપ્પવસેન વુત્તં. યો હિ ભણ્ડં પાતાપેત્વા ‘‘યં મમ રુચ્ચતિ, તં ગહેસ્સામી’’તિ પરિકપ્પેત્વા પાતાપેતિ, તસ્સ પાતાપને ચ આમસને ચ દુક્કટં, ફન્દાપને થુલ્લચ્ચયં. પાદગ્ઘનકસ્સ ઠાના ચાવને પારાજિકં. તં પચ્છા પટિપાતિયમાનસ્સ મુઞ્ચતોપિ નત્થિયેવ સમણભાવો. યોપિ ભણ્ડહારકં અતિક્કમન્તં દિસ્વા અનુબન્ધન્તો ‘‘તિટ્ઠ, તિટ્ઠ, ભણ્ડં પાતેહી’’તિ વત્વા પાતાપેતિ, તસ્સાપિ તેન હત્થતો મુત્તમત્તે પારાજિકં.

યો પન ‘‘તિટ્ઠ તિટ્ઠા’’તિ વદતિ, ‘‘પાતેહી’’તિ ન વદતિ; ઇતરો ચ તં ઓલોકેત્વા ‘‘સચે એસ મં પાપુણેય્ય, ઘાતેય્યાપિ મ’’ ન્તિ સાલયોવ હુત્વા તં ભણ્ડં ગહનટ્ઠાને પક્ખિપિત્વા ‘‘પુન નિવત્તિત્વા ગહેસ્સામી’’તિ પક્કમતિ, પાતનપચ્ચયા પારાજિકં નત્થિ. આગન્ત્વા પન થેય્યચિત્તેન ગણ્હતો ઉદ્ધારે પારાજિકં. અથ પનસ્સ એવં હોતિ – ‘‘મયા પાતાપેન્તેનેવ ઇદં મમ સન્તકં કત’’ન્તિ તતો નં સકસઞ્ઞાય ગણ્હાતિ; ગહણે રક્ખતિ, ભણ્ડદેય્યં પન હોતિ. ‘‘દેહી’’તિ વુત્તે અદેન્તસ્સ સામિકાનં ધુરનિક્ખેપે પારાજિકં. ‘‘સો ઇમં છડ્ડેત્વા ગતો, અનજ્ઝાવુત્થકં દાનિ ઇદ’’ન્તિ પંસુકૂલસઞ્ઞાય ગણ્હતોપિ એસેવ નયો. અથ પન સામિકો ‘‘તિટ્ઠ તિટ્ઠા’’તિ વુત્તમત્તેનેવ ઓલોકેન્તો તં દિસ્વા ‘‘ન દાનિ ઇદં મય્હ’’ન્તિ ધુરનિક્ખેપં કત્વા નિરાલયો છડ્ડેત્વા પલાયતિ, તં થેય્યચિત્તેન ગણ્હતો ઉદ્ધારે દુક્કટં. આહરાપેન્તે દાતબ્બં, અદેન્તસ્સ પારાજિકં. કસ્મા? તસ્સ પયોગેન છડ્ડિતત્તાતિ **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તં.

અઞ્ઞેસુ પન વિચારણા એવ નત્થિ. પુરિમનયેનેવ સકસઞ્ઞાય વા પંસુકૂલસઞ્ઞાય વા ગણ્હન્તેપિ અયમેવ વિનિચ્છયોતિ.

હરણકકથા નિટ્ઠિતા.

ઉપનિધિકથા

૧૧૨. ઉપનિધિમ્હિ – **નાહં ગણ્હામી**તિ સમ્પજાનમુસાવાદેપિ અદિન્નાદાનસ્સ પયોગત્તા દુક્કટં. ‘‘કિં તુમ્હે ભણથ? નેવિદં મય્હં અનુરૂપં, ન તુમ્હાક’’ન્તિઆદીનિ વદન્તસ્સાપિ દુક્કટમેવ. ‘‘રહો મયા એતસ્સ હત્થે ઠપિતં, ન અઞ્ઞો કોચિ જાનાતિ, ‘દસ્સતિ નુ ખો મે નો’’’તિ સામિકો વિમતિં ઉપ્પાદેતિ, ભિક્ખુસ્સ થુલ્લચ્ચયં. તસ્સ ફરુસાદિભાવં દિસ્વા સામિકો ‘‘ન મય્હં દસ્સતી’’તિ ધુરં નિક્ખિપતિ, તત્ર સચાયં ભિક્ખુ ‘‘કિલમેત્વા નં દસ્સામી’’તિ દાને સઉસ્સાહો, રક્ખતિ તાવ. સચેપિ સો દાને નિરુસ્સાહો, ભણ્ડસ્સામિકો પન ગહણે સઉસ્સાહો , રક્ખતેવ. યદિ પન સો દાને નિરુસ્સાહો ભણ્ડસામિકોપિ ‘‘ન મય્હં દસ્સતી’’તિ ધુરં નિક્ખિપતિ, એવં ઉભિન્નં ધુરનિક્ખેપેન ભિક્ખુનો પારાજિકં . યદિપિ મુખેન ‘‘દસ્સામી’’તિ વદતિ, ચિત્તેન પન અદાતુકામો, એવમ્પિ સામિકસ્સ ધુરનિક્ખેપે પારાજિકં. તં પન ઉપનિધિ નામ સઙ્ગોપનત્થાય અત્તનો હત્થે પરેહિ ઠપિતભણ્ડં, અગુત્તદેસતો ઠાના ચાવેત્વા ગુત્તટ્ઠાને ઠપનત્થાય હરતો અનાપત્તિ. થેય્યચિત્તેનપિ ઠાના ચાવેન્તસ્સ અવહારો નત્થિ. કસ્મા? અત્તનો હત્થે નિક્ખિત્તત્તા, ભણ્ડદેય્યં પન હોતિ. થેય્યચિત્તેન પરિભુઞ્જતોપિ એસેવ નયો. તાવકાલિકગ્ગહણેપિ તથેવ. **ધમ્મં ચરન્તો**તિઆદિ વુત્તનયમેવ. અયં તાવ **પાળિવણ્ણના**.

પાળિમુત્તકવિનિચ્છયો પનેત્થ પત્તચતુક્કાદિવસેન એવં વુત્તો – એકો કિર ભિક્ખુ પરસ્સ મહગ્ઘે પત્તે લોભં ઉપ્પાદેત્વા તં હરિતુકામો ઠપિતટ્ઠાનમસ્સ સુટ્ઠુ સલ્લક્ખેત્વા અત્તનોપિ પત્તં તસ્સેવ સન્તિકે ઠપેસિ. સો પચ્ચૂસસમયે આગન્ત્વા ધમ્મં વાચાપેત્વા નિદ્દાયમાનં મહાથેરમાહ – ‘‘વન્દામિ, ભન્તે’’તિ. ‘‘કો એસો’’તિ? ‘‘અહં, ભન્તે, આગન્તુકભિક્ખુ, કાલસ્સેવમ્હિ ગન્તુકામો, અસુકસ્મિઞ્ચ મે ઠાને ઈદિસેન નામ અંસબદ્ધકેન ઈદિસાય પત્તત્થવિકાય પત્તો ઠપિતો. સાધાહં, ભન્તે, તં લભેય્ય’’ન્તિ થેરો પવિસિત્વા તં ગણ્હિ. ઉદ્ધારેયેવ ચોરસ્સ પારાજિકં. સચે આગન્ત્વા ‘‘કોસિ ત્વં અવેલાય આગતો’’તિ વુત્તો ભીતો પલાયતિ, પારાજિકં પત્વાવ પલાયતિ. થેરસ્સ પન સુદ્ધચિત્તત્તા અનાપત્તિ. થેરો ‘‘તં ગણ્હિસ્સામી’’તિ અઞ્ઞં ગણ્હિ, એસેવ નયો. અયં પન અઞ્ઞં તાદિસમેવ ગણ્હન્તે યુજ્જતિ, મનુસ્સવિગ્ગહે આણત્તસદિસવત્થુસ્મિં વિય. **કુરુન્દિયં** પન ‘‘પદવારેન કારેતબ્બો’’તિ વુત્તં, તં અતાદિસમેવ ગણ્હન્તે યુજ્જતિ.

તં મઞ્ઞમાનો અત્તનો પત્તં ગણ્હિત્વા અદાસિ, ચોરસ્સ સામિકેન દિન્નત્તા પારાજિકં નત્થિ, અસુદ્ધચિત્તેન પન ગહિતત્તા દુક્કટં. તં મઞ્ઞમાનો ચોરસ્સેવ પત્તં ગણ્હિત્વા અદાસિ, ઇધાપિ ચોરસ્સ અત્તનો સન્તકત્તા પારાજિકં નત્થિ, અસુદ્ધચિત્તેન પન ગહિતત્તા દુક્કટમેવ. સબ્બત્થ થેરસ્સ અનાપત્તિ.

અપરો ‘‘પત્તં ચોરેસ્સામી’’તિ તથેવ નિદ્દાયમાનં થેરં વન્દિ. ‘‘કો અય’’ન્તિ ચ વુત્તે ‘અહં, ભન્તે, ગિલાનભિક્ખુ, એકં તાવ મે પત્તં દેથ, ગામદ્વારં ગન્ત્વા ભેસજ્જં આહરિસ્સામી’’તિ. થેરો ‘‘ઇધ ગિલાનો નત્થિ, ચોરો અયં ભવિસ્સતી’’તિ સલ્લક્ખેત્વા ‘‘ઇમં હરતૂ’’તિ અત્તનો વેરિભિક્ખુસ્સ પત્તં નીહરિત્વા અદાસિ, દ્વિન્નમ્પિ ઉદ્ધારેયેવ પારાજિકં. ‘‘વેરિભિક્ખુસ્સ પત્તો’’તિ સઞ્ઞાય અઞ્ઞસ્સ પત્તં ઉદ્ધરન્તેપિ એસેવ નયો. સચે પન

‘‘વેરિસ્સાય’’ન્તિ સઞ્ઞાય ચોરસ્સેવ પત્તં ઉદ્ધરિત્વા દેતિ, વુત્તનયેનેવ થેરસ્સ પારાજિકં, ચોરસ્સ દુક્કટં. અથ ‘‘વેરિસ્સાય’’ન્તિ મઞ્ઞમાનો અત્તનો પત્તં દેતિ, વુત્તનયેનેવ ઉભિન્નમ્પિ દુક્કટં.

એકો મહાથેરો ઉપટ્ઠાકં દહરભિક્ખું ‘‘પત્તચીવરં ગણ્હ, અસુકં નામ ગામં ગન્ત્વા પિણ્ડાય ચરિસ્સામા’’તિ આહ. દહરો ગહેત્વા થેરસ્સ પચ્છતો પચ્છતો ગચ્છન્તો થેય્યચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા સચે સીસે ભારં ખન્ધે કરોતિ, પારાજિકં નત્થિ. કસ્મા? આણત્તિયા ગહિતત્તા. સચે પન મગ્ગતો ઓક્કમ્મ અટવિં પવિસતિ, પદવારેન કારેતબ્બો. અથ નિવત્તિત્વા વિહારાભિમુખો પલાયિત્વા વિહારં પવિસિત્વા ગચ્છતિ, ઉપચારાતિક્કમે પારાજિકં. અથાપિ મહાથેરસ્સ નિવાસનપરિવત્તનટ્ઠાનતો ગામાભિમુખો પલાયતિ, ગામૂપચારાતિક્કમે પારાજિકં. યદિ પન ઉભોપિ પિણ્ડાય ચરિત્વા ભુઞ્જિત્વા વા ગહેત્વા વા નિક્ખમન્તિ, થેરો ચ પુનપિ તં વદતિ – ‘‘પત્તચીવરં ગણ્હ, વિહારં ગમિસ્સામા’’તિ. તત્ર ચે સો પુરિમનયેનેવ થેય્યચિત્તેન સીસે ભારં ખન્ધે કરોતિ, રક્ખતિ તાવ. અટવિં પવિસતિ, પદવારેન કારેતબ્બો. નિવત્તિત્વા ગામાભિમુખો એવ પલાયતિ, ગામૂપચારાતિક્કમે પારાજિકં. પુરતો વિહારાભિમુખો પલાયિત્વા વિહારે અટ્ઠત્વા અનિસીદિત્વા અવૂપસન્તેનેવ થેય્યચિત્તેન ગચ્છતિ, ઉપચારાતિક્કમે પારાજિકં. યો પન અનાણત્તો ગણ્હાતિ, તસ્સ સીસે ભારં ખન્ધે કરણાદીસુપિ પારાજિકં. સેસં પુરિમસદિસમેવ.

યો પન ‘‘અસુકં નામ વિહારં ગન્ત્વા ચીવરં ધોવિત્વા રજિત્વા વા એહી’’તિ વુત્તો ‘‘સાધૂ’’તિ ગહેત્વા ગચ્છતિ, તસ્સપિ અન્તરામગ્ગે થેય્યચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા સીસે ભારં ખન્ધે કરણાદીસુ પારાજિકં નત્થિ. મગ્ગા ઓક્કમને પદવારેન કારેતબ્બો. તં વિહારં ગન્ત્વા તત્થેવ વસન્તો થેય્યચિત્તેન પરિભુઞ્જન્તો જીરાપેતિ, ચોરા વા તસ્સ તં હરન્તિ, અવહારો નત્થિ, ભણ્ડદેય્યં પન હોતિ. તતો નિક્ખમિત્વા આગચ્છતોપિ એસેવ નયો.

યો પન અનાણત્તો થેરેન નિમિત્તે વા કતે સયમેવ વા કિલિટ્ઠં સલ્લક્ખેત્વા ‘‘દેથ, ભન્તે, ચીવરં; અસુકં નામ ગામં ગન્ત્વા રજિત્વા આહરિસ્સામી’’તિ ગહેત્વા ગચ્છતિ; તસ્સ અન્તરામગ્ગે થેય્યચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા સીસે ભારં ખન્ધે કરણાદીસુ પારાજિકં. કસ્મા? અનાણત્તિયા ગહિતત્તા. મગ્ગા ઓક્કમતોપિ પટિનિવત્તિત્વા તમેવ વિહારં આગન્ત્વા વિહારસીમં અતિક્કમતોપિ વુત્તનયેનેવ પારાજિકં. તત્થ ગન્ત્વા રજિત્વા પચ્ચાગચ્છતોપિ થેય્યચિત્તે ઉપ્પન્ને એસેવ નયો. સચે પન યત્થ ગતો, તત્થ વા અન્તરામગ્ગે વિહારે વા તમેવ વિહારં પચ્ચાગન્ત્વા તસ્સ એકપસ્સે વા ઉપચારસીમં અનતિક્કમિત્વા વસન્તો થેય્યચિત્તેન પરિભુઞ્જન્તો જીરાપેતિ, ચોરા વા તસ્સ તં હરન્તિ, યથા વા તથા વા નસ્સતિ, ભણ્ડદેય્યં. ઉપચારસીમં અતિક્કમતો પન પારાજિકં.

યો પન થેરેન નિમિત્તે કયિરમાને ‘‘દેથ, ભન્તે, અહં રજિત્વા આહરિસ્સામી’’તિ વત્વા ‘‘કત્થ ગન્ત્વા, ભન્તે, રજામી’’તિ પુચ્છતિ. થેરો ચ નં ‘‘યત્થ ઇચ્છસિ, તત્થ ગન્ત્વા રજાહી’’તિ વદતિ, અયં ‘‘વિસ્સટ્ઠદૂતો’’ નામ. થેય્યચિત્તેન પલાયન્તોપિ ન અવહારેન કારેતબ્બો. થેય્યચિત્તેન પન પલાયતોપિ પરિભોગેન વા અઞ્ઞથા વા નાસયતોપિ ભણ્ડદેય્યમેવ હોતિ. ભિક્ખુ ભિક્ખુસ્સ હત્થે કિઞ્ચિ પરિક્ખારં પહિણતિ – ‘‘અસુકવિહારે અસુકભિક્ખુસ્સ દેહી’’તિ, તસ્સ થેય્યચિત્તે ઉપ્પન્ને સબ્બટ્ઠાનેસુ ‘‘અસુકં નામ વિહારં ગન્ત્વા ચીવરં ધોવિત્વા રજિત્વા વા એહી’’તિ એત્થ વુત્તસદિસો વિનિચ્છયો.

અપરો ભિક્ખું પહિણિતુકામો નિમિત્તં કરોતિ – ‘‘કો નુ ખો ગહેત્વા ગમિસ્સતી’’તિ, તત્ર ચે એકો – ‘‘દેથ, ભન્તે, અહં ગહેત્વા ગમિસ્સામી’’તિ ગહેત્વા ગચ્છતિ, તસ્સ થેય્યચિત્તે ઉપ્પન્ને સબ્બટ્ઠાનેસુ ‘‘દેથ, ભન્તે, ચીવરં, અસુકં નામ ગામં ગન્ત્વા રજિત્વા આહરિસ્સામી’’તિ એત્થ વુત્તસદિસો વિનિચ્છયો. થેરેન ચીવરત્થાય વત્થં

લભિત્વા ઉપટ્ઠાકકુલે ઠપિતં હોતિ. અથસ્સ અન્તેવાસિકો વત્થં હરિતુકામો તત્ર ગન્ત્વા ''તં કિર વત્થં દેથા''તિ થેરેન પેસિતો વિય વદતિ; તસ્સ વચનં સદ્દહિત્વા ઉપાસકેન ઠપિતં ઉપાસિકા વા, ઉપાસિકાય ઠપિતં ઉપાસકો વા અઞ્ઞો વા, કોચિ નીહરિત્વા દેતિ, ઉદ્ધારેયેવસ્સ પારાજિકં. સચે પન થેરસ્સ ઉપટ્ઠાકેહિ ''ઇમં થેરસ્સ દસ્સામા''તિ અત્તનો વત્થં ઠપિતં હોતિ. અથસ્સ અન્તેવાસિકો તં હરિતુકામો તત્થ ગન્ત્વા ''થેરસ્સ કિર વત્થં દાતુકામત્થ, તં દેથા''તિ વદતિ. તે ચસ્સ સદ્દહિત્વા ''મયં, ભન્તે, ભોજેત્વા દસ્સામાતિ ઠપયિમ્હ, હન્દ ગણ્હાહી''તિ દેન્તિ. સામિકેહિ દિન્નત્તા પારાજિકં નત્થિ, અસુદ્ધચિત્તેન પન ગહિતત્તા દુક્કટં, ભણ્ડદેય્યઞ્ચ હોતિ.

ભિક્ખુ ભિક્ખુસ્સ વત્વા ગામં ગચ્છતિ, ''ઇત્થન્નામો મમ વસ્સાવાસિકં દસ્સતિ, તં ગહેત્વા ઠપેય્યાસી''તિ. ''સાધૂ''તિ સો ભિક્ખુ તેન દિન્નં મહગ્ઘસાટકં અત્તના લદ્ધેન અપ્પગ્ઘસાટકેન સદ્ધિં ઠપેત્વા તેન આગતેન અત્તનો મહગ્ઘસાટકસ્સ લદ્ધભાવં ઞત્વા વા અઞત્વા વા ''દેહિ મે વસ્સાવાસિક''ન્તિ વુત્તો ''તવ થૂલસાટકો લદ્ધો, મય્હં પન સાટકો મહગ્ઘો, દ્વેપિ અસુકસ્મિં નામ ઓકાસે ઠપિતા, પવિસિત્વા ગણ્હાહી''તિ વદતિ. તેન પવિસિત્વા થૂલસાટકે ગહિતે ઇતરસ્સ ઇતરં ગણ્હતો ઉદ્ધારે પારાજિકં. અથાપિ તસ્સ સાટકે અત્તનો નામં અત્તનો ચ સાટકે તસ્સ નામં લિખિત્વા ''ગચ્છ નામં વાચેત્વા ગણ્હાહી''તિ વદતિ, તત્રાપિ એસેવ નયો. યો પન અત્તના ચ તેન ચ લદ્ધસાટકે એકતો ઠપેત્વા તં એવં વદતિ – ''તયા ચ મયા ચ લદ્ધસાટકા દ્વેપિ અન્તોગબ્ભે ઠપિતા, ગચ્છ યં ઇચ્છસિ, તં વિચિનિત્વા ગણ્હાહી''તિ. સો ચ લજ્જાય આવાસિકેન લદ્ધં થૂલસાટકમેવ ગણ્હેય્ય, તત્રાવાસિકસ્સ વિચિનિત્વા ગહિતાવસેસં ઇતરં ગણ્હતો અનાપત્તિ. આગન્તુકો ભિક્ખુ આવાસિકાનં ચીવરકમ્મં કરોન્તાનં સમીપે પત્તચીવરં ઠપેત્વા ''એતે સઙ્ગોપેસ્સન્તી''તિ મઞ્ઞમાનો ન્હાયિતું વા અઞ્ઞત્ર વા ગચ્છતિ. સચે નં આવાસિકા સઙ્ગોપેન્તિ, ઇચ્ચેતં કુસલં. નો ચે, નટ્ઠે ગીવા ન હોતિ. સચેપિ સો ''ઇદં, ભન્તે, ઠપેથા''તિ વત્વા ગચ્છતિ, ઇતરે ચ સકિચ્ચપ્પસુતત્તા ન જાનન્તિ, એસેવ નયો. અથાપિ તે ''ઇદં, ભન્તે, ઠપેથા''તિ વુત્તા ''મયં બ્યાવટા''તિ પટિક્ખિપન્તિ, ઇતરો ચ ''અવસ્સં ઠપેસ્સન્તી''તિ અનાદિયિત્વા ગચ્છતિ, એસેવ નયો. સચે પન તેન યાચિતા વા અયાચિતા વા ''મયં ઠપેસ્સામ, ત્વં ગચ્છા''તિ વદન્તિ; તં સઙ્ગોપિતબ્બં. નો ચે સઙ્ગોપેન્તિ, નટ્ઠે ગીવા. કસ્મા? સમ્પટિચ્છિતત્તા.

યો ભિક્ખુ ભણ્ડાગારિકો હુત્વા પચ્ચૂસસમયે એવ ભિક્ખૂનં પત્તચીવરાનિ હેટ્ઠાપાસાદં ઓરોપેત્વા દ્વારં અપિદહિત્વા તેસમ્પિ અનારોચેત્વાવ દૂરે ભિક્ખાચારં ગચ્છતિ; તાનિ ચે ચોરા હરન્તિ, તસ્સેવ ગીવા. યો પન ભિક્ખૂહિ ''ઓરોપેથ, ભન્તે, પત્તચીવરાનિ; કાલો સલાકગ્ગહણસ્સા''તિ વુત્તો ''સમાગતત્થા''તિ પુચ્છિત્વા ''આમ, સમાગતમ્હા''તિ વુત્તે પત્તચીવરાનિ નીહરિત્વા નિક્ખિપિત્વા ભણ્ડાગારદ્વારં બન્ધિત્વા ''તુમ્હે પત્તચીવરાનિ ગહેત્વા હેટ્ઠાપાસાદદ્વારં પટિજગ્ગિત્વા ગચ્છેય્યાથા''તિ વત્વા ગચ્છતિ. તત્ર ચેકો અલસજાતિકો ભિક્ખુ ભિક્ખૂસુ ગતેસુ પચ્છા અક્ખીનિ પુઞ્છન્તો ઉટ્ઠહિત્વા ઉદકટ્ઠાનં મુખધોવનત્થં ગચ્છતિ, તં ખણં દિસ્વા ચોરા તસ્સ પત્તચીવરં હરન્તિ, સુહટં. ભણ્ડાગારિકસ્સ ગીવા ન હોતિ.

સચેપિ કોચિ ભણ્ડાગારિકસ્સ અનારોચેત્વાવ ભણ્ડાગારે અત્તનો પરિક્ખારં ઠપેતિ, તસ્મિમ્પિ નટ્ઠે ભણ્ડાગારિકસ્સ ગીવા ન હોતિ. સચે પન ભણ્ડાગારિકો તં દિસ્વા ''અટ્ઠાને ઠપિત''ન્તિ ગહેત્વા ઠપેતિ, નટ્ઠે તસ્સ ગીવા. સચેપિ ઠપિતભિક્ખુના ''મયા, ભન્તે, ઈદિસો નામ પરિક્ખારો ઠપિતો, ઉપધારેય્યાથા''તિ વુત્તો ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છતિ, દુન્નિક્ખિત્તં વા મઞ્ઞમાનો અઞ્ઞસ્મિં ઠાને ઠપેતિ, તસ્સેવ ગીવા. ''નાહં જાનામી''તિ પટિક્ખિપન્તસ્સ પન નત્થિ ગીવા. યોપિ તસ્સ પસ્સન્તસ્સેવ ઠપેતિ, ભણ્ડાગારિકઞ્ચ ન સમ્પટિચ્છાપેતિ , નટ્ઠં સુનટ્ઠમેવ. સચે તં ભણ્ડાગારિકો અઞ્ઞત્ર ઠપેતિ, નટ્ઠે ગીવા. સચે ભણ્ડાગારં સુગુત્તં, સબ્બો સઙ્ઘસ્સ ચ ચેતિયસ્સ

ચ પરિક્ખારો તત્થેવ ઠપીયતિ, ભણ્ડાગારિકો ચ બાલો અબ્યત્તો દ્વારં વિવરિત્વા ધમ્મકથં વા સોતું, અઞ્ઞં વા કિઞ્ચિ કાતું કત્થચિ ગચ્છતિ, તં ખણં દિસ્વા યત્તકં ચોરા હરન્તિ, સબ્બં તસ્સ ગીવા. ભણ્ડાગારતો નિક્ખમિત્વા બહિ ચઙ્કમન્તસ્સ વા દ્વારં વિવરિત્વા સરીરં ઉતું ગાહાપેન્તસ્સ વા તત્થેવ સમણધમ્માનુયોગેન નિસિન્નસ્સ વા તત્થેવ નિસીદિત્વા કેનચિ કમ્મેન બ્યાવટસ્સ વા ઉચ્ચારપસ્સાવપીળિતસ્સાપિ તતો તત્થેવ ઉપચારે વિજ્જમાને બહિ ગચ્છતો વા અઞ્ઞેન વા કેનચિ આકારેન પમત્તસ્સ સતો દ્વારં વિવરિત્વા વા વિવટમેવ પવિસિત્વા વા સન્ધિં છિન્દિત્વા વા યત્તકં તસ્સ પમાદપચ્ચયા ચોરા હરન્તિ, સબ્બં તસ્સેવ ગીવા. ઉણ્હસમયે પન વાતપાનં વિવરિત્વા નિપજ્જિતું વટ્ટતીતિ વદન્તિ. ઉચ્ચારપીળિતસ્સ પન તસ્મિં ઉપચારે અસતિ અઞ્ઞત્થ ગચ્છન્તસ્સ ગિલાનપક્ખે ઠિતત્તા અવિસયો; તસ્મા ગીવા ન હોતિ.

યો પન અન્તો ઉણ્હપીળિતો દ્વારં સુગુત્તં કત્વા બહિ નિક્ખમતિ, ચોરા ચ નં ગહેત્વા ‘‘દ્વારં વિવરા’’તિ વદન્તિ, યાવ તતિયં ન વિવરિતબ્બં. યદિ પન તે ચોરા ‘‘સચે ન વિવરસિ, તઞ્ચ મારેસ્સામ, દ્વારઞ્ચ ભિન્દિત્વા પરિક્ખારં હરિસ્સામા’’તિ ફરસુઆદીનિ ઉક્ખિપન્તિ. ‘‘મયિ ચ મતે સઙ્ઘસ્સ ચ સેનાસને વિનટ્ઠે ગુણો નત્થી’’તિ વિવરિતું વટ્ટતિ. ઇધાપિ અવિસયત્તા ગીવા નત્થીતિ વદન્તિ. સચે કોચિ આગન્તુકો કુઞ્ચિકં વા દેતિ, દ્વારં વા વિવરતિ, યત્તકં ચોરા હરન્તિ, સબ્બં તસ્સ ગીવા. સઙ્ઘેન ભણ્ડાગારગુત્તત્થાય સૂચિયન્તકઞ્ચ કુઞ્ચિકમુદ્દિકા ચ યોજેત્વા દિન્ના હોતિ, ભણ્ડાગારિકો ઘટિકમત્તં દત્વા નિપજ્જતિ, ચોરા વિવરિત્વા પરિક્ખારં હરન્તિ, તસ્સેવ ગીવા. સૂચિયન્તકઞ્ચ કુઞ્ચિકમુદ્દિકઞ્ચ યોજેત્વા નિપન્નં પનેતં સચે ચોરા આગન્ત્વા ‘‘વિવરા’’તિ વદન્તિ, તત્થ પુરિમનયેનેવ પટિપજ્જિતબ્બં. એવં ગુત્તં કત્વા નિપન્ને પન સચે ભિત્તિં વા છદનં વા ભિન્દિત્વા ઉમઙ્ગેન વા પવિસિત્વા હરન્તિ, ન તસ્સ ગીવા. સચે ભણ્ડાગારે અઞ્ઞેપિ થેરા વસન્તિ, વિવટે દ્વારે અત્તનો અત્તનો પરિક્ખારં ગહેત્વા ગચ્છન્તિ, ભણ્ડાગારિકો તેસુ ગતેસુ દ્વારં ન જગ્ગતિ, સચે તત્થ કિઞ્ચિ અવહરીયતિ, ભણ્ડાગારિકસ્સ ઇસ્સરતાય ભણ્ડાગારિકસ્સેવ ગીવા. થેરેહિ પન સહાયેહિ ભવિતબ્બં. અયં તત્થ સામીચિ.

યદિ ભણ્ડાગારિકો ‘‘તુમ્હે બહિ ઠત્વાવ તુમ્હાકં પરિક્ખારં ગણ્હથ, મા પવિસિત્થા’’તિ વદતિ, તેસઞ્ચ એકો લોલમહાથેરો સામણેરેહિ ચેવ ઉપટ્ઠાકેહિ ચ સદ્ધિં ભણ્ડાગારં પવિસિત્વા નિસીદતિ ચેવ નિપજ્જતિ ચ, યત્તકં ભણ્ડં નસ્સતિ, સબ્બં તસ્સ ગીવા. ભણ્ડાગારિકેન પન અવસેસત્થેરેહિ ચ સહાયેહિ ભવિતબ્બં. અથ ભણ્ડાગારિકોવ લોલસામણેરે ચ ઉપટ્ઠાકે ચ ગહેત્વા ભણ્ડાગારે નિસીદતિ ચેવ નિપજ્જતિ ચ, યં તત્થ નસ્સતિ, સબ્બં તસ્સેવ ગીવા. તસ્મા ભણ્ડાગારિકેનેવ તત્થ વસિતબ્બં. અવસેસેહિ અપ્પેવ રુક્ખમૂલે વસિતબ્બં, ન ચ ભણ્ડાગારેતિ.

યે પન અત્તનો અત્તનો સભાગભિક્ખૂનં વસનગબ્ભેસુ પરિક્ખારં ઠપેન્તિ, પરિક્ખારે નટ્ઠે યેહિ ઠપિતો, તેસંયેવ ગીવા. ઇતરેહિ પન સહાયેહિ ભવિતબ્બં. યદિ પન સઙ્ઘો ભણ્ડાગારિકસ્સ વિહારેયેવ યાગુભત્તં દાપેતિ, સો ચ ભિક્ખાચારત્થાય ગામં ગચ્છતિ, નટ્ઠં તસ્સેવ ગીવા. ભિક્ખાચારં પવિસન્તેહિ અતિરેકચીવરરક્ખણત્થાય ઠપિતવિહારવારિકસ્સાપિ યાગુભત્તં વા નિવાપં વા લભમાનસ્સેવ ભિક્ખાચારં ગચ્છતો યં તત્થ નસ્સતિ, સબ્બં ગીવા. ન કેવલઞ્ચ એત્તકમેવ, ભણ્ડાગારિકસ્સ વિય યં તસ્સ પમાદપ્પચ્ચયા નસ્સતિ, સબ્બં ગીવા.

સચે વિહારો મહા હોતિ, અઞ્ઞં પદેસં રક્ખિતું ગચ્છન્તસ્સ અઞ્ઞસ્મિં પદેસે નિક્ખિત્તં હરન્તિ, અવિસયત્તા ગીવા ન હોતિ. ઈદિસે પન વિહારે વેમજ્ઝે સબ્બેસં ઓસરણટ્ઠાને પરિક્ખારે ઠપેત્વા નિસીદિતબ્બં. વિહારવારિકા વા દ્વે તયો ઠપેતબ્બા. સચે તેસં અપ્પમત્તાનં ઇતો ચિતો ચ રક્ખતંયેવ કિઞ્ચિ નસ્સતિ, ગીવા ન હોતિ. વિહારવારિકે બન્ધિત્વા હરિતભણ્ડમ્પિ ચોરાનં પટિપથં ગતેસુ અઞ્ઞેન મગ્ગેન હરિતભણ્ડમ્પિ ન તેસં ગીવા. સચે

વિહારવારિકાનં વિહારે દાતબ્બં યાગુભત્તં વા નિવાપો વા ન હોતિ, તેહિ પત્તબ્બલાભતો અતિરેકા દ્વે તિસ્સો યાગુસલાકા, તેસં પહોનકભત્તસલાકા ચ ઠપેતું વટ્ટતિ. નિબદ્ધં કત્વા પન ન ઠપેતબ્બા, મનુસ્સા હિ વિપ્પટિસારિનો હોન્તિ, ''વિહારવારિકાયેવ અમ્હાકં ભત્તં ભુઞ્જન્તી''તિ. તસ્મા પરિવત્તેત્વા ઠપેતબ્બા. સચે તેસં સભાગા સલાકભત્તાનિ આહરિત્વા દેન્તિ, ઇચ્ચેતં કુસલં; નો ચે દેન્તિ, વારં ગાહાપેત્વા નીહરાપેતબ્બાનિ. સચે વિહારવારિકો દ્વે તિસ્સો યાગુસલાકા, ચત્તારિ પઞ્ચ સલાકભત્તાનિ ચ લભમાનોવ ભિક્ખાચારં ગચ્છતિ, ભણ્ડાગારિકસ્સ વિય સબ્બં નટ્ઠં ગીવા હોતિ. સચે સઙ્ઘસ્સ વિહારપાલાનં દાતબ્બં ભત્તં વા નિવાપો વા નત્થિ, ભિક્ખૂ વિહારવારં ગહેત્વા અત્તનો અત્તનો નિસ્સિતકે જગ્ગેન્તિ, સમ્પત્તવારં અગ્ગહેતું ન લભન્તિ, યથા અઞ્ઞે ભિક્ખૂ કરોન્તિ, તથેવ કાતબ્બં. ભિક્ખૂહિ પન અસહાયકસ્સ વા અત્તદુતિયસ્સ વા યસ્સ સભાગો ભિક્ખુ ભત્તં આનેત્વા દાતા નત્થિ, એવરૂપસ્સ વારો ન પાપેતબ્બો.

યમ્પિ પાકવત્તત્થાય વિહારે ઠપેન્તિ, તં ગહેત્વા ઉપજીવન્તેન ઠાતબ્બં. યો તં ન ઉપજીવતિ , સો વારં ન ગાહાપેતબ્બો. ફલાફલત્થાયપિ વિહારે ભિક્ખું ઠપેન્તિ, જગ્ગિત્વા ગોપેત્વા ફલવારેન ભાજેત્વા ખાદન્તિ. યો તાનિ ખાદતિ, તેન ઠાતબ્બં. અનુપજીવન્તો ન ગાહાપેતબ્બો. સેનાસનમઞ્ચપીઠપચ્ચત્થરણરક્ખણત્થાયપિ ઠપેન્તિ, આવાસે વસન્તેન ઠાતબ્બં. અબ્ભોકાસિકો પન રુક્ખમૂલિકો વા ન ગાહાપેતબ્બો.

એકો નવકો હોતિ, બહુસ્સુતો પન બહૂનં ધમ્મં વાચેતિ, પરિપુચ્છં દેતિ, પાળિં વણ્ણેતિ, ધમ્મકથં કથેતિ, સઙ્ઘસ્સ ભારં નિત્થરતિ, અયં લાભં પરિભુઞ્જન્તોપિ આવાસે વસન્તોપિ વારં ન ગાહેતબ્બો. ''**પુરિસવિસેસો નામ ઞાતબ્બો**''તિ વદન્તિ.

ઉપોસથાગારપટિમાઘરજગ્ગકસ્સ પન દિગુણં યાગુભત્તં દેવસિકં તણ્ડુલનાળિ સંવચ્છરે તિચીવરં, દસવીસગ્ઘનકં કપ્પિયભણ્ડઞ્ચ દાતબ્બં. સચે પન તસ્સ તં લભમાનસ્સેવ પમાદેન તત્થ કિઞ્ચિ નસ્સતિ, સબ્બં ગીવા. બન્ધિત્વા બલક્કારેન અચ્છિન્નં પન ન ગીવા. તત્થ ચેતિયસ્સ વા સઙ્ઘસ્સ વા સન્તકેન ચેતિયસ્સ સન્તકં રક્ખાપેતું વટ્ટતિ. ચેતિયસ્સ સન્તકેન સઙ્ઘસ્સ સન્તકં રક્ખાપેતું ન વટ્ટતિ. યં પન ચેતિયસ્સ સન્તકેન સદ્ધિં સઙ્ઘસ્સ સન્તકં ઠપિતં હોતિ, તં ચેતિયસન્તકે રક્ખાપિતે રક્ખિતમેવ હોતીતિ એવં વટ્ટતિ. પક્ખવારેન ઉપોસથાગારાદીનિ રક્ખતોપિ પમાદવસેન નટ્ઠં ગીવાયેવાતિ.

ઉપનિધિકથા નિટ્ઠિતા.

સુઙ્કઘાતકથા

૧૧૩. સુઙ્કં તતો હનન્તીતિ **સુઙ્કઘાતં**; સુઙ્કટ્ઠાનસ્સેતં અધિવચનં. તઞ્હિ યસ્મા તતો સુઙ્કારહં ભણ્ડં સુઙ્કં અદત્વા નીહરન્તા રઞ્ઞો સુઙ્કં હનન્તિ વિનાસેન્તિ, તસ્મા સુઙ્કઘાતન્તિ વુત્તં. **તત્ર પવિસિત્વા**તિ તત્ર પબ્બતખણ્ડાદીસુ રઞ્ઞા પરિચ્છેદં કત્વા ઠપિતે સુઙ્કટ્ઠાને પવિસિત્વા. **રાજગ્ગં ભણ્ડ**ન્તિ રાજારહં ભણ્ડં; યતો રઞ્ઞો પઞ્ચમાસકં વા અતિરેકપઞ્ચમાસકં વા અગ્ઘનકં સુઙ્કં દાતબ્બં હોતિ, તં ભણ્ડન્તિ અત્થો. રાજકન્તિપિ પાઠો, અયમેવત્થો. **થેય્યચિત્તો**તિ ''ઇતો રઞ્ઞો સુઙ્કં ન દસ્સામી''તિ થેય્યચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા તં ભણ્ડં આમસતિ, દુક્કટં. ઠપિતટ્ઠાનતો ગહેત્વા થવિકાય વા પક્ખિપતિ, પટિચ્છન્નટ્ઠાને વા ઊરુના સદ્ધિં બન્ધતિ, થુલ્લચ્ચયં. સુઙ્કટ્ઠાનેન પરિચ્છિન્નત્તા ઠાનાચાવનં ન હોતિ. સુઙ્કટ્ઠાનપરિચ્છેદં દુતિયં પાદં અતિક્કામેતિ, પારાજિકં.

બહિસુઙ્કઘાતં પાતેતીતિ રાજપુરિસાનં અઞ્ઞવિહિતભાવં પસ્સિત્વા અન્તો ઠિતોવ બહિ પતનત્થાય ખિપતિ. તઞ્ચે અવસ્સં પતનકં, હત્થતો મુત્તમત્તે પારાજિકં. તઞ્ચે રુક્ખે વા ખાણુમ્હિ વા પટિહતં બલવવાતવેગુક્ખિત્તં વા હુત્વા પુન અન્તોયેવ પતતિ, રક્ખતિ. પુન ગણ્હિત્વા ખિપતિ, પુબ્બે વુત્તનયેનેવ પારાજિકં. ભૂમિયં પતિત્વા વટ્ટન્તં પુન અન્તો પવિસતિ, પારાજિકમેવ. **કુરુન્દીસઙ્ખેપટ્ઠકથાસુ** પન ''સચે બહિ પતિતં ઠત્વા વટ્ટન્તં પવિસતિ, પારાજિકં. સચે અતિટ્ઠમાનંયેવ વટ્ટિત્વા પવિસતિ રક્ખતી''તિ વુત્તં.

અન્તો ઠત્વા હત્થેન વા પાદેન વા યટ્ઠિયા વા વટ્ટેતિ, અઞ્ઞેન વા વટ્ટાપેતિ, સચે અટ્ઠત્વા વટ્ટમાનં ગતં, પારાજિકં. અન્તો ઠત્વા બહિ ગચ્છન્તં રક્ખતિ, ''વટ્ટિત્વા ગમિસ્સતી''તિ વા ''અઞ્ઞો નં વટ્ટેસ્સતી''તિ વા અન્તો ઠપિતં પચ્છા સયં વા વટ્ટમાનં અઞ્ઞેન વા વટ્ટિતં બહિ ગચ્છતિ, રક્ખતિયેવ. સુદ્ધચિત્તેન ઠપિતે પન તથા ગચ્છન્તે વત્તબ્બમેવ નત્થિ. દ્વે પુટકે એકાબદ્ધે કત્વા સુઙ્કટ્ઠાનસીમન્તરે ઠપેતિ, કિઞ્ચાપિ બહિપુટકે સુઙ્કં પાદં અગ્ઘતિ, તેન સદ્ધિં એકાબદ્ધતાય પન અન્તો પુટકો રક્ખતિ. સચે પન પરિવત્તેત્વા અબ્ભન્તરિમં બહિ ઠપેતિ, પારાજિકં. કાજેપિ એકબદ્ધં કત્વા ઠપિતે એસેવ નયો. સચે પન અબન્ધિત્વા કાજકોટિયં ઠપિતમત્તમેવ હોતિ, પારાજિકં.

ગચ્છન્તે યાને વા અસ્સપિટ્ઠિઆદીસુ વા ઠપેતિ ''બહિ નીહરિસ્સતી''તિ નીહટેપિ અવહારો નત્થિ, ભણ્ડદેય્યમ્પિ ન હોતિ. કસ્મા? ''અત્ર પવિટ્ઠસ્સ સુઙ્કં ગણ્હન્તૂ''તિ વુત્તત્તા ઇદઞ્ચ સુઙ્કટ્ઠાનસ્સ બહિ ઠિતં, ન ચ તેન નીતં, તસ્મા નેવ ભણ્ડદેય્યં ન પારાજિકં.

ઠિતયાનાદીસુ ઠપિતે વિના તસ્સ પયોગં ગતેસુ થેય્યચિત્તેપિ સતિ નેવત્થિ અવહારો. યદિ પન ઠપેત્વા યાનાદીનિ પાજેન્તો અતિક્કામેતિ , હત્થિસુત્તાદીસુ વા કતપરિચયત્તા પુરતો ઠત્વા ''એહિ, રે''તિ પક્કોસતિ, સીમાતિક્કમે પારાજિકં. એળકલોમસિક્ખાપદે ઇમસ્મિં ઠાને અઞ્ઞં હરાપેતિ, અનાપત્તિ, ઇધ પારાજિકં. તત્ર અઞ્ઞસ્સ યાને વા ભણ્ડે વા અજાનન્તસ્સ પક્ખિપિત્વા તિયોજનં અતિક્કામેતિ, નિસ્સગ્ગિયાનિ હોન્તીતિ પાચિત્તિયં. ઇધ અનાપત્તિ.

સુઙ્કટ્ઠાને સુઙ્કં દત્વાવ ગન્તું વટ્ટતિ. એકો આભોગં કત્વા ગચ્છતિ ''સચે 'સુઙ્કં દેહી'તિ વક્ખન્તિ, દસ્સામિ; નો ચે વક્ખન્તિ, ગમિસ્સામી''તિ. તં દિસ્વા એકો સુઙ્કિકો ''એસો ભિક્ખુ ગચ્છતિ, ગણ્હથ નં સુઙ્ક''ન્તિ વદતિ, અપરો ''કુતો પબ્બજિતસ્સ સુઙ્કં, ગચ્છતૂ''તિ વદતિ, લદ્ધકપ્પં હોતિ, ગન્તબ્બં. ''ભિક્ખૂનં સુઙ્કં અદત્વા ગન્તું ન વટ્ટતિ, ગણ્હ ઉપાસકા''તિ વુત્તે પન ''ભિક્ખુસ્સ સુઙ્કં ગણ્હન્તેહિ પત્તચીવરં ગહેતબ્બં ભવિસ્સતિ, કિં તેન, ગચ્છતૂ''તિ વુત્તેપિ લદ્ધકપ્પમેવ. સચેપિ સુઙ્કિકા નિદ્દાયન્તિ વા, જૂતં વા કીળન્તિ, યત્થ કત્થચિ વા ગતા, અયઞ્ચ ''કુહિં સુઙ્કિકા''તિ પક્કોસિત્વાપિ ન પસ્સતિ, લદ્ધકપ્પમેવ. સચેપિ સુઙ્કટ્ઠાનં પત્વા અઞ્ઞવિહિતો, કિઞ્ચિ ચિન્તેન્તો વા સજ્ઝાયન્તો વા મનસિકારં અનુયુઞ્જન્તો વા ચોરહત્થિસીહબ્યગ્ઘાદીહિ સહસા વુટ્ઠાય સમનુબદ્ધો વા, મહામેઘં ઉટ્ઠિતં દિસ્વા પુરતો સાલં પવિસિતુકામો વા હુત્વા તં ઠાનં અતિક્કમતિ, લદ્ધકપ્પમેવ.

સુઙ્કં પરિહરતીતિ એત્થ ઉપચારં ઓક્કમિત્વા કિઞ્ચાપિ પરિહરતિ, અવહારોયેવાતિ

કુરુન્દટ્ઠકથાયં વુત્તં. **મહાઅટ્ઠકથાયં**પન '''પરિહરન્તં રાજપુરિસા વિહેઠેન્તી'તિ કેવલં આદીનવં દસ્સેત્વા ઉપચારં ઓક્કમિત્વા પરિહરતો દુક્કટં, અનોક્કમિત્વા પરિહરતો અનાપત્તી''તિ વુત્તં. ઇદં પાળિયા સમેતિ. એત્થ દ્વીહિ લેડ્ડુપાતેહિ ઉપચારો પરિચ્છિન્દિતબ્બોતિ.

સુઙ્કઘાતકથા નિટ્ઠિતા.

પાણકથા

૧૧૪. ઇતો પરસ્મિં એકંસેન અવહારપ્પહોનકપાણં દસ્સેન્તો ‘‘**મનુસ્સપાણો**’’તિ આહ. તમ્પિ ભુજિસ્સં હરન્તસ્સ અવહારો નત્થિ. યોપિ ભુજિસ્સો માતરા વા પિતરા વા આઠપિતો હોતિ, અત્તના વા અત્તનો ઉપરિ કત્વા પઞ્ઞાસં વા સટ્ઠિં વા અગ્ગહેસિ, તમ્પિ હરન્તસ્સ અવહારો નત્થિ; ધનં પન ગતટ્ઠાને વડ્ઢતિ. અન્તોજાતક-ધનક્કીત-કરમરાનીતપ્પભેદં પન દાસંયેવ હરન્તસ્સ અવહારો હોતિ. તમેવ હિ સન્ધાય ઇદં વુત્તં – ‘‘પાણો નામ મનુસ્સપાણો વુચ્ચતી’’તિ. એત્થ ચ ગેહદાસિયા કુચ્છિમ્હિ દાસસ્સ જાતો અન્તોજાતકો, ધનેન કીતો ધનક્કીતો, પરદેસતો પહરિત્વા આનેત્વા દાસબ્યં ઉપગમિતો કરમરાનીતોતિ વેદિતબ્બો. એવરૂપં પાણં ‘‘હરિસ્સામી’’તિ આમસતિ, દુક્કટં. હત્થે વા પાદે વા ગહેત્વા ઉક્ખિપન્તો ફન્દાપેતિ, થુલ્લચ્ચયં. ઉક્ખિપિત્વા પલાયિતુકામો કેસગ્ગમત્તમ્પિ ઠિતટ્ઠાનતો અતિક્કામેતિ, પારાજિકં. કેસેસુ વા હત્થેસુ વા ગહેત્વા કડ્ઢતિ, પદવારેન કારેતબ્બો.

પદસા નેસ્સામીતિ તજ્જેન્તો વા પહરન્તો વા ‘‘ઇતો ગચ્છાહી’’તિ વદતિ, તેન વુત્તદિસાભાગં ગચ્છન્તસ્સ દુતિયપદવારેન પારાજિકં. યેપિ તેન સદ્ધિં એકચ્છન્દા હોન્તિ, સબ્બેસં એકક્ખણે પારાજિકં. ભિક્ખુ દાસં દિસ્વા સુખદુક્ખં પુચ્છિત્વા વા અપુચ્છિત્વા વા ‘‘ગચ્છ, પલાયિત્વા સુખં જીવા’’તિ વદતિ, સો ચે પલાયતિ, દુતિયપદવારે પારાજિકં. તં અત્તનો સમીપં આગતં અઞ્ઞો ‘‘પલાયા’’તિ વદતિ, સચે ભિક્ખુસતં પટિપાટિયા અત્તનો સમીપમાગતં વદતિ, સબ્બેસં પારાજિકં. યો પન વેગસા પલાયન્તંયેવ ‘‘પલાય, યાવ તં સામિકા ન ગણ્હન્તી’’તિ ભણતિ, અનાપત્તિ પારાજિકસ્સ. સચે પન સણિકં ગચ્છન્તં ભણતિ, સો ચ તસ્સ વચનેન સીઘં ગચ્છતિ, પારાજિકં. પલાયિત્વા અઞ્ઞં ગામં વા દેસં વા ગતં દિસ્વા તતોપિ પલાપેન્તસ્સ પારાજિકમેવ.

અદિન્નાદાનં નામ પરિયાયેન મુચ્ચતિ. યો હિ એવં વદતિ – ‘‘ત્વં ઇધ કિં કરોસિ,

કિં તે પલાયિતું ન વટ્ટતીતિ વા, કિં કત્થચિ ગન્ત્વા સુખં જીવિતું ન વટ્ટતીતિ વા, દાસદાસિયો પલાયિત્વા અમુકં નામ પદેસં ગન્ત્વા સુખં જીવન્તી’’તિ વા, સો ચ તસ્સ વચનં સુત્વા પલાયતિ, અવહારો નત્થિ. યોપિ ‘‘મયં અમુકં નામ પદેસં ગચ્છામ, તત્રાગતા સુખં જીવન્તિ, અમ્હેહિ ચ સદ્ધિં ગચ્છન્તાનં અન્તરામગ્ગેપિ પાથેય્યાદીહિ કિલમથો નત્થી’’તિ વત્વા સુખં અત્તના સદ્ધિં આગચ્છન્તં ગહેત્વા ગચ્છતિ મગ્ગગમનવસેન, ન થેય્યચિત્તેન; નેવત્થિ અવહારો. અન્તરામગ્ગે ચ ચોરેસુ ઉટ્ઠિતેસુ ‘‘અરે! ચોરા ઉટ્ઠિતા, વેગેન પલાય, એહિ યાહી’’તિ વદન્તસ્સાપિ ચોરન્તરાય મોચનત્થાય વુત્તત્તા અવહારં ન વદન્તીતિ.

પાણકથા નિટ્ઠિતા.

અપદકથા

અપદેસુ **અહિ** નામ સસ્સામિકો અહિતુણ્ડિકાદીહિ ગહિતસપ્પો; યં કીળાપેન્તા

અટ્ઠમ્પિ પાદમ્પિ કહાપણમ્પિ લભન્તિ, મુઞ્ચન્તાપિ હિરઞ્ઞં વા સુવણ્ણં વા ગહેત્વાવ મુઞ્ચન્તિ. તે કસ્સચિ ભિક્ખુનો નિસિન્નોકાસં ગન્ત્વા સપ્પકરણ્ડં ઠપેત્વા નિદ્દાયન્તિ વા, કત્થચિ વા ગચ્છન્તિ, તત્ર ચે સો ભિક્ખુ થેય્યચિત્તેન તં કરણ્ડં આમસતિ, દુક્કટં. ફન્દાપેતિ, થુલ્લચ્ચયં. ઠાના ચાવેતિ, પારાજિકં. સચે પન કરણ્ડકં

ઉગ્ઘાટેત્વા સપ્પં ગીવાય ગણ્હાતિ, દુક્કટં. ઉદ્ધરતિ, થુલ્લચ્ચયં. ઉજુકં કત્વા ઉદ્ધરન્તસ્સ કરણ્ડતલતો સપ્પસ્સ નઙ્ગુટ્ઠે કેસગ્ગમત્તે મુત્તે પારાજિકં. ઘંસિત્વા કડ્ઢન્તસ્સ નઙ્ગુટ્ઠે મુખવટ્ટિતો મુત્તમત્તે પારાજિકં . કરણ્ડમુખં ઈસકં વિવરિત્વા પહારં વા દત્વા ''એહિ, રે''તિ નામેન પક્કોસિત્વા નિક્ખામેતિ, પારાજિકં . તથેવ વિવરિત્વા મણ્ડૂકસદ્દં વા મૂસિકસદ્દં વા લાજાવિકિરણં વા કત્વા નામેન પક્કોસતિ, અચ્છરં વા પહરતિ, એવં નિક્ખન્તેપિ પારાજિકં. મુખં અવિવરિત્વાપિ એવં કતે છાતો સપ્પો સીસેન કરણ્ડપુટં આહચ્ચ ઓકાસં કત્વા પલાયતિ, પારાજિકમેવ. સચે પન મુખે વિવરિતે સયમેવ સપ્પો નિક્ખમિત્વા પલાયતિ, ભણ્ડદેય્યં. અથાપિ મુખં વિવરિત્વા વા અવિવરિત્વા વા કેવલં મણ્ડૂકમૂસિકસદ્દં લાજાવિકિરણમેવ ચ કરોતિ, ન નામં ગહેત્વા પક્કોસતિ, ન અચ્છરં વા પહરતિ, સપ્પો ચ છાતત્તા ''મણ્ડૂકાદીનિ ખાદિસ્સામી''તિ નિક્ખમિત્વા પલાયતિ, ભણ્ડદેય્યમેવ. મચ્છો કેવલં ઇધ અપદગ્ગહણેન આગતો. યં પનેત્થ વત્તબ્બં, તં ઉદકટ્ઠે વુત્તમેવાતિ.

અપદકથા નિટ્ઠિતા.

દ્વિપદકથા

૧૧૫. દ્વિપદેસુ – યે અવહરિતું સક્કા, તે દસ્સેન્તો ''**મનુસ્સા પક્ખજાતા**''તિ આહ. દેવતા પન અવહરિતું ન સક્કા. પક્ખા જાતા એતેસન્તિ **પક્ખજાતા**. તે લોમપક્ખા ચમ્મપક્ખા અટ્ઠિપક્ખાતિ તિવિધા. તત્થ મોરકુક્કુટાદયો લોમપક્ખા, વગ્ગુલિઆદયો ચમ્મપક્ખા, ભમરાદયો અટ્ઠિપક્ખાતિ વેદિતબ્બા. તે સબ્બેપિ મનુસ્સા ચ પક્ખજાતા ચ કેવલં ઇધ દ્વિપદગ્ગહણેન આગતા. યં પનેત્થ વત્તબ્બં, તં આકાસટ્ઠે ચ પાણે ચ વુત્તનયમેવાતિ.

દ્વિપદકથા નિટ્ઠિતા.

ચતુપ્પદકથા

૧૧૬. ચતુપ્પદેસુ – **પસુકા**તિ પાળિયં આગતાવસેસા સબ્બા ચતુપ્પદજાતીતિ વેદિતબ્બા. હત્થિઆદયો પાકટાયેવ. તત્થ થેય્યચિત્તેન હત્થિં આમસન્તસ્સ દુક્કટં, ફન્દાપેન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં. યો પન મહાબલો બલમદેન તરુણં ભિક્કચ્છાપં નાભિમૂલે સીસેન ઉચ્ચારેત્વા ગણ્હન્તો ચત્તારો પાદે, સોણ્ડં ચ ભૂમિતો કેસગ્ગમત્તમ્પિ મોચેતિ, પારાજિકં. હત્થી પન કોચિ હત્થિસાલાયં બન્ધિત્વા ઠપિતો હોતિ, કોચિ અબદ્ધોવ તિટ્ઠતિ, કોચિ અન્તોવત્થુમ્હિ તિટ્ઠતિ, કોચિ રાજઙ્ગણે તિટ્ઠતિ, તત્થ હત્થિસાલાયં ગીવાય બન્ધિત્વા ઠપિતસ્સ ગીવાબન્ધનઞ્ચ ચત્તારો ચ પાદાતિ પઞ્ચ ઠાનાનિ હોન્તિ. ગીવાય ચ એકસ્મિઞ્ચ પાદે અયસઙ્ખલિકાય બદ્ધસ્સ છ ઠાનાનિ. ગીવાય ચ દ્વીસુ ચ પાદેસુ બદ્ધસ્સ સત્ત ઠાનાનિ. તેસં વસેન ફન્દાપનઠાનાચાવનાનિ વેદિતબ્બાનિ. અબદ્ધસ્સ સકલા હત્થિસાલા ઠાનં. તતો અતિક્કમને, પારાજિકં. અન્તોવત્થુમ્હિ ઠિતસ્સ સકલં અન્તોવત્થુમેવ ઠાનં. તસ્સ વત્થુદ્વારાતિક્કમને પારાજિકં. રાજઙ્ગણે ઠિતસ્સ સકલનગરં ઠાનં. તસ્સ નગરદ્વારાતિક્કમને પારાજિકં. બહિનગરે ઠિતસ્સ ઠિતટ્ઠાનમેવ ઠાનં. તં હરન્તો પદવારેન કારેતબ્બો. નિપન્નસ્સ એકમેવ ઠાનં. તં થેય્યચિત્તેન ઉટ્ઠાપેન્તસ્સ ઉટ્ઠિતમત્તે પારાજિકં. અસ્સેપિ અયમેવ વિનિચ્છયો. સચે પન સો ચતૂસુ પાદેસુ બદ્ધો હોતિ, અટ્ઠ ઠાનાનિ વેદિતબ્બાનિ. એસ નયો ઓટ્ઠેપિ.

ગોણોપિ કોચિ ગેહે બન્ધિત્વા ઠપિતો હોતિ. કોચિ અબદ્ધોવ તિટ્ઠતિ, કોચિ પન વજે બન્ધિત્વા ઠપિતો હોતિ, કોચિ અબદ્ધોવ તિટ્ઠતિ. તત્થ ગેહે બન્ધિત્વા ઠપિતસ્સ ચત્તારો પાદા, બન્ધનઞ્ચાતિ પઞ્ચ ઠાનાનિ; અબદ્ધસ્સ સકલં ગેહં. વજેપિ બદ્ધસ્સ પઞ્ચ ઠાનાનિ. અબદ્ધસ્સ સકલો વજો. તં વજદ્વારં અતિક્કામેતિ, પારાજિકં. વજં ભિન્દિત્વા

હરન્તો ખણ્ડદ્વારં અતિક્કામેતિ, પારાજિકં. દ્વારં વા વિવરિત્વા વજં વા ભિન્દિત્વા બહિ ઠિતો નામેન પક્કોસિત્વા નિક્ખામેતિ, પારાજિકં. સાખાભઙ્ગં દસ્સેત્વા પક્કોસન્તસ્સાપિ એસેવ નયો. દ્વારં અવિવરિત્વા વજં અભિન્દિત્વા સાખાભઙ્ગં ચાલેત્વા પક્કોસતિ, ગોણો છાતતાય વજં લઙ્ઘેત્વા નિક્ખમતિ, પારાજિકમેવ. સચે પન દ્વારે વિવરિતે વજે વા ભિન્ને સયમેવ નિક્ખમતિ, ભણ્ડદેય્યં. દ્વારં વિવરિત્વા વા અવિવરિત્વા વા વજમ્પિ ભિન્દિત્વા વા અભિન્દિત્વા વા કેવલં સાખાભઙ્ગં ચાલેતિ, ન પક્કોસતિ, ગોણો છાતતાય પદસા વા લઙ્ઘેત્વા વા નિક્ખમતિ, ભણ્ડદેય્યમેવ. એકો મજ્ઝે ગામે બદ્ધો ઠિતો, એકો નિપન્નો. ઠિતગોણસ્સ પઞ્ચ ઠાનાનિ હોન્તિ, નિપન્નસ્સ દ્વે ઠાનાનિ; તેસં વસેન ફન્દાપનઠાનાચાવનાનિ વેદિતબ્બાનિ.

યો પન નિપન્નં અનુટ્ઠાપેત્વા તત્થેવ ઘાતેતિ, ભણ્ડદેય્યં. સુપરિક્ખિત્તે પન દ્વારયુત્તે ગામે ઠિતગોણસ્સ સકલગામો ઠાનં. અપરિક્ખિત્તે ઠિતસ્સ વા ચરન્તસ્સ વા પાદેહિ અક્કન્તટ્ઠાનમેવ ઠાનં ગદ્રભપસુકાસુપિ અયમેવ વિનિચ્છયોતિ.

ચતુપ્પદકથા નિટ્ઠિતા.

બહુપ્પદકથા

૧૧૭. બહુપ્પદેસુ – સચે એકાય સતપદિયા વત્થુ પૂરતિ, તં પદસા નેન્તસ્સ નવનવુતિ થુલ્લચ્ચયાનિ, એકં પારાજિકં. સેસં વુત્તનયમેવાતિ.

બહુપ્પદકથા નિટ્ઠિતા.

ઓચરકકથા

૧૧૮. ઓચરતીતિ **ઓચરકો**, તત્થ તત્થ અન્તો અનુપવિસતીતિ વુત્તં હોતિ. **ઓચરિત્વા**તિ સલ્લક્ખેત્વા, ઉપધારેત્વાતિ અત્થો. **આચિક્ખતી**તિ પરકુલેસુ વા વિહારાદીસુ વા દુટ્ઠપિતં અસંવિહિતારક્ખં ભણ્ડં અઞ્ઞસ્સ ચોરકમ્મં કાતું પટિબલસ્સ આરોચેતિ. **આપત્તિ ઉભિન્નં પારાજિકસ્સા**તિ અવસ્સં હારિયે ભણ્ડે ઓચરકસ્સ આણત્તિક્ખણે ઇતરસ્સ ઠાનાચાવનેતિ એવં આપત્તિ ઉભિન્નં પારાજિકસ્સ. યો પન ‘‘પુરિસો ગેહે નત્થિ, ભણ્ડં અસુકસ્મિં નામ પદેસે ઠપિતં અસંવિહિતારક્ખં, દ્વારં અસંવુતં, ગતમત્તેનેવ સક્કા હરિતું, નત્થિ નામ કોચિ પુરિસકારૂપજીવી, યો તં ગન્ત્વા હરેય્યા’’તિઆદિના નયેન પરિયાયકથં કરોતિ, તઞ્ચ સુત્વા અઞ્ઞો ‘‘અહં દાનિ હરિસ્સામી’’તિ ગન્ત્વા હરતિ, તસ્સ ઠાનાચાવને પારાજિકં, ઇતરસ્સ પન અનાપત્તિ. પરિયાયેન હિ અદિન્નાદાનતો મુચ્ચતીતિ.

ઓચરકકથા નિટ્ઠિતા.

ઓણિરક્ખકથા

ઓણિં રક્ખતીતિ **ઓણિરક્ખો**. યો પરેન અત્તનો વસનટ્ઠાને આભતં ભણ્ડં ‘‘ઇદં

તાવ, ભન્તે, મુહુત્તં ઓલોકેથ, યાવ અહં ઇદં નામ કિચ્ચં કત્વા આગચ્છામી''તિ વુત્તો રક્ખતિ, તસ્સેતં અધિવચનં. તેનેવાહ – "**ઓણિરક્ખો નામ આહટં ભણ્ડં ગોપેન્તો**"તિ. તત્થ ઓણિરક્ખો યેભુય્યેન બન્ધિત્વા લગ્ગેત્વા ઠપિતભણ્ડં અમોચેત્વાવ હેટ્ઠા પસિબ્બકં વા પુટકં વા છિન્દિત્વા કિઞ્ચિમત્તં ગહેત્વા સિબ્બનાદિં પુન પાકતિકં કરોતિ, ''એવં ગણ્હિસ્સામી''તિ આમસનાદીનિ કરોન્તસ્સ અનુરુપા આપત્તિયો વેદિતબ્બાતિ.

ઓણિરક્ખકથા નિટ્ઠિતા.

સંવિદાવહારકથા

સંવિધાય અવહારો **સંવિદાવહારો**; અઞ્ઞમઞ્ઞસઞ્ઞત્તિયા કતાવહારોતિ વુત્તં હોતિ. **સંવિદહિત્વા**તિ એકચ્છન્દતાય એકજ્ઝાસયતાય સમ્મન્તયિત્વાતિ અત્થો. તત્રાયં વિનિચ્છયો – સમ્બહુલા ભિક્ખૂ ''અસુકં નામ ગેહં ગન્ત્વા, છદનં વા ભિન્દિત્વા, સન્ધિં વા છિન્દિત્વા ભણ્ડં હરિસ્સામા''તિ સંવિદહિત્વા ગચ્છન્તિ. તેસુ એકો ભણ્ડં અવહરતિ. તસ્સુદ્ધારે સબ્બેસં પારાજિકં. **પરિવારે**પિ ચેતં વુત્તં –

> ''ચતુરો જના સંવિધાય, ગરુભણ્ડં અવાહરું;
> તયો પારાજિકા, એકો ન પારાજિકો;
> પઞ્હા મેસા કુસલેહિ ચિન્તિતા''તિ. (પરિ॰ ૪૭૯);

તસ્સાયં અત્થો – ચત્તારો જના આચરિયન્તેવાસિકા છમાસકં ગરુભણ્ડં આહરિતુકામા જાતા. તત્થ આચરિયો ''ત્વં એકં માસકં હર, ત્વં એકં, ત્વં એકં, અહં તયો હરિસ્સામી''તિ આહ. અન્તેવાસિકેસુ પન પઠમો ''તુમ્હે, ભન્તે, તયો હરથ, ત્વં એકં હર, ત્વં એકં, અહં એકં હરિસ્સામી''તિ આહ. ઇતરેપિ દ્વે એવમેવ આહંસુ. તત્થ અન્તેવાસિકેસુ એકમેકસ્સ એકેકો માસકો સાહત્થિકો હોતિ, તેન નેસં દુક્કટાપત્તિયો; પઞ્ચ આણત્તિકા, તેહિ તિણ્ણમ્પિ પારાજિકં. આચરિયસ્સ પન તયો સાહત્થિકા, તેહિસ્સ થુલ્લચ્ચયં. તયો આણત્તિકા, તેહિપિ થુલ્લચ્ચયમેવ. ઇમસ્મિઞ્હિ અદિન્નાદાનસિક્ખાપદે સાહત્થિકં વા આણત્તિકસ્સ, આણત્તિકં વા સાહત્થિકસ્સ અઙ્ગં ન હોતિ. સાહત્થિકં પન સાહત્થિકેનેવ કારેતબ્બં, આણત્તિકં આણત્તિકેનેવ. તેન વુત્તં – ''ચતુરો જના સંવિધાય... પે॰... પઞ્હા મેસા કુસલેહિ ચિન્તિતા''તિ.

અપિચ સંવિદાવહારે અસમ્મોહત્થં ''એકભણ્ડં એકટ્ઠાનં, એકભણ્ડં નાનાઠાનં; નાનાભણ્ડં એકટ્ઠાનં, નાનાભણ્ડં નાનાઠાન''ન્તિ ઇદમ્પિ ચતુક્કં અત્થતો સલ્લક્ખેતબ્બં. તત્થ **એકભણ્ડં એકટ્ઠાન**ન્તિ એકકુલસ્સ આપણફલકે પઞ્ચમાસકં ભણ્ડં દુટ્ઠપિતં દિસ્વા સમ્બહુલા ભિક્ખૂ એકં આણાપેન્તિ ''ગચ્છેતં આહરા''તિ, તસ્સુદ્ધારે સબ્બેસં પારાજિકં. **એકભણ્ડં નાનાઠાન**ન્તિ એકકુલસ્સ પઞ્ચસુ આપણફલકેસુ એકેકમાસકં દુટ્ઠપિતં દિસ્વા સમ્બહુલા એકં આણાપેન્તિ ''ગચ્છેતે આહરા''તિ, પઞ્ચમસ્સ માસકસ્સ ઉદ્ધારે સબ્બેસં પારાજિકં. **નાનાભણ્ડં એકટ્ઠાન**ન્તિ બહૂનં સન્તકં પઞ્ચમાસકં વા અતિરેકપઞ્ચમાસકં વા અગ્ઘનકં ભણ્ડં એકસ્મિં ઠાને દુટ્ઠપિતં દિસ્વા સમ્બહુલા એકં આણાપેન્તિ ''ગચ્છેતં આહરા''તિ, તસ્સુદ્ધારે સબ્બેસં પારાજિકં. **નાનાભણ્ડં નાનાઠાન**ન્તિ પઞ્ચન્નં કુલાનં પઞ્ચસુ આપણફલકેસુ એકેકમાસકં દુટ્ઠપિતં દિસ્વા સમ્બહુલા એકં આણાપેન્તિ ''ગચ્છેતે આહરા''તિ, પઞ્ચમસ્સ માસકસ્સ ઉદ્ધારે સબ્બેસં પારાજિકન્તિ.

સંવિદાવહારકથા નિટ્ઠિતા.

સઙ્કેતકમ્મકથા

૧૧૯. **સઙ્કેતકમ્મ**ન્તિ સઞ્જાનનકમ્મં; કાલપરિચ્છેદવસેન સઞ્જાણકરણન્તિ અત્થો. એત્થ ચ ''પુરેભત્તં અવહરા''તિ વુત્તે અજ્જ વા પુરેભત્તં અવહરતુ, સ્વે વા, અનાગતે વા સંવચ્છરે, નત્થિ વિસઙ્કેતો; ઉભિન્નમ્પિ ઓચરકે વુત્તનયેનેવ પારાજિકં. સચે પન ''અજ્જ પુરેભત્તં અવહરા''તિ વુત્તે સ્વે પુરેભત્તં અવહરતિ, ''અજ્જા''તિ નિયામિતં તં સઙ્કેતં અતિક્કમ્મ પચ્છા અવહટં હોતિ. સચે ''સ્વે પુરેભત્તં અવહરા''તિ વુત્તે અજ્જ પુરેભત્તં અવહરતિ , ''સ્વે''તિ નિયામિતં તં સઙ્કેતં અપ્પત્વા પુરે અવહટં હોતિ; એવં અવહરન્તસ્સ અવહારકસ્સેવ પારાજિકં, મૂલટ્ઠસ્સ અનાપત્તિ. ''સ્વે પુરેભત્ત''ન્તિ વુત્તે તદહેવ વા સ્વે પચ્છાભત્તં વા હરન્તોપિ તં સઙ્કેતં પુરે ચ પચ્છા ચ હરતીતિ વેદિતબ્બો. એસ નયો પચ્છાભત્તરત્તિન્દિવેસુપિ. પુરિમયામ-મજ્ઝિમયામ-પચ્છિમયામ-કાળજુણ્હ-માસ-ઉતુ-સંવચ્છરાદિવસેનાપિ ચેત્થ સઙ્કેતવિસઙ્કેતતા વેદિતબ્બા. ''પુરેભત્તં હરા''તિ વુત્તે ''પુરેભત્તમેવ હરિસ્સામી''તિ વાયમન્તસ્સ પચ્છાભત્તં હોતિ; એત્થ કથન્તિ? **મહાસુમત્થેરો** તાવ આહ – ''પુરેભત્તપયોગોવ એસો, તસ્મા મૂલટ્ઠો ન મુચ્ચતી''તિ. **મહાપદુમત્થેરો** પનાહ – ''કાલપરિચ્છેદં અતિક્કન્તત્તા વિસઙ્કેતં, તસ્મા મૂલટ્ઠો મુચ્ચતી''તિ.

સઙ્કેતકમ્મકથા નિટ્ઠિતા.

નિમિત્તકમ્મકથા

૧૨૦. **નિમિત્તકમ્મ**ન્તિ સઞ્ઞુપ્પાદનત્થં કસ્સચિ નિમિત્તસ્સ કરણં, તં ''**અક્ખિં વા નિખણિસ્સામી**''તિઆદિના નયેન તિધા વુત્તં. અઞ્ઞમ્પિ પનેત્થ હત્થલઙ્ઘન-પાણિપ્પહારઅઙ્ગુલિફોટન-ગીવુન્નામન-ઉક્કાસનાદિઅનેકપ્પકારં સઙ્ગહેતબ્બં. સેસમેત્થ સઙ્કેતકમ્મે વુત્તનયમેવાતિ.

નિમિત્તકમ્મકથા નિટ્ઠિતા.

આણત્તિકથા

૧૨૧. ઇદાનિ એતેસ્વેવ સઙ્કેતકમ્મનિમિત્તકમ્મેસુ અસમ્મોહત્થં ''**ભિક્ખુ ભિક્ખું આણાપેતી**''તિઆદિમાહ. તત્થ **સો તં મઞ્ઞમાનો ત**ન્તિ સો અવહારકો યં આણાપકેન નિમિત્તસઞ્ઞં કત્વા વુત્તં, તં એતન્તિ મઞ્ઞમાનો તમેવ અવહરતિ, ઉભિન્નં પારાજિકં. **સો તં મઞ્ઞમાનો અઞ્ઞ**ન્તિ યં અવહરાતિ વુત્તં, તં એતન્તિ મઞ્ઞમાનો અઞ્ઞં તસ્મિંયેવ ઠાને ઠપિતં અવહરતિ, મૂલટ્ઠસ્સ અનાપત્તિ. **અઞ્ઞં મઞ્ઞમાનો ત**ન્તિ આણાપકેન નિમિત્તસઞ્ઞં કત્વા વુત્તભણ્ડં અપ્પગ્ઘં, ઇદં અઞ્ઞં તસ્સેવ સમીપે ઠપિતં સારભણ્ડન્તિ એવં અઞ્ઞં મઞ્ઞમાનો તમેવ અવહરતિ, ઉભિન્નમ્પિ પારાજિકં. **અઞ્ઞં મઞ્ઞમાનો અઞ્ઞ**ન્તિ પુરિમનયેનેવ ઇદં અઞ્ઞં તસ્સેવ સમીપે ઠપિતં સારભણ્ડન્તિ મઞ્ઞતિ, તઞ્ચે અઞ્ઞમેવ હોતિ, તસ્સેવ પારાજિકં.

ઇત્થન્નામસ્સ પાવદાતિઆદીસુ એકો આચરિયો તયો બુદ્ધરક્ખિત-ધમ્મરક્ખિત-સઙ્ઘરક્ખિતનામકા અન્તેવાસિકા દટ્ઠબ્બા. તત્થ **ભિક્ખુ ભિક્ખું આણાપેતી**તિ આચરિયો કિઞ્ચિ ભણ્ડં કત્થચિ સલ્લક્ખેત્વા તસ્સ હરણત્થાય બુદ્ધરક્ખિતં આણાપેતિ. **ઇત્થન્નામસ્સ પાવદા**તિ ગચ્છ ત્વં, બુદ્ધરક્ખિત, એતમત્થં ધમ્મરક્ખિતસ્સ પાવદ. **ઇત્થન્નામો ઇત્થન્નામસ્સ પાવદતૂ**તિ ધમ્મરક્ખિતોપિ સઙ્ઘરક્ખિતસ્સ પાવદતુ. **ઇત્થન્નામો ઇત્થન્નામં ભણ્ડં**

અવહરતૂતિ એવં તયા આણત્તેન ધમ્મરક્ખિતેન આણત્તો સઙ્ઘરક્ખિતો ઇત્થન્નામં ભણ્ડં અવહરતુ, સો હિ અમ્હેસુ વીરજાતિકો પટિબલો ઇમસ્મિં કમ્મેતિ. **આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ એવં આણાપેન્તસ્સ આચરિયસ્સ તાવ દુક્કટં. સચે પન સા આણત્તિ યથાધિપ્પાયં ગચ્છતિ, યં પરતો થુલ્લચ્ચયં વુત્તં, આણત્તિક્ખણે તદેવ હોતિ. અથ તં ભણ્ડં અવસ્સં હારિયં હોતિ, યં પરતો "સબ્બેસં આપત્તિ પારાજિકસ્સા"તિ વુત્તં, તતો ઇમસ્સ તઙ્ખણેયેવ પારાજિકં હોતીતિ અયં યુત્તિ સબ્બત્થ વેદિતબ્બા.

સો ઇતરસ્સ આરોચેતીતિ બુદ્ધરક્ખિતો ધમ્મરક્ખિતસ્સ, ધમ્મરક્ખિતો ચ સઙ્ઘરક્ખિતસ્સ "અમ્હાકં આચરિયો એવં વદતિ – 'ઇત્થન્નામં કિર ભણ્ડં અવહર, ત્વં કિર અમ્હેસુ ચ વીરપુરિસો'"તિ આરોચેતિ, એવં તેસમ્પિ દુક્કટં. **અવહારકો પટિગ્ગણ્હાતી**તિ "સાધુ હરિસ્સામી"તિ સઙ્ઘરક્ખિતો સમ્પટિચ્છતિ. **મૂલટ્ઠસ્સ આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા**તિ સઙ્ઘરક્ખિતેન પટિગ્ગહિતમત્તે આચરિયસ્સ થુલ્લચ્ચયં, મહાજનો હિ તેન પાપે નિયોજિતોતિ. **સો તં ભણ્ડ**ન્તિ સો ચે સઙ્ઘરક્ખિતો તં ભણ્ડં અવહરતિ, સબ્બેસં ચતુન્નમ્પિ જનાનં પારાજિકં. ન કેવલઞ્ચ ચતુન્નં, એતેન ઉપાયેન વિસઙ્કેતં અકત્વા પરમ્પરાય આણાપેન્તં સમણસતં સમણસહસ્સં વા હોતુ, સબ્બેસં પારાજિકમેવ.

દુતિયવારે – **સો અઞ્ઞં આણાપેતી**તિ સો આચરિયેન આણત્તો બુદ્ધરક્ખિતો ધમ્મરક્ખિતં અદિસ્વા વા અવત્તુકામો વા હુત્વા સઙ્ઘરક્ખિતમેવ ઉપસઙ્કમિત્વા "અમ્હાકં આચરિયો એવમાહ – 'ઇત્થન્નામં કિર ભણ્ડં અવહરા'"તિ આણાપેતિ. **આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ આણત્તિયા તાવ બુદ્ધરક્ખિતસ્સ દુક્કટં. **પટિગ્ગણ્હાતિ**, **આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ સઙ્ઘરક્ખિતેન સમ્પટિચ્છિતે મૂલટ્ઠસ્સેવ દુક્કટન્તિ વેદિતબ્બં. સચે પન સો તં ભણ્ડં અવહરતિ, આણાપકસ્સ ચ બુદ્ધરક્ખિતસ્સ, અવહારકસ્સ ચ સઙ્ઘરક્ખિતસ્સાતિ ઉભિન્નમ્પિ પારાજિકં. મૂલટ્ઠસ્સ પન આચરિયસ્સ વિસઙ્કેતત્તા પારાજિકેન અનાપત્તિ. ધમ્મરક્ખિતસ્સ અજાનનતાય સબ્બેન સબ્બં અનાપત્તિ. બુદ્ધરક્ખિતો પન દ્વિન્નં સોત્થિભાવં કત્વા અત્તના નટ્ઠો.

ઇતો પરેસુ ચતૂસુ આણત્તિવારેસુ પઠમે તાવ **સો ગન્ત્વા પુન પચ્ચાગચ્છતી**તિ ભણ્ડટ્ઠાનં ગન્ત્વા અન્તો ચ બહિ ચ આરક્ખં દિસ્વા અવહરિતું અસક્કોન્તો આગચ્છતિ. **યદા સક્કોસિ**, **તદા**તિ કિં અજ્જેવ અવહટં હોતિ? ગચ્છ યદા સક્કોસિ તદા નં અવહરાતિ. **આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ એવં પુન આણત્તિયાપિ દુક્કટમેવ હોતિ. સચે પન તં ભણ્ડં અવસ્સં હારિયં હોતિ, અત્થસાધકચેતના નામ મગ્ગાનન્તરફલસદિસા, તસ્મા અયં આણત્તિક્ખણેયેવ પારાજિકો. સચેપિ અવહારકો સટ્ઠિવસ્સાતિક્કમેન તં ભણ્ડં અવહરતિ, આણાપકો ચ અન્તરાયેવ કાલં વા કરોતિ, હીનાય વા આવત્તતિ; અસ્સમણોવ હુત્વા કાલં વા કરિસ્સતિ, હીનાય વા આવત્તિસ્સતિ, અવહારકસ્સ પન અવહારક્ખણેયેવ પારાજિકં.

દુતિયવારે – યસ્મા તં સણિકં વા ભણન્તો તસ્સ વા બધિરતાય "મા અવહરી"તિ

એતં વચનં ન સાવેતિ, તસ્મા મૂલટ્ઠો ન મુત્તો. તતિયવારે – પન સાવિતત્તા મુત્તો. ચતુત્થવારે – તેન ચ સાવિતત્તા, ઇતરેન ચ "સાધૂ"તિ સમ્પટિચ્છિત્વા ઓરતત્તા ઉભોપિ મુત્તાતિ.

આણત્તિકથા નિટ્ઠિતા.

આપત્તિભેદં

૧૨૨. ઇદાનિ તત્થ તત્થ ઠાના ચાવનવસેન વુત્તસ્સ અદિન્નાદાનસ્સ અઙ્ગં વત્થુભેદેન ચ આપત્તિભેદં દસ્સેન્તો "**પઞ્ચહિ આકારેહી**"તિઆદિમાહ. તત્થ **પઞ્ચહિ આકારેહી**તિ પઞ્ચહિ કારણેહિ; પઞ્ચહિ અઙ્ગેહીતિ વુત્તં હોતિ. તત્રાયં સઙ્ખેપત્થો – અદિન્નં આદિયન્તસ્સ "**પરપરિગ્ગહિતઞ્ચ હોતી**"તિઆદિના નયેન વુત્તેહિ પઞ્ચહાકારેહિ પારાજિકં હોતિ, ન તતો ઊનેહીતિ. તત્રિમે પઞ્ચ આકારા – પરપરિગ્ગહિતં, પરપરિગ્ગહિતસઞ્ઞિતા , પરિક્ખારસ્સ ગરુકભાવો, થેય્યચિત્તં, ઠાનાચાવનન્તિ. ઇતો પરેહિ પન દ્વીહિ વારેહિ લહુકે પરિક્ખારે વત્થુભેદેન થુલ્લચ્ચયઞ્ચ દુક્કટઞ્ચ દસ્સિતં.

૧૨૫. "**છહાકારેહી**"તિઆદિના નયેન વુત્તવારત્તયે પન ન સકસઞ્ઞિતા, ન વિસ્સાસગ્ગાહિતા, ન તાવકાલિકતા, પરિક્ખારસ્સ ગરુકભાવો, થેય્યચિત્તં, ઠાનાચાવનન્તિ એવં છ આકારા વેદિતબ્બા. વત્થુભેદેન પનેત્થાપિ પઠમવારે પારાજિકં. દુતિયતતિયેસુ થુલ્લચ્ચયદુક્કટાનિ વુત્તાનિ. તતો પરેસુ પન તીસુ વારેસુ વિજ્જમાનેપિ વત્થુભેદે વત્થુસ્સ પરેહિ અપરિગ્ગહિતત્તા દુક્કટમેવ વુત્તં. તત્ર યદેતં "**ન ચ પરપરિગ્ગહિત**"ન્તિ વુત્તં, તં અનજ્ઝાવુત્થકં વા હોતુ છડ્ડિતં છિન્નમૂલકં અસ્સામિકવત્થુ, અત્તનો સન્તકં વા, ઉભયમ્પિ ''ન ચ પરપરિગ્ગહિત''ન્ત્વેવ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. યસ્મા પનેત્થ પરપરિગ્ગહિતસઞ્ઞા ચ અત્થિ, થેય્યચિત્તેન ચ ગહિતં, તસ્મા અનાપત્તિ ન વુત્તાતિ.

આપત્તિભેદં નિટ્ઠિતં.

અનાપત્તિભેદં

૧૩૧. એવં વત્થુવસેન ચ ચિત્તવસેન ચ આપત્તિભેદં દસ્સેત્વા ઇદાનિ અનાપત્તિભેદં દસ્સેન્તો "**અનાપત્તિ સસઞ્ઞિસ્સા**"તિઆદિમાહ. તત્થ **સસઞ્ઞિસ્સા**તિ સકસઞ્ઞિસ્સ, ''મય્હં સન્તકં ઇદં ભણ્ડ''ન્તિ એવં સસઞ્ઞિસ્સ પરભણ્ડમ્પિ ગણ્હતો ગહણે અનાપત્તિ, ગહિતં પન પુન દાતબ્બં. સચે સામિકેહિ ''દેહી''તિ વુત્તો ન દેતિ, તેસં ધુરનિક્ખેપે પારાજિકં.

વિસ્સાસગ્ગાહેતિ વિસ્સાસગ્ગહણેપિ અનાપત્તિ. વિસ્સાસગ્ગાહલક્ખણં પન ઇમિના સુત્તેન જાનિતબ્બં – ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, પઞ્ચહઙ્ગેહિ સમન્નાગતસ્સ વિસ્સાસં ગહેતું – સન્દિટ્ઠો ચ હોતિ, સમ્ભત્તો ચ, આલપિતો ચ, જીવતિ ચ, ગહિતે ચ અત્તમનો''તિ (મહાવ॰ ૩૫૬). તત્થ **સન્દિટ્ઠો**તિ દિટ્ઠમત્તકમિત્તો, **સમ્ભત્તો**તિ દળ્હમિત્તો, **આલપિતો**તિ ''મમ સન્તકં યં ઇચ્છસિ, તં ગણ્હેય્યાસિ, આપુચ્છિત્વા ગહણે કારણં નત્થી''તિ વુત્તો. **જીવતી**તિ અનુટ્ઠાનસેય્યાય સયિતોપિ યાવ જીવિતિન્દ્રિયુપચ્છેદં ન પાપુણાતિ. **ગહિતે ચ અત્તમનો**તિ ગહિતે તુટ્ઠચિત્તો હોતિ, એવરૂપસ્સ સન્તકં ''ગહિતે મે અત્તમનો ભવિસ્સતી''તિ જાનન્તેન ગહેતું વટ્ટતિ. અનવસેસપરિયાદાનવસેન ચેતાનિ પઞ્ચઙ્ગાનિ વુત્તાનિ. વિસ્સાસગ્ગાહો પન તીહિ અઙ્ગેહિ રુહતિ – સન્દિટ્ઠો, જીવતિ, ગહિતે અત્તમનો; સમ્ભત્તો, જીવતિ, ગહિતે અત્તમનો; આલપિતો, જીવતિ, ગહિતે અત્તમનોતિ.

યો પન ન જીવતિ, ન ચ ગહિતે અત્તમનો હોતિ; તસ્સ સન્તકં વિસ્સાસગ્ગાહેન ગહિતમ્પિ પુન દાતબ્બં. દદમાનેન ચ મતકધનં તાવ યે તસ્સ ધને ઇસ્સરા ગહટ્ઠા વા પબ્બજિતા વા, તેસં દાતબ્બં. અનત્તમનસ્સ સન્તકં તસ્સેવ દાતબ્બં. યો પન પઠમંયેવ ''સુટ્ઠુ કતં તયા મમ સન્તકં ગણ્હન્તેના''તિ વચીભેદેન વા ચિત્તુપ્પાદમત્તેન વા અનુમોદિત્વા પચ્છા કેનચિ કારણેન કુપિતો, પચ્ચાહરાપેતું ન લભતિ. યોપિ અદાતુકામો ચિત્તેન પન અધિવાસેતિ, ન કિઞ્ચિ વદતિ, સોપિ પુન પચ્ચાહરાપેતું ન લભતિ. યો પન ''મયા તુમ્હાકં સન્તકં ગહિતં વા

પરિભુત્તં વા''તિ વુત્તે ''ગહિતં વા હોતુ પરિભુત્તં વા, મયા પન તં કેનચિદેવ કરણીયેન ઠપિતં, પાકતિકં કાતું વટ્ટતી''તિ વદતિ. અયં પચ્ચાહરાપેતું લભતિ.

તાવકાલિકેતિ ''પટિદસ્સામિ પટિકરિસ્સામી''તિ એવં ગણ્હન્તસ્સ તાવકાલિકેપિ ગહણે અનાપત્તિ. ગહિતં પન સચે ભણ્ડસામિકો પુગ્ગલો વા ગણો વા ''તુય્હેવેતં હોતૂ''તિ અનુજાનાતિ, ઇચ્ચેતં કુસલં. નો ચે અનુજાનાતિ, આહરાપેન્તે દાતબ્બં. સઙ્ઘસન્તકં પન પટિદાતુમેવ વટ્ટતિ.

પેતપરિગ્ગહેતિ એત્થ પન પેત્તિવિસયે ઉપપન્નાપિ કાલં કત્વા તસ્મિંયેવ અત્તભાવે નિબ્બત્તાપિ ચાતુમહારાજિકાદયો દેવાપિ સબ્બે ''પેતા'' ત્વેવ સઙ્ખ્યં ગતા, તેસં પરિગ્ગહે અનાપત્તિ. સચેપિ હિ સક્કો દેવરાજા આપણં પસારેત્વા નિસિન્નો હોતિ, દિબ્બચક્ખુકો ચ ભિક્ખુ તં ઞત્વા અત્તનો ચીવરત્થાય સતસહસ્સગ્ઘનકમ્પિ સાટકં તસ્સ ''મા ગણ્હ, મા ગણ્હા''તિ વદન્તસ્સાપિ ગહેત્વા ગચ્છતિ, વટ્ટતિ. દેવતા પન ઉદ્દિસ્સ બલિકમ્મં કરોન્તેહિ રુક્ખાદીસુ લગ્ગિતસાટકે વત્તબ્બમેવ નત્થિ.

તિરચ્છાનગતપરિગ્ગહેતિ તિરચ્છાનગતાનમ્પિ પરિગ્ગહે અનાપત્તિ. સચેપિ હિ નાગરાજા વા સુપણ્ણમાણવકો વા મનુસ્સરૂપેન આપણં પસારેતિ, તતો ચસ્સ સન્તકં કોચિ ભિક્ખુ પુરિમનયેનેવ ગહેત્વા ગચ્છતિ, વટ્ટતિ. સીહો વા બ્યગ્ઘો વા મિગમહિંસાદયો વધિત્વા ખાદન્તો જિઘચ્છાપીળિતો આદિતોવ ન વારેતબ્બો. અનત્થમ્પિ હિ કરેય્ય. યદિ પન થોકે ખાયિતે વારેતું સક્કોતિ, વારેત્વા ગહેતું વટ્ટતિ. સેનાદયોપિ આમિસં ગહેત્વા ગચ્છન્તે પાતાપેત્વા ગણ્હિતું વટ્ટતિ.

પંસુકૂલસઞ્ઞિસ્સાતિ અસ્સામિકં ''ઇદં પંસુકૂલ''ન્તિ એવંસઞ્ઞિસ્સાપિ ગહણે અનાપત્તિ. સચે પન તં સસ્સામિકં હોતિ, આહરાપેન્તે દાતબ્બં . **ઉમ્મત્તકસ્સા**તિ પુબ્બે વુત્તપ્પકારસ્સ ઉમ્મત્તકસ્સાપિ અનાપત્તિ. **આદિકમ્મિકસ્સા**તિ ઇધ ધનિયો આદિકમ્મિકો, તસ્સ અનાપત્તિ. અવસેસાનં પન રજકભણ્ડિકાદિચોરાનં છબ્બગ્ગિયાદીનં આપત્તિયેવાતિ.

અનાપત્તિભેદં નિટ્ઠિતં.

પદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પકિણ્ણકકથા

સમુટ્ઠાનઞ્ચ કિરિયા, અથો સઞ્ઞા સચિત્તકં;
લોકવજ્જઞ્ચ કમ્મઞ્ચ, કુસલં વેદનાય ચાતિ.

ઇમસ્મિં પન પકિણ્ણકે ઇદં સિક્ખાપદં તિસમુટ્ઠાનં – સાહત્થિકં કાયતો ચ ચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતિ, આણત્તિકં વાચતો ચ ચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતિ, સાહત્થિકાણત્તિકં કાયતો ચ વાચતો ચ ચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતિ. કિરિયાસમુટ્ઠાનઞ્ચ, કરોન્તોયેવ હિ એતં આપજ્જતિ ન અકરોન્તો. ''અદિન્નં આદિયામી''તિ સઞ્ઞાય અભાવેન મુચ્ચનતો સઞ્ઞાવિમોક્ખં, સચિત્તકં , લોકવજ્જં, કાયકમ્મં, વચીકમ્મં, અકુસલચિત્તં, તુટ્ઠો વા ભીતો વા મજ્ઝત્તો વા તં આપજ્જતીતિ તિવેદનન્તિ સબ્બં પઠમસિક્ખાપદે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

પકિણ્ણકકથા નિટ્ઠિતા.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

૧૩૨. વિનીતવત્થુકથાસુ છબ્બગ્ગિયવત્થુ અનુપઞ્ઞત્તિયં વુત્તમેવ.

દુતિયવત્થુમ્હિ – ચિત્તં નામ પુથુજ્જનાનં રાગાદિવસેન પકતિં વિજહિત્વા ધાવતિ સન્ધાવતિ વિધાવતિ. સચે ભગવા કાયવચીદ્વારભેદં વિનાપિ ચિત્તુપ્પાદમત્તેન આપત્તિં પઞ્ઞપેય્ય, કો સક્કુણેય્ય અનાપત્તિકં અત્તાનં કાતું! તેનાહ – ''**અનાપત્તિ ભિક્ખુ ચિત્તુપ્પાદે**''તિ. ચિત્તવસિકેન પન ન ભવિતબ્બં, પટિસઙ્ખાનબલેન ચિત્તં નિવારેતબ્બમેવાતિ.

૧૩૩-૪. આમસન-ફન્દાપન-ઠાનાચાવનવત્થૂનિ ઉત્તાનત્થાનેવ. તતો પરાનિ ચ **થેય્યચિત્તો ભૂમિતો અગ્ગહેસી**તિ વત્થુપરિયોસાનાનિ.

૧૩૫. નિરુત્તિપથવત્થુસ્મિં ૧.૩૨૯ **આદિયી**તિ ગણ્હિ, ''ચોરોસિ ત્વ''ન્તિ પરામસિ. ઇતરો પન ''કેન અવહટ''ન્તિ વુત્તે ''મયા અવહટ''ન્તિ પુચ્છાસભાગેન પટિઞ્ઞં અદાસિ. યદિ હિ ઇતરેન ''કેન ગહિતં, કેન અપનીતં, કેન ઠપિત''ન્તિ વુત્તં અભવિસ્સ, અથ અયમ્પિ ''મયા ગહિતં, અપનીતં, ઠપિત''ન્તિ વા વદેય્ય. મુખં નામ ભુઞ્જનત્થાય ચ કથનત્થાય ચ કતં, થેય્યચિત્તં પન વિના અવહારો નત્થિ. તેનાહ ભગવા – ''**અનાપત્તિ ભિક્ખુ નિરુત્તિપથે**''તિ. વોહારવચનમત્તે અનાપત્તીતિ અત્થો. તતો પરં વેઠનવત્થુ પરિયોસાનં સબ્બં ઉત્તાનત્થમેવ.

૧૩૭. અભિન્નસરીરવત્થુસ્મિં **અધિવત્થો**તિ સાટકતણ્હાય તસ્મિંયેવ સરીરે નિબ્બત્તો. **અનાદિયન્તો**તિ તસ્સ વચનં અગણ્હન્તો, આદરં વા અકરોન્તો. **તં સરીરં ઉટ્ઠહિત્વા**તિ પેતો અત્તનો આનુભાવેન તં સરીરં ઉટ્ઠાપેસિ. તેન વુત્તં – ''તં સરીરં ઉટ્ઠહિત્વા''તિ. **દ્વારં થકેસી**તિ ભિક્ખુસ્સ સુસાનસમીપેયેવ વિહારો, તસ્મા ભીરુકજાતિકો ભિક્ખુ ખિપ્પમેવ તત્થ પવિસિત્વા દ્વારં થકેસિ. **તત્થેવ પરિપતી**તિ દ્વારે થકિતે પેતો સાટકે નિરાલયો હુત્વા તં સરીરં પહાય યથાકમ્મં ગતો, તસ્મા તં સરીરં તત્થેવ પરિપતિ, પતિતન્તિ વુત્તં હોતિ.

અભિન્ને સરીરેતિ અબ્ભુણ્હે અલ્લસરીરે પંસુકૂલં ન ગહેતબ્બં, ગણ્હન્તસ્સ એવરૂપા ઉપદ્દવા હોન્તિ, દુક્કટઞ્ચ આપજ્જતિ. ભિન્ને પન ગહેતું વટ્ટતિ. કિત્તાવતા પન ભિન્નં હોતિ? કાક-કુલલ-સોણ-સિઙ્ગાલાદીહિ મુખતુણ્ડકેન વા દાઠાય વા ઈસકં ફાલિતમત્તેનાપિ. યસ્સ પન પતતો ઘંસનેન છવિમત્તં છિન્નં હોતિ, ચમ્મં અચ્છિન્નં, એતં અભિન્નમેવ; ચમ્મે પન છિન્ને ભિન્નં. યસ્સાપિ સજીવકાલેયેવ પભિન્ના ગણ્ડકુટ્ઠપિળકા વા વણો વા હોતિ, ઇદમ્પિ ભિન્નં. તતિયદિવસતો પભુતિ ઉદ્ધુમાતકાદિભાવેન કુણપભાવં ઉપગતમ્પિ ભિન્નમેવ. સબ્બેન સબ્બં પન અભિન્નેપિ સુસાનગોપકેહિ વા અઞ્ઞેહિ વા મનુસ્સેહિ ગાહાપેતું વટ્ટતિ. નો ચે અઞ્ઞં લભતિ, સત્થકેન વા કેનચિ વા વણં કત્વા ગહેતબ્બં. વિસભાગસરીરે પન સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા સમણસઞ્ઞં ઉપ્પાદેત્વા સીસે વા હત્થપાદપિટ્ઠિયં વા વણં કત્વા ગહેતું વટ્ટતિ.

કુસસઙ્કામનવત્થુકથા

૧૩૮. તદનન્તરે વત્થુસ્મિં **કુસં સઙ્કામેત્વા ચીવરં અગ્ગહેસી**તિ પુબ્બે ''આદિયેય્યા''તિ ઇમસ્સ પદસ્સ અત્થવણ્ણનાયં નામમત્તેન દસ્સિતેસુ થેય્યાવહાર-પસય્હાવહાર-પરિકપ્પાવહારપઅચ્છન્નાવહાર-કુસાવહારેસુ કુસાવહારેન અવહરીતિ અત્થો.

ઇમેસં પન અવહારાનં એવં નાનત્તં વેદિતબ્બં – યો હિ કોચિ સસ્સામિકં ભણ્ડં રત્તિભાગે વા દિવસભાગે વા સન્ધિચ્છેદાદીનિ કત્વા અદિસ્સમાનો અવહરતિ, કૂટમાનકૂટકહાપણાદીહિ વા વઞ્ચેત્વા ગણ્હાતિ, તસ્સેવં ગણ્હતો અવહારો ''**થેય્યાવહારો**''તિ વેદિતબ્બો.

યો પન પરે પસય્હ બલસા અભિભુય્ય, અથ વા પન સન્તજ્જેત્વા ભયં દસ્સેત્વા તેસં સન્તકં ગણ્હાતિ, પન્થઘાત-ગામઘાતાદીનિ કરોન્તા દામરિકચોરા વિય કોધવસેન પરઘરવિલોપં કરોન્તા અત્તનો પત્તબલિતો ચ અધિકં બલક્કારેન ગણ્હન્તા રાજ-રાજમહામત્તાદયો વિય; તસ્સેવં ગણ્હતો અવહારો ''**પસય્હાવહારો**''તિ વેદિતબ્બો.

પરિકપ્પેત્વા ગણ્હતો પન અવહારો ''**પરિકપ્પાવહારો**''તિ વુચ્ચતિ, સો ભણ્ડપરિકપ્પ-ઓકાસપરિકપ્પવસેન દુવિધો . તત્રાયં **ભણ્ડપરિકપ્પો** – ઇધેકચ્ચો સાટકત્થિકો અન્તોગબ્ભં પવિસિત્વા ''સચે સાટકો ભવિસ્સતિ, ગણ્હિસ્સામિ; સચે સુત્તં, ન ગણ્હિસ્સામી''તિ પરિકપ્પેત્વા અન્ધકારે પસિબ્બકં ગણ્હાતિ, સાટકો ચે તત્ર હોતિ, ઉદ્ધારેયેવ પારાજિકં. સુત્તં ચે હોતિ, રક્ખતિ. બહિ નીહરિત્વા મુઞ્ચિત્વા ''સુત્ત''ન્તિ ઞત્વા પુન આહરિત્વા યથાઠાને ઠપેતિ, રક્ખતિયેવ. ''સુત્ત''ન્તિ ઞત્વાપિ ''યં લદ્ધં, તં ગહેતબ્બ''ન્તિ ગચ્છતિ, પદવારેન કારેતબ્બો. ભૂમિયં ઠપેત્વા ગણ્હાતિ, ઉદ્ધારે પારાજિકં. ''ચોરો, ચોરો''તિ સામિકેહિ પરિયુટ્ઠિતો છડ્ડેત્વા પલાયતિ, રક્ખતિ. સામિકા તં દિસ્વા ગણ્હન્તિ, ઇચ્ચેતં કુસલં. અઞ્ઞો ચે કોચિ ગણ્હાતિ, ભણ્ડદેય્યં. અથ નિવત્તેસુ સામિકેસુ સયમેવ તં દિસ્વા ''પગેવેતં મયા નીહટં, મમ દાનિ સન્તક''ન્તિ ગણ્હાતિ, રક્ખતિ; ભણ્ડદેય્યં પન હોતિ. ''સચે સુત્તં ભવિસ્સતિ, ગણ્હિસ્સામિ; સચે સાટકો, ન ગણ્હિસ્સામિ. સચે સપ્પિ ભવિસ્સતિ, ગણ્હિસ્સામિ; સચે તેલં, ન ગણ્હિસ્સામી''તિઆદિના નયેન પરિકપ્પેત્વા ગણ્હન્તસ્સાપિ એસેવ નયો.

મહાપચ્ચરિયાદીસુ પન ''સાટકત્થિકોપિ સાટકપસિબ્બકમેવ ગહેત્વા નિક્ખન્તો બહિ ઠત્વા મુઞ્ચિત્વા 'સાટકો અય'ન્તિ દિસ્વા ગચ્છન્તો પદુદ્ધારેનેવ કારેતબ્બો''તિ વુત્તં. એત્થ પન ''સચે સાટકો ભવિસ્સતિ, ગણ્હિસ્સામી''તિ પરિકપ્પિતત્તા પરિકપ્પો દિસ્સતિ, દિસ્વા હટત્તા પરિકપ્પાવહારો ન દિસ્સતિ. **મહાઅટ્ઠકથાયં** પન યં પરિકપ્પિતં તં અદિટ્ઠં પરિકપ્પિતભાવે ઠિતંયેવ ઉદ્ધરન્તસ્સ અવહારો વુત્તો, તસ્મા તત્થ પરિકપ્પાવહારો દિસ્સતિ. ''તં મઞ્ઞમાનો તં અવહરી''તિ પાળિયા ચ સમેતીતિ. તત્થ વ્વાયં ''સચે સાટકો ભવિસ્સતિ, ગણ્હિસ્સામી''તિઆદિના નયેન પવત્તો પરિકપ્પો, અયં ''ભણ્ડપરિકપ્પો'' નામ.

ઓકાસપરિકપ્પો પન એવં વેદિતબ્બો – ઇધેકચ્ચો લોલભિક્ખુ પરપરિવેણં વા કુલઘરં વા અરઞ્ઞે કમ્મન્તસાલં વા પવિસિત્વા તત્થ કથાસલ્લાપેન નિસિન્નો કિઞ્ચિ લોભનેય્યં પરિક્ખારં ઓલોકેતિ, ઓલોકેન્તો ચ પન દિસ્વા દ્વારપમુખહેટ્ઠાપાસાદપરિવેણદ્વારકોટ્ઠકરુક્ખમૂલાદિવસેન પરિચ્છેદં કત્વા ''સચે મં એત્થન્તરે પસ્સિસ્સન્તિ, દટ્ઠુકામતાય ગહેત્વા વિચરન્તો વિય એતેસંયેવ દસ્સામિ; નો ચે પસ્સિસ્સન્તિ, હરિસ્સામી''તિ પરિકપ્પેતિ. તસ્સ તં આદાય પરિકપ્પિતપરિચ્છેદં અતિક્કન્તમત્તે પારાજિકં. સચે ઉપચારસીમં પરિકપ્પેતિ, તદભિમુખોવ ગચ્છન્તો કમ્મટ્ઠાનાદીનિ મનસિ કરોન્તો વા અઞ્ઞવિહિતો વા અસતિયા ઉપચારસીમં અતિક્કમતિ,

ભણ્ડદેય્યં. અથાપિસ્સ તં ઠાનં પત્તસ્સ ચોરો વા હત્થી વા વાળમિગો વા મહામેઘો વા વુટ્ઠહતિ, સો ચ તમ્હા ઉપદ્દવા મુચ્ચિતુકમ્યતાય સહસા તં ઠાનં અતિક્કમતિ, ભણ્ડદેય્યમેવ. કેચિ પનેત્થ ''યસ્મા મૂલેવ થેય્યચિત્તેન ગહિતં, તસ્મા ન રક્ખતિ, અવહારોયેવા''તિ વદન્તિ. અયં તાવ **મહાઅટ્ઠકથા**નયો. **મહાપચ્ચરિયં** પન ''સચેપિ સો અન્તોપરિચ્છેદે હત્થિં વા અસ્સં વા અભિરુહિત્વા તં નેવ પાજેતિ, ન પાજાપેતિ; પરિચ્છેદે અતિક્કન્તેપિ પારાજિકં નત્થિ, ભણ્ડદેય્યમેવા''તિ વુત્તં. તત્ર ય્વાયં ''સચે મં એત્થન્તરે પસ્સિસ્સન્તિ, દટ્ઠુકામતાય ગહેત્વા વિચરન્તો વિય એતેસંયેવ દસ્સામી''તિ પવત્તો પરિકપ્પો, અયં ''ઓકાસપરિકપ્પો'' નામ.

એવમિમેસં દ્વિન્નમ્પિ પરિકપ્પાનં વસેન પરિકપ્પેત્વા ગણ્હતો અવહારો ''પરિકપ્પાવહારો''તિ વેદિતબ્બો.

પટિચ્છાદેત્વા પન અવહરણં **પટિચ્છન્નાવહારો**. સો એવં વેદિતબ્બો – યો ભિક્ખુ મનુસ્સાનં ઉય્યાનાદીસુ કીળન્તાનં વા પવિસન્તાનં વા ઓમુઞ્ચિત્વા ઠપિતં અલઙ્કારભણ્ડં દિસ્વા ''સચે ઓનમિત્વા ગહેસ્સામિ, 'કિં સમણો ગણ્હાતી'તિ મં જાનિત્વા વિહેઠેય્યુ''ન્તિ પંસુના વા પણ્ણેન વા પટિચ્છાદેતિ – ''પચ્છા ગણ્હિસ્સામી''તિ, તસ્સ એત્તાવતા ઉદ્ધારો નત્થીતિ ન તાવ અવહારો હોતિ. યદા પન તે મનુસ્સા અન્તોગામં પવિસિતુકામા તં ભણ્ડકં વિચિનન્તાપિ અપસ્સિત્વા ''ઇદાનિ અન્ધકારો, સ્વે જાનિસ્સામા''તિ સાલયા એવ ગતા હોન્તિ. અથસ્સ તં ઉદ્ધરતો ઉદ્ધારે પારાજિકં. ''પટિચ્છન્નકાલેયેવ તં મમ સન્તક''ન્તિ સકસઞ્ઞાય વા ''ગતા દાનિ તે, છડ્ડિતભણ્ડં ઇદ''ન્તિ પંસુકૂલસઞ્ઞાય વા ગણ્હન્તસ્સ પન ભણ્ડદેય્યં. તેસુ દુતિયદિવસે આગન્ત્વા વિચિનિત્વા અદિસ્વા ધુરનિક્ખેપં કત્વા ગતેસુપિ ગહિતં ભણ્ડદેય્યમેવ. કસ્મા? યસ્મા તસ્સ પયોગેન તેહિ ન દિટ્ઠં, યો પન તથારૂપં ભણ્ડં દિસ્વા યથાઠાને ઠિતંયેવ અપ્પટિચ્છાદેત્વા થેય્યચિત્તો પાદેન અક્કમિત્વા કદ્દમે વા વાલિકાય વા પવેસેતિ, તસ્સ પવેસિતમત્તેયેવ પારાજિકં.

કુસં સઙ્કામેત્વા પન અવહરણં ''**કુસાવહારો**''તિ વુચ્ચતિ. સોપિ એવં વેદિતબ્બો – યો ભિક્ખુ કુસં પાતેત્વા ચીવરે ભાજિયમાને અત્તનો કોટ્ઠાસસ્સ સમીપે ઠિતં અપ્પગ્ઘતરં વા મહગ્ઘતરં વા સમસમં વા અગ્ઘેન પરસ્સ કોટ્ઠાસં હરિતુકામો અત્તનો કોટ્ઠાસે પતિતં કુસદણ્ડકં પરસ્સ કોટ્ઠાસે પાતેતુકામો ઉદ્ધરતિ, રક્ખતિ તાવ. પરસ્સ કોટ્ઠાસે પાતેતિ, રક્ખતેવ. યદા પન તસ્મિં પતિતે પરસ્સ કોટ્ઠાસતો પરસ્સ કુસદણ્ડકં ઉદ્ધરતિ, ઉદ્ધટમત્તે પારાજિકો હોતિ. સચે પઠમતરં પરકોટ્ઠાસતો કુસદણ્ડકં ઉદ્ધરતિ અત્તનો કોટ્ઠાસે પાતેતુકામતાય ઉદ્ધારે રક્ખતિ , પાતને રક્ખતિ. અત્તનો કોટ્ઠાસતો પન અત્તનો કુસદણ્ડકં ઉદ્ધરતિ, ઉદ્ધારેયેવ રક્ખતિ. તં ઉદ્ધરિત્વા પરકોટ્ઠાસે પાતેન્તસ્સ હત્થતો મુત્તમત્તે પારાજિકં.

સચે પન દ્વીસુપિ કોટ્ઠાસેસુ પતિતદણ્ડકે અદસ્સનં ગમેતિ, તતો અવસેસભિક્ખૂસુ ગતેસુ ઇતરો '''મય્હં, ભન્તે, દણ્ડકો ન પઞ્ઞાયતી'તિ. 'મય્હમ્પિ, આવુસો, ન પઞ્ઞાયતી'તિ. 'કતમો પન, ભન્તે, મય્હં ભાગો'તિ? 'અયં તુય્હં ભાગો'''તિ અત્તનો ભાગં દસ્સેતિ, તસ્મિં વિવદિત્વા વા અવિવદિત્વા વા તં ગણ્હિત્વા ગતે ઇતરો તસ્સ ભાગં ઉદ્ધરતિ, ઉદ્ધારે પારાજિકં. સચેપિ તેન ''અહં મમ ભાગં તુય્હં ન દેમિ, ત્વં પન અત્તનો ભાગં ઞત્વા ગણ્હા''તિ વુત્તે ''નાયં મમા''તિ જાનન્તોપિ તસ્સેવ ભાગં ગણ્હાતિ, ઉદ્ધારે પારાજિકં. સચે પન ઇતરો ''અયં તુય્હં ભાગો, અયં મય્હં ભાગોતિ કિં ઇમિના વિવાદેના''તિ ચિન્તેત્વા ''મય્હં વા પત્તો હોતુ, તુમ્હાકં વા, યો વરભાગો તં તુમ્હે ગણ્હથા''તિ વદતિ, દિન્નકં નામ ગહિતં હોતિ, નત્થેત્થ અવહારો. સચેપિ સો વિવાદભીરુકો ભિક્ખુ ''યં તુય્હં રુચ્ચતિ, તં ગણ્હા''તિ વુત્તો અત્તનો પત્તં વરભાગં ઠપેત્વા લામકંયેવ ગહેત્વા ગચ્છતિ, તતો ઇતરસ્સ વિચિનિતાવસેસં ગણ્હન્તસ્સાપિ અવહારો નત્થેવાતિ.

અટ્ઠકથાસુપન વુત્તં – ''ઇમસ્મિં ઠાને કુસસઙ્કામનવસેન ચીવરભાજનીયમેવ એકં આગતં, ચતુન્નમ્પિ પન પચ્ચયાનં ઉપ્પત્તિઞ્ચ ભાજનીયઞ્ચ નીહરિત્વા દસ્સેતબ્બ''ન્તિ એવઞ્ચ વત્વા **ચીવરક્ખન્ધકે**''પટિગ્ગણ્હાતુ મે, ભન્તે, ભગવા સીવેય્યકં દુસ્સયુગં; ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ ગહપતિચીવરં અનુજાનાતૂ''તિ (મહાવ॰ ૩૩૭) ઇદં જીવકવત્થું આદિં કત્વા **ઉપ્પન્નચીવરકથા**, સેનાસનક્ખન્ધકે ''તેન ખો પન સમયેન રાજગહં દુબ્ભિક્ખં હોતિ, મનુસ્સા ન સક્કોન્તિ સઙ્ઘભત્તં કાતું, ઇચ્છન્તિ ઉદ્દેસભત્તં નિમન્તનં સલાકભત્તં પક્ખિકં ઉપોસથિકં પાટિપદિકં કાતુ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૩૨૫) ઇદં સુત્તમાદિં કત્વા **પિણ્ડપાતકથા**, સેનાસનક્ખન્ધકેયેવ ''તેન ખો પન સમયેન સત્તરસવગ્ગિયા ભિક્ખૂ અઞ્ઞતરં પચ્ચન્તિમં મહાવિહારં પટિસઙ્ખરોન્તિ – 'ઇધ મયં વસ્સં વસિસ્સામા'તિ. અદ્દસંસુ ખો છબ્બગ્ગિયા ભિક્ખૂ સત્તરસવગ્ગિયે ભિક્ખૂ વિહારં પટિસઙ્ખરોન્તે''તિ (ચૂળવ॰ ૩૧૬) ઇદં છબ્બગ્ગિયવત્થું આદિં કત્વા **આગતસેનાસનકથા**, તદવસાને ચ **સપ્પિઆદિભેસજ્જકથા** વિત્થારેન કથિતા. મયં પન તં સબ્બં આગતાગતટ્ઠાનેયેવ કથયિસ્સામ; એવં કથને કારણં પુબ્બે વુત્તમેવ.

કુસસઙ્કામનવત્થુકથા નિટ્ઠિતા.

૧૩૯. ઇતો પરં જન્તાઘરવત્થુ ઉત્તાનત્થમેવ.

૧૪૦. પઞ્ચસુ વિઘાસવત્થૂસુ તે ભિક્ખૂ અનુપસમ્પન્નેન કપ્પિયં કારાપેત્વા પરિભુઞ્જિંસુ. વિઘાસં પન ગણ્હન્તેન ખાદિતાવસેસં છડ્ડિતં ગહેતબ્બં. યદિ સક્કોતિ ખાદન્તે છડ્ડાપેત્વા ગણ્હિતું, એતમ્પિ વટ્ટતિ. અત્તગુત્તત્થાય પન પરાનુદ્દયતાય ચ ન ગહેતબ્બં.

૧૪૧. ઓદનખાદનીયપૂવઉચ્છુતિમ્બરૂસકભાજનીયવત્થૂસુ **અપરસ્સ ભાગં દેહી**તિ અસન્તં પુગ્ગલં આહ. **અમૂલકં અગ્ગહેસી**તિ સામિકેસુ દેન્તેસુ એવં અગ્ગહેસિ. **અનાપત્તિ ભિક્ખુ પારાજિકસ્સા**તિ સામિકેહિ દિન્નં અગ્ગહેસિ; તેનસ્સ અનાપત્તિ વુત્તા. **આપત્તિ સમ્પજાનમુસાવાદે પાચિત્તિયસ્સા**તિ યો પનાનેન સમ્પજાનમુસાવાદો વુત્તો, તસ્મિં પાચિત્તિયં આહ; પરતો તેકટુલયાગુવત્થુમ્હિ વિય. ગહણે પન અયં વિનિચ્છયો – સઙ્ઘસ્સ સન્તકં સમ્મતેન વા આણત્તેહિ વા આરામિકાદીહિ દિય્યમાનં, ગિહીનઞ્ચ સન્તકં સામિકેન વા આણત્તેન વા દિય્યમાનં ''અપરસ્સ ભાગં દેહી''તિ વત્વા ગણ્હતો ભણ્ડદેય્યં. અઞ્ઞેન દિય્યમાનં ગણ્હન્તો ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો. અસમ્મતેન વા અનાણત્તેન વા દિય્યમાને ''અપરમ્પિ ભાગં દેહી''તિ વત્વા વા કૂટવસ્સાનિ ગણેત્વા વા ગણ્હન્તો પત્તચતુક્કે વિય તસ્સુદ્ધારેયેવ ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો. ઇતરેહિ દિય્યમાનં એવં ગણ્હતો ભણ્ડદેય્યં. સામિકેન પન ''ઇમસ્સ દેહી''તિ દાપિતં વા સયં દિન્નં વા સુદિન્નન્તિ અયમેત્થ **સબ્બઅટ્ઠકથા**વિનિચ્છયતો સારો.

૧૪૨-૩. ઓદનિયઘરાદિવત્થૂસુ – **ઓદનિયઘરં** નામ વિક્કાયિકભત્તપચનઘરં. **સૂનઘરં** નામ વિક્કાયિકમંસપચનઘરં. **પૂવઘરં** નામ વિક્કાયિકખજ્જકપચનઘરં. સેસમેત્થ, પરિક્ખારવત્થૂસુ ચ પાકટમેવ.

૧૪૪. પીઠવત્થુસ્મિં – સો ભિક્ખુ પરિકપ્પેત્વા ''એતં ઠાનં સમ્પત્તં ગણ્હિસ્સામી''તિ સઙ્કામેસિ. તેનસ્સ સઙ્કામને અવહારો નત્થિ. સઙ્કામેત્વા પન પરિકપ્પિતોકાસતો ગહણે પારાજિકં વુત્તં. એવં હરન્તો ચ યદિ પીઠકે થેય્યચિત્તં નત્થિ, થવિકં અગ્ઘાપેત્વા કારેતબ્બો. અથ પીઠકેપિ અત્થિ, ઉભો અગ્ઘાપેત્વા કારેતબ્બોતિ. ભિસિઆદીનિ તીણિ વત્થૂનિ પાકટાનેવ.

૧૪૬. વિસ્સાસગ્ગાહાદીસુ તીસુ વત્થૂસુ ગહણે અનાપત્તિ, આહરાપેન્તેસુ ભણ્ડદેય્યં. પિણ્ડાય પવિટ્ઠસ્સ પટિવિસો અન્તોઉપચારસીમાયં ઠિતસ્સેવ ગહેતું વટ્ટતિ. યદિ પન દાયકા ''બહિઉપચારટ્ઠાનમ્પિ ભન્તે, ભાગં ગણ્હથ, આગન્ત્વા પરિભુઞ્જિસ્સન્તી''તિ વદન્તિ, એવં અન્તોગામટ્ઠાનમ્પિ ગહેતું વટ્ટતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવ.

૧૪૮-૯. સત્તસુ અમ્બચોરકાદિવત્થૂસુ પંસુકૂલસઞ્ઞાય ગહણે અનાપત્તિ, આહરાપેન્તેસુ ભણ્ડદેય્યં, થેય્યચિત્તેન પરિભોગે પારાજિકં. તત્રાયં વિનિચ્છયો – સામિકાપિ સાલયા, ચોરાપિ સાલયા, પંસુકૂલસઞ્ઞાય ખાદન્તસ્સ ભણ્ડદેય્યં, થેય્યચિત્તેન ગણ્હતો ઉદ્ધારેયેવ અવહારો, ભણ્ડં અગ્ઘાપેત્વા કારેતબ્બો. સામિકા સાલયા, ચોરા નિરાલયા, એસેવ નયો. સામિકા નિરાલયા, ચોરા સાલયા; ''પુન ગણ્હિસ્સામા''તિ કિસ્મિઞ્ચિદેવ ગહનટ્ઠાને ખિપિત્વા ગતા, એસેવ નયો. ઉભોપિ નિરાલયા, પંસુકૂલસઞ્ઞાય ખાદતો અનાપત્તિ, થેય્યચિત્તેન દુક્કટં.

સઙ્ઘસ્સ અમ્બાદીસુ પન સઙ્ઘારામે જાતં વા હોતુ, આનેત્વા દિન્નં વા પઞ્ચમાસકં વા અતિરેકપઞ્ચમાસકં વા અગ્ઘનકં અવહરન્તસ્સ પારાજિકં. પચ્ચન્તે ચોરુપદ્દવેન ગામેસુ વુટ્ઠહન્તેસુ ભિક્ખૂપિ વિહારે છડ્ડેત્વા ''પુન આવસન્તે જનપદે આગમિસ્સામા''તિ સઉસ્સાહાવ ગચ્છન્તિ. ભિક્ખૂ તાદિસં વિહારં પત્વા અમ્બપક્કાદીનિ ''છડ્ડિતકાની''તિ પંસુકૂલસઞ્ઞાય પરિભુઞ્જન્તિ, અનાપત્તિ; થેય્યચિત્તેન પરિભુઞ્જતો અવહારો હોતિ, ભણ્ડં અગ્ઘાપેત્વા કારેતબ્બો.

મહાપચ્ચરિયં પન **સઙ્ખેપટ્ઠકથાયઞ્ચ** અવિસેસેન વુત્તં – ''છડ્ડિતવિહારે પન ફલાફલં થેય્યચિત્તેન પરિભુઞ્જતો પારાજિકં. કસ્મા? આગતાનાગતાનં સન્તકત્તા''તિ. ગણસન્તકે પન પુગ્ગલિકે ચ સઉસ્સાહમત્તમેવ પમાણં. સચે પન તતો અમ્બપક્કાદિં કુલસઙ્ગહણત્થાય દેતિ, કુલદૂસકદુક્કટં. થેય્યચિત્તેન દેન્તો અગ્ઘેન કારેતબ્બો. સઙ્ઘિકેપિ એસેવ નયો. સેનાસનત્થાય નિયમિતં કુલસઙ્ગહણત્થાય દદતો દુક્કટં, ઇસ્સરવતાય થુલ્લચ્ચયં, થેય્યચિત્તેન પારાજિકં. નો ચે વત્થુ પહોતિ, અગ્ઘેન કારેતબ્બો. બહિ ઉપચારસીમાય નિસીદિત્વા ઇસ્સરવતાય પરિભુઞ્જતો ગીવા. ઘણ્ટિં પહરિત્વા કાલં ઘોસેત્વા ''મય્હં પાપુણાતી''તિ ખાદિતં સુખાદિતં. ઘણ્ટિં અપહરિત્વા કાલમેવ ઘોસેત્વા, ઘણ્ટિમેવ પહરિત્વા કાલં અઘોસેત્વા, ઘણ્ટિમ્પિ અપહરિત્વા કાલમ્પિ અઘોસેત્વા અઞ્ઞેસં નત્થિભાવં ઞત્વા ''મય્હં પાપુણાતી''તિ ખાદિતમ્પિ સુખાદિતમેવ. પુપ્ફારામવત્થુદ્વયં પાકટમેવ.

૧૫૦. વુત્તવાદકવત્થુત્તયે **વુત્તો વજ્જેમી**તિ તયા વુત્તો હુત્વા ''તવ વચનેન વદામી''તિ અત્થો. **અનાપત્તિ ભિક્ખુ પારાજિકસ્સા**તિ સામિકેહિ દિન્નત્તા અનાપત્તિ. **ન ચ, ભિક્ખવે, ''વુત્તો વજ્જેમી''તિ વત્તબ્બો**તિ ''અહં તયા વુત્તો હુત્વા તવ વચનેન વદામી''તિ એવં અઞ્ઞો ભિક્ખુ અઞ્ઞેન ભિક્ખુના ન વત્તબ્બોતિ અત્થો. પરિચ્છેદં પન કત્વા ''ઇત્થન્નામં તવ વચનેન ગણ્હિસ્સામી''તિ વત્તું વટ્ટતિ. **વુત્તો વજ્જેહી**તિ મયા વુત્તો હુત્વા મમ વચનેન વદેહીતિ અત્થો. સેસં વુત્તનયમેવ. ઇમેસુપિ ચ દ્વીસુ વત્થૂસુ પરિચ્છેદં કત્વા વત્તું વટ્ટતિ. એત્તાવતા હિ ઉપારમ્ભા મુત્તો હોતીતિ.

૧૫૧-૨. મણિવત્થુત્તયસ્સ મજ્ઝિમે વત્થુસ્મિં – **નાહં અકલ્લકો**તિ નાહં ગિલાનોતિ અત્થો. સેસં પાકટમેવ.

૧૫૩. સૂકરવત્થુદ્વયે – કિઞ્ચાપિ પઠમસ્સ ભિક્ખુનો છાતજ્ઝત્તં દિસ્વા કારુઞ્ઞેન મોચિતત્તા અનાપત્તિ. સામિકેસુ પન અસમ્પટિચ્છન્તેસુ ભણ્ડદેય્યં, તાવ મહન્તો વા મતસૂકરો આહરિત્વા દાતબ્બો, તદગ્ઘનકં વા ભણ્ડં. સચે પાસસામિકે કુહિઞ્ચિપિ ન પસ્સતિ, પાસસામન્તા તદગ્ઘનકં સાટકં વા કાસાવં વા થાલકં વા યથા તે આગતા પસ્સન્તિ, ઈદિસે ઠાને ઠપેત્વાવ ગન્તબ્બં, થેય્યચિત્તેન પન મોચેન્તસ્સ પારાજિકમેવ. એત્થ ચ કોચિ સૂકરો પાસં

પાદેન કઙ્ઢિત્વા છિન્નમત્તે પાસે ઠાનાચાવનધમ્મેન ઠાનેન ઠિતો હોતિ ચણ્ડસોતે બદ્ધનાવા વિય. કોચિ અત્તનો ધમ્મતાય ઠિતો, કોચિ નિપન્નો, કોચિ કૂટપાસેન બદ્ધો હોતિ. **કૂટપાસો** નામ યસ્સ અન્તે ધનુકં વા અઙ્કુસકો વા અઞ્ઞો વા કોચિ દણ્ડકો બદ્ધો હોતિ, યો તત્થ તત્થ રુક્ખાદીસુ લગ્ગિત્વા સૂકરસ્સ ગમનં નિવારેતિ. તત્ર પાસં કઙ્ઢિત્વા ઠિતસ્સ એકમેવ ઠાનં પાસબન્ધનં, સો હિ પાસે મુત્તમત્તે વા છિન્નમત્તે વા પલાયતિ. અત્તનો ધમ્મતાય ઠિતસ્સ બન્ધનઞ્ચ ચત્તારો ચ પાદાતિ પઞ્ચ ઠાનાનિ. નિપન્નસ્સ બન્ધનઞ્ચ સયનઞ્ચાતિ દ્વે ઠાનાનિ. કૂટપાસબદ્ધસ્સ યત્થ યત્થ ગચ્છતિ, તં તદેવ ઠાનં. તસ્મા તં તતો તતો મોચેન્તા દસપિ વીસતિપિ સતમ્પિ ભિક્ખૂ પારાજિકં આપજ્જન્તિ. તત્થ તત્થ આગતં દિસ્વા એકમેવ દાસં પલાપેન્તો વિય.

પુરિમાનં પન તિણ્ણં ચતુપ્પદકથાયં વુત્તનયેન ફન્દાપનઠાનાચાવનાનિ વેદિતબ્બાનિ. સુનખદટ્ઠં સૂકરં વિસ્સજ્જાપેન્તસ્સાપિ કારુઞ્ઞાધિપ્પાયેન ભણ્ડદેય્યં, થેય્યચિત્તેન પારાજિકં. પાસટ્ઠાનં પન સુનખસમીપં વા અસમ્પત્તં પટિપથં ગન્ત્વા પઠમમેવ પલાપેન્તસ્સ અવહારો નત્થિ. યોપિ બદ્ધસૂકરસ્સ ઘાસઞ્ચ પાનીયઞ્ચ દત્વા બલં ગાહાપેત્વા ઉક્કુટ્ઠિં કરોતિ – ''ઉત્રસ્તો પલાયિસ્સતી''તિ; સો ચે પલાયતિ, પારાજિકં. પાસં દુબ્બલં કત્વા ઉક્કુટ્ઠિસદ્દેન પલાપેન્તસ્સાપિ એસેવ નયો.

યો પન ઘાસઞ્ચ પાનીયઞ્ચ દત્વા ગચ્છતિ, ''બલં ગહેત્વા પલાયિસ્સતી''તિ; સો ચે પલાયતિ, ભણ્ડદેય્યં. પાસં દુબ્બલં કત્વા ગચ્છન્તસ્સાપિ એસેવ નયો. પાસસન્તિકે સત્થં વા અગ્ગિં વા ઠપેતિ ''છિન્ને વા દડ્ઢે વા પલાયિસ્સતી''તિ. સૂકરો પાસં ચાલેન્તો છિન્ને વા દડ્ઢે વા પલાયતિ, ભણ્ડદેય્યમેવ. પાસં યટ્ઠિયા સહ પાતેતિ, પચ્છા સૂકરો તં મદ્દન્તો ગચ્છતિ , ભણ્ડદેય્યં. સૂકરો અટ્ટહલપાસાણેહિ અક્કન્તો હોતિ, તં પલાપેતુકામસ્સ અટ્ટહલં કારુઞ્ઞેન ઉક્ખિપતો ભણ્ડદેય્યં, થેય્યચિત્તેન પારાજિકં. સચે ઉક્ખિત્તમત્તે અગન્ત્વા પચ્છા ગચ્છતિ, ભણ્ડદેય્યમેવ. ઉક્ખિપિત્વા ઠપિતં અટ્ટહલં પાતેતિ, પચ્છા સૂકરો તં મદ્દન્તો ગચ્છતિ, ભણ્ડદેય્યં. ઓપાતે પતિતસૂકરમ્પિ કારુઞ્ઞેન ઉદ્ધરતો ભણ્ડદેય્યં, થેય્યચિત્તેન પારાજિકં. ઓપાતં પૂરેત્વા નાસેતિ, પચ્છા સૂકરો તં મદ્દન્તો ગચ્છતિ, ભણ્ડદેય્યં. સૂલે વિદ્ધં કારુઞ્ઞેન ઉદ્ધરતિ, ભણ્ડદેય્યં, થેય્યચિત્તેન પારાજિકં. સૂલં ઉદ્ધરિત્વા છડ્ડેતિ, ભણ્ડદેય્યં.

વિહારભૂમિયં પન પાસે વા અટ્ટહલં વા ઓડ્ડેન્તા વારેતબ્બા – ''મિગરૂપાનં પટિસરણટ્ઠાનમેતં, મા ઇધ એવં કરોથા''તિ. સચે ''હરાપેથ, ભન્તે''તિ વદન્તિ, હરાપેતું વટ્ટતિ. અથ સયં હરન્તિ, સુન્દરમેવ. અથ નેવ હરન્તિ, ન હરિતું દેન્તિ, રક્ખં યાચિત્વા હરાપેતું વટ્ટતિ. મનુસ્સા સસ્સરક્ખણકાલે ખેત્તેસુ પાસે ચ અટ્ટહલપાસાણાદીનિ ચ કરોન્તિ – ''મંસં ખાદન્તા સસ્સાનિ રક્ખિસ્સામા''તિ. વીતિવત્તે સસ્સકાલે તેસુ અનાલયેસુ પક્કન્તેસુ તત્થ બદ્ધં વા પતિતં વા મોચેતું વટ્ટતીતિ.

મિગવત્થુદ્વયેપિ સૂકરવત્થૂસુ વુત્તસદિસોયેવ વિનિચ્છયો.

મચ્છવત્થુદ્વયેપિ એસેવ નયો. અયં પન વિસેસો – કુમીનમુખં વિવરિત્વા વા પચ્છાપુટકં મુઞ્ચિત્વા વા પસ્સેન છિદ્દં કત્વા વા કુમીનતો મચ્છે પોથેત્વા પલાપેન્તસ્સ પારાજિકં. ભત્તસિત્થાનિ દસ્સેત્વા એવં પલાપેન્તસ્સાપિ પારાજિકં. સહ કુમીનેન ઉદ્ધરતોપિ પારાજિકં. કેવલં કુમીનમુખં વિવરતિ, પચ્છાપુટકં મુઞ્ચતિ, છિદ્દં વા કરોતિ, મચ્છા પન અત્તનો ધમ્મતાય પલાયન્તિ, ભણ્ડદેય્યં. એવં કત્વા ભત્તસિત્થાનિ દસ્સેતિ, મચ્છા ગોચરત્થાય નિક્ખમિત્વા પલાયન્તિ, ભણ્ડદેય્યમેવ. મુખં અવિવરિત્વા પચ્છાપુટકં અમુઞ્ચિત્વા પસ્સેન છિદ્દં અકત્વા કેવલં

ભત્તસિત્થાનિ દસ્સેતિ, મચ્છા પન છાતજ્ઝત્તા સીસેન પહરિત્વા ઓકાસં કત્વા ગોચરત્થાય નિક્ખમિત્વા પલાયન્તિ, ભણ્ડદેય્યમેવ. તુચ્છકુમીનસ્સ મુખં વા વિવરતિ, પચ્છાપુટકં વા મુઞ્ચતિ, છિદ્દં વા કરોતિ, આગતાગતા મચ્છા દ્વારં પત્તા પુટકછિદ્દેહિ પલાયન્તિ, ભણ્ડદેય્યમેવ. તુચ્છકુમીનં ગહેત્વા ગુમ્બે ખિપતિ, ભણ્ડદેય્યમેવાતિ. યાને ભણ્ડં પીઠે થવિકાય સદિસં.

મંસપેસિવત્થુમ્હિ – સચે આકાસે ગણ્હાતિ, ગહિતટ્ઠાનમેવ ઠાનં. તં છહાકારેહિ પરિચ્છિન્દિત્વા ઠાનાચાવનં વેદિતબ્બં. સેસમેત્થ દારુગોપાલકરજકસાટકવત્થૂસુ ચ અમ્બચોરકાદિવત્થૂસુ વુત્તનયેન વિનિચ્છિનિતબ્બં.

૧૫૫. **કુમ્ભિવત્થુસ્મિં** – યો સપ્પિતેલાદીનિ અપાદગ્ઘનકાનિ ગહેત્વા ''ન પુન એવં કરિસ્સામી''તિ સંવરે ઠત્વા દુતિયદિવસાદીસુપિ પુન ચિત્તે ઉપ્પન્ને એવમેવ ધુરનિક્ખેપં કત્વા પરિભુઞ્જન્તો સબ્બમ્પિ તં પરિભુઞ્જતિ, નેવત્થિ પારાજિકં. દુક્કટં વા થુલ્લચ્ચયં વા આપજ્જતિ, ભણ્ડદેય્યં પન હોતિ. અયમ્પિ ભિક્ખુ એવમેવમકાસિ. તેન વુત્તં – ''અનાપત્તિ ભિક્ખુ પારાજિકસ્સા''તિ. ધુરનિક્ખેપં પન અકત્વા ''દિવસે દિવસે પરિભુઞ્જિસ્સામી''તિ થોકં થોકમ્પિ પરિભુઞ્જતો યસ્મિં દિવસે પાદગ્ઘનકં પૂરતિ, તસ્મિં પારાજિકં.

સંવિદાવહારવત્થૂનિ સંવિદાવહારે, મુટ્ઠિવત્થૂનિ ઓદનિયઘરાદિવત્થૂસુ દ્વે વિઘાસવત્થૂનિ અમ્બચોરકાદિવત્થૂસુ વુત્તવિનિચ્છયનયેન વેદિતબ્બાનિ. દ્વે તિણવત્થૂનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

૧૫૬. **અમ્બભાજાપના**દિવત્થૂસુ તે ભિક્ખૂ એકં ગામકાવાસં પરિચ્છિન્નભિક્ખુકં અગમંસુ. તત્થ ભિક્ખૂ ફલાફલં પરિભુઞ્જમાનાપિ તેસુ આગતેસુ ''થેરાનં ફલાનિ દેથા''તિ કપ્પિયકારકે ન અવોચું. અથ તે ભિક્ખૂ ''કિં સઙ્ઘિકં અમ્હાકં ન પાપુણાતી''તિ ઘણ્ટિં પહરિત્વા ભાજાપેત્વા તેસમ્પિ વસ્સગ્ગેન ભાગં દત્વા અત્તનાપિ પરિભુઞ્જિંસુ. તેન નેસં ભગવા ''**અનાપત્તિ, ભિક્ખવે, પરિભોગત્થાયા**''તિ આહ. તસ્મા ઇદાનિપિ યત્થ આવાસિકા આગન્તુકાનં ન દેન્તિ, ફલવારે ચ સમ્પત્તે અઞ્ઞેસં અત્થિભાવં દિસ્વા ચોરિકાય અત્તનાવ ખાદન્તિ, તત્થ આગન્તુકેહિ ઘણ્ટિં પહરિત્વા ભાજેત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ.

યત્થ પન આવાસિકા રુક્ખે રક્ખિત્વા ફલવારે સમ્પત્તે ભાજેત્વા ખાદન્તિ, ચતૂસુ પચ્ચયેસુ સમ્મા ઉપનેન્તિ, અનિસ્સરા તત્થ આગન્તુકા. યેપિ રુક્ખા ચીવરત્થાય નિયમેત્વા દિન્ના, તેસુપિ આગન્તુકા અનિસ્સરા. એસેવ નયો સેસપચ્ચયત્થાય નિયમેત્વા દિન્નેસુપિ.

યે પન તથા અનિયમિતા, આવાસિકા ચ તે રક્ખિત્વા ગોપેત્વા ચોરિકાય પરિભુઞ્જન્તિ, ન તેસુ આવાસિકાનં કતિકાય ઠાતબ્બં. યે ફલપરિભોગત્થાય દિન્ના, આવાસિકાપિ ને રક્ખિત્વા ગોપેત્વા સમ્મા ઉપનેન્તિ, તેસુયેવ તેસં કતિકાય ઠાતબ્બં. **મહાપચ્ચરિયં** પન વુત્તં – ''ચતુન્નં પચ્ચયાનં નિયમેત્વા દિન્નં થેય્યચિત્તેન પરિભુઞ્જન્તો ભણ્ડં અગ્ઘાપેત્વા કારેતબ્બો. પરિભોગવસેનેવ તં ભાજેત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ ભણ્ડદેય્યં. યં પનેત્થ સેનાસનત્થાય નિયમિતં, તં પરિભોગવસેનેવ ભાજેત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયઞ્ચ ભણ્ડદેય્યઞ્ચા''તિ.

ઓદિસ્સ ચીવરત્થાય દિન્નં ચીવરેયેવ ઉપનેતબ્બં. સચે દુબ્ભિક્ખં હોતિ, ભિક્ખૂ પિણ્ડપાતેન કિલમન્તિ, ચીવરં પન સુલભં, સઙ્ઘસુટ્ઠુતાય અપલોકનકમ્મં કત્વા પિણ્ડપાતેપિ ઉપનેતું વટ્ટતિ. સેનાસનેન ગિલાનપચ્ચયેન વા કિલમન્તેસુ સઙ્ઘસુટ્ઠુતાય અપલોકનકમ્મં કત્વા તદત્થાયપિ ઉપનેતું વટ્ટતિ. ઓદિસ્સ પિણ્ડપાતત્થાય ગિલાનપચ્ચયત્થાય ચ દિન્નેપિ એસેવ નયો. ઓદિસ્સ સેનાસનત્થાય દિન્નં પન ગરુભણ્ડં હોતિ, તં રક્ખિત્વા

ગોપેત્વા તદત્થમેવ ઉપનેતબ્બં. સચે પન દુબ્ભિક્ખં હોતિ, ભિક્ખૂ પિણ્ડપાતેન ન યાપેન્તિ. એત્થ રાજરોગચોરભયાદીહિ અઞ્ઞત્થ ગચ્છન્તાનં વિહારા પલુજ્જન્તિ, તાલનાળિકેરાદિકે વિનાસેન્તિ, સેનાસનપચ્ચયં પન નિસ્સાય યાપેતું સક્કા હોતિ. એવરૂપે કાલે સેનાસનં વિસ્સજ્જેત્વાપિ સેનાસનજગ્ગનત્થાય પરિભોગો ભગવતા અનુઞ્ઞાતો. તસ્મા એકં વા દ્વે વા વરસેનાસનાનિ ઠપેત્વા ઇતરાનિ લામકકોટિયા પિણ્ડપાતત્થાય વિસ્સજ્જેતું વટ્ટતિ. મૂલવત્થુચ્છેદં પન કત્વા ન ઉપનેતબ્બં .

યો પન આરામો ચતુપ્પચ્ચયત્થાય નિયમેત્વા દિન્નો, તત્થ અપલોકનકમ્મં ન કાતબ્બં. યેન પન પચ્ચયેન ઊનં, તદત્થં ઉપનેતું વટ્ટતિ. આરામો જગ્ગિતબ્બો, વેતનં દત્વાપિ જગ્ગાપેતું વટ્ટતિ. યે પન વેતનં લભિત્વા આરામેયેવ ગેહં કત્વા વસન્તા રક્ખન્તિ, તે ચે આગતાનં ભિક્ખૂનં નાળિકેરં વા તાલપક્કં વા દેન્તિ, યં તેસં સઙ્ઘેન અનુઞ્ઞાતં હોતિ – ‘‘દિવસે દિવસે એત્તકં નામ ખાદથા’’તિ તદેવ તે દાતું લભન્તિ; તતો ઉત્તરિ તેસં દદન્તાનમ્પિ ગહેતું ન વટ્ટતિ.

યો પન આરામં કેણિયા ગહેત્વા સઙ્ઘસ્સ ચતુપ્પચ્ચયત્થાય કપ્પિયભણ્ડમેવ દેતિ, અયં બહુકમ્પિ દાતું લભતિ. ચેતિયસ્સ પદીપત્થાય વા ખણ્ડફુલ્લપટિસઙ્ખરણત્થાય વા દિન્નો આરામોપિ પટિજગ્ગિતબ્બો; વેતનં દત્વાપિ જગ્ગાપેતબ્બો. વેતનઞ્ચ પનેત્થ ચેતિયસન્તકમ્પિ સઙ્ઘસન્તકમ્પિ દાતું વટ્ટતિ. એતમ્પિ આરામં વેતનેન તત્થેવ વસિત્વા રક્ખન્તાનઞ્ચ કેણિયા ગહેત્વા કપ્પિયભણ્ડદાયકાનઞ્ચ તત્થ જાતકફલદાનં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બન્તિ.

અમ્બપાલકાદિવત્થૂસુ – **અનાપત્તિ, ભિક્ખવે, ગોપકસ્સ દાને**તિ એત્થ કતરં પન ગોપકદાનં વટ્ટતિ, કતરં ન વટ્ટતીતિ? **મહાસુમત્થેરો** તાવ આહ – ‘‘યં ગોપકસ્સ પરિચ્છિન્દિત્વા દિન્નં હોતિ – ‘એત્તકં દિવસે દિવસે ગણ્હા’તિ તદેવ વટ્ટતિ; તતો ઉત્તરિ ન વટ્ટતી’’તિ. **મહાપદુમત્થેરો** પનાહ – ‘‘કિં ગોપકાનં પણ્ણં આરોપેત્વા નિમિત્તસઞ્ઞં વા કત્વા દિન્નં અત્થિ, એતેસં હત્થે વિસ્સટ્ઠકસ્સ એતે ઇસ્સરા, તસ્મા યં તે દેન્તિ તં બહુકમ્પિ વટ્ટતી’’તિ. **કુરુન્દટ્ઠકથાયં** પન વુત્તં – ‘‘મનુસ્સાનં આરામં વા અઞ્ઞં વા ફલાફલં દારકા રક્ખન્તિ, તેહિ દિન્નં વટ્ટતિ . આહરાપેત્વા પન ન ગહેતબ્બં. સઙ્ઘિકે પન ચેતિયસન્તકે ચ કેણિયા ગહેત્વા રક્ખન્તસ્સેવ દાનં વટ્ટતિ. વેતનેન રક્ખન્તસ્સ અત્તનો ભાગમત્તં વટ્ટતી’’તિ. **મહાપચ્ચરિયં** પન ‘‘યં ગિહીનં આરામરક્ખકા ભિક્ખૂનં દેન્તિ, એતં વટ્ટતિ. ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પન આરામગોપકા યં અત્તનો ભતિયા ખણ્ડેત્વા દેન્તિ, એતં વટ્ટતિ. યોપિ ઉપડ્ઢારામં વા કેચિદેવ રુક્ખે વા ભતિં લભિત્વા રક્ખતિ, તસ્સાપિ અત્તનો પત્તરુક્ખતોયેવ દાતું વટ્ટતિ. કેણિયા ગહેત્વા રક્ખન્તસ્સ પન સબ્બમ્પિ વટ્ટતી’’તિ વુત્તં. એતં પન સબ્બં બ્યઞ્જનતો નાનં, અત્થતો એકમેવ; તસ્મા અધિપ્પાયં ઞત્વા ગહેતબ્બં.

દારુવત્થુમ્હિ – **તાવકાલિકો અહં ભગવા**તિ તાવકાલિકચિત્તો અહં ભગવાતિ વત્તુકામેન વુત્તં, તાવકાલિકચિત્તોતિ ‘‘પુન આહરિત્વા દસ્સામી’’તિ એવંચિત્તો અહન્તિ વુત્તં હોતિ. ભગવા ‘‘**તાવકાલિકે અનાપત્તી**’’તિ આહ.

અયં પનેત્થ **પાળિમુત્તકવિનિચ્છયો** – સચે સઙ્ઘો સઙ્ઘિકં કમ્મં કારેતિ ઉપોસથાગારં વા ભોજનસાલં વા, તતો આપુચ્છિત્વા તાવકાલિકં હરિતબ્બં. યો પન સઙ્ઘિકો દબ્બસમ્ભારો અગુત્તો દેવે વસ્સન્તે તેમેતિ, આતપેન સુક્ખતિ, તં સબ્બમ્પિ આહરિત્વા અત્તનો આવાસે કાતું વટ્ટતિ. સઙ્ઘો આહરાપેન્તો અઞ્ઞેન વા દબ્બસમ્ભારેન

મૂલેન વા સઞ્ઞાપેતબ્બો. ન સક્કા ચે હોતિ સઞ્ઞાપેતું, ''સઙ્ઘિકેન, ભન્તે, કતં સઙ્ઘિકપરિભોગેન વળઞ્જથા''તિ વત્તબ્બં. સેનાસનસ્સ પન અયમેવ ભિક્ખુ ઇસ્સરો. સચેપિ પાસાણત્થમ્ભો વા રુક્ખત્થમ્ભો વા કવાટં વા વાતપાનં વા નપ્પહોતિ, સઙ્ઘિકં તાવકાલિકં આહરિત્વા પાકતિકં કાતું વટ્ટતિ. એસ નયો અઞ્ઞેસુપિ દબ્બસમ્ભારેસૂતિ.

ઉદકવત્થુસ્મિં – યદા ઉદકં દુલ્લભં હોતિ, યોજનતોપિ અડ્ઢયોજનતોપિ આહરીયતિ, એવરૂપે પરિગ્ગહિતઉદકે અવહારો. યતોપિ આહરિમતો વા પોક્ખરણીઆદીસુ ઠિતતો વા કેવલં યાગુભત્તં સમ્પાદેન્તિ, પાનીયપરિભોગઞ્ચ કરોન્તિ, ન અઞ્ઞં મહાપરિભોગં, તમ્પિ થેય્યચિત્તેન ગણ્હતો અવહારો. યતો પન એકં વા દ્વે વા ઘટે ગહેત્વા આસનં ધોવિતું, બોધિરુક્ખે સિઞ્ચિતું ઉદકપૂજં કાતું, રજનં પચિતું લબ્ભતિ, તત્થ સઙ્ઘસ્સ કતિકવસેનેવ પટિપજ્જિતબ્બં. અતિરેકં ગણ્હન્તો, મત્તિકાદીનિ વા થેય્યચિત્તેન પક્ખિપન્તો ભણ્ડં અગ્ઘાપેત્વા કારેતબ્બો.

સચે આવાસિકા કતિકવત્તં દળ્હં કરોન્તિ, અઞ્ઞેસં ભણ્ડકં ધોવિતું વા રજિતું વા ન દેન્તિ, અત્તના પન અઞ્ઞેસં અપસ્સન્તાનં ગહેત્વા સબ્બં કરોન્તિ, તેસં કતિકાય ન ઠાતબ્બં. યત્તકં તે ધોવન્તિ, તત્તકં ધોવિતબ્બં. સચે સઙ્ઘસ્સ દ્વે તિસ્સો પોક્ખરણિયો વા ઉદકસોણ્ડિયો વા હોન્તિ, કતિકા ચ કતા ''એત્થ ન્હાયિતબ્બં, ઇતો પાનીયં ગહેતબ્બં, ઇધ સબ્બપરિભોગો કાતબ્બો''તિ. કતિકવત્તેનેવ સબ્બં કાતબ્બં. યત્થ કતિકા નત્થિ, તત્થ સબ્બપરિભોગો વટ્ટતીતિ.

મત્તિકાવત્થુસ્મિં – યત્થ મત્તિકા દુલ્લભા હોતિ, નાનપ્પકારા વા વણ્ણમત્તિકા આહરિત્વા ઠપિતા, તત્થ થોકાપિ પઞ્ચમાસકં અગ્ઘતિ, તસ્મા પારાજિકં. સઙ્ઘિકે પન કમ્મે ચેતિયકમ્મે ચ નિટ્ઠિતે સઙ્ઘં આપુચ્છિત્વા વા તાવકાલિકં વા ગહેતું વટ્ટતિ. સુધાયપિ ચિત્તકમ્મવણ્ણેસુપિ એસેવ નયો.

તિણવત્થૂસુ – ઝાપિતતિણે ઠાનાચાવનસ્સ અભાવા દુક્કટં, ભણ્ડદેય્યં પન હોતિ. સઙ્ઘો તિણવત્થું જગ્ગિત્વા સઙ્ઘિકં આવાસં છાદેતિ, પુન કદાચિ જગ્ગિતું ન સક્કોતિ, અથઞ્ઞો એકો ભિક્ખુ વત્તસીસેન જગ્ગતિ, સઙ્ઘસ્સેવેતં. નો ચે જગ્ગતિ, સઙ્ઘેનેકો ભિક્ખુ વત્તબ્બો ''જગ્ગિત્વા દેહી''તિ. સો ચે ભાગં ઇચ્છતિ, ભાગં દત્વાપિ જગ્ગાપેતબ્બં. સચે ભાગં વડ્ઢેતિ, દાતબ્બમેવ. વડ્ઢેતિયેવ, ''ગચ્છ જગ્ગિત્વા સબ્બં ગહેત્વા અત્તનો સન્તકં સેનાસનં છાદેહી''તિ વત્તબ્બો. કસ્મા? નટ્ઠે અત્થો નત્થિ. દદન્તેહિ પન સવત્થુકં ન દાતબ્બં , ગરુભણ્ડં હોતિ; તિણમત્તં પન દાતબ્બં. તસ્મિં ચે જગ્ગિત્વા અત્તનો સેનાસનં છાદેન્તે પુન સઙ્ઘો જગ્ગિતું પહોતિ, ''ત્વં મા જગ્ગિ, સઙ્ઘો જગ્ગિસ્સતી''તિ વત્તબ્બોતિ.

મઞ્ચાદીનિ સત્ત વત્થૂનિ પાકટાનેવ. પાળિયં પન અનાગતમ્પિ પાસાણત્થમ્ભં વા રુક્ખત્થમ્ભં વા અઞ્ઞં વા કિઞ્ચિ પાદગ્ઘનકં હરન્તસ્સ પારાજિકમેવ. પધાનઘરાદીસુ છડ્ડિતપતિતાનં પરિવેણાદીનં કુટ્ટમ્પિ પાકારમ્પિ ભિન્દિત્વા ઇટ્ઠકાદીનિ અવહરન્તસ્સાપિ એસેવ નયો. કસ્મા? સઙ્ઘિકં નામ કદાચિ અજ્ઝાવસન્તિ, કદાચિ ન અજ્ઝાવસન્તિ. પચ્ચન્તે ચોરભયેન જનપદે વુટ્ઠહન્તે છડ્ડિતવિહારાદીસુ કિઞ્ચિ પરિક્ખારં હરન્તસ્સાપિ એસેવ નયો. યે પન તતો તાવકાલિકં હરન્તિ, પુન આવસિતેસુ ચ વિહારેસુ ભિક્ખૂ આહરાપેન્તિ, દાતબ્બં. સચેપિ તતો આહરિત્વા સેનાસનં કતં હોતિ, તં વા તદગ્ઘનકં વા દાતબ્બમેવ. ''પુન આવસિસ્સામા''તિ આલયં અચ્છિન્દિત્વા વુટ્ઠિતેસુ જનપદેસુ ગણસન્તકં વા પુગ્ગલિકં વા ગહિતં હોતિ; તે ચે અનુજાનન્તિ, પટિકમ્મેન કિચ્ચં નત્થિ. સઙ્ઘિકં પન ગરુભણ્ડં, તસ્મા પટિકમ્મં કત્તબ્બમેવ.

૧૫૭. વિહારપરિભોગવત્થુ ઉત્તાનત્થમેવ.

અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તાવકાલિકં હરિતુન્તિ એત્થ યો ભિક્ખુ સઙ્ઘિકં મઞ્ચં વા પીઠં વા તાવકાલિકં હરિત્વા અત્તનો ફાસુકટ્ઠાને એકમ્પિ દ્વેપિ માસે સઙ્ઘિકપરિભોગેન પરિભુઞ્જતિ, આગતાગતાનં વુડ્ઢતરાનં દેતિ, નપ્પટિબાહતિ , તસ્સ તસ્મિં નટ્ઠેપિ જિણ્ણેપિ ચોરાવહટેપિ ગીવા ન હોતિ. વસિત્વા પન ગચ્છન્તેન યથાઠાને ઠપેતબ્બં. યો પન પુગ્ગલિકપરિભોગેન પરિભુઞ્જતિ, આગતાગતાનં વુડ્ઢતરાનં ન દેતિ, તસ્મિં નટ્ઠે તસ્સ ગીવા હોતિ. અઞ્ઞં પન આવાસં હરિત્વા પરિભુઞ્જન્તેન સચે તત્થ વુડ્ઢતરો આગન્ત્વા વુટ્ઠાપેતિ, ''મયા ઇદં અસુકાવાસતો નામ આહટં, ગચ્છામિ, નં પાકતિકં કરોમી''તિ વત્તબ્બં. સચે સો ભિક્ખુ ''અહં પાકતિકં કરિસ્સામી''તિ વદતિ, તસ્સ ભારં કત્વાપિ ગન્તું વટ્ટતીતિ **સઙ્ખેપટ્ઠકથાયં** વુત્તં.

ચમ્પાવત્થુમ્હિ – **તેકટુલયાગૂ**તિ તિલતણ્ડુલમુગ્ગેહિ વા તિલતણ્ડુલમાસેહિ વા તિલતણ્ડુલકુલત્થેહિ વા તિલતણ્ડુલેહિ સદ્ધિં યંકિઞ્ચિ એકં અપરણ્ણં પક્ખિપિત્વા તીહિ કતા, એતં કિર ઇમેહિ તીહિ ચતુભાગઉદકસમ્ભિન્ને ખીરે સપ્પિમધુસક્કરાદીહિ યોજેત્વા કરોન્તિ.

રાજગહવત્થુમ્હિ – **મધુગોળકો**તિ અતિરસકપૂવો વુચ્ચતિ; ''મધુસીસક''ન્તિપિ વદન્તિ. સેસમેત્થ વત્થુદ્વયેપિ ઓદનભાજનીયવત્થુસ્મિં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

૧૫૮. અજ્જુકવત્થુસ્મિં – **એતદવોચા**તિ ગિલાનો હુત્વા અવોચ. **આયસ્મા ઉપાલિ આયસ્મતો અજ્જુકસ્સ પક્ખો**તિ ન અગતિગમનવસેન પક્ખો, અપિ ચ ખો અનાપત્તિસઞ્ઞિતાય લજ્જીઅનુગ્ગહેન વિનયાનુગ્ગહેન ચ થેરો પક્ખોતિ વેદિતબ્બો. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

૧૫૯. બારાણસીવત્થુસ્મિં – **ચોરેહિ ઉપદ્દુતન્તિ** ચોરેહિ વિલુત્તં. **ઇદ્ધિયા આનેત્વા પાસાદે ઠપેસી**તિ થેરો કિર તં કુલં સોકસલ્લસમપ્પિતં આવટ્ટન્તં વિવટ્ટન્તં દિસ્વા તસ્સ કુલસ્સ અનુકમ્પાય પસાદાનુરક્ખણત્થાય ધમ્માનુગ્ગહેન અત્તનો ઇદ્ધિયા ''તેસંયેવ પાસાદં દારકાનં સમીપે હોતૂ''તિ અધિટ્ઠાસિ. દારકા ''અમ્હાકં પાસાદો''તિ સઞ્જાનિત્વા અભિરુહિંસુ. તતો થેરો ઇદ્ધિં પટિસંહરિ, પાસાદોપિ સકટ્ઠાનેયેવ અટ્ઠાસિ. વોહારવસેન પન વુત્તં ''**તે દારકે ઇદ્ધિયા આનેત્વા પાસાદે ઠપેસી**''તિ. **ઇદ્ધિવિસયે**તિ ઈદિસાય અધિટ્ઠાનિદ્ધિયા અનાપત્તિ. વિકુબ્બનિદ્ધિ પન ન વટ્ટતિ.

૧૬૦-૧. અવસાને વત્થુદ્વયં ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

સમન્તપાસાદિકાય વિનયસંવણ્ણનાય

દુતિયપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તત્રાયં અનુસાસની –

દુતિયં અદુતિયેન, યં જિનેન પકાસિતં;
પરાજિતકિલેસેન, પારાજિકમિદં ઇધ.

સિક્ખાપદં સમં તેન, અઞ્ઞં કિઞ્ચિ ન વિજ્જતિ;
અનેકનયવોકિણ્ણં, ગમ્ભીરત્થવિનિચ્છયં.

તસ્મા વત્થુમ્હિ ઓતિણ્ણે, ભિક્ખુના વિનયઞ્ઞુના;
વિનયાનુગ્ગહેનેત્થ, કરોન્તેન વિનિચ્છયં.

પાળિં અટ્ઠકથઞ્ચેવ, સાધિપ્પાયમસેસતો;
ઓગય્હ અપ્પમત્તેન, કરણીયો વિનિચ્છયો.

આપત્તિદસ્સનુસ્સાહો, ન કત્તબ્બો કુદાચનં;
પસ્સિસ્સામિ અનાપત્તિ-મિતિ કયિરાથ માનસં.

પસ્સિત્વાપિ ચ આપત્તિં, અવત્વાવ પુનપ્પુનં;
વીમંસિત્વાથ વિઞ્ઞૂહિ, સંસન્દિત્વા ચ તં વદે.

કપ્પિયેપિ ચ વત્થુસ્મિં, ચિત્તસ્સ લહુવત્તિનો;
વસેન સામઞ્ઞગુણા, ચવન્તીધ પુથુજ્જના.

તસ્મા પરપરિક્ખારં, આસીવિસમિવોરગં;
અગ્ગિં વિય ચ સમ્પસ્સં, નામસેય્ય વિચક્ખણોતિ.

પારાજિકકણ્ડ-અટ્ઠકથાય

પઠમો ભાગો નિટ્ઠિતો.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

વિનયપિટકે

પારાજિકકણ્ડ-અટ્ઠકથા (દુતિયો ભાગો)

૩. તતિયપારાજિકં

તતિયં તીહિ સુદ્ધેન, યં બુદ્ધેન વિભાવિતં;
પારાજિકં તસ્સ દાનિ, પત્તો સંવણ્ણનાક્કમો.

યસ્મા તસ્મા સુવિઞ્ઞેય્યં, યં પુબ્બે ચ પકાસિતં;
તં વજ્જયિત્વા અસ્સાપિ, હોતિ સંવણ્ણના અયં.

પઠમપઞ્ઞત્તિનિદાનવણ્ણના

૧૬૨. તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા વેસાલિયં વિહરતિ મહાવને કૂટાગારસાલાયન્તિ એત્થ **વેસાલિય**ન્તિ એવંનામકે ઇત્થિલિઙ્ગવસેન પવત્તવોહારે નગરે. તઞ્હિ નગરં તિક્ખત્તું પાકારપરિક્ખેપવડ્ઢનેન વિસાલીભૂતત્તા ''વેસાલી''તિ વુચ્ચતિ. ઇદમ્પિ ચ નગરં સબ્બઞ્ઞુતપ્પત્તેયેવ સમ્માસમ્બુદ્ધે સબ્બાકારેન વેપુલ્લં પત્તન્તિ વેદિતબ્બં. એવં ગોચરગામં દસ્સેત્વા નિવાસટ્ઠાન માહ – ''**મહાવને કૂટાગારસાલાય**''ન્તિ. તત્થ **મહાવનં** નામ સયંજાતં અરોપિમં સપરિચ્છેદં મહન્તં વનં. કપિલવત્થુસામન્તા પન મહાવનં હિમવન્તેન સહ એકાબદ્ધં અપરિચ્છેદં હુત્વા મહાસમુદ્દં આહચ્ચ ઠિતં. ઇદં તાદિસં ન હોતિ, સપરિચ્છેદં મહન્તં વનન્તિ મહાવનં. **કૂટાગારસાલા** પન મહાવનં નિસ્સાય કતે આરામે કૂટાગારં અન્તો કત્વા હંસવટ્ટકચ્છદનેન કતા સબ્બાકારસમ્પન્ના બુદ્ધસ્સ ભગવતો ગન્ધકુટિ વેદિતબ્બા.

અનેકપરિયાયેન અસુભકથં કથેતીતિ અનેકેહિ કારણેહિ અસુભાકારસન્દસ્સનપ્પવત્તં કાયવિચ્છન્દનિયકથં કથેતિ. સેય્યથિદં – ''અત્થિ ઇમસ્મિં કાયે કેસા લોમા...પે॰ ... મુત્ત''ન્તિ. કિં વુત્તં હોતિ? ભિક્ખવે, ઇમસ્મિં બ્યામમત્તે કળેવરે સબ્બાકારેનપિ વિચિનન્તો ન કોચિ કિઞ્ચિ મુત્તં વા મણિં વા વેળુરિયં વા અગરું વા ચન્દનં વા કુઙ્કુમં વા કપ્પૂરં વા વાસચુણ્ણાદીનિ વા અણુમત્તમ્પિ સુચિભાવં પસ્સતિ. અથ ખો પરમદુગ્ગન્ધં જેગુચ્છં અસ્સિરીકદસ્સનં કેસલોમાદિનાનપ્પકારં અસુચિંયેવ પસ્સતિ. તસ્મા ન એત્થ છન્દો વા રાગો વા કરણીયો. યેપિ હિ ઉત્તમઙ્ગે સિરસ્મિં જાતા કેસા નામ, તેપિ અસુભા ચેવ અસુચિનો ચ પટિક્કૂલા ચ. સો ચ નેસં અસુભાસુચિપટિક્કૂલભાવો વણ્ણતોપિ સણ્ઠાનતોપિ ગન્ધતોપિ આસયતોપિ ઓકાસતોપીતિ પઞ્ચહિ કારણેહિ વેદિતબ્બો. એવં લોમાદીનન્તિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૮૨) વુત્તનયેન વેદિતબ્બો. ઇતિ ભગવા એકમેકસ્મિં કોટ્ઠાસે પઞ્ચપઞ્ચપ્પભેદેન અનેકપરિયાયેન અસુભકથં કથેતિ.

અસુભાય વણ્ણં ભાસતીતિ ઉદ્ધુમાતકાદિવસેન અસુભમાતિકં નિક્ખિપિત્વા પદભાજનીયેન તં વિભજન્તો વણ્ણેન્તો સંવણ્ણેન્તો અસુભાય વણ્ણં ભાસતિ. **અસુભભાવનાય વણ્ણં ભાસતી**તિ યા અયં કેસાદીસુ વા ઉદ્ધુમાતકાદીસુ વા અજ્ઝત્તબહિદ્ધાવત્થૂસુ અસુભાકારં ગહેત્વા પવત્તસ્સ ચિત્તસ્સ ભાવના વડ્ઢના ફાતિકમ્મં, તસ્સા અસુભભાવનાય આનિસંસં દસ્સેન્તો વણ્ણં ભાસતિ, ગુણં પરિકિત્તેતિ. સેય્યથિદં – ''અસુભભાવનાભિયુત્તો, ભિક્ખવે , ભિક્ખુ કેસાદીસુ વા વત્થૂસુ ઉદ્ધુમાતકાદીસુ વા પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહીનં પઞ્ચઙ્ગસમન્નાગતં તિવિધકલ્યાણં દસલક્ખણસમ્પન્નં પઠમં ઝાનં પટિલભતિ. સો તં પઠમજ્ઝાનસઙ્ખાતં ચિત્તમઞ્જૂસં નિસ્સાય વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા ઉત્તમત્થં અરહત્તં પાપુણાતી''તિ.

તત્રિમાનિ પઠમસ્સ ઝાનસ્સ દસ લક્ખણાનિ – પારિપન્થિકતો ચિત્તવિસુદ્ધિ, મજ્ઝિમસ્સ સમાધિનિમિત્તસ્સ પટિપત્તિ, તત્થ ચિત્તપક્ખન્દનં, વિસુદ્ધસ્સ ચિત્તસ્સ અજ્ઝુપેક્ખનં, સમથપ્પટિપન્નસ્સ અજ્ઝુપેક્ખનં, એકત્તુપટ્ઠાનસ્સ અજ્ઝુપેક્ખનં, તત્થ જાતાનં ધમ્માનં અનતિવત્તનટ્ઠેન સમ્પહંસના, ઇન્દ્રિયાનં એકરસટ્ઠેન તદુપગવીરિયવાહનટ્ઠેન આસેવનટ્ઠેન સમ્પહંસનાતિ.

તત્રાયં પાળિ – ''પઠમસ્સ ઝાનસ્સ કો આદિ, કિં મજ્ઝે, કિં પરિયોસાનં? પઠમસ્સ ઝાનસ્સ પટિપદાવિસુદ્ધિ આદિ, ઉપેક્ખાનુબ્રૂહના મજ્ઝે, સમ્પહંસના પરિયોસાનં. પઠમસ્સ ઝાનસ્સ પટિપદાવિસુદ્ધિ આદિ, આદિસ્સ કતિ લક્ખણાનિ? આદિસ્સ તીણિ લક્ખણાનિ – યો તસ્સ પરિપન્થો તતો ચિત્તં વિસુજ્ઝતિ, વિસુદ્ધત્તા ચિત્તં મજ્ઝિમં સમથનિમિત્તં પટિપજ્જતિ, પટિપન્નત્તા તત્થ ચિત્તં પક્ખન્દતિ. યઞ્ચ પરિપન્થતો ચિત્તં વિસુજ્ઝતિ, યઞ્ચ વિસુદ્ધત્તા ચિત્તં મજ્ઝિમં સમથનિમિત્તં પટિપજ્જતિ, યઞ્ચ પટિપન્નત્તા તત્થ ચિત્તં પક્ખન્દતિ. પઠમસ્સ ઝાનસ્સ

પટિપદાવિસુદ્ધિ આદિ, આદિસ્સ ઇમાનિ તીણિ લક્ખણાનિ. તેન વુચ્ચતિ – 'પઠમં ઝાનં આદિકલ્યાણઞ્ચેવ હોતિ તિલક્ખણસમ્પન્નઞ્ચ'.

''પઠમસ્સ ઝાનસ્સ ઉપેક્ખાનુબ્રૂહના મજ્ઝે, મજ્ઝસ્સ કતિ લક્ખણાનિ? મજ્ઝસ્સ તીણિ લક્ખણાનિ – વિસુદ્ધં ચિત્તં અજ્ઝુપેક્ખતિ, સમથપ્પટિપન્નં અજ્ઝુપેક્ખતિ, એકત્તુપટ્ઠાનં અજ્ઝુપેક્ખતિ. યઞ્ચ વિસુદ્ધં ચિત્તં અજ્ઝુપેક્ખતિ, યઞ્ચ સમથપ્પટિપન્નં અજ્ઝુપેક્ખતિ , યઞ્ચ એકત્તુપટ્ઠાનં અજ્ઝુપેક્ખતિ. પઠમસ્સ ઝાનસ્સ ઉપેક્ખાનુબ્રૂહના મજ્ઝે, મજ્ઝસ્સ ઇમાનિ તીણિ લક્ખણાનિ. તેન વુચ્ચતિ – 'પઠમં ઝાનં મજ્ઝેકલ્યાણઞ્ચેવ હોતિ તિલક્ખણસમ્પન્નઞ્ચ'.

''પઠમસ્સ ઝાનસ્સ સમ્પહંસના પરિયોસાનં, પરિયોસાનસ્સ કતિ લક્ખણાનિ? પરિયોસાનસ્સ ચત્તારિ લક્ખણાનિ – તત્થ જાતાનં ધમ્માનં અનતિવત્તનટ્ઠેન સમ્પહંસના, ઇન્દ્રિયાનં એકરસટ્ઠેન સમ્પહંસના, તદુપગવીરિયવાહનટ્ઠેન સમ્પહંસના, આસેવનટ્ઠેન સમ્પહંસના. પઠમસ્સ ઝાનસ્સ સમ્પહંસના પરિયોસાનં, પરિયોસાનસ્સ ઇમાનિ ચત્તારિ લક્ખણાનિ . તેન વુચ્ચતિ – 'પઠમં ઝાનં પરિયોસાનકલ્યાણઞ્ચેવ હોતિ ચતુલક્ખણસમ્પન્નઞ્ચ. ''એવં તિવિધત્તગતં ચિત્તં તિવિધકલ્યાણકં દસલક્ખણસમ્પન્નં વિતક્કસમ્પન્નઞ્ચેવ હોતિ વિચારસમ્પન્નઞ્ચ પીતિસમ્પન્નઞ્ચ સુખસમ્પન્નઞ્ચ ચિત્તસ્સ અધિટ્ઠાનસમ્પન્નઞ્ચ સદ્ધાસમ્પન્નઞ્ચ વીરિયસમ્પન્નઞ્ચ સતિસમ્પન્નઞ્ચ સમાધિસમ્પન્નઞ્ચ પઞ્ઞાસમ્પન્નઞ્ચા''તિ (પટિ॰ રો॰ ૧.૧૫૮).

આદિસ્સ આદિસ્સ અસુભસમાપત્તિયા વણ્ણં ભાસતીતિ ''એવમ્પિ ઇત્થમ્પી''તિ પુનપ્પુનં વવત્થાનં કત્વા આદિસન્તો અસુભસમાપત્તિયા વણ્ણં ભાસતિ, આનિસંસં કથેતિ, ગુણં પરિકિત્તેતિ. સેય્યથિદં – ''અસુભસઞ્ઞાપરિચિતેન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ચેતસા બહુલં વિહરતો મેથુનધમ્મસમાપત્તિયા ચિત્તં પટિલીયતિ પટિકુટતિ પટિવટ્ટતિ, ન સમ્પસારીયતિ, ઉપેક્ખા વા પાટિકુલ્યતા વા સણ્ઠાતિ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, કુક્કુટપત્તં વા ન્હારુદદ્દુલં વા અગ્ગિમ્હિ પક્ખિત્તં પટિલીયતિ પટિકુટતિ પટિવટ્ટતિ, ન સમ્પસારીયતિ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, અસુભસઞ્ઞાપરિચિતેન ભિક્ખુનો ચેતસા બહુલં વિહરતો મેથુનધમ્મસમાપત્તિયા ચિત્તં પટિલીયતિ પટિકુટતિ પટિવટ્ટતિ, ન સમ્પસારીયતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૭.૪૯).

ઇચ્છામહં, ભિક્ખવે, અદ્ધમાસં પટિસલ્લીયિતુન્તિ અહં ભિક્ખવે એકં અદ્ધમાસં પટિસલ્લીયિતું નિલીયિતું એકોવ હુત્વા વિહરિતું ઇચ્છામીતિ અત્થો. **નમ્હિ કેનચિ ઉપસઙ્કમિતબ્બો અઞ્ઞત્ર એકેન પિણ્ડપાતનીહારકેના**તિ યો અત્તના પયુત્તવાચં અકત્વા મમત્થાય સદ્ધેસુ કુલેસુ પટિયત્તં પિણ્ડપાતં નીહરિત્વા મય્હં ઉપનામેતિ, તં પિણ્ડપાતનીહારકં એકં ભિક્ખું ઠપેત્વા નમ્હિ અઞ્ઞેન કેનચિ ભિક્ખુના વા ગહટ્ઠેન વા ઉપસઙ્કમિતબ્બોતિ.

કસ્મા પન એવમાહાતિ? અતીતે કિર પઞ્ચસતા મિગલુદ્દકા મહતીહિ દણ્ડવાગુરાહિ અરઞ્ઞં પરિક્ખિપિત્વા હટ્ઠતુટ્ઠા એકતોયેવ યાવજીવં મિગપક્ખિઘાતકમ્મેન જીવિકં કપ્પેત્વા નિરયે ઉપપન્ના; તે તત્થ પચ્ચિત્વા પુબ્બે કતેન કેનચિદેવ કુસલકમ્મેન મનુસ્સેસુ ઉપપન્ના કલ્યાણૂપનિસ્સયવસેન સબ્બેપિ ભગવતો સન્તિકે પબ્બજ્જઞ્ચ ઉપસમ્પદઞ્ચ લભિંસુ; તેસં તતો મૂલાકુસલકમ્મતો અવિપક્કવિપાકા અપરાપરચેતના તસ્મિં અદ્ધમાસબ્ભન્તરે અત્તૂપક્કમેન ચ પરૂપક્કમેન ચ જીવતુપચ્છેદાય ઓકાસમકાસિ, તં ભગવા અદ્દસ. કમ્મવિપાકો નામ ન સક્કા કેનચિ પટિબાહિતું. તેસુ ચ ભિક્ખૂસુ પુથુજ્જનાપિ અત્થિ સોતાપન્નસકદાગામીઅનાગામીખીણાસવાપિ. તત્થ ખીણાસવા અપ્પટિસન્ધિકા, ઇતરે અરિયસાવકા નિયતગતિકા સુગતિપરાયણા, પુથુજ્જનાનં પન ગતિ અનિયતા. અથ ભગવા ચિન્તેસિ – ''ઇમે અત્તભાવે છન્દરાગેન મરણભયભીતા ન સક્ખિસ્સન્તિ ગતિં વિસોધેતું, હન્દ નેસં

છન્દરાગપ્પહાનાય અસુભકથં કથેમિ. તં સુત્વા અત્તભાવે વિગતચ્છન્દરાગતાય ગતિવિસોધનં કત્વા સગ્ગે પટિસન્ધિં ગણ્હિસ્સન્તિ. એવં નેસં મમ સન્તિકે પબ્બજ્જા સાત્થિકા ભવિસ્સતી''તિ.

તતો તેસં અનુગ્ગહાય અસુભકથં કથેસિ કમ્મટ્ઠાનસીસેન, નો મરણવણ્ણસંવણ્ણનાધિપ્પાયેન. કથેત્વા ચ પનસ્સ એતદહોસિ – ''સચે મં ઇમં અદ્ધમાસં ભિક્ખૂ પસ્સિસ્સન્તિ, 'અજ્જ એકો ભિક્ખુ મતો, અજ્જ દ્વે...પે॰... અજ્જ દસા'તિ આગન્ત્વા આગન્ત્વા આરોચેસ્સન્તિ. અયઞ્ચ કમ્મવિપાકો ન સક્કા મયા વા અઞ્ઞેન વા પટિબાહિતું. સ્વાહં તં સુત્વાપિ કિં કરિસ્સામિ? કિં મે અનત્થકેન અનયબ્યસનેન સુતેન? હન્દાહં ભિક્ખૂનં અદસ્સનં ઉપગચ્છામી''તિ. તસ્મા એવમાહ – ''ઇચ્છામહં, ભિક્ખવે, અદ્ધમાસં પતિસલ્લીયિતું; નમ્હિ કેનચિ ઉપસઙ્કમિતબ્બો અઞ્ઞત્ર એકેન પિણ્ડપાતનીહારકેના''તિ.

અપરે પનાહુ – ''પરૂપવાદવિવજ્જનત્થં એવં વત્વા પટિસલ્લીનો''તિ. પરે કિર ભગવન્તં ઉપવદિસ્સન્તિ – ''અયં 'સબ્બઞ્ઞૂ, અહં સદ્ધમ્મવરચક્કવત્તી'તિ પટિજાનમાનો અત્તનોપિ સાવકે અઞ્ઞમઞ્ઞં ઘાતેન્તે નિવારેતું ન સક્કોતિ. કિમઞ્ઞં સક્ખિસ્સતી''તિ? તત્થ પણ્ડિતા વક્ખન્તિ – ''ભગવા પટિસલ્લાનમનુયુત્તો નયિમં પવત્તિં જાનાતિ, કોચિસ્સ આરોચયિતાપિ નત્થિ, સચે જાનેય્ય અદ્ધા નિવારેય્યા''તિ. ઇદં પન ઇચ્છામત્તં, પઠમમેવેત્થ કારણં. **નાસ્સુધા**તિ એત્થ ''**અસ્સુધા**''તિ પદપૂરણમત્તે અવધારણત્થે વા નિપાતો; નેવ કોચિ ભગવન્તં ઉપસઙ્કમતીતિ અત્થો.

અનેકેહિ વણ્ણસણ્ઠાનાદીહિ કારણેહિ વોકારો અસ્સાતિ **અનેકાકારવોકારો**; અનેકાકારવોકિણ્ણો અનેકકારણસમ્મિસ્સોતિ વુત્તં હોતિ. કો સો? અસુભભાવનાનુયોગો, તં **અનેકાકારવોકારં અસુભભાવનાનુયોગં અનુયુત્તા વિહરન્તી**તિ યુત્તપયુત્તા વિહરન્તિ. **અટ્ટીયન્તી**તિ સકેન કાયેન અટ્ટા દુક્ખિતા હોન્તિ . **હરાયન્તી**તિ લજ્જન્તિ. **જિગુચ્છન્તી**તિ સઞ્જાતજિગુચ્છા હોન્તિ. **દહરો**તિ તરુણો. **યુવા**તિ યોબ્બનેન સમન્નાગતો. **મણ્ડનકજાતિકો**તિ મણ્ડનકપકતિકો. **સીસંન્હાતો**તિ સીસેન સદ્ધિં ન્હાતો. **દહરો યુવા**તિ ચેત્થ દહરવચનેન પઠમયોબ્બનભાવં દસ્સેતિ. પઠમયોબ્બને હિ સત્તા વિસેસેન મણ્ડનકજાતિકા હોન્તિ. સીસંન્હાતોતિ ઇમિના મણ્ડનાનુયોગકાલં. યુવાપિ હિ કિઞ્ચિ કમ્મં કત્વા સંકિલિટ્ઠસરીરો ન મણ્ડનાનુયુત્તો હોતિ; સીસંન્હાતો પન સો મણ્ડનમેવાનુયુઞ્જતિ. અહિકુણપાદીનિ દટ્ઠુમ્પિ ન ઇચ્છતિ. સો તસ્મિં ખણે અહિકુણપેન વા કુક્કુરકુણપેન વા મનુસ્સકુણપેન વા કણ્ઠે આસત્તેન કેનચિદેવ પચ્ચત્થિકેન આનેત્વા કણ્ઠે બદ્ધેન પટિમુક્કેન યથા અટ્ટીયેય્ય હરાયેય્ય જિગુચ્છેય્ય; એવમેવ તે ભિક્ખૂ સકેન કાયેન અટ્ટીયન્તા હરાયન્તા જિગુચ્છન્તા સો વિય પુરિસો તં કુણપં વિગતચ્છન્દરાગતાય અત્તનો કાયં પરિચ્ચજિતુકામા હુત્વા સત્થં આદાય અત્તનાપિ અત્તાનં જીવિતા વોરોપેન્તિ. ''ત્વં મં જીવિતા વોરોપેહિ; અહં ત''ન્તિ એવં અઞ્ઞમઞ્ઞમ્પિ જીવિતા વોરોપેન્તિ.

મિગલણ્ડિકમ્પિ સમણકુત્તકન્તિ મિગલણ્ડિકોતિ તસ્સ નામં; **સમણકુત્તકો**તિ સમણવેસધારકો. સો કિર સિખામત્તં ઠપેત્વા સીસં મુણ્ડેત્વા એકં કાસાવં નિવાસેત્વા એકં અંસે કત્વા વિહારંયેવ ઉપનિસ્સાય વિઘાસાદભાવેન જીવતિ. તમ્પિ મિગલણ્ડિકં સમણકુત્તકં ઉપસઙ્કમિત્વા એવં વદન્તિ. **સાધૂ**તિ આયાચનત્થે નિપાતો. **નો**તિ ઉપયોગબહુવચનં, સાધુ આવુસો અમ્હે જીવિતા વોરોપેહીતિ વુત્તં હોતિ. એત્થ ચ અરિયા નેવ પાણાતિપાતં કરિંસુ ન સમાદપેસું, ન સમનુઞ્ઞા અહેસું. પુથુજ્જના પન સબ્બમકંસુ. **લોહિતક**ન્તિ લોહિતમક્ખિતં. **યેન વગ્ગુમુદાનદી**તિ વગ્ગુમતા લોકસ્સ પુઞ્ઞસમ્મતા નદી. સોપિ કિર ''તં પાપં તત્થ પવાહેસ્સામી''તિ સઞ્ઞાય ગતો, નદિયા આનુભાવેન અપ્પમત્તકમ્પિ પાપં પહીનં નામ નત્થિ.

૧૬૩. **અહુદેવ કુક્કુચ્ચન્તિ** તેસુ કિર ભિક્ખૂસુ કેનચિપિ કાયવિકારો વા વચીવિકારો વા ન કતો, સબ્બે સતા સમ્પજાના દક્ખિણેન પસ્સેન નિપજ્જિંસુ. તં અનુસ્સરતો તસ્સ કુક્કુચ્ચં અહોસિયેવ. **અહુ વિપ્પટિસારો**તિ તસ્સેવ કુક્કુચ્ચસ્સ સભાવનિયમનત્થમેતં વુત્તં . વિપ્પટિસારકુક્કુચ્ચં અહોસિ, ન વિનયકુક્કુચ્ચન્તિ. **અલાભા વત મે**તિઆદિ કુક્કુચ્ચસ્સ પવત્તિઆકારદસ્સનત્થં વુત્તં. તત્થ **અલાભા વત મે**તિ આયતિં દાનિ મમ હિતસુખલાભા નામ નત્થીતિ અનુત્થુનાતિ. "**ન વત મે લાભા**"તિઇમિના પન તમેવત્થં દળ્હં કરોતિ. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો – સચેપિ કોચિ ''લાભા તે''તિ વદેય્ય, તં મિચ્છા, ન વત મે લાભાતિ. **દુલ્લદ્ધં વત મે**તિ કુસલાનુભાવેન લદ્ધમ્પિ ઇદં મનુસ્સત્તં દુલ્લદ્ધં વત મે. **ન વત મે સુલદ્ધન્તિ**ઇમિના પન તમેવત્થં દળ્હં કરોતિ. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો – સચેપિ કોચિ ''સુલદ્ધં તે''તિ વદેય્ય, તં મિચ્છા; ન વત મે સુલદ્ધન્તિ. **અપુઞ્ઞં પસુતન્તિ** અપુઞ્ઞં ઉપચિતં જનિતં વા. કસ્માતિ ચે? **યોહં ભિક્ખૂ…પે॰… વોરોપેસિન્તિ** . તસ્સત્થો – યો અહં સીલવન્તે તાય એવ સીલવન્તતાય કલ્યાણધમ્મે ઉત્તમધમ્મે સેટ્ઠધમ્મે ભિક્ખૂ જીવિતા વોરોપેસિન્તિ.

અઞ્ઞતરા મારકાયિકાતિ નામવસેન અપાકટા એકા ભુમ્મદેવતા મિચ્છાદિટ્ઠિકા મારપક્ખિકા મારસ્સનુવત્તિકા ''એવમયં મારધેય્યં મારવિસયં નાતિક્કમિસ્સતી''તિ ચિન્તેત્વા સબ્બાભરણવિભૂસિતા હુત્વા અત્તનો આનુભાવં દસ્સયમાના અભિજ્જમાને ઉદકે પથવીતલે ચઙ્કમમાના વિય આગન્ત્વા મિગલણ્ડિકં સમણકુત્તકં એતદવોચ. **સાધુ સાધૂ**તિ સમ્પહંસનત્થે નિપાતો; તસ્મા એવ દ્વિવચનં કતં. **અતિણ્ણે તારેસી**તિ સંસારતો અતિણ્ણે ઇમિના જીવિતાવોરોપનેન તારેસિ પરિમોચેસીતિ. અયં કિર એતિસ્સા દેવતાય બાલાય દુમ્મેધાય લદ્ધિ ''યે ન મતા, તે સંસારતો ન મુત્તા. યે મતા, તે મુત્તા''તિ. તસ્મા સંસારમોચકમિલક્ખા વિય એવંલદ્ધિકા હુત્વા તમ્પિ તત્થ નિયોજેન્તી એવમાહ. અથ ખો મિગલણ્ડિકો સમણકુત્તકો તાવ ભુસં ઉપ્પન્નવિપ્પટિસારોપિ તં દેવતાય આનુભાવં દિસ્વા ''અયં દેવતા એવમાહ – અદ્ધા ઇમિના અત્થેન એવમેવ ભવિતબ્બ''ન્તિ નિટ્ઠં ગન્ત્વા "**લાભા કિર મે**"તિઆદીનિ પરિકિત્તયન્તો. **વિહારેન વિહારં પરિવેણેન પરિવેણં ઉપસઙ્કમિત્વા એવં વદેતી**તિ તં તં વિહારઞ્ચ પરિવેણઞ્ચ ઉપસઙ્કમિત્વા દ્વારં વિવરિત્વા અન્તો પવિસિત્વા ભિક્ખૂ એવં વદતિ – ''કો અતિણ્ણો, કં તારેમી''તિ?

હોતિયેવ ભયન્તિ મરણં પટિચ્ચ ચિત્તુત્રાસો હોતિ. **હોતિ છમ્ભિતત્તન્તિ** હદયમંસં આદિં કત્વા તસ્મા સરીરચલનં હોતિ; અતિભયેન થદ્ધસરીરત્તન્તિપિ એકે, થમ્ભિતત્તઞ્હિ છમ્ભિતત્તન્તિ વુચ્ચતિ. **લોમહંસો**તિ ઉદ્ધંઠિતલોમતા, ખીણાસવા પન સત્તસુઞ્ઞતાય સુદિટ્ઠત્તા મરણકસત્તમેવ ન પસ્સન્તિ, તસ્મા તેસં સબ્બમ્પેતં નાહોસીતિ વેદિતબ્બં. **એકમ્પિ ભિક્ખું દ્વેપિ…પે॰… સટ્ઠિમ્પિ ભિક્ખૂ એકાહેન જીવિતા વોરોપેસી**તિ એવં ગણનવસેન સબ્બાનિપિ તાનિ પઞ્ચ ભિક્ખુસતાનિ જીવિતા વોરોપેસિ.

૧૬૪. **પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતો**તિ તેસં પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં જીવિતક્ખયપત્તભાવં ઞત્વા તતો એકીભાવતો વુટ્ઠિતો જાનન્તોપિ અજાનન્તો વિય કથાસમુટ્ઠાપનત્થં આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ. **કિં નુ ખો આનન્દ તનુભૂતો વિય ભિક્ખુસઙ્ઘો**તિ આનન્દ ઇતો પુબ્બે બહૂ ભિક્ખૂ એકતો ઉપટ્ઠાનં આગચ્છન્તિ, ઉદ્દેસં પરિપુચ્છં ગણ્હન્તિ સજ્ઝાયન્તિ, એકપજ્જોતો વિય આરામો દિસ્સતિ, ઇદાનિ પન અદ્ધમાસમત્તસ્સ અચ્ચયેન તનુભૂતો વિય તનુકો મન્દો અપ્પકો વિરળવિરળો વિય જાતો ભિક્ખુસઙ્ઘો. કિન્નુ ખો કારણં, કિં દિસાસુ પક્કન્તા ભિક્ખૂતિ?

અથાયસ્મા આનન્દો કમ્મવિપાકેન તેસં જીવિતક્ખયપ્પત્તિં અસલ્લક્ખેન્તો અસુભકમ્મટ્ઠાનાનુયોગપચ્ચયા પન સલ્લક્ખેન્તો "**તથા હિ પન ભન્તે ભગવા**"તિઆદિં વત્વા ભિક્ખૂનં અરહત્તપ્પત્તિયા અઞ્ઞં કમ્મટ્ઠાનં યાચન્તો "**સાધુ ભન્તે ભગવા**"તિઆદિમાહ. તસ્સત્થો – સાધુ ભન્તે ભગવા અઞ્ઞં કારણં આચિક્ખતુ, યેન ભિક્ખુસઙ્ઘો

અરહત્તે પતિટ્ઠહેય્ય; મહાસમુદ્દં ઓરોહણતિત્થાનિ વિય હિ અઞ્ઞાનિપિ દસાનુસ્સતિદસકસિણચતુધાતુવવત્થાનબ્રહ્મવિહારાનાપાનસતિપ્પભેદાનિ બહૂનિ નિબ્બાનોરોહણકમ્મટ્ઠાનાનિ સન્તિ. તેસુ ભગવા ભિક્ખૂ સમસ્સાસેત્વા અઞ્ઞતરં કમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખતૂતિ અધિપ્પાયો.

અથ ભગવા તથા કાતુકામો થેરં ઉય્યોજેન્તો "**તેનહાનન્દા**"તિઆદિમાહ. તત્થ **વેસાલિં ઉપનિસ્સાયા**તિ વેસાલિં ઉપનિસ્સાય સમન્તા ગાવુતેપિ અદ્ધયોજનેપિ યાવતિકા ભિક્ખૂ વિહરન્તિ , તે સબ્બે સન્નિપાતેહીતિ અત્થો. **તે સબ્બે ઉપટ્ઠાનસાલાયં સન્નિપાતેત્વા**તિ અત્તના ગન્તું યુત્તટ્ઠાનં સયં ગન્ત્વા અઞ્ઞત્થ દહરભિક્ખૂ પહિણિત્વા મુહુત્તેનેવ અનવસેસે ભિક્ખૂ ઉપટ્ઠાનસાલાયં સમૂહં કત્વા. **યસ્સ દાનિ ભન્તે ભગવા કાલં મઞ્ઞતી**તિ એત્થ અયમધિપ્પાયો – ભગવા ભિક્ખુસઙ્ઘો સન્નિપતિતો એસ કાલો ભિક્ખૂનં ધમ્મકથં કાતું, અનુસાસનિં દાતું, ઇદાનિ યસ્સ તુમ્હે કાલં જાનાથ, તં કત્તબ્બન્તિ.

આનાપાનસ્સતિસમાધિકથા

૧૬૫. અથ ખો ભગવા...પે॰... ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – **અયમ્પિ ખો ભિક્ખવે**તિ આમન્તેત્વા ચ પન ભિક્ખૂનં અરહત્તપ્પત્તિયા પુબ્બે આચિક્ખિતઅસુભકમ્મટ્ઠાનતો અઞ્ઞં પરિયાયં આચિક્ખન્તો "**આનાપાનસ્સતિસમાધી**"તિ આહ.

ઇદાનિ યસ્મા ભગવતા ભિક્ખૂનં સન્તપણીતકમ્મટ્ઠાનદસ્સનત્થમેવ અયં પાળિ વુત્તા, તસ્મા અપરિહાપેત્વા અત્થયોજનાક્કમં એત્થ વણ્ણનં કરિસ્સામિ. તત્ર "**અયમ્પિ ખો ભિક્ખવે**"તિ ઇમસ્સ તાવ પદસ્સ અયં યોજના – ભિક્ખવે ન કેવલં અસુભભાવનાયેવ કિલેસપ્પહાનાય સંવત્તતિ, અપિચ અયમ્પિ ખો આનાપાનસ્સતિસમાધિ... પે॰... વૂપસમેતીતિ.

અયં પનેત્થ અત્થવણ્ણના – **આનાપાનસ્સતી**તિ અસ્સાસપસ્સાસપરિગ્ગાહિકા સતિ. વુત્તઞ્હેતં **પટિસમ્ભિદાયં** –

> "**આન**ન્તિ અસ્સાસો, નો પસ્સાસો. **અપાન**ન્તિ પસ્સાસો, નો અસ્સાસો. અસ્સાસવસેન ઉપટ્ઠાનં **સતિ**, પસ્સાસવસેન ઉપટ્ઠાનં **સતિ**. યો અસ્સસતિ તસ્સુપટ્ઠાતિ, યો પસ્સસતિ તસ્સુપટ્ઠાતી"તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૬૦).

સમાધીતિ તાય આનાપાનપરિગ્ગાહિકાય સતિયા સદ્ધિં ઉપ્પન્ના ચિત્તેકગ્ગતા; સમાધિસીસેન ચાયં દેસના, ન સતિસીસેન. તસ્મા આનાપાનસ્સતિયા યુત્તો સમાધિ આનાપાનસ્સતિસમાધિ, આનાપાનસ્સતિયં વા સમાધિ આનાપાનસ્સતિસમાધીતિ એવમેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. **ભાવિતો**તિ ઉપ્પાદિતો વડ્ઢિતો ચ. **બહુલીકતો**તિ પુનપ્પુનં કતો. **સન્તો ચેવ પણીતો ચા**તિ સન્તો ચેવ પણીતો ચેવ, ઉભયત્થ એવસદ્દેન નિયમો વેદિતબ્બો. કિં વુત્તં હોતિ? અયઞ્હિ યથા અસુભકમ્મટ્ઠાનં કેવલં પટિવેધવસેન સન્તઞ્ચ પણીતઞ્ચ ઓળારિકારમ્મણત્તા પન પટિક્કૂલારમ્મણત્તા ચ આરમ્મણવસેન નેવ સન્તં ન પણીતં, ન એવં કેનચિ પરિયાયેન અસન્તો વા અપ્પણીતો વા, અપિચ ખો આરમ્મણસન્તતાયપિ સન્તો વૂપસન્તો નિબ્બુતો પટિવેધસઙ્ખાતઅઙ્ગસન્તતાયપિ આરમ્મણપ્પણીતતાયપિ પણીતો અતિત્તિકરો અઙ્ગપ્પણીતતાયપીતિ. તેન વુત્તં – ''સન્તો ચેવ પણીતો ચા''તિ.

અસેચનકો ચ સુખો ચ વિહારોતિ એત્થ પન નાસ્સ સેચનન્તિ અસેચનકો અનાસિત્તકો અબ્બોકિણ્ણો પાટેક્કો આવેણિકો, નત્થેત્થ પરિકમ્મેન વા ઉપચારેન વા સન્તતા આદિમનસિકારતો પભુતિ અત્તનો સભાવેનેવ સન્તો ચ પણીતો ચાતિ અત્થો. કેચિ પન **અસેચનકો**તિ અનાસિત્તકો ઓજવન્તો સભાવેનેવ મધુરોતિ વદન્તિ. એવમયં અસેચનકો ચ અપ્પિતપ્પિતક્ખણે કાયિકચેતસિકસુખપ્પટિલાભાય સંવત્તનતો સુખો ચ વિહારોતિ વેદિતબ્બો.

ઉપ્પન્નુપ્પન્નેતિ અવિક્ખમ્ભિતે અવિક્ખમ્ભિતે. **પાપકે**તિ લામકે. **અકુસલે ધમ્મે**તિ અકોસલ્લસમ્ભૂતે ધમ્મે. **ઠાનસો અન્તરધાપેતી**તિ ખણેનેવ અન્તરધાપેતિ વિક્ખમ્ભેતિ. **વૂપસમેતી**તિ સુટ્ઠુ ઉપસમેતિ, નિબ્બેધભાગિયત્તા વા અનુપુબ્બેન અરિયમગ્ગવુડ્ઢિપ્પત્તો સમુચ્છિન્દતિ પટિપ્પસ્સમ્ભેતીતિપિ અત્થો.

સેય્યથાપીતિ ઓપમ્મનિદસ્સનમેતં. **ગિમ્હાનં પચ્છિમે માસે**તિ આસાળ્હમાસે. **ઊહતં રજોજલ્લ**ન્તિ અટ્ઠમાસે વાતાતપસુક્ખાય ગોમહિંસાદિપાદપ્પહારસમ્ભિન્નાય પથવિયા ઉદ્ધં હતં ઊહતં આકાસે સમુટ્ઠિતં રજઞ્ચ રેણુઞ્ચ. **મહા અકાલમેઘો**તિ સબ્બં નભં અજ્ઝોત્થરિત્વા ઉટ્ઠિતો આસાળ્હજુણ્હપક્ખે સકલં અડ્ઢમાસં વસ્સનકમેઘો. સો હિ અસમ્પત્તે વસ્સકાલે ઉપ્પન્નત્તા અકાલમેઘોતિ ઇધાધિપ્પેતો. **ઠાનસો અન્તરધાપેતિ વૂપસમેતી**તિ ખણેનેવ અદસ્સનં નેતિ, પથવિયં સન્નિસીદાપેતિ. **એવમેવ ખો**તિ ઓપમ્મસમ્પટિપાદનમેતં. તતો પરં વુત્તનયમેવ.

ઇદાનિ **કથં ભાવિતો ચ ભિક્ખવે આનાપાનસ્સતિસમાધી**તિ એત્થ **કથ**ન્તિ આનાપાનસ્સતિસમાધિભાવનં નાનપ્પકારતો વિત્થારેતુકમ્યતાપુચ્છા. **ભાવિતો ચ ભિક્ખવે આનાપાનસ્સતિસમાધી**તિ નાનપ્પકારતો વિત્થારેતુકમ્યતાય પુટ્ઠધમ્મનિદસ્સનં . એસ નયો દુતિયપદેપિ. અયં પનેત્થ સઙ્ખેપત્થો – ભિક્ખવે કેનપકારેન કેનાકારેન કેન વિધિના ભાવિતો આનાપાનસ્સતિસમાધિ કેનપકારેન બહુલીકતો સન્તો ચેવ...પે॰... વૂપસમેતીતિ.

ઇદાનિ તમત્થં વિત્થારેન્તો ''**ઇધ ભિક્ખવે**''તિઆદિમાહ. તત્થ **ઇધ ભિક્ખવે ભિક્ખૂ**તિ ભિક્ખવે ઇમસ્મિં સાસને ભિક્ખુ. અયઞ્હેત્થ ઇધસદ્દો સબ્બપ્પકારઆનાપાનસ્સતિસમાધિનિબ્બત્તકસ્સ પુગ્ગલસ્સ સન્નિસ્સયભૂતસાસનપરિદીપનો અઞ્ઞસાસનસ્સ તથાભાવપટિસેધનો ચ. વુત્તઞ્હેતં – ''ઇધેવ, ભિક્ખવે, સમણો...પે॰... સુઞ્ઞા પરપ્પવાદા સમણેભિ અઞ્ઞેહી''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૩૯). તેન વુત્તં – ''ઇમસ્મિં સાસને ભિક્ખૂ''તિ.

અરઞ્ઞગતો વા...પે॰... સુઞ્ઞાગારગતો વાતિ ઇદમસ્સ આનાપાનસ્સતિસમાધિભાવનાનુરૂપસેનાસનપરિગ્ગહપરિદીપનં. ઇમસ્સ હિ ભિક્ખુનો દીઘરત્તં રૂપાદીસુ આરમ્મણેસુ અનુવિસટં ચિત્તં આનાપાનસ્સતિસમાધિઆરમ્મણં અભિરુહિતું ન ઇચ્છતિ. કૂટગોણયુત્તરથો વિય ઉપ્પથમેવ ધાવતિ. તસ્મા સેય્યથાપિ નામ ગોપો કૂટધેનુયા સબ્બં ખીરં પિવિત્વા વડ્ઢિતં કૂટવચ્છં દમેતુકામો ધેનુતો અપનેત્વા એકમન્તે મહન્તં થમ્ભં નિખણિત્વા તત્થ યોત્તેન બન્ધેય્ય. અથસ્સ સો વચ્છો ઇતો ચિતો ચ વિપ્ફન્દિત્વા પલાયિતું અસક્કોન્તો તમેવ થમ્ભં ઉપનિસીદેય્ય વા ઉપનિપજ્જેય્ય વા; એવમેવ ઇમિનાપિ ભિક્ખુના દીઘરત્તં રૂપારમ્મણાદિરસપાનવડ્ઢિતં દુટ્ઠચિત્તં દમેતુકામેન રૂપાદિઆરમ્મણતો અપનેત્વા અરઞ્ઞં વા...પે॰... સુઞ્ઞાગારં વા પવેસેત્વા તત્થ અસ્સાસપસ્સાસથમ્ભે સતિયોત્તેન બન્ધિતબ્બં. એવમસ્સ તં ચિત્તં ઇતો ચિતો ચ વિપ્ફન્દિત્વાપિ પુબ્બે આચિણ્ણારમ્મણં અલભમાનં સતિયોત્તં છિન્દિત્વા પલાયિતું અસક્કોન્તં તમેવારમ્મણં ઉપચારપ્પનાવસેન ઉપનિસીદતિ ચેવ ઉપનિપજ્જતિ ચ. તેનાહુ પોરાણા –

''યથા થમ્ભે નિબન્ધેય્ય, વચ્છં દમ્મં નરો ઇધ;

બન્ધેય્યેવં સકં ચિત્તં, સતિયારમ્મણે દળ્હ’’ન્તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૨૧૭; દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૭૪; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૦૭; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧.૧૬૩);

એવમસ્સેતં સેનાસનં ભાવનાનુરૂપં હોતિ. તેન વુત્તં – ‘‘ઇદમસ્સ આનાપાનસ્સતિસમાધિભાવનાનુરૂપસેનાસનપરિગ્ગહપરિદીપન’’ન્તિ.

અથ વા યસ્મા ઇદં કમ્મટ્ઠાનપ્પભેદે મુદ્ધભૂતં સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધબુદ્ધસાવકાનં વિસેસાધિગમદિટ્ઠધમ્મસુખવિહારપદટ્ઠાનં આનાપાનસ્સતિકમ્મટ્ઠાનં ઇત્થિપુરિસહત્થિઅસ્સાદિસદ્દસમાકુલં ગામન્તં અપરિચ્ચજિત્વા ન સુકરં સમ્પાદેતું, સદ્દકણ્ટકત્તા ઝાનસ્સ. અગામકે પન અરઞ્ઞે સુકરં યોગાવચરેન ઇદં કમ્મટ્ઠાનં પરિગ્ગહેત્વા આનાપાનચતુત્થજ્ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા તદેવ ચ પાદકં કત્વા સઙ્ખારે સમ્મસિત્વા અગ્ગફલં અરહત્તં સમ્પાપુણિતું, તસ્માસ્સ અનુરૂપંસેનાસનં દસ્સેન્તો ભગવા ‘‘અરઞ્ઞગતો વા’’તિઆદિમાહ.

વત્થુવિજ્જાચરિયો વિય હિ ભગવા, સો યથા વત્થુવિજ્જાચરિયો નગરભૂમિં પસ્સિત્વા સુટ્ઠુ ઉપપરિક્ખિત્વા ‘‘એત્થ નગરં માપેથા’’તિ ઉપદિસતિ, સોત્થિના ચ નગરે નિટ્ઠિતે રાજકુલતો મહાસક્કારં લભતિ; એવમેવ યોગાવચરસ્સ અનુરૂપસેનાસનં ઉપપરિક્ખિત્વા એત્થ કમ્મટ્ઠાનં અનુયુઞ્જિતબ્બન્તિ ઉપદિસતિ. તતો તત્થ કમ્મટ્ઠાનં અનુયુત્તેન યોગિના કમેન અરહત્તે પત્તે ‘‘સમ્માસમ્બુદ્ધો વત સો ભગવા’’તિ મહન્તં સક્કારં લભતિ. અયં પન ભિક્ખુ ‘‘દીપિસદિસો’’તિ વુચ્ચતિ. યથા હિ મહાદીપિરાજા અરઞ્ઞે તિણગહનં વા વનગહનં વા પબ્બતગહનં વા નિસ્સાય નિલીયિત્વા વનમહિંસગોકણ્ણસૂકરાદયો મિગે ગણ્હાતિ; એવમેવાયં અરઞ્ઞાદીસુ કમ્મટ્ઠાનં અનુયુઞ્જન્તો ભિક્ખુ યથાક્કમેન સોતાપત્તિસકદાગામિઅનાગામિઅરહત્તમગ્ગે ચેવ અરિયફલઞ્ચ ગણ્હાતીતિ વેદિતબ્બો. તેનાહુ પોરાણા –

‘‘યથાપિ દીપિકો નામ, નિલીયિત્વા ગણ્હતી મિગે;
તથેવાયં બુદ્ધપુત્તો, યુત્તયોગો વિપસ્સકો;
અરઞ્ઞં પવિસિત્વાન, ગણ્હાતિ ફલમુત્તમ’’ન્તિ. (મિ॰ પ॰ ૬.૧.૫);

તેનસ્સ પરક્કમજવયોગ્ગભૂમિં અરઞ્ઞસેનાસનં દસ્સેન્તો ભગવા ‘‘અરઞ્ઞગતો વા’’તિઆદિમાહ.

તત્થ **અરઞ્ઞગતો વા**તિ અરઞ્ઞન્તિ ‘‘નિક્ખમિત્વા બહિ ઇન્દખીલા સબ્બમેતં અરઞ્ઞ’’ન્તિ (વિભ॰ ૫૨૯) ચ ‘‘આરઞ્ઞકં નામ સેનાસનં પઞ્ચધનુસતિકં પચ્છિમ’’ન્તિ (પારા॰ ૬૫૩) ચ એવં વુત્તલક્ખણેસુ અરઞ્ઞેસુ અનુરૂપં યંકિઞ્ચિ પવિવેકસુખં અરઞ્ઞં ગતો. **રુક્ખમૂલગતો વા**તિ રુક્ખસમીપં ગતો. **સુઞ્ઞાગારગતો વા**તિ સુઞ્ઞં વિવિત્તોકાસં ગતો. એત્થ ચ ઠપેત્વા અરઞ્ઞઞ્ચ રુક્ખમૂલઞ્ચ અવસેસસત્તવિધસેનાસનગતોપિ સુઞ્ઞાગારગતોતિ વત્તું વટ્ટતિ. એવમસ્સ ઉતુત્તયાનુકૂલં ધાતુચરિયાનુકૂલઞ્ચ આનાપાનસ્સતિભાવનાનુરૂપં સેનાસનં ઉપદિસિત્વા અલીનાનુદ્ધચ્ચપક્ખિકં સન્તમિરિયાપથં ઉપદિસન્તો ‘‘**નિસીદતી**’’તિ આહ. અથસ્સ નિસજ્જાય દળ્હભાવં અસ્સાસપસ્સાસાનં પવત્તનસુખતં આરમ્મણપરિગ્ગહૂપાયઞ્ચ દસ્સેન્તો ‘‘**પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા**’’તિઆદિમાહ.

તત્થ **પલ્લઙ્ક**ન્તિ સમન્તતો ઊરુબદ્ધાસનં. **આભુજિત્વા**તિ આબન્ધિત્વા. **ઉજું કાયં પણિધાયા**તિ ઉપરિમં સરીરં ઉજુકં ઠપેત્વા, અટ્ઠારસ પિટ્ઠિકણ્ટકે કોટિયા કોટિં પટિપાદેત્વા. એવઞ્હિ નિસિન્નસ્સ ચમ્મમંસન્હારૂનિ ન પણમન્તિ.

અથસ્સ યા તેસં પણમનપ્પચ્ચયા ખણે ખણે વેદના ઉપ્પજ્જેય્યું, તા ન ઉપ્પજ્જન્તિ. તાસુ અનુપ્પજ્જમાનાસુ ચિત્તં એકગ્ગં હોતિ. કમ્મટ્ઠાનં ન પરિપતતિ. વુદ્ધિં ફાતિં ઉપગચ્છતિ.

પરિમુખં સતિં ઉપટ્ઠપેત્વાતિ કમ્મટ્ઠાનાભિમુખં સતિં ઠપયિત્વા. અથ વા "**પરી**"તિ પરિગ્ગહટ્ઠો; "**મુખ**"ન્તિ નિય્યાનટ્ઠો; "**સતી**"તિ ઉપટ્ઠાનટ્ઠો; તેન વુચ્ચતિ – ''પરિમુખં સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા''તિ. એવં **પટિસમ્ભિદાયં** (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૬૪-૧૬૫) વુત્તનયેનપેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. તત્રાયં સઙ્ખેપો – ''પરિગ્ગહિતનિય્યાનં સતિં કત્વા''તિ. **સો સતોવ અસ્સસતી**તિ સો ભિક્ખુ એવં નિસીદિત્વા એવઞ્ચ સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા તં સતિં અવિજહન્તો સતોએવ અસ્સસતિ, સતો પસ્સસતિ, સતોકારી હોતીતિ વુત્તં હોતિ.

ઇદાનિ યેહાકારેહિ સતોકારી હોતિ, તે દસ્સેન્તો "**દીઘં વા અસ્સસન્તો**"તિઆદિમાહ. વુત્તઞ્હેતં **પટિસમ્ભિદાયં** – ''સો સતોવ અસ્સસતિ, સતો પસ્સસતી''તિ એતસ્સેવ વિભઙ્ગે –

> ''બાત્તિંસાય આકારેહિ સતોકારી હોતિ. દીઘં અસ્સાસવસેન ચિત્તસ્સ એકગ્ગતં અવિક્ખેપં પજાનતો સતિ ઉપટ્ઠિતા હોતિ. તાય સતિયા તેન ઞાણેન સતોકારી હોતિ. દીઘં પસ્સાસવસેન...પે॰... પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સી અસ્સાસવસેન પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સી પસ્સાસવસેન ચિત્તસ્સ એકગ્ગતં અવિક્ખેપં પજાનતો સતિ ઉપટ્ઠિતા હોતિ. તાય સતિયા તેન ઞાણેન સતોકારી હોતી''તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૬૫).

તત્થ **દીઘં વા અસ્સસન્તો**તિ દીઘં વા અસ્સાસં પવત્તેન્તો. "**અસ્સાસો**"તિ બહિ નિક્ખમનવાતો. "**પસ્સાસો**"તિ અન્તો પવિસનવાતો. સુત્તન્તટ્ઠકથાસુ પન ઉપ્પટિપાટિયા આગતં.

તત્થ સબ્બેસમ્પિ ગબ્ભસેય્યકાનં માતુકુચ્છિતો નિક્ખમનકાલે પઠમં અબ્ભન્તરવાતો બહિ નિક્ખમતિ. પચ્છા બાહિરવાતો સુખુમં રજં ગહેત્વા અબ્ભન્તરં પવિસન્તો તાલું આહચ્ચ નિબ્બાયતિ. એવં તાવ અસ્સાસપસ્સાસા વેદિતબ્બા. યા પન તેસં દીઘરસ્સતા, સા અદ્ધાનવસેન વેદિતબ્બા. યથા હિ ઓકાસદ્ધાનં ફરિત્વા ઠિતં ઉદકં વા વાલિકા વા ''દીઘમુદકં દીઘા વાલિકા, રસ્સમુદકં રસ્સા વાલિકા''તિ વુચ્ચતિ. એવં ચુણ્ણવિચુણ્ણાપિ અસ્સાસપસ્સાસા હત્થિસરીરે અહિસરીરે ચ તેસં અત્તભાવસઙ્ખાતં દીઘં અદ્ધાનં સણિકં પૂરેત્વા સણિકમેવ નિક્ખમન્તિ, તસ્મા ''દીઘા''તિ વુચ્ચન્તિ. સુનખસસાદીનં અત્તભાવસઙ્ખાતં રસ્સં અદ્ધાનં સીઘં પૂરેત્વા સીઘમેવ નિક્ખમન્તિ, તસ્મા ''રસ્સા''તિ વુચ્ચન્તિ. મનુસ્સેસુ પન કેચિ હત્થિઅહિઆદયો વિય કાલદ્ધાનવસેન દીઘં અસ્સસન્તિ ચ પસ્સસન્તિ ચ. કેચિ સુનખસસાદયો વિય રસ્સં. તસ્મા તેસં કાલવસેન દીઘમદ્ધાનં નિક્ખમન્તા ચ પવિસન્તા ચ તે દીઘા. ઇત્તરમદ્ધાનં નિક્ખમન્તા ચ પવિસન્તા ચ ''રસ્સા''તિ વેદિતબ્બા. તત્રાયં ભિક્ખુ નવહાકારેહિ દીઘં અસ્સસન્તો ચ પસ્સસન્તો ચ ''દીઘં અસ્સસામિ પસ્સસામી''તિ પજાનાતિ. એવં પજાનતો ચસ્સ એકેનાકારેન કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનભાવના સમ્પજ્જતીતિ વેદિતબ્બા. યથાહ **પટિસમ્ભિદાયં** –

> ''કથં દીઘં અસ્સસન્તો 'દીઘં અસ્સસામી'તિ પજાનાતિ, દીઘં પસ્સસન્તો 'દીઘં પસ્સસામી'તિ પજાનાતિ? દીઘં અસ્સાસં અદ્ધાનસઙ્ખાતે અસ્સસતિ, દીઘં પસ્સાસં અદ્ધાનસઙ્ખાતે પસ્સસતિ, દીઘં અસ્સાસપસ્સાસં અદ્ધાનસઙ્ખાતે અસ્સસતિપિ પસ્સસતિપિ. દીઘં અસ્સાસપસ્સાસં અદ્ધાનસઙ્ખાતે અસ્સસતોપિ પસ્સસતોપિ છન્દો ઉપ્પજ્જતિ; છન્દવસેન તતો સુખુમતરં દીઘં અસ્સાસં અદ્ધાનસઙ્ખાતે અસ્સસતિ, છન્દવસેન તતો સુખુમતરં દીઘં પસ્સાસં અદ્ધાનસઙ્ખાતે પસ્સસતિ, છન્દવસેન તતો સુખુમતરં દીઘં અસ્સાસપસ્સાસં અદ્ધાનસઙ્ખાતે અસ્સસતિપિ પસ્સસતિપિ. છન્દવસેન તતો સુખુમતરં દીઘં

અસ્સાસપસ્સાસં અદ્ધાનસઙ્ખાતે અસ્સસતોપિ પસ્સસતોપિ પામોજ્જં ઉપ્પજ્જતિ; પામોજ્જવસેન તતો સુખુમતરં દીઘં અસ્સાસં અદ્ધાનસઙ્ખાતે અસ્સસતિ, પામોજ્જવસેન તતો સુખુમતરં દીઘં પસ્સાસં...પે॰... દીઘં અસ્સાસપસ્સાસં અદ્ધાનસઙ્ખાતે અસ્સસતિપિ પસ્સસતિપિ. પામોજ્જવસેન તતો સુખુમતરં દીઘં અસ્સાસપસ્સાસં અદ્ધાનસઙ્ખાતે અસ્સસતોપિ પસ્સસતોપિ દીઘં અસ્સાસપસ્સાસા ચિત્તં વિવત્તતિ, ઉપેક્ખા સણ્ઠાતિ. ઇમેહિ નવહિ આકારેહિ દીઘં અસ્સાસપસ્સાસા કાયો; ઉપટ્ઠાનં સતિ; અનુપસ્સના ઞાણં; કાયો ઉપટ્ઠાનં, નો સતિ; સતિ ઉપટ્ઠાનઞ્ચેવ સતિ ચ. તાય સતિયા તેન ઞાણેન તં કાયં અનુપસ્સતિ. તેન વુચ્ચતિ – ''કાયે કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનભાવના''તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૬૬).

એસેવ નયો રસ્સપદેપિ. અયં પન વિસેસો – ''યથા એત્થ 'દીઘં અસ્સાસં અદ્ધાનસઙ્ખાતે'તિ વુત્તં; એવમિધ 'રસ્સં અસ્સાસં ઇત્તરસઙ્ખાતે અસ્સસતી''તિ આગતં. તસ્મા તસ્સ વસેન યાવ ''તેન વુચ્ચતિ કાયે કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનભાવના''તિ તાવ યોજેતબ્બં. એવમયં અદ્ધાનવસેન ઇત્તરવસેન ચ ઇમેહાકારેહિ અસ્સાસપસ્સાસે પજાનન્તો દીઘં વા અસ્સસન્તો ''દીઘં અસ્સસામી''તિ પજાનાતિ...પે॰... રસ્સં વા પસ્સસન્તો ''રસ્સં પસ્સસામી''તિ પજાનાતીતિ વેદિતબ્બો.

એવં પજાનતો ચસ્સ –

''દીઘો રસ્સો ચ અસ્સાસો;
પસ્સાસોપિ ચ તાદિસો;
ચત્તારો વણ્ણા વત્તન્તિ;
નાસિકગ્ગેવ ભિક્ખુનો''તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૨૧૯; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧.૧૬૩);

સબ્બકાયપ્પટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામિ...પે॰... **પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતી**તિ સકલસ્સ અસ્સાસકાયસ્સ આદિમજ્ઝપરિયોસાનં વિદિતં કરોન્તો પાકટં કરોન્તો ''અસ્સસિસ્સામી''તિ સિક્ખતિ. સકલસ્સ પસ્સાસકાયસ્સ આદિમજ્ઝપરિયોસાનં વિદિતં કરોન્તો પાકટં કરોન્તો ''પસ્સસિસ્સામી''તિ સિક્ખતિ. એવં વિદિતં કરોન્તો પાકટં કરોન્તો ઞાણસમ્પયુત્તચિત્તેન અસ્સસતિ ચેવ પસ્સસતિ ચ; તસ્મા ''અસ્સસિસ્સામિ પસ્સસિસ્સામી''તિ સિક્ખતીતિ વુચ્ચતિ. એકસ્સ હિ ભિક્ખુનો ચુણ્ણવિચુણ્ણવિસટે અસ્સાસકાયે પસ્સાસકાયે વા આદિ પાકટો હોતિ, ન મજ્ઝપરિયોસાનં. સો આદિમેવ પરિગ્ગહેતું સક્કોતિ, મજ્ઝપરિયોસાને કિલમતિ. એકસ્સ મજ્ઝં પાકટં હોતિ, ન આદિપરિયોસાનં. સો મજ્ઝમેવ પરિગ્ગહેતું સક્કોતિ, આદિપરિયોસાને કિલમતિ. એકસ્સ પરિયોસાનં પાકટં હોતિ, ન આદિમજ્ઝં. સો પરિયોસાનંયેવ પરિગ્ગહેતું સક્કોતિ, આદિમજ્ઝે કિલમતિ. એકસ્સ સબ્બમ્પિ પાકટં હોતિ, સો સબ્બમ્પિ પરિગ્ગહેતું સક્કોતિ, ન કત્થચિ કિલમતિ. તાદિસેન ભવિતબ્બન્તિ દસ્સેન્તો આહ – ''સબ્બકાયપ્પટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામિ...પે॰... પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતી''તિ.

તત્થ **સિક્ખતી**તિ એવં ઘટતિ વાયમતિ. યો વા તથાભૂતસ્સ સંવરો; અયમેત્થ અધિસીલસિક્ખા. યો તથાભૂતસ્સ સમાધિ; અયં અધિચિત્તસિક્ખા. યા તથાભૂતસ્સ પઞ્ઞા; અયં અધિપઞ્ઞાસિક્ખાતિ. ઇમા તિસ્સો સિક્ખાયો તસ્મિં આરમ્મણે તાય સતિયા તેન મનસિકારેન સિક્ખતિ આસેવતિ ભાવેતિ બહુલીકરોતીતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. તત્થ યસ્મા પુરિમનયે કેવલં અસ્સસિતબ્બં પસ્સસિતબ્બમેવ ચ, ન અઞ્ઞં કિઞ્ચિ કાતબ્બં; ઇતો પટ્ઠાય પન ઞાણુપ્પાદનાદીસુ યોગો કરણીયો. તસ્મા તત્થ ''અસ્સસામીતિ પજાનાતિ પસ્સસામીતિ

પજાનાતિ''ચ્ચેવ વત્તમાનકાલવસેન પાળિં વત્વા ઇતો પટ્ઠાય કત્તબ્બસ્સ ઞાણુપ્પાદનાદિનો આકારસ્સ દસ્સનત્થં ''સબ્બકાયપ્પટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામી''તિઆદિના નયેન અનાગતવચનવસેન પાળિ આરોપિતાતિ વેદિતબ્બા.

પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં અસ્સસિસ્સામિ...પે॰... **પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતી**તિ ઓળારિકં કાયસઙ્ખારં પસ્સમ્ભેન્તો પટિપ્પસ્સમ્ભેન્તો નિરોધેન્તો વૂપસમેન્તો અસ્સસિસ્સામિ પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતિ.

તત્રેવં ઓળારિકસુખુમતા ચ પસ્સદ્ધિ ચ વેદિતબ્બા. ઇમસ્સ હિ ભિક્ખુનો પુબ્બે અપરિગ્ગહિતકાલે કાયો ચ ચિત્તઞ્ચ સદરથા હોન્તિ. ઓળારિકાનં કાયચિત્તાનં ઓળારિકત્તે અવૂપસન્તે અસ્સાસપસ્સાસાપિ ઓળારિકા હોન્તિ, બલવતરા હુત્વા પવત્તન્તિ, નાસિકા નપ્પહોતિ, મુખેન અસ્સસન્તોપિ પસ્સસન્તોપિ તિટ્ઠતિ. યદા પનસ્સ કાયોપિ ચિત્તમ્પિ પરિગ્ગહિતા હોન્તિ, તદા તે સન્તા હોન્તિ વૂપસન્તા. તેસુ વૂપસન્તેસુ અસ્સાસપસ્સાસા સુખુમા હુત્વા પવત્તન્તિ, ''અત્થિ નુ ખો નત્થી''તિ વિચેતબ્બાકારપ્પત્તા હોન્તિ. સેય્યથાપિ પુરિસસ્સ ધાવિત્વા પબ્બતા વા ઓરોહિત્વા મહાભારં વા સીસતો ઓરોપેત્વા ઠિતસ્સ ઓળારિકા અસ્સાસપસ્સાસા હોન્તિ, નાસિકા નપ્પહોતિ, મુખેન અસ્સસન્તોપિ પસ્સસન્તોપિ તિટ્ઠતિ. યદા પનેસ તં પરિસ્સમં વિનોદેત્વા ન્હત્વા ચ પિવિત્વા ચ અલ્લસાટકં હદયે કત્વા સીતાય છાયાય નિપન્નો હોતિ, અથસ્સ તે અસ્સાસપસ્સાસા સુખુમા હોન્તિ, ''અત્થિ નુ ખો નત્થી''તિ વિચેતબ્બાકારપ્પત્તા. એવમેવ ઇમસ્સ ભિક્ખુનો પુબ્બે અપરિગ્ગહિતકાલે કાયો ચ...પે॰... વિચેતબ્બાકારપ્પત્તા હોન્તિ. તં કિસ્સ હેતુ? તથા હિસ્સ પુબ્બે અપરિગ્ગહિતકાલે ''ઓળારિકોળારિકે કાયસઙ્ખારે પસ્સમ્ભેમી''તિ આભોગસમન્નાહારમનસિકારપચ્ચવેક્ખણા નત્થિ, પરિગ્ગહિતકાલે પન અત્થિ. તેનસ્સ અપરિગ્ગહિતકાલતો પરિગ્ગહિતકાલે કાયસઙ્ખારો સુખુમો હોતિ. તેનાહુ પોરાણા –

''સારદ્ધે કાયે ચિત્તે ચ, અધિમત્તં પવત્તતિ;
અસારદ્ધમ્હિ કાયમ્હિ, સુખુમં સમ્પવત્તતી''તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૨૨૦; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧.૧૬૩);

પરિગ્ગહેપિ ઓળારિકો, પઠમજ્ઝાનૂપચારે સુખુમો; તસ્મિમ્પિ ઓળારિકો પઠમજ્ઝાને સુખુમો. પઠમજ્ઝાને ચ દુતિયજ્ઝાનૂપચારે ચ ઓળારિકો, દુતિયજ્ઝાને સુખુમો. દુતિયજ્ઝાને ચ તતિયજ્ઝાનૂપચારે ચ ઓળારિકો, તતિયજ્ઝાને સુખુમો. તતિયજ્ઝાને ચ ચતુત્થજ્ઝાનૂપચારે ચ ઓળારિકો, ચતુત્થજ્ઝાને અતિસુખુમો અપ્પવત્તિમેવ પાપુણાતિ. ઇદં તાવ **દીઘભાણકસંયુત્તભાણકાનં** મતં.

મજ્ઝિમભાણકા પન ''પઠમજ્ઝાને ઓળારિકો, દુતિયજ્ઝાનૂપચારે સુખુમો''તિ એવં હેટ્ઠિમહેટ્ઠિમજ્ઝાનતો ઉપરૂપરિજ્ઝાનૂપચારેપિ સુખુમતરં ઇચ્છન્તિ. સબ્બેસંયેવ પન મતેન અપરિગ્ગહિતકાલે પવત્તકાયસઙ્ખારો પરિગ્ગહિતકાલે પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, પરિગ્ગહિતકાલે પવત્તકાયસઙ્ખારો પઠમજ્ઝાનૂપચારે...પે॰... ચતુત્થજ્ઝાનૂપચારે પવત્તકાયસઙ્ખારો ચતુત્થજ્ઝાને પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. અયં તાવ સમથે નયો.

વિપસ્સનાયં પન અપરિગ્ગહે પવત્તો કાયસઙ્ખારો ઓળારિકો, મહાભૂતપરિગ્ગહે સુખુમો. સોપિ ઓળારિકો, ઉપાદારૂપપરિગ્ગહે સુખુમો. સોપિ ઓળારિકો, સકલરૂપપરિગ્ગહે સુખુમો. સોપિ ઓળારિકો, અરૂપપરિગ્ગહે સુખુમો. સોપિ ઓળારિકો, રૂપારૂપપરિગ્ગહે સુખુમો. સોપિ ઓળારિકો, પચ્ચયપરિગ્ગહે સુખુમો. સોપિ ઓળારિકો, સપ્પચ્ચયનામરૂપપરિગ્ગહે સુખુમો. સોપિ ઓળારિકો, લક્ખણારમ્મણિકવિપસ્સનાય સુખુમો. સોપિ દુબ્બલવિપસ્સનાય ઓળારિકો, બલવવિપસ્સનાય સુખુમો. તત્થ પુબ્બે વુત્તનયેનેવ પુરિમસ્સ પુરિમસ્સ પચ્છિમેન પચ્છિમેન પસ્સદ્ધિ વેદિતબ્બા. એવમેત્થ ઓળારિકસુખુમતા ચ પસ્સદ્ધિ ચ વેદિતબ્બા.

પટિસમ્ભિદાયં પનસ્સ સદ્ધિં ચોદનાસોધનાહિ એવમત્થો વુત્તો – ‘‘કથં પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં અસ્સસિસ્સામિ... પે॰... પસ્સસિસ્સામી’’તિ સિક્ખતિ? કતમે કાયસઙ્ખારા? દીઘં અસ્સાસા કાયિકા એતે ધમ્મા કાયપ્પટિબદ્ધા કાયસઙ્ખારા, તે કાયસઙ્ખારે પસ્સમ્ભેન્તો નિરોધેન્તો વૂપસમેન્તો સિક્ખતિ. દીઘં પસ્સાસા કાયિકા એતે ધમ્મા...પે॰... રસ્સં અસ્સાસા...પે॰... રસ્સં પસ્સાસા... સબ્બકાયપ્પટિસંવેદી અસ્સાસા... સબ્બકાયપ્પટિસંવેદી પસ્સાસા કાયિકા એતે ધમ્મા કાયપ્પટિબદ્ધા કાયસઙ્ખારા, તે કાયસઙ્ખારે પસ્સમ્ભેન્તો નિરોધેન્તો વૂપસમેન્તો સિક્ખતિ.

યથારૂપેહિ કાયસઙ્ખારેહિ યા કાયસ્સ આનમના વિનમના સન્નમના પણમના ઇઞ્જના ફન્દના ચલના કમ્પના પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં અસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતિ, પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતિ.

યથારૂપેહિ કાયસઙ્ખારેહિ યા કાયસ્સ ન આનમના ન વિનમના ન સન્નમના ન પણમના અનિઞ્જના અફન્દના અચલના અકમ્પના, સન્તં સુખુમં પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં અસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતિ, પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતિ.

ઇતિ કિર પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં અસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતિ, પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતિ. એવં સન્તે વાતૂપલદ્ધિયા ચ પભાવના ન હોતિ, અસ્સાસપસ્સાસાનઞ્ચ પભાવના ન હોતિ, આનાપાનસ્સતિયા ચ પભાવના ન હોતિ, આનાપાનસ્સતિસમાધિસ્સ ચ પભાવના ન ન હોતિ, ન ચ નં તં સમાપત્તિં પણ્ડિતા સમાપજ્જન્તિપિ વુટ્ઠહન્તિપિ.

ઇતિ કિર પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં અસ્સસિસ્સામિ...પે॰... પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતિ. એવં સન્તે વાતૂપલદ્ધિયા ચ પભાવના હોતિ, અસ્સાસપસ્સાસાનઞ્ચ પભાવના હોતિ, આનાપાનસ્સતિયા ચ પભાવના હોતિ, આનાપાનસ્સતિસમાધિસ્સ ચ પભાવના હોતિ, તઞ્ચ નં સમાપત્તિં પણ્ડિતા સમાપજ્જન્તિપિ વુટ્ઠહન્તિપિ.

યથા કથં વિય? સેય્યથાપિ કંસે આકોટિતે પઠમં ઓળારિકા સદ્દા પવત્તન્તિ, ઓળારિકાનં સદ્દાનં નિમિત્તં સુગ્ગહિતત્તા સુમનસિકતત્તા સૂપધારિતત્તા નિરુદ્ધેપિ ઓળારિકે સદ્દે અથ પચ્છા સુખુમકા સદ્દા પવત્તન્તિ, સુખુમકાનં સદ્દાનં નિમિત્તં સુગ્ગહિતત્તા સુમનસિકતત્તા સૂપધારિતત્તા નિરુદ્ધેપિ સુખુમકે સદ્દે અથ પચ્છા સુખુમસદ્દનિમિત્તારમ્મણતાપિ ચિત્તં પવત્તતિ; એવમેવ પઠમં ઓળારિકા અસ્સાસપસ્સાસા પવત્તન્તિ, ઓળારિકાનં અસ્સાસપસ્સાસાનં નિમિત્તં સુગ્ગહિતત્તા સુમનસિકતત્તા સૂપધારિતત્તા નિરુદ્ધેપિ ઓળારિકે અસ્સાસપસ્સાસે અથ પચ્છા સુખુમકા અસ્સાસપસ્સાસા પવત્તન્તિ, સુખુમકાનં અસ્સાસપસ્સાસાનં નિમિત્તં સુગ્ગહિતત્તા સુમનસિકતત્તા સૂપધારિતત્તા નિરુદ્ધેપિ સુખુમકે અસ્સાસપસ્સાસે અથ પચ્છા સુખુમઅસ્સાસપસ્સાસનિમિત્તારમ્મણતાપિ ચિત્તં ન વિક્ખેપં ગચ્છતિ.

એવં સન્તે વાતૂપલદ્ધિયા ચ પભાવના હોતિ, અસ્સાસપસ્સાસાનઞ્ચ પભાવના હોતિ, આનાપાનસ્સતિયા ચ પભાવના હોતિ, આનાપાનસ્સતિસમાધિસ્સ ચ પભાવના હોતિ, તઞ્ચ નં સમાપત્તિં પણ્ડિતા સમાપજ્જન્તિપિ વુટ્ઠહન્તિપિ.

પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારન્તિ અસ્સાસપસ્સાસા કાયો, ઉપટ્ઠાનં સતિ, અનુપસ્સના ઞાણં. કાયો ઉપટ્ઠાનં નો સતિ, સતિ ઉપટ્ઠાનઞ્ચેવ સતિ ચ, તાય સતિયા તેન ઞાણેન તં કાયં અનુપસ્સતિ. તેન વુચ્ચતિ – ‘‘કાયે કાયાનુપસ્સના સતિપટ્ઠાનભાવનાતિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૭૧).

અયં તાવેત્થ કાયાનુપસ્સનાવસેન વુત્તસ્સ પઠમચતુક્કસ્સ અનુપુબ્બપદવણ્ણના.

યસ્મા પનેત્થ ઇદમેવ ચતુક્કં આદિકમ્મિકસ્સ કમ્મટ્ઠાનવસેન વુત્તં, ઇતરાનિ પન તીણિ ચતુક્કાનિ એત્થ પત્તજ્ઝાનસ્સ વેદનાચિત્તધમ્માનુપસ્સનાવસેન વુત્તાનિ, તસ્મા ઇદં કમ્મટ્ઠાનં ભાવેત્વા આનાપાનસ્સતિચતુત્થજ્ઝાનપદટ્ઠાનાય વિપસ્સનાય સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિતુકામેન બુદ્ધપુત્તેન યં કાતબ્બં તં સબ્બં ઇધેવ તાવ આદિકમ્મિકસ્સ કુલપુત્તસ્સ વસેન આદિતો પભુતિ એવં વેદિતબ્બં. ચતુબ્બિધં તાવ સીલં વિસોધેતબ્બં. તત્થ તિવિધા વિસોધના – અનાપજ્જનં, આપન્નવુટ્ઠાનં, કિલેસેહિ ચ અપ્પતિપીળનં. એવં વિસુદ્ધસીલસ્સ હિ ભાવના સમ્પજ્જતિ. યમ્પિદં ચેતિયઙ્ગણવત્તં બોધિયઙ્ગણવત્તં ઉપજ્ઝાયવત્તં આચરિયવત્તં જન્તાઘરવત્તં ઉપોસથાગારવત્તં દ્વેઅસીતિ ખન્ધકવત્તાનિ ચુદ્દસવિધં મહાવત્તન્તિ ઇમેસં વસેન આભિસમાચારિકસીલં વુચ્ચતિ, તમ્પિ સાધુકં પરિપૂરેતબ્બં. યો હિ ‘‘અહં સીલં રક્ખામિ, કિં આભિસમાચારિકેન કમ્મ’’ન્તિ વદેય્ય, તસ્સ સીલં પરિપૂરેસ્સતીતિ નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. આભિસમાચારિકવત્તે પન પરિપૂરે સીલં પરિપૂરતિ, સીલે પરિપૂરે સમાધિ ગબ્ભં ગણ્હાતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ‘‘સો વત, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ આભિસમાચારિકં ધમ્મં અપરિપૂરેત્વા ‘સીલાનિ પરિપૂરેસ્સતી’તિ નેતં ઠાનં વિજ્જતી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૫.૨૧) વિત્થારેતબ્બં. તસ્મા તેન યમ્પિદં ચેતિયઙ્ગણવત્તાદિ આભિસમાચારિકસીલં વુચ્ચતિ, તમ્પિ સાધુકં પરિપૂરેતબ્બં. તતો –

‘‘આવાસો ચ કુલં લાભો, ગણો કમ્મઞ્ચ પઞ્ચમં;
અદ્ધાનં ઞાતિ આબાધો, ગન્થો ઇદ્ધીતિ તે દસા’’તિ.

એવં વુત્તેસુ દસસુ પલિબોધેસુ યો પલિબોધો અત્થિ, સો ઉપચ્છિન્દિતબ્બો.

એવં ઉપચ્છિન્નપલિબોધેન કમ્મટ્ઠાનં ઉગ્ગહેતબ્બં. તમ્પિ દુવિધં હોતિ – સબ્બત્થકકમ્મટ્ઠાનઞ્ચ પારિહારિયકમ્મટ્ઠાનઞ્ચ. તત્થ સબ્બત્થકકમ્મટ્ઠાનં નામ ભિક્ખુસઙ્ઘાદીસુ મેત્તા મરણસ્સતિ ચ અસુભસઞ્ઞાતિપિ એકે. કમ્મટ્ઠાનિકેન હિ ભિક્ખુના પઠમં તાવ પરિચ્છિન્દિત્વા સીમટ્ઠકભિક્ખુસઙ્ઘે મેત્તા ભાવેતબ્બા; તતો સીમટ્ઠકદેવતાસુ, તતો ગોચરગામે ઇસ્સરજને, તતો તત્થ મનુસ્સે ઉપાદાય સબ્બસત્તેસુ. સો હિ ભિક્ખુસઙ્ઘે મેત્તાય સહવાસીનં મુદુચિત્તતં જનેતિ, અથસ્સ સુખસંવાસતા હોતિ. સીમટ્ઠકદેવતાસુ મેત્તાય મુદુકતચિત્તાહિ દેવતાહિ ધમ્મિકાય રક્ખાય સુસંવિહિતારક્ખો હોતિ. ગોચરગામે ઇસ્સરજને મેત્તાય મુદુકતચિત્તસન્તાનેહિ ઇસ્સરેહિ ધમ્મિકાય રક્ખાય સુરક્ખિતપરિક્ખારો હોતિ. તત્થ મનુસ્સેસુ મેત્તાય પસાદિતચિત્તેહિ તેહિ અપરિભૂતો હુત્વા વિચરતિ. સબ્બસત્તેસુ મેત્તાય સબ્બત્થ અપ્પટિહતચારો હોતિ.

મરણસ્સતિયા પન ‘‘અવસ્સં મરિતબ્બ’’ન્તિ ચિન્તેન્તો અનેસનં પહાય ઉપરૂપરિવડ્ઢમાનસંવેગો અનોલીનવુત્તિકો હોતિ. અસુભસઞ્ઞાય દિબ્બેસુપિ આરમ્મણેસુ તણ્હા નુપ્પજ્જતિ. તેનસ્સેતં તયં એવં બહૂપકારત્તા ‘‘સબ્બત્થ અત્થયિતબ્બં ઇચ્છિતબ્બ’’ન્તિ કત્વા અધિપ્પેતસ્સ ચ યોગાનુયોગકમ્મસ્સ પદટ્ઠાનત્તા ‘‘**સબ્બત્થકકમ્મટ્ઠાન**’’ન્તિ વુચ્ચતિ.

અટ્ઠતિંસારમ્મણેસુ પન યં યસ્સ ચરિતાનુકૂલં, તં તસ્સ નિચ્ચં પરિહરિતબ્બત્તા યથાવુત્તેનેવ નયેન ‘‘**પારિહારિયકમ્મટ્ઠાન**’’ન્તિપિ વુચ્ચતિ. ઇધ પન ઇદમેવ આનાપાનસ્સાતિકમ્મટ્ઠાનં ‘‘પારિહારિયકમ્મટ્ઠાન’’ન્તિ

વુચ્ચતિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો. વિત્થારો પન સીલવિસોધનકથં પલિબોધુપચ્છેદકથઞ્ચ ઇચ્છન્તેન **વિસુદ્ધિમગ્ગતો** ગહેતબ્બો.

એવં વિસુદ્ધસીલેન પન ઉપચ્છિન્નપલિબોધેન ચ ઇદં કમ્મટ્ઠાનં ઉગ્ગણ્હન્તેન ઇમિનાવ કમ્મટ્ઠાનેન ચતુત્થજ્ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પત્તસ્સ બુદ્ધપુત્તસ્સ સન્તિકે ઉગ્ગહેતબ્બં. તં અલભન્તેન અનાગામિસ્સ, તમ્પિ અલભન્તેન સકદાગામિસ્સ, તમ્પિ અલભન્તેન સોતાપન્નસ્સ, તમ્પિ અલભન્તેન આનાપાનચતુત્થજ્ઝાનલાભિસ્સ, તમ્પિ અલભન્તેન પાળિયા અટ્ઠકથાય ચ અસમ્મૂળ્હસ્સ વિનિચ્છયાચરિયસ્સ સન્તિકે ઉગ્ગહેતબ્બં. અરહન્તાદયો હિ અત્તના અધિગતમગ્ગમેવ આચિક્ખન્તિ. અયં પન ગહનપદેસે મહાહત્થિપથં નીહરન્તો વિય સબ્બત્થ અસમ્મૂળ્હો સપ્પાયાસપ્પાયં પરિચ્છિન્દિત્વા કથેતિ.

તત્રાયં **અનુપુબ્બિકથા** – તેન ભિક્ખુના સલ્લહુકવુત્તિના વિનયાચારસમ્પન્નેન વુત્તપ્પકારમાચરિયં ઉપસઙ્કમિત્વા વત્તપટિપત્તિયા આરાધિતચિત્તસ્સ તસ્સ સન્તિકે પઞ્ચસન્ધિકં કમ્મટ્ઠાનં ઉગ્ગહેતબ્બં. તત્રિમે પઞ્ચ સન્ધયો – ઉગ્ગહો, પરિપુચ્છા, ઉપટ્ઠાનં, અપ્પના, લક્ખણન્તિ. તત્થ "**ઉગ્ગહો**" નામ કમ્મટ્ઠાનસ્સ ઉગ્ગણ્હનં, "**પરિપુચ્છા**" નામ કમ્મટ્ઠાનસ્સ પરિપુચ્છના, "**ઉપટ્ઠાનં**" નામ કમ્મટ્ઠાનસ્સ ઉપટ્ઠાનં, "**અપ્પના**" નામ કમ્મટ્ઠાનપ્પના, "**લક્ખણં**" નામ કમ્મટ્ઠાનસ્સ લક્ખણં. ''એવંલક્ખણમિદં કમ્મટ્ઠાન''ન્તિ કમ્મટ્ઠાનસભાવૂપધારણન્તિ વુત્તં હોતિ.

એવં પઞ્ચસન્ધિકં કમ્મટ્ઠાનં ઉગ્ગણ્હન્તો અત્તનાપિ ન કિલમતિ, આચરિયમ્પિ ન વિહેઠેતિ; તસ્મા થોકં ઉદ્દિસાપેત્વા બહુકાલં સજ્ઝાયિત્વા એવં પઞ્ચસન્ધિકં કમ્મટ્ઠાનં ઉગ્ગહેત્વા સચે તત્થ સપ્પાયં હોતિ, તત્થેવ વસિતબ્બં. નો ચે તત્થ સપ્પાયં હોતિ, આચરિયં આપુચ્છિત્વા સચે મન્દપઞ્ઞો યોજનપરમં ગન્ત્વા, સચે તિક્ખપઞ્ઞો દૂરમ્પિ ગન્ત્વા અટ્ઠારસસેનાસનદોસવિવજ્જિતં, પઞ્ચસેનાસનઙ્ગસમન્નાગતં સેનાસનં ઉપગમ્મ તત્થ વસન્તેન ઉપચ્છિન્નખુદ્દકપલિબોધેન કતભત્તકિચ્ચેન ભત્તસમ્મદં પટિવિનોદેત્વા રતનત્તયગુણાનુસ્સરણેન ચિત્તં સમ્પહંસેત્વા આચરિયુગ્ગહતો એકપદમ્પિ અસમ્મુસ્સન્તેન ઇદં આનાપાનસ્સતિકમ્મટ્ઠાનં મનસિકાતબ્બં. અયમેત્થ સઙ્ખેપો. વિત્થારો પન ઇમં કથામગ્ગં ઇચ્છન્તેન **વિસુદ્ધિમગ્ગતો** (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૫૫) ગહેતબ્બો.

યં પન વુત્તં ''ઇદં આનાપાનસ્સતિકમ્મટ્ઠાનં મનસિકાતબ્બ''ન્તિ તત્રાયં **મનસિકારવિધિ** –

> ''ગણના અનુબન્ધના, ફુસના ઠપના સલ્લક્ખણા;
> વિવટ્ટના પારિસુદ્ધિ, તેસઞ્ચ પટિપસ્સના''તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૨૨૩; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧.૧૬૩);

"**ગણના**"તિ ગણનાયેવ. "**અનુબન્ધના**"તિ અનુવહના. "**ફુસના**"તિ ફુટ્ઠટ્ઠાનં. "**ઠપના**"તિ અપ્પના. "**સલ્લક્ખણા**"તિ વિપસ્સના. ''વિવટ્ટના''તિ મગ્ગો. "**પારિસુદ્ધી**"તિ ફલં. "**તેસઞ્ચ પટિપસ્સના**"તિ પચ્ચવેક્ખણા. તત્થ ઇમિના આદિકમ્મિકકુલપુત્તેન પઠમં ગણનાય ઇદં કમટ્ઠાનં મનસિકાતબ્બં. ગણેન્તેન ચ પઞ્ચન્નં હેટ્ઠા ન ઠપેતબ્બં, દસન્નં ઉપરિ ન નેતબ્બં, અન્તરે ખણ્ડં ન દસ્સેતબ્બં. પઞ્ચન્નં હેટ્ઠા ઠપેન્તસ્સ હિ સમ્બાધે ઓકાસે ચિત્તુપ્પાદો વિપ્ફન્દતિ, સમ્બાધે વજે સન્નિરુદ્ધગોગણો વિય. દસન્નં ઉપરિ નેન્તસ્સ ગણનાનિસ્સિતોવ ચિત્તુપ્પાદો હોતિ. અન્તરા ખણ્ડં દસ્સેન્તસ્સ ''સિખાપ્પત્તં નુ ખો મે કમ્મટ્ઠાનં, નો''તિ ચિત્તં વિકમ્પતિ. તસ્મા એતે દોસે વજ્જેત્વા ગણેતબ્બં.

ગણેન્તેન ચ પઠમં દન્ધગણનાય ધઞ્ઞમાપકગણનાય ગણેતબ્બં. ધઞ્ઞમાપકો હિ નાળિં પૂરેત્વા ''એક''ન્તિ વત્વા ઓકિરતિ. પુન પૂરેન્તો કિઞ્ચિ કચવરં દિસ્વા તં છડ્ડેન્તો ''એકં એક''ન્તિ વદતિ. એસ નયો ''દ્વે દ્વે''તિઆદીસુ. એવમેવ ઇમિનાપિ અસ્સાસપસ્સાસેસુ યો ઉપટ્ઠાતિ તં ગહેત્વા ''એકં એક''ન્તિ આદિંકત્વા યાવ ''દસ દસા''તિ પવત્તમાનં પવત્તમાનં ઉપલક્ખેત્વાવ ગણેતબ્બં. તસ્સેવં ગણયતો નિક્ખમન્તા ચ પવિસન્તા ચ અસ્સાસપસ્સાસા પાકટા હોન્તિ.

અથાનેન તં દન્ધગણનં ધઞ્ઞમાપકગણનં પહાય સીઘગણનાય ગોપાલકગણનાય ગણેતબ્બં . છેકો હિ ગોપાલકો સક્ખરાયો ઉચ્છઙ્ગેન ગહેત્વા રજ્જુદણ્ડહત્થો પાતોવ વજં ગન્ત્વા ગાવો પિટ્ઠિયં પહરિત્વા પલિઘત્થમ્ભમત્થકે નિસિન્નો દ્વારં પત્તં પત્તંયેવ ગાવં ''એકો દ્વે''તિ સક્ખરં ખિપિત્વા ખિપિત્વા ગણેતિ. તિયામરત્તિં સમ્બાધે ઓકાસે દુક્ખં વુત્થગોગણો નિક્ખમન્તો અઞ્ઞમઞ્ઞં ઉપનિઘંસન્તો વેગેન વેગેન પુઞ્જો પુઞ્જો હુત્વા નિક્ખમતિ. સો વેગેન વેગેન ''તીણિ ચત્તારિ પઞ્ચ દસા''તિ ગણેતિયેવ. એવમિમસ્સાપિ પુરિમનયેન ગણયતો અસ્સાસપસ્સાસા પાકટા હુત્વા સીઘં સીઘં પુનપ્પુનં સઞ્ચરન્તિ. તતો તેન ''પુનપ્પુનં સઞ્ચરન્તી''તિ ઞત્વા અન્તો ચ બહિ ચ અગ્ગહેત્વા દ્વારપ્પત્તં દ્વારપ્પત્તંયેવ ગહેત્વા ''એકો દ્વે તીણિ ચત્તારિ પઞ્ચ , એકો દ્વે તીણિ ચત્તારિ પઞ્ચ છ, એકો દ્વે તીણિ ચત્તારિ પઞ્ચ છ સત્ત...પે॰... અટ્ઠ... નવ... દસા''તિ સીઘં સીઘં ગણેતબ્બમેવ. ગણનાપટિબદ્ધે હિ કમ્મટ્ઠાને ગણનાબલેનેવ ચિત્તં એકગ્ગં હોતિ અરિત્તૂપત્થમ્ભનવસેન ચણ્ડસોતે નાવાઠપનમિવ.

તસ્સેવં સીઘં સીઘં ગણયતો કમ્મટ્ઠાનં નિરન્તરપ્પવત્તં વિય હુત્વા ઉપટ્ઠાતિ. અથ ''નિરન્તરં પવત્તતી''તિ ઞત્વા અન્તો ચ બહિ ચ વાતં અપરિગ્ગહેત્વા પુરિમનયેનેવ વેગેન વેગેન ગણેતબ્બં. અન્તોપવિસનવાતેન હિ સદ્ધિં ચિત્તં પવેસયતો અબ્ભન્તરં વાતબ્ભાહતં મેદપૂરિતં વિય હોતિ, બહિનિક્ખમનવાતેન સદ્ધિં ચિત્તં નીહરતો બહિદ્ધા પુથુત્તારમ્મણે ચિત્તં વિક્ખિપતિ. ફુટ્ઠોકાસે પન સતિં ઠપેત્વા ભાવેન્તસ્સેવ ભાવના સમ્પજ્જતિ. તેન વુત્તં – ''અન્તો ચ બહિ ચ વાતં અપરિગ્ગહેત્વા પુરિમનયેનેવ વેગેન વેગેન ગણેતબ્બ''ન્તિ.

કીવ ચિરં પનેતં ગણેતબ્બન્તિ? યાવ વિના ગણનાય અસ્સાસપસ્સાસારમ્મણે સતિ સન્તિટ્ઠતિ. બહિ વિસટવિતક્કવિચ્છેદં કત્વા અસ્સાસપસ્સાસારમ્મણે સતિ સણ્ઠપનત્થંયેવ હિ ગણનાતિ.

એવં ગણનાય મનસિકત્વા અનુબન્ધનાય મનસિકાતબ્બં. અનુબન્ધના નામ ગણનં પટિસંહરિત્વા સતિયા નિરન્તરં અસ્સાસપસ્સાસાનં અનુગમનં; તઞ્ચ ખો ન આદિમજ્ઝપરિયોસાનાનુગમનવસેન. બહિનિક્ખમનવાતસ્સ હિ નાભિ આદિ, હદયં મજ્ઝં, નાસિકગ્ગં પરિયોસાનં. અબ્ભન્તરપવિસનવાતસ્સ નાસિકગ્ગં આદિ, હદયં મજ્ઝં, નાભિ પરિયોસાનં. તઞ્ચસ્સ અનુગચ્છતો વિક્ખેપગતં ચિત્તં સારદ્ધાય ચેવ હોતિ ઇઞ્જનાય ચ. યથાહ –

> ''અસ્સાસાદિમજ્ઝપરિયોસાનં સતિયા અનુગચ્છતો અજ્ઝત્તં વિક્ખેપગતેન ચિત્તેન કાયોપિ ચિત્તમ્પિ સારદ્ધા ચ હોન્તિ ઇઞ્જિતા ચ ફન્દિતા ચ. પસ્સાસાદિમજ્ઝપરિયોસાનં સતિયા અનુગચ્છતો બહિદ્ધા વિક્ખેપગતેન ચિત્તેન કાયોપિ ચિત્તમ્પિ સારદ્ધા ચ હોન્તિ ઇઞ્જિતા ચ ફન્દિતા ચા''તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૫૭).

તસ્મા અનુબન્ધનાય મનસિકરોન્તેન ન આદિમજ્ઝપરિયોસાનવસેન મનસિકાતબ્બં. અપિચ ખો ફુસનાવસેન ચ ઠપનાવસેન ચ મનસિકાતબ્બં. ગણનાનુબન્ધનાવસેન વિય હિ ફુસનાઠપનાવસેન વિસું મનસિકારો નત્થિ. ફુટ્ઠફુટ્ઠટ્ઠાનેયેવ પન ગણેન્તો ગણનાય ચ ફુસનાય ચ મનસિ કરોતિ. તત્થેવ ગણનં પટિસંહરિત્વા તે સતિયા અનુબન્ધન્તો અપ્પનાવસેન ચ ચિત્તં ઠપેન્તો ''અનુબન્ધનાય ચ ફુસનાય ચ ઠપનાય

ચ મનસિ કરોતી''તિ વુચ્ચતિ. સ્વાયમત્થો **અટ્ઠકથાયં** વુત્તપઙ્ગુળદોવારિકોપમાહિ **પટિસમ્ભિદાયં** વુત્તકકચોપમાય ચ વેદિતબ્બો.

તત્રાયં પઙ્ગુળોપમા – ''સેય્યથાપિ પઙ્ગુળો દોલાય કીળતં માતાપુત્તાનં દોલં ખિપિત્વા તત્થેવ દોલત્થમ્ભમૂલે નિસિન્નો કમેન આગચ્છન્તસ્સ ચ ગચ્છન્તસ્સ ચ દોલાફલકસ્સ ઉભો કોટિયો મજ્ઝઞ્ચ પસ્સતિ, ન ચ ઉભોકોટિમજ્ઝાનં દસ્સનત્થં બ્યાવટો હોતિ. એવમેવાયં ભિક્ખુ સતિવસેન ઉપનિબન્ધનત્થમ્ભમૂલે ઠત્વા અસ્સાસપસ્સાસદોલં ખિપિત્વા તત્થેવ નિમિત્તે સતિયા નિસિન્નો કમેન આગચ્છન્તાનઞ્ચ ગચ્છન્તાનઞ્ચ ફુટ્ઠટ્ઠાને અસ્સાસપસ્સાસાનં આદિમજ્ઝપરિયોસાનં સતિયા અનુગચ્છન્તો તત્થ ચ ચિત્તં ઠપેન્તો પસ્સતિ, ન ચ તેસં દસ્સનત્થં બ્યાવટો હોતિ. અયં પઙ્ગુળોપમા.

અયં પન દોવારિકોપમા – ''સેય્યથાપિ દોવારિકો નગરસ્સ અન્તો ચ બહિ ચ પુરિસે 'કો ત્વં, કુતો વા આગતો, કુહિં વા ગચ્છસિ, કિં વા તે હત્થે'તિ ન વીમંસતિ, ન હિ તસ્સ તે ભારા. દ્વારપ્પત્તં દ્વારપ્પત્તંયેવ પન વીમંસતિ; એવમેવ ઇમસ્સ ભિક્ખુનો અન્તો પવિટ્ઠવાતા ચ બહિ નિક્ખન્તવાતા ચ ન ભારા હોન્તિ, દ્વારપ્પત્તા દ્વારપ્પત્તાયેવ ભારાતિ. અયં દોવારિકોપમા.

કકચોપમા પન આદિતોપભુતિ એવં વેદિતબ્બા. વુત્તઞ્હેતં –

''નિમિત્તં અસ્સાસપસ્સાસા, અનારમ્મણમેકચિત્તસ્સ;
અજાનતો ચ તયો ધમ્મે, ભાવનાનુપલબ્ભતિ.

''નિમિત્તં અસ્સાસપસ્સાસા, અનારમ્મણમેકચિત્તસ્સ;
જાનતો ચ તયો ધમ્મે, ભાવના ઉપલબ્ભતી''તિ. (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૫૯);

કથં ઇમે તયો ધમ્મા એકચિત્તસ્સ આરમ્મણં ન હોન્તિ, ન ચિમે તયો ધમ્મા અવિદિતા હોન્તિ, ન ચ ચિત્તં વિક્ખેપં ગચ્છતિ, પધાનઞ્ચ પઞ્ઞાયતિ, પયોગઞ્ચ સાધેતિ, વિસેસમધિગચ્છતિ ? સેય્યથાપિ રુક્ખો સમે ભૂમિભાગે નિક્ખિત્તો, તમેનં પુરિસો કકચેન છિન્દેય્ય, રુક્ખે ફુટ્ઠકકચદન્તાનં વસેન પુરિસસ્સ સતિ ઉપટ્ઠિતા હોતિ, ન આગતે વા ગતે વા કકચદન્તે મનસિ કરોતિ, ન આગતા વા ગતા વા કકચદન્તા અવિદિતા હોન્તિ, પધાનઞ્ચ પઞ્ઞાયતિ, પયોગઞ્ચ સાધેતિ.

યથા રુક્ખો સમે ભૂમિભાગે નિક્ખિત્તો; એવં ઉપનિબન્ધનનિમિત્તં. યથા કકચદન્તા; એવં અસ્સાસપસ્સાસા. યથા રુક્ખે ફુટ્ઠકકચદન્તાનં વસેન પુરિસસ્સ સતિ ઉપટ્ઠિતા હોતિ, ન આગતે વા ગતે વા કકચદન્તે મનસિ કરોતિ, ન આગતા વા ગતા વા કકચદન્તા અવિદિતા હોન્તિ, પધાનઞ્ચ પઞ્ઞાયતિ, પયોગઞ્ચ સાધેતિ, એવમેવ ભિક્ખુ નાસિકગ્ગે વા મુખનિમિત્તે વા સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા નિસિન્નો હોતિ, ન આગતે વા ગતે વા અસ્સાસપસ્સાસે મનસિ કરોતિ, ન આગતા વા ગતા વા અસ્સાસપસ્સાસા અવિદિતા હોન્તિ, પધાનઞ્ચ પઞ્ઞાયતિ, પયોગઞ્ચ સાધેતિ, વિસેસમધિગચ્છતિ.

પધાનન્તિ કતમં **પધાનં**? આરદ્ધવીરિયસ્સ કાયોપિ ચિત્તમ્પિ કમ્મનિયં હોતિ – ઇદં પધાનં. કતમો **પયોગો**? આરદ્ધવીરિયસ્સ ઉપક્કિલેસા પહીયન્તિ, વિતક્કા વૂપસમ્મન્તિ – અયં પયોગો. કતમો **વિસેસો**? આરદ્ધવીરિયસ્સ

સંયોજના પહીયન્તિ, અનુસયા બ્યન્તી હોન્તિ – અયં વિસેસો. એવં ઇમે તયો ધમ્મા એકચિત્તસ્સ આરમ્મણા ન હોન્તિ, ન ચિમે તયો ધમ્મા અવિદિતા હોન્તિ, ન ચ ચિત્તં વિક્ખેપં ગચ્છતિ, પધાનઞ્ચ પઞ્ઞાયતિ, પયોગઞ્ચ સાધેતિ, વિસેસમધિગચ્છતિ.

''આનાપાનસ્સતી યસ્સ, પરિપુણ્ણા સુભાવિતા;
અનુપુબ્બં પરિચિતા, યથા બુદ્ધેન દેસિતા;
સો ઇમં લોકં પભાસેતિ, અબ્ભા મુત્તોવ ચન્દિમા''તિ. (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૬૦);

અયં કકચોપમા. ઇધ પનસ્સ આગતાગતવસેન અમનસિકારમત્તમેવ પયોજનન્તિ વેદિતબ્બં. ઇદં કમ્મટ્ઠાનં મનસિકરોતો કસ્સચિ નચિરેનેવ નિમિત્તઞ્ચ ઉપ્પજ્જતિ, અવસેસજ્ઝાનઙ્ગપટિમણ્ડિતા અપ્પનાસઙ્ખાતા ઠપના ચ સમ્પજ્જતિ. કસ્સચિ પન ગણનાવસેનેવ મનસિકારકાલતોપભુતિ અનુક્કમતો ઓળારિકઅસ્સાસપસ્સાસનિરોધવસેન કાયદરથે વૂપસન્તે કાયોપિ ચિત્તમ્પિ લહુકં હોતિ, સરીરં આકાસે લઙ્ઘનાકારપ્પત્તં વિય હોતિ. યથા સારદ્ધકાયસ્સ મઞ્ચે વા પીઠે વા નિસીદતો મઞ્ચપીઠં ઓનમતિ, વિકૂજતિ, પચ્ચત્થરણં વલિં ગણ્હાતિ. અસારદ્ધકાયસ્સ પન નિસીદતો નેવ મઞ્ચપીઠં ઓનમતિ, ન વિકૂજતિ, ન પચ્ચત્થરણં વલિં ગણ્હાતિ, તૂલપિચુપૂરિતં વિય મઞ્ચપીઠં હોતિ. કસ્મા? યસ્મા અસારદ્ધો કાયો લહુકો હોતિ; એવમેવ ગણનાવસેન મનસિકારકાલતોપભુતિ અનુક્કમતો ઓળારિકઅસ્સાસપસ્સાસનિરોધવસેન કાયદરથે વૂપસન્તે કાયોપિ ચિત્તમ્પિ લહુકં હોતિ, સરીરં આકાસે લઙ્ઘનાકારપ્પત્તં વિય હોતિ.

તસ્સ ઓળારિકે અસ્સાસપસ્સાસે નિરુદ્ધે સુખુમઅસ્સાસપસ્સાસનિમિત્તારમ્મણં ચિત્તં પવત્તતિ, તસ્મિમ્પિ નિરુદ્ધે અપરાપરં તતો સુખુમતરસુખુમતમનિમિત્તારમ્મણં પવત્તતિયેવ. કથં? યથા પુરિસો મહતિયા લોહસલાકાય કંસતાળં આકોટેય્ય, એકપ્પહારેન મહાસદ્દો ઉપ્પજ્જેય્ય, તસ્સ ઓળારિકસદ્દારમ્મણં ચિત્તં પવત્તેય્ય, નિરુદ્ધે ઓળારિકે સદ્દે અથ પચ્છા સુખુમસદ્દનિમિત્તારમ્મણં, તસ્મિમ્પિ નિરુદ્ધે અપરાપરં તતો સુખુમતરસુખુમતમસદ્દનિમિત્તારમ્મણં ચિત્તં પવત્તતેવ; એવન્તિ વેદિતબ્બં. વુત્તમ્પિ ચેતં – ''સેય્યથાપિ કંસે આકોટિતે''તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૭૧) વિત્થારો.

યથા હિ અઞ્ઞાનિ કમ્મટ્ઠાનાનિ ઉપરૂપરિ વિભૂતાનિ હોન્તિ, ન તથા ઇદં. ઇદં પન ઉપરૂપરિ ભાવેન્તસ્સ ભાવેન્તસ્સ સુખુમત્તં ગચ્છતિ, ઉપટ્ઠાનમ્પિ ન ઉપગચ્છતિ. એવં અનુપટ્ઠહન્તે પન તસ્મિં ન તેન ભિક્ખુના ઉટ્ઠાયાસના ચમ્મખણ્ડં પપ્ફોટેત્વા ગન્તબ્બં. કિં કાતબ્બં? ''આચરિયં પુચ્છિસ્સામી''તિ વા ''નટ્ઠં દાનિ મે કમ્મટ્ઠાન''ન્તિ વા ન વુટ્ઠાતબ્બં, ઇરિયાપથં વિકોપેત્વા ગચ્છતો હિ કમ્મટ્ઠાનં નવનવમેવ હોતિ. તસ્મા યથાનિસિન્નેનેવ દેસતો આહરિતબ્બં.

તત્રાયં આહરણૂપાયો. તેન હિ ભિક્ખુના કમ્મટ્ઠાનસ્સ અનુપટ્ઠહનભાવં ઞત્વા ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખિતબ્બં – ''ઇમે અસ્સાસપસ્સાસા નામ કત્થ અત્થિ, કત્થ નત્થિ, કસ્સ વા અત્થિ, કસ્સ વા નત્થી''તિ. અથેવં પટિસઞ્ચિક્ખતા ''ઇમે અન્તોમાતુકુચ્છિયં નત્થિ, ઉદકે નિમુગ્ગાનં નત્થિ, તથા અસઞ્ઞીભૂતાનં મતાનં ચતુત્થજ્ઝાનસમાપન્નાનં રૂપારૂપભવસમઙ્ગીનં નિરોધસમાપન્નાન''ન્તિ ઞત્વા એવં અત્તનાવ અત્તા પટિચોદેતબ્બો – ''નનુ ત્વં, પણ્ડિત, નેવ માતુકુચ્છિગતો, ન ઉદકે નિમુગ્ગો, ન અસઞ્ઞીભૂતો, ન મતો, ન ચતુત્થજ્ઝાનસમઆપન્નો, ન રૂપારૂપભવસમઙ્ગી, ન નિરોધસમાપન્નો, અત્થિયેવ તે અસ્સાસપસ્સાસા, મન્દપઞ્ઞતાય પન પરિગ્ગહેતું ન સક્કોસી''તિ. અથાનેન

પકતિફુટ્ઠવસેનેવ ચિત્તં ઠપેત્વા મનસિકારો પવત્તેતબ્બો. ઇમે હિ દીઘનાસિકસ્સ નાસા પુટં ઘટ્ટેન્તા પવત્તન્તિ, રસ્સનાસિકસ્સ ઉત્તરોટ્ઠં. તસ્માનેન ઇમં નામ ઠાનં ઘટ્ટેન્તીતિ નિમિત્તં પટ્ઠપેતબ્બં. ઇમમેવ હિ અત્થવસં પટિચ્ચ વુત્તં ભગવતા – ''નાહં, ભિક્ખવે, મુટ્ઠસ્સતિસ્સ અસમ્પજાનસ્સ આનાપાનસ્સતિભાવનં વદામી''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૧૪૯; સં॰ નિ॰ ૫.૯૯૨). કિઞ્ચાપિ હિ યંકિઞ્ચિ કમ્મટ્ઠાનં સતસ્સ સમ્પજાનસ્સેવ સમ્પજ્જતિ, ઇતો અઞ્ઞં પન મનસિકરોન્તસ્સ પાકટં હોતિ. ઇદં પન આનાપાનસ્સતિકમ્મટ્ઠાનં ગરુકં ગરુકભાવનં બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધબુદ્ધપુત્તાનં મહાપુરિસાનમેવ મનસિકારભૂમિભૂતં, ન ચેવ ઇત્તરં, ન ચ ઇત્તરસત્તસમાસેવિતં. યથા યથા મનસિ કરીયતિ, તથા તથા સન્તઞ્ચેવ હોતિ સુખુમઞ્ચ. તસ્મા એત્થ બલવતી સતિ ચ પઞ્ઞા ચ ઇચ્છિતબ્બા.

યથા હિ મટ્ઠસાટકસ્સ તુન્નકરણકાલે સૂચિપિ સુખુમા ઇચ્છિતબ્બા, સૂચિપાસવેધનમ્પિ તતો સુખુમતરં; એવમેવ મટ્ઠસાટકસદિસસ્સ ઇમસ્સ કમ્મટ્ઠાનસ્સ ભાવનાકાલે સૂચિપટિભાગા સતિપિ સૂચિપાસવેધનપટિભાગા તંસમ્પયુત્તા પઞ્ઞાપિ બલવતી ઇચ્છિતબ્બા. તાહિ ચ પન સતિપઞ્ઞાહિ સમન્નાગતેન ભિક્ખુના ન તે અસ્સાસપસ્સાસા અઞ્ઞત્ર પકતિફુટ્ઠોકાસા પરિયેસિતબ્બા.

યથા પન કસ્સકો કસિં કસિત્વા બલિબદ્દે મુઞ્ચિત્વા ગોચરાભિમુખે કત્વા છાયાય નિસિન્નો વિસ્સમેય્ય, અથસ્સ તે બલિબદ્દા વેગેન અટવિં પવિસેય્યું. યો હોતિ છેકો કસ્સકો સો પુન તે ગહેત્વા યોજેતુકામો ન તેસં અનુપદં ગન્ત્વા અટવિં આહિણ્ડતિ. અથ ખો રસ્મિઞ્ચ પતોદઞ્ચ ગહેત્વા ઉજુકમેવ તેસં નિપાતતિત્થં ગન્ત્વા નિસીદતિ વા નિપજ્જતિ વા. અથ તે ગોણે દિવસભાગં ચરિત્વા નિપાતતિત્થં ઓતરિત્વા ન્હત્વા ચ પિવિત્વા ચ પચ્ચુત્તરિત્વા ઠિતે દિસ્વા રસ્મિયા બન્ધિત્વા પતોદેન વિજ્ઝન્તો આનેત્વા યોજેત્વા પુન કમ્મં કરોતિ; એવમેવ તેન ભિક્ખુના ન તે અસ્સાસપસ્સાસા અઞ્ઞત્ર પકતિફુટ્ઠોકાસા પરિયેસિતબ્બા. સતિરસ્મિં પન પઞ્ઞાપતોદઞ્ચ ગહેત્વા પકતિફુટ્ઠોકાસે ચિત્તં ઠપેત્વા મનસિકારો પવત્તેતબ્બો. એવઞ્હિસ્સ મનસિકરોતો નચિરસ્સેવ તે ઉપટ્ઠહન્તિ, નિપાતતિત્થે વિય ગોણા. તતો તેન સતિરસ્મિયા બન્ધિત્વા તસ્મિંયેવ ઠાને યોજેત્વા પઞ્ઞાપતોદેન વિજ્ઝન્તેન પુન કમ્મટ્ઠાનં અનુયુઞ્જિતબ્બં; તસ્સેવમનુયુઞ્જતો નચિરસ્સેવ નિમિત્તં ઉપટ્ઠાતિ. તં પનેતં ન સબ્બેસં એકસદિસં હોતિ ; અપિચ ખો કસ્સચિ સુખસમ્ફસ્સં ઉપ્પાદયમાનો તૂલપિચુ વિય, કપ્પાસપિચુ વિય, વાતધારા વિય ચ ઉપટ્ઠાતીતિ એકચ્ચે આહુ.

અયં પન **અટ્ઠકથાવિનિચ્છયો** – ઇદઞ્હિ કસ્સચિ તારકરૂપં વિય, મણિગુળિકા વિય, મુત્તાગુળિકા વિય ચ કસ્સચિ ખરસમ્ફસ્સં હુત્વા કપ્પાસટ્ઠિ વિય, સારદારુસૂચિ વિય ચ કસ્સચિ દીઘપામઙ્ગસુત્તં વિય, કુસુમદામં વિય, ધૂમસિખા વિય ચ કસ્સચિ વિત્થત મક્કટકસુત્તં વિય, વલાહકપટલં વિય, પદુમપુપ્ફં વિય, રથચક્કં વિય, ચન્દમણ્ડલં વિય, સૂરિયમણ્ડલં વિય ચ ઉપટ્ઠાતિ. તઞ્ચ પનેતં યથા સમ્બહુલેસુ ભિક્ખૂસુ સુત્તન્તં સજ્ઝાયિત્વા નિસિન્નેસુ એકેન ભિક્ખુના ''તુમ્હાકં કીદિસં હુત્વા ઇદં સુત્તં ઉપટ્ઠાતી''તિ વુત્તે એકો ''મય્હં મહતી પબ્બતેય્યા નદી વિય હુત્વા ઉપટ્ઠાતી''તિ આહ. અપરો ''મય્હં એકા વનરાજિ વિય''. અઞ્ઞો ''મય્હં સીતચ્છાયો સાખાસમ્પન્નો ફલભારભરિતરુક્ખો વિયા''તિ. તેસઞ્હિ તં એકમેવ સુત્તં સઞ્ઞાનાનતાય નાનતો ઉપટ્ઠાતિ. એવં એકમેવ કમ્મટ્ઠાનં સઞ્ઞાનાનતાય નાનતો ઉપટ્ઠાતિ. સઞ્ઞજઞ્હિ એતં સઞ્ઞાનિદાનં સઞ્ઞાપ્પભવં તસ્મા સઞ્ઞાનાનતાય નાનતો ઉપટ્ઠાતીતિ વેદિતબ્બં.

એત્થ ચ અઞ્ઞમેવ અસ્સાસારમ્મણં ચિત્તં, અઞ્ઞં પસ્સાસારમ્મણં, અઞ્ઞં નિમિત્તારમ્મણં યસ્સ હિ ઇમે તયો ધમ્મા નત્થિ, તસ્સ કમ્મટ્ઠાનં નેવ અપ્પનં ન ઉપચારં પાપુણાતિ. યસ્સ પનિમે તયો ધમ્મા અત્થિ, તસ્સેવ

કમ્મટ્ઠાનં અપ્પનઞ્ચ ઉપચારઞ્ચ પાપુણાતિ. વુત્તઞ્હેતં –

> ‘‘નિમિત્તં અસ્સાસપસ્સાસા, અનારમ્મણમેકચિત્તસ્સ;
> અજાનતો ચ તયો ધમ્મે, ભાવનાનુપલબ્ભતિ.
>
> ‘‘નિમિત્તં અસ્સાસપસ્સાસા, અનારમ્મણમેકચિત્તસ્સ;
> જાનતો ચ તયો ધમ્મે, ભાવના ઉપલબ્ભતી’’તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૨૩૧);

એવં ઉપટ્ઠિતે પન નિમિત્તે તેન ભિક્ખુના આચરિયસન્તિકં ગન્ત્વા આરોચેતબ્બં – ‘‘મય્હં, ભન્તે, એવરૂપં નામ ઉપટ્ઠાતી’’તિ. આચરિયેન પન ‘‘એતં નિમિત્ત’’ન્તિ વા ‘‘ન નિમિત્ત’’ન્તિ વા ન વત્તબ્બં. ‘‘એવં હોતિ, આવુસો’’તિ વત્વા પન ‘‘પુનપ્પુનં મનસિ કરોહી’’તિ વત્તબ્બો. ‘‘નિમિત્ત’’ન્તિ હિ વુત્તે વોસાનં આપજ્જેય્ય; ‘‘ન નિમિત્ત’’ન્તિ વુત્તે નિરાસો વિસીદેય્ય. તસ્મા તદુભયમ્પિ અવત્વા મનસિકારેયેવ નિયોજેતબ્બોતિ. એવં તાવ **દીઘભાણકા**. **મજ્ઝિમભાણકા** પનાહુ – ‘‘નિમિત્તમિદં, આવુસો, કમ્મટ્ઠાનં પુનપ્પુનં મનસિ કરોહિ સપ્પુરિસાતિ વત્તબ્બો’’તિ. અથાનેન નિમિત્તેયેવ ચિત્તં ઠપેતબ્બં. એવમસ્સાયં ઇતો પભુતિ ઠપનાવસેન ભાવના હોતિ. વુત્તઞ્હેતં પોરાણેહિ –

> ‘‘નિમિત્તે ઠપયં ચિત્તં, નાનાકારં વિભાવયં;
> ધીરો અસ્સાસપસ્સાસે, સકં ચિત્તં નિબન્ધતી’’તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૨૩૨; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧.૧૬૩);

તસ્સેવં નિમિત્તુપટ્ઠાનતો પભુતિ નીવરણાનિ વિક્ખમ્ભિતાનેવ હોન્તિ કિલેસા સન્નિસિન્નાવ સતિ ઉપટ્ઠિતાયેવ, ચિત્તં સમાહિતમેવ. ઇદઞ્હિ દ્વીહાકારેહિ ચિત્તં સમાહિતં નામ હોહિ – ઉપચારભૂમિયં વા નીવરણપ્પહાનેન, પટિલાભભૂમિયં વા અઙ્ગપાતુભાવેન. તત્થ ‘‘**ઉપચારભૂમી**’’તિ ઉપચારસમાધિ; ‘‘**પટિલાભભૂમી**’’તિ અપ્પનાસમાધિ. તેસં કિં નાનાકરણં? ઉપચારસમાધિ કુસલવીથિયં જવિત્વા ભવઙ્ગં ઓતરતિ, અપ્પનાસમાધિ દિવસભાગે અપ્પેત્વા નિસિન્નસ્સ દિવસભાગમ્પિ કુસલવીથિયં જવતિ, ન ભવઙ્ગં ઓતરતિ. ઇમેસુ દ્વીસુ સમાધીસુ નિમિત્તપાતુભાવેન ઉપચારસમાધિના સમાહિતં ચિત્તં હોતિ . અથાનેન તં નિમિત્તં નેવ વણ્ણતો મનસિકાતબ્બં, ન લક્ખણતો પચ્ચવેક્ખિતબ્બં. અપિચ ખો ખત્તિયમહેસિયા ચક્કવત્તિગબ્ભો વિય કસ્સકેન સાલિયવગબ્ભો વિય ચ અપ્પમત્તેન રક્ખિતબ્બં; રક્ખિતં હિસ્સ ફલદં હોતિ.

> ‘‘નિમિત્તં રક્ખતો લદ્ધ, પરિહાનિ ન વિજ્જતિ;
> આરક્ખમ્હિ અસન્તમ્હિ, લદ્ધં લદ્ધં વિનસ્સતી’’તિ.

તત્રાયં **રક્ખણૂપાયો** – તેન ભિક્ખુના આવાસો, ગોચરો, ભસ્સં, પુગ્ગલો, ભોજનં, ઉતુ, ઇરિયાપથોતિ ઇમાનિ સત્ત અસપ્પાયાનિ વજ્જેત્વા તાનેવ સત્ત સપ્પાયાનિ સેવન્તેન પુનપ્પુનં તં નિમિત્તં મનસિકાતબ્બં.

એવં સપ્પાયસેવનેન નિમિત્તં થિરં કત્વા વુડ્ઢિં વિરૂળ્હિં ગમયિત્વા વત્થુવિસદકિરિયા, ઇન્દ્રિયસમત્તપટિપાદનતા, નિમિત્તકુસલતા, યસ્મિં સમયે ચિત્તં સપગ્ગહેતબ્બ તસ્મિં સમયે ચિત્તપગ્ગણ્હના, યસ્મિં સમયે ચિત્તં નિગ્ગહેતબ્બં તસ્મિં સમયે ચિત્તનિગ્ગણ્હના, યસ્મિં સમયે ચિત્તં સમ્પહંસેતબ્બં તસ્મિં સમયે સમ્પહંસેતબ્બં તસ્મિં સમયે ચિત્તસમ્પહંસના, યસ્મિં સમયે ચિત્તં અજ્ઝુપેક્ખિતબ્બં તસ્મિં સમયે

ચિત્તઅજ્ઝુપેક્ખના, અસમાહિતપુગ્ગલપરિવજ્જના, સમાહિતપુગ્ગલસેવના, તદધિમુત્તતાતિ ઇમાનિ દસ અપ્પનાકોસલ્લાનિ અવિજહન્તેન યોગો કરણીયો.

તસ્સેવં અનુયુત્તસ્સ વિહરતો ઇદાનિ અપ્પના ઉપ્પજ્જિસ્સતીતિ ભવઙ્ગં વિચ્છિન્દિત્વા નિમિત્તારમ્મણં મનોદ્વારાવજ્જનં ઉપ્પજ્જતિ. તસ્મિઞ્ચ નિરુદ્ધે તદેવારમ્મણં ગહેત્વા ચત્તારિ પઞ્ચ વા જવનાનિ, યેસં પઠમં પરિકમ્મં, દુતિયં ઉપચારં, તતિયં અનુલોમં, ચતુત્થં ગોત્રભુ , પઞ્ચમં અપ્પનાચિત્તં. પઠમં વા પરિકમ્મઞ્ચેવ ઉપચારઞ્ચ, દુતિયં અનુલોમં, તતિયં ગોત્રભુ, ચતુત્થં અપ્પનાચિત્તન્તિ વુચ્ચતિ. ચતુત્થમેવ હિ પઞ્ચમં વા અપ્પેતિ, ન છટ્ઠં સત્તમં વા આસન્નભવઙ્ગપાતત્તા.

આભિધમ્મિકગોદત્તત્થેરો પનાહ – ''આસેવનપચ્ચયેન કુસલા ધમ્મા બલવન્તો હોન્તિ; તસ્મા છટ્ઠં સત્તમં વા અપ્પેતી''તિ. તં **અટ્ઠકથાસુ** પટિક્ખિત્તં. તત્થ પુબ્બભાગચિત્તાનિ કામાવચરાનિ હોન્તિ, અપ્પનાચિત્તં પન રૂપાવચરં. એવમનેન પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહીનં, પઞ્ચઙ્ગસમન્નાગતં, દસલક્ખણસમ્પન્નં, તિવિધકલ્યાણં, પઠમજ્ઝાનં અધિગતં હોતિ. સો તસ્મિંયેવારમ્મણે વિતક્કાદયો વૂપસમેત્વા દુતિયતતિયચતુત્થજ્ઝાનાનિ પાપુણાતિ. એત્તાવતા ચ ઠપનાવસેન ભાવનાય પરિયોસાનપ્પત્તો હોતિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપકથા. વિત્થારો પન ઇચ્છન્તેન **વિસુદ્ધિમગ્ગતો** ગહેતબ્બો.

એવં પત્તચતુત્થજ્ઝાનો પનેત્થ ભિક્ખુ સલ્લક્ખણાવિવટ્ટનાવસેન કમ્મટ્ઠાનં વડ્ઢેત્વા પારિસુદ્ધિં પત્તુકામો તદેવ ઝાનં આવજ્જનસમાપજ્જનઅધિટ્ઠાનવુટ્ઠાનપચ્ચવેક્ખણસઙ્ખાતેહિ પઞ્ચહાકારેહિ વસિપ્પત્તં પગુણં કત્વા અરૂપપુબ્બઙ્ગમં વા રૂપં, રૂપપુબ્બઙ્ગમં વા અરૂપન્તિ રૂપારૂપં પરિગ્ગહેત્વા વિપસ્સનં પટ્ઠપેતિ. કથં? સો હિ ઝાના વુટ્ઠહિત્વા ઝાનઙ્ગાનિ પરિગ્ગહેત્વા તેસં નિસ્સયં હદયવત્થું તં નિસ્સયાનિ ચ ભૂતાનિ તેસઞ્ચ નિસ્સયં સકલમ્પિ કરજકાયં પસ્સતિ. તતો ''ઝાનઙ્ગાનિ અરૂપં, વત્થાદીનિ રૂપ''ન્તિ રૂપારૂપં વવત્થપેતિ.

અથ વા સમાપત્તિતો વુટ્ઠહિત્વા કેસાદીસુ કોટ્ઠાસેસુ પથવીધાતુઆદિવસેન ચત્તારિ ભૂતાનિ તંનિસ્સિતરૂપાનિ ચ પરિગ્ગહેત્વા યથાપરિગ્ગહિતરૂપારમ્મણં યથાપરિગ્ગહિતરૂપવત્થુદ્વારારમ્મણં વા સસમ્પયુત્તધમ્મં વિઞ્ઞાણઞ્ચ પસ્સતિ. તતો ''ભૂતાદીનિ રૂપં સસમ્પયુત્તધમ્મં વિઞ્ઞાણં અરૂપ''ન્તિ વવત્થપેતિ.

અથ વા સમાપત્તિતો વુટ્ઠહિત્વા અસ્સાસપસ્સાસાનં સમુદયો કરજકાયો ચ ચિત્તઞ્ચાતિ પસ્સતિ. યથા હિ કમ્મારગગ્ગરિયા ધમમાનાય ભસ્તઞ્ચ પુરિસસ્સ ચ તજ્જં વાયામં પટિચ્ચ વાતો સઞ્ચરતિ; એવમેવ કાયઞ્ચ ચિત્તઞ્ચ પટિચ્ચ અસ્સાસપસ્સાસાતિ. તતો અસ્સાસપસ્સાસે ચ કાયઞ્ચ રૂપં, ચિત્તઞ્ચ તંસમ્પયુત્તધમ્મે ચ અરૂપન્તિ વવત્થપેતિ.

એવં નામરૂપં વવત્થપેત્વા તસ્સ પચ્ચયં પરિયેસતિ, પરિયેસન્તો ચ તં દિસ્વા તીસુપિ અદ્ધાસુ નામરૂપસ્સ પવત્તિં આરબ્ભ કઙ્ખં વિતરતિ. વિતિણ્ણકઙ્ખો કલાપસમ્મસનવસેન તિલક્ખણં આરોપેત્વા ઉદયબ્બયાનુપસ્સનાય પુબ્બભાગે ઉપ્પન્ને ઓભાસાદયો દસ વિપસ્સનુપક્કિલેસે પહાય ઉપક્કિલેસવિમુત્તં પટિપદાઞાણં ''મગ્ગો''તિ વવત્થપેત્વા ઉદયં પહાય ભઙ્ગાનુપસ્સનં પત્વા નિરન્તરં ભઙ્ગાનુપસ્સનેન ભયતો ઉપટ્ઠિતેસુ સબ્બસઙ્ખારેસુ નિબ્બિન્દન્તો વિરજ્જન્તો વિમુચ્ચન્તો યથાક્કમં ચત્તારો અરિયમગ્ગે પાપુણિત્વા અરહત્તફલે પતિટ્ઠાય એકૂનવીસતિભેદસ્સ પચ્ચવેક્ખણઞાણસ્સ પરિયન્તપ્પત્તો સદેવકસ્સ લોકસ્સ અગ્ગદક્ખિણેય્યો હોતિ. એત્તાવતા ચસ્સ ગણનં આદિં કત્વા વિપસ્સનાપરિયોસાના આનાપાનસ્સતિસમાધિભાવના ચ સમત્તા હોતીતિ.

અયં સબ્બાકારતો પઠમચતુક્કવણ્ણના.

ઇતરેસુ પન તીસુ ચતુક્કેસુ યસ્મા વિસું કમ્મટ્ઠાનભાવનાનયો નામ નત્થિ; તસ્મા અનુપદવણ્ણનાનયેનેવ નેસં અત્થો વેદિતબ્બો. **પીતિપ્પટિસંવેદી**તિ પીતિં પટિસંવિદિતં કરોન્તો પાકટં કરોન્તો અસ્સસિસ્સામિ પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતિ. તત્થ દ્વીહાકારેહિ પીતિ પટિસંવિદિતા હોતિ – આરમ્મણતો ચ અસમ્મોહતો ચ.

કથં આરમ્મણતો પીતિ પટિસંવિદિતા હોતિ? સપ્પીતિકે દ્વે ઝાને સમાપજ્જતિ, તસ્સ સમાપત્તિક્ખણે ઝાનપટિલાભેન આરમ્મણતો પીતિ પટિસંવિદિતા હોતિ આરમ્મણસ્સ પટિસંવિદિતત્તા.

કથં અસમ્મોહતો? સપ્પીતિકે દ્વે ઝાને સમાપજ્જિત્વા વુટ્ઠાય ઝાનસમ્પયુત્તકપીતિં ખયતો વયતો સમ્મસતિ, તસ્સ વિપસ્સનાક્ખણે લક્ખણપટિવેધેન અસમ્મોહતો પીતિ પટિસંવિદિતા હોતિ. વુત્તઞ્હેતં **પટિસમ્ભિદાયં** –

> ''દીઘં અસ્સાસવસેન ચિત્તસ્સ એકગ્ગતં અવિક્ખેપં પજાનતો સતિ ઉપટ્ઠિતા હોતિ. તાય સતિયા તેન ઞાણેન સા પીતિ પટિસંવિદિતા હોતિ. દીઘં પસ્સાસવસેન...પે॰... રસ્સં અસ્સાસવસેન... રસ્સં પસ્સાસવસેન... સબ્બકાયપ્પટિસંવેદી અસ્સાસવસેન... સબ્બકાયપ્પટિસંવેદી પસ્સાસવસેન... પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં અસ્સાસવસેન... પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં પસ્સાસવસેન ચિત્તસ્સ એકગ્ગતં અવિક્ખેપં પજાનતો સતિ ઉપટ્ઠિતા હોતિ, તાય સતિયા તેન ઞાણેન સા પીતિ પટિસંવિદિતા હોતિ. આવજ્જતો સા પીતિ પટિસંવિદિતા હોતિ જાનતો... પસ્સતો... પચ્ચવેક્ખતો... ચિત્તં અધિટ્ઠહતો... સદ્ધાય અધિમુચ્ચતો... વીરિયં પગ્ગણ્હતો... સતિં ઉપટ્ઠાપયતો... ચિત્તં સમાદહતો... પઞ્ઞાય પજાનતો... અભિઞ્ઞેય્યં અભિજાનતો... પરિઞ્ઞેય્યં પરિજાનતો... પહાતબ્બં પજહતો... ભાવેતબ્બં ભાવયતો... સચ્છિકાતબ્બં સચ્છિકરોતો સા પીતિ પટિસંવિદિતા હોતિ. એવં સા પીતિ પટિસંવિદિતા હોતી''તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૭૨).

એતેનેવ નયેન અવસેસપદાનિપિ અત્થતો વેદિતબ્બાનિ. ઇદં પનેત્થ વિસેસમત્તં. તિણ્ણં ઝાનાનં વસેન સુખપટિસંવેદિતા ચતુન્નમ્પિ વસેન ચિત્તસઙ્ખારપટિસંવેદિતા વેદિતબ્બા. ''**ચિત્તસઙ્ખારો**''તિ વેદનાદયો દ્વે ખન્ધા. **સુખપ્પટિસંવેદિ**પદે ચેત્થ વિપસ્સનાભૂમિદસ્સનત્થં ''સુખન્તિ દ્વે સુખાનિ – કાયિકઞ્ચ સુખં ચેતસિકઞ્ચા''તિ **પટિસમ્ભિદાયં** વુત્તં. **પસ્સમ્ભયં ચિત્તસઙ્ખાર**ન્તિ ઓળારિકં ઓળારિકં ચિત્તસઙ્ખારં પસ્સમ્ભેન્તો, નિરોધેન્તોતિ અત્થો. સો વિત્થારતો કાયસઙ્ખારે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. અપિચેત્થ **પીતિ**પદે પીતિસીસેન વેદના વુત્તા. **સુખ**પદે સરૂપેનેવ વેદના . દ્વીસુ ચિત્તસઙ્ખારપદેસુ ''સઞ્ઞા ચ વેદના ચ ચેતસિકા એતે ધમ્મા ચિત્તપટિબદ્ધા ચિત્તસઙ્ખારા''તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૭૪; મ॰ નિ॰ ૧.૪૬૩) વચનતો સઞ્ઞાસમ્પયુત્તા વેદનાતિ. એવં વેદનાનુપસ્સનાનયેન ઇદં ચતુક્કં ભાસિતન્તિ વેદિતબ્બં.

તતિયચતુક્કેપિ ચતુન્નં ઝાનાનં વસેન ચિત્તપટિસંવેદિતા વેદિતબ્બા. **અભિપ્પમોદયં ચિત્ત**ન્તિ ચિત્તં મોદેન્તો પમોદેન્તો હાસેન્તો પહાસેન્તો અસ્સસિસ્સામિ પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતિ. તત્થ દ્વીહાકારેહિ અભિપ્પમોદો હોતિ – સમાધિવસેન ચ વિપસ્સનાવસેન ચ.

કથં સમાધિવસેન? સપ્પીતિકે દ્વે ઝાને સમાપજ્જતિ, સો સમાપત્તિક્ખણે સમ્પયુત્તાય પીતિયા ચિત્તં આમોદેતિ પમોદેતિ. કથં વિપસ્સનાવસેન? સપ્પીતિકે દ્વે ઝાને સમાપજ્જિત્વા વુટ્ઠાય ઝાનસમ્પયુત્તકપીતિં ખયતો

વયતો સમ્મસતિ; એવં વિપસ્સનાક્ખણે ઝાનસમ્પયુત્તકપીતિં આરમ્મણં કત્વા ચિત્તં આમોદેતિ પમોદેતિ. એવં પટિપન્નો ‘‘અભિપ્પમોદયં ચિત્તં અસ્સસિસ્સામિ પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતી’’તિ વુચ્ચતિ.

સમાદહં ચિત્તન્તિ પઠમજ્ઝાનાદિવસેન આરમ્મણે ચિત્તં સમં આદહન્તો સમં ઠપેન્તો તાનિ વા પન ઝાનાનિ સમાપજ્જિત્વા વુટ્ઠાય ઝાનસમ્પયુત્તકચિત્તં ખયતો વયતો સમ્મસતો વિપસ્સનાક્ખણે લક્ખણપટિવેધેન ઉપ્પજ્જતિ ખણિકચિત્તેકગ્ગતા; એવં ઉપ્પન્નાય ખણિકચિત્તેકગ્ગતાય વસેનપિ આરમ્મણે ચિત્તં સમં આદહન્તો સમં ઠપેન્તો ‘‘સમાદહં ચિત્તં અસ્સસિસ્સામિ પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતી’’તિ વુચ્ચતિ.

વિમોચયં ચિત્તન્તિ પઠમજ્ઝાનેન નીવરણેહિ ચિત્તં મોચેન્તો વિમોચેન્તો, દુતિયેન વિતક્કવિચારેહિ, તતિયેન પીતિયા, ચતુત્થેન સુખદુક્ખેહિ ચિત્તં મોચેન્તો વિમોચેન્તો. તાનિ વા પન ઝાનાનિ સમાપજ્જિત્વા વુટ્ઠાય ઝાનસમ્પયુત્તકચિત્તં ખયતો વયતો સમ્મસતિ. સો વિપસ્સનાક્ખણે અનિચ્ચાનુપસ્સનાય નિચ્ચસઞ્ઞાતો ચિત્તં મોચેન્તો વિમોચેન્તો, દુક્ખાનુપસ્સનાય સુખસઞ્ઞાતો, અનત્તાનુપસ્સનાય અત્તસઞ્ઞાતો, નિબ્બિદાનુપસ્સનાય નન્દિતો, વિરાગાનુપસ્સનાય રાગતો, નિરોધાનુપસ્સનાય સમુદયતો, પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સનાય આદાનતો ચિત્તં મોચેન્તો વિમોચેન્તો અસ્સસતિ ચેવ પસ્સસતિ ચ. તેન વુત્તં – ‘‘વિમોચયં ચિત્તં અસ્સસિસ્સામિ પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતી’’તિ. એવં ચિત્તાનુપસ્સનાવસેન ઇદં ચતુક્કં ભાસિતન્તિ વેદિતબ્બં.

ચતુત્થચતુક્કે પન **અનિચ્ચાનુપસ્સી**તિ એત્થ તાવ અનિચ્ચં વેદિતબ્બં, અનિચ્ચતા વેદિતબ્બા, અનિચ્ચાનુપસ્સના વેદિતબ્બા , અનિચ્ચાનુપસ્સી વેદિતબ્બો. તત્થ ‘‘**અનિચ્ચ**’’ન્તિ પઞ્ચક્ખન્ધા. કસ્મા? ઉપ્પાદવયઞ્ઞથત્તભાવા. ‘‘**અનિચ્ચતા**’’તિ તેસઞ્ઞેવ ઉપ્પાદવયઞ્ઞથત્તં હુત્વા અભાવો વા નિબ્બત્તાનં તેનેવાકારેન અઠત્વા ખણભઙ્ગેન ભેદોતિ અત્થો. ‘‘**અનિચ્ચાનુપસ્સના**’’તિ તસ્સા અનિચ્ચતાય વસેન રૂપાદીસુ ‘‘અનિચ્ચ’’ન્તિ અનુપસ્સના; ‘‘**અનિચ્ચાનુપસ્સી**’’તિ તાય અનુપસ્સનાય સમન્નાગતો; તસ્મા એવં ભૂતો અસ્સસન્તો ચ પસ્સસન્તો ચ ઇધ ‘‘અનિચ્ચાનુપસ્સી અસ્સસિસ્સામિ, પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતી’’તિ વેદિતબ્બો.

વિરાગાનુપસ્સીતિ એત્થ પન દ્વે વિરાગા – ખયવિરાગો ચ અચ્ચન્તવિરાગો ચ. તત્થ ‘‘**ખયવિરાગો**’’તિ સઙ્ખારાનં ખણભઙ્ગો; ‘‘**અચ્ચન્તવિરાગો**’’તિ નિબ્બાનં; ‘‘**વિરાગાનુપસ્સના**’’તિ તદુભયદસ્સનવસેન પવત્તા વિપસ્સના ચ મગ્ગો ચ. તાય દુવિધાયપિ અનુપસ્સનાય સમન્નાગતો હુત્વા અસ્સસન્તો ચ પસ્સસન્તો ચ ‘‘વિરાગાનુપસ્સી અસ્સસિસ્સામિ પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતી’’તિ વેદિતબ્બો. **નિરોધાનુપસ્સી**પદેપિ એસેવ નયો.

પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સીતિ એત્થાપિ દ્વે પટિનિસ્સગ્ગા – પરિચ્ચાગપટિનિસ્સગ્ગો ચ પક્ખન્દનપટિનિસ્સગ્ગો ચ. પટિનિસ્સગ્ગોયેવ અનુપસ્સના પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સના; વિપસ્સનામગ્ગાનમેતં અધિવચનં. **વિપસ્સના** હિ તદઙ્ગવસેન સદ્ધિં ખન્ધાભિસઙ્ખારેહિ કિલેસે પરિચ્ચજતિ, સઙ્ખતદોસદસ્સનેન ચ તબ્બિપરીતે નિબ્બાને તન્નિન્નતાય પક્ખન્દતીતિ **પરિચ્ચાગપટિનિસ્સગ્ગો** ચેવ **પક્ખન્દનપટિનિસ્સગ્ગો ચા**તિ વુચ્ચતિ. **મગ્ગો** સમુચ્છેદવસેન સદ્ધિં ખન્ધાભિસઙ્ખારેહિ કિલેસે પરિચ્ચજતિ, આરમ્મણકરણેન ચ નિબ્બાને પક્ખન્દતીતિ **પરિચ્ચાગપટિનિસ્સગ્ગો** ચેવ **પક્ખન્દનપટિનિસ્સગો ચા**તિ વુચ્ચતિ. ઉભયમ્પિ પન પુરિમપુરિમઞાણાનં અનુઅનુ પસ્સનતો અનુપસ્સનાતિ વુચ્ચતિ. તાય દુવિધાય પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સનાય સમન્નાગતો હુત્વા અસ્સસન્તો ચ પસ્સસન્તો ચ પટિનિસગ્ગાનુપસ્સી અસ્સસિસ્સામિ પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતીતિ વેદિતબ્બો. **એવં ભાવિતો**તિ એવં સોળસહિ આકારેહિ ભાવિતો. સેસં વુત્તનયમેવ.

આનાપાનસ્સતિસમાધિકથા નિટ્ઠિતા.

૧૬૭. અથ ખો ભગવાતિઆદિમ્હિ પન અયં સઙ્ખેપત્થો. એવં ભગવા આનાપાનસ્સતિસમાધિકથાય ભિક્ખૂ સમસ્સાસેત્વા અથ યં તં તતિયપારાજિકપઞ્ઞત્તિયા નિદાનઞ્ચેવ પકરણઞ્ચ ઉપ્પન્નં ભિક્ખૂનં અઞ્ઞમઞ્ઞં જીવિતા વોરોપનં, એતસ્મિં નિદાને એતસ્મિં પકરણે ભિક્ખુસઙ્ઘં સન્નિપાતેત્વા પટિપુચ્છિત્વા વિગરહિત્વા ચ યસ્મા તત્થ અત્તના અત્તાનં જીવિતા વોરોપનં મિગલણ્ડિકેન ચ વોરોપાપનં પારાજિકવત્થુ ન હોતિ; તસ્મા તં ઠપેત્વા પારાજિકસ્સ વત્થુભૂતં અઞ્ઞમઞ્ઞં જીવિતા વોરોપનમેવ ગહેત્વા પારાજિકં પઞ્ઞપેન્તો "**યો પન ભિક્ખુ સઞ્ચિચ્ચ મનુસ્સવિગ્ગહ**"ન્તિઆદિમાહ. અરિયપુગ્ગલમિસ્સકત્તા પનેત્થ ''મોઘપુરિસા''તિ અવત્વા ''તે ભિક્ખૂ''તિ વુત્તં.

એવં મૂલચ્છેજ્જવસેન દળ્હં કત્વા તતિયપારાજિકે પઞ્ઞત્તે અપરમ્પિ અનુપઞ્ઞત્તત્થાય મરણવણ્ણસંવણ્ણનવત્થુ ઉદપાદિ, તસ્સુપ્પત્તિદીપનત્થં ''એવઞ્ચિદં ભગવતા''તિઆદિ વુત્તં.

૧૬૮. તત્થ **પટિબદ્ધચિત્તા**તિ છન્દરાગેન પટિબદ્ધચિત્તા; સારત્તા અપેક્ખવન્તોતિ અત્થો. **મરણવણ્ણં સંવણ્ણેમા**તિ જીવિતે આદીનવં દસ્સેત્વા મરણસ્સ ગુણં વણ્ણેમ; આનિસંસં દસ્સેમાતિ. **કતકલ્યાણો**તિઆદીસુ અયં પદત્થો – કલ્યાણં સુચિકમ્મં કતં તયાતિ ત્વં ખો અસિ **કતકલ્યાણો**. તથા કુસલં અનવજ્જકમ્મં કતં તયાતિ **કતકુસલો**. મરણકાલે સમ્પત્તે યા સત્તાનં ઉપ્પજ્જતિ ભયસઙ્ખાતા ભીરુતા, તતો તાયનં રક્ખણકમ્મં કતં તયાતિ **કતભીરુત્તાણો** પાપં. લામકકમ્મં અકતં તયાતિ **અકતપાપો**. લુદ્દં દારુણં દુસ્સીલ્યકમ્મં અકતં તયાતિ **અકતલુદ્દો**. કિબ્બિસં સાહસિકકમ્મં લોભાદિકિલેસુસ્સદં અકતં તયાતિ **અકતકિબ્બિસો**. કસ્મા ઇદં વુચ્ચતિ? યસ્મા સબ્બપ્પકારમ્પિ કતં તયા કલ્યાણં, અકતં તયા પાપં; તેન તં વદામ – ''કિં તુય્હં ઇમિના રોગાભિભૂતત્તા લામકેન પાપકેન દુક્ખબહુલત્તા દુજ્જીવિતેન''. **મતં તે જીવિતા સેય્યો**તિ તવ મરણં જીવિતા સુન્દરતરં. કસ્મા? યસ્મા ઇતો ત્વં કાલઙ્કતો કતકાલો હુત્વા કાલં કત્વા મરિત્વાતિ અત્થો. કાયસ્સ ભેદા…પે॰… ઉપપજ્જિસ્સસિ. એવં ઉપપન્નો ચ તત્થ દિબ્બેહિ દેવલોકે ઉપ્પન્નેહિ પઞ્ચહિ કામગુણેહિ મનાપિયરૂપાદિકેહિ પઞ્ચહિ વત્થુકામકોટ્ઠાસેહિ સમપ્પિતો સમઙ્ગીભૂતો પરિચરિસ્સસિ સમ્પયુત્તો સમોધાનગતો હુત્વા ઇતો ચિતો ચ ચરિસ્સસિ, વિચરિસ્સસિ અભિરમિસ્સસિ વાતિ અત્થો.

૧૬૯. અસપ્પાયાનીતિ અહિતાનિ અવુડ્ઢિકરાનિ યાનિ ખિપ્પમેવ જીવિતક્ખયં પાપેન્તિ.

પદભાજનીયવણ્ણના

૧૭૨. સઞ્ચિચ્ચાતિ અયં ''સઞ્ચિચ્ચ મનુસ્સવિગ્ગહ''ન્તિ માતિકાય વુત્તસ્સ સઞ્ચિચ્ચપદસ્સ ઉદ્ધારો. તત્થ **સ**ન્તિ ઉપસગ્ગો, તેન સદ્ધિં ઉસ્સુક્કવચનમેતં સઞ્ચિચ્ચાતિ ; તસ્સ સઞ્ચેતેત્વા સુટ્ઠુ ચેતેત્વાતિ અત્થો. યસ્મા પન યો સઞ્ચિચ્ચ વોરોપેતિ, સો જાનન્તો સઞ્જાનન્તો હોતિ, તઞ્ચસ્સ વોરોપનં ચેચ્ચ અભિવિતરિત્વા વીતિક્કમો હોતિ. તસ્મા બ્યઞ્જને આદરં અકત્વા અત્થમેવ દસ્સેતું ''જાનન્તો સઞ્જાનન્તો ચેચ્ચ અભિવિતરિત્વા વીતિક્કમો''તિ એવમસ્સ પદભાજનં વુત્તં. તત્થ **જાનન્તો**તિ ''પાણો''તિ જાનન્તો. **સઞ્જાનન્તો**તિ ''જીવિતા વોરોપેમી''તિ સઞ્જાનન્તો; તેનેવ પાણજાનનાકારેન સદ્ધિં જાનન્તોતિ અત્થો. **ચેચ્ચા**તિ વધકચેતનાવસેન ચેતેત્વા પકપ્પેત્વા. **અભિવિતરિત્વા**તિ ઉપક્કમવસેન મદ્દન્તો નિરાસઙ્કચિત્તં પેસેત્વા. **વીતિક્કમો**તિ એવં પવત્તસ્સ યો વીતિક્કમો અયં સઞ્ચિચ્ચસદ્દસ્સ સિખાપ્પત્તો અત્થોતિ વુત્તં હોતિ.

ઇદાનિ ''મનુસ્સવિગ્ગહં જીવિતા વોરોપેય્યા''તિ એત્થ વુત્તં મનુસ્સત્તભાવં આદિતો પટ્ઠાય દસ્સેતું ''**મનુસ્સવિગ્ગહો નામા**''તિઆદિમાહ. તત્થ ગબ્ભસેય્યકાનં વસેન સબ્બસુખુમઅત્તભાવદસ્સનત્થં ''**યં માતુકુચ્છિસ્મિ**''ન્તિ વુત્તં. **પઠમં ચિત્ત**ન્તિ પટિસન્ધિચિત્તં. **ઉપ્પન્ન**ન્તિ જાતં. **પઠમં વિઞ્ઞાણં પાતુભૂત**ન્તિ ઇદં તસ્સેવ વેવચનં. ''માતુકુચ્છિસ્મિં પઠમં ચિત્ત''ન્તિ વચનેન ચેત્થ સકલાપિ પઞ્ચવોકારપટિસન્ધિ દસ્સિતા હોતિ. તસ્મા તઞ્ચ પઠમં ચિત્તં તંસમ્પયુત્તા ચ તયો અરૂપક્ખન્ધા તેન સહ નિબ્બત્તઞ્ચ કલલરૂપન્તિ અયં સબ્બપઠમો મનુસ્સવિગ્ગહો. તત્થ ''**કલલરૂપ**''ન્તિ ઇત્થિપુરિસાનં કાયવત્થુભાવદસકવસેન સમતિંસ રૂપાનિ, નપુંસકાનં કાયવત્થુદસકવસેન વીસતિ. તત્થ ઇત્થિપુરિસાનં કલલરૂપં જાતિઉણ્ણાય એકેન અંસુના ઉદ્ધટતેલબિન્દુમત્તં હોતિ અચ્છં વિપ્પસન્નં. વુત્તઞ્ચેતં **અટ્ઠકથાયં** –

> ''તિલતેલસ્સ યથા બિન્દુ, સપ્પિમણ્ડો અનાવિલો;
> એવંવણ્ણપ્પટિભાગં કલલન્તિ પવુચ્ચતી''તિ. (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૨૬ પકિણ્ણકકથા; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૩૫);

એવં પરિત્તકં વત્થું આદિં કત્વા પકતિયા વીસવસ્સસતાયુકસ્સ સત્તસ્સ યાવ મરણકાલા એત્થન્તરે અનુપુબ્બેન વુદ્ધિપ્પત્તો અત્તભાવો એસો મનુસ્સવિગ્ગહો નામ.

જીવિતા વોરોપેય્યાતિ કલલકાલેપિ તાપનમદ્દનેહિ વા ભેસજ્જસમ્પદાનેન વા તતો વા ઉદ્ધમ્પિ તદનુરૂપેન ઉપક્કમેન જીવિતા વિયોજેય્યાતિ અત્થો. યસ્મા પન જીવિતા વોરોપનં નામ અત્થતો જીવિતિન્દ્રિયુપચ્છેદનમેવ હોતિ, તસ્મા એતસ્સ પદભાજને ''**જીવિતિન્દ્રિયં ઉપચ્છિન્દતિ ઉપરોધેતિ સન્તતિં વિકોપેતી**''તિ વુત્તં. તત્થ જીવિતિન્દ્રિયસ્સ પવેણિઘટનં ઉપચ્છિન્દન્તો ઉપરોધેન્તો ચ ''જીવિતિન્દ્રિયં ઉપચ્છિન્દતિ ઉપરોધેતી''તિ વુચ્ચતિ. સ્વાયમત્થો ''સન્તતિં વિકોપેતી''તિપદેન દસ્સિતો. **વિકોપેતી**તિ વિયોજેતિ.

તત્થ દુવિધં જીવિતિન્દ્રિયં – રૂપજીવિતિન્દ્રિયં, અરૂપજીવિતિન્દ્રિયઞ્ચ. તેસુ અરૂપજીવિતિન્દ્રિયે ઉપક્કમો નત્થિ, તં વોરોપેતું ન સક્કા. રૂપજીવિતિન્દ્રિયે પન અત્થિ, તં વોરોપેતું સક્કા. તં પન વોરોપેન્તો અરૂપજીવિતિન્દ્રિયમ્પિ વોરોપેતિ. તેનેવ હિ સદ્ધિં તં નિરુજ્ઝતિ તદાયત્તવુત્તિતો. તં પન વોરોપેન્તો કિં અતીતં વોરોપેતિ, અનાગતં, પચ્ચુપ્પન્નન્તિ? નેવ અતીતં, ન અનાગતં, તેસુ હિ એકં નિરુદ્ધં એકં અનુપ્પન્નન્તિ ઉભયમ્પિ અસન્તં, અસન્તત્તા ઉપક્કમો નત્થિ, ઉપક્કમસ્સ નત્થિતાય એકમ્પિ વોરોપેતું ન સક્કા. વુત્તમ્પિ ચેતં –

> ''અતીતે ચિત્તક્ખણે જીવિત્થ, ન જીવતિ; ન જીવિસ્સતિ. અનાગતે ચિત્તક્ખણે જીવિસ્સતિ, ન જીવિત્થ; ન જીવતિ. પચ્ચુપ્પન્ને ચિત્તક્ખણે જીવતિ, ન જીવિત્થ; ન જીવિસ્સતી''તિ (મહાનિ॰ ૧૦).

તસ્મા યત્થ જીવતિ તત્થ ઉપક્કમો યુત્તોતિ પચ્ચુપ્પન્નં વોરોપેતિ.

પચ્ચુપ્પન્નઞ્ચ નામેતં ખણપચ્ચુપ્પન્નં, સન્તતિપચ્ચુપ્પન્નં, અદ્ધાપચ્ચુપ્પન્નન્તિ તિવિધં. તત્થ ''**ખણપચ્ચુપ્પન્નં**'' નામ ઉપ્પાદજરાભઙ્ગસમઙ્ગિ, તં વોરોપેતું ન સક્કા. કસ્મા? સયમેવ નિરુજ્ઝનતો. ''**સન્તતિપચ્ચુપ્પન્નં**'' નામ સત્તટ્ઠજવનવારમત્તં સભાગસન્તતિવસેન પવત્તિત્વા નિરુજ્ઝનકં, યાવ વા ઉણ્હતો આગન્ત્વા ઓવરકં પવિસિત્વા નિસિન્નસ્સ અન્ધકારં હોતિ, સીતતો વા આગન્ત્વા ઓવરકે નિસિન્નસ્સ યાવ વિસભાગઉતુપાતુભાવેન પુરિમકો ઉતુ નપ્પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, એત્થન્તરે ''સન્તતિપચ્ચુપ્પન્ન''ન્તિ વુચ્ચતિ . પટિસન્ધિતો પન યાવ ચુતિ, એતં

“**અદ્ધાપચ્ચુપ્પન્નં**” નામ. તદુભયમ્પિ વોરોપેતું સક્કા. કથં? તસ્મિઞ્હિ ઉપક્કમે કતે લદ્ધુપક્કમં જીવિતનવકં નિરુજ્ઝમાનં દુબ્બલસ્સ પરિહીનવેગસ્સ સન્તાનસ્સ પચ્ચયો હોતિ. તતો સન્તતિપચ્ચુપ્પન્નં વા અદ્ધાપચ્ચુપ્પન્નં વા યથાપરિચ્છિન્નં કાલં અપત્વા અન્તરાવ નિરુજ્ઝતિ . એવં તદુભયમ્પિ વોરોપેતું સક્કા, તસ્મા તદેવ સન્ધાય “સન્તતિં વિકોપેતી”તિ ઇદં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

ઇમસ્સ પનત્થસ્સ આવિભાવત્થં પાણો વેદિતબ્બો, પાણાતિપાતો વેદિતબ્બો, પાણાતિપાતિ વેદિતબ્બો, પાણાતિપાતસ્સ પયોગો વેદિતબ્બો. તત્થ “**પાણો**”તિ વોહારતો સત્તો, પરમત્થતો જીવિતિન્દ્રિયં. જીવિતિન્દ્રિયઞ્હિ અતિપાતેન્તો “પાણં અતિપાતેતી”તિ વુચ્ચતિ તં વુત્તપ્પકારમેવ. “**પાણાતિપાતો**”તિ યાય ચેતનાય જીવિતિન્દ્રિયુપચ્છેદકં પયોગં સમુટ્ઠાપેતિ, સા વધકચેતના “પાણાતિપાતો”તિ વુચ્ચતિ. “**પાણાતિપાતી**”તિ વુત્તચેતનાસમઙ્ગિ પુગ્ગલો દટ્ઠબ્બો. “**પાણાતિપાતસ્સ પયોગો**”તિ પાણાતિપાતસ્સ છપયોગા – સાહત્થિકો, આણત્તિકો, નિસ્સગ્ગિયો, થાવરો, વિજ્જામયો, ઇદ્ધિમયોતિ.

તત્થ “**સાહત્થિકો**”તિ સયં મારેન્તસ્સ કાયેન વા કાયપ્પટિબદ્ધેન વા પહરણં. “**આણત્તિકો**”તિ અઞ્ઞં આણાપેન્તસ્સ “એવં વિજ્ઝિત્વા વા પહરિત્વા વા મારેહી”તિ આણાપનં. “**નિસ્સગ્ગિયો**”તિ દૂરે ઠિતં મારેતુકામસ્સ કાયેન વા કાયપ્પટિબદ્ધેન વા ઉસુસત્તિયન્તપાસાણાદીનં નિસ્સજ્જનં. “**થાવરો**”તિ અસઞ્ચારિમેન ઉપકરણેન મારેતુકામસ્સ ઓપાતઅપસ્સેનઉપનિક્ખિપનં ભેસજ્જસંવિધાનં. તે ચત્તારોપિ પરતો પાળિવણ્ણનાયમેવ વિત્થારતો આવિભવિસ્સન્તિ.

વિજ્જામયઇદ્ધિમયા પન પાળિયં અનાગતા. તે એવં વેદિતબ્બા. સઙ્ખેપતો હિ મારણત્થં વિજ્જાપરિજપ્પનં **વિજ્જામયો** પયોગો. **અટ્ઠકથાસુ** પન “કતમો વિજ્જામયો પયોગો? આથબ્બણિકા આથબ્બણં પયોજેન્તિ; નગરે વા રુદ્ધે સઙ્ગામે વા પચ્ચુપટ્ઠિતે પટિસેનાય પચ્ચત્થિકેસુ પચ્ચામિત્તેસુ ઈતિં ઉપ્પાદેન્તિ, ઉપદ્દવં ઉપ્પાદેન્તિ, રોગં ઉપ્પાદેન્તિ, પજ્જરકં ઉપ્પાદેન્તિ, સૂચિકં કરોન્તિ, વિસૂચિકં કરોન્તિ, પક્ખન્દિયં કરોન્તિ. એવં આથબ્બણિકા આથબ્બણં પયોજેન્તિ. વિજ્જાધારા વિજ્જં પરિવત્તેત્વા નગરે વા રુદ્ધે...પે॰... પક્ખન્દિયં કરોન્તી”તિ એવં વિજ્જામયં પયોગં દસ્સેત્વા આથબ્બણિકેહિ ચ વિજ્જાધરેહિ ચ મારિતાનં બહૂનિ વત્થૂનિ વુત્તાનિ, કિં તેહિ! ઇદઞ્હેત્થ લક્ખણં મારણાય વિજ્જાપરિજપ્પનં વિજ્જામયો પયોગોતિ.

કમ્મવિપાકજાય ઇદ્ધિયા પયોજનં **ઇદ્ધિમયો** પયોગો. કમ્મવિપાકજિદ્ધિ ચ નામેસા નાગાનં નાગિદ્ધિ, સુપણ્ણાનં સુપણ્ણિદ્ધિ, યક્ખાનં યક્ખિદ્ધિ, દેવાનં દેવિદ્ધિ, રાજૂનં રાજિદ્ધીતિ બહુવિધા. તત્થ દિટ્ઠદટ્ઠફુટ્ઠવિસાનં નાગાનં દિસ્વા ડંસિત્વા ફુસિત્વા ચ પરૂપઘાતકરણે “**નાગિદ્ધિ**” વેદિતબ્બા. સુપણ્ણાનં મહાસમુદ્દતો દ્વત્તિબ્યામસતપ્પમાણનાગુદ્ધરણે “**સુપણ્ણિદ્ધિ**” વેદિતબ્બા. યક્ખા પન નેવ આગચ્છન્તા ન પહરન્તા દિસ્સન્તિ, તેહિ પહટસત્તા પન તસ્મિંયેવ ઠાને મરન્તિ, તત્ર તેસં “**યક્ખિદ્ધિ**” દટ્ઠબ્બા. વેસ્સવણસ્સ સોતાપન્નકાલતો પુબ્બે નયનાવુધેન ઓલોકિતકુમ્ભણ્ડાનં મરણે અઞ્ઞેસઞ્ચ દેવાનં યથાસકં ઇદ્ધાનુભાવે “**દેવિદ્ધિ**” વેદિતબ્બા. રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ સપરિસસ્સ આકાસગમનાદીસુ, અસોકસ્સ હેટ્ઠા ઉપરિ ચ યોજને આણાપવત્તનાદીસુ, પિતુરઞ્ઞો ચ સીહળનરિન્દસ્સ દાઠાકોટનેન ચૂળસુમનકુટુમ્બિયસ્સમરણે “**રાજિદ્ધિ**” દટ્ઠબ્બાતિ.

કેચિ પન “પુન ચપરં, ભિક્ખવે, સમણો વા બ્રાહ્મણો વા ઇદ્ધિમા ચેતોવસિપ્પત્તો અઞ્ઞિસ્સા કુચ્છિગતં ગબ્ભં પાપકેન મનસાઅનુપેક્ખિતા હોતિ ‘અહો વતાયં કુચ્છિગતો ગબ્ભો ન સોત્થિના અભિનિક્ખમેય્યા’તિ. એવમ્પિ

ભિક્ખવે કુલુમ્બસ્સ ઉપઘાતો હોતી''તિ આદિકાનિ સુત્તાનિ દસ્સેત્વા ભાવનામયિદ્ધિયાપિ પરૂપઘાતકમ્મં વદન્તિ; સહ પરૂપઘાતકરણેન ચ આદિત્તઘરૂપરિખિત્તસ્સ ઉદકઘટસ્સ ભેદનમિવ ઇદ્ધિવિનાસઞ્ચ ઇચ્છન્તિ; તં તેસં ઇચ્છામત્તમેવ. કસ્મા? યસ્મા કુસલવેદનાવિતક્કપરિત્તત્તિકેહિ ન સમેતિ. કથં? અયઞ્હિ ભાવનામયિદ્ધિ નામ કુસલત્તિકે કુસલા ચેવ અબ્યાકતા ચ, પાણાતિપાતો અકુસલો. વેદનાત્તિકે અદુક્ખમસુખસમ્પયુત્તા પાણાતિપાતો દુક્ખસમ્પયુત્તો. વિતક્કત્તિકે અવિતક્કાવિચારા, પાણાતિપાતો સવિતક્કસવિચારો. પરિત્તત્તિકે મહગ્ગતા, પાણાતિપાતો પરિત્તોતિ.

સત્થહારકં વાસ્સ પરિયેસેય્યાતિ એત્થ હરતીતિ **હારકં**. કિં હરતિ? જીવિતં. અથ વા હરિતબ્બન્તિ હારકં; ઉપનિક્ખિપિતબ્બન્તિ અત્થો. સત્થઞ્ચ તં હારકઞ્ચાતિ **સત્થહારકં. અસ્સા**તિ મનુસ્સવિગ્ગહસ્સ. **પરિયેસેય્યા**તિ યથા લભતિ તથા કરેય્ય; ઉપનિક્ખિપેય્યાતિ અત્થો. એતેન થાવરપ્પયોગં દસ્સેતિ. ઇતરથા હિ પરિયિટ્ઠમત્તેનેવ પારાજિકો ભવેય્ય; ન ચેતં યુત્તં. **પાળિયં** પન સબ્બં બ્યઞ્જનં અનાદિયિત્વા યં એત્થ થાવરપ્પયોગસઙ્ગહિતં સત્થં, તદેવ દસ્સેતું "**અસિં વા...પે॰... રજ્જું વા**"તિ પદભાજનં વુત્તં.

તત્થ **સત્થન્તિ** વુત્તાવસેસં યંકિઞ્ચિ સમુખં વેદિતબ્બં. લગુળપાસાણવિસરજ્જૂનઞ્ચ જીવિતવિનાસનભાવતો સત્થસઙ્ગહો વેદિતબ્બો. **મરણવણ્ણં વા**તિ એત્થ યસ્મા ''કિં તુય્હિમિના પાપકેન દુજ્જીવિતેન, યો ત્વં ન લભસિ પણીતાનિ ભોજનાનિ ભુઞ્જિતુ''ન્તિઆદિના નયેન જીવિતે આદીનવં દસ્સેન્તોપિ ''ત્વં ખોસિ ઉપાસક કતકલ્યાણો... પે॰... અકતં તયા પાપં, મતં તે જીવિતા સેય્યો, ઇતો ત્વં કાલઙ્કતો પરિચરિસ્સસિ અચ્છરાપરિવુતો નન્દનવને સુખપ્પત્તો વિહરિસ્સસી''તિઆદિના નયેન મરણે વણ્ણં ભણન્તોપિ મરણવણ્ણમેવ સંવણ્ણેતિ. તસ્મા દ્વિધા ભિન્દિત્વા પદભાજનં વુત્તં – "**જીવિતે આદીનવં દસ્સેતિ, મરણે વણ્ણં ભણતી**"તિ.

મરણાય વા સમાદપેય્યાતિ મરણત્થાય ઉપાયં ગાહાપેય્ય. **સત્થં વા આહરા**તિ આદીસુ ચ યમ્પિ ન વુત્તં ''સોબ્ભે વા નરકે વા પપાતે વા પપતા''તિઆદિ, તં સબ્બં પરતો વુત્તનયત્તા અત્થતો વુત્તમેવાતિ વેદિતબ્બં. ન હિ સક્કા સબ્બં સરૂપેનેવ વત્તું.

ઇતિ ચિત્તમનોતિ ઇતિચિત્તો ઇતિમનો; ''મતં તે જીવિતા સેય્યો''તિ એત્થ વુત્તમરણચિત્તો મરણમનોતિ અત્થો. યસ્મા પનેત્થ મનો ચિત્તસદ્દસ્સ અત્થદીપનત્થં વુત્તો, અત્થતો પનેતં ઉભયમ્પિ એકમેવ, તસ્મા તસ્સ અત્થતો અભેદં દસ્સેતું "**યં ચિત્તં તં મનો, યં મનો તં ચિત્ત**"ન્તિ વુત્તં. ઇતિસદ્દં પન ઉદ્ધરિત્વાપિ ન તાવ અત્થો વુત્તો. **ચિત્તસઙ્કપ્પો**તિ ઇમસ્મિં પદે અધિકારવસેન ઇતિસદ્દો આહરિતબ્બો. ઇદઞ્હિ ''ઇતિચિત્તસઙ્કપ્પો''તિ એવં અવુત્તમ્પિ અધિકારતો વુત્તમેવ હોતીતિ વેદિતબ્બં. તથા હિસ્સ તમેવઅત્થં દસ્સેન્તો "**મરણસઞ્ઞી**"તિઆદિમાહ. યસ્મા ચેત્થ ''સઙ્કપ્પો''તિ નયિદં વિતક્કસ્સ નામં. અથ ખો સંવિદહનમત્તસ્સેતં અધિવચનં. તઞ્ચ સંવિદહનં ઇમસ્મિં અત્થે સઞ્ઞાચેતનાધિપ્પાયેહિ સઙ્ગહં ગચ્છતિ. તસ્મા ચિત્તો નાનપ્પકારકો સઙ્કપ્પો અસ્સાતિ ચિત્તસઙ્કપ્પોતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. તથા હિસ્સ પદભાજનમ્પિ સઞ્ઞાચેતનાધિપ્પાયવસેન વુત્તં. એત્થ ચ ''અધિપ્પાયો''તિ વિતક્કો વેદિતબ્બો.

ઉચ્ચાવચેહિ આકારેહીતિ મહન્તામહન્તેહિ ઉપાયેહિ. તત્થ મરણવણ્ણસંવણ્ણને તાવ જીવિતે આદીનવદસ્સનવસેન અવચાકારતા મરણે વણ્ણભણનવસેન ઉચ્ચાકારતા વેદિતબ્બા. સમાદપને પન

મુટ્ઠિજાણુનિપ્ફોટનાદીહિ મરણસમાદપનવસેન ઉચ્ચાકારતા, એકતો ભુઞ્જન્તસ્સ નખે વિસં પક્ખિપિત્વા મરણાદિસમાદપનવસેન અવચાકારતા વેદિતબ્બા.

સોબ્ભે વા નરકે વા પપાતે વાતિ એત્થ **સોબ્ભો** નામ સમન્તતો છિન્નતટો ગમ્ભીરો આવાટો. **નરકો** નામ તત્થ તત્થ ફલન્તિયા ભૂમિયા સયમેવ નિબ્બત્તા મહાદરી, યત્થ હત્થીપિ પતન્તિ, ચોરાપિ નિલીના તિટ્ઠન્તિ. **પપાતો**તિ પબ્બતન્તરે વા થલન્તરે વા એકતો છિન્નો હોતિ. **પુરિમે ઉપાદાયા**તિ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિત્વા અદિન્નઞ્ચ આદિયિત્વા પારાજિકં આપત્તિં આપન્ને પુગ્ગલે ઉપાદાય. સેસં પુબ્બે વુત્તનયત્તા ઉત્તાનત્થત્તા ચ પાકટમેવાતિ.

૧૭૪. એવં ઉદ્દિટ્ઠસિક્ખાપદં પદાનુક્કમેન વિભજિત્વા ઇદાનિ યસ્મા હેટ્ઠા પદભાજનીયમ્હિ સઙ્ખેપેનેવ મનુસ્સવિગ્ગહપારાજિકં દસ્સિતં, ન વિત્થારેન આપત્તિં આરોપેત્વા તન્તિ ઠપિતા. સઙ્ખેપદસ્સિતે ચ અત્થે ન સબ્બાકારેનેવ ભિક્ખૂ નયં ગહેતું સક્કોન્તિ, અનાગતે ચ પાપપુગ્ગલાનમ્પિ ઓકાસો હોતિ, તસ્મા ભિક્ખૂનઞ્ચ સબ્બાકારેન નયગ્ગહણત્થં અનાગતે ચ પાપપુગ્ગલાનં ઓકાસપટિબાહનત્થં પુન ''**સામં અધિટ્ઠાયા**''તિઆદિના નયેન માતિકં ઠપેત્વા વિત્થારતો મનુસ્સવિગ્ગહપારાજિકં દસ્સેન્તો ''**સામન્તિ સયં હનતી**''તિઆદિમાહ.

તત્રાયં અનુત્તાનપદવણ્ણનાય સદ્ધિં વિનિચ્છયકથા – **કાયેના**તિ હત્થેન વા પાદેન વા મુટ્ઠિના વા જાણુના વા યેન કેનચિ અઙ્ગપચ્ચઙ્ગેન. **કાયપટિબદ્ધેના**તિ કાયતો અમોચિતેન અસિઆદિના પહરણેન. **નિસ્સગ્ગિયેના**તિ કાયતો ચ કાયપટિબદ્ધતો ચ મોચિતેન ઉસુસત્તિઆદિના. એત્તાવતા સાહત્થિકો ચ નિસ્સગ્ગિયો ચાતિ દ્વે પયોગા વુત્તા હોન્તિ.

તત્થ એકમેકો ઉદ્દિસ્સાનુદ્દિસ્સભેદતો દુવિધો. તત્થ ઉદ્દેસિકે યં ઉદ્દિસ્સ પહરતિ, તસ્સેવ મરણેન કમ્મુના બજ્ઝતિ. ''યો કોચિ મરતૂ''તિ એવં અનુદ્દેસિકે પહારપ્પચ્ચયા યસ્સ કસ્સચિ મરણેન કમ્મુના બજ્ઝતિ. ઉભયથાપિ ચ પહરિતમત્તે વા મરતુ પચ્છા વા તેનેવ રોગેન, પહરિતમત્તેયેવ કમ્મુના બજ્ઝતિ. મરણાધિપ્પાયેન ચ પહારં દત્વા તેન અમતસ્સ પુન અઞ્ઞચિત્તેન પહારે દિન્ને પચ્છાપિ યદિ પઠમપ્પહારેનેવ મરતિ, તદા એવ કમ્મુના બદ્ધો. અથ દુતિયપ્પહારેન મરતિ, નત્થિ પાણાતિપાતો. ઉભયેહિ મતેપિ પઠમપ્પહારેનેવ કમ્મુના બદ્ધો. ઉભયેહિ અમતે નેવત્થિ પાણાતિપાતો. એસ નયો બહૂહિપિ એકસ્સ પહારે દિન્ને. તત્રાપિ હિ યસ્સ પહારેન મરતિ, તસ્સેવ કમ્મુના બદ્ધો હોતીતિ.

કમ્માપત્તિબ્યત્તિભાવત્થઞ્ચેત્થ એળકચતુક્કમ્પિ વેદિતબ્બં. યો હિ એળકં એકસ્મિં ઠાને નિપન્નં ઉપધારેતિ ''રત્તિં આગન્ત્વા વધિસ્સામી''તિ. એળકસ્સ ચ નિપન્નોકાસે તસ્સ માતા વા પિતા વા અરહા વા પણ્ડુકાસાવં પારુપિત્વા નિપન્નો હોતિ. સો રત્તિભાગે આગન્ત્વા ''એળકં મારેમી''તિ માતરં વા પિતરં વા અરહન્તં વા મારેતિ. ''ઇમં વત્થું મારેમી''તિ ચેતનાય અત્થિભાવતો ઘાતકો ચ હોતિ, અનન્તરિયકમ્મઞ્ચ ફુસતિ, પારાજિકઞ્ચ આપજ્જતિ . અઞ્ઞો કોચિ આગન્તુકો નિપન્નો હોતિ , ''એળકં મારેમી''તિ તં મારેતિ, ઘાતકો ચ હોતિ પારાજિકઞ્ચ આપજ્જતિ, આનન્તરિયં ન ફુસતિ. યક્ખો વા પેતો વા નિપન્નો હોતિ, ''એળકં મારેમી''તિ તં મારેતિ ઘાતકોવ હોતિ, ન ચાનન્તરિયં ફુસતિ, ન ચ પારાજિકં આપજ્જતિ, થુલ્લચ્ચયં પન હોતિ. અઞ્ઞો કોચિ નિપન્નો નત્થિ, એળકોવ હોતિ તં મારેતિ, ઘાતકો ચ હોતિ, પાચિત્તિયઞ્ચ આપજ્જતિ. ''માતાપિતુઅરહન્તાનં અઞ્ઞતરં મારેમી''તિ તેસંયેવ અઞ્ઞતરં મારેતિ, ઘાતકો ચ હોતિ, આનન્તરિયઞ્ચ ફુસતિ, પારાજિકઞ્ચ આપજ્જતિ. ''તેસં અઞ્ઞતરં

મારેસ્સામી''તિ અઞ્ઞં આગન્તુકં મારેતિ, યક્ખં વા પેતં વા મારેતિ, એળકં વા મારેતિ, પુબ્બે વુત્તનયેન વેદિતબ્બં. ઇધ પન ચેતના દારુણા હોતીતિ.

અઞ્ઞાનિપિ એત્થ પલાલપુઞ્જાદિવત્થૂનિ વેદિતબ્બાનિ. યો હિ ''લોહિતકં અસિં વા સત્તિં વા પુઞ્છિસ્સામી''તિ પલાલપુઞ્જે પવેસેન્તો તત્થ નિપન્નં માતરં વા પિતરં વા અરહન્તં વા આગન્તુકપુરિસં વા યક્ખં વા પેતં વા તિરચ્છાનગતં વા મારેતિ, વોહારવસેન ''ઘાતકો''તિ વુચ્ચતિ, વધકચેતનાય પન અભાવતો નેવ કમ્મં ફુસતિ, ન આપત્તિં આપજ્જતિ. યો પન એવં પવેસેન્તો સરીરસમ્ફસ્સં સલ્લક્ખેત્વા ''સત્તો મઞ્ઞે અબ્ભન્તરગતો મરતૂ''તિ પવેસેત્વા મારેતિ, તસ્સ તેસં વત્થૂનં અનુરૂપેન કમ્મબદ્ધો ચ આપત્તિ ચ વેદિતબ્બા. એસ નયો તત્થ નિદહનત્થં પવેસેન્તસ્સાપિ વનપ્પગુમ્બાદીસુ ખિપન્તસ્સાપિ.

યોપિ ''ચોરં મારેમી''તિ ચોરવેસેન ગચ્છન્તં પિતરં મારેતિ, આનન્તરિયઞ્ચ ફુસતિ, પારાજિકો ચ હોતિ. યો પન પરસેનાય અઞ્ઞઞ્ચ યોધં પિતરઞ્ચ કમ્મં કરોન્તે દિસ્વા યોધસ્સ ઉસું ખિપતિ, ''એતં વિજ્ઝિત્વા મમ પિતરં વિજ્ઝિસ્સતી''તિ યથાધિપ્પાયં ગતે પિતુઘાતકો હોતિ. ''યોધે વિદ્ધે મમ પિતા પલાયિસ્સતી''તિ ખિપતિ, ઉસુ અયથાધિપ્પાયં ગન્ત્વા પિતરં મારેતિ, વોહારવસેન ''પિતુઘાતકો''તિ વુચ્ચતિ; આનન્તરિયં પન નત્થીતિ.

અધિટ્ઠહિત્વાતિ સમીપે ઠત્વા. **આણાપેતી**તિ ઉદ્દિસ્સ વા અનુદ્દિસ્સ વા આણાપેતિ. તત્થ પરસેનાય પચ્ચુપટ્ઠિતાય અનુદ્દિસ્સેવ ''એવં વિજ્ઝ , એવં પહર, એવં ઘાતેહી''તિ આણત્તે યત્તકે આણત્તો ઘાતેતિ, તત્તકા ઉભિન્નં પાણાતિપાતા. સચે તત્થ આણાપકસ્સ માતાપિતરો હોન્તિ, આનન્તરિયમ્પિ ફુસતિ. સચે આણત્તસ્સેવ માતાપિતરો, સોવ આનન્તરિયં ફુસતિ. સચે અરહા હોતિ, ઉભોપિ આનન્તરિયં ફુસન્તિ. ઉદ્દિસિત્વા પન ''એતં દીઘં રસ્સં રત્તકઞ્ચુકં નીલકઞ્ચુકં હત્થિક્ખન્ધે નિસિન્નં મજ્ઝે નિસિન્નં વિજ્ઝ પહર ઘાતેહી''તિ આણત્તે સચે સો તમેવ ઘાતેતિ, ઉભિન્નમ્પિ પાણાતિપાતો; આનન્તરિયવત્થુમ્હિ ચ આનન્તરિયં. સચે અઞ્ઞં મારેતિ, આણાપકસ્સ નત્થિ પાણાતિપાતો. એતેન આણત્તિકો પયોગો વુત્તો હોતિ. તત્થ –

> વત્થું કાલઞ્ચ ઓકાસં, આવુધં ઇરિયાપથં;
> તુલયિત્વા પઞ્ચ ઠાનાનિ, ધારેય્યત્થં વિચક્ખણો.

અપરો નયો –

> વત્થુ કાલો ચ ઓકાસો, આવુધં ઇરિયાપથો;
> કિરિયાવિસેસોતિ ઇમે, છ આણત્તિનિયામકા.

તત્થ ''**વત્થૂ**''તિ મારેતબ્બો સત્તો. ''**કાલો**''તિ પુબ્બણ્હસાયન્હાદિકાલો ચ યોબ્બનથાવરિયાદિકાલો ચ. ''**ઓકાસો**''તિ ગામો વા વનં વા ગેહદ્વારં વા ગેહમજ્ઝં વા રથિકા વા સિઙ્ઘાટકં વાતિ એવમાદિ. ''**આવુધ**''ન્તિ અસિ વા ઉસુ વા સત્તિ વાતિ એવમાદિ. ''**ઇરિયાપથો**''તિ મારેતબ્બસ્સ ગમનં વા નિસજ્જા વાતિ એવમાદિ. ''**કિરિયાવિસેસો**''તિ વિજ્ઝનં વા છેદનં વા ભેદનં વા સઙ્ખમુણ્ડકં વાતિ એવમાદિ.

યદિ હિ વત્થું વિસંવાદેત્વા ''યં મારેહી''તિ આણત્તો તતો અઞ્ઞં મારેતિ, ''પુરતો પહરિત્વા મારેહી''તિ વા આણત્તો પચ્છતો વા પસ્સતો વા અઞ્ઞસ્મિં વા પદેસે પહરિત્વા મારેતિ. આણાપકસ્સ નત્થિ કમ્મબન્ધો;

આણત્તસ્સેવ કમ્મબન્ધો. અથ વત્થું અવિસંવાદેત્વા યથાણત્તિયા મારેતિ, આણાપકસ્સ આણત્તિક્ખણે આણત્તસ્સ ચ મારણક્ખણેતિ ઉભયેસમ્પિ કમ્મબન્ધો. વત્થુવિસેસેન પનેત્થ કમ્મવિસેસો ચ આપત્તિવિસેસો ચ હોતીતિ. એવં તાવ વત્થુમ્હિ સઙ્કેતવિસઙ્કેતતા વેદિતબ્બા.

કાલે પન યો ''અજ્જ સ્વે''તિ અનિયમેત્વા ''પુબ્બણ્હે મારેહી''તિ આણત્તો યદા કદાચિ પુબ્બણ્હે મારેતિ, નત્થિ વિસઙ્કેતો. યો પન ''અજ્જ પુબ્બણ્હે''તિ વુત્તો મજ્ઝન્હે વા સાયન્હે વા સ્વે વા પુબ્બણ્હે મારેતિ. વિસઙ્કેતો હોતિ, આણાપકસ્સ નત્થિ કમ્મબન્ધો. પુબ્બણ્હે મારેતું વાયમન્તસ્સ મજ્ઝન્હે જાતેપિ એસેવ નયો. એતેન નયેન સબ્બકાલપ્પભેદેસુ સઙ્કેતવિસઙ્કેતતા વેદિતબ્બા.

ઓકાસેપિ યો ''એતં ગામે ઠિતં મારેહી''તિ અનિયમેત્વા આણત્તો તં યત્થ કત્થચિ મારેતિ, નત્થિ વિસઙ્કેતો. યો પન ''ગામેયેવા''તિ નિયમેત્વા આણત્તો વને મારેતિ, તથા ''વને''તિ આણત્તો ગામે મારેતિ. ''અન્તોગેહદ્વારે''તિ આણત્તો ગેહમજ્ઝે મારેતિ, વિસઙ્કેતો. એતેન નયેન સબ્બોકાસભેદેસુ સઙ્કેતવિસઙ્કેતતા વેદિતબ્બા.

આવુધેપિ યો ''અસિના વા ઉસુના વા''તિ અનિયમેત્વા ''આવુધેન મારેહી''તિ આણત્તો યેન કેનચિ આવુધેન મારેતિ, નત્થિ વિસઙ્કેતો. યો પન ''અસિના''તિ વુત્તો ઉસુના, ''ઇમિના વા અસિના''તિ વુત્તો અઞ્ઞેન અસિના મારેતિ. એતસ્સેવ વા અસિસ્સ ''ઇમાય ધારાય મારેહી''તિ વુત્તો ઇતરાય વા ધારાય તલેન વા તુણ્ડેન વા થરુના વા મારેતિ, વિસઙ્કેતો. એતેન નયેન સબ્બઆવુધભેદેસુ સઙ્કેતવિસઙ્કેતતા વેદિતબ્બા.

ઇરિયાપથે પન યો ''એતં ગચ્છન્તં મારેહી''તિ વદતિ, આણત્તો ચ નં સચે ગચ્છન્તં મારેતિ, નત્થિ વિસઙ્કેતો. ''ગચ્છન્તમેવ મારેહી''તિ વુત્તો પન સચે નિસિન્નં મારેતિ. ''નિસિન્નમેવ વા મારેહી''તિ વુત્તો ગચ્છન્તં મારેતિ, વિસઙ્કેતો હોતિ. એતેન નયેન સબ્બઇરિયાપથભેદેસુ સઙ્કેતવિસઙ્કેતતા વેદિતબ્બા.

કિરિયાવિસેસેપિ યો ''વિજ્ઝિત્વા મારેહી''તિ વુત્તો વિજ્ઝિત્વાવ મારેતિ, નત્થિ વિસઙ્કેતો. યો પન ''વિજ્ઝિત્વા મારેહી''તિ વુત્તો છિન્દિત્વા મારેતિ, વિસઙ્કેતો. એતેન નયેન સબ્બકિરિયાવિસેસભેદેસુ સઙ્કેતવિસઙ્કેતતા વેદિતબ્બા.

યો પન લિઙ્ગવસેન ''દીઘં રસ્સં કાળં ઓદાતં કિસં થૂલં મારેહી''તિ અનિયમેત્વા આણાપેતિ, આણત્તો ચ યંકિઞ્ચિ તાદિસં મારેતિ, નત્થિ વિસઙ્કેતો ઉભિન્નં પારાજિકં. અથ પન સો અત્તાનં સન્ધાય આણાપેતિ, આણત્તો ચ ''અયમેવ ઈદિસો''તિ આણાપકમેવ મારેતિ, આણાપકસ્સ દુક્કટં, વધકસ્સ પારાજિકં. આણાપકો અત્તાનં સન્ધાય આણાપેતિ, ઇતરો અઞ્ઞં તાદિસં મારેતિ, આણાપકો મુચ્ચતિ, વધકસ્સેવ પારાજિકં. કસ્મા? ઓકાસસ્સ અનિયમિતત્તા. સચે પન અત્તાનં સન્ધાય આણાપેન્તોપિ ઓકાસં નિયમેતિ, ''અસુકસ્મિં નામ રત્તિટ્ઠાને વા દિવાટ્ઠાને વા થેરાસને વા નવાસને વા મજ્ઝિમાસને વા નિસિન્નં એવરૂપં નામ મારેહી''તિ. તત્થ ચ અઞ્ઞો નિસિન્નો હોતિ, સચે આણત્તો તં મારેતિ, નેવ વધકો મુચ્ચતિ ન આણાપકો. કસ્મા? ઓકાસસ્સ નિયમિતત્તા. સચે પન નિયમિતોકાસતો અઞ્ઞત્ર મારેતિ, આણાપકો મુચ્ચતીતિ અયં નયો **મહાઅટ્ઠકથાયં** સુટ્ઠુ દળ્હં કત્વા વુત્તો. તસ્મા એત્થ ન અનાદરિયં કાતબ્બન્તિ.

અધિટ્ઠાયાતિ માતિકાવસેન આણત્તિકપયોગકથા નિટ્ઠિતા.

ઇદાનિ યે **દૂતેના**તિ ઇમસ્સ માતિકાપદસ્સ નિદ્દેસદસ્સનત્થં "**ભિક્ખુ ભિક્ખું આણાપેતી**"તિઆદયો ચત્તારો વારા વુત્તા. તેસુ **સો તં મઞ્ઞમાનો**તિ સો આણત્તો યો આણાપકેન "ઇત્થન્નામો"તિ અક્ખાતો, તં મઞ્ઞમાનો તમેવ જીવિતા વોરોપેતિ, ઉભિન્નં પારાજિકં. **તં મઞ્ઞમાનો અઞ્ઞ**ન્તિ "યં જીવિતા વોરોપેહી"તિ વુત્તો તં મઞ્ઞમાનો અઞ્ઞં તાદિસં જીવિતા વોરોપેતિ, મૂલટ્ઠસ્સ અનાપત્તિ. **અઞ્ઞં મઞ્ઞમાનો ત**ન્તિ યો આણાપકેન વુત્તો, તસ્સ બલવસહાયં સમીપે ઠિતં દિસ્વા "ઇમસ્સ બલેનાયં ગજ્જતિ, ઇમં તાવ જીવિતા વોરોપેમી"તિ પહરન્તો ઇતરમેવ પરિવત્તિત્વા તસ્મિં ઠાને ઠિતં "સહાયો"તિ મઞ્ઞમાનો જીવિતા વોરોપેતિ, ઉભિન્નં પારાજિકં. **અઞ્ઞં મઞ્ઞમાનો અઞ્ઞ**ન્તિ પુરિમનયેનેવ "ઇમં તાવસ્સ સહાયં જીવિતા વોરોપેમી"તિ સહાયમેવ વોરોપેતિ, તસ્સેવ પારાજિકં.

દૂતપરમ્પરાપદસ્સ નિદ્દેસવારે **ઇત્થન્નામસ્સ પાવદા**તિઆદીસુ એકો આચરિયો તયો બુદ્ધરક્ખિતધમ્મરક્ખિતસઙ્ઘરક્ખિતનામકા અન્તેવાસિકા દટ્ઠબ્બા. તત્થ **ભિક્ખુ ભિક્ખું આણાપેતી**તિ આચરિયો કઞ્ચિ પુગ્ગલં મારાપેતુકામો તમત્થં આચિક્ખિત્વા બુદ્ધરક્ખિતં આણાપેતિ. **ઇત્થન્નામસ્સ પાવદા**તિ ગચ્છ ત્વં, બુદ્ધરક્ખિત, એતમત્થં ધમ્મરક્ખિતસ્સ પાવદ. **ઇત્થન્નામો ઇત્થન્નામસ્સ પાવદતૂ**તિ ધમ્મરક્ખિતોપિ સઙ્ઘરક્ખિતસ્સ પાવદતુ. **ઇત્થન્નામો ઇત્થન્નામં જીવિતા વોરોપેતૂ**તિ એવં તયા આણત્તેન ધમ્મરક્ખિતેન આણત્તો સઙ્ઘરક્ખિતો ઇત્થન્નામં પુગ્ગલં જીવિતા વોરોપેતુ; સો હિ અમ્હેસુ વીરજાતિકો પટિબલો ઇમસ્મિં કમ્મેતિ. **આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ એવં આણાપેન્તસ્સ આચરિયસ્સ તાવ દુક્કટં. **સો ઇતરસ્સ આરોચેતી**તિ બુદ્ધરક્ખિતો ધમ્મરક્ખિતસ્સ, ધમ્મરક્ખિતો ચ સઙ્ઘરક્ખિતસ્સ "અમ્હાકં આચરિયો એવં વદતિ – 'ઇત્થન્નામં કિર જીવિતા વોરોપેહી'તિ. ત્વં કિર અમ્હેસુ વીરપુરિસો"તિ આરોચેતિ; એવં તેસમ્પિ દુક્કટં. **વધકો પટિગ્ગણ્હાતી**તિ "સાધુ વોરોપેસ્સામી"તિ સઙ્ઘરક્ખિતો સમ્પટિચ્છતિ. **મૂલટ્ઠસ્સ આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા**તિ સઙ્ઘરક્ખિતેન પટિગ્ગહિતમત્તે આચરિયસ્સ થુલ્લચ્ચયં. મહાજનો હિ તેન પાપે નિયોજિતોતિ. **સો ત**ન્તિ સો ચે સઙ્ઘરક્ખિતો તં પુગ્ગલં જીવિતા વોરોપેતિ, સબ્બેસં ચતુન્નમ્પિ જનાનં પારાજિકં. ન કેવલઞ્ચ ચતુન્નં, એતેનૂપાયેન વિસઙ્કેતં અકત્વા પરમ્પરાય આણાપેન્તં સમણસતં સમણસહસ્સં વા હોતુ સબ્બેસં પારાજિકમેવ.

વિસક્કિયદૂતપદનિદ્દેસે **સો અઞ્ઞં આણાપેતી**તિ સો આચરિયેન આણત્તો બુદ્ધરક્ખિતો ધમ્મરક્ખિતં અદિસ્વા વા અવત્તુકામો વા હુત્વા સઙ્ઘરક્ખિતમેવ ઉપસઙ્કમિત્વા "અમ્હાકં આચરિયો એવમાહ – 'ઇત્થન્નામં કિર જીવિતા વોરોપેહી'"તિ વિસઙ્કેતં કરોન્તો આણાપેતિ. વિસઙ્કેતકરણેનેવ હિ એસ "**વિસક્કિયદૂતો**"તિ વુચ્ચતિ. **આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ આણત્તિયા તાવ બુદ્ધરક્ખિતસ્સ દુક્કટં. **પટિગ્ગણ્હાતિ આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ સઙ્ઘરક્ખિતેન સમ્પટિચ્છિતે મૂલટ્ઠસ્સેવ દુક્કટન્તિ વેદિતબ્બં. એવં સન્તે પટિગ્ગહણે આપત્તિયેવ ન સિયા, સઞ્ચરિત્ત પટિગ્ગહણમરણાભિનન્દનેસુપિ ચ આપત્તિ હોતિ, મરણપટિગ્ગહણે કથં ન સિયા તસ્મા પટિગ્ગણ્હન્તસ્સેવેતં દુક્કટં. તેનેવેત્થ "મૂલટ્ઠસ્સા"તિ ન વુત્તં. પુરિમનયેપિ ચેતં પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ વેદિતબ્બમેવ; ઓકાસાભાવેન પન ન વુત્તં. તસ્મા યો યો પટિગ્ગણ્હાતિ, તસ્સ તસ્સ તપ્પચ્ચયા આપત્તિયેવાતિ અયમેત્થ અમ્હાકં ખન્તિ. યથા ચેત્થ એવં અદિન્નાદાનેપીતિ.

સચે પન સો તં જીવિતા વોરોપેતિ, આણાપકસ્સ ચ બુદ્ધરક્ખિતસ્સ વોરોપકસ્સ ચ સઙ્ઘરક્ખિતસ્સાતિ ઉભિન્નમ્પિ પારાજિકં. મૂલટ્ઠસ્સ પન આચરિયસ્સ વિસઙ્કેતત્તા પારાજિકેન અનાપત્તિ. ધમ્મરક્ખિતસ્સ અજાનનતાય સબ્બેન સબ્બં અનાપત્તિ. બુદ્ધરક્ખિતો પન દ્વિન્નં સોત્થિભાવં કત્વા અત્તના નટ્ઠોતિ.

ગતપચ્ચાગતદૂતનિદ્દેસે – **સો ગન્ત્વા પુન પચ્ચાગચ્છતી**તિ તસ્સ જીવિતા વોરોપેતબ્બસ્સ સમીપં ગન્ત્વા સુસંવિહિતારક્ખત્તા તં જીવિતા વોરોપેતું અસક્કોન્તો આગચ્છતિ. **યદા સક્કોસિ તદા**તિ કિં અજ્જેવ મારિતો મારિતો હોતિ, ગચ્છ યદા સક્કોસિ, તદા નં જીવિતા વોરોપેહીતિ. **આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ એવં પુન આણત્તિયાપિ દુક્કટમેવ હોતિ. સચે પન સો અવસ્સં જીવિતા વોરોપેતબ્બો હોતિ, અત્થસાધકચેતના મગ્ગાનન્તરફલસદિસા, તસ્મા અયં આણત્તિક્ખણેયેવ પારાજિકો. સચેપિ વધકો સટ્ઠિવસ્સાતિક્કમેન તં વધતિ, આણાપકો ચ અન્તરાવ કાલઙ્કરોતિ, હીનાય વા આવત્તતિ, અસ્સમણોવ હુત્વા કાલઞ્ચ કરિસ્સતિ, હીનાય વા આવત્તિસ્સતિ. સચે આણાપકો ગિહિકાલે માતરં વા પિતરં વા અરહન્તં વા સન્ધાય એવં આણાપેત્વા પબ્બજતિ, તસ્મિં પબ્બજિતે આણત્તો તં મારેતિ, આણાપકો ગિહિકાલેયેવ માતુઘાતકો પિતુઘાતકો અરહન્તઘાતકો વા હોતિ, તસ્મા નેવસ્સ પબ્બજ્જા , ન ઉપસમ્પદા રુહતિ. સચેપિ મારેતબ્બપુગ્ગલો આણત્તિક્ખણે પુથુજ્જનો, યદા પન નં આણત્તો મારેતિ તદા અરહા હોતિ, આણત્તતો વા પહારં લભિત્વા દુક્ખમૂલિકં સદ્ધં નિસ્સાય વિપસ્સન્તો અરહત્તં પત્વા તેનેવાબાધેન કાલંકરોતિ, આણાપકો આણત્તિક્ખણેયેવ અરહન્તઘાતકો. વધકો પન સબ્બત્થ ઉપક્કમકરણક્ખણેયેવ પારાજિકોતિ.

ઇદાનિ યે સબ્બેસુયેવ ઇમેસુ દૂતવસેન વુત્તમાતિકાપદેસુ સઙ્કેતવિસઙ્કેતદસ્સનત્થં

વુત્તા તયો વારા, તેસુ પઠમવારે તાવ – યસ્મા તં સણિકં વા ભણન્તો તસ્સ વા બધિરતાય ''મા ઘાતેહી''તિ એતં વચનં ન સાવેતિ, તસ્મા મૂલટ્ઠો ન મુત્તો. દુતિયવારે – સાવિતત્તા મુત્તો. તતિયવારે પન તેન ચ સાવિતત્તા ઇતરેન ચ ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા ઓરતત્તા ઉભોપિ મુત્તાતિ.

દૂતકથા નિટ્ઠિતા.

૧૭૫. અરહો રહોસઞ્ઞીનિદ્દેસાદીસુ **અરહો**તિ સમ્મુખે. **રહો**તિ પરમ્મુખે. તત્થ યો ઉપટ્ઠાનકાલે વેરિભિક્ખુમ્હિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં આગન્ત્વા પુરતો નિસિન્નેયેવ અન્ધકારદોસેન તસ્સ આગતભાવં અજાનન્તો ''અહો વત ઇત્થન્નામો હતો અસ્સ, ચોરાપિ નામ તં ન હનન્તિ, સપ્પો વા ન ડંસતિ, ન સત્થં વા વિસં વા આહરતી''તિ તસ્સ મરણં અભિનન્દન્તો ઈદિસાનિ વચનાનિ ઉલ્લપતિ, અયં **અરહો રહોસઞ્ઞી ઉલ્લપતિ** નામ. સમ્મુખેવ તસ્મિં પરમ્મુખસઞ્ઞીતિ અત્થો. યો પન તં પુરતો નિસિન્નં દિસ્વા પુન ઉપટ્ઠાનં કત્વા ગતેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં ગતેપિ તસ્મિં ''ઇધેવ સો નિસિન્નો''તિ સઞ્ઞી હુત્વા પુરિમનયેનેવ ઉલ્લપતિ, અયં **રહો અરહોસઞ્ઞી ઉલ્લપતિ** નામ. એતેનેવુપાયેન અરહો અરહોસઞ્ઞી ચ રહો રહોસઞ્ઞી ચ વેદિતબ્બો. ચતુન્નમ્પિ ચ એતેસં વાચાય વાચાય દુક્કટન્તિ વેદિતબ્બં.

ઇદાનિ મરણવણ્ણસંવણ્ણનાય વિભાગદસ્સનત્થં વુત્તેસુ પઞ્ચસુ કાયેન સંવણ્ણનાદિમાતિકાનિદ્દેસેસુ – **કાયેન વિકારં કરોતી**તિ યથા સો જાનાતિ ''સત્થં વા આહરિત્વા વિસં વા ખાદિત્વા રજ્જુયા વા ઉબ્બન્ધિત્વા સોબ્ભાદીસુ વા પપતિત્વા યો મરતિ સો કિર ધનં વા લભતિ, યસં વા લભતિ, સગ્ગં વા ગચ્છતીતિ અયમત્થો એતેન વુત્તો''તિ તથા હત્થમુદ્દાદીહિ દસ્સેતિ. **વાચાય ભણતી**તિ તમેવત્થં વાક્યભેદં કત્વા ભણતિ. તતિયવારો ઉભયવસેન વુત્તો. સબ્બત્થ સંવણ્ણનાય પયોગે પયોગે દુક્કટં. તસ્સ દુક્ખુપ્પત્તિયં સંવણ્ણકસ્સ થુલ્લચ્ચયં. યં ઉદ્દિસ્સ સંવણ્ણના કતા, તસ્મિં મતે સંવણ્ણનક્ખણેયેવ સંવણ્ણકસ્સ પારાજિકં. સો તં ન જાનાતિ અઞ્ઞો ગત્વા ''લદ્ધો વત મે સુખુપ્પત્તિઉપાયો''તિ તાય સંવણ્ણનાય મરતિ, અનાપત્તિ. દ્વિન્નં ઉદ્દિસ્સ સંવણ્ણનાય કતાય એકો

ઞત્વા મરતિ, પારાજિકં. દ્વેપિ મરન્તિ, પારાજિકઞ્ચ અકુસલરાસિ ચ. એસ નયો સમ્બહુલેસુ. અનુદ્દિસ્સ મરણં સંવણ્ણેન્તો આહિણ્ડતિ, યો યો તં સંવણ્ણનં ઞત્વા મરતિ, સબ્બો તેન મારિતો હોતિ.

દૂતેન સંવણ્ણનાયં ‘‘અસુકં નામ ગેહં વા ગામં વા ગન્ત્વા ઇત્થન્નામસ્સ એવં મરણવણ્ણં સંવણ્ણેહી’’તિ સાસને આરોચિતમત્તે દુક્કટં. યસ્સત્થાય પહિતો તસ્સ દુક્ખુપ્પત્તિયા મૂલટ્ઠસ્સ થુલ્લચ્ચયં, મરણેન પારાજિકં. દૂતો ‘‘ઞાતો દાનિ અયં સગ્ગમગ્ગો’’તિ તસ્સ અનારોચેત્વા અત્તનો ઞાતિસ્સ વા સાલોહિતસ્સ વા આરોચેતિ, તસ્મિં મતે વિસઙ્કેતો હોતિ, મૂલટ્ઠો મુચ્ચતિ. દૂતો તથેવ ચિન્તેત્વા સયં સંવણ્ણનાય વુત્તં કત્વા મરતિ, વિસઙ્કેતોવ. અનુદ્દિસ્સ પન સાસને આરોચિતે યત્તકા દૂતસ્સ સંવણ્ણનાય મરન્તિ, તત્તકા પાણાતિપાતા. સચે માતાપિતરો મરન્તિ, આનન્તરિયમ્પિ હોતિ.

૧૭૬. લેખાસંવણ્ણનાય – **લેખં છિન્દતી**તિ પણ્ણે વા પોત્થકે વા અક્ખરાનિ લિખતિ – ‘‘યો સત્થં વા આહરિત્વા પપાતે વા પપતિત્વા અઞ્ઞેહિ વા અગ્ગિપ્પવેસનઉદકપ્પવેસનાદીહિ ઉપાયેહિ મરતિ, સો ઇદઞ્ચિદઞ્ચ લભતી’’તિ વા ‘‘તસ્સ ધમ્મો હોતી’’તિ વાતિ. એત્થાપિ દુક્કટથુલ્લચ્ચયા વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા. ઉદ્દિસ્સ લિખિતે પન યં ઉદ્દિસ્સ લિખિતં તસ્સેવ મરણેન પારાજિકં. બહૂ ઉદ્દિસ્સ લિખિતે યત્તકા મરન્તિ, તત્તકા પાણાતિપાતા. માતાપિતૂનં મરણેન આનન્તરિયં. અનુદ્દિસ્સ લિખિતેપિ એસેવ નયો. ‘‘બહૂ મરન્તી’’તિ વિપ્પટિસારે ઉપ્પન્ને તં પોત્થકં ઝાપેત્વા વા યથા વા અક્ખરાનિ ન પઞ્ઞાયન્તિ તથા કત્વા મુચ્ચતિ. સચે સો પરસ્સ પોત્થકો હોતિ, ઉદ્દિસ્સ લિખિતો વા હોતિ અનુદ્દિસ્સ લિખિતો વા, ગહિતટ્ઠાને ઠપેત્વા મુચ્ચતિ. સચે મૂલેન કીતો હોતિ, પોત્થકસ્સામિકાનં પોત્થકં, યેસં હત્થતો મૂલં ગહિતં, તેસં મૂલં દત્વા મુચ્ચતિ. સચે સમ્બહુલા ‘‘મરણવણ્ણં લિખિસ્સામા’’તિ એકજ્ઝાસયા હુત્વા એકો તાલરુક્ખં આરોહિત્વા પણ્ણં છિન્દતિ, એકો આહરતિ, એકો પોત્થકં કરોતિ, એકો લિખતિ, એકો સચે કણ્ટકલેખા હોતિ, મસિં મક્ખેતિ, મસિં મક્ખેત્વા તં પોત્થકં સજ્જેત્વા સબ્બેવ સભાયં વા આપણે વા યત્થ વા પન લેખાદસ્સનકોતૂહલકા બહૂ સન્નિપતન્તિ, તત્થ ઠપેન્તિ. તં વાચેત્વા સચેપિ એકો મરતિ, સબ્બેસં પારાજિકં. સચે બહુકા મરન્તિ, વુત્તસદિસોવ નયો. વિપ્પટિસારે પન ઉપ્પન્ને તં પોત્થકં સચેપિ મઞ્જૂસાયં ગોપેન્તિ, અઞ્ઞો ચ તં દિસ્વા નીહરિત્વા પુન બહૂનં દસ્સેતિ, નેવ મુચ્ચન્તિ. તિટ્ઠતુ મઞ્જૂસા, સચેપિ તં પોત્થકં નદિયં વા સમુદ્દે વા ખિપન્તિ વા ધોવન્તિ વા ખણ્ડાખણ્ડં વા છિન્દન્તિ, અગ્ગિમ્હિ વા ઝાપેન્તિ, યાવ સઙ્ખટિતેપિ દુદ્ધોતે વા દુજ્ઝાપિતે વા પત્તે અક્ખરાનિ પઞ્ઞાયન્તિ, તાવ ન મુચ્ચન્તિ. યથા પન અક્ખરાનિ ન પઞ્ઞાયન્તિ તથેવ કતે મુચ્ચન્તીતિ.

ઇદાનિ થાવરપયોગસ્સ વિભાગદસ્સનત્થં વુત્તેસુ ઓપાતાદિમાતિકાનિદ્દેસેસુ **મનુસ્સં ઉદ્દિસ્સ ઓપાતં ખનતી**તિ ‘‘ઇત્થન્નામો પતિત્વા મરિસ્સતી’’તિ કઞ્ચિ મનુસ્સં ઉદ્દિસિત્વા યત્થ સો એકતો વિચરતિ, તત્થ આવાટં ખનતિ, ખનન્તસ્સ તાવ સચેપિ જાતપથવિયા ખનતિ, પાણાતિપાતસ્સ પયોગત્તા પયોગે પયોગે દુક્કટં. યં ઉદ્દિસ્સ ખનતિ, તસ્સ દુક્ખુપ્પત્તિયા થુલ્લચ્ચયં, મરણેન પારાજિકં. અઞ્ઞસ્મિં પતિત્વા મતે અનાપત્તિ. સચે અનુદ્દિસ્સ ‘‘યો કોચિ મરિસ્સતી’’તિ ખતો હોતિ, યત્તકા પતિત્વા મરન્તિ, તત્તકા પાણાતિપાતા. આનન્તરિયવત્થૂસુ ચ આનન્તરિયં થુલ્લચ્ચયપાચિત્તિયવત્થૂસુ થુલ્લચ્ચયપાચિત્તિયાનિ.

બહૂ તત્થ ચેતના; કતમાય પારાજિકં હોતીતિ? **મહાઅટ્ઠકથાયં** તાવ વુત્તં – ‘‘આવાટં ગમ્ભીરતો ચ આયામવિત્થારતો ચ ખનિત્વા પમાણે ઠપેત્વા તચ્છેત્વા પુઞ્છિત્વા પંસુપચ્છિં ઉદ્ધરન્તસ્સ સન્નિટ્ઠાપિકા અત્થસાધકચેતના મગ્ગાનન્તરફલસદિસા. સચેપિ વસ્સસતસ્સ અચ્ચયેન પતિત્વા અવસ્સં મરણકસત્તો હોતિ,

સન્નિટ્ઠાપકચેતનાયમેવ પારાજિક''ન્તિ. **મહાપચ્ચરિયં** પન **સઙ્ખેપટ્ઠકથાયઞ્ચ** – ''ઇમસ્મિં આવાટે પતિત્વા મરિસ્સતીતિ એકસ્મિમ્પિ કુદ્દાલપ્પહારે દિન્ને સચે કોચિ તત્થ પક્ખલિતો પતિત્વા મરતિ, પારાજિકમેવ. **સુત્તન્તિકત્થેરા** પન સન્નિટ્ઠાપકચેતનં ગણ્હન્તી''તિ વુત્તં.

એકો ''ઓપાતં ખનિત્વા અસુકં નામ આનેત્વા ઇધ પાતેત્વા મારેહી''તિ અઞ્ઞં આણાપેતિ, સો તં પાતેત્વા મારેતિ, ઉભિન્નં પારાજિકં. અઞ્ઞં પાતેત્વા મારેતિ, સયં પતિત્વા મરતિ, અઞ્ઞો અત્તનો ધમ્મતાય પતિત્વા મરતિ, સબ્બત્થ વિસઙ્કેતો હોતિ, મૂલટ્ઠો મુચ્ચતિ. ''અસુકો અસુકં આનેત્વા ઇધ મારેસ્સતી''તિ ખતેપિ એસેવ નયો. મરિતુકામા ઇધ મરિસ્સન્તીતિ ખનતિ, એકસ્સ મરણે પારાજિકં. બહુન્નં મરણે અકુસલરાસિ , માતાપિતૂનં મરણે આનન્તરિયં, થુલ્લચ્ચયપાચિત્તિયવત્થૂસુ થુલ્લચ્ચયપાચિત્તિયાનિ.

''યે કેચિ મારેતુકામા, તે ઇધ પાતેત્વા મારેસ્સન્તી''તિ ખનતિ, તત્થ પાતેત્વા મારેન્તિ , એકસ્મિં મતે પારાજિકં, બહૂસુ અકુસલરાસિ, આનન્તરિયાદિવત્થૂસુ આનન્તરિયાદીનિ. ઇધેવ અરહન્તાપિ સઙ્ગહં ગચ્છન્તિ. પુરિમનયે પન ''તેસં મરિતુકામતાય પતનં નત્થી''તિ તે ન સઙ્ગય્હન્તિ. દ્વીસુપિ નયેસુ અત્તનો ધમ્મતાય પતિત્વા મતે વિસઙ્કેતો. ''યે કેચિ અત્તનો વેરિકે એત્થ પાતેત્વા મારેસ્સન્તી''તિ ખનતિ, તત્થ ચ વેરિકા વેરિકે પાતેત્વા મારેન્તિ, એકસ્મિં મારિતે પારાજિકં, બહૂસુ અકુસલરાસિ, માતરિ વા પિતરિ વા અરહન્તે વા વેરિકેહિ આનેત્વા તત્થ મારિતે આનન્તરિયં. અત્તનો ધમ્મતાય પતિત્વા મતેસુ વિસઙ્કેતો.

યો પન ''મરિતુકામા વા અમરિતુકામા વા મારેતુકામા વા અમારેતુકામા વા યે કેચિ એત્થ પતિતા વા પાતિતા વા મરિસ્સન્તી''તિ સબ્બથાપિ અનુદ્દિસ્સેવ ખનતિ. યો યો મરતિ તસ્સ તસ્સ મરણેન યથાનુરૂપં કમ્મઞ્ચ ફુસતિ, આપત્તિઞ્ચ આપજ્જતિ. સચે ગબ્ભિની પતિત્વા સગબ્ભા મરતિ, દ્વે પાણાતિપાતા. ગબ્ભોયેવ વિનસ્સતિ, એકો. ગબ્ભો ન વિનસ્સતિ, માતા મરતિ, એકોયેવ. ચોરેહિ અનુબદ્ધો પતિત્વા મરતિ, ઓપાતખનકસ્સેવ પારાજિકં. ચોરા તત્થ પાતેત્વા મારેન્તિ, પારાજિકમેવ. તત્થ પતિતં બહિ નીહરિત્વા મારેન્તિ, પારાજિકમેવ. કસ્મા? ઓપાતે પતિતપ્પયોગેન ગહિતત્તા. ઓપાતતો નિક્ખમિત્વા તેનેવ આબાધેન મરતિ, પારાજિકમેવ. બહૂનિ વસ્સાનિ અતિક્કમિત્વા પુન કુપિતેન તેનેવાબાધેન મરતિ, પારાજિકમેવ. ઓપાતે પતનપ્પચ્ચયા ઉપ્પન્નરોગેન ગિલાનસ્સેવ અઞ્ઞો રોગો ઉપ્પજ્જતિ, ઓપાતરોગો બલવતરો હોતિ, તેન મતેપિ ઓપાતખણકો ન મુચ્ચતિ. સચે પચ્છા ઉપ્પન્નરોગો બલવા હોતિ, તેન મતે મુચ્ચતિ. ઉભોહિ મતે ન મુચ્ચતિ. ઓપાતે ઓપપાતિકમનુસ્સો નિબ્બત્તિત્વા ઉત્તરિતું અસક્કોન્તો મરતિ, પારાજિકમેવ. મનુસ્સં ઉદ્દિસ્સ ખતે યક્ખાદીસુ પતિત્વા મતેસુ અનાપત્તિ. યક્ખાદયો ઉદ્દિસ્સ ખતે મનુસ્સાદીસુ મરન્તેસુપિ એસેવ નયો. યક્ખાદયો ઉદ્દિસ્સ ખનન્તસ્સ પન ખનનેપિ તેસં દુક્ખુપ્પત્તિયમ્પિ દુક્કટમેવ. મરણે વત્થુવસેન થુલ્લચ્ચયં વા પાચિત્તિયં વા. અનુદ્દિસ્સ ખતે ઓપાતે યક્ખરૂપેન વા પેતરૂપેન વા પતતિ, તિરચ્છાનરૂપેન મરતિ, પતનરૂપં પમાણં, તસ્મા થુલ્લચ્ચયન્તિ **ઉપતિસ્સત્થેરો**. મરણરૂપં પમાણં, તસ્મા પાચિત્તિયન્તિ **ફુસ્સદેવત્થેરો**. તિરચ્છાનરૂપેન પતિત્વા યક્ખપેતરૂપેન મતેપિ એસેવ નયો.

ઓપાતખનકો ઓપાતં અઞ્ઞસ્સ વિક્કિણાતિ વા મુધા વા દેતિ, યો યો પતિત્વા મરતિ, તપ્પચ્ચયા તસ્સેવ આપત્તિ ચ કમ્મબન્ધો ચ. યેન લદ્ધો સો નિદ્દોસો. અથ સોપિ ''એવં પતિતા ઉત્તરિતું અસક્કોન્તા નસ્સિસ્સન્તિ, સુઉદ્ધરા વા ન ભવિસ્સન્તી''તિ તં ઓપાતં ગમ્ભીરતરં વા ઉત્તાનતરં વા દીઘતરં વા રસ્સતરં વા વિત્થતતરં વા સમ્બાધતરં વા કરોતિ, ઉભિન્નમ્પિ આપત્તિ ચ કમ્મબન્ધો ચ. બહૂ મરન્તીતિ વિપ્પટિસારે ઉપ્પન્ને ઓપાતં પંસુના

પૂરેતિ, સચે કોચિ પંસુમ્હિ પતિત્વા મરતિ, પૂરેત્વાપિ મૂલટ્ઠો ન મુચ્ચતિ. દેવે વસ્સન્તે કદ્દમો હોતિ, તત્થ લગ્ગિત્વા મતેપિ. રુક્ખો વા પતન્તો વાતો વા વસ્સોદકં વા પંસું હરતિ, કન્દમૂલત્થં વા પથવિં ખનન્તા તત્થ આવાટં કરોન્તિ. તત્થ સચે કોચિ લગ્ગિત્વા વા પતિત્વા વા મરતિ, મૂલટ્ઠો ન મુચ્ચતિ. તસ્મિં પન ઓકાસે મહન્તં તળાકં વા પોક્ખરણિં વા કારેત્વા ચેતિયં વા પતિટ્ઠાપેત્વા બોધિં વા રોપેત્વા આવાસં વા સકટમગ્ગં વા કારેત્વા મુચ્ચતિ. યદાપિ થિરં કત્વા પૂરિતે ઓપાતે રુક્ખાદીનં મૂલાનિ મૂલેહિ સંસિબ્બિતાનિ હોન્તિ , જાતપથવી જાતા, તદાપિ મુચ્ચતિ. સચેપિ નદી આગન્ત્વા ઓપાતં હરતિ, એવમ્પિ મુચ્ચતીતિ. અયં તાવ ઓપાતકથા.

ઓપાતસ્સેવ પન અનુલોમેસુ પાસાદીસુપિ યો તાવ પાસં ઓડ્ડેતિ ''એત્થ બજ્ઝિત્વા સત્તા મરિસ્સન્તી''તિ અવસ્સં બજ્ઝનકસત્તાનં વસેન હત્થા મુત્તમત્તે પારાજિકાનન્તરિયથુલ્લચ્ચયપાચિત્તિયાનિ વેદિતબ્બાનિ. ઉદ્દિસ્સ કતે યં ઉદ્દિસ્સ ઓડ્ડિતો, તતો અઞ્ઞેસં બન્ધને અનાપત્તિ. પાસે મૂલેન વા મુધા વા દિન્નેપિ મૂલટ્ઠસ્સેવ કમ્મબન્ધો. સચે યેન લદ્ધો સો ઉગ્ગલિતં વા પાસં સણ્ઠપેતિ, પસ્સેન વા ગચ્છન્તે દિસ્વા વતિં કત્વા સમ્મુખે પવેસેતિ, થદ્ધતરં વા પાસયટ્ઠિં ઠપેતિ, દળ્હતરં વા પાસરજ્જું બન્ધતિ, થિરતરં વા ખાણુકં વા આકોટેતિ, ઉભોપિ ન મુચ્ચન્તિ. સચે વિપ્પટિસારે ઉપ્પન્ને પાસં ઉગ્ગલાપેત્વા ગચ્છતિ, તં દિસ્વા પુન અઞ્ઞે સણ્ઠપેન્તિ, બદ્ધા બદ્ધા મરન્તિ, મૂલટ્ઠો ન મુચ્ચતિ.

સચે પન તેન પાસયટ્ઠિ સયં અકતા હોતિ, ગહિતટ્ઠાને ઠપેત્વા મુચ્ચતિ. તત્થજાતકયટ્ઠિં છિન્દિત્વા મુચ્ચતિ. સયં કતયટ્ઠિં પન ગોપેન્તોપિ ન મુચ્ચતિ. યદિ હિ તં અઞ્ઞો ગણ્હિત્વા પાસં સણ્ઠપેતિ, તપ્પચ્ચયા મરન્તેસુ મૂલટ્ઠો ન મુચ્ચતિ. સચે તં ઝાપેત્વા અલાતં કત્વા છડ્ડેતિ, તેન અલાતેન પહારં લદ્ધા મરન્તેસુપિ ન મુચ્ચતિ. સબ્બસો પન ઝાપેત્વા વા નાસેત્વા વા મુચ્ચતિ, પાસરજ્જુમ્પિ અઞ્ઞેહિ ચ વટ્ટિતં ગહિતટ્ઠાને ઠપેત્વા મુચ્ચતિ. રજ્જુકે લભિત્વા સયં વટ્ટિતં ઉબ્બટ્ટેત્વા વાકે લભિત્વા વટ્ટિતં હીરં હીરં કત્વા મુચ્ચતિ. અરઞ્ઞતો પન સયં વાકે આહરિત્વા વટ્ટિતં ગોપેન્તોપિ ન મુચ્ચતિ. સબ્બસો પન ઝાપેત્વા વા નાસેત્વા વા મુચ્ચતિ.

અદ્દૂહલં સજ્જેન્તો ચતૂસુ પાદેસુ અદ્દૂહલમઞ્ચં ઠપેત્વા પાસાણે આરોપેતિ, પયોગે પયોગે દુક્કટં. સબ્બસજ્જં કત્વા હત્થતો મુત્તમત્તે અવસ્સં અજ્ઝોત્થરિતબ્બકસત્તાનં વસેન ઉદ્દિસ્સકાનુદ્દિસ્સકાનુરૂપેન પારાજિકાદીનિ વેદિતબ્બાનિ. અદ્દૂહલે મૂલેન વા મુધા વા દિન્નેપિ મૂલટ્ઠસ્સેવ કમ્મબદ્ધો. સચે યેન લદ્ધં સો પતિતં વા ઉક્ખિપતિ, અઞ્ઞેપિ પાસાણે આરોપેત્વા ગરુકતરં વા કરોતિ, પસ્સેન વા ગચ્છન્તે દિસ્વા વતિં કત્વા અદ્દૂહલે પવેસેતિ, ઉભોપિ ન મુચ્ચન્તિ. સચેપિ વિપ્પટિસારે ઉપ્પન્ને અદ્દૂહલં પાતેત્વા ગચ્છતિ, તં દિસ્વા અઞ્ઞો સણ્ઠપેતિ, મૂલટ્ઠો ન મુચ્ચતિ. પાસાણે પન ગહિતટ્ઠાને ઠપેત્વા અદ્દૂહલપાદે ચ પાસયટ્ઠિયં વુત્તનયેન ગહિતટ્ઠાને વા ઠપેત્વા ઝાપેત્વા વા મુચ્ચતિ.

સૂલં રોપેન્તસ્સાપિ સબ્બસજ્જં કત્વા હત્થતો મુત્તમત્તે સૂલમુખે પતિત્વા અવસ્સં મરણકસત્તાનં વસેન ઉદ્દિસ્સાનુદ્દિસ્સાનુરૂપતો પારાજિકાદીનિ વેદિતબ્બાનિ. સૂલે મૂલેન વા મુધા વા દિન્નેપિ મૂલટ્ઠસ્સેવ કમ્મબદ્ધો. સચે યેન લદ્ધં સો ''એકપ્પહારેનેવ મરિસ્સન્તી''તિ તિખિણતરં વા કરોતિ, ''દુક્ખં મરિસ્સન્તી''તિ કુણ્ઠતરં વા કરોતિ, ''ઉચ્ચ''ન્તિ સલ્લક્ખેત્વા નીચતરં વા ''નીચ''ન્તિ સલ્લક્ખેત્વા ઉચ્ચતરં વા પુન રોપેતિ, વઙ્કં વા ઉજુકં અતિઉજુકં વા ઈસકં પોણં કરોતિ, ઉભોપિ ન મુચ્ચન્તિ. સચે પન ''અટ્ઠાને ઠિત''ન્તિ અઞ્ઞસ્મિં ઠાને ઠપેતિ, તં ચે મારણત્થાય આદિતો પભુતિ પરિયેસિત્વા કતં હોતિ, મૂલટ્ઠો ન મુચ્ચતિ. અપરિયેસિત્વા પન કતમેવ લભિત્વા રોપિતે મૂલટ્ઠો મુચ્ચતિ. વિપ્પટિસારે ઉપ્પન્ને પાસયટ્ઠિયં વુત્તનયેન ગહિતટ્ઠાને વા ઠપેત્વા ઝાપેત્વા વા મુચ્ચતિ.

૧૭૭. અપસ્સેને **સત્થં વાતિ** એત્થ **અપસ્સેનં** નામ નિચ્ચપરિભોગો મઞ્ચો વા પીઠં વા અપસ્સેનફલકં વા દિવાટ્ઠાને નિસીદન્તસ્સ અપસ્સેનકત્થમ્ભો વા તત્થજાતકરુક્ખો વા ચઙ્કમે અપસ્સાય તિટ્ઠન્તસ્સ આલમ્બનરુક્ખો વા આલમ્બનફલકં વા સબ્બમ્પેતં અપસ્સયનીયટ્ઠેન અપસ્સેનં નામ; તસ્મિં અપસ્સેને યથા અપસ્સયન્તં વિજ્ઝતિ વા છિન્દતિ વા તથા કત્વા વાસિફરસુસત્તિઆરકણ્ટકાદીનં અઞ્ઞતરં સત્થં ઠપેતિ, દુક્કટં. ધુવપરિભોગટ્ઠાને નિરાસઙ્કસ્સ નિસીદતો વા નિપજ્જતો વા અપસ્સયન્તસ્સ વા સત્થસમ્ફસ્સપચ્ચયા દુક્ખુપ્પત્તિયા થુલ્લચ્ચયં, મરણેન પારાજિકં. તં ચે અઞ્ઞોપિ તસ્સ વેરિભિક્ખુ વિહારચારિકં ચરન્તો દિસ્વા ‘‘ઇમસ્સ મઞ્ઞે મરણત્થાય ઇદં નિખિત્તં, સાધુ સુટ્ઠુ મરતૂ’’તિ અભિનન્દન્તો ગચ્છતિ, દુક્કટં. સચે પન સોપિ તત્થ ‘‘એવં કતે સુકતં ભવિસ્સતી’’તિ તિખિણતરાદિકરણેન કિઞ્ચિ કમ્મં કરોતિ, તસ્સાપિ પારાજિકં. સચે પન ‘‘અટ્ઠાને ઠિત’’ન્તિ ઉદ્ધરિત્વા અઞ્ઞસ્મિં ઠાને ઠપેતિ તદત્થમેવ કત્વા ઠપિતે મૂલટ્ઠો ન મુચ્ચતિ. પાકતિકં લભિત્વા ઠપિતં હોતિ, મુચ્ચતિ. તં અપનેત્વા અઞ્ઞં તિખિણતરં ઠપેતિ મૂલટ્ઠો મુચ્ચતેવ.

વિસમક્ખનેપિ યાવ મરણાભિનન્દને દુક્કટં તાવ એસેવ નયો. સચે પન સોપિ ખુદ્દકં વિસમણ્ડલન્તિ સલ્લક્ખેત્વા મહન્તતરં વા કરોતિ , મહન્તં વા ‘‘અતિરેકં હોતી’’તિ ખુદ્દકં કરોતિ, તનુકં વા બહલં; બહલં વા તનુકં કરોતિ, અગ્ગિના તાપેત્વા હેટ્ઠા વા ઉપરિ વા સઞ્ચારેતિ, તસ્સાપિ પારાજિકં. ‘‘ઇદં અઠાને ઠિત’’ન્તિ સબ્બમેવ તચ્છેત્વા પુઞ્છિત્વા અઞ્ઞસ્મિં ઠાને ઠપેતિ, અત્તના ભેસજ્જાનિ યોજેત્વા કતે મૂલટ્ઠો ન મુચ્ચતિ , અત્તના અકતે મુચ્ચતિ. સચે પન સો ‘‘ઇદં વિસં અતિપરિત્ત’’ન્તિ અઞ્ઞમ્પિ આનેત્વા પક્ખિપતિ, યસ્સ વિસેન મરતિ, તસ્સ પારાજિકં. સચે ઉભિન્નમ્પિ સન્તકેન મરતિ, ઉભિન્નમ્પિ પારાજિકં. ‘‘ઇદં વિસં નિબ્બિસ’’ન્તિ તં અપનેત્વા અત્તનો વિસમેવ ઠપેતિ, તસ્સેવ પારાજિકં મૂલટ્ઠો મુચ્ચતિ.

દુબ્બલં વા કરોતીતિ મઞ્ચપીઠં અટનિયા હેટ્ઠાભાગે છિન્દિત્વા વિદલેહિ વા રજ્જુકેહિ વા યેહિ વીતં હોતિ, તે વા છિન્દિત્વા અપ્પાવસેસમેવ કત્વા હેટ્ઠા આવુધં નિક્ખિપતિ ‘‘એત્થ પતિત્વા મરિસ્સતી’’તિ. અપસ્સેનફલકાદીનમ્પિ ચઙ્કમે આલમ્બનરુક્ખફલકપરિયોસાનાનં પરભાગં છિન્દિત્વા હેટ્ઠા આવુધં નિક્ખિપતિ, સોબ્ભાદીસુ મઞ્ચં વા પીઠં વા અપસ્સેનફલકં વા આનેત્વા ઠપેતિ, યથા તત્થ નિસિન્નમત્તો વા અપસ્સિતમત્તો વા પતતિ, સોબ્ભાદીસુ વા સઞ્ચરણસેતુ હોતિ, તં દુબ્બલં કરોતિ; એવં કરોન્તસ્સ કરણે દુક્કટં. ઇતરસ્સ દુક્ખુપ્પત્તિયા થુલ્લચ્ચયં, મરણે પારાજિકં. ભિક્ખું આનેત્વા સોબ્ભાદીનં તટે ઠપેતિ ‘‘દિસ્વા ભયેન કમ્પેન્તો પતિત્વા મરિસ્સતી’’તિ દુક્કટં. સો તત્થેવ પતતિ, દુક્ખુપ્પત્તિયા થુલ્લચ્ચયં, મરણે પારાજિકં. સયં વા પાતેતિ, અઞ્ઞેન વા પાતાપેતિ, અઞ્ઞો અવુત્તો વા અત્તનો ધમ્મતાય પાતેતિ, અમનુસ્સો પાતેતિ, વાતપ્પહારેન પતતિ, અત્તનો ધમ્મતાય પતત્તિ, સબ્બત્થ મરણે પારાજિકં. કસ્મા? તસ્સ પયોગેન સોબ્ભાદિતટે ઠિતત્તા.

ઉપનિક્ખિપનં નામ સમીપે નિક્ખિપનં. તત્થ ‘‘યો ઇમિના અસિના મતો સો ધનં વા લભતી’’તિઆદિના નયેન મરણવણ્ણં વા સંવણ્ણેત્વા ‘‘ઇમિના મરણત્થિકા મરન્તુ, મારણત્થિકા મારેન્તૂ’’તિ વા વત્વા અસિં ઉપનિક્ખિપતિ, તસ્સ ઉપનિક્ખિપને દુક્કટં. મરિતુકામો વા તેન અત્તાનં પહરતુ , મારેતુકામો વા અઞ્ઞં પહરતુ, ઉભયથાપિ પરસ્સ દુક્ખુપ્પત્તિયા ઉપનિક્ખેપકસ્સ થુલ્લચ્ચયં, મરણે પારાજિકં. અનુદ્દિસ્સ નિક્ખિત્તે બહૂનં મરણે અકુસલરાસિ. પારાજિકાદિવત્થૂસુ પારાજિકાદીનિ. વિપ્પટિસારે ઉપ્પન્ને અસિં ગહિતટ્ઠાને ઠપેત્વા મુચ્ચતિ. કિણિત્વા ગહિતો હોતિ, અસિસ્સામિકાનં અસિં, યેસં હત્થતો મૂલં ગહિતં, તેસં મૂલં દત્વા મુચ્ચતિ. સચે લોહપિણ્ડિં વા ફાલં વા કુદાલં વા ગહેત્વા અસિ કારાપિતો હોતિ, યં ભણ્ડં ગહેત્વા કારિતો, તદેવ કત્વા મુચ્ચતિ. સચે કુદાલં ગહેત્વા કારિતં વિનાસેત્વા ફાલં કરોતિ, ફાલેન પહારં લભિત્વા મરન્તેસુપિ પાણાતિપાતતો ન મુચ્ચતિ. સચે પન લોહં

સમુટ્ઠાપેત્વા ઉપનિક્ખિપનત્થમેવ કારિતો હોતિ, અરેન ઘંસિત્વા ચુણ્ણવિચુણ્ણં કત્વા વિપ્પકિણ્ણે મુચ્ચતિ. સચેપિ સંવણ્ણનાપોત્થકો વિય બહૂહિ એકજ્ઝાસયેહિ કતો હોતિ, પોત્થકે વુત્તનયેનેવ કમ્મબન્ધવિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. એસ નયો **સત્તિભેણ્ડીસુ. લગુળે** પાસયટ્ઠિસદિસો વિનિચ્છયો. તથા **પાસાણે. સત્થે** અસિસદિસોવ. **વિસં વા**તિ વિસં ઉપનિક્ખિપન્તસ્સ વત્થુવસેન ઉદ્દિસ્સાનુદ્દિસ્સાનુરૂપતો પારાજિકાદિવત્થૂસુ પારાજિકાદીનિ વેદિતબ્બાનિ. કિણિત્વા ઠપિતે પુરિમનયેન પટિપાકતિકં કત્વા મુચ્ચતિ. સયં ભેસજ્જેહિ યોજિતે અવિસં કત્વા મુચ્ચતિ. **રજ્જુયા** પાસરજ્જુસદિસોવ વિનિચ્છયો.

ભેસજ્જે – યો ભિક્ખુ વેરિભિક્ખુસ્સ પજ્જરકે વા વિસભાગરોગે વા ઉપ્પન્ને અસપ્પાયાનિપિ સપ્પિઆદીનિ સપ્પાયાનીતિ મરણાધિપ્પાયો દેતિ, અઞ્ઞં વા કિઞ્ચિ કન્દમૂલફલં તસ્સ એવં ભેસજ્જદાને દુક્કટં. પરસ્સ દુક્ખુપ્પત્તિયં મરણે ચ થુલ્લચ્ચયપારાજિકાનિ, આનન્તરિયવત્થુમ્હિ આનન્તરિયન્તિ વેદિતબ્બં.

૧૭૮. રૂપૂપહારે – **ઉપસંહરતી**તિ પરં વા અમનાપરૂપં તસ્સ સમીપે ઠપેતિ, અત્તના વા યક્ખપેતાદિવેસં ગહેત્વા તિટ્ઠતિ, તસ્સ ઉપસંહારમત્તે દુક્કટં. પરસ્સ તં રૂપં દિસ્વા ભયુપ્પત્તિયં થુલ્લચ્ચયં, મરણે પારાજિકં. સચે પન તદેવ રૂપં એકચ્ચસ્સ મનાપં હોતિ, અલાભકેન ચ સુસ્સિત્વા મરતિ, વિસઙ્કેતો. **મનાપિયેપિ** એસેવ નયો. તત્થ પન વિસેસેન ઇત્થીનં પુરિસરૂપં પુરિસાનઞ્ચ ઇત્થિરૂપં મનાપં તં અલઙ્કરિત્વા ઉપસંહરતિ, દિટ્ઠમત્તકમેવ કરોતિ, અતિચિરં પસ્સિતુમ્પિ ન દેતિ, ઇતરો અલાભકેન સુસ્સિત્વા મરતિ, પારાજિકં. સચે ઉત્તસિત્વા મરતિ , વિસઙ્કેતો. અથ પન ઉત્તસિત્વા વા અલાભકેન વાતિ અવિચારેત્વા ''કેવલં પસ્સિત્વા મરિસ્સતી''તિ ઉપસંહરતિ, ઉત્તસિત્વા વા સુસ્સિત્વા વા મતે પારાજિકમેવ. એતેનેવૂપાયેન **સદ્દૂપહારાદયોપિ** વેદિતબ્બા. કેવલઞ્હેત્થ અમનુસ્સસદ્દાદયો ઉત્રાસજનકા અમનાપસદ્દા, પુરિસાનં ઇત્થિસદ્દમધુરગન્ધબ્બસદ્દાદયો ચિત્તસ્સાદકરા મનાપસદ્દા. હિમવન્તે વિસરુક્ખાનં મૂલાદિગન્ધા કુણપગન્ધા ચ અમનાપગન્ધા, કાળાનુસારીમૂલગન્ધાદયો મનાપગન્ધા . પટિકૂલમૂલરસાદયો અમનાપરસા, અપ્પટિકૂલમૂલરસાદયો મનાપરસા. વિસફસ્સમહાકચ્છુફસ્સાદયો અમનાપફોટ્ઠબ્બા, ચીનપટહંસપુપ્ફતૂલિકફસ્સાદયો મનાપફોટ્ઠબ્બાતિ વેદિતબ્બા.

ધમ્મૂપહારે – **ધમ્મો**તિ દેસનાધમ્મો વેદિતબ્બો. દેસનાવસેન વા નિરયે ચ સગ્ગે ચ વિપત્તિસમ્પત્તિભેદં ધમ્મારમ્મણમેવ. **નેરયિકસ્સા**તિ ભિન્નસંવરસ્સ કતપાપસ્સ નિરયે નિબ્બત્તનારહસ્સ સત્તસ્સ પઞ્ચવિધબન્ધનકમ્મકરણાદિનિરયકથં કથેતિ. તં ચે સુત્વા સો ઉત્તસિત્વા મરતિ, કથિકસ્સ પારાજિકં. સચે પન સો સુત્વાપિ અત્તનો ધમ્મતાય મરતિ, અનાપત્તિ. ''ઇદં સુત્વા એવરૂપં પાપં ન કરિસ્સતિ ઓરમિસ્સતિ વિરમિસ્સતી''તિ નિરયકથં કથેતિ, તં સુત્વા ઇતરો ઉત્તસિત્વા મરતિ, અનાપત્તિ. **સગ્ગકથ**ન્તિ દેવનાટકાદીનં નન્દનવનાદીનઞ્ચ સમ્પત્તિકથં; તં સુત્વા ઇતરો સગ્ગાધિમુત્તો સીઘં તં સમ્પત્તિં પાપુણિતુકામો સત્થાહરણવિસખાદનઆહારુપચ્છેદ-અસ્સાસપસ્સાસસન્નિરુન્ધનાદીહિ દુક્ખં ઉપ્પાદેતિ, કથિકસ્સ થુલ્લચ્ચયં, મરતિ પારાજિકં. સચે પન સો સુત્વાપિ યાવતાયુકં ઠત્વા અત્તનો ધમ્મતાય મરતિ, અનાપત્તિ . ''ઇમં સુત્વા પુઞ્ઞાનિ કરિસ્સતી''તિ કથેતિ, તં સુત્વા ઇતરો અધિમુત્તો કાલંકરોતિ, અનાપત્તિ.

૧૭૯. આચિક્ખનાયં – **પુટ્ઠો ભણતી**તિ ''ભન્તે કથં મતો ધનં વા લભતિ સગ્ગે વા ઉપપજ્જતી''તિ એવં પુચ્છિતો ભણતિ.

અનુસાસનિયં – **અપુટ્ઠો**તિ એવં અપુચ્છિતો સામઞ્ઞેવ ભણતિ.

સક્કેતકમ્મનિમિત્તકમ્માનિ અદિન્નાદાનકથાયં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બાનિ.

એવં નાનપ્પકારતો આપત્તિભેદં દસ્સેત્વા ઇદાનિ અનાપત્તિભેદં દસ્સેન્તો ''**અનાપત્તિ અસઞ્ચિચ્ચા**''તિઆદિમાહ. તત્થ **અસઞ્ચિચ્ચા**તિ ''ઇમિના ઉપક્કમેન ઇમં મારેમી''તિ અચેતેત્વા. એવઞ્હિ અચેતેત્વા કતેન ઉપક્કમેન પરે મતેપિ અનાપત્તિ, વક્ખતિ ચ ''અનાપત્તિ ભિક્ખુ અસઞ્ચિચ્ચા''તિ. **અજાનન્તસ્સા**તિ ''ઇમિના અયં મરિસ્સતી''તિ અજાનન્તસ્સ ઉપક્કમેન પરે મતેપિ અનાપત્તિ, વક્ખતિ ચ વિસગતપિણ્ડપાતવત્થુસ્મિં ''અનાપત્તિ ભિક્ખુ અજાનન્તસ્સા''તિ. **નમરણાધિપ્પાયસ્સા**તિ મરણં અનિચ્છન્તસ્સ. યેન હિ ઉપક્કમેન પરો મરતિ, તેન ઉપક્કમેન તસ્મિં મારિતેપિ નમરણાધિપ્પાયસ્સ અનાપત્તિ. વક્ખતિ ચ ''અનાપત્તિ ભિક્ખુ નમરણાધિપ્પાયસ્સા''તિ. **ઉમ્મત્તકા**દયો પુબ્બે વુત્તનયા એવ. ઇધ પન આદિકમ્મિકા અઞ્ઞમઞ્ઞં જીવિતા વોરોપિતભિક્ખૂ, તેસં અનાપત્તિ. અવસેસાનં મરણવણ્ણસંવણ્ણનકાદીનં આપત્તિયેવાતિ.

પદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમુટ્ઠાનાદીસુ – ઇદં સિક્ખાપદં તિસમુટ્ઠાનં; કાયચિત્તતો ચ વાચાચિત્તતો ચ કાયવાચાચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતિ. કિરિયં, સઞ્ઞાવિમોક્ખં, સચિત્તકં, લોકવજ્જં, કાયકમ્મં, વચીકમ્મં, અકુસલચિત્તં, દુક્ખવેદનં. સચેપિ હિ સિરિસયનં આરૂળ્હો રજ્જસમ્પત્તિસુખં અનુભવન્તો રાજા ''ચોરો દેવ આનીતો''તિ વુત્તે ''ગચ્છથ નં મારેથા''તિ હસમાનોવ ભણતિ, દોમનસ્સચિત્તેનેવ ભણતીતિ વેદિતબ્બો. સુખવોકિણ્ણત્તા પન અનુપ્પબન્ધાભાવા ચ દુજ્જાનમેતં પુથુજ્જનેહીતિ.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

૧૮૦. વિનીતવત્થુકથાસુ પઠમવત્થુસ્મિં – **કારુઞ્ઞેના**તિ તે ભિક્ખૂ તસ્સ મહન્તં ગેલઞ્ઞદુક્ખં દિસ્વા કારુઞ્ઞં ઉપ્પાદેત્વા ''સીલવા ત્વં કતકુસલો, કસ્મા મીયમાનો ભાયસિ, નનુ સીલવતો સગ્ગો નામ મરણમત્તપટિબદ્ધોયેવા''તિ એવં મરણત્થિકાવ હુત્વા મરણત્થિકભાવં અજાનન્તા મરણવણ્ણં સંવણ્ણેસું. સોપિ ભિક્ખુ તેસં સંવણ્ણનાય આહારુપચ્છેદં કત્વા અન્તરાવ કાલમકાસિ. તસ્મા આપત્તિં આપન્ના. વોહારવસેન પન વુત્તં ''કારુઞ્ઞેન મરણવણ્ણં સંવણ્ણેસુ''ન્તિ. તસ્મા ઇદાનિપિ પણ્ડિતેન ભિક્ખુના ગિલાનસ્સ ભિક્ખુનો એવં મરણવણ્ણો ન સંવણ્ણેતબ્બો. સચે હિ તસ્સ સંવણ્ણનં સુત્વા આહારૂપચ્છેદાદિના ઉપક્કમેન એકજવનવારાવસેસેપિ આયુસ્મિં અન્તરા કાલંકરોતિ, ઇમિનાવ મારિતો હોતિ. ઇમિના પન નયેન અનુસિટ્ઠિ દાતબ્બા – ''સીલવતો નામ અનચ્છરિયા મગ્ગફલુપ્પત્તિ, તસ્મા વિહારાદીસુ આસત્તિં અકત્વા બુદ્ધગતં ધમ્મગતં સઙ્ઘગતં કાયગતઞ્ચ સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા મનસિકારે અપ્પમાદો કાતબ્બો''તિ. મરણવણ્ણે ચ સંવણ્ણિતેપિ યો તાય સંવણ્ણનાય કઞ્ચિ ઉપક્કમં અકત્વા અત્તનો ધમ્મતાય યથાયુના યથાનુસન્ધિનાવ મરતિ, તપ્પચ્ચયા સંવણ્ણકો આપત્તિયા ન કારેતબ્બોતિ.

દુતિયવત્થુસ્મિં – **ન ચ ભિક્ખવે અપ્પટિવેક્ખિત્વા**તિ એત્થ કીદિસં આસનં પટિવેક્ખિતબ્બં , કીદિસં ન પટિવેક્ખિતબ્બં? યં સુદ્ધં આસનમેવ હોતિ અપચ્ચત્થરણકં, યઞ્ચ આગન્ત્વા ઠિતાનં પસ્સતંયેવ અત્થરીયતિ, તં નપચ્ચવેક્ખિતબ્બં , નિસીદિતું વટ્ટતિ. યમ્પિ મનુસ્સા સયં હત્થેન અક્કમિત્વા ''ઇધ ભન્તે નિસીદથા''તિ દેન્તિ, તસ્મિમ્પિ વટ્ટતિ. સચેપિ પઠમમેવાગન્ત્વા નિસિન્ના પચ્છા ઉદ્ધં વા અધો વા સઙ્કમન્તિ, પચ્ચવેક્ખણકિચ્ચં નત્થિ. યમ્પિ તનુકેન વત્થેન યથા તલં દિસ્સતિ, એવં પટિચ્છન્નં હોતિ, તસ્મિમ્પિ પચ્ચવેક્ખણકિચ્ચં નત્થિ. યં પન

પટિકચ્ચેવ પાવારકોજવાદીહિ અત્થતં હોતિ, તં હત્થેન પરામસિત્વા સલ્લક્ખેત્વા નિસીદિતબ્બં. **મહાપચ્ચરિયં** પન ''ઘનસાટકેનાપિ અત્થતે યસ્મિં વલિ ન પઞ્ઞાયતિ, તં નપ્પટિવેક્ખિતબ્બન્તિ વુત્તં.

મુસલવત્થુસ્મિં – **અસઞ્ચિચ્ચો**તિ અવધકચેતનો વિરદ્ધપયોગો હિ સો. તેનાહ ''અસઞ્ચિચ્ચો અહ''ન્તિ. **ઉદુક્ખલવત્થુ** ઉત્તાનમેવ. **વુડ્ઢપબ્બજિતવત્થૂસુ**પઠમવત્થુસ્મિં ''ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પટિબન્ધં મા અકાસી''તિ પણામેસિ. દુતિયવત્થુસ્મિં – સઙ્ઘમજ્ઝેપિ ગણમજ્ઝેપિ ''મહલ્લકત્થેરસ્સ પુત્તો''તિ વુચ્ચમાનો તેન વચનેન અટ્ટીયમાનો ''મરતુ અય''ન્તિ પણામેસિ. તતિયવત્થુસ્મિં – તસ્સ દુક્ખુપ્પાદનેન થુલ્લચ્ચયં.

૧૮૧. તતો પરાનિ તીણિ વત્થૂનિ ઉત્તાનત્થાનેવ. **વિસગતપિણ્ડપાતવત્થુસ્મિં** – સારાણીયધમ્મપૂરકો સો ભિક્ખુ અગ્ગપિણ્ડં સબ્રહ્મચારીનં દત્વાવ ભુઞ્જતિ. તેન વુત્તં ''અગ્ગકારિકં અદાસી''તિ. **અગ્ગકારિક**ન્તિ અગ્ગકિરિયં; પઠમં લદ્ધપિણ્ડપાતં અગ્ગગ્ગં વા પણીતપણીતં પિણ્ડપાતન્તિ અત્થો. યા પન તસ્સ દાનસઙ્ખાતા અગ્ગકિરિયા, સા ન સક્કા દાતું, પિણ્ડપાતઞ્હિ સો થેરાસનતો પટ્ઠાય અદાસિ. **તે ભિક્ખૂ**તિ તે થેરાસનતો પટ્ઠાય પરિભુત્તપિણ્ડપાતા ભિક્ખૂ; તે કિર સબ્બેપિ કાલમકંસુ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અસ્સદ્ધેસુ પન મિચ્છાદિટ્ઠિકેસુ કુલેસુ સક્કચ્ચં પણીતભોજનં લભિત્વા અનુપપરિક્ખિત્વા નેવ અત્તના પરિભુઞ્જિતબ્બં, ન પરેસં દાતબ્બં. યમ્પિ આભિદોસિકં ભત્તં વા ખજ્જકં વા તતો લભતિ, તમ્પિ ન પરિભુઞ્જિતબ્બં. અપિહિતવત્થુમ્પિ હિ સપ્પવિચ્છિકાદીહિ અધિસયિતં છડ્ડનીયધમ્મં તાનિ કુલાનિ દેન્તિ. ગન્ધહલિદ્દાદિમક્ખિતોપિ તતો પિણ્ડપાતો ન ગહેતબ્બો. સરીરે રોગટ્ઠાનાનિ પુઞ્છિત્વા ઠપિતભત્તમ્પિ હિ તાનિ દાતબ્બં મઞ્ઞન્તીતિ.

વીમંસનવત્થુસ્મિં – વીમંસમાનો દ્વે વીમંસતિ – ''સક્કોતિ નુ ખો ઇમં મારેતું નો''તિ વિસં વા વીમંસતિ, ''મરેય્ય નુ ખો અયં ઇમં વિસં ખાદિત્વા નો''તિ પુગ્ગલં વા. ઉભયથાપિ વીમંસાધિપ્પાયેન દિન્ને મરતુ વા મા વા થુલ્લચ્ચયં. ''ઇદં વિસં એતં મારેતૂ''તિ વા ''ઇદં વિસં ખાદિત્વા અયં મરતૂ''તિ વા એવં દિન્ને પન સચે મરતિ, પારાજિકં; નો ચે, થુલ્લચ્ચયં.

૧૮૨-૩. ઇતો પરાનિ તીણિ સિલાવત્થૂનિ તીણિ ઇટ્ઠકવાસિગોપાનસીવત્થૂનિ ચ ઉત્તાનત્થાનેવ. ન કેવલઞ્ચ સિલાદીનંયેવ વસેન અયં આપત્તાનાપત્તિભેદો હોતિ, દણ્ડમુગ્ગરનિખાદનવેમાદીનમ્પિ વસેન હોતિયેવ, તસ્મા પાળિયં અનાગતમ્પિ આગતનયેનેવ વેદિતબ્બં.

અટ્ટકવત્થૂસુ – **અટ્ટકો**તિ વેહાસમઞ્ચો વુચ્ચતિ; યં સેતકમ્મમાલાકમ્મલતાકમ્માદીનં અત્થાય બન્ધન્તિ. તત્થ **આવુસો અત્રટ્ઠિતો બન્ધાહી**તિ મરણાધિપ્પાયો યત્ર ઠિતો પતિત્વા ખાણુના વા ભિજ્જેય્ય, સોબ્ભપપાતાદીસુ વા મરેય્ય , તાદિસં ઠાનં સન્ધાયાહ. એત્થ ચ કોચિ ઉપરિઠાનં નિયામેતિ ''ઇતો પતિત્વા મરિસ્સતી''તિ, કોચિ હેટ્ઠા ઠાનં ''ઇધ પતિત્વા મરિસ્સતી''તિ, કોચિ ઉભયમ્પિ ''ઇતો ઇધ પતિત્વા મરિસ્સતી''તિ. તત્ર યો ઉપરિ નિયમિતટ્ઠાના અપતિત્વા અઞ્ઞતો પતતિ, હેટ્ઠા નિયમિતટ્ઠાને વા અપતિત્વા અઞ્ઞત્થ પતતિ, ઉભયનિયામે વા યંકિઞ્ચિ એકં વિરાધેત્વા પતતિ, તસ્મિં મતે વિસઙ્કેતત્તા અનાપત્તિ. **વિહારચ્છાદનવત્થુસ્મિમ્પિ** એસેવ નયો.

અનભિરતિવત્થુસ્મિં – સો કિર ભિક્ખુ કામવિતક્કાદીનં સમુદાચારં દિસ્વા નિવારેતું અસક્કોન્તો સાસને અનભિરતો ગિહિભાવાભિમુખો જાતો. તતો ચિન્તેસિ – ''યાવ સીલભેદં ન પાપુણામિ તાવ મરિસ્સામી''તિ. અથ તં પબ્બતં અભિરુહિત્વા પપાતે પપતન્તો અઞ્ઞતરં વિલીવકારં ઓત્થરિત્વા મારેસિ. **વિલીવકાર**ન્તિ વેણુકારં. **ન ચ ભિક્ખવે અત્તાનં પાતેતબ્બ**ન્તિ ન અત્તા પાતેતબ્બો. વિભત્તિબ્યત્તયેન પનેતં વુત્તં. એત્થ ચ ન કેવલં ન

પાતેતબ્બં, અઞ્ઞેનપિ યેન કેનચિ ઉપક્કમેન અન્તમસો આહારુપચ્છેદેનપિ ન મારેતબ્બો. યોપિ હિ ગિલાનો વિજ્જમાને ભેસજ્જે ચ ઉપટ્ઠાકેસુ ચ મરિતુકામો આહારં ઉપચ્છિન્દતિ, દુક્કટમેવ. યસ્સ પન મહાઆબાધો ચિરાનુબદ્ધો, ભિક્ખૂ ઉપટ્ઠહન્તા કિલમન્તિ જિગુચ્છન્તિ ''કદા નુ ખો ગિલાનતો મુચ્ચિસ્સામા''તિ અટ્ટીયન્તિ. સચે સો ''અયં અત્તભાવો પટિજગ્ગિયમાનોપિ ન તિટ્ઠતિ, ભિક્ખૂ ચ કિલમન્તી''તિ આહારં ઉપચ્છિન્દતિ, ભેસજ્જં ન સેવતિ વટ્ટતિ. યો પન ''અયં રોગો ખરો, આયુસઙ્ખારા ન તિટ્ઠન્તિ, અયઞ્ચ મે વિસેસાધિગમો હત્થપ્પત્તો વિય દિસ્સતી''તિ ઉપચ્છિન્દતિ વટ્ટતિયેવ. અગિલાનસ્સાપિ ઉપ્પન્નસંવેગસ્સ ''આહારપરિયેસનં નામ પપઞ્ચો, કમ્મટ્ઠાનમેવ અનુયુઞ્જિસ્સામી''તિ કમ્મટ્ઠાનસીસેન ઉપચ્છિન્દન્તસ્સ વટ્ટતિ. વિસેસાધિગમં બ્યાકરિત્વા આહારં ઉપચ્છિન્દતિ, ન વટ્ટતિ. સભાગાનઞ્હિ લજ્જીભિક્ખૂનં કથેતું વટ્ટતિ.

સિલાવત્થુસ્મિં – **દવાયા**તિ દવેન હસ્સેન; ખિડ્ડાયાતિ અત્થો. **સિલા**તિ પાસાણો; ન કેવલઞ્ચ પાસાણો, અઞ્ઞમ્પિ યંકિઞ્ચિ દારુખણ્ડં વા ઇટ્ઠકાખણ્ડં વા હત્થેન વા યન્તેન વા પવિજ્ઝિતું ન વટ્ટતિ. ચેતિયાદીનં અત્થાય પાસાણાદયો હસન્તા હસન્તા પવટ્ટેન્તિપિ ખિપન્તિપિ ઉક્ખિપન્તિપિ કમ્મસમયોતિ વટ્ટતિ. અઞ્ઞમ્પિ ઈદિસં નવકમ્મં વા કરોન્તા ભણ્ડકં વા ધોવન્તા રુક્ખં વા ધોવનદણ્ડકં વા ઉક્ખિપિત્વા પવિજ્ઝન્તિ, વટ્ટતિ. ભત્તવિસ્સગ્ગકાલાદીસુ કાકે વા સોણે વા કટ્ઠં વા કથલં વા ખિપિત્વા પલાપેતિ, વટ્ટતિ.

૧૮૪. **સેદનાદિવત્થૂનિ** સબ્બાનેવ ઉત્તાનત્થાનિ. એત્થ ચ **અહં કુક્કુચ્ચકો**તિ ન ગિલાનુપટ્ઠાનં ન કાતબ્બં, હિતકામતાય સબ્બં ગિલાનસ્સ બલાબલઞ્ચ રુચિઞ્ચ સપ્પાયાસપ્પાયઞ્ચ ઉપલક્ખેત્વા કાતબ્બં.

૧૮૫. જારગબ્ભિનિવત્થુસ્મિં – **પવુત્થપતિકા**તિ પવાસં ગતપતિકા. **ગબ્ભપાતન**ન્તિ યેન પરિભુત્તેન ગબ્ભો પતતિ, તાદિસં ભેસજ્જં. દ્વે **પજાપતિકવત્થૂનિ** ઉત્તાનત્થાનેવ. **ગબ્ભમદ્દનવત્થુસ્મિં** – ''મદ્દિત્વા પાતેહી''તિ વુત્તે અઞ્ઞેન મદ્દાપેત્વા પાતેતિ, વિસઙ્કેતં. ''મદ્દાપેત્વા પાતાપેહી''તિ વુત્તેપિ સયં મદ્દિત્વા પાતેતિ, વિસઙ્કેતમેવ. મનુસ્સવિગ્ગહે પરિયાયો નામ નત્થિ. તસ્મા ''ગબ્ભો નામ મદ્દિતે પતતી''તિ વુત્તે સા સયં વા મદ્દતુ, અઞ્ઞેન વા મદ્દાપેત્વા પાતેતુ, વિસઙ્કેતો નત્થિ; પારાજિકમેવ **તાપનવત્થુસ્મિમ્પિ** એસેવ નયો.

વઞ્ઝિત્થિવત્થુસ્મિં – **વઞ્ઝિત્થી** નામ યા ગબ્ભં ન ગણ્હાતિ. ગબ્ભં અગણ્હનકઇત્થી નામ નત્થિ, યસ્સા પન ગહિતોપિ ગબ્ભો ન સણ્ઠાતિ, તંયેવ સન્ધાયેતં વુત્તં. ઉતુસમયે કિર સબ્બિત્થિયો ગબ્ભં ગણ્હન્તિ. યા પનાયં ''વઞ્ઝા''તિ વુચ્ચતિ, તસ્સા કુચ્છિયં નિબ્બત્તસત્તાનં અકુસલવિપાકો સમ્પાપુણાતિ. તે પરિત્તકુસલવિપાકેન ગહિતપટિસન્ધિકા અકુસલવિપાકેન અધિભૂતા વિનસ્સન્તિ. અભિનવપટિસન્ધિયંયેવ હિ કમ્માનુભાવેન દ્વીહાકારેહિ ગબ્ભો ન સણ્ઠાતિ – વાતેન વા પાણકેહિ વા. વાતો સોસેત્વા અન્તરધાપેતિ, પાણકા ખાદિત્વા. તસ્સ પન વાતસ્સ પાણકાનં વા પટિઘાતાય ભેસજ્જે કતે ગબ્ભો સણ્ઠહેય્ય; સો ભિક્ખુ તં અકત્વા અઞ્ઞં ખરભેસજ્જં અદાસિ. તેન સા કાલમકાસિ. ભગવા ભેસજ્જસ્સ કટત્તા દુક્કટં પઞ્ઞાપેસિ.

દુતિયવત્થુસ્મિમ્પિ એસેવ નયો. તસ્મા આગતાગતસ્સ પરજનસ્સ ભેસજ્જં ન કાતબ્બં, કરોન્તો દુક્કટં આપજ્જતિ. પઞ્ચન્નં પન સહધમ્મિકાનં કાતબ્બં ભિક્ખુસ્સ ભિક્ખુનિયા સિક્ખમાનાય સામણેરસ્સ સામણેરિયાતિ. સમસીલસદ્ધાપઞ્ઞાનઞ્હિ એતેસં તીસુ સિક્ખાસુ યુત્તાનં ભેસજ્જં અકાતું ન લબ્ભતિ, કરોન્તેન ચ સચે તેસં અત્થિ, તેસં સન્તકં ગહેત્વા યોજેત્વા દાતબ્બં. સચે નત્થિ, અત્તનો સન્તકં કાતબ્બં. સચે અત્તનોપિ નત્થિ,

ભિક્ખાચારવત્તેન વા ઞાતકપવારિતટ્ઠાનતો વા પરિયેસિતબ્બં. અલભન્તેન ગિલાનસ્સ અત્થાય અકતવિઞ્ઞત્તિયાપિ આહરિત્વા કાતબ્બં.

અપરેસમ્પિ પઞ્ચન્નં કાતું વટ્ટતિ – માતુ, પિતુ, તદુપટ્ઠાકાનં, અત્તનો વેય્યાવચ્ચકરસ્સ, પણ્ડુપલાસસ્સાતિ. **પણ્ડુપલાસો** નામ યો પબ્બજ્જાપેક્ખો યાવ પત્તચીવરં પટિયાદિયતિ તાવ વિહારે વસતિ. તેસુ સચે માતાપિતરો ઇસ્સરા હોન્તિ, ન પચ્ચાસીસન્તિ, અકાતું વટ્ટતિ. સચે પન રજ્જેપિ ઠિતા પચ્ચાસીસન્તિ, અકાતું ન વટ્ટતિ. ભેસજ્જં પચ્ચાસીસન્તાનં ભેસજ્જં દાતબ્બં, યોજેતું અજાનન્તાનં યોજેત્વા દાતબ્બં. સબ્બેસં અત્થાય સહધમ્મિકેસુ વુત્તનયેનેવ પરિયેસિતબ્બં. સચે પન માતરં વિહારે આનેત્વા જગ્ગતિ, સબ્બં પરિકમ્મં અનામસન્તેન કાતબ્બં. ખાદનીયં ભોજનીયં સહત્થા દાતબ્બં. પિતા પન યથા સામણેરો એવં સહત્થેન ન્હાપનસમ્બાહનાદીનિ કત્વા ઉપટ્ઠાતબ્બો. યે ચ માતાપિતરો ઉપટ્ઠહન્તિ પટિજગ્ગન્તિ, તેસમ્પિ એવમેવ કાતબ્બં. **વેય્યાવચ્ચકરો** નામ યો વેતનં ગહેત્વા અરઞ્ઞે દારૂનિ વા છિન્દતિ, અઞ્ઞં વા કિઞ્ચિ કમ્મં કરોતિ, તસ્સ રોગે ઉપ્પન્ને યાવ ઞાતકા ન પસ્સન્તિ તાવ ભેસજ્જં કાતબ્બં. યો પન ભિક્ખુનિસ્સિતકોવ હુત્વા સબ્બકમ્માનિ કરોતિ, તસ્સ ભેસજ્જં કાતબ્બમેવ. પણ્ડુપલાસેપિ સામણેરે વિય પટિપજ્જિતબ્બં.

અપરેસમ્પિ દસન્નં કાતું વટ્ટતિ – જેટ્ઠભાતુ, કનિટ્ઠભાતુ, જેટ્ઠભગિનિયા, કનિટ્ઠભગિનિયા, ચૂળમાતુયા, મહામાતુયા, ચૂળપિતુનો, મહાપિતુનો, પિતુચ્છાય, માતુલસ્સાતિ. તેસં પન સબ્બેસમ્પિ કરોન્તેન તેસંયેવ સન્તકં ભેસજ્જં ગહેત્વા કેવલં યોજેત્વા દાતબ્બં. સચે પન નપ્પહોન્તિ, યાચન્તિ ચ ''દેથ નો, ભન્તે, તુમ્હાકં પટિદસ્સામા''તિ તાવકાલિકં દાતબ્બં. સચેપિ ન યાચન્તિ, ''અમ્હાકં ભેસજ્જં અત્થિ, તાવકાલિકં ગણ્હથા''તિ વત્વા વા ''યદા નેસં ભવિસ્સતિ તદા દસ્સન્તી''તિ આભોગં વા કત્વા દાતબ્બં. સચે પટિદેન્તિ, ગહેતબ્બં, નો ચે દેન્તિ, ન ચોદેતબ્બા. એતે દસ ઞાતકે ઠપેત્વા અઞ્ઞેસં ન કાતબ્બં.

એતેસં પુત્તપરમ્પરાય પન યાવ સત્તમો કુલપરિવટ્ટો તાવ ચત્તારો પચ્ચયે આહરાપેન્તસ્સ અકતવિઞ્ઞત્તિ વા ભેસજ્જં કરોન્તસ્સ વેજ્જકમ્મં વા કુલદૂસકાપત્તિ વા ન હોતિ. સચે ભાતુજાયા ભગિનિસામિકો વા ગિલાના હોન્તિ, ઞાતકા ચે, તેસમ્પિ વટ્ટતિ. અઞ્ઞાતકા ચે, ભાતુ ચ ભગિનિયા ચ કત્વા દાતબ્બં, ''તુમ્હાકં જગ્ગનટ્ઠાને દેથા''તિ. અથ વા તેસં પુત્તાનં કત્વા દાતબ્બં, ''તુમ્હાકં માતાપિતૂનં દેથા''તિ. એતેનુપાયેન સબ્બપદેસુપિ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો.

તેસં અત્થાય ચ સામણેરેહિ અરઞ્ઞતો ભેસજ્જં આહરાપેન્તેન ઞાતિસામણેરેહિ વા આહરાપેતબ્બં. અત્તનો અત્થાય વા આહરાપેત્વા દાતબ્બં. તેહિપિ ''ઉપજ્ઝાયસ્સ આહરામા''તિ વત્તસીસેન આહરિતબ્બં. ઉપજ્ઝાયસ્સ માતાપિતરો ગિલાના વિહારં આગચ્છન્તિ, ઉપજ્ઝાયો ચ દિસાપક્કન્તો હોતિ, સદ્ધિવિહારિકેન ઉપજ્ઝાયસ્સ સન્તકં ભેસજ્જં દાતબ્બં. નો ચે અત્થિ, અત્તનો ભેસજ્જં ઉપજ્ઝાયસ્સ પરિચ્ચજિત્વા દાતબ્બં. અત્તનોપિ અસન્તે વુત્તનયેન પરિયેસિત્વા ઉપજ્ઝાયસ્સ સન્તકં કત્વા દાતબ્બં. ઉપજ્ઝાયેનપિ સદ્ધિવિહારિકસ્સ માતાપિતૂસુ એવમેવ પટિપજ્જિતબ્બં. એસ નયો આચરિયન્તેવાસિકેસુપિ. અઞ્ઞોપિ યો આગન્તુકો વા ચોરો વા યુદ્ધપરાજિતો ઇસ્સરો વા ઞાતકેહિ પરિચ્ચત્તો કપણો વા ગમિયમનુસ્સો વા ગિલાનો હુત્વા વિહારં પવિસતિ, સબ્બેસં અપચ્ચાસીસન્તેન ભેસજ્જં કાતબ્બં.

સદ્ધં કુલં હોતિ ચતૂહિ પચ્ચયેહિ ઉપટ્ઠાયકં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ માતાપિતુટ્ઠાનિયં, તત્ર ચે કોચિ ગિલાનો હોતિ, તસ્સત્થાય વિસ્સાસેન ''ભેસજ્જં કત્વા ભન્તે દેથા''તિ વદન્તિ, નેવ દાતબ્બં ન કાતબ્બં. અથ પન કપ્પિયં ઞત્વા એવં પુચ્છન્તિ – ''ભન્તે, અસુકસ્સ નામ રોગસ્સ કિં ભેસજ્જં કરોન્તી''તિ? ''ઇદઞ્ચિદઞ્ચ ગહેત્વા કરોન્તી''તિ વત્તું વટ્ટતિ. ''ભન્તે, મય્હં માતા ગિલાના, ભેસજ્જં તાવ આચિક્ખથા''તિ એવં પુચ્છિતે પન ન આચિક્ખિતબ્બં. અઞ્ઞમઞ્ઞં પન કથા કાતબ્બા – ''આવુસો, અસુકસ્સ નામ ભિક્ખુનો ઇમસ્મિં રોગે કિં ભેસજ્જં કરિંસૂ''તિ? ''ઇદઞ્ચિદઞ્ચ ભન્તે''તિ. તં સુત્વા ઇતરો માતુ ભેસજ્જં કરોતિ, વટ્ટતેવ.

મહાપદુમત્થેરોપિ કિર વસભરઞ્ઞો દેવિયા રોગે ઉપ્પન્ને એકાય ઇત્થિયા આગન્ત્વા પુચ્છિતો ''ન જાનામી''તિ અવત્વા એવમેવ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં સમુલ્લપેસિ. તં સુત્વા તસ્સા ભેસજ્જમકંસુ. વૂપસન્તે ચ રોગે તિચીવરેન તીહિ ચ કહાપણસતેહિ સદ્ધિં ભેસજ્જચઙ્કોટકં પૂરેત્વા આહરિત્વા થેરસ્સ પાદમૂલે ઠપેત્વા ''ભન્તે, પુપ્ફપૂજં કરોથા''તિ આહંસુ. થેરો ''આચરિયભાગો નામાય''ન્તિ કપ્પિયવસેન ગાહાપેત્વા પુપ્ફપૂજં અકાસિ. એવં તાવ ભેસજ્જે પટિપજ્જિતબ્બં.

પરિત્તે પન ''ગિલાનસ્સ પરિત્તં કરોથ, ભન્તે''તિ વુત્તે ન કાતબ્બં, ''ભણથા''તિ વુત્તે પન કાતબ્બં. સચે પિસ્સ એવં હોતિ ''મનુસ્સા નામ ન જાનન્તિ, અકયિરમાને વિપ્પટિસારિનો ભવિસ્સન્તી''તિ કાતબ્બં; ''પરિત્તોદકં પરિત્તસુત્તં કત્વા દેથા''તિ વુત્તેન પન તેસંયેવ ઉદકં હત્થેન ચાલેત્વા સુત્તં પરિમજ્જેત્વા દાતબ્બં. સચે વિહારતો ઉદકં અત્તનો સન્તકં વા સુત્તં દેતિ, દુક્કટં. મનુસ્સા ઉદકઞ્ચ સુત્તઞ્ચ ગહેત્વા નિસીદિત્વા ''પરિત્તં ભણથા''તિ વદન્તિ, કાતબ્બં. નો ચે જાનન્તિ, આચિક્ખિતબ્બં. ભિક્ખૂનં નિસિન્નાનં પાદેસુ ઉદકં આકિરિત્વા સુત્તઞ્ચ ઠપેત્વા ગચ્છન્તિ ''પરિત્તં કરોથ, પરિત્તં ભણથા''તિ ન પાદા અપનેતબ્બા. મનુસ્સા હિ વિપ્પટિસારિનો હોન્તિ. અન્તોગામે ગિલાનસ્સત્થાય વિહારં પેસેન્તિ, ''પરિત્તં ભણન્તૂ''તિ ભણિતબ્બં. અન્તોગામે રાજગેહાદીસુ રોગે વા ઉપદ્દવે વા ઉપ્પન્ને પક્કોસાપેત્વા ભણાપેન્તિ, **આટાનાટિયસુત્તાદીનિ** ભણિતબ્બાનિ. ''આગન્ત્વા ગિલાનસ્સ સિક્ખાપદાનિ દેન્તુ, ધમ્મં કથેન્તુ. રાજન્તેપુરે વા અમચ્ચગેહે વા આગન્ત્વા સિક્ખાપદાનિ દેન્તુ, ધમ્મં કથેન્તૂ''તિ પેસિતેપિ ગન્ત્વા સિક્ખાપદાનિ દાતબ્બાનિ, ધમ્મો કથેતબ્બો. ''મતાનં પરિવારત્થં આગચ્છન્તૂ''તિ પક્કોસન્તિ, ન ગન્તબ્બં. સીવથિકદસ્સને અસુભદસ્સને ચ મરણસ્સતિં પટિલભિસ્સામીતિ કમ્મટ્ઠાનસીસેન ગન્તું વટ્ટતિ. **એવં પરિત્તે પટિપજ્જિતબ્બં**.

પિણ્ડપાતે પન – અનામટ્ઠપિણ્ડપાતો કસ્સ દાતબ્બો, કસ્સ ન દાતબ્બો? માતાપિતુનં તાવ દાતબ્બો. સચેપિ કહાપણગ્ઘનકો હોતિ, સદ્ધાદેય્યવિનિપાતનં નત્થિ. માતાપિતુઉપટ્ઠાકાનં વેય્યાવચ્ચકરસ્સ પણ્ડુપલાસસ્સાતિ એતેસમ્પિ દાતબ્બો. તત્થ પણ્ડુપલાસસ્સ થાલકે પક્ખિપિત્વાપિ દાતું વટ્ટતિ. તં ઠપેત્વા અઞ્ઞેસં આગારિકાનં માતાપિતુનમ્પિ ન વટ્ટતિ. **પબ્બજિતપરિભોગો હિ આગારિકાનં ચેતિયટ્ઠાનિયો**. અપિચ અનામટ્ઠપિણ્ડપાતો નામેસ સમ્પત્તસ્સ દામરિકચોરસ્સાપિ ઇસ્સરસ્સાપિ દાતબ્બો. કસ્મા? તે હિ અદીયમાનેપિ ''ન દેન્તી''તિ આમસિત્વા દીયમાનેપિ ''ઉચ્છિટ્ઠકં દેન્તી''તિ કુજ્ઝન્તિ. કુદ્ધા જીવિતાપિ વોરોપેન્તિ, સાસનસ્સાપિ અન્તરાયં કરોન્તિ. રજ્જં પત્થયમાનસ્સ વિચરતો ચોરનાગસ્સ વત્થુ ચેત્થ કથેતબ્બં. એવં પિણ્ડપાતે પટિપજ્જિતબ્બં.

પટિસન્થારો પન કસ્સ કાતબ્બો, કસ્સ ન કાતબ્બો? પટિસન્થારો નામ વિહારં સમ્પત્તસ્સ યસ્સ કસ્સચિ આગન્તુકસ્સ વા દલિદ્દસ્સ વા ચોરસ્સ વા ઇસ્સરસ્સ વા કાતબ્બોયેવ. કથં? આગન્તુકં તાવ ખીણપરિબ્બયં વિહારં સમ્પત્તં દિસ્વા પાનીયં દાતબ્બં, પાદમક્ખનતેલં દાતબ્બં. કાલે આગતસ્સ યાગુભત્તં, વિકાલે આગતસ્સ

સચે તણ્ડુલા અત્થિ; તણ્ડુલા દાતબ્બા. અવેલાયં સમ્પત્તો ‘‘ગચ્છાહી’’તિ ન વત્તબ્બો. સયનટ્ઠાનં દાતબ્બં. સબ્બં અપચ્ચાસીસન્તેનેવ કાતબ્બં. ‘‘મનુસ્સા નામ ચતુપચ્ચયદાયકા એવં સઙ્ગહે કયિરમાને પુનપ્પુનં પસીદિત્વા ઉપકારં કરિસ્સન્તી’’તિ ચિત્તં ન ઉપ્પાદેતબ્બં. ચોરાનં પન સઙ્ઘિકમ્પિ દાતબ્બં.

પટિસન્થારાનિસંસદીપનત્થઞ્ચ ચોરનાગવત્થુ, ભાતરા સદ્ધિં જમ્બુદીપગતસ્સ મહાનાગરઞ્ઞો વત્થુ, પિતુરાજસ્સ રજ્જે ચતુન્નં અમચ્ચાનં વત્થુ, અભયચોરવત્થૂતિ એવમાદીનિ બહૂનિ વત્થૂનિ **મહાઅટ્ઠકથાયં** વિત્થારતો વુત્તાનિ.

તત્રાયં એકવત્થુદીપના – સીહળદીપે કિર અભયો નામ ચોરો પઞ્ચસતપરિવારો એકસ્મિં ઠાને ખન્ધાવારં બન્ધિત્વા સમન્તા તિયોજનં ઉબ્બાસેત્વા વસતિ. અનુરાધપુરવાસિનો કદમ્બનદિં ન ઉત્તરન્તિ, ચેતિયગિરિમગ્ગે જનસઞ્ચારો ઉપચ્છિન્નો. અથેકદિવસં ચોરો ‘‘ચેતિયગિરિં વિલુમ્પિસ્સામી’’તિ અગમાસિ. આરામિકા દિસ્વા દીઘભાણકઅભયત્થેરસ્સ આરોચેસું. થેરો ‘‘સપ્પિફાણિતાદીનિ અત્થી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘અત્થિ, ભન્તે’’તિ. ‘‘ચોરાનં દેથ, તણ્ડુલા અત્થી’’તિ? ‘‘અત્થિ, ભન્તે, સઙ્ઘસ્સત્થાય આહટા તણ્ડુલા ચ પત્તસાકઞ્ચ ગોરસો ચા’’તિ. ‘‘ભત્તં સમ્પાદેત્વા ચોરાનં દેથા’’તિ. આરામિકા તથા કરિંસુ. ચોરા ભત્તં ભુઞ્જિત્વા ‘‘કેનાયં પટિસન્થારો કતો’’તિ પુચ્છિંસુ. ‘‘અમ્હાકં અય્યેન અભયત્થેરેના’’તિ. ચોરા થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા આહંસુ – ‘‘મયં સઙ્ઘસ્સ ચ ચેતિયસ્સ ચ સન્તકં અચ્છિન્દિત્વા ગહેસ્સામાતિ આગતા, તુમ્હાકં પન ઇમિના પટિસન્થારેનમ્હ પસન્ના, અજ્જ પટ્ઠાય વિહારે ધમ્મિકા રક્ખા અમ્હાકં આયત્તા હોતુ, નાગરા આગન્ત્વા દાનં દેન્તુ, ચેતિયં વન્દન્તૂ’’તિ. તતો પટ્ઠાય ચ નાગરે દાનં દાતું આગચ્છન્તે નદીતીરેયેવ પચ્ચુગ્ગન્ત્વા રક્ખન્તા વિહારં નેન્તિ, વિહારેપિ દાનં દેન્તાનં રક્ખં કત્વા તિટ્ઠન્તિ. તેપિ ભિક્ખૂનં ભુત્તાવસેસં ચોરાનં દેન્તિ. ગમનકાલેપિ તે ચોરા નદીતીરં પાપેત્વા નિવત્તન્તિ.

અથેકદિવસં ભિક્ખુસઙ્ઘે ખીયનકકથા ઉપ્પન્ના ‘‘થેરો ઇસ્સરવતાય સઙ્ઘસ્સ સન્તકં ચોરાનં અદાસી’’તિ. થેરો સન્નિપાતં કારાપેત્વા આહ – ‘‘ચોરા સઙ્ઘસ્સ પકતિવટ્ટઞ્ચ ચેતિયસન્તકઞ્ચ અચ્છિન્દિત્વા ગણ્હિસ્સામા’’તિ આગમિંસુ. અથ નેસં મયા એવં ન હરિસ્સન્તીતિ એત્તકો નામ પટિસન્થારો કતો, તં સબ્બમ્પિ એકતો સમ્પિણ્ડેત્વા અગ્ઘાપેથ. તેન કારણેન અવિલુત્તં ભણ્ડં એકતો સમ્પિણ્ડેત્વા અગ્ઘાપેથાતિ. તતો સબ્બમ્પિ થેરેન દિન્નકં ચેતિયઘરે એકં વરપોત્થકચિત્તત્થરણં ન અગ્ઘતિ. તતો આહંસુ – ‘‘થેરેન કતપટિસન્થારો સુકતો ચોદેતું વા સારેતું વા ન લબ્ભા, ગીવા વા અવહારો વા નત્થી’’તિ. એવં મહાનિસંસો પટિસન્થારોતિ સલ્લક્ખેત્વા કત્તબ્બો પણ્ડિતેન ભિક્ખુનાતિ.

૧૮૭. અઙ્ગુલિપતોદકવત્થુસ્મિં – **ઉત્તન્તો**તિ કિલમન્તો. **અનસ્સાસકો**તિ નિરસ્સાસો. ઇમસ્મિં પન વત્થુસ્મિં યાય આપત્તિયા ભવિતબ્બં સા ‘‘ખુદ્દકેસુ નિદ્દિટ્ઠા’’તિ ઇધ ન વુત્તા.

તદનન્તરે વત્થુસ્મિં – **ઓત્થરિત્વા**તિ અક્કમિત્વા. સો કિર તેહિ આકડ્ઢિયમાનો પતિતો. એકો તસ્સ ઉદરં અભિરુહિત્વા નિસીદિ. સેસાપિ પન્નરસ જના પથવિયં અજ્ઝોત્થરિત્વા અટ્ટહલપાસાણા વિય મિગં મારેસું. યસ્મા પન તે કમ્માધિપ્પાયા, ન મરણાધિપ્પાયા; તસ્મા પારાજિકં ન વુત્તં.

ભૂતવેજ્જકવત્થુસ્મિં – **યક્ખં મારેસી**તિ ભૂતવિજ્જાકપાઠકા યક્ખગહિતં મોચેતુકામા યક્ખં આવાહેત્વા મુઞ્ચાતિ વદન્તિ. નો ચે મુઞ્ચતિ, પિટ્ઠેન વા મત્તિકાય વા રૂપં કત્વા હત્થપાદાદીનિ છિન્દન્તિ, યં યં તસ્સ છિજ્જતિ તં તં યક્ખસ્સ છિન્નમેવ હોતિ. સીસે છિન્ને યક્ખોપિ મરતિ . એવં સોપિ મારેસિ; તસ્મા થુલ્લચ્ચયં વુત્તં. ન કેવલઞ્ચ યક્ખમેવ, યોપિ હિ સક્કં દેવરાજં મારેય્ય, સોપિ થુલ્લચ્ચયમેવ આપજ્જતિ.

વાળયક્ખવત્થુસ્મિં – **વાળયક્ખવિહારન્તિ** યસ્મિં વિહારે વાળો ચણ્ડો યક્ખો વસતિ, તં વિહારં. યો હિ એવરૂપં વિહારં અજાનન્તો કેવલં વસનત્થાય પેસેતિ, અનાપત્તિ. યો મરણાધિપ્પાયો પેસેતિ, સો ઇતરસ્સ મરણેન પારાજિકં, અમરણેન થુલ્લચ્ચયં આપજ્જતિ. યથા ચ વાળયક્ખવિહારં; એવં યત્થ વાળસીહબ્યગ્ઘાદિમિગા વા અજગરકણ્હસપ્પાદયો દીઘજાતિકા વા વસન્તિ, તં વાળવિહારં પેસેન્તસ્સાપિ આપત્તાનાપત્તિભેદો વેદિતબ્બો. અયં **પાળિમુત્તકનયો**. યથા ચ ભિક્ખું વાળયક્ખવિહારં પેસેન્તસ્સ; એવં વાળયક્ખમ્પિ ભિક્ખુસન્તિકં પેસેન્તસ્સ આપત્તાનાપત્તિભેદો વેદિતબ્બો. એસેવ નયો **વાળકન્તારા**દિવત્થૂસુપિ. કેવલઞ્હેત્થ યસ્મિં કન્તારે વાળમિગા વા દીઘજાતિકા વા અત્થિ, સો **વાળકન્તારો**. યસ્મિં ચોરા અત્થિ, સો **ચોરકન્તારો**તિ એવં પદત્થમત્તમેવ નાનં. મનુસ્સવિગ્ગહપારાજિકઞ્ચ નામેતં સણ્હં, પરિયાયકથાય ન મુચ્ચતિ; તસ્મા યો વદેય્ય "અસુકસ્મિં નામ ઓકાસે ચોરો નિસિન્નો , યો તસ્સ સીસં છિન્દિત્વા આહરતિ, સો રાજતો સક્કારવિસેસં લભતી"તિ. તસ્સ ચેતં વચનં સુત્વા કોચિ નં ગન્ત્વા મારેતિ, અયં પારાજિકો હોતીતિ.

૧૮૮. **તં મઞ્ઞમાનો**તિ આદીસુ સો કિર ભિક્ખુ અત્તનો વેરિભિક્ખું મારેતુકામો ચિન્તેસિ – "ઇમં મે દિવા મારેન્તસ્સ ન સુકરં ભવેય્ય સોત્થિના ગન્તું, રત્તિં નં મારેસ્સામી"તિ સલ્લક્ખેત્વા રત્તિં આગમ્મ બહૂનં સયિતટ્ઠાને તં મઞ્ઞમાનો તમેવ જીવિતા વોરોપેસિ. અપરો તં મઞ્ઞમાનો અઞ્ઞં, અપરો અઞ્ઞં તસ્સેવ સહાયં મઞ્ઞમાનો તં, અપરો અઞ્ઞં તસ્સેવ સહાયં મઞ્ઞમાનો અઞ્ઞં તસ્સ સહાયમેવ જીવિતા વોરોપેસિ. સબ્બેસમ્પિ પારાજિકમેવ.

અમનુસ્સગહિતવત્થૂસુ પઠમે વત્થુસ્મિં "યક્ખં પલાપેસ્સામી"તિ પહારં અદાસિ, ઇતરો "ન દાનાયં વિરજ્ઝિતું સમત્થો, મારેસ્સામિ ન"ન્તિ . એત્થ ચ નમરણાધિપ્પાયસ્સ અનાપત્તિ વુત્તાતિ. ન એત્તકેનેવ અમનુસ્સગહિતસ્સ પહારો દાતબ્બો, તાલપણ્ણં પન પરિત્તસુત્તં વા હત્થે વા પાદે વા બન્ધિતબ્બં, રતનસુત્તાદીનિ પરિત્તાનિ ભણિતબ્બાનિ, "મા સીલવન્તં ભિક્ખું વિહેઠેહી"તિ ધમ્મકથા કાતબ્બાતિ. **સગ્ગકથાદીનિ** ઉત્તાનત્થાનિ. યઞ્હેત્થ વત્તબ્બં તં વુત્તમેવ.

૧૮૯. **રુક્ખચ્છેદનવત્થુ** અટ્ટબન્ધનવત્થુસદિસં. અયં પન વિસેસો – યો રુક્ખેન ઓત્થતોપિ ન મરતિ , સક્કા ચ હોતિ એકેન પસ્સેન રુક્ખં છેત્વા પથવિં વા ખનિત્વા નિક્ખમિતું, હત્થે ચસ્સ વાસિ વા કુઠારી વા અત્થિ, તેન અપિ જીવિતં પરિચ્ચજિતબ્બં, ન ચ રુક્ખો વા છિન્દિતબ્બો, ન પથવી વા ખણિતબ્બા. કસ્મા? એવં કરોન્તો હિ પાચિત્તિયં આપજ્જતિ, બુદ્ધસ્સ આણં ભઞ્જતિ, ન જીવિતપરિયન્તં સીલં કરોતિ. તસ્મા અપિ જીવિતં પરિચ્ચજિતબ્બં, ન ચ સીલન્તિ પરિગ્ગહેત્વા ન એવં કાતબ્બં. અઞ્ઞસ્સ પન ભિક્ખુનો રુક્ખં વા છિન્દિત્વા પથવિં વા ખનિત્વા તં નીહરિતું વટ્ટતિ. સચે ઉદુક્ખલયન્તકેન રુક્ખં પવટ્ટેત્વા નીહરિતબ્બો હોતિ, તંયેવ રુક્ખં છિન્દિત્વા ઉદુક્ખલં ગહેતબ્બન્તિ **મહાસુમત્થેરો** આહ. અઞ્ઞમ્પિ છિન્દિત્વા ગહેતું વટ્ટતીતિ **મહાપદુમત્થેરો**. સોબ્ભાદીસુ પતિતસ્સાપિ નિસ્સેણિં બન્ધિત્વા ઉત્તારણે એસેવ નયો. અત્તના ભૂતગામં છિન્દિત્વા નિસ્સેણી ન કાતબ્બા, અઞ્ઞેસં કત્વા ઉદ્ધરિતું વટ્ટતીતિ.

૧૯૦. દાયાલિમ્પનવત્થૂસુ – **દાયં આલિમ્પેસુન્તિ** વને અગ્ગિં અદંસુ. એત્થ પન ઉદ્દિસ્સાનુદ્દિસ્સવસેન પારાજિકાનન્તરિયથુલ્લચ્ચયપાચિત્તિવત્થૂનં અનુરૂપતો પારાજિકાદીનિ અકુસલરાસિભાવો ચ પુબ્બે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. "અલ્લતિણવનપ્પગુમ્બાદયો ડય્હન્તૂ"તિ આલિમ્પેન્તસ્સ ચ પાચિત્તિયં. "દબ્બૂપકરણાનિ વિનસ્સન્તૂ"તિ આલિમ્પેન્તસ્સ દુક્કટં. ખિડ્ડાધિપ્પાયેનાપિ દુક્કટન્તિ **સઙ્ખેપટ્ઠકથાયં** વુત્તં. "યંકિઞ્ચિ અલ્લસુક્ખં સઇન્દ્રિયાનિન્દ્રિયં ડય્હતૂ"તિ આલિમ્પેન્તસ્સ વત્થુવસેન પારાજિકથુલ્લચ્ચયપાચિત્તિયદુક્કટાનિ વેદિતબ્બાનિ.

પટગ્ગિદાનં પન પરિત્તકરણઞ્ચ ભગવતા અનુઞ્ઞાતં, તસ્મા અરઞ્ઞે વનકમ્મિકેહિ વા દિન્નં સયં વા ઉટ્ઠિતં અગ્ગિં આગચ્છન્તં દિસ્વા ‘‘તિણકુટિયો મા વિનસ્સન્તૂ’’તિ તસ્સ અગ્ગિનો પટિઅગ્ગિં દાતું વટ્ટતિ, યેન સદ્ધિં આગચ્છન્તો અગ્ગિ એકતો હુત્વા નિરુપાદાનો નિબ્બાતિ. પરિત્તમ્પિ કાતું વટ્ટતિ તિણકુટિકાનં સમન્તા ભૂમિતચ્છનં પરિખાખણનં વા, યથા આગતો અગ્ગિ ઉપાદાનં અલભિત્વા નિબ્બાતિ. એતઞ્ચ સબ્બં ઉટ્ઠિતેયેવ અગ્ગિસ્મિં કાતું વટ્ટતિ. અનુટ્ઠિતે અનુપસમ્પન્નેહિ કપ્પિયવોહારેન કારેતબ્બં. ઉદકેન પન નિબ્બાપેન્તેહિ અપ્પાણકમેવ ઉદકં આસિઞ્ચિતબ્બં.

૧૯૧. **આઘાતનવત્થુસ્મિં** – યથા એકપ્પહારવચને; એવં ‘‘દ્વીહિ પહારેહી’’તિ આદિવચનેસુપિ પારાજિકં વેદિતબ્બં. ‘‘દ્વીહી’’તિ વુત્તે ચ એકેન પહારેન મારિતેપિ ખેત્તમેવ ઓતિણ્ણત્તા પારાજિકં, તીહિ મારિતે પન વિસઙ્કેતં. ઇતિ યથાપરિચ્છેદે વા પરિચ્છેદબ્ભન્તરે વા અવિસઙ્કેતં, પરિચ્છેદાતિક્કમે પન સબ્બત્થ વિસઙ્કેતં હોતિ, આણાપકો મુચ્ચતિ, વધકસ્સેવ દોસો. યથા ચ પહારેસુ; એવં પુરિસેસુપિ ‘‘એકો મારેતૂ’’તિ વુત્તે એકેનેવ મારિતે પારાજિકં, દ્વીહિ મારિતે વિસઙ્કેતં. ‘‘દ્વે મારેન્તૂ’’તિ વુત્તે એકેન વા દ્વીહિ વા મારિતે પારાજિકં, તીહિ મારિતે વિસઙ્કેતન્તિ વેદિતબ્બં. એકો સઙ્ગામે વેગેન ધાવતો પુરિસસ્સ સીસં અસિના છિન્દતિ, અસીસકં કબન્ધં ધાવતિ, તમઞ્ઞો પહરિત્વા પાતેસિ, કસ્સ પારાજિકન્તિ વુત્તે ઉપટ્ઠ થેરા ‘‘ગમનૂપચ્છેદકસ્સા’’તિ આહંસુ. **આભિધમ્મિકગોદત્તત્થેરો** ‘‘સીસચ્છેદકસ્સા’’તિ. એવરૂપાનિપિ વત્થૂનિ ઇમસ્સ વત્થુસ્સ અત્થદીપને વત્તબ્બાનીતિ.

૧૯૨. **તક્કવત્થુસ્મિં** – અનિયમેત્વા ‘‘તક્કં પાયેથા’’તિ વુત્તે યં વા તં વા તક્કં પાયેત્વા મારિતે પારાજિકં. નિયમેત્વા પન ‘‘ગોતક્કં મહિંસતક્કં અજિકાતક્ક’’ન્તિ વા, ‘‘સીતં ઉણ્હં ધૂપિતં અધૂપિત’’ન્તિ વા વુત્તે યં વુત્તં, તતો અઞ્ઞં પાયેત્વા મારિતે વિસઙ્કેતં.

લોણસોવીરકવત્થુસ્મિં – **લોણસોવીરકં** નામ સબ્બરસાભિસઙ્ખતં એકં ભેસજ્જં. તં કિર કરોન્તા હરીતકામલકવિભીતકકસાવે સબ્બધઞ્ઞાનિ સબ્બઅપરણ્ણાનિ સત્તન્નમ્પિ ધઞ્ઞાનં ઓદનં કદલિફલાદીનિ સબ્બફલાનિ વેત્તકેતકખજ્જૂરિકળીરાદયો સબ્બકળીરે મચ્છમંસખણ્ડાનિ અનેકાનિ ચ મધુફાણિતસિન્ધવલોણનિકટુકાદીનિ ભેસજ્જાનિ પક્ખિપિત્વા કુમ્ભિમુખં લિમ્પિત્વા એકં વા દ્વે વા તીણિ વા સંવચ્છરાનિ ઠપેન્તિ, તં પરિપચ્ચિત્વા જમ્બુરસવણ્ણં હોતિ. વાતકાસકુટ્ઠપણ્ડુભગન્દરાદીનં સિનિદ્ધભોજનં ભુત્તાનઞ્ચ ઉત્તરપાનં ભત્તજીરણકભેસજ્જં તાદિસં નત્થિ. તં પનેતં ભિક્ખૂનં પચ્છાભત્તમ્પિ વટ્ટતિ, ગિલાનાનં પાકતિકમેવ, અગિલાનાનં પન ઉદકસમ્ભિન્નં પાનપરિભોગેનાતિ.

સમન્તપાસાદિકાય વિનયસંવણ્ણનાય

તતિયપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ચતુત્થપારાજિકં

ચતુસચ્ચવિદૂ સત્થા, ચતુત્થં યં પકાસયિ;
પારાજિકં તસ્સ દાનિ, પત્તો સંવણ્ણનાક્કમો.

યસ્મા તસ્મા સુવિઞ્ઞેય્યં, યં પુબ્બે ચ પકાસિતં;

તં વજ્જયિત્વા અસ્સાપિ, હોતિ સંવણ્ણના અયં.

વગ્ગુમુદાતીરિયભિક્ખુવત્થુવણ્ણના

૧૯૩. તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા વેસાલિયં વિહરતિ...પે॰... ગિહીનં કમ્મન્તં અધિટ્ઠેમાતિ ગિહીનં ખેત્તેસુ ચેવ આરામાદીસુ ચ કત્તબ્બકિચ્ચં અધિટ્ઠામ; ''એવં કાતબ્બં, એવં ન કાતબ્બ''ન્તિ આચિક્ખામ ચેવ અનુસાસામ ચાતિ વુત્તં હોતિ. **દૂતેય્યન્તિ** દૂતકમ્મં. **ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મસ્સા**તિ મનુસ્સે ઉત્તિણ્ણધમ્મસ્સ; મનુસ્સે અતિક્કમિત્વા બ્રહ્મત્તં વા નિબ્બાનં વા પાપનકધમ્મસ્સાતિ અત્થો. ઉત્તરિમનુસ્સાનં વા સેટ્ઠપુરિસાનં ઝાયીનઞ્ચ અરિયાનઞ્ચ ધમ્મસ્સ. **અસુકો ભિક્ખૂ**તિઆદીસુ અત્તના એવં મન્તયિત્વા પચ્છા ગિહીનં ભાસન્તા ''બુદ્ધરક્ખિતો નામ ભિક્ખુ પઠમસ્સ ઝાનસ્સ લાભી, ધમ્મરક્ખિતો દુતિયસ્સા''તિ એવં નામવસેનેવ વણ્ણં ભાસિંસૂતિ વેદિતબ્બો. તત્થ **એસોયેવ ખો આવુસો સેય્યો**તિ કમ્મન્તાધિટ્ઠાનં દૂતેય્યહરણઞ્ચ બહુસપત્તં મહાસમારમ્ભં ન ચ સમણસારુપ્પં. તતો પન ઉભયતોપિ એસો એવ સેય્યો પાસંસતરો સુન્દરતરો યો અમ્હાકં ગિહીનં અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મસ્સ વણ્ણો ભાસિતો. કિં વુત્તં હોતિ? ઇરિયાપથં સણ્ઠપેત્વા નિસિન્નં વા ચઙ્કમન્તં વા પુચ્છન્તાનં વા અપુચ્છન્તાનં વા ગિહીનં ''અયં અસુકો નામ ભિક્ખુ પઠમસ્સ ઝાનસ્સ લાભી''તિ એવમાદિના નયેન યો અમ્હાકં અઞ્ઞેન અઞ્ઞસ્સ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મસ્સ વણ્ણો ભાસિતો ભવિસ્સતિ, એસો એવ સેય્યોતિ. અનાગતસમ્બન્ધે પન અસતિ ન એતેહિ સો તસ્મિં ખણે ભાસિતોવ યસ્મા ન યુજ્જતિ, તસ્મા અનાગતસમ્બન્ધં કત્વા ''યો એવં ભાસિતો ભવિસ્સતિ, સો એવ સેય્યો''તિ એવમેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. લક્ખણં પન સદ્દસત્થતો પરિયેસિતબ્બં.

૧૯૪. વણ્ણવા અહેસુન્તિ અઞ્ઞોયેવ નેસં અભિનવો સરીરવણ્ણો ઉપ્પજ્જિ, તેન વણ્ણેન વણ્ણવન્તો અહેસું. **પીણિન્દ્રિયા**તિ પઞ્ચહિ પસાદેહિ અભિનિવિટ્ઠોકાસસ્સ પરિપુણ્ણત્તા મનચ્છટ્ઠાનં ઇન્દ્રિયાનં અમિલાતભાવેન પીણિન્દ્રિયા. **પસન્નમુખવણ્ણા**તિ કિઞ્ચાપિ અવિસેસેન વણ્ણવન્તો સરીરવણ્ણતો પન નેસં મુખવણ્ણો અધિકતરં પસન્નો; અચ્છો અનાવિલો પરિસુદ્ધોતિ અત્થો. **વિપ્પસન્નછવિવણ્ણા**તિ યેન ચ તે મહાકણિકારપુપ્ફાદિસદિસેન વણ્ણેન વણ્ણવન્તો, તાદિસો અઞ્ઞેસમ્પિ મનુસ્સાનં વણ્ણો અત્થિ. યથા પન ઇમેસં; એવં ન તેસં છવિવણ્ણો વિપ્પસન્નો. તેન વુત્તં – ''વિપ્પસન્નછવિવણ્ણા''તિ. ઇતિહ તે ભિક્ખૂ નેવ ઉદ્દેસં ન પરિપુચ્છં ન કમ્મટ્ઠાનં અનુયુઞ્જન્તા. અથ ખો કુહકતાય અભૂતગુણસંવણ્ણનાય લદ્ધાનિ પણીતભોજનાનિ ભુઞ્જિત્વા યથાસુખં નિદ્દારામતં સઙ્ગણિકારામતઞ્ચ અનુયુઞ્જન્તા ઇમં સરીરસોભં પાપુણિંસુ, યથા તં બાલા ભન્તમિગપ્પટિભાગાતિ.

વગ્ગુમુદાતીરિયાતિ વગ્ગુમુદાતીરવાસિનો. **કચ્ચિ ભિક્ખવે ખમનીયન્તિ** ભિક્ખવે કચ્ચિ તુમ્હાકં ઇદં ચતુચક્કં નવદ્વારં સરીરયન્તં ખમનીયં સક્કા ખમિતું સહિતું પરિહરિતું ન કિઞ્ચિ દુક્ખં ઉપ્પાદેતીતિ. **કચ્ચિ યાપનીયન્તિ** કચ્ચિ સબ્બકિચ્ચેસુ યાપેતું ગમેતું સક્કા, ન કિઞ્ચિ અન્તરાયં દસ્સેતીતિ. **કુચ્છિ પરિકન્તો**તિ કુચ્છિ પરિકન્તિતો વરં ભવેય્ય; ''પરિકત્તો''તિપિ પાઠો યુજ્જતિ. એવં વગ્ગુમુદાતીરિયે અનેકપરિયાયેન વિગરહિત્વા ઇદાનિ યસ્મા તેહિ કતકમ્મં ચોરકમ્મં હોતિ, તસ્મા આયતિં અઞ્ઞેસમ્પિ એવરૂપસ્સ કમ્મસ્સ અકરણત્થં અથ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ.

૧૯૫. આમન્તેત્વા ચ પન **''પઞ્ચિમે ભિક્ખવે મહાચોરા''**તિઆદિમાહ. તત્થ **સન્તો સંવિજ્જમાના**તિ અત્થિ ચેવ ઉપલબ્ભન્તિ ચાતિ વુત્તં હોતિ. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં સત્તલોકે. **એવં હોતી**તિ એવં પુબ્બભાગે ઇચ્છા ઉપ્પજ્જતિ. **કુદાસ્સુ નામાહ**ન્તિ એત્થ સુઇતિ નિપાતો; કુદા નામાતિ અત્થો. **સો અપરેન સમયેના**તિ સો પુબ્બભાગે એવં

ચિન્તેત્વા અનુક્કમેન પરિસં વડ્ઢેન્તો પન્થદૂહનકમ્મં પચ્ચન્તિમગામવિલોપન્તિ એવમાદીનિ કત્વા વેપુલ્લપ્પત્તપરિસો હુત્વા ગામેપિ અગામે, જનપદેપિ અજનપદે કરોન્તો **હનન્તો ઘાતેન્તો છિન્દન્તો છેદાપેન્તો પચન્તો પાચેન્તો**.

ઇતિ બાહિરકમહાચોરં દસ્સેત્વા તેન સદિસે સાસને પઞ્ચ મહાચોરે દસ્સેતું "**એવમેવ ખો**"તિઆદિમાહ. તત્થ **પાપભિક્ખુનો**તિ અઞ્ઞેસુ ઠાનેસુ મૂલચ્છિન્નો પારાજિકપ્પત્તો "પાપભિક્ખૂ"તિ વુચ્ચતિ. ઇધ પન પારાજિકં અનાપન્નો ઇચ્છાચારે ઠિતો ખુદ્દાનુખુદ્દકાનિ સિક્ખાપદાનિ મદ્દિત્વા વિચરન્તો "પાપભિક્ખૂ"તિ અધિપ્પેતો. તસ્સાપિ બાહિરકચોરસ્સ વિય પુબ્બભાગે એવં હોતિ – "**કુદાસ્સુ નામાહં...પે॰... પરિક્ખારાન**"ન્તિ. તત્થ **સક્કતો**તિ સક્કારપ્પત્તો. **ગરુકતો**તિ ગરુકારપ્પત્તો. **માનિતો**તિ મનસા પિયાયિતો. **પૂજિતો**તિ ચતુપચ્ચયાભિહારપૂજાય પૂજિતો. **અપચિતો**તિ અપચિતિપ્પત્તો. તત્થ યસ્સ ચત્તારો પચ્ચયે સક્કરિત્વા સુટ્ઠુ અભિસઙ્ખતે પણીતપણીતે કત્વા દેન્તિ, સો સક્કતો. યસ્મિં ગરુભાવં પચ્ચુપેત્વા દેન્તિ, સો ગરુકતો. યં મનસા પિયાયન્તિ, સો માનિતો. યસ્સ સબ્બમ્પેતં કરોન્તિ, સો પૂજિતો. યસ્સ અભિવાદનપચ્ચુટ્ઠાનઅઞ્જલિકમ્માદિવસેન પરમનિપચ્ચકારં કરોન્તિ, સો અપચિતો. ઇમસ્સ ચ પન સબ્બમ્પિ ઇમં લોકામિસં પત્થયમાનસ્સ એવં હોતિ.

સો અપરેન સમયેનાતિ સો પુબ્બભાગે એવં ચિન્તેત્વા અનુક્કમેન સિક્ખાય અતિબ્બગારવે ઉદ્ધતે ઉન્નળે ચપલે મુખરે વિકિણ્ણવાચે મુટ્ઠસ્સતી અસમ્પજાને પાકતિન્દ્રિયે આચરિયુપજ્ઝાયેહિ પરિચ્ચત્તકે લાભગરુકે પાપભિક્ખૂ સઙ્ગણ્હિત્વા ઇરિયાપથસણ્ઠપનાદીનિ કુહકવત્તાનિ સિક્ખાપેત્વા "અયં થેરો અસુકસ્મિં નામ સેનાસને વસ્સં ઉપગમ્મ વત્તપટિપત્તિં પૂરયમાનો વસ્સં વસિત્વા નિગ્ગતો"તિ લોકસમ્મતસેનાસનસંવણ્ણનાદીહિ ઉપાયેહિ લોકં પરિપાચેતું પટિબલેહિ જાતકાદીસુ કતપરિચયેહિ સરસમ્પન્નેહિ પાપભિક્ખૂહિ સંવણ્ણિયમાનગુણો હુત્વા **સતેન વા સહસ્સેન વા પરિવુતો...પે॰... ભેસજ્જપરિક્ખારાનં. અયં ભિક્ખવે પઠમો મહાચોરો**તિ અયં સન્ધિચ્છેદાદિચોરકો વિય ન એકં કુલં ન દ્વે, અથ ખો મહાજનં વઞ્ચેત્વા ચતુપચ્ચયગહણતો "**પઠમો મહાચોરો**"તિ વેદિતબ્બો. યે પન સુત્તન્તિકા વા આભિધમ્મિકા વા વિનયધરા વા ભિક્ખૂ ભિક્ખાચારે અસમ્પજ્જમાને પાળિં વાચેન્તા અટ્ઠકથં કથેન્તા અનુમોદનાય ધમ્મકથાય ઇરિયાપથસમ્પત્તિયા ચ લોકં પસાદેન્તા જનપદચારિકં ચરન્તિ સક્કતા ગરુકતા માનિતા પૂજિતા અપચિતા, તે "તન્તિપવેણિઘટનકા સાસનજોતકા"તિ વેદિતબ્બા.

તથાગતપ્પવેદિતન્તિ તથાગતેન પટિવિદ્ધં પચ્ચક્ખકતં જાનાપિતં વા. **અત્તનો દહતી**તિ પરિસમજ્ઝે પાળિઞ્ચ અટ્ઠકથઞ્ચ સંસન્દિત્વા મધુરેન સરેન પસાદનીયં સુત્તન્તં કથેત્વા ધમ્મકથાવસેન અચ્છરિયબ્ભુતજાતેન વિઞ્ઞૂજનેન "અહો, ભન્તે, પાળિ ચ અટ્ઠકથા ચ સુપરિસુદ્ધા, કસ્સ સન્તિકે ઉગ્ગણ્હિત્થા"તિ પુચ્છિતો "કો અમ્હાદિસે ઉગ્ગહાપેતું સમત્થો"તિ આચરિયં અનુદ્દિસિત્વા અત્તના પટિવિદ્ધં સયમ્ભુઞાણાધિગતં ધમ્મવિનયં પવેદેતિ. અયં તથાગતેન સતસહસ્સકપ્પાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ પારમિયો પૂરેત્વા કિચ્છેન કસિરેન પટિવિદ્ધધમ્મત્થેનકો **દુતિયો મહાચોરો**.

સુદ્ધં બ્રહ્મચારિન્તિ ખીણાસવભિક્ખું. **પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં ચરન્ત**ન્તિ નિરુપક્કિલેસં સેટ્ઠચરિયં ચરન્તં; અઞ્ઞમ્પિ વા અનાગામિં આદિં કત્વા યાવ સીલવન્તં પુથુજ્જનં અવિપ્પટિસારાદિવત્થુકં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં ચરન્તં. **અમૂલકેન અબ્રહ્મચરિયેન અનુદ્ધંસેતી**તિ તસ્મિં પુગ્ગલે અવિજ્જમાનેન અન્તિમવત્થુના અનુવદતિ ચોદેતિ; અયં વિજ્જમાનગુણમક્ખી અરિયગુણત્થેનકો **તતિયો મહાચોરો**.

ગરુભણ્ડાનિ ગરુપરિક્ખારાનીતિ યથા અદિન્નાદાને ''ચતુરો જના સંવિધાય ગરુભણ્ડં અવાહરુ''ન્તિ (પરિ॰ ૪૭૯) એત્થ પઞ્ચમાસકગ્ઘનકં ''ગરુભણ્ડ''ન્તિ વુચ્ચતિ, ઇધ પન ન એવં. અથ ખો ''પઞ્ચિમાનિ, ભિક્ખવે, અવિસ્સજ્જિયાનિ ન વિસ્સજ્જેતબ્બાનિ સઙ્ઘેન વા ગણેન વા પુગ્ગલેન વા. વિસ્સજ્જિતાનિપિ અવિસ્સજ્જિતાનિ હોન્તિ. યો વિસ્સજ્જેય્ય, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ. કતમાનિ પઞ્ચ? આરામો, આરામવત્થુ...પે॰... દારુભણ્ડં, મત્તિકાભણ્ડ''ન્તિ વચનતો અવિસ્સજ્જિતબ્બત્તા ગરુભણ્ડાનિ. ''પઞ્ચિમાનિ, ભિક્ખવે, અવેભઙ્ગિયાનિ ન વિભજિતબ્બાનિ સઙ્ઘેન વા ગણેન વા પુગ્ગલેન વા. વિભત્તાનિપિ અવિભત્તાનિ હોન્તિ. યો વિભજેય્ય, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ. કતમાનિ પઞ્ચ? આરામો, આરામવત્થુ...પે॰... દારુભણ્ડં, મત્તિકાભણ્ડ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૩૨૨) વચનતો અવેભઙ્ગિયત્તા સાધારણપરિક્ખારભાવેન ગરુપરિક્ખારાનિ. **આરામો આરામવત્થૂ**તિઆદીસુ યં વત્તબ્બં તં સબ્બં ''પઞ્ચિમાનિ, ભિક્ખવે, અવિસ્સજ્જિયાની''તિ **ખન્ધકે** આગતસુત્તવણ્ણનાયમેવ ભણિસ્સામ. **તેહિ ગિહી સઙ્ગણ્હાતી**તિ તાનિ દત્વા દત્વા ગિહીં સઙ્ગણ્હાતિ અનુગ્ગણ્હાતિ. **ઉપલાપેતી**તિ ''અહો અમ્હાકં અય્યો''તિ એવં લપનકે અનુબન્ધનકે સસ્નેહે કરોતિ. અયં અવિસ્સજ્જિયં અવેભઙ્ગિયઞ્ચ ગરુપરિક્ખારં તથાભાવતો થેનેત્વા ગિહિ સઙ્ગણ્હનકો **ચતુત્થો મહાચોરો**. સો ચ પનાયં ઇમં ગરુભણ્ડં કુલસઙ્ગણ્હનત્થં વિસ્સજ્જેન્તો કુલદૂસકદુક્કટં આપજ્જતિ. પબ્બાજનીયકમ્મારહો ચ હોતિ. ભિક્ખુસઙ્ઘં અભિભવિત્વા ઇસ્સરવતાય વિસ્સજ્જેન્તો થુલ્લચ્ચયં આપજ્જતિ. થેય્યચિત્તેન વિસ્સજ્જેન્તો ભણ્ડં અગ્ઘાપેત્વા કારેતબ્બોતિ.

અયં અગ્ગો મહાચોરોતિ અયં ઇમેસં ચોરાનં જેટ્ઠચોરો; ઇમિના સદિસો ચોરો નામ નત્થિ, યો પઞ્ચિન્દ્રિયગ્ગહણાતીતં અતિસણ્હસુખુમં લોકુત્તરધમ્મં થેનેતિ. કિં પન સક્કા લોકુત્તરધમ્મો હિરઞ્ઞસુવણ્ણાદીનિ વિય વઞ્ચેત્વા થેનેત્વા ગહેતુન્તિ? ન સક્કા, તેનેવાહ – ''**યો અસન્તં અભૂતં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં ઉલ્લપતી**''તિ. અયઞ્હિ અત્તનિ અસન્તં તં ધમ્મં કેવલં ''અત્થિ મય્હં એસો''તિ ઉલ્લપતિ, ન પન સક્કોતિ ઠાના ચાવેતું, અત્તનિ વા સંવિજ્જમાનં કાતું. અથ કસ્મા ચોરોતિ વુત્તોતિ? યસ્મા તં ઉલ્લપિત્વા અસન્તસમ્ભાવનાય ઉપ્પન્ને પચ્ચયે ગણ્હાતિ. એવઞ્હિ ગણ્હતા તે પચ્ચયા સુખુમેન ઉપાયેન વઞ્ચેત્વા થેનેત્વા ગહિતા હોન્તિ. તેનેવાહ – ''**તં કિસ્સ હેતુ? થેય્યાય વો ભિક્ખવે રટ્ઠપિણ્ડો ભુત્તો**''તિ. અયઞ્હિ એત્થ અત્થો – યં અવોચુમ્હ – ''અયં અગ્ગો મહાચોરો, યો અસન્તં અભૂતં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં ઉલ્લપતી''તિ . **તં કિસ્સ હેતૂ**તિ કેન કારણેન એતં અવોચુમ્હાતિ ચે. ''**થેય્યાય વો ભિક્ખવે રટ્ઠપિણ્ડો ભુત્તો**''તિ ભિક્ખવે યસ્મા સો તેન રટ્ઠપિણ્ડો થેય્યાય થેય્યચિત્તેન ભુત્તો હોતિ. એત્થ હિ વોકારો ''યે હિ વો અરિયા અરઞ્ઞવનપત્થાની''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૫-૩૬) વિય પદપૂરણમત્તે નિપાતો. તસ્મા ''તુમ્હેહિ ભુત્તો''તિ એવમસ્સ અત્થો ન દટ્ઠબ્બો.

ઇદાનિ તમેવત્થં ગાથાહિ વિભૂતતરં કરોન્તો ''**અઞ્ઞથા સન્ત**''ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **અઞ્ઞથા સન્ત**ન્તિ અપરિસુદ્ધકાયસમાચારાદિકેન અઞ્ઞેનાકારેન સન્તં. **અઞ્ઞથા યો પવેદયે**તિ પરિસુદ્ધકાયસમાચારાદિકેન અઞ્ઞેન આકારેન યો પવેદેય્ય. ''પરમપરિસુદ્ધો અહં, અત્થિ મે અબ્ભન્તરે લોકુત્તરધમ્મો''તિ એવં જાનાપેય્ય. પવેદેત્વા ચ પન તાય પવેદનાય ઉપ્પન્નં ભોજનં અરહા વિય ભુઞ્જતિ. **નિકચ્ચ કિતવસ્સેવ ભુત્તં થેય્યેન તસ્સ તન્તિ નિકચ્ચા**તિ વઞ્ચેત્વા અઞ્ઞથા સન્તં અઞ્ઞથા દસ્સેત્વા. અગુમ્બઅગચ્છભૂતમેવ સાખાપલાસપલ્લવાદિચ્છાદનેન ગુમ્બમિવ ગચ્છમિવ ચ અત્તાનં દસ્સેત્વા. **કિતવસ્સેવા**તિ વઞ્ચકસ્સ કેરાટિકસ્સ ગુમ્બગચ્છસઞ્ઞાય અરઞ્ઞે આગતાગતે સકુણે ગહેત્વા જીવિતકપ્પકસ્સ સાકુણિકસ્સેવ. **ભુત્તં થેય્યેન તસ્સ ત**ન્તિ તસ્સાપિ અનરહન્તસ્સેવ સતો અરહન્તભાવં દસ્સેત્વા લદ્ધભોજનં ભુઞ્જતો; યં તં ભુત્તં તં યથા સાકુણિકકિતવસ્સ નિકચ્ચ વઞ્ચેત્વા સકુણગ્ગહણં, એવં મનુસ્સે વઞ્ચેત્વા લદ્ધસ્સ ભોજનસ્સ ભુત્તત્તા થેય્યેન ભુત્તં નામ હોતિ.

ઇમં પન અત્થવસં અજાનન્તા યે એવં ભુઞ્જન્તિ, **કાસાવકણ્ઠા...પે॰... નિરયં તે ઉપપજ્જરે કાસાવકણ્ઠા**તિ કાસાવેન વેઠિતકણ્ઠા. એત્તકમેવ અરિયદ્ધજધારણમત્તં, સેસં સામઞ્ઞં નત્થીતિ વુત્તં હોતિ. ''ભવિસ્સન્તિ ખો પનાનન્દ અનાગતમદ્ધાનં ગોત્રભુનો કાસાવકણ્ઠા''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૩૮૦) એવં વુત્તદુસ્સીલાનં એતં અધિવચનં. **પાપધમ્મા**તિ લામકધમ્મા. **અસઞ્ઞતા**તિ કાયાદીહિ અસઞ્ઞતા. **પાપા**તિ લામકપુગ્ગલા. **પાપેહિ કમ્મેહી**તિ તેહિ કરણકાલે આદીનવં અદિસ્વા કતેહિ પરવઞ્ચનાદીહિ પાપકમ્મેહિ. **નિરયં તે ઉપપજ્જરે**તિ નિરસ્સાદં દુગ્ગતિં તે ઉપપજ્જન્તિ; તસ્મા **સેય્યો અયોગુળો**તિ ગાથા. તસ્સત્થો – સચાયં દુસ્સીલો અસઞ્ઞતો ઇચ્છાચારે ઠિતો કુહનાય લોકં વઞ્ચકો પુગ્ગલો તત્તં અગ્ગિસિખૂપમં અયોગુળં ભુઞ્જેય્ય અજ્ઝોહરેય્ય, તસ્સ યઞ્ચેતં રટ્ઠપિણ્ડં ભુઞ્જેય્ય, યઞ્ચેતં અયોગુળં, તેસુ દ્વીસુ અયોગુળોવ ભુત્તો સેય્યો સુન્દરતરો પણીततरો ચ ભવેય્ય, ન હિ અયોગુળસ્સ ભુત્તત્તા સમ્પરાયે સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેનાપિ દુજ્જાનપરિચ્છેદં દુક્ખં અનુભવતિ. એવં પટિલદ્ધસ્સ પન તસ્સ રટ્ઠપિણ્ડસ્સ ભુત્તત્તા સમ્પરાયે વુત્તપ્પકારં દુક્ખં અનુભોતિ, અયઞ્હિ કોટિપ્પત્તો મિચ્છાજીવોતિ.

એવં પાપકિરિયાય અનાદીનવદસ્સાવીનં આદીનવં દસ્સેત્વા ''અથ ખો ભગવા વગ્ગુમુદાતીરિયે ભિક્ખૂ અનેકપરિયાયેન વિગરહિત્વા દુબ્ભરતાય દુપ્પોસતાય...પે॰... ઇમં સિક્ખાપદં ઉદ્દિસેય્યાથા''તિ ચ વત્વા ચતુત્થપારાજિકં પઞ્ઞપેન્તો **''યો પન ભિક્ખુ અનભિજાન''**ન્તિ આદિમાહ.

એવં મૂલચ્છેજ્જવસેન દળ્હં કત્વા ચતુત્થપારાજિકે પઞ્ઞત્તે અપરમ્પિ અનુપ્પઞ્ઞત્તત્થાય અધિમાનવત્થુ ઉદપાદિ. તસ્સુપ્પત્તિદીપનત્થં એતં વુત્તં – ''એવઞ્ચિદં ભગવતા ભિક્ખૂનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં હોતી''તિ.

અધિમાનવત્થુવણ્ણના

૧૯૬. તત્થ **અદિટ્ઠે દિટ્ઠસઞ્ઞિનો**તિ અરહત્તે ઞાણચક્ખુના અદિટ્ઠેયેવ ''દિટ્ઠં અમ્હેહિ અરહત્ત''ન્તિ દિટ્ઠસઞ્ઞિનો હુત્વા. એસ નયો અપ્પત્તાદીસુ. અયં પન વિસેસો – **અપ્પત્તે**તિ અત્તનો સન્તાને ઉપ્પત્તિવસેન અપ્પત્તે. **અનધિગતે**તિ મગ્ગભાવનાય અનધિગતે; અપ્પટિલદ્ધેતિપિ અત્થો. **અસચ્છિકતે**તિ અપ્પટિવિદ્ધે પચ્ચવેક્ખણવસેન વા અપ્પચ્ચક્ખકતે. **અધિમાનેના**તિ અધિગતમાનેન; ''અધિગતા મય''ન્તિ એવં ઉપ્પન્નમાનેનાતિ અત્થો, અધિકમાનેન વા થદ્ધમાનેનાતિ અત્થો. **અઞ્ઞં બ્યાકરિંસૂ**તિ અરહત્તં બ્યાકરિંસુ; ''પત્તં આવુસો અમ્હેહિ અરહત્તં, કતં કરણીય''ન્તિ ભિક્ખૂનં આરોચેસું. તેસં મગ્ગેન અપ્પહીનકિલેસત્તા કેવલં સમથવિપસ્સનાબલેન વિક્ખમ્ભિતકિલેસાનં અપરેન સમયેન તથારૂપપચ્ચયસમાયોગે **રાગાય ચિત્તં નમતિ**; રાગત્થાય નમતીતિ અત્થો. એસ નયો ઇતરેસુ.

તઞ્ચ ખો એતં અબ્બોહારિકન્તિ તઞ્ચ ખો એતં તેસં અઞ્ઞબ્યાકરણં અબ્બોહારિકં આપત્તિપઞ્ઞાપને વોહારં ન ગચ્છતિ; આપત્તિયા અઙ્ગં ન હોતીતિ અત્થો.

કસ્સ પનાયં અધિમાનો ઉપ્પજ્જતિ, કસ્સ નુપ્પજ્જતીતિ? અરિયસાવકસ્સ તાવ નુપ્પજ્જતિ સો હિ મગ્ગફલનિબ્બાનપહીનકિલેસઅવસિટ્ઠકિલેસપચ્ચવેક્ખણેન સઞ્જાતસોમનસ્સો અરિયગુણપટિવેધે નિક્કઙ્ખો. તસ્મા સોતાપન્નાદીનં ''અહં સકદાગામી''તિઆદિવસેન અધિમાનો નુપ્પજ્જતિ. દુસ્સીલસ્સ નુપ્પજ્જતિ, સો હિ અરિયગુણાધિગમે નિરાસોવ. સીલવતોપિ પરિચ્ચત્તકમ્મટ્ઠાનસ્સ નિદ્દારામતાદિમનુયુત્તસ્સ નુપ્પજ્જતિ. સુપરિસુદ્ધસીલસ્સ પન કમ્મટ્ઠાને અપ્પમત્તસ્સ નામરૂપં વવત્થપેત્વા પચ્ચયપરિગ્ગહેન વિતિણ્ણકઙ્ખસ્સ તિલક્ખણં આરોપેત્વા સઙ્ખારે સમ્મસન્તસ્સ આરદ્ધવિપસ્સકસ્સ ઉપ્પજ્જતિ, ઉપ્પન્નો ચ સુદ્ધસમથલાભિં વા

સુદ્ધવિપસ્સનાલાભિં વા અન્તરા ઠપેતિ, સો હિ દસપિ વીસતિપિ તિંસમ્પિ વસ્સાનિ કિલેસસમુદાચારં અપસ્સિત્વા ‘‘અહં સોતાપન્નો’’તિ વા ‘‘સકદાગામી’’તિ વા ‘‘અનાગામી’’તિ વા મઞ્ઞતિ. સમથવિપસ્સનાલાભિં પન અરહત્તેયેવ ઠપેતિ. તસ્સ હિ સમાધિબલેન કિલેસા વિક્ખમ્ભિતા, વિપસ્સનાબલેન સઙ્ખારા સુપરિગ્ગહિતા, તસ્મા સટ્ઠિમ્પિ વસ્સાનિ અસીતિમ્પિ વસ્સાનિ વસ્સસતમ્પિ કિલેસા ન સમુદાચરન્તિ, ખીણાસવસ્સેવ ચિત્તચારો હોતિ. સો એવં દીઘરત્તં કિલેસસમુદાચારં અપસ્સન્તો અન્તરા અઠત્વાવ ‘‘અરહા અહ’’ન્તિ મઞ્ઞતીતિ.

સવિભઙ્ગસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૯૭. અનભિજાનન્તિ ન અભિજાનં. યસ્મા પનાયં અનભિજાનં સમુદાચરતિ, સ્વસ્સ સન્તાને અનુપ્પન્નો ઞાણેન ચ અસચ્છિકતોતિ અભૂતો હોતિ. તેનસ્સ પદભાજને ‘‘અસન્તં અભૂતં અસંવિજ્જમાન’’ન્તિ વત્વા ‘‘અજાનન્તો અપસ્સન્તો’’તિ વુત્તં .

ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મન્તિ ઉત્તરિમનુસ્સાનં ઝાયીનઞ્ચેવ અરિયાનઞ્ચ ધમ્મં. **અત્તુપનાયિકન્તિ** અત્તનિ તં ઉપનેતિ, અત્તાનં વા તત્થ ઉપનેતીતિ અત્તુપનાયિકો, તં અત્તુપનાયિકં; એવં કત્વા સમુદાચરેય્યાતિ સમ્બન્ધો. પદભાજને પન યસ્મા ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મો નામ ઝાનં વિમોક્ખં સમાધિ સમાપત્તિ ઞાણદસ્સનં…પે॰… સુઞ્ઞાગારે અભિરતીતિ એવં ઝાનાદયો અનેકધમ્મા વુત્તા. તસ્મા તેસં સબ્બેસં વસેન અત્તુપનાયિકભાવં દસ્સેન્તો ‘‘તે વા કુસલે ધમ્મે અત્તનિ ઉપનેતી’’તિ બહુવચનનિદ્દેસં અકાસિ. તત્થ ‘‘એતે ધમ્મા મયિ સન્દિસ્સન્તી’’તિ સમુદાચરન્તો અત્તનિ ઉપનેતિ. ‘‘અહં એતેસુ સન્દિસ્સામી’’તિ સમુદાચરન્તો અત્તાનં તેસુ ઉપનેતીતિ વેદિતબ્બો.

અલમરિયઞાણદસ્સનન્તિ એત્થ લોકિયલોકુત્તરા પઞ્ઞા જાનનટ્ઠેન **ઞાણં**, ચક્ખુના દિટ્ઠમિવ ધમ્મં પચ્ચક્ખકરણતો દસ્સનટ્ઠેન દસ્સનન્તિ **ઞાણદસ્સનં**. અરિયં વિસુદ્ધં ઉત્તમં ઞાણદસ્સનન્તિ **અરિયઞાણદસ્સનં**. અલં પરિયત્તં કિલેસવિદ્ધંસનસમત્થં અરિયઞાણદસ્સનમેત્થ, ઝાનાદિભેદે ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મે અલં વા અરિયઞાણદસ્સનમસ્સાતિ અલમરિયઞાણદસ્સનો, તં અલમરિયઞાણદસ્સનં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મન્તિ એવં પદત્થસમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. તત્થ યેન ઞાણદસ્સનેન સો અલમરિયઞાણદસ્સનોતિ વુચ્ચતિ. તદેવ દસ્સેતું ‘‘ઞાણન્તિ તિસ્સો વિજ્જા, દસ્સનન્તિ યં ઞાણં તં દસ્સનં; યં દસ્સનં તં ઞાણ’’ન્તિ વિજ્જાસીસેન પદભાજનં વુત્તં. મહગ્ગતલોકુત્તરા પનેત્થ સબ્બાપિ પઞ્ઞા ‘‘ઞાણ’’ન્તિ વેદિતબ્બા.

સમુદાચરેય્યાતિ વુત્તપ્પકારમેતં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં અત્તુપનાયિકં કત્વા આરોચેય્ય. **ઇત્થિયા વાતિઆદિ** પન આરોચેતબ્બપુગ્ગલનિદસ્સનં. એતેસઞ્હિ આરોચિતે આરોચિતં હોતિ ન દેવમારબ્રહ્માનં, નાપિ પેતયક્ખતિરચ્છાનગતાનન્તિ. **ઇતિ જાનામિ ઇતિ પસ્સામીતિ** સમુદાચરણાકારનિદસ્સનમેતં. પદભાજને પનસ્સ ‘‘જાનામહં એતે ધમ્મે, પસ્સામહં એતે ધમ્મે’’તિ ઇદં તેસુ ઝાનાદીસુ ધમ્મેસુ જાનનપસ્સનાનં પવત્તિદીપનં, ‘‘અત્થિ ચ મે એતે ધમ્મા’’તિઆદિ અત્તુપનાયિકભાવદીપનં .

૧૯૮. તતો અપરેન સમયેનાતિ આપત્તિપટિજાનનસમયદસ્સનમેતં. અયં પન આરોચિતક્ખણેયેવ પારાજિકં આપજ્જતિ. આપત્તિં પન આપન્નો યસ્મા પરેન ચોદિતો વા અચોદિતો વા પટિજાનાતિ; તસ્મા ‘‘**સમનુગ્ગાહિયમાનો વા અસમનુગ્ગાહિયમાનો વા**’’તિ વુત્તં.

તત્થ સમનુગ્ગાહિયમાને તાવ – **કિં તે અધિગત**ન્તિ અધિગમપુચ્છા; ઝાનવિમોક્ખાદીસુ, સોતાપત્તિમગ્ગાદીસુ વા કિં તયા અધિગતન્તિ. **કિન્તિ તે અધિગત**ન્તિ ઉપાયપુચ્છા. અયઞ્હિ એત્થાધિપ્પાયો – કિં તયા અનિચ્ચલક્ખણં ધુરં કત્વા અધિગતં, દુક્ખાનત્તલક્ખણેસુ અઞ્ઞતરં વા? કિં વા સમાધિવસેન અભિનિવિસિત્વા, ઉદાહુ વિપસ્સનાવસેન? તથા કિં રૂપે અભિનિવિસિત્વા, ઉદાહુ અરૂપે? કિં વા અજ્ઝત્તં અભિનિવિસિત્વા, ઉદાહુ બહિદ્ધાતિ? **કદા તે અધિગત**ન્તિ કાલપુચ્છા. પુબ્બણ્હમજ્ઝન્હિકાદીસુ કતરસ્મિં કાલેતિ વુત્તં હોતિ? **કત્થ તે અધિગત**ન્તિ ઓકાસપુચ્છા. કતરસ્મિં ઓકાસે, કિં રત્તિટ્ઠાને, દિવાટ્ઠાને, રુક્ખમૂલે, મણ્ડપે, કતરસ્મિં વા વિહારેતિ વુત્તં હોતિ. **કતમે તે કિલેસા પહીના**તિ પહીનકિલેસપુચ્છા. કતરમગ્ગવજ્ઝા તવ કિલેસા પહીનાતિ વુત્તં હોતિ. **કતમેસં ત્વં ધમ્માનં લાભી**તિ પટિલદ્ધધમ્મપુચ્છા. પઠમમગ્ગાદીસુ કતમેસં ધમ્માનં ત્વં લાભીતિ વુત્તં હોતિ.

તસ્મા ઇદાનિ ચેપિ કોચિ ભિક્ખુ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્માધિગમં બ્યાકરેય્ય, ન સો એત્તાવતાવ સક્કાતબ્બો. ઇમેસુ પન છસુ ઠાનેસુ સોધનત્થં વત્તબ્બો – ''કિં તે અધિગતં, કિં ઝાનં, ઉદાહુ વિમોક્ખાદીસુ અઞ્ઞતર''ન્તિ? યો હિ યેન અધિગતો ધમ્મો, સો તસ્સ પાકટો હોતિ. સચે ''ઇદં નામ મે અધિગત''ન્તિ વદતિ, તતો ''કિન્તિ તે અધિગત''ન્તિ પુચ્છિતબ્બો, ''અનિચ્ચલક્ખણાદીસુ કિં ધુરં કત્વા અટ્ઠતિંસાય વા આરમ્મણેસુ રૂપારૂપઅજ્ઝત્તબહિદ્ધાદિભેદેસુ વા ધમ્મેસુ કેન મુખેન અભિનિવિસિત્વા''તિ યો હિ યસ્સાભિનિવેસો, સો તસ્સ પાકટો હોતિ. સચે ''અયં નામ મે અભિનિવેસો એવં મયા અધિગત''ન્તિ વદતિ, તતો ''કદા તે અધિગત''ન્તિ પુચ્છિતબ્બો, ''કિં પુબ્બણ્હે, ઉદાહુ મજ્ઝન્હિકાદીસુ અઞ્ઞતરસ્મિં કાલે''તિ સબ્બેસઞ્હિ અત્તના અધિગતકાલો પાકટો હોતિ. સચે ''અસુકસ્મિં નામ કાલે અધિગતન્તિ વદતિ, તતો ''કત્થ તે અધિગત''ન્તિ પુચ્છિતબ્બો, ''કિં દિવાટ્ઠાને, ઉદાહુ રત્તિટ્ઠાનાદીસુ અઞ્ઞતરસ્મિં ઓકાસે''તિ સબ્બેસઞ્હિ અત્તના અધિગતોકાસો પાકટો હોતિ. સચે ''અસુકસ્મિં નામ મે ઓકાસે અધિગત''ન્તિ વદતિ, તતો ''કતમે તે કિલેસા પહીના''તિ પુચ્છિતબ્બો, ''કિં પઠમમગ્ગવજ્ઝા, ઉદાહુ દુતિયાદિમગ્ગવજ્ઝા''તિ સબ્બેસઞ્હિ અત્તના અધિગતમગ્ગેન પહીનકિલેસા પાકટા હોન્તિ. સચે ''ઇમે નામ મે કિલેસા પહીના''તિ વદતિ, તતો ''કતમેસં ત્વં ધમ્માનં લાભી''તિ પુચ્છિતબ્બો , ''કિં સોતાપત્તિમગ્ગસ્સ, ઉદાહુ સકદાગામિમગ્ગાદીસુ અઞ્ઞતરસ્સા''તિ સબ્બેસં હિ અત્તના અધિગતધમ્મા પાકટા હોન્તિ. સચે ''ઇમેસં નામાહં ધમ્માનં લાભી''તિ વદતિ, એત્તાવતાપિસ્સ વચનં ન સદ્ધાતબ્બં, બહુસ્સુતા હિ ઉગ્ગહપરિપુચ્છાકુસલા ભિક્ખૂ ઇમાનિ છ ઠાનાનિ સોધેતું સક્કોન્તિ.

ઇમસ્સ પન ભિક્ખુનો આગમનપટિપદા સોધેતબ્બા. યદિ આગમનપટિપદા ન સુજ્ઝતિ, ''ઇમાય પટિપદાય લોકુત્તરધમ્મો નામ ન લબ્ભતી''તિ અપનેતબ્બો. યદિ પનસ્સ આગમનપટિપદા સુજ્ઝતિ, ''દીઘરત્તં તીસુ સિક્ખાસુ અપ્પમત્તો જાગરિયમનુયુત્તો ચતૂસુ પચ્ચયેસુ અલગ્ગો આકાસે પાણિસમેન ચેતસા વિહરતી''તિ પઞ્ઞાયતિ, તસ્સ ભિક્ખુનો બ્યાકરણં પટિપદાય સદ્ધિં સંસન્દતિ. ''સેય્યથાપિ નામ ગઙ્ગોદકં યમુનોદકેન સદ્ધિં સંસન્દતિ સમેતિ; એવમેવ સુપઞ્ઞત્તા તેન ભગવતા સાવકાનં નિબ્બાનગામિની પટિપદા સંસન્દતિ નિબ્બાનઞ્ચ પટિપદા ચા''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૯૬) વુત્તસદિસં હોતિ.

અપિચ ખો ન એત્તકેનાપિ સક્કારો કાતબ્બો. કસ્મા? એકચ્ચસ્સ હિ પુથુજ્જનસ્સાપિ સતો ખીણાસવપટિપત્તિસદિસા પટિપદા હોતિ, તસ્મા સો ભિક્ખુ તેહિ તેહિ ઉપાયેહિ ઉત્તાસેતબ્બો. ખીણાસવસ્સ નામ અસનિયાપિ મત્થકે પતમાનાય ભયં વા છમ્ભિતત્તં વા લોમહંસો વા ન હોતિ. સચસ્સ ભયં વા છમ્ભિતત્તં વા

લોમહંસો વા ઉપ્પજ્જતિ, ''ન ત્વં અરહા''તિ અપનેતબ્બો. સચે પન અભીરૂ અચ્છમ્ભી અનુત્રાસી હુત્વા સીહો વિય નિસીદતિ, અયં ભિક્ખુ સમ્પન્નવેય્યાકરણો સમન્તા રાજરાજમહામત્તાદીહિ પેસિતં સક્કારં અરહતીતિ.

પાપિચ્છોતિ યા સા ''ઇધેકચ્ચો દુસ્સીલોવ સમાનો સીલવાતિ મં જનો જાનાતૂતિ ઇચ્છતી''તિઆદિના (વિભ॰ ૮૫૧) નયેન વુત્તા પાપિચ્છા તાય સમન્નાગતો. **ઇચ્છાપકતો**તિ તાય પાપિકાય ઇચ્છાય અપકતો અભિભૂતો પારાજિકો હુત્વા.

વિસુદ્ધાપેક્ખોતિ અત્તનો વિસુદ્ધિં અપેક્ખમાનો ઇચ્છમાનો પત્થયમાનો. અયઞ્હિ યસ્મા પારાજિકં આપન્નો, તસ્મા ભિક્ખુભાવે ઠત્વા અભબ્બો ઝાનાદીનિ અધિગન્તું, ભિક્ખુભાવો હિસ્સ સગ્ગન્તરાયો ચેવ હોતિ મગ્ગન્તરાયો ચ. વુત્તઞ્હેતં – ''સામઞ્ઞં દુપ્પરામટ્ઠં નિરયાયુપકડ્ઢતી''તિ (ધ॰ પ॰ ૩૧૧). અપરમ્પિ વુત્તં – ''સિથિલો હિ પરિબ્બાજો, ભિય્યો આકિરતે રજ''ન્તિ (ધ॰ પ॰ ૩૧૩). ઇચ્ચસ્સ ભિક્ખુભાવો વિસુદ્ધિ નામ ન હોતિ . યસ્મા પન ગિહી વા ઉપાસકો વા આરામિકો વા સામણેરો વા હુત્વા દાનસરણસીલસંવરાદીહિ સગ્ગમગ્ગં વા ઝાનવિમોક્ખાદીહિ મોક્ખમગ્ગં વા આરાધેતું ભબ્બો હોતિ, તસ્માસ્સ ગિહિઆદિભાવો વિસુદ્ધિ નામ હોતિ, તસ્મા તં વિસુદ્ધિં અપેક્ખનતો ''વિસુદ્ધાપેક્ખો''તિ વુચ્ચતિ. તેનેવ ચસ્સ પદભાજને ''ગિહી વા હોતુકામો''તિઆદિ વુત્તં.

એવં વદેય્યાતિ એવં ભણેય્ય. કથં? ''**અજાનમેવં આવુસો અવચં જાનામિ, અપસ્સં પસ્સામી**''તિ. પદભાજને પન ''એવં વદેય્યા''તિ ઇદં પદં અનુદ્ધરિત્વાવ યથા વદન્તો ''અજાનમેવં આવુસો અવચં જાનામિ, અપસ્સં પસ્સામી''તિ વદતિ નામાતિ વુચ્ચતિ, તં આકારં દસ્સેતું ''નાહં એતે ધમ્મે જાનામી''તિઆદિ વુત્તં. **તુચ્છં મુસા વિલપિ**ન્તિ અહં વચનત્થવિરહતો તુચ્છં વઞ્ચનાધિપ્પાયતો મુસા વિલપિં, અભણિન્તિ વુત્તં હોતિ. પદભાજને પનસ્સ અઞ્ઞેન પદબ્યઞ્જનેન અત્થમત્તં દસ્સેતું ''તુચ્છકં મયા ભણિત''ન્તિઆદિ વુત્તં.

પુરિમે ઉપાદાયાતિ પુરિમાનિ તીણિ પારાજિકાનિ આપન્ને પુગ્ગલે ઉપાદાય. સેસં પુબ્બે વુત્તનયત્તા ઉત્તાનત્થત્તા ચ પાકટમેવાતિ.

પદભાજનીયવણ્ણના

૧૯૯. એવં ઉદ્દિટ્ઠસિક્ખાપદં પદાનુક્કમેન વિભજિત્વા ઇદાનિ યસ્મા હેટ્ઠા પદભાજનીયમ્હિ ''ઝાનં વિમોક્ખં સમાધિ સમાપત્તિ ઞાણદસ્સનં...પે॰... સુઞ્ઞાગારે અભિરતી''તિ એવં સંખિત્તેનેવ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મો દસ્સિતો, ન વિત્થારેન આપત્તિં આરોપેત્વા તન્તિ ઠપિતા. સઙ્ખેપદસ્સિતે ચ અત્થે ન સબ્બે સબ્બાકારેન નયં ગહેતું સક્કોન્તિ, તસ્મા સબ્બાકારેન નયગ્ગહણત્થં પુન તદેવ પદભાજનં માતિકાઠાને ઠપેત્વા વિત્થારતો ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં દસ્સેત્વા આપત્તિભેદં દસ્સેતુકામો ''**ઝાનન્તિ પઠમં ઝાનં, દુતિયં ઝાન**''ન્તિઆદિમાહ. તત્થ પઠમજ્ઝાનાદીહિ મેત્તાઝાનાદીનિપિ અસુભજ્ઝાનાદીનિપિ આનાપાનસ્સતિસમાધિજ્ઝાનમ્પિ લોકિયજ્ઝાનમ્પિ લોકુત્તરજ્ઝાનમ્પિ સઙ્ગહિતમેવ. તસ્મા ''પઠમં ઝાનં સમાપજ્જિન્તિપિ...પે॰... ચતુત્થં જ્ઝાનં, મેત્તાઝાનં, ઉપેક્ખાઝાનં અસુભજ્ઝાનં આનાપાનસ્સતિસમાધિજ્ઝાનં , લોકિયજ્ઝાનં, લોકુત્તરજ્ઝાનં સમાપજ્જિ''ન્તિપિ ભણન્તો પારાજિકોવ હોતીતિ વેદિતબ્બો.

સુટ્ઠુ મુત્તો વિવિધેહિ વા કિલેસેહિ મુત્તોતિ **વિમોક્ખો**. સો પનાયં રાગદોસમોહેહિ સુઞ્ઞત્તા **સુઞ્ઞતો**. રાગદોસમોહનિમિત્તેહિ અનિમિત્તત્તા **અનિમિત્તો**. રાગદોસમોહપણિધીનં અભાવતો **અપ્પણિહિતો**તિ વુચ્ચતિ. ચિત્તં

સમં આદહતિ આરમ્મણે ઠપેતીતિ **સમાધિ**. અરિયેહિ સમાપજ્જિતબ્બતો **સમાપત્તિ**. સેસમેત્થ વુત્તનયમેવ. એત્થ ચ વિમોક્ખત્તિકેન ચ સમાધિત્તિકેન ચ અરિયમગ્ગોવ વુત્તો. સમાપત્તિત્તિકેન પન ફલસમાપત્તિ. તેસુ યંકિઞ્ચિ એકમ્પિ પદં ગહેત્વા ''અહં ઇમસ્સ લાભીમ્હી''તિ ભણન્તો પારાજિકોવ હોતિ.

તિસ્સો વિજ્જાતિ પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિ, દિબ્બચક્ખુ, આસવાનં ખયે ઞાણન્તિ. તત્થ એકિસ્સાપિ નામં ગહેત્વા ''અહં ઇમિસ્સા વિજ્જાય લાભીમ્હી''તિ ભણન્તો પારાજિકો હોતિ. **સઙ્ખેપટ્ઠકથાયં** પન ''વિજ્જાનં લાભીમ્હી'તિ ભણન્તોપિ 'તિસ્સન્નં વિજ્જાનં લાભીમ્હી'તિ ભણન્તોપિ પારાજિકો વા''તિ વુત્તં. મગ્ગભાવનાપદભાજને વુત્તા સત્તતિંસબોધિપક્ખિયધમ્મા મગ્ગસમ્પયુત્તા લોકુત્તરાવ ઇધાધિપ્પેતા. તસ્મા લોકુત્તરાનં સતિપટ્ઠાનાનં સમ્મપ્પધાનાનં ઇદ્ધિપાદાનં ઇન્દ્રિયાનં બલાનં બોજ્ઝઙ્ગાનં અરિયસ્સ અટ્ઠઙ્ગિકસ્સ મગ્ગસ્સ લાભીમ્હીતિ વદતો પારાજિકન્તિ **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તં. **મહાપચ્ચરિયા**દીસુ પન ''સતિપટ્ઠાનાનં લાભીમ્હી'તિ એવં એકેકકોટ્ઠાસવસેનાપિ 'કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનસ્સ લાભીમ્હી'તિ એવં તત્થ એકેકધમ્મવસેનાપિ વદતો પારાજિકમેવા''તિ વુત્તં તમ્પિ સમેતિ. કસ્મા? મગ્ગક્ખણુપ્પન્નેયેવ સન્ધાય વુત્તત્તા. ફલસચ્છિકિરિયાયપિ એકેકફલવસેન પારાજિકં વેદિતબ્બં.

રાગસ્સ પહાનન્તિઆદિત્તિકે કિલેસપ્પહાનમેવ વુત્તં. તં પન યસ્મા મગ્ગેન વિના નત્થિ, તતિયમગ્ગેન હિ કામરાગદોસાનં પહાનં, ચતુત્થેન મોહસ્સ, તસ્મા ''રાગો મે પહીનો''તિઆદીનિ વદતોપિ પારાજિકં વુત્તં.

રાગા ચિત્તં વિનીવરણતાતિઆદિત્તિકે લોકુત્તરચિત્તમેવ વુત્તં. તસ્મા ''રાગા મે ચિત્તં વિનીવરણ''ન્તિઆદીનિ વદતોપિ પારાજિકમેવ.

સુઞ્ઞાગારપદભાજને પન યસ્મા ઝાનેન અઘટેત્વા ''સુઞ્ઞાગારે અભિરમામી''તિ વચનમત્તેન પારાજિકં નાધિપ્પેતં, તસ્મા ''**પઠમેન ઝાનેન સુઞ્ઞાગારે અભિરતી**''તિઆદિ વુત્તં. તસ્મા યો ઝાનેન ઘટેત્વા ''ઇમિના નામ ઝાનેન સુઞ્ઞાગારે અભિરમામી''તિ વદતિ, અયમેવ પારાજિકો હોતીતિ વેદિતબ્બો.

યા ચ ''**ઞાણ**''ન્તિ ઇમસ્સ પદભાજને **અમ્બટ્ઠસુત્તા**દીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૫૪ આદયો) વુત્તાસુ અટ્ઠસુ વિજ્જાસુ વિપસ્સનાઞાણમનોમયિદ્ધિઇદ્ધિવિધદિબ્બસોતચેતોપરિયઞાણભેદા પઞ્ચ વિજ્જા ન આગતા, તાસુ એકા વિપસ્સનાવ પારાજિકવત્થુ ન હોતિ, સેસા હોન્તીતિ વેદિતબ્બા. તસ્મા ''વિપસ્સનાય લાભીમ્હી''તિપિ ''વિપસ્સનાઞાણસ્સ લાભીમ્હી''તિપિ વદતો પારાજિકં નત્થિ. **કુસ્સદેવત્થેરો** પન ભણતિ – ''ઇતરાપિ ચતસ્સો વિજ્જા ઞાણેન અઘટિતા પારાજિકવત્થૂ ન હોન્તિ. તસ્મા 'મનોમયસ્સ લાભીમ્હિ, ઇદ્ધિવિધસ્સ, દિબ્બાય સોતધાતુયા, ચેતોપરિયસ્સ લાભીમ્હી'તિ વદતોપિ પારાજિકં નત્થી''તિ. તં તસ્સ અન્તેવાસિકેહેવ પટિક્ખિત્તં – ''આચરિયો ન આભિધમ્મિકો ભુમ્મન્તરં ન જાનાતિ, અભિઞ્ઞા નામ ચતુત્થજ્ઝાનપાદકોવ મહગ્ગતધમ્મો, ઝાનેનેવ ઇજ્ઝતિ. તસ્મા મનોમયસ્સ લાભીમ્હી'તિ વા 'મનોમયઞાણસ્સ લાભીમ્હી'તિ વા યથા વા તથા વા વદતુ પારાજિકમેવા''તિ. એત્થ ચ કિઞ્ચાપિ નિબ્બાનં પાળિયા અનાગતં, અથ ખો ''નિબ્બાનં મે પત્ત''ન્તિ વા ''સચ્છિકત''ન્તિ વા વદતો પારાજિકમેવ. કસ્મા? નિબ્બાનસ્સ નિબ્બત્તિતલોકુત્તરત્તા. તથા ''ચત્તારિ સચ્ચાનિ પટિવિજ્ઝિં પટિવિદ્ધાનિ મયા''તિ વદતોપિ પારાજિકમેવ. કસ્મા? સચ્ચપ્પટિવેધોતિ હિ મગ્ગસ્સ પરિયાયવચનં. યસ્મા પન ''તિસ્સો પટિસમ્ભિદા કામાવચરકુસલતો ચતૂસુ ઞાણસમ્પયુત્તેસુ ચિત્તુપ્પાદેસુ ઉપ્પજ્જન્તિ, કિરિયતો ચતૂસુ ઞાણસમ્પયુત્તેસુ ચિત્તુપ્પાદેસુ ઉપ્પજ્જન્તિ, અત્થપટિસમ્ભિદા એતેસુ ચેવ ઉપ્પજ્જતિ, ચતૂસુ મગ્ગેસુ ચતૂસુ ફલેસુ ચ ઉપ્પજ્જતી''તિ **વિભઙ્ગે** (વિભ॰ ૭૪૬) વુત્તં. તસ્મા ''ધમ્મપટિસમ્ભિદાય લાભીમ્હી''તિ વા,

‘‘નિરુત્તિ…પે॰… પટિભાનપટિસમ્ભિદાય લાભીમ્હી’’તિ વા ‘‘લોકિયઅત્થપટિસમ્ભિદાય લાભીમ્હી’’તિ વા વુત્તેપિ પારાજિકં નત્થિ. ‘‘પટિસમ્ભિદાનં લાભીમ્હી’’તિ વુત્તે ન તાવ સીસં ઓતરતિ. ‘‘લોકુત્તરઅત્થપટિસમ્ભિદાય લાભીમ્હી’’તિ વુત્તે પન પારાજિકં હોતિ. **સઙ્ખેપટ્ઠકથાયં** પન અત્થપટિસમ્ભિદાપ્પત્તોમ્હીતિ અવિસેસેનાપિ વદતો પારાજિકં વુત્તં. **કુરુન્દિયમ્પિ** ‘‘ન મુચ્ચતી’’તિ વુત્તં. **મહાઅટ્ઠકથાયં** પન ‘‘એત્તાવતા પારાજિકં નત્થિ, એત્તાવતા સીસં ન ઓતરતિ, એત્તાવતા ન પારાજિક’’ન્તિ વિચારિતત્તા ન સક્કા અઞ્ઞં પમાણં કાતુન્તિ.

‘‘નિરોધસમાપત્તિં સમાપજ્જામી’’તિ વા ‘‘લાભીમ્હાહં તસ્સા’’તિ વા વદતોપિ પારાજિકં નત્થિ. કસ્મા? નિરોધસમાપત્તિયા નેવ લોકિયત્તા ન લોકુત્તરત્તાતિ. સચે પનસ્સ એવં હોતિ – ‘‘નિરોધં નામ અનાગામી વા ખીણાસવો વા સમાપજ્જતિ, તેસં મં અઞ્ઞતરોતિ જાનિસ્સતી’’તિ બ્યાકરોતિ, સો ચ નં તથા જાનાતિ, પારાજિકન્તિ **મહાપચ્ચરિસઙ્ખેપટ્ઠકથાસુ** વુત્તં. તં વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં.

‘‘અતીતભવે કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે સોતાપન્નોમ્હી’’તિ વદતોપિ પારાજિકં નત્થિ. અતીતક્ખન્ધાનઞ્હિ પરામટ્ઠત્તા સીસં ન ઓતરતીતિ. **સઙ્ખેપટ્ઠકથાયં** પન ‘‘અતીતે અટ્ઠસમાપત્તિલાભીમ્હી’’તિ વદતો પારાજિકં નત્થિ, કુપ્પધમ્મત્તા ઇધ પન ‘‘અત્થિ અકુપ્પધમ્મત્તાતિ કેચિ વદન્તી’’તિ વુત્તં. તમ્પિ તત્થેવ ‘‘અતીતત્તભાવં સન્ધાય કથેન્તસ્સ પારાજિકં ન હોતિ, પચ્ચુપ્પન્નત્તભાવં સન્ધાય કથેન્તસ્સેવ હોતી’’તિ પટિક્ખિત્તં.

સુદ્ધિકવારકથાવણ્ણના

૨૦૦. એવં ઝાનાદીનિ દસ માતિકાપદાનિ વિત્થારેત્વા ઇદાનિ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં ઉલ્લપન્તો યં સમ્પજાનમુસાવાદં ભણતિ, તસ્સ અઙ્ગં દસ્સેત્વા તસ્સેવ વિત્થારસ્સ વસેન ચક્કપેય્યાલં બન્ધન્તો ઉલ્લપનાકારઞ્ચ આપત્તિભેદઞ્ચ દસ્સેતું ‘‘**તીહાકારેહી**’’તિઆદિમાહ. તત્થ સુદ્ધિકવારો વત્તુકામવારો પચ્ચયપટિસંયુત્તવારોતિ તયો મહાવારા. તેસુ સુદ્ધિકવારે પઠમજ્ઝાનં આદિં કત્વા યાવ **મોહા ચિત્તં વિનીવરણપદં**, તાવ એકમેકસ્મિં પદે **સમાપજ્જિં**, **સમાપજ્જામિ**, **સમાપન્નો**, **લાભીમ્હિ**, **વસીમ્હિ**, **સચ્છિકતં મયા**તિ ઇમેસુ છસુ પદેસુ એકમેકં પદં તીહાકારેહિ, ચતૂહિ, પઞ્ચહિ, છહિ, સત્તહાકારેહીતિ એવં પઞ્ચક્ખત્તું યોજેત્વા **સુદ્ધિકનયો** નામ વુત્તો. તતો **પઠમઞ્ચ ઝાનં**, **દુતિયઞ્ચ ઝાન**ન્તિ એવં પઠમજ્ઝાનેન સદ્ધિં એકમેકં પદં ઘટેન્તેન સબ્બપદાનિ ઘટેત્વા તેનેવ વિત્થારેન **ખણ્ડચક્કં** નામ વુત્તં. તઞ્હિ પુન આનેત્વા પઠમજ્ઝાનાદીહિ ન યોજિતં, તસ્મા ‘‘ખણ્ડચક્ક’’ન્તિ વુચ્ચતિ. તતો **દુતિયઞ્ચ ઝાનં**, **તતિયઞ્ચ ઝાન**ન્તિ એવં દુતિયજ્ઝાનેન સદ્ધિં એકમેકં પદં ઘટેત્વા પુન આનેત્વા પઠમજ્ઝાનેન સદ્ધિં સમ્બન્ધિત્વા તેનેવ વિત્થારેન **બદ્ધચક્કં** નામ વુત્તં. તતો યથા દુતિયજ્ઝાનેન સદ્ધિં, એવં તતિયજ્ઝાનાદીહિપિ સદ્ધિં, એકમેકં પદં ઘટેત્વા પુન આનેત્વા દુતિયજ્ઝાનાદીહિ સદ્ધિં સમ્બન્ધિત્વા તેનેવ વિત્થારેન અઞ્ઞાનિપિ એકૂનતિંસ બદ્ધચક્કાનિ વત્વા **એકમૂલકનયો** નિટ્ઠાપિતો. પાઠો પન સઙ્ખેપેન દસ્સિતો, સો અસમ્મુય્હન્તેન વિત્થારતો વેદિતબ્બો.

યથા ચ એકમૂલકો, એવં દુમૂલકાદયોપિ સબ્બમૂલકપરિયોસાના ચતુન્નં સતાનં ઉપરિ પઞ્ચતિંસ નયા વુત્તા. સેય્યથિદં – દ્વિમૂલકા એકૂનતિંસ, તિમૂલકા અટ્ઠવીસ, ચતુમૂલકા સત્તવીસ; એવં પઞ્ચમૂલકાદયોપિ એકેકં ઊનં કત્વા યાવ તિંસમૂલકા, તાવ વેદિતબ્બા. પાઠે પન તેસં નામમ્પિ સઙ્ખિપિત્વા ‘‘**ઇદં સબ્બમૂલક**’’ન્તિ તિંસમૂલકનયો એકો દસ્સિતો. યસ્મા ચ સુઞ્ઞાગારપદં ઝાનેન અઘટિતં સીસં ન ઓતરતિ, તસ્મા તં અનામસિત્વા મોહા ચિત્તં વિનીવરણપદપરિયોસાનાયેવ સબ્બત્થ યોજના દસ્સિતાતિ વેદિતબ્બા. એવં પઠમજ્ઝાનાદીનિ પટિપાટિયા વા

ઉપ્પટિપાટિયા વા દુતિયજ્ઝાનાદીહિ ઘટેત્વા વા અઘટેત્વા વા સમાપજ્જિન્તિઆદિના નયેન ઉલ્લપતો મોક્ખો નત્થિ, પારાજિકં આપજ્જતિયેવાતિ.

ઇમસ્સ અત્થસ્સ દસ્સનવસેન વુત્તે ચ પનેતસ્મિં સુદ્ધિકમહાવારે અયં સઙ્ખેપતો અત્થવણ્ણના – **તીહાકારેહી**તિ સમ્પજાનમુસાવાદસ્સ અઙ્ગભૂતેહિ તીહિ કારણેહિ. **પુબ્બેવસ્સ હોતી**તિ પુબ્બભાગેયેવ અસ્સ પુગ્ગલસ્સ એવં હોતિ ''મુસા ભણિસ્સ''ન્તિ. **ભણન્તસ્સ હોતી**તિ ભણમાનસ્સ હોતિ. **ભણિતસ્સ હોતી**તિ ભણિતે અસ્સ હોતિ, યં વત્તબ્બં તસ્મિં વુત્તે હોતીતિ અત્થો. અથ વા **ભણિતસ્સા**તિ વુત્તવતો નિટ્ઠિતવચનસ્સ હોતીતિ. યો એવં પુબ્બભાગેપિ જાનાતિ, ભણન્તોપિ જાનાતિ, પચ્છાપિ જાનાતિ, ''મુસા મયા ભણિત''ન્તિ સો ''પઠમજ્ઝાનં સમાપજ્જિ''ન્તિ ભણન્તો પારાજિકં આપજ્જતીતિ અયમેત્થ અત્થો દસ્સિતો. કિઞ્ચાપિ દસ્સિતો, અથ ખો અયમેત્થ વિસેસો – પુચ્છા તાવ હોતિ '''મુસા ભણિસ્સ'ન્તિ પુબ્બભાગો અત્થિ, 'મુસા મયા ભણિત'ન્તિ પચ્છાભાગો નત્થિ, વુત્તમત્તમેવ હિ કોચિ પમુસ્સતિ, કિં તસ્સ પારાજિકં હોતિ, ન હોતી''તિ? સા એવં **અટ્ઠકથાસુ** વિસ્સજ્જિતા – પુબ્બભાગે ''મુસા ભણિસ્સ''ન્તિ ચ ભણન્તસ્સ ''મુસા ભણામી''તિ ચ જાનતો પચ્છાભાગે ''મુસા મયા ભણિત''ન્તિ ન સક્કા ન ભવિતું. સચેપિ ન હોતિ પારાજિકમેવ. પુરિમમેવ હિ અઙ્ગદ્વયં પમાણં. યસ્સાપિ પુબ્બભાગે ''મુસા ભણિસ્સ''ન્તિ આભોગો નત્થિ, ભણન્તો પન ''મુસા ભણામી''તિ જાનાતિ, ભણિતેપિ ''મુસા મયા ભણિત''ન્તિ જાનાતિ, સો આપત્તિયા ન કારેતબ્બો. પુબ્બભાગો હિ પમાણતરો. તસ્મિં અસતિ દવા ભણિતં વા રવા ભણિતં વા હોતી''તિ.

એત્થ ચ તંઞાણતા ચ ઞાણસમોધાનઞ્ચ પરિચ્ચજિતબ્બં. **તંઞાણતા પરિચ્ચજિતબ્બા**તિ યેન ચિત્તેન ''મુસા ભણિસ્સ''ન્તિ જાનાતિ, તેનેવ ''મુસા ભણામી''તિ ચ ''મુસા મયા ભણિત''ન્તિ ચ જાનાતીતિ એવં એકચિત્તેનેવ તીસુ ખણેસુ જાનાતીતિ અયં તંઞ્અણતા પરિચ્ચજિતબ્બા, ન હિ સક્કા તેનેવ ચિત્તેન તં ચિત્તં જાનિતું યથા ન સક્કા તેનેવ અસિના સો અસિ છિન્દિતુન્તિ. પુરિમં પુરિમં પન ચિત્તં પચ્છિમસ્સ પચ્છિમસ્સ ચિત્તસ્સ તથા ઉપ્પત્તિયા પચ્ચયો હુત્વા નિરુજ્ઝતિ. તેનેતં વુચ્ચતિ –

''પમાણં પુબ્બભાગોવ, તસ્મિં સતિ ન હેસ્સતિ;
સેસદ્વયન્તિ નત્થેત, મિતિ વાચા તિવઙ્ગિકા''તિ.

''ઞાણસમોધાનં પરિચ્ચજિતબ્બ''ન્તિ એતાનિ તીણિ ચિત્તાનિ એકક્ખણે ઉપ્પજ્જન્તીતિ ન ગહેતબ્બાનિ. ઇદઞ્હિ ચિત્તં નામ –

અનિરુદ્ધમ્હિ પઠમે, ન ઉપ્પજ્જતિ પચ્છિમં;
નિરન્તરુપ્પજ્જનતો, એકં વિય પકાસતિ.

ઇતો પરં પન ય્વાયં ''પઠમં ઝાનં સમાપજ્જિ''ન્તિ સમ્પજાનમુસા ભણતિ, યસ્મા સો ''નત્થિ મે પઠમં ઝાન''ન્તિ એવંદિટ્ઠિકો હોતિ, તસ્સ હિ અત્થેવાયં લદ્ધિ. તથા ''નત્થિ મે પઠમં ઝાન''ન્તિ એવમસ્સ ખમતિ ચેવ રુચ્ચતિ ચ. એવંસભાવમેવ ચસ્સ ચિત્તં ''નત્થિ મે પઠમં ઝાન''ન્તિ. યદા પન મુસા વત્તુકામો હોતિ, તદા તં દિટ્ઠિં વા દિટ્ઠિયા સહ ખન્તિં વા દિટ્ઠિખન્તીહિ સદ્ધિં રુચિં વા, દિટ્ઠિખન્તિરુચીહિ સદ્ધિં ભાવં વા વિનિધાય નિક્ખિપિત્વા પટિચ્છાદેત્વા અભૂતં કત્વા ભણતિ, તસ્મા તેસમ્પિ વસેન અઙ્ગભેદં દસ્સેતું ''**ચતૂહાકારેહી**''તિઆદિ વુત્તં. **પરિવારે** ચ ''અટ્ઠઙ્ગિકો મુસાવાદો''તિ (પરિ॰ ૩૨૮) વુત્તત્તા તત્થ અધિપ્પેતાય સઞ્ઞાય સદ્ધિં અઞ્ઞોપિ ઇધ ''અટ્ઠહાકારેહી''તિ એકો નયો યોજેતબ્બો.

એત્થ ચ **વિનિધાય દિટ્ઠિન્તિ** બલવધમ્મવિનિધાનવસેનેતં વુત્તં. **વિનિધાય ખન્તિ**ન્તિઆદીનિ તતો દુબ્બલદુબ્બલાનં વિનિધાનવસેન. **વિનિધાય સઞ્ઞન્તિ** ઇદં પનેત્થ સબ્બદુબ્બલધમ્મવિનિધાનં. સઞ્ઞામત્તમ્પિ નામ અવિનિધાય સમ્પજાનમુસા ભાસિસ્સતીતિ નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. યસ્મા પન ''સમાપજ્જિસ્સામી''તિઆદિના અનાગતવચનેન પારાજિકં ન હોતિ, તસ્મા ''સમાપજ્જિ''ન્તિઆદીનિ અતીતવત્તમાનપદાનેવ પાઠે વુત્તાનીતિ વેદિતબ્બાનિ.

૨૦૭. ઇતો પરં સબ્બમ્પિ ઇમસ્મિં સુદ્ધિકમહાવારે ઉત્તાનત્થમેવ. ન હેત્થ તં અત્થિ – યં ઇમિના વિનિચ્છયેન ન સક્કા ભવેય્ય વિઞ્ઞાતું, ઠપેત્વા કિલેસપ્પહાનપદસ્સ પદભાજને ''રાગો મે ચત્તો વન્તો''તિઆદીનં પદાનં અત્થં. સ્વાયં વુચ્ચતિ – એત્થ હિ **ચત્તો**તિ ઇદં સકભાવપરિચ્ચજનવસેન વુત્તં. **વન્તો**તિ ઇદં પુન અનાદિયનભાવદસ્સનવસેન. **મુત્તો**તિ ઇદં સન્તતિતો વિમોચનવસેન. **પહીનો**તિ ઇદં મુત્તસ્સાપિ ક્વચિ અનવટ્ઠાનદસ્સનવસેન. **પટિનિસ્સટ્ઠો**તિ ઇદં પુબ્બે આદિન્નપુબ્બસ્સ પટિનિસ્સગ્ગદસ્સનવસેન. **ઉક્ખેટિતો**તિ ઇદં અરિયમગ્ગેન ઉત્તાસિતત્તા પુન અનલ્લીયનભાવદસ્સનવસેન. સ્વાયમત્થો સદ્દસત્થતો પરિયેસિતબ્બો . **સમુક્ખેટિતો**તિ ઇદં સુટ્ઠુ ઉત્તાસેત્વા અણુસહગતસ્સાપિ પુન અનલ્લીયનભાવદસ્સનવસેન વુત્તન્તિ.

સુદ્ધિકવારકથા નિટ્ઠિતા.

વત્તુકામવારકથા

૨૧૫. વત્તુકામવારેપિ ''તીહાકારેહી''તિઆદીનં અત્થો, વારપેય્યાલપ્પભેદો ચ સબ્બો ઇધ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. કેવલઞ્હિ યં ''મયા વિરજ્ઝિત્વા અઞ્ઞં વત્તુકામેન અઞ્ઞં વુત્તં, તસ્મા નત્થિ મય્હં આપત્તી''તિ એવં ઓકાસગવેસકાનં પાપપુગ્ગલાનં ઓકાસનિસેધનત્થં વુત્તો. યથેવ હિ ''બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી''તિ વત્તુકામો ''ધમ્મં પચ્ચક્ખામી''તિઆદીસુ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનપદેસુ યં વા તં વા વદન્તોપિ ખેત્તે ઓતિણ્ણત્તા સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકોવ હોતિ; એવં પઠમજ્ઝાનાદીસુ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મપદેસુ યંકિઞ્ચિ એકં વત્તુકામો તતો અઞ્ઞં યં વા તં વા વદન્તોપિ ખેત્તે ઓતિણ્ણત્તા પારાજિકોવ હોતિ. સચે યસ્સ વદતિ, સો તમત્થં તઙ્ખણઞ્ઞેવ જાનાતિ. જાનનલક્ખણઞ્ચેત્થ સિક્ખાપચ્ચક્ખાને વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

અયં પન વિસેસો – સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હત્થમુદ્દાય સીસં ન ઓતરતિ. ઇદં અભૂતારોચનં હત્થમુદ્દાયપિ ઓતરતિ. યો હિ હત્થવિકારાદીહિપિ અઙ્ગપચ્ચઙ્ગચોપનેહિ અભૂતં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં વિઞ્ઞત્તિપથે ઠિતસ્સ પુગ્ગલસ્સ આરોચેતિ, સો ચ તમત્થં જાનાતિ, પારાજિકોવ હોતિ. અથ પન યસ્સ આરોચેતિ, સો ન જાનાતિ ''કિં અયં ભણતી''તિ, સંસયં વા આપજ્જતિ, ચિરં વીમંસિત્વા વા પચ્છા જાનાતિ, અપ્પટિવિજાનન્તો ઇચ્ચેવ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. એવં અપ્પટિવિજાનન્તસ્સ વુત્તે થુલ્લચ્ચયં હોતિ. યો પન ઝાનાદીનિ અત્તનો અધિગમવસેન વા ઉગ્ગહપરિપુચ્છાદિવસેન વા ન જાનાતિ, કેવલં ઝાનન્તિ વા વિમોક્ખોતિ વા વચનમત્તમેવ સુતં હોતિ, સોપિ તેન વુત્તે ''ઝાનં કિર સમાપજ્જિન્તિ એસ વદતી''તિ યદિ એત્તકમત્તમ્પિ જાનાતિ, જાનાતિચ્ચેવ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. તસ્સ વુત્તે પારાજિકમેવ. સેસો એકસ્સ વા દ્વિન્નં વા બહૂનં વા નિયમિતાનિયમિતવસેન વિસેસો સબ્બો સિક્ખાપચ્ચક્ખાનકથાયં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બોતિ.

વત્તુકામવારકથા નિટ્ઠિતા.

પચ્ચયપટિસંયુત્તવારકથા

૨૨૦. પચ્ચયપટિસંયુત્તવારેપિ – સબ્બં વારપેય્યાલભેદં પુબ્બે આગતપદાનઞ્ચ અત્થં વુત્તનયેનેવ ઞત્વા પાળિક્કમો તાવ એવં જાનિતબ્બો. એત્થ હિ ''યો તે વિહારે વસિ, યો તે ચીવરં પરિભુઞ્જિ, યો તે પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિ, યો તે સેનાસનં પરિભુઞ્જિ, યો તે ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં પરિભુઞ્જી''તિ ઇમે પઞ્ચ પચ્ચત્તવચનવારા, ''યેન તે વિહારો પરિભુત્તો''તિઆદયો પઞ્ચ કરણવચનવારા, ''યં ત્વં આગમ્મ વિહારં અદાસી''તિઆદયો પઞ્ચ ઉપયોગવચનવારા વુત્તા , તેસં વસેન ઇધ વુત્તેન સુઞ્ઞાગારપદેન સદ્ધિં પુબ્બે વુત્તેસુ પઠમજ્ઝાનાદીસુ સબ્બપદેસુ વારપેય્યાલભેદો વેદિતબ્બો. ''યો તે વિહારે, યેન તે વિહારો, યં ત્વં આગમ્મ વિહાર''ન્તિ એવં પરિયાયેન વુત્તત્તા પન ''અહ''ન્તિ ચ અવુત્તત્તા પટિવિજાનન્તસ્સ વુત્તેપિ ઇધ થુલ્લચ્ચયં, અપટિવિજાનન્તસ્સ દુક્કટન્તિ અયમેત્થ વિનિચ્છયો.

અનાપત્તિભેદકથા

એવં વિત્થારવસેન આપત્તિભેદં દસ્સેત્વા ઇદાનિ અનાપત્તિં દસ્સેન્તો ''**અનાપત્તિ અધિમાનેના**''તિઆદિમાહ. તત્થ **અધિમાનેના**તિ અધિગતમાનેન સમુદાચરન્તસ્સ અનાપત્તિ. **અનુલ્લપનાધિપ્પાયસ્સા**તિ કોહઞ્ઞે ઇચ્છાચારે અઠત્વા અનુલ્લપનાધિપ્પાયસ્સ સબ્રહ્મચારીનં સન્તિકે અઞ્ઞં બ્યાકરોન્તસ્સ અનાપત્તિ. ઉમ્મત્તકાદયો પુબ્બે વુત્તનયાએવ. ઇધ પન આદિકમ્મિકા વગ્ગુમુદાતીરિયા ભિક્ખૂ. તેસં અનાપત્તીતિ.

પદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમુટ્ઠાનાદીસુ ઇદં સિક્ખાપદં તિસમુટ્ઠાનં – હત્થમુદ્દાય આરોચેન્તસ્સ કાયચિત્તતો, વચીભેદેન આરોચેન્તસ્સ વાચાચિત્તતો, ઉભયં કરોન્તસ્સ કાયવાચાચિત્તતો સમુટ્ઠાતિ. કિરિયં, સઞ્ઞાવિમોક્ખં, સચિત્તકં, લોકવજ્જં, કાયકમ્મં, વચીકમ્મં, અકુસલચિત્તં, તિવેદનં હસન્તોપિ હિ સોમનસ્સિકો ઉલ્લપતિ ભાયન્તોપિ મજ્ઝત્તોપીતિ.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

૨૨૩. વિનીતવત્થૂસુ – અધિમાનવત્થુ અનુપઞ્ઞત્તિયં વુત્તનયમેવ.

દુતિયવત્થુસ્મિં – **પણિધાયા**તિ પત્થનં કત્વા. **એવં મં જનો સમ્ભાવેસ્સતી**તિ એવં અરઞ્ઞે વસન્તં મં જનો અરહત્તે વા સેક્ખભૂમિયં વા સમ્ભાવેસ્સતિ, તતો લોકસ્સ સક્કતો ભવિસ્સામિ ગરુકતો માનિતો પૂજિતોતિ. **આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ એવં પણિધાય ''અરઞ્ઞે વસિસ્સામી''તિ ગચ્છન્તસ્સ પદવારે પદવારે દુક્કટં. તથા અરઞ્ઞે કુટિકરણચઙ્કમનનિસીદનનિવાસનપાવુરણાદીસુ સબ્બકિચ્ચેસુ પયોગે પયોગે દુક્કટં. તસ્મા એવં અરઞ્ઞે ન વસિતબ્બં. એવં વસન્તો હિ સમ્ભાવનં લભતુ વા મા વા દુક્કટં આપજ્જતિ. યો પન સમાદિન્નધુતઙ્ગો ''ધુતઙ્ગં રક્ખિસ્સામી''તિ વા ''ગામન્તે મે વસતો ચિત્તં વિક્ખિપતિ, અરઞ્ઞં સપ્પાય''ન્તિ ચિન્તેત્વા વા ''અદ્ધા અરઞ્ઞે તિણ્ણં વિવેકાનં અઞ્ઞતરં પાપુણિસ્સામી''તિ વા ''અરઞ્ઞં પવિસિત્વા અરહત્તં અપાપુણિત્વા ન નિક્ખમિસ્સામી''તિ વા ''અરઞ્ઞવાસો નામ ભગવતા પસત્થો, મયિ ચ અરઞ્ઞે વસન્તે બહૂ સબ્રહ્મચારિનો ગામન્તં હિત્વા આરઞ્ઞકા ભવિસ્સન્તી''તિ વા એવં અનવજ્જવાસં વસિતુકામો હોતિ, તેન વસિતબ્બં.

તતિયવત્થુસ્મિમ્પિ – ‘‘અભિક્કન્તાદીનિ સણ્ઠપેત્વા પિણ્ડાય ચરિસ્સામી’’તિ નિવાસનપારુપનકિચ્ચતો પભુતિ યાવ ભોજનપરિયોસાનં તાવ પયોગે પયોગે દુક્કટં. સમ્ભાવનં લભતુ વા મા વા દુક્કટમેવ. ખન્ધકવત્તસેખિયવત્તપરિપૂરણત્થં પન સબ્રહ્મચારીનં દિટ્ઠાનુગતિઆપજ્જનત્થં વા પાસાદિકેહિ અભિક્કમપટિક્કમાદીહિ પિણ્ડાય પવિસન્તો અનુપવજ્જો વિઞ્ઞૂનન્તિ.

ચતુત્થપઞ્ચમવત્થૂસુ – ‘‘યો તે વિહારે વસી’’તિ એત્થ વુત્તનયેનેવ ‘‘અહ’’ન્તિ અવુત્તત્તા પારાજિકં નત્થિ. અત્તુપનાયિકમેવ હિ સમુદાચરન્તસ્સ પારાજિકં વુત્તં.

પણિધાય ચઙ્કમીતિઆદીનિ હેટ્ઠા વુત્તનયાનેવ.

સંયોજનવત્થુસ્મિં – **સંયોજના પહીના**તિપિ ‘‘દસ સંયોજના પહીના’’તિપિ ‘‘એકં સંયોજનં પહીન’’ન્તિપિ વદતો કિલેસપ્પહાનમેવ આરોચિતં હોતિ, તસ્મા પારાજિકં.

૨૨૪. રહોવત્થૂસુ – **રહો ઉલ્લપતી**તિ ‘‘રહોગતો અરહા અહ’’ન્તિ વદતિ, ન મનસા ચિન્તિતમેવ કરોતિ. તેનેત્થ દુક્કટં વુત્તં.

વિહારવત્થુ ઉપટ્ઠાનવત્થુ ચ વુત્તનયમેવ.

૨૨૫. ન દુક્કરવત્થુસ્મિં – તસ્સ ભિક્ખુનો અયં લદ્ધિ – ‘‘અરિયપુગ્ગલાવ ભગવતો સાવકા’’તિ. તેનાહ – ‘‘યે ખો તે ભગવતો સાવકા તે એવં વદેય્યુ’’ન્તિ. યસ્મા ચસ્સ અયમધિપ્પાયો – ‘‘સીલવતા આરદ્ધવિપસ્સકેન ન દુક્કરં અઞ્ઞં બ્યાકાતું, પટિબલો સો અરહત્તં પાપુણિતુ’’ન્તિ. તસ્મા ‘‘અનુલ્લપનાધિપ્પાયો અહ’’ન્તિ આહ.

વીરિયવત્થુસ્મિં **આરાધનીયો**તિ સક્કા આરાધેતું સમ્પાદેતું નિબ્બત્તેતુન્તિ અત્થો. સેસં વુત્તનયમેવ.

મચ્ચુવત્થુસ્મિં સો ભિક્ખુ ‘‘યસ્સ વિપ્પટિસારો ઉપ્પજ્જતિ, સો ભાયેય્ય. મય્હં પન અવિપ્પટિસારવત્થુકાનિ પરિસુદ્ધાનિ સીલાનિ, સ્વાહં કિં મરણસ્સ ભાયિસ્સામી’’તિ એતમત્થવસં પટિચ્ચ ‘‘નાહં આવુસો મચ્ચુનો ભાયામી’’તિ આહ. તેનસ્સ અનાપત્તિ.

વિપ્પટિસારવત્થુસ્મિમ્પિ એસેવ નયો. તતો પરાનિ તીણિ વત્થૂનિ વીરિયવત્થુસદિસાનેવ.

વેદનાવત્થૂસુપઠમસ્મિં તાવ સો ભિક્ખુ પટિસઙ્ખાનબલેન અધિવાસનખન્તિયં ઠત્વા ‘‘નાવુસો સક્કા યેન વા તેન વા અધિવાસેતુ’’ન્તિ આહ. તેનસ્સ અનાપત્તિ.

દુતિયે પન અત્તુપનાયિકં અકત્વા ‘‘નાવુસો સક્કા પુથુજ્જનેના’’તિ પરિયાયેન વુત્તત્તા થુલ્લચ્ચયં.

૨૨૬. **બ્રાહ્મણવત્થૂસુ**સો કિર બ્રાહ્મણો ન કેવલં ‘‘આયન્તુ ભોન્તો અરહન્તો’’તિ આહ. યં યં પનસ્સ વચનં મુખતો નિગ્ગચ્છતિ, સબ્બં ‘‘અરહન્તાનં આસનાનિ પઞ્ઞપેથ, પાદોદકં દેથ, અરહન્તો પાદે ધોવન્તૂ’’તિ અરહન્તવાદપટિસંયુત્તંયેવ. તં પનસ્સ પસાદભઞ્ઞં સદ્ધાચરિતત્તા અત્તનો સદ્ધાબલેન સમુસ્સાહિતસ્સ વચનં. તસ્મા ભગવા ‘‘**અનાપત્તિ, ભિક્ખવે, પસાદભઞ્ઞે**’’તિ આહ. એવં વુચ્ચમાનેન પન ભિક્ખુના ન હટ્ઠતુટ્ઠેનેવ પચ્ચયા પરિભુઞ્જિતબ્બા, ‘‘અરહત્તસમ્પાપિકં પટિપદં પરિપૂરેસ્સામી’’તિ એવં યોગો કરણીયોતિ.

અઞ્ઞબ્યાકરણવત્થૂનિસંયોજનવત્થુસદિસાનેવ. **અગારવત્થુસ્મિં** સો ભિક્ખુ ગિહિભાવે અનત્થિકતાય અનપેક્ખતાય ''અભબ્બો ખો આવુસો માદિસો''તિ આહ, ન ઉલ્લપનાધિપ્પાયેન. તેનસ્સ અનાપત્તિ.

૨૨૭. આવટકામવત્થુસ્મિં સો ભિક્ખુ વત્થુકામેસુ ચ કિલેસકામેસુ ચ લોકિયેનેવ આદીનવદસ્સનેન નિરપેક્ખો. તસ્મા ''**આવટા મે આવુસો કામા**''તિ આહ. તેનસ્સ અનાપત્તિ. એત્થ ચ **આવટા**તિ આવારિતા નિવારિતા, પટિક્ખિત્તાતિ અત્થો.

અભિરતિવત્થુસ્મિં સો ભિક્ખુ સાસને અનુક્કણ્ઠિતભાવેન ઉદ્દેસપરિપુચ્છાદીસુ ચ અભિરતભાવેન ''અભિરતો અહં આવુસો પરમાય અભિરતિયા''તિ આહ, ન ઉલ્લપનાધિપ્પાયેન. તેનસ્સ અનાપત્તિ.

પક્કમનવત્થુસ્મિં **યો ઇમમ્હા આવાસા પઠમં પક્કમિસ્સતી**તિ એવં આવાસં વા મણ્ડપં વા સીમં વા યંકિઞ્ચિ ઠાનં પરિચ્છિન્દિત્વા કતાય કતિકાય યો ''મં અરહાતિ જાનન્તૂ''તિ તમ્હા ઠાના પઠમં પક્કમતિ, પારાજિકો હોતિ. યો પન આચરિયુપજ્ઝાયાનં વા કિચ્ચેન માતાપિતૂનં વા કેનચિદેવ કરણીયેન ભિક્ખાચારત્થં વા ઉદ્દેસપરિપુચ્છાનં વા અત્થાય અઞ્ઞેન વા તાદિસેન કરણીયેન તં ઠાનં અતિક્કમિત્વા ગચ્છતિ, અનાપત્તિ. સચેપિસ્સ એવં ગતસ્સ પચ્છા ઇચ્છાચારો ઉપ્પજ્જતિ ''ન દાનાહં તત્થ ગમિસ્સામિ એવં મં અરહાતિ સમ્ભાવેસ્સન્તી''તિ અનાપત્તિયેવ.

યોપિ કેનચિદેવ કરણીયેન તં ઠાનં પત્વા સજ્ઝાયમનસિકારાદિવસેન અઞ્ઞવિહિતો વા હુત્વા ચોરાદીહિ વા અનુબદ્ધો મેઘં વા ઉટ્ઠિતં દિસ્વા અનોવસ્સકં પવિસિતુકામો તં ઠાનં અતિક્કમતિ, અનાપત્તિ. યાનેન વા ઇદ્ધિયા વા ગચ્છન્તોપિ પારાજિકં નાપજ્જતિ, પદગમનેનેવ આપજ્જતિ. તમ્પિ યેહિ સહ કતિકા કતા, તેહિ સદ્ધિં અપુબ્બંઅચરિમં ગચ્છન્તો નાપજ્જતિ. એવં ગચ્છન્તા હિ સબ્બેપિ અઞ્ઞમઞ્ઞં રક્ખન્તિ. સચેપિ મણ્ડપરુક્ખમૂલાદીસુ કિઞ્ચિ ઠાનં પરિચ્છિન્દિત્વા ''યો એત્થ નિસીદતિ વા ચઙ્કમતિ વા, તં અરહાતિ જાનિસ્સામ'' પુપ્ફાનિ વા ઠપેત્વા ''યો ઇમાનિ ગહેત્વા પૂજં કરિસ્સતિ, તં અરહાતિ જાનિસ્સામા''તિઆદિના નયેન કતિકા કતા હોતિ, તત્રાપિ ઇચ્છાચારવસેન તથા કરોન્તસ્સ પારાજિકમેવ. સચેપિ ઉપાસકેન અન્તરામગ્ગે વિહારો વા કતો હોતિ, ચીવરાદીનિ વા ઠપિતાનિ હોન્તિ, ''યે અરહન્તો તે ઇમસ્મિં વિહારે વસન્તુ, ચીવરાદીનિ ચ ગણ્હન્તૂ''તિ. તત્રાપિ ઇચ્છાચારવસેન વસન્તસ્સ વા ચીવરાદીનિ વા ગણ્હન્તસ્સ પારાજિકમેવ . એતં પન અધમ્મિકકતિકવત્તં , તસ્મા ન કાતબ્બં, અઞ્ઞં વા એવરૂપં ''ઇમસ્મિં તેમાસબ્ભન્તરે સબ્બેવ આરઞ્ઞકા હોન્તુ, પિણ્ડપાતિકઙ્ગાદિઅવસેસધુતઙ્ગધરા વા અથ વા સબ્બેવ ખીણાસવા હોન્તૂ''તિ એવમાદિ. નાનાવેરજ્જકા હિ ભિક્ખૂ સન્નિપતન્તિ. તત્થ કેચિ દુબ્બલા અપ્પથામા એવરૂપં વત્તં અનુપાલેતું ન સક્કોન્તિ. તસ્મા એવરૂપમ્પિ વત્તં ન કાતબ્બં. ''ઇમં તેમાસં સબ્બેહેવ ન ઉદ્દિસિતબ્બં, ન પરિપુચ્છિતબ્બં, ન પબ્બાજેતબ્બં, મૂગબ્બતં ગણ્હિતબ્બં, બહિ સીમટ્ઠસ્સાપિ સઙ્ઘલાભો દાતબ્બો''તિ એવમાદિકં પન ન કાતબ્બમેવ.

૨૨૮. લક્ખણસંયુત્તે વ્વાયં **આયસ્મા ચ લક્ખણો**તિ લક્ખણત્થેરો વુત્તો, એસ જટિલસહસ્સસ્સ અબ્ભન્તરે એહિભિક્ખૂપસમ્પદાય ઉપસમ્પન્નો આદિત્તપરિયાયાવસાને અરહત્તપ્પત્તો એકો મહાસાવકોતિ વેદિતબ્બો. યસ્મા પનેસ લક્ખણસમ્પન્નેન સબ્બાકારપરિપૂરેન બ્રહ્મસમેન અત્તભાવેન સમન્નાગતો, તસ્મા લક્ખણોતિ સઙ્ખં ગતો. મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો પન પબ્બજિતદિવસતો સત્તમે દિવસે અરહત્તપ્પત્તો દુતિયો અગ્ગસાવકો.

સિતં પાત્વાકાસીતિ મન્દહસિતં પાતુઅકાસિ, પકાસયિ દસ્સેસીતિ વુત્તં હોતિ. કિં પન દિસ્વા થેરો સિતં પાત્વાકાસીતિ? ઉપરિ પાળિયં આગતં અટ્ઠિકસઙ્ખલિકં એકં પેતલોકે નિબ્બત્તં સત્તં દિસ્વા, તઞ્ચ ખો દિબ્બેન ચક્ખુના, ન પસાદચક્ખુના. પસાદચક્ખુસ્સ હિ એતે અત્તભાવા ન આપાથં આગચ્છન્તિ. એવરૂપં પન અત્તભાવં દિસ્વા કારુઞ્ઞે કાતબ્બે કસ્મા સિતં પાત્વાકાસીતિ? અત્તનો ચ બુદ્ધઞાણસ્સ ચ સમ્પત્તિસમનુસ્સરણતો. તઞ્હિ દિસ્વા થેરો ''અદિટ્ઠસચ્ચેન નામ પુગ્ગલેન પટિલભિતબ્બા એવરૂપા અત્તભાવા મુત્તો અહં, લાભા વત મે, સુલદ્ધં વત મે''તિ અત્તનો ચ સમ્પત્તિં અનુસ્સરિત્વા ''અહો બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણસમ્પત્તિ, યો 'કમ્મવિપાકો, ભિક્ખવે, અચિન્તેય્યો; ન ચિન્તેતબ્બો'તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૭૭) દેસેસિ, પચ્ચક્ખં વત કત્વા બુદ્ધા દેસેન્તિ, સુપ્પટિવિદ્ધા બુદ્ધાનં ધમ્મધાતૂ''તિ એવં બુદ્ધઞાણસમ્પત્તિઞ્ચ સરિત્વા સિતં પાત્વાકાસીતિ. યસ્મા પન ખીણાસવા નામ ન અકારણા સિતં પાતુકરોન્તિ, તસ્મા તં લક્ખણત્થેરો પુચ્છિ – ''**કો નુ ખો આવુસો મોગ્ગલ્લાન હેતુ, કો પચ્ચયો સિતસ્સ પાતુકમ્માયા**''તિ. થેરો પન યસ્મા યેહિ અયં ઉપપત્તિ સામં અદિટ્ઠા, તે દુસ્સદ્ધાપયા હોન્તિ, તસ્મા ભગવન્તં સક્ખિં કત્વા બ્યાકાતુકામતાય ''**અકાલો ખો, આવુસો**''તિઆદિમાહ . તતો ભગવતો સન્તિકે પુટ્ઠો ''**ઇધાહં આવુસો**''તિઆદિના નયેન બ્યાકાસિ.

તત્થ **અટ્ઠિકસઙ્ખલિક**ન્તિ સેતં નિમ્મંસલોહિતં અટ્ઠિસઙ્ઘાતં. **ગિજ્ઝાપિ કાકાપિ કુલલાપી**તિ એતેપિ યક્ખગિજ્ઝા ચેવ યક્ખકાકા ચ યક્ખકુલલા ચ પચ્ચેતબ્બા. પાકતિકાનં પન ગિજ્ઝાદીનં આપાથમ્પિ એતં રૂપં નાગચ્છતિ. **અનુપતિત્વા અનુપતિત્વા**તિ અનુબન્ધિત્વા અનુબન્ધિત્વા. **વિતુડેન્તી**તિ વિનિવિજ્ઝિત્વા ગચ્છન્તિ. વિતુદેન્તીતિ વા પાઠો, અસિધારૂપમેહિ તિખિણેહિ લોહતુણ્ડેહિ વિજ્ઝન્તીતિ અત્થો. **સા સુદં અટ્ટસ્સરં કરોતી**તિ એત્થ **સુદ**ન્તિ નિપાતો, સા અટ્ઠિકસઙ્ખલિકા અટ્ટસ્સરં આતુરસ્સરં કરોતીતિ અત્થો. અકુસલવિપાકાનુભવનત્થં કિર યોજનપ્પમાણાપિ તાદિસા અત્તભાવા નિબ્બત્તન્તિ, પસાદુસ્સદા ચ હોન્તિ પક્કગણ્ડસદિસા; તસ્મા સા અટ્ઠિકસઙ્ખલિકા બલવવેદનાતુરા તાદિસં સરમકાસીતિ. એવઞ્ચ પન વત્વા પુન આયસ્મા મહામોગ્ગલ્લાનો ''વટ્ટગામિકસત્તા નામ એવરૂપા અત્તભાવા ન મુચ્ચન્તી''તિ સત્તેસુ કારુઞ્ઞં પટિચ્ચ ઉપ્પન્નં ધમ્મસંવેગં દસ્સેન્તો ''**તસ્સ મય્હં આવુસો એતદહોસિ; અચ્છરિયં વત ભો**''તિઆદિમાહ.

ભિક્ખૂ ઉજ્ઝાયન્તીતિ યેસં સા પેતૂપપત્તિ અપ્પચ્ચક્ખા, તે ઉજ્ઝાયન્તિ . ભગવા પન થેરસ્સાનુભાવં પકાસેન્તો ''**ચક્ખુભૂતા વત ભિક્ખવે સાવકા વિહરન્તી**''તિઆદિમાહ. તત્થ ચક્ખુ ભૂતં જાતં ઉપ્પન્નં તેસન્તિ **ચક્ખુભૂતા**; ભૂતચક્ખુકા ઉપ્પન્નચક્ખુકા, ચક્ખું ઉપ્પાદેત્વા, વિહરન્તીતિ અત્થો. દુતિયપદેપિ એસેવ નયો. **યત્ર હિ નામા**તિ એત્થ **યત્રા**તિ કારણવચનં. તત્રાયમત્થયોજના; યસ્મા નામ સાવકોપિ એવરૂપં ઞસ્સતિ વા દક્ખતિ વા સક્ખિં વા કરિસ્સતિ, તસ્મા અવોચુમ્હ – ''ચક્ખુભૂતા વત ભિક્ખવે સાવકા વિહરન્તિ, ઞાણભૂતા વત ભિક્ખવે સાવકા વિહરન્તી''તિ.

પુબ્બેવ મે સો ભિક્ખવે સત્તો દિટ્ઠોતિ બોધિમણ્ડે સબ્બઞ્ઞુતઞાણપ્પટિવેધેન અપ્પમાણેસુ ચક્કવાળેસુ અપ્પમાણે સત્તનિકાયે ભવગતિયોનિઠિતિનિવાસે ચ પચ્ચક્ખં કરોન્તેન મયા પુબ્બેવ સો સત્તો દિટ્ઠોતિ વદતિ.

ગોઘાતકોતિ ગાવો વધિત્વા વધિત્વા અટ્ઠિતો મંસં મોચેત્વા વિક્કિણિત્વા જીવિકકપ્પનકસત્તો. **તસ્સેવ કમ્મસ્સ વિપાકાવસેસેના**તિ તસ્સ નાનાચેતનાહિ આયૂહિતસ્સ અપરાપરિયકમ્મસ્સ. તત્ર હિ યાય ચેતનાય નરકે પટિસન્ધિ જનિતા, તસ્સા વિપાકે પરિક્ખીણે અવસેસકમ્મં વા કમ્મનિમિત્તં વા આરમ્મણં કત્વા પુન પેતાદીસુ પટિસન્ધિ નિબ્બત્તતિ, તસ્મા સા પટિસન્ધિ કમ્મસભાગતાય વા આરમ્મણસભાગતાય વા ''તસ્સેવ કમ્મસ્સ

વિપાકાવસેસો''તિ વુચ્ચતિ. અયઞ્ચ સત્તો એવં ઉપપન્નો. તેનાહ – ''તસ્સેવ કમ્મસ્સ વિપાકાવસેસેના''તિ. તસ્સ કિર નરકા ચવનકાલે નિમ્મંસકતાનં ગુન્નં અટ્ઠિરાસિ એવ નિમિત્તં અહોસિ. સો પટિચ્છન્નમ્પિ તં કમ્મં વિઞ્ઞૂનં પાકટં વિય કરોન્તો અટ્ઠિસઙ્ખલિકપેતો જાતો.

૨૨૯. મંસપેસિવત્થુસ્મિં **ગોઘાતકો**તિ ગોમંસપેસિયો કત્વા સુક્ખાપેત્વા વલ્લૂરવિક્કયેન અનેકાનિ વસ્સાનિ જીવિકં કપ્પેસિ. તેનસ્સ નરકા ચવનકાલે મંસપેસિયેવ નિમિત્તં અહોસિ. સો મંસપેસિપેતો જાતો.

મંસપિણ્ડવત્થુસ્મિં સો સાકુણિકો સકુણે ગહેત્વા વિક્કિણનકાલે નિપ્પક્ખચમ્મે મંસપિણ્ડમત્તે કત્વા વિક્કિણન્તો જીવિકં કપ્પેસિ. તેનસ્સ નરકા ચવનકાલે મંસપિણ્ડોવ નિમિત્તં અહોસિ. સો મંસપિણ્ડપેતો જાતો.

નિચ્છવિવત્થુસ્મિં તસ્સ ઓરબ્ભિકસ્સ એળકે વધિત્વા નિચ્ચમ્મે કત્વા કપ્પિતજીવિકસ્સ પુરિમનયેનેવ નિચ્ચમ્મં એળકસરીરં નિમિત્તમહોસિ. સો નિચ્છવિપેતો જાતો.

અસિલોમવત્થુસ્મિં સો સૂકરિકો દીઘરત્તં નિવાપપુટ્ઠે સૂકરે અસિના વધિત્વા વધિત્વા દીઘરત્તં જીવિકં કપ્પેસિ. તેનસ્સ ઉક્ખિત્તાસિકભાવોવ નિમિત્તં અહોસિ. તસ્મા અસિલોમપેતો જાતો.

સત્તિલોમવત્થુસ્મિં સો માગવિકો એકં મિગઞ્ચ સત્તિઞ્ચ ગહેત્વા વનં ગન્ત્વા તસ્સ મિગસ્સ સમીપં આગતાગતે મિગે સત્તિયા વિજ્ઝિત્વા મારેસિ, તસ્સ સત્તિયા વિજ્ઝનકભાવોયેવ નિમિત્તં અહોસિ. તસ્મા સત્તિલોમપેતો જાતો.

ઉસુલોમવત્થુસ્મિં **કારણિકો**તિ રાજાપરાધિકે અનેકાહિ કારણાહિ પીળેત્વા અવસાને કણ્ડેન વિજ્ઝિત્વા મારણકપુરિસો. સો કિર અસુકસ્મિં પદેસે વિદ્ધો મરતીતિ ઞત્વાવ વિજ્ઝતિ. તસ્સેવં જીવિકં કપ્પેત્વા નરકે ઉપ્પન્નસ્સ તતો પક્કાવસેસેન ઇધૂપપત્તિકાલે ઉસુના વિજ્ઝનભાવોયેવ નિમિત્તં અહોસિ. તસ્મા ઉસુલોમપેતો જાતો.

સૂચિલોમવત્થુસ્મિં **સારથી**તિ અસ્સદમકો. ગોદમકોતિપિ **કુરુન્દટ્ઠકથાયં**વુત્તં. તસ્સ પતોદસૂચિયા વિજ્ઝનભાવોયેવ નિમિત્તં અહોસિ. તસ્મા સૂચિલોમપેતો જાતો.

દુતિયસૂચિલોમવત્થુસ્મિં **સૂચકો**તિ પેસુઞ્ઞકારકો . સો કિર મનુસ્સે અઞ્ઞમઞ્ઞઞ્ચ ભિન્દિ. રાજકુલે ચ ''ઇમસ્સ ઇમં નામ અત્થિ, ઇમિના ઇદં નામ કત''ન્તિ સૂચેત્વા સૂચેત્વા અનયબ્યસનં પાપેસિ. તસ્મા યથાનેન સૂચેત્વા મનુસ્સા ભિન્ના, તથા સૂચીહિ ભેદનદુક્ખં પચ્ચનુભોતું કમ્મમેવ નિમિત્તં કત્વા સૂચિલોમપેતો જાતો.

અણ્ડભારિતવત્થુસ્મિં **ગામકૂટો**તિ વિનિચ્છયામચ્ચો. તસ્સ કમ્મસભાગતાય કુમ્ભમત્તા મહાઘટપ્પમાણા અણ્ડા અહેસું. સો હિ યસ્મા રહો પટિચ્છન્ને ઠાને લઞ્જં ગહેત્વા કૂટવિનિચ્છયેન પાકટં દોસં કરોન્તો સામિકે અસ્સામિકે અકાસિ. તસ્માસ્સ રહસ્સં અઙ્ગં પાકટં નિબ્બત્તં. યસ્મા દણ્ડં પટ્ઠપેન્તો પરેસં અસય્હં ભારં આરોપેસિ, તસ્માસ્સ રહસ્સઙ્ગં અસય્હભારો હુત્વા નિબ્બત્તં. યસ્મા યસ્મિં ઠાને ઠિતેન સમેન ભવિતબ્બં, તસ્મિં ઠત્વા વિસમો અહોસિ, તસ્માસ્સ રહસ્સઙ્ગે વિસમા નિસજ્જા અહોસીતિ.

પારદારિકવત્થુસ્મિં સો સત્તો પરસ્સ રક્ખિતં ગોપિતં સસ્સામિકં ફસ્સં ફુસન્તો મીળ્હસુખેન કામસુખેન ચિત્તં રમયિત્વા કમ્મસભાગતાય ગૂથફસ્સં ફુસન્તો દુક્ખમનુભવિતું તત્થ નિબ્બત્તો. **દુટ્ઠબ્રાહ્મણવત્થુ** પાકટમેવ.

૨૩૦. નિચ્છવિત્થિવત્થુસ્મિં યસ્મા માતુગામો નામ અત્તનો ફસ્સે અનિસ્સરો, સા ચ તં સામિકસ્સ સન્તકં ફસ્સં થેનેત્વા પરેસં અભિરતિં ઉપ્પાદેસિ, તસ્મા કમ્મસભાગતાય સુખસમ્ફસ્સા ધંસિત્વા દુક્ખસમ્ફસ્સં અનુભવિતું નિચ્છવિત્થી હુત્વા ઉપપન્ના.

મઙ્ગુલિત્થિવત્થુસ્મિં **મઙ્ગુલિન્તિ** વિરૂપં દુદ્દસિકં બીભચ્છં, સા કિર ઇક્ખણિકાકમ્મં યક્ખદાસિકમ્મં કરોન્તી ''ઇમિના ચ ઇમિના ચ એવં બલિકમ્મે કતે અયં નામ તુમ્હાકં વડ્ઢિ ભવિસ્સતી''તિ મહાજનસ્સ ગન્ધપુપ્ફાદીનિ વઞ્ચનાય ગહેત્વા મહાજનં દુદ્દિટ્ઠિં મિચ્છાદિટ્ઠિં ગણ્હાપેસિ, તસ્મા તાય કમ્મસભાગતાય ગન્ધપુપ્ફાદીનં થેનિતત્તા દુગ્ગન્ધા દુદ્દસ્સનસ્સ ગાહિતત્તા દુદ્દસિકા વિરૂપા બીભચ્છા હુત્વા નિબ્બત્તા.

ઓકિલિનિવત્થુસ્મિં **ઉપ્પક્કં ઓકિલિનિં ઓકિરિનિ**ન્તિ સા કિર અઙ્ગારચિતકે નિપન્ના વિપ્ફન્દમાના વિપરિવત્તમાના પચ્ચતિ, તસ્મા ઉપ્પક્કા ચેવ હોતિ ખરેન અગ્ગિના પક્કસરીરા; ઓકિલિની ચ કિલિન્નસરીરા બિન્દુબિન્દૂનિ હિસ્સા સરીરતો પગ્ઘરન્તિ. ઓકિરિની ચ અઙ્ગારસમ્પરિકિણ્ણા, તસ્સા હિ હેટ્ઠતોપિ કિંસુકપુપ્ફવણ્ણા અઙ્ગારા, ઉભયપસ્સેસુપિ , આકાસતોપિસ્સા ઉપરિ અઙ્ગારા પતન્તિ, તેન વુત્તં – ''ઉપ્પક્કં ઓકિલિનિં ઓકિરિનિ''ન્તિ. **સા ઇસ્સાપકતા સપત્તિં અઙ્ગારકટાહેન ઓકિરી**તિ તસ્સા કિર કલિઙ્ગરઞ્ઞો એકા નાટકિની અઙ્ગારકટાહં સમીપે ઠપેત્વા ગત્તતો ઉદકઞ્ચ પુઞ્છતિ, પાણિના ચ સેદં કરોતિ. રાજાપિ તાય સદ્ધિં કથઞ્ચ કરોતિ, પરિતુટ્ઠાકારઞ્ચ દસ્સેતિ. અગ્ગમહેસી તં અસહમાના ઇસ્સાપકતા હુત્વા અચિરપક્કન્તસ્સ રઞ્ઞો તં અઙ્ગારકટાહં ગહેત્વા તસ્સા ઉપરિ અઙ્ગારે ઓકિરિ. સા તં કમ્મં કત્વા તાદિસંયેવ વિપાકં પચ્ચનુભવિતું પેતલોકે નિબ્બત્તા.

ચોરઘાતકવત્થુસ્મિં સો રઞ્ઞો આણાય દીઘરત્તં ચોરાનં સીસાનિ છિન્દિત્વા પેતલોકે નિબ્બત્તન્તો અસીસકં કબન્ધં હુત્વા નિબ્બત્તિ.

ભિક્ખુવત્થુસ્મિં **પાપભિક્ખૂ**તિ લામકભિક્ખુ. સો કિર લોકસ્સ સદ્ધાદેય્યે ચત્તારો પચ્ચયે પરિભુઞ્જિત્વા કાયવચીદ્વારેહિ અસં યતો ભિન્નાજીવો ચિત્તકેળિં કીળન્તો વિચરિ. તતો એકં બુદ્ધન્તરં નિરયે પચ્ચિત્વા પેતલોકે નિબ્બત્તન્તો ભિક્ખુસદિસેનેવ અત્તભાવેન નિબ્બત્તિ. **ભિક્ખુની-સિક્ખમાના-સામણેર-સામણેરીવત્થૂસુપિ** અયમેવ વિનિચ્છયો.

૨૩૧. તપોદાવત્થુસ્મિં **અચ્છોદકો**તિ પસન્નોદકો. **સીતોદકો**તિ સીતલઉદકો. **સાતોદકો**તિ મધુરોદકો. **સેતકો**તિ પરિસુદ્ધો નિસ્સેવાલપણકકદ્દમો. **સુપ્પતિત્થો**તિ સુન્દરેહિ તિત્થેહિ ઉપપન્નો. **રમણીયો**તિ રતિજનકો. **ચક્કમત્તાની**તિ રથચક્કપ્પમાણાનિ. **કુથિતા સન્દતી**તિ તત્રા સન્તત્તા હુત્વા સન્દતિ. **યતાયં ભિક્ખવે**તિ યતો અયં ભિક્ખવે. **સો દહો**તિ સો રહદો. કુતો પનાયં સન્દતીતિ? વેભારપબ્બતસ્સ કિર હેટ્ઠા ભુમ્મટ્ઠકનાગાનં પઞ્ચયોજનસતિકં નાગભવનં દેવલોકસદિસં મણિમયેન તલેન આરામુય્યાનેહિ ચ સમન્નાગતં; તત્થ નાગાનં કીળનટ્ઠાને સો ઉદકદહો, તતો અયં તપોદા સન્દતિ. **દ્વિન્નં મહાનિરયાનં અન્તરિકાય આગચ્છતી**તિ રાજગહનગરં કિર આવિઞ્જેત્વા મહાપેતલોકો, તત્થ દ્વિન્નં મહાલોહકુમ્ભિનિરયાનં અન્તરેન અયં તપોદા આગચ્છતિ, તસ્મા કુથિતા સન્દતીતિ.

યુદ્ધવત્થુસ્મિં **નન્દી ચરતી**તિ વિજયભેરી આહિણ્ડતિ. **રાજા આવુસો લિચ્છવીહી**તિ થેરો કિર અત્તનો દિવાટ્ઠાને ચ રત્તિટ્ઠાને ચ નિસીદિત્વા ‘‘લિચ્છવયો કતહત્થા કતૂપાસના, રાજા ચ તેહિ સદ્ધિં સમ્પહારં દેતી’’તિ આવજ્જેન્તો દિબ્બેન ચક્ખુના રાજાનં પરાજિતં પલાયમાનં અદ્દસ. તતો ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા ‘‘**રાજા આવુસો તુમ્હાકં ઉપટ્ઠાકો લિચ્છવીહિ પભગ્ગો**’’તિ આહ. **સચ્ચં, ભિક્ખવે, મોગ્ગલ્લાનો આહા**તિ પરાજિકકાલે આવજ્જિત્વા યં દિટ્ઠં તં ભણન્તો સચ્ચં આહ.

૨૩૨. નાગોગાહવત્થુસ્મિં **સપ્પિનિકાયા**તિ એવંનામિકાય. **આનેઞ્જં સમાધિન્તિ** અનેજં અચલં કાયવાચાવિપ્ફન્દવિરહિતં ચતુત્થજ્ઝાનસમાધિં. **નાગાનન્તિ** હત્થીનં. **ઓગય્હ ઉત્તરન્તાનન્તિ** ઓગય્હ ઓગાહેત્વા પુન ઉત્તરન્તાનં. તે કિર ગમ્ભીરં ઉદકં ઓતરિત્વા તત્થ ન્હત્વા ચ પિવિત્વા ચ સોણ્ડાય ઉદકં ગહેત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં આલોલેન્તા ઉત્તરન્તિ, તેસં એવં ઓગય્હ ઉત્તરન્તાનન્તિ વુત્તં હોતિ. **કોઞ્ચં કરોન્તાનન્તિ** નદીતીરે ઠત્વા સોણ્ડં મુખે પક્ખિપિત્વા કોઞ્ચનાદં કરોન્તાનં. **સદ્દં અસ્સોસિન્તિ** તં કોઞ્ચનાદસદ્દં અસ્સોસિં. **અત્થેસો, ભિક્ખવે, સમાધિ સો ચ ખો અપરિસુદ્ધો**તિ અત્થિ એસો સમાધિ મોગ્ગલ્લાનસ્સ, સો ચ ખો પરિસુદ્ધો ન હોતિ. થેરો કિર પબ્બજિતતો સત્તમે દિવસે તદહુઅરહત્તપ્પત્તો અટ્ઠસુ સમાપત્તીસુ પઞ્ચહાકારેહિ અનાચિણ્ણવસીભાવો સમાધિપરિપન્થકે ધમ્મે ન સુટ્ઠુ પરિસોધેત્વા આવજ્જનસમાપજ્જનાધિટ્ઠાનવુટ્ઠાનપચ્ચવેક્ખણાનં સઞ્ઞામત્તકમેવ કત્વા ચતુત્થજ્ઝાનં અપ્પેત્વા નિસિન્નો, ઝાનઙ્ગેહિ વુટ્ઠાય નાગાનં સદ્દં સુત્વા ‘‘અન્તોસમાપત્તિયં અસ્સોસિ’’ન્તિ એવંસઞ્ઞી અહોસિ. તેન વુત્તં – ‘‘અત્થેસો, ભિક્ખવે, સમાધિ; સો ચ ખો અપરિસુદ્ધો’’તિ.

સોભિતવત્થુસ્મિં **અહં, આવુસો, પઞ્ચ કપ્પસતાનિ અનુસ્સરામી**તિ એકાવજ્જનેન અનુસ્સરામીતિ આહ. ઇતરથા હિ અનચ્છરિયં અરિયસાવકાનં પટિપાટિયા નાનાવજ્જનેન તસ્સ તસ્સ અતીતે નિવાસસ્સ અનુસ્સરણન્તિ ન ભિક્ખૂ ઉજ્ઝાયેય્યું. યસ્મા પનેસ ‘‘એકાવજ્જનેન અનુસ્સરામી’’તિ આહ, તસ્મા ભિક્ખૂ ઉજ્ઝાયિંસુ. **અત્થેસા, ભિક્ખવે, સોભિતસ્સ, સા ચ ખો એકાયેવ જાતી**તિ યં સોભિતો જાતિં અનુસ્સરામીતિ આહ, અત્થેસા જાતિ સોભિતસ્સ, સા ચ ખો એકાયેવ અનન્તરા ન ઉપ્પટિપાટિયા અનુસ્સરિતાતિ અધિપ્પાયો.

કથં પનાયં એતં અનુસ્સરીતિ? અયં કિર પઞ્ચન્નં કપ્પસતાનં ઉપરિ તિત્થાયતને

પબ્બજિત્વા અસઞ્ઞસમાપત્તિં નિબ્બત્તેત્વા અપરિહીનજ્ઝાનો કાલં કત્વા અસઞ્ઞભવે નિબ્બત્તિ. તત્થ યાવતાયુકં ઠત્વા અવસાને મનુસ્સલોકે ઉપ્પન્નો સાસને પબ્બજિત્વા તિસ્સો વિજ્જા સચ્છાકાસિ. સો પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરમાનો ઇમસ્મિં અત્તભાવે પટિસન્ધિં દિસ્વા તતો પરં તતિયે અત્તભાવે ચુતિમેવ અદ્દસ. અથ ઉભિન્નમન્તરા અચિત્તકં અત્તભાવં અનુસ્સરિતું અસક્કોન્તો નયતો સલ્લક્ખેસિ – ‘‘અદ્ધાઅહં અસઞ્ઞભવે નિબ્બત્તો’’તિ. એવં સલ્લક્ખેન્તેન પનાનેન દુક્કરં કતં, સતધા ભિન્નસ્સ વાલસ્સ કોટિયા કોટિ પટિવિદ્ધા, આકાસે પદં દસ્સિતં. તસ્મા નં ભગવા ઇમસ્મિંયેવ વત્થુસ્મિં એતદગ્ગે ઠપેસિ – ‘‘એતદગ્ગં ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરન્તાનં યદિદં સોભિતો’’તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૨૧૯, ૨૨૭).

વિનીતવત્થુવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિગમનવણ્ણના

૨૩૩. ઉદ્દિટ્ઠા ખો આયસ્મન્તો ચત્તારો પારાજિકા ધમ્માતિ ઇદં ઇધ ઉદ્દિટ્ઠપારાજિકપરિદીપનમેવ. સમોધાનેત્વા પન સબ્બાનેવ ચતુવીસતિ પારાજિકાનિ વેદિતબ્બાનિ. કતમાનિ ચતુવીસતિ? પાળિયં આગતાનિ તાવ ભિક્ખૂનં ચત્તારિ, ભિક્ખુનીનં અસાધારણાનિ ચત્તારીતિ અટ્ઠ. એકાદસ અભબ્બપુગ્ગલા, તેસુ પણ્ડકતિરચ્છાનગતઉભતોબ્યઞ્જનકા, તયો વત્થુવિપન્ના અહેતુકપટિસન્ધિકા, તેસં સગ્ગો અવારિતો મગ્ગો પન વારિતો, અભબ્બા હિ તે મગ્ગપ્પટિલાભાય વત્થુવિપન્નત્તાતિ. પબ્બજ્જાપિ નેસં પટિક્ખિત્તા, તસ્મા તેપિ પારાજિકા. થેય્યસંવાસકો, તિત્થિયપક્કન્તકો, માતુઘાતકો, પિતુઘાતકો, અરહન્તઘાતકો, ભિક્ખુનીદૂસકો, લોહિતુપ્પાદકો, સઙ્ઘભેદકોતિ ઇમે અટ્ઠ અત્તનો કિરિયાય વિપન્નત્તા અભબ્બટ્ઠાનં પત્તાતિ પારાજિકાવ. તેસુ થેય્યસંવાસકો, તિત્થિયપક્કન્તકો, ભિક્ખુનીદૂસકોતિ ઇમેસં તિણ્ણં સગ્ગો અવારિતો મગ્ગો પન વારિતોવ. ઇતરેસં પઞ્ચન્નં ઉભયમ્પિ વારિતં. તે હિ અનન્તરભવે નરકે નિબ્બત્તનકસત્તા. ઇતિ ઇમે ચ એકાદસ, પુરિમા ચ અટ્ઠાતિ એકૂનવીસતિ. તે ગિહિલિઙ્ગે રુચિં ઉપ્પાદેત્વા ગિહિનિવાસનનિવત્થાય ભિક્ખુનિયા સદ્ધિં વીસતિ. સા હિ અજ્ઝાચારવીતિક્કમં અકત્વાપિ એત્તાવતાવ અસ્સમણીતિ ઇમાનિ તાવ વીસતિ પારાજિકાનિ.

અપરાનિપિ – લમ્બી, મુદુપિટ્ઠિકો, પરસ્સ અઙ્ગજાતં મુખેન ગણ્હાતિ, પરસ્સ અઙ્ગજાતે અભિનિસીદતીતિ ઇમેસં ચતુન્નં વસેન ચત્તારિ અનુલોમપારાજિકાનીતિ વદન્તિ. એતાનિ હિ યસ્મા ઉભિન્નં રાગવસેન સદિસભાવૂપગતાનં ધમ્મો ''મેથુનધમ્મો''તિ વુચ્ચતિ. તસ્મા એતેન પરિયાયેન મેથુનધમ્મં અપ્પટિસેવિત્વાયેવ કેવલં મગ્ગેન મગ્ગપ્પવેસનવસેન આપજ્જિતબ્બત્તા મેથુનધમ્મપારાજિકસ્સ અનુલોમેન્તીતિ અનુલોમપારાજિકાનીતિ વુચ્ચન્તિ. ઇતિ ઇમાનિ ચ ચત્તારિ પુરિમાનિ ચ વીસતીતિ સમોધાનેત્વા સબ્બાનેવ ચતુવીસતિ પારાજિકાનિ વેદિતબ્બાનિ.

ન લભતિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં સંવાસન્તિ ઉપોસથ-પવારણ-પાતિમોક્ખુદ્દેસ-સઙ્ઘકમ્મપ્પભેદં ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં સંવાસં ન લભતિ. **યથા પુરે તથા પચ્છા**તિ યથા પુબ્બે ગિહિકાલે અનુપસમ્પન્નકાલે ચ પચ્છા પારાજિકં આપન્નોપિ તથેવ અસંવાસો હોતિ. નત્થિ તસ્સ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં ઉપોસથપવારણપાતિમોક્ખુદ્દેસસઙ્ઘકમ્મપ્પભેદો સંવાસોતિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં સંવાસં ન લભતિ. **તત્થાયસ્મન્તે પુચ્છામી**તિ તેસુ ચતૂસુ પારાજિકેસુ આયસ્મન્તે ''કચ્ચિત્થ પરિસુદ્ધા''તિ પુચ્છામિ. **કચ્ચિત્થા**તિ કચ્ચિ એત્થ; એતેસુ ચતૂસુ પારાજિકેસુ કચ્ચિ પરિસુદ્ધાતિ અત્થો. અથ વા **કચ્ચિત્થ પરિસુદ્ધા**તિ કચ્ચિ પરિસુદ્ધા અત્થ, ભવથાતિ અત્થો. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

સમન્તપાસાદિકાય વિનયસંવણ્ણનાય

ચતુત્થપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સઙ્ઘાદિસેસકણ્ડં

૧. સુક્કવિસ્સટ્ઠિસિક્ખાપદવણ્ણના

યં પારાજિકકણ્ડસ્સ, સઙ્ગીતં સમનન્તરં;
તસ્સ તેરસકસ્સાયમપુબ્બપદવણ્ણના.

૨૩૪. તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તેન ખો પન સમયેન આયસ્મા સેય્યસકો અનભિરતો બ્રહ્મચરિયં ચરતીતિ એત્થ **આયસ્મા**તિ પિયવચનં. **સેય્યસકો**તિ તસ્સ ભિક્ખુનો નામં. **અનભિરતો**તિ વિક્ખિત્તચિત્તો કામરાગપરિળાહેન પરિડય્હમાનો ન પન ગિહિભાવં પત્થયમાનો. **સો તેન કિસો હોતી**તિ સો સેય્યસકો તેન અનભિરતભાવેન કિસો હોતિ.

અદ્દસા ખો આયસ્મા ઉદાયીતિ એત્થ **ઉદાયી**તિ તસ્સ થેરસ્સ નામં, અયઞ્હિ સેય્યસકસ્સ ઉપજ્ઝાયો લાળુદાયી નામ ભન્તમિગસપ્પટિભાગો નિદ્દારામતાદિમનુયુત્તાનં અઞ્ઞતરો લોલભિક્ખુ. **કચ્ચિ નો ત્વ**ન્તિ કચ્ચિ નુ ત્વં. **યાવદત્થં ભુઞ્જા**તિઆદીસુ યાવતા અત્થોતિ યાવદત્થં. ઇદં વુત્તં હોતિ – યાવતા તે ભોજનેન અત્થો યત્તકં ત્વં ઇચ્છસિ તત્તકં ભુઞ્જ, યત્તકં કાલં રત્તિં વા દિવા વા સુપિતું ઇચ્છસિ તત્તકં સુપ, મત્તિકાદીહિ કાયં ઉબ્બટ્ટેત્વા ચુણ્ણાદીહિ ઘંસિત્વા યત્તકં ન્હાનં ઇચ્છસિ તત્તકં ન્હાય, ઉદ્દેસેન વા પરિપુચ્છાય વા વત્તપટિપત્તિયા વા કમ્મટ્ઠાનેન વા અત્થો નત્થીતિ. **યદા તે અનભિરતિ ઉપ્પજ્જતી**તિ યસ્મિં કાલે તવ કામરાગવસેન ઉક્કણ્ઠિતતા વિક્ખિત્તચિત્તતા ઉપ્પજ્જતિ. **રાગો ચિત્તં અનુદ્ધંસેતી**તિ કામરાગો ચિત્તં ધંસેતિ પધંસેતિ વિક્ખિપતિ ચેવ મિલાપેતિ ચ. **તદા હત્થેન ઉપક્કમિત્વા અસુચિં મોચેહી**તિ તસ્મિં કાલે હત્થેન વાયમિત્વા અસુચિમોચનં કરોહિ, એવઞ્હિ તે ચિત્તેકગ્ગતા ભવિસ્સતિ. ઇતિ તં ઉપજ્ઝાયો અનુસાસિ યથા તં બાલો બાલં મગો મગં.

૨૩૫. તેસં મુટ્ઠસ્સતીનં અસમ્પજાનાનં નિદ્દં ઓક્કમન્તાનન્તિ સતિસમ્પજઞ્ઞં પહાય નિદ્દં ઓતરન્તાનં. તત્થ કિઞ્ચાપિ નિદ્દં ઓક્કમન્તાનં અબ્યાકતો ભવઙ્ગવારો પવત્તતિ, સતિસમ્પજઞ્ઞવારો ગળતિ, તથાપિ સયનકાલે મનસિકારો કાતબ્બો. દિવા સુપન્તેન યાવ ન્હાતસ્સ ભિક્ખુનો કેસા ન સુક્ખન્તિ તાવ સુપિત્વા વુટ્ઠહિસ્સામીતિ સઉસ્સાહેન સુપિતબ્બં. રત્તિં સુપન્તેન એત્તકં નામ રત્તિભાગં સુપિત્વા ચન્દેન વા તારકાય વા ઇદં નામ ઠાનં પત્તકાલે વુટ્ઠહિસ્સામીતિ સઉસ્સાહેન સુપિતબ્બં. બુદ્ધાનુસ્સતિઆદીસુ ચ દસસુ કમ્મટ્ઠાનેસુ એકં અઞ્ઞં વા ચિત્તરુચિયં કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વાવ નિદ્દા ઓક્કમિતબ્બા. એવં કરોન્તો હિ સતો સમ્પજાનો સતિઞ્ચ સમ્પજઞ્ઞઞ્ચ અવિજહિત્વાવ નિદ્દં ઓક્કમતીતિ વુચ્ચતિ. તે પન ભિક્ખૂ બાલા લોલા ભન્તમિગસપ્પટિભાગા ન એવમકંસુ. તેન વુત્તં – ''તેસં મુટ્ઠસ્સતીનં અસમ્પજાનાનં નિદ્દં ઓક્કમન્તાન''ન્તિ.

અત્થિ ચેત્થ ચેતના લબ્ભતીતિ એત્થ ચ સુપિનન્તે અસ્સાદચેતના અત્થિ ઉપલબ્ભતિ. **અત્થેસા, ભિક્ખવે, ચેતના; સા ચ ખો અબ્બોહારિકા**તિ ભિક્ખવે એસા અસ્સાદચેતના અત્થિ, સા ચ ખો અવિસયે ઉપ્પન્નત્તા અબ્બોહારિકા, આપત્તિયા અઙ્ગં ન હોતિ. ઇતિ ભગવા સુપિનન્તે ચેતનાય અબ્બોહારિકભાવં દસ્સેત્વા ''એવઞ્ચ પન ભિક્ખવે ઇમં સિક્ખાપદં ઉદ્દિસેય્યાથ, **સઞ્ચેતનિકા સુક્કવિસ્સટ્ઠિ અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તા સઙ્ઘાદિસેસો**''તિ સાનુપઞ્ઞત્તિકં સિક્ખાપદં પઞ્ઞાપેસિ.

૨૩૬-૨૩૭. તત્થ સંવિજ્જતિ ચેતના અસ્સાતિ સઞ્ચેતના, સઞ્ચેતનાવ **સઞ્ચેતનિકા**, સઞ્ચેતના વા અસ્સા અત્થીતિ સઞ્ચેતનિકા. યસ્મા પન યસ્સ સઞ્ચેતનિકા સુક્કવિસ્સટ્ઠિ હોતિ સો જાનન્તો સઞ્જાનન્તો હોતિ, સા ચસ્સ સુક્કવિસ્સટ્ઠિ ચેચ્ચ અભિવિતરિત્વા વીતિક્કમો હોતિ, તસ્મા બ્યઞ્જને આદરં અકત્વા અત્થમેવ દસ્સેતું "**જાનન્તો સઞ્જાનન્તો ચેચ્ચ અભિવિતરિત્વા વીતિક્કમો**"તિ એવમસ્સ પદભાજનં વુત્તં. તત્થ **જાનન્તો**તિ ઉપક્કમામીતિ જાનન્તો. **સઞ્જાનન્તો**તિ સુક્કં મોચેમીતિ સઞ્જાનન્તો, તેનેવ ઉપક્કમજાનનાકારેન સદ્ધિં જાનન્તોતિ અત્થો. **ચેચ્ચા**તિ મોચનસ્સાદચેતનાવસેન ચેતેત્વા પકપ્પેત્વા. **અભિવિતરિત્વા**તિ ઉપક્કમવસેન મદ્દન્તો નિરાસઙ્કચિત્તં પેસેત્વા. **વીતિક્કમો**તિ એવં પવત્તસ્સ યો વીતિક્કમો અયં સઞ્ચેતનિકાસદ્દસ્સ સિખાપ્પત્તો અત્થોતિ વુત્તં હોતિ.

ઇદાનિ સુક્કવિસ્સટ્ઠીતિ એત્થ યસ્સ સુક્કસ્સ વિસ્સટ્ઠિ તં તાવ સઙ્ખ્યાતો વણ્ણભેદતો ચ દસ્સેતું "**સુક્કન્તિ દસ સુક્કાની**"તિઆદિમાહ. તત્થ સુક્કાનં આસયભેદતો ધાતુનાનત્તતો ચ નીલાદિવણ્ણભેદો વેદિતબ્બો.

વિસ્સટ્ઠીતિ વિસ્સગ્ગો, અત્થતો પનેતં ઠાનાચાવનં હોતિ, તેનાહ – ''વિસ્સટ્ઠીતિ ઠાનતોચાવના વુચ્ચતી''તિ. તત્થ વત્થિસીસં કટિ કાયોતિ તિધા સુક્કસ્સ ઠાનં પકપ્પેન્તિ, એકો કિરાચરિયો ''વત્થિસીસં સુક્કસ્સ ઠાન''ન્તિ આહ. એકો ''કટી''તિ, એકો ''સકલો કાયો''તિ, તેસુ તતિયસ્સ ભાસિતં સુભાસિતં. કેસલોમનખદન્તાનઞ્હિ મંસવિનિમુત્તટ્ઠાનં ઉચ્ચારપસ્સાવખેળસિઙ્ઘાણિકાથદ્ધસુક્ખચમ્માનિ ચ વજ્જેત્વા અવસેસો છવિમંસલોહિતાનુગતો સબ્બોપિ કાયો કાયપ્પસાદભાવજીવિતિન્દ્રિયાબદ્ધપિત્તાનં સમ્ભવસ્સ ચ ઠાનમેવ. તથા હિ રાગપરિયુટ્ઠાનેનાભિભૂતાનં હત્થીનં ઉભોહિ કણ્ણચૂળિકાહિ સમ્ભવો નિક્ખમતિ, મહાસેનરાજા ચ રાગપરિયુટ્ઠિતો સમ્ભવવેગં અધિવાસેતું અસક્કોન્તો સત્થેન બાહુસીસં ફાલેત્વા વણમુખેન નિક્ખન્તં સમ્ભવં દસ્સેસીતિ.

એત્થ પન પઠમસ્સ આચરિયસ્સ વાદે મોચનસ્સાદેન નિમિત્તે ઉપક્કમતો યત્તકં એકા ખુદ્દકમક્ખિકા પિવેય્ય તત્તકે અસુચિમ્હિ વત્થિસીસતો મુઞ્ચિત્વા દકસોતં ઓતિણ્ણમત્તે બહિ નિક્ખન્તે વા અનિક્ખન્તે વા સઙ્ઘાદિસેસો. દુતિયસ્સ વાદે તથેવ કટિતો મુચ્ચિત્વા દકસોતં ઓતિણ્ણમત્તે, તતિયસ્સ વાદે તથેવ સકલકાયં સઙ્ખોભેત્વા તતો મુચ્ચિત્વા દકસોતં ઓતિણ્ણમત્તે બહિ નિક્ખન્તે વા અનિક્ખન્તે વા સઙ્ઘાદિસેસો. દકસોતોરોહણઞ્ચેત્થ અધિવાસેત્વા અન્તરા નિવારેતું અસક્કુણેય્યતાય વુત્તં, ઠાના ચુતઞ્હિ અવસ્સં દકસોતં ઓતરતિ. તસ્મા ઠાના ચાવનમત્તેનેવેત્થ આપત્તિ વેદિતબ્બા, સા ચ ખો નિમિત્તે ઉપક્કમન્તસ્સેવ હત્થપરિકમ્મપાદપરિકમ્મગત્તપરિકમ્મકરણેન સચેપિ અસુચિ મુચ્ચતિ, અનાપત્તિ. અયં સબ્બાચરિયસાધારણવિનિચ્છયો.

અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તાતિ એત્થ સુપિનો એવ **સુપિનન્તો**, તં ઠપેત્વા અપનેત્વાતિ વુત્તં હોતિ. તઞ્ચ પન સુપિનં પસ્સન્તો ચતૂહિ કારણેહિ પસ્સતિ ધાતુક્ખોભતો વા અનુભૂતપુબ્બતો વા દેવતોપસંહારતો વા પુબ્બનિમિત્તતો વાતિ.

તત્થ પિત્તાદીનં ખોભકરણપચ્ચયયોગેન ખુભિતધાતુકો ધાતુક્ખોભતો સુપિનં પસ્સતિ, પસ્સન્તો ચ નાનાવિધં સુપિનં પસ્સતિ – પબ્બતા પતન્તો વિય, આકાસેન ગચ્છન્તો વિય, વાળમિગહત્થીચોરાદીહિ અનુબદ્ધો વિય હોતિ. અનુભૂતપુબ્બતો પસ્સન્તો પુબ્બે અનુભૂતપુબ્બં આરમ્મણં પસ્સતિ. દેવતોપસંહારતો પસ્સન્તસ્સ દેવતા અત્થકામતાય વા અનત્થકામતાય વા અત્થાય વા અનત્થાય વા નાનાવિધાનિ આરમ્મણાનિ ઉપસંહરન્તિ, સો તાસં દેવતાનં આનુભાવેન તાનિ આરમ્મણાનિ પસ્સતિ. પુબ્બનિમિત્તતો પસ્સન્તો પુઞ્ઞાપુઞ્ઞવસેન ઉપ્પજ્જિતુકામસ્સ અત્થસ્સ વા અનત્થસ્સ વા પુબ્બનિમિત્તભૂતં સુપિનં પસ્સતિ,

બોધિસત્તસ્સમાતા વિય પુત્તપટિલાભનિમિત્તં, બોધિસત્તો વિય પઞ્ચ મહાસુપિને (અ॰ નિ॰ ૫.૧૯૬), કોસલરાજા વિય સોળસ સુપિનેતિ.

તત્થ યં ધાતુક્ખોભતો અનુભૂતપુબ્બતો ચ સુપિનં પસ્સતિ ન તં સચ્ચં હોતિ. યં દેવતોપસંહારતો પસ્સતિ તં સચ્ચં વા હોતિ અલીકં વા, કુદ્ધા હિ દેવતા ઉપાયેન વિનાસેતુકામા વિપરીતમ્પિ કત્વા દસ્સેન્તિ. યં પન પુબ્બનિમિત્તતો પસ્સતિ તં એકન્તસચ્ચમેવ હોતિ. એતેસઞ્ચ ચતુન્નં મૂલકારણાનં સંસગ્ગભેદતોપિ સુપિનભેદો હોતિયેવ.

તઞ્ચ પનેતં ચતુબ્બિધમ્પિ સુપિનં સેક્ખપુથુજ્જનાવ પસ્સન્તિ અપ્પહીનવિપલ્લાસત્તા, અસેક્ખા પન ન પસ્સન્તિ પહીનવિપલ્લાસત્તા. કિં પનેતં પસ્સન્તો સુત્તો પસ્સતિ પટિબુદ્ધો, ઉદાહુ નેવ સુત્તો ન પટિબુદ્ધોતિ? કિઞ્ચેત્થ યદિ તાવ સુત્તો પસ્સતિ અભિધમ્મવિરોધો આપજ્જતિ, ભવઙ્ગચિત્તેન હિ સુપતિ તં રૂપનિમિત્તાદિઆરમ્મણં રાગાદિસમ્પયુત્તં વા ન હોતિ, સુપિનં પસ્સન્તસ્સ ચ ઈદિસાનિ ચિત્તાનિ ઉપ્પજ્જન્તિ. અથ પટિબુદ્ધો પસ્સતિ વિનયવિરોધો આપજ્જતિ, યઞ્હિ પટિબુદ્ધો પસ્સતિ તં સબ્બોહારિકચિત્તેન પસ્સતિ, સબ્બોહારિકચિત્તેન ચ કતે વીતિક્કમે અનાપત્તિ નામ નત્થિ. સુપિનં પસ્સન્તેન પન કતેપિ વીતિક્કમે એકન્તં અનાપત્તિ એવ. અથ નેવ સુત્તો ન પટિબુદ્ધો પસ્સતિ, કો નામ પસ્સતિ; એવઞ્ચ સતિ સુપિનસ્સ અભાવોવ આપજ્જતીતિ, ન અભાવો. કસ્મા ? યસ્મા કપિમિદ્ધપરેતો પસ્સતિ. વુત્તઞ્હેતં – ''કપિમિદ્ધપરેતો ખો, મહારાજ, સુપિનં પસ્સતી''તિ. **કપિમિદ્ધપરેતો**તિ મક્કટનિદ્દાય યુત્તો. યથા હિ મક્કટસ્સ નિદ્દા લહુપરિવત્તા હોતિ; એવં યા નિદ્દા પુનપ્પુનં કુસલાદિચિત્તવોકિણ્ણત્તા લહુપરિવત્તા, યસ્સા પવત્તિયં પુનપ્પુનં ભવઙ્ગતો ઉત્તરણં હોતિ તાય યુત્તો સુપિનં પસ્સતિ, તેનાયં સુપિનો કુસલોપિ હોતિ અકુસલોપિ અબ્યાકતોપિ. તત્થ સુપિનન્તે ચેતિયવન્દનધમ્મસ્સવનધમ્મદેસનાદીનિ કરોન્તસ્સ કુસલો, પાણાતિપાતાદીનિ કરોન્તસ્સ અકુસલો, દ્વીહિ અન્તેહિ મુત્તો આવજ્જનતદારમ્મણક્ખણે અબ્યાકતોતિ વેદિતબ્બો. સ્વાયં દુબ્બલવત્થુકત્તા ચેતનાય પટિસન્ધિં આકડ્ઢિતું અસમત્થો, પવત્તે પન અઞ્ઞેહિ કુસલાકુસલેહિ ઉપત્થમ્ભિતો વિપાકં દેતિ. કિઞ્ચાપિ વિપાકં દેતિ? અથ ખો અવિસયે ઉપ્પન્નત્તા અબ્બોહારિકાવ સુપિનન્તચેતના. તેનાહ – ''**ઠપેત્વા સુપિનન્ત**''ન્તિ.

સઙ્ઘાદિસેસોતિ ઇમસ્સ આપત્તિનિકાયસ્સ નામં. તસ્મા યા અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તા સઞ્ચેતનિકા સુક્કવિસ્સટ્ઠિ , અયં સઙ્ઘાદિસેસો નામ આપત્તિનિકાયોતિ એવમેત્થ સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો . વચનત્થો પનેત્થ સઙ્ઘો આદિમ્હિ ચેવ સેસે ચ ઇચ્છિતબ્બો અસ્સાતિ સઙ્ઘાદિસેસો. કિં વુત્તં હોતિ? ઇમં આપત્તિં આપજ્જિત્વા વુટ્ઠાતુકામસ્સ યં તં આપત્તિવુટ્ઠાનં, તસ્સ આદિમ્હિ ચેવ પરિવાસદાનત્થાય આદિતો સેસે ચ મજ્ઝે માનત્તદાનત્થાય મૂલાય પટિકસ્સનેન વા સહ માનત્તદાનત્થાય અવસાને અબ્ભાનત્થાય સઙ્ઘો ઇચ્છિતબ્બો. ન હેત્થ એકમ્પિ કમ્મં વિના સઙ્ઘેન સક્કા કાતુન્તિ સઙ્ઘો આદિમ્હિ ચેવ સેસે ચ ઇચ્છિતબ્બો અસ્સાતિ સઙ્ઘાદિસેસોતિ. બ્યઞ્જનં પન અનાદિયિત્વા અત્થમેવ દસ્સેતું ''સઙ્ઘોવ તસ્સા આપત્તિયા પરિવાસં દેતિ, મૂલાય પટિકસ્સતિ, માનત્તં દેતિ, અબ્ભેતિ ન સમ્બહુલા ન એકપુગ્ગલો, તેન વુચ્ચતિ સઙ્ઘાદિસેસો''તિ ઇદમસ્સ પદભાજનં –

''સઙ્ઘાદિસેસોતિ યં વુત્તં, તં સુણોહિ યથાતથં;
સઙ્ઘોવ દેતિ પરિવાસં, મૂલાય પટિકસ્સતિ;
માનત્તં દેતિ અબ્ભેતિ, તેનેતં ઇતિ વુચ્ચતી''તિ. (પરિ॰ ૩૩૯) –

પરિવારે વચનકારણઞ્ચ વુત્તં, તત્થ પરિવાસદાનાદીનિ **સમુચ્ચયક્ખન્ધકે** વિત્થારતો આગતાનિ, તત્થેવ નેસં સંવણ્ણનં કરિસ્સામ.

તસ્સેવ આપત્તિનિકાયસ્સાતિ તસ્સ એવ આપત્તિસમૂહસ્સ. તત્થ કિઞ્ચાપિ અયં એકાવ આપત્તિ, રુળ્હિસદ્દેન પન અવયવે સમૂહવોહારેન વા ''નિકાયો''તિ વુત્તો – ''એકો વેદનાક્ખન્ધો, એકો વિઞ્ઞાણક્ખન્ધો''તિઆદીસુ વિય.

એવં ઉદ્દિટ્ઠસિક્ખાપદં પદાનુક્કમેન વિભજિત્વા ઇદાનિ ઇમં સુક્કવિસ્સટ્ઠિં આપજ્જન્તસ્સ ઉપાયઞ્ચ કાલઞ્ચ અધિપ્પાયઞ્ચ અધિપ્પાયવત્થુઞ્ચ દસ્સેતું ''**અજ્ઝત્તરૂપે મોચેતી**''તિઆદિમાહ. એત્થ હિ અજ્ઝત્તરૂપાદીહિ ચતૂહિ પદેહિ ઉપાયો દસ્સિતો, અજ્ઝત્તરૂપે વા મોચેય્ય બહિદ્ધારૂપે વા ઉભયત્થ વા આકાસે વા કટિં કમ્પેન્તો, ઇતો પરં અઞ્ઞો ઉપાયો નત્થિ. તત્થ રૂપે ઘટ્ટેત્વા મોચેન્તોપિ રૂપેન ઘટ્ટેત્વા મોચેન્તોપિ રૂપે મોચેતિચ્ચેવ વેદિતબ્બો. રૂપે હિ સતિ સો મોચેતિ ન રૂપં અલભિત્વા. રાગૂપત્થમ્ભાદીહિ પન પઞ્ચહિ કાલો દસ્સિતો. રાગૂપત્થમ્ભાદિકાલેસુ હિ અઙ્ગજાતં કમ્મનિયં હોતિ, યસ્સ કમ્મનિયત્તે સતિ મોચેતિ. ઇતો પરં અઞ્ઞો કાલો નત્થિ, ન હિ વિના રાગૂપત્થમ્ભાદીહિ પુબ્બણ્હાદયો કાલભેદા મોચને નિમિત્તં હોન્તિ.

આરોગ્યત્થાયાતિઆદીહિ દસહિ અધિપ્પાયો દસ્સિતો, એવરૂપેન હિ અધિપ્પાયભેદેન મોચેતિ ન અઞ્ઞથા. નીલાદીહિ પન દસહિ નવમસ્સ અધિપ્પાયસ્સ વત્થુ દસ્સિતં, વીમંસન્તો હિ નીલાદીસુ અઞ્ઞતરસ્સ વસેન વીમંસતિ ન તેહિ વિનિમુત્તન્તિ.

૨૩૮. ઇતો પરં પન ઇમેસંયેવ અજ્ઝત્તરૂપાદીનં પદાનં પકાસનત્થં ''**અજ્ઝત્તરૂપેતિ અજ્ઝત્તં ઉપાદિન્ને રૂપે**''તિઆદિ વુત્તં, તત્થ **અજ્ઝત્તં ઉપાદિન્ને રૂપે**તિ અત્તનો હત્થાદિભેદે રૂપે. **બહિદ્ધા ઉપાદિન્ને**તિ પરસ્સ તાદિસેયેવ. **અનુપાદિન્ને**તિ તાળચ્છિદ્દાદિભેદે. **તદુભયે**તિ અત્તનો ચ પરસ્સ ચ રૂપે, ઉભયઘટ્ટનવસેનેતં વુત્તં. અત્તનો રૂપેન ચ અનુપાદિન્નરૂપેન ચ એકતો ઘટ્ટનેપિ લબ્ભતિ. **આકાસે વાયમન્તસ્સા**તિ કેનચિ રૂપેન અઘટ્ટેત્વા આકાસેયેવ કટિકમ્પનપયઓગેન અઙ્ગજાતં ચાલેન્તસ્સ.

રાગૂપત્થમ્ભેતિ રાગસ્સ બલવભાવે, રાગેન વા અઙ્ગજાતસ્સ ઉપત્થમ્ભે, થદ્ધભાવે સઞ્જાતેતિ વુત્તં હોતિ. **કમ્મનિયં હોતી**તિ મોચનકમ્મક્ખમં અજ્ઝત્તરૂપાદીસુ ઉપક્કમારહં હોતિ.

ઉચ્ચાલિઙ્ગપાણકદટ્ઠૂપત્થમ્ભેતિ ઉચ્ચાલિઙ્ગપાણકદટ્ઠેન અઙ્ગજાતે ઉપત્થમ્ભે. ઉચ્ચાલિઙ્ગપાણકા નામ લોમસપાણકા હોન્તિ, તેસં લોમેહિ ફુટ્ઠં અઙ્ગજાતં કણ્ડું ગહેત્વા થદ્ધં હોતિ, તત્થ યસ્મા તાનિ લોમાનિ અઙ્ગજાતં ડંસન્તાનિ વિય વિજ્ઝન્તિ, તસ્મા ''ઉચ્ચાલિઙ્ગપાણકદટ્ઠેના''તિ વુત્તં, અત્થતો પન ઉચ્ચાલિઙ્ગપાણકલોમવેધનેનાતિ વુત્તં હોતિ.

૨૩૯. **અરોગો ભવિસ્સામી**તિ મોચેત્વા અરોગો ભવિસ્સામિ. **સુખં વેદનં ઉપ્પાદેસ્સામી**તિ મોચનેન ચ મુચ્ચનુપ્પત્તિયા મુત્તપચ્ચયા ચ યા સુખા વેદના હોતિ, તં ઉપ્પાદેસ્સામીતિ અત્થો. **ભેસજ્જં ભવિસ્સતી**તિ ઇદં મે મોચિતં કિઞ્ચિદેવ ભેસજ્જં ભવિસ્સતિ. **દાનં દસ્સામી**તિ મોચેત્વા કીટકિપિલ્લિકાદીનં દાનં દસ્સામિ. **પુઞ્ઞં ભવિસ્સતી**તિ મોચેત્વા કીટાદીનં દેન્તસ્સ પુઞ્ઞં ભવિસ્સતિ. **યઞ્ઞં યજિસ્સામી**તિ મોચેત્વા કીટાદીનં યઞ્ઞં યજિસ્સામિ. કિઞ્ચિ કિઞ્ચિ મન્તપદં વત્વા દસ્સામીતિ વુત્તં હોતિ. **સગ્ગં ગમિસ્સામી**તિ મોચેત્વા કીટાદીનં દિન્નદાનેન

વા પુઞ્જેન વા યઞ્જેન વા સગ્ગં ગમિસ્સામિ. **બીજં ભવિસ્સતી**તિ કુલવંસઙ્કુરસ્સ દારકસ્સ બીજં ભવિસ્સતિ, ''ઇમિના બીજેન પુત્તો નિબ્બત્તિસ્સતી''તિ ઇમિના અધિપ્પાયેન મોચેતીતિ અત્થો. **વીમંસત્થાયા**તિ જાનનત્થાય. **નીલં ભવિસ્સતી**તિઆદીસુ જાનિસ્સામિ તાવ કિં મે મોચિતં નીલં ભવિસ્સતિ પીતકાદીસુ અઞ્ઞતરવણ્ણન્તિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. **ખિડ્ડાધિપ્પાયો**તિ ખિડ્ડાપસુતો, તેન તેન અધિપ્પાયેન કીળન્તો મોચેતીતિ વુત્તં હોતિ.

૨૪૦. ઇદાનિ યદિદં ''અજ્ઝત્તરૂપે મોચેતી''તિઆદિ વુત્તં તત્થ યથા મોચેન્તો આપત્તિં આપજ્જતિ, તેસઞ્ચ પદાનં વસેન યત્તકો આપત્તિભેદો હોતિ, તં સબ્બં દસ્સેન્તો ''**અજ્ઝત્તરૂપે ચેતેતિ ઉપક્કમતિ મુચ્ચતિ આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સા**''તિઆદિમાહ.

તત્થ **ચેતેતી**તિ મોચનસ્સાદસમ્પયુત્તાય ચેતનાય મુચ્ચતૂતિ ચેતેતિ. **ઉપક્કમતી**તિ તદનુરૂપં વાયામં કરોતિ. **મુચ્ચતી**તિ એવં ચેતેન્તસ્સ તદનુરૂપેન વાયામેન વાયમતો સુક્કં ઠાના ચવતિ. **આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સા**તિ ઇમેહિ તીહિ અઙ્ગેહિ અસ્સ પુગ્ગલસ્સ સઙ્ઘાદિસેસો નામ આપત્તિનિકાયો હોતીતિ અત્થો. એસ નયો **બહિદ્ધારૂપે**તિઆદીસુપિ અવસેસેસુ અટ્ઠવીસતિયા પદેસુ.

એત્થ પન દ્વે આપત્તિસહસ્સાનિ નીહરિત્વા દસ્સેતબ્બાનિ. કથં? અજ્ઝત્તરૂપે તાવ રાગૂપત્થમ્ભે આરોગ્યત્થાય નીલં મોચેન્તસ્સ એકા આપત્તિ, અજ્ઝત્તરૂપેયેવ રાગૂપત્થમ્ભે આરોગ્યત્થાય પીતાદીનં મોચનવસેન અપરા નવાતિ દસ. યથા ચ આરોગ્યત્થાય દસ, એવં સુખાદીનં નવન્નં પદાનં અત્થાય એકેકપદે દસ દસ કત્વા નવુતિ, ઇતિ ઇમા ચ નવુતિ પુરિમા ચ દસાતિ રાગૂપત્થમ્ભે તાવ સતં. યથા પન રાગૂપત્થમ્ભે એવં વચ્ચૂપત્થમ્ભાદીસુપિ ચતૂસુ એકેકસ્મિં ઉપત્થમ્ભે સતં સતં કત્વા ચત્તારિ સતાનિ, ઇતિ ઇમાનિ ચત્તારિ પુરિમઞ્ચ એકન્તિ અજ્ઝત્તરૂપે તાવ પઞ્ચન્નં ઉપત્થમ્ભાનં વસેન પઞ્ચ સતાનિ. યથા ચ અજ્ઝત્તરૂપે પઞ્ચ, એવં બહિદ્ધારૂપે પઞ્ચ, અજ્ઝત્તબહિદ્ધારૂપે પઞ્ચ, આકાસે કટિં કમ્પેન્તસ્સ પઞ્ચાતિ સબ્બાનિપિ ચતુન્નં પઞ્ચકાનં વસેન દ્વે આપત્તિસહસ્સાનિ વેદિતબ્બાનિ.

ઇદાનિ **આરોગ્યત્થાયા**તિઆદીસુ તાવ દસસુ પદેસુ પટિપાટિયા વા ઉપ્પટિપાટિયા વા હેટ્ઠા વા ગહેત્વા ઉપરિ ગણ્હન્તસ્સ, ઉપરિ વા ગહેત્વા હેટ્ઠા ગણ્હન્તસ્સ, ઉભતો વા ગહેત્વા મજ્ઝે ઠપેન્તસ્સ, મજ્ઝે વા ગહેત્વા ઉભતો હરન્તસ્સ, સબ્બમૂલં વા કત્વા ગણ્હન્તસ્સ ચેતનૂપક્કમમોચને સતિ વિસઙ્કેતો નામ નત્થીતિ દસ્સેતું ''**આરોગ્યત્થઞ્ચ સુખત્થઞ્ચા**''તિ ખણ્ડચક્કબદ્ધચક્કાદિભેદવિચિત્તં પાળિમાહ.

તત્થ **આરોગ્યત્થઞ્ચ સુખત્થઞ્ચ આરોગ્યત્થઞ્ચ ભેસજ્જત્થઞ્ચા** તિ એવં આરોગ્યપદં સબ્બપદેહિ યોજેત્વા વુત્તમેકં ખણ્ડચક્કં. સુખપદાદીનિ સબ્બપદેહિ યોજેત્વા યાવ અત્તનો અત્તનો અતીતાનન્તરપદં તાવ આનેત્વા વુત્તાનિ નવ બદ્ધચક્કાનીતિ એવં એકેકમૂલકાનિ દસ ચક્કાનિ હોન્તિ, તાનિ દુમૂલકાદીહિ સદ્ધિં અસમ્મોહતો વિત્થારેત્વા વેદિતબ્બાનિ. અત્થો પનેત્થ પાકટોયેવ.

યથા ચ આરોગ્યત્થાયાતિઆદીસુ દસસુ પદેસુ, એવં નીલાદીસુપિ ''**નીલઞ્ચ પીતકઞ્ચ ચેતેતિ ઉપક્કમતી**''તિઆદિના નયેન દસ ચક્કાનિ વુત્તાનિ, તાનિપિ અસમ્મોહતો વિત્થારેત્વા વેદિતબ્બાનિ. અત્થો પનેત્થ પાકટોયેવ.

પુન **આરોગ્યત્થઞ્ચ નીલઞ્ચ આરોગ્યત્થઞ્ચ સુખત્થઞ્ચ નીલઞ્ચ પીતકઞ્ચા**તિ એકેનેકં દ્વીહિ દ્વે...પે॰... દસહિ દસાતિ એવં પુરિમપદેહિ સદ્ધિં પચ્છિમપદાનિ યોજેત્વા એકં મિસ્સકચક્કં વુત્તં.

ઇદાનિ યસ્મા “નીલં મોચેસ્સામી”તિ ચેતેત્વા ઉપક્કમન્તસ્સ પીતકાદીસુ મુત્તેસુપિ પીતકાદિવસેન ચેતેત્વા ઉપક્કમન્તસ્સ ઇતરેસુ મુત્તેસુપિ નેવત્થિ વિસઙ્કેતો , તસ્મા એતમ્પિ નયં દસ્સેતું “**નીલં મોચેસ્સામીતિ ચેતેતિ ઉપક્કમતિ પીતકં મુચ્ચતી**”તિઆદિના નયેન ચક્કાનિ વુત્તાનિ. તતો પરં સબ્બપચ્છિમપદં નીલાદીહિ નવહિ પદેહિ સદ્ધિં યોજેત્વા કુચ્છિચક્કં નામ વુત્તં. તતો પીતકાદીનિ નવ પદાનિ એકેન નીલપદેનેવ સદ્ધિં યોજેત્વા પિટ્ઠિચક્કં નામ વુત્તં. તતો લોહિતકાદીનિ નવ પદાનિ એકેન પીતકપદેનેવ સદ્ધિં યોજેત્વા દુતિયં પિટ્ઠિચક્કં વુત્તં. એવં લોહિતકપદાદીહિ સદ્ધિં ઇતરાનિ નવ નવ પદાનિ યોજેત્વા અઞ્ઞાનિપિ અટ્ઠ ચક્કાનિ વુત્તાનીતિ એવં દસગતિકં પિટ્ઠિચક્કં વેદિતબ્બં.

એવં ખણ્ડચક્કાદીનં અનેકેસં ચક્કાનં વસેન વિત્થારતો ગરુકાપત્તિમેવ દસ્સેત્વા ઇદાનિ અઙ્ગવસેનેવ ગરુકાપત્તિઞ્ચ લહુકાપત્તિઞ્ચ અનાપત્તિઞ્ચ દસ્સેતું “**ચેતેતિ ઉપક્કમતિ મુચ્ચતી**”તિઆદિમાહ. તત્થ પુરિમનયેન અજ્ઝત્તરૂપાદીસુ રાગાદિઉપત્થમ્ભે સતિ આરોગ્યાદીનં અત્થાય ચેતેન્તસ્સ ઉપક્કમિત્વા અસુચિમોચને તિવઙ્ગસમ્પન્ના ગરુકાપત્તિ વુત્તા. દુતિયેન નયેન ચેતેન્તસ્સ ઉપક્કમન્તસ્સ ચ મોચને અસતિ દુવઙ્ગસમ્પન્ના લહુકા થુલ્લચ્ચયાપત્તિ. “**ચેતેતિ ન ઉપક્કમતિ મુચ્ચતી**”તિઆદીહિ છહિ નયેહિ અનાપત્તિ.

અયં પન આપત્તાનાપત્તિભેદો સણ્હો સુખુમો, તસ્મા સુટ્ઠુ સલ્લક્ખેતબ્બો . સુટ્ઠુ સલ્લક્ખેત્વા કુક્કુચ્ચં પુચ્છિતેન આપત્તિ વા અનાપત્તિ વા આચિક્ખિતબ્બા, વિનયકમ્મં વા કાતબ્બં. અસલ્લક્ખેત્વા કરોન્તો હિ રોગનિદાનં અજાનિત્વા ભેસજ્જં કરોન્તો વેજ્જો વિય વિઘાતઞ્ચ આપજ્જતિ, ન ચ તં પુગ્ગલં તિકિચ્છિતું સમત્થો હોતિ. તત્રાયં સલ્લક્ખણવિધિ – કુક્કુચ્ચેન આગતો ભિક્ખુ યાવતતિયં પુચ્છિતબ્બો – “કતરેન પયોગેન કતરેન રાગેન આપન્નોસી”તિ. સચે પઠમં અઞ્ઞં વત્વા પચ્છા અઞ્ઞં વદતિ ન એકમગ્ગેન કથેતિ, સો વત્તબ્બો – “ત્વં ન એકમગ્ગેન કથેસિ પરિહરસિ, ન સક્કા તવ વિનયકમ્મં કાતું ગચ્છ સોત્થિં ગવેસા”તિ. સચે પન તિક્ખત્તુમ્પિ એકમગ્ગેનેવ કથેતિ, યથાભૂતં અત્તાનં આવિકરોતિ, અથસ્સ આપત્તાનાપત્તિગરુકલહુકાપત્તિવિનિચ્છયત્થં એકાદસન્નં રાગાનં વસેન એકાદસ પયોગા સમવેક્ખિતબ્બા.

તત્રિમે એકાદસ રાગા – મોચનસ્સાદો, મુચ્ચનસ્સાદો, મુત્તસ્સાદો, મેથુનસ્સાદો, ફસ્સસ્સાદો, કણ્ડુવનસ્સાદો, દસ્સનસ્સાદો, નિસજ્જસ્સાદો, વાચસ્સાદો, ગેહસ્સિતપેમં, વનભઙ્ગિયન્તિ. તત્થ મોચેતું અસ્સાદો મોચનસ્સાદો, મુચ્ચને અસ્સાદો મુચ્ચનસ્સાદો, મુત્તે અસ્સાદો મુત્તસ્સાદો, મેથુને અસ્સાદો મેથુનસ્સાદો, ફસ્સે અસ્સાદો ફસ્સસ્સાદો, કણ્ડુવને અસ્સાદો કણ્ડુવનસ્સાદો, દસ્સને અસ્સાદો દસ્સનસ્સાદો, નિસજ્જાય અસ્સાદો નિસજ્જસ્સાદો, વાચાય અસ્સાદો વાચસ્સાદો, ગેહસ્સિતં પેમં ગેહસ્સિતપેમં, વનભઙ્ગિયન્તિ યંકિઞ્ચિ પુપ્ફફલાદિ વનતો ભઞ્જિત્વા આહટં. એત્થ ચ નવહિ પદેહિ સમ્પયુત્તઅસ્સાદસીસેન રાગો વુત્તો. એકેન પદેન સરૂપેનેવ, એકેન પદેન વત્થુના વુત્તો, વનભઙ્ગો હિ રાગસ્સ વત્થુ ન રાગોયેવ.

એતેસં પન રાગાનં વસેન એવં પયોગા સમવેક્ખિતબ્બા – મોચનસ્સાદે મોચનસ્સાદચેતનાય ચેતેન્તો ચેવ અસ્સાદેન્તો ચ ઉપક્કમતિ મુચ્ચતિ સઙ્ઘાદિસેસો. તથેવ ચેતેન્તો ચ અસ્સાદેન્તો ચ ઉપક્કમતિ ન મુચ્ચતિ થુલ્લચ્ચયં. સચે પન સયનકાલે રાગપરિયુટ્ઠિતો હુત્વા ઊરુના વા મુટ્ઠિના વા અઙ્ગજાતં ગાળ્હં પીળેત્વા

મોચનત્થાય સઉસ્સાહોવ સુપતિ, સુપન્તસ્સ ચસ્સ અસુચિ મુચ્ચતિ સઙ્ઘાદિસેસો. સચે રાગપરિયુટ્ઠાનં અસુભમનસિકારેન વૂપસમેત્વા સુદ્ધચિત્તો સુપતિ, સુપન્તસ્સ મુત્તેપિ અનાપત્તિ.

મુચ્ચનસ્સાદે અત્તનો ધમ્મતાય મુચ્ચમાનં અસ્સાદેતિ ન ઉપક્કમતિ અનાપત્તિ. સચે પન મુચ્ચમાનં અસ્સાદેન્તો ઉપક્કમતિ, તેન ઉપક્કમેન મુત્તે સઙ્ઘાદિસેસો. અત્તનો ધમ્મતાય મુચ્ચમાને ''મા કાસાવં વા સેનાસનં વા દુસ્સી''તિ અઙ્ગજાતં ગહેત્વા જગ્ગનત્થાય ઉદકટ્ઠાનં ગચ્છતિ વટ્ટતીતિ **મહાપચ્ચરિયં** વુત્તં.

મુત્તસ્સાદે અત્તનો ધમ્મતાય મુત્તે ઠાના ચુતે અસુચિમ્હિ પચ્છા અસ્સાદેન્તસ્સ વિના ઉપક્કમેન મુચ્ચતિ, અનાપત્તિ. સચે અસ્સાદેત્વા પુન મોચનત્થાય નિમિત્તે ઉપક્કમિત્વા મોચેતિ, સઙ્ઘાદિસેસો.

મેથુનસ્સાદે મેથુનરાગેન માતુગામં ગણ્હાતિ, તેન પયોગેન અસુચિ મુચ્ચતિ, અનાપત્તિ. મેથુનધમ્મસ્સ પયોગત્તા પન તાદિસે ગહણે દુક્કટં, સીસં પત્તે પારાજિકં. સચે મેથુનરાગેન રત્તો પુન અસ્સાદેત્વા મોચનત્થાય નિમિત્તે ઉપક્કમિત્વા મોચેતિ, સઙ્ઘાદિસેસો.

ફસ્સસ્સાદે દુવિધો ફસ્સો – અજ્ઝત્તિકો, બાહિરો ચ. અજ્ઝત્તિકે તાવ અત્તનો નિમિત્તં થદ્ધં મુદુકન્તિ જાનિસ્સામીતિ વા લોલભાવેન વા કીળાપયતો અસુચિ મુચ્ચતિ, અનાપત્તિ. સચે કીળાપેન્તો અસ્સાદેત્વા મોચનત્થાય નિમિત્તે ઉપક્કમિત્વા મોચેતિ, સઙ્ઘાદિસેસો. બાહિરફસ્સે પન કાયસંસગ્ગરાગેન માતુગામસ્સ અઙ્ગમઙ્ગાનિ પરામસતો ચેવ આલિઙ્ગતો ચ અસુચિ મુચ્ચતિ, અનાપત્તિ. કાયસંસગ્ગસઙ્ઘાદિસેસં પન આપજ્જતિ. સચે કાયસંસગ્ગરાગેન રત્તો પુન અસ્સાદેત્વા મોચનત્થાય નિમિત્તે ઉપક્કમિત્વા મોચેતિ વિસટ્ઠિપચ્ચયાપિ સઙ્ઘાદિસેસો.

કણ્ડુવનસ્સાદે દદ્દુકચ્છુપિળકપાણકાદીનં અઞ્ઞતરવસેન કણ્ડુવમાનં નિમિત્તં કણ્ડુવનસ્સાદે નેવ કણ્ડુવતો અસુચિ મુચ્ચતિ, અનાપત્તિ. કણ્ડુવનસ્સાદેન રત્તો પુન અસ્સાદેત્વા મોચનત્થાય નિમિત્તે ઉપક્કમિત્વા મોચેતિ, સઙ્ઘાદિસેસો.

દસ્સનસ્સાદે દસ્સનસ્સાદેન પુનપ્પુનં માતુગામસ્સ અનોકાસં ઉપનિજ્ઝાયતો અસુચિ મુચ્ચતિ, અનાપત્તિ. માતુગામસ્સ અનોકાસુપનિજ્ઝાને પન દુક્કટં. સચે દસ્સનસ્સાદેન રત્તો પુન અસ્સાદેત્વા મોચનત્થાય નિમિત્તે ઉપક્કમિત્વા મોચેતિ, સઙ્ઘાદિસેસો.

નિસજ્જસ્સાદે માતુગામેન સદ્ધિં રહો નિસજ્જસ્સાદરાગેન નિસિન્નસ્સ અસુચિ મુચ્ચતિ, અનાપત્તિ. રહો નિસજ્જપચ્ચયા પન આપન્નાય આપત્તિયા કારેતબ્બો. સચે નિસજ્જસ્સાદેન રત્તો પુન અસ્સાદેત્વા મોચનત્થાય નિમિત્તે ઉપક્કમિત્વા મોચેતિ, સઙ્ઘાદિસેસો.

વાચસ્સાદે વાચસ્સાદરાગેન માતુગામં મેથુનસન્નિસ્સિતાહિ વાચાહિ ઓભાસન્તસ્સ અસુચિ મુચ્ચતિ, અનાપત્તિ. દુટ્ઠુલ્લવાચાસઙ્ઘાદિસેસં પન આપજ્જતિ. સચે વાચસ્સાદેન રત્તો પુન અસ્સાદેત્વા મોચનત્થાય નિમિત્તે ઉપક્કમિત્વા મોચેતિ, સઙ્ઘાદિસેસો.

ગેહસ્સિતપેમે માતરં વા માતુપેમેન ભગિનિં વા ભગિનિપેમેન પુનપ્પુનં પરામસતો ચેવ આલિઙ્ગતો ચ અસુચિ મુચ્ચતિ, અનાપત્તિ. ગેહસ્સિતપેમેન પન કુસનપચ્ચયા દુક્કટં. સચે ગેહસ્સિતપેમેન રત્તો પુન અસ્સાદેત્વા

મોચનત્થાય નિમિત્તે ઉપક્કમિત્વા મોચેતિ, સઙ્ઘાદિસેસો.

વનભઙ્ગે ઇત્થિપુરિસા અઞ્ઞમઞ્ઞં કિઞ્ચિદેવ તમ્બૂલગન્ધપુપ્ફવાસાદિપ્પકારં પણ્ણાકારં મિત્તસન્થવભાવસ્સ દળ્હભાવત્થાય પેસેન્તિ અયં વનભઙ્ગો નામ. તઞ્ચે માતુગામો કસ્સચિ સંસટ્ઠવિહારિકસ્સ કુલૂપકભિક્ખુનો પેસેતિ, તસ્સ ચ ''અસુકાય નામ ઇદં પેસિત''ન્તિ સારત્તસ્સ પુનપ્પુનં હત્થેહિ તં વનભઙ્ગં કીળાપયતો અસુચિ મુચ્ચતિ, અનાપત્તિ. સચે વનભઙ્ગે સારત્તો પુન અસ્સાદેત્વા મોચનત્થાય નિમિત્તે ઉપક્કમિત્વા મોચેતિ, સઙ્ઘાદિસેસો. સચે ઉપક્કમન્તેપિ ન મુચ્ચતિ, થુલ્લચ્ચયં.

એવમેતેસં એકાદસન્નં રાગાનં વસેન ઇમે એકાદસ પયોગે સમેવેક્ખિત્વા આપત્તિ વા અનાપત્તિ વા સલ્લક્ખેતબ્બા. સલ્લક્ખેત્વા સચે ગરુકા હોતિ ''ગરુકા''તિ આચિક્ખિતબ્બા. સચે લહુકા હોતિ ''લહુકા''તિ આચિક્ખિતબ્બા. તદનુરૂપઞ્ચ વિનયકમ્મં કાતબ્બં. એવઞ્હિ કતં સુકતં હોતિ રોગનિદાનં ઞત્વા વેજ્જેન કતભેસજ્જમિવ, તસ્સ ચ પુગ્ગલસ્સ સોત્થિભાવાય સંવત્તતિ.

૨૬૨. **ચેતેતિ ન ઉપક્કમતી**તિઆદીસુ મોચનસ્સાદચેતનાય ચેતેતિ, ન ઉપક્કમતિ, મુચ્ચતિ, અનાપત્તિ. મોચનસ્સાદપીળિતો ''અહો વત મુચ્ચેય્યા''તિ ચેતેતિ, ન ઉપક્કમતિ, ન મુચ્ચતિ, અનાપત્તિ. મોચનસ્સાદેન ન ચેતેતિ, ફસ્સસ્સાદેન કણ્ડુવનસ્સાદેન વા ઉપક્કમતિ, મુચ્ચતિ, અનાપત્તિ. તથેવ ન ચેતેતિ, ઉપક્કમતિ, ન મુચ્ચતિ, અનાપત્તિ. કામવિતક્કં વિતક્કેન્તો મોચનત્થાય ન ચેતેતિ, ન ઉપક્કમતિ, મુચ્ચતિ, અનાપત્તિ. સચે પનસ્સ વિતક્કયતોપિ ન મુચ્ચતિ ઇદં આગતમેવ હોતિ, ''ન ચેતેતિ, ન ઉપક્કમતિ, ન મુચ્ચતિ, અનાપત્તી''તિ.

અનાપત્તિ સુપિનન્તેનાતિ સુત્તસ્સ સુપિને મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તસ્સ વિય કાયસંસગ્ગાદીનિ આપજ્જન્તસ્સ વિય સુપિનન્તેનેવ કારણેન યસ્સ અસુચિ મુચ્ચતિ, તસ્સ અનાપત્તિ. સુપિને પન ઉપ્પન્નાય અસ્સાદચેતનાય સચસ્સ વિસયો હોતિ, નિચ્ચલેન ભવિતબ્બં, ન હત્થેન નિમિત્તં કીળાપેતબ્બં, કાસાવપચ્ચત્થરણરક્ખણત્થં પન હત્થપુટેન ગહેત્વા જગ્ગનત્થાય ઉદકટ્ઠાનં ગન્તું વટ્ટતિ.

નમોચનાધિપ્પાયસ્સાતિ યસ્સ ભેસજ્જેન વા નિમિત્તં આલિમ્પન્તસ્સ ઉચ્ચારાદીનિ વા કરોન્તસ્સ નમોચનાધિપ્પાયસ્સ મુચ્ચતિ, તસ્સાપિ અનાપત્તિ. ઉમ્મત્તકસ્સ દુવિધસ્સાપિ અનાપત્તિ. ઇધ સેય્યસકો આદિકમ્મિકો, તસ્સ અનાપત્તિ આદિકમ્મિકસ્સાતિ.

પદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમુટ્ઠાનાદીસુ ઇદં સિક્ખાપદં પઠમપારાજિકસમુટ્ઠાનં કાયચિત્તતો સમુટ્ઠાતિ. કિરિયા, સઞ્ઞાવિમોક્ખં, સચિત્તકં, લોકવજ્જં, કાયકમ્મં, અકુસલચિત્તં, દ્વિવેદનં, સુખમજ્ઝત્તદ્વયેનાતિ.

૨૬૩. વિનીતવત્થૂસુ સુપિનવત્થુ અનુપઞ્ઞત્તિયં વુત્તનયમેવ. ઉચ્ચારપસ્સાવવત્થૂનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

વિતક્કવત્થુસ્મિં **કામવિતક્ક**ન્તિ ગેહસ્સિતકામવિતક્કં. તત્થ કિઞ્ચાપિ અનાપત્તિ વુત્તા, અથ ખો વિતક્કગતિકેન ન ભવિતબ્બં. ઉણ્હોદકવત્થૂસુ પઠમં ઉત્તાનમેવ. દુતિયે સો ભિક્ખુ મોચેતુકામો ઉણ્હોદકેન નિમિત્તં પહરિત્વા પહરિત્વા ન્હાયિ, તેનસ્સ આપત્તિ વુત્તા. તતિયે ઉપક્કમસ્સ અત્થિતાય થુલ્લચ્ચયં. ભેસજ્જકણ્ડુવનવત્થૂનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

૨૬૪. **મગ્ગવત્થૂસુ** પઠમસ્સ થુલઊરુકસ્સ મગ્ગં ગચ્છન્તસ્સ સમ્બાધટ્ઠાને ઘટ્ટનાય અસુચિ મુચ્ચિ, તસ્સ નમોચનાધિપ્પાયત્તા અનાપત્તિ. દુતિયસ્સ તથેવ મુચ્ચિ, મોચનાધિપ્પાયત્તા પન સઙ્ઘાદિસેસો. તતિયસ્સ ન મુચ્ચિ, ઉપક્કમસબ્ભાવતો પન થુલ્લચ્ચયં. તસ્મા મગ્ગં ગચ્છન્તેન ઉપ્પન્ને પરિળાહે ન ગન્તબ્બં, ગમનં ઉપચ્છિન્દિત્વા અસુભાદિમનસિકારેન ચિત્તં વૂપસમેત્વા સુદ્ધચિત્તેન કમ્મટ્ઠાનં આદાય ગન્તબ્બં. સચે ઠિતો વિનોદેતું ન સક્કોતિ, મગ્ગા ઓક્કમ્મ નિસીદિત્વા વિનોદેત્વા કમ્મટ્ઠાનં આદાય સુદ્ધચિત્તેનેવ ગન્તબ્બં.

વત્થિવત્થૂસુ તે ભિક્ખૂ વત્થિં દળ્હં ગહેત્વા પૂરેત્વા પૂરેત્વા વિસ્સજ્જેન્તા ગામદારકા વિય પસ્સાવમકંસુ. **જન્તાઘરવત્થુસ્મિં** ઉદરં તાપેન્તસ્સ મોચનાધિપ્પાયસ્સાપિ અમોચનાધિપ્પાયસ્સાપિ મુત્તે અનાપત્તિયેવ. પરિકમ્મં કરોન્તસ્સ નિમિત્તચાલનવસેન અસુચિ મુચ્ચિ, તસ્મા આપત્તિટ્ઠાને આપત્તિ વુત્તા.

૨૬૫. **ઊરુઘટ્ટાપનવત્થૂસુ** યેસં આપત્તિ વુત્તા તે અઙ્ગજાતમ્પિ ફુસાપેસુન્તિ વેદિતબ્બાતિ એવં **કુરુન્દટ્ઠકથાયં** વુત્તં. સામણેરાદિવત્થૂનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

૨૬૬. કાયત્થમ્ભનવત્થુસ્મિં **કાયં થમ્ભેન્તસ્સા**તિ ચિરં નિસીદિત્વા વા નિપજ્જિત્વા વા નવકમ્મં વા કત્વા આલસિયવિમોચનત્થં વિજમ્ભેન્તસ્સ.

ઉપનિજ્ઝાયનવત્થુસ્મિં સચેપિ પટસતં નિવત્થા હોતિ પુરતો વા પચ્છતો વા ઠત્વા ‘‘ઇમસ્મિં નામ ઓકાસે નિમિત્ત’’ન્તિ ઉપનિજ્ઝાયન્તસ્સ દુક્કટમેવ. અનિવત્થાનં ગામદારિકાનં નિમિત્તં ઉપનિજ્ઝાયન્તસ્સ પન કિમેવ વત્તબ્બં. તિરચ્છાનગતાનમ્પિ નિમિત્તે એસેવ નયો. ઇતો ચિતો ચ અવિલોકેત્વા પન દિવસમ્પિ એકપયોગેન ઉપનિજ્ઝાયન્તસ્સ એકમેવ દુક્કટં. ઇતો ચિતો ચ વિલોકેત્વા પુનપ્પુનં ઉપનિજ્ઝાયન્તસ્સ પયોગે પયોગે દુક્કટં. ઉમ્મીલનનિમીલનવસેન પન ન કારેતબ્બો. સહસા ઉપનિજ્ઝાયિત્વા પુન પટિસઙ્ખાય સંવરે તિટ્ઠતો અનાપત્તિ, તં સંવરં પહાય પુન ઉપનિજ્ઝાયતો દુક્કટમેવ.

૨૬૭. **તાળચ્છિદ્દાદિવત્થૂનિ** ઉત્તાનત્થાનેવ. **ન્હાનવત્થૂસુ** યે ઉદકસોતં નિમિત્તેન પહરિંસુ તેસં આપત્તિ વુત્તા. **ઉદઞ્જલવત્થૂસુ**પિ એસેવ નયો. એત્થ ચ **ઉદઞ્જલ**ન્તિ ઉદકચિક્ખલ્લો વુચ્ચતિ. એતેનેવ ઉપાયેન ઇતો પરાનિ સબ્બાનેવ ઉદકે ધાવનાદિવત્થૂનિ વેદિતબ્બાનિ. અયં પન વિસેસો. **પુપ્ફાવળિયવત્થૂસુ** સચેપિ નમોચનાધિપ્પાયસ્સ અનાપત્તિ, કીળનપચ્ચયા પન દુક્કટં હોતીતિ.

સુક્કવિસ્સટ્ઠિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. કાયસંસગ્ગસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૬૯. **તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા**તિ કાયસંસગ્ગસિક્ખાપદં. તત્રાયં અનુત્તાનપદવણ્ણના – **અરઞ્ઞે વિહરતી**તિ ન આવેણિકે અરઞ્ઞે, જેતવનવિહારસ્સેવ પચ્ચન્તે એકપસ્સે. **મજ્ઝે ગબ્ભો**તિ તસ્સ ચ વિહારસ્સ મજ્ઝે ગબ્ભો હોતિ. **સમન્તા પરિયાગારો**તિ સમન્તા પનસ્સ મણ્ડલમાળપરિક્ખેપો હોતિ. સો કિર મજ્ઝે ચતુરસ્સં ગબ્ભં કત્વા બહિ મણ્ડલમાળપરિક્ખેપેન કતો, યથા સક્કા હોતિ અન્તોયેવ આવિઞ્છન્તેહિ વિચરિતું.

સુપઞ્ઞત્તન્તિ સુટ્ઠ ઠપિતં, યથા યથા યસ્મિં યસ્મિઞ્ચ ઓકાસે ઠપિતં પાસાદિકં હોતિ લોકરઞ્જકં તથા તથા તસ્મિં તસ્મિં ઓકાસે ઠપિતં, વત્તસીસેન હિ સો એકકિચ્ચમ્પિ ન કરોતિ. **એકચ્ચે વાતપાને વિવરન્તો**તિ યેસુ

વિવટેસુ અન્ધકારો હોતિ તાનિ વિવરન્તો યેસુ વિવટેસુ આલોકો હોતિ તાનિ થકેન્તો.

એવં વુત્તે સા બ્રાહ્મણી તં બ્રાહ્મણં એતદવોચાતિ એવં તેન બ્રાહ્મણેન પસંસિત્વા વુત્તે સા બ્રાહ્મણી ''પસન્નો અયં બ્રાહ્મણો પબ્બજિતુકામો મઞ્ઞે''તિ સલ્લક્ખેત્વા નિગૂહિતબ્બમ્પિ તં અત્તનો વિપ્પકારં પકાસેન્તી કેવલં તસ્સ સદ્ધાવિઘાતાપેક્ખા હુત્વા એતં ''**કુતો તસ્સ ઉળારત્તતા**''તિઆદિવચનમવોચ. તત્થ ઉળારો અત્તા અસ્સાતિ **ઉળારત્તા**, ઉળારત્તનો ભાવો ઉદ્ધારત્તતા. **કુલિત્થીહી**તિઆદીસુ કુલિત્થિયો નામ ઘરસ્સામિનિયો. **કુલધીતરો** નામ પુરિસન્તરગતા કુલધીતરો . **કુલકુમારિયો** નામ અનિવિદ્ધા વુચ્ચન્તિ. **કુલસુણ્હા** નામ પરકુલતો આનીતા કુલદારકાનં વધુયો.

૨૭૦. ઓતિણ્ણોતિ યક્ખાદીહિ વિય સત્તા અન્તો ઉપ્પજ્જન્તેન રાગેન ઓતિણ્ણો, કૂપાદીનિ વિય સત્તા અસમપેક્ખિત્વા રજનીયે ઠાને રજ્જન્તો સયં વા રાગં ઓતિણ્ણો, યસ્મા પન ઉભયથાપિ રાગસમઙ્ગિસ્સેવેતં અધિવચનં, તસ્મા ''ઓતિણ્ણો નામ સારત્તો અપેક્ખવા પટિબદ્ધચિત્તો''તિ એવમસ્સ પદભાજનં વુત્તં.

તત્થ **સારત્તો**તિ કાયસંસગ્ગરાગેન સુટ્ઠુ રત્તો. **અપેક્ખવા**તિ કાયસંસગ્ગાપેક્ખાય અપેક્ખવા. **પટિબદ્ધચિત્તો**તિ કાયસંસગ્ગરાગેનેવ તસ્મિં વત્થુસ્મિં પટિબદ્ધચિત્તો. **વિપરિણતેના**તિ પરિસુદ્ધભવઙ્ગસન્તતિસઙ્ખાતં પકતિં વિજહિત્વા અઞ્ઞથા પવત્તેન, વિરૂપં વા પરિણતેન વિરૂપં પરિવત્તેન, યથા પરિવત્તમાનં વિરૂપં હોતિ એવં પરિવત્તિત્વા ઠિતેનાતિ અધિપ્પાયો.

૨૭૧. યસ્મા પનેતં રાગાદીહિ સમ્પયોગં નાતિવત્તતિ, તસ્મા ''**વિપરિણતન્તિ રત્તમ્પિ ચિત્ત**''ન્તિઆદિના નયેનસ્સ પદભાજનં વત્વા અન્તે ઇધાધિપ્પેતમત્થં દસ્સેન્તો ''**અપિચ રત્તં ચિત્તં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતં વિપરિણત**''ન્તિ આહ.

તદહુજાતાતિ તંદિવસં જાતા જાતમત્તા અલ્લમંસપેસિવણ્ણા, એવરૂપાયપિ હિ સદ્ધિં કાયસંસગ્ગે સઙ્ઘાદિસેસો, મેથુનવીતિક્કમે પારાજિકં, રહો નિસજ્જસ્સાદે પાચિત્તિયઞ્ચ હોતિ. **પગેવા**તિ પઠમમેવ.

કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જેય્યાતિ હત્થગ્ગહણાદિકાયસમ્પયોગં કાયમિસ્સીભાવં સમાપજ્જેય્ય, યસ્મા પનેતં સમાપજ્જન્તસ્સ યો સો કાયસંસગ્ગો નામ સો અત્થતો અજ્ઝાચારો હોતિ, રાગવસેન અભિભવિત્વા સઞ્ઞમવેલં આચારો, તસ્માસ્સ સઙ્ખેપન અત્થં દસ્સેન્તો ''**અજ્ઝાચારો વુચ્ચતી**''તિ પદભાજનમાહ.

હત્થગ્ગાહં વાતિઆદિભેદં પનસ્સ વિત્થારેન અત્થદસ્સનં. તત્થ હત્થાદીનં વિભાગદસ્સનત્થં ''**હત્થો નામ કપ્પરં ઉપાદાયા**''તિઆદિમાહ તત્થ **કપ્પરં ઉપાદાયા**તિ દુતિયં. મહાસન્ધિં ઉપાદાય. અઞ્ઞત્થ પન મણિબન્ધતો પટ્ઠાય યાવ અગ્ગનખા હત્થો ઇધ સદ્ધિં અગ્ગબાહાય કપ્પરતો પટ્ઠાય અધિપ્પેતો.

સુદ્ધકેસા વાતિ સુત્તાદીહિ અમિસ્સા સુદ્ધા કેસાયેવ. **વેણી**તિ તીહિ કેસવટ્ટીહિ વિનન્ધિત્વા કતકેસકલાપસ્સેતં નામં. **સુત્તમિસ્સા**તિ પઞ્ચવણ્ણેન સુત્તેન કેસે મિસ્સેત્વા કતા. **માલામિસ્સા**તિ વસ્સિકપુપ્ફાદીહિ મિસ્સેત્વા તીહિ કેસવટ્ટીહિ વિનન્ધિત્વા કતા, અવિનદ્ધોપિ વા કેવલં પુપ્ફમિસ્સકો કેસકલાપો ઇધ ''વેણી''તિ વેદિતબ્બો. **હિરઞ્ઞમિસ્સા**તિ કહાપણમાલાય મિસ્સેત્વા કતા. **સુવણ્ણમિસ્સા**તિ સુવણ્ણચીરકેહિ વા પામઙ્ગાદીહિ વા મિસ્સેત્વા કતા. **મુત્તામિસ્સા**તિ મુત્તાવલીહિ મિસ્સેત્વા કતા. **મણિમિસ્સા**તિ સુત્તારૂળ્હેહિ મણીહિ મિસ્સેત્વા કતા. એતાસુ હિ

યંકિઞ્ચિ વેણિં ગણ્હન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસોયેવ. ‘‘અહં મિસ્સકવેણિં અગ્ગહેસિ’’ન્તિ વદન્તસ્સ મોક્ખો નત્થિ. વેણિગ્ગહણેન ચેત્થ કેસાપિ ગહિતાવ હોન્તિ, તસ્મા યો એકમ્પિ કેસં ગણ્હાતિ તસ્સપિ આપત્તિયેવ.

હત્થઞ્ચ વેણિઞ્ચ ઠપેત્વાતિ ઇધ વુત્તલક્ખણં હત્થઞ્ચ સબ્બપ્પકારઞ્ચ વેણિં ઠપેત્વા અવસેસં સરીરં ‘‘અઙ્ગ’’ન્તિ વેદિતબ્બં. એવં પરિચ્છિન્નેસુ હત્થાદીસુ હત્થસ્સ ગહણં **હત્થગ્ગાહો**, વેણિયા ગહણં **વેણિગ્ગાહો**, અવસેસસસરીરસ્સ પરામસનં **અઞ્ઞતરસ્સ વા અઞ્ઞતરસ્સ વા અઙ્ગસ્સ પરામસનં**, યો તં હત્થગ્ગાહં વા વેણિગ્ગાહં વા અઞ્ઞતરસ્સ વા અઞ્ઞતરસ્સ વા અઙ્ગસ્સ પરામસનં સમાપજ્જેય્ય, તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસો નામ આપત્તિનિકાયો હોતીતિ. અયં સિક્ખાપદસ્સ અત્થો.

૨૭૨. યસ્મા પન યો ચ હત્થગ્ગાહો યો ચ વેણિગ્ગાહો યઞ્ચ અવસેસસ્સ અઙ્ગસ્સ પરામસનં તં સબ્બમ્પિ ભેદતો દ્વાદસવિધં હોતિ, તસ્મા તં ભેદં દસ્સેતું “**આમસના પરામસના**”તિઆદિના નયેનસ્સ પદભાજનં વુત્તં. તત્થ યઞ્ચ વુત્તં “**આમસના નામ આમટ્ઠમત્તા**”તિ યઞ્ચ “**છુપનં નામ ફુટ્ઠમત્ત**”ન્તિ, ઇમેસં અયં વિસેસો – **આમસના**તિ આમજ્જના ફુટ્ઠોકાસં અનતિક્કમિત્વાપિ તત્થેવ સઙ્ઘટ્ટના. અયઞ્હિ ‘‘આમટ્ઠમત્તા’’તિ વુચ્ચતિ. **છુપન**ન્તિ અસઙ્ઘટ્ટેત્વા ફુટ્ઠમત્તં.

યમ્પિ ઉમ્મસનાય ચ ઉલ્લઙ્ઘનાય ચ નિદ્દેસે ‘‘ઉદ્ધં ઉચ્ચારણા’’તિ એકમેવ પદં વુત્તં. તત્રાપિ અયં વિસેસો – પઠમં અત્તનો કાયસ્સ ઇત્થિયા કાયે ઉદ્ધં પેસનવસેન વુત્તં, દુતિયં ઇત્થિયા કાયં ઉક્ખિપનવસેન, સેસં પાકટમેવ.

૨૭૩. ઇદાનિ ય્વાયં ઓતિણ્ણો વિપરિણતેન ચિત્તેન કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જતિ, તસ્સ એતેસં પદાનં વસેન વિત્થારતો આપત્તિભેદં દસ્સેન્તો “**ઇત્થી ચ હોતિ ઇત્થિસઞ્ઞી સારત્તો ચ ભિક્ખુ ચ નં ઇત્થિયા કાયેન કાય**”ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **ભિક્ખુ ચ નં ઇત્થિયા કાયેન કાય**ન્તિ સો સારત્તો ચ ઇત્થિસઞ્ઞી ચ ભિક્ખુ અત્તનો કાયેન. **ન**ન્તિ નિપાતમત્તં. અથ વા એતં તસ્સા ઇત્થિયા હત્થાદિભેદં કાયં. **આમસતિ પરામસતી**તિ એતેસુ ચે એકેનાપિ આકારેન અજ્ઝાચરતિ, આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સ. તત્થ સકિં આમસતો એકા આપત્તિ, પુનપ્પુનં આમસતો પયોગે પયોગે સઙ્ઘાદિસેસો.

પરામસન્તોપિ સચે કાયતો અમોચેત્વાવ ઇતો ચિતો ચ અત્તનો હત્થં વા કાયં વા સઞ્ચોપેતિ હરતિ પેસેતિ દિવસમ્પિ પરામસતો એકાવ આપત્તિ. સચે કાયતો મોચેત્વા મોચેત્વા પરામસતિ પયોગે પયોગે આપત્તિ.

ઓમસન્તોપિ સચે કાયતો અમોચેત્વાવ ઇત્થિયા મત્થકતો પટ્ઠાય યાવ પાદપિટ્ઠિં ઓમસતિ એકાવ આપત્તિ. સચે પન ઉદરાદીસુ તં તં ઠાનં પત્વા મુઞ્ચિત્વા મુઞ્ચિત્વા ઓમસતિ પયોગે પયોગે આપત્તિ. **ઉમ્મસનાયપિ** પાદતો પટ્ઠાય યાવ સીસં ઉમ્મસન્તસ્સ એસેવ નયો.

ઓલઙ્ઘનાય માતુગામં કેસેસુ ગહેત્વા નામેત્વા ચુમ્બનાદીસુ યં અજ્ઝાચારં ઇચ્છતિ તં કત્વા મુઞ્ચતો એકાવ આપત્તિ. ઉટ્ઠિતં પુનપ્પુનં નામયતો પયોગે પયોગે આપત્તિ. **ઉલ્લઙ્ઘનાયપિ** કેસેસુ વા હત્થેસુ વા ગહેત્વા વુટ્ઠાપયતો એસેવ નયો.

આકડ્ઢનાય અત્તનો અભિમુખં આકડ્ઢન્તો યાવ ન મુઞ્ચતિ તાવ એકાવ આપત્તિ. મુઞ્ચિત્વા મુઞ્ચિત્વા આકડ્ઢન્તસ્સ પયોગે પયોગે આપત્તિ. **પતિકડ્ઢનાયપિ** પરમ્મુખં પિટ્ઠિયં ગહેત્વા પટિપ્પણામયતો એસેવ નયો.

અભિનિગ્ગણ્હનાય હત્થે વા બાહાય વા દળ્હં ગહેત્વા યોજનમ્પિ ગચ્છતો એકાવ આપત્તિ. મુઞ્ચિત્વા પુનપ્પુનં ગણ્હતો પયોગે પયોગે આપત્તિ. અમુઞ્ચિત્વા પુનપ્પુનં કુસતો ચ આલિઙ્ગતો ચ પયોગે પયોગે આપત્તીતિ **મહાસુમત્થેરો** આહ. **મહાપદુમત્થેરો** પનાહ – ''મૂલગ્ગહણમેવ પમાણં, તસ્મા યાવ ન મુઞ્ચતિ તાવ એકા એવ આપત્તી''તિ.

અભિનિપ્પીળનાય વત્થેન વા આભરણેન વા સદ્ધિં પીળયતો અઙ્ગં અકુસન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં, કુસન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસો, એકપયોગેન એકા આપત્તિ, નાનાપયોગેન નાના.

ગહણછુપનેસુ અઞ્ઞં કિઞ્ચિ વિકારં અકરોન્તોપિ ગહિતમત્તકુટ્ઠમત્તેનાપિ આપત્તિં આપજ્જતિ.

એવમેતેસુ આમસનાદીસુ એકેનાપિ આકારેન અજ્ઝાચારતો ઇત્થિયા ઇત્થિસઞ્ઞિસ્સ સઙ્ઘાદિસેસો, વેમતિકસ્સ થુલ્લચ્ચયં, પણ્ડકપુરિસતિરચ્છાનગતસઞ્ઞિસ્સાપિ થુલ્લચ્ચયમેવ. પણ્ડકે પણ્ડકસઞ્ઞિસ્સ થુલ્લચ્ચયં, વેમતિકસ્સ દુક્કટં. પુરિસતિરચ્છાનગતઇત્થિસઞ્ઞિસ્સાપિ દુક્કટમેવ. પુરિસે પુરિસસઞ્ઞિસ્સાપિ વેમતિકસ્સાપિ ઇત્થિપણ્ડકતિરચ્છાનગતસઞ્ઞિસ્સાપિ દુક્કટમેવ. તિરચ્છાનગતેપિ સબ્બાકારેન દુક્કટમેવાતિ. ઇમા એકમૂલકનયે વુત્તા આપત્તિયો સલ્લક્ખેત્વા ઇમિનાવ ઉપાયેન **''દ્વે ઇત્થિયો દ્વિન્નં ઇત્થીન''**ન્તિઆદિવસેન વુત્તે દુમૂલકનયેપિ દિગુણા આપત્તિયો વેદિતબ્બા. યથા ચ દ્વીસુ ઇત્થીસુ દ્વે સઙ્ઘાદિસેસા; એવં સમ્બહુલાસુ સમ્બહુલા વેદિતબ્બા.

યો હિ એકતો ઠિતા સમ્બહુલા ઇત્થિયો બાહાહિ પરિક્ખિપિત્વા ગણ્હાતિ સો યત્તકા ઇત્થિયો કુટ્ઠા તાસં ગણનાય સઙ્ઘાદિસેસે આપજ્જતિ, મજ્ઝગતાનં ગણનાય થુલ્લચ્ચયે. તા હિ તેન કાયપ્પટિબદ્ધેન આમટ્ઠા હોન્તિ. યો પન સમ્બહુલાનં અઙ્ગુલિયો વા કેસે વા એકતો કત્વા ગણ્હાતિ, સો અઙ્ગુલિયો ચ કેસે ચ અગણેત્વા ઇત્થિયો ગણેત્વા સઙ્ઘાદિસેસેહિ કારેતબ્બો. યાસઞ્ચ ઇત્થીનં અઙ્ગુલિયો વા કેસા વા મજ્ઝગતા હોન્તિ, તાસં ગણનાય થુલ્લચ્ચયે આપજ્જતિ. તા હિ તેન કાયપ્પટિબદ્ધેન આમટ્ઠા હોન્તિ, સમ્બહુલા પન ઇત્થિયો કાયપ્પટિબદ્ધેહિ રજ્જુવત્થાદીહિ પરિક્ખિપિત્વા ગણ્હન્તો સબ્બાસંયેવ અન્તોપરિક્ખેપગતાનં ગણનાય થુલ્લચ્ચયે આપજ્જતિ. **મહાપચ્ચરિયં** અકુટ્ઠાસુ દુક્કટં વુત્તં. તત્થ યસ્મા પાળિયં કાયપ્પટિબદ્ધપ્પટિબદ્ધેન આમસનં નામ નત્થિ, તસ્મા સબ્બમ્પિ કાયપ્પટિબદ્ધપ્પટિબદ્ધં કાયપ્પટિબદ્ધેનેવ સઙ્ગહેત્વા **મહાઅટ્ઠકથાયઞ્ચ કુરુન્દિયઞ્ચ** વુત્તો પુરિમનયોયેવેત્થ યુત્તતરો દિસ્સતિ.

યો હિ હત્થેન હત્થં ગહેત્વા પટિપાટિયા ઠિતાસુ ઇત્થીસુ સમસારાગો એકં હત્થે ગણ્હાતિ, સો ગહિતિત્થિયા વસેન એકં સઙ્ઘાદિસેસં આપજ્જતિ, ઇતરાસં ગણનાય પુરિમનયેનેવ થુલ્લચ્ચયે. સચે સો તં કાયપ્પટિબદ્ધે વત્થે વા પુપ્ફે વા ગણ્હાતિ, સબ્બાસં ગણનાય થુલ્લચ્ચયે આપજ્જતિ. યથેવ હિ રજ્જુવત્થાદીહિ પરિક્ખિપન્તેન સબ્બાપિ કાયપ્પટિબદ્ધેન આમટ્ઠા હોન્તિ, તથા ઇધાપિ સબ્બાપિ કાયપ્પટિબદ્ધેન આમટ્ઠા હોન્તિ. સચે પન તા ઇત્થિયો અઞ્ઞમઞ્ઞં વત્થકોટિયં ગહેત્વા ઠિતા હોન્તિ, તત્ર ચેસો પુરિમનયેનેવ પઠમં ઇત્થિં હત્થે ગણ્હાતિ ગહિતાય વસેન સઙ્ઘાદિસેસં આપજ્જતિ, ઇતરાસં ગણનાય દુક્કટાનિ. સબ્બાસઞ્હિ તાસં તેન પુરિમનયેનેવ કાયપટિબદ્ધેન કાયપ્પટિબદ્ધં આમટ્ઠં હોતિ. સચે પન સોપિ તં કાયપ્પટિબદ્ધેયેવ ગણ્હાતિ તસ્સા વસેન થુલ્લચ્ચયં આપજ્જતિ, ઇતરાસં ગણનાય અનન્તરનયેનેવ દુક્કટાનિ.

યો પન ઘનવત્થનિવત્થં ઇત્થિં કાયસંસગ્ગરાગેન વત્થે ઘટ્ટેતિ, થુલ્લચ્ચયં. વિરળવત્થનિવત્થં ઘટ્ટેતિ, તત્ર ચે વત્થન્તરેહિ ઇત્થિયા વા નિક્ખન્તલોમાનિ ભિક્ખું ભિક્ખુનો વા પવિટ્ઠલોમાનિ ઇત્થિં કુસન્તિ, ઉભિન્નં

લોમાનિયેવ વા લોમાનિ ફુસન્તિ, સઙ્ઘાદિસેસો. ઉપાદિન્નકેન હિ કમ્મજરૂપેન ઉપાદિન્નકં વા અનુપાદિન્નકં વા અનુપાદિન્નકેનપિ કેનચિ કેસાદિના ઉપાદિન્નકં વા અનુપાદિન્નકં વા ફુસન્તોપિ સઙ્ઘાદિસેસં આપજ્જતિયેવ.

તત્થ **કુરુન્દિયં** ''લોમાનિ ગણેત્વા સઙ્ઘાદિસેસો''તિ વુત્તં. **મહાઅટ્ઠકથાયં** પન ''લોમાનિ ગણેત્વા આપત્તિયા ન કારેતબ્બો, એકમેવ સઙ્ઘાદિસેસં આપજ્જતિ. સક્કિમઞ્ચે પન અપચ્ચત્થરિત્વા નિપન્નો લોમાનિ ગણેત્વા કારેતબ્બો''તિ વુત્તં , તદેવ યુત્તં. ઇત્થિવસેન હિ અયં આપત્તિ, ન કોટ્ઠાસવસેનાતિ.

એત્થાહ ''યો પન 'કાયપ્પટિબદ્ધં ગણ્હિસ્સામી'તિ કાયં ગણ્હાતિ, 'કાયં ગણ્હિસ્સામી'તિ કાયપ્પટિબદ્ધં ગણ્હાતિ, સો કિં આપજ્જતી''તિ. **મહાસુમત્થેરો** તાવ ''યથાવત્થુકમેવા''તિ વદતિ. અયં કિરસ્સ લદ્ધિ –

''વત્થુ સઞ્ઞા ચ રાગો ચ, ફસ્સપ્પટિવિજાનના;
યથાનિદ્દિટ્ઠનિદ્દેસે, ગરુકં તેન કારયે''તિ.

એત્થ "**વત્થૂ**"તિ ઇત્થી. "**સઞ્ઞા**"તિ ઇત્થિસઞ્ઞા. "**રાગો**"તિ કાયસંસગ્ગરાગો. "**ફસ્સપ્પટિવિજાનના**"તિ કાયસંસગ્ગફસ્સજાનના. તસ્મા યો ઇત્થિયા ઇત્થિસઞ્ઞી કાયસંસગ્ગરાગેન ''કાયપ્પટિબદ્ધં ગહેસ્સામી''તિ પવત્તોપિ કાયં ફુસતિ, ગરુકં સઙ્ઘાદિસેસંયેવ આપજ્જતિ. ઇતરોપિ થુલ્લચ્ચયન્તિ **મહાપદુમત્થેરો** પનાહ –

''સઞ્ઞાય વિરાગિતમ્હિ, ગહણે ચ વિરાગિતે;
યથાનિદ્દિટ્ઠનિદ્દેસે, ગરુકં તત્થ ન દિસ્સતી''તિ.

અસ્સાપાયં લદ્ધિ ઇત્થિયા ઇત્થિસઞ્ઞિનો હિ સઙ્ઘાદિસેસો વુત્તો. ઇમિના ચ ઇત્થિસઞ્ઞા વિરાગિતા કાયપ્પટિબદ્ધે કાયપ્પટિબદ્ધસઞ્ઞા ઉપ્પાદિતા, તં ગણ્હન્તસ્સ પન થુલ્લચ્ચયં વુત્તં. ઇમિના ચ ગહણમ્પિ વિરાગિતં તં અગ્ગહેત્વા ઇત્થી ગહિતા, તસ્મા એત્થ ઇત્થિસઞ્ઞાય અભાવતો સઙ્ઘાદિસેસો ન દિસ્સતિ, કાયપ્પટિબદ્ધસ્સ અગ્ગહિતત્તા થુલ્લચ્ચયં ન દિસ્સતિ, કાયસંસગ્ગરાગેન ફુટ્ઠત્તા પન દુક્કટં. કાયસંસગ્ગરાગેન હિ ઇમં નામ વત્થું ફુસતો અનાપત્તીતિ નત્થિ, તસ્મા દુક્કટમેવાતિ.

ઇદઞ્ચ પન વત્વા ઇદં ચતુક્કમાહ. ''સારત્તં ગણ્હિસ્સામી'તિ સારત્તં ગણ્હિ સઙ્ઘાદિસેસો, 'વિરત્તં ગણ્હિસ્સામી'તિ વિરત્તં ગણ્હિ દુક્કટં, 'સારત્તં ગણ્હિસ્સામી'તિ વિરત્તં ગણ્હિ દુક્કટં, 'વિરત્તં ગણ્હિસ્સામી'તિ સારત્તં ગણ્હિ દુક્કટમેવા''તિ. કિઞ્ચાપિ એવમાહ? અથ ખો **મહાસુમત્થેરવાદો**યેવેત્થ ''ઇત્થિ ચ હોતિ ઇત્થિસઞ્ઞી સારત્તો ચ ભિક્ખુ ચ નં ઇત્થિયા કાયેન કાયપ્પટિબદ્ધં આમસતિ પરામસતિ...પે॰... ગણ્હાતિ છુપતિ આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ ઇમાય પાળિયા ''યો હિ એકતો ઠિતા સમ્બહુલા ઇત્થિયો બાહાહિ પરિક્ખિપિત્વા ગણ્હાતિ, સો યત્તકા ઇત્થિયો ફુટ્ઠા તાસં ગણનાય સઙ્ઘાદિસેસે આપજ્જતિ, મજ્ઝગતાનં ગણનાય થુલ્લચ્ચયે''તિઆદીહિ અટ્ઠકથાવિનિચ્છયેહિ ચ સમેતિ. યદિ હિ સઞ્ઞાદિવિરાગેન વિરાગિતં નામ ભવેય્ય ''પણ્ડકો ચ હોતિ ઇત્થિસઞ્ઞી''તિઆદીસુ વિય ''કાયપ્પટિબદ્ધઞ્ચ હોતિ કાયસઞ્ઞી ચા''તિઆદિનાપિ નયેન પાળિયં વિસેસં વદેય્ય. યસ્મા પન સો ન વુત્તો, તસ્મા ઇત્થિયા ઇત્થિસઞ્ઞાય સતિ ઇત્થિં આમસન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસો, કાયપ્પટિબદ્ધં આમસન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયન્તિ યથાવત્થુકમેવ યુજ્જતિ.

મહાપચ્ચરિયમ્પિ ચેતં વુત્તં – ‘‘નીલં પારુપિત્વા સયિતાય કાળિત્થિયા કાયં ઘટ્ટેસ્સામી’તિ કાયં ઘટ્ટેતિ, સઙ્ઘાદિસેસો; ‘કાયં ઘટ્ટેસ્સામી’તિ નીલં ઘટ્ટેતિ, થુલ્લચ્ચયં; ‘નીલં ઘટ્ટેસ્સામી’તિ કાયં ઘટ્ટેતિ, સઙ્ઘાદિસેસો; ‘નીલં ઘટ્ટેસ્સામી’તિ નીલં ઘટ્ટેતિ, થુલ્લચ્ચય’’ન્તિ. યોપાયં ‘‘ઇત્થી ચ પણ્ડકો ચા’’તિઆદિના નયેન વત્થુમિસ્સકનયો વુત્તો, તસ્મિમ્પિ વત્થુ સઞ્ઞાવિમતિવસેન વુત્તા આપત્તિયો પાળિયં અસમ્મુય્હન્તેન વેદિતબ્બા.

કાયેનકાયપ્પટિબદ્ધવારે પન ઇત્થિયા ઇત્થિસઞ્ઞિસ્સ કાયપ્પટિબદ્ધં ગણ્હતો થુલ્લચ્ચયં, સેસે સબ્બત્થ દુક્કટં. કાયપ્પટિબદ્ધેનકાયવારેપિ એસેવ નયો. કાયપ્પટિબદ્ધેનકઆયપ્પટિબદ્ધવારે ચ નિસ્સગ્ગિયેનકાયવારાદીસુ ચસ્સ સબ્બત્થ દુક્કટમેવ.

‘‘ઇત્થી ચ હોતિ ઇત્થિસઞ્ઞી સારત્તો ચ ઇત્થી ચ નં ભિક્ખુસ્સ કાયેન કાય’’ન્તિઆદિવારો પન ભિક્ખુમ્હિ માતુગામસ્સ રાગવસેન વુત્તો. તત્થ **ઇત્થી ચ નં ભિક્ખુસ્સ કાયેન કાય**ન્તિ ભિક્ખુમ્હિ સારત્તા ઇત્થી તસ્સ નિસિન્નોકાસં વા નિપન્નોકાસં વા ગન્ત્વા અત્તનો કાયેન તં ભિક્ખુસ્સ કાયં આમસતિ...પે૰... છુપતિ. **સેવનાધિપ્પાયો કાયેન વાયમતિ, ફસ્સં પટિવિજાનાતી**તિ એવં તાય આમટ્ઠો વા છુપિતો વા સેવનાધિપ્પાયો હુત્વા સચે ફસ્સપ્પટિવિજાનનત્થં ઈસકમ્પિ કાયં ચાલેતિ ફન્દેતિ, સઙ્ઘાદિસેસં આપજ્જતિ.

દ્વે ઇત્થિયોતિ એત્થ દ્વે સઙ્ઘાદિસેસે આપજ્જતિ, ઇત્થિયા ચ પણ્ડકે ચ સઙ્ઘાદિસેસેન સહ દુક્કટં . એતેન ઉપાયેન યાવ ‘‘**નિસ્સગ્ગિયેન નિસ્સગ્ગિયં આમસતિ, સેવનાધિપ્પાયો કાયેન વાયમતિ ન ચ ફસ્સં પટિવિજાનાતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા**’’તિ તાવ પુરિમનયેનેવ આપત્તિભેદો વેદિતબ્બો.

એત્થ ચ **કાયેન વાયમતિ ન ચ ફસ્સં પટિવિજાનાતી**તિ અત્તના નિસ્સટ્ઠં પુપ્ફં વા ફલં વા ઇત્થિં અત્તનો નિસ્સગ્ગિયેન પુપ્ફેન વા ફલેન વા પહરન્તિં દિસ્વા કાયેન વિકારં કરોતિ, અઙ્ગુલિં વા ચાલેતિ, ભમુકં વા ઉક્ખિપતિ, અક્ખિં વા નિખણતિ, અઞ્ઞં વા એવરૂપં વિકારં કરોતિ, અયં વુચ્ચતિ ‘‘કાયેન વાયમતિ ન ચ ફસ્સં પટિવિજાનાતી’’તિ. અયમ્પિ કાયેન વાયમિતત્તા દુક્કટં આપજ્જતિ, દ્વીસુ ઇત્થીસુ દ્વે, ઇત્થીપણ્ડકેસુપિ દ્વે એવ દુક્કટે આપજ્જતિ.

૨૭૯. એવં વત્થુવસેન વિત્થારતો આપત્તિભેદં દસ્સેત્વા ઇદાનિ લક્ખણવસેન સઙ્ખેપતો આપત્તિભેદઞ્ચ અનાપત્તિભેદઞ્ચ દસ્સેન્તો ‘‘**સેવનાધિપ્પાયો**’’તિઆદિમાહ. તત્થ પુરિમનયે ઇત્થિયા કુટ્ઠો સમાનો સેવનાધિપ્પાયો કાયેન વાયમતિ, ફસ્સં પટિવિજાનાતીતિ તિવઙ્ગસમ્પત્તિયા સઙ્ઘાદિસેસો. દુતિયે નયે નિસ્સગ્ગિયેન નિસ્સગ્ગિયામસને વિય વાયમિત્વા અછુપને વિય ચ ફસ્સસ્સ અપ્પટિવિજાનનતો દુવઙ્ગસમ્પત્તિયા દુક્કટં. તતિયે કાયેન અવાયમતો અનાપત્તિ. યો હિ સેવનાધિપ્પાયોપિ નિચ્ચલેન કાયેન કેવલં ફસ્સં પટિવિજાનાતિ સાદિયતિ અનુભોતિ, તસ્સ ચિત્તુપ્પાદમત્તે આપત્તિયા અભાવતો અનાપત્તિ. ચતુત્થે પન નિસ્સગ્ગિયેન નિસ્સગ્ગિયામસને વિય ફસ્સપ્પટિવિજાનનાપિ નત્થિ, કેવલં ચિત્તુપ્પાદમત્તમેવ, તસ્મા અનાપત્તિ. મોક્ખાધિપ્પાયસ્સ સબ્બાકારેસુ અનાપત્તિયેવ.

એત્થ પન યો ઇત્થિયા ગહિતો તં અત્તનો સરીરા મોચેતુકામો પટિપ્પણામેતિ વા પહરતિ વા અયં કાયેન વાયમતિ ફસ્સં પટિવિજાનાતિ. યો આગચ્છન્તિં દિસ્વા તતો મુઞ્ચિતુકામો ઉત્તાસેત્વા પલાપેતિ, અયં કાયેન વાયમતિ ન ચ ફસ્સં પટિવિજાનાતિ. યો તાદિસં દીઘજાતિં કાયે આરૂળ્હં દિસ્વા ‘‘સણિકં ગચ્છતુ ઘટ્ટિયમાના અનત્થાય સંવત્તેય્યા’’તિ ન ઘટ્ટેતિ, ઇત્થિમેવ વા અઙ્ગં ફુસમાનં ઞત્વા ‘‘એસા ‘અનત્થિકો અયં મયા’તિ સયમેવ

પક્કમિસ્સતી''તિ અજાનન્તો વિય નિચ્ચલો હોતિ, બલવિત્થિયા વા ગાળ્હં આલિઙ્ગિત્વા ગહિતો દહરભિક્ખુ પલાયિતુકામોપિ સુટ્ઠુ ગહિતત્તા નિચ્ચલો હોતિ, અયં ન ચ કાયેન વાયમતિ, ફસ્સં પટિવિજાનાતિ. યો પન આગચ્છન્તિં દિસ્વા ''આગચ્છતુ તાવ તતો નં પહરિત્વા વા પણામેત્વા વા પક્કમિસ્સામી''તિ નિચ્ચલો હોતિ, અયં મોક્ખાધિપ્પાયો ન ચ કાયેન વાયમતિ, ન ચ ફસ્સં પટિવિજાનાતીતિ વેદિતબ્બો.

૨૮૦. **અસઞ્ચિચ્ચા**તિ ઇમિના ઉપાયેન ઇમં ફુસિસ્સામીતિ અચેતેત્વા, એવઞ્હિ અચેતેત્વા પત્તપ્પટિગ્ગહણાદીસુ માતુગામસ્સ અઙ્ગે ફુટ્ઠેપિ અનાપત્તિ.

અસતિયાતિ અઞ્ઞવિહિતો હોતિ માતુગામં ફુસામીતિ સતિ નત્થિ, એવં અસતિયા હત્થપાદપસારણાદિકાલે ફુસન્તસ્સ અનાપત્તિ.

અજાનન્તસ્સાતિ દારકવેસેન ઠિતં દારિકં ''ઇત્થી''તિ અજાનન્તો કેનચિદેવ કરણીયેન ફુસતિ, એવં ''ઇત્થી''તિ અજાનન્તસ્સ ફુસતો અનાપત્તિ.

અસાદિયન્તસ્સાતિ કાયસંસગ્ગં અસાદિયન્તસ્સ, તસ્સ બાહાપરમ્પરાય નીતભિક્ખુસ્સ વિય અનાપત્તિ. ઉમ્મત્તકાદયો વુત્તનયાએવ. ઇધ પન ઉદાયિત્થેરો આદિકમ્મિકો, તસ્સ અનાપત્તિ આદિકમ્મિકસ્સાતિ.

પદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમુટ્ઠાનાદીસુ ઇદં સિક્ખાપદં પઠમપારાજિકસમુટ્ઠાનં કાયચિત્તતો સમુટ્ઠાતિ, કિરિયં, સઞ્ઞાવિમોક્ખં, સચિત્તકં, લોકવજ્જં, કાયકમ્મં, અકુસલચિત્તં, દ્વિવેદનં, સુખમજ્ઝત્તદ્વયેનાતિ.

૨૮૧. વિનીતવત્થૂસુ – **માતુયા માતુપેમેના**તિ માતુપેમેન માતુયા કાયં આમસિ. એસ નયો **ધીતુભગિનિવત્થૂસુ**. તત્થ યસ્મા માતા વા હોતુ ધીતા વા ઇત્થી નામ સબ્બાપિ બ્રહ્મચરિયસ્સ પારિપન્થિકાવ. તસ્મા ''અયં મે માતા અયં ધીતા અયં મે ભગિની''તિ ગેહસ્સિતપેમેન આમસતોપિ દુક્કટમેવ વુત્તં.

ઇમં પન ભગવતો આણં અનુસ્સરન્તેન સચેપિ નદીસોતેન વુય્હમાનં માતરં પસ્સતિ નેવ હત્થેન પરામસિતબ્બા. પણ્ડિતેન પન ભિક્ખુના નાવા વા ફલકં વા કદલિક્ખન્ધો વા દારુક્ખન્ધો વા ઉપસંહરિતબ્બો. તસ્મિં અસતિ કાસાવમ્પિ ઉપસંહરિત્વા પુરતો ઠપેતબ્બં, ''એત્થ ગણ્હાહી''તિ પન ન વત્તબ્બા. ગહિતે પરિક્ખારં કડ્ઢામીતિ કડ્ઢન્તેન ગન્તબ્બં. સચે ભાયતિ પુરતો પુરતો ગન્ત્વા ''મા ભાયી''તિ સમસ્સાસેતબ્બા. સચે ભાયમાના પુત્તસ્સ સહસા ખન્ધે વા અભિરુહતિ, હત્થે વા ગણ્હાતિ, ન ''અપેહિ મહલ્લિકે''તિ નિદ્ધુનિતબ્બા, થલં પાપેતબ્બા. કદ્દમે લગ્ગાયપિ કૂપે પતિતાયપિ એસેવ નયો.

તત્રાપિ હિ યોત્તં વા વત્થં વા પક્ખિપિત્વા હત્થેન ગહિતભાવં ઞત્વા ઉદ્ધરિતબ્બા, નત્વેવ આમસિતબ્બા. ન કેવલઞ્ચ માતુગામસ્સ સરીરમેવ અનામાસં, નિવાસનપાવુરણમ્પિ આભરણભણ્ડમ્પિ તિણણ્ડુપકં વા તાળપણ્ણમુદ્દિકં વા ઉપાદાય અનામાસમેવ, તઞ્ચ ખો નિવાસનપારુપનં પિળન્ધનત્થાય ઠપિતમેવ. સચે પન નિવાસનં વા પારુપનં વા પરિવત્તેત્વા ચીવરત્થાય પાદમૂલે ઠપેતિ વટ્ટતિ. આભરણભણ્ડેસુ પન સીસપસાધનકદન્તસૂચિઆદિકપ્પિયભણ્ડં ''ઇમં ભન્તે તુમ્હાકં ગણ્હથા''તિ દિય્યમાનં સિપાટિકાસૂચિઆદિઉપકરણત્થાય ગહેતબ્બં. સુવણ્ણરજતમુત્તાદિમયં પન અનામાસમેવ દીય્યમાનમ્પિ ન

ગહેતબ્બં. ન કેવલઞ્ચ એતાસં સરીરૂપગમેવ અનામાસં, ઇત્થિસણ્ઠાનેન કતં કટ્ઠરૂપમ્પિ દન્તરૂપમ્પિ અયરૂપમ્પિ લોહરૂપમ્પિ તિપુરૂપમ્પિ પોત્થકરૂપમ્પિ સબ્બરતનરૂપમ્પિ અન્તમસો પિટ્ઠમયરૂપમ્પિ અનામાસમેવ. પરિભોગત્થાય પન ''ઇદં તુમ્હાકં હોતૂ''તિ લભિત્વા ઠપેત્વા સબ્બરતનમયં અવસેસં ભિન્દિત્વા ઉપકરણારહં ઉપકરણે પરિભોગારહં પરિભોગે ઉપનેતું વટ્ટતિ.

યથા ચ ઇત્થિરૂપકં; એવં સત્તવિધમ્પિ ધઞ્ઞં અનામાસં. તસ્મા ખેત્તમજ્ઝેન ગચ્છતા તત્થજાતકમ્પિ ધઞ્ઞફલં ન આમસન્તેન ગન્તબ્બં. સચે ઘરદ્વારે વા અન્તરામગ્ગે વા ધઞ્ઞં પસારિતં હોતિ પસ્સેન ચ મગ્ગો અત્થિ ન મદ્દન્તેન ગન્તબ્બં. ગમનમગ્ગે અસતિ મગ્ગં અધિટ્ઠાય ગન્તબ્બં. અન્તરઘરે ધઞ્ઞસ્સ ઉપરિ આસનં પઞ્ઞાપેત્વા દેન્તિ નિસીદિતું વટ્ટતિ. કેચિ આસનસાલાયં ધઞ્ઞં આકિરન્તિ, સચે સક્કા હોતિ હરાપેતું હરાપેતબ્બં, નો ચે એકમન્તં ધઞ્ઞં અમદ્દન્તેન પીઠકં પઞ્ઞપેત્વા નિસીદિતબ્બં. સચે ઓકાસો ન હોતિ, મનુસ્સા ધઞ્ઞમજ્ઝેયેવ આસનં પઞ્ઞપેત્વા દેન્તિ, નિસીદિતબ્બં. તત્થજાતકાનિ મુગ્ગમાસાદીનિ અપરણ્ણાનિપિ તાલપનસાદીનિ વા ફલાનિ કીળન્તેન ન આમસિતબ્બાનિ. મનુસ્સેહિ રાસિકતેસુપિ એસેવ નયો. અરઞ્ઞે પન રુક્ખતો પતિતાનિ ફલાનિ ''અનુપસમ્પન્નાનં દસ્સામી''તિ ગણ્હિતું વટ્ટતિ.

મુત્તા , મણિ, વેળુરિયો, સઙ્ખો, સિલા, પવાળં, રજતં, જાતરૂપં, લોહિતઙ્કો, મસારગલ્લન્તિ ઇમેસુ દસસુ રતનેસુ મુત્તા અધોતા અનિવિદ્ધા યથાજાતાવ આમસિતું વટ્ટતિ. સેસા અનામાસાતિ વદન્તિ. **મહાપચ્ચરિયં** પન ''મુત્તા ધોતાપિ અધોતાપિ અનામાસા ભણ્ડમૂલત્થાય ચ સમ્પટિચ્છિતું ન વટ્ટતિ, કુટ્ઠરોગસ્સ ભેસજ્જત્થાય પન વટ્ટતી''તિ વુત્તં. અન્તમસો જાતિફલિકં ઉપાદાય સબ્બોપિ નીલપીતાદિવણ્ણભેદો મણિ ધોતવિદ્ધવટ્ટિતો અનામાસો, યથાજાતો પન આકરમુત્તો પત્તાદિભણ્ડમૂલત્થં સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતીતિ વુત્તો. સોપિ **મહાપચ્ચરિયં** પટિક્ખિત્તો, પચિત્વા કતો કાચમણિયેવેકો વટ્ટતીતિ વુત્તો. વેળુરિયેપિ મણિસદિસોવ વિનિચ્છયો.

સઙ્ખો ધમનસઙ્ખો ચ ધોતવિદ્ધો ચ રતનમિસ્સો અનામાસો. પાનીયસઙ્ખો ધોતોપિ અધોતોપિ આમાસોવ સેસઞ્ચ અઞ્જનાદિભેસજ્જત્થાયપિ ભણ્ડમૂલત્થાયપિ સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતિ. સિલા ધોતવિદ્ધા રતનસંયુત્તા મુગ્ગવણ્ણાવ અનામાસા. સેસા સત્થકનિસાનાદિઅત્થાય ગણ્હિતું વટ્ટતિ. એત્થ ચ રતનસંયુત્તાતિ સુવણ્ણેન સદ્ધિં યોજેત્વા પચિત્વા કતાતિ વદન્તિ. પવાળં ધોતવિદ્ધં અનામાસં. સેસં આમાસં ભણ્ડમૂલત્થઞ્ચ સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતિ. **મહાપચ્ચરિયં** પન ''ધોતમ્પિ અધોતમ્પિ સબ્બં અનામાસં, ન ચ સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતી''તિ વુત્તં.

રજતં જાતરૂપઞ્ચ કતભણ્ડમ્પિ અકતભણ્ડમ્પિ સબ્બેન સબ્બં બીજતો પટ્ઠાય અનામાસઞ્ચ અસમ્પટિચ્છિયઞ્ચ, ઉત્તરરાજપુત્તો કિર સુવણ્ણચેતિયં કારેત્વા **મહાપદુમત્થેરસ્સ** પેસેસિ. થેરો ''ન કપ્પતી''તિ પટિક્ખિપિ. ચેતિયઘરે સુવણ્ણપદુમસુવણ્ણબુબ્બુળકાદીનિ હોન્તિ, એતાનિપિ અનામાસાનિ. ચેતિયઘરગોપકા પન રૂપિયછડ્ડકટ્ઠાને ઠિતા, તસ્મા તેસં કેળાપયિતું વટ્ટતીતિ વુત્તં. **કુરુન્દિયં** પન તં પટિક્ખિત્તં. સુવણ્ણચેતિયે કચવરમેવ હરિતું વટ્ટતીતિ એત્તકમેવ અનુઞ્ઞાતં. આરકૂટલોહમ્પિ જાતરૂપગતિકમેવ અનામાસન્તિ **સબ્બઅટ્ઠકથાસુ** વુત્તં. સેનાસનપરિભોગો પન સબ્બકપ્પિયો, તસ્મા જાતરૂપરજતમયા સબ્બેપિ સેનાસનપરિક્ખારા આમાસા. ભિક્ખૂનં ધમ્મવિનયવણ્ણનટ્ઠાને રતનમણ્ડપે કરોન્તિ ફલિકત્થમ્ભે રતનદામપતિમણ્ડિતે, તત્થ સબ્બૂપકરણાનિ ભિક્ખૂનં પટિજગ્ગિતું વટ્ટતિ.

લોહિતક્ઙ્ગમસારગલ્લા ધોતવિદ્ધા અનામાસા, ઇતરે આમાસા, ભણ્ડમૂલત્થાય વટ્ટન્તીતિ વુત્તા. **મહાપચ્ચરિયં** પન ‘‘ધોતાપિ અધોતાપિ સબ્બસો અનામાસા ન ચ સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટન્તી’’તિ વુત્તં.

સબ્બં આવુધભણ્ડં અનામાસં, ભણ્ડમૂલત્થાય દીય્યમાનમ્પિ ન સમ્પટિચ્છિતબ્બં. સત્થવણિજ્જા નામ ન વટ્ટતિ. સુદ્ધધનુદણ્ડોપિ ધનુજિયાપિ પતોદોપિ અઙ્કુસોપિ અન્તમસો વાસિફરસુઆદીનિપિ આવુધસઙ્ખેપેન કતાનિ અનામાસાનિ. સચે કેનચિ વિહારે સત્તિ વા તોમરો વા ઠપિતો હોતિ, વિહારં જગ્ગન્તેન ‘‘હરન્તૂ’’તિ સામિકાનં પેસેતબ્બં. સચે ન હરન્તિ, તં અચાલેન્તેન વિહારો પટિજગ્ગિતબ્બો. યુદ્ધભૂમિયં પતિતં અસિં વા સત્તિં વા તોમરં વા દિસ્વા પાસાણેન વા કેનચિ વા અસિં ભિન્દિત્વા સત્થકત્થાય ગહેતું વટ્ટતિ, ઇતરાનિપિ વિયોજેત્વા કિઞ્ચિ સત્થકત્થાય ગહેતું વટ્ટતિ કિઞ્ચિ કત્તરદણ્ડાદિઅત્થાય. ‘‘ઇદં ગણ્હથા’’તિ દીય્યમાનં પન ‘‘વિનાસેત્વા કપ્પિયભણ્ડં કરિસ્સામી’’તિ સબ્બમ્પિ સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતિ.

મચ્છજાલપક્ખિજાલાદીનિપિ ફલકજાલિકાદીનિ સરપરિત્તાનાનીપિ સબ્બાનિ અનામાસાનિ. પરિભોગત્થાય લબ્ભમાનેસુ પન જાલં તાવ ‘‘આસનસ્સ વા ચેતિયસ્સ વા ઉપરિ બન્ધિસ્સામિ, છત્તં વા વેઠેસ્સામી’’તિ ગહેતું વટ્ટતિ. સરપરિત્તાનં સબ્બમ્પિ ભણ્ડમૂલત્થાય સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતિ. પરૂપરોધનિવારણઞ્હિ એતં ન ઉપરોધકરન્તિ ફલકં દન્તકટ્ઠભાજનં કરિસ્સામીતિ ગહેતું વટ્ટતિ.

ચમ્મવિનદ્ધાનિ વીણાભેરિઆદીનિ અનામાસાનિ. **કુરુન્દિયં** પન ‘‘ભેરિસઙ્ઘાટોપિ વીણાસઙ્ઘાટોપિ તુચ્છપોક્ખરમ્પિ મુખવટ્ટિયં આરોપિતચમ્મમ્પિ વીણાદણ્ડકોપિ સબ્બં અનામાસ’’ન્તિ વુત્તં. ઓનહિતું વા ઓનહાપેતું વા વાદેતું વા વાદાપેતું વા ન લબ્ભતિયેવ. ચેતિયઙ્ગણે પૂજં કત્વા મનુસ્સેહિ છડ્ડિતં દિસ્વાપિ અચાલેત્વાવ અન્તરન્તરે સમ્મજ્જિતબ્બં, કચવરછડ્ડનકાલે પન કચવરનિયામેનેવ હરિત્વા એકમન્તં નિક્ખિપિતું વટ્ટતીતિ **મહાપચ્ચરિય**ં વુત્તં. ભણ્ડમૂલત્થાય સમ્પટિચ્છિતુમ્પિ વટ્ટતિ. પરિભોગત્થાય લબ્ભમાનેસુ પન વીણાદોણિકઞ્ચ ભેરિપોક્ખરઞ્ચ દન્તકટ્ઠભાજનં કરિસ્સામ ચમ્મં સત્થકકોસકન્તિ એવં તસ્સ તસ્સ પરિક્ખારસ્સ ઉપકરણત્થાય ગહેત્વા તથા તથા કાતું વટ્ટતિ.

પુરાણદુતિયિકાવત્થુ ઉત્તાનમેવ. **યક્ખિવત્થુસ્મિં** સચેપિ પરનિમ્મિતવસવત્તિદેવિયા કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જતિ થુલ્લચ્ચયમેવ. **પણ્ડકવત્થુ** ચ **સુત્તિત્થિવત્થુ** ચ પાકટમેવ. **મતિત્થિવત્થુસ્મિં** પારાજિકપ્પહોનકકાલે થુલ્લચ્ચયં, તતો પરં દુક્કટં. **તિરચ્છાનગતવત્થુસ્મિં** નાગમાણવિકાયપિ સુપણ્ણમાણવિકાયપિ કિન્નરિયાપિ ગાવિયાપિ દુક્કટમેવ. **દારુધીતલિકાવત્થુસ્મિં** ન કેવલં દારુના એવ, અન્તમસો ચિત્તકમ્મલિખિતેપિ ઇત્થિરૂપે દુક્કટમેવ.

૨૮૨. સમ્પીળનવત્થુ ઉત્તાનત્થમેવ. **સઙ્કમવત્થુસ્મિં** એકપદિકસઙ્કમો વા હોતુ સકટમગ્ગસઙ્કમો વા, ચાલેસ્સામીતિ પયોગે કતમત્તેવ ચાલેતુ વા મા વા, દુક્કટં. મગ્ગવત્થુ પાકટમેવ. રુક્ખવત્થુસ્મિં રુક્ખો મહન્તો વા હોતુ મહાજમ્બુપ્પમાણો ખુદ્દકો વા, તં ચાલેતું સક્કોતુ વા મા વા, પયોગમત્તેન દુક્કટં. **નાવાવત્થુસ્મિમ્પિ** એસેવ નયો. **રજ્જવત્થુસ્મિં** યં રજ્જું આવિઞ્છન્તો ઠાના ચાલેતું સક્કોતિ, તત્થ થુલ્લચ્ચયં. યા મહારજ્જુ હોતિ, ઈસકમ્પિ ઠાના ન ચલતિ, તત્થ દુક્કટં. દણ્ડેપિ એસેવ નયો. ભૂમિયં પતિતમહારુક્ખોપિ હિ દણ્ડગ્ગહણેનેવ ઇધ ગહિતો. **પત્તવત્થુ** પાકટમેવ. **વન્દનવત્થુસ્મિં** ઇત્થી પાદે સમ્બાહિત્વા વન્દિતુકામા વારેતબ્બા પાદા વા પટિચ્છાદેતબ્બા, નિચ્ચલેન વા ભવિતબ્બં. નિચ્ચલસ્સ હિ ચિત્તેન સાદિયતોપિ અનાપત્તિ. અવસાને **ગહણવત્થુ**પાકટમેવાતિ.

કાયસંસગ્ગસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૮૩. તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવાતિ દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદં. તત્થ **આદિસ્સા**તિ અપદિસિત્વા. **વણ્ણમ્પિ ભણતી**તિઆદીનિ પરતો આવિ ભવિસ્સન્તિ. **છિન્નિકા**તિ છિન્નઓત્તપ્પા. **ધુત્તિકા**તિ સઠા. **અહિરિકાયો**તિ નિલ્લજ્જા . **ઉહસન્તી**તિ સિતં કત્વા મન્દહસિતં હસન્તિ. **ઉલ્લપન્તી**તિ ''અહો અય્યો''તિઆદિના નયેન ઉચ્ચકરણિં નાનાવિધં પલોભનકથં કથેન્તિ. **ઉજ્જગ્ઘન્તી**તિ મહાહસિતં હસન્તિ. **ઉપ્પણ્ડેન્તી**તિ ''પણ્ડકો અયં, નાયં પુરિસો''તિઆદિના નયેન પરિહાસં કરોન્તિ.

૨૮૫. સારત્તોતિ દુટ્ઠુલ્લવાચસ્સાદરાગેન સારત્તો. **અપેક્ખવા પટિબદ્ધચિત્તો**તિ વુત્તનયમેવ, કેવલં ઇધ વાચસ્સાદરાગો યોજેતબ્બો. **માતુગામં દુટ્ઠુલ્લાહિ વાચાહી**તિ એત્થ અધિપ્પેતં માતુગામં દસ્સેન્તો ''**માતુગામો**''તિઆદિમાહ. તત્થ **વિઞ્ઞૂ પટિબલા સુભાસિતદુબ્ભાસિતં દુટ્ઠુલ્લાદુટ્ઠુલ્લં આજાનિતુ**ન્તિ યા પણ્ડિતા સાત્થકનિરત્થકકથં અસદ્ધમ્મસદ્ધમ્મપટિસંયુત્તકથઞ્ચ જાનિતું પટિબલા, અયં ઇધ અધિપ્પેતા. યા પન મહલ્લિકાપિ બાલા એલમૂગા અયં ઇધ અનધિપ્પેતાતિ દસ્સેતિ.

ઓભાસેય્યાતિ અવભાસેય્ય નાનાપ્પકારકં અસદ્ધમ્મવચનં વદેય્ય. યસ્મા પનેવં ઓભાસન્તસ્સ યો સો ઓભાસો નામ, સો અત્થતો અજ્ઝાચારો હોતિ રાગવસેન અભિભવિત્વા સઞ્ઞમવેલં આચારો, તસ્મા તમત્થં દસ્સેન્તો ''ઓભાસેય્યાતિ અજ્ઝાચારો વુચ્ચતી''તિ આહ. **યથા તન્તિ** એત્થ **તન્તિ** નિપાતમત્તં, યથા યુવા યુવતિન્તિ અત્થો.

દ્વે મગ્ગે આદિસ્સાતિઆદિ યેનાકારેન ઓભાસતો સઙ્ઘાદિસેસો હોતિ, તં દસ્સેતું વુત્તં. તત્થ **દ્વે મગ્ગે**તિ વચ્ચમગ્ગઞ્ચ પસ્સાવમગ્ગઞ્ચ. સેસં ઉદ્દેસે તાવ પાકટમેવ. નિદ્દેસે પન **થોમેતી**તિ ''ઇત્થિલક્ખણેન સુભલક્ખણેન સમન્નાગતાસી''તિ વદતિ, ન તાવ સીસં એતિ. ''તવ વચ્ચમગ્ગો ચ પસ્સાવમગ્ગો ચ ઈદિસો તેન નામ ઈદિસેન ઇત્થિલક્ખણેન સુભલક્ખણેન સમન્નાગતાસી''તિ વદતિ, સીસં એતિ, સઙ્ઘાદિસેસો. **વણ્ણેતિ પસંસતી**તિ ઇમાનિ પન થોમનપદસ્સેવ વેવચનાનિ.

ખુંસેતીતિ વાચાપતોદેન ઘટ્ટેતિ. **વમ્ભેતી**તિ અપસાદેતિ. **ગરહતી**તિ દોસં દેતિ. પરતો પન પાળિયા આગતેહિ ''**અનિમિત્તાસી**''તિઆદીહિ એકાદસહિ પદેહિ અઘટિતે સીસં ન એતિ, ઘટિતેપિ તેસુ **સિખરણીસિ સમ્ભિન્નાસિ ઉભતોબ્યઞ્જનાસી**તિ ઇમેહિ તીહિ ઘટિતેયેવ સઙ્ઘાદિસેસો.

દેહિ મેતિ યાચનાયપિ એત્તકેનેવ સીસં ન એતિ, ''મેથુનં ધમ્મં દેહી''તિ એવં મેથુનધમ્મેન ઘટિતે એવ સઙ્ઘાદિસેસો.

કદા તે માતા પસીદિસ્સતીતિઆદીસુ આયાચનવચનેસુપિ એત્તકેનેવ સીસં ન એતિ, ''કદા તે માતા પસીદિસ્સતિ, કદા તે મેથુનં ધમ્મં લભિસ્સામી''તિ વા ''તવ માતરિ પસન્નાય મેથુનં ધમ્મં લભિસ્સામી''તિ વા આદિના પન નયેન મેથુનધમ્મેન ઘટિતેયેવ સઙ્ઘાદિસેસો.

કથં ત્વં સામિકસ્સ દેસીતિઆદીસુ પુચ્છાવચનેસુપિ મેથુનધમ્મન્તિ વુત્તેયેવ સઙ્ઘાદિસેસો, ન ઇતરથા. **એવં કિર ત્વં સામિકસ્સ દેસી**તિ પટિપુચ્છાવચનેસુપિ એસેવ નયો.

આચિક્ખનાય **પુટ્ઠો ભણતીતિ** ‘‘કથં દદમાના સામિકસ્સ પિયા હોતી’’તિ એવં પુટ્ઠો આચિક્ખતિ. એત્થ ચ ‘‘એવં દેહિ એવં દદમાના’’તિ વુત્તેપિ સીસં ન એતિ. ‘‘મેથુનધમ્મં એવં દેહિ એવં ઉપનેહિ એવં મેથુનધમ્મં દદમાના ઉપનયમાના પિયા હોતી’’તિઆદિના પન નયેન મેથુનધમ્મેન ઘટિતેયેવ સઙ્ઘાદિસેસો. અનુસાસનીવચનેસુપિ એસેવ નયો.

અક્કોસનિદ્દેસે – **અનિમિત્તાસીતિ** નિમિત્તરહિતાસિ, કુઞ્ચિકપણાલિમત્તમેવ તવ દકસોતન્તિ વુત્તં હોતિ.

નિમિત્તમત્તાસીતિ તવ ઇત્થિનિમિત્તં અપરિપુણ્ણં સઞ્ઞામત્તમેવાતિ વુત્તં હોતિ. **અલોહિતાતિ** સુક્ખસોતા. **ધુવલોહિતાતિ** નિચ્ચલોહિતા કિલિન્નદકસોતા. **ધુવચોળાતિ** નિચ્ચપક્ખિત્તાણિચોળા, સદા આણિચોળકં સેવસીતિ વુત્તં હોતિ. **પગ્ઘરન્તીતિ** સવન્તી; સદા તે મુત્તં સવતીતિ વુત્તં હોતિ. **સિખરણીતિ** બહિનિક્ખન્તઆણિમંસા. **ઇત્થિપણ્ડકાતિ** અનિમિત્તાવ વુચ્ચતિ. **વેપુરિસિકાતિ** સમસ્સુદાઠિકા પુરિસરૂપા ઇત્થી. **સમ્ભિન્નાતિ** સમ્ભિન્નવચ્ચમગ્ગપસ્સાવમગ્ગા. **ઉભતોબ્યઞ્જનાતિ** ઇત્થિનિમિત્તેન ચ પુરિસનિમિત્તેન ચાતિ ઉભોહિ બ્યઞ્જનેહિ સમન્નાગતા.

ઇમેસુ ચ પન એકાદસસુ પદેસુ સિખરણીસિ સમ્ભિન્નાસિ ઉભતોબ્યઞ્જનાસીતિ ઇમાનિયેવ તીણિ પદાનિ સુદ્ધાનિ સીસં એન્તિ. ઇતિ ઇમાનિ ચ તીણિ પુરિમાનિ ચ વચ્ચમગ્ગપસ્સાવમગ્ગમેથુનધમ્મપદાનિ તીણીતિ છ પદાનિ સુદ્ધાનિ આપત્તિકરાનિ. સેસાનિ અનિમિત્તાતિઆદીનિ ‘‘અનિમિત્તે મેથુનધમ્મં મે દેહી’’તિ વા ‘‘અનિમિત્તાસિ મેથુનધમ્મં મે દેહી’’તિ વા આદિના નયેન મેથુનધમ્મેન ઘટિતાનેવ આપત્તિકરાનિ હોન્તીતિ વેદિતબ્બાનિ.

૨૮૬. ઇદાનિ ય્વાયં ઓતિણ્ણો વિપરિણતેન ચિત્તેન ઓભાસતિ, તસ્સ વચ્ચમગ્ગપસ્સાવમગ્ગે આદિસ્સ એતેસં વણ્ણભણનાદીનં વસેન વિત્થારતો આપત્તિભેદં દસ્સેન્તો ‘‘**ઇત્થી ચ હોતિ ઇત્થિસઞ્ઞી**’’તિઆદિમાહ. તેસં અત્થો કાયસંસગ્ગે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

અયં પન વિસેસો – **અધક્ખકન્તિ** અક્ખકતો પટ્ઠાય અધો. **ઉબ્ભજાણુમણ્ડલ** જાણુમણ્ડલતો પટ્ઠાય ઉદ્ધં. **ઉબ્ભક્ખકન્તિ** અક્ખકતો પટ્ઠાય ઉદ્ધં. **અધો જાણુમણ્ડલન્તિ** જાણુમણ્ડલતો પટ્ઠાય અધો. અક્ખકં પન જાણુમણ્ડલઞ્ચ એત્થેવ દુક્કટક્ખેત્તે સઙ્ગહં ગચ્છન્તિ ભિક્ખુનિયા કાયસંસગ્ગે વિય. ન હિ બુદ્ધા ગરુકાપત્તિં સાવસેસં પઞ્ઞપેન્તીતિ. **કાયપ્પટિબદ્ધન્તિ** વત્થં વા પુપ્ફં વા આભરણં વા.

૨૮૭. **અત્થપુરેક્ખારસ્સાતિ** અનિમિત્તાતિઆદીનં પદાનં અત્થં કથેન્તસ્સ, અટ્ઠકથં વા સજ્ઝાયં કરોન્તસ્સ.

ધમ્મપુરેક્ખારસ્સાતિ પાળિં વાચેન્તસ્સ વા સજ્ઝાયન્તસ્સ વા. એવં અત્થઞ્ચ ધમ્મઞ્ચ પુરક્ખત્વા ભણન્તસ્સ અત્થપુરેક્ખારસ્સ ચ ધમ્મપુરેક્ખારસ્સ ચ અનાપત્તિ.

અનુસાસનિપુરેક્ખારસ્સાતિ ‘‘ઇદાનિપિ અનિમિત્તાસિ ઉભતોબ્યઞ્જનાસિ અપ્પમાદં ઇદાનિ કરેય્યાસિ, યથા આયતિમ્પિ એવરૂપા ન હોહિસી’’તિ એવં અનુસિટ્ઠિં પુરક્ખત્વા ભણન્તસ્સ અનુસાસનિપુરેક્ખારસ્સ અનાપત્તિ. યો પન ભિક્ખુનીનં પાળિં વાચેન્તો પકતિવાચનામગ્ગં પહાય હસન્તો હસન્તો ‘‘સિખરણીસિ સમ્ભિન્નાસિ ઉભતોબ્યઞ્જનાસી’’તિ પુનપ્પુનં ભણતિ, તસ્સ આપત્તિયેવ. ઉમ્મત્તકસ્સ અનાપત્તિ. ઇધ આદિકમ્મિકો ઉદાયિત્થેરો, તસ્સ અનાપત્તિ આદિકમ્મિકસ્સાતિ.

પદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમુટ્ઠાનાદીસુ ઇદં સિક્ખાપદં તિસમુટ્ઠાનં કાયચિત્તતો વાચાચિત્તતો કાયવાચાચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતિ, કિરિયં, સઞ્ઞાવિમોક્ખં , સચિત્તકં, લોકવજ્જં, કાયકમ્મં, વચીકમ્મં, અકુસલચિત્તં, દ્વિવેદનન્તિ.

૨૮૮. વિનીતવત્થૂસુ લોહિતવત્થુસ્મિં સો ભિક્ખુ ઇત્થિયા લોહિતકં નિમિત્તં સન્ધાયાહ – ઇતરા ન અઞ્ઞાસિ, તસ્મા દુક્કટં.

કક્કસલોમન્તિ રસ્સલોમેહિ બહુલોમં. **આકિણ્ણલોમ**ન્તિ જટિતલોમં. **ખરલોમ**ન્તિ થદ્ધલોમં. **દીઘલોમ**ન્તિ અરસ્સલોમં. સબ્બં ઇત્થિનિમિત્તમેવ સન્ધાય વુત્તં.

૨૮૯. **વાપિતં ખો તે**તિ અસદ્ધમ્મં સન્ધાયાહ, સા અસલ્લક્ખેત્વા **નો ચ ખો પટિવુત્ત**ન્તિ આહ. **પટિવુત્તં** નામ ઉદકવપ્પે બીજેહિ અપ્પતિટ્ઠિતોકાસે પાણકેહિ વિનાસિતબીજે વા ઓકાસે પુન બીજં પતિટ્ઠાપેત્વા ઉદકેન આસિત્તં, થલવપ્પે વિસમપતિતાનં વા બીજાનં સમકરણત્થાય પુન અટ્ઠદન્તકેન સમીકતં, તેસુ અઞ્ઞતરં સન્ધાય એસા આહ.

મગ્ગવત્થુસ્મિં **મગ્ગો સંસીદતી**તિ અઙ્ગજાતમગ્ગં સન્ધાયાહ. સેસં ઉત્તાનમેવાતિ.

દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અત્તકામપારિચરિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૯૦. **તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા**તિ અત્તકામસિક્ખાપદં. તત્થ **કુલૂપકો**તિ કુલપયિરુપાસનકો ચતુન્નં પચ્ચયાનં અત્થાય કુલૂપસઙ્કમને નિચ્ચપ્પયુત્તો.

ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારન્તિ ચીવરઞ્ચ પિણ્ડપાતઞ્ચ સેનાસનઞ્ચ ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારઞ્ચ. **ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખાર**ન્તિ ચેત્થ પતિકરણત્થેન પચ્ચયો, યસ્સ કસ્સચિ સપ્પાયસ્સેતં અધિવચનં. ભિસક્કસ્સ કમ્મં તેન અનુઞ્ઞાતત્તાતિ ભેસજ્જં. ગિલાનપચ્ચયોવ ભેસજ્જં ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જં, યંકિઞ્ચિ ગિલાનસ્સ સપ્પાયં ભિસક્કકમ્મં તેલમધુફાણિતાદીતિ વુત્તં હોતિ. **પરિક્ખારો**તિ પન ''સત્તહિ નગરપરિક્ખારેહિ સુપરિક્ખતં હોતી''તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૭.૬૭) પરિવારો વુચ્ચતિ. ''રથો સીસપરિક્ખારો ઝાનક્ખો ચક્કવીરિયો''તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૫.૪) અલઙ્કારો. ''યે ચિમે પબ્બજિતેન જીવિતપરિક્ખારા સમુદાનેતબ્બા''તિઆદીસુ (રો॰ નિ॰ ૧.૧.૧૯૧) સમ્ભારો. ઇધ પન સમ્ભારોપિ પરિવારોપિ વટ્ટતિ. તઞ્હિ ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જં જીવિતસ્સ પરિવારોપિ હોતિ જીવિતવિનાસકાબાધુપ્પત્તિયા અન્તરં અદત્વા રક્ખણતો, સમ્ભારોપિ યથા ચિરં પવત્તતિ એવમસ્સ કારણભાવતો, તસ્મા પરિક્ખારોતિ વુચ્ચતિ. એવં ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જઞ્ચ તં પરિક્ખારો ચાતિ ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારો, તં ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારન્તિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો.

વસલન્તિ હીનં લામકં. અથ વા વસ્સતીતિ વસલો, પગ્ઘરતીતિ અત્થો, તં વસલં, અસુચિપગ્ઘરણકન્તિ વુત્તં હોતિ. **નિટ્ઠુહિત્વા**તિ ખેળં પાતેત્વા.

કસ્સાહં કેન હાયામીતિ અહં કસ્સા અઞ્ઞિસ્સા ઇત્થિયા કેન ભોગેન વા અલઙ્કારેન વા રૂપેન વા પરિહાયામિ, કા નામ મયા ઉત્તરિતરાતિ દીપેતિ.

૨૯૧. સન્તિકેતિ ઉપચારે ઠત્વા સામન્તા અવિદૂરે, પદભાજનેપિ અયમેવઅત્થો દીપિતો . **અત્તકામપારિચરિયાયા**તિ મેથુનધમ્મસઙ્ખાતેન કામેન પારિચરિયા કામપારિચરિયા. અત્તનો અત્થાય કામપારિચરિયા અત્તકામપારિચરિયા, અત્તના વા કામિતા ઇચ્છિતાતિ અત્તકામા, સયં મેથુનરાગવસેન પત્થિતાતિ અત્થો. અત્તકામા ચ સા પારિચરિયા ચાતિ અત્તકામપારિચરિયા, તસ્સા અત્તકામપારિચરિયાય. **વણ્ણં ભાસેય્યા**તિ ગુણં આનિસંસં પકાસેય્ય.

તત્ર યસ્મા ''અત્તનો અત્થાય કામપારિચરિયા''તિ ઇમસ્મિં અત્થવિકપ્પે કામો ચેવ હેતુ ચ પારિચરિયા ચ અત્થો, સેસં બ્યઞ્જનં. ''અત્તકામા ચ સા પારિચરિયા ચાતિ અત્તકામપારિચરિયા''તિ ઇમસ્મિં અત્થવિકપ્પે અધિપ્પાયો ચેવ પારિચરિયા ચાતિ અત્થો, સેસં બ્યઞ્જનં. તસ્મા બ્યઞ્જને આદરં અકત્વા અત્થમત્તમેવ દસ્સેતું ''અત્તનો કામં અત્તનો હેતું અત્તનો અધિપ્પાયં અત્તનો પારિચરિય''ન્તિ પદભાજનં વુત્તં. ''અત્તનો કામં અત્તનો હેતું અત્તનો પારિચરિય''ન્તિ હિ વુત્તે જાનિસ્સન્તિ પણ્ડિતા ''એત્તાવતા અત્તનો અત્થાય કામપારિચરિયા વુત્તા''તિ. ''અત્તનો અધિપ્પાયં અત્તનો પારિચરિય''ન્તિ વુત્તેપિ જાનિસ્સન્તિ ''એત્તાવતા અત્તના ઇચ્છિતકામિતટ્ઠેન અત્તકામપારિચરિયા વુત્તા''તિ.

ઇદાનિ તસ્સા અત્તકામપારિચરિયાય વણ્ણભાસનાકારં દસ્સેન્તો **''એતદગ્ગ''**ન્તિઆદિમાહ. તં ઉદ્દેસતોપિ નિદ્દેસતોપિ ઉત્તાનત્થમેવ. અયં પનેત્થ પદસમ્બન્ધો ચ આપત્તિવિનિચ્છયો ચ – **એતદગ્ગં...પે॰... પરિચરેય્યા**તિ યા માદિસં સીલવન્તં કલ્યાણધમ્મં બ્રહ્મચારિં એતેન ધમ્મેન પરિચરેય્ય, તસ્સા એવં માદિસં પરિચરન્તિયા યા અયં પારિચરિયા નામ, એતદગ્ગં પારિચરિયાનન્તિ.

મેથુનુપસંહિતેન સઙ્ઘાદિસેસોતિ એવં અત્તકામપારિચરિયાય વણ્ણં ભાસન્તો ચ મેથુનુપસંહિતેન મેથુનધમ્મપટિસંયુત્તેનેવ વચનેન યો ભાસેય્ય, તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસોતિ.

ઇધાનિ યસ્મા મેથુનુપસંહિતેનેવ ભાસન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસો વુત્તો, તસ્મા ''અહમ્પિ ખત્તિયો, ત્વમ્પિ ખત્તિયા, અરહતિ ખત્તિયા ખત્તિયસ્સ દાતું સમજાતિકત્તા''તિ એવમાદીહિ વચનેહિ પારિચરિયાય વણ્ણં ભાસમાનસ્સાપિ સઙ્ઘાદિસેસો નત્થિ. ''અહમ્પિ ખત્તિયો''તિઆદિકે પન બહૂપિ પરિયાયે વત્વા ''અરહસિ ત્વં મય્હં મેથુનધમ્મં દાતુ''ન્તિ એવં મેથુનપ્પટિસંયુત્તેનેવ ભાસમાનસ્સ સઙ્ઘાદિસેસોતિ.

ઇત્થી ચ હોતીતિઆદિ પુબ્બે વુત્તનયમેવ. ઇધ ઉદાયિત્થેરો આદિકમ્મિકો, તસ્સ અનાપત્તિ આદિકમ્મિકસ્સાતિ.

સમુટ્ઠાનાદિ સબ્બં દુટ્ઠુલ્લવાચાસદિસં. વિનીતવત્થૂનિ ઉત્તાનત્થાનેવાતિ.

અત્તકામપારિચરિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સઞ્ચરિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૯૬. તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવાતિ સઞ્ચરિત્તં. તત્થ **પણ્ડિતા**તિ પણ્ડિચ્ચેન સમન્નાગતા ગતિમન્તા. **બ્યત્તા**તિ વેય્યત્તિયેન સમન્નાગતા, ઉપાયેન સમન્નાગતા ઉપાયઞ્ઞૂ વિસારદા. **મેધાવિની**તિ મેધાય સમન્નાગતા, દિટ્ઠં દિટ્ઠં કરોતિ. **દક્ખા**તિ છેકા. **અનલસા**તિ ઉટ્ઠાનવીરિયસમ્પન્ના. **છન્ના**તિ અનુચ્છવિકા.

કિસ્મિં વિયાતિ કિચ્છં વિય કિલેસો વિય, હિરિ વિય અમ્હાકં હોતીતિ અધિપ્પાયો. **કુમારિકાય વત્તુન્તિ** ''ઇમં તુમ્હે ગણ્હથા''તિ કુમારિકાય કારણા વત્તું.

આવાહાદીસુ **આવાહો**તિ દારકસ્સ પરકુલતો દારિકાય આહરણં. **વિવાહો**તિ અત્તનો દારિકાય પરકુલપેસનં. **વારેય્ય**ન્તિ ''દેથ નો દારકસ્સ દારિક''ન્તિ યાચનં, દિવસનક્ખત્તમુહુત્તપરિચ્છેદકરણં વા.

૨૯૭. પુરાણગણકિયાતિ એકસ્સ ગણકસ્સ ભરિયાય, સા તસ્મિં જીવમાને ગણકીતિ પઞ્ઞાયિત્થ, મતે પન પુરાણગણકીતિ સઙ્ખં ગતા. **તિરોગામો**તિ બહિગામો, અઞ્ઞો ગામોતિ અધિપ્પાયો. **મનુસ્સા**તિ ઉદાયિસ્સ ઇમં સઞ્ચરિત્તકમ્મે યુત્તપયુત્તભાવં જાનનકમનુસ્સા.

સુણિસભોગેનાતિ યેન ભોગેન સુણિસા ભુઞ્જિતબ્બા હોતિ રન્ધાપનપચાપનપઅવેસનાદિના, તેન ભુઞ્જિંસુ. **તતો અપરેન દાસિભોગેના**તિ માસાતિક્કમે યેન ભોગેન દાસી ભુઞ્જિતબ્બા હોતિ ખેત્તકમ્મકચવરછડ્ડનઉદકાહરણાદિના, તેન ભુઞ્જિંસુ. **દુગ્ગતા**તિ દલિદ્દા, યત્થ વા ગતા દુગ્ગતા હોતિ તાદિસં કુલં ગતા. **માય્યો ઇમં કુમારિક**ન્તિ મા અય્યો ઇમં કુમારિકં. **આહારૂપહારો**તિ આહારો ચ ઉપહારો ચ ગહણઞ્ચ દાનઞ્ચ, ન અમ્હેહિ કિઞ્ચિ આહટં ન ઉપાહટં તયા સદ્ધિં કયવિક્કયો વોહારો અમ્હાકં નત્થીતિ દીપેન્તિ. **સમણેન ભવિતબ્બં અબ્યાવટેન, સમણો અસ્સ સુસમણો**તિ સમણેન નામ ઈદિસેસુ કમ્મેસુ અબ્યાવટેન અબ્યાપારેન ભવિતબ્બં, એવં ભવન્તો હિ સમણો સુસમણો અસ્સાતિ, એવં નં અપસાદેત્વા ''**ગચ્છ ત્વં ન મયં તં જાનામા**''તિ આહંસુ.

૨૯૮. સજ્જિતોતિ સબ્બૂપકરણસમ્પન્નો મણ્ડિતપસાધિતો વા.

૩૦૦. ધુત્તાતિ ઇત્થિધુત્તા. **પરિચારેન્તા**તિ મનાપિયેસુ રૂપાદીસુ ઇતો ચિતો ચ સમન્તા ઇન્દ્રિયાનિ ચારેન્તા, કીળન્તા અભિરમન્તાતિ વુત્તં હોતિ. **અબ્ભુતમકંસૂ**તિ યદિ કરિસ્સતિ ત્વં એત્તકં જિતો, યદિ ન કરિસ્સતિ અહં એત્તકન્તિ પણમકંસુ. ભિક્ખૂનં પન અબ્ભુતં કાતું ન વટ્ટતિ. યો કરોતિ પરાજિતેન દાતબ્બન્તિ **મહાપચ્ચરિયં** વુત્તં.

કથઞ્હિ નામ અય્યો ઉદાયી તઙ્ખણિકન્તિ એત્થ **તઙ્ખણો**તિ અચિરકાલો વુચ્ચતિ. **તઙ્ખણિક**ન્તિ અચિરકાલાધિકારિકં.

૩૦૧. સઞ્ચરિત્તં સમાપજ્જેય્યાતિ સઞ્ચરણભાવં સમાપજ્જેય્ય. યસ્મા પન તં સમાપજ્જન્તેન કેનચિ પેસિતેન કત્થચિ ગન્તબ્બં હોતિ, પરતો ચ ''ઇત્થિયા વા પુરિસમતિ''ન્તિ આદિવચનતો ઇધ ઇત્થિપુરિસા અધિપ્પેતા, તસ્મા તમત્થં દસ્સેતું ''ઇત્થિયા વા પહિતો પુરિસસ્સ સન્તિકે ગચ્છતિ, પુરિસેન વા પહિતો ઇત્થિયા સન્તિકે ગચ્છતી''તિ એવમસ્સ પદભાજનં વુત્તં. **ઇત્થિયા વા પુરિસમતિં પુરિસસ્સ વા ઇત્થિમતિ**ન્તિ એત્થ આરોચેય્યાતિ પાઠસેસો દટ્ઠબ્બો, તેનેવસ્સ પદભાજને ''પુરિસસ્સ મતિં ઇત્થિયા આરોચેતિ, ઇત્થિયા મતિં પુરિસસ્સ આરોચેતી''તિ વુત્તં.

ઇદાનિ યદત્થં તં તેસં મતિં અધિપ્પાયં અજ્ઝાસયં છન્દં રુચિં આરોચેતિ, તં દસ્સેન્તો "**જાયત્તને વા જારત્તને વા**"તિઆદિમાહ. તત્થ **જાયત્તને**તિ જાયાભાવે. **જારત્તને**તિ જારભાવે. પુરિસસ્સ હિ મતિં ઇત્થિયા આરોચેન્તો જાયત્તને આરોચેતિ, ઇત્થિયા મતિં પુરિસસ્સ આરોચેન્તો જારત્તને આરોચેતિ; અપિચ પુરિસસ્સેવ મતિં ઇત્થિયા આરોચેન્તો જાયત્તને વા આરોચેતિ નિબદ્ધભરિયાભાવે, જારત્તને વા મિચ્છાચારભાવે. યસ્મા પનેતં આરોચેન્તેન ''ત્વં કિરસ્સ જાયા ભવિસ્સસી''તિઆદિ વત્તબ્બં હોતિ, તસ્મા તં વત્તબ્બતાકારં દસ્સેતું ''જાયત્તને વાતિ જાયા ભવિસ્સસિ, જારત્તને વાતિ જારી ભવિસ્સસી''તિ અસ્સ પદભાજનં વુત્તં. એતેનેવ ચ ઉપાયેન ઇત્થિયા મતિં પુરિસસ્સ આરોચનેપિ પતિ ભવિસ્સસિ, સામિકો ભવિસ્સસિ, જારો ભવિસ્સસીતિ વત્તબ્બતાકારો વેદિતબ્બો.

અન્તમસો તઙ્ખણિકાયપીતિ સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેન યા અયં તઙ્ખણે મુહુત્તમત્તે પટિસંવસિતબ્બતો તઙ્ખણિકાતિ વુચ્ચતિ, મુહુત્તિકાતિ અત્થો. તસ્સાપિ ''મુહુત્તિકા ભવિસ્સસી''તિ એવં પુરિસમતિં આરોચેન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસો. એતેનેવુપાયેન ''મુહુત્તિકો ભવિસ્સસી''તિ એવં પુરિસસ્સ ઇત્થિમતિં આરોચેન્તોપિ સઙ્ઘાદિસેસં આપજ્જતીતિ વેદિતબ્બો.

303. ઇદાનિ ''ઇત્થિયા વા પુરિસમતિ''ન્તિ એત્થ અધિપ્પેતા ઇત્થિયો પભેદતો દસ્સેત્વા તાસુ સઞ્ચરિત્તવસેન આપત્તિભેદં દસ્સેતું "**દસ ઇત્થિયો**"તિઆદિમાહ. તત્થ **માતુરક્ખિતા**તિ માતરા રક્ખિતા. યથા પુરિસેન સંવાસં ન કપ્પેતિ, એવં માતરા રક્ખિતા, તેનસ્સ પદભાજનેપિ વુત્તં – ''માતા રક્ખતિ ગોપેતિ ઇસ્સરિયં કારેતિ વસં વત્તેતી''તિ. તત્થ **રક્ખતી**તિ કત્થચિ ગન્તું ન દેતિ. **ગોપેતી**તિ યથા અઞ્ઞે ન પસ્સન્તિ, એવં ગુત્તટ્ઠાને ઠપેતિ. **ઇસ્સરિયં કારેતી**તિ સેરિવિહારમસ્સા નિસેધેન્તી અભિભવિત્વા પવત્તતિ. **વસં વત્તેતી**તિ ''ઇદં કરોહિ, ઇદં મા અકાસી''તિ એવં અત્તનો વસં તસ્સા ઉપરિ વત્તેતિ. એતેનુપાયેન પિતુરક્ખિતાદયોપિ ઞાતબ્બા. ગોત્તં વા ધમ્મો વા ન રક્ખતિ, સગોત્તેહિ પન સહધમ્મિકેહિ ચ એકં સત્થારં ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિતેહિ એકગણપરિયાપન્નેહિ ચ રક્ખિતા ''ગોત્તરક્ખિતા ધમ્મરક્ખિતા''તિ વુચ્ચતિ, તસ્મા તેસં પદાનં ''સગોત્તા રક્ખન્તી''તિઆદિના નયેન પદભાજનં વુત્તં.

સહ આરક્ખેનાતિ **સારક્ખા**. સહ પરિદણ્ડેનાતિ **સપરિદણ્ડા**. તાસં નિદ્દેસા પાકટાવ. ઇમાસુ દસસુ પચ્છિમાનં દ્વિન્નમેવ પુરિસન્તરં ગચ્છન્તીનં મિચ્છાચારો હોતિ, ન ઇતરાસં.

ધનક્કીતાદીસુ અપ્પેન વા બહુના વા ધનેન કીતા **ધનક્કીતા**. યસ્મા પન સા ન કીતમત્તા એવ સંવાસત્થાય પન કીતત્તા ભરિયા, તસ્માસ્સ નિદ્દેસે ધનેન કિણિત્વા વાસેતીતિ વુત્તં.

છન્દેન અત્તનો રુચિયા વસતીતિ **છન્દવાસિની**. યસ્મા પન સા ન અત્તનો છન્દમત્તેનેવ ભરિયા હોતિ પુરિસેન પન સમ્પટિચ્છિતત્તા, તસ્માસ્સ નિદ્દેસે ''પિયો પિયં વાસેતી''તિ વુત્તં.

ભોગેન વસતીતિ **ભોગવાસિની**. ઉદુક્ખલમુસલાદિઘરૂપકરણં લભિત્વા ભરિયાભાવં ગચ્છન્તિયા જનપદિત્થિયા એતં અધિવચનં.

પટેન વસતીતિ **પટવાસિની**. નિવાસનમત્તમ્પિ પાવુરણમત્તમ્પિ લભિત્વા ભરિયાભાવં ઉપગચ્છન્તિયા દલિદ્દિત્થિયા એતં અધિવચનં.

ઓદપત્તકિનીતિ ઉભિન્નં એકિસ્સા ઉદકપાતિયા હત્થે ઓતારેત્વા ''ઇદં ઉદકં વિય સંસટ્ઠા અભેજ્જા હોથા''તિ વત્વા પરિગ્ગહિતાય વોહારનામમેતં, નિદ્દેસેપિસ્સ ''તાય સહ ઉદકપત્તં આમસિત્વા તં વાસેતી''તિ એવમત્થો વેદિતબ્બો.

ઓભટં ઓરોપિતં ચુમ્બટમસ્સાતિ **ઓભટચુમ્બટા**, કટ્ઠહારિકાદીનં અઞ્ઞતરા, યસ્સા સીસતો ચુમ્બટં ઓરોપેત્વા ઘરે વાસેતિ, તસ્સા એતં અધિવચનં.

દાસી ચાતિ અત્તનોયેવ દાસી ચ હોતિ ભરિયા ચ.

કમ્મકારી નામ ગેહે ભતિયા કમ્મં કરોતિ, તાય સદ્ધિં કોચિ ઘરાવાસં કપ્પેતિ અત્તનો ભરિયાય અનત્થિકો હુત્વા. અયં વુચ્ચતિ ''કમ્મકારી ચ ભરિયા ચા''તિ.

ધજેન આહટા **ધજાહટા**, ઉસ્સિતદ્ધજાય સેનાય ગન્ત્વા પરવિસયં વિલુમ્પિત્વા આનીતાતિ વુત્તં હોતિ, તં કોચિ ભરિયં કરોતિ, અયં ધજાહટા નામ. **મુહુત્તિકા** વુત્તનયાએવ, એતાસં દસન્નમ્પિ પુરિસન્તરગમને મિચ્છાચારો હોતિ. પુરિસાનં પન વીસતિયાપિ એતાસુ મિચ્છાચારો હોતિ, ભિક્ખુનો ચ સઞ્ચરિત્તં હોતીતિ.

૩૦૫. ઇદાનિ **પુરિસો ભિક્ખું પહિણતી**તિઆદીસુ **પટિગ્ગણ્હાતી**તિ સો ભિક્ખુ તસ્સ પુરિસસ્સ ''ગચ્છ, ભન્તે, ઇત્થન્નામં માતુરક્ખિતં બ્રૂહિ, હોહિ કિર ઇત્થન્નામસ્સ ભરિયા ધનક્કીતા''તિ એવં વુત્તવચનં ''સાધુ ઉપાસકા''તિ વા ''હોતૂ''તિ વા ''આરોચેસ્સામી''તિ વા યેન કેનચિ આકારેન વચીભેદં કત્વા વા સીસકમ્પનાદીહિ વા સમ્પટિચ્છતિ. **વીમંસતી**તિ એવં પટિગ્ગણ્હિત્વા તસ્સા ઇત્થિયા સન્તિકં ગન્ત્વા તં સાસનં આરોચેતિ. **પચ્ચાહરતી**તિ તેન આરોચિતે સા ઇત્થી ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છતુ વા પટિક્ખિપતુ વા લજ્જાય વા તુણ્હી હોતુ, પુન આગન્ત્વા તસ્સ પુરિસસ્સ તં પવત્તિં આરોચેતિ.

એત્તાવતા ઇમાય પટિગ્ગહણારોચનપચ્ચાહરણસઙ્ખાતાય તિવઙ્ગસમ્પત્તિયા સઙ્ઘાદિસેસો હોતિ. સા પન તસ્સ ભરિયા હોતુ વા મા વા, અકારણમેતં. સચે પન સો માતુરક્ખિતાય સન્તિકં પેસિતો તં અદિસ્વા તસ્સા માતુયા તં સાસનં આરોચેતિ, બહિદ્ધા વિમટ્ઠં નામ હોતિ, તસ્મા વિસઙ્કેતન્તિ **મહાપદુમત્થેરો** આહ. **મહાસુમત્થેરો** પન માતા વા હોતુ પિતા વા અન્તમસો ગેહદાસીપિ અઞ્ઞો વાપિ યો કોચિ તં કિરિયં સમ્પાદેસ્સતિ, તસ્સ વુત્તેપિ વિમટ્ઠં નામ ન હોતિ, તિવઙ્ગસમ્પત્તિકાલે આપત્તિયેવ.

નનુ યથા ''બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી''તિ વત્તુકામો વિરજ્ઝિત્વા ''ધમ્મં પચ્ચક્ખામી''તિ વદેય્ય પચ્ચક્ખાતાવસ્સ સિક્ખા. યથા વા ''પઠમં ઝાનં સમાપજ્જામી''તિ વત્તુકામો વિરજ્ઝિત્વા ''દુતિયં ઝાનં સમાપજ્જામી''તિ વદેય્ય આપન્નોવસ્સ પારાજિકં. એવંસમ્પદમિદન્તિ આહ. તં પનેતં ''પટિગ્ગણ્હાતિ, અન્તેવાસિં વીમંસાપેત્વા અત્તના પચ્ચાહરતિ, આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સા''તિ ઇમિના સમેતિ, તસ્મા સુભાસિતં.

યથા ચ ''માતુરક્ખિતં બ્રૂહી''તિ વુત્તસ્સ ગન્ત્વા તસ્સા આરોચેતું સમત્થાનં માતાદીનમ્પિ વદતો વિસઙ્કેતો નત્થિ, એવમેવ ''હોહિ કિર ઇત્થન્નામસ્સ ભરિયા ધનક્કીતા''તિ વત્તબ્બે ''હોહિ કિર ઇત્થન્નામસ્સ ભરિયા છન્દવાસિની''તિ એવં પાળિયં વુત્તેસુ છન્દવાસિનિઆદીસુ વચનેસુ અઞ્ઞતરવસેન વા અવુત્તેસુપિ ''હોહિ કિર ઇત્થન્નામસ્સ ભરિયા જાયા પજાપતિ પુત્તમાતા ઘરણી ઘરસામિની ભત્તરન્ધિકા સુસ્સૂસિકા

પરિચારિકા’’તિએવમાદીસુ સંવાસપરિદીપકેસુ વચનેસુ અઞ્ઞતરવસેન વા વદન્તસ્સાપિ વિસઙ્કેતો નત્થિ તિવઙ્ગસમ્પત્તિયા આપત્તિયેવ. ‘‘માતુરક્ખિતં બ્રૂહી’’તિ પેસિતસ્સ પન ગન્ત્વા અઞ્ઞાસુ પિતુરક્ખિતાદીસુ અઞ્ઞતરં વદન્તસ્સ વિસઙ્કેતં. એસ નયો ‘‘પિતુરક્ખિતં બ્રૂહી’’તિઆદીસુપિ.

કેવલઞ્હેત્થ એકમૂલકદ્વિમૂલકાદિવસેન ‘‘પુરિસસ્સ માતા ભિક્ખું પહિણતિ, માતુરક્ખિતાય માતા ભિક્ખું પહિણતી’’તિ એવમાદીનં મૂલટ્ઠાનઞ્ચ વસેન પેય્યાલભેદોયેવ વિસેસો . સોપિ પુબ્બે વુત્તનયત્તા પાળિઅનુસારેનેવ સક્કા જાનિતુન્તિ નાસ્સ વિભાગં દસ્સેતું આદરં કરિમ્હ.

૩૩૮. પટિગ્ગણ્હાતીતિઆદીસુ પન દ્વીસુ ચતુક્કેસુ પઠમચતુક્કે આદિપદેન તિવઙ્ગસમ્પત્તિયા સઙ્ઘાદિસેસો, મજ્ઝે દ્વીહિ દ્વઙ્ગસમ્પત્તિયા થુલ્લચ્ચયં, અન્તે એકેન એકઙ્ગસમ્પત્તિયા દુક્કટં. દુતિયચતુક્કે આદિપદેન દ્વઙ્ગસમ્પત્તિયા થુલ્લચ્ચયં, મજ્ઝે દ્વીહિ એકઙ્ગસમ્પત્તિયા દુક્કટં, અન્તે એકેન અઙ્ગાભાવતો અનાપત્તિ. તત્થ **પટિગ્ગણ્હાતી**તિ આણાપકસ્સ સાસનં પટિગ્ગણ્હાતિ. **વીમંસતી**તિ પહિતટ્ઠાનં ગન્ત્વા તં આરોચેતિ. **પચ્ચાહરતી**તિ પુન આગન્ત્વા મૂલટ્ઠસ્સ આરોચેતિ.

ન પચ્ચાહરતીતિ આરોચેત્વા એત્તોવ પક્કમતિ. **પટિગ્ગણ્હાતિ ન વીમંસતી**તિ પુરિસેન ‘‘ઇત્થન્નામં ગન્ત્વા બ્રૂહી’’તિ વુચ્ચમાનો ‘‘સાધૂ’’તિ તસ્સ સાસનં પટિગ્ગણ્હિત્વા તં પમુસ્સિત્વા વા અપ્પમુસ્સિત્વા વા અઞ્ઞેન કરણીયેન તસ્સા સન્તિકં ગન્ત્વા કિઞ્ચિદેવ કથં કથેન્તો નિસીદતિ, એત્તાવતા ‘‘પટિગ્ગણ્હાતિ ન વીમંસતિ નામા’’તિ વુચ્ચતિ. અથ નં સા ઇત્થી સયમેવ વદતિ ‘‘તુમ્હાકં કિર ઉપટ્ઠાકો મં ગેહે કાતુકામો’’તિ એવં વત્વા ચ ‘‘અહં તસ્સ ભરિયા ભવિસ્સામી’’તિ વા ‘‘ન ભવિસ્સામી’’તિ વા વદતિ. સો તસ્સા વચનં અનભિનન્દિત્વા અપ્પટિક્કોસિત્વા તુણ્હીભૂતોવ ઉટ્ઠાયાસના તસ્સ પુરિસસ્સ સન્તિકં આગન્ત્વા તં પવત્તિં આરોચેતિ, એત્તાવતા ‘‘**ન વીમંસતિ પચ્ચાહરતિ નામા**’’તિ વુચ્ચતિ. **ન વીમંસતિ ન પચ્ચાહરતી**તિ કેવલં સાસનારોચનકાલે પટિગ્ગણ્હાતિયેવ, ઇતરં પન દ્વયં ન કરોતિ.

ન પટિગ્ગણ્હાતિ વીમંસતિ પચ્ચાહરતીતિ કોચિ પુરિસો ભિક્ખુસ્સ ઠિતટ્ઠાને વા નિસિન્નટ્ઠાને વા તથારૂપિં કથં કથેતિ, ભિક્ખુ તેન અપ્પહિતોપિ પહિતો વિય હુત્વા ઇત્થિયા સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘હોહિ કિર ઇત્થન્નામસ્સ ભરિયા’’તિઆદિના નયેન વીમંસિત્વા તસ્સા રુચિં વા અરુચિં વા પુન આગન્ત્વા ઇમસ્સ આરોચેતિ. તેનેવ નયેન વીમંસિત્વા અપચ્ચાહરન્તો ‘‘**ન પટિગ્ગણ્હાતિ વીમંસતિ ન પચ્ચાહરતી**’’તિ વુચ્ચતિ. તેનેવ નયેન ગતો અવીમંસિત્વા તાય સમુટ્ઠાપિતં કથં સુત્વા પઠમચતુક્કસ્સ તતિયપદે વુત્તનયેન આગન્ત્વા ઇમસ્સ આરોચેન્તો ‘‘**ન પટિગ્ગણ્હાતિ ન વીમંસતિ પચ્ચાહરતી**’’તિ વુચ્ચતિ. ચતુત્થપદં પાકટમેવ.

સમ્બહુલે ભિક્ખૂ આણાપેતીતિઆદિનયા પાકટાયેવ. યથા પન સમ્બહુલાપિ એકવત્થુમ્હિ આપજ્જન્તિ, એવં એકસ્સપિ સમ્બહુલવત્થૂસુ સમ્બહુલા આપત્તિયો વેદિતબ્બા. કથં? પુરિસો ભિક્ખું આણાપેતિ ‘‘ગચ્છ, ભન્તે, અસુકસ્મિં નામ પાસાદે સટ્ઠિમત્તા વા સત્તતિમત્તા વા ઇત્થિયો ઠિતા તા વદેહિ, હોથ કિર ઇત્થન્નામસ્સ ભરિયાયો’’તિ. સો સમ્પટિચ્છિત્વા તત્થ ગન્ત્વા આરોચેત્વા પુન તં સાસનં પચ્ચાહરતિ. યત્તકા ઇત્થિયો તત્તકા આપત્તિયો આપજ્જતિ. વુત્તઞ્હેતં **પરિવારેપિ** –

‘‘પદવીતિહારમત્તેન, વાચાય ભણિતેન ચ;
સબ્બાનિ ગરુકાનિ સપ્પટિકમ્માનિ;

ચતુસટ્ઠિ આપત્તિયો આપજ્જેય્ય એકતો;
પઞ્હામેસા કુસલેહિ ચિન્તિતા’’તિ. (પરિ॰ ૪૮૦);

ઇમં કિર અત્થવસં પટિચ્ચ અયં પઞ્હો વુત્તો. વચનસિલિટ્ઠતાય ચેત્થ ‘‘ચતુસટ્ઠિ આપત્તિયો’’તિ વુત્તં. એવં કરોન્તો પન સતમ્પિ સહસ્સમ્પિ આપજ્જતીતિ. યથા ચ એકેન પેસિતસ્સ એકસ્સ સમ્બહુલાસુ ઇત્થીસુ સમ્બહુલા આપત્તિયો, એવં એકો પુરિસો સમ્બહુલે ભિક્ખૂ એકિસ્સા સન્તિકં પેસેતિ, સબ્બેસં સઙ્ઘાદિસેસો. એકો સમ્બહુલે ભિક્ખૂ સમ્બહુલાનં ઇત્થીનં સન્તિકં પેસેતિ, ઇત્થિગણનાય સઙ્ઘાદિસેસા. સમ્બહુલા પુરિસા એકં ભિક્ખું એકિસ્સા સન્તિકં પેસેન્તિ, પુરિસગણનાય સઙ્ઘાદિસેસા. સમ્બહુલા એકં સમ્બહુલાનં ઇત્થીનં સન્તિકં પેસેન્તિ, વત્થુગણનાય સઙ્ઘાદિસેસા. સમ્બહુલા સમ્બહુલે એકિસ્સા સન્તિકં પેસેન્તિ, વત્થુગણનાય સઙ્ઘાદિસેસા. સમ્બહુલા પુરિસા સમ્બહુલે ભિક્ખૂ સમ્બહુલાનં ઇત્થીનં સન્તિકં પેસેન્તિ, વત્થુગણનાય સઙ્ઘાદિસેસા. એસ નયો ‘‘એકા ઇત્થી એકં ભિક્ખુ’’ન્તિઆદીસુપિ. એત્થ ચ સભાગવિભાગતા નામ અપ્પમાણં, માતાપિતુનમ્પિ પઞ્ચસહધમ્મિકાનમ્પિ સઞ્ચરિત્તકમ્મં કરોન્તસ્સ આપત્તિયેવ.

પુરિસો ભિક્ખું આણાપેતિ ગચ્છ ભન્તેતિ ચતુક્કં અઙ્ગવસેન આપત્તિભેદ દસ્સનત્થં વુત્તં. તસ્સ પચ્છિમપદે **અન્તેવાસી વીમંસિત્વા બહિદ્ધા પચ્ચાહરતી**તિ આગન્ત્વા આચરિયસ્સ અનારોચેત્વા એત્તોવ ગન્ત્વા તસ્સ પુરિસસ્સ આરોચેતિ. **આપત્તિ ઉભિન્નં થુલ્લચ્ચયસ્સા**તિ આચરિયસ્સ પટિગ્ગાહિતત્તા ચ વીમંસાપિતત્તા ચ દ્વીહઙ્ગેહિ થુલ્લચ્ચયં, અન્તેવાસિકસ્સ વીમંસિતત્તા ચ પચ્ચાહટત્તા ચ દ્વીહઙ્ગેહિ થુલ્લચ્ચયં. સેસં પાકટમેવ.

૩૩૯. **ગચ્છન્તો સમ્પાદેતી**તિ પટિગ્ગણ્હાતિ ચેવ વીમંસતિ ચ. **આગચ્છન્તો વિસંવાદેતી**તિ ન પચ્ચાહરતિ. **ગચ્છન્તો વિસંવાદેતી**તિ ન પટિગ્ગણ્હાતિ. **આગચ્છન્તો સમ્પાદેતી**તિ વીમંસતિ ચેવ પચ્ચાહરતિ ચ. એવં ઉભયત્થ દ્વીહઙ્ગેહિ થુલ્લચ્ચયં. તતિયપદે આપત્તિ, ચતુત્થે અનાપત્તિ.

૩૪૦. **અનાપત્તિ સઙ્ઘસ્સ વા ચેતિયસ્સ વા ગિલાનસ્સ વા કરણીયેન ગચ્છતિ ઉમ્મત્તકસ્સ આદિકમ્મિકસ્સા**તિ એત્થ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ઉપોસથાગારં વા કિઞ્ચિ વા વિપ્પકતં હોતિ. તત્થ કારુકાનં ભત્તવેતનત્થાય ઉપાસકો વા ઉપાસિકાય સન્તિકં ભિક્ખું પહિણેય્ય, ઉંપાસિકા વા ઉપાસકસ્સ, એવરૂપેન સઙ્ઘસ્સ કરણીયેન ગચ્છન્તસ્સ અનાપત્તિ. ચેતિયકમ્મે કયિરમાનેપિ એસેવ નયો. ગિલાનસ્સ ભેસજ્જત્થાયપિ ઉપાસકેન વા ઉપાસિકાય સન્તિકં ઉપાસિકાય વા ઉપાસકસ્સ સન્તિકં પહિતસ્સ ગચ્છતો અનાપત્તિ. ઉમ્મત્તકઆદિકમ્મિકા વુત્તનયા એવ.

પદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમુટ્ઠાનાદીસુ ઇદં સિક્ખાપદં છસમુટ્ઠાનં, સીસુક્ખિપનાદિના કાયવિકારેન સાસનં ગહેત્વા ગન્ત્વા હત્થમુદ્દાય વીમંસિત્વા પુન આગન્ત્વા હત્થમુદ્દાય એવ આરોચેન્તસ્સ કાયતો સમુટ્ઠાતિ. આસનસાલાય નિસિન્નસ્સ ‘‘ઇત્થન્નામા આગમિસ્સતિ, તસ્સા ચિત્તં જાનેય્યાથા’’તિ કેનચિ વુત્તે ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા તં આગતં વત્વા તસ્સા ગતાય પુન તસ્મિં પુરિસે આગતે આરોચેન્તસ્સ વાચતો સમુટ્ઠાતિ. વાચાય ‘‘સાધૂ’’તિ સાસનં ગહેત્વા અઞ્ઞેન કરણીયેન તસ્સા ઘરં ગન્ત્વા અઞ્ઞત્થ વા ગમનકાલે તં દિસ્વા વચીભેદેનેવ વીમંસિત્વા પુન અઞ્ઞેનેવ કરણીયેન તતો અપક્કમ્મ કદાચિદેવ તં પુરિસં દિસ્વા આરોચેન્તસ્સાપિ વાચતોવ સમુટ્ઠાતિ. પણ્ણત્તિં અજાનન્તસ્સ પન ખીણાસવસ્સાપિ કાયવાચતો સમુટ્ઠાતિ. કથં? સચે હિસ્સ માતાપિતરો કુજ્ઝિત્વા અલંવચનીયા હોન્તિ, તઞ્ચ ભિક્ખું ઘરં ઉપગતં થેરપિતા વદતિ ‘‘માતા તે તાત મં મહલ્લકં છડ્ડેત્વા ઞાતિકુલં ગતા, ગચ્છ તં મં ઉપટ્ઠાતું

પેસેહી''તિ. સો ચે ગન્ત્વા તં વત્વા પુન પિતુનો તસ્સા આગમનં વા અનાગમનં વા આરોચેતિ, સઙ્ઘાદિસેસો. ઇમાનિ તીણિ અચિત્તકસમુટ્ઠાનાનિ.

પણ્ણત્તિં પન જાનિત્વા એતેહેવ તીહિ નયેહિ સઞ્ચરિત્તં સમાપજ્જતો કાયચિત્તતો વાચાચિત્તતો કાયવાચાચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતિ. ઇમાનિ તીણિ પણ્ણત્તિજાનનચિત્તેન સચિત્તકસમુટ્ઠાનાનિ. કિરિયં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મં, વચીકમ્મં, કુસલાદિવસેન ચેત્થ તીણિ ચિત્તાનિ, સુખાદિવસેન તિસ્સો વેદનાતિ.

૩૪૧. વિનીતવત્થૂસુ આદિતો વત્થુપઞ્ચકે પટિગ્ગહિતમત્તત્તા દુક્કટં.

કલહવત્થુસ્મિં **સમ્મોદનીયં અકાસી**તિ તં સઞ્ઞાપેત્વા પુન ગેહગમનીયં

અકાસિ. **નાલંવચનીયા**તિ ન પરિચ્ચત્તાતિ અત્થો. યા હિ યથા યથા યેસુ યેસુ જનપદેસુ પરિચ્ચત્તા પરિચ્ચત્તાવ હોતિ, ભરિયાભાવં અતિક્કમતિ, અયં ''અલંવચનીયા''તિ વુચ્ચતિ. એસા પન ન અલંવચનીયા કેનચિદેવ કારણેન કલહં કત્વા ગતા, તેનેવેત્થ ભગવા ''**અનાપત્તી**''તિ આહ. યસ્મા પન કાયસંસગ્ગે યક્ખિયા થુલ્લચ્ચયં વુત્તં, તસ્મા દુટ્ઠુલ્લાદીસુપિ યક્ખિપેતિયો થુલ્લચ્ચયવત્થુમેવાતિ વેદિતબ્બા. અટ્ઠકથાસુ પનેતં ન વિચારિતં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

સઞ્ચરિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. કુટિકારસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૪૨. તેન સમયેનાતિ કુટિકારસિક્ખાપદં. તત્થ **આળવકા**તિ આળવિરટ્ઠે જાતા દારકા આળવકા નામ, તે પબ્બજિતકાલેપિ ''આળવકા''ત્વેવ પઞ્ઞાયિંસુ. તે સન્ધાય વુત્તં ''આળવકા ભિક્ખૂ''તિ. **સઞ્ઞાચિકાયો**તિ સયં યાચિત્વા ગહિતૂપકરણાયો. **કારાપેન્તી**તિ કરોન્તિપિ કારાપેન્તિપિ, તે કિર સાસને વિપસ્સનાધુરઞ્ચ ગન્થધુરઞ્ચાતિ દ્વેપિ ધુરાનિ છડ્ડેત્વા નવકમ્મમેવ ધુરં કત્વા પગ્ગણ્હિંસુ. **અસ્સામિકાયો**તિ અનિસ્સરાયો, કારેતા દાયકેન વિરહિતાયોતિ અત્થો. **અત્તુદ્દેસિકાયો**તિ અત્તાનં ઉદ્દિસ્સ અત્તનો અત્થાય આરદ્ધાયોતિ અત્થો. **અપ્પમાણિકાયો**તિ ''એત્તકેન નિટ્ઠં ગચ્છિસ્સન્તી''તિ એવં અપરિચ્છિન્નપ્પમાણાયો, વુદ્ધિપ્પમાણાયો વા મહન્તપ્પમાણાયોતિ અત્થો.

યાચના એવ બહુલા એતેસં મન્દં અઞ્ઞં કમ્મન્તિ **યાચનબહુલા**. એવં **વિઞ્ઞત્તિબહુલા** વેદિતબ્બા. અત્થતો પનેત્થ નાનાકરણં નત્થિ, અનેકક્ખત્તું ''પુરિસં દેથ, પુરિસત્થકરં દેથા''તિ યાચન્તાનમેતં અધિવચનં. તત્થ મૂલચ્છેજ્જાય પુરિસં યાચિતું ન વટ્ટતિ, સહાયત્થાય કમ્મકરણત્થાય ''પુરિસં દેથા''તિ યાચિતું વટ્ટતિ. **પુરિસત્થકર**ન્તિ પુરિસેન કાતબ્બં હત્થકમ્મં વુચ્ચતિ, તં યાચિતું વટ્ટતિ. હત્થકમ્મં નામ કિઞ્ચિ વત્થુ ન હોતિ, તસ્મા ઠપેત્વા મિગલુદ્દકમચ્છબન્ધકાદીનં સકકમ્મં અવસેસં સબ્બં કપ્પિયં. ''કિં, ભન્તે, આગતત્થ કેન કમ્મ''ન્તિ પુચ્છિતે વા અપુચ્છિતે વા યાચિતું વટ્ટતિ, વિઞ્ઞત્તિપચ્ચયા દોસો નત્થિ. તસ્મા મિગલુદ્દકાદયો સકકમ્મં ન યાચિતબ્બા, ''હત્થકમ્મં દેથા''તિ અનિયમેત્વાપિ ન યાચિતબ્બા; એવં યાચિતા હિ તે ''સાધુ, ભન્તે''તિ ભિક્ખૂ ઉય્યોજેત્વા મિગેપિ મારેત્વા આહરેય્યું. નિયમેત્વા પન ''વિહારે કિઞ્ચિ કત્તબ્બં અત્થિ, તત્થ હત્થકમ્મં દેથા''તિ યાચિતબ્બા. ફાલનઙ્ગલાદીનિ ઉપકરણાનિ ગહેત્વા કસિતું વા વપિતું વા લાયિતું વા ગચ્છન્તં સકિચ્ચપસુતમ્પિ કસ્સકં વા અઞ્ઞં વા કિઞ્ચિ હત્થકમ્મં યાચિતું વટ્ટતેવ. યો પન વિઘાસાદો વા અઞ્ઞો વા કોચિ નિક્કમ્મો

નિરત્થકકથં કથેન્તો નિદ્દાયન્તો વા વિહરતિ, એવરૂપં અયાચિત્વાપિ ''એહિ રે ઇદં વા ઇદં વા કરોહી''તિ યદિચ્છકં કારાપેતું વટ્ટતિ.

હત્થકમ્મસ્સ પન સબ્બકપ્પિયભાવદીપનત્થં ઇમં નયં કથેન્તિ. સચે હિ ભિક્ખુ પાસાદં કારેતુકામો હોતિ, થમ્ભત્થાય પાસાણકોટ્ટકાનં ઘરં ગન્ત્વા વત્તબ્બં ''હત્થકમ્મં લદ્ધું વટ્ટતિ ઉપાસકા''તિ. કિં કાતબ્બં, ભન્તે,તિ? પાસાણત્થમ્ભા ઉદ્ધરિત્વા દાતબ્બાતિ. સચે તે ઉદ્ધરિત્વા વા દેન્તિ, ઉદ્ધરિત્વા નિક્ખિત્તે અત્તનો થમ્ભે વા દેન્તિ, વટ્ટતિ. અથાપિ વદન્તિ – ''અમ્હાકં, ભન્તે, હત્થકમ્મં કાતું ખણો નત્થિ, અઞ્ઞં ઉદ્ધરાપેથ, તસ્સ મૂલં દસ્સામા''તિ ઉદ્ધરાપેત્વા ''પાસાણત્થમ્ભે ઉદ્ધટમનુસ્સાનં મૂલં દેથા''તિ વત્તું વટ્ટતિ. એતેનેવુપાયેન પાસાદદારૂનં અત્થાય વડ્ઢકીનં સન્તિકં ઇટ્ઠકત્થાય ઇટ્ઠકવડ્ઢકીનં છદનત્થાય ગેહચ્છાદકાનં ચિત્તકમ્મત્થાય ચિત્તકારાનન્તિ યેન યેન અત્થો હોતિ, તસ્સ તસ્સ અત્થાય તેસં તેસં સિપ્પકારકાનં સન્તિકં ગન્ત્વા હત્થકમ્મં યાચિતું વટ્ટતિ. હત્થકમ્મયાચનવસેન ચ મૂલચ્છેજ્જાય વા ભત્તવેતનાનુપ્પદાનેન વા લદ્ધમ્પિ સબ્બં ગહેતું વટ્ટતિ. અરઞ્ઞતો આહરાપેન્તેન ચ સબ્બં અનજ્ઝાવુત્થકં આહરાપેતબ્બં.

ન કેવલઞ્ચ પાસાદં કારેતુકામેન મઞ્ચપીઠપત્તપરિસ્સાવનધમકરકચીવરાદીનિ કારાપેતુકામેનાપિ દારુલોહસુત્તાદીનિ લભિત્વા તે તે સિપ્પકારકે ઉપસઙ્કમિત્વા વુત્તનયેનેવ હત્થકમ્મં યાચિતબ્બં. હત્થકમ્મયાચનવસેન ચ મૂલચ્છેજ્જાય વા ભત્તવેતનાનુપ્પદાનેન વા લદ્ધમ્પિ સબ્બં ગહેતબ્બં. સચે પન કાતું ન ઇચ્છન્તિ, ભત્તવેતનં પચ્ચાસીસન્તિ, અકપ્પિયકહાપણાદિ ન દાતબ્બં. ભિક્ખાચારવત્તેન તણ્ડુલાદીનિ પરિયેસિત્વા દાતું વટ્ટતિ.

હત્થકમ્મવસેન પત્તં કારેત્વા તથેવ પાચેત્વા નવપક્કસ્સ પત્તસ્સ પુઞ્છનતેલત્થાય અન્તોગામં પવિટ્ઠેન ''ભિક્ખાય આગતો''તિ સલ્લક્ખેત્વા યાગુયા વા ભત્તે વા આનીતે હત્થેન પત્તો પિધાતબ્બો. સચે ઉપાસિકા ''કિં, ભન્તે''તિ પુચ્છતિ, ''નવપક્કો પત્તો પુઞ્છનતેલેન અત્થો''તિ વત્તબ્બં. સચે સા ''દેહિ, ભન્તે''તિ પત્તં ગહેત્વા તેલેન પુઞ્છિત્વા યાગુયા વા ભત્તસ્સ વા પૂરેત્વા દેતિ, વિઞ્ઞત્તિ નામ ન હોતિ, ગહેતું વટ્ટતીતિ.

ભિક્ખૂ પગેવ પિણ્ડાય ચરિત્વા આસનસાલં ગન્ત્વા આસનં અપસ્સન્તા તિટ્ઠન્તિ. તત્ર ચે ઉપાસકા ભિક્ખૂ ઠિતે દિસ્વા સયમેવ આસનાનિ આહરાપેન્તિ, નિસીદિત્વા ગચ્છન્તેહિ આપુચ્છિત્વા ગન્તબ્બં. અનાપુચ્છા ગતાનમ્પિ નટ્ઠં ગીવા ન હોતિ, આપુચ્છિત્વા ગમનં પન વત્તં. સચે ભિક્ખૂહિ ''આસનાનિ આહરથા''તિ વુત્તેહિ આહટાનિ હોન્તિ, આપુચ્છિત્વાવ ગન્તબ્બં. અનાપુચ્છા ગતાનં વત્તભેદો ચ નટ્ઠઞ્ચ ગીવાતિ. અત્થરણકોજવાદીસુપિ એસેવ નયો.

મક્ખિકાયો બહુકા હોન્તિ, ''મક્ખિકાબીજનિં આહરથા''તિ વત્તબ્બં. પુચિમન્દસાખાદીનિ આહરન્તિ, કપ્પિયં કારાપેત્વા પટિગ્ગહેતબ્બાનિ. આસનસાલાય ઉદકભાજનં રિત્તં હોતિ, ''ધમકરણં ગણ્હા''તિ ન વત્તબ્બં. ધમકરકઞ્હિ રિત્તભાજને પક્ખિપન્તો ભિન્દેય્ય ''નદિં વા તળાકં વા ગન્ત્વા પન ઉદકં આહરા''તિ વત્તું વટ્ટતિ. ''ગેહતો આહરા''તિ નેવ વત્તું વટ્ટતિ, ન આહટં પરિભુઞ્જિતબ્બં. આસનસાલાયં વા અરઞ્ઞકે વા ભત્તકિચ્ચં કરોન્તેહિ તત્થજાતકં અનજ્ઝાવુત્થકં યંકિઞ્ચિ ઉત્તરિભઙ્ગારહં પત્તં વા ફલં વા સચે કિઞ્ચિ કમ્મં કરોન્તં આહરાપેતિ, હત્થકમ્મવસેન આહરાપેત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. અલજ્જીહિ પન ભિક્ખૂહિ વા સામણેરેહિ વા હત્થકમ્મં ન કારેતબ્બં. અયં તાવ પુરિસત્થકરે નયો.

ગોણં પન અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતટ્ઠાનતો આહરાપેતું ન વટ્ટતિ, આહરાપેન્તસ્સ દુક્કટં. ઞાતિપવારિતટ્ઠાનતોપિ મૂલચ્છેજ્જાય યાચિતું ન વટ્ટતિ, તાવકાલિકનયેન સબ્બત્થ વટ્ટતિ. એવં આહરાપિતઞ્ચ ગોણં રક્ખિત્વા જગ્ગિત્વા સામિકા પટિચ્છાપેતબ્બા. સચસ્સ પાદો વા સિઙ્ગં વા ભિજ્જતિ વા નસ્સતિ વા સામિકા ચે સમ્પટિચ્છન્તિ, ઇચ્ચેતં કુસલં. નો ચે સમ્પટિચ્છન્તિ, ગીવા હોતિ. સચે ''તુમ્હાકંયેવ દેમા''તિ વદન્તિ ન સમ્પટિચ્છિતબ્બં. ''વિહારસ્સ દેમા''તિ વુત્તે પન ''આરામિકાનં આચિક્ખથ જગ્ગનત્થાયા''તિ વત્તબ્બં.

''સકટં દેથા''તિપિ અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતે વત્તું ન વટ્ટતિ, વિઞ્ઞત્તિએવ હોતિ દુક્કટં આપજ્જતિ. ઞાતિપવારિતટ્ઠાને પન વટ્ટતિ, તાવકાલિકં વટ્ટતિ કમ્મં કત્વા પુન દાતબ્બં. સચે નેમિયાદીનિ ભિજ્જન્તિ પાકતિકાનિ કત્વા દાતબ્બં. નટ્ઠે ગીવા હોતિ. ''તુમ્હાકમેવ દેમા''તિ વુત્તે દારુભણ્ડં નામ સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતિ. એસ નયો વાસિફરસુકુઠારીકુદાલનિખાદનેસુ. વલ્લિઆદીસુ ચ પરપરિગ્ગહિતેસુ. ગરુભણ્ડપ્પહોનકેસુયેવ ચ વલ્લિઆદીસુ વિઞ્ઞત્તિ હોતિ, ન તતો ઓરં.

અનજ્ઝાવુત્થકં પન યંકિઞ્ચિ આહરાપેતું વટ્ટતિ. રક્ખિતગોપિતટ્ઠાનેયેવ હિ વિઞ્ઞત્તિ નામ વુચ્ચતિ. સા દ્વીસુ પચ્ચયેસુ સબ્બેન સબ્બં ન વટ્ટતિ, સેનાસનપચ્ચયે પન ''આહર દેહી''તિ વિઞ્ઞત્તિમત્તમેવ ન વટ્ટતિ , પરિકથોભાસનિમિત્તકમ્માનિ વટ્ટન્તિ. તત્થ ઉપોસથાગારં વા ભોજનસાલં વા અઞ્ઞં વા યંકિઞ્ચિ સેનાસનં ઇચ્છતો ''ઇમસ્મિં વત ઓકાસે એવરૂપં સેનાસનં કાતું વટ્ટતી''તિ વા ''યુત્ત''ન્તિ વા ''અનુરૂપ''ન્તિ વાતિઆદિના નયેન વચનં **પરિકથા** નામ. ''ઉપાસકા તુમ્હે કુહિં વસથા''તિ? ''પાસાદે, ભન્તે''તિ. ''કિં ભિક્ખૂનં પન ઉપાસકા પાસાદો ન વટ્ટતી''તિ એવમાદિવચનં **ઓભાસો** નામ. મનુસ્સે દિસ્વા રજ્જું પસારેતિ, ખીલે આકોટાપેતિ. ''કિં ઇદં, ભન્તે''તિ વુત્તે ''ઇધ આવાસં કરિસ્સામા''તિ એવમાદિકરણં પન **નિમિત્તકમ્મં** નામ. ગિલાનપચ્ચયે પન વિઞ્ઞત્તિપિ વટ્ટતિ, પગેવ પરિકથાદીનિ.

મનુસ્સા ઉપદ્દુતા યાચનાય ઉપદ્દુતા વિઞ્ઞત્તિયાતિ તેસં ભિક્ખૂનં તાય યાચનાય ચ વિઞ્ઞત્તિયા ચ પીળિતા. **ઉબ્બિજ્જન્તિપી**તિ ''કિં નુ આહરાપેસ્સન્તી''તિ ઉબ્બેગં ઇઞ્જનં ચલનં પટિલભન્તિ. **ઉત્તસન્તિપી**તિ અહિં વિય દિસ્વા સહસા તસિત્વા ઉક્કમન્તિ. **પલાયન્તિપી**તિ દૂરતોવ યેન વા તેન વા પલાયન્તિ. **અઞ્ઞેનપિ ગચ્છન્તી**તિ યં મગ્ગં પટિપન્ના તં પહાય નિવત્તિત્વા વામં વા દક્ખિણં વા ગહેત્વા ગચ્છન્તિ, દ્વારમ્પિ થકેન્તિ.

૩૪૪. **ભૂતપુબ્બં ભિક્ખવે**તિ ઇતિ ભગવા તે ભિક્ખૂ ગરહિત્વા તદનુરૂપઞ્ચ ધમ્મિં કથં કત્વા પુનપિ વિઞ્ઞત્તિયા દોસં પાકટં કુરુમાનો ઇમિના ''ભૂતપુબ્બં ભિક્ખવે''તિઆદિના નયેન તીણિ વત્થૂનિ દસ્સેસિ. તત્થ **મણિકણ્ઠો**તિ સો કિર નાગરાજા સબ્બકામદદં મહગ્ઘં મણિં કણ્ઠે પિલન્ધિત્વા ચરતિ, તસ્મા ''મણિકણ્ઠો'' ત્વેવ પઞ્ઞાયિત્થ. **ઉપરિમુદ્ધનિ મહન્તં ફણં કરિત્વા અટ્ઠાસી**તિ સો કિર તેસં દ્વિન્નં ઇસીનં કનિટ્ઠો ઇસિ મેત્તાવિહારી અહોસિ, તસ્મા નાગરાજા નદિતો ઉત્તરિત્વા દેવવણ્ણં નિમ્મિનિત્વા તસ્સ સન્તિકે નિસીદિત્વા સમ્મોદનીયં કથં કત્વા તં દેવવણ્ણં પહાય સકવણ્ણમેવ ઉપગન્ત્વા તં ઇસિં પરિક્ખિપિત્વા પસન્નાકારં કરોન્તો ઉપરિમુદ્ધનિ મહન્તં ફણં કરિત્વા છત્તં વિય ધારયમાનો મુહુત્તં ઠત્વા પક્કમતિ, તેન વુત્તં ''ઉપરિમુદ્ધનિ મહન્તં ફણં કરિત્વા અટ્ઠાસી''તિ. **મણિમસ્સ કણ્ઠે પિલન્ધન**ન્તિ મણિં અસ્સ કણ્ઠે પિલન્ધિતં, આમુક્કન્તિ અત્થો. **એકમન્તં અટ્ઠાસી**તિ તેન દેવવણ્ણેન આગન્ત્વા તાપસેન સદ્ધિં સમ્મોદમાનો એકસ્મિં પદેસે અટ્ઠાસિ.

મમન્નપાનન્તિ મમ અન્નઞ્ચ પાનઞ્ચ. **વિપુલન્તિ** બહુલં. **ઉળારન્તિ** પણીતં . **અતિયાચકોસી**તિ અતિવિય યાચકો, અસિ પુનપ્પુનં યાચસીતિ વુત્તં હોતિ. **સુસૂ**તિ તરુણો, થામસમ્પન્નો યોબ્બનપ્પત્તપુરિસો. સક્ખરા વુચ્ચતિ કાળસિલા, તત્થ ધોતો અસિ ''સક્ખરધોતો નામા''તિ વુચ્ચતિ, સક્ખરધોતો પાણિમ્હિ અસ્સાતિ **સક્ખરધોતપાણિ,** પાસાણે ધોતનિસિતખગ્ગહત્થોતિ અત્થો. યથા સો અસિહત્થો પુરિસો તાસેય્ય, એવં **તાસેસિ મં સેલં યાચમાનો,** મણિં યાચન્તોતિ અત્થો.

ન તં યાચેતિ તં ન યાચેય્ય. કતરં? **યસ્સ પિયં જિગીસે**તિ યં અસ્સ સત્તસ્સ પિયન્તિ જાનેય્ય.

કિમઙ્ગં પન મનુસ્સભૂતાનન્તિ મનુસ્સભૂતાનં અમનાપાતિ કિમેવેત્થ વત્તબ્બં.

૩૪૫. **સકુણસઙ્ઘસ્સ સદ્દેન ઉબ્બાળ્હો**તિ સો કિર સકુણસઙ્ઘો પઠમયામઞ્ચ પચ્છિમયામઞ્ચ નિરન્તરં સદ્દમેવ કરોતિ, સો ભિક્ખુ તેન સદ્દેન પીળિતો હુત્વા ભગવતો સન્તિકં અગમાસિ. તેનાહ – ''યેનાહં તેનુપસઙ્કમી''તિ.

કુતો ચ ત્વં ભિક્ખુ આગચ્છસીતિ એત્થ નિસિન્નો સો ભિક્ખુ ન આગચ્છતિ વત્તમાનસમીપે પન એવં વત્તું લબ્ભતિ. તેનાહ – ''કુતો ચ ત્વં ભિક્ખુ આગચ્છસી''તિ, કુતો આગતોસીતિ અત્થો. તતો અહં ભગવા આગચ્છામીતિ એત્થાપિ સો એવ નયો. **ઉબ્બાળ્હો**તિ પીળિતો, ઉક્કણ્ઠાપિતો હુત્વાતિ અત્થો.

સો સકુણસઙ્ઘો ''ભિક્ખુ પત્તં યાચતી''તિ એત્થ ન તે સકુણા ભિક્ખુનો વચનં જાનન્તિ, ભગવા પન અત્તનો આનુભાવેન યથા જાનન્તિ તથા અકાસિ.

૩૪૬. **અપાહં તે ન જાનામી**તિ અપિ અહં તે જને ''કે વા ઇમે, કસ્સ વા ઇમે''તિ ન જાનામિ. **સઙ્ગમ્મ યાચન્તી**તિ સમાગન્ત્વા વગ્ગવગ્ગા હુત્વા યાચન્તિ. **યાચકો અપ્પિયો હોતી**તિ યો યાચતિ સો અપ્પિયો હોતિ. **યાચં અદદમપ્પિયો**તિ **યાચન્તિ** યાચિતં વુચ્ચતિ, યાચિતમત્થં અદદન્તોપિ અપ્પિયો હોતિ. અથ વા **યાચન્તિ** યાચન્તસ્સ, **અદદમપ્પિયો**તિ અદેન્તો અપ્પિયો હોતિ. **મા મે વિદેસ્સના અહૂ**તિ મા મે અપ્પિયભાવો અહુ, અહં વા તવ, ત્વં વા મમ વિદેસ્સો અપ્પિયો મા અહોસીતિ અત્થો.

૩૪૭. **દુસ્સંહરાની**તિ કસિગોરક્ખાદીહિ ઉપાયેહિ દુક્ખેન સંહરણીયાનિ.

૩૪૮-૯. **સઞ્ઞાચિકાય પન ભિક્ખુના**તિ એત્થ **સઞ્ઞાચિકા** નામ સયં પવત્તિતયાચના વુચ્ચતિ, તસ્મા ''સઞ્ઞાચિકાયા''તિ અત્તનો યાચનાયાતિ વુત્તં હોતિ, સયં યાચિતકેહિ ઉપકરણેહીતિ અત્થો. યસ્મા પન સા સયંયાચિતકેહિ કયિરમાના સયં યાચિત્વા કયિરમાના હોતિ, તસ્મા તં અત્થપરિયાયં દસ્સેતું ''સયં યાચિત્વા પુરિસમ્પી''તિ એવમસ્સ પદભાજનં વુત્તં.

ઉલ્લિત્તાતિ અન્તોલિત્તા. **અવલિત્તા**તિ બહિલિત્તા. **ઉલ્લિત્તાવલિત્તા**તિ અન્તરબાહિરલિત્તાતિ વુત્તં હોતિ.

કારયમાનેનાતિ ઇમસ્સ પદભાજને ''કારાપેન્તેના''તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બં સિયા, એવઞ્હિ બ્યઞ્જનં સમેતિ. યસ્મા પન સઞ્ઞાચિકાય કુટિં કરોન્તેનાપિ ઇધ વુત્તનયેનેવ પટિપજ્જિતબ્બં, તસ્મા કરોન્તો વા હોતુ કારાપેન્તો વા ઉભોપેતે ''કારયમાનેના''તિ ઇમિનાવ પદેન સઙ્ગહિતાતિ એતમત્થં દસ્સેતું ''કરોન્તો વા કારાપેન્તો વા''તિ

વુત્તં. યદિ પન કરોન્તેન વા કારાપેન્તેન વાતિ વદેય્ય, બ્યઞ્જનં વિલોમિતં ભવેય્ય, ન હિ કારાપેન્તો કરોન્તો નામ હોતિ, તસ્મા અત્થમત્તમેવેત્થ દસ્સિતન્તિ વેદિતબ્બં.

અત્તુદ્દેસન્તિ ''મય્હં એસા''તિ એવં અત્તા ઉદ્દેસો અસ્સાતિ અત્તુદ્દેસા, તં અત્તુદ્દેસં. યસ્મા પન યસ્સા અત્તા ઉદ્દેસો સા અત્તનો અત્થાય હોતિ, તસ્મા અત્થપરિયાયં દસ્સેન્તો ''અત્તુદ્દેસન્તિ અત્તનો અત્થાયા''તિ આહ. **પમાણિકા કારેતબ્બા**તિ પમાણયુત્તા કારેતબ્બા. **તત્રિદં પમાણ**ન્તિ તસ્સા કુટિયા ઇદં પમાણં. **સુગતવિદત્થિયા**તિ સુગતવિદત્થિ નામ ઇદાનિ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ તિસ્સો વિદત્થિયો વડ્ઢકીહત્થેન દિયડ્ઢો હત્થો હોતિ. **બાહિરિમેન માનેના**તિ કુટિયા બહિકુટ્ટમાનેન દ્વાદસ વિદત્થિયો, મિનન્તેન પન સબ્બપઠમં દિન્નો મહામત્તિકપરિયન્તો ન ગહેતબ્બો. થુસપિણ્ડપરિયન્તેન મિનિતબ્બં. થુસપિણ્ડસ્સઉપરિ સેતકમ્મં અબ્બોહારિકં. સચે થુસપિણ્ડેન અનત્થિકો મહામત્તિકાય એવ નિટ્ઠાપેતિ, મહામત્તિકાવ પરિચ્છેદો.

તિરિયન્તિ વિત્થારતો. **સત્તા**તિ સત્ત સુગતવિદત્થિયો. **અન્તરા**તિ ઇમસ્સ પન અયં નિદ્દેસો , ''અબ્ભન્તરિમેન માનેના''તિ, કુટ્ટસ્સ બહિ અન્તં અગ્ગહેત્વા અબ્ભન્તરિમેન અન્તેન મિનિયમાને તિરિયં સત્ત સુગતવિદત્થિયો પમાણન્તિ વુત્તં હોતિ.

યો પન લેસં ઓડ્ડેન્તો યથાવુત્તપ્પમાણમેવ કરિસ્સામીતિ દીઘતો એકાદસ વિદત્થિયો તિરિયં અટ્ઠ વિદત્થિયો, દીઘતો વા તેરસ વિદત્થિયો તિરિયં છ વિદત્થિયો કરેય્ય, ન વટ્ટતિ. એકતોભાગેન અતિક્કન્તમ્પિ હિ પમાણં અતિક્કન્તમેવ હોતિ. તિટ્ઠતુ વિદત્થિ, કેસગ્ગમત્તમ્પિ દીઘતો વા હાપેત્વા તિરિયં તિરિયતો વા હાપેત્વા દીઘં વડ્ઢેતું ન વટ્ટતિ, કો પન વાદો ઉભતો વડ્ઢને? વુત્તઞ્હેતં – ''આયામતો વા વિત્થારતો વા અન્તમસો કેસગ્ગમત્તમ્પિ અતિક્કમિત્વા કરોતિ વા કારાપેતિ વા પયોગે દુક્કટ''ન્તિઆદિ (પારા॰ ૩૫૩). યથાવુત્તપ્પમાણા એવ પન વટ્ટતિ. યા પન દીઘતો સટ્ઠિહત્થાપિ હોતિ તિરિયં તિહત્થા વા ઊનકચતુહત્થા વા યત્થ પમાણયુત્તો મઞ્ચો ઇતો ચિતો ચ ન પરિવત્તતિ, અયં કુટીતિ સઙ્ખ્યં ન ગચ્છતિ, તસ્મા અયમ્પિ વટ્ટતિ. **મહાપચ્ચરિયં પન** પચ્છિમકોટિયા ચતુહત્થવિત્થારા વુત્તા, તતો હેટ્ઠા અકુટિ. પમાણિકાપિ પન અદેસિતવત્થુકા વા સારમ્ભા વા અપરિક્કમના વા ન વટ્ટતિ. પમાણિકા દેસિતવત્થુકા અનારમ્ભા સપરિક્કમનાવ વટ્ટતિ. પમાણતો ઊનતરમ્પિ ચતુહત્થં પઞ્ચહત્થમ્પિ કરોન્તેન દેસિતવત્થુકાવ કારેતબ્બા. પમાણાતિક્કન્તઞ્ચ પન કરોન્તો લેપપરિયોસાને ગરુકં આપત્તિં આપજ્જતિ.

તત્થ લેપો ચ અલેપો ચ લેપોકાસો ચ અલેપોકાસો ચ વેદિતબ્બો. સેય્યથિદં – લેપોતિ દ્વે લેપા – મત્તિકાલેપો ચ સુધાલેપો ચ. ઠપેત્વા પન ઇમે દ્વે લેપે અવસેસો ભસ્મગોમયાદિભેદો લેપો, અલેપો. સચેપિ કલલલેપો હોતિ, અલપો એવ. લેપોકાસોતિ ભિત્તિયો ચેવ છદનઞ્ચ, ઠપેત્વા પન ભિત્તિચ્છદને અવસેસો થમ્ભતુલાપિટ્ઠસઙ્ઘાટવાતપાનધૂમચ્છિદ્દાદિ અલેપારહો ઓકાસો સબ્બોપિ અલેપોકાસોતિ વેદિતબ્બો.

ભિક્ખૂ અભિનેતબ્બા વત્થુદેસનાયાતિ યસ્મિં ઠાને કુટિં કારેતુકામો હોતિ, તત્થ વત્થુદેસનત્થાય ભિક્ખૂ નેતબ્બા. **તેન કુટિકારકેના**તિઆદિ પન યેન વિધિના તે ભિક્ખૂ અભિનેતબ્બા, તસ્સ દસ્સનત્થં વુત્તં. તત્થ **કુટિવત્થું સોધેત્વા**તિ ન વિસમં અરઞ્ઞં ભિક્ખૂ ગહેત્વા ગન્તબ્બં , કુટિવત્થું પન પઠમમેવ સોધેત્વા સમતલં સીમમણ્ડલસદિસં કત્વા પચ્છા સઙ્ઘં ઉપસઙ્કમિત્વા યાચિત્વા નેતબ્બાતિ દસ્સેતિ. **એવમસ્સ વચનીયો**તિ સઙ્ઘો એવં વત્તબ્બો અસ્સ. પરતો પન ''દુતિયમ્પિ યાચિતબ્બા''તિ ભિક્ખૂ સન્ધાય બહુવચનં વુત્તં. **નો ચે સબ્બો સઙ્ઘો**

ઉસ્સહતીતિ સચે સબ્બો સઙ્ઘો ન ઇચ્છતિ, સજ્ઝાયમનસિકારાદીસુ ઉય્યુત્તા તે તે ભિક્ખૂ હોન્તિ. **સારમ્ભં અનારમ્ભ**ન્તિ સઉપદ્દવં અનુપદ્દવં. **સપરિક્કમનં અપરિક્કમન**ન્તિ સઉપચારં અનુપચારં.

પત્તકલ્લન્તિ પત્તો કાલો ઇમસ્સ ઓલોકનસ્સાતિ પત્તકાલં, પત્તકાલમેવ પત્તકલ્લં. ઇદઞ્ચ વત્થુંઓલોકનત્થાય સમ્મુતિકમ્મં અનુસાવનાનયેન ઓલોકેત્વાપિ કાતું વટ્ટતિ. પરતો પન વત્થુદેસનાકમ્મં યથાવુત્તાય એવ ઞત્તિયા ચ અનુસાવનાય ચ કાતબ્બં, ઓલોકેત્વા કાતું ન વટ્ટતિ.

૩૫૩. **કિપિલ્લિકાન**ન્તિ રત્તકાળપિઙ્ગલાદિભેદાનં યાસં કાસઞ્ચિ કિપિલ્લિકાનં. કિપીલ્લકાનન્તિપિ પાઠો. **આસયો**તિ નિબદ્ધવસનટ્ઠાનં, યથા ચ કિપિલ્લિકાનં એવં ઉપચિકાદીનમ્પિ નિબદ્ધવસનટ્ઠાનંયેવ આસયો વેદિતબ્બો. યત્થ પન તે ગોચરત્થાય આગન્ત્વા ગચ્છન્તિ, સબ્બેસમ્પિ તાદિસો સઞ્ચરણપ્પદેસો અવારિતો, તસ્મા તત્થ અપનેત્વા સોધેત્વા કાતું વટ્ટતિ. ઇમાનિ તાવ છ ઠાનાનિસત્તાનુદ્દયાય પટિક્ખિત્તાનિ.

હત્થીનં વાતિ હત્થીનં પન નિબદ્ધવસનટ્ઠાનમ્પિ નિબદ્ધગોચરટ્ઠાનમ્પિ ન વટ્ટતિ, સીહાદીનં આસયો ચ ગોચરાય પક્કમન્તાનં નિબદ્ધગમનમગ્ગો ચ ન વટ્ટતિ. એતેસં ગોચરભૂમિ ન ગહિતા. **યેસં કેસઞ્ચી**તિ અઞ્ઞેસમ્પિ વાળાનં તિરચ્છાનગતાનં . ઇમાનિ સત્ત ઠાનાનિ સપ્પટિભયાનિ ભિક્ખૂનં આરોગ્યત્થાય પટિક્ખિત્તાનિ. સેસાનિ નાનાઉપદ્દવેહિ સઉપદ્દવાનિ. તત્થ **પુબ્બણ્ણનિસ્સિત**ન્તિ પુબ્બણ્ણં નિસ્સિતં સત્તન્નં ધઞ્ઞાનં વિરુહનકખેત્તસામન્તા ઠિતં. એસેવ નયો અપરણ્ણનિસ્સિતાદીસુપિ. એત્થ પન **અબ્ભાઘાત**ન્તિ કારણાઘરં વેરિઘરં, ચોરાનં મારણત્થાય કતન્તિ **કુરુન્દિઆદીસુ**.

આઘાતનન્તિ ધમ્મગન્ધિકા વુચ્ચતિ. **સુસાન**ન્તિ મહાસુસાનં. **સંસરણ**ન્તિ અનિબ્બિજ્ઝગમનીયો ગતપચ્ચાગતમગ્ગો વુચ્ચતિ. સેસં ઉત્તાનમેવ.

ન સક્કા હોતિ યથાયુત્તેન સકટેનાતિ દ્વીહિ બલિબદ્દેહિ યુત્તેન સકટેન એકં ચક્કં નિબ્બોદકપતનટ્ઠાને એકં બહિ કત્વા આવિજ્જિતું ન સક્કા હોતિ. **કુરુન્દિયં** પન ''ચતૂહિ યુત્તેના''તિ વુત્તં. **સમન્તા નિસ્સેણિયા અનુપરિગન્તુ**ન્તિ નિસ્સેણિયં ઠત્વા ગેહં છાદેન્તેહિ ન સક્કા હોતિ સમન્તા નિસ્સેણિયા આવિજ્જિતું. ઇતિ એવરૂપે સારમ્ભે ચ અપરિક્કમને ચ ઠાને ન કારેતબ્બા. અનારમ્ભે પન સપરિક્કમને કારેતબ્બા, તં વુત્તપટિપક્ખનયેન પાળિયં આગતમેવ.

પુન **સઞ્ઞાચિકા નામા**તિ એવમાદિ ''સારમ્ભે ચે ભિક્ખુ વત્થુસ્મિં અપરિક્કમને સઞ્ઞાચિકાય કુટિં કારેય્યા''તિ એવં વુત્તસંયાચિકાદીનં અત્થપ્પકાસનત્થં વુત્તં.

પયોગે દુક્કટન્તિ એવં અદેસિતવત્થુકં વા પમાણાતિક્કન્તં વા કુટિં કારેસ્સામીતિ અરઞ્ઞતો રુક્ખાહરણત્થાય વાસિં વા ફરસું વા નિસેતિ દુક્કટં, અરઞ્ઞં પવિસતિ દુક્કટં, તત્થ અલ્લતિણાનિ છિન્દતિ દુક્કટેન સદ્ધિં પાચિત્તિયં, સુક્ખાનિ છિન્દતિ દુક્કટં. રુક્ખેસુપિ એસેવ નયો. ભૂમિં સોધેતિ ખણતિ, પંસું ઉદ્ધરતિ, ચિનાતિ; એવં યાવ પાચીરં બન્ધતિ તાવ પુબ્બપયોગો નામ હોતિ. તસ્મિં પુબ્બપયોગે સબ્બત્થ પાચિત્તિયટ્ઠાને દુક્કટેન સદ્ધિં પાચિત્તિયં, દુક્કટટ્ઠાને દુક્કટં, તતો પટ્ઠાય સહપયોગો નામ. તત્થ થમ્ભેહિ કાતબ્બાય થમ્ભં ઉસ્સાપેતિ, દુક્કટં. ઇટ્ઠકાહિ ચિનિતબ્બાય ઇટ્ઠકં આચિનાતિ, દુક્કટં. એવં યં યં ઉપકરણં યોજેતિ, સબ્બત્થ પયોગે પયોગે દુક્કટં. તચ્છન્તસ્સ હત્થવારે હત્થવારે તદત્થાય ગચ્છન્તસ્સ પદે પદે દુક્કટં. એવં કતં પન દારુકુટ્ટિકં વા ઇટ્ઠકકુટ્ટિકં વા

સિલાકુટ્ટિકં વા અન્તમસો પણ્ણસાલમ્પિ સભિત્તિચ્છદનં લિમ્પિસ્સામીતિ સુધાય વા મત્તિકાય વા લિમ્પન્તસ્સ પયોગે પયોગે યાવ થુલ્લચ્ચયં ન હોતિ, તાવ દુક્કટં. એતં પન દુક્કટં મહાલેપેનેવ વટ્ટતિ, સેતરત્તવણ્ણકરણે વા ચિત્તકમ્મે વા અનાપત્તિ.

એકં પિણ્ડં અનાગતેતિ યો સબ્બપચ્છિમો એકો લેપપિણ્ડો, તં એકં પિણ્ડં અસમ્પત્તે કુટિકમ્મે. ઇદં વુત્તં હોતિ, ઇદાનિ દ્વીહિ પિણ્ડેહિ નિટ્ઠાનં ગમિસ્સતીતિ તેસુ પઠમપિણ્ડદાને થુલ્લચ્ચયન્તિ.

તસ્મિં પિણ્ડે આગતેતિ યં એકં પિણ્ડં અનાગતે કુટિકમ્મે થુલ્લચ્ચયં હોતિ, તસ્મિં અવસાનપિણ્ડે આગતે દિન્ને ઠપિતે લેપસ્સ ઘટિતત્તા આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સ. એવં લેમ્પન્તસ્સ ચ અન્તોલેપે વા અન્તોલેપેન સદ્ધિં ભિત્તિઞ્ચ છદનઞ્ચ એકાબદ્ધં કત્વા ઘટિતે બહિલેપે વા બહિલેપેન સદ્ધિં ઘટિતે સઙ્ઘાદિસેસો. સચે પન દ્વારબદ્ધં વા વાતપાનં વા અટ્ઠપેત્વાવ મત્તિકાય લિમ્પતિ, તસ્મિઞ્ચ તસ્સોકાસં પુન વડ્ઢેત્વા વા અવડ્ઢેત્વા વા ઠપિતે લેપો ન ઘટીયતિ રક્ખતિ તાવ, પુન લિમ્પન્તસ્સ પન ઘટિતમત્તે સઙ્ઘાદિસેસો. સચે તં ઠપિયમાનં પઠમં દિન્નલેપેન સદ્ધિં નિરન્તરમેવ હુત્વા તિટ્ઠતિ, પઠમમેવ સઙ્ઘાદિસેસો. ઉપચિકામોચનત્થં અટ્ઠઙ્ગુલમત્તેન અપ્પત્તચ્છદનં કત્વા ભિત્તિં લિમ્પતિ, અનાપત્તિ. ઉપચિકામોચનત્થમેવ હેટ્ઠા પાસાણકુટ્ટં કત્વા તં અલિમ્પિત્વા ઉપરિ લિમ્પતિ, લેપો ન ઘટિયતિ નામ, અનાપત્તિયેવ.

ઇટ્ઠકકુટ્ટિકાય ઇટ્ઠકાહિયેવ વાતપાને ચ ધૂમનેત્તાનિ ચ કરોતિ, લેપઘટનેનેવ આપત્તિ. પણ્ણસાલં લિમ્પતિ, લેપઘટનેનેવ આપત્તિ. તત્થ આલોકત્થાય અટ્ઠઙ્ગુલમત્તં ઠપેત્વા લિમ્પતિ, લેપો ન ઘટીયતિ નામ, અનાપત્તિયેવ. સચે ''વાતપાનં લદ્ધા એત્થ ઠપેસ્સામી''તિ કરોતિ, વાતપાને ઠપિતે લેપઘટનેન આપત્તિ. સચે મત્તિકાય કુટ્ટં કરોતિ, છદનલેપેન સદ્ધિં ઘટને આપત્તિ. એકો એકપિણ્ડાવસેસં કત્વા ઠપેતિ, અઞ્ઞો તં દિસ્વા ''દુક્કતં ઇદ''ન્તિ વત્તસીસેન લિમ્પતિ ઉભિન્નમ્પિ અનાપત્તિ.

૩૫૪. ભિક્ખુ કુટિં કરોતીતિ એવમાદીનિ છત્તિંસ ચતુક્કાનિ આપત્તિભેદદસ્સનત્થં વુત્તાનિ, તત્થ સારમ્ભાય દુક્કટં, અપરિક્કમનાય દુક્કટં , પમાણાતિક્કન્તાય સઙ્ઘાદિસેસો, અદેસિતવત્થુકાય સઙ્ઘાદિસેસો, એતેસં વસેન વોમિસ્સકાપત્તિયો વેદિતબ્બા.

૩૫૫. આપત્તિ દ્વિન્નં સઙ્ઘાદિસેસેન દ્વિન્નં દુક્કટાનન્તિઆદીસુ ચ દ્વીહિ સઙ્ઘાદિસેસેહિ સદ્ધિં દ્વિન્નં દુક્કટાનન્તિઆદિના નયેન અત્થો વેદિતબ્બો.

૩૬૧. સો ચે વિપ્પકતે આગચ્છતીતિઆદીસુ પન અયં અત્થવિનિચ્છયો. **સો**તિ સમાદિસિત્વા પક્કન્તભિક્ખુ. **વિપ્પકતે**તિ અનિટ્ઠિતે કુટિકમ્મે. **અઞ્ઞસ્સ વા દાતબ્બા**તિ અઞ્ઞસ્સ પુગ્ગલસ્સ વા સઙ્ઘસ્સ વા ચજિત્વા દાતબ્બા. **ભિન્દિત્વા વા પુન કાતબ્બા**તિ કિત્તકેન ભિન્ના હોતિ, સચે થમ્ભા ભૂમિયં નિખાતા, ઉદ્ધરિતબ્બા. સચે પાસાણાનં ઉપરિ ઠપિતા, અપનેતબ્બા. ઇટ્ઠકચિતાય યાવ મઙ્ગલિટ્ઠકા તાવ કુટ્ટા અપચિનિતબ્બા. સઙ્ખેપતો ભૂમિસમં કત્વા વિનાસિતા ભિન્ના હોતિ, ભૂમિતો ઉપરિ ચતુરઙ્ગુલમત્તેપિ ઠિતે અભિન્નાવ. સેસં સબ્બચતુક્કેસુ પાકટમેવ. ન હેત્થ અઞ્ઞં કિઞ્ચિ અત્થિ, યં પાળિઅનુસારેનેવ દુબ્બિઞ્ઞેય્યં સિયા.

૩૬૩. અત્તના વિપ્પકતન્તિઆદીસુ પન અત્તના આરદ્ધં કુટિં. **અત્તના પરિયોસાપેતી**તિ મહામત્તિકાય વા થુસમત્તિકાય વા યાય કતં પરિયોસિતભાવં પાપેતુકામો હોતિ, તાય અવસાનપિણ્ડં દેન્તો પરિયોસાપેતિ .

પરેહિ પરિયોસાપેતીતિ અત્તનોવ અત્થાય પરેહિ પરિયોસાપેતિ. અત્તના વા હિ વિપ્પકતા હોતુ પરેહિ વા ઉભયેહિ વા, તં ચે અત્તનો અત્થાય અત્તના વા પરિયોસાપેતિ, પરેહિ વા પરિયોસાપેતિ, અત્તના ચ પરેહિ ચાતિ યુગનદ્ધં વા પરિયોસાપેતિ, સઙ્ઘાદિસેસોયેવાતિ અયમેત્થ વિનિચ્છયો.

કુરુન્દિયંપન વુત્તં – ''દ્વે તયો ભિક્ખૂ 'એકતો વસિસ્સામા'તિ કરોન્તિ, રક્ખતિ તાવ, અવિભત્તત્તા અનાપત્તિ. 'ઇદં ઠાનં તવ, ઇદં મમા'તિ વિભજિત્વા કરોન્તિ આપત્તિ. સામણેરો ચ ભિક્ખુ ચ એકતો કરોન્તિ, યાવ અવિભત્તા તાવ રક્ખતિ. પુરિમનયેન વિભજિત્વા કરોન્તિ, ભિક્ખુસ્સ આપત્તી''તિ.

૩૬૪. **અનાપત્તિ લેણે**તિઆદીસુ લેણં મહન્તમ્પિ કરોન્તસ્સ અનાપત્તિ. ન હેત્થ લેપો ઘટીયતિ. ગુહમ્પિ ઇટ્ઠકાગુહં વા સિલાગુહં વા દારુગુહં વા ભૂમિગુહં વા મહન્તમ્પિ કરોન્તસ્સ અનાપત્તિ.

તિણકુટિકાયાતિ સત્તભૂમિકોપિ પાસાદો તિણપણ્ણચ્છદનો ''તિણકુટિકા''તિ વુચ્ચતિ. અટ્ઠકથાસુ પન કુક્કુટચ્છિકગેહન્તિ છદનં દણ્ડકેહિ જાલબદ્ધં કત્વા તિણેહિ વા પણ્ણેહિ વા છાદિતકુટિકાવ વુત્તા, તત્થ અનાપત્તિ. મહન્તમ્પિ તિણચ્છદનગેહં કાતું વટ્ટતિ, ઉલ્લિત્તાદિભાવો એવ હિ કુટિયા લક્ખણં, સો ચ છદનમેવ સન્ધાય વુત્તોતિ વેદિતબ્બો. ચઙ્કમનસાલાયં તિણચુણ્ણં પરિપતતિ ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ઓગુમ્ફેત્વા ઉલ્લિત્તાવલિત્તં કાતુ''ન્તિઆદીનિ (ચૂળવ॰ ૨૬૦) ચેત્થ સાધકાનિ, તસ્મા ઉભતો પક્ખં વા કૂટબદ્ધં વા વટ્ટં વા ચતુરસ્સં વા યં ''ઇમં એતસ્સ ગેહસ્સ છદન''ન્તિ છદનસઙ્ખેપેન કતં હોતિ, તસ્સ ભિત્તિલેપેન સદ્ધિં લેપે ઘટિતે આપત્તિ. સચે પન ઉલ્લિત્તાવલિત્તચ્છદનસ્સ ગેહસ્સ લેપરક્ખણત્થં ઉપરિ તિણેન છાદેન્તિ, એત્તાવતા તિણકુટિ નામ ન હોતિ. કિં પનેત્થ અદેસિતવત્થુકપ્પમાણાતિક્કન્તપચ્ચયાવ અનાપત્તિ, ઉદાહુ સારમ્ભઅપરિક્કમનપચ્ચયાપીતિ સબ્બત્થાપિ અનાપત્તિ. તથા હિ તાદિસં કુટિં સન્ધાય **પરિવારે** વુત્તં –

> ''ભિક્ખુ સઞ્ઞાચિકાય કુટિં કરોતિ;
> અદેસિતવત્થુકં પમાણાતિક્કન્તં;
> સારમ્ભં અપરિક્કમનં અનાપત્તિ;
> પઞ્હા મેસા કુસલેહિ ચિન્તિતા''તિ. (પરિ॰ ૪૭૯);

અઞ્ઞસ્સત્થાયાતિ કુટિલક્ખણપ્પત્તમ્પિ કુટિં અઞ્ઞસ્સ ઉપજ્ઝાયસ્સ વા આચરિયસ્સ વા સઙ્ઘસ્સ વા અત્થાય કરોન્તસ્સ અનાપત્તિ. યં પન ''આપત્તિ કારુકાનં તિણ્ણં દુક્કટાન''ન્તિઆદિ પાળિયં વુત્તં, તં યથાસમાદિટ્ઠાય અકરણપચ્ચયા વુત્તં.

વાસાગારં ઠપેત્વા સબ્બત્થાતિ અત્તનો વસનત્થાય અગારં ઠપેત્વા અઞ્ઞં ઉપોસથાગારં વા જન્તાઘરં વા ભોજનસાલા વા અગ્ગિસાલા વા ભવિસ્સતીતિ કારેતિ, સબ્બત્થ અનાપત્તિ. સચેપિસ્સ હોતિ ''ઉપોસથાગારઞ્ચ ભવિસ્સતિ, અહઞ્ચ વસિસ્સામિ જન્તાઘરઞ્ચ ભોજનસાલા ચ અગ્ગિસાલા ચ ભવિસ્સતિ, અહઞ્ચ વસિસ્સામી''તિ કારિતેપિ આનાપત્તિયેવ. **મહાપચ્ચરિયં** પન ''અનાપત્તી''તિ વત્વા ''અત્તનો વાસાગારત્થાય કરોન્તસ્સેવ આપત્તી''તિ વુત્તં. **ઉમ્મત્તકસ્સ આદિકમ્મિકાનઞ્ચ આળવકાનં ભિક્ખૂનં** અનાપત્તિ.

સમુટ્ઠાનાદીસુ છસમુટ્ઠાનં કિરિયઞ્ચ કિરિયાકિરિયઞ્ચ, ઇદઞ્હિ વત્થું દેસાપેત્વા પમાણાતિક્કન્તં કરોતો કિરિયતો સમુટ્ઠાતિ, વત્થું અદેસાપેત્વા કરોતો કિરિયાકિરિયતો, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મં,

વચીકમ્મં, તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

કુટિકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. વિહારકારસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૬૫. **તેન સમયેના**તિ વિહારકારસિક્ખાપદં. તત્થ **કોસમ્બિય**ન્તિ એવંનામકે નગરે. **ઘોસિતારામે**તિ ઘોસિતસ્સ આરામે. ઘોસિતનામકેન કિર સેટ્ઠિના સો કારિતો, તસ્મા ‘‘ઘોસિતારામો’’તિ વુચ્ચતિ. **છન્નસ્સા**તિ બોધિસત્તકાલે ઉપટ્ઠાકછન્નસ્સ. **વિહારવત્થું, ભન્તે, જાનાહી**તિ વિહારસ્સ પતિટ્ઠાનટ્ઠાનં, ભન્તે, જાનાહિ. એત્થ ચ **વિહારો**તિ ન સકલવિહારો, એકો આવાસો, તેનેવાહ – ‘‘અય્યસ્સ વિહારં કારાપેસ્સામી’’તિ.

ચેતિયરુક્ખન્તિ એત્થ ચિત્તીકતટ્ઠેન ચેતિયં, પૂજારહાનં દેવટ્ઠાનાનમેતં અધિવચનં, ‘‘ચેતિય’’ન્તિ સમ્મતં રુક્ખં ચેતિયરુક્ખં. ગામેન પૂજિતં ગામસ્સ વા પૂજિતન્તિ **ગામપૂજિતં**. એસેવ નયો સેસપદેસુપિ. અપિચેત્થ **જનપદો**તિ એકસ્સ રઞ્ઞો રજ્જે એકેકો કોટ્ઠાસો. **રટ્ઠ**ન્તિ સકલરજ્જં વેદિતબ્બં, સકલરજ્જમ્પિ હિ કદાચિ કદાચિ તસ્સ રુક્ખસ્સ પૂજં કરોતિ, તેન વુત્તં ‘‘રટ્ઠપૂજિત’’ન્તિ. **એકિન્દ્રિય**ન્તિ કાયિન્દ્રિયં સન્ધાય વદન્તિ. **જીવસઞ્ઞિનો**તિ સત્તસઞ્ઞિનો.

૩૬૬. **મહલ્લક**ન્તિ સસ્સામિકભાવેન સંયાચિકકુટિતો મહન્તભાવો એતસ્સ અત્થીતિ મહલ્લકો. યસ્મા વા વત્થું દેસાપેત્વા પમાણાતિક્કમેનપિ કાતું વટ્ટતિ, તસ્મા પમાણમહન્તતાયપિ મહલ્લકો , તં મહલ્લકં. યસ્મા પનસ્સ તં પમાણમહત્તં સસ્સામિકત્તાવ લબ્ભતિ, તસ્મા તદત્થદસ્સનત્થં ‘‘**મહલ્લકો નામ વિહારો સસ્સામિકો વુચ્ચતી**’’તિ પદભાજનં વુત્તં. સેસં સબ્બં કુટિકારસિક્ખાપદે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં સદ્ધિં સમુટ્ઠાનાદીહિ. સસ્સામિકભાવમત્તમેવ હિ એત્થ કિરિયતો સમુટ્ઠાનાભાવો પમાણનિયમાભાવો ચ વિસેસો, પમાણનિયમાભાવા ચ ચતુક્કપારિહાનીતિ.

વિહારકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. પઠમદુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૮૦. **તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા**તિ દુટ્ઠદોસસિક્ખાપદં. તત્થ **વેળુવને કલન્દકનિવાપે**તિ **વેળુવન**ન્તિ તસ્સ ઉય્યાનસ્સ નામં, તં કિર વેળૂહિ ચ પરિક્ખિત્તં અહોસિ અટ્ઠારસહત્થેન ચ પાકારેન ગોપુરટ્ટાલકયુત્તં નીલોભાસં મનોરમં તેન ‘‘વેળુવન’’ન્તિ વુચ્ચતિ, કલન્દકાનઞ્ચેત્થ નિવાપં અદંસુ તેન ‘‘કલન્દકનિવાપ’’તિ વુચ્ચતિ.

પુબ્બે કિર અઞ્ઞતરો રાજા તત્થ ઉય્યાનકીળનત્થં આગતો, સુરામદેન મત્તો દિવાસેય્યં સુપિ, પરિજનોપિસ્સ સુત્તો રાજાતિ પુપ્ફફલાદીહિ પલોભિયમાનો ઇતો ચિતો ચ પક્કમિ. અથ સુરાગન્ધેન અઞ્ઞતરસ્મા સુસિરરુક્ખા કણ્હસપ્પો નિક્ખમિત્વા રઞ્ઞો અભિમુખો આગચ્છતિ, તં દિસ્વા રુક્ખદેવતા ‘‘રઞ્ઞો જીવિતં દસ્સામી’’તિ કાળકવેસેન આગન્ત્વા કણ્ણમૂલે સદ્દમકાસિ, રાજા પટિબુજ્ઝિ, કણ્હસપ્પો નિવત્તો, સો તં દિસ્વા ‘‘ઇમાય કાળકાય મમ જીવિતં દિન્ન’’ન્તિ કાળકાનં તત્થ નિવાપં પટ્ઠપેસિ, અભયઘોસનઞ્ચ ઘોસાપેસિ , તસ્મા તં તતોપભુતિ કલન્દકનિવાપન્તિ સઙ્ખ્યં ગતં. **કલન્દકા**તિ હિ કાળકાનં એતં નામં.

દબ્બોતિ તસ્સ થેરસ્સ નામં. **મલ્લપુત્તોતિ** મલ્લરાજસ્સ પુત્તો. **જાતિયા સત્તવસ્સેન અરહત્તં સચ્છિકતન્તિ** થેરો કિર સત્તવસ્સિકોવ સંવેગં લભિત્વા પબ્બજિતો ખુરગ્ગેયેવ અરહત્તં પાપુણીતિ વેદિતબ્બો. **યંકિઞ્ચિ સાવકેન પત્તબ્બં સબ્બં તેન અનુપ્પત્તન્તિ** સાવકેન પત્તબ્બં નામ તિસ્સો વિજ્જા, ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા, છ અભિઞ્ઞા, નવ લોકુત્તરધમ્માતિ ઇદં ગુણજાતં, તં સબ્બં તેન અનુપ્પત્તં હોતિ. **નત્થિ ચસ્સ કિઞ્ચિ ઉત્તરિ કરણીયન્તિ** ચતૂસુ સચ્ચેસુ, ચતૂહિ મગ્ગેહિ, સોળસવિધસ્સ કિચ્ચસ્સ કતત્તા ઇદાનિસ્સ કિઞ્ચિ ઉત્તરિ કરણીયં નત્થિ. **કતસ્સ વા પતિચયોતિ** તસ્સેવ કતસ્સ કિચ્ચસ્સ પુન વડ્ઢનમ્પિ નત્થિ, ધોતસ્સ વિય વત્થસ્સ પટિધોવનં પિસિતસ્સ વિય ગન્ધસ્સ પટિપિસનં, પુપ્ફિતસ્સ વિય ચ પુપ્ફસ્સ પટિપુપ્ફનન્તિ. **રહોગતસ્સાતિ** રહસિ ગતસ્સ. **પટિસલ્લીનસ્સાતિ** તતો તતો પટિક્કમિત્વા સલ્લીનસ્સ, એકીભાવં ગતસ્સાતિ વુત્તં હોતિ.

અથ ખો આયસ્મતો દબ્બસ્સ મલ્લપુત્તસ્સ એતદહોસિ – "યન્નૂનાહં સઙ્ઘસ્સ સેનાસનઞ્ચ પઞ્ઞપેય્યં ભત્તાનિ ચ ઉદ્દિસેય્ય"ન્તિ થેરો કિર અત્તનો કતકિચ્ચભાવં દિસ્વા "અહં ઇમં અન્તિમસરીરં ધારેમિ, તઞ્ચ ખો વાતમુખે ઠિત પદીપો વિય અનિચ્ચતામુખે ઠિતં, નચિરસ્સેવ નિબ્બાયનધમ્મં યાવ ન નિબ્બાયતિ તાવ કિન્નુ ખો અહં સઙ્ઘસ્સ વેય્યાવચ્ચં કરેય્ય"ન્તિ ચિન્તેન્તો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – "તિરોરટ્ઠેસુ બહૂ કુલપુત્તા ભગવન્તં અદિસ્વાવ પબ્બજન્તિ, તે ભગવન્તં 'પસ્સિસ્સામ ચેવ વન્દિસ્સામ ચા'તિ દૂરતોપિ આગચ્છન્તિ, તત્ર યેસં સેનાસનં નપ્પહોતિ, તે સિલાપટ્ટકેપિ સેય્યં કપ્પેન્તિ. પહોમિ ખો પનાહં અત્તનો આનુભાવેન તેસં કુલપુત્તાનં ઇચ્છાવસેન પાસાદવિહારઅડ્ઢયોગાદીનિ મઞ્ચપીઠકત્થરણાદીનિ ચ સેનાસેનાનિ નિમ્મિનિત્વા દાતું. પુનદિવસે ચેત્થ એકચ્ચે અતિવિય કિલન્તરૂપા હોન્તિ, તે ગારવેન ભિક્ખૂનં પુરતો ઠત્વા ભત્તાનિપિ ન ઉદ્દિસાપેન્તિ, અહં ખો પન નેસં ભત્તાનિપિ ઉદ્દિસિતું પહોમી"તિ. ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખન્તસ્સ "**અથ ખો આયસ્મતો દબ્બસ્સ મલ્લપુત્તસ્સ એતદહોસિ – 'યન્નૂનાહં સઙ્ઘસ્સ સેનાસનઞ્ચ પઞ્ઞપેય્યં ભત્તાનિ ચ ઉદ્દિસેય્ય**"ન્તિ.

નનુ ચ ઇમાનિ દ્વે ઠાનાનિ ભસ્સારામતાદિમનુયુત્તસ્સ યુત્તાનિ, અયઞ્ચ ખીણાસવો નિપ્પપઞ્ચારામો, ઇમસ્સ કસ્મા ઇમાનિ પટિભંસૂતિ? પુબ્બપત્થનાય ચોદિતત્તા. સબ્બબુદ્ધાનં કિર ઇમં ઠાનન્તરં પત્તા સાવકા હોન્તિયેવ. અયઞ્ચ પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો કાલે અઞ્ઞતરસ્મિં કુલે પચ્ચાજાતો ઇમં ઠાનન્તરં પત્તસ્સ ભિક્ખુનો આનુભાવં દિસ્વા અટ્ઠસટ્ઠિયા ભિક્ખુસતસહસ્સેહિ સદ્ધિં ભગવન્તં સત્ત દિવસાનિ નિમન્તેત્વા મહાદાનં દત્વા પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા "અનાગતે તુમ્હાદિસસ્સ બુદ્ધસ્સ ઉપ્પન્નકાલે અહમ્પિ ઇત્થન્નામો તુમ્હાકં સાવકો વિય સેનાસનપઞ્ઞાપકો ચ ભત્તુદ્દેસકો ચ અસ્સ"ન્તિ પત્થનં અકાસિ. ભગવા અનાગતંસઞાણં પેસેત્વા અદ્દસ, દિસ્વા ચ ઇતો કપ્પસતસહસ્સસ્સ અચ્ચયેન ગોતમો નામ બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, તદા ત્વં દબ્બો નામ મલ્લપુત્તો હુત્વા જાતિયા સત્તવસ્સો નિક્ખમ્મ પબ્બજિત્વા અરહત્તં સચ્છિકરિસ્સસિ, ઇમઞ્ચ ઠાનન્તરં લચ્છસી"તિ બ્યાકાસિ. સો તતોપભુતિ દાનસીલાદીનિ પૂરયમાનો દેવમનુસ્સસમ્પત્તિં અનુભવિત્વા અમ્હાકં ભગવતો કાલે તેન ભગવતા બ્યાકતસદિસમેવ અરહત્તં સચ્છાકાસિ. અથસ્સ રહોગતસ્સ "કિન્નુ ખો અહં સઙ્ઘસ્સ વેય્યાવચ્ચં કરેય્ય"ન્તિ ચિન્તયતો તાય પુબ્બપત્થનાય ચોદિતત્તા ઇમાનિ દ્વે ઠાનાનિ પટિભંસૂતિ.

અથસ્સ એતદહોસિ – "અહં ખો અનિસ્સરોસ્મિ અત્તનિ, સત્થારા સદ્ધિં એકટ્ઠાને વસામિ, સચે મં ભગવા અનુજાનિસ્સતિ , ઇમાનિ દ્વે ઠાનાનિ સમાદિયિસ્સામી"તિ ભગવતો સન્તિકં અગમાસિ. તેન વુત્તં – "અથ ખો આયસ્મા દબ્બો મલ્લપુત્તો…પે॰… ભત્તાનિ ચ ઉદ્દિસિતુ"ન્તિ. અથ નં ભગવા "સાધુ સાધુ દબ્બા"તિ સમ્પહંસેત્વા યસ્મા અરહતિ એવરૂપો અગતિગમનપરિબાહિરો ભિક્ખુ ઇમાનિ દ્વે ઠાનાનિ વિચારેતું, તસ્મા "**તેન હિ ત્વં દબ્બ**

સઙ્ઘસ્સ સેનાસનઞ્ચ પઞ્ઞપેહિ ભત્તાનિ ચ ઉદ્દિસા’’તિ આહ. **ભગવતો પચ્ચસ્સોસી**તિ ભગવતો વચનં પતિઅસ્સોસિ અભિમુખો અસ્સોસિ, સમ્પટિચ્છીતિ વુત્તં હોતિ.

પઠમં દબ્બો યાચિતબ્બોતિ કસ્મા ભગવા યાચાપેતિ? ગરહમોચનત્થં. પસ્સતિ હિ ભગવા ‘‘અનાગતે દબ્બસ્સ ઇમં ઠાનં નિસ્સાય મેત્તિયભુમજકાનં વસેન મહાઉપદ્દવો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, તત્ર કેચિ ગરહિસ્સન્તિ ‘અયં તુણ્હીભૂતો અત્તનો કમ્મં અકત્વા કસ્મા ઈદિસં ઠાનં વિચારેતી’તિ. તતો અઞ્ઞે વક્ખન્તિ ‘કો ઇમસ્સ દોસો એતેહેવ યાચિત્વા ઠપિતો’તિ એવં ગરહતો મુચ્ચિસ્સતી’’તિ. એવં ગરહમોચનત્થં યાચાપેત્વાપિ પુન યસ્મા અસમ્મતે ભિક્ખુસ્મિં સઙ્ઘમજ્ઝે કિઞ્ચિ કથયમાને ખિય્યનધમ્મો ઉપ્પજ્જતિ ‘‘અયં કસ્મા સઙ્ઘમજ્ઝે ઉચ્ચાસદ્દં કરોતિ, ઇસ્સરિયં દસ્સેતી’’તિ. સમ્મતે પન કથેન્તે ‘‘માયસ્મન્તો કિઞ્ચિ અવચુત્થ, સમ્મતો અયં, કથેતુ યથાસુખ’’ન્તિ વત્તારો ભવન્તિ. અસમ્મતઞ્ચ અભૂતેન અબ્ભાચિક્ખન્તસ્સ લહુકા આપત્તિ હોતિ દુક્કટમત્તા. સમ્મતં પન અબ્ભાચિક્ખતો ગરુકતરા પાચિત્તિયાપત્તિ હોતિ. અથ સમ્મતો ભિક્ખુ આપત્તિયા ગરુકભાવેન વેરીહિપિ દુપ્પધંસિયતરો હોતિ, તસ્મા તં આયસ્મન્તં સમ્મન્નાપેતું **‘‘બ્યત્તેન ભિક્ખુના**’’તિઆદિમાહ. કિં પન દ્વે સમ્મુતિયો એકસ્સ દાતું વટ્ટન્તીતિ? ન કેવલં દ્વે, સચે પહોતિ, તેરસાપિ દાતું વટ્ટન્તિ. અપ્પહોન્તાનં પન એકાપિ દ્વિન્નં વા તિણ્ણં વા દાતું વટ્ટતિ.

૩૮૨. સભાગાનન્તિ ગુણસભાગાનં, ન મિત્તસન્થવસભાગાનં. તેનેવાહ ‘‘યે તે ભિક્ખૂ સુત્તન્તિકા તેસં એકજ્ઝ’’ન્તિઆદિ . યાવતિકા હિ સુત્તન્તિકા હોન્તિ, તે ઉચ્ચિનિત્વા એકતો તેસં અનુરૂપમેવ સેનાસનં પઞ્ઞપેતિ; એવં સેસાનં. **કાયદળ્હીબહુલા**તિ કાયસ્સ દળ્હીભાવકરણબહુલા, કાયપોસનબહુલાતિ અત્થો. **ઇમાયપિમે આયસ્મન્તો રતિયા**તિ ઇમાય સઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ તિરચ્છાનભૂતાય તિરચ્છાનકથારતિયા. **અચ્છિસ્સન્તી**તિ વિહરિસ્સન્તિ.

તેજોધાતું સમાપજ્જિત્વા તેનેવાલોકેનાતિ તેજોકસિણચતુત્થજ્ઝાનં સમાપજ્જિત્વા વુટ્ઠાય અભિઞ્ઞાઞાણેન અઙ્ગુલિજલનં અધિટ્ઠાય તેનેવ તેજોધાતુસમાપત્તિજનિતેન અઙ્ગુલિજાલાલોકેનાતિ અત્થો. અયં પન થેરસ્સ આનુભાવો નચિરસ્સેવ સકલજમ્બુદીપે પાકટો અહોસિ, તં સુત્વા ઇદ્ધિપાટિહારિયં દટ્ઠુકામા **અપિસુ ભિક્ખૂ સઞ્ચિચ્ચ વિકાલે આગચ્છન્તિ. તે સઞ્ચિચ્ચ દૂરે અપદિસન્તી**તિ જાનન્તાવ દૂરે અપદિસન્તિ. કથં? **‘‘અમ્હાકં આવુસો દબ્બ ગિજ્ઝકૂટે**’’તિ ઇમિના નયેન.

અઙ્ગુલિયા જલમાનાય પુરતો પુરતો ગચ્છતીતિ સચે એકો ભિક્ખુ હોતિ, સયમેવ ગચ્છતિ. સચે બહૂ હોન્તિ, બહૂ અત્તભાવે નિમ્મિનાતિ. સબ્બે અત્તના સદિસા એવ સેનાસનં પઞ્ઞપેન્તિ.

અયં મઞ્ચોતિઆદીસુ પન થેરે ‘‘અયં મઞ્ચો’’તિ વદન્તે નિમ્મિતાપિ અત્તનો અત્તનો ગતગતટ્ઠાને ‘‘અયં મઞ્ચો’’તિ વદન્તિ; એવં સબ્બપદેસુ. અયઞ્હિ નિમ્મિતાનં ધમ્મતા –

> ‘‘એકસ્મિં ભાસમાનસ્મિં, સબ્બે ભાસન્તિ નિમ્મિતા;
> એકસ્મિં તુણ્હિમાસીને, સબ્બે તુણ્હી ભવન્તિ તે’’તિ.

યસ્મિં પન વિહારે મઞ્ચપીઠાદીનિ ન પરિપૂરન્તિ, તસ્મિં અત્તનો આનુભાવેન પૂરેન્તિ. તેન નિમ્મિતાનં અવત્થુકવચનં ન હોતિ.

સેનાસનં પઞ્ઞપેત્વા પુનદેવ વેળુવનં પચ્ચાગચ્છતીતિ તેહિ સદ્ધિં જનપદકથં કથેન્તો ન નિસીદતિ, અત્તનો વસનટ્ઠાનમેવ પચ્ચાગચ્છતિ.

૩૮૩. **મેત્તિયભૂમજકા**તિ મેત્તિયો ચેવ ભૂમજકો ચ, છબ્બગ્ગિયાનં અગ્ગપુરિસા એતે. **લામકાનિ ચ ભત્તાની**તિ સેનાસનાનિ તાવ નવકાનં લામકાનિ પાપુણન્તીતિ અનચ્છરિયમેતં. ભત્તાનિ પન સલાકાયો પચ્છિયં વા ચીવરભોગે વા પક્ખિપિત્વા આલોળેત્વા એકમેકં ઉદ્ધરિત્વા પઞ્ઞાપેન્તિ, તાનિપિ તેસં મન્દપુઞ્ઞતાય લામકાનિ સબ્બપચ્છિમાનેવ પાપુણન્તિ. યમ્પિ એકચારિકભત્તં હોતિ, તમ્પિ એતેસં પત્તદિવસે લામકં વા હોતિ, એતે વા દિસ્વાવ પણીતં અદત્વા લામકમેવ દેન્તિ.

અભિસઙ્ખારિકન્તિ નાનાસમ્ભારેહિ અભિસઙ્ખરિત્વા કતં સુસજ્જિતં, સુસમ્પાદિતન્તિ અત્થો. **કણાજક**ન્તિ સકુણ્ડકભત્તં. **બિલઙ્ગદુતિય**ન્તિ કઞ્જિકદુતિયં.

કલ્યાણભત્તિકોતિ કલ્યાણં સુન્દરં અતિવિય પણીતં ભત્તમસ્સાતિ કલ્યાણભત્તિકો, પણીતદાયકત્તા ભત્તેનેવ પઞ્ઞાતો. **ચતુક્કભત્તં દેતી**તિ ચત્તારિ ભત્તાનિ દેતિ, તદ્ધિતવોહારેન પન ''ચતુક્કભત્ત''ન્તિ વુત્તં. **ઉપતિટ્ઠિત્વા પરિવિસતી**તિ સબ્બકમ્મન્તે વિસ્સજ્જેત્વા મહન્તં પૂજાસક્કારં કત્વા સમીપે ઠત્વા પરિવિસતિ. **ઓદનેન પુચ્છન્તી**તિ ઓદનહત્થા ઉપસઙ્કમિત્વા ''કિં ભન્તે ઓદનં દેમા''તિ પુચ્છન્તિ, એવં કરણત્થેયેવ કરણવચનં હોતિ. એસ નયો સૂપાદીસુ.

સ્વાતનાયાતિ સ્વે ભવો ભત્તપરિભોગો સ્વાતનો તસ્સત્થાય, સ્વાતનાય સ્વે કત્તબ્બસ્સ ભત્તપરિભોગસ્સત્થાયાતિ વુત્તં હોતિ. **ઉદ્દિટ્ઠં હોતી**તિ પાપેત્વા દિન્નં હોતિ. **મેત્તિયભૂમજકાનં ખો ગહપતી**તિ ઇદં થેરો અસમન્નાહરિત્વા આહ. એવંબલવતી હિ તેસં મન્દપુઞ્ઞતા, યં સતિવેપુલ્લપ્પત્તાનમ્પિ અસમન્નાહારો હોતિ. **યે જે**તિ એત્થ **જે**તિ દાસિં આલપતિ.

હિય્યો ખો આવુસો અમ્હાકન્તિ રત્તિં સમ્મન્તયમાના અતીતં દિવસભાગં સન્ધાય ''હિય્યો''તિ વદન્તિ. **ન ચિત્તરૂપ**ન્તિ ન ચિત્તાનુરૂપં, યથા પુબ્બે યત્તકં ઇચ્છન્તિ, તત્તકં સુપન્તિ, ન એવં સુપિંસુ, અપ્પકમેવ સુપિંસૂતિ વુત્તં હોતિ.

બહારામકોટ્ઠકેતિ વેળુવનવિહારસ્સ બહિદ્વારકોટ્ઠકે. **પત્તક્ખન્ધા**તિ પતિતક્ખન્ધા ખન્ધટ્ઠિકં નામેત્વા નિસિન્ના. **પજ્ઝાયન્તા**તિ પધૂપાયન્તા.

યતો નિવાતં તતો સવાતન્તિ યત્થ નિવાતં અપ્પકોપિ વાતો નત્થિ, તત્થ મહાવાતો ઉટ્ઠિતોતિ અધિપ્પાયો. **ઉદકં મઞ્ઞે આદિત્ત**ન્તિ ઉદકં વિય આદિત્તં.

૩૮૪. **સરસિ ત્વં દબ્બ એવરૂપં કત્તા**તિ ત્વં દબ્બ એવરૂપં કત્તા સરસિ. અથ વા સરસિ ત્વં દબ્બ એવરૂપં યથાયં ભિક્ખુની આહ, કત્તા ધાસિ એવરૂપં, યથાયં ભિક્ખુની આહાતિ એવં યોજેત્વાપેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. યે પન ''કત્વા''તિ પઠન્તિ તેસં ઉજુકમેવ.

યથા મં ભન્તે ભગવા જાનાતીતિ થેરો કિં દસ્સેતિ. ભગવા ભન્તે સબ્બઞ્ઞૂ, અહઞ્ચ ખીણાસવો, નત્થિ મય્હં વત્થુપટિસેવના, તં મં ભગવા જાનાતિ, તત્રાહં કિં વક્ખામિ, યથા મં ભગવા જાનાતિ તથેવાહં દટ્ઠબ્બોતિ.

ન ખો દબ્બ દબ્બા એવં નિબ્બેઠેન્તીતિ એત્થ ન ખો દબ્બ પણ્ડિતા યથા ત્વં પરપ્પચ્ચયેન નિબ્બેઠેસિ, એવં નિબ્બેઠેન્તિ; અપિ ચ ખો યદેવ સામં ઞાતં તેન નિબ્બેઠેન્તીતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. **સચે તયા કતં કત**ન્તિ ઇમિના કિં દસ્સેતિ? ન હિ સક્કા પરિસબલેન વા પક્ખુપત્થમ્ભેન વા અકારકો કારકો કાતું, કારકો વા અકારકો કાતું, તસ્મા યં સયં કતં વા અકતં વા તદેવ વત્તબ્બન્તિ દસ્સેતિ. કસ્મા પન ભગવા જાનન્તોપિ ''અહં જાનામિ, ખીણાસવો ત્વં; નત્થિ તુય્હં દોસો, અયં ભિક્ખુની મુસાવાદિની''તિ નાવોચાતિ? પરાનુદ્દયતાય. સચે હિ ભગવા યં યં જાનાતિ તં તં વદેય્ય, અઞ્ઞેન પારાજિકં આપન્નેન પુટ્ઠેન ''અહં જાનામિ ત્વં પારાજિકો''તિ વત્તબ્બં ભવેય્ય, તતો સો પુગ્ગલો ''અયં પુબ્બે દબ્બં મલ્લપુત્તં સુદ્ધં કત્વા ઇદાનિ મં અસુદ્ધં કરોતિ; કસ્સ દાનિ કિં વદામિ, યત્ર સત્થાપિ સાવકેસુ છન્દાગતિં ગચ્છતિ; કુતો ઇમસ્સ સબ્બઞ્ઞુભાવો''તિ આઘાતં બન્ધિત્વા અપાયૂપગો ભવેય્ય, તસ્મા ભગવા ઇમાય પરાનુદ્દયતાય જાનન્તોપિ નાવોચ.

કિઞ્ચ ભિય્યો ઉપવાદપરિવજ્જનતોપિ નાવોચ. યદિ હિ ભગવા એવં વદેય્ય, એવં ઉપવાદો ભવેય્ય ''દબ્બસ્સ મલ્લપુત્તસ્સ વુટ્ઠાનં નામ ભારિયં, સમ્માસમ્બુદ્ધં પન સક્ખિં લભિત્વા વુટ્ઠિતો''તિ. ઇદઞ્ચ વુટ્ઠાનલક્ખણં મઞ્ઞમાના ''બુદ્ધકાલેપિ સક્ખિના સુદ્ધિ વા અસુદ્ધિ વા હોતિ મયં જાનામ, અયં પુગ્ગલો અસુદ્ધો''તિ એવં પાપભિક્ખૂ લજ્જિમ્પિ વિનાસેય્યુન્તિ. અપિચ અનાગતેપિ ભિક્ખૂ ઓતિણ્ણે વત્થુસ્મિં ચોદેત્વા સારેત્વા ''સચે તયા કતં, 'કત'ન્તિ વદેહી''તિ લજ્જીનં પટિઞ્ઞં ગહેત્વા કમ્મં કરિસ્સન્તીતિ વિનયલક્ખણે તન્તિં ઠપેન્તો ''અહં જાનામી''તિ અવત્વાવ ''સચે તયા કતં, 'કત'ન્તિ વદેહી''તિ આહ.

નાભિજાનામિ સુપિનન્તેનપિ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિતાતિ સુપિનન્તેનપિ મેથુનં ધમ્મં ન અભિજાનામિ, ન પટિસેવિતા અહન્તિ વુત્તં હોતિ. અથ વા પટિસેવિતા હુત્વા સુપિનન્તેનપિ મેથુનં ધમ્મં ન જાનામીતિ વુત્તં હોતિ. યે પન ''પટિસેવિત્વા''તિ પઠન્તિ તેસં ઉજુકમેવ. **પગેવ જાગરો**તિ જાગરન્તો પન પઠમંયેવ ન જાનામીતિ.

તેન હિ ભિક્ખવે મેત્તિયં ભિક્ખુનિં નાસેથાતિ યસ્મા દબ્બસ્સ ચ ઇમિસ્સા ચ વચનં ન ઘટીયતિ તસ્મા મેત્તિયં ભિક્ખુનિં નાસેથાતિ વુત્તં હોતિ.

તત્થ **તિસ્સો નાસના** – લિઙ્ગનાસના, સંવાસનાસના, દણ્ડકમ્મનાસનાતિ. તાસુ ''દૂસકો નાસેતબ્બો''તિ (પારા॰ ૬૬) અયં ''**લિઙ્ગનાસના**''. આપત્તિયા અદસ્સને વા અપ્પટિકમ્મે વા પાપિકાય દિટ્ઠિયા અપ્પટિનિસ્સગ્ગે વા ઉક્ખેપનીયકમ્મં કરોન્તિ, અયં ''**સંવાસનાસના**''. ''ચર પિરે વિનસ્સા''તિ (પાચિ॰ ૪૨૯) દણ્ડકમ્મં કરોન્તિ, અયં ''**દણ્ડકમ્મનાસના**''. ઇધ પન લિઙ્ગનાસનં સન્ધાયાહ – ''મેત્તિયં ભિક્ખુનિં નાસેથા''તિ.

ઇમે ચ ભિક્ખૂ અનુયુઞ્જથાતિ ઇમિના ઇમં દીપેતિ ''અયં ભિક્ખુની અત્તનો ધમ્મતાય અકારિકા અદ્ધા અઞ્ઞેહિ ઉય્યોજિતા, તસ્મા યેહિ ઉય્યોજિતા ઇમે ભિક્ખૂ અનુયુઞ્જથ ગવેસથ જાનાથા''તિ.

કિં પન ભગવતા મેત્તિયા ભિક્ખુની પટિઞ્ઞાય નાસિતા અપ્પટિઞ્ઞાય નાસિતાતિ, કિઞ્ચેત્થ યદિ તાવ પટિઞ્ઞાય નાસિતા, થેરો કારકો હોતિ સદોસો? અથ અપ્પટિઞ્ઞાય, થેરો અકારકો હોતિ નિદ્દોસો.

ભાતિયરાજકાલેપિ મહાવિહારવાસીનઞ્ચ અભયગિરિવાસીનઞ્ચ થેરાનં ઇમસ્મિંયેવ પદે વિવાદો અહોસિ. અભયગિરિવાસિનોપિ અત્તનો સુત્તં વત્વા ''તુમ્હાકં વાદે થેરો કારકો હોતી''તિ વદન્તિ. મહાવિહારવાસિનોપિ અત્તનો સુત્તં વત્વા ''તુમ્હાકં વાદે થેરો કારકો હોતી''તિ વદન્તિ. પઞ્હો ન છિજ્જતિ. રાજા સુત્વા થેરે સન્નિપાતેત્વા

દીઘકારાયનં નામ બ્રાહ્મણજાતિયં અમચ્ચં ‘‘થેરાનં કથં સુણાહી’’તિ આણાપેસિ. અમચ્ચો કિર પણ્ડિતો ભાસન્તરકુસલો સો આહ – ‘‘વદન્તુ તાવ થેરા સુત્ત’’ન્તિ. તતો અભયગિરિથેરા અત્તનો સુત્તં વદિંસુ – ‘‘તેન હિ, ભિક્ખવે, મેત્તિયં ભિક્ખુનિં સકાય પટિઞ્ઞાય નાસેથા’’તિ. અમચ્ચો ‘‘ભન્તે, તુમ્હાકં વાદે થેરો કારકો હોતિ સદોસો’’તિ આહ. મહાવિહારવાસિનોપિ અત્તનો સુત્તં વદિંસુ – ‘‘તેન હિ, ભિક્ખવે, મેત્તિયં ભિક્ખુનિં નાસેથા’’તિ. અમચ્ચો ‘‘ભન્તે, તુમ્હાકં વાદે થેરો અકારકો હોતિ નિદ્દોસો’’તિ આહ. કિં પનેત્થ યુત્તં? યં પચ્છા વુત્તં વિચારિતઞ્હેતં અટ્ઠકથાચરિયેહિ, ભિક્ખુ ભિક્ખું અમૂલકેન અન્તિમવત્થુના અનુદ્ધંસેતિ, સઙ્ઘાદિસેસો; ભિક્ખુનિં અનુદ્ધંસેતિ, દુક્કટં. **કુરુન્દિયં** પન ‘‘મુસાવાદે પાચિત્તિય’’ન્તિ વુત્તં.

તત્રાયં વિચારણા, પુરિમનયે તાવ અનુદ્ધંસનાધિપ્પાયત્તા દુક્કટમેવ યુજ્જતિ. યથા સતિપિ મુસાવાદે ભિક્ખુનો ભિક્ખુસ્મિં સઙ્ઘાદિસેસો, સતિપિ ચ મુસાવાદે અસુદ્ધં સુદ્ધદિટ્ઠિનો અક્કોસાધિપ્પાયેન વદન્તસ્સ ઓમસવાદેનેવ પાચિત્તિયં, ન સમ્પજાનમુસાવાદેન; એવં ઇધાપિ અનુદ્ધંસનાધિપ્પાયત્તા સમ્પજાનમુસાવાદે પાચિત્તિયં ન યુજ્જતિ, દુક્કટમેવ યુત્તં. પચ્છિમનયેપિ મુસાવાદત્તા પાચિત્તિયમેવ યુજ્જતિ, વચનપ્પમાણતો હિ અનુદ્ધંસનાધિપ્પાયેન ભિક્ખુસ્સ ભિક્ખુસ્મિં સઙ્ઘાદિસેસો. અક્કોસાધિપ્પાયસ્સ ચ ઓમસવાદો. ભિક્ખુસ્સ પન ભિક્ખુનિયા દુક્કટન્તિવચનં નત્થિ, સમ્પજાનમુસાવાદે પાચિત્તિયન્તિ વચનમત્થિ, તસ્મા પાચિત્તિયમેવ યુજ્જતિ.

તત્ર પન ઇદં ઉપપરિક્ખિતબ્બં – ‘‘અનુદ્ધંસનાધિપ્પાયે અસતિ પાચિત્તિયં, તસ્મિં સતિ કેન ભવિતબ્બ’’ન્તિ? તત્ર યસ્મા મુસા ભણન્તસ્સ પાચિત્તિયે સિદ્ધેપિ અમૂલકેન સઙ્ઘાદિસેસેન અનુદ્ધંસને વિસું પાચિત્તિયં વુત્તં, તસ્મા અનુદ્ધંસનાધિપ્પાયે સતિ સમ્પજાનમુસાવાદે પાચિત્તિયસ્સ ઓકાસો ન દિસ્સતિ, ન ચ સક્કા અનુદ્ધંસેન્તસ્સ અનાપત્તિયા ભવિતુન્તિ પુરિમનયોવેત્થ પરિસુદ્ધતરો ખાયતિ. તથા ભિક્ખુની ભિક્ખુનિં અમૂલકેન અન્તિમવત્થુના અનુદ્ધંસેતિ સઙ્ઘાદિસેસો, ભિક્ખું અનુદ્ધંસેતિ દુક્કટં, તત્ર સઙ્ઘાદિસેસો વુટ્ઠાનગામી દુક્કટં, દેસનાગામી એતેહિ નાસના નત્થિ. યસ્મા પન સા પકતિયાવ દુસ્સીલા પાપભિક્ખુની ઇદાનિ ચ સયમેવ ‘‘દુસ્સીલામ્હી’’તિ વદતિ તસ્મા નં ભગવા અસુદ્ધત્તાયેવ નાસેસીતિ.

અથ ખો મેત્તિયભૂમજકાતિ એવં ‘‘મેત્તિયં ભિક્ખુનિં નાસેથ, ઇમે ચ ભિક્ખૂ અનુયુઞ્જથા’’તિ વત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પવિટ્ઠે ભગવતિ તેહિ ભિક્ખૂહિ ‘‘દેથ દાનિ ઇમિસ્સા સેતકાની’’તિ નાસિયમાનં તં ભિક્ખુનિં દિસ્વા તે ભિક્ખૂ તં મોચેતુકામતાય અત્તનો અપરાધં આવિકરિંસુ, એતમત્થં દસ્સેતું ‘‘**અથ ખો મેત્તિયભૂમજકા**’’તિઆદિ વુત્તં.

૩૮૫-૬. દુટ્ઠો દોસોતિ દૂસિતો ચેવ દૂસકો ચ. ઉપ્પન્ને હિ દોસે પુગ્ગલો તેન દોસેન દૂસિતો હોતિ પકતિભાવં જહાપિતો, તસ્મા ‘‘દુટ્ઠો’’તિ વુચ્ચતિ. પરઞ્ચ દૂસેતિ વિનાસેતિ, તસ્મા ‘‘દોસો’’તિ વુચ્ચતિ. ઇતિ ‘‘દુટ્ઠો દોસો’’તિ એકસ્સેવેતં પુગ્ગલસ્સ આકારનાનત્તેન નિદસ્સનં, તેન વુત્તં ‘‘દુટ્ઠો દોસોતિ દૂસિતો ચેવ દૂસકો ચા’’તિ તત્થ સદ્દલક્ખણં પરિયેસિતબ્બં. યસ્મા પન સો ‘‘દુટ્ઠો દોસો’’તિ સઙ્ખ્યં ગતો પટિઘસમઙ્ગીપુગ્ગલો કુપિતાદિભાવે ઠિતોવ હોતિ, તેનસ્સ પદભાજને ‘‘**કુપિતો**’’તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **કુપિતો**તિ કુપ્પભાવં પકતિતો ચવનભાવં પત્તો. **અનત્તમનો**તિ ન સકમનો અત્તનો વસે અટ્ઠિતચિત્તો; અપિચ પીતિસુખેહિ ન અત્તમનો ન અત્તચિત્તોતિ અનત્તમનો. **અનભિરદ્ધો**તિ ન સુખિતો ન વા પસાદિતોતિ અનભિરદ્ધો. પટિઘેન આહતં ચિત્તમસ્સાતિ **આહતચિત્તો**. ચિત્તથદ્ધભાવચિત્તકચવરસઙ્ખાતં પટિઘખીલં જાતમસ્સાતિ **ખિલજાતો**. **અપ્પતીતો**તિ નપ્પતીતો પીતિસુખાદીહિ વજ્જિતો, ન અભિસટોતિ અત્થો. પદભાજને પન યેસં ધમ્માનં વસેન અપ્પતીતો હોતિ, તે દસ્સેતું ‘‘**તેન ચ કોપેના**’’તિઆદિ વુત્તં.

તત્થ **તેન ચ કોપેના**તિ યેન દુટ્ઠોતિ ચ કુપિતોતિ ચ વુત્તો ઉભયમ્પિ હેતં પકતિભાવં જહાપનતો એકાકારં હોતિ. **તેન ચ દોસેના**તિ યેન ‘‘દોસો’’તિ વુત્તો. ઇમેહિ દ્વીહિ સઙ્ખારક્ખન્ધમેવ દસ્સેતિ.

તાય ચ અનત્તમનતાયાતિ યાય ‘‘અનત્તમનો’’તિ વુત્તો. **તાય ચ અનભિરદ્ધિયા**તિ યાય ‘‘અનભિરદ્ધો’’તિ વુત્તો. ઇમેહિ દ્વીહિ વેદનાક્ખન્ધં દસ્સેતિ.

અમૂલકેન પારાજિકેનાતિ એત્થ નાસ્સ મૂલન્તિ અમૂલકં, તં પનસ્સ અમૂલકત્તં યસ્મા ચોદકવસેન અધિપ્પેતં, ન ચુદિતકવસેન. તસ્મા તમત્થં દસ્સેતું પદભાજને ‘‘અમૂલકં નામ અદિટ્ઠં અસુતં અપરિસઙ્કિત’’ન્તિ આહ. તેન ઇમં દીપેતિ ‘‘યં પારાજિકં ચોદકેન ચુદિતકમ્હિ પુગ્ગલે નેવ દિટ્ઠં ન સુતં ન પરિસઙ્કિતં ઇદં એતેસં દસ્સનસવનપરિસઙ્કાસઙ્ખાતાનં મૂલાનં અભાવતો અમૂલકં નામ, તં પન સો આપન્નો વા હોતુ અનાપન્નો વા એતં ઇધ અપ્પમાણન્તિ.

તત્થ **અદિટ્ઠં** નામ અત્તનો પસાદચક્ખુના વા દિબ્બચક્ખુના વા અદિટ્ઠં. **અસુતં** નામ તથેવ કેનચિ વુચ્ચમાનં ન સુતં. **અપરિસઙ્કિતં** નામ ચિત્તેન અપરિસઙ્કિતં.

“**દિટ્ઠં**” નામ અત્તના વા પરેન વા પસાદચક્ખુના વા દિબ્બચક્ખુના વા દિટ્ઠં. “**સુતં**” નામ તથેવ સુતં. ‘‘**પરિસઙ્કિત**’’**મ્પિ** અત્તના વા પરેન વા પરિસઙ્કિતં. તત્થ અત્તના દિટ્ઠં દિટ્ઠમેવ, પરેહિ દિટ્ઠં અત્તના સુતં, પરેહિ સુતં, પરેહિ પરિસઙ્કિતન્તિ ઇદં પન સબ્બમ્પિ અત્તના સુતટ્ઠાનેયેવ તિટ્ઠતિ.

પરિસઙ્કિતં પન તિવિધં – દિટ્ઠપરિસઙ્કિતં, સુતપરિસઙ્કિતં, મુતપરિસઙ્કિતન્તિ. તત્થ દિટ્ઠપરિસઙ્કિતં નામ એકો ભિક્ખુ ઉચ્ચારપસ્સાવકમ્મેન ગામસમીપે એકં ગુમ્બં પવિટ્ઠો, અઞ્ઞતરાપિ ઇત્થી કેનચિદેવ કરણીયેન તં ગુમ્બં પવિસિત્વા નિવત્તા, નાપિ ભિક્ખુ ઇત્થિં અદ્દસ; ન ઇત્થી ભિક્ખું, અદિસ્વાવ ઉભોપિ યથારુચિં પક્કન્તા, અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ ઉભિન્નં તતો નિક્ખમનં સલ્લક્ખેત્વા ‘‘અદ્ધા ઇમેસં કતં વા કરિસ્સન્તિ વા’’તિ પરિસઙ્કતિ, ઇદં દિટ્ઠપરિસઙ્કિતં નામ.

સુતપરિસઙ્કિતં નામ ઇધેકચ્ચો અન્ધકારે વા પટિચ્છન્ને વા ઓકાસે માતુગામેન સદ્ધિં ભિક્ખુનો તાદિસં પટિસન્થારવચનં સુણાતિ, સમીપે અઞ્ઞં વિજ્જમાનમ્પિ ‘‘અત્થિ નત્થી’’તિ ન જાનાતિ, સો ‘‘અદ્ધા ઇમેસં કતં વા કરિસ્સન્તિ વા’’તિ પરિસઙ્કતિ, ઇદં સુતપરિસઙ્કિતં નામ.

મુતપરિસઙ્કિતં નામ સમ્બહુલા ધુત્તા રત્તિભાગે પુપ્ફગન્ધમંસસુરાદીનિ ગહેત્વા ઇત્થીહિ સદ્ધિં એકં પચ્ચન્તવિહારં ગન્ત્વા મણ્ડપે વા ભોજનસાલાદીસુ વા યથાસુખં કીળિત્વા પુપ્ફાદીનિ વિકિરિત્વા ગતા, પુનદિવસે ભિક્ખૂ તં વિપ્પકારં દિસ્વા ‘‘કસ્સિદં કમ્મ’’ન્તિ વિચિનન્તિ. તત્ર ચ કેનચિ ભિક્ખુના પગેવ વુટ્ઠહિત્વા વત્તસીસેન મણ્ડપં વા ભોજનસાલં વા પટિજગ્ગન્તેન પુપ્ફાદીનિ આમટ્ઠાનિ હોન્તિ, કેનચિ ઉપટ્ઠાકકુલતો આભતેહિ પુપ્ફાદીહિ પૂજા કતા હોતિ, કેનચિ ભેસજ્જત્થં અરિટ્ઠં પીતં હોતિ, અથ તે ‘‘કસ્સિદં કમ્મ’’ન્તિ વિચિનન્તા ભિક્ખૂ તેસં હત્થગન્ધઞ્ચ મુખગન્ધઞ્ચ ઘાયિત્વા તે ભિક્ખૂ પરિસઙ્કન્તિ, ઇદં મુતપરિસઙ્કિતં નામ.

તત્થ દિટ્ઠં અત્થિ સમૂલકં, અત્થિ અમૂલકં; દિટ્ઠમેવ અત્થિ સઞ્ઞાસમૂલકં, અત્થિ સઞ્ઞાઅમૂલકં. એસ નયો સુતેપિ. પરિસઙ્કિતે પન દિટ્ઠપરિસઙ્કિતં અત્થિ સમૂલકં, અત્થિ અમૂલકં; દિટ્ઠપરિસઙ્કિતમેવ અત્થિ સઞ્ઞાસમૂલકં ,

અત્થિ સઞ્ઞાઅમૂલકં. એસ નયો સુતમુતપરિસઙ્કિતેસુ. તત્થ દિટ્ઠં સમૂલકં નામ પારાજિકં આપજ્જન્તં દિસ્વાવ “દિટ્ઠો મયા”તિ વદતિ, અમૂલકં નામ પટિચ્છન્નોકાસતો નિક્ખમન્તં દિસ્વા વીતિક્કમં અદિસ્વા “દિટ્ઠો મયા”તિ વદતિ. દિટ્ઠમેવ સઞ્ઞાસમૂલકં નામ દિસ્વાવ દિટ્ઠસઞ્ઞી હુત્વા ચોદેતિ, સઞ્ઞાઅમૂલકં નામ પુબ્બે પારાજિકવીતિક્કમં દિસ્વા પચ્છા અદિટ્ઠસઞ્ઞી જાતો, સો સઞ્ઞાય અમૂલકં કત્વા “દિટ્ઠો મયા”તિ ચોદેતિ. એતેન નયેન સુતમુતપરિસઙ્કિતાનિપિ વિત્થારતો વેદિતબ્બાનિ. એત્થ ચ સબ્બપ્પકારેણાપિ સમૂલકેન વા સઞ્ઞાસમૂલકેન વા ચોદેન્તસ્સ અનાપત્તિ, અમૂલકેન વા પન સઞ્ઞાઅમૂલકેન વા ચોદેન્તસ્સેવ આપત્તિ.

અનુદ્ધંસેય્યાતિ ધંસેય્ય પધંસેય્ય અભિભવેય્ય અજ્ઝોત્થરેય્ય. તં પન અનુદ્ધંસનં યસ્મા અત્તના ચોદેન્તોપિ પરેન ચોદાપેન્તોપિ કરોતિયેવ, તસ્માસ્સ પદભાજને “ચોદેતિ વા ચોદાપેતિ વા”તિ વુત્તં.

તત્થ **ચોદેતી**તિ “પારાજિકં ધમ્મં આપન્નોસી”તિઆદીહિ વચનેહિ સયં ચોદેતિ, તસ્સ વાચાય વાચાય સઙ્ઘાદિસેસો. **ચોદાપેતી**તિ અત્તના સમીપે ઠત્વા અઞ્ઞં ભિક્ખુ આણાપેતિ, સો તસ્સ વચનેન તં ચોદેતિ, ચોદાપકસ્સેવ વાચાય વાચાય સઙ્ઘાદિસેસો. અથ સોપિ “મયા દિટ્ઠં સુતં અત્થી”તિ ચોદેતિ, દ્વિન્નમ્પિ જનાનં વાચાય વાચાય સઙ્ઘાદિસેસો.

ચોદનાપ્પભેદકોસલ્લત્થં પનેત્થ એકવત્થુએકચોદકાદિચતુક્કં તાવ વેદિતબ્બં. તત્થ એકો ભિક્ખુ એકં ભિક્ખું એકેન વત્થુના ચોદેતિ, ઇમિસ્સા ચોદનાય એકં વત્થુ એકો ચોદકો. સમ્બહુલા એકં એકવત્થુના ચોદેન્તિ, પઞ્ચસતા મેત્તિયભૂમજકપ્પમુખા છબ્બગ્ગિયા ભિક્ખૂ આયસ્મન્તં દબ્બં મલ્લપુત્તમિવ, ઇમિસ્સા ચોદનાય એકં વત્થુ નાનાચોદકા. એકો ભિક્ખુ એકં ભિક્ખું સમ્બહુલેહિ વત્થૂહિ ચોદેતિ, ઇમિસ્સા ચોદનાય નાનાવત્થૂનિ એકો ચોદકો. સમ્બહુલા સમ્બહુલે સમ્બહુલેહિ વત્થૂહિ ચોદેન્તિ, ઇમિસ્સા ચોદનાય નાનાવત્થૂનિ નાનાચોદકા.

ચોદેતું પન કો લભતિ, કો ન લભતીતિ? દુબ્બલચોદકવચનં તાવ ગહેત્વા કોચિ ન લભતિ. દુબ્બલચોદકો નામ સમ્બહુલેસુ કથાસલ્લાપેન નિસિન્નેસુ એકો એકં આરબ્ભ અનોદિસ્સકં કત્વા પારાજિકવત્થું કથેતિ, અઞ્ઞો તં સુત્વા ઇતરસ્સ ગન્ત્વા આરોચેતિ. સો તં ઉપસઙ્કમિત્વા “ત્વં કિર મં ઇદઞ્ચિદઞ્ચ વદસી”તિ વદતિ. સો “નાહં એવરૂપં જાનામિ, કથાપવત્તિયં પન મયા અનોદિસ્સકં કત્વા વુત્તમત્થિ, સચે અહં તવ ઇમં દુક્ખુપ્પત્તિં જાનેય્યં, એત્તકમ્પિ ન કથેય્ય”ન્તિ અયં દુબ્બલચોદકો. તસ્સેતં કથાસલ્લાપં ગહેત્વા તં ભિક્ખું કોચિ ચોદેતું ન લભતિ. એતં પન અગ્ગહેત્વા સીલસમ્પન્નો ભિક્ખુ ભિક્ખું વા ભિક્ખુનિં વા સીલસમ્પન્ના ચ ભિક્ખુની ભિક્ખુનીમેવ ચોદેતું લભતીતિ **મહાપદુમત્થેરો** આહ. **મહાસુમત્થેરો** પન “પઞ્ચપિ સહધમ્મિકા લભન્તી”તિ આહ. **ગોદત્તત્થેરો** પન “ન કોચિ ન લભતી”તિ વત્વા “ભિક્ખુસ્સ સુત્વા ચોદેતિ, ભિક્ખુનિયા સુત્વા ચોદેતિ…પે૦… તિત્થિયસાવકાનં સુત્વા ચોદેતી”તિ ઇદં સુત્તમાહરિ. તિણ્ણમ્પિ થેરાનં વાદે ચુદિતકસ્સેવ પટિઞ્ઞાય કારેતબ્બો.

અયં પન ચોદના નામ દૂતં વા પણ્ણં વા સાસનં વા પેસેત્વા ચોદેન્તસ્સ સીસં ન એતિ, પુગ્ગલસ્સ પન સમીપે ઠત્વાવ હત્થમુદ્દાય વા વચીભેદેન વા ચોદેન્તસ્સેવ સીસં એતિ. સિક્ખાપચ્ચક્ખાનમેવ હિ હત્થમુદ્દાય સીસં ન એતિ, ઇદં પન અનુદ્ધંસનં અભૂતારોચનઞ્ચ એતિયેવ. યો પન દ્વિન્નં ઠિતટ્ઠાને એકં નિયમેત્વા ચોદેતિ, સો ચે જાનાતિ, સીસં એતિ. ઇતરો જાનાતિ, સીસં ન એતિ. દ્વેપિ નિયમેત્વા ચોદેતિ, એકો વા જાનાતુ દ્વે વા, સીસં એતિયેવ. એસવ નયો સમ્બહુલેસુ. તઙ્ખણેયેવ ચ જાનનં નામ દુક્કરં, સમયેન આવજ્જિત્વા ઞાતે પન ઞાતમેવ

હોતિ. પચ્છા ચે જાનાતિ, સીસં ન એતિ. સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં અભૂતારોચનં દુટ્ઠુલ્લવાચા-અત્તકામ-દુટ્ઠદોસભૂતારોચનસિક્ખાપદાનીતિ સબ્બાનેવ હિ ઇમાનિ એકપરિચ્છેદાનિ.

એવં કાયવાચાવસેન ચાયં દુવિધાપિ ચોદના. પુન દિટ્ઠચોદના, સુતચોદના, પરિસઙ્કિતચોદનાતિ તિવિધા હોતિ. અપરાપિ ચતુબ્બિધા હોતિ – સીલવિપત્તિચોદના, આચારવિપત્તિચોદના, દિટ્ઠિવિપત્તિચોદના, આજીવવિપત્તિચોદનાતિ. તત્થ ગરુકાનં દ્વિન્નં આપત્તિક્ખન્ધાનં વસેન સીલવિપત્તિચોદના વેદિતબ્બા. અવસેસાનં વસેન આચારવિપત્તિચોદના, મિચ્છાદિટ્ઠિઅન્તગ્ગાહિકદિટ્ઠિવસેન દિટ્ઠિવિપત્તિચોદના, આજીવહેતુ પઞ્ઞત્તાનં છન્નં સિક્ખાપદાનં વસેન આજીવવિપત્તિચોદના વેદિતબ્બા.

અપરાપિ ચતુબ્બિધા હોતિ – વત્થુસન્દસ્સના, આપત્તિસન્દસ્સના, સંવાસપટિક્ખેપો, સામીચિપટિક્ખેપોતિ. તત્થ **વત્થુસન્દસ્સના** નામ ''ત્વં મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિત્થ, અદિન્નં આદિયિત્થ, મનુસ્સં ઘાતયિત્થ, અભૂતં આરોચયિત્થા''તિ એવં પવત્તા. **આપત્તિસન્દસ્સના** નામ ''ત્વં મેથુનધમ્મપારાજિકાપત્તિં આપન્નો''તિ એવમાદિનયપ્પવત્તા. **સંવાસપટિક્ખેપો** નામ ''નત્થિ તયા સદ્ધિં ઉપોસથો વા પવારણા વા સઙ્ઘકમ્મં વા''તિ એવં પવત્તા; એત્તાવતા પન સીસં ન એતિ, ''અસ્સમણોસિ અસક્યપુત્તિયોસી''તિઆદિવચનેહિ સદ્ધિં ઘટિતેયેવ સીસં એતિ. **સામીચિપટિક્ખેપો** નામ અભિવાદન-પચ્ચુટ્ઠાન-અઞ્જલિકમ્મ-બીજનાદિકમ્માનં અકરણં. તં પટિપાટિયા વન્દનાદીનિ કરોતો એકસ્સ અકત્વા સેસાનં કરણકાલે વેદિતબ્બં. એત્તાવતા ચ ચોદના નામ હોતિ, આપત્તિ પન સીસં ન એતિ. ''કસ્મા મમ વન્દનાદીનિ ન કરોસી''તિ પુચ્છિતે પન ''અસ્સમણોસિ અસક્યપુત્તિયોસી''તિઆદિવચનેહિ સદ્ધિં ઘટિતેયેવ સીસં એતિ. યાગુભત્તાદિના પન યં ઇચ્છતિ તં આપુચ્છતિ, ન તાવતા ચોદના હોતિ.

અપરાપિ **પાતિમોક્ખટ્ઠપનક્ખન્ધકે** ''એકં, ભિક્ખવે, અધમ્મિકં પાતિમોક્ખટ્ઠપનં એકં ધમ્મિક''ન્તિ આદિં ''કત્વા યાવ દસ અધમ્મિકાનિ પાતિમોક્ખટ્ઠપનાનિ દસ ધમ્મિકાની''તિ (ચૂળવ॰ ૩૮૭) એવં અધમ્મિકા પઞ્ચપઞ્ઞાસ ધમ્મિકા પઞ્ચપઞ્ઞાસાતિ દસુત્તરસતં ચોદના વુત્તા. તા દિટ્ઠેન ચોદેન્તસ્સ દસુત્તરસતં, સુતેન ચોદેન્તસ્સ દસુત્તરસતં, પરિસઙ્કિતેન ચોદેન્તસ્સ દસુત્તરસતન્તિ તિંસાનિ તીણિ સતાનિ હોન્તિ. તાનિ કાયેન ચોદેન્તસ્સ, વાચાય ચોદેન્તસ્સ, કાયવાચાહિ ચોદેન્તસ્સાતિ તિગુણાનિ કતાનિ નવુતાનિ નવ સતાનિ હોન્તિ. તાનિ અત્તના ચોદેન્તસ્સાપિ પરેન ચોદાપેન્તસ્સાપિ તત્તકાનેવાતિ વીસતિઊનાનિ દ્વે સહસ્સાનિ હોન્તિ, પુન દિટ્ઠાદિભેદે સમૂલકામૂલકવસેન અનેકસહસ્સા ચોદના હોન્તીતિ વેદિતબ્બા.

ઇમસ્મિં પન ઠાને ઠત્વા અટ્ઠકથાય ''અત્તાદાનં આદાતુકામેન ઉપાલિ ભિક્ખુના પઞ્ચઙ્ગસમન્નાગતં અત્તાદાનં આદાતબ્બ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૩૯૮) ચ ''ચોદકેન ઉપાલિ ભિક્ખુના પરં ચોદેતુકામેન પઞ્ચ ધમ્મે અજ્ઝત્તં પચ્ચવેક્ખિત્વા પરો ચોદેતબ્બો''તિ (ચૂળવ॰ ૩૯૯) ચ એવં ઉપાલિપઞ્ચકાદીસુ વુત્તાનિ બહૂનિ સુત્તાનિ આહરિત્વા અત્તાદાનલક્ખણઞ્ચ ચોદકવત્તઞ્ચ ચુદિતકવત્તઞ્ચ સઙ્ઘેન કાતબ્બકિચ્ચઞ્ચ અનુવિજ્જકવત્તઞ્ચ સબ્બં વિત્થારેન કથિતં, તં મયં યથાઆગતટ્ઠાનેયેવ વણ્ણયિસ્સામ.

વુત્તપ્પભેદાસુ પન ઇમાસુ ચોદનાસુ યાય કાયચિ ચોદનાય વસેન સઙ્ઘમજ્ઝે ઓસટે વત્થુસ્મિં ચુદિતકચોદકા વત્તબ્બા ''તુમ્હે અમ્હાકં વિનિચ્છયેન તુટ્ઠા ભવિસ્સથા''તિ. સચે ''ભવિસ્સામા''તિ વદન્તિ, સઙ્ઘેન તં અધિકરણં સમ્પટિચ્છિતબ્બં. અથ પન ''વિનિચ્છિનથ તાવ, ભન્તે, સચે અમ્હાકં ખમિસ્સતિ, ગણ્હિસ્સામા''તિ વદન્તિ.

‘‘ચેતિયં તાવ વન્દથા’’તિઆદીનિ વત્વા દીઘસુત્તં કત્વા વિસ્સજ્જિતબ્બં. તે ચે ચિરરત્તં કિલન્તા પક્કન્તપરિસા ઉપચ્છિન્નપક્ખા હુત્વા પુન યાચન્તિ, યાવતતિયં પટિક્ખિપિત્વા યદા નિમ્મદા હોન્તિ તદા નેસં અધિકરણં વિનિચ્છિનિતબ્બં. વિનિચ્છિનન્તેહિ ચ સચે અલજ્જુસ્સન્ના હોતિ, પરિસા ઉબ્બાહિકાય તં અધિકરણં વિનિચ્છિનિતબ્બં. સચે બાલુસ્સન્ના હોતિ પરિસા ‘‘તુમ્હાકં સભાગે વિનયધરે પરિયેસથા’’તિ વિનયધરે પરિયેસાપેત્વા યેન ધમ્મેન યેન વિનયેન યેન સત્થુસાસનેન તં અધિકરણં વૂપસમતિ, તથા તં અધિકરણં વૂપસમેતબ્બં.

તત્થ ચ ‘‘**ધમ્મો**’’તિ ભૂતં વત્થુ. ‘‘**વિનયો**’’તિ ચોદના સારણા ચ. ‘‘**સત્થુસાસન**’’ન્તિ ઞત્તિસમ્પદા ચ અનુસાવનસમ્પદા ચ. તસ્મા ચોદકેન વત્થુસ્મિં આરોચિતે ચુદિતકો પુચ્છિતબ્બો ‘‘સન્તમેતં, નો’’તિ. એવં વત્થું ઉપપરિક્ખિત્વા ભૂતેન વત્થુના ચોદેત્વા સારેત્વા ચ ઞત્તિસમ્પદાય અનુસાવનસમ્પદાય ચ તં અધિકરણં વૂપસમેતબ્બં. તત્ર ચે અલજ્જી લજ્જિં ચોદેતિ, સો ચ અલજ્જી બાલો હોતિ અબ્યત્તો નાસ્સ નયો દાતબ્બો. એવં પન વત્તબ્બો – ‘‘કિમ્હિ નં ચોદેસી’’તિ? અદ્ધા સો વક્ખતિ – ‘‘કિમિદં, ભન્તે, કિમ્હિ નં નામા’’તિ. ત્વં કિમ્હિ નમ્પિ ન જાનાસિ, ન યુત્તં તયા એવરૂપેન બાલેન પરં ચોદેતુન્તિ ઉય્યોજેતબ્બો નાસ્સ અનુયોગો દાતબ્બો. સચે પન સો અલજ્જી પણ્ડિતો હોતિ બ્યત્તો દિટ્ઠેન વા સુતેન વા અજ્ઝોત્થરિત્વા સમ્પાદેતું સક્કોતિ એતસ્સ અનુયોગં દત્વા લજ્જિસ્સેવ પટિઞ્ઞાય કમ્મં કાતબ્બં.

સચે લજ્જી અલજ્જિં ચોદેતિ, સો ચ લજ્જી બાલો હોતિ અબ્યત્તો, ન સક્કોતિ અનુયોગં દાતું. તસ્સ નયો દાતબ્બો – ‘‘કિમ્હિ નં ચોદેસિ સીલવિપત્તિયા વા આચારવિપત્તિઆદીસુ વા એકિસ્સા’’તિ. કસ્મા પન ઇમસ્સેવ એવં નયો દાતબ્બો, ન ઇતરસ્સ? નનુ ન યુત્તં વિનયધરાનં અગતિગમનન્તિ? ન યુત્તમેવ. ઇદં પન અગતિગમનં ન હોતિ, ધમ્માનુગ્ગહો નામ એસો અલજ્જિનિગ્ગહત્થાય હિ લજ્જિપગ્ગહત્થાય ચ સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં. તત્ર અલજ્જી નયં લભિત્વા અજ્ઝોત્થરન્તો એહીતિ, લજ્જી પન નયં લભિત્વા દિટ્ઠે દિટ્ઠસન્તાનેન, સુતે સુતસન્તાનેન પતિટ્ઠાય કથેસ્સતિ, તસ્મા તસ્સ ધમ્માનુગ્ગહો વટ્ટતિ. સચે પન સો લજ્જી પણ્ડિતો હોતિ બ્યત્તો, પતિટ્ઠાય કથેતિ, અલજ્જી ચ ‘‘એતમ્પિ નત્થિ, એતમ્પિ નત્થી’’તિ પટિઞ્ઞં ન દેતિ, અલજ્જિસ્સ પટિઞ્ઞાય એવ કાતબ્બં.

તદત્થદીપનત્થઞ્ચ ઇદં વત્થુ વેદિતબ્બં. **તેપિટકચૂળાભયત્થેરો** કિર લોહપાસાદસ્સ હેટ્ઠા ભિક્ખૂનં વિનયં કથેત્વા સાયન્હસમયે વુટ્ઠાતિ, તસ્સ વુટ્ઠાનસમયે દ્વે અત્તપચ્ચત્થિકા કથં પવત્તેસું. એકો ‘‘એતમ્પિ નત્થિ, એતમ્પિ નત્થી’’તિ પટિઞ્ઞં ન દેતિ. અથ અપ્પાવસેસે પઠમયામે થેરસ્સ તસ્મિં પુગ્ગલે ‘‘અયં પતિટ્ઠાય કથેતિ, અયં પન પટિઞ્ઞં ન દેતિ, બહૂનિ ચ વત્થૂનિ ઓસટાનિ અદ્ધા એતં કતં ભવિસ્સતી’’તિ અસુદ્ધલદ્ધિ ઉપ્પન્ના. તતો બીજનીદણ્ડકેન પાદકથલિકાય સઞ્ઞં દત્વા ‘‘અહં આવુસો વિનિચ્છિનિતું અનનુચ્છવિકો અઞ્ઞેન વિનિચ્છિનાપેહી’’તિ આહ. કસ્મા ભન્તેતિ? થેરો તમત્થં આરોચેસિ, ચુદિતકપુગ્ગલસ્સ કાયે ડાહો ઉટ્ઠિતો, તતો સો થેરં વન્દિત્વા ‘‘ભન્તે, વિનિચ્છિનિતું અનુરૂપેન વિનયધરેન નામ તુમ્હાદિસેનેવ ભવિતું વટ્ટતિ. ચોદકેન ચ ઈદિસેનેવ ભવિતું વટ્ટતી’’તિ વત્વા સેતકાનિ નિવાસેત્વા ‘‘ચિરં કિલમિતત્થ મયા’’તિ ખમાપેત્વા પક્કામિ.

એવં લજ્જિના ચોદિયમાનો અલજ્જી બહૂસુપિ વત્થૂસુ ઉપ્પન્નેસુ પટિઞ્ઞં ન દેતિ, સો નેવ ‘‘સુદ્ધો’’તિ વત્તબ્બો ન ‘‘અસુદ્ધો’’તિ. જીવમતકો નામ આમકપૂતિકો નામ ચેસ.

સચે પનસ્સ અઞ્ઞમ્પિ તાદિસં વત્થું ઉપ્પજ્જતિ ન વિનિચ્છિનિતબ્બં . તથા નાસિતકોવ ભવિસ્સતિ. સચે પન અલજ્જીયેવ અલજ્જિં ચોદેતિ, સો વત્તબ્બો ‘‘આવુસો તવ વચનેનાયં કિં સક્કા વત્તુ’’ન્તિ ઇતરમ્પિ તથેવ વત્વા ઉભોપિ ‘‘એકસમ્ભોગપરિભોગા હુત્વા જીવથા’’તિ વત્વા ઉય્યોજેતબ્બા, સીલત્થાય તેસં વિનિચ્છયો ન કાતબ્બો. પત્તચીવરપરિવેણાદિઅત્થાય પન પતિરૂપં સક્ખિં લભિત્વા કાતબ્બો.

અથ લજ્જી લજ્જિં ચોદેતિ, વિવાદો ચ નેસં કિસ્મિઞ્ચિદેવ અપ્પમત્તકો હોતિ, સઞ્ઞાપેત્વા ‘‘મા એવં કરોથા’’તિ અચ્ચયં દેસાપેત્વા ઉય્યોજેતબ્બા. અથ પનેત્થ ચુદિતકેન સહસા વિરદ્ધં હોતિ, આદિતો પટ્ઠાય અલજ્જી નામ નત્થિ. સો ચ પક્ખાનુરક્ખણત્થાય પટિઞ્ઞં ન દેતિ, ‘‘મયં સદ્દહામ, મયં સદ્દહામા’’તિ બહૂ ઉટ્ઠહન્તિ. સો તેસં પટિઞ્ઞાય એકવારં દ્વેવારં સુદ્ધો હોતુ. અથ પન વિરદ્ધકાલતો પટ્ઠાય ઠાને ન તિટ્ઠતિ, વિનિચ્છયો ન દાતબ્બો.

એવં યાય કાયચિ ચોદનાય વસેન સઙ્ઘમજ્ઝે ઓસટે વત્થુસ્મિં ચુદિતકચોદકેસુ પટિપત્તિં ઞત્વા તસ્સાયેવ ચોદનાય સમ્પત્તિવિપત્તિજાનનત્થં આદિમજ્ઝપરિયોસાનાદીનં વસેન વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. સેય્યથિદં ચોદનાય કો આદિ, કિં મજ્ઝે, કિં પરિયોસાનં? ચોદનાય ‘‘અહં તં વત્તુકામો, કરોતુ મે આયસ્મા ઓકાસ’’ન્તિ એવં ઓકાસકમ્મં આદિ, ઓતિણ્ણેન વત્થુના ચોદેત્વા સારેત્વા વિનિચ્છયો મજ્ઝે, આપત્તિયં વા અનાપત્તિયં વા પતિટ્ઠાપનેન સમથો પરિયોસાનં.

ચોદનાય કતિ મૂલાનિ, કતિ વત્થૂનિ, કતિ ભૂમિયો? ચોદનાય દ્વે મૂલાનિ – સમૂલિકા વા અમૂલિકા વા; તીણિ વત્થૂનિ – દિટ્ઠં, સુતં, પરિસઙ્કિતં; પઞ્ચ ભૂમિયો – કાલેન વક્ખામિ નો અકાલેન, ભૂતેન વક્ખામિ નો અભૂતેન, સણ્હેન વક્ખામિ નો ફરુસેન, અત્થસંહિતેન વક્ખામિ નો અનત્થસંહિતેન, મેત્તચિત્તો વક્ખામિ નો દોસન્તરોતિ. ઇમાય ચ પન ચોદનાય ચોદકેન પુગ્ગલેન ‘‘પરિસુદ્ધકાયસમાચારો નુ ખોમ્હી’’તિઆદિના (ચૂળવ॰ ૩૯૯) નયેન ઉપાલિપઞ્ચકે વુત્તેસુ પન્નરસસુ ધમ્મેસુ પતિટ્ઠાતબ્બં, ચુદિતકેન દ્વીસુ ધમ્મેસુ પતિટ્ઠાતબ્બં સચ્ચે ચ અકુપ્પે ચાતિ.

અપ્પેવ નામ નં ઇમમ્હા બ્રહ્મચરિયા ચાવેય્યન્તિ અપિ એવ નામ નં પુગ્ગલં ઇમમ્હા સેટ્ઠચરિયા ચાવેય્યં, ‘‘સાધુ વતસ્સ સચાહં ઇમં પુગ્ગલં ઇમમ્હા બ્રહ્મચરિયા ચાવેય્ય’’ન્તિ ઇમિના અધિપ્પાયેન અનુદ્ધંસેય્યાતિ વુત્તંહોતિ. પદભાજને પન ‘‘બ્રહ્મચરિયા ચાવેય્ય’’ન્તિ ઇમસ્સેવ પરિયાયમત્થં દસ્સેતું ‘‘ભિક્ખુભાવા ચાવેય્ય’’ન્તિઆદિ વુત્તં.

ખણાદીનિ સમયવેવચનાનિ. **તં ખણં તં લયં તં મુહુત્તં વીતિવત્તે**તિ તસ્મિં ખણે તસ્મિં લયે તસ્મિં મુહુત્તે વીતિવત્તે. ભુમ્મપ્પત્તિયા હિ ઇદં ઉપયોગવચનં.

સમનુગ્ગાહિયમાનનિદ્દેસે **યેન વત્થુના અનુદ્ધંસિતો હોતી**તિ ચતૂસુ પારાજિકવત્થૂસુ યેન વત્થુના ચોદકેન ચુદિતકો અનુદ્ધંસિતો અભિભૂતો અજ્ઝોત્થટો હોતિ. **તસ્મિં વત્થુસ્મિં સમનુગ્ગાહિયમાનો**તિ તસ્મિં ચોદકેન વુત્તવત્થુસ્મિં સો ચોદકો અનુવિજ્જકેન ‘‘કિં તે દિટ્ઠં, કિન્તિ તે દિટ્ઠ’’ન્તિઆદિના નયેન અનુવિજ્જિયમાનો વીમંસિયમાનો ઉપપરિક્ખિયમાનો.

અસમનુગ્ગાહિયમાનનિદ્દેસે **ન કેનચિ વુચ્ચમાનો**તિ અનુવિજ્જકેન વા અઞ્ઞેન વા કેનચિ, અથ વા દિટ્ઠાદીસુ વત્થૂસુ કેનચિ અવુચ્ચમાનો. એતેસઞ્ચ દ્વિન્નં માતિકાપદાનં પરતો ''ભિક્ખુ ચ દોસં પતિટ્ઠાતી''તિઇમિના સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. ઇદઞ્હિ વુત્તં હોતિ – ''એવં સમનુગ્ગાહિયમાનો વા અસમનુગ્ગાહિયમાનો વા ભિક્ખુ ચ દોસં પતિટ્ઠાતિ પટિચ્ચ તિટ્ઠતિ પટિજાનાતિ સઙ્ઘાદિસેસો''તિ. ઇદઞ્ચ અમૂલકભાવસ્સ પાકટકાલદસ્સનત્થમેવ વુત્તં. આપત્તિં પન અનુદ્ધંસિતક્ખણેયેવ આપજ્જતિ.

ઇદાનિ ''અમૂલકઞ્ચેવ તં અધિકરણં હોતી''તિ એત્થ યસ્મા અમૂલકલક્ખણં પુબ્બે વુત્તં, તસ્મા તં અવત્વા અપુબ્બમેવ દસ્સેતું ''**અધિકરણં નામા**''તિઆદિમાહ. તત્થ યસ્મા અધિકરણં અધિકરણટ્ઠેન એકમ્પિ વત્થુવસેન નાના હોતિ, તેનસ્સ તં નાનત્તં દસ્સેતું ''**ચત્તારિ અધિકરણાનિ વિવાદાધિકરણ**''ન્તિઆદિમાહ. કો પન સો અધિકરણટ્ઠો, યેનેતં એકં હોતીતિ? સમથેહિ અધિકરણીયતા. તસ્મા યં અધિકિચ્ચ આરબ્ભ પટિચ્ચ સન્ધાય સમથા વત્તન્તિ, તં ''અધિકરણ''ન્તિ વેદિતબ્બં.

અટ્ઠકથાસુ પન વુત્તં – ''અધિકરણન્તિ કેચિ ગાહં વદન્તિ, કેચિ ચેતનં, કેચિ અક્ખન્તિં કેચિ વોહારં, કેચિ પણ્ણત્તિ''ન્તિ. પુન એવં વિચારિતં ''યદિ ગાહો અધિકરણં નામ, એકો અત્તાદાનં ગહેત્વા સભાગેન ભિક્ખુના સદ્ધિં મન્તયમાનો તત્થ આદીનવં દિસ્વા પુન ચજતિ, તસ્સ તં અધિકરણં સમથપ્પત્તં ભવિસ્સતિ. યદિ ચેતના અધિકરણં, ''ઇદં અત્તાદાનં ગણ્હામી''તિ ઉપ્પન્ના ચેતના નિરુજ્ઝતિ. યદિ અક્ખન્તિ અધિકરણં, અક્ખન્તિયા અત્તાદાનં ગહેત્વાપિ અપરભાગે વિનિચ્છયં અલભમાનો વા ખમાપિતો વા ચજતિ. યદિ વોહારો અધિકરણં, કથેન્તો આહિણ્ડિત્વા અપરભાગે તુણ્હી હોતિ નિરવો, એવમસ્સ તં અધિકરણં સમથપ્પત્તં ભવિસ્સતિ, તસ્મા પણ્ણત્તિ અધિકરણન્તિ.

તં પનેતં ''મેથુનધમ્મપારાજિકાપત્તિ મેથુનધમ્મપારાજિકાપત્તિયા તબ્ભાગિયા...પે॰... એવં આપત્તાધિકરણં આપત્તાધિકરણસ્સ તબ્ભાગિયન્તિ ચ વિવાદાધિકરણં સિયા કુસલં સિયા અકુસલં સિયા અબ્યાકત''ન્તિ ચ એવમાદીહિ વિરુજ્ઝતિ. ન હિ તે પણ્ણત્તિયા કુસલાદિભાવં ઇચ્છન્તિ, ન ચ ''અમૂલકેન પારાજિકેન ધમ્મેના''તિ એત્થ આગતો પારાજિકધમ્મો પણ્ણત્તિ નામ હોતિ. કસ્મા? અચ્ચન્તઅકુસલત્તા. વુત્તમ્પિ હેતં – ''આપત્તાધિકરણં સિયા અકુસલં સિયા અબ્યાકત''ન્તિ (પરિ॰ ૩૦૩).

યઞ્ચેતં ''અમૂલકેન પારાજિકેના''તિ એત્થ અમૂલકં પારાજિકં નિદ્દિટ્ઠં, તસ્સેવાયં ''અમૂલકઞ્ચેવ તં અધિકરણં હોતી''તિ પટિનિદ્દેસો, ન પણ્ણત્તિયા ન હિ અઞ્ઞં નિદ્દિસિત્વા અઞ્ઞં પટિનિદ્દિસતિ. યસ્મા પન યાય પણ્ણત્તિયા યેન અભિલાપેન ચોદકેન સો પુગ્ગલો પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નોતિ પઞ્ઞત્તો, પારાજિકસઙ્ખાતસ્સ અધિકરણસ્સ અમૂલકત્તા સાપિ પઞ્ઞત્તિ અમૂલિકા હોતિ, અધિકરણે પવત્તત્તા ચ અધિકરણં. તસ્મા ઇમિના પરિયાયેન પણ્ણત્તિ ''અધિકરણ''ન્તિ યુજ્જેય્ય, યસ્મા વા યં અમૂલકં નામ અધિકરણં તં સભાવતો નત્થિ, પઞ્ઞત્તિમત્તમેવ અત્થિ. તસ્માપિ પણ્ણત્તિ અધિકરણન્તિ યુજ્જેય્ય. તઞ્ચ ખો ઇધેવ ન સબ્બત્થ. ન હિ વિવાદાદીનં પણ્ણત્તિ અધિકરણં. અધિકરણટ્ઠો પન તેસં પુબ્બે વુત્તસમથેહિ અધિકરણીયતા. ઇતિ ઇમિના અધિકરણટ્ઠેન ઇધેકચ્ચો વિવાદો વિવાદો ચેવ અધિકરણઞ્ચાતિ વિવાદાધિકરણં. એસ નયો સેસેસુ .

તત્થ ''ઇધ ભિક્ખૂ વિવદન્તિ ધમ્મોતિ વા અધમ્મોતિ વા''તિ એવં અટ્ઠારસ ભેદકરવત્થૂનિ નિસ્સાય ઉપ્પન્નો વિવાદો **વિવાદાધિકરણં**. ''ઇધ ભિક્ખૂ ભિક્ખું અનુવદન્તિ સીલવિપત્તિયા વા''તિ એવં ચતસ્સો વિપત્તિયો નિસ્સાય

ઉપ્પન્નો અનુવાદો **અનુવાદાધિકરણં**. ‘‘પઞ્ચપિ આપત્તિક્ખન્ધા આપત્તાધિકરણં, સત્તપિ આપત્તિક્ખન્ધા આપત્તાધિકરણ’’ન્તિ એવં આપત્તિયેવ **આપત્તાધિકરણં**. ‘‘યા સઙ્ઘસ્સ કિચ્ચયતા કરણીયતા અપલોકનકમ્મં ઞત્તિકમ્મં ઞત્તિદુતિયકમ્મં ઞત્તિચતુત્થકમ્મ’’ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૧૫) એવં ચતુબ્બિધં સઙ્ઘકિચ્ચં **કિચ્ચાધિકરણ**ન્તિ વેદિતબ્બં.

ઇમસ્મિં પનત્થે પારાજિકાપત્તિસઙ્ખાતં આપત્તાધિકરણમેવ અધિપ્પેતં. સેસાનિ અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તાનિ, એત્તકા હિ અધિકરણસદ્દસ્સ અત્થા. તેસુ પારાજિકમેવ ઇધ અધિપ્પેતં. તં દિટ્ઠાદીહિ મૂલેહિ અમૂલકઞ્ચેવ અધિકરણં હોતિ. અયઞ્ચ ભિક્ખુ દોસં પતિટ્ઠાતિ, પટિચ્ચ તિટ્ઠતિ ‘‘તુચ્છકં મયા ભણિત’’ન્તિઆદીનિ વદન્તો પટિજાનાતિ. તસ્સ ભિક્ખુનો અનુદ્ધંસિતક્ખણેયેવ સઙ્ઘાદિસેસોતિ અયં તાવસ્સ સપદાનુક્કમનિદ્દેસસ્સ સિક્ખાપદસ્સ અત્થો.

૩૮૭. ઇદાનિ યાનિ તાનિ સઙ્ખેપતો દિટ્ઠાદીનિ ચોદનાવત્થૂનિ વુત્તાનિ, તેસં વસેન વિત્થારતો આપત્તિં રોપેત્વા દસ્સેન્તો ‘‘**અદિટ્ઠસ્સ હોતી**’’તિઆદિમાહ. તત્થ **અદિટ્ઠસ્સ હોતી**તિ અદિટ્ઠો અસ્સ હોતિ. એતેન ચોદકેન અદિટ્ઠો હોતિ, સો પુગ્ગલો પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપજ્જન્તોતિ અત્થો. એસ નયો અસુતસ્સ હોતીતિઆદીસુપિ.

દિટ્ઠો મયાતિ દિટ્ઠોસિ મયાતિ વુત્તં હોતિ. એસ નયો **સુતો મયા**તિઆદીસુપિ. સેસં અદિટ્ઠમૂલકે ઉત્તાનત્થમેવ. દિટ્ઠમૂલકે પન તઞ્ચે ચોદેતિ ‘‘સુતો મયા’’તિ એવં વુત્તાનં સુત્તાદીનં આભાવેન અમૂલકત્તં વેદિતબ્બં.

સબ્બસ્મિંયેવ ચ ઇમસ્મિં ચોદકવારે યથા ઇધાગતેસુ ‘‘પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નોસિ, અસ્સમણોસિ, અસક્યપુત્તિયોસી’’તિ ઇમેસુ વચનેસુ એકેકસ્સ વસેન વાચાય વાચાય સઙ્ઘાદિસેસો હોતિ, એવં અઞ્ઞત્ર આગતેસુ ‘‘દુસ્સીલો, પાપધમ્મો, અસુચિસઙ્કસ્સરસમાચારો, પટિચ્છન્નકમ્મન્તો , અસ્સમણો સમણપટિઞ્ઞો, અબ્રહ્મચારી બ્રહ્મચારિપટિઞ્ઞો, અન્તોપૂતિ, અવસ્સુતો, કસમ્બુજાતો’’તિ ઇમેસુપિ વચનેસુ એકેકસ્સ વસેન વાચાય વાચાય સઙ્ઘાદિસેસો હોતિયેવ.

‘‘નત્થિ તયા સદ્ધિં ઉપોસથો વા પવારણા વા સઙ્ઘકમ્મં વા’’તિ ઇમાનિ પન સુદ્ધાનિ સીસં ન એન્તિ, ‘‘દુસ્સીલોસિ નત્થિ તયા સદ્ધિં ઉપોસથો વા’’તિ એવં દુસ્સીલાદિપદેસુ પન ‘‘પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નોસી’’તિઆદિપદેસુ વા યેન કેનચિ સદ્ધિં ઘટિતાનેવ સીસં એન્તિ, સઙ્ઘાદિસેસકરાનિ હોન્તિ.

મહાપદુમત્થેરો પનાહ – ‘‘ન કેવલં ઇધ પાળિયં અનાગતાનિ ‘દુસ્સીલો પાપધમ્મો’તિઆદિપદાનેવ સીસં એન્તિ, ‘કોણ્ઠોસિ મહાસામણેરોસિ, મહાઉપાસકોસિ, જેટ્ઠબ્બતિકોસિ, નિગણ્ઠોસિ, આજીવકોસિ, તાપસોસિ, પરિબ્બાજકોસિ, પણ્ડકોસિ, થેય્યસંવાસકોસિ, તિત્થિયપક્કન્તકોસિ, તિરચ્છાનગતોસિ, માતુઘાતકોસિ, પિતુઘાતકોસિ, અરહન્તઘાતકોસિ, સઙ્ઘભેદકોસિ, લોહિતુપ્પાદકોસિ, ભિક્ખુનીદૂસકોસિ, ઉભતોબ્યઞ્જનકઓસી’તિ ઇમાનિપિ સીસં એન્તિયેવા’’તિ. **મહાપદુમત્થેરો**યેવ ચ ‘‘દિટ્ઠે વેમતિકોતિઆદીસુ યદગ્ગેન વેમતિકો તદગ્ગેન નો કપ્પેતિ, યદગ્ગેન નો કપ્પેતિ તદગ્ગેન નસ્સરતિ, યદગ્ગેન નસ્સરતિ તદગ્ગેન પમુટ્ઠો હોતી’’તિ વદતિ.

મહાસુમત્થેરો પન એકેકં દ્વિધા ભિન્દિત્વા ચતુન્નમ્પિ પાટેક્કં નયં દસ્સેતિ. કથં? દિટ્ઠે વેમતિકોતિ અયં તાવ દસ્સને વા વેમતિકો હોતિ પુગ્ગલે વા, તત્થ ‘‘દિટ્ઠો નુખો મયા ન દિટ્ઠો’’તિ એવં દસ્સને વેમતિકો હોતિ. ‘‘અયં નુખો મયા દિટ્ઠો અઞ્ઞો’’તિ એવં પુગ્ગલે વેમતિકો હોતિ. એવં દસ્સનં વા નો કપ્પેતિ પુગ્ગલં વા, દસ્સનં વા નસ્સરતિ પુગ્ગલં વા, દસ્સનં વા પમુટ્ઠો હોતિ પુગ્ગલં વા. એત્થ ચ **વેમતિકો**તિ વિમતિજાતો. **નો કપ્પેતી**તિ ન

સદ્દહતિ. **નસ્સરતી**તિ અસારિયમાનો નસ્સરતિ. યદા પન તં ‘‘અસુકસ્મિં નામ ભન્તે ઠાને અસુકસ્મિં નામ કાલે’’તિ સારેન્તિ તદા સરતિ. **પમુટ્ઠો**તિ યો તેહિ તેહિ ઉપાયેહિ સારિયમાનોપિ નસ્સરતિયેવાતિ . એતેનેવુપાયેન ચોદાપકવારોપિ વેદિતબ્બો, કેવલઞ્હિ તત્થ ‘‘મયા’’તિ પરિહીનં, સેસં ચોદકવારસદિસમેવ.

૩૮૯. તતો પરં આપત્તિભેદં અનાપત્તિભેદઞ્ચ દસ્સેતું ‘‘**અસુદ્ધે સુદ્ધદિટ્ઠી**’’તિઆદિકં ચતુક્કં ઠપેત્વા એકમેકં પદં ચતૂહિ ચતૂહિ ભેદેહિ નિદ્દિટ્ઠં, તં સબ્બં પાળિનયેનેવ સક્કા જાનિતું. કેવલં હેત્થાધિપ્પાયભેદો વેદિતબ્બો. અયઞ્હિ અધિપ્પાયો નામ – ચાવનાધિપ્પાયો, અક્કોસાધિપ્પાયો, કમ્માધિપ્પાયો, વુટ્ઠાનાધિપ્પાયો, ઉપોસથપવારણટ્ઠપનાધિપ્પાયો, અનુવિજ્જનાધિપ્પાયો, ધમ્મકથાધિપ્પાયોતિ અનેકવિધો. તત્થ પુરિમેસુ ચતૂસુ અધિપ્પાયેસુ ઓકાસં અકારાપેન્તસ્સ દુક્કટં. ઓકાસં કારાપેત્વાપિ ચ સમ્મુખા અમૂલકેન પારાજિકેન અનુદ્ધંસેન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસો. અમૂલકેન સઙ્ઘાદિસેસેન અનુદ્ધંસેન્તસ્સ પાચિત્તિયં. આચારવિપત્તિયા અનુદ્ધંસેન્તસ્સ દુક્કટં. અક્કોસાધિપ્પાયેન વદન્તસ્સ પાચિત્તિયં. અસમ્મુખા પન સત્તહિપિ આપત્તિક્ખન્ધેહિ વદન્તસ્સ દુક્કટં. અસમ્મુખા એવ સત્તવિધમ્પિ કમ્મં કરોન્તસ્સ દુક્કટમેવ.

કુરુન્દિયં પન ‘‘વુટ્ઠાનાધિપ્પાયેન ‘ત્વં ઇમં નામ આપત્તિં આપન્નો તં પટિકરોહી’તિ વદન્તસ્સ ઓકાસકિચ્ચં નત્થી’’તિ વુત્તં. સબ્બત્થેવ પન ‘‘ઉપોસથપવારણં ઠપેન્તસ્સ ઓકાસકમ્મં નત્થી’’તિ વુત્તં. ઠપનક્ખેત્તં પન જાનિતબ્બં. ‘‘સુણાતુ મે ભન્તે સઙ્ઘો અજ્જુપોસથો પન્નરસો યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં સઙ્ઘો ઉપોસથં કરેય્ય’’તિ એતસ્મિઞ્હિ **રે**-કારે અનતિક્કન્તેયેવ ઠપેતું લબ્ભતિ. તતો પરં પન **ય્ય**-કારે પત્તે ન લબ્ભતિ. એસ નયો પવારણાય. અનુવિજ્જકસ્સાપિ ઓસટે વત્થુસ્મિં ‘‘અત્થેતં તવા’’તિ અનુવિજ્જનાધિપ્પાયેન વદન્તસ્સ ઓકાસકમ્મં નત્થિ.

ધમ્મકથિકસ્સાપિ ધમ્માસને નિસીદિત્વા ‘‘યો ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કરોતિ, અયં ભિક્ખુ અસ્સમણો’’તિઆદિના નયેન અનોદિસ્સ ધમ્મં કથેન્તસ્સ ઓકાસકમ્મં નત્થિ. સચે પન ઓદિસ્સ નિયમેત્વા ‘‘અસુકો ચ અસુકો ચ અસ્સમણો અનુપાસકો’’તિ કથેતિ, ધમ્માસનતો ઓરોહિત્વા આપત્તિં દેસેત્વા ગન્તબ્બં. યં પન તત્થ તત્થ ‘‘અનોકાસં કારાપેત્વા’’તિ વુત્તં તસ્સ ઓકાસં અકારાપેત્વાતિ એવમત્થો વેદિતબ્બો, ન હિ કોચિ અનોકાસો નામ અત્થિ, યમોકાસં કારાપેત્વા આપત્તિં આપજ્જતિ, ઓકાસં પન અકારાપેત્વા આપજ્જતીતિ. સેસં ઉત્તાનમેવ.

સમુટ્ઠાનાદીસુ તિસમુટ્ઠાનં – કાયચિત્તતો, વાચાચિત્તતો, કાયવાચાચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતિ. કિરિયં, સઞ્ઞાવિમોક્ખં, સચિત્તકં, લોકવજ્જં, કાયકમ્મં, વચીકમ્મં, અકુસલચિત્તં, દુક્ખવેદનન્તિ.

પઠમદુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. દુતિયદુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૯૧. તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવાતિ દુતિયદુટ્ઠદોસસિક્ખાપદં. તત્થ **હન્દ મયં આવુસો ઇમં છગલકં દબ્બં મલ્લપુત્તં નામ કરોમા**તિ તે કિર પઠમવત્થુસ્મિં અત્તનો મનોરથં સમ્પાદેતું અસક્કોન્તા લદ્ધનિગ્ગહા વિઘાતપ્પત્તા ‘‘ઇદાનિ જાનિસ્સામા’’તિ તાદિસં વત્થું પરિયેસમાના વિચરન્તિ. અથેકદિવસં દિસ્વા તુટ્ઠા અઞ્ઞમઞ્ઞં ઓલોકેત્વા એવમાહંસુ – ‘‘હન્દ મયં, આવુસો, ઇમં છગલકં દબ્બં મલ્લપુત્તં નામ કરોમા’’તિ, ‘‘દબ્બો મલ્લપુત્તો નામાય’’ન્તિ એવમસ્સ નામં કરોમાતિ વુત્તં હોતિ. એસ નયો **મેત્તિયં નામ ભિક્ખુનિ**ન્તિ એત્થાપિ.

તે ભિક્ખૂ મેત્તિયભુમજકે ભિક્ખૂ અનુયુઞ્જિંસૂતિ એવં અનુયુઞ્જિંસુ –''આવુસો, કુહિં તુમ્હેહિ દબ્બો મલ્લપુત્તો મેત્તિયાય ભિક્ખુનિયા સદ્ધિં દિટ્ઠો''તિ? ''ગિજ્ઝકૂટપબ્બતપાદે''તિ. ''કાય વેલાય''તિ? ''ભિક્ખાચારગમનવેલાયા''તિ. આવુસો દબ્બ ઇમે એવં વદન્તિ – ''ત્વં તદા કુહિ''ન્તિ? ''વેળુવને ભત્તાનિ ઉદ્દિસામી''તિ. ''તવ તાય વેલાય વેળુવને અત્થિભાવં કો જાનાતી''તિ? ''ભિક્ખુસઙ્ઘો, ભન્તે''તિ. તે સઙ્ઘં પુચ્છિંસુ – ''જાનાથ તુમ્હે તાય વેલાય ઇમસ્સ વેળુવને અત્થિભાવ''ન્તિ. ''આમ, આવુસો, જાનામ, થેરો સમ્મુતિલદ્ધદિવસતો પટ્ઠાય વેળુવનેયેવા''તિ. તતો મેત્તિયભુમજકે આહંસુ – ''આવુસો, તુમ્હાકં કથા ન સમેતિ, કચ્ચિ નો લેસં ઓડ્ડેત્વા વદથા''તિ. એવં તે તેહિ ભિક્ખૂહિ અનુયુઞ્જિયમાના આમ આવુસોતિ વત્વા એતમત્થં આરોચેસું.

કિં પન તુમ્હે, આવુસો, આયસ્મન્તં દબ્બં મલ્લપુત્તં અઞ્ઞભાગિયસ્સ અધિકરણસ્સાતિ એત્થ અઞ્ઞભાગસ્સ ઇદં, અઞ્ઞભાગો વા અસ્સ અત્થીતિ **અઞ્ઞભાગિયં. અધિકરણ**ન્તિ આધારો વેદિતબ્બો, વત્થુ અધિટ્ઠાનન્તિ વુત્તં હોતિ. યો હિ સો ''દબ્બો મલ્લપુત્તો નામા''તિ છગલકો વુત્તો, સો ય્વાયં આયસ્મતો દબ્બસ્સ મલ્લપુત્તસ્સ ભાગો કોટ્ઠાસો પક્ખો મનુસ્સજાતિ ચેવ ભિક્ખુભાવો ચ તતો અઞ્ઞસ્સ ભાગસ્સ કોટ્ઠાસસ્સ પક્ખસ્સ હોતિ તિરચ્છાનજાતિયા ચેવ છગલકભાવસ્સ ચ સો વા અઞ્ઞભાગો અસ્સ અત્થીતિ તસ્મા અઞ્ઞભાગિયસઙ્ખ્યં લભતિ. યસ્મા ચ તેસં ''ઇમં મયં દબ્બં મલ્લપુત્તં નામ કરોમા''તિ વદન્તાનં તસ્સા નામકરણસઞ્ઞાય આધારો વત્થુ અધિટ્ઠાનં, તસ્મા અધિકરણન્તિ વેદિતબ્બો. તઞ્હિ સન્ધાય ''તે ભિક્ખૂ અઞ્ઞભાગિયસ્સ અધિકરણસ્સા''તિ આહંસુ, ન વિવાદાધિકરણાદીસુ અઞ્ઞતરં. કસ્મા? અસમ્ભવતો. ન હિ તે ચતુન્નં અધિકરણાનં કસ્સચિ અઞ્ઞભાગિયસ્સ અધિકરણસ્સ કઞ્ચિદેસં લેસમત્તં ઉપાદિયિંસુ. ન ચ ચતુન્નં અધિકરણાનં લેસો નામ અત્થિ. જાતિલેસાદયો હિ પુગ્ગલાનંયેવ લેસા વુત્તા, ન વિવાદાધિકરણાદીનં. ઇદઞ્ચ ''દબ્બો મલ્લપુત્તો''તિ નામં તસ્સ અઞ્ઞભાગિયાધિકરણભાવે ઠિતસ્સ છગલકસ્સ કોચિ દેસો હોતિ થેરં અમૂલકેન પારાજિકેન અનુદ્ધંસેતું લેસમત્તો.

એત્થ ચ દિસ્સતિ અપદિસ્સતિ અસ્સ અયન્તિ વોહરીયતીતિ **દેસો**. જાતિઆદીસુ અઞ્ઞતરકોટ્ઠાસસ્સેતં અધિવચનં. અઞ્ઞમ્પિ વત્થું લિસ્સતિ સિલિસ્સતિ વોહારમત્તેનેવ ઈસકં અલ્લીયતીતિ **લેસો**. જાતિઆદીનંયેવ અઞ્ઞતરકોટ્ઠાસસ્સેતં અધિવચનં. તતો પરં ઉત્તાનત્થમેવ. સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયમ્પિ અયમેવત્થો. પદભાજને પન યસ્સ અઞ્ઞભાગિયસ્સ અધિકરણસ્સ કિઞ્ચિદેસં લેસમત્તં ઉપાદાય પારાજિકેન ધમ્મેન અનુદ્ધંસેય્ય , તં યસ્મા અટ્ઠુપ્પત્તિવસેનેવ આવિભૂતં, તસ્મા ન વિભત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

૩૯૩. યાનિ પન અધિકરણન્તિ વચનસામઞ્ઞતો અત્થુદ્ધારવસેન પવત્તાનિ ચત્તારિ અધિકરણાનિ, તેસં અઞ્ઞભાગિયતા ચ તબ્ભાગિયતા ચ યસ્મા અપાકટા જાનિતબ્બા ચ વિનયધરેહિ, તસ્મા વચનસામઞ્ઞતો લદ્ધં અધિકરણં નિસ્સાય તં આવિકરોન્તો ''**અઞ્ઞભાગિયસ્સ અધિકરણસ્સાતિ આપત્તઞ્ઞભાગિયં વા હોતિ અધિકરણઞ્ઞભાગિયં વા**''તિઆદિમાહ. યા ચ સા અવસાને આપત્તઞ્ઞભાગિયસ્સ અધિકરણસ્સ વસેન ચોદના વુત્તા, તમ્પિ દસ્સેતું અયં સબ્બાધિકરણાનં તબ્ભાગિયઅઞ્ઞભાગિયતા સમાહટાતિ વેદિતબ્બા.

તત્થ ચ **આપત્તઞ્ઞભાગિયં વા**તિ પઠમં ઉદ્દિટ્ઠત્તા ''કથઞ્ચ આપત્તિ આપત્તિયા અઞ્ઞભાગિયા હોતી''તિ નિદ્દેસે આરભિતબ્બે યસ્મા આપત્તાધિકરણસ્સ તબ્ભાગિયવિચારણાયંયેવ અયમત્થો આગમિસ્સતિ, તસ્મા એવં અનારભિત્વા ''કથઞ્ચ અધિકરણં અધિકરણસ્સ અઞ્ઞભાગિય''ન્તિ પચ્છિમપદંયેવ ગહેત્વા નિદ્દેસો આરદ્ધોતિ વેદિતબ્બો.

તત્થ અઞ્ઞભાગિયવારો ઉત્તાનત્થોયેવ. એકમેકસ્મિં અધિકરણં ઇતરેસં તિણ્ણં તિણ્ણં અઞ્ઞભાગિયં અઞ્ઞપક્ખિયં અઞ્ઞકોટ્ઠાસિયં હોતિ, વત્થુવિસભાગત્તા, તબ્ભાગિયવારે પન વિવાદાધિકરણં વિવાદાધિકરણસ્સ તબ્ભાગિયં તપ્પક્ખિયં તંકોટ્ઠાસિયં વત્થુસભાગત્તા, તથા અનુવાદાધિકરણં અનુવાદાધિકરણસ્સ. કથં? બુદ્ધકાલતો પટ્ઠાય હિ અટ્ઠારસ ભેદકરવત્થૂનિ નિસ્સાય ઉપ્પન્નવિવાદો ચ ઇદાનિ ઉપ્પજ્જનકવિવાદો ચ વત્થુસભાગતાય એકં વિવાદાધિકરણમેવ હોતિ, તથા બુદ્ધકાલતો પટ્ઠાય ચતસ્સો વિપત્તિયો નિસ્સાય ઉપ્પન્નઅનુવાદો ચ ઇદાનિ ઉપ્પજ્જનકઅનુવાદો ચ વત્થુસભાગતાય એકં અનુવાદાધિકરણમેવ હોતિ. યસ્મા પન આપત્તાધિકરણં આપત્તાધિકરણસ્સ સભાગવિસભાગવત્થુતો સભાગસરિક્ખાસરિક્ખતો ચ એકંસેન તબ્ભાગિયં ન હોતિ, તસ્મા **આપત્તાધિકરણં આપત્તાધિકરણસ્સ સિયા તબ્ભાગિયં સિયા અઞ્ઞભાગિય**ન્તિ વુત્તં. તત્થ આદિતો પટ્ઠાય અઞ્ઞભાગિયસ્સ પઠમં નિદ્દિટ્ઠત્તા ઇધાપિ અઞ્ઞભાગિયમેવ પઠમં નિદ્દિટ્ઠં, તત્થ અઞ્ઞભાગિયત્તઞ્ચ પરતો તબ્ભાગિયત્તઞ્ચ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

કિચ્ચાધિકરણં કિચ્ચાધિકરણસ્સ તબ્ભાગિયન્તિ એત્થ પન બુદ્ધકાલતો પટ્ઠાય ચત્તારિ સઙ્ઘકમ્માનિ નિસ્સાય ઉપ્પન્નં અધિકરણઞ્ચ ઇદાનિ ચત્તારિ સઙ્ઘકમ્માનિ નિસ્સાય ઉપ્પજ્જનકં અધિકરણઞ્ચ સભાગતાય સરિક્ખતાય ચ એકં કિચ્ચાધિકરણમેવ હોતિ. કિં પન સઙ્ઘકમ્માનિ નિસ્સાય ઉપ્પન્નં અધિકરણં કિચ્ચાધિકરણં, ઉદાહુ સઙ્ઘકમ્માનમેવેતં અધિવચનન્તિ? સઙ્ઘકમ્માનમેવેતં અધિવચનં. એવં સન્તેપિ સઙ્ઘકમ્મં નામ ''ઇદઞ્ચિદઞ્ચ એવં કત્તબ્બ''ન્તિ યં કમ્મલક્ખણં મનસિકરોતિ તં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જનતો પુરિમં પુરિમં સઙ્ઘકમ્મં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જનતો ચ સઙ્ઘકમ્માનિ નિસ્સાય ઉપ્પન્નં અધિકરણં કિચ્ચાધિકરણન્તિ વુત્તં.

૩૯૪. **કિઞ્ચિ દેસં લેસમત્તં ઉપાદાયા**તિ એત્થ પન યસ્મા દેસોતિ વા લેસમત્તોતિ વા પુબ્બે વુત્તનયેનેવ બ્યઞ્જનતો નાનં અત્થતો એકં, તસ્મા ''**લેસો નામ દસ લેસા જાતિલેસો નામલેસો**''તિઆદિમાહ. તત્થ જાતિયેવ **જાતિલેસો**. એસ નયો સેસેસુ.

૩૯૫. ઇદાનિ તમેવ લેસં વિત્થારતો દસ્સેતું યથા તં ઉપાદાય અનુદ્ધંસના હોતિ તથા સવત્થુકં કત્વા દસ્સેન્તો ''**જાતિલેસો નામ ખત્તિયો દિટ્ઠો હોતી**''તિઆદિમાહ. તત્થ **ખત્તિયો દિટ્ઠો હોતી**તિ અઞ્ઞો કોચિ ખત્તિયજાતિયો ઇમિના ચોદકેન દિટ્ઠો હોતિ. **પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપજ્જન્તો**તિ મેથુનધમ્માદીસુ અઞ્ઞતરં આપજ્જન્તો. **અઞ્ઞં ખત્તિયં પસ્સિત્વા ચોદેતી**તિ અથ સો અઞ્ઞં અત્તનો વેરિં ખત્તિયજાતિયં ભિક્ખું પસ્સિત્વા તં ખત્તિયજાતિલેસં ગહેત્વા એવં ચોદેતિ ''ખત્તિયો મયા દિટ્ઠો પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપજ્જન્તો, ત્વં ખત્તિયો, પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નોસી'' અથ વા ''ત્વં સો ખત્તિયો, ન અઞ્ઞો, પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નોસિ, અસ્સમણોસિ અસક્યપુત્તિયોસિ નત્થિ તયા સદ્ધિં ઉપોસથો વા પવારણા વા સઙ્ઘકમ્મં વા''તિ, આપત્તિ વાચાય વાચાય સઙ્ઘાદિસેસસ્સ. એત્થ ચ તેસં ખત્તિયાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં અસદિસસ્સ તસ્સ તસ્સ દીઘાદિનો વા દિટ્ઠાદિનો વા વસેન અઞ્ઞભાગિયતા ખત્તિયજાતિપઞ્ઞત્તિયા આધારવસેન અધિકરણતા ચ વેદિતબ્બા, એતેનુપાયેન સબ્બપદેસુ યોજના વેદિતબ્બા.

૪૦૦. પત્તલેસનિદ્દેસે ચ **સાટકપત્તો**તિ લોહપત્તસદિસો સુસણ્ઠાનો સુચ્છવિ સિનિદ્ધો ભમરવણ્ણો મત્તિકાપત્તો વુચ્ચતિ. **સુમ્ભકપત્તો**તિ પકતિમત્તિકાપત્તો.

૪૦૬. યસ્મા પન આપત્તિલેસસ્સ એકપદેનેવ સઙ્ખેપતો નિદ્દેસો વુત્તો, તસ્મા વિત્થારતોપિ તં દસ્સેતું ''ભિક્ખુ સઙ્ઘાદિસેસં અજ્ઝાપજ્જન્તો દિટ્ઠો હોતી''તિઆદિ વુત્તં. કસ્મા પનસ્સ તત્થેવ નિદ્દેસં અવત્વા ઇધ વિસું વુત્તોતિ? સેસનિદ્દેસેહિ અસભાગત્તા. સેસનિદ્દેસા હિ અઞ્ઞં દિસ્વા અઞ્ઞસ્સ ચોદનાવસેન વુત્તા. અયં પન એકમેવ અઞ્ઞં આપત્તિં આપજ્જન્તં દિસ્વા અઞ્ઞાય આપત્તિયા ચોદનાવસેન વુત્તો. યદિ એવં કથં અઞ્ઞભાગિયં અધિકરણં હોતીતિ? આપત્તિયા. તેનેવ વુત્તં – ''એવમ્પિ આપત્તઞ્ઞભાગિયઞ્ચ હોતિ લેસો ચ ઉપાદિન્નો''તિ. યઞ્હિ સો સઙ્ઘાદિસેસં આપન્નો તં પારાજિકસ્સ અઞ્ઞભાગિયં અધિકરણં. તસ્સ પન અઞ્ઞભાગિયસ્સ અધિકરણસ્સ લેસો નામ યો સો સબ્બખત્તિયાનં સાધારણો ખત્તિયભાવો વિય સબ્બાપત્તીનં સાધારણો આપત્તિભાવો. એતેનુપાયેન સેસાપત્તિમૂલકનયો ચોદાપકવારો ચ વેદિતબ્બો.

૪૦૮. **અનાપત્તિ તથાસઞ્ઞી ચોદેતિ વા ચોદાપેતિ** વાતિ ''પારાજિકંયેવ અયં આપન્નો''તિ યો એવં તથાસઞ્ઞી ચોદેતિ વા ચોદાપેતિ વા તસ્સ અનાપત્તિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ. સમુટ્ઠાનાદીનિપિ પઠમદુટ્ઠદોસસદિસાનેવાતિ.

દુતિયદુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. પઠમસઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૦૯. **તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા**તિ સઙ્ઘભેદસિક્ખાપદં. તત્થ **અથ ખો દેવદત્તો**તિઆદીસુ યો ચ દેવદત્તો, યથા ચ પબ્બજિતો, યેન ચ કારણેન કોકાલિકાદયો ઉપસઙ્કમિત્વા ''એથ મયં આવુસો સમણસ્સ ગોતમસ્સ સઙ્ઘભેદં કરિસ્સામ ચક્કભેદ''ન્તિ આહ. તં સબ્બં **સઙ્ઘભેદક્ખન્ધકે** (ચૂળવ॰ ૩૪૩) આગતમેવ. પઞ્ચવત્થુયાચના પન કિઞ્ચાપિ તત્થેવ આગમિસ્સતિ. અથ ખો ઇધાપિ આગતત્તા યદેત્થ વત્તબ્બં, તં વત્વાવ ગમિસ્સામ.

સાધુ ભન્તેતિ આયાચના. **ભિક્ખૂ યાવજીવં આરઞ્ઞિકા અસ્સૂ**તિ આરઞ્ઞિકધુતઙ્ગં સમાદાય સબ્બેપિ ભિક્ખૂ યાવ જીવન્તિ તાવ આરઞ્ઞિકા હોન્તુ , અરઞ્ઞેયેવ વસન્તુ. **યો ગામન્તં ઓસરેય્ય વજ્જં નં ફુસેય્યા**તિ યો એકભિક્ખુપિ અરઞ્ઞં પહાય નિવાસત્થાય ગામન્તં ઓસરેય્ય, વજ્જં તં ફુસેય્ય નં ભિક્ખું દોસો ફુસતુ, આપત્તિયા નં ભગવા કારેતૂ''તિ અધિપ્પાયેન વદતિ. એસ નયો સેસવત્થૂસુપિ.

૪૧૦. **જનં સઞ્ઞાપેસ્સામા**તિ જનં અમ્હાકં અપ્પિચ્છતાદિભાવં જાનાપેસ્સામ, અથ વા પરિતોસેસ્સામ પસાદેસ્સામાતિ વુત્તં હોતિ.

ઇમાનિ પન પઞ્ચ વત્થૂનિ યાચતો દેવદત્તસ્સ વચનં સુત્વાવ અઞ્ઞાસિ ભગવા ''સઙ્ઘભેદત્થિકો હુત્વા અયં યાચતી''તિ. યસ્મા પન તાનિ અનુજાનિયમાનાનિ બહૂનં કુલપુત્તાનં મગ્ગન્તરાયાય સંવત્તન્તિ, તસ્મા ભગવા ''**અલં દેવદત્તા**''તિ પટિક્ખિપિત્વા ''**યો ઇચ્છતિ આરઞ્ઞિકો હોતૂ**''તિઆદિમાહ.

એત્થ પન ભગવતો અધિપ્પાયં વિદિત્વા કુલપુત્તેન અત્તનો પતિરૂપં વેદિતબ્બં. અયઞ્હેત્થ ભગવતો અધિપ્પાયો – ''એકો ભિક્ખુ મહજ્ઝાસયો હોતિ મહુસ્સાહો, સક્કોતિ ગામન્તસેનાસનં પટિક્ખિપિત્વા અરઞ્ઞે વિહરન્તો દુક્ખસ્સન્તં કાતું. એકો દુબ્બલો હોતિ અપ્પથામો અરઞ્ઞે ન સક્કોતિ, ગામન્તેયેવ સક્કોતિ. એકો

મહબ્બલો સમપ્પવત્તધાતુકો અધિવાસનખન્તિસમ્પન્નો ઇટ્ઠાનિટ્ઠેસુ સમચિત્તો અરઞ્ઞેપિ ગામન્તેપિ સક્કોતિયેવ. એકો નેવ ગામન્તે ન અરઞ્ઞે સક્કોતિ પદપરમો હોતિ.

તત્ર ય્વાયં મહજ્ઝાસયો હોતિ મહુસ્સાહો, સક્કોતિ ગામન્તસેનાસનં પટિક્ખિપિત્વા અરઞ્ઞે વિહરન્તો દુક્ખસ્સન્તં કાતું, સો અરઞ્ઞેયેવ વસતુ, ઇદમસ્સ પતિરૂપં. સદ્ધિવિહારિકાદયોપિ ચસ્સ અનુસિક્ખમાના અરઞ્ઞે વિહાતબ્બમેવ મઞ્ઞિસ્સન્તિ.

યો પન દુબ્બલો હોતિ અપ્પથામો ગામન્તેયેવ સક્કોતિ દુક્ખસ્સન્તં કાતું, ન અરઞ્ઞે સો ગામન્તેયેવ વસતુ, ય્વાયં મહબ્બલો સમપ્પવત્તધાતુકો અધિવાસનખન્તિસમ્પન્નો ઇટ્ઠાનિટ્ઠેસુ સમચિત્તો અરઞ્ઞેપિ ગામન્તેપિ સક્કોતિયેવ, અયમ્પિ ગામન્તસેનાસનં પહાય અરઞ્ઞે વિહરતુ, ઇદમસ્સ પતિરૂપં સદ્ધિવિહારિકાપિ હિસ્સ અનુસિક્ખમાના અરઞ્ઞે વિહાતબ્બં મઞ્ઞિસ્સન્તિ.

યો પનાયં નેવ ગામન્તે ન અરઞ્ઞે સક્કોતિ પદપરમો હોતિ. અયમ્પિ અરઞ્ઞેયેવ વસતુ. અયં હિસ્સ ધુતઙ્ગસેવના કમ્મટ્ઠાનભાવના ચ આયતિં મગ્ગફલાનં ઉપનિસ્સયો ભવિસ્સતિ. સદ્ધિવિહારિકાદયો ચસ્સ અનુસિક્ખમાના અરઞ્ઞે વિહાતબ્બં મઞ્ઞિસ્સન્તીતિ.

એવં ય્વાયં દુબ્બલો હોતિ અપ્પથામો ગામન્તેયેવ વિહરન્તો સક્કોતિ દુક્ખસ્સન્તં કાતું ન અરઞ્ઞે, ઇમં પુગ્ગલં સન્ધાય ભગવા ''યો ઇચ્છતિ ગામન્તે વિહરતૂ''તિ આહ. ઇમિના ચ પુગ્ગલેન અઞ્ઞેસમ્પિ દ્વારં દિન્નં.

યદિ પન ભગવા દેવદત્તસ્સ વાદં સમ્પટિચ્છેય્ય, ય્વાયં પુગ્ગલો પકતિયા દુબ્બલો હોતિ અપ્પથામો, યોપિ દહરકાલે અરઞ્ઞવાસં અભિસમ્ભુણિત્વા જિણ્ણકાલે વા વાતપિત્તાદીહિ સમુપ્પન્નધાતુક્ખોભકાલે વા નાભિસમ્ભુણાતિ, ગામન્તેયેવ પન વિહરન્તો સક્કોતિ દુક્ખસ્સન્તં કાતું, તેસં અરિયમગ્ગુપચ્છેદો ભવેય્ય, અરહત્તફલાધિગમો ન ભવેય્ય, ઉદ્ધમ્મં ઉબ્બિનયં વિલોમં અનિય્યાનિકં સત્થુ સાસનં ભવેય્ય, સત્થા ચ તેસં અસબ્બઞ્ઞૂ અસ્સ ''સકવાદં છડ્ડેત્વા દેવદત્તવાદે પતિટ્ઠિતો''તિ ગારય્હો ચ ભવેય્ય. તસ્મા ભગવા એવરૂપે પુગ્ગલે સઙ્ગણ્હન્તો દેવદત્તસ્સ વાદં પટિક્ખિપિ. એતેનેવૂપાયેન પિણ્ડપાતિકવત્થુસ્મિમ્પિ પંસુકૂલિકવત્થુસ્મિમ્પિ અટ્ઠ માસે રુક્ખમૂલિકવત્થુસ્મિમ્પિ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. ચત્તારો પન માસે રુક્ખમૂલસેનાસનં પટિક્ખિત્તમેવ.

મચ્છમંસવત્થુસ્મિં **તિકોટિપરિસુદ્ધ**ન્તિ તીહિ કોટીહિ પરિસુદ્ધં, દિટ્ઠાદીહિ અપરિસુદ્ધીહિ વિરહિતન્તિ અત્થો. તેનેવાહ – ''અદિટ્ઠં, અસુતં, અપરિસઙ્કિત''ન્તિ. તત્થ ''**અદિટ્ઠં**'' નામ ભિક્ખૂનં અત્થાય મિગમચ્છે વધિત્વા ગય્હમાનં અદિટ્ઠં. ''અસુતં'' નામ ભિક્ખૂનં અત્થાય મિગમચ્છે વધિત્વા ગહિતન્તિ અસુતં. ''**અપરિસઙ્કિતં**'' પન દિટ્ઠપરિસઙ્કિતં સુતપરિસઙ્કિતં તદુભયવિમુત્તપરિસઙ્કિતઞ્ચ ઞત્વા તબ્બિપક્ખતો જાનિતબ્બં. કથં? ઇધ ભિક્ખૂ પસ્સન્તિ મનુસ્સે જાલવાગુરાદિહત્થે ગામતો વ નિક્ખમન્તે અરઞ્ઞે વા વિચરન્તે, દુતિયદિવસે ચ નેસં તં ગામં પિણ્ડાય પવિટ્ઠાનં સમચ્છમંસં પિણ્ડપાતં અભિહરન્તિ. તે તેન દિટ્ઠેન પરિસઙ્કન્તિ ''ભિક્ખૂનં નુખો અત્થાય કત''ન્તિ ઇદં **દિટ્ઠપરિસઙ્કિતં**, નામ એતં ગહેતું ન વટ્ટતિ. યં એવં અપરિસઙ્કિતં તં વટ્ટતિ. સચે પન તે મનુસ્સા ''કસ્મા ભન્તે ન ગણ્હથા''તિ પુચ્છિત્વા તમત્થં સુત્વા ''નયિદં ભન્તે ભિક્ખૂનં અત્થાય કતં, અમ્હેહિ અત્તનો અત્થાય વા રાજયુત્તાદીનં અત્થાય વા કત''ન્તિ વદન્તિ કપ્પતિ.

નહેવ ખો ભિક્ખૂ પસ્સન્તિ; અપિચ સુણન્તિ, મનુસ્સા કિર જાલવાગુરાદિહત્થા ગામતો વા નિક્ખમન્તિ, અરઞ્ઞે વા વિચરન્તી''તિ. દુતિયદિવસે ચ નેસં તં ગામં પિણ્ડાય પવિટ્ઠાનં ''ભિક્ખૂનં નુખો અત્થાય કત''ન્તિ ઇદં "**સુતપરિસઙ્કિતં**" નામ. એતં ગહેતું ન વટ્ટતિ, યં એવં અપરિસઙ્કિતં તં વટ્ટતિ. સચે પન તે મનુસ્સા ''કસ્મા, ભન્તે, ન ગણ્હથા''તિ પુચ્છિત્વા તમત્થં સુત્વા ''નયિદં, ભન્તે, ભિક્ખૂનં અત્થાય કતં, અમ્હેહિ અત્તનો અત્થાય વા રાજયુત્તાદીનં અત્થાય વા કત''ન્તિ વદન્તિ કપ્પતિ.

નહેવ ખો પન ભિક્ખૂ પસ્સન્તિ, ન સુણન્તિ; અપિચ ખો તેસં ગામં પિણ્ડાય પવિટ્ઠાનં પત્તં ગહેત્વા સમચ્છમંસં પિણ્ડપાતં અભિસઙ્ખરિત્વા અભિહરન્તિ, તે પરિસઙ્કન્તિ ''ભિક્ખૂનં નુખો અત્થાય કત''ન્તિ ઇદં "**તદુભયવિમુત્તપરિસઙ્કિતં**" નામ. એતં ગહેતું ન વટ્ટતિ. યં એવં અપરિસઙ્કિતં તં વટ્ટતિ. સચે પન તે મનુસ્સા ''કસ્મા, ભન્તે, ન ગણ્હથા''તિ પુચ્છિત્વા તમત્થં સુત્વા ''નયિદં, ભન્તે, ભિક્ખૂનં અત્થાય કતં અમ્હેહિ અત્તનો અત્થાય વા રાજયુત્તાદીનં અત્થાય વા કતં પવત્તમંસં વા કપ્પિયમેવ લભિત્વા ભિક્ખૂનં અત્થાય સમ્પાદિત''ન્તિ વદન્તિ કપ્પતિ. મતાનં પેતકિચ્ચત્થાય મઙ્ગલાદીનં વા અત્થાય કતેપિ એસેવ નયો. યં યઞ્હિ ભિક્ખૂનંયેવ અત્થાય અકતં, યત્થ ચ નિબ્બેમતિકો હોતિ, તં સબ્બં કપ્પતિ.

સચે પન એકસ્મિં વિહારે ભિક્ખૂ ઉદ્દિસ્સ કતં હોતિ, તે ચ અત્તનો અત્થાય કતભાવં ન જાનન્તિ, અઞ્ઞે જાનન્તિ. યે જાનન્તિ, તેસં ન વટ્ટતિ , ઇતરેસં વટ્ટતિ. અઞ્ઞે ન જાનન્તિ, તેયેવ જાનન્તિ, તેસંયેવ ન વટ્ટતિ, અઞ્ઞેસં વટ્ટતિ. તેપિ અમ્હાકં અત્થાય કતન્તિ જાનન્તિ, અઞ્ઞેપિ એતેસં અત્થાય કતન્તિ જાનન્તિ, સબ્બેસમ્પિ ન વટ્ટતિ, સબ્બે ન જાનન્તિ, સબ્બેસમ્પિ વટ્ટતિ. પઞ્ચસુ હિ સહધમ્મિકેસુ યસ્સ વા તસ્સ વા અત્થાય ઉદ્દિસ્સ કતં, સબ્બેસં ન કપ્પતિ.

સચે પન કોચિ એકં ભિક્ખું ઉદ્દિસ્સ પાણં વધિત્વા તસ્સ પત્તં પૂરેત્વા દેતિ, સો ચ અત્તનો અત્થાય કતભાવં જાનંયેવ ગહેત્વા અઞ્ઞસ્સ ભિક્ખુનો દેતિ, સો તસ્સ સદ્ધાય પરિભુઞ્જતિ, કસ્સ આપત્તીતિ? દ્વિન્નમ્પિ અનાપત્તિ. યઞ્હિ ઉદ્દિસ્સ કતં તસ્સ અભુત્તતાય અનાપત્તિ, ઇતરસ્સ અજાનનતાય. કપ્પિયમંસસ્સ હિ પટિગ્ગહણે આપત્તિ નત્થિ. ઉદ્દિસ્સ કતઞ્ચ અજાનિત્વા ભુત્તસ્સ પચ્છા ઞત્વા આપત્તિદેસનાકિચ્ચં નામ નત્થિ, અકપ્પિયમંસં પન અજાનિત્વા ભુત્તેન પચ્છા ઞત્વાપિ આપત્તિ દેસેતબ્બા, ઉદ્દિસ્સ કતઞ્હિ ઞત્વા ભુઞ્જતોવ આપત્તિ. અકપ્પિયમંસં અજાનિત્વા ભુઞ્જન્તસ્સાપિ આપત્તિયેવ. તસ્મા આપત્તિભીરુકેન રૂપં સલ્લક્ખેન્તેનપિ પુચ્છિત્વાવ મંસં પટિગ્ગહેતબ્બં. પરિભોગકાલે પુચ્છિત્વા પરિભુઞ્જિસ્સામીતિ વા ગહેત્વા પુચ્છિત્વાવ પરિભુઞ્જિતબ્બં. કસ્મા? દુવિઞ્ઞેય્યત્તા. અચ્છમંસં હિ સૂકરમંસસદિસં હોતિ, દીપિમંસાદીનિપિ મિગમંસાદિસદિસાનિ, તસ્મા પુચ્છિત્વા ગહણમેવ વત્તન્તિ વદન્તિ.

હટ્ઠો ઉદગ્ગોતિ તુટ્ઠો ચેવ ઉન્નતકાયચિત્તો ચ હુત્વા. સો કિર ''ન ભગવા ઇમાનિ પઞ્ચ વત્થૂનિ અનુજાનાતિ, ઇદાનિ સક્ખિસ્સામિ સઙ્ઘભેદં કાતુ''ન્તિ કોકાલિકસ્સ ઇઙ્ગિતાકારં દસ્સેત્વા યથા વિસં વા ખાદિત્વા રજ્જુયા વા ઉબ્બન્ધિત્વા સત્થં વા આહરિત્વા મરિતુકામો પુરિસો વિસાદીસુ અઞ્ઞતરં લભિત્વા તપ્પચ્ચયા આસન્નમ્પિ મરણદુક્ખં અજાનન્તો હટ્ઠો ઉદગ્ગો હોતિ; એવમેવ સઙ્ઘભેદપચ્ચયા આસન્નમ્પિ અવીચિમ્હિ નિબ્બત્તિત્વા પટિસંવેદનીયં દુક્ખં અજાનન્તો ''લદ્ધો દાનિ મે સઙ્ઘભેદસ્સ ઉપાયો''તિ હટ્ઠો ઉદગ્ગો સપરિસો ઉટ્ઠાયાસના તેનેવ હટ્ઠભાવેન ભગવન્તં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા પક્કામિ.

તે મયં ઇમેહિ પઞ્ચહિ વત્થૂહિ સમાદાય વત્તામાતિ એત્થ પન ‘‘ઇમાનિ પઞ્ચ વત્થૂની’’તિ વત્તબ્બેપિ તે મયં ઇમેહિ પઞ્ચહિ વત્થૂહિ જનં સઞ્ઞાપેસ્સામાતિ અભિણ્હં પરિવિતક્કવસેન વિભત્તિવિપલ્લાસં અસલ્લક્ખેત્વા અભિણ્હં પરિવિતક્કાનુરૂપમેવ ‘‘તે મયં ઇમેહિ પઞ્ચહિ વત્થૂહી’’તિ આહ, યથા તં વિક્ખિત્તચિત્તો.

ધુતા સલ્લેખવુત્તિનોતિ યા પટિપદા કિલેસે ધુનાતિ, તાય સમન્નાગતત્તા **ધુતા**. યા ચ કિલેસે સલ્લિખતિ, સા એતેસં વુત્તીતિ **સલ્લેખવુત્તિનો**.

બાહુલિકોતિ ચીવરાદીનં પચ્ચયાનં બહુલભાવો બાહુલ્લં, તં બાહુલ્લમસ્સ અત્થિ, તસ્મિં વા બાહુલ્લે નિયુત્તો ઠિતોતિ બાહુલિકો. **બાહુલ્લાય ચેતેતી**તિ બાહુલત્તાય ચેતેતિ કપ્પેતિ પકપ્પેતિ. કથઞ્હિ નામ મય્હઞ્ચ સાવકાનઞ્ચ ચીવરાદીનં પચ્ચયાનં બહુલભાવો ભવેય્યાતિ એવં ઉસ્સુક્કમાપન્નોતિ અધિપ્પાયો. **ચક્કભેદાયા**તિ આણાભેદાય.

ધમ્મિં કથં કત્વાતિ ખન્ધકે વુત્તનયેન ‘‘અલં, દેવદત્ત, મા તે રુચ્ચિ સઙ્ઘભેદો. ગરુકો ખો, દેવદત્ત, સઙ્ઘભેદો. યો ખો, દેવદત્ત, સમગ્ગં સઙ્ઘં ભિન્દતિ, કપ્પટ્ઠિકં કિબ્બિસં પસવતિ, કપ્પં નિરયમ્હિ પચ્ચતિ, યો ચ ખો, દેવદત્ત, ભિન્નં સઙ્ઘં સમગ્ગં કરોતિ, બ્રહ્મં પુઞ્ઞં પસવતિ, કપ્પં સગ્ગમ્હિ મોદતી’’તિ (ચૂળવ॰ ૩૪૩) એવમાદિકં અનેકપ્પકારં દેવદત્તસ્સ ચ ભિક્ખૂનઞ્ચ તદનુચ્છવિકં તદનુલોમિકં ધમ્મિં કથં કત્વા.

૪૧૧. સમગ્ગસ્સાતિ સહિતસ્સ ચિત્તેન ચ સરીરેન ચ અવિયુત્તસ્સાતિ અત્થો. પદભાજનેપિ હિ અયમેવ અત્થો દસ્સિતો. **સમાનસંવાસકો**તિ હિ વદતા ચિત્તેન અવિયોગો દસ્સિતો હોતિ. **સમાનસીમાયં ઠિતો**તિ વદતા સરીરેન. કથં? સમાનસંવાસકો હિ લદ્ધિનાનાસંવાસકેન વા કમ્મનાનાસંવાસકેન વા વિરહિતો સમચિત્તતાય ચિત્તેન અવિયુત્તો હોતિ. સમાનસીમાયં ઠિતો કાયસામગ્ગિદાનતો સરીરેન અવિયુત્તો.

ભેદનસંવત્તનિકં વા અધિકરણન્તિ ભેદનસ્સ સઙ્ઘભેદસ્સ અત્થાય સંવત્તનિકં કારણં. ઇમસ્મિઞ્હિ ઓકાસે ‘‘કામહેતુ કામનિદાનં કામાધિકરણ’’ન્તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૬૮) વિય કારણં અધિકરણન્તિ અધિપ્પેતં. તઞ્ચ યસ્મા અટ્ઠારસવિધં હોતિ, તસ્મા પદભાજને ‘‘અટ્ઠારસ ભેદકરવત્થૂની’’તિ વુત્તં. તાનિ પન ‘‘ઇધૂપાલિ, ભિક્ખુ અધમ્મં ધમ્મોતિ દીપેતી’’તિઆદિના (ચૂળવ॰ ૩૫૨) નયેન ખન્ધકે આગતાનિ, તસ્મા તત્રેવ નેસં અત્થં વણ્ણયિસ્સામ. યોપિ ચાયં ઇમાનિ વત્થૂનિ નિસ્સાય અપરેહિપિ કમ્મેન, ઉદ્દેસેન, વોહારેન, અનુસાવનાય, સલાકગ્ગાહેનાતિ પઞ્ચહિ કારણેહિ સઙ્ઘભેદો હોતિ, તમ્પિ આગતટ્ઠાનેયેવ પકાસયિસ્સામ. સઙ્ખેપતો પન **ભેદનસંવત્તનિકં વા અધિકરણં સમાદાયા**તિ એત્થ સઙ્ઘભેદસ્સ અત્થાય સંવત્તનિકં સઙ્ઘભેદનિપ્ફત્તિસમત્થં કારણં ગહેત્વાતિ એવમત્થો વેદિતબ્બો. **પગ્ગય્હા**તિ પગ્ગહિતં અબ્ભુસ્સિતં પાકટં કત્વા. **તિટ્ઠેય્યા**તિ યથાસમાદિન્નં યથાપગ્ગહિતમેવ ચ કત્વા અચ્છેય્ય . યસ્મા પન એવં પગ્ગણ્હતા તિટ્ઠતા ચ તં દીપિતઞ્ચેવ અપ્પટિનિસ્સટ્ઠઞ્ચ હોતિ, તસ્મા પદભાજને ‘‘દીપેય્યા’’તિ ચ ‘‘નપ્પટિનિસ્સજ્જેય્યા’’તિ ચ વુત્તં.

ભિક્ખૂહિ એવમસ્સ વચનીયોતિ અઞ્ઞેહિ લજ્જીહિ ભિક્ખૂહિ એવં વત્તબ્બો ભવેય્ય. પદભાજને યસ્સ **યે પસ્સન્તી**તિ યે સમ્મુખા પગ્ગય્હ તિટ્ઠન્તં પસ્સન્તિ. **યે સુણન્તી**તિ યેપિ ‘‘અસુકસ્મિં નામ વિહારે ભિક્ખૂ ભેદનસંવત્તનિકં અધિકરણં સમાદાય પગ્ગય્હ તિટ્ઠન્તી’’તિ સુણન્તિ.

સમેતાયસ્મા સઙ્ઘેનાતિ આયસ્મા સઙ્ઘેન સદ્ધિં સમેતુ સમાગચ્છતુ એકલદ્ધિકો હોતૂતિ અત્થો. કિં કારણા? **સમગ્ગો હિ સઙ્ઘો સમ્મોદમાનો અવિવદમાનો એકુદ્દેસો ફાસુ વિહરતી**તિ.

તત્થ **સમ્મોદમાનો**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં સમ્પત્તિયા સહ મોદમાનો. **અવિવદમાનો**તિ ‘‘અયં ધમ્મો, નાયં ધમ્મો’’તિ એવં ન વિવદમાનો. એકો ઉદ્દેસો અસ્સાતિ **એકુદ્દેસો**, એકતો પવત્તપાતિમોક્ખુદ્દેસો, ન વિસુન્તિ અત્થો. **ફાસુ વિહરતી**તિ સુખં વિહરતિ.

ઇચ્ચેતં કુસલન્તિ એતં પટિનિસ્સજ્જનં કુસલં ખેમં સોત્થિભાવો તસ્સ ભિક્ખુનો. **નો ચે પટિનિસ્સજ્જતિ આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ તિક્ખત્તું વુત્તસ્સ અપ્પટિનિસ્સજ્જતો દુક્કટં. **સુત્વા ન વદન્તિ આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ યે સુત્વા ન વદન્તિ, તેસમ્પિ દુક્કટં. કીવદૂરે સુત્વા અવદન્તાનં દુક્કટં? એકવિહારે તાવ વત્તબ્બં નત્થિ. **અટ્ઠકથાયં** પન વુત્તં ‘‘સમન્તા અદ્ધયોજને ભિક્ખૂનં ભારો. દૂતં વા પણ્ણં વા પેસેત્વા વદતોપિ આપત્તિમોક્ખો નત્થિ. સયમેવ ગન્ત્વા ‘ગરુકો ખો, આવુસો, સઙ્ઘભેદો , મા સઙ્ઘભેદાય, પરક્કમી’તિ નિવારેતબ્બો’’તિ. પહોન્તેન પન દૂરમ્પિ ગન્તબ્બં અગિલાનાનઞ્હિ દૂરેપિ ભારોયેવ.

ઇદાનિ ‘‘એવઞ્ચ સો ભિક્ખુ ભિક્ખૂહિ વુચ્ચમાનો’’તિઆદીસુ અત્થમત્તમેવ દસ્સેતું ‘‘**સો ભિક્ખુ સઙ્ઘમજ્ઝમ્પિ આકડ્ઢિત્વા વત્તબ્બો**’’તિઆદિમાહ. તત્થ **સઙ્ઘમજ્ઝમ્પિ આકડ્ઢિત્વા**તિ સચે પુરિમનયેન વુચ્ચમાનો ન પટિનિસ્સજ્જતિ હત્થેસુ ચ પાદેસુ ચ ગહેત્વાપિ સઙ્ઘમજ્ઝં આકડ્ઢિત્વા પુનપિ ‘‘મા આયસ્મા’’તિઆદિના નયેન તિક્ખત્તું વત્તબ્બો.

યાવતતિયં સમનુભાસિતબ્બોતિ યાવ તતિયં સમનુભાસનં તાવ સમનુભાસિતબ્બો. તીહિ સમનુભાસનકમ્મવાચાહિ કમ્મં કાતબ્બન્તિ વુત્તં હોતિ. પદભાજને પનસ્સ અત્થમેવ ગહેત્વા સમનુભાસનવિધિં દસ્સેતું ‘‘સો ભિક્ખુ સમનુભાસિતબ્બો. એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, સમનુભાસિતબ્બો’’તિઆદિ વુત્તં.

૪૧૪. તત્થ **ઞત્તિયા દુક્કટં દ્વીહિ કમ્મવાચાહિ થુલ્લચ્ચયા પટિપ્પસ્સમ્ભન્તી**તિ યઞ્ચ ઞત્તિપરિયોસાને દુક્કટં આપન્નો, યે ચ દ્વીહિ કમ્મવાચાહિ થુલ્લચ્ચયે, તા તિસ્સોપિ આપત્તિયો ‘‘યસ્સ નક્ખમતિ સો ભાસેય્યા’’તિ એવં **ય્ય**-કારપ્પત્તમત્તાય તતિયકમ્મવાચાય પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ સઙ્ઘાદિસેસોયેવ તિટ્ઠતિ. કિં પન આપન્નાપત્તિયો પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ અનાપન્નાતિ? **મહાસુમત્થેરો** તાવ વદતિ ‘‘યો અવસાને પટિનિસ્સજ્જિસ્સતિ, સો તા આપત્તિયો ન આપજ્જતિ, તસ્મા અનાપન્ના પટિપ્પસ્સમ્ભન્તી’’તિ. **મહાપદુમત્થેરો** પન લિઙ્ગપરિવત્તેન અસાધારણાપત્તિયો વિય આપન્ના પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ, અનાપન્નાનં કિં પટિપ્પસ્સદ્ધિયા’’તિ આહ.

૪૧૫. **ધમ્મકમ્મે ધમ્મકમ્મસઞ્ઞી**તિ તઞ્ચે સમનુભાસનકમ્મં ધમ્મકમ્મં હોતિ, તસ્મિં ધમ્મકમ્મસઞ્ઞીતિ અત્થો. એસ નયો સબ્બત્થ. ઇધ સઞ્ઞા ન રક્ખતિ, કમ્મસ્સ ધમ્મિકત્તા એવ અપ્પટિનિસ્સજ્જન્તો આપજ્જતિ.

૪૧૬. **અસમનુભાસન્તસ્સા**તિ અસમનુભાસિયમાનસ્સ અપ્પટિનિસ્સજ્જન્તસ્સાપિ સઙ્ઘાદિસેસેન અનાપત્તિ.

પટિનિસ્સજ્જન્તસ્સાતિ ઞત્તિતો પુબ્બે વા ઞત્તિક્ખણે વા ઞત્તિપરિયોસાને વા પઠમાય વા અનુસાવનાય દુતિયાય વા તતિયાય વા યાવ **ય્ય**-કારં ન સમ્પાપુણાતિ, તાવ પટિનિસ્સજ્જન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસેન અનાપત્તિ.

આદિકમ્મિકસ્સાતિ. એત્થ પન ‘‘દેવદત્તો સમગ્ગસ્સ સઙ્ઘસ્સ ભેદાય પરક્કમિ, તસ્મિં વત્થુસ્મિ’’ન્તિ **પરિવારે** (પરિ॰ ૧૭) આગતત્તા દેવદત્તો આદિકમ્મિકો. સો ચ ખો સઙ્ઘભેદાય પરક્કમનસ્સેવ, ન અપ્પટિનિસ્સજ્જનસ્સ. ન હિ તસ્સ તં કમ્મં કતં. કથમિદં જાનિતબ્બન્તિ ચે? સુત્તતો. યથા હિ ‘‘અરિટ્ઠો ભિક્ખુ ગદ્ધબાધિપુબ્બો યાવતતિયં

સમનુભાસનાય ન પટિનિસ્સજ્જિ, તસ્મિં વત્થુસ્મિ’’ન્તિ **પરિવારે** (પરિ॰ ૧૨૧) આગતત્તા અરિટ્ઠસ્સ કમ્મં કતન્તિ પઞ્ઞાયતિ, ન તથા દેવદત્તસ્સ. અથાપિસ્સ કતેન ભવિતબ્બન્તિ કોચિ અત્તનો રુચિમત્તેન વદેય્ય, તથાપિ અપ્પટિનિસ્સજ્જને આદિકમ્મિકસ્સ અનાપત્તિ નામ નત્થિ. ન હિ પઞ્ઞત્તં સિક્ખાપદં વીતિક્કમન્તસ્સ અઞ્ઞત્ર ઉદ્દિસ્સ અનુઞ્ઞાતતો અનાપત્તિ નામ દિસ્સતિ. યમ્પિ અરિટ્ઠસિક્ખાપદસ્સ અનાપત્તિયં “**આદિકમ્મિકસ્સા**”તિ પોત્થકેસુ લિખિતં, તં **પમાદલિખિતં**. પમાદલિખિતભાવો ચસ્સ ‘‘પઠમં અરિટ્ઠો ભિક્ખુ ચોદેતબ્બો, ચોદેત્વા સારેતબ્બો, સારેત્વા આપત્તિં રોપેતબ્બો’’તિ (ચૂળવ॰ ૬૫) એવં કમ્મક્ખન્ધકે આપત્તિરોપનવચનતો વેદિતબ્બો.

ઇતિ ભેદાય પરક્કમને આદિકમ્મિકસ્સ દેવદત્તસ્સ યસ્મા તં કમ્મં ન કતં, તસ્માસ્સ આપત્તિયેવ ન જાતા. સિક્ખાપદં પન તં આરબ્ભ પઞ્ઞત્તન્તિ કત્વા “**આદિકમ્મિકો**”તિ વુત્તો. ઇતિ આપત્તિયા અભાવતોયેવસ્સ અનાપત્તિ વુત્તા. સા પનેસા કિઞ્ચાપિ અસમનુભાસન્તસ્સાતિ ઇમિનાવ સિદ્ધા, યસ્મા પન અસમનુભાસન્તો નામ યસ્સ કેવલં સમનુભાસનં ન કરોન્તિ, સો વુચ્ચતિ, ન આદિકમ્મિકો. અયઞ્ચ દેવદત્તો આદિકમ્મિકોયેવ, તસ્મા “**આદિકમ્મિકસ્સા**”તિ વુત્તં. એતેનુપાયેન ઠપેત્વા અરિટ્ઠસિક્ખાપદં સબ્બસમનુભાસનાસુ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ.

સમુટ્ઠાનાદીસુ તિવઙ્ગિકં એકસમુટ્ઠાનં, સમનુભાસનસમુટ્ઠાનં નામમેતં, કાયવાચાચિત્તતો સમુટ્ઠાતિ. પટિનિસ્સજ્જામીતિ કાયવિકારં વા વચીભેદં વા અકરોન્તસ્સેવ પન આપજ્જનતો અકિરિયં, સઞ્ઞાવિમોક્ખં, સચિત્તકં, લોકવજ્જં, કાયકમ્મં, વચીકમ્મં, અકુસલચિત્તં, દુક્ખવેદનન્તિ.

પઠમસઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. દુતિયસઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૧૭-૮. તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવાતિ દુતિયસઙ્ઘભેદસિક્ખાપદં. તત્થ **અનુવત્તકા**તિ તસ્સ દિટ્ઠિખન્તિરુચિગ્ગહણેન અનુપટિપજ્જનકા. વગ્ગં અસામગ્ગિપક્ખિયવચનં વદન્તીતિ **વગ્ગવાદકા**. પદભાજને પન ‘‘તસ્સ વણ્ણાય પક્ખાય ઠિતા હોન્તી’’તિ વુત્તં, તસ્સ સઙ્ઘભેદાય પરક્કમન્તસ્સ વણ્ણત્થાય ચ પક્ખવુડ્ઢિઅત્થાય ચ ઠિતાતિ અત્થો. યે હિ વગ્ગવાદકા, તે નિયમેન ઈદિસા હોન્તિ, તસ્મા એવં વુત્તં. યસ્મા પન તિણ્ણં ઉદ્ધં કમ્મારહા ન હોન્તિ, ન હિ સઙ્ઘો સઙ્ઘસ્સ કમ્મં કરોતિ, તસ્મા એકો વા દ્વે વા તયો વાતિ વુત્તં.

જાનાતિ નોતિ અમ્હાકં છન્દાદીનિ જાનાતિ. **ભાસતી**તિ ‘‘એવં કરોમા’’તિ અમ્હેહિ સદ્ધિં ભાસતિ. **અમ્હાકમ્પેતં ખમતી**તિ યં સો કરોતિ, એતં અમ્હાકમ્પિ રુચ્ચતિ.

સમેતાયસ્મન્તાનં સઙ્ઘેનાતિ આયસ્મન્તાનં ચિત્તં સઙ્ઘેન સદ્ધિં સમેતુ સમાગચ્છતુ, એકીભાવં યાતૂતિ વુત્તં હોતિ. સેસમેત્થ પઠમસિક્ખાપદે વુત્તનયત્તા ઉત્તાનત્થત્તા ચ પાકટમેવ.

સમુટ્ઠાનાદીનિપિ પઠમસિક્ખાપદસદિસાનેવાતિ.

દુતિયસઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. દુબ્બચસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૨૪. તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવાતિ દુબ્બચસિક્ખાપદં. તત્થ **અનાચારં આચરતી**તિ અનેકપ્પકારં કાયવચીદ્વારવીતિક્કમં કરોતિ. **કિં નુ ખો નામા**તિ વમ્ભનવચનમેતં. **અહં ખો નામા**તિ ઉક્કંસવચનં. **તુમ્હે વદેય્યન્તિ** ''ઇદં કરોથ, ઇદં મા કરોથા''તિ અહં તુમ્હે વત્તું અરહામીતિ દસ્સેતિ. કસ્માતિ ચે? યસ્મા અમ્હાકં બુદ્ધો ભગવા કણ્ટકં આરુય્હ મયા સદ્ધિં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિતોતિએવમાદિમત્થં સન્ધાયાહ. ''અમ્હાકં ધમ્મો''તિ વત્વા પન અત્તનો સન્તકભાવે યુત્તિં દસ્સેન્તો ''**અમ્હાકં અય્યપુત્તેન ધમ્મો અભિસમિતો**''તિ આહ. યસ્મા અમ્હાકં અય્યપુત્તેન ચતુસચ્ચધમ્મો પટિવિદ્ધો, તસ્મા ધમ્મોપિ અમ્હાકન્તિ વુત્તં હોતિ. સઙ્ઘં પન અત્તનો વેરિપક્ખે ઠિતં મઞ્ઞમાનો અમ્હાકં સઙ્ઘોતિ ન વદતિ. ઉપમં પન વત્વા સઙ્ઘં અપસાદેતુકામો ''**સેય્યથાપિ નામા**''તિઆદિમાહ. **તિણકટ્ઠપણ્ણસટન્તિ** તત્થ તત્થ પતિતં તિણકટ્ઠપણ્ણં. અથ વા તિણઞ્ચ નિસ્સારકં લહુકં કટ્ઠઞ્ચ **તિણકટ્ઠં. પણ્ણસટન્તિ** પુરાણપણ્ણં. **ઉસ્સારેય્યા**તિ રાસિં કરેય્ય.

પબ્બતેય્યાતિ પબ્બતપ્પભવા, સા હિ સીઘસોતા હોતિ, તસ્મા તમેવ ગણ્હાતિ. **સઙ્ખસેવાલપણકન્તિ** એત્થ **સઙ્ખો**તિ દીઘમૂલકો પણ્ણસેવાલો વુચ્ચતિ. **સેવાલો**તિ નીલસેવાલો, અવસેસો ઉદકપપ્પટકતિલબીજકાદિ સબ્બોપિ **પણકો**તિ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. **એકતો ઉસ્સારિતા**તિ એકટ્ઠાને કેનાપિ સમ્પિણ્ડિતા રાસીકતાતિ દસ્સેતિ.

૪૨૫-૬. દુબ્બચજાતિકોતિ દુબ્બચસભાવો વત્તું અસક્કુણેય્યોતિ અત્થો. પદભાજનેપિસ્સ **દુબ્બચો**તિ દુક્ખેન કિચ્છેન વદિતબ્બો, ન સક્કા સુખેન વત્તુન્તિ અત્થો. **દોવચસ્સકરણેહી**તિ દુબ્બચભાવકરણીયેહિ, યે ધમ્મા દુબ્બચં પુગ્ગલં કરોન્તિ, તેહિ સમન્નાગતોતિ અત્થો. તે પન ''કતમે ચ, આવુસો, દોવચસ્સકરણા ધમ્મા? ઇધાવુસો, ભિક્ખુ પાપિચ્છો હોતી''તિઆદિના નયેન પટિપાટિયા **અનુમાનસુત્તે** (મ॰ નિ॰ ૧.૧૮૧) આગતા પાપિચ્છતા, અત્તુક્કંસકપરવમ્ભકતા, કોધનતા, કોધહેતુ ઉપનાહિતા, કોધહેતુઅભિસઙ્ગિતા, કોધહેતુકોધસામન્તવાચાનિચ્છારણતા, ચોદકં પટિપ્ફરણતા, ચોદકં અપસાદનતા, ચોદકસ્સ પચ્ચારોપનતા, અઞ્ઞેન અઞ્ઞંપટિચરણતા , અપદાનેન ન સમ્પાયનતા, મક્ખિપળાસિતા, ઇસ્સુકીમચ્છરિતા, સઠમાયાવિતા, થદ્ધાતિમાનિતા, સન્દિટ્ઠિપરામાસિઆધાનગ્ગાહિદુપ્પટિનિસ્સગ્ગિતાતિ એકૂનવીસતિ ધમ્મા વેદિતબ્બા.

ઓવાદં નક્ખમતિ ન સહતીતિ **અક્ખમો**. યથાનુસિટ્ઠં અપ્પટિપજ્જનતો પદક્ખિણેન અનુસાસનિં ન ગણ્હાતીતિ **અપ્પદક્ખિણગ્ગાહી અનુસાસનિં**.

ઉદ્દેસપરિયાપન્નેસૂતિ ઉદ્દેસે પરિયાપન્નેસુ અન્તોગધેસુ. ''યસ્સ સિયા આપત્તિ, સો આવિકરેય્યા''તિ એવં સઙ્ગહિતત્તા અન્તો પાતિમોક્ખસ્સ વત્તમાનેસૂતિ અત્થો. **સહધમ્મિકં વુચ્ચમાનો**તિ સહધમ્મિકેન વુચ્ચમાનો કરણત્થે ઉપયોગવચનં, પઞ્ચહિ સહધમ્મિકેહિ સિક્ખિતબ્બત્તા તેસં વા સન્તકત્તા સહધમ્મિકન્તિ લદ્ધનામેન બુદ્ધપઞ્ઞત્તેન સિક્ખાપદેન વુચ્ચમાનોતિ અત્થો.

વિરમથાયસ્મન્તો મમ વચનાયાતિ યેન વચનેન મં વદથ, તતો મમ વચનતો વિરમથ. મા મં તં વચનં વદથાતિ વુત્તં હોતિ.

વદતુ સહધમ્મેનાતિ સહધમ્મિકેન સિક્ખાપદેન સહધમ્મેન વા અઞ્ઞેનપિ પાસાદિકભાવસંવત્તનિકેન વચનેન વદતુ. **યદિદન્તિ** વુડ્ઢિકારણનિદસ્સનત્થે નિપાતો. તેન ''યં ઇદં અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ હિતવચનં આપત્તિતો વુટ્ઠાપનઞ્ચ તેન અઞ્ઞમઞ્ઞવચનેન અઞ્ઞમઞ્ઞવુટ્ઠાપનેન ચ સંવડ્ઢા પરિસા''તિ એવં પરિસાય વુડ્ઢિકારણં દસ્સિતં હોતિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ.

સમુટ્ઠાનાદીનિ પઠમસઙ્ઘભેદસદિસાનેવાતિ.

દુબ્બચસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૩. કુલદૂસકસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૩૧. તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવાતિ કુલદૂસકસિક્ખાપદં. તત્થ **અસ્સજિપુનબ્બસુકા નામા**તિ અસ્સજિ ચેવ પુનબ્બસુકો ચ. **કીટાગિરિસ્મિ**ન્તિ એવંનામકે જનપદે. **આવાસિકા હોન્તી**તિ એત્થ આવાસો એતેસં અત્થીતિ આવાસિકા. ''આવાસો''તિ વિહારો વુચ્ચતિ. સો યેસં આયત્તો નવકમ્મકરણપુરાણપટિસઙ્ખરણાદિભારહારતાય, તે આવાસિકા. યે પન કેવલં વિહારે વસન્તિ, તે નેવાસિકાતિ વુચ્ચન્તિ. ઇમે આવાસિકા અહેસું. **અલજ્જિનો પાપભિક્ખૂ**તિ નિલ્લજ્જા લામકભિક્ખૂ, તે હિ છબ્બગ્ગિયાનં જેટ્ઠકછબ્બગ્ગિયા.

સાવત્થિયં કિર છ જના સહાયકા ''કસિકમ્માદીનિ દુક્કરાનિ, હન્દ મયં સમ્મા પબ્બજામ! પબ્બજન્તેહિ ચ ઉપ્પન્ને કિચ્ચે નિત્થરણકટ્ઠાને પબ્બજિતું વટ્ટતી''તિ સમ્મન્તયિત્વા દ્વિન્નં અગ્ગસાવકાનં સન્તિકે પબ્બજિંસુ. તે પઞ્ચવસ્સા હુત્વા માતિકં પગુણં કત્વા મન્તયિંસુ ''જનપદો નામ કદાચિ સુભિક્ખો હોતિ કદાચિ દુબ્ભિક્ખો, મયં મા એકટ્ઠાને વસિમ્હ, તીસુ ઠાનેસુ વસામા''તિ. તતો પણ્ડુકલોહિતકે આહંસુ – ''આવુસો, સાવત્થિ નામ સત્તપઞ્ઞાસાય કુલસતસહસ્સેહિ અજ્ઝાવુત્થા, અસીતિગામસહસ્સપટિમણ્ડિતાનં તિયોજનસતિકાનં દ્વિન્નં કાસિકોસલરટ્ઠાનં આયમુખભૂતા, તત્ર તુમ્હે ધુરટ્ઠાનેયેવ પરિવેણાનિ કારેત્વા અમ્બપનસનાળિકેરાદીનિ રોપેત્વા પુપ્ફેહિ ચ ફલેહિ ચ કુલાનિ સઙ્ગણ્હન્તા કુલદારકે પબ્બાજેત્વા પરિસં વડ્ઢેથા''તિ.

મેત્તિયભૂમજકે આહંસુ – ''આવુસો, રાજગહં નામ અટ્ઠારસહિ મનુસ્સકોટીહિ અજ્ઝાવુત્થં અસીતિગામસહસ્સપટિમણ્ડિતાનં તિયોજનસતિકાનં દ્વિન્નં અઙ્ગમગધરટ્ઠાનં આયમુખભૂતં, તત્ર તુમ્હે ધુરટ્ઠાનેયેવ... પે॰... પરિસં વડ્ઢેથા''તિ.

અસ્સજિપુનબ્બસુકે આહંસુ – ''આવુસો, કીટાગિરિ નામ દ્વીહિ મેઘેહિ અનુગ્ગહિતો તીણિ સસ્સાનિ પસવન્તિ, તત્ર તુમ્હે ધુરટ્ઠાનેયેવ પરિવેણાનિ કારેત્વા...પે॰... પરિસં વડ્ઢેથા''તિ. તે તથા અકંસુ. તેસુ એકમેકસ્સ પક્ખસ્સ પઞ્ચ પઞ્ચ ભિક્ખુસતાનિ પરિવારા, એવં સમધિકં દિયડ્ઢભિક્ખુસહસ્સં હોતિ. તત્ર પણ્ડુકલોહિતકા સપરિવારા સીલવન્તોવ ભગવતા સદ્ધિં જનપદચારિકમ્પિ ચરન્તિ, તે અકતવત્થું ઉપ્પાદેન્તિ, પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદં પન ન મદ્દન્તિ, ઇતરે સબ્બે અલજ્જિનો અકતવત્થુઞ્ચ ઉપ્પાદેન્તિ, પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદઞ્ચ મદ્દન્તિ, તેન વુત્તં – ''અલજ્જિનો પાપભિક્ખૂ''તિ.

એવરૂપન્તિ એવંજાતિકં. **અનાચારં આચરન્તી**તિ અનાચરિતબ્બં આચરન્તિ, અકાતબ્બં કરોન્તિ. **માલાવચ્છ**ન્તિ તરુણપુપ્ફરુક્ખં, તરુણકા હિ પુપ્ફરુક્ખાપિ પુપ્ફગચ્છાપિ માલાવચ્છા ત્વેવ વુચ્ચન્તિ, તે ચ અનેકપ્પકારં માલાવચ્છં સયમ્પિ રોપેન્તિ, અઞ્ઞેનપિ રોપાપેન્તિ, તેન વુત્તં – ''માલાવચ્છં રોપેન્તિપિ રોપાપેન્તિપી''તિ. **સિઞ્ચન્તી**તિ સયમેવ ઉદકેન સિઞ્ચન્તિ. **સિઞ્ચાપેન્તી**તિ અઞ્ઞેનપિ સિઞ્ચાપેન્તિ.

એત્થ પન અકપ્પિયવોહારો કપ્પિયવોહારો પરિયાયો ઓભાસો નિમિત્તકમ્મન્તિ ઇમાનિ પઞ્ચ જાનિતબ્બાનિ. તત્થ **અકપ્પિયવોહારો** નામ અલ્લહરિતાનં કોટ્ટનં કોટ્ટાપનં, આવાટસ્સ ખણનં ખણાપનં, માલાવચ્છસ્સ રોપનં

રોપાપનં, આળિયા બન્ધનં બન્ધાપનં, ઉદકસ્સ સેચનં સેચાપનં, માતિકાય સમ્મુખકરણં કપ્પિયઉદકસિઞ્ચનં હત્થમુખપાદધોવનન્હાનોદકસિઞ્ચનન્તિ. **કપ્પિયવોહારો** નામ ‘‘ઇમં રુક્ખં જાન, ઇમં આવાટં જાન, ઇમં માલાવચ્છં જાન, એત્થ ઉદકં જાના’’તિ વચનં સુક્ખમાતિકાય ઉજુકરણઞ્ચ. **પરિયાયો** નામ ‘‘પણ્ડિતેન નામ માલાવચ્છાદયો રોપાપેતબ્બા નચિરસ્સેવ ઉપકારાય સંવત્તન્તી’’તિઆદિવચનં. **ઓભાસો** નામ કુદાલખણિત્તાદીનિ ચ માલાવચ્છે ચ ગહેત્વા ઠાનં, એવં ઠિતઞ્હિ સામણેરાદયો દિસ્વા થેરો કારાપેતુકામોતિ ગન્ત્વા કરોન્તિ. **નિમિત્તકમ્મં** નામ કુદાલ-ખણિત્તિ-વાસિ-ફરસુ-ઉદકભાજનાનિ આહરિત્વા સમીપે ઠપનં.

ઇમાનિ પઞ્ચપિ **કુલસઙ્ગહત્થાય** રોપને ન વટ્ટન્તિ, **ફલપરિભોગત્થાય** કપ્પિયાકપ્પિયવોહારદ્વયમેવ ન વટ્ટતિ, ઇતરત્તયં વટ્ટતિ. **મહાપચ્ચરિયં** પન ‘‘કપ્પિયવોહારોપિ વટ્ટતિ. યઞ્ચ અત્તનો પરિભોગત્થાય વટ્ટતિ, તં અઞ્ઞપુગ્ગલસ્સ વા સઙ્ઘસ્સ વા ચેતિયસ્સ વા અત્થાયપિ વટ્ટતી’’તિ વુત્તં.

આરામત્થાય પન **વનત્થાયચ** **છાયત્થાય** ચ અકપ્પિયવોહારમત્તમેવ ન ચ વટ્ટતિ, સેસં વટ્ટતિ, ન કેવલઞ્ચ સેસં યંકિઞ્ચિ માતિકમ્પિ ઉજું કાતું કપ્પિયઉદકં સિઞ્ચિતું ન્હાનકોટ્ઠકં કત્વા ન્હાયિતું હત્થપાદમુખધોવનુદકાનિ ચ તત્થ છડ્ડેતુમ્પિ વટ્ટતિ. **મહાપચ્ચરિયં** પન **કુરુન્દિયઞ્ચ** ‘‘કપ્પિયપથવિયં સયં રોપેતુમ્પિ વટ્ટતી’’તિ વુત્તં. આરામાદિઅત્થાય પન રોપિતસ્સ વા રોપાપિતસ્સ વા ફલં પરિભુઞ્જિતુમ્પિ વટ્ટતિ.

ઓચિનનઓચિનાપને પકતિયાપિ પાચિત્તિયં. કુલદૂસનત્થાય પન પાચિત્તિયઞ્ચેવ દુક્કટઞ્ચ. ગન્થનાદીસુ ચ ઉરચ્છદપરિયોસાનેસુ કુલદૂસનત્થાય અઞ્ઞત્થાય વા કરોન્તસ્સ દુક્કટમેવ . કસ્મા? અનાચારત્તા, ‘‘પાપસમાચારો’’તિ એત્થ વુત્તપાપસમાચારત્તા ચ. આરામાદિઅત્થાય રુક્ખરોપને વિય વત્થુપૂજનત્થાય કસ્મા ન અનાપત્તીતિ ચે? અનાપત્તિયેવ. યથા હિ તત્થ કપ્પિયવોહારેન પરિયાયાદીહિ ચ અનાપત્તિ તથા વત્થુપૂજત્થાયપિ અનાપત્તિયેવ.

નનુ ચ તત્થ ‘‘કપ્પિયપથવિયં સયં રોપેતુમ્પિ વટ્ટતી’’તિ વુત્તન્તિ? વુત્તં, ન પન **મહાઅટ્ઠકથાયં**. અથાપિ મઞ્ઞેય્યાસિ ઇતરાસુ વુત્તમ્પિ પમાણં. મહાઅટ્ઠકથાયઞ્ચ કપ્પિયઉદકસેચનં વુત્તં, તં કથન્તિ? તમ્પિ ન વિરુજ્ઝતિ. તત્ર હિ અવિસેસેન ‘‘રુક્ખં રોપેન્તિપિ રોપાપેન્તિપિ, સિઞ્ચન્તિપિ સિઞ્ચાપેન્તિપી’’તિ વત્તબ્બે ‘‘માલાવચ્છ’’ન્તિ વદન્તો ઞાપેતિ ‘‘કુલસઙ્ગહત્થાય પુપ્ફફલૂપગમેવ સન્ધાયેતં વુત્તં, અઞ્ઞત્ર પન પરિયાયો અત્થી’’તિ. તસ્મા તત્થ પરિયાયં, ઇધ ચ પરિયાયાભાવં ઞત્વા યં **અટ્ઠકથાસુ** વુત્તં, તં સુવુત્તમેવ. વુત્તઞ્ચેતં –

‘‘બુદ્ધેન ધમ્મો વિનયો ચ વુત્તો;
યો તસ્સ પુત્તેહિ તથેવ ઞાતો;
સો યેહિ તેસં મતિમચ્ચજન્તા;
યસ્મા પુરે અટ્ઠકથા અકંસુ.

‘‘તસ્મા હિ યં અટ્ઠકથાસુ વુત્તં;
તં વજ્જયિત્વાન પમાદલેખં;
સબ્બમ્પિ સિક્ખાસુ સગારવાનં;
યસ્મા પમાણં ઇધ પણ્ડિતાન’’ન્તિ.

સબ્બં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. તત્થ સિયા યદિ વત્થુપૂજનત્થાયપિ ગન્થાનાદીસુ આપત્તિ, હરણાદીસુ કસ્મા અનાપત્તીતિ? કુલિત્થીઆદીનં અત્થાય હરણતો હરણાધિકારે હિ વિસેસેત્વા તે કુલિત્થીનન્તિઆદિ વુત્તં, તસ્મા બુદ્ધાદીનં અત્થાય હરન્તસ્સ અનાપત્તિ.

તત્થ **એકતોવણ્ટિક**ન્તિ પુપ્ફાનં વણ્ટે એકતો કત્વા કતમાલં. **ઉભતોવણ્ટિક**ન્તિ ઉભોહિ પસ્સેહિ પુપ્ફવણ્ટે કત્વા કતમાલં. **મઞ્જરિક**ન્તિઆદીસુ પન મઞ્જરી વિય કતા પુપ્ફવિકતિ મઞ્જરિકાતિ વુચ્ચતિ. **વિધૂતિકા**તિ સૂચિયા વા સલાકાય વા સિન્દુવારપુપ્ફાદીનિ વિજ્ઝિત્વા કતા. **વટંસકો**તિ વતંસકો. **આવેળા**તિ કણ્ણિકા. **ઉરચ્છદો**તિ હારસદિસં ઉરે ઠપનકપુપ્ફદામં. અયં તાવ એત્થ પદવણ્ણના.

અયં પન આદિતો પટ્ઠાય વિત્થારેન આપત્તિવિનિચ્છયો. કુલદૂસનત્થાય અકપ્પિયપથવિયં માલાવચ્છં રોપેન્તસ્સ પાચિત્તિયઞ્ચેવ દુક્કટઞ્ચ, તથા અકપ્પિયવોહારેન રોપાપેન્તસ્સ. કપ્પિયપથવિયં રોપનેપિ રોપાપનેપિ દુક્કટમેવ. ઉભયત્થાપિ સકિં આણત્તિયા બહુન્નમ્પિ રોપને એકમેવ સપાચિત્તિયદુક્કટં વા સુદ્ધદુક્કટં વા હોતિ. પરિભોગત્થાય હિ કપ્પિયભૂમિયં વા અકપ્પિયભૂમિયં વા કપ્પિયવોહારેન રોપાપને અનાપત્તિ. આરામાદિઅત્થાયપિ અકપ્પિયપથવિયં રોપેન્તસ્સ વા અકપ્પિયવચનેન રોપાપેન્તસ્સ વા પાચિત્તિયં. અયં પન નયો **મહાઅટ્ઠકથાયં** ન સુટ્ઠુ વિભત્તો, **મહાપચ્ચરિયં** વિભત્તોતિ.

સિઞ્ચનસિઞ્ચાપને પન અકપ્પિયઉદકેન સબ્બત્થ પાચિત્તિયં, કુલદૂસનપરિભોગત્થાય દુક્કટમ્પિ. કપ્પિયેન તેસંયેવ દ્વિન્નમત્થાય દુક્કટં. પરિભોગત્થાય ચેત્થ કપ્પિયવોહારેન સિઞ્ચાપને અનાપત્તિ. આપત્તિટ્ઠાને પન ધારાવચ્છેદવસેન પયોગબહુલતાય આપત્તિબહુલતા વેદિતબ્બા.

કુલદૂસનત્થાય ઓચિનને પુપ્ફગણનાય દુક્કટપાચિત્તિયાનિ અઞ્ઞત્થ પાચિત્તિયાનેવ. બહૂનિ પન પુપ્ફાનિ એકપયોગેન ઓચિનન્તો પયોગવસેન કારેતબ્બો. ઓચિનાપને કુલદૂસનત્થાય સકિં આણત્તો બહુમ્પિ ઓચિનતિ, એકમેવ સપાચિત્તિયદુક્કટં, અઞ્ઞત્ર પાચિત્તિયમેવ.

ગન્થનાદીસુ સબ્બાપિ છ પુપ્ફવિકતિયો વેદિતબ્બા – ગન્થિમં, ગોપ્ફિમં, વેધિમં, વેઠિમં, પૂરિમં, વાયિમન્તિ. તત્થ "**ગન્થિમં**" નામ સદણ્ડકેસુ વા ઉપ્પલપદુમાદીસુ અઞ્ઞેસુ વા દીઘવણ્ટેસુ પુપ્ફેસુ દટ્ઠબ્બં. દણ્ડકેન દણ્ડકં વણ્ટેન વા વણ્ટં ગન્થેત્વા કતમેવ હિ ગન્થિમં. તં ભિક્ખુસ્સ વા ભિક્ખુનિયા વા કાતુમ્પિ અકપ્પિયવચનેન કારાપેતુમ્પિ ન વટ્ટતિ. એવં જાન, એવં કતે સોભેય્ય, યથા એતાનિ પુપ્ફાનિ ન વિકિરિયન્તિ તથા કરોહીતિઆદિના પન કપ્પિયવચનેન કારેતું વટ્ટતિ.

"**ગોપ્ફિમં**" નામ સુત્તેન વા વાકાદીહિ વા વસ્સિકપુપ્ફાદીનં એકતોવણ્ટિકઉભતોવણ્ટિકમાલાવસેન ગોપ્ફનં, વાકં વા રજ્જું વા દિગુણં કત્વા તત્થ અવણ્ટકાનિ નીપપુપ્ફાદીનિ પવેસેત્વા પટિપાટિયા બન્ધન્તિ, એતમ્પિ ગોપ્ફિમમેવ. સબ્બં પુરિમનયેનેવ ન વટ્ટતિ.

"**વેધિમં**" નામ સવણ્ટકાનિ વસ્સિકપુપ્ફાદીનિ વણ્ટેસુ, અવણ્ટકાનિ વા વકુલપુપ્ફાદીનિ અન્તોછિદ્દે સૂચિતાલહીરાદીહિ વિનિવિજ્ઝિત્વા આવુનન્તિ, એતં વેધિમં નામ, તમ્પિ પુરિમનયેનેવ ન વટ્ટતિ. કેચિ પન કદલિક્ખન્ધમ્હિ કણ્ટકે વા તાલહીરાદીનિ વા પવેસેત્વા તત્થ પુપ્ફાનિ વિજ્ઝિત્વા ઠપેન્તિ, કેચિ કણ્ટકસાખાસુ, કેચિ પુપ્ફચ્છત્તપુપ્ફકૂટાગારકરણત્થં છત્તે ચ ભિત્તિયઞ્ચ પવેસેત્વા ઠપિતકણ્ટકેસુ, કેચિ ધમ્માસનવિતાને

બદ્ધકણ્ટકેસુ, કેચિ કણિકારપુપ્ફાદીનિ સલાકાહિ વિજ્ઝન્તિ, છત્તાધિછત્તં વિય ચ કરોન્તિ, તં અતિઓળારિકમેવ . પુપ્ફવિજ્ઝનત્થં પન ધમ્માસનવિતાને કણ્ટકમ્પિ બન્ધિતું કણ્ટકાદીહિ વા એકપુપ્ફમ્પિ વિજ્ઝિતું પુપ્ફેયેવ વા પુપ્ફં પવેસેતું ન વટ્ટતિ. જાલવિતાનવેદિક-નાગદન્તક પુપ્ફપટિચ્છકતાલપણ્ણગુળકાદીનં પન છિદ્દેસુ અસોકપિણ્ડિયા વા અન્તરેસુ પુપ્ફાનિ પવેસેતું ન દોસો. એતં વેધિમં નામ ન હોતિ. ધમ્મરજ્જુયમ્પિ એસેવ નયો.

“**વેઠિમં**” નામ પુપ્ફદામપુપ્ફહત્થકેસુ દટ્ઠબ્બં. કેચિ હિ મત્થકદામં કરોન્તા હેટ્ઠા ઘટકાકારં દસ્સેતું પુપ્ફેહિ વેઠેન્તિ, કેચિ અટ્ઠ વા દસ દસ વા ઉપ્પલપુપ્ફાદીનિ સુત્તેન વા વાકેન વા દણ્ડકેસુ બન્ધિત્વા ઉપ્પલહત્થકે વા પદુમહત્થકે વા કરોન્તિ, તં સબ્બં પુરિમનયેનેવ ન વટ્ટતિ. સામણેરેહિ ઉપ્પાટેત્વા થલે ઠપિતઉપ્પલાદીનિ કાસાવેન ભણ્ડિકમ્પિ બન્ધિતું ન વટ્ટતિ. તેસંયેવ પન વાકેન વા દણ્ડકેન વા બન્ધિતું અંસભણ્ડિકં વા કાતું વટ્ટતિ. અંસભણ્ડિકા નામ ખન્ધે ઠપિતકાસાવસ્સ ઉભો અન્તે આહરિત્વા ભણ્ડિકં કત્વા તસ્મિં પસિબ્બકે વિય પુપ્ફાનિ પક્ખિપન્તિ, અયં વુચ્ચતિ અંસભણ્ડિકા, એતં કાતું વટ્ટતિ. દણ્ડકેહિ પદુમિનિપણ્ણં વિજ્ઝિત્વા ઉપ્પલાદીનિ પણ્ણેન વેઠેત્વા ગણ્હન્તિ, તત્રાપિ પુપ્ફાનં ઉપરિ પદુમિનિપણ્ણમેવ બન્ધિતું વટ્ટતિ. હેટ્ઠા દણ્ડકં પન બન્ધિતું ન વટ્ટતિ.

“**પૂરિમં**” નામ માલાગુણે ચ પુપ્ફપટે ચ દટ્ઠબ્બં. યો હિ માલાગુણેન ચેતિયં વા બોધિં વા વેદિકં વા પરિક્ખિપન્તો પુન આનેત્વા પૂરિમટ્ઠાનં અતિક્કામેતિ, એત્તાવતાપિ પૂરિમં નામ હોતિ. કો પન વાદો અનેકક્ખત્તું પરિક્ખિપન્તસ્સ, નાગદન્ત-કન્તરેહિ પવેસેત્વા હરન્તો ઓલમ્બકં કત્વા પુન નાગદન્તકં પરિક્ખિપતિ, એતમ્પિ પૂરિમં નામ. નાગદન્તકે પન પુપ્ફવલયં પવેસેતું વટ્ટતિ. માલાગુણેહિ પુપ્ફપટં કરોન્તિ. તત્રાપિ એકમેવ માલાગુણં હરિતું વટ્ટતિ. પુન પચ્ચાહરતો પૂરિમમેવ હોતિ, તં સબ્બં પુરિમનયેનેવ ન વટ્ટતિ. માલાગુણેહિ પન બહૂહિપિ કતં પુપ્ફદામં લભિત્વા આસનમત્થકાદીસુ બન્ધિતું વટ્ટતિ. અતિદીઘં પન માલાગુણં એકવારં હરિત્વા વા પરિક્ખિપિત્વા વા પુન અઞ્ઞસ્સ ભિક્ખુનો દાતું વટ્ટતિ. તેનાપિ તથેવ કાતું વટ્ટતિ.

“**વાયિમં**” નામ પુપ્ફજાલપુપ્ફપટપુપ્ફરૂપેસુ દટ્ઠબ્બં. ચેતિયેસુ પુપ્ફજાલં કરોન્તસ્સ એકમેકમ્હિ જાલચ્છિદ્દે દુક્કટં. ભિત્તિચ્છત્તબોધિત્થમ્ભાદીસુપિ એસેવ નયો. પુપ્ફપટં પન પરેહિ પૂરિતમ્પિ વાયિતું ન લબ્ભતિ. ગોપ્ફિમપુપ્ફેહેવ હત્થિઅસ્સાદિરૂપકાનિ કરોન્તિ, તાનિપિ વાયિમટ્ઠાને તિટ્ઠન્તિ. પુરિમનયેનેવ સબ્બં ન વટ્ટતિ. અઞ્ઞેહિ કતપરિચ્છેદે પન પુપ્ફાનિ ઠપેન્તેન હત્થિઅસ્સાદિરૂપકમ્પિ કાતું વટ્ટતિ. **મહાપચ્ચરિયં** પન કલમ્બકેન અડ્ઢચન્દકેન ચ સદ્ધિં અટ્ઠપુપ્ફવિકતિયો વુત્તા. તત્થ **કલમ્બકો**તિ અડ્ઢચન્દકન્તરે ઘટિકદામઓલમ્બકો વુત્તો. “**અડ્ઢચન્દકો**”તિ અડ્ઢચન્દાકારેન માલાગુણપરિક્ખેપો. તદુભયમ્પિ પૂરિમેયેવ પવિટ્ઠં. **કુરુન્દિયં** પન ‘‘દ્વે તયો માલાગુણે એકતો કત્વા પુપ્ફદામકરણમ્પિ વાયિમંયેવા’’તિ વુત્તં. તમ્પિ ઇધ પૂરિમટ્ઠાનેયેવ પવિટ્ઠં, ન કેવલઞ્ચ પુપ્ફગુળદામમેવ પિટ્ઠમયદામમ્પિ ગેણ્ડુકપુપ્ફદામમ્પિ કુરુન્દિયં વુત્તં, ખરપત્તદામમ્પિ સિક્ખાપદસ્સ સાધારણત્તા ભિક્ખૂનમ્પિ ભિક્ખુનીનમ્પિ નેવ કાતું ન કારાપેતું વટ્ટતિ. પૂજાનિમિત્તં પન કપ્પિયવચનં સબ્બત્થ વત્તું વટ્ટતિ. પરિયાયઓભાસનિમિત્તકમ્માનિ વટ્ટન્તિયેવ.

તુવટ્ટેન્તીતિ નિપજ્જન્તિ. **લાસેન્તી**તિ પીતિયા ઉપ્પિલવમાના વિય ઉટ્ઠહિત્વા લાસિયનાટકં નાટેન્તિ, રેચકં દેન્તિ. **નચ્ચન્તિયાપિ નચ્ચન્તી**તિ યદા નાટકિત્થી નચ્ચતિ, તદા તેપિ તસ્સા પુરતો વા પચ્છતો વા ગચ્છન્તા નચ્ચન્તિ. **નચ્ચન્તિયાપિ ગાયન્તી**તિ યદા સા નચ્ચતિ, તદા નચ્ચાનુરૂપં ગાયન્તિ. એસ નયો સબ્બત્થ. **અટ્ઠપદેપિ કીળન્તી**તિ અટ્ઠપદફલકે જૂતં કીળન્તિ. તથા **દસપદે, આકાસેપી**તિ અટ્ઠપદદસપદેસુ વિય આકાસેયેવ કીળન્તિ. **પરિહારપથેપી**તિ ભૂમિયં નાનાપથમણ્ડલં કત્વા તત્થ પરિહરિતબ્બપથં પરિહરન્તા કીળન્તિ.

સન્તિકાયપિ કીળન્તીતિ સન્તિકકીળાય કીળન્તિ, એકજ્ઝં ઠપિતા સારિયો વા પાસાણસક્ખરાયો વા અચાલેન્તા નખેનેવ અપનેન્તિ ચ ઉપનેન્તિ ચ, સચે તત્થ કાચિ ચલતિ, પરાજયો હોતિ. **ખલિકાયા**તિ જૂતફલકે પાસકકીળાય કીળન્તિ. **ઘટિકાયા**તિ ઘટિકા વુચ્ચતિ દણ્ડકકીળા, તાય કીળન્તિ. દીઘદણ્ડકેન રસ્સદણ્ડકં પહરન્તા વિચરન્તિ.

સલાકહત્થેનાતિ લાખાય વા મઞ્જટ્ઠિયા વા પિટ્ઠઉદકે વા સલાકહત્થં તેમેત્વા ''કિં હોતૂ''તિ ભૂમિયં વા ભિત્તિયં વા તં પહરિત્વા હત્થિઅસ્સાદીરૂપાનિ દસ્સેન્તા કીળન્તિ. **અક્ખેના**તિ ગુળેન. **પઙ્ગચીરેના**તિ પઙ્ગચીરં વુચ્ચતિ પણ્ણનાળિકા, તં ધમન્તા કીળન્તિ. **વઙ્કકેના**તિ ગામદારકાનં કીળનકેન ખુદ્દકનઙ્ગલેન. **મોક્ખચિકાયા**તિ મોક્ખચિકા વુચ્ચતિ સમ્પરિવત્તકકીળા, આકાસે વા દણ્ડં ગહેત્વા, ભૂમિયં વા સીસં ઠપેત્વા હેટ્ઠુપરિયભાવેન પરિવત્તન્તા કીળન્તીતિ અત્થો. **ચિઙ્ગુલકેના**તિ ચિઙ્ગુલકં વુચ્ચતિ તાલપણ્ણાદીહિ કતં વાતપ્પહારેન પરિબ્ભમનચક્કં, તેન કીળન્તિ. **પત્તાળ્હકેના**તિ પત્તાળ્હકં વુચ્ચતિ પણ્ણનાળિ, તાય વાલિકાદીનિ મિનન્તા કીળન્તિ. **રથકેના**તિ ખુદ્દકરથેન. **ધનુકેના**તિ ખુદ્દકધનુના.

અક્ખરિકાયાતિ અક્ખરિકા વુચ્ચતિ આકાસે વા પિટ્ઠિયં વા અક્ખરજાનનકીળા, તાય કીળન્તિ. **મનેસિકાયા**તિ મનેસિકા વુચ્ચતિ મનસા ચિન્તિતજાનનકીળા, તાય કીળન્તિ. **યથાવજ્જેના**તિ યથાવજ્જં વુચ્ચતિ કાણકુણિકખઞ્જાદીનં યં યં વજ્જં તં તં પયોજેત્વા દસ્સનકીળા તાય કીળન્તિ, વેલમ્ભકા વિય. **હત્થિસ્મિમ્પિ સિક્ખન્તી**તિ હત્થિનિમિત્તં યં સિપ્પં સિક્ખિતબ્બં, તં સિક્ખન્તિ. એસેવ નયો અસ્સાદીસુ. **ધાવન્તિપી**તિ પરમ્મુખા ગચ્છન્તા ધાવન્તિ. **આધાવન્તિપી**તિ યત્તકં ધાવન્તિ, તત્તકમેવ અભિમુખા પુન આગચ્છન્તા આધાવન્તિ. **નિબ્બુજ્ઝન્તી**તિ મલ્લયુદ્ધં કરોન્તિ. **નલાટિકમ્પિ દેન્તી**તિ ''સાધુ, સાધુ, ભગિની''તિ અત્તનો નલાટે અઙ્ગુલિં ઠપેત્વા તસ્સા નલાટે ઠપેન્તિ. **વિવિધમ્પિ અનાચારં આચરન્તી**તિ અઞ્ઞમ્પિ પાળિયં અનાગતં મુખડિણ્ડિમાદિવિવિધં અનાચારં આચરન્તિ.

૪૩૨. **પાસાદિકેના**તિ પસાદાવહેન, સારુપ્પેન સમણાનુચ્છવિકેન. **અભિક્કન્તેના**તિ ગમનેન. **પટિક્કન્તેના**તિ નિવત્તનેન. **આલોકિતેના**તિ પુરતો દસ્સનેન. **વિલોકિતેના**તિ ઇતો ચિતો ચ દસ્સનેન. **સમિઞ્જિતેના**તિ પબ્બસઙ્કોચનેન. **પસારિતેના**તિ તેસંયેવ પસારણેન. સબ્બત્થ ઇત્થમ્ભૂતાખ્યાનત્થે કરણવચનં, સતિસમ્પજઞ્ઞેહિ અભિસઙ્ખતત્તા પાસાદિક અભિક્કન્ત-પટિક્કન્ત-આલોકિત-વિલોકિત-સમિઞ્જિત-પસારિતો હુત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **ઓક્ખિત્તચક્ખૂ**તિ હેટ્ઠા-ખિત્તચક્ખુ . **ઇરિયાપથસમ્પન્નો**તિ તાય પાસાદિકઅભિક્કન્તાદિતાય સમ્પન્નઇરિયાપથો.

ક્વાયન્તિ કો અયં. **અબલબલો વિયા**તિ અબલો કિર બોન્દો વુચ્ચતિ, અતિસયત્થે ચ ઇદં આમેડિતં, તસ્મા અતિબોન્દો વિયાતિ વુત્તં હોતિ. **મન્દમન્દો**તિ અભિક્કન્તાદીનં અનુદ્ધતતાય અતિમન્દો. અતિસણ્હોતિ એવં ગુણમેવ દોસતો દસ્સેન્તિ. **ભાકુટિકભાકુટિકો વિયા**તિ ઓક્ખિત્તચક્ખુતાય ભકુટિં કત્વા સઙ્કુટિતમુખો કુપિતો વિય વિચરતીતિ મઞ્ઞમાના વદન્તિ. **સણ્હા**તિ નિપુણા, ''અમ્મ તાત ભગિની''તિ એવં ઉપાસકજનં યુત્તટ્ઠાને ઉપનેતું છેકા, ન યથા અયં; એવં અબલબલો વિયાતિ અધિપ્પાયો. **સખિલા**તિ સાખલ્યેન યુત્તા. **સુખસમ્ભાસા**તિ ઇદં પુરિમસ્સ કારણવચનં. યેસઞ્હિ સુખસમ્ભાસા સમ્મોદનીયકથા નેલા હોતિ કણ્ણસુખા, તે સખિલાતિ વુચ્ચન્તિ. તેનાહંસુ – ''સખિલા સુખસમ્ભાસા''તિ. અયં પનેત્થ અધિપ્પાયો – અમ્હાકં અય્યા ઉપાસકે દિસ્વા મધુરં સમ્મોદનીયં કથં કથેન્તિ, તસ્મા સખિલા સુખસમ્ભાસા, ન યથા અયં; એવં મન્દમન્દા વિયાતિ. **મિહિતપુબ્બઙ્ગમા**તિ મિહિતં પુબ્બઙ્ગમં એતેસં વચનસ્સાતિ મિહિતપુબ્બઙ્ગમા, પઠમં સિતં કત્વા પચ્છા વદન્તીતિ

અત્થો. **એહિસ્વાગતવાદિનો**તિ ઉપાસકં દિસ્વા ‘‘એહિ સ્વાગતં તવા’’તિ એવંવાદિનો, ન યથા અયં; એવં સઙ્કુટિતમુખતાય ભાકુટિકભાકુટિકા વિય એવં મિહિતપુબ્બઙ્ગમાદિતાય અભાકુટિકભાવં અત્થતો દસ્સેત્વા પુન સરૂપેનપિ દસ્સેન્તો આહંસુ – ‘‘**અભાકુટિકા ઉત્તાનમુખા પુબ્બભાસિનો**’’તિ. ઉપ્પટિપાટિયા વા તિણ્ણમ્પિ આકારાનં અભાવદસ્સનમેતન્તિ વેદિતબ્બં. કથં? એત્થ હિ ‘‘**અભાકુટિકા**’’તિ ઇમિના ભાકુટિકભાકુટિકાકારસ્સ અભાવો દસ્સિતો. ‘‘**ઉત્તાનમુખા**’’તિ ઇમિના મન્દમન્દાકારસ્સ, યે હિ ચક્ખૂનિ ઉમ્મિલેત્વા આલોકનેન ઉત્તાનમુખા હોન્તિ, ન તે મન્દમન્દા. **પુબ્બભાસિનો**તિ ઇમિના અબલબલાકારસ્સ અભાવો દસ્સિતો, યે હિ આભાસનકુસલતાય ‘‘અમ્મ તાતા’’તિ પઠમતરં આભાસન્તિ, ન તે અબલબલાતિ.

એહિ, ભન્તે, ઘરં ગમિસ્સામાતિ સો કિર ઉપાસકો ‘‘ન ખો, આવુસો, પિણ્ડો લબ્ભતી’’તિ વુત્તે ‘‘તુમ્હાકં ભિક્ખૂહિયેવ એતં કતં , સકલમ્પિ ગામં વિચરન્તા ન લચ્છથા’’તિ વત્વા પિણ્ડપાતં દાતુકામો ‘‘એહિ, ભન્તે, ઘરં ગમિસ્સામા’’તિ આહ. કિં પનાયં પયુત્તવાચા હોતિ, ન હોતીતિ? ન હોતિ. પુચ્છિતપઞ્હો નામાયં કથેતું વટ્ટતિ. તસ્મા ઇદાનિ ચેપિ પુબ્બણ્હે વા સાયન્હે વા અન્તરઘરં પવિટ્ઠં ભિક્ખું કોચિ પુચ્છેય્ય – ‘‘કસ્મા, ભન્તે, ચરથા’’તિ? યેનત્થેન ચરતિ, તં આચિક્ખિત્વા ‘‘લદ્ધં ન લદ્ધ’’ન્તિ વુત્તે સચે ન લદ્ધં, ‘‘ન લદ્ધ’’ન્તિ વત્વા યં સો દેતિ, તં ગહેતું વટ્ટતિ.

દુટ્ઠોતિ ન પસાદાદીનં વિનાસેન દુટ્ઠો, પુગ્ગલવસેન દુટ્ઠો. **દાનપથાની**તિ દાનાનિયેવ વુચ્ચન્તિ. અથ વા **દાનપથાની**તિ દાનનિબદ્ધાનિ દાનવત્તાનીતિ વુત્તં હોતિ. **ઉપચ્છિન્નાની**તિ દાયકેહિ ઉપચ્છિન્નાનિ, ન તે તાનિ એતરહિ દેન્તિ. **રિઞ્ચન્તી**તિ વિસું હોન્તિ નાના હોન્તિ, પક્કમન્તીતિ વુત્તં હોતિ. **સણ્ઠહેય્યા**તિ સમ્મા તિટ્ઠેય્ય, પેસલાનં ભિક્ખૂનં પતિટ્ઠા ભવેય્ય.

એવમાવુસોતિ ખો સો ભિક્ખુ સદ્ધસ્સ પસન્નસ્સ ઉપાસકસ્સ સાસનં સમ્પટિચ્છિ. એવરૂપં કિર સાસનં કપ્પિયં હરિતું વટ્ટતિ, તસ્મા ‘‘મમ વચનેન ભગવતો પાદે વન્દથા’’તિ વા ‘‘ચેતિયં પટિમં બોધિં સઙ્ઘત્થેરં વન્દથા’’તિ વા ‘‘ચેતિયે ગન્ધપૂજં કરોથ, પુપ્ફપૂજં કરોથા’’તિ વા ‘‘ભિક્ખૂ સન્નિપાતેથ, દાનં દસ્સામ , ધમ્મં સોસ્સામાતિ વા ઈદિસેસુ સાસનેસુ કુક્કુચ્ચં ન કાતબ્બં. કપ્પિયસાસનાનિ એતાનિ ન ગિહીનં ગિહિકમ્મપટિસંયુત્તાનીતિ. **કુતો ચ ત્વં, ભિક્ખુ, આગચ્છસી**તિ નિસિન્નો સો ભિક્ખુ ન આગચ્છતિ અત્થતો પન આગતો હોતિ; એવં સન્તેપિ વત્તમાનસમીપે વત્તમાનવચનં લબ્ભતિ, તસ્મા ન દોસો. પરિયોસાને ‘‘તતો અહં ભગવા આગચ્છામી’’તિ એત્થાપિ વચને એસેવ નયો.

૪૩૩. **પઠમં અસ્સજિપુનબ્બસુકા ભિક્ખૂ ચોદેતબ્બા**તિ ‘‘મયં તુમ્હે વત્તુકામા’’તિ ઓકાસં કારેત્વા વત્થુના ચ આપત્તિયા ચ ચોદેતબ્બા. ચોદેત્વા યં ન સરન્તિ, તં સારેતબ્બા. સચે વત્થુઞ્ચ આપત્તિઞ્ચ પટિજાનન્તિ, આપત્તિમેવ વા પટિજાનન્તિ, ન વત્થું, આપત્તિં રોપેતબ્બા. અથ વત્થુમેવ પટિજાનન્તિ, નાપત્તિં; એવમ્પિ ‘‘ઇમસ્મિં વત્થુસ્મિં અયં નામ આપત્તી’’તિ રોપેતબ્બા એવ. યદિ નેવ વત્થું, નાપત્તિં પટિજાનન્તિ, આપત્તિં ન રોપેતબ્બા અયમેત્થ વિનિચ્છયો. યથાપટિઞ્ઞાય પન આપત્તિં રોપેત્વા; એવં પબ્બાજનીયકમ્મં કાતબ્બન્તિ દસ્સેન્તો ‘‘**બ્યત્તેન ભિક્ખુના**’’તિઆદિમાહ, તં ઉત્તાનત્થમેવ.

એવં પબ્બાજનીયકમ્મકતેન ભિક્ખુના યસ્મિં વિહારે વસન્તેન યસ્મિં ગામે કુલદૂસકકમ્મં કતં હોતિ, તસ્મિં વિહારે વા તસ્મિં ગામે વા ન વસિતબ્બં. તસ્મિં વિહારે વસન્તેન સામન્તગામેપિ પિણ્ડાય ન ચરિતબ્બં.

સામન્તવિહારેપિ વસન્તેન તસ્મિં ગામે પિણ્ડાય ન ચરિતબ્બં. **ઉપતિસ્સત્થેરો** પન ‘‘ભન્તે નગરં નામ મહન્તં દ્વાદસયોજનિકમ્પિ હોતી’’તિ અન્તેવાસિકેહિ વુત્તો ‘‘યસ્સા વીથિયા કુલદૂસકકમ્મં કતં તત્થેવ વારિત’’ન્તિ આહ. તતો ‘‘વીથિપિ મહતી નગરપ્પમાણાવ હોતી’’તિ વુત્તો ‘‘યસ્સા ઘરપટિપાટિયા’’તિ આહ, ‘‘ઘરપટિપાટીપિ વીથિપ્પમાણાવ હોતી’’તિ વુત્તો ઇતો ચિતો ચ સત્ત ઘરાનિ વારિતાની’’તિ આહ. તં પન સબ્બં થેરસ્સ મનોરથમત્તમેવ. સચેપિ વિહારો તિયોજનપરમો હોતિ દ્વાદસયોજનપરમઞ્ચ નગરં, નેવ વિહારે વસિતું લબ્ભતિ, ન નગરે ચરિતુન્તિ.

૪૩૫. **તે સઙ્ઘેન પબ્બાજનીયકમ્મકતા**તિ કથં સઙ્ઘો તેસં કમ્મં અકાસિ? ન ગન્ત્વાવ અજ્ઝોત્થરિત્વા અકાસિ, અથ ખો કુલેહિ નિમન્તેત્વા સઙ્ઘભત્તેસુ કયિરમાનેસુ તસ્મિં તસ્મિં ઠાને થેરા સમણપટિપદં કથેત્વા ‘‘અયં સમણો, અયં અસ્સમણો’’તિ મનુસ્સે સઞ્ઞાપેત્વા એકં દ્વે ભિક્ખૂ સીમં પવેસેત્વા એતેનેવુપાયેન સબ્બેસં પબ્બાજનીયકમ્મં અકંસૂતિ. એવં પબ્બાજનીયકમ્મકતસ્સ ચ અટ્ઠારસ વત્તાનિ પૂરેત્વા યાચન્તસ્સ કમ્મં પટિપ્પસ્સમ્ભેતબ્બં. પટિપ્પસ્સદ્ધકમ્મેનાપિ ચ તેન યેસુ કુલેસુ પુબ્બે કુલદૂસકકમ્મં કતં, તતો પચ્ચયા ન ગહેતબ્બા, આસવક્ખયપ્પત્તેનાપિ ન ગહેતબ્બા, અકપ્પિયાવ હોન્તિ. ‘‘કસ્મા ન ગણ્હથા’’તિ પુચ્છિતેન ‘‘પુબ્બે એવં કતત્તા’’તિ વુત્તે, સચે વદન્તિ ‘‘ન મયં તેન કારણેન દેમ ઇદાનિ સીલવન્તતાય દેમા’’તિ ગહેતબ્બા. પકતિયા દાનટ્ઠાનેયેવ કુલદૂસકકમ્મં કતં હોતિ. તતો પકતિદાનમેવ ગહેતું વટ્ટતિ, યં વડ્ઢેત્વા દેન્તિ, તં ન વટ્ટતિ.

ન સમ્મા વત્તન્તીતિ તે પન અસ્સજિપુનબ્બસુકા અટ્ઠારસસુ વત્તેસુ સમ્મા ન વત્તન્તિ. **ન લોમં પાતેન્તી**તિ અનુલોમપટિપદં અપ્પટિપજ્જનતાય ન પન્નલોમા હોન્તિ. **ન નેત્થારં વત્તન્તી**તિ અત્તનો નિત્થરણમગ્ગં ન પટિપજ્જન્તિ . **ન ભિક્ખૂ ખમાપેન્તી**તિ ‘‘દુક્કટં, ભન્તે, અમ્હેહિ, ન પુન એવં કરિસ્સામ, ખમથ અમ્હાક’’ન્તિ એવં ભિક્ખૂનં ખમાપનં ન કરોન્તિ. **અક્કોસન્તી**તિ કારકસઙ્ઘં દસહિ અક્કોસવત્થૂહિ અક્કોસન્તિ. **પરિભાસન્તી**તિ ભયં નેસં દસ્સેન્તિ. **છન્દગામિતા...પે॰... ભયગામિતા પાપેન્તી**તિ એતે છન્દગામિનો ચ...પે॰... ભયગામિનો ચાતિ એવં છન્દગામિતાયપિ...પે॰... ભયગામિતાયપિ પાપેન્તિ, યોજેન્તીતિ અત્થો. **પક્કમન્તી**તિ તેસં પરિવારેસુ પઞ્ચસુ સમણસતેસુ એકચ્ચે દિસા પક્કમન્તિ. **વિબ્ભમન્તી**તિ એકચ્ચે ગિહી હોન્તિ. **કથઞ્હિ નામ અસ્સજિપુનબ્બસુકા ભિક્ખૂ**તિ એત્થ દ્વિન્નં પમોક્ખાનં વસેન સબ્બેપિ ‘‘અસ્સજિપુનબ્બસુકા’’તિ વુત્તા.

૪૩૬-૭. **ગામં વા**તિ એત્થ નગરમ્પિ ગામગ્ગહણેનેવ ગહિતં. તેનસ્સ પદભાજને ‘‘ગામોપિ નિગમોપિ નગરમ્પિ ગામો ચેવ નિગમો ચા’’તિ વુત્તં. તત્થ અપાકારપરિક્ખેપો સઆપણો **નિગમો**તિ વેદિતબ્બો.

કુલાનિ દૂસેતીતિ **કુલદૂસકો**. દૂસેન્તો ચ ન અસુચિકદ્દમાદીહિ દૂસેતિ, અથ ખો અત્તનો દુપ્પટિપત્તિયા તેસં પસાદં વિનાસેતિ. તેનેવસ્સ પદભાજને ‘‘પુપ્ફેન વા’’તિઆદિ વુત્તં. તત્થ યો હરિત્વા વા હરાપેત્વા વા પક્કોસિત્વા વા પક્કોસાપેત્વા વા સયં વા ઉપગતાનં યંકિઞ્ચિ અત્તનો સન્તકં પુપ્ફં કુલસઙ્ગહત્થાય દેતિ, દુક્કટં. પરસન્તકં દેતિ, દુક્કટમેવ. થેય્યચિત્તેન દેતિ, ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો. એસેવ નયો સઙ્ઘિકેપિ. અયં પન વિસેસો, સેનાસનત્થાય નિયામિતં ઇસ્સરવતાય દદતો થુલ્લચ્ચયં.

પુપ્ફં નામ કસ્સ દાતું વટ્ટતિ, કસ્સ ન વટ્ટતીતિ? માતાપિતૂનં તાવ હરિત્વાપિ હરાપેત્વાપિ પક્કોસિત્વાપિ પક્કોસાપેત્વાપિ દાતું વટ્ટતિ, સેસઞાતકાનં પક્કોસાપેત્વાવ. તઞ્ચ ખો વત્થુપૂજનત્થાય, મણ્ડનત્થાય પન સિવલિઙ્ગાદિપૂજનત્થાય વા કસ્સચિપિ દાતું ન વટ્ટતિ. માતાપિતૂનઞ્ચ હરાપેન્તેન ઞાતિસામણેરેહેવ હરાપેતબ્બં.

ઇતરે પન યદિ સયમેવ ઇચ્છન્તિ, વટ્ટતિ. સમ્મતેન પુપ્ફભાજકેન ભાજનકાલે સમ્પત્તાનં સામણેરાનં ઉપડ્ઢભાગં દાતું વટ્ટતિ. **કુરુન્દિયં** સમ્પત્તગિહીનં ઉપડ્ઢભાગં. **મહાપચ્ચરિયં** ''ચૂળકં દાતું વટ્ટતી''તિ વુત્તં. અસમ્મતેન અપલોકેત્વા દાતબ્બં.

આચરિયુપજ્ઝાયેસુ સગારવા સામણેરા બહૂનિ પુપ્ફાનિ આહરિત્વા રાસિં કત્વા ઠપેન્તિ, થેરા પાતોવ સમ્પત્તાનં સદ્ધિવિહારિકાદીનં ઉપાસકાનં વા ''ત્વં ઇદં ગણ્હ, ત્વં ઇદં ગણ્હા''તિ દેન્તિ, પુપ્ફદાનં નામ ન હોતિ. ''ચેતિયં પૂજેસ્સામા''તિ ગહેત્વા ગચ્છન્તાપિ પૂજં કરોન્તાપિ તત્થ તત્થ સમ્પત્તાનં ચેતિયપૂજનત્થાય દેન્તિ, એતમ્પિ પુપ્ફદાનં નામ ન હોતિ. ઉપાસકે અક્કપુપ્ફાદીહિ પૂજેન્તે દિસ્વા ''વિહારે કણિકારપુપ્ફાદીનિ અત્થિ, ઉપાસકા તાનિ ગહેત્વા પૂજેથા''તિ વત્તુમ્પિ વટ્ટતિ. ભિક્ખૂ પુપ્ફપૂજં કત્વા દિવાતરં ગામં પવિટ્ઠે ''કિં, ભન્તે, અતિદિવા પવિટ્ઠત્થા''તિ પુચ્છન્તિ, ''વિહારે બહૂનિ પુપ્ફાનિ પૂજં અકરિમ્હા''તિ વદન્તિ. મનુસ્સા ''બહૂનિ કિર વિહારે પુપ્ફાની''તિ પુનદિવસે પહૂતં ખાદનીયં ભોજનીયં ગહેત્વા વિહારં ગન્ત્વા પુપ્ફપૂજઞ્ચ કરોન્તિ, દાનઞ્ચ દેન્તિ, વટ્ટતિ. મનુસ્સા ''મયં, ભન્તે, અસુકદિવસં નામ પૂજેસ્સામા''તિ પુપ્ફવારં યાચિત્વા અનુઞ્ઞાતદિવસે આગચ્છન્તિ, સામણેરેહિ ચ પગેવ પુપ્ફાનિ ઓચિનિત્વા ઠપિતાનિ હોન્તિ, તે રુક્ખેસુ પુપ્ફાનિ અપસ્સન્તા ''કુહિં, ભન્તે, પુપ્ફાની''તિ વદન્તિ, સામણેરેહિ ઓચિનિત્વા ઠપિતાનિ તુમ્હે પન પૂજેત્વા ગચ્છથ, સઙ્ઘો અઞ્ઞં દિવસં પૂજેસ્સતીતિ. તે પૂજેત્વા દાનં દત્વા ગચ્છન્તિ, વટ્ટતિ. **મહાપચ્ચરિયં** પન **કુરુન્દિયઞ્ચ** ''થેરા સામણેરેહિ દાપેતું ન લભન્તિ. સચે સયમેવ તાનિ પુપ્ફાનિ તેસં દેન્તિ, વટ્ટતિ. થેરેહિ પન 'સામણેરેહિ ઓચિનિત્વા ઠપિતાની'તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બ''ન્તિ વુત્તં. સચે પન પુપ્ફવારં યાચિત્વા અનોચિતેસુ પુપ્ફેસુ યાગુભત્તાદીનિ આદાય આગન્ત્વા સામણેરે ''ઓચિનિત્વા દેથા''તિ વદન્તિ. ઞાતકસામણેરાનંયેવ ઓચિનિત્વા દાતું વટ્ટતિ. અઞ્ઞાતકે ઉક્ખિપિત્વા રુક્ખસાખાય ઠપેન્તિ, ન ઓરોહિત્વા પલાયિતબ્બં, ઓચિનિત્વા દાતું વટ્ટતિ. સચે પન કોચિ ધમ્મકથિકો ''બહૂનિ ઉપાસકા વિહારે પુપ્ફાનિ યાગુભત્તાદીનિ આદાય ગન્ત્વા પુપ્ફપૂજં કરોથા''તિ વદતિ, તસ્સેવ ન કપ્પતીતિ **મહાપચ્ચરિયઞ્ચ કુરુન્દિયઞ્ચ** વુત્તં. **મહાઅટ્ઠકથાયં** પન ''એતં અકપ્પિયં ન વટ્ટતી''તિ અવિસેસેન વુત્તં.

ફલમ્પિ અત્તનો સન્તકં વુત્તનયેનેવ માતાપિતૂનંઞ્ચ સેસઞાતકાનઞ્ચ દાતું વટ્ટતિ. કુલસઙ્ગહત્થાય પન દેન્તસ્સ વુત્તનયેનેવ અત્તનો સન્તકે પરસન્તકે સઙ્ઘિકે સેનાસનત્થાય નિયામિતે ચ દુક્કટાદીનિ વેદિતબ્બાનિ. અત્તનો સન્તકંયેવ ગિલાનમનુસ્સાનં વા સમ્પત્તઇસ્સરાનં વા ખીણપરિબ્બયાનં વા દાતું વટ્ટતિ, ફલદાનં ન હોતિ. ફલભાજકેનાપિ સમ્મતેન સઙ્ઘસ્સ ફલભાજનકાલે સમ્પત્તમનુસ્સાનં ઉપડ્ઢભાગં દાતું વટ્ટતિ. અસમ્મતેન અપલોકેત્વા દાતબ્બં. સઙ્ઘારામેપિ ફલપરિચ્છેદેન વા રુક્ખપરિચ્છેદેન વા કતિકા કાતબ્બા. તતો ગિલાનમનુસ્સાનં વા અઞ્ઞેસં વા ફલં યાચન્તાનં યથાપરિચ્છેદેન ચત્તારિ પઞ્ચ ફલાનિ દાતબ્બાનિ. રુક્ખા વા દસ્સેતબ્બા ''ઇતો ગહેતું લબ્ભતી''તિ. ''ઇધ ફલાનિ સુન્દરાનિ, ઇતો ગણ્હથા''તિ એવં પન ન વત્તબ્બં.

ચુણ્ણેનાતિ એત્થ અત્તનો સન્તકં સિરીસચુણ્ણં વા અઞ્ઞં વા કસાવં યંકિઞ્ચિ કુલસઙ્ગહત્થાય દેતિ, દુક્કટં. પરસન્તકાદીસુપિ વુત્તનયેનેવ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. અયં પન વિસેસો – ઇધ સઙ્ઘસ્સ રક્ખિતગોપિતાપિ રુક્ખચ્છલ્લિ ગરુભણ્ડમેવ. મત્તિકદન્તકટ્ઠવેળૂસુપિ ગરુભણ્ડૂપગં ઞત્વા ચુણ્ણે વુત્તનયેનેવ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. પણ્ણદાનં પન એત્થ ન આગતં, તમ્પિ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. પરતોપિ ગરુભણ્ડવિનિચ્છયે સબ્બં વિત્થારેન વણ્ણયિસ્સામ.

વેજ્જિકાય વાતિ એત્થ વેજ્જકમ્મવિધિ તતિયપારાજિકવણ્ણનાયં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

જઙ્ઘપેસનિકેનાતિ એત્થ **જઙ્ઘપેસનિયન્તિ** ગિહીનં દૂતેય્યસાસનહરણકમ્મં વુચ્ચતિ, તં ન કાતબ્બં. ગિહીનઞ્હિ સાસનં ગહેત્વા ગચ્છન્તસ્સ પદે પદે દુક્કટં. તં કમ્મં નિસ્સાય લદ્ધભોજનં ભુઞ્જન્તસ્સાપિ અજ્ઝોહારે અજ્ઝોહારે દુક્કટં. પઠમં સાસનં અગ્ગહેત્વાપિ પચ્છા ''અયં દાનિ સો ગામો હન્દ તં સાસનં આરોચેમી''તિ મગ્ગા ઓક્કમન્તસ્સાપિ પદે પદે દુક્કટં. સાસનં આરોચેત્વા લદ્ધભોજનં ભુઞ્જતો પુરિમનયેનેવ દુક્કટં. સાસનં અગ્ગહેત્વા આગતેન પન ''ભન્તે તસ્મિં ગામે ઇત્થન્નામસ્સ કા પવત્તી''તિ પુચ્છિયમાનેન કથેતું વટ્ટતિ, પુચ્છિતપઞ્હે દોસો નત્થિ. પઞ્ચન્નં પન સહધમ્મિકાનં માતાપિતૂનં પણ્ડુપલાસસ્સ અત્તનો વેય્યાવચ્ચકરસ્સ ચ સાસનં હરિતું વટ્ટતિ, ગિહીનઞ્ચ પુબ્બે વુત્તપ્પકારં કપ્પિયસાસનં. ઇદઞ્હિ જઙ્ઘપેસનિયકમ્મં નામ ન હોતિ. ઇમેહિ પન અટ્ઠહિ કુલદૂસકકમ્મેહિ ઉપ્પન્નપચ્ચયા પઞ્ચન્નમ્પિ સહધમ્મિકાનં ન કપ્પન્તિ, અભૂતારોચનરૂપિયસંવોહારેહિ ઉપ્પન્નપચ્ચયસદિસાવ હોન્તિ.

પાપા સમાચારા અસ્સાતિ **પાપસમાચારો**. તે પન યસ્મા માલાવચ્છરોપનાદયો ઇધ અધિપ્પેતા, તસ્મા ''માલાવચ્છં રોપેન્તિપી''તિઆદિના નયેનસ્સ પદભાજનં વુત્તં. **તિરોક્ખા**તિ પરમ્મુખા. **કુલાનિ ચ તેન દુટ્ઠાની**તિ એત્થ પન યસ્મા ''કુલાની''તિ વોહારમત્તમેતં, અત્થતો હિ મનુસ્સા તેન દુટ્ઠા હોન્તિ, તસ્માસ્સ પદભાજને ''પુબ્બે સદ્ધા હુત્વા''તિઆદિમાહ. **છન્દગામિનો**તિ છન્દેન ગચ્છન્તીતિ છન્દગામિનો. એસ નયો સેસેસુ. **સમનુભાસિતબ્બો તસ્સ પટિનિસ્સગ્ગાયા**તિ એત્થ કુલદૂસકકમ્મેન દુક્કટમેવ. યં પન સો સઙ્ઘં પરિભવિત્વા ''છન્દગામિનો''તિઆદિમાહ. તસ્સ પટિનિસ્સગ્ગાય સમનુભાસનકમ્મં કાતબ્બન્તિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનત્થમેવ.

સમુટ્ઠાનાદીનિપિ પઠમસઙ્ઘભેદસદિસાનેવાતિ.

કુલદૂસકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિગમનવણ્ણના

૪૪૨. ઉદ્દિટ્ઠા ખો...પે॰... એવમેતં ધારયામીતિ એત્થ પઠમં આપત્તિ એતેસન્તિ **પઠમાપત્તિકા**, પઠમં વીતિક્કમક્ખણેયેવ આપજ્જિતબ્બાતિ અત્થો. ઇતરે પન યથા તતિયે ચતુત્થે ચ દિવસે હોતીતિ જરો ''તતિયકો ચતુત્થકો''તિ ચ વુચ્ચતિ; એવં યાવતતિયે સમનુભાસનકમ્મે હોન્તીતિ **યાવતતિયકા**તિ વેદિતબ્બા.

યાવતીહં જાનં પટિચ્છાદેતીતિ યત્તકાનિ અહાનિ જાનન્તો પટિચ્છાદેતિ, ''અહં ઇત્થન્નામં આપત્તિં આપન્નો''તિ સબ્રહ્મચારીનં નારોચેતિ. **તાવતીહ**ન્તિ તત્તકાનિ અહાનિ. **અકામા પરિવત્થબ્બ**ન્તિ ન કામેન, ન વસેન, અથ ખો અકામેન અવસેન પરિવાસં સમાદાય વત્થબ્બં. **ઉત્તરિ છારત્ત**ન્તિ પરિવાસતો ઉત્તરિ છ રત્તિયો. **ભિક્ખુમાનત્તાયા**તિ ભિક્ખૂનં માનનભાવાય, આરાધનત્થાયાતિ વુત્તં હોતિ. વીસતિસઙ્ઘો ગણો અસ્સાતિ **વીસતિગણો** . **તત્રા**તિ યત્ર સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેન વીસતિગણો ભિક્ખુસઙ્ઘો અત્થિ તત્ર. **અબ્ભેતબ્બો**તિ અભિએતબ્બો સમ્પટિચ્છિતબ્બો, અબ્ભાનકમ્મવસેન ઓસારેતબ્બોતિ વુત્તં હોતિ , અવ્હાતબ્બોતિ વા અત્થો. **અનબ્ભિતો**તિ ન અબ્ભિતો, અસમ્પટિચ્છિતો, અકતબ્ભાનકમ્મોતિ વુત્તં હોતિ, અનવ્હાતોતિ વા અત્થો. **સામીચી**તિ અનુધમ્મતા, લોકુત્તરધમ્મં અનુગતા ઓવાદાનુસાસની, સામીચિ ધમ્મતાતિ વુત્તં હોતિ. સેસમેત્થ વુત્તનયમેવાતિ.

સમન્તપાસાદિકાય વિનયસંવણ્ણનાય

તેરસકવણ્ણના નિશ્ચિતા.

૩. અનિયતકણ્ડં

૧. પઠમઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૪૩. તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવાતિ પઠમઅનિયતસિક્ખાપદં. તત્થ **કાલયુત્તં સમુલ્લપન્તો**તિ કાલં સલ્લક્ખેત્વા યદા ન અઞ્ઞો કોચિ સમીપેન ગચ્છતિ વા આગચ્છતિ વા તદા તદનુરૂપં ''કચ્ચિ ન ઉક્કણ્ઠસિ, ન કિલમસિ, ન છાતાસી''તિઆદિકં ગેહસ્સિતં કથં કથેન્તો. **કાલયુત્તં ધમ્મં ભણન્તો**તિ કાલં સલ્લક્ખેત્વા યદા અઞ્ઞો કોચિ સમીપેન ગચ્છતિ વા આગચ્છતિ વા તદા તદનુરૂપં ''ઉપોસથં કરેય્યાસિ, સલાકભત્તં દદેય્યાસી''તિઆદિકં ધમ્મકથં કથેન્તો.

બહૂ ધીતરો ચ પુત્તા ચ અસ્સાતિ **બહુપુત્તા**. તસ્સા કિર દસ પુત્તા દસ ધીતરો અહેસું, બહૂ નત્તારો અસ્સાતિ **બહુનત્તા**. યથેવ હિ તસ્સા એવમસ્સા પુત્તધીતાનમ્પિ વીસતિ વીસતિ દારકા અહેસું, ઇતિ સા વીસુત્તરચતુસતપુત્તનત્તપરિવારા અહોસિ. **અભિમઙ્ગલસમ્મતા**તિ ઉત્તમમઙ્ગલસમ્મતા. **યઞ્ઞેસૂ**તિ દાનપ્પદાનેસુ. **છણેસૂ**તિ આવાહવિવાહમઙ્ગલાદીસુ અન્તરુસ્સવેસુ. **ઉસ્સવેસૂ**તિ આસાળ્હીપવારણનક્ખત્તાદીસુ મહુસ્સવેસુ. **પઠમં ભોજેન્તી**તિ ''ઇમેપિ દારકા તયા સમાનાયુકા નિરોગા હોન્તૂ''તિ આયાચન્તા પઠમંયેવ ભોજેન્તિ, યેપિ સદ્ધા હોન્તિ પસન્ના, તેપિ ભિક્ખૂ ભોજેત્વા તદનન્તરં સબ્બપઠમં તંયેવ ભોજેન્તિ. **નાદિયી**તિ તસ્સા વચનં ન આદિયિ, ન ગણ્હિ, ન વા આદરમકાસીતિ અત્થો.

૪૪૪-૫. અલંકમ્મનિયેતિ કમ્મક્ખમં કમ્મયોગ્ગન્તિ કમ્મનિયં, અલં પરિયત્તં કમ્મનિયભાવાયાતિ અલંકમ્મનિયં, તસ્મિં અલંકમ્મનિયે, યત્થ અજ્ઝાચારં કરોન્તા સક્કોન્તિ, તં કમ્મં કાતું તાદિસેતિ અત્થો. તેનેવસ્સ પદભાજને વુત્તં – ''સક્કા હોતિ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિતુ''ન્તિ, યત્થ મેથુનં ધમ્મં સક્કા હોતિ પટિસેવિતુન્તિ વુત્તં હોતિ. **નિસજ્જં કપ્પેય્યા**તિ નિસજ્જં કરેય્ય, નિસીદેય્યાતિ અત્થો. યસ્મા પન નિસીદિત્વાવ નિપજ્જતિ, તેનસ્સ પદભાજને ઉભયમ્પિ વુત્તં. તત્થ **ઉપનિસિન્નો**તિ ઉપગન્ત્વા નિસિન્નો. એવં **ઉપનિપન્નો**પિ વેદિતબ્બો. **ભિક્ખુ નિસિન્ને**તિ ભિક્ખુમ્હિ નિસિન્નેતિ અત્થો. **ઉભો વા નિસિન્ના**તિ દ્વેપિ અપચ્છા અપુરિમં નિસિન્ના. એત્થ ચ કિઞ્ચાપિ પાળિયં ''સોતસ્સ રહો''તિ આગતં, ચક્ખુસ્સ રહેનેવ પન પરિચ્છેદો વેદિતબ્બો. સચેપિ હિ પિહિતકવાટસ્સ ગબ્ભસ્સ દ્વારે નિસિન્નો વિઞ્ઞૂ પુરિસો હોતિ, નેવ અનાપત્તિં કરોતિ. અપિહિતકવાટસ્સ પન દ્વારે નિસિન્નો અનાપત્તિં કરોતિ. ન કેવલઞ્ચ દ્વારે અન્તોદ્વાદસહત્થેપિ ઓકાસે નિસિન્નો, સચે સચક્ખુકો વિક્ખિત્તોપિ નિદ્દાયન્તોપિ અનાપત્તિં કરોતિ. સમીપે ઠિતોપિ અન્ધો ન કરોતિ, ચક્ખુમાપિ નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયન્તો ન કરોતિ. ઇત્થીનં પન સતમ્પિ અનાપત્તિં ન કરોતિયેવ.

સદ્ધેય્યવચસાતિ સદ્ધાતબ્બવચના. સા પન યસ્મા અરિયસાવિકાવ હોતિ, તેનસ્સ પદભાજને ''આગતફલા''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ આગતં ફલં અસ્સાતિ **આગતફલા** પટિલદ્ધસોતાપત્તિફલાતિ અત્થો. **અભિસમેતાવિની**તિ પટિવિદ્ધચતુસચ્ચા. વિઞ્ઞાતં સિક્ખત્તયસાસનં એતાયાતિ **વિઞ્ઞાતસાસના**. **નિસજ્જં ભિક્ખુ પટિજાનમાનો**તિ કિઞ્ચાપિ એવરૂપા ઉપાસિકા દિસ્વા વદતિ, અથ ખો ભિક્ખુ નિસજ્જં પટિજાનમાનોયેવ તિણ્ણં ધમ્માનં અઞ્ઞતરેન કારેતબ્બો, ન અપ્પટિજાનમાનોતિ અત્થો.

યેન વા સા સદ્ધેય્યવચસા ઉપાસિકા વદેય્ય તેન સો ભિક્ખુ કારેતબ્બોતિ નિસજ્જાદીસુ આકારેસુ યેન વા આકારેન સદ્ધિં મેથુનધમ્માદીનિ આરોપેત્વા સા ઉપાસિકા વદેય્ય, પટિજાનમાનોવ તેન સો ભિક્ખુ કારેતબ્બો. એવરૂપાયપિ ઉપાસિકાય વચનમત્તેન ન કારેતબ્બોતિ અત્થો. કસ્મા? યસ્મા દિટ્ઠં નામ તથાપિ હોતિ, અઞ્ઞથાપિ હોતિ.

તદત્થજોતનત્થઞ્ચ ઇદં વત્થું ઉદાહરન્તિ – મલ્લારામવિહારે કિર એકો ખીણાસવત્થેરો એકદિવસં ઉપટ્ઠાકકુલં ગન્ત્વા અન્તોગેહે નિસીદિ, ઉપાસિકાપિ સયનપલ્લઙ્કં નિસ્સાય ઠિતા હોતિ. અથેકો પિણ્ડચારિકો દ્વારે ઠિતો દિસ્વા ‘‘થેરો ઉપાસિકાય સદ્ધિં એકાસને નિસિન્નો’’તિ સઞ્ઞં પટિલભિત્વા પુનપ્પુનં ઓલોકેસિ. થેરોપિ ‘‘અયં મયિ અસુદ્ધલદ્ધિકો જાતો’’તિ સલ્લક્ખેત્વા કતભત્તકિચ્ચો વિહારં ગન્ત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનં પવિસિત્વા અન્તોવ નિસીદિ. સોપિ ભિક્ખુ ‘‘થેરં ચોદેસ્સામી’’તિ આગન્ત્વા ઉક્કાસિત્વા દ્વારં વિવરિ. થેરો તસ્સ ચિત્તં ઞત્વા આકાસે ઉપ્પતિત્વા કૂટાગારકણ્ણિકં નિસ્સાય પલ્લઙ્કેન નિસીદિ. સોપિ ભિક્ખુ અન્તો પવિસિત્વા મઞ્ચઞ્ચ હેટ્ઠામઞ્ચઞ્ચ ઓલોકેત્વા થેરં અપસ્સન્તો ઉદ્ધં ઉલ્લોકેસિ, અથ આકાસે નિસિન્નં થેરં દિસ્વા ‘‘ભન્તે, એવં મહિદ્ધિકા નામ તુમ્હે માતુગામેન સદ્ધિં એકાસને નિસિન્નભાવં વદાપેથ એવા’’તિ આહ. થેરો ‘‘અન્તરઘરસ્સેવેસો આવુસો દોસો, અહં પન તં સદ્ધાપેતું અસક્કોન્તો એવમકાસિં, રક્ખેય્યાસિ મ’’ન્તિ વત્વા ઓતરીતિ.

૪૪૬. ઇતો પરં **સા ચે એવં વદેય્યા**તિઆદિ સબ્બં પટિઞ્ઞાય કારણાકારદસ્સનત્થં વુત્તં, તત્થ **માતુગામસ્સ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તો**તિ માતુગામસ્સ મગ્ગે મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તોતિ અત્થો. **નિસજ્જાય કારેતબ્બો**તિ નિસજ્જં પટિજાનિત્વા મેથુનધમ્મપટિસેવનં અપ્પટિજાનન્તો મેથુનધમ્મપારાજિકાપત્તિયા અકારેત્વા નિસજ્જામત્તેન યં આપત્તિં આપજ્જતિ તાય કારેતબ્બો, પાચિત્તિયાપત્તિયા કારેતબ્બોતિ અત્થો. એતેન નયેન સબ્બચતુક્કેસુ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો.

૪૫૧. સિક્ખાપદપરિયોસાને પન આપત્તાનાપત્તિપરિચ્છેદદસ્સનત્થં વુત્તેસુ **ગમનં પટિજાનાતી**તિઆદીસુ **ગમનં પટિજાનાતી**તિ ‘‘રહોનિસજ્જસ્સાદત્થં ગતોમ્હી’’તિ એવં ગમનં પટિજાનાતિ, **નિસજ્જ**ન્તિ નિસજ્જસ્સાદેનેવ નિસજ્જં પટિજાનાતિ. **આપત્તિ**ન્તિ તીસુ અઞ્ઞતરં આપત્તિં. **આપત્તિયા કારેતબ્બો**તિ તીસુ યં પટિજાનાતિ, તાય કારેતબ્બો. સેસમેત્થ ચતુક્કે ઉત્તાનાધિપ્પાયમેવ. દુતિયચતુક્કે પન **ગમનં ન પટિજાનાતી**તિ રહો નિસજ્જસ્સાદવસેન ન પટિજાનાતિ , ‘‘સલાકભત્તાદિના અત્તનો કમ્મેન ગતોમ્હિ, સા પન મય્હં નિસિન્નટ્ઠાનં આગતા’’તિ વદતિ. સેસમેત્થાપિ ઉત્તાનાધિપ્પાયમેવ.

અયં પન સબ્બત્થ વિનિચ્છયો – **રહો નિસજ્જસ્સાદો**તિ મેથુનધમ્મસન્નિસ્સિતકિલેસો વુચ્ચતિ. યો ભિક્ખુ તેનસ્સાદેન માતુગામસ્સ સન્તિકં ગન્તુકામો અક્ખિં અઞ્જેતિ, દુક્કટં. નિવાસનં નિવાસેતિ, કાયબન્ધનં બન્ધતિ, ચીવરં પારુપતિ, સબ્બત્થ પયોગે પયોગે દુક્કટં. ગચ્છતિ, પદવારે પદવારે દુક્કટં. ગન્ત્વા નિસીદતિ, દુક્કટમેવ. માતુગામે આગન્ત્વા નિસિન્નમત્તે પાચિત્તિયં. સચે સા ઇત્થી કેનચિ કરણીયેન ઉટ્ઠાયુટ્ઠાય પુનપ્પુનં નિસીદતિ, નિસજ્જાય નિસજ્જાય પાચિત્તિયં. યં સન્ધાય ગતો, સા ન દિટ્ઠા, અઞ્ઞા આગન્ત્વા નિસીદતિ, અસ્સાદે ઉપ્પન્ને પાચિત્તિયં. **મહાપચ્ચરિયં** પન ‘‘ગમનકાલતો પટ્ઠાય અસુદ્ધચિત્તત્તા આપત્તિયેવા’’તિ વુત્તં. સચે સમ્બહુલા આગચ્છન્તિ, માતુગામગણનાય પાચિત્તિયાનિ. સચે ઉટ્ઠાયુટ્ઠાય પુનપ્પુનં નિસીદન્તિ, નિસજ્જાગણનાય પાચિત્તિયાનિ. અનિયમેત્વા દિટ્ઠદિટ્ઠાય સદ્ધિં રહસ્સાદં કપ્પેસ્સામીતિ ગન્ત્વા નિસિન્નસ્સાપિ આગતાગતાનં વસેન

પુનપ્પુનં નિસજ્જાવસેન ચ વુત્તનયેનેવ આપત્તિયો વેદિતબ્બા. સચે સુદ્ધચિત્તેન ગન્ત્વા નિસિન્નસ્સ સન્તિકં આગન્ત્વા નિસિન્નાય ઇત્થિયા રહસ્સાદો ઉપ્પજ્જતિ અનાપત્તિ.

સમુટ્ઠાનાદીનિ પઠમપારાજિકસદિસાનેવાતિ.

પઠમઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫૨. તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવાતિ દુતિયઅનિયતસિક્ખાપદં. તત્થ **ભગવતા પટિક્ખિત્ત**ન્તિઆદિમ્હિ ‘‘યં એકો એકાય રહો પટિચ્છન્ને આસને અલંકમ્મનિયે નિસજ્જં કપ્પેય્ય, તં નિસજ્જં કપ્પેતું પટિક્ખિત્ત’’ન્તિ એવં સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. ઇતરથા હિ ‘‘એકસ્સ એકાયા’’તિ વત્તબ્બં સિયા, કસ્મા? ‘‘પટિક્ખિત્ત’’ન્તિ વુત્તત્તા. સામિઅત્થે વા એતં પચ્ચત્તવચનં વેદિતબ્બં.

૪૫૩. ન હેવ ખો પન પટિચ્છન્નન્તિ એત્થ પન યમ્પિ બહિ પરિક્ખિત્તં અન્તો વિવટં પરિવેણઙ્ગણાદિ, તમ્પિ અન્તોગધન્તિ વેદિતબ્બં. એવરૂપઞ્હિ ઠાનં અપ્પટિચ્છન્નેયેવ ગહિતન્તિ **મહાપચ્ચરિયં** વુત્તં. સેસં પઠમસિક્ખાપદનયેનેવ વેદિતબ્બં. કેવલઞ્હિ ઇધ ઇત્થીપિ પુરિસોપિ યો કોચિ વિઞ્ઞૂ અનન્ધો અબધિરો અન્તોદ્વાદસહત્થે ઓકાસે ઠિતો વા નિસિન્નો વા વિક્ખિત્તોપિ નિદ્દાયન્તોપિ અનાપત્તિં કરોતિ. બધિરો પન ચક્ખુમાપિ અન્ધો વા અબધિરોપિ ન કરોતિ. પારાજિકાપત્તિઞ્ચ પરિહાપેત્વા દુટ્ઠુલ્લવાચાપત્તિ વુત્તાતિ અયં વિસેસો. સેસં પુરિમસદિસમેવ. ઉભયત્થાપિ ઉમ્મત્તકઆદિકમ્મિકાનં અનાપત્તિ.

સમુટ્ઠાનાદીસુ ઇદંસિક્ખાપદં તિસમુટ્ઠાનં – કાયચિત્તતો, વાચાચિત્તતો, કાયવાચાચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતિ. કિરિયં, સઞ્ઞાવિમોક્ખં, સચિત્તકં, લોકવજ્જં, કાયકમ્મં, વચીકમ્મં, અકુસલચિત્તં, સુખમજ્ઝત્તવેદનાહિ દ્વિવેદનં. સેસં ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

દુતિયઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમન્તપાસાદિકાય વિનયસંવણ્ણનાય

અનિયતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. નિસ્સગ્ગિયકણ્ડં

૧. ચીવરવગ્ગો

૧. પઠમકથિનસિક્ખાપદવણ્ણના

તિંસ નિસ્સગ્ગિયા ધમ્મા, યે વુત્તા સમિતાવિના;
તેસં દાનિ કરિસ્સામિ, અપુબ્બપદવણ્ણનં.

૪૫૯. તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા વેસાલિયં વિહરતિ ગોતમકે ચેતિયે. તેન ખો પન સમયેન ભગવતા ભિક્ખૂનં તિચીવરં અનુઞ્ઞાતં હોતીતિ એત્થ **તિચીવર**ન્તિ અન્તરવાસકો ઉત્તરાસઙ્ગો સઙ્ઘાટીતિ ઇદં ચીવરત્તયં પરિભુઞ્જિતું અનુઞ્ઞાતં હોતિ. યત્થ પનેતં અનુઞ્ઞાતં, યદા ચ અનુઞ્ઞાતં, યેન ચ કારણેન અનુઞ્ઞાતં, તં સબ્બં ચીવરક્ખન્ધકે જીવકવત્થુસ્મિં (મહાવ॰ ૩૨૬ આદયો) આગતમેવ. **અઞ્ઞેનેવ તિચીવરેન ગામં પવિસન્તી**તિ યેન વિહારે અચ્છન્તિ ન્હાનઞ્ચ ઓતરન્તિ, તતો અઞ્ઞેન, એવં દિવસે દિવસે નવ ચીવરાનિ ધારેન્તિ.

૪૬૦. **ઉપ્પન્નં હોતી**તિ અનુપઞ્ઞત્તિયા દ્વારં દદમાનં પટિલાભવસેન ઉપ્પન્નં હોતિ, નો નિપ્ફત્તિવસેન.

આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સ દાતુકામો હોતીતિ આયસ્મા કિર આનન્દો ભગવન્તં ઠપેત્વા અઞ્ઞો એવરૂપો ગુણવિસિટ્ઠો પુગ્ગલો નત્થીતિ ગુણબહુમાનેન આયસ્મન્તં સારિપુત્તં અતિમમાયતિ. સો સદાપિ મનાપં ચીવરં લભિત્વા રજિત્વા કપ્પબિન્દું દત્વા થેરસ્સેવ દેતિ, પુરેભત્તે પણીતં યાગુખજ્જકં વા પિણ્ડપાતં વા લભિત્વાપિ થેરસ્સેવ દેતિ, પચ્છાભત્તે મધુફાણિતાદીનિ લભિત્વાપિ થેરસ્સેવ દેતિ, ઉપટ્ઠાકકુલેહિ દારકે નિક્ખામેત્વા પબ્બાજેત્વાપિ થેરસ્સ સન્તિકે ઉપજ્ઝં ગાહાપેત્વા સયં અનુસાવનકમ્મં કરોતિ. આયસ્માપિ સારિપુત્તો ''પિતુ કત્તબ્બકિચ્ચં નામ જેટ્ઠપુત્તસ્સ ભારો, તં મયા ભગવતો કત્તબ્બં કિચ્ચં આનન્દો કરોતિ, અહં આનન્દં નિસ્સાય અપ્પોસ્સુક્કો વિહરિતું લભામી''તિ આયસ્મન્તં આનન્દં અતિવિય મમાયતિ, સોપિ મનાપં ચીવરં લભિત્વા આનન્દત્થેરસ્સેવ દેતીતિ સબ્બં પુરિમસદિસમેવ . એવં ગુણબહુમાનેન મમાયન્તો તદા ઉપ્પન્નમ્પિ તં ચીવરં આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સ દાતુકામો હોતીતિ વેદિતબ્બો.

નવમં વા ભગવા દિવસં દસમં વાતિ એત્થ પન સચે ભવેય્ય ''કથં થેરો જાનાતી''તિ? બહૂહિ કારણેહિ જાનાતિ. સારિપુત્તત્થેરો કિર જનપદચારિકં પક્કમન્તો આનન્દત્થેરં આપુચ્છિત્વાવ પક્કમતિ ''અહં એત્તકેન નામ કાલેન આગચ્છિસ્સામિ, એત્થન્તરે ભગવન્તં મા પમજ્જી''તિ. સચે સમ્મુખા ન આપુચ્છતિ, ભિક્ખૂ પેસેત્વાપિ આપુચ્છિત્વાવ ગચ્છતિ. સચે અઞ્ઞત્થ વસ્સં વસતિ, યે પઠમતરં ભિક્ખૂ આગચ્છન્તિ, તે એવં પહિણતિ ''મમ વચનેન ભગવતો ચ પાદે સિરસા વન્દથ, આનન્દસ્સ ચ આરોગ્યં વત્વા મં 'અસુકદિવસે નામ આગમિસ્સતી'તિ વદથા''તિ સદા ચ યથાપરિચ્છિન્નદિવસેયેવ એતિ. અપિચાયસ્મા આનન્દો અનુમાનેનપિ જાનાતિ ''એત્તકે દિવસે ભગવતા વિયોગં સહન્તો અધિવાસેન્તો આયસ્મા સારિપુત્તો વસિ, ઇતો દાનિ પટ્ઠાય અસુકં નામ દિવસં ન અતિક્કમિસ્સતિ અદ્ધા આગમિસ્સતી''તિ. યેસં યેસઞ્હિ પઞ્ઞા મહતી તેસં તેસં ભગવતિ પેમઞ્ચ ગારવો ચ મહા હોતીતિ ઇમિના નયેનાપિ જાનાતિ. એવં બહૂહિ કારણેહિ જાનાતિ. તેનાહ – ''નવમં વા ભગવા દિવસં દસમં વા''તિ. એવં વુત્તે યસ્મા ઇદં સિક્ખાપદં પણ્ણત્તિવજ્જં, ન લોકવજ્જં; તસ્મા આયસ્મતા આનન્દેન વુત્તસદિસમેવ

પરિચ્છેદં કરોન્તો "**અથ ખો ભગવા...પે॰... ધારેતુ**"ન્તિ. સચે પન થેરેન અદ્ધમાસો વા માસો વા ઉદ્દિટ્ઠો અભવિસ્સ, સોપિ ભગવતા અનુઞ્ઞાતો અસ્સ.

૪૬૨-૩. **નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ**ન્તિ યેન કેનચિ નિટ્ઠાનેન નિટ્ઠિતે ચીવરસ્મિં. યસ્મા પન તં ચીવરં કરણેનપિ નિટ્ઠિતં હોતિ, નસ્સનાદીહિપિ તસ્માસ્સ પદભાજને અત્થમત્તમેવ દસ્સેતું ભિક્ખુનો ચીવરં કતં વા હોતીતિઆદિ વુત્તં. તત્થ **કત**ન્તિ સૂચિકમ્મપરિયોસાનેન કતં, સૂચિકમ્મપરિયોસાનં નામ યંકિઞ્ચિ સૂચિયા કત્તબ્બં પાસપટ્ટગણ્ઠિકપટ્ટપરિયોસાનં કત્વા સૂચિયા પટિસામનં. **નટ્ઠ**ન્તિ ચોરાદીહિ હટં, એતમ્પિ હિ કરણપલિબોધસ્સ નિટ્ઠિતત્તા નિટ્ઠિતન્તિ વુચ્ચતિ. **વિનટ્ઠ**ન્તિ ઉપચિકાદીહિ ખાયિતં. **દડ્ઢ**ન્તિ અગ્ગિના દડ્ઢં. **ચીવરાસા વા ઉપચ્છિન્ના**તિ "અસુકસ્મિં નામ કુલે ચીવરં લભિસ્સામી"તિ યા ચીવરાસા ઉપ્પન્ના હોતિ, સા વા ઉપચ્છિન્ના, એતેસમ્પિ હિ કરણપલિબોધસ્સેવ નિટ્ઠિતત્તા નિટ્ઠિતભાવો વેદિતબ્બો.

ઉબ્ભતસ્મિં કથિનેતિ કથિને ચ ઉબ્ભતસ્મિં. એતેન દુતિયસ્સ પલિબોધસ્સ અભાવં દસ્સેતિ. તં પન કથિનં યસ્મા અટ્ઠસુ વા માતિકાસુ એકાય અન્તરુબ્ભારેન વા ઉદ્ધરીયતિ, તેનસ્સ નિદ્દેસે "અટ્ઠન્નં માતિકાન"ન્તિઆદિ વુત્તં. તત્થ "અટ્ઠિમા, ભિક્ખવે, માતિકા કથિનસ્સ ઉબ્ભારાય – પક્કમનન્તિકા, નિટ્ઠાનન્તિકા, સન્નિટ્ઠાનન્તિકા, નાસનન્તિકા, સવનન્તિકા, આસાવચ્છેદિકા, સીમાતિક્કન્તિકા, સહુબ્ભારા"તિ એવં અટ્ઠ માતિકાયો **કથિનક્ખન્ધકે** આગતા. અન્તરુબ્ભારોપિ "સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો; યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં, સઙ્ઘો કથિનં ઉદ્ધરેય્ય, એસા ઞત્તિ. સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો; સઙ્ઘો કથિનં ઉદ્ધરતિ, યસ્સાયસ્મતો ખમતિ, કથિનસ્સ ઉબ્ભારો, સો તુણ્હસ્સ; યસ્સ નક્ખમતિ, સો ભાસેય્ય. ઉબ્ભતં સઙ્ઘેન કથિનં, ખમતિ સઙ્ઘસ્સ, તસ્મા તુણ્હી, એવમેતં ધારયામી"તિ (પાચિ॰ ૯૨૬) એવં ભિક્ખુનીવિભઙ્ગે આગતો. તત્થ યં વત્તબ્બં તં આગતટ્ઠાનેયેવ વણ્ણયિસ્સામ. ઇધ પન વુચ્ચમાને પાળિ આહરિતબ્બા હોતિ, અત્થોપિ વત્તબ્બો. વુત્તોપિ ચ ન સુવિઞ્ઞેય્યો હોતિ, અટ્ઠાને વુત્તત્તાય.

દસાહપરમન્તિ દસ અહાનિ પરમો પરિચ્છેદો અસ્સાતિ દસાહપરમો, તં દસાહપરમં કાલં ધારેતબ્બન્તિ અત્થો. પદભાજને પન અત્થમત્તમેવ દસ્સેતું "દસાહપરમતા ધારેતબ્બ"ન્તિ વુત્તં. ઇદઞ્હિ વુત્તં હોતિ "દસાહપરમ"ન્તિ એત્થ યા દસાહપરમતા દસાહપરમભાવો, અયં એત્તકો કાલો યાવ નાતિક્કમતિ તાવ ધારેતબ્બન્તિ.

અધિટ્ઠિતવિકપ્પિતેસુ અપરિયાપન્નત્તા અતિરેકં ચીવરન્તિ **અતિરેકચીવરં**. તેનેવસ્સ પદભાજને વુત્તં "અનધિટ્ઠિતં અવિકપ્પિત"ન્તિ.

છન્નં ચીવરાનં અઞ્ઞતરન્તિ ખોમં, કપ્પાસિકં, કોસેય્યં, કમ્બલં, સાણં, ભઙ્ગન્તિ ઇમેસં છન્નં ચીવરાનં અઞ્ઞતરં. એતેન ચીવરસ્સ જાતિં દસ્સેત્વા ઇદાનિ પમાણં દસ્સેતું "વિકપ્પનુપગં પચ્છિમ"ન્તિ આહ. તસ્સ પમાણં દીઘતો દ્વે વિદત્થિયો, તિરિયં વિદત્થિ. તત્રાયં પાળિ – "અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, આયામેન અટ્ઠઙ્ગુલં સુગતઙ્ગુલેન ચતુરઙ્ગુલવિત્થતં પચ્છિમં ચીવરં વિકપ્પેતુ"ન્તિ (મહાવ॰ ૩૫૮).

તં અતિક્કામયતો નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયન્તિ તં યથાવુત્તજાતિપ્પમાણં ચીવરં દસાહપરમં કાલં અતિક્કામયતો, એત્થન્તરે યથા અતિરેકચીવરં ન હોતિ તથા અકુબ્બતો નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં, તઞ્ચ ચીવરં નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, પાચિત્તિયાપત્તિ ચસ્સ હોતીતિ અત્થો. અથ વા નિસ્સજ્જનં નિસ્સગ્ગિયં, પુબ્બભાગે કત્તબ્બસ્સ વિનયકમ્મસ્સેતં નામં. નિસ્સગ્ગિયમસ્સ અત્થીતિ નિસ્સગ્ગિયમિચ્ચેવ. કિન્તં? પાચિત્તિયં. તં અતિક્કામયતો

સનિસ્સગ્ગિયવિનયકમ્મં પાચિત્તિયં હોતીતિ અયમેત્થ અત્થો. પદભાજને પન પઠમં તાવ અત્થવિકપ્પં દસ્સેતું ‘‘તં અતિક્કામયતો નિસ્સગ્ગિયં હોતી’’તિ માતિકં ઠપેત્વા ‘‘એકાદસે અરુણુગ્ગમને નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, નિસ્સજ્જિતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. પુન યસ્સ ચ નિસ્સજ્જિતબ્બં, યથા ચ નિસ્સજ્જિતબ્બં, તં દસ્સેતું ‘‘સઙ્ઘસ્સ વા’’તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **એકાદસે અરુણુગ્ગમને**તિ એત્થ યં દિવસં ચીવરં ઉપ્પન્નં તસ્સ યો અરુણો, સો ઉપ્પન્નદિવસનિસ્સિતો, તસ્મા ચીવરુપ્પાદદિવસએન સદ્ધિં એકાદસે અરુણુગ્ગમને નિસ્સગ્ગિયં હોતીતિ વેદિતબ્બં. સચેપિ બહૂનિ એકજ્ઝં બન્ધિત્વા વા વેઠેત્વા વા ઠપિતાનિ એકાવ આપત્તિ. અબદ્ધાવેઠિતેસુ વત્થુગણનાય આપત્તિયો.

નિસ્સજ્જિત્વા આપત્તિ દેસેતબ્બાતિ કથં દેસેતબ્બા? યથા **ખન્ધકે** વુત્તં, કથઞ્ચ તત્થ વુત્તં? એવં વુત્તં – ‘‘તેન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુના સઙ્ઘં ઉપસઙ્કમિત્વા એકંસં ઉત્તરાસઙ્ગં કરિત્વા વુડ્ઢાનં ભિક્ખૂનં પાદે વન્દિત્વા ઉક્કુટિકં નિસીદિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા એવમસ્સ વચનીયો – ‘અહં, ભન્તે, ઇત્થન્નામં આપત્તિં આપન્નો, તં પટિદેસેમી’’’તિ (ચૂળવ॰ ૨૩૯). ઇધ પન સચે એકં ચીવરં હોતિ ‘‘એકં નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય’’ન્તિ વત્તબ્બં. સચે દ્વે, ‘‘દ્વે’’તિ વત્તબ્બં. સચે બહૂનિ ‘‘સમ્બહુલાની’’તિ વત્તબ્બં. નિસ્સજ્જનેપિ સચે એકં યથાપાળિમેવ ‘‘ઇદં મે, ભન્તે, ચીવર’’ન્તિ વત્તબ્બં. સચે દ્વે વા બહૂનિ વા, ‘‘ઇમાનિ મે, ભન્તે, ચીવરાનિ દસાહાતિક્કન્તાનિ નિસ્સગ્ગિયાનિ, ઇમાનાહં સઙ્ઘસ્સ નિસ્સજ્જામી’’તિ વત્તબ્બં. પાળિં વત્તું અસક્કોન્તેન અઞ્ઞથાપિ વત્તબ્બં.

બ્યત્તેન ભિક્ખુના પટિબલેન આપત્તિ પટિગ્ગહેતબ્બાતિ ખન્ધકે વુત્તનયેનેવ પટિગ્ગહેતબ્બા. એવઞ્હિ તત્થ વુત્તં – ‘‘બ્યત્તેન ભિક્ખુના પટિબલેન સઙ્ઘો ઞાપેતબ્બો –

> ‘સુણાતુ મે ભન્તે સઙ્ઘો, અયં ઇત્થન્નામો ભિક્ખુ આપત્તિં સરતિ વિવરતિ ઉત્તાનિં કરોતિ દેસેતિ, યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં, અહં ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો આપત્તિં પટિગ્ગણ્હેય્ય’ન્તિ.

તેન વત્તબ્બો ‘પસ્સસી’તિ? ‘આમ, પસ્સામી’તિ. આયતિં સંવરેય્યાસી’’તિ (ચૂળવ॰ ૨૩૯). દ્વીસુ પન સમ્બહુલાસુ વા પુરિમનયેનેવ વચનભેદો ઞાતબ્બો.

ચીવરદાનેપિ ‘‘સઙ્ઘો ઇમં ચીવરં ઇમાનિ ચીવરાની’’તિ વત્થુવસેન વચનભેદો વેદિતબ્બો. ગણસ્સ ચ પુગ્ગલસ્સ ચ નિસ્સજ્જનેપિ એસેવ નયો.

આપત્તિદેસનાપટિગ્ગહણેસુ પનેત્થ અયં પાળિ – ‘‘તેન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુના સમ્બહુલે ભિક્ખૂ ઉપસઙ્કમિત્વા એકંસં ઉત્તરાસઙ્ગં કત્વા વુડ્ઢાનં ભિક્ખૂનં પાદે વન્દિત્વા ઉક્કુટિકં નિસીદિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા એવમસ્સુ વચનીયા – ‘અહં, ભન્તે, ઇત્થન્નામં આપત્તિં આપન્નો તં પટિદેસેમી’તિ. બ્યત્તેન ભિક્ખુના પટિબલેન તે ભિક્ખૂ ઞાપેતબ્બા –

> ‘સુણન્તુ મે આયસ્મન્તા, અયં ઇત્થન્નામો ભિક્ખુ આપત્તિં સરતિ વિવરતિ ઉત્તાનિં કરોતિ દેસેતિ. યદાયસ્મન્તાનં પત્તકલ્લં, અહં ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો આપત્તિં પટિગ્ગણ્હેય્ય’ન્તિ.

તેન વત્તબ્બો ‘પસ્સસી’તિ? ‘આમ, પસ્સામી’તિ. ‘આયતિં સંવરેય્યાસી’તિ.

તેન ભિક્ખુના એકં ભિક્ખું ઉપસઙ્કમિત્વા એકંસં ઉત્તરાસઙ્ગં કરિત્વા ઉક્કુટિકં નિસીદિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા એવમસ્સ વચનીયો – ‘અહં, આવુસો, ઇત્થન્નામં આપત્તિં આપન્નો તં પટિદેસેમી’તિ. તેન વત્તબ્બો ‘પસ્સસી’તિ,

આમ પસ્સામીતિ આયતિં સંવરેય્યાસી’’તિ (ચૂળવ॰ ૨૩૯). તત્થ પુરિમનયેનેવ આપત્તિયા નામગ્ગહણં વચનભેદો ચ વેદિતબ્બો.

યથા ચ ગણસ્સ નિસ્સજ્જને એવં દ્વિન્નં નિસ્સજ્જનેપિ પાળિ વેદિતબ્બા. યદિ હિ વિસેસો ભવેય્ય, યથેવ ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તિણ્ણન્નં પારિસુદ્ધિઉપોસથં કાતું, એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, કાતબ્બો. બ્યત્તેન ભિક્ખુના પટિબલેન તે ભિક્ખૂ ઞાપેતબ્બા’’તિઆદિના નયેન ‘‘તિણ્ણન્નં પારિસુદ્ધિઉપોસથં કાતુ’’ન્તિ વત્વા પુન ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, દ્વિન્નં પારિસુદ્ધિઉપોસથં કાતું, એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, કાતબ્બો. થેરેન ભિક્ખુના એકંસં ઉત્તરાસઙ્ગ’’ન્તિઆદિના (મહાવ॰ ૧૬૮) નયેન વિસુંયેવ દ્વિન્નં પારિસુદ્ધિઉપોસથો વુત્તો, એવમિધાપિ વિસું પાળિં વદેય્ય, યસ્મા પન નત્થિ, તસ્મા અવત્વા ગતોતિ, ગણસ્સ વુત્તા પાળિયેવેત્થ પાળિ.

આપત્તિપટિગ્ગહણે પન અયં વિસેસો, યથા ગણસ્સ નિસ્સજ્જિત્વા આપત્તિયા દેસિયમાનાય આપત્તિપટિગ્ગાહકો ભિક્ખુ ઞત્તિં ઠપેતિ, એવં અટ્ઠપેત્વા દ્વીસુ અઞ્ઞતરેન યથા એકપુગ્ગલો પટિગ્ગણ્હાતિ, એવં આપત્તિ પટિગ્ગહેતબ્બા. દ્વિન્નઞ્હિ ઞત્તિટ્ઠપના નામ નત્થિ, યદિ સિયા દ્વિન્નં પારિસુદ્ધિઉપોસથં વિસું ન વદેય્ય.

નિસ્સટ્ઠચીવરદાનેપિ યથા ‘‘ઇમં ચીવરં આયસ્મતો દમ્મી’’તિ એકો વદતિ, એવં ‘‘ઇમં મયં ચીવરં આયસ્મતો દેમા’’તિ વત્તું વટ્ટતિ. ઇતો ગરુકતરાનિ હિ ઞત્તિદુતિયકમ્માનિપિ ‘‘અપલોકેત્વા કાતબ્બાની’’તિ વુત્તાનિ અત્થિ, તેસં એતં અનુલોમં નિસ્સટ્ઠચીવરં પન દાતબ્બમેવ અદાતું ન લબ્ભતિ, વિનયકમ્મમત્તઞ્હેતં. ન તં તેન સઙ્ઘસ્સ વા ગણસ્સ વા પુગ્ગલસ્સ વા દિન્નમેવ હોતીતિ.

૪૬૮. **દસાહાતિક્કન્તે અતિક્કન્તસઞ્ઞી**તિ દસાહં અતિક્કન્તે ચીવરે ‘‘અતિક્કન્તં ઇદ’’ન્તિ એવંસઞ્ઞી, દસાહે વા અતિક્કન્તે ‘‘અતિક્કન્તો દસાહો’’તિ એવંસઞ્ઞી. **નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય**ન્તિ ન ઇધ સઞ્ઞા રક્ખતિ. યોપિ એવંસઞ્ઞી, તસ્સપિ તં ચીવરં નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયાપત્તિ ચ. સનિસ્સગ્ગિયવિનયકમ્મં વા પાચિત્તિયન્તિ ઉભોપિ અત્થવિકપ્પા યુજ્જન્તિ. એસ નયો સબ્બત્થ.

અવિસ્સજ્જિતે વિસ્સજ્જિતસઞ્ઞીતિ કસ્સચિ અદિન્ને અપરિચ્ચત્તે ‘‘પરિચ્ચત્તં મયા’’તિ એવંસઞ્ઞી.

અનટ્ઠે નટ્ઠસઞ્ઞીતિ અત્તનો ચીવરેન સદ્ધિં બહૂનિ અઞ્ઞેસં ચીવરાનિ એકતો ઠપિતાનિ ચોરા હરન્તિ. તત્રેસ અત્તનો ચીવરે અનટ્ઠે નટ્ઠસઞ્ઞી હોતિ. એસ નયો અવિનટ્ઠાદીસુપિ.

અવિલુત્તેતિ એત્થ પન ગબ્ભં ભિન્દિત્વા પસય્હાવહારવસેન અવિલુત્તેતિ વેદિતબ્બં.

અનિસ્સજ્જિત્વા પરિભુઞ્જતિ આપત્તિ દુક્કટસ્સાતિ સકિં નિવત્થં વા સકિં પારુતં વા કાયતો અમોચેત્વા દિવસમ્પિ વિચરતિ, એકાવ આપત્તિ. મોચેત્વા મોચેત્વા નિવાસેતિ વા પારુપતિ વા પયોગે પયોગે દુક્કટં. દુન્નિવત્થં વા દુપ્પારુતં વા સણ્ઠપેન્તસ્સ અનાપત્તિ. અઞ્ઞસ્સ તં પરિભુઞ્જતોપિ અનાપત્તિ, ‘‘અનાપત્તિ અઞ્ઞેન કતં પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જતી’’તિ (પારા॰ ૫૭૦) આદિવચનઞ્ચેત્થ સાધકં. અનતિક્કન્તે અતિક્કન્તસઞ્ઞિનો વેમતિકસ્સ ચ દુક્કટં પરિભોગં સન્ધાય વુત્તં.

૪૬૯. **‘‘અનાપત્તિ અન્તોદસાહં અધિટ્ઠેતિ, વિકપ્પેતી**’’તિ એત્થ પન અધિટ્ઠાનુપગં વિકપ્પનુપગઞ્ચ વેદિતબ્બં. તત્રાયં પાળિ – અથ ખો ભિક્ખૂનં એતદહોસિ – ‘‘યાનિ તાનિ ભગવતા અનુઞ્ઞાતાનિ ‘તિચીવર’ન્તિ વા

‘વસ્સિકસાટિકા’તિ વા ‘નિસીદન’ન્તિ વા ‘પચ્ચત્થરણ’ન્તિ વા ‘કણ્ડુપ્પટિચ્છાદી’તિ વા મુખપુઞ્છનચોળકન્તિ વા પરિક્ખારચોળન્તિ વા સબ્બાનિ તાનિ અધિટ્ઠાતબ્બાનીતિ નુ ખો ઉદાહુ વિકપ્પેતબ્બાની’’તિ, ભગવતો એતમત્થં આરોચેસું –

> ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તિચીવરં અધિટ્ઠાતું ન વિકપ્પેતું; વસ્સિકસાટિકં વસ્સાનં ચાતુમાસં અધિટ્ઠાતું તતો પરં વિકપ્પેતું; નિસીદનં અધિટ્ઠાતું ન વિકપ્પેતું; પચ્ચત્થરણં અધિટ્ઠાતું ન વિકપ્પેતું; કણ્ડુપ્પટિચ્છાદિં યાવઆબાધા અધિટ્ઠાતું તતો પરં વિકપ્પેતું; મુખપુઞ્છનચોળં અધિટ્ઠાતું ન વિકપ્પેતું; પરિક્ખારચોળં અધિટ્ઠાતું ન વિકપ્પેતુ’’ન્તિ (મહાવ॰ ૩૫૮).

‘‘તત્થ **તિચીવરં**’’ અધિટ્ઠહન્તેન રજિત્વા કપ્પબિન્દું દત્વા પમાણયુત્તમેવ અધિટ્ઠાતબ્બં. તસ્સ પમાણં ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદેન સુગતચીવરતો ઊનકં વટ્ટતિ, લામકપરિચ્છેદેન સઙ્ઘાટિયા ઉત્તરાસઙ્ગસ્સ ચ દીઘતો મુટ્ઠિપઞ્ચકં તિરિયં મુટ્ઠિત્તિકં પમાણં વટ્ટતિ. અન્તરવાસકો દીઘતો મુટ્ઠિપઞ્ચકો તિરિયં દ્વિહત્થોપિ વટ્ટતિ. પારુપણેનપિ હિ સક્કા નાભિં પટિચ્છાદેતુન્તિ. વુત્તપ્પમાણતો પન અતિરેકં ઊનકઞ્ચ પરિક્ખારચોળન્તિ અધિટ્ઠાતબ્બં.

તત્થ યસ્મા ‘‘દ્વે ચીવરસ્સ અધિટ્ઠાના – કાયેન વા અધિટ્ઠેતિ, વાચાય વા અધિટ્ઠેતી’’તિ (પરિ॰ ૩૨૨) વુત્તં, તસ્મા પુરાણસઙ્ઘાટિં ‘‘ઇમં સઙ્ઘાટિં પચ્ચુદ્ધરામી’’તિ પચ્ચુદ્ધરિત્વા નવં સઙ્ઘાટિં હત્થેન ગહેત્વા ‘‘ઇમં સઙ્ઘાટિં અધિટ્ઠામી’’તિ ચિત્તેન આભોગં કત્વા કાયવિકારં કરોન્તેન કાયેન અધિટ્ઠાતબ્બા. ઇદં કાયેન અધિટ્ઠાનં, તં યેન કેનચિ સરીરાવયવેન અફુસન્તસ્સ ન વટ્ટતિ. વાચાય અધિટ્ઠાને પન વચીભેદં કત્વા વાચાય અધિટ્ઠાતબ્બા. તત્ર દુવિધં અધિટ્ઠાનં – સચે હત્થપાસે હોતિ ‘‘ઇમં સઙ્ઘાટિં અધિટ્ઠામી’’તિ વાચા ભિન્દિતબ્બા. અથ અન્તોગબ્ભે વા ઉપરિપાસાદે વા સામન્તવિહારે વા હોતિ ઠપિતટ્ઠાનં સલ્લક્ખેત્વા ‘‘એતં સઙ્ઘાટિં અધિટ્ઠામી’’તિ વાચા ભિન્દિતબ્બા. એસ નયો ઉત્તરાસઙ્ગે અન્તરવાસકે ચ. નામમત્તમેવ હિ વિસેસો. તસ્મા સબ્બાનિ સઙ્ઘાટિં ઉત્તરાસઙ્ગં અન્તરવાસકન્તિ એવં અત્તનો નામેનેવ અધિટ્ઠાતબ્બાનિ. સચે અધિટ્ઠહિત્વા ઠપિતવત્થેહિ સઙ્ઘાટિઆદીનિ કરોતિ, નિટ્ઠિતે રજને ચ કપ્પે ચ ઇમં ‘‘પચ્ચુદ્ધરામી’’તિ પચ્ચુદ્ધરિત્વા પુન અધિટ્ઠાતબ્બાનિ. અધિટ્ઠિતેન પન સદ્ધિં મહન્તતરમેવ દુતિયપટ્ટં વા ખણ્ડં વા સંસિબ્બન્તેન પુન અધિટ્ઠાતબ્બમેવ. સમે વા ખુદ્દકે વા અધિટ્ઠાનકિચ્ચં નત્થિ.

તિચીવરં પન પરિક્ખારચોળં અધિટ્ઠાતું વટ્ટતિ ન વટ્ટતીતિ? **મહાપદુમત્થેરો** કિરાહ – ‘‘તિચીવરં તિચીવરમેવ અધિટ્ઠાતબ્બં. સચે પરિક્ખારચોળાધિટ્ઠાનં લભેય્ય ઉદોસિતસિક્ખાપદે પરિહારો નિરત્થકો ભવેય્યા’’તિ. એવં વુત્તે કિર અવસેસા ભિક્ખૂ આહંસુ – ‘‘પરિક્ખારચોળમ્પિ ભગવતાવ અધિટ્ઠાતબ્બન્તિ વુત્તં, તસ્મા વટ્ટતી’’તિ. **મહાપચ્ચરિયમ્પિ** વુત્તં ‘‘પરિક્ખારચોળં નામ પાટેક્કં નિધાનમુખમેતન્તિ તિચીવરં પરિક્ખારચોળન્તિ અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. ઉદોસિતસિક્ખાપદે પન તિચીવરં અધિટ્ઠહિત્વા પરિહરન્તસ્સ પરિહારો વુત્તો’’તિ. ઉભતોવિભઙ્ગભાણકો પુણ્ણવાલિકવાસી **મહાતિસ્સત્થેરોપિ** કિર આહ – ‘‘મયં પુબ્બે મહાથેરાનં અસ્સુમ્હ, અરઞ્ઞવાસિનો ભિક્ખૂ રુક્ખસુસિરાદીસુ ચીવરં ઠપેત્વા પધાનં પદહનત્થાય ગચ્છન્તિ. સામન્તવિહારે ધમ્મસવનત્થાય ગતાનઞ્ચ નેસં સૂરિયે ઉટ્ઠિતે સામણેરા વા દહરભિક્ખૂ વા પત્તચીવરં ગહેત્વા ગચ્છન્તિ, તસ્મા સુખપરિભોગત્થં તિચીવરં પરિક્ખારચોળન્તિ અધિટ્ઠાતું વટ્ટતી’’તિ. **મહાપચ્ચરિયમ્પિ** વુત્તં પુબ્બે આરઞ્ઞિકા ભિક્ખૂ અબદ્ધસીમાયં દુપ્પરિહારન્તિ તિચીવરં પરિક્ખારચોળમેવ અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જિંસૂ’’તિ.

“**વસ્સિકસાટિકા**” અનતિરિત્તપ્પમાણા નામં ગહેત્વા વુત્તનયેનેવ ચત્તારો વસ્સિકે માસે અધિટ્ઠાતબ્બા, તતો પરં પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતબ્બા. વણ્ણભેદમત્તરત્તાપિ ચેસા વટ્ટતિ. દ્વે પન ન વટ્ટન્તિ. “**નિસીદનં**” વુત્તનયેન અધિટ્ઠાતબ્બમેવ, તઞ્ચ ખો પમાણયુત્તં એકમેવ, દ્વે ન વટ્ટન્તિ. “**પચ્ચત્થરણ**”**મ્પિ** અધિટ્ઠાતબ્બમેવ, તં પન મહન્તમ્પિ વટ્ટતિ, એકમ્પિ વટ્ટતિ, બહૂનિપિ વટ્ટન્તિ. નીલમ્પિ પીતકમ્પિ સદસમ્પિ પુપ્ફદસમ્પીતિ સબ્બપ્પકારં વટ્ટતિ. સકિં અધિટ્ઠિતં અધિટ્ઠિતમેવ હોતિ. “**કણ્ડુપ્પટિચ્છાદિ**” યાવ આબાધો અત્થિ, તાવ પમાણિકા અધિટ્ઠાતબ્બા. આબાધે વૂપસન્તે પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતબ્બા, એકાવ વટ્ટતિ . “**મુખપુઞ્છનચોળં**” અધિટ્ઠાતબ્બમેવ, યાવ એકં ધોવિયતિ, તાવ અઞ્ઞં પરિભોગત્થાય ઇચ્છિતબ્બન્તિ દ્વે વટ્ટન્તિ. અપરે પન થેરા ‘‘નિધાનમુખમેતં બહૂનિપિ વટ્ટન્તી’’તિ વદન્તિ. **પરિક્ખારચોળે** ગણના નત્થિ, યત્તકં ઇચ્છતિ તત્તકં અધિટ્ઠાતબ્બમેવ. **થવિકાપિ પરિસ્સાવનમ્પિ** વિકપ્પનુપગં પચ્છિમચીવરપ્પમાણં ‘‘પરિક્ખારચોળક’’ન્તિ અધિટ્ઠાતબ્બમેવ. બહૂનિ એકતો કત્વા ‘‘ઇમાનિ ચીવરાનિ પરિક્ખારચોળાનિ અધિટ્ઠામી’’તિ અધિટ્ઠાતુમ્પિ વટ્ટતિયેવ. ભેસજ્જનવકમ્મમાતાપિતુઆદીનં અત્થાય ઠપેન્તેનપિ અધિટ્ઠાતબ્બમેવ. **મહાપચ્ચરિયં** પન ‘‘અનાપત્તી’’તિ વુત્તં. મઞ્ચભિસિ પીઠકભિસિ બિમ્બોહનં પાવારો કોજવોતિ એતેસુ પન સેનાસનપરિક્ખારત્થાય દિન્નપચ્ચત્થરણે ચ અધિટ્ઠાનકિચ્ચં નત્થિયેવ.

અધિટ્ઠિતચીવરં પન પરિભુઞ્જતો કથં અધિટ્ઠાનં વિજહતીતિ? અઞ્ઞસ્સ દાનેન, અચ્છિન્દિત્વા ગહણેન, વિસ્સાસગ્ગાહેન, હીનાયાવત્તનેન, સિક્ખાપચ્ચક્ખાનેન , કાલંકિરિયાય, લિઙ્ગપરિવત્તનેન, પચ્ચુદ્ધરણેન, છિદ્દભાવેનાતિ ઇમેહિ નવહિ કારણેહિ વિજહતિ. તત્થ પુરિમેહિ અટ્ઠહિ સબ્બચીવરાનિ અધિટ્ઠાનં વિજહન્તિ, છિદ્દભાવેન પન તિચીવરસ્સેવ સબ્બઅટ્ઠકથાસુ અધિટ્ઠાનવિજહનં વુત્તં, તઞ્ચ નખપિટ્ઠિપ્પમાણેન છિદ્દેન. તત્થ નખપિટ્ઠિપ્પમાણં કનિટ્ઠઙ્ગુલિનખવસેન વેદિતબ્બં, છિદ્દઞ્ચ વિનિબ્બિદ્ધછિદ્દમેવ. છિદ્દસ્સ હિ અબ્ભન્તરે એકતન્તુ ચેપિ અચ્છિન્નો હોતિ, રક્ખતિ. તત્થ સઙ્ઘાટિયા ચ ઉત્તરાસઙ્ગસ્સ ચ દીઘન્તતો વિદત્થિપ્પમાણસ્સ તિરિયન્તતો અટ્ઠઙ્ગુલપ્પમાણસ્સ પદેસસ્સ ઓરતો છિદ્દં અધિટ્ઠાનં ભિન્દતિ, પરતો ન ભિન્દતિ. અન્તરવાસકસ્સ પન દીઘન્તતો વિદત્થિપ્પમાણસ્સેવ તિરિયન્તતો ચતુરઙ્ગુલપ્પમાણસ્સ પદેસસ્સ ઓરતો છિદ્દં અધિટ્ઠાનં ભિન્દતિ, પરતો ન ભિન્દતિ. તસ્મા જાતે છિદ્દે તં ચીવરં અતિરેકચીવરટ્ઠાને તિટ્ઠતિ, સૂચિકમ્મં કત્વા પુન અધિટ્ઠાતબ્બં. **મહાસુમત્થેરો** પનાહ – ‘‘પમાણચીવરસ્સ યત્થ કત્થચિ છિદ્દં અધિટ્ઠાનં ભિન્દતિ, મહન્તસ્સ પન પમાણતો બહિ છિદ્દં અધિટ્ઠાનં ન ભિન્દતિ, અન્તોજાતં ભિન્દતી’’તિ. **કરવીકતિસ્સત્થેરો** આહ – ‘‘ખુદ્દકં મહન્તં ન પમાણં, દ્વે ચીવરાનિ પારુપન્તસ્સ વામહત્થે સઙ્ઘરિત્વા ઠપિતટ્ઠાને છિદ્દં અધિટ્ઠાનં ન ભિન્દતિ, ઓરભાગે ભિન્દતિ. અન્તરવાસકસ્સપિ ઓવટ્ટિકં કરોન્તેન સઙ્ઘરિતટ્ઠાને છિદ્દં ન ભિન્દતિ, તતો ઓરં ભિન્દતી’’તિ. **અન્ધકટ્ઠકથાયં** પન તિચીવરે **મહાસુમત્થેર**વાદં પમાણં કત્વા ઉત્તરિમ્પિ ઇદં વુત્તં ‘‘પચ્છિમપ્પમાણં અધિટ્ઠાનં રક્ખતી’’તિ. પરિક્ખારચોળે દીઘસો અટ્ઠઙ્ગુલે સુગતઙ્ગુલેન તિરિયં ચતુરઙ્ગુલે યત્થ કત્થચિ છિદ્દં અધિટ્ઠાનં વિજહતિ. મહન્તે ચોળે તતો પરેન છિદ્દં અધિટ્ઠાનં ન વિજહતિ. એસ નયો સબ્બેસુ અધિટ્ઠાતબ્બકેસુ ચીવરેસૂ’’તિ.

તત્થ યસ્મા સબ્બેસમ્પિ અધિટ્ઠાતબ્બકચીવરાનં વિકપ્પનુપગપચ્છિમપ્પમાણતો અઞ્ઞં પચ્છિમપ્પમાણં નામ નત્થિ, યઞ્હિ નિસીદન-કણ્ડુપ્પટિચ્છાદિ-વસ્સિકસાટિકાનં પમાણં વુત્તં, તં ઉક્કટ્ઠં, તતો ઉત્તરિ પટિસિદ્ધત્તા ન પચ્છિમં તતો હેટ્ઠા અપ્પટિસિદ્ધત્તા. તિચીવરસ્સાપિ સુગતચીવરપ્પમાણતો ઊનકત્તં ઉક્કટ્ઠપ્પમાણમેવ. પચ્છિમં પન વિસું સુત્તે વુત્તં નત્થિ. મુખપુઞ્છનપચ્ચત્થરણપરિક્ખારચોળાનં ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદો નત્થિયેવ. વિકપ્પનુપગપચ્છિમેન પન પચ્છિમપરિચ્છેદો વુત્તો. તસ્મા યં તાવ **અન્ધકટ્ઠકથાયં** ‘‘પચ્છિમપ્પમાણં અધિટ્ઠાનં

રક્ખતી''તિ વત્વા તત્થ પરિક્ખારચોળસ્સેવ સુગતઙ્ગુલેન અટ્ઠઙ્ગુલચતુરઙ્ગુલપચ્છિમપ્પમાણં દસ્સેત્વા ઇતરેસં તિચીવરાદીનં મુટ્ઠિપઞ્ચકાદિપભેદં પચ્છિમપ્પમાણં સન્ધાય ''એસ નયો સબ્બેસુ અધિટ્ઠાતબ્બકેસુચીવરેસૂ''તિ વુત્તં, તં ન સમેતિ.

કરવીકતિસ્સત્થેરવાદેપિ દીઘન્તતોયેવ છિદ્દં દસ્સિતં, તિરિયન્તતો ન દસ્સિતં, તસ્મા સો અપરિચ્છિન્નો. **મહાસુમત્થેર**વાદે ''પમાણચીવરસ્સ યત્થ કત્થચિ છિદ્દં અધિટ્ઠાનં ભિન્દતિ, મહન્તસ્સ પન પમાણતો બહિ છિદ્દં અધિટ્ઠાનં ન ભિન્દતી''તિ વુત્તં. ઇદં પન ન વુત્તં – ''ઇદં નામ પમાણચીવરં ઇતો ઉત્તરિ મહન્તં ચીવર''ન્તિ. અપિચેત્થ તિચીવરાદીનં મુટ્ઠિપઞ્ચકાદિભેદં પચ્છિમપ્પમાણન્તિ અધિપ્પેતં. તત્થ યદિ પચ્છિમપ્પમાણતો બહિ છિદ્દં અધિટ્ઠાનં ન ભિન્દેય્ય, ઉક્કટ્ઠપત્તસ્સાપિ મજ્ઝિમપત્તસ્સ વા ઓમકપ્પમાણતો બહિ છિદ્દં અધિટ્ઠાનં ન ભિન્દેય્ય, ન ચ ન ભિન્દતિ. તસ્મા અયમ્પિ વાદો અપરિચ્છિન્નો.

યો પનાયં સબ્બપઠમો **અટ્ઠકથાવાદો**, અયમેવેત્થ પમાણં. કસ્મા? પરિચ્છેદસબ્ભાવતો. તિચીવરસ્સ હિ પચ્છિમપ્પમાણઞ્ચ છિદ્દપ્પમાણઞ્ચ છિદ્દુપ્પત્તિદેસપ્પમાણઞ્ચ **સબ્બઅટ્ઠકથાસુ**યેવ પરિચ્છિન્દિત્વા વુત્તં, તસ્મા સ્વેવ વાદો પમાણં. અદ્ધા હિ સો ભગવતો અધિપ્પાયં અનુગન્ત્વા વુત્તો. ઇતરેસુ પન નેવ પરિચ્છેદો અત્થિ, ન પુબ્બાપરં સમેતીતિ.

યો પન દુબ્બલટ્ઠાને પઠમં અગ્ગળં દત્વા પચ્છા દુબ્બલટ્ઠાનં છિન્દિત્વા અપનેતિ, અધિટ્ઠાનં ન ભિજ્જતિ. મણ્ડલપરિવત્તનેપિ એસેવ નયો. દુપટ્ટસ્સ એકસ્મિં પટલે છિદ્દે વા જાતે ગળિતે વા અધિટ્ઠાનં ન ભિજ્જતિ, ખુદ્દકં ચીવરં મહન્તં કરોતિ, મહન્તં વા ખુદ્દકં કરોતિ, અધિટ્ઠાનં ન ભિજ્જતિ. ઉભો કોટિયો મજ્ઝે કરોન્તો સચે પઠમં છિન્દિત્વા પચ્છા ઘટેતિ, અધિટ્ઠાનં ભિજ્જતિ. અથ ઘટેત્વા છિન્દતિ, ન ભિજ્જતિ, રજકેહિ ધોવાપેત્વા સેતં કારાપેન્તસ્સાપિ અધિટ્ઠાનં અધિટ્ઠાનમેવાતિ . અયં તાવ ''**અન્તોદસાહં અધિટ્ઠેતિ વિકપ્પેતી**''તિ એત્થ અધિટ્ઠાને વિનિચ્છયો.

વિકપ્પને પન દ્વે વિકપ્પના – સમ્મુખાવિકપ્પના ચ પરમ્મુખાવિકપ્પના ચ. કથં સમ્મુખાવિકપ્પના હોતીતિ? ચીવરાનં એકબહુભાવં સન્નિહિતાસન્નિહિતભાવઞ્ચ ઞત્વા '''ઇમં ચીવર'ન્તિ વા 'ઇમાનિ ચીવરાની'તિ વા 'એતં ચીવર'ન્તિ વા 'એતાનિ ચીવરાની'''તિ વા ''તુય્હં વિકપ્પેમી''તિ વત્તબ્બં, અયમેકા સમ્મુખાવિકપ્પના. એત્તાવતા નિધેતું વટ્ટતિ, પરિભુઞ્જિતું પન વિસ્સજ્જેતું વા અધિટ્ઠાતું વા ન વટ્ટતિ. ''મય્હં સન્તકં, મય્હં સન્તકાનિ પરિભુઞ્જ વા વિસ્સજ્જેહિ વા યથાપચ્ચયં વા કરોહી''તિ એવં પન વુત્તે પચ્ચુદ્ધારો નામ હોતિ. તતોપભુતિ પરિભોગાદયોપિ વટ્ટન્તિ.

અપરોપિ નયો – તથેવ ચીવરાનં એકબહુભાવં સન્નિહિતાસન્નિહિતભાવઞ્ચ ઞત્વા તસ્સેવ ભિક્ખુનો સન્તિકે '''ઇમં ચીવર'ન્તિ વા 'ઇમાનિ ચીવરાની'તિ વા 'એતં ચીવર'ન્તિ વા 'એતાનિ ચીવરાની'''તિ વા વત્વા પઞ્ચસુ સહધમ્મિકેસુ અઞ્ઞતરસ્સ અત્તના અભિરુચિતસ્સ યસ્સ કસ્સચિ નામં ગહેત્વા '''તિસ્સસ્સ ભિક્ખુનો વિકપ્પેમી'તિ વા 'તિસ્સાય ભિક્ખુનિયા, સિક્ખમાનાય, તિસ્સસ્સ સામણેરસ્સ, તિસ્સાય સામણેરિયા વિકપ્પેમી'''તિ વા વત્તબ્બં, અયં અપરાપિ સમ્મુખાવિકપ્પના. એત્તાવતા નિધેતું વટ્ટતિ, પરિભોગાદીસુ પન એકમ્પિ ન વટ્ટતિ. તેન પન ભિક્ખુના ''તિસ્સસ્સ ભિક્ખુનો સન્તકં...પે॰... તિસ્સાય સામણેરિયા સન્તકં પરિભુઞ્જ વા વિસ્સજ્જેહિ વા યથાપચ્ચયં વા કરોહી''તિ વુત્તે પચ્ચુદ્ધારો નામ હોતિ. તતોપભુતિ પરિભોગાદયોપિ વટ્ટન્તિ.

કથં પરમ્મુખાવિકપ્પના હોતીતિ? ચીવરાનં તથેવ એકબહુભાવં સન્નિહિતાસન્નિહિતભાવઞ્ચ ઞત્વા ‘‘‘ઇમં ચીવર’ન્તિ વા ‘ઇમાનિ ચીવરાની’તિ વા ‘એતં ચીવર’ન્તિ વા ‘એતાનિ ચીવરાની’’’તિ વા વત્વા ‘‘તુય્હં વિકપ્પનત્થાય દમ્મી’’તિ વત્તબ્બં. તેન વત્તબ્બો – ‘‘કો તે મિત્તો વા સન્દિટ્ઠો વા’’તિ? તતો ઇતરેન પુરિમનયેનેવ ‘‘તિસ્સો ભિક્ખૂતિ વા…પે॰… તિસ્સા સામણેરી’’તિ વા વત્તબ્બં. પુન તેન ભિક્ખુના ‘‘અહં તિસ્સસ્સ ભિક્ખુનો દમ્મીતિ વા…પે॰… તિસ્સાય સામણેરિયા દમ્મી’’તિ વા વત્તબ્બં, અયં પરમ્મુખાવિકપ્પના. એત્તાવતા નિધેતું વટ્ટતિ, પરિભોગાદીસુ પન એકમ્પિ ન વટ્ટતિ. તેન પન ભિક્ખુના દુતિયસમ્મુખાવિકપ્પનાયં વુત્તનયેનેવ ‘‘ઇત્થન્નામસ્સ સન્તકં પરિભુઞ્જ વા વિસ્સજ્જેહિ વા યથાપચ્ચયં વા કરોહી’’તિ વુત્તે પચ્ચુદ્ધારો નામ હોતિ. તતોપભુતિ પરિભોગાદયોપિ વટ્ટન્તિ.

દ્વિન્નં વિકપ્પનાનં કિં નાનાકરણં? સમ્મુખાવિકપ્પનાયં સયં વિકપ્પેત્વા પરેન પચ્ચુદ્ધરાપેતિ . પરમ્મુખાવિકપ્પનાય પરેનેવ વિકપ્પાપેત્વા પરેનેવ પચ્ચુદ્ધરાપેતિ, ઇદમેત્થ નાનાકરણં. સચે પન યસ્સ વિકપ્પેતિ, સો પઞ્ઞત્તિકોવિદો ન હોતિ, ન જાનાતિ પચ્ચુદ્ધરિતું, તં ચીવરં ગહેત્વા અઞ્ઞસ્સ બ્યત્તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા પુન વિકપ્પેત્વા પચ્ચુદ્ધરાપેતબ્બં. વિકપ્પિતવિકપ્પના નામેસા વટ્ટતિ. અયં ‘‘**વિકપ્પેતી**’’તિ ઇમસ્મિં પદે વિનિચ્છયો.

‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તિચીવરં અધિટ્ઠાતું ન વિકપ્પેતુ’’ન્તિઆદિવચનતો ચ ઇદં ‘‘વિકપ્પેતી’’તિ અવિસેસેન વુત્તવચનં વિરુદ્ધં વિય દિસ્સતિ, ન ચ વિરુદ્ધં તથાગતા ભાસન્તિ. તસ્મા એવમસ્સ અત્થો વેદિતબ્બો, તિચીવરં તિચીવરસઙ્ખેપેનેવ પરિહરતો અધિટ્ઠાતુમેવ અનુજાનામિ, ન વિકપ્પેતું. વસ્સિકસાટિકં પન ચાતુમાસતો પરં વિકપ્પેતુમેવ ન અધિટ્ઠાતું. એવઞ્ચ સતિ યો તિચીવરે એકેન ચીવરેન વિપ્પવસિતુકામો હોતિ, તસ્સ તિચીવરાધિટ્ઠાનં પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિપ્પવાસસુખત્થં વિકપ્પનાય ઓકાસો દિન્નો હોતિ. દસાહાતિક્કમે ચ અનાપત્તીતિ એતેનુપાયેન સબ્બત્થ વિકપ્પનાય અપ્પટિસિદ્ધભાવો વેદિતબ્બો.

વિસ્સજ્જેતીતિ અઞ્ઞસ્સ દેતિ. કથં પન દિન્નં હોતિ, કથં ગહિતં? ‘‘ઇમં તુય્હં દેમિ દદામિ દજ્જામિ ઓણોજેમિ પરિચ્ચજામિ નિસ્સજ્જામિ વિસ્સજ્જામીતિ વા ‘‘ઇત્થન્નામસ્સ દેમિ…પે॰… નિસ્સજ્જામી’’તિ વા વદતિ, સમ્મુખાપિ પરમ્મુખાપિ દિન્નંયેવ હોતિ. ‘‘તુય્હં ગણ્હાહી’’તિ વુત્તે ‘‘મય્હં ગણ્હામી’’તિ વદતિ, સુદિન્નં સુગ્ગહિતઞ્ચ. ‘‘તવ સન્તકં કરોહિ, તવ સન્તકં હોતુ, તવ સન્તકં કરિસ્સસી’’તિ વુત્તે ‘‘મમ સન્તકં કરોમિ, મમ સન્તકં હોતુ, મમ સન્તકં કરિસ્સામી’’તિ વદતિ, દુદ્દિન્નં દુગ્ગહિતઞ્ચ. નેવ દાતા દાતું જાનાતિ, ન ઇતરો ગહેતું. સચે પન ‘‘તવ સન્તકં કરોહી’’તિ વુત્તે ‘‘સાધુ, ભન્તે, મય્હં ગણ્હામી’’તિ ગણ્હાતિ, સુગ્ગહિતં. સચે પન ‘‘એકો ગણ્હાહી’’તિ વદતિ, ઇતરો ‘‘ન ગણ્હામી’’તિ પુન સો ‘‘દિન્નં મયા તુય્હં, ગણ્હાહી’’તિ વદતિ, ઇતરોપિ ‘‘ન મય્હં ઇમિના અત્થો’’તિ વદતિ. તતો પુરિમોપિ ‘‘મયા દિન્ન’’ન્તિ દસાહં અતિક્કામેતિ, પચ્છિમોપિ ‘‘મયા પટિક્ખિત્ત’’ન્તિ. કસ્સ આપત્તીતિ? ન કસ્સચિ આપત્તિ. યસ્સ પન રુચ્ચતિ, તેન અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બં.

યો પન અધિટ્ઠાને વેમતિકો, તેન કિં કાતબ્બં? વેમતિકભાવં આરોચેત્વા સચે અનધિટ્ઠિતં ભવિસ્સતિ, એવં મે કપ્પિયં હોતીતિ વત્વા વુત્તનયેનેવ નિસ્સજ્જિતબ્બં. ન હિ એવં જાનાપેત્વા વિનયકમ્મં કરોન્તસ્સ મુસાવાદો હોતિ. કેચિ પન ‘‘એકેન ભિક્ખુના વિસ્સાસં ગહેત્વા પુન દિન્નં વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ, તં ન યુજ્જતિ. ન હિ તસ્સેતં વિનયકમ્મં, નાપિ તં એત્તકેન અઞ્ઞં વત્થું હોતિ.

નસ્સતીતિઆદિ ઉત્તાનત્થમેવ. **યો ન દદેય્ય આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ એત્થ ''મય્હં દિન્નં ઇમિના''તિ ઇમાય સઞ્ઞાય ન દેન્તસ્સ દુક્કટં. તસ્સ સન્તકભાવં પન ઞત્વા લેસેન અચ્છિન્દન્તો ભણ્ડં અગ્ઘાપેત્વા કારેતબ્બોતિ.

સમુટ્ઠાનાદીસુ ઇદં સિક્ખાપદં કથિનસમુટ્ઠાનં નામ કાયવાચાતો ચ કાયવાચાચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતિ, અનધિટ્ઠાનેન ચ અવિકપ્પનેન ચ આપજ્જનતો અકિરિયં, સઞ્ઞાય અભાવેપિ ન મુચ્ચતિ, અજાનન્તોપિ આપજ્જતીતિ નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મં, વચીકમ્મં, તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

પઠમકથિનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉદોસિતસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૭૧. **તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા**તિ ઉદોસિતસિક્ખાપદં. તત્થ **સન્તરુત્તરેના**તિ અન્તરન્તિ અન્તરવાસકો વુચ્ચતિ, ઉત્તરન્તિ ઉત્તરાસઙ્ગો, સહ અન્તરેન ઉત્તરં સન્તરુત્તરં, તેન સન્તરુત્તરેન, સહ અન્તરવાસકેન ઉત્તરાસઙ્ગેનાતિ અત્થો. **કણ્ણકિતાની**તિ સેદેન કુટ્ઠોકાસેસુ સઞ્જાતકાળસેતમણ્ડલાનિ. **અદ્દસ ખો આયસ્મા આનન્દો સેનાસનચારિકં આહિણ્ડન્તો**તિ થેરો કિર ભગવતિ દિવા પટિસલ્લાનત્થાય ગન્ધકુટિં પવિટ્ઠે તં ઓકાસં લભિત્વા દુન્નિક્ખિત્તાનિ દારુભણ્ડમત્તિકાભણ્ડાનિ પટિસામેન્તો અસમ્મટ્ઠટ્ઠાનં સમ્મજ્જન્તો ગિલાનેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં પટિસન્થારં કરોન્તો તેસં ભિક્ખૂનં સેનાસનટ્ઠાનં સમ્પત્તો અદ્દસ. તેન વુત્તં – ''અદ્દસ ખો આયસ્મા આનન્દો સેનાસનચારિકં આહિણ્ડન્તો''તિ.

૪૭૩. **અવિપ્પવાસસમ્મુતિં દાતુ**ન્તિ અવિપ્પવાસે સમ્મુતિ અવિપ્પવાસસમ્મુતિ, અવિપ્પવાસાય વા સમ્મુતિ અવિપ્પવાસસમ્મુતિ. કો પનેત્થ આનિસંસો? યેન ચીવરેન વિપ્પવસતિ, તં નિસ્સગ્ગિયં ન હોતિ, આપત્તિઞ્ચ નાપજ્જતિ. કિત્તકં કાલં? **મહાસુમત્થેરો** તાવ આહ – ''યાવ રોગો ન વૂપસમતિ, વૂપસન્તે પન રોગે સીઘં ચીવરટ્ઠાનં આગન્તબ્બ''ન્તિ . **મહાપદુમત્થેરો** આહ – ''સીઘં આગચ્છતો રોગો પટિકુપ્પેય્ય, તસ્મા સણિકં આગન્તબ્બં. યતો પટ્ઠાય હિ સત્થં વા પરિયેસતિ, 'ગચ્છામી'તિ આભોગં વા કરોતિ, તતો પટ્ઠાય વટ્ટતિ. 'ન દાનિ ગમિસ્સામી'તિ એવં પન ધુરનિક્ખેપં કરોન્તેન પચ્ચુદ્ધરિતબ્બં, અતિરેકચીવરટ્ઠાને ઠસ્સતી''તિ. સચે પનસ્સ રોગો પટિકુપ્પતિ, કિં કાતબ્બન્તિ? **કુસ્સદેવત્થેરો** તાવ આહ – ''સચે સોયેવ રોગો પટિકુપ્પતિ, સા એવ સમ્મુતિ, પુન સમ્મુતિદાનકિચ્ચં નત્થિ. અથઞ્ઞો કુપ્પતિ, પુન દાતબ્બા સમ્મુતી''તિ. **ઉપતિસ્સત્થેરો** આહ – ''સો વા રોગો હોતુ, અઞ્ઞો વા પુન સમ્મુતિદાનકિચ્ચં નત્થી''તિ.

૪૭૫-૬. **નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના**તિ ઇધ પન પુરિમસિક્ખાપદે વિય અત્થં અગ્ગહેત્વા નિટ્ઠિતે ચીવરસ્મિં ભિક્ખુનોતિ એવં સામિવસેન કરણવચનસ્સ અત્થો વેદિતબ્બો. કરણવસેન હિ ભિક્ખુના ઇદં નામ કાતબ્બન્તિ નત્થિ. સામિવસેન પન ભિક્ખુનો ચીવરસ્મિં નિટ્ઠિતે કથિને ચ ઉબ્ભતે એવં છિન્નપલિબોધો એકરત્તમ્પિ ચે ભિક્ખુ તિચીવરેન વિપ્પવસેય્યાતિ એવં અત્થો યુજ્જતિ. તત્થ **તિચીવરેના**તિ અધિટ્ઠિતેસુ તીસુ ચીવરેસુ યેન કેનચિ. એકેન વિપ્પવુત્થોપિ હિ તિચીવરેન વિપ્પવુત્થો હોતિ, પટિસિદ્ધપરિયાપન્નેન વિપ્પવુત્થત્તા. તેનેવસ્સ પદભાજને ''સઙ્ઘાટિયા વા''તિઆદિ વુત્તં. **વિપ્પવસેય્યા**તિ વિપ્પયુત્તો વસેય્ય.

૪૭૭-૮. **ગામો એકૂપચારો**તિઆદિ અવિપ્પવાસલક્ખણવવત્થાપનત્થં વુત્તં. તતો પરં યથાક્કમેન તાનેવ પન્નરસ માતિકાપદાનિ વિત્થારેન્તો **''ગામો એકૂપચારો નામા''**તિઆદિમાહ. તત્થ **એકકુલસ્સ ગામો**તિ એકસ્સ

રઞ્ઞો વા ભોજકસ્સ વા ગામો. **પરિક્ખિત્તો**તિ યેન કેનચિ પાકારેન વા વતિયા વા પરિક્ખાય વા પરિક્ખિત્તો. એત્તાવતા એકકુલગામસ્સ એકૂપચારતા દસ્સિતા. **અન્તોગામે વત્થબ્બન્તિ** એવરૂપે ગામે ચીવરં નિક્ખિપિત્વા ગામબ્ભન્તરે યથારુચિતે ઠાને અરુણં ઉટ્ઠાપેતું વટ્ટતિ. **અપરિક્ખિત્તો**તિ ઇમિના તસ્સેવ ગામસ્સ નાનૂપચારતા દસ્સિતા. એવરૂપે ગામે યસ્મિં ઘરે ચીવરં નિક્ખિત્તં, તત્થ વત્થબ્બં. **હત્થપાસા વા ન વિજહિતબ્બન્તિ** અથ વા તં ઘરં સમન્તતો હત્થપાસા ન વિજહિતબ્બં, અડ્ઢતેય્યરતનપ્પમાણપ્પદેસા ઉદ્ધં ન વિજહિતબ્બન્તિ વુત્તં હોતિ. અડ્ઢતેય્યરતનબ્ભન્તરે પન વત્થું વટ્ટતિ. તં પમાણં અતિક્કમિત્વા સચેપિ ઇદ્ધિમા ભિક્ખૂ આકાસે અરુણં ઉટ્ઠાપેતિ, નિસ્સગ્ગિયમેવ હોતિ. એત્થ ચ **યસ્મિં ઘરે**તિ ઘરપરિચ્છેદો ''એકકુલસ્સ નિવેસનં હોતી''તિઆદિના (પારા॰ ૪૮૦) લક્ખણેન વેદિતબ્બો.

૪૭૯. **નાનાકુલસ્સ ગામો**તિ નાનારાજૂનં વા ભોજકાનં વા ગામો, વેસાલિકુસિનારાદિસદિસો. **પરિક્ખિત્તો**તિ ઇમિના નાનાકુલગામસ્સ એકૂપચારતા દસ્સિતા. **સભાયે વા દ્વારમૂલે વા**તિ એત્થ સભાયન્તિ લિઙ્ગબ્યત્તયેન સભા વુત્તા. **દ્વારમૂલે**તિ નગરદ્વારસ્સ સમીપે. ઇદં વુત્તં હોતિ – એવરૂપે ગામે યસ્મિં ઘરે ચીવરં નિક્ખિત્તં, તત્થ વા વત્થબ્બં. તત્થ સદ્દસઙ્ઘટ્ટનેન વા જનસમ્બાધેન વા વસિતું અસક્કોન્તેન સભાયે વા વત્થબ્બં નગરદ્વારમૂલે વા. તત્રાપિ વસિતું અસક્કોન્તેન યત્થ કત્થચિ ફાસુકટ્ઠાને વસિત્વા અન્તોઅરુણે આગમ્મ તેસંયેવ સભાયદ્વારમૂલાનં હત્થપાસા વા ન વિજહિતબ્બં. ઘરસ્સ પન ચીવરસ્સ વા હત્થપાસે વત્તબ્બમેવ નત્થિ.

સભાયં ગચ્છન્તેન હત્થપાસે ચીવરં નિક્ખિપિત્વાતિ સચે ઘરે અટ્ઠપેત્વા સભાયે ઠપેસ્સામીતિ સભાયં ગચ્છતિ, તેન સભાયં ગચ્છન્તેન હત્થપાસેતિ હત્થં પસારેત્વા ''હન્દિમં ચીવરં ઠપેમી''તિ એવં નિક્ખેપસુખે હત્થપાસગતે કિસ્મિઞ્ચિ આપણે ચીવરં નિક્ખિપિત્વા પુરિમનયેનેવ સભાયે વા વત્થબ્બં દ્વારમૂલે વા, હત્થપાસા વા ન વિજહિતબ્બં.

તત્રાયં વિનિચ્છયો – **કુસ્સદેવત્થેરો** તાવ આહ – ''ચીવરહત્થપાસે વસિતબ્બં નત્થિ, યત્થ કત્થચિ વીથિહત્થપાસેપિ સભાયહત્થપાસેપિ દ્વારહત્થપાસેપિ વસિતું વટ્ટતી''તિ. **ઉપતિસ્સત્થેરો** પનાહ – ''નગરસ્સ બહૂનિપિ દ્વારાનિ હોન્તિ બહૂનિપિ સભાયાનિ, તસ્મા સબ્બત્થ ન વટ્ટતિ. યસ્સા પન વીથિયા ચીવરં ઠપિતં યં તસ્સા સમ્મુખટ્ઠાને સભાયઞ્ચ દ્વારઞ્ચ તસ્સ સભાયસ્સ ચ દ્વારસ્સ ચ હત્થપાસા ન વિજહિતબ્બં. એવઞ્હિ સતિ સક્કા ચીવરસ્સ પવત્તિ જાનિતુ''ન્તિ. સભાયં પન ગચ્છન્તેન યસ્સ આપણિકસ્સ હત્થે નિક્ખિત્તં, સચે સો તં ચીવરં અતિહરિત્વા ઘરે નિક્ખિપતિ, વીથિહત્થપાસો ન રક્ખતિ, ઘરસ્સ હત્થપાસે વત્થબ્બં. સચે મહન્તં ઘરં હોતિ, દ્વે વીથિયો ફરિત્વા ઠિતં પુરતો વા પચ્છતો વા હત્થપાસેયેવ અરુણં ઉટ્ઠાપેતબ્બં. સભાયે નિક્ખિપિત્વા પન સભાયે વા તસ્સ સમ્મુખે નગરદ્વારમૂલે વા તેસંયેવ હત્થપાસે વા અરુણં ઉટ્ઠાપેતબ્બં.

અપરિક્ખિત્તોતિઇમિના તસ્સેવ ગામસ્સ નાનૂપચારતા દસ્સિતા. એતેનેવુપાયેન સબ્બત્થ એકૂપચારતા ચ નાનૂપચારતા ચ વેદિતબ્બા. પાળિયં પન ''ગામો એકૂપચારો નામા''તિ એવં આદિમ્હિ ''અજ્ઝોકાસો એકૂપચારો નામા''તિ એવં અન્તે ચ એકમેવ માતિકાપદં ઉદ્ધરિત્વા પદભાજનં વિત્થારિતં. તસ્મા તસ્સેવ પદસ્સાનુસારેન સબ્બત્થ પરિક્ખેપાદિવસેન એકૂપચારતા ચ નાનૂપચારતા ચ વેદિતબ્બા.

૪૮૦-૧. **નિવેસનાદીસુ ઓવરકા**તિ ગબ્ભાનંયેવેતં પરિયાયવચનં. **હત્થપાસા વા**તિ ગબ્ભસ્સ હત્થપાસા. **દ્વારમૂલે વા**તિ સબ્બેસં સાધારણે ઘરદ્વારમૂલે. **હત્થપાસા વા**તિ ગબ્ભસ્સ વા ઘરદ્વારમૂલસ્સ વા હત્થપાસા.

૪૮૨-૭. **ઉદોસિતો**તિ યાનાદીનં ભણ્ડાનં સાલા. ઇતો પટ્ઠાય ચ નિવેસને વુત્તનયેનેવ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. **અટ્ટો**તિ પટિરાજાદિપટિબાહનત્થં ઇટ્ઠકાહિ કતો બહલભિત્તિકો ચતુપઞ્ચભૂમિકો પતિસ્સયવિસેસો. **માળો**તિ એકકૂટસઙ્ગહિતો ચતુરસ્સપાસાદો. **પાસાદો**તિ દીઘપાસાદો. **હમ્મિય**ન્તિ મુણ્ડચ્છદનપાસાદો.

૪૮૯. **સત્તબ્ભન્તરા**તિએત્થ એકં અબ્ભન્તરં અટ્ઠવીસતિહત્થં હોતિ. સચે સત્થો ગચ્છન્તો ગામં વા નદિં વા પરિયાદિયિત્વા તિટ્ઠતિ અન્તોપવિટ્ઠેન સદ્ધિં એકાબદ્ધો હુત્વા ઓરઞ્ચ પારઞ્ચ ફરિત્વા ઠિતો હોતિ, સત્થપરિહારોવ લબ્ભતિ. અથ ગામે વા નદિયા વા પરિયાપન્નો હોતિ અન્તોપવિટ્ઠો , ગામપરિહારો ચેવ નદીપરિહારો ચ લબ્ભતિ. સચે વિહારસીમં અતિક્કમિત્વા તિટ્ઠતિ, અન્તોસીમાય ચ ચીવરં હોતિ, વિહારં ગન્ત્વા વસિતબ્બં. સચે બહિસીમાય ચીવરં હોતિ સત્થસમીપેયેવ વસિતબ્બં. સચે ગચ્છન્તો સકટે વા ભગ્ગે ગોણે વા નટ્ઠે અન્તરા છિજ્જતિ, યસ્મિં કોટ્ઠાસે ચીવરં તત્થ વસિતબ્બં.

૪૯૦. એકકુલસ્સ ખેત્તે હત્થપાસો નામ ચીવરહત્થપાસોયેવ, નાનાકુલસ્સ ખેત્તે હત્થપાસો નામ ખેત્તદ્વારસ્સ હત્થપાસો. અપરિક્ખિત્તે ચીવરસ્સેવ હત્થપાસો.

૪૯૧-૪. **ધઞ્ઞકરણ**ન્તિ ખલં વુચ્ચતિ. **આરામો**તિ પુપ્ફારામો વા ફલારામો વા. દ્વીસુપિ ખેત્તે વુત્તસદિસોવ વિનિચ્છયો. **વિહારો** નિવેસનસદિસો. રુક્ખમૂલે **અન્તોછાયાય**ન્તિ છાયાય ફુટ્ઠોકાસસ્સ અન્તો એવ. વિરળસાખસ્સ પન રુક્ખસ્સ આતપેન ફુટ્ઠોકાસે ઠપિતં નિસ્સગ્ગિયમેવ હોતિ, તસ્મા તાદિસસ્સ સાખાચ્છાયાય વા ખન્ધચ્છાયાય વા ઠપેતબ્બં. સચે સાખાય વા વિટપે વા ઠપેતિ, ઉપરિ અઞ્ઞસાખાચ્છાયાય ફુટ્ઠોકાસેયેવ ઠપેતબ્બં. ખુજ્જરુક્ખસ્સ છાયા દૂરં ગચ્છતિ, છાયાય ગતટ્ઠાને ઠપેતું વટ્ટતિયેવ. ઇધાપિ હત્થપાસો ચીવરહત્થપાસોયેવ.

અગામકે અરઞ્ઞેતિ અગામકં નામ અરઞ્ઞં વિઞ્ઝાટવીઆદીસુ વા સમુદ્દમજ્ઝે વા મચ્છબન્ધાનં અગમનપથે દીપકેસુ લબ્ભતિ. **સમન્તા સત્તબ્ભન્તરા**તિ મજ્ઝે ઠિતસ્સ સમત્તા સબ્બદિસાસુ સત્તબ્ભન્તરા, વિનિબ્બેધેન ચુદ્દસ હોન્તિ. મજ્ઝે નિસિન્નો પુરત્થિમાય વા પચ્છિમાય વા દિસાય પરિયન્તે ઠપિતચીવરં રક્ખતિ. સચે પન અરુણુગ્ગમનસમયે કેસગ્ગમત્તમ્પિ પુરત્થિમં દિસં ગચ્છતિ, પચ્છિમાય દિસાય ચીવરં નિસ્સગ્ગિયં હોતિ. એસ નયો ઇતરસ્મિં. ઉપોસથકાલે પન પરિસપરિયન્તે નિસિન્નભિક્ખુતો પટ્ઠાય સત્તબ્ભન્તરસીમા સોધેતબ્બા. યત્તકં ભિક્ખુસઙ્ઘો વટ્ટતિ, સીમાપિ તત્તકં વટ્ટતિ.

૪૯૫. **અનિસ્સજ્જિત્વા પરિભુઞ્જતિ આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ એત્થ સચે પધાનિકો ભિક્ખુ સબ્બરત્તિં પધાનમનુયુઞ્જિત્વા પચ્ચુસસમયે ''ન્હાયિસ્સામી''તિ તીણિપિ ચીવરાનિ તીરે ઠપેત્વા નદિં ઓતરતિ, ન્હાયન્તસ્સેવ ચસ્સ અરુણં ઉટ્ઠહતિ, કિં કાતબ્બં. સો હિ યદિ ઉત્તરિત્વા ચીવરં નિવાસેતિ, નિસ્સગ્ગિયચીવરં અનિસ્સજ્જિત્વા પરિભુઞ્જનપચ્ચયા દુક્કટં આપજ્જતિ. અથ નગ્ગો ગચ્છતિ, એવમ્પિ દુક્કટં આપજ્જતીતિ? ન આપજ્જતિ. સો હિ યાવ અઞ્ઞં ભિક્ખું દિસ્વા વિનયકમ્મં ન કરોતિ, તાવ તેસં ચીવરાનં અપરિભોગારહત્તા નટ્ઠચીવરટ્ઠાને ઠિતો હોતિ. નટ્ઠચીવરસ્સ ચ અકપ્પિયં નામ નત્થિ. તસ્મા એકં નિવાસેત્વા દ્વે હત્થેન ગહેત્વા વિહારં ગન્ત્વા વિનયકમ્મં કાતબ્બં. સચે દૂરે વિહારો હોતિ, અન્તરામગ્ગે મનુસ્સા સઞ્ચરન્તિ. એકં નિવાસેત્વા એકં પારુપિત્વા એકં અંસકૂટે ઠપેત્વા ગન્તબ્બં. સચે વિહારે સભાગભિક્ખૂ ન પસ્સતિ, ભિક્ખાચારં ગતા હોન્તિ, સઙ્ઘાટિં બહિગામે ઠપેત્વા સન્તરુત્તરેન આસનસાલં ગન્ત્વા વિનયકમ્મં કાતબ્બં. સચે બહિગામે ચોરભયં હોતિ, પારુપિત્વા ગન્તબ્બં. સચે

આસનસાલા સમ્બાધા હોતિ જનાકિણ્ણા, ન સક્કા એકમન્તે ચીવરં અપનેત્વા વિનયકમ્મં કાતું, એકં ભિક્ખું આદાય બહિગામં ગન્ત્વા વિનયકમ્મં કત્વા ચીવરાનિ પરિભુઞ્જિતબ્બાનિ.

સચે ભિક્ખૂ દહરાનં હત્થે પત્તચીવરં દત્વા મગ્ગં ગચ્છન્તા પચ્છિમે યામે સયિતુકામા હોન્તિ, અત્તનો અત્તનો ચીવરં હત્થપાસે કત્વાવ સયિતબ્બં. સચે ગચ્છન્તાનંયેવ અસમ્પત્તેસુ દહરેસુ અરુણં ઉગ્ગચ્છતિ, ચીવરં નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, નિસ્સયો પન ન પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, દહરાનમ્પિ પુરતો ગચ્છન્તાનં થેરેસુ અસમ્પત્તેસુ એસેવ નયો. મગ્ગં વિરજ્ઝિત્વા અરઞ્ઞે અઞ્ઞમઞ્ઞં અપસ્સન્તેસુપિ એસેવ નયો. સચે પન દહરા ''મયં, ભન્તે, મુહુત્તં સયિત્વા અસુકસ્મિં નામ ઓકાસે તુમ્હે સમ્પાપુણિસ્સામા''તિ વત્વા યાવ અરુણુગ્ગમના સયન્તિ, ચીવરઞ્ચ નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, નિસ્સયો ચ પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, દહરે ઉય્યોજેત્વા થેરેસુ સયન્તેસુપિ એસેવ નયો. દ્વેધાપથં દિસ્વા થેરા ''અયં મગ્ગો'' દહરા ''અયં મગ્ગો''તિ વત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ વચનં અગ્ગહેત્વા ગતા, સહ અરુણુગ્ગમના ચીવરાનિ ચ નિસ્સગ્ગિયાનિ હોન્તિ , નિસ્સયો ચ પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. સચે દહરા મગ્ગતો ઓક્કમ્મ ''અન્તોઅરુણેયેવ નિવત્તિસ્સામા''તિ ભેસજ્જત્થાય ગામં પવિસિત્વા આગચ્છન્તિ. અસમ્પત્તાનંયેવ ચ તેસં અરુણો ઉગ્ગચ્છતિ, ચીવરાનિ નિસ્સગ્ગિયાનિ હોન્તિ, નિસ્સયો પન ન પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. સચે પન ધેનુભયેન વા સુનખભયેન વા ''મુહુત્તં ઠત્વા ગમિસ્સામા''તિ ઠત્વા વા નિસીદિત્વા વા ગચ્છન્તિ, અન્તરા અરુણે ઉગ્ગતે ચીવરાનિ નિસ્સગ્ગિયાનિ હોન્તિ, નિસ્સયો ચ પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. સચે ''અન્તોઅરુણેયેવ આગમિસ્સામા''તિ અન્તોસીમાયં ગામં પવિટ્ઠાનં અન્તરા અરુણો ઉગ્ગચ્છતિ, નેવ ચીવરાનિ નિસ્સગ્ગિયાનિ હોન્તિ, ન નિસ્સયો પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. સચે પન ''વિભાયતુ તાવા''તિ નિસીદન્તિ, અરુણે ઉગ્ગતેપિ ન ચીવરાનિ નિસ્સગ્ગિયાનિ હોન્તિ, નિસ્સયો પન પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. યેપિ ''અન્તોઅરુણેયેવ આગમિસ્સામા''તિ સામન્તવિહારં ધમ્મસવનત્થાય સઉસ્સાહા ગચ્છન્તિ, અન્તરામગ્ગેયેવ ચ નેસં અરુણો ઉગ્ગચ્છતિ, ચીવરાનિ નિસ્સગ્ગિયાનિ હોન્તિ, નિસ્સયો પન ન પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. સચે ધમ્મગારવેન ''યાવ પરિયોસાનં સુત્વાવ ગમિસ્સામા''તિ નિસીદન્તિ, સહ અરુણસ્સુગ્ગમના ચીવરાનિપિ નિસ્સગ્ગિયાનિ હોન્તિ, નિસ્સયોપિ પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. થેરેન દહરં ચીવરધોવનત્થાય ગામકં પેસેન્તેન અત્તનો ચીવરં પચ્ચુદ્ધરિત્વાવ દાતબ્બં. દહરસ્સાપિ ચીવરં પચ્ચુદ્ધરાપેત્વા ઠપેતબ્બં. સચે અસ્સતિયા ગચ્છતિ, અત્તનો ચીવરં પચ્ચુદ્ધરિત્વા દહરસ્સ ચીવરં વિસ્સાસેન ગહેત્વા ઠપેતબ્બં. સચે થેરો નસ્સરતિ, દહરો એવ સરતિ, દહરેન અત્તનો ચીવરં પચ્ચુદ્ધરિત્વા થેરસ્સ ચીવરં વિસ્સાસેન ગહેત્વા ગન્ત્વા વત્તબ્બો ''ભન્તે, તુમ્હાકં ચીવરં અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જથા''તિ અત્તનોપિ ચીવરં અધિટ્ઠાતબ્બં. એવં એકસ્સ સતિયાપિ આપત્તિમોક્ખો હોતીતિ. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ .

સમુટ્ઠાનાદીસુ પઠમકથિનસિક્ખાપદે અનધિટ્ઠાનં અવિકપ્પનઞ્ચ અકિરિયં, ઇધ અપચ્ચુદ્ધરણં અયમેવ વિસેસો. સેસં સબ્બત્થ વુત્તનયમેવાતિ.

ઉદોસિતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયકથિનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૯૭. તેન સમયેનાતિ તતિયકથિનસિક્ખાપદં. તત્થ **ઉસ્સાપેત્વા પુનપ્પુનં વિમજ્જતી**તિ ''વલીસુ નટ્ઠાસુ ઇદં મહન્તં ભવિસ્સતી''તિ મઞ્ઞમાનો ઉદકેન સિઞ્ચિત્વા પાદેહિ અક્કમિત્વા હત્થેહિ ઉસ્સાપેત્વા ઉક્ખિપિત્વા પિટ્ઠિયં ઘંસતિ, તં આતપે સુક્ખં પઠમપ્પમાણમેવ હોતિ. સો પુનપિ તથા કરોતિ, તેન વુત્તં – ''ઉસ્સાપેત્વા પુનપ્પુનં

વિમજ્જતી''તિ. તં એવં કિલમન્તં ભગવા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ દિસ્વા નિક્ખમિત્વા સેનાસનચારિકં આહિણ્ડન્તો વિય તત્થ અગમાસિ. તેન વુત્તં – ''અદ્દસ ખો ભગવા''તિઆદિ.

૪૯૯-૫૦૦. **એકાદસમાસે**તિ એકં પચ્છિમકત્તિકમાસં ઠપેત્વા સેસે એકાદસમાસે. **સત્તમાસે**તિ કત્તિકમાસં હેમન્તિકે ચ ચત્તારોતિ પઞ્ચમાસે ઠપેત્વા સેસે સત્તમાસે. **કાલેપિ આદિસ્સ દિન્ન**ન્તિ સઙ્ઘસ્સ વા ''ઇદં અકાલચીવર''ન્તિ ઉદ્દિસિત્વા દિન્નં, એકપુગ્ગલસ્સ વા ''ઇદં તુય્હં દમ્મી''તિ દિન્નં.

સઙ્ઘતો વાતિ અત્તનો પત્તભાગવસેન સઙ્ઘતો વા ઉપ્પજ્જેય્ય. **ગણતો વા**તિ ઇદં સુત્તન્તિકગણસ્સ દેમ, ઇદં આભિધમ્મિકગણસ્સાતિ એવં ગણસ્સ દેન્તિ. તતો અત્તનો પત્તભાગવસેન ગણતો વા ઉપ્પજ્જેય્ય.

નો ચસ્સ પારિપૂરીતિ નો ચે પારિપૂરી ભવેય્ય, યત્તકેન કયિરમાનં અધિટ્ઠાનચીવરં પહોતિ, તઞ્ચે ચીવરં તત્તકં ન ભવેય્ય, ઊનકં ભવેય્યાતિ અત્થો.

પચ્ચાસા હોતિ સઙ્ઘતો વાતિઆદીસુ અસુકદિવસં નામ સઙ્ઘો ચીવરાનિ લભિસ્સતિ, ગણો લભિસ્સતિ, તતો મે ચીવરં ઉપ્પજ્જિસ્સતીતિ એવં સઙ્ઘતો વા ગણતો વા પચ્ચાસા હોતિ. ઞાતકેહિ મે ચીવરત્થાય પેસિતં, મિત્તેહિ પેસિતં, તે આગતા ચીવરે દસ્સન્તીતિ એવં ઞાતિતો વા મિત્તતો વા પચ્ચાસા હોતિ. **પંસુકૂલં વા**તિ એત્થ પન પંસુકૂલં વા લચ્છામીતિ એવં પચ્ચાસા હોતીતિ યોજેતબ્બં. **અત્તનો વા ધનેના**તિ અત્તનો કપ્પાસસુત્તાદિના ધનેન, અસુકદિવસં નામ લચ્છામીતિ એવં વા પચ્ચાસા હોતીતિ અત્થો.

તતો ચે ઉત્તરિ નિક્ખિપેય્ય સતિયાપિ પચ્ચાસાયાતિ માસપરમતો ચે ઉત્તરિ નિક્ખિપેય્ય, નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયન્તિ અત્થો. એવં પન અવત્વા યસ્મા અન્તરા ઉપ્પજ્જમાને પચ્ચાસાચીવરે મૂલચીવરસ્સ ઉપ્પન્નદિવસતો યાવ વીસતિમો દિવસો તાવ ઉપ્પન્નં પચ્ચાસાચીવરં મૂલચીવરં અત્તનો ગતિકં કરોતિ, તતો ઉદ્ધં મૂલચીવરં પચ્ચાસાચીવરં અત્તનો ગતિકં કરોતિ. તસ્મા તં વિસેસં દસ્સેતું ''તદહુપ્પન્ને મૂલચીવરે''તિઆદિના નયેન પદભાજનં વુત્તં, તં ઉત્તાનત્થમેવ.

વિસભાગે ઉપ્પન્ને મૂલચીવરેતિ યદિ મૂલચીવરં સણ્હં, પચ્ચાસાચીવરં થૂલં, ન સક્કા યોજેતું. રત્તિયો ચ સેસા હોન્તિ, ન તાવ માસો પૂરતિ , ન અકામા નિગ્ગહેન ચીવરં કારેતબ્બં. અઞ્ઞં પચ્ચાસાચીવરં લભિત્વાયેવ કાલબ્ભન્તરે કારેતબ્બં. પચ્ચાસાચીવરમ્પિ પરિક્ખારચોળં અધિટ્ઠાતબ્બં. અથ મૂલચીવરં થૂલં હોતિ, પચ્ચાસાચીવરં સણ્હં, મૂલચીવરં પરિક્ખારચોળં અધિટ્ઠહિત્વા પચ્ચાસાચીવરમેવ મૂલચીવરં કત્વા ઠપેતબ્બં. તં પુન માસપરિહારં લભતિ, એતેનુપાયેન યાવ ઇચ્છતિ તાવ અઞ્ઞમઞ્ઞં મૂલચીવરં કત્વા ઠપેતું વટ્ટતીતિ. સેસં ઉત્તાનમેવ.

સમુટ્ઠાનાદીનિ પઠમકથિનસદિસાનેવાતિ.

તતિયકથિનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પુરાણચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૦૩-૫. તેન સમયેનાતિ પુરાણચીવરસિક્ખાપદં. તત્થ **યાવ સત્તમા પિતામહયુગા**તિ પિતુપિતા પિતામહો, પિતામહસ્સ યુગં પિતામહયુગં. યુગન્તિ આયુપ્પમાણં વુચ્ચતિ. અભિલાપ મત્તમેવ ચેતં. અત્થતો પન પિતામહોયેવ પિતામહયુગં. તતો ઉદ્ધં સબ્બેપિ પુબ્બપુરિસા પિતામહગ્ગહણેનેવ ગહિતા. એવં યાવ સત્તમો પુરિસો તાવ યા અસમ્બદ્ધા સા યાવ સત્તમા પિતામહયુગા અસમ્બદ્ધાતિ વુચ્ચતિ. દેસનામુખમેવ ચેતં. ''માતિતો વા પિતિતો વા''તિવચનતો પન પિતામહયુગમ્પિ પિતામહિયુગમ્પિ માતામહયુગમ્પિ માતામહિયુગમ્પિ તેસં ભાતુભગિનીભાગિનેય્યપુત્તપપુત્તાદયોપિ સબ્બે ઇધ સઙ્ગહિતા એવાતિ વેદિતબ્બા.

તત્રાયં વિત્થારનયો – પિતા પિતુપિતા તસ્સ પિતા તસ્સાપિ પિતાતિ એવં યાવ સત્તમા યુગા, પિતા પિતુમાતા તસ્સા પિતા ચ માતા ચ ભાતા ચ ભગિની ચ પુત્તા ચ ધીતરો ચાતિ એવમ્પિ ઉદ્ધઞ્ચ અધો ચ યાવ સત્તમા યુગા, પિતા પિતુભાતા પિતુભગિની પિતુપુત્તા પિતુધીતરો તેસમ્પિ પુત્તધીતુપરમ્પરાતિ એવમ્પિ યાવ સત્તમા યુગા, માતા માતુમાતા તસ્સા માતા તસ્સાપિ માતાતિ એવમ્પિ યાવ સત્તમા યુગા, માતા માતુપિતા તસ્સ માતા ચ પિતા ચ ભાતા ચ ભગિની ચ પુત્તા ચ ધીતરો ચાતિ, એવમ્પિ ઉદ્ધઞ્ચ અધો ચ યાવ સત્તમા યુગા, માતા માતુભાતા માતુભગિની માતુપુત્તા માતુધીતરો તેસમ્પિ પુત્તધીતુપરમ્પરાતિ એવમ્પિ યાવ સત્તમા યુગા, નેવ માતુસમ્બન્ધેન ન પિતુસમ્બન્ધેન સમ્બદ્ધા, અયં **અઞ્ઞાતિકા નામ**.

ઉભતો સઙ્ઘેતિ ભિક્ખુનિસઙ્ઘે ઞત્તિચતુત્થેન ભિક્ખુસઙ્ઘે ઞત્તિચતુત્થેનાતિ અટ્ઠવાચિકવિનયકમ્મેન ઉપસમ્પન્ના.

સકિં નિવત્થમ્પિ સકિં પારુતમ્પીતિ રજિત્વા કપ્પં કત્વા એકવારમ્પિ નિવત્થં વા પારુતં વા. અન્તમસો પરિભોગસીસેન અંસે વા મત્થકે વા કત્વા મગ્ગં ગતો હોતિ, ઉસ્સીસકં વા કત્વા નિપન્નો હોતિ, એતમ્પિ પુરાણચીવરમેવ. સચે પન પચ્ચત્થરણસ્સ હેટ્ઠા કત્વા નિપજ્જતિ, હત્થેહિ વા ઉક્ખિપિત્વા આકાસે વિતાનં કત્વા સીસેન અફુસન્તો ગચ્છતિ, અયં પરિભોગો નામ ન હોતીતિ **કુરુન્દિયં** વુત્તં.

ધોવં નિસ્સગ્ગિયન્તિ એત્થ એવં આણત્તા ભિક્ખુની ધોવનત્થાય ઉદ્ધનં સજ્જેતિ, દારૂનિ સંહરતિ, અગ્ગિં કરોતિ, ઉદકં આહરતિ યાવ નં ધોવિત્વા ઉક્ખિપતિ, તાવ ભિક્ખુનિયા પયોગે પયોગે ભિક્ખુસ્સ દુક્કટં. ધોવિત્વા ઉક્ખિત્તમત્તે નિસ્સગ્ગિયં હોતિ. સચે દુદ્ધોતન્તિ મઞ્ઞમાના પુન સિઞ્ચતિ વા ધોવતિ વા યાવ નિટ્ઠાનં ન ગચ્છતિ તાવ પયોગે પયોગે દુક્કટં. એસ નયો રજનાકોટનેસુ. રજનદોણિયઞ્હિ રજનં આકિરિત્વા યાવ સકિં ચીવરં રજતિ, તતો પુબ્બે યંકિઞ્ચિ રજનત્થાય કરોતિ, પચ્છા વા પટિરજતિ, સબ્બત્થ પયોગે પયોગે ભિક્ખુસ્સ દુક્કટં. એવં આકોટનેપિ પયોગો વેદિતબ્બો.

૫૦૬. અઞ્ઞાતિકાય અઞ્ઞાતિકસઞ્ઞી પુરાણચીવરં ધોવાપેતીતિ નો ચેપિ ''ઇમં ધોવા''તિ વદતિ, અથ ખો ધોવનત્થાય કાયવિકારં કત્વા હત્થેન વા હત્થે દેતિ, પાદમૂલે વા ઠપેતિ, ઉપરિ વા ખિપતિ, સિક્ખમાનાસામણેરીસામણેરઉપાસકતિત્થિયાદીનં વા હત્થે પેસેતિ, નદીતિત્થે ધોવન્તિયા ઉપચારે વા ખિપતિ, અન્તોદ્વાદસહત્થે ઓકાસે ઠત્વા, ધોવાપિતંયેવ હોતિ. સચે પન ઉપચારં મુઞ્ચિત્વા ઓરતો ઠપેતિ સા ચે ધોવિત્વા આનેતિ, અનાપત્તિ. સિક્ખમાનાય વા સામણેરિયા વા ઉપાસિકાય વા હત્થે ધોવનત્થાય દેતિ, સા ચે ઉપસમ્પજ્જિત્વા ધોવતિ, આપત્તિયેવ. ઉપાસકસ્સ હત્થે દેતિ, સો ચે લિઙ્ગે પરિવત્તે ભિક્ખુનીસુ પબ્બજિત્વા ઉપસમ્પજ્જિત્વા ધોવતિ , આપત્તિયેવ. સામણેરસ્સ વા ભિક્ખુસ્સ વા હત્થે દિન્નેપિ લિઙ્ગપરિવત્તને એસેવ નયો.

ધોવાપેતિ રજાપેતીતિઆદીસુ એકેન વત્થુના નિસ્સગ્ગિયં, દુતિયેન દુક્કટં. તીણિપિ કારાપેન્તસ્સ એકેન નિસ્સગ્ગિયં, સેસેહિ દ્વે દુક્કટાનિ. યસ્મા પનેતાનિ ધોવનાદીનિ પટિપાટિયા વા ઉપ્પટિપાટિયા વા કારેન્તસ્સ મોક્ખો નત્થિ, તસ્મા એત્થ તીણિ ચતુક્કાનિ વુત્તાનિ. સચેપિ હિ ''ઇમં ચીવરં રજિત્વા ધોવિત્વા આનેહી''તિ વુત્તે સા ભિક્ખુની પઠમં ધોવિત્વા પચ્છા રજતિ, નિસ્સગ્ગિયેન દુક્કટમેવ. એવં સબ્બેસુ વિપરીતવચનેસુ નયો નેતબ્બો. સચે પન ''ધોવિત્વા આનેહી''તિ વુત્તા ધોવતિ ચેવ રજતિ ચ, ધોવાપનપચ્ચયા એવ આપત્તિ, રજને અનાપત્તિ. એવં સબ્બત્થ વુત્તાધિકકરણે ''અવુત્તા ધોવતી''તિ ઇમિના લક્ખણેન અનાપત્તિ વેદિતબ્બા. ''ઇમસ્મિં ચીવરે યં કાતબ્બં, સબ્બં તં તુય્હં ભારો''તિ વદન્તો પન એકવાચાય સમ્બહુલા આપત્તિયો આપજ્જતીતિ.

અઞ્ઞાતિકાય વેમતિકો અઞ્ઞાતિકાય ઞાતિકસઞ્ઞીતિ ઇમાનિપિ પદાનિ વુત્તાનંયેવ તિણ્ણં ચતુક્કાનં વસેન વિત્થારતો વેદિતબ્બાનિ.

એકતો ઉપસમ્પન્નાયાતિ ભિક્ખુનીનં સન્તિકે ઉપસમ્પન્નાય ધોવાપેન્તસ્સ દુક્કટં. ભિક્ખૂનં સન્તિકે ઉપસમ્પન્નાય પન યથાવત્થુકમેવ, ભિક્ખૂનં સન્તિકે ઉપસમ્પન્ના નામ પઞ્ચસતા સાકિયાનિયો.

૫૦૭. **અવુત્તા ધોવતી**તિ ઉદ્દેસાય વા ઓવાદાય વા આગતા કિલિટ્ઠં ચીવરં દિસ્વા ઠપિતટ્ઠાનતો ગહેત્વા વા ''દેથ, અય્ય, ધોવિસ્સામી''તિ આહરાપેત્વા વા ધોવતિ ચેવ રજતિ ચ આકોટેતિ ચ, અયં અવુત્તા ધોવતિ નામ. યાપિ ''ઇમં ચીવરં ધોવા''તિ દહરં વા સામણેરં વા આણાપેન્તસ્સ ભિક્ખુનો સુત્વા ''આહરથય્ય અહં ધોવિસ્સામી''તિ ધોવતિ, તાવકાલિકં વા ગહેત્વા ધોવિત્વા રજિત્વા દેતિ, અયમ્પિ અવુત્તા ધોવતિ નામ.

અઞ્ઞં પરિક્ખારન્તિ ઉપાહનત્થવિકપત્તત્થવિકઅંસબદ્ધકકાયબન્ધનમઞ્ચપીઠભિસિતટ્ટિકાદિં યંકિઞ્ચિ ધોવાપેતિ, અનાપત્તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવ.

સમુટ્ઠાનાદીસુ પન ઇદં સિક્ખાપદં છસમુટ્ઠાનં, કિરિયં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મં, વચીકમ્મં, તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

પુરાણચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચીવરપટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૦૮. **તેન સમયેના**તિ ચીવરપટિગ્ગહણસિક્ખાપદં. તત્થ **પિણ્ડપાતપટિક્કન્તા**તિ પિણ્ડપાતતો પટિક્કન્તા. **યેન અન્ધવનં તેનુપસઙ્કમી**તિ અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદે યેન અન્ધવનં તેનુપસઙ્કમિ. **કતકમ્મા**તિ કતચોરિકકમ્મા, સન્ધિચ્છેદનાદીહિ પરભણ્ડં હરિતાતિ વુત્તં હોતિ. **ચોરગામણિકો**તિ ચોરજેટ્ઠકો. સો કિર પુબ્બે થેરિં જાનાતિ, તસ્મા ચોરાનં પુરતો ગચ્છન્તો દિસ્વા ''ઇતો મા ગચ્છથ, સબ્બે ઇતો એથા''તિ તે ગહેત્વા અઞ્ઞેન મગ્ગેન અગમાસિ. **સમાધિમ્હા વુટ્ઠહિત્વા**તિ થેરી કિર પરિચ્છિન્નવેલાયંયેવ સમાધિમ્હા વુટ્ઠહિ. સોપિ તસ્મિંયેવ ખણે એવં અવચ, તસ્મા સા અસ્સોસિ, સુત્વા ચ ''નત્થિ દાનિ અઞ્ઞો એત્થ સમણો વા બ્રાહ્મણો વા અઞ્ઞત્ર મયા''તિ તં મંસં અગ્ગહેસિ. તેન વુત્તં – ''અથ ખો ઉપ્પલવણ્ણા ભિક્ખુની''તિઆદિ.

ઓહિય્યકોતિ અવહીયકો અવસેસો, વિહારવારં પત્વા એકોવ વિહારે ઠિતોતિ અત્થો. **સચે મે ત્વં અન્તરવાસકં દદેય્યાસી**તિ કસ્મા આહ? સણ્હં ઘનમટ્ઠં અન્તરવાસકં દિસ્વા લોભેન, અપિચ અપ્પકો તસ્સા

અન્તરવાસકે લોભો, થેરિયા પન સિખાપ્પત્તા કોટ્ઠાસસમ્પત્તિ તેનસ્સા સરીરપારિપૂરિં પસ્સિસ્સામીતિ વિસમલોભં ઉપ્પાદેત્વા એવમાહ. **અન્તિમ**ન્તિ પઞ્ચન્નં ચીવરાનં સબ્બપરિયન્તં હુત્વા અન્તિમં, અન્તિમન્તિ પચ્છિમં. અઞ્ઞં લેસેનાપિ વિકપ્પેત્વા વા પચ્ચુદ્ધરિત્વા વા ઠપિતં ચીવરં નત્થીતિ એવં યથાઅનુઞ્ઞાતાનં પઞ્ચન્નં ચીવરાનં ધારણવસેનેવ આહ, ન લોભેન, ન હિ ખીણાસવાનં લોભો અત્થિ. **નિપ્પીળિયમાના**તિ ઉપમં દસ્સેત્વા ગાળ્હં પીળયમાના.

અન્તરવાસકં દત્વા ઉપસ્સયં અગમાસીતિ સઙ્કચ્ચિકં નિવાસેત્વા યથા તસ્સ મનોરથો ન પૂરતિ, એવં હત્થતલેયેવ દસ્સેત્વા અગમાસિ.

૫૧૦. કસ્મા પારિવત્તકચીવરં અપ્પટિગણ્હન્તે ઉજ્ઝાયિંસુ? ''સચે એત્તકોપિ અમ્હેસુ અય્યાનં વિસ્સાસો નત્થિ, કથં મયં યાપેસ્સામા''તિ વિહત્થતાય સમભિતુન્નત્તા.

અનુજાનામિ ભિક્ખવે ઇમેસં પઞ્ચન્નન્તિ ઇમેસં પઞ્ચન્નં સહધમ્મિકાનં સમસદ્ધાનં સમસીલાનં સમદિટ્ઠીનં પારિવત્તકં ગહેતું અનુજાનામીતિ અત્થો.

૫૧૨. પયોગે દુક્કટન્તિ ગહણત્થાય હત્થપ્પસારણાદીસુ દુક્કટં. **પટિલાભેના**તિ પટિગ્ગહણેન. તત્થ ચ હત્થેન વા હત્થે દેતુ, પાદમૂલે વા ઠપેતુ, ઉપરિ વા ખિપતુ, સો ચે સાદિયતિ , ગહિતમેવ હોતિ. સચે પન સિક્ખમાનાસામણેરસામણેરીઉપાસકઉપાસિકાદીનં હત્થે પેસિતં પટિગ્ગણ્હાતિ, અનાપત્તિ. ધમ્મકથં કથેન્તસ્સ ચતસ્સોપિ પરિસા ચીવરાનિ ચ નાનાવિરાગવત્થાનિ ચ આનેત્વા પાદમૂલે ઠપેન્તિ, ઉપચારે વા ઠત્વા ઉપચારં વા મુઞ્ચિત્વા ખિપન્તિ, યં તત્થ ભિક્ખુનીનં સન્તકં, તં અઞ્ઞત્ર પારિવત્તકા ગણ્હન્તસ્સ આપત્તિયેવ. અથ પન રત્તિભાગે ખિત્તાનિ હોન્તિ, ''ઇદં ભિક્ખુનિયા, ઇદં અઞ્ઞેસ''ન્તિ ઞાતું ન સક્કા, પારિવત્તકકિચ્ચં નત્થીતિ **મહાપચ્ચરિયં કુરુન્દિયઞ્ચ** વુત્તં, તં અચિત્તકભાવેન ન સમેતિ. સચે ભિક્ખુની વસ્સાવાસિકં દેતિ, પારિવત્તકમેવ કાતબ્બં. સચે પન સઙ્કારકૂટાદીસુ ઠપેતિ, ''પંસુકૂલં ગણ્હિસ્સન્તી''તિ પંસુકૂલં અધિટ્ઠહિત્વા ગહેતું વટ્ટતિ.

૫૧૩. અઞ્ઞાતિકાય અઞ્ઞાતિકસઞ્ઞીતિ તિકપાચિત્તિયં. **એકતો ઉપસમ્પન્નાયા**તિ ભિક્ખુનીનં સન્તિકે ઉપસમ્પન્નાય હત્થતો ગણ્હન્તસ્સ દુક્કટં, ભિક્ખૂનં સન્તિકે ઉપસમ્પન્નાય પન પાચિત્તિયમેવ.

૫૧૪. પરિત્તેન વા વિપુલન્તિ અપ્પગ્ઘચીવરેન વા ઉપાહનત્થવિકપત્તત્થવિકઅંસબદ્ધકકાયબન્ધનાદિના વા મહગ્ઘં ચેતાપેત્વા સચેપિ ચીવરં પટિગ્ગણ્હાતિ, અનાપત્તિ. **મહાપચ્ચરિયં** પન ''અન્તમસો હરીતકીખણ્ડેનાપી''તિ વુત્તં. **વિપુલેન વા પરિત્ત**ન્તિ ઇદં વુત્તવિપલ્લાસેન વેદિતબ્બં. **અઞ્ઞં પરિક્ખાર**ન્તિ પત્તત્થવિકાદિં યં કિઞ્ચિ વિકપ્પનુપગપચ્છિમચીવરપ્પમાણં પન પટપરિસ્સાવનમ્પિ ન વટ્ટતિ. યં નેવ અધિટ્ઠાનુપગં ન વિકપ્પનુપગં તં સબ્બં વટ્ટતિ. સચેપિ મઞ્ચપ્પમાણા ભિસિચ્છવિ હોતિ, વટ્ટતિયેવ; કો પન વાદો પત્તત્થવિકાદીસુ. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ.

સમુટ્ઠાનાદીસુ ઇદં છસમુટ્ઠાનં, કિરિયાકિરિયં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં , પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મંવચીકમ્મં, તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

ચીવરપટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૧૫. તેન સમયેનાતિ અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદં. તત્થ **ઉપનન્દો સક્યપુત્તો**તિ અસીતિસહસ્સમત્તાનં સક્યકુલા પબ્બજિતાનં ભિક્ખૂનં પતિકિટ્ઠો લોલજાતિકો. **પટ્ઠો**તિ છેકો સમત્થો પટિબલો સરસમ્પન્નો કણ્ઠમાધુરિયેન સમન્નાગતો. **કિસ્મિં વિયા**તિ કિંસુ વિય કિલેસો વિય, હિરોત્તપ્પવસેન કમ્પનં વિય સઙ્કમ્પનં વિય હોતીતિ અત્થો.

અદ્ધાનમગ્ગન્તિ અદ્ધાનસઙ્ખાતં દીઘમગ્ગં, ન નગરવીથિમગ્ગન્તિ અત્થો. **તે ભિક્ખૂ અચ્છિન્દિંસૂ**તિ મુસિંસુ, પત્તચીવરાનિ નેસં હરિંસૂતિ અત્થો. **અનુયુઞ્જાહી**તિ ભિક્ખુભાવજાનનત્થાય પુચ્છ. **અનુયુઞ્જિયમાના**તિ પબ્બજ્જાઉપસમ્પદાપત્તચીવરાધિટ્ઠાનાદીનિ પુચ્છિયમાના. **એતમત્થં આરોચેસુ**ન્તિ ભિક્ખુભાવં જાનાપેત્વા યો ''સાકેતા સાવત્થિં અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્ના''તિઆદિના નયેન વુત્તો, એતમત્થં આરોચેસું.

૫૧૭. અઞ્ઞાતકં ગહપતિં વાતિઆદીસુ યં પરતો ''તિણેન વા પણ્ણેન વા પટિચ્છાદેત્વા''તિ વુત્તં, તં આદિં કત્વા એવં અનુપુબ્બકથા વેદિતબ્બા. સચે ચોરે પસ્સિત્વા દહરા પત્તચીવરાનિ ગહેત્વા પલાતા, ચોરા થેરાનં નિવાસનપારુપનમત્તંયેવ હરિત્વા ગચ્છન્તિ, થેરેહિ નેવ તાવ ચીવરં વિઞ્ઞાપેતબ્બં, ન સાખાપલાસં ભઞ્જિતબ્બં. અથ દહરા સબ્બં ભણ્ડકં છડ્ડેત્વા પલાતા, ચોરા થેરાનં નિવાસનપારુપનં તઞ્ચ ભણ્ડકં ગહેત્વા ગચ્છન્તિ, દહરેહિ આગન્ત્વા અત્તનો નિવાસનપારુપનાનિ ન તાવ થેરાનં દાતબ્બાનિ, ન હિ અનચ્છિન્નચીવરા અત્તનો અત્થાય સાખાપલાસં ભઞ્જિતું લભન્તિ, અચ્છિન્નચીવરાનં પન અત્થાય લભન્તિ, અચ્છિન્નચીવરાવ અત્તનોપિ પરેસમ્પિ અત્થાય લભન્તિ. તસ્મા થેરેહિ વા સાખાપલાસં ભઞ્જિત્વા વાકાદીહિ ગન્થેત્વા દહરાનં દાતબ્બં, દહરેહિ વા થેરાનં અત્થાય ભઞ્જિત્વા ગન્થેત્વા તેસં હત્થે દત્વા વા અદત્વા વા અત્તના નિવાસેત્વા અત્તનો નિવાસનપારુપનાનિ થેરાનં દાતબ્બાનિ, નેવ ભૂતગામપાતબ્યતાય પાચિત્તિયં હોતિ, ન તેસં ધારણે દુક્કટં.

સચે અન્તરામગ્ગે રજકત્થરણં વા હોતિ, અઞ્ઞે વા તાદિસે મનુસ્સે પસ્સન્તિ, ચીવરં વિઞ્ઞાપેતબ્બં. યાનિ ચ નેસં તે વા વિઞ્ઞત્તમનુસ્સા અઞ્ઞે વા સાખાપલાસનિવાસને ભિક્ખૂ દિસ્વા ઉસ્સાહજાતા વત્થાનિ દેન્તિ, તાનિ સદસાનિ વા હોન્તુ અદસાનિ વા નીલાદિનાનાવણ્ણાનિ વા કપ્પિયાનિપિ અકપ્પિયાનિપિ સબ્બાનિ અચ્છિન્નચીવરટ્ઠાને ઠિતત્તા તેસં નિવાસેતુઞ્ચ પારુપિતુઞ્ચ વટ્ટન્તિ. વુત્તમ્પિહેતં **પરિવારે** –

''અકપ્પકતં નાપિ રજનાય રત્તં;
તેન નિવત્થો યેન કામં વજેય્ય;
ન ચસ્સ હોતિ આપત્તિ;
સો ચ ધમ્મો સુગતેન દેસિતો;
પઞ્હા મેસા કુસલેહિ ચિન્તિતા''તિ. (પરિ॰ ૪૮૧);

અયઞ્હિ પઞ્હો અચ્છિન્નચીવરકં ભિક્ખું સન્ધાય વુત્તો. અથ પન તિત્થિયેહિ સહગચ્છન્તિ, તે ચ નેસં કુસચીરવાકચીરફલકચીરાનિ દેન્તિ, તાનિપિ લદ્ધિં અગ્ગહેત્વા નિવાસેતું વટ્ટન્તિ, નિવાસેત્વાપિ લદ્ધિ ન ગહેતબ્બા.

ઇદાનિ ''યં આવાસં પઠમં ઉપગચ્છતિ, સચે તત્થ હોતિ સઙ્ઘસ્સ વિહારચીવરં વા''તિઆદીસુ **વિહારચીવરં** નામ મનુસ્સા આવાસં કારેત્વા ''ચત્તારોપિ પચ્ચયા અમ્હાકંયેવ સન્તકા પરિભોગં ગચ્છન્તૂ''તિ તિચીવરં સજ્જેત્વા અત્તના કારાપિતે આવાસે ઠપેન્તિ, એતં વિહારચીવરં નામ. **ઉત્તરત્થરણ**ન્તિ મઞ્ચકસ્સ ઉપરિ અત્થરણકં

વુચ્ચતિ. **ભુમત્થરણ**ન્તિ પરિકમ્મકતાય ભૂમિયા રક્ખણત્થં ચિમિલિકાહિ કતઅત્થરણં તસ્સ ઉપરિ તટ્ટિકં પત્થરિત્વા ચઙ્કમન્તિ. **ભિસિચ્છવી**તિ મઞ્ચભિસિયા વા પીઠભિસિયા વા છવિ, સચે પૂરિતા હોતિ વિધુનિત્વાપિ ગહેતું વટ્ટતિ. એવમેતેસુ વિહારચીવરાદીસુ યં તત્થ આવાસે હોતિ, તં અનાપુચ્છાપિ ગહેત્વા નિવાસેતું વા પારુપિતું વા અચ્છિન્નચીવરકાનં ભિક્ખૂનં લબ્ભતીતિ વેદિતબ્બં. તઞ્ચ ખો લભિત્વા ઓદહિસ્સામિ પુન ઠપેસ્સામીતિ અધિપ્પાયેન ન મૂલચ્છેજ્જાય. લભિત્વા ચ પન ઞાતિતો વા ઉપટ્ઠાકતો વા અઞ્ઞતો વા કુતોચિ પાકતિકમેવ કાતબ્બં. વિદેસગતેન એકસ્મિં સઙ્ઘિકે આવાસે સઙ્ઘિકપરિભોગેન પરિભુઞ્જનત્થાય ઠપેતબ્બં. સચસ્સ પરિભોગેનેવ તં જીરતિ વા નસ્સતિ વા ગીવા ન હોતિ. સચે પન એતેસં વુત્તપ્પકારાનં ગિહિવત્થાદીનં ભિસિચ્છવિપરિયન્તાનં કિઞ્ચિ ન લબ્ભતિ, તેન તિણેન વા પણ્ણેન વા પટિચ્છાદેત્વા આગન્તબ્બન્તિ.

૫૧૯. યેહિ કેહિચિ વા અચ્છિન્નન્તિ એત્થ યમ્પિ અચ્છિન્નચીવરા આચરિયુપજ્ઝાયા અઞ્ઞે ''આહરથ, આવુસો, ચીવર''ન્તિ યાચિત્વા વા વિસ્સાસેન વા ગણ્હન્તિ, તમ્પિ સઙ્ગહં ગચ્છતીતિ વત્તું યુજ્જતિ.

પરિભોગજિણ્ણં વાતિ એત્થ ચ અચ્છિન્નચીવરાનં આચરિયુપજ્ઝાયાદીનં અત્તના તિણપણ્ણેહિ પટિચ્છાદેત્વા દિન્નચીવરમ્પિ સઙ્ગહં ગચ્છતીતિ વત્તું યુજ્જતિ. એવઞ્હિ તે અચ્છિન્નચીવરટ્ઠાને નટ્ઠચીવરટ્ઠાને ચ ઠિતા ભવિસ્સન્તિ, તેન નેસં વિઞ્ઞત્તિયં અકપ્પિયચીવરપરિભોગે ચ અનાપત્તિ અનુરૂપા ભવિસ્સતિ.

૫૨૧. ઞાતકાનં પવારિતાનન્તિ એત્થ ''એતેસં સન્તકં દેથા''તિ વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ યાચન્તસ્સ અનાપત્તીતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. ન હિ ઞાતકપવારિતાનં આપત્તિ વા અનાપત્તિ વા હોતિ. **અત્તનો ધનેના**તિ એત્થાપિ અત્તનો કપ્પિયભણ્ડેન કપ્પિયવોહારેનેવ ચીવરં વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ ચેતાપેન્તસ્સ પરિવત્તાપેન્તસ્સ અનાપત્તીતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. **પવારિતાન**ન્તિ એત્થ ચ સઙ્ઘવસેન પવારિતેસુ પમાણમેવ વટ્ટતિ. પુગ્ગલિકપવારણાય યં યં પવારેતિ, તં તંયેવ વિઞ્ઞાપેતબ્બં. યો ચતૂહિ પચ્ચયેહિ પવારેત્વા સયમેવ સલ્લક્ખેત્વા કાલાનુકાલં ચીવરાનિ દિવસે દિવસે યાગુભત્તાદીનીતિ એવં યેન યેનત્થો તં તં દેતિ, તસ્સ વિઞ્ઞાપનકિચ્ચં નત્થિ. યો પન પવારેત્વા બાલતાય વા સતિસમ્મોસેન વા ન દેતિ, સો વિઞ્ઞાપેતબ્બો. યો ''મય્હં ગેહં પવારેમી''તિ વદતિ, તસ્સ ગેહં ગન્ત્વા યથાસુખં નિસીદિતબ્બં નિપજ્જિતબ્બં, ન કિઞ્ચિ ગહેતબ્બં. યો પન ''યં મય્હં ગેહે અત્થિ, તં પવારેમી''તિ વદતિ. યં તત્થ કપ્પિયં, તં વિઞ્ઞાપેતબ્બં, ગેહે પન નિસીદિતું વા નિપજ્જિતું વા ન લબ્ભતીતિ **કુરુન્દિયં** વુત્તં.

અઞ્ઞસ્સત્થાયાતિ એત્થ અત્તનો ઞાતકપવારિતે ન કેવલં અત્તનો અત્થાય, અથ ખો અઞ્ઞસ્સત્થાય વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ અનાપત્તીતિ અયમેકો અત્થો. અયં પન દુતિયો અઞ્ઞસ્સાતિ યે અઞ્ઞસ્સ ઞાતકપવારિતા, તે તસ્સેવ ''અઞ્ઞસ્સા''તિ લદ્ધવોહારસ્સ બુદ્ધરક્ખિતસ્સ વા ધમ્મરક્ખિતસ્સ વા અત્થાય વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ અનાપત્તીતિ. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ.

સમુટ્ઠાનાદીસુ ઇદમ્પિ છસમુટ્ઠાનં, કિરિયં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મવચીકમ્મં, તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. તતુત્તરિસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૨૨-૪. તેન સમયેનાતિ તતુત્તરિસિક્ખાપદં. તત્થ **અભિહટ્ઠુન્તિ** અભીતિ ઉપસગ્ગો, હરિતુન્તિ અત્થો, ગણ્હિતુન્તિ વુત્તં હોતિ. **પવારેય્યા**તિ ઇચ્છાપેય્ય, ઇચ્છં રુચિં ઉપ્પાદેય્ય, વદેય્ય નિમન્તેય્યાતિ અત્થો. અભિહટ્ઠું પવારેન્તેન પન યથા વત્તબ્બં, તં આકારં દસ્સેતું ''યાવતકં ઇચ્છસિ તાવતકં ગણ્હાહી''તિ એવમસ્સ પદભાજનં વુત્તં. અથ વા યથા ''નેક્ખમ્મં દટ્ઠુ ખેમતો''તિ (સુ॰ નિ॰ ૪૨૬, ૧૧૦૪; ચૂળનિ॰ જતુકણ્ણિમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ ૬૭) એત્થ દિસ્વાતિ અત્થો, એવમિધાપિ ''અભિઅટ્ઠું પવારેય્યા''તિ અભિહરિત્વા પવારેય્યાતિ અત્થો. તત્થ કાયાભિહારો વાચાભિહારોતિ દુવિધો અભિહારો, કાયેન વા હિ વત્થાનિ અભિહરિત્વા પાદમૂલે ઠપેત્વા ''યત્તકં ઇચ્છસિ તત્તકં ગણ્હાહી''તિ વદન્તો પવારેય્ય, વાચાય વા ''અમ્હાકં દુસ્સકોટ્ઠાગારં પરિપુણ્ણં, યત્તકં ઇચ્છસિ તત્તકં ગણ્હાહી''તિ વદન્તો પવારેય્ય, તદુભયમ્પિ એકજ્ઝં કત્વા ''અભિહટ્ઠું પવારેય્યા''તિ વુત્તં.

સન્તરુત્તરપરમન્તિ સઅન્તરં ઉત્તરં પરમં અસ્સ ચીવરસ્સાતિ સન્તરુત્તરપરમં, નિવાસનેન સદ્ધિં પારુપનં ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદો અસ્સાતિ વુત્તં હોતિ. **તતો ચીવરં સાદિતબ્બ**ન્તિ તતો અભિહટચીવરતો એત્તકં ચીવરં ગહેતબ્બં, ન ઇતો પરન્તિ અત્થો. યસ્મા પન અચ્છિન્નસબ્બચીવરેન તિચીવરિકેનેવ ભિક્ખુના એવં પટિપજ્જિતબ્બં, અઞ્ઞેન અઞ્ઞથાપિ, તસ્મા તં વિભાગં દસ્સેતું ''સચે તીણિ નટ્ઠાનિ હોન્તી''તિઆદિના નયેનસ્સ પદભાજનં વુત્તં.

તત્રાયં વિનિચ્છયો – યસ્સ તીણિ નટ્ઠાનિ, તેન દ્વે સાદિતબ્બાનિ, એકં નિવાસેત્વા એકં પારુપિત્વા અઞ્ઞં સભાગટ્ઠાનતો પરિયેસિસ્સતિ. યસ્સ દ્વે નટ્ઠાનિ, તેન એકં સાદિતબ્બં. સચે પકતિયાવ સન્તરુત્તરેન ચરતિ, દ્વે સાદિતબ્બાનિ. એવં એકં સાદિયન્તેનેવ સમો ભવિસ્સતિ. યસ્સ તીસુ એકં નટ્ઠં, ન સાદિતબ્બં. યસ્સ પન દ્વીસુ એકં નટ્ઠં, એકં સાદિતબ્બં. યસ્સ એકંયેવ હોતિ, તઞ્ચ નટ્ઠં, દ્વે સાદિતબ્બાનિ. ભિક્ખુનિયા પન પઞ્ચસુપિ નટ્ઠેસુ દ્વે સાદિતબ્બાનિ. ચતૂસુ નટ્ઠેસુ એકં સાદિતબ્બં, તીસુ નટ્ઠેસુ કિઞ્ચિ ન સાદિતબ્બં, કો પન વાદો દ્વીસુ વા એકસ્મિં વા. યેન કેનચિ હિ સન્તરુત્તરપરમતાય ઠાતબ્બં, તતો ઉત્તરિ ન લબ્ભતીતિ ઇદમેત્થ લક્ખણં.

૫૨૬. સેસકં આહરિસ્સામીતિ દ્વે ચીવરાનિ કત્વા સેસં પુન આહરિસ્સામીતિ અત્થો. **ન અચ્છિન્નકારણા**તિ બાહુસચ્ચાદિગુણવસેન દેન્તિ. **ઞાતકાન**ન્તિઆદીસુ ઞાતકાનં દેન્તાનં સાદિયન્તસ્સ પવારિતાનં દેન્તાનં સાદિયન્તસ્સ અત્તનો ધનેન સાદિયન્તસ્સ અનાપત્તીતિ અત્થો. અટ્ઠકથાસુ પન ''ઞાતકપવારિતટ્ઠાને પકતિયા બહુમ્પિ વટ્ટતિ, અચ્છિન્નકારણા પમાણમેવ વટ્ટતી''તિ વુત્તં. તં પાળિયા ન સમેતિ. યસ્મા પનિદં સિક્ખાપદં અઞ્ઞસ્સત્થાય વિઞ્ઞાપનવત્થુસ્મિંયેવ પઞ્ઞત્તં, તસ્મા ઇધ ''અઞ્ઞસ્સત્થાયા''તિ ન વુત્તં. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ.

સમુટ્ઠાનાદીસુ ઇદમ્પિ છસમુટ્ઠાનં, કિરિયં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મવચીકમ્મં, તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

તતુત્તરિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. પઠમઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૨૭. તેન સમયેનાતિ ઉપક્ખટસિક્ખાપદં. તત્થ **અત્થાવુસો મં સો ઉપટ્ઠાકો**તિ આવુસો, યં ત્વં ભણસિ, અત્થિ એવરૂપો સો મમ ઉપટ્ઠાકોતિ અયમેત્થ અત્થો. **અપિ મેય્ય એવં હોતી**તિ અપિ મે અય્ય એવં હોતિ, અપિ મય્યા એવન્તિપિ પાઠો.

૫૨૮-૯. ભિક્ખું પનેવ ઉદ્દિસ્સાતિ એત્થ ઉદ્દિસ્સાતિ અપદિસ્સ આરબ્ભ. યસ્મા પન યં ઉદ્દિસ્સ ઉપક્ખટં હોતિ, તં તસ્સત્થાય ઉપક્ખટં નામ હોતિ. તસ્માસ્સ પદભાજને ''ભિક્ખુસ્સત્થાયા''તિ વુત્તં.

ભિક્ખું આરમ્મણં કરિત્વાતિ ભિક્ખું પચ્ચયં કત્વા, યઞ્હિ ભિક્ખું ઉદ્દિસ્સ ઉપક્ખટં, તં નિયમેનેવ ભિક્ખું પચ્ચયં કત્વા ઉપક્ખટં હોતિ, તેન વુત્તં – ''ભિક્ખું આરમ્મણં કરિત્વા''તિ. પચ્ચયોપિ હિ ''લભતિ મારો આરમ્મણ''ન્તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૪.૨૪૩) આરમ્મણન્તિ આગતો. ઇદાનિ ''ઉદ્દિસ્સા''તિ એત્થ યો કત્તા, તસ્સ આકારદસ્સનત્થં ''ભિક્ખું અચ્છાદેતુકામો''તિ વુત્તં. ભિક્ખું અચ્છાદેતુકામેન હિ તેન તં ઉદ્દિસ્સ ઉપક્ખટં, ન અઞ્ઞેન કારણેન. ઇતિ સો અચ્છાદેતુકામો હોતિ. તેન વુત્તં – ''ભિક્ખું અચ્છાદેતુકામો''તિ.

અઞ્ઞાતકસ્સ ગહપતિસ્સ વાતિ અઞ્ઞાતકેન ગહપતિના વાતિ અત્થો. કરણત્થે હિ ઇદં સામિવચનં. પદભાજને પન બ્યઞ્જનં અવિચારેત્વા અત્થમત્તમેવ દસ્સેતું ''અઞ્ઞાતકો નામ...પે॰... ગહપતિ નામા''તિઆદિ વુત્તં.

ચીવરચેતાપન્નન્તિ ચીવરમૂલં, તં પન યસ્મા હિરઞ્ઞાદીસુ અઞ્ઞતરં હોતિ, તસ્મા પદભાજને ''હિરઞ્ઞં વા''તિઆદિ વુત્તં. **ઉપક્ખટં હોતી**તિ સજ્જિતં હોતિ, સંહરિત્વા ઠપિતં, યસ્મા પન ''હિરઞ્ઞં વા''તિઆદિના વચનેનસ્સ ઉપક્ખટભાવો દસ્સિતો હોતિ, તસ્મા ''ઉપક્ખટં નામા''તિ પદં ઉદ્ધરિત્વા વિસું પદભાજનં ન વુત્તં. **ઇમિના**તિ ઉપક્ખટં સન્ધાયાહ, તેનેવસ્સ પદભાજને ''પચ્ચુપટ્ઠિતેના''તિ વુત્તં. યઞ્હિ ઉપક્ખટં સંહરિત્વા ઠપિતં, તં પચ્ચુપટ્ઠિતં હોતીતિ. **અચ્છાદેસ્સામી**તિ વોહારવચનમેતં ''ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો દસ્સામી''તિ અયં પનેત્થ અત્થો. તેનેવસ્સ પદભાજનેપિ ''દસ્સામી''તિ વુત્તં.

તત્ર ચે સો ભિક્ખૂતિ યત્ર સો ગહપતિ વા ગહપતાની વા તત્ર સો ભિક્ખુ પુબ્બે અપ્પવારિતો ઉપસઙ્કમિત્વા ચીવરે વિકપ્પં આપજ્જેય્ય ચેતિ અયમેત્થ પદસમ્બન્ધો. તત્થ ઉપસઙ્કમિત્વાતિ ઇમસ્સ ગન્ત્વાતિ ઇમિનાવ અત્થે સિદ્ધે પચુરવોહારવસેન ''ઘર''ન્તિ વુત્તં. યત્ર પન સો દાયકો તત્ર ગન્ત્વાતિ અયમેવેત્થ અત્થો, તસ્મા પુનપિ વુત્તં ''યત્થ કત્થચિ ઉપસઙ્કમિત્વા''તિ. **વિકપ્પં આપજ્જેય્યા**તિ વિસિટ્ઠકપ્પં અધિકવિધાનં આપજ્જેય્ય, પદભાજને પન યેનાકારેન વિકપ્પં આપન્નો હોતિ તમેવ દસ્સેતું ''આયતં વા''તિઆદિ વુત્તં. **સાધૂ**તિ આયાચને નિપાતો. **વતા**તિ પરિવિતક્કે. **મ**ન્તિ અત્તાનં નિદ્દિસતિ. **આયસ્મા**તિ પરં આલપતિ આમન્તેતિ. યસ્મા પનિદં સબ્બં બ્યઞ્જનમત્તમેવ, ઉત્તાનત્થમેવ, તસ્માસ્સ પદભાજને અત્થો ન વુત્તો. **કલ્યાણકમ્યતં ઉપાદાયા**તિ સુન્દરકામતં વિસિટ્ઠકામતં ચિત્તેન ગહેત્વા, તસ્સ ''આપજ્જેય્ય ચે''તિ ઇમિના સમ્બન્ધો. યસ્મા પન યો કલ્યાણકમ્યતં ઉપાદાય આપજ્જતિ, સો સાધત્થિકો મહગ્ઘત્થિકો હોતિ, તસ્માસ્સ પદભાજને બ્યઞ્જનં પહાય અધિપ્પેતત્થમેવ દસ્સેતું તદેવ વચનં વુત્તં. યસ્મા પન ન ઇમસ્સ આપજ્જનમત્તેનેવ આપત્તિ સીસં એતિ, તસ્મા ''તસ્સ વચનેના''તિઆદિ વુત્તં.

૫૩૧. અનાપત્તિ ઞાતકાનન્તિઆદીસુ ઞાતકાનં ચીવરે વિકપ્પં આપજ્જન્તસ્સ અનાપત્તીતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. **મહગ્ઘં ચેતાપેતુકામસ્સ અપ્પગ્ઘં ચેતાપેતી**તિ ગહપતિસ્સ વીસતિઅગ્ઘનકં ચીવરં ચેતાપેતુકામસ્સ ''અલં મય્હં એતેન, દસગ્ઘનકં વા અટ્ઠગ્ઘનકં વા દેહી''તિ વદતિ અનાપત્તિ. **અપ્પગ્ઘ**ન્તિ ઇદઞ્ચ અતિરેકનિવારણત્થમેવ વુત્તં, સમકેપિ પન અનાપત્તિ , તઞ્ચ ખો અગ્ઘવસેનેવ ન પમાણવસેન, અગ્ઘવડ્ઢનકઞ્હિ ઇદં સિક્ખાપદં. તસ્મા યો વીસતિઅગ્ઘનકં અન્તરવાસકં ચેતાપેતુકામો , ''તં એત્તકમેવ મે અગ્ઘનકં ચીવરં દેહી''તિ વત્તુમ્પિ વટ્ટતિ. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ.

સમુટ્ઠાનાદીનિપિ તતુત્તરિસિક્ખાપદસદિસાનેવાતિ.

પઠમઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. દુતિયઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૩૨. દુતિયઉપક્ખટેપિ ઇમિનાવ નયેન અત્થો વેદિતબ્બો. તઞ્હિ ઇમસ્સ અનુપઞ્ઞત્તિસદિસં. કેવલં પઠમસિક્ખાપદે એકસ્સ પીળા કતા, દુતિયે દ્વિન્નં, અયમેવેત્થ વિસેસો. સેસં સબ્બં પઠમસદિસમેવ. યથા ચ દ્વિન્નં, એવં બહૂનં પીળં કત્વા ગણ્હતોપિ આપત્તિ વેદિતબ્બાતિ.

દુતિયઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. રાજસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૩૭. તેન સમયેનાતિ રાજસિક્ખાપદં. તત્થ **ઉપાસકં સઞ્ઞાપેત્વા**તિ જાનાપેત્વા, ‘‘ઇમિના મૂલેન ચીવરં કિણિત્વા થેરસ્સ દેહી’’તિ એવં વત્વાતિ અધિપ્પાયો. **પઞ્ઞાસબન્ધો**તિ પઞ્ઞાસકહાપણદણ્ડોતિ વુત્તં હોતિ. પઞ્ઞાસં બદ્ધોતિપિ પાઠો, પઞ્ઞાસં જિતો પઞ્ઞાસં દાપેતબ્બોતિ અધિપ્પાયો. **અજ્જણ્હો, ભન્તે, આગમેહી**તિ ભન્તે, અજ્જ એકદિવસં અમ્હાકં તિટ્ઠ, અધિવાસેહીતિ અત્થો. **પરામસી**તિ ગણ્હિ. **જીનોસી**તિ જિતોસિ.

૫૩૮-૯. રાજભોગ્ગોતિ રાજતો ભોગ્ગં ભુઞ્જિતબ્બં અસ્સત્થીતિ રાજભોગ્ગો, રાજભોગોતિપિ પાઠો, રાજતો ભોગો અસ્સ અત્થીતિ અત્થો.

પહિણેય્યાતિ પેસેય્ય, ઉત્તાનત્થત્તા પનસ્સ પદભાજનં ન વુત્તં. યથા ચ એતસ્સ, એવં ‘‘ચીવરં ઇત્થન્નામં ભિક્ખુ’’ન્તિઆદીનમ્પિ પદાનં ઉત્તાનત્થત્તાયેવ પદભાજનં ન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં . **આભત**ન્તિ આનીતં. **કાલેન કપ્પિય**ન્તિ યુત્તપત્તકાલેન, યદા નો અત્થો હોતિ, તદા કપ્પિયં ચીવરં ગણ્હામાતિ અત્થો.

વેય્યાવચ્ચકરોતિ કિચ્ચકરો, કપ્પિયકારકોતિ અત્થો. **સઞ્ઞત્તો સો મયા**તિ આણત્તો સો મયા, યથા તુમ્હાકં ચીવરેન અત્થે સતિ ચીવરં દસ્સતિ, એવં વુત્તોતિ અત્થો. **અત્થો મે આવુસો ચીવરેના**તિ ચોદનાલક્ખણનિદસ્સનમેતં, ઇદઞ્હિ વચનં વત્તબ્બં, અસ્સ વા અત્થો યાય કાયચિ ભાસાય; ઇદં ચોદનાલક્ખણં. ‘‘**દેહિ મે ચીવર**’’ન્તિઆદીનિ પન નવત્તબ્બાકારદસ્સનત્થં વુત્તાનિ, એતાનિ હિ વચનાનિ એતેસં વા અત્થો યાય કાયચિ ભાસાય ન વત્તબ્બો.

દુતિયમ્પિ વત્તબ્બો તતિયમ્પિ વત્તબ્બોતિ ‘‘અત્થો મે આવુસો ચીવરેના’’તિ ઇદમેવ યાવતતિયં વત્તબ્બોતિ. એવં ‘‘દ્વત્તિક્ખત્તું ચોદેતબ્બો સારેતબ્બો’’તિ એત્થ ઉદ્દિટ્ઠચોદનાપરિચ્છેદં દસ્સેત્વા ઇદાનિ ‘‘દ્વત્તિક્ખત્તું ચોદયમાનો સારયમાનો તં ચીવરં અભિનિપ્ફાદેય્ય, ઇચ્ચેતં કુસલ’’ન્તિ ઇમેસં પદાનં સઙ્ખેપતો અત્થં દસ્સેન્તો ‘‘સચે અભિનિપ્ફાદેતિ, ઇચ્ચેતં કુસલ’’ન્તિ આહ. એવં યાવતતિયં ચોદેન્તો તં ચીવરં યદિ નિપ્ફાદેતિ, સક્કોતિ અત્તનો પટિલાભવસેન નિપ્ફાદેતું, ઇચ્ચેતં કુસલં સાધુ સુટ્ઠુ સુન્દરં.

ચતુક્ખત્તું પઞ્ચક્ખત્તું છક્ખત્તુપરમં તુણ્હીભૂતેન ઉદ્દિસ્સ ઠાતબ્બન્તિ ઠાનલક્ખણનિદસ્સનમેતં. છક્ખત્તુપરમન્તિ ચ ભાવનપુંસકવચનમેતં, છક્ખત્તુપરમઞ્હિ એતેન ચીવરં ઉદ્દિસ્સ તુણ્હીભૂતેન ઠાતબ્બં, ન અઞ્ઞં કિઞ્ચિ કાતબ્બં, ઇદં ઠાનલક્ખણં. તત્થ યો સબ્બટ્ઠાનાનં સાધારણો તુણ્હીભાવો, તં તાવ દસ્સેતું પદભાજને ''તત્થ ગન્ત્વા તુણ્હીભૂતેના''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **ન આસને નિસીદિતબ્બન્તિ** ''ઇધ, ભન્તે, નિસીદથા''તિ વુત્તેનાપિ ન નિસીદિતબ્બં. **ન આમિસં પટિગ્ગહેતબ્બન્તિ** યાગુખજ્જકાદિભેદં કિઞ્ચિ આમિસં ''ગણ્હથ, ભન્તે''તિ યાચિયમાનેનાપિ ન ગણ્હિતબ્બં. **ન ધમ્મો ભાસિતબ્બો**તિ મઙ્ગલં વા અનુમોદનં વા ભાસથાતિ યાચિયમાનેનાપિ કિઞ્ચિ ન ભાસિતબ્બં, કેવલં ''કિં કારણા આગતોસી''તિ પુચ્છિયમાનેન ''જાનાસિ, આવુસો''તિ વત્તબ્બો. **પુચ્છિયમાનો**તિ ઇદઞ્હિ કરણત્થે પચ્ચત્તવચનં. અથ વા પુચ્છં કુરુમાનો પુચ્છિયમાનોતિ એવમ્પેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. યો હિ પુચ્છં કરોતિ, સો એત્તકં વત્તબ્બોતિ **ઠાનં ભઞ્જતી**તિ આગતકારણં ભઞ્જતિ.

ઇદાનિ યા તિસ્સો ચોદના, છ ચ ઠાનાનિ વુત્તાનિ. તત્થ વુડ્ઢિઞ્ચ હાનિઞ્ચ દસ્સેન્તો ''**ચતુક્ખત્તું ચોદેત્વા**''તિઆદિમાહ. યસ્મા ચ એત્થ એકચોદનાવુડ્ઢિયા દ્વિન્નં ઠાનાનં હાનિ વુત્તા, તસ્મા ''એકા ચોદના દિગુણં ઠાન''ન્તિ લક્ખણં દસ્સિતં હોતિ. ઇતિ ઇમિના લક્ખણેન તિક્ખત્તું ચોદેત્વા છક્ખત્તું ઠાતબ્બં, દ્વિક્ખત્તું ચોદેત્વા અટ્ઠક્ખત્તું ઠાતબ્બં, સકિં ચોદેત્વા દસક્ખત્તું ઠાતબ્બન્તિ. યથા ચ ''છક્ખત્તું ચોદેત્વા ન ઠાતબ્બ''ન્તિ વુત્તં, એવં ''દ્વાદસક્ખત્તું ઠત્વા ન ચોદેતબ્બ''ન્તિપિ વુત્તમેવ હોતિ. તસ્મા સચે ચોદેતિયેવ ન તિટ્ઠતિ, છ ચોદના લબ્ભન્તિ. સચે તિટ્ઠતિયેવ ન ચોદેતિ, દ્વાદસ ઠાનાનિ લબ્ભન્તિ. સચે ચોદેતિપિ તિટ્ઠતિપિ, એકાય ચોદનાય દ્વે ઠાનાનિ હાપેતબ્બાનિ. તત્થ યો એકદિવસમેવ પુનપ્પુનં ગન્ત્વા છક્ખત્તું ચોદેતિ, સકિંયેવ વા ગન્ત્વા ''અત્થો મે, આવુસો, ચીવરેના''તિ છક્ખત્તું વદતિ. તથા એકદિવસમેવ પુનપ્પુનં ગન્ત્વા દ્વાદસક્ખત્તું તિટ્ઠતિ, સકિંયેવ વા ગન્ત્વા તત્ર તત્ર ઠાને તિટ્ઠતિ, સોપિ સબ્બચોદનાયો સબ્બટ્ઠાનાનિ ચ ભઞ્જતિ. કો પન વાદો નાનાદિવસેસુ એવં કરોન્તસ્સાતિ એવમેત્થ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો.

યતસ્સ ચીવરચેતાપન્નં આભતન્તિ યતો રાજતો વા રાજભોગ્ગતો વા અસ્સ ભિક્ખુનો ચીવરચેતાપન્નં આનીતં. યત્વસ્સાતિપિ પાઠો. અયમેવત્થો. ''યત્થસ્સા''તિપિ પઠન્તિ, યસ્મિં ઠાને અસ્સ ચીવરચેતાપન્નં પેસિતન્તિ ચ અત્થં કથેન્તિ, બ્યઞ્જનં પન ન સમેતિ. **તત્થા**તિ તસ્સ રઞ્ઞો વા રાજભોગ્ગસ્સ વા સન્તિકે; સમીપત્થે હિ ઇદં ભુમ્મવચનં. **ન તં તસ્સ ભિક્ખુનો કિઞ્ચિ અત્થં અનુભોતી**તિ તં ચીવરચેતાપન્નં તસ્સ ભિક્ખુનો કિઞ્ચિ અપ્પમત્તકમ્પિ કમ્મં ન નિપ્ફાદેતિ. **યુઞ્જન્તાયસ્મન્તો સકન્તિ** આયસ્મન્તો અત્તનો સન્તકં ધનં પાપુણન્તુ. **મા વો સકં વિનસ્સા**તિ તુમ્હાકં સન્તકં મા વિનસ્સતુ. યો પન નેવ સામં ગચ્છતિ, ન દૂતં પાહેતિ, વત્તભેદે દુક્કટં આપજ્જતિ.

કિં પન સબ્બકપ્પિયકારકેસુ એવં પટિપજ્જિતબ્બન્તિ? ન પટિપજ્જિતબ્બં. અયઞ્હિ કપ્પિયકારકો નામ સઙ્ખેપતો દુવિધો નિદ્દિટ્ઠો ચ અનિદ્દિટ્ઠો ચ. તત્થ નિદ્દિટ્ઠો દુવિધો – ભિક્ખુના નિદ્દિટ્ઠો, દૂતેન નિદ્દિટ્ઠોતિ. અનિદ્દિટ્ઠોપિ દુવિધો – મુખવેવટિક કપ્પિયકારકો, પરમ્મુખકપ્પિયકારકોતિ. તેસુ ભિક્ખુના નિદ્દિટ્ઠો સમ્મુખાસમ્મુખવસેન ચતુબ્બિધો હોતિ. તથા દૂતેન નિદ્દિટ્ઠોપિ.

કથં? ઇધેકચ્ચો ભિક્ખુસ્સ ચીવરત્થાય દૂતેન અકપ્પિયવત્થું પહિણતિ, દૂતો તં ભિક્ખું ઉપસઙ્કમિત્વા ''ઇદં, ભન્તે, ઇત્થન્નામેન તુમ્હાકં ચીવરત્થાય પહિતં, ગણ્હથ ન''ન્તિ વદતિ, ભિક્ખુ ''નયિદં કપ્પતી''તિ પટિક્ખિપતિ, દૂતો ''અત્થિ પન તે, ભન્તે, વેય્યાવચ્ચકરો''તિ પુચ્છતિ, પુઞ્ઞત્થિકેહિ ચ ઉપાસકેહિ ''ભિક્ખૂનં વેય્યાવચ્ચં કરોથા''તિ આણત્તા વા, ભિક્ખૂનં વા સન્દિટ્ઠા સમ્ભત્તા કેચિ વેય્યાવચ્ચકરા હોન્તિ, તેસં અઞ્ઞતરો તસ્મિં ખણે

ભિક્ખુસ્સ સન્તિકે નિસિન્નો હોતિ, ભિક્ખુ તં નિદ્દિસતિ ‘‘અયં ભિક્ખૂનં વેય્યાવચ્ચકરો’’તિ. દૂતો તસ્સ હત્થે અકપ્પિયવત્થું દત્વા ‘‘થેરસ્સ ચીવરં કિણિત્વા દેહી’’તિ ગચ્છતિ, અયં ભિક્ખુના સમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠો.

નો ચે ભિક્ખુસ્સ સન્તિકે નિસિન્નો હોતિ, અપિચ ખો ભિક્ખુ નિદ્દિસતિ – ‘‘અસુકસ્મિં નામ ગામે ઇત્થન્નામો ભિક્ખૂનં વેય્યાવચ્ચકરો’’તિ, સો ગન્ત્વા તસ્સ હત્થે અકપ્પિયવત્થું દત્વા ‘‘થેરસ્સ ચીવરં કિણિત્વા દદેય્યાસી’’તિ આગન્ત્વા ભિક્ખુસ્સ આરોચેત્વા ગચ્છતિ, અયમેકો ભિક્ખુના અસમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠો.

ન હેવ ખો સો દૂતો અત્તના આગન્ત્વા આરોચેતિ, અપિચ ખો અઞ્ઞં પહિણતિ ‘‘દિન્નં મયા, ભન્તે, તસ્સ હત્થે ચીવરચેતાપન્નં, ચીવરં ગણ્હેય્યાથા’’તિ, અયં દુતિયો ભિક્ખુના અસમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠો.

ન હેવ ખો અઞ્ઞં પહિણતિ, અપિચ ખો ગચ્છન્તોવ ભિક્ખું વદતિ ‘‘અહં તસ્સ હત્થે ચીવરચેતાપન્નં દસ્સામિ, તુમ્હે ચીવરં ગણ્હેય્યાથા’’તિ, અયં તતિયો ભિક્ખુના અસમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠોતિ એવં એકો સમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠો તયો અસમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠાતિ ઇમે ચત્તારો ભિક્ખુના નિદ્દિટ્ઠવેય્યાવચ્ચકરા નામ. એતેસુ ઇમસ્મિં રાજસિક્ખાપદે વુત્તનયેનેવ પટિપજ્જિતબ્બં.

અપરો ભિક્ખુ પુરિમનયેનેવ દૂતેન પુચ્છિતો નત્થિતાય વા, અવિચારેતુકામતાય વા ‘‘નત્થમ્હાકં કપ્પિયકારકો’’તિ વદતિ, તસ્મિઞ્ચ ખણે કોચિ મનુસ્સો આગચ્છતિ, દૂતો તસ્સ હત્થે અકપ્પિયવત્થું દત્વા ‘‘ઇમસ્સ હત્થતો ચીવરં ગણ્હેય્યાથા’’તિ વત્વા ગચ્છતિ, અયં દૂતેન સમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠો.

અપરો દૂતો ગામં પવિસિત્વા અત્તના અભિરુચિતસ્સ કસ્સચિ હત્થે અકપ્પિયવત્થું દત્વા પુરિમનયેનેવ આગન્ત્વા આરોચેતિ, અઞ્ઞં વા પહિણતિ, ‘‘અહં અસુકસ્સ નામ હત્થે ચીવરચેતાપન્નં દસ્સામિ, તુમ્હે ચીવરં ગણ્હેય્યાથા’’તિ વત્વા વા ગચ્છતિ, અયં તતિયો દૂતેન અસમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠોતિ એવં એકો સમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠો, તયો અસમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠાતિ ઇમે ચત્તારો દૂતેન નિદ્દિટ્ઠવેય્યાવચ્ચકરા નામ. એતેસુ મેણ્ડકસિક્ખાપદે વુત્તનયેન પટિપજ્જિતબ્બં. વુત્તઞ્હેતં – ‘‘સન્તિ, ભિક્ખવે, મનુસ્સા સદ્ધા પસન્ના, તે કપ્પિયકારકાનં હત્થે હિરઞ્ઞં ઉપનિક્ખિપન્તિ – ‘ઇમિના અય્યસ્સ યં કપ્પિયં તં દેથા’તિ. અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, યં તતો કપ્પિયં તં સાદિતું, ન ત્વેવાહં, ભિક્ખવે, કેનચિ પરિયાયેન જાતરૂપરજતં સાદિતબ્બં પરિયેસિતબ્બન્તિ વદામી’’તિ (મહાવ॰ ૨૯૯). એત્થ ચ ચોદનાય પમાણં નત્થિ, મૂલં અસાદિયન્તેન સહસ્સક્ખત્તુમ્પિ ચોદનાય વા ઠાનેન વા કપ્પિયભણ્ડં સાદિતું વટ્ટતિ. નો ચે દેતિ, અઞ્ઞં કપ્પિયકારકં ઠપેત્વાપિ આહરાપેતબ્બં. સચે ઇચ્છતિ મૂલસામિકાનમ્પિ કથેતબ્બં; નો ચે ઇચ્છતિ ન કથેતબ્બં.

અપરો ભિક્ખુ પુરિમનયેનેવ દૂતેન પુચ્છિતો ‘‘નત્થમ્હાકં કપ્પિયકારકો’’તિ વદતિ, તદઞ્ઞો સમીપે ઠિતો સુત્વા ‘‘આહર ભો અહં અય્યસ્સ ચીવરં ચેતાપેત્વા દસ્સામી’’તિ વદતિ. દૂતો ‘‘હન્દ ભો દદેય્યાસી’’તિ તસ્સ હત્થે દત્વા ભિક્ખુસ્સ અનારોચેત્વાવ ગચ્છતિ, અયં મુખવેવટિકકપ્પિયકારકો. અપરો ભિક્ખુનો ઉપટ્ઠાકસ્સ વા અઞ્ઞસ્સ વા હત્થે અકપ્પિયવત્થું દત્વા ‘‘થેરસ્સ ચીવરં દદેય્યાસી’’તિ એત્તોવ પક્કમતિ, અયં પરમ્મુખકપ્પિયકારકોતિ ઇમે દ્વે અનિદ્દિટ્ઠકપ્પિયકારકા નામ. એતેસુ અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતેસુ વિય પટિપજ્જિતબ્બં. સચે સયમેવ ચીવરં આનેત્વા દદન્તિ, ગહેતબ્બં. નો ચે, કિઞ્ચિ ન વત્તબ્બા. દેસનામત્તમેવ ચેતં ‘‘દૂતેન ચીવરચેતાપન્નં પહિણેય્યા’’તિ સયં આહરિત્વાપિ પિણ્ડપાતાદીનં અત્થાય દદન્તેસુપિ એસેવ નયો. ન કેવલઞ્ચ અત્તનોયેવ અત્થાય સમ્પટિચ્છિતું ન વટ્ટતિ, સચેપિ કોચિ જાતરૂપરજતં આનેત્વા ‘‘ઇદં સઙ્ઘસ્સ દમ્મિ, આરામં વા કરોથ ચેતિયં વા ભોજનસાલાદીનં

વા અઞ્ઞતર''ન્તિ વદતિ, ઇદમ્પિ સમ્પટિચ્છિતું ન વટ્ટતિ. યસ્સ કસ્સચિ હિ અઞ્ઞસ્સત્થાય સમ્પટિચ્છન્તસ્સ દુક્કટં હોતીતિ **મહાપચ્ચરિયં** વુત્તં.

સચે પન ''નયિદં ભિક્ખૂનં સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતી''તિ પટિક્ખિત્તે ''વડ્ઢકીનં વા કમ્મકરાનં વા હત્થે ભવિસ્સતિ, કેવલં તુમ્હે સુકતદુક્કટં જાનાથા''તિ વત્વા તેસં હત્થે દત્વા પક્કમતિ, વટ્ટતિ. અથાપિ ''મમ મનુસ્સાનં હત્થે ભવિસ્સતિ મય્હમેવ વા હત્થે ભવિસ્સતિ, કેવલં તુમ્હે યં યસ્સ દાતબ્બં, તદત્થાય પેસેય્યાથા''તિ વદતિ, એવમ્પિ વટ્ટતિ.

સચે પન સઙ્ઘં વા ગણં વા પુગ્ગલં વા અનામસિત્વા ''ઇદં હિરઞ્ઞસુવણ્ણં ચેતિયસ્સ દેમ, વિહારસ્સ દેમ, નવકમ્મસ્સ દેમા''તિ વદન્તિ, પટિક્ખિપિતું ન વટ્ટતિ. ''ઇમે ઇદં ભણન્તી''તિ કપ્પિયકારકાનં આચિક્ખિતબ્બં. ''ચેતિયાદીનં અત્થાય તુમ્હે ગહેત્વા ઠપેથા''તિ વુત્તેન પન ''અમ્હાકં ગહેતું ન વટ્ટતી''તિ પટિક્ખિપિતબ્બં.

સચે પન કોચિ બહું હિરઞ્ઞસુવણ્ણં આનેત્વા ''ઇદં સઙ્ઘસ્સ દમ્મિ, ચત્તારો પચ્ચયે પરિભુઞ્જથા''તિ વદતિ, તં ચે સઙ્ઘો સમ્પટિચ્છતિ, પટિગ્ગહણેપિ પરિભોગેપિ આપત્તિ. તત્ર ચે એકો ભિક્ખુ ''નયિદં કપ્પતી''તિ પટિક્ખિપતિ, ઉપાસકો ચ ''યદિ ન કપ્પતિ, મય્હમેવ ભવિસ્સતી''તિ ગચ્છતિ. સો ભિક્ખુ ''તયા સઙ્ઘસ્સ લાભન્તરાયો કતો''તિ ન કેનચિ કિઞ્ચિ વત્તબ્બો. યો હિ તં ચોદેતિ, સ્વેવ સાપત્તિકો હોતિ, તેન પન એકેન બહૂ અનાપત્તિકા કતા. સચે પન ભિક્ખૂહિ ''ન વટ્ટતી''તિ પટિક્ખિત્તે ''કપ્પિયકારકાનં વા હત્થે ભવિસ્સતિ, મમ પુરિસાનં વા મય્હં વા હત્થે ભવિસ્સતિ, કેવલં તુમ્હે પચ્ચયે પરિભુઞ્જથા''તિ વદતિ, વટ્ટતિ.

ચતુપચ્ચયત્થાય ચ દિન્નં યેન યેન પચ્ચયેન અત્થો હોતિ, તદત્થં ઉપનેતબ્બં, ચીવરત્થાય દિન્નં ચીવરેયેવ ઉપનેતબ્બં. સચે ચીવરેન તાદિસો અત્થો નત્થિ, પિણ્ડપાતાદીહિ સઙ્ઘો કિલમતિ, સઙ્ઘસુટ્ઠુતાય અપલોકેત્વા તદત્થાયપિ ઉપનેતબ્બં. એસ નયો પિણ્ડપાતગિલાનપચ્ચયત્થાય દિન્નેપિ, સેનાસનત્થાય દિન્નં પન સેનાસનસ્સ ગરુભણ્ડત્તા સેનાસનેયેવ ઉપનેતબ્બં. સચે પન ભિક્ખૂસુ સેનાસનં છડ્ડેત્વા ગતેસુ સેનાસનં વિનસ્સતિ, ઈદિસે કાલે સેનાસનં વિસ્સજ્જેત્વાપિ ભિક્ખૂનં પરિભોગો અનુઞ્ઞાતો, તસ્મા સેનાસનજગ્ગનત્થં મૂલચ્છેજ્જં અકત્વા યાપનમત્તં પરિભુઞ્જિતબ્બં.

ન કેવલઞ્ચ હિરઞ્ઞસુવણ્ણમેવ, અઞ્ઞમ્પિ ખેત્તવત્થાદિ અકપ્પિયં ન સમ્પટિચ્છિતબ્બં. સચે હિ કોચિ ''મય્હં તિસસ્સસમ્પાદનકં મહાતળાકં અત્થિ, તં સઙ્ઘસ્સ દમ્મી''તિ વદતિ, તં ચે સઙ્ઘો સમ્પટિચ્છતિ, પટિગ્ગહણેપિ પરિભોગેપિ આપત્તિયેવ. યો પન તં પટિક્ખિપતિ, સો પુરિમનયેનેવ ન કેનચિ કિઞ્ચિ વત્તબ્બો. યો હિ તં ચોદેતિ, સ્વેવ સાપત્તિકો હોતિ, તેન પન એકેન બહૂ અનાપત્તિકા કતા.

યો પન ''તાદિસંયેવ તળાકં દમ્મી''તિ વત્વા ભિક્ખૂહિ ''ન વટ્ટતી''તિ પટિક્ખિત્તો વદતિ ''અસુકઞ્ચ અસુકઞ્ચ સઙ્ઘસ્સ તળાકં અત્થિ, તં કથં વટ્ટતી''તિ. સો વત્તબ્બો – ''કપ્પિયં કત્વા દિન્નં ભવિસ્સતી''તિ. કથં દિન્નં કપ્પિયં હોતીતિ? ''ચત્તારો પચ્ચયે પરિભુઞ્જથા''તિ વત્વા દિન્નન્તિ. સો સચે ''સાધુ, ભન્તે, ચત્તારો પચ્ચયે સઙ્ઘો પરિભુઞ્જતૂ''તિ દેતિ, વટ્ટતિ. અથાપિ ''તળાકં ગણ્હથા''તિ વત્વા ''ન વટ્ટતી''તિ પટિક્ખિત્તો ''કપ્પિયકારકો અત્થી''તિ પુચ્છિત્વા ''નત્થી''તિ વુત્તે ''ઇદં અસુકો નામ વિચારેસ્સતિ, અસુકસ્સ વા હત્થે, મય્હં વા હત્થે ભવિસ્સતિ, સઙ્ઘો કપ્પિયભણ્ડં પરિભુઞ્જતૂ''તિ વદતિ, વટ્ટતિ. સચેપિ ''ન વટ્ટતી''તિ પટિક્ખિત્તો ''ઉદકં પરિભુઞ્જિસ્સતિ, ભણ્ડકં ધોવિસ્સતિ, મિગપક્ખિનો પિવિસ્સન્તી''તિ વદતિ, એવમ્પિ વટ્ટતિ. અથાપિ ''ન વટ્ટતી''તિ

પટિક્ખિત્તો વદતિ ‘‘કપ્પિયસીસેન ગણ્હથા’’તિ. ‘‘સાધુ, ઉપાસક, સઙ્ઘો પાનીયં પિવિસ્સતિ, ભણ્ડકં ધોવિસ્સતિ, મિગપક્ખિનો પિવિસ્સન્તી’’તિ વત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ.

અથાપિ ‘‘મમ તળાકં વા પોક્ખરણિં વા સઙ્ઘસ્સ દમ્મી’’તિ ‘‘વુત્તે, સાધુ, ઉપાસક, સઙ્ઘો પાનીયં પિવિસ્સતી’’તિઆદીનિ વત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિયેવ. યદિ પન ભિક્ખૂહિ હત્થકમ્મં યાચિત્વા સહત્થેન ચ કપ્પિયપથવિં ખનિત્વા ઉદકપરિભોગત્થાય તળાકં કારિતં હોતિ, તં ચે નિસ્સાય સસ્સં નિપ્ફાદેત્વા મનુસ્સા વિહારે કપ્પિયભણ્ડં દેન્તિ, વટ્ટતિ. અથ મનુસ્સા એવ સઙ્ઘસ્સ ઉપકારત્થાય સઙ્ઘિકભૂમિં ખનિત્વા તં નિસ્સાય નિપ્ફન્નસસ્સતો કપ્પિયભણ્ડં દેન્તિ, એવમ્પિ વટ્ટતિ. ‘‘અમ્હાકં એકં કપ્પિયકારકં ઠપેથા’’તિ વુત્તે ચ ઠપેતુમ્પિ લબ્ભતિ. અથ પન તે મનુસ્સા રાજબલિના ઉપદ્દુતા પક્કમન્તિ, અઞ્ઞે પટિપજ્જન્તિ, ન ચ ભિક્ખૂનં કિઞ્ચિ દેન્તિ, ઉદકં વારેતું લબ્ભતિ. તઞ્ચ ખો કસિકમ્મકાલેયેવ, ન સસ્સકાલે. સચે તે વદન્તિ ‘‘નનુ, ભન્તે, પુબ્બેપિ મનુસ્સા ઇમં નિસ્સાય સસ્સં અકંસૂ’’તિ . તતો વત્તબ્બા – ‘‘તે સઙ્ઘસ્સ ઇમઞ્ચ ઇમઞ્ચ ઉપકારં અકંસુ, ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કપ્પિયભણ્ડં અદંસૂ’’તિ. સચે વદન્તિ – ‘‘મયમ્પિ દસ્સામા’’તિ, એવમ્પિ વટ્ટતિ.

સચે પન કોચિ અબ્યત્તો અકપ્પિયવોહારેન તળાકં પટિગ્ગણ્હાતિ વા કારેતિ વા, તં ભિક્ખૂહિ ન પરિભુઞ્જિતબ્બં, તં નિસ્સાય લદ્ધં કપ્પિયભણ્ડમ્પિ અકપ્પિયમેવ. સચે ભિક્ખૂહિ પરિચ્ચત્તભાવં ઞત્વા સામિકો વા તસ્સ પુત્તધીતરો વા અઞ્ઞો વા કોચિ વંસે ઉપ્પન્નો પુન કપ્પિયવોહારેન દેતિ, વટ્ટતિ. પચ્છિન્ને કુલવંસે યો તસ્સ જનપદસ્સ સામિકો, સો અચ્છિન્દિત્વા પુન દેતિ, ચિત્તલપબ્બતે ભિક્ખુના નીહટઉદકવાહકં **અળનાગરાજમહેસી વિય**, એવમ્પિ વટ્ટતિ.

કપ્પિયવોહારેપિ ઉદકવસેન પટિગ્ગહિતતળાકે સુદ્ધચિત્તાનં મત્તિકુદ્ધરણપાળિબન્ધનાદીનિ ચ કાતું વટ્ટતિ. તં નિસ્સાય પન સસ્સં કરોન્તે દિસ્વા કપ્પિયકારકં ઠપેતું ન વટ્ટતિ. યદિ તે સયમેવ કપ્પિયભણ્ડં દેન્તિ, ગહેતબ્બં. નો ચે દેન્તિ, ન ચોદેતબ્બં, ન સારેતબ્બં. પચ્ચયવસેન પટિગ્ગહિતતળાકે કપ્પિયકારકં ઠપેતું વટ્ટતિ. મત્તિકુદ્ધરણપાળિબન્ધનાદીનિ પન કાતું ન વટ્ટતિ. સચે કપ્પિયકારકા સયમેવ કરોન્તિ, વટ્ટતિ. અબ્યત્તેન પન લજ્જિભિક્ખુના કારાપિતેસુ કિઞ્ચાપિ પટિગ્ગહણે કપ્પિયં, ભિક્ખુસ્સ પયોગપચ્ચયા ઉપ્પન્નેન મિસ્સકત્તા વિસગતપિણ્ડપાતો વિય અકપ્પિયમંસરસમિસ્સકભોજનં વિય ચ દુબ્બિનિબ્ભોગં હોતિ, સબ્બેસં અકપ્પિયમેવ.

સચે પન ‘‘ઉદકસ્સ ઓકાસો અત્થિ, તળાકસ્સ પાળિ થિરા, યથા બહું ઉદકં ગણ્હાતિ, એવં કરોહિ, તીરસમીપે ઉદકં કરોહી’’તિ એવં ઉદકમેવ વિચારેતિ, વટ્ટતિ. ઉદ્ધને અગ્ગિં ન પાતેન્તિ, ‘‘ઉદકકમ્મં લબ્ભતુ ઉપાસકા’’તિ વત્તું વટ્ટતિ. ‘‘સસ્સં કત્વા આહરથા’’તિ વત્તું પન ન વટ્ટતિ. સચે પન તળાકે અતિબહું ઉદકં દિસ્વા પસ્સતો વા પિટ્ઠિતો વા માતિકં નીહરાપેતિ, વનં છિન્દાપેત્વા કેદારે કારાપેતિ, પોરાણકેદારેસુ વા પકતિભાગં અગ્ગહેત્વા અતિરેકં ગણ્હાતિ, નવસસ્સે વા અકાલસસ્સે વા અપરિચ્છિન્નભાગે ‘‘એત્તકે કહાપણે દેથા’’તિ કહાપણે ઉટ્ઠાપેતિ, સબ્બેસં અકપ્પિયં.

યો પન ‘‘કસ્સથ વપથા’’તિ અવત્વા ‘‘એત્તકાય ભૂમિયા, એત્તકો નામ ભાગો’’તિ એવં ભૂમિં વા પતિટ્ઠપેતિ, ‘‘એત્તકે ભૂમિભાગે અમ્હેહિ સસ્સં કતં, એત્તકં નામ ભાગં ગણ્હથા’’તિ વદન્તેસુ કસ્સકેસુ ભૂમિપ્પમાણગ્ગહણત્થં રજ્જુયા વા દણ્ડેન વા મિનાતિ, ખલે વા ઠત્વા રક્ખતિ, ખલતો વા નીહરાપેતિ, કોટ્ઠાગારે વા પટિસામેતિ, તસ્સેવ તં અકપ્પિયં.

સચે કસ્સકા કહાપણે આહરિત્વા ‘‘ઇમે સઙ્ઘસ્સ આહટા’’તિ વદન્તિ, અઞ્ઞતરો ચ ભિક્ખુ ‘‘ન સઙ્ઘો કહાપણે ખાદતી’’તિ સઞ્ઞાય ‘‘એત્તકેહિ કહાપણેહિ સાટકે આહર, એત્તકેહિ યાગુઆદીનિ સમ્પાદેહી’’તિ વદતિ. યં તે આહરન્તિ, સબ્બેસં અકપ્પિયં. કસ્મા? કહાપણાનં વિચારિતત્તા.

સચે ધઞ્ઞં આહરિત્વા ઇદં સઙ્ઘસ્સ આહટન્તિ વદન્તિ, અઞ્ઞતરો ચ ભિક્ખુ પુરિમનયેનેવ ‘‘એત્તકેહિ વીહીહિ ઇદઞ્ચિદઞ્ચ આહરથા’’તિ વદતિ. યં તે આહરન્તિ, તસ્સેવ અકપ્પિયં. કસ્મા? ધઞ્ઞસ્સ વિચારિતત્તા.

સચે તણ્ડુલં વા અપરણ્ણં વા આહરિત્વા ‘‘ઇદં સઙ્ઘસ્સ આહટ’’ન્તિ વદન્તિ, અઞ્ઞતરો ચ ભિક્ખુ પુરિમનયેનેવ ‘‘એત્તકેહિ તણ્ડુલેહિ ઇદઞ્ચિદઞ્ચ આહરથા’’તિ વદતિ. યં તે આહરન્તિ, સબ્બેસં કપ્પિયં. કસ્મા? કપ્પિયાનં તણ્ડુલાદીનં વિચારિતત્તા. કયવિક્કયેપિ અનાપત્તિ, કપ્પિયકારકસ્સ આચિક્ખિતત્તા.

પુબ્બે પન ચિત્તલપબ્બતે એકો ભિક્ખુ ચતુસાલદ્વારે ‘‘અહો વત સ્વે સઙ્ઘસ્સ એત્તકપ્પમાણે પૂવે પચેય્યુ’’ન્તિ આરામિકાનં સઞ્ઞાજનનત્થં ભૂમિયં મણ્ડલં અકાસિ, તં દિસ્વા છેકો આરામિકો તથેવ કત્વા દુતિયદિવસે ભેરિયા આકોટિતાય સન્નિપતિતે સઙ્ઘે પૂવં ગહેત્વા સઙ્ઘત્થેરં આહ – ‘‘ભન્તે, અમ્હેહિ ઇતો પુબ્બે નેવ પિતૂનં ન પિતામહાનં એવરૂપં સુતપુબ્બં, એકેન અય્યેન ચતુસ્સાલદ્વારે પૂવત્થાય સઞ્ઞા કતા, ઇતો દાનિ પભુતિ અય્યા અત્તનો અત્તનો ચિત્તાનુરૂપં વદન્તુ, અમ્હાકમ્પિ ફાસુવિહારો ભવિસ્સતી’’તિ. મહાથેરો તતોવ નિવત્તિ, એકભિક્ખુનાપિ પૂવો ન ગહિતો. એવં પુબ્બે તત્રુપ્પાદમ્પિ ન પરિભુઞ્જિંસુ. તસ્મા –

> સલ્લેખં અચ્ચજન્તેન, અપ્પમત્તેન ભિક્ખુના;
> કપ્પિયેપિ ન કાતબ્બા, આમિસત્થાય લોલતાતિ.

યો ચાયં તળાકે વુત્તો, પોક્ખરણી-ઉદકવાહકમાતિકાદીસુપિ એસેવ નયો.

પુબ્બણ્ણાપરણ્ણઉચ્છુફલાફલાદીનં વિરુહનટ્ઠાનં યં કિઞ્ચિ ખેત્તં વા વત્થું વા દમ્મીતિ વુત્તેપિ ‘‘ન વટ્ટતી’’તિ પટિક્ખિપિત્વા તળાકે વુત્તનયેનેવ યદા કપ્પિયવોહારેન ‘‘ચતુપચ્ચયપરિભોગત્થાય દમ્મી’’તિ વદતિ, તદા સમ્પટિચ્છિતબ્બં, ‘‘વનં દમ્મિ, અરઞ્ઞં દમ્મી’’તિ વુત્તે પન વટ્ટતિ. સચે મનુસ્સા ભિક્ખૂહિ અનાણત્તાયેવ તત્થ રુક્ખે છિન્દિત્વા અપરણ્ણાદીનિ સમ્પાદેત્વા ભિક્ખૂનં ભાગં દેન્તિ, વટ્ટતિ; અદેન્તા ન ચોદેતબ્બા. સચે કેનચિદેવ અન્તરાયેન તેસુ પક્કન્તેસુ અઞ્ઞે કરોન્તિ, ન ચ ભિક્ખૂનં કિઞ્ચિ દેન્તિ, તે વારેતબ્બા. સચે વદન્તિ – ‘‘નનુ, ભન્તે, પુબ્બેપિ મનુસ્સા ઇધ સસ્સાનિ અકંસૂ’’તિ, તતો તે વત્તબ્બા – ‘‘તે સઙ્ઘસ્સ ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કપ્પિયભણ્ડં અદંસૂ’’તિ. સચે વદન્તિ – ‘‘મયમ્પિ દસ્સામા’’તિ એવં વટ્ટતિ.

કઞ્ચિ સસ્સુટ્ઠાનકં ભૂમિપ્પદેસં સન્ધાય ‘‘સીમં દેમા’’તિ વદન્તિ, વટ્ટતિ. સીમા પરિચ્છેદનત્થં પન થમ્ભા વા પાસાણા વા સયં ન ઠપેતબ્બા. કસ્મા? ભૂમિ નામ અનગ્ઘા અપ્પકેનાપિ પારાજિકો ભવેય્ય, આરામિકાનં પન વત્તબ્બં – ‘‘ઇમિના ઠાનેન અમ્હાકં સીમા ગતા’’તિ. સચેપિ હિ તે અધિકં ગણ્હન્તિ, પરિયાયેન કથિતત્તા અનાપત્તિ. યદિ પન રાજરાજમહામત્તાદયો સયમેવ થમ્ભે ઠપાપેત્વા ‘‘ચત્તારો પચ્ચયે પરિભુઞ્જથા’’તિ દેન્તિ, વટ્ટતિયેવ.

સચે કોચિ અન્તોસીમાય તળાકં ખનતિ, વિહારમજ્ઝેન વા માતિકં નેતિ, ચેતિયઙ્ગણબોધિયઙ્ગણાદીનિ દુસ્સન્તિ, વારેતબ્બો. સચે સઙ્ઘો કિઞ્ચિ લભિત્વા આમિસગરુકતાય ન વારેતિ, એકો ભિક્ખુ વારેતિ, સોવ ભિક્ખુ ઇસ્સરો. સચે એકો ભિક્ખુ ન વારેતિ, ''નેથ તુમ્હે''તિ તેસંયેવ પક્ખો હોતિ, સઙ્ઘો વારેતિ, સઙ્ઘોવ ઇસ્સરો. સઙ્ઘિકેસુ હિ કમ્મેસુ યો ધમ્મકમ્મં કરોતિ, સોવ ઇસ્સરો. સચે વારિયમાનોપિ કરોતિ, હેટ્ઠા ગહિતં પંસું હેટ્ઠા પક્ખિપિત્વા, ઉપરિ ગહિતં પંસું ઉપરિ પક્ખિપિત્વા પૂરેતબ્બા.

સચે કોચિ યથાજાતમેવ ઉચ્છું વા અપરણ્ણં વા અલાબુકુમ્ભણ્ડાદિકં વા વલ્લિફલં દાતુકામો ''એતં સબ્બં ઉચ્છુખેત્તં અપરણ્ણવત્થું વલ્લિફલાવાટં દમ્મી''તિ વદતિ, સહ વત્થુના પરામટ્ઠત્તા ''ન વટ્ટતી''તિ **મહાસુમત્થેરો** આહ. **મહાપદુમત્થેરો** પન ''અભિલાપમત્તમેતં સામિકાનંયેવ હિ સો ભૂમિભાગો તસ્મા વટ્ટતી''તિ આહ.

''દાસં દમ્મી''તિ વદતિ, ન વટ્ટતિ. ''આરામિકં દમ્મિ, વેય્યાવચ્ચકરં દમ્મિ, કપ્પિયકારકં દમ્મી''તિ વુત્તે વટ્ટતિ. સચે સો આરામિકો પુરેભત્તમ્પિ પચ્છાભત્તમ્પિ સઙ્ઘસ્સેવ કમ્મં કરોતિ, સામણેરસ્સ વિય સબ્બં ભેસજ્જપટિજગ્ગનમ્પિ તસ્સ કાતબ્બં. સચે પુરેભત્તમેવ સઙ્ઘસ્સ કમ્મં કરોતિ, પચ્છાભત્તં અત્તનો કમ્મં કરોતિ, સાયં નિવાપો ન દાતબ્બો. યેપિ પઞ્ચદિવસવારેન વા પક્ખવારેન વા સઙ્ઘસ્સ કમ્મં કત્વા સેસકાલે અત્તનો કમ્મં કરોન્તિ, તેસમ્પિ કરણકાલેયેવ ભત્તઞ્ચ નિવાપો ચ દાતબ્બો. સચે સઙ્ઘસ્સ કમ્મં નત્થિ, અત્તનોયેવ કમ્મં કત્વા જીવન્તિ, તે ચે હત્થકમ્મમૂલં આનેત્વા દેન્તિ, ગહેતબ્બં. નો ચે દેન્તિ, ન કિઞ્ચિ વત્તબ્બા. યં કિઞ્ચિ રજકદાસમ્પિ પેસકારદાસમ્પિ આરામિકનામેન સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતિ.

સચે ''ગાવો દેમા''તિ વદન્તિ, ''ન વટ્ટતી''તિ પટિક્ખિપિતબ્બા. ઇમા ગાવો કુતોતિ પણ્ડિતેહિ પઞ્ચ ગોરસપરિભોગત્થાય દિન્નાતિ, ''મયમ્પિ પઞ્ચગોરસપરિભોગત્થાય દેમા''તિ વુત્તે વટ્ટતિ. અજિકાદીસુપિ એસેવ નયો. ''હત્થિં દેમ, અસ્સં મહિસં કુક્કુટં સૂકરં દેમા''તિ વદન્તિ, સમ્પટિચ્છિતું ન વટ્ટતિ. સચે કેચિ મનુસ્સા ''અપ્પોસ્સુક્કા, ભન્તે, તુમ્હે હોથ, મયં ઇમે ગહેત્વા તુમ્હાકં કપ્પિયભણ્ડં દસ્સામા''તિ ગણ્હન્તિ, વટ્ટતિ. ''કુક્કુટસૂકરા સુખં જીવન્તૂ''તિ અરઞ્ઞે વિસ્સજ્જેતું વટ્ટતિ. ''ઇમં તળાકં, ઇમં ખેત્તં, ઇમં વત્થું, વિહારસ્સ દેમા''તિ વુત્તે પટિક્ખિપિતું ન લબ્ભતીતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવ.

સમુટ્ઠાનાદીસુ ઇદમ્પિ છસમુટ્ઠાનં કિરિયં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મવચીકમ્મં , તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

રાજસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો ચીવરવગ્ગો પઠમો.

૨. કોસિયવગ્ગો

૧. કોસિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૪૨. તેન સમયેનાતિ કોસિયસિક્ખાપદં. તત્થ **સન્થરિત્વા કતં હોતી**તિ સમે ભૂમિભાગે કોસિયંસૂનિ ઉપરૂપરિ સન્થરિત્વા કઞ્જિકાદીહિ સિઞ્ચિત્વા કતં હોતિ. **એકેનપિ કોસિયંસુના મિસ્સિત્વા**તિ તિટ્ઠતુ અત્તનો રુચિવસેન મિસ્સિતં,

સચેપિ તસ્સ કરણટ્ઠાને વાતો એકં કોસિયંસું આનેત્વા પાતેતિ, એવમ્પિ મિસ્સેત્વા કતમેવ હોતીતિ. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ.

છસમુટ્ઠાનં, કિરિયં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મવચીકમ્મં,

તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

કોસિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સુદ્ધકાળકસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૪૭. તેન સમયેનાતિ સુદ્ધકાળકસિક્ખાપદં. તત્થ **સુદ્ધકાળકાન**ન્તિ સુદ્ધાનં કાળકાનં , અઞ્ઞેહિ અમિસ્સિતકાળકાનન્તિ અત્થો. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ. સમુટ્ઠાનાદીનિપિ કોસિયસિક્ખાપદસદિસાનેવાતિ.

સુદ્ધકાળકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. દ્વેભાગસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૫૨. તેન સમયેનાતિ દ્વેભાગસિક્ખાપદં. **તત્થ અન્તે આદિયિત્વા**તિ સન્થતસ્સ અન્તે અનુવાતં વિય દસ્સેત્વા ઓદાતં અલ્લિયાપેત્વા.

દ્વે ભાગાતિ દ્વે કોટ્ઠાસા. **આદાતબ્બા**તિ ગહેતબ્બા. **ગોચરિયાન**ન્તિ કપિલવણ્ણાનં. **દ્વે તુલા આદાતબ્બા**તિ ચતૂહિ તુલાહિ કારેતુકામં સન્ધાય વુત્તં. અત્થતો પન યત્તકેહિ એળકલોમેહિ કાતુકામો હોતિ, તેસુ દ્વે કોટ્ઠાસા કાળકાનં એકો ઓદાતાનં, એકો ગોચરિયાનન્તિ ઇદમેવ દસ્સિતં હોતીતિ વેદિતબ્બં. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ.

સમુટ્ઠાનાદીનિપિ કોસિયસિક્ખાપદસદિસાનેવ. કેવલં ઇદં આદાય અનાદાય ચ કરણતો કિરિયાકિરિયં વેદિતબ્બન્તિ.

દ્વેભાગસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. છબ્બસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૫૭. તેન સમયેનાતિ છબ્બસ્સસિક્ખાપદં. તત્થ **ઊહદન્તિપિ ઉમ્મિહન્તિપી**તિ સન્થતાનં ઉપરિ વચ્ચમ્પિ પસ્સાવમ્પિ કરોન્તીતિ વુત્તં હોતિ.

દિન્ના સઙ્ઘેન ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો સન્થતસમ્મુતીતિ એવં લદ્ધસમ્મુતિકો ભિક્ખુ યાવ રોગો ન વૂપસમ્મતિ, તાવ યં યં ઠાનં ગચ્છતિ, તત્થ તત્થ સન્થતં કાતું લભતિ. સચે અરોગો હુત્વા પુન મૂલબ્યાધિનાવ ગિલાનો હોતિ, સોયેવ પરિહારો, નત્થઞ્ઞં સમ્મુતિકિચ્ચન્તિ **ફુસ્સદેવત્થેરો** આહ. **ઉપતિસ્સત્થેરો** પન ''સો વા બ્યાધિ પટિકુપ્પતુ, અઞ્ઞો વા, 'સકિં ગિલાનો'તિ નામં લદ્ધં લદ્ધમેવ, પુન સમ્મુતિકિચ્ચં નત્થી''તિ આહ.

ઓરેન ચે છન્નં વસ્સાનન્તિ છન્નં વસ્સાનં ઓરિમભાગે, અન્તોતિ અત્થો. પદભાજને પન સઙ્ખ્યામત્તદસ્સનત્થં ''ઊનકછબ્બસ્સાની''તિ વુત્તં.

અનાપત્તિ છબ્બસ્સાનિ કરોતીતિ યદા છબ્બસ્સાનિ પરિપુણ્ણાનિ હોન્તિ, તદા સન્થતં કરોતિ. દુતિયપદેપિ ''યદા અતિરેકછબ્બસ્સાનિ હોન્તિ, તદા કરોતી''તિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. ન હિ સો છબ્બસ્સાનિ કરોતીતિ. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ.

સમુટ્ઠાનાદીનિ કોસિયસિક્ખાપદસદિસાનેવાતિ.

છબ્બસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. નિસીદનસન્થતસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૬૫. તેન સમયેનાતિ નિસીદનસન્થતસિક્ખાપદં. તત્થ **ઇચ્છામહં ભિક્ખવે**તિ ભગવા કિર તં તેમાસં ન કિઞ્ચિ બોધનેય્યસત્તં અદ્દસ, તસ્મા એવમાહ. એવં સન્તેપિ તન્તિવસેન ધમ્મદેસના કત્તબ્બા સિયા. યસ્મા પનસ્સ એતદહોસિ – ''મયિ ઓકાસં કારેત્વા પટિસલ્લીને ભિક્ખૂ અધમ્મિકં કતિકવત્તં કરિસ્સન્તિ, તં ઉપસેનો ભિન્દિસ્સતિ. અહં તસ્સ પસીદિત્વા ભિક્ખૂનં દસ્સનં અનુજાનિસ્સામિ, તતો મં પસ્સિતુકામા બહૂ ભિક્ખૂ ધુતઙ્ગાનિ સમાદિયિસ્સન્તિ, અહઞ્ચ તેહિ ઉજ્ઝિતસન્થતપચ્ચયા સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસ્સામી''તિ, તસ્મા એવમાહ. એવં બહૂનિ હિ એત્થ આનિસંસાનીતિ.

સપરિસો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમીતિ થેરો કિર ''ન, ભિક્ખવે, ઊનદસવસ્સેન ઉપસમ્પાદેતબ્બો, યો ઉપસમ્પાદેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (મહાવ॰ ૭૫) ઇમસ્મિં ખન્ધકસિક્ખાપદે ''કથઞ્હિ નામ ત્વં મોઘપુરિસ અઞ્ઞેહિ ઓવદિયો અનુસાસિયો અઞ્ઞં ઓવદિતું અનુસાસિતું મઞ્ઞિસ્સસી''તિ એવમાદિના નયેન ગરહં લભિત્વા ''સત્થા મય્હં પરિસં નિસ્સાય ગરહં અદાસિ, સો દાનાહં ભગવન્તં તેનેવ પુણ્ણચન્દસસ્સિરીકેન સબ્બાકારપરિપુણ્ણેન મુખેન બ્રહ્મઘોસં નિચ્છારેત્વા પરિસંયેવ નિસ્સાય સાધુકારં દાપેસ્સામી''તિ સુહદયો કુલપુત્તો અતિરેકયોજનસતં પટિક્કમિત્વા પરિસં ચિનિત્વા પઞ્ચમત્તેહિ ભિક્ખુસતેહિ પરિવુતો પુન ભગવન્તં ઉપસઙ્કમન્તો. તેન વુત્તં – ''સપરિસો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમી''તિ. ન હિ સક્કા બુદ્ધાનં અઞ્ઞથા આરાધેતું અઞ્ઞત્ર વત્તસમ્પત્તિયા.

ભગવતો અવિદૂરે નિસિન્નોતિ વત્તસમ્પત્તિયા પરિસુદ્ધભાવેન નિરાસઙ્કો સીહો વિય કઞ્ચનપબ્બતસ્સ ભગવતો અવિદૂરે નિસિન્નો. **એતદવોચા**તિ કથાસમુટ્ઠાપનત્થં એતં અવોચ. **મનાપાનિ તે ભિક્ખુ પંસુકૂલાની**તિ ભિક્ખુ તવ ઇમાનિ પંસુકૂલાનિ મનાપાનિ, અત્તનો રુચિયા ખન્તિયા ગહિતાનીતિ અત્થો. **ન ખો મે, ભન્તે, મનાપાની**તિ, ભન્તે ન મયા અત્તનો રુચિયા ગહિતાનિ, ગલગ્ગાહેન વિય મત્થકતાળનેન વિય ચ ગાહિતોમ્હીતિ દસ્સેતિ.

પઞ્ઞાયિસ્સતીતિ પઞ્ઞાતો અભિઞ્ઞાતો ભવિસ્સતિ, તત્થ સન્દિસ્સિસ્સતીતિ વુત્તં હોતિ. **ન મયં અપઞ્ઞત્તં પઞ્ઞપેસ્સામા**તિ મયં સાવકા નામ અપઞ્ઞત્તં ન પઞ્ઞપેસ્સામ, બુદ્ધવિસયો હિ એસો યદિદં ''પાચિત્તિયં દુક્કટ''ન્તિઆદિના નયેન અપઞ્ઞત્તસિક્ખાપદપઞ્ઞપનં પઞ્ઞત્તસમુચ્છિન્દનં વા. **સમાદાયા**તિ તં તં સિક્ખાપદં

સમાદિયિત્વા, ‘‘સાધુ સુટ્ઠૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા યથાપઞ્ઞત્તેસુ સબ્બસિક્ખાપદેસુ સિક્ખિસ્સામાતિ દસ્સેતિ. તસ્સ આરદ્ધચિત્તો પુનપિ ‘‘સાધુ સાધૂ’’તિ સાધુકારમદાસિ.

૫૬૬. **અનુઞ્ઞાતાવુસો**તિ અનુઞ્ઞાતં, આવુસો. **પિહેન્તા**તિ પિહયન્તા. **સન્થતાનિ ઉજ્ઝિત્વા**તિ સન્થતે ચતુત્થચીવરસઞ્ઞિતાય સબ્બસન્થતાનિ ઉજ્ઝિત્વા. **ધમ્મિં કથં કત્વા ભિક્ખૂ આમન્તેસી**તિ ભગવા સન્થતાનિ વિપ્પકિણ્ણાનિ દિસ્વા ‘‘સદ્ધાદેય્યવિનિપાતને કારણં નત્થિ, પરિભોગુપાયં નેસં દસ્સેસ્સામી’’તિ ધમ્મિં કથં કત્વા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ.

૫૬૭. **સકિં નિવત્થમ્પિ સકિં પારુતમ્પી**તિ સકિં નિસિન્નઞ્ચેવ નિપન્નઞ્ચ. **સામન્તા**તિ એકપસ્સતો વટ્ટં વા ચતુરસ્સં વા છિન્દિત્વા ગહિતટ્ઠાનં યથા વિદત્થિમત્તં હોતિ, એવં ગહેતબ્બં, સન્થરન્તેન પન પાળિયં વુત્તનયેનેવ એકદેસે વા સન્થરિતબ્બં, વિજટેત્વા વા મિસ્સકં કત્વા સન્થરિતબ્બં, એવં થિરતરં હોતીતિ. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ.

સમુટ્ઠાનાદીનિ કિરિયાકિરિયત્તા ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ દ્વેભાગસિક્ખાપદસદિસાનીતિ.

ઇમેસુ પન પઞ્ચસુ સન્થતેસુ પુરિમાનિ તીણિ વિનયકમ્મં કત્વા પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટન્તિ, પચ્છિમાનિ દ્વે વટ્ટન્તીતિ વેદિતબ્બાનીતિ.

નિસીદનસન્થતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. એળકલોમસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૭૧. **તેન સમયેના**તિ એળકલોમસિક્ખાપદં. તત્થ **ઉપ્પણ્ડેસુ**ન્તિ ‘‘કિત્તકેન, ભન્તે, કીતાની’’તિઆદીનિ વદન્તા અવહસિંસુ. **ઠિતકોવ આસુમ્ભી**તિ યથા મનુસ્સા અરઞ્ઞતો મહન્તં દારુભારં આનેત્વા કિલન્તા ઠિતકાવ પાતેન્તિ, એવં પાતેસીતિ અત્થો.

૫૭૨. **સહત્થા**તિ સહત્થેન, અત્તના હરિતબ્બાનીતિ વુત્તં હોતિ. **બહિતિયોજનં પાતેતી**તિ તિયોજનતો બહિ પાતેતિ. અનન્તરાયેન પતનકે હત્થતો મુત્તમત્તે લોમગણનાય નિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયાનિ. સચે બહિતિયોજને રુક્ખે વા થમ્ભે વા પટિહઞ્ઞિત્વા પુન અન્તો પતન્તિ, અનાપત્તિ . ભૂમિયં પતિત્વા ઠત્વા ઠત્વા વટ્ટમાના એળકલોમભણ્ડિકા પુન અન્તો પવિસતિ, આપત્તિયેવ. અન્તો ઠત્વા હત્થેન વા પાદેન વા યટ્ઠિયા વા વટ્ટેતિ ઠત્વા વા અઠત્વા વા વટ્ટમાના ભણ્ડિકા ગચ્છતુ, આપત્તિયેવ. ‘‘અઞ્ઞો હરિસ્સતી’’તિ ઠપેતિ, તેન હરિતેપિ આપત્તિયેવ. સુદ્ધચિત્તેન ઠપિતં વાતો વા અઞ્ઞો વા અત્તનો ધમ્મતાય બહિ પાતેતિ, આપત્તિયેવ. સઉસ્સાહત્તા અચિત્તકત્તા ચ સિક્ખાપદસ્સ. **કુરુન્દિયા**દીસુ પન ‘‘એત્થ અનાપત્તી’’તિ વુત્તા, સા અનાપત્તિ પાળિયા ન સમેતિ. ઉભતોભણ્ડિકં એકાબદ્ધં કત્વા એકં ભણ્ડિકં અન્તોસીમાય એકં બહિસીમાય કરોન્તો ઠપેતિ, રક્ખતિ તાવ. એકાબદ્ધે કાજેપિ એસેવ નયો. યદિ પન અબન્ધિત્વા કાજકોટિયં ઠપિતમત્તમેવ હોતિ, ન રક્ખતિ. એકાબદ્ધેપિ પરિવત્તેત્વા ઠપિતે આપત્તિયેવ.

અઞ્ઞસ્સ યાને વાતિ એત્થ ગચ્છન્તે યાને વા હત્થિપિટ્ઠિઆદીસુ વા સામિકસ્સ અજાનન્તસ્સેવ હરિસ્સતીતિ ઠપેતિ, તસ્મિં તિયોજનં અતિક્કન્તે આપત્તિ. અગચ્છન્તેપિ એસેવ નયો. સચે પન અગચ્છન્તે યાને વા હત્થિપિટ્ઠિયાદીસુ વા ઠપેત્વા અભિરુહિત્વા સારેતિ, હેટ્ઠા વા ગચ્છન્તો ચોદેતિ, પક્કોસન્તો વા અનુબન્ધાપેતિ,

‘‘અઞ્ઞં હરાપેતી’’તિ વચનતો અનાપત્તિ. **કુરુન્દિયાદીસુ** પન ‘‘આપત્તી’’તિ વુત્તં, તં ‘‘અઞ્ઞં હરાપેતી’’તિ ઇમિના ન સમેતિ. અદિન્નાદાને પન સુઙ્કઘાતે આપત્તિ હોતિ. યા હિ તત્થ આપત્તિ, સા ઇધ અનાપત્તિ. યા ઇધ આપત્તિ, સા તત્થ અનાપત્તિ. તં ઠાનં પત્વા અઞ્ઞવિહિતો વા ચોરાદીહિ વા ઉપદ્દુતો ગચ્છતિ, આપત્તિયેવ. સબ્બત્થ લોમગણનાય આપત્તિપરિચ્છેદો વેદિતબ્બો.

૫૭૫. તિયોજનં **વાસાધિપ્પાયો ગન્ત્વા તતો પરં હરતી**તિ યત્થ ગતો, તત્થ ઉદ્દેસપરિપુચ્છાદીનં વા પચ્ચયાદીનં વા અલાભેન તતો પરં અઞ્ઞત્થ ગચ્છતિ, તતોપિ અઞ્ઞત્થાતિ એવં યોજનસતમ્પિ હરન્તસ્સ અનાપત્તિ. **અચ્છિન્નં પટિલભિત્વા**તિ ચોરા અચ્છિન્દિત્વા નિરત્થકભાવં ઞત્વા પટિદેન્તિ, તં હરન્તસ્સ અનાપત્તિ. **નિસ્સટ્ઠં પટિલભિત્વા**તિ વિનયકમ્મકતં પટિલભિત્વાતિ અત્થો.

કતભણ્ડન્તિ કતંભણ્ડં કમ્બલકોજવસન્થતાદિં યં કિઞ્ચિ અન્તમસો સુત્તકેન બદ્ધમત્તમ્પિ. યો પન તનુકપત્તત્થવિકન્તરે વા આયોગઅંસબદ્ધકકાયબન્ધનાદીનં અન્તરેસુ વા પિપ્ફલિકાદીનં મલરક્ખણત્થં સિપાટિકાય વા અન્તમસો વાતાબાધિકો કણ્ણચ્છિદ્દેપિ લોમાનિ પક્ખિપિત્વા ગચ્છતિ, આપત્તિયેવ. સુત્તકેન પન બન્ધિત્વા પક્ખિત્તં કતભણ્ડટ્ઠાને તિટ્ઠતિ, વેણિં કત્વા હરતિ, ઇદં નિધાનમુખં નામ, આપત્તિયેવાતિ. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ.

સમુટ્ઠાનાદીસુ ઇદં એળકલોમસમુટ્ઠાનં નામ, કાયતો ચ કાયચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતિ, કિરિયં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મં, તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

એળકલોમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. એળકલોમધોવાપનસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૭૬. તેન સમયેનાતિ એળકલોમધોવાપનસિક્ખાપદં. તત્થ **રિઞ્ચન્તી**તિ ઉજ્ઝન્તિ વિસ્સજ્જેન્તિ, ન સક્કોન્તિ અનુયુઞ્જિતુન્તિ વુત્તં હોતિ. સેસમેત્થ પુરાણચીવરસિક્ખાપદે વુત્તનયેનેવ સદ્ધિં સમુટ્ઠાનાદીહીતિ.

એળકલોમધોવાપનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. રૂપિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૮૨. તેન સમયેનાતિ રૂપિયસિક્ખાપદં. તત્થ **પટિવિસો**તિ કોટ્ઠાસો.

૫૮૩-૪. જાતરૂપરજતન્તિ એત્થ જાતરૂપન્તિ સુવણ્ણસ્સ નામં. તં પન યસ્મા તથાગતસ્સ વણ્ણસદિસં હોતિ, તસ્મા ‘‘સત્થુવણ્ણો વુચ્ચતી’’તિ પદભાજને વુત્તં. તસ્સત્થો – ‘‘યો સત્થુવણ્ણો લોહવિસેસો, ઇદં જાતરૂપં નામા’’તિ રજતં પન ‘‘સઙ્ખો, સિલા, પવાલ, રજતં, જાતરૂપ’’ન્તિઆદીસુ (પાચિ॰ ૫૦૬) રૂપિયં વુત્તં. ઇધ પન યં કિઞ્ચિ વોહારગમનીયં કહાપણાદિ અધિપ્પેતં. તેનેવસ્સ પદભાજને ‘‘કહાપણો લોહમાસકો’’તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **કહાપણો**તિ સોવણ્ણમયો વા રૂપિયમયો વા પાકતિકો વા. **લોહમાસકો**તિ તમ્બલોહાદીહિ કતમાસકો. **દારુમાસકો**તિ સારદારુના વા વેળુપેસિકાય વા અન્તમસો તાલપણ્ણેનાપિ રૂપં છિન્દિત્વા કતમાસકો. **જતુમાસકો**તિ લાખાય વા નિય્યાસેન વા રૂપં સમુટ્ઠાપેત્વા કતમાસકો. ‘‘**યે વોહારં ગચ્છન્તી**’’તિ ઇમિના પન પદેન યો યો યત્થ યત્થ

જનપદે યદા યદા વોહારં ગચ્છતિ, અન્તમસો અટ્ઠિમયોપિ ચમ્મમયોપિ રુક્ખફલબીજમયોપિ સમુટ્ઠાપિતરૂપોપિ અસમુટ્ઠાપિતરૂપોપિ સબ્બો સઙ્ગહિતો.

ઇચ્ચેતં સબ્બમ્પિ રજતં જાતરૂપં જાતરૂપમાસકો, વુત્તપ્પભેદો સબ્બોપિ રજતમાસકોતિ ચતુબ્બિધં નિસ્સગ્ગિયવત્થુ હોતિ. મુત્તા, મણિ, વેળુરિયો, સઙ્ખો, સિલા, પવાલ, લોહિતઙ્કો, મસારગલ્લં, સત્ત ધઞ્ઞાનિ, દાસિદાસખેત્તવત્થુપુપ્ફારામફલારામાદયોતિ ઇદં દુક્કટવત્થુ. સુત્તં ફાલો પટકો કપ્પાસો અનેકપ્પકારં અપરણ્ણં સપ્પિનવનીતતેલમધુફાણિતાદિભેસજ્જઞ્ચ ઇદં કપ્પિયવત્થુ. તત્થ નિસ્સગ્ગિયવત્થું અત્તનો વા સઙ્ઘગણપુગ્ગલચેતિયાનં વા અત્થાય સમ્પટિચ્છિતું ન વટ્ટતિ. અત્તનો અત્થાય સમ્પટિચ્છતો નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં હોતિ, સેસાનં અત્થાય દુક્કટં. દુક્કટવત્થું સબ્બેસમ્પિ અત્થાય સમ્પટિચ્છતો દુક્કટમેવ. કપ્પિયવત્થુમ્હિ અનાપત્તિ. સબ્બમ્પિ નિક્ખિપનત્થાય ભણ્ડાગારિકસીસેન સમ્પટિચ્છતો ઉપરિ રતનસિક્ખાપદે આગતવસેન પાચિત્તિયં.

ઉગ્ગણ્હેય્યાતિ ગણ્હેય્ય. યસ્મા પન ગણ્હન્તો આપત્તિં આપજ્જતિ, તેનસ્સ પદભાજને ''સયં ગણ્હાતિ નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય''ન્તિ વુત્તં. એસ નયો સેસપદેસુપિ.

તત્થ જાતરૂપરજતભણ્ડેસુ કહાપણમાસકેસુ ચ એકં ગણ્હતો વા ગણ્હાપયતો વા એકા આપત્તિ. સહસ્સં ચેપિ એકતો ગણ્હાતિ, ગણ્હાપેતિ, વત્થુગણનાય આપત્તિયો. **મહાપચ્ચરિયં** પન **કુરુન્દિયઞ્ચ** સિથિલબદ્ધાય થવિકાય સિથિલપૂરિતે વા ભાજને રૂપગણનાય આપત્તિ. ઘનબદ્ધે પન ઘનપૂરિતે વા એકાવ આપત્તીતિ વુત્તં.

ઉપનિક્ખિત્તસાદિયને પન ''ઇદં અય્યસ્સ હોતૂ''તિ વુત્તે સચેપિ ચિત્તેન સાદિયતિ, ગણ્હિતુકામો હોતિ, કાયેન વા વાચાય વા ''નયિદં કપ્પતી''તિ પટિક્ખિપતિ, અનાપત્તિ. કાયવાચાહિ વા અપ્પટિક્ખિપિત્વાપિ સુદ્ધચિત્તો હુત્વા ''નયિદં અમ્હાકં કપ્પતી''તિ ન સાદિયતિ, અનાપત્તિયેવ. તીસુ દ્વારેસુ હિ યેન કેનચિ પટિક્ખિત્તં પટિક્ખિત્તમેવ હોતિ. સચે પન કાયવાચાહિ અપ્પટિક્ખિપિત્વા ચિત્તેન અધિવાસેતિ, કાયવાચાહિ કત્તબ્બસ્સ પટિક્ખેપસ્સ અકરણતો અકિરિયસમુટ્ઠાનં કાયદ્વારે ચ વચીદ્વારે ચ આપત્તિં આપજ્જતિ, મનોદ્વારે પન આપત્તિ નામ નત્થિ.

એકો સતં વા સહસ્સં વા પાદમૂલે ઠપેતિ ''તુય્હિદં હોતૂ''તિ, ભિક્ખૂ ''નયિદં કપ્પતી''તિ પટિક્ખિપતિ, ઉપાસકો પરિચ્ચત્તં મયા તુમ્હાકન્તિ ગતો, અઞ્ઞો તત્થ આગન્ત્વા પુચ્છતિ – ''કિં, ભન્તે, ઇદ''ન્તિ? યં તેન અત્તના ચ વુત્તં, તં આચિક્ખિતબ્બં. સો ચે વદતિ – ''ગોપયિસ્સામિ, ભન્તે, ગુત્તટ્ઠાનં દસ્સેથા''તિ, સત્તભૂમિકમ્પિ પાસાદં અભિરુહિત્વા ''ઇદં ગુત્તટ્ઠાન''ન્તિ આચિક્ખિતબ્બં, ''ઇધ નિક્ખિપાહી''તિ ન વત્તબ્બં. એત્તાવતા કપ્પિયઞ્ચ અકપ્પિયઞ્ચ નિસ્સાય ઠિતં હોતિ. દ્વારં પિદહિત્વા રક્ખન્તેન વસિતબ્બં. સચે કિઞ્ચિ વિક્કાયિકભણ્ડં પત્તં વા ચીવરં વા આગચ્છતિ, ''ઇદં ગહેસ્સથ ભન્તે''તિ વુત્તે ''ઉપાસક અત્થિ અમ્હાકં ઇમિના અત્થો, વત્થુ ચ એવરૂપં નામ સંવિજ્જતિ, કપ્પિયકારકો નત્થી''તિ વત્તબ્બં. સચે સો વદતિ, ''અહં કપ્પિયકારકો ભવિસ્સામિ, દ્વારં વિવરિત્વા દેથા''તિ, દ્વારં વિવરિત્વા ''ઇમસ્મિં ઓકાસે ઠપિત''ન્તિ વત્તબ્બં, ''ઇદં ગણ્હા''તિ ન વત્તબ્બં. એવમ્પિ કપ્પિયઞ્ચ અકપ્પિયઞ્ચ નિસ્સાય ઠિતમેવ હોતિ, સો ચે તં ગહેત્વા તસ્સ કપ્પિયભણ્ડં દેતિ, વટ્ટતિ. સચે અધિકં ગણ્હાતિ, ''ન મયં તવ ભણ્ડં ગણ્હામ, ''નિક્ખમાહી''તિ વત્તબ્બો.

સઙ્ઘમજ્ઝે નિસ્સજ્જિતબ્બન્તિ એત્થ યસ્મા રૂપિયં નામ અકપ્પિયં, ‘‘તસ્મા નિસ્સજ્જિતબ્બં સઙ્ઘસ્સ વા ગણસ્સ વા પુગ્ગલસ્સ વા’’તિ ન વુત્તં. યસ્મા પન તં પટિગ્ગહિતમત્તમેવ ન તેન કિઞ્ચિ કપ્પિયભણ્ડં ચેતાપિતં, તસ્મા ઉપાયેન પરિભોગદસ્સનત્થં ‘‘સઙ્ઘમજ્ઝે નિસ્સજ્જિતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. **કપ્પિયં આચિક્ખિતબ્બં સપ્પિ વા**તિ ‘‘પબ્બજિતાનં સપ્પિ વા તેલં વા વટ્ટતિ ઉપાસકા’’તિ એવં આચિક્ખિતબ્બં.

રૂપિયપટિગ્ગાહકં ઠપેત્વા સબ્બેહેવ પરિભુઞ્જિતબ્બન્તિ સબ્બેહિ ભાજેત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બં. રૂપિયપટિગ્ગાહકેન ભાગો ન ગહેતબ્બો. અઞ્ઞેસં ભિક્ખૂનં વા આરામિકાનં વા પત્તભાગમ્પિ લભિત્વા પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટતિ, અન્તમસો મક્કટાદીહિ તતો હરિત્વા અરઞ્ઞે ઠપિતં વા તેસં હત્થતો ગળિતં વા તિરચ્છાનગતપરિગ્ગહિતમ્પિ પંસુકૂલમ્પિ ન વટ્ટતિયેવ, તતો આહટેન ફાણિતેન સેનાસનધૂપનમ્પિ ન વટ્ટતિ. સપ્પિના વા તેલેન વા પદીપં કત્વા દીપાલોકે નિપજ્જિતું કસિણપરિકમ્મમ્પિ કાતું, પોત્થકમ્પિ વાચેતું ન વટ્ટતિ. તેલમધુફાણિતેહિ પન સરીરે વણં મક્ખેતું ન વટ્ટતિયેવ. તેન વત્થુના મઞ્ચપીઠાદીનિ વા ગણ્હન્તિ, ઉપોસથાગારં વા ભોજનસાલં વા કરોન્તિ, પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટતિ. છાયાપિ ગેહપરિચ્છેદેન ઠિતા ન વટ્ટતિ, પરિચ્છેદાતિક્કન્તા આગન્તુકત્તા વટ્ટતિ. તં વત્થું વિસ્સજ્જેત્વા કતેન મગ્ગેનપિ સેતુનાપિ નાવાયપિ ઉળુમ્પેનપિ ગન્તું ન વટ્ટતિ, તેન વત્થુના ખનાપિતાય પોક્ખરણિયા ઉબ્ભિદોદકં પાતું વા પરિભુઞ્જિતું વા ન વટ્ટતિ. અન્તો ઉદકે પન અસતિ અઞ્ઞં આગન્તુકં ઉદકં વા વસ્સોદકં વા પવિટ્ઠં વટ્ટતિ. કીતાય યેન ઉદકેન સદ્ધિં કીતા તં આગન્તુકમ્પિ ન વટ્ટતિ, તં વત્થું ઉપનિક્ખેપં ઠપેત્વા સઙ્ઘો પચ્ચયે પરિભુઞ્જતિ, તેપિ પચ્ચયા તસ્સ ન વટ્ટન્તિ. આરામો ગહિતો હોતિ, સોપિ પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટતિ. યદિ ભૂમિપિ બીજમ્પિ અકપ્પિયં નેવ ભૂમિં ન ફલં પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. સચે ભૂમિંયેવ કિણિત્વા અઞ્ઞાનિ બીજાનિ રોપિતાનિ ફલં વટ્ટતિ, અથ બીજાનિ કિણિત્વા કપ્પિયભૂમિયં રોપિતાનિ, ફલં ન વટ્ટતિ, ભૂમિયં નિસીદિતું વા નિપજ્જિતું વા વટ્ટતિ.

સચે સો છડ્ડેતીતિ યત્થ કત્થચિ ખિપતિ, અથાપિ ન છડ્ડેતિ, સયં ગહેત્વા ગચ્છતિ, ન વારેતબ્બો. **નો ચે છડ્ડેતી**તિ અથ નેવ ગહેત્વા ગચ્છતિ, ન છડ્ડેતિ, કિં મય્હં ઇમિના બ્યાપારેનાતિ યેન કામં પક્કમતિ, તતો યથાવુત્તલક્ખણો રૂપિયછડ્ડકો સમ્મન્નિતબ્બો.

યો ન છન્દાગતિન્તિઆદીસુ લોભવસેન તં વત્થું અત્તનો વા કરોન્તો અત્તાનં વા ઉક્કંસેન્તો છન્દાગતિં નામ ગચ્છતિ . દોસવસેન ‘‘નેવાયં માતિકં જાનાતિ, ન વિનય’’ન્તિ પરં અપસાદેન્તો **દોસાગતિં** નામ ગચ્છતિ. મોહવસેન મુટ્ઠપમુટ્ઠસ્સતિભાવં આપજ્જન્તો **મોહાગતિં** નામ ગચ્છતિ. રૂપિયપટિગ્ગાહકસ્સ ભયેન છડ્ડેતું અવિસહન્તો ભયાગતિં નામ ગચ્છતિ. એવં અકરોન્તો ન છન્દાગતિં ગચ્છતિ, ન દોસાગતિં ગચ્છતિ, ન મોહાગતિં ગચ્છતિ, ન ભયાગતિં ગચ્છતીતિ વેદિતબ્બો.

૫૮૫. અનિમિત્તં કત્વાતિ નિમિત્તં અકત્વા, અક્ખીનિ નિમ્મીલેત્વા નદિયા વા પપાતે વા વનગહને વા ગૂથં વિય અનપેક્ખેન પતિતોકાસં અસમન્નાહરન્તેન પાતેતબ્બન્તિ અત્થો. એવં જિગુચ્છિતબ્બેપિ રૂપિયે ભગવા પરિયાયેન ભિક્ખૂનં પરિભોગં આચિક્ખિ. રૂપિયપટિગ્ગાહકસ્સ પન કેનચિ પરિયાયેન તતો ઉપ્પન્નપચ્ચયપરિભોગો ન વટ્ટતિ. યથા ચાયં એતસ્સ ન વટ્ટતિ, એવં અસન્તસમ્ભાવનાય વા કુલદૂસકકમ્મેન વા કુહનાદીહિ વા ઉપ્પન્નપચ્ચયા નેવ તસ્સ ન અઞ્ઞસ્સ વટ્ટન્તિ, ધમ્મેન સમેન ઉપ્પન્નાપિ અપ્પચ્ચવેક્ખિત્વા પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટન્તિ.

ચત્તારો હિ **પરિભોગા** – થેય્યપરિભોગો, ઇણપરિભોગો, દાયજ્જપરિભોગો, સામિપરિભોગોતિ. તત્થ સઙ્ઘમજ્ઝેપિ નિસીદિત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ દુસ્સીલસ્સ પરિભોગો "**થેય્યપરિભોગો**" નામ. સીલવતો અપ્પચ્ચવેક્ખિતપરિભોગો "**ઇણપરિભોગો**" નામ. તસ્મા ચીવરં પરિભોગે પરિભોગે પચ્ચવેક્ખિતબ્બં, પિણ્ડપાતો આલોપે આલોપે. તથા અસક્કોન્તેન પુરેભત્તપચ્છાભત્તપુરિમયામપચ્છિમયામેસુ. સચસ્સ અપ્પચ્ચવેક્ખતોવ અરુણો ઉગ્ગચ્છતિ, ઇણપરિભોગટ્ઠાને તિટ્ઠતિ. સેનાસનમ્પિ પરિભોગે પરિભોગે પચ્ચવેક્ખિતબ્બં, ભેસજ્જસ્સ પટિગ્ગહણેપિ પરિભોગેપિ સતિપચ્ચયતા વટ્ટતિ, એવં સન્તેપિ પટિગ્ગહણે સતિં કત્વા પરિભોગે અકરોન્તસ્સેવ આપત્તિ, પટિગ્ગહણે પન સતિં અકત્વા પરિભોગે કરોન્તસ્સ અનાપત્તિ.

ચતુબ્બિધા હિ **સુદ્ધિ** – દેસનાસુદ્ધિ, સંવરસુદ્ધિ, પરિયેટ્ઠિસુદ્ધિ, પચ્ચવેક્ખણસુદ્ધીતિ. તત્થ **દેસનાસુદ્ધિ** નામ પાતિમોક્ખસંવરસીલં , તઞ્હિ દેસનાય સુજ્ઝનતો ''દેસનાસુદ્ધી''તિ વુચ્ચતિ. **સંવરસુદ્ધિ** નામ ઇન્દ્રિયસંવરસીલં, તઞ્હિ ન પુન એવં કરિસ્સામીતિ ચિત્તાધિટ્ઠાનસંવરેનેવ સુજ્ઝનતો ''સંવરસુદ્ધી''તિ વુચ્ચતિ. **પરિયેટ્ઠિસુદ્ધિ** નામ આજીવપારિસુદ્ધિસીલં, તઞ્હિ અનેસનં પહાય ધમ્મેન સમેન પચ્ચયે ઉપ્પાદેન્તસ્સ પરિયેસનાય સુદ્ધત્તા ''પરિયેટ્ઠિસુદ્ધી''તિ વુચ્ચતિ. **પચ્ચવેક્ખણસુદ્ધિ** નામ પચ્ચયપરિભોગસન્નિસ્સિતસીલં, તઞ્હિ ''પટિસઙ્ખા યોનિસો ચીવરં પટિસેવતી''તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૧.૨૩; અ॰ નિ॰ ૬.૫૮) નયેન વુત્તેન પચ્ચવેક્ખણેન સુજ્ઝનતો ''પચ્ચવેક્ખણસુદ્ધી''તિ વુચ્ચતિ. તેન વુત્તં – ''પટિગ્ગહણે પન સતિં અકત્વા પરિભોગે કરોન્તસ્સ અનાપત્તી''તિ.

સત્તન્નં સેક્ખાનં પચ્ચયપરિભોગો **દાયજ્જપરિભોગો** નામ, તે હિ ભગવતો પુત્તા, તસ્મા પિતુસન્તકાનં પચ્ચયાનં દાયાદા હુત્વા તે પચ્ચયે પરિભુઞ્જન્તિ. કિં પન તે ભગવતો પચ્ચયે પરિભુઞ્જન્તિ, ગિહીનં પચ્ચયે પરિભુઞ્જન્તીતિ? ગિહીહિ દિન્નાપિ ભગવતા અનુઞ્ઞાતત્તા ભગવતો સન્તકા હોન્તિ, તસ્મા તે ભગવતો પચ્ચયે પરિભુઞ્જન્તીતિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૯) વેદિતબ્બં, **ધમ્મદાયાદસુત્ત**ઞ્ચેત્થ સાધકં.

ખીણાસવાનં પરિભોગો **સામિપરિભોગો** નામ, તે હિ તણ્હાય દાસબ્યં અતીતત્તા સામિનો હુત્વા પરિભુઞ્જન્તીતિ. ઇમેસુ પરિભોગેસુ સામિપરિભોગો ચ દાયજ્જપરિભોગો ચ સબ્બેસમ્પિ વટ્ટતિ. ઇણપરિભોગો ન વટ્ટતિ, થેય્યપરિભોગે કથાયેવ નત્થિ.

અપરેપિ ચત્તારો **પરિભોગા** – લજ્જિપરિભોગો, અલજ્જિપરિભોગો, ધમ્મિયપરિભોગો, અધમ્મિયપરિભોગોતિ.

તત્થ અલજ્જિનો લજ્જિના સદ્ધિં પરિભોગો વટ્ટતિ, આપત્તિયા ન કારેતબ્બો. લજ્જિનો અલજ્જિના સદ્ધિં યાવ ન જાનાતિ, તાવ વટ્ટતિ. આદિતો પટ્ઠાય હિ અલજ્જી નામ નત્થિ, તસ્મા યદાસ્સ અલજ્જીભાવં જાનાતિ તદા વત્તબ્બો ''તુમ્હે કાયદ્વારે ચ વચીદ્વારે ચ વીતિક્કમં કરોથ, તં અપ્પતિરૂપં મા એવમકત્થા''તિ. સચે અનાદિયિત્વા કરોતિયેવ, યદિ તેન સદ્ધિં પરિભોગં કરોતિ, સોપિ અલજ્જીયેવ હોતિ. યોપિ અત્તનો ભારભૂતેન અલજ્જિના સદ્ધિં પરિભોગં કરોતિ, સોપિ નિવારેતબ્બો. સચે ન ઓરમતિ, અયમ્પિ અલજ્જીયેવ હોતિ. એવં એકો અલજ્જી અલજ્જીસતમ્પિ કરોતિ. અલજ્જિનો પન અલજ્જિનાવ સદ્ધિં પરિભોગે આપત્તિ નામ નત્થિ. લજ્જિનો લજ્જિના સદ્ધિં પરિભોગો દ્વિન્નં ખત્તિયકુમારાનં સુવણ્ણપાતિયં ભોજનસદિસોતિ.

ધમ્મિયાધમ્મિયપરિભોગો પચ્ચયવસેન વેદિતબ્બો. તત્થ સચે પુગ્ગલોપિ અલજ્જી પિણ્ડપાતોપિ અધમ્મિયો, ઉભો જેગુચ્છા. પુગ્ગલો અલજ્જી પિણ્ડપાતો ધમ્મિયો, પુગ્ગલં જિગુચ્છિત્વા પિણ્ડપાતો ન ગહેતબ્બો.

મહાપચ્ચરિયં પન દુસ્સીલો સઙ્ઘતો ઉદ્દેસભત્તાદીનિ લભિત્વા સઙ્ઘસ્સેવ દેતિ, એતાનિ યથાદાનમેવ ગતત્તા વટ્ટન્તીતિ વુત્તં. પુગ્ગલો લજ્જી પિણ્ડપાતો અધમ્મિયો, પિણ્ડપાતો જેગુચ્છો ન ગહેતબ્બો. પુગ્ગલો લજ્જી, પિણ્ડપાતોપિ ધમ્મિયો, વટ્ટતિ.

અપરે દ્વે પગ્ગહા; દ્વે ચ પરિભોગા – લજ્જિપગ્ગહો, અલજ્જિપગ્ગહો; ધમ્મપરિભોગો આમિસપરિભોગોતિ.

તત્થ અલજ્જિનો લજ્જિં પગ્ગહેતું વટ્ટતિ, ન સો આપત્તિયા કારેતબ્બો. સચે પન લજ્જી અલજ્જિં પગ્ગણ્હાતિ, અનુમોદનાય અજ્ઝેસતિ, ધમ્મકથાય અજ્ઝેસતિ, કુલેસુ ઉપત્થમ્ભેતિ . ઇતરોપિ ''અમ્હાકં આચરિયો ઈદિસો ચ ઈદિસો ચા''તિ તસ્સ પરિસતિ વણ્ણં ભાસતિ, અયં સાસનં ઓસક્કાપેતિ અન્તરધાપેતીતિ વેદિતબ્બો.

ધમ્મપરિભોગ-આમિસપરિભોગેસુ પન યત્થ આમિસપરિભોગો વટ્ટતિ, તત્થ ધમ્મપરિભોગોપિ વટ્ટતિ. યો પન કોટિયં ઠિતો ગન્થો તસ્સ પુગ્ગલસ્સ અચ્ચયેન નસ્સિસ્સતિ, તં ધમ્માનુગ્ગહેન ઉગ્ગણ્હિતું વટ્ટતીતિ વુત્તં.

તત્રિદં વત્થુ – મહાભયે કિર એકસ્સેવ ભિક્ખુનો મહાનિદ્દેસો પગુણો અહોસિ. અથ **ચતુનિકાયિકતિસ્સત્થેરસ્સ** ઉપજ્ઝાયો **મહાતિપિટકત્થેરો** નામ **મહારક્ખિતત્થેરં** આહ – ''આવુસો મહારક્ખિત, એતસ્સ સન્તિકે મહાનિદ્દેસં ગણ્હાહી''તિ. ''પાપો કિરાયં, ભન્તે, ન ગણ્હામી''તિ. ''ગણ્હાવુસો, અહં તે સન્તિકે નિસીદિસ્સામી''તિ. ''સાધુ, ભન્તે, તુમ્હેસુ નિસિન્નેસુ ગણ્હિસ્સામી''તિ પટ્ઠપેત્વા રત્તિન્દિવં નિરન્તરં પરિયાપુણન્તો ઓસાનદિવસે હેટ્ઠામઞ્ચે ઇત્થિં દિસ્વા ''ભન્તે, સુતંયેવ મે પુબ્બે, સચાહં એવં જાનેય્યં, ન ઈદિસસ્સ સન્તિકે ધમ્મં પરિયાપુણેય્ય''ન્તિ આહ. તસ્સ પન સન્તિકે બહૂ મહાથેરા ઉગ્ગણ્હિત્વા મહાનિદ્દેસં પતિટ્ઠાપેસું.

૫૮૯. રૂપિયે રૂપિયસઞ્ઞીતિ એત્થ સબ્બમ્પિ જાતરૂપરજતં રૂપિયસઙ્ગહમેવ ગતન્તિ વેદિતબ્બં.

રૂપિયે વેમતિકોતિ ''સુવણ્ણં નુ ખો, ખરપત્તં નુ ખો''તિઆદિના નયેન સંસયજાતો.

રૂપિયે અરૂપિયસઞ્ઞીતિ સુવણ્ણાદીસુ ખરપત્તાદિસઞ્ઞી. અપિચ પુઞ્ઞકામા રાજોરોધાદયો ભત્તખજ્જકગન્ધપિણ્ડાદીસુ પક્ખિપિત્વા હિરઞ્ઞસુવણ્ણં દેન્તિ, ચોળભિક્ખાય ચરન્તાનં દસ્સન્તે બદ્ધકહાપણાદીહિયેવ સદ્ધિં ચોળકાનિ દેન્તિ, ભિક્ખૂ ભત્તાદિસઞ્ઞાય વા ચોળકસઞ્ઞાય વા પટિગ્ગણ્હન્તિ, એવમ્પિ રૂપિયે અરૂપિયસઞ્ઞી રૂપિયં ગણ્હાતીતિ વેદિતબ્બો. પટિગ્ગણ્હન્તેન પન ''ઇમસ્મિં ગેહે ઇદં લદ્ધ''ન્તિ સલ્લક્ખેતબ્બં. યેન હિ અસ્સતિયા દિન્નં હોતિ, સો સતિં પટિલભિત્વા પુન આગચ્છતિ, અથસ્સ વત્તબ્બં – ''તવ ચોળકં પસ્સાહી''તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવ.

સમુટ્ઠાનાદીસુ છસમુટ્ઠાનં, સિયા કિરિયં ગહણેન આપજ્જનતો, સિયા અકિરિયં પટિક્ખેપસ્સ અકરણતો રૂપિયઅઞ્ઞવાદકઉપસ્સુતિસિક્ખાપદાનિ હિ તીણિ એકપરિચ્છેદાનિ, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મવચીકમ્મં, તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

રૂપિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૮૭. **તેન સમયેના**તિ રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદં. તત્થ **નાનપ્પકારક**ન્તિ કતાકતાદિવસેન અનેકવિધં. **રૂપિયસંવોહાર**ન્તિ જાતરૂપરજતપરિવત્તનં. **સમાપજ્જન્તી**તિ પટિગ્ગહણસ્સેવ પટિક્ખિતત્તા પટિગ્ગહિતપરિવત્તને દોસં અપસ્સન્તા કરોન્તિ.

૫૮૯. **સીસૂપગ**ન્તિઆદીસુ સીસં ઉપગચ્છતીતિ સીસૂપગં, પોત્થકેસુ પન ''સીસૂપક''ન્તિ લિખિતં, યસ્સ કસ્સચિ સીસાલઙ્કારસ્સેતં અધિવચનં. એસ નયો સબ્બત્થ. **કતેન કત**ન્તિઆદીસુ સુદ્ધો રૂપિયસંવોહારોયેવ.

રૂપિયે રૂપિયસઞ્ઞીતિઆદિમ્હિ પુરિમસિક્ખાપદે વુત્તવત્થૂસુ નિસ્સગ્ગિયવત્થુના નિસ્સગ્ગિયવત્થું ચેતાપેન્તસ્સ મૂલગ્ગહણે પુરિમસિક્ખાપદેન નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં, અપરાપરપરિવત્તને ઇમિના નિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયમેવ. નિસ્સગ્ગિયવત્થુના દુક્કટવત્થું વા કપ્પિયવત્થું વા ચેતાપેન્તસ્સપિ એસેવ નયો. યો હિ અયં **અરૂપિયે રૂપિયસઞ્ઞી રૂપિયં ચેતાપેતી**તિઆદિ દુતિયો તિકો વુત્તો, તસ્સાનુલોમત્તા અવુત્તોપિ અયમપરોપિ **રૂપિયે રૂપિયસઞ્ઞી અરૂપિયં ચેતાપેતી**તિઆદિ તિકો વેદિતબ્બો. અત્તનો વા હિ અરૂપિયેન પરસ્સ રૂપિયં ચેતાપેય્ય અત્તનો વા રૂપિયેન પરસ્સ અરૂપિયં, ઉભયથાપિ રૂપિયસંવોહારો કતોયેવ હોતિ, તસ્મા પાળિયં એકન્તેન રૂપિયપક્ખે એકોયેવ તિકો વુત્તોતિ.

દુક્કટવત્થુના પન નિસ્સગ્ગિયવત્થું ચેતાપેન્તસ્સ મૂલગ્ગહણે પુરિમસિક્ખાપદેન દુક્કટં, પચ્છા પરિવત્તને ઇમિના નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં, ગરુકસ્સ ચેતાપિતત્તા. દુક્કટવત્થુના દુક્કટવત્થુમેવ, કપ્પિયવત્થું વા ચેતાપેન્તસ્સ મૂલગ્ગહણે પુરિમસિક્ખાપદેન દુક્કટં, પચ્છા પરિવત્તનેપિ ઇમિના દુક્કટમેવ. કસ્મા? અકપ્પિયવત્થુના ચેતાપિતત્તા. **અન્ધકટ્ઠકથાયં** પન ''સચે કયવિક્કયં સમાપજ્જેય્ય, નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય''ન્તિ ભાસિતં, તં દુબ્ભાસિતં. કસ્મા? ન હિ દાનગ્ગહણતો અઞ્ઞો કયવિક્કયો નામ અત્થિ, કયવિક્કયસિક્ખાપદઞ્ચ કપ્પિયવત્થુના કપ્પિયવત્થુપરિવત્તનમેવ સન્ધાય વુત્તં, તઞ્ચ ખો અઞ્ઞત્ર સહધમ્મિકેહિ. ઇદં સિક્ખાપદં રૂપિયેન ચ રૂપિયારૂપિયચેતાપનં અરૂપિયેન ચ રૂપિયચેતાપનં. દુક્કટવત્થુના પન દુક્કટવત્થુનો ચેતાપનં નેવ ઇધ ન તત્થ પાળિયં વુત્તં, ન ચેત્થ અનાપત્તિ ભવિતું અરહતિ. તસ્મા યથેવ દુક્કટવત્થુનો પટિગ્ગહણે દુક્કટં, તથેવ તસ્સ વા તેન વા ચેતાપનેપિ દુક્કટં યુત્તન્તિ ભગવતો અધિપ્પાયઞ્ઞૂહિ વુત્તં.

કપ્પિયવત્થુના પન નિસ્સગ્ગિયવત્થું ચેતાપેન્તસ્સ મૂલગ્ગહણે પુરિમસિક્ખાપદેન અનાપત્તિ, પચ્છા પરિવત્તને ઇમિના નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. વુત્તઞ્હેતં – ''અરૂપિયે અરૂપિયસઞ્ઞી રૂપિયં ચેતાપેતિ નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય''ન્તિ . તેનેવ કપ્પિયવત્થુના દુક્કટવત્થું ચેતાપેન્તસ્સ મૂલપટિગ્ગહણે તથેવ અનાપત્તિ, પચ્છા પરિવત્તને ઇમિના દુક્કટં. કસ્મા? અકપ્પિયસ્સ ચેતાપિતત્તા. કપ્પિયવત્થુના પન કપ્પિયવત્થું અઞ્ઞત્ર સહધમ્મિકેહિ ચેતાપેન્તસ્સ મૂલગ્ગહણે પુરિમસિક્ખાપદેન અનાપત્તિ, પચ્છા પરિવત્તને ઉપરિ કયવિક્કયસિક્ખાપદેન નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. કયવિક્કયં મોચેત્વા ગણ્હન્તસ્સ ઉપરિસિક્ખાપદેનપિ અનાપત્તિ, વડ્ઢિં પયોજેન્તસ્સ દુક્કટં.

ઇમસ્સ ચ રૂપિયસંવોહારસ્સ ગરુકભાવદીપકં ઇદં પત્તચતુક્કં વેદિતબ્બં. યો હિ રૂપિયં ઉગ્ગણ્હિત્વા તેન અયબીજં સમુટ્ઠાપેતિ, તં કોટ્ટાપેત્વા તેન લોહેન પત્તં કારેતિ, અયં પત્તો મહાઅકપ્પિયો નામ, ન સક્કા કેનચિ ઉપાયેન કપ્પિયો કાતું. સચે હિ તં વિનાસેત્વા થાલકં કારેતિ, તમ્પિ અકપ્પિયં. વાસિં કારેતિ, તાય છિન્નં દન્તકટ્ઠમ્પિ અકપ્પિયં. બળિસં કારોતિ, તેન મારિતા મચ્છાપિ અકપ્પિયા. વાસિફલં તાપેત્વા ઉદકં વા ખીરં વા ઉણ્હાપેતિ, તમ્પિ અકપ્પિયમેવ.

યો પન રૂપિયં ઉગ્ગણ્હિત્વા તેન પત્તં કિણાતિ, અયમ્પિ પત્તો અકપ્પિયો. ‘‘પઞ્ચન્નમ્પિ સહધમ્મિકાનં ન કપ્પતી’’તિ **મહાપચ્ચરિયં** વુત્તં. સક્કા પન કપ્પિયો કાતું, સો હિ મૂલે મૂલસામિકાનં પત્તે ચ પત્તસામિકાનં દિન્ને કપ્પિયો હોતિ. કપ્પિયભણ્ડં દત્વા ગહેત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ.

યોપિ રૂપિયં ઉગ્ગણ્હાપેત્વા કપ્પિયકારકેન સદ્ધિં કમ્મારકુલં ગન્ત્વા પત્તં દિસ્વા ‘‘અયં મય્હં રુચ્ચતી’’તિ વદતિ. કપ્પિયકારકો ચ તં રૂપિયં દત્વા કમ્મારં સઞ્ઞાપેતિ, અયમ્પિ પત્તો કપ્પિયવોહારેન ગહિતોપિ દુતિયપત્તસદિસોયેવ, મૂલસ્સ સમ્પટિચ્છિતત્તા અકપ્પિયો. કસ્મા સેસાનં ન કપ્પતીતિ? મૂલસ્સ અનિસ્સટ્ઠત્તા.

યો પન રૂપિયં અસમ્પટિચ્છિત્વા ‘‘થેરસ્સ પત્તં કિણિત્વા દેહી’’તિ પહિતકપ્પિયકારકેન સદ્ધિં કમ્મારકુલં ગન્ત્વા પત્તં દિસ્વા ‘‘ઇમે કહાપણે ગહેત્વા ઇમં દેહી’’તિ કહાપણે દાપેત્વા ગહિતો, અયં પત્તો એતસ્સેવ ભિક્ખુનો ન વટ્ટતિ દુબ્બિચારિતત્તા, અઞ્ઞેસં પન વટ્ટતિ, મૂલસ્સ અસમ્પટિચ્છિતત્તા.

મહાસુમત્થેરસ્સ કિર ઉપજ્ઝાયો **અનુરુદ્ધત્થેરો** નામ અહોસિ. સો અત્તનો એવરૂપં પત્તં સપ્પિસ્સ પૂરેત્વા સઙ્ઘસ્સ નિસ્સજ્જિ. **તિપિટકચૂળનાગત્થેરસ્સપિ** સદ્ધિવિહારિકાનં એવરૂપો પત્તો અહોસિ. તં થેરોપિ સપ્પિસ્સ પૂરાપેત્વા સઙ્ઘસ્સ નિસ્સજ્જાપેસીતિ. ઇદં અકપ્પિયપત્તચતુક્કં.

સચે પન રૂપિયં અસમ્પટિચ્છિત્વા ‘‘થેરસ્સ પત્તં કિણિત્વા દેહી’’તિ પહિતકપ્પિયકારકેન સદ્ધિં કમ્મારકુલં ગન્ત્વા પત્તં દિસ્વા ‘‘અયં મય્હં રુચ્ચતી’’તિ વા ‘‘ઇમાહં ગહેસ્સામી’’તિ વા વદતિ, કપ્પિયકારકો ચ તં રૂપિયં દત્વા કમ્મારં સઞ્ઞાપેતિ, અયં પત્તો સબ્બકપ્પિયો બુદ્ધાનમ્પિ પરિભોગારહોતિ.

૫૯૧. અરૂપિયે રૂપિયસઞ્ઞીતિ ખરપત્તાદીસુ સુવણ્ણાદિસઞ્ઞી. **આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ સચે તેન અરૂપિયં ચેતાપેતિ દુક્કટાપત્તિ હોતિ. એસ નયો વેમતિકે. અરૂપિયસઞ્ઞિસ્સ પન પઞ્ચહિ સહધમ્મિકેહિ સદ્ધિં ‘‘ઇદં ગહેત્વા ઇદં દેથા’’તિ કયવિક્કયં કરોન્તસ્સાપિ અનાપત્તિ. સેસં ઉત્તાનમેવ.

છસમુટ્ઠાનં, કિરિયં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મવચીકમ્મં, તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. કયવિક્કયસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૯૩. તેન સમયેનાતિ કયવિક્કયસિક્ખાપદં. તત્થ **કતિ હિપિ ત્યાયન્તિ** કતિ તે અયં, હિકારો પનેત્થ પદપૂરણો, પિકારો ગરહાયં, અયં દુબ્બલસઙ્ઘાટિ તવ કતિ દિવસાનિ ભવિસ્સતીતિ અત્થો. અથ વા **કતિહમ્પિ ત્યાયન્તિ**પિ પાઠો. તત્થ કતિહન્તિ કતિ અહાનિ, કતિ દિવસાનીતિ વુત્તં હોતિ. સેસં વુત્તનયમેવ. **કતિહિપિ મ્યાયન્તિ** ઇદમ્પિ એતેનેવ નયેન વેદિતબ્બં. **ગિહીપિ નં ગિહિસ્સા**તિ એત્થ **નન્તિ** નામત્થે નિપાતો, ગિહી નામ ગિહિસ્સાતિ વુત્તં હોતિ.

૫૯૪. નાનપ્પકારકન્તિ ચીવરાદીનં કપ્પિયભણ્ડાનં વસેન અનેકવિધં. તેનેવસ્સ પદભાજને ચીવરં આદિં કત્વા દસિકસુત્તપરિયોસાનં કપ્પિયભણ્ડમેવ દસ્સિતં. અકપ્પિયભણ્ડપરિવત્તનઞ્હિ કયવિક્કયસઙ્ગહં ન ગચ્છતિ.

કયવિક્કયન્તિ કયઞ્ચેવ વિક્કયઞ્ચ. ''ઇમિના ઇમં દેહી''તિઆદિના હિ નયેન પરસ્સ કપ્પિયભણ્ડં ગણ્હન્તો કયં સમાપજ્જતિ, અત્તનો કપ્પિયભણ્ડં દેન્તો વિક્કયં .

૫૯૫. **અજ્ઝાચરતી**તિ અભિભવિત્વા ચરતિ, વીતિક્કમવાચં ભાસતીતિ અત્થો. **યતો કયિતઞ્ચ હોતિ વિક્કયિતઞ્ચા**તિ યદા કયિતઞ્ચ હોતિ પરભણ્ડં અત્તનો હત્થગતં કરોન્તેન, વિક્કીતઞ્ચ અત્તનો ભણ્ડં પરહત્થગતં કરોન્તેન. ''ઇમિના ઇમ''ન્તિઆદિવચનાનુરૂપતો પન પાઠે પઠમં અત્તનો ભણ્ડં દસ્સિતં.

નિસ્સજ્જિતબ્બન્તિ એવં પરસ્સ હત્થતો કયવસેન ગહિતકપ્પિયભણ્ડં નિસ્સજ્જિતબ્બં. અયઞ્હિ કયવિક્કયો ઠપેત્વા પઞ્ચ સહધમ્મિકે અવસેસેહિ ગિહિપબ્બજિતેહિ અન્તમસો માતાપિતૂહિપિ સદ્ધિં ન વટ્ટતિ.

તત્રાયં વિનિચ્છયો – વત્થેન વા વત્થં હોતુ ભત્તેન વા ભત્તં, યં કિઞ્ચિ કપ્પિયં ''ઇમિના ઇમં દેહી''તિ વદતિ, દુક્કટં. એવં વત્વા માતુયાપિ અત્તનો ભણ્ડં દેતિ, દુક્કટં. ''ઇમિના ઇમં દેહી''તિ વુત્તો વા ''ઇમં દેહિ, ઇમં તે દસ્સામી''તિ વત્વા વા માતુયાપિ ભણ્ડં અત્તના ગણ્હાતિ, દુક્કટં. અત્તનો ભણ્ડે પરહત્થં પરભણ્ડે ચ અત્તનો હત્થં સમ્પત્તે નિસ્સગ્ગિયં. માતરં પન પિતરં વા ''ઇમં દેહી''તિ વદતો વિઞ્ઞત્તિ ન હોતિ. ''ઇમં ગણ્હાહી''તિ વદતો સદ્ધાદેય્યવિનિપાતનં ન હોતિ. અઞ્ઞાતકં ''ઇમં દેહી''તિ વદતો વિઞ્ઞત્તિ હોતિ. ''ઇમં ગણ્હાહી''તિ વદતો સદ્ધાદેય્યવિનિપાતનં હોતિ. ''ઇમિના ઇમં દેહી''તિ કયવિક્કયં આપજ્જતો નિસ્સગ્ગિયં. તસ્મા કપ્પિયભણ્ડં પરિવત્તેન્તેન માતાપિતૂહિપિ સદ્ધિં કયવિક્કયં અઞ્ઞાતકેહિ સદ્ધિં તિસ્સો આપત્તિયો મોચેન્તેન પરિવત્તેતબ્બં.

તત્રાયં પરિવત્તનવિધિ – ભિક્ખુસ્સ પાથેય્યતણ્ડુલા હોન્તિ, સો અન્તરામગ્ગે ભત્તહત્થં પુરિસં દિસ્વા ''અમ્હાકં તણ્ડુલા અત્થિ, ન ચ નો ઇમેહિ અત્થો, ભત્તેન પન અત્થો''તિ વદતિ. પુરિસો તણ્ડુલે ગહેત્વા ભત્તં દેતિ, વટ્ટતિ. તિસ્સોપિ આપત્તિયો ન હોન્તિ. અન્તમસો નિમિત્તકમ્મમત્તમ્પિ ન હોતિ. કસ્મા? મૂલસ્સ અત્થિતાય. પરતો ચ વુત્તમેવ ''ઇદં અમ્હાકં અત્થિ, અમ્હાકઞ્ચ ઇમિના ચ ઇમિના ચ અત્થોતિ ભણતી''તિ. યો પન એવં અકત્વા ''ઇમિના ઇમં દેહી''તિ પરિવત્તેતિ; યથાવત્થુકમેવ . વિઘાસાદં દિસ્વા ''ઇમં ઓદનં ભુઞ્જિત્વા, રજનં વા દારૂનિ વા આહરા''તિ વદતિ, રજનછલ્લિગણનાય દારુગણનાય ચ નિસ્સગ્ગિયાનિ હોન્તિ. ''ઇમં ઓદનં ભુઞ્જિત્વા ઇદં નામ કરોથા''તિ દન્તકારાદીહિ સિપ્પિકેહિ ધમકરણાદીસુ તં તં પરિક્ખારં કારેતિ, રજકેહિ વા વત્થં ધોવાપેતિ; યથાવત્થુકમેવ. ન્હાપિતેન કેસે છિન્દાપેતિ, કમ્મકારેહિ નવકમ્મં કારેતિ; યથાવત્થુકમેવ. સચે પન ''ઇદં ભત્તં ભુઞ્જિત્વા ઇદં કરોથા''તિ ન વદતિ ''ઇદં ભત્તં ભુઞ્જ ભુત્તોસિ ભુઞ્જિસ્સસિ, ઇદં નામ કરોહી''તિ વદતિ, વટ્ટતિ. એત્થ ચ કિઞ્ચાપિ વત્થધોવને વા કેસચ્છેદને વા ભૂમિસોધનાદિનવકમ્મે વા પરભણ્ડં અત્તનો હત્થગતં નિસ્સજ્જિતબ્બં નામ નત્થિ. **મહાઅટ્ઠકથાયં** પન દળ્હં કત્વા વુત્તત્તા ન સક્કા એતં પટિક્ખિપિતું, તસ્મા યથા નિસ્સગ્ગિયવત્થુમ્હિ પરિભુત્તે વા નટ્ઠે વા પાચિત્તિયં દેસેતિ, એવમિધાપિ દેસેતબ્બં.

૫૯૬. **કયવિક્કયે કયવિક્કયસઞ્ઞી**તિઆદિમ્હિ યો કયવિક્કયં સમાપજ્જતિ, સો તસ્મિં કયવિક્કયસઞ્ઞી વા ભવતુ વેમતિકો વા, ન કયવિક્કયસઞ્ઞી વા નિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયમેવ. **ચૂળત્તિકે** દ્વીસુ પદેસુ દુક્કટમેવાતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો.

૫૯૭. **અગ્ઘં પુચ્છતી**તિ ''અયં તવ પત્તો કિં અગ્ઘતી''તિ પુચ્છતિ. ''ઇદં નામા''તિ વુત્તે પન સચે તસ્સ કપ્પિયભણ્ડં મહગ્ઘં હોતિ, એવઞ્ચ નં પટિવદતિ ''ઉપાસક, મમ ઇદં વત્થુ મહગ્ઘં, તવ પત્તં અઞ્ઞસ્સ દેહી''તિ. તં સુત્વા ઇતરો ''અઞ્ઞં થાલકમ્પિ દસ્સામી''તિ વદતિ ગણ્હિતું વટ્ટતિ, ''ઇદં અમ્હાકં અત્થી''તિ વુત્તલક્ખણે પતતિ .

સચે સો પત્તો મહગ્ઘો, ભિક્ખુનો વત્થુ અપ્પગ્ઘં, પત્તસામિકો ચસ્સ અપ્પગ્ઘભાવં ન જાનાતિ, પત્તો ન ગહેતબ્બો, ''મમ વત્થુ અપ્પગ્ઘ''ન્તિ આચિક્ખિતબ્બં. મહગ્ઘભાવં ઞત્વા વઞ્ચેત્વા ગણ્હન્તો હિ ગહિતભણ્ડં અગ્ઘાપેત્વા કારેતબ્બતં આપજ્જતિ. સચે પત્તસામિકો ''હોતુ, ભન્તે, સેસં મમ પુઞ્ઞં ભવિસ્સતી''તિ દેતિ, વટ્ટતિ.

કપ્પિયકારકસ્સ આચિક્ખતીતિ યસ્સ હત્થતો ભણ્ડં ગણ્હાતિ, તં ઠપેત્વા અઞ્ઞં અન્તમસો તસ્સ પુત્તભાતિકમ્પિ કપ્પિયકારકં કત્વા ''ઇમિના ઇમં નામ ગહેત્વા દેહી''તિ આચિક્ખતિ. સો ચે છેકો હોતિ, પુનપ્પુનં અપનેત્વા વિવદિત્વા ગણ્હાતિ, તુણ્હીભૂતેન ઠાતબ્બં. નો ચે છેકો હોતિ, ન જાનાતિ ગહેતું, વાણિજકો તં વઞ્ચેતિ, ''મા ગણ્હા''તિ વત્તબ્બો.

ઇદં અમ્હાકન્તિઆદિમ્હિ ''ઇદં પટિગ્ગહિતં તેલં વા સપ્પિ વા અમ્હાકં અત્થિ, અમ્હાકઞ્ચ અઞ્ઞેન અપ્પટિગ્ગહિતકેન અત્થો''તિ ભણતિ. સચે સો તં ગહેત્વા અઞ્ઞં દેતિ, પઠમં અત્તનો તેલં ન મિનાપેતબ્બં. કસ્મા? નાળિયઞ્હિ અવસિટ્ઠતેલં હોતિ, તં પચ્છા મિનન્તસ્સ અપ્પટિગ્ગહિતકં દૂસેય્યાતિ. સેસં ઉત્તાનમેવ.

છસમુટ્ઠાનં, કિરિયં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મવચીકમ્મં, તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

કયવિક્કયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો કોસિયવગ્ગો દુતિયો.

૩. પત્તવગ્ગો

૧. પત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૯૮. તેન સમયેનાતિ પત્તસિક્ખાપદં. તત્થ **પત્તવાણિજ્જન્તિ** ગામનિગમાદીસુ વિચરન્તા પત્તવાણિજ્જં વા કરિસ્સન્તિ. **આમત્તિકાપણં વા**તિ અમત્તાનિ વુચ્ચન્તિ ભાજનાનિ, તાનિ યેસં ભણ્ડં તે આમત્તિકા, તેસં આમત્તિકાનં આપણં આમત્તિકાપણં, કુલાલભણ્ડવાણિજકાપણન્તિ અત્થો.

૬૦૨. તયો પત્તસ્સ વણ્ણાતિ તીણિ પત્તસ્સ પમાણાનિ. **અડ્ઢાળ્હકોદનં ગણ્હાતી**તિ મગધનાળિયા દ્વિન્નં તણ્ડુલનાળીનં ઓદનં ગણ્હાતિ. મગધનાળિ નામ અડ્ઢતેરસપલા હોતીતિ **અન્ધકટ્ઠકથાયં** વુત્તં. સીહળદીપે પકતિનાળિ મહન્તા, દમિળનાળિ ખુદ્દકા, મગધનાળિ પમાણયુત્તા, તાય મગધનાળિયા દિયડ્ઢનાળિ એકા સીહળનાળિ હોતીતિ **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તં. **ચતુભાગં ખાદનન્તિ** ઓદનસ્સ ચતુત્થભાગપ્પમાણં ખાદનં, તં હત્થહારિયસ્સ મુગ્ગસૂપસ્સ વસેન વેદિતબ્બં. **તદુપિયં બ્યઞ્જનન્તિ** તસ્સ ઓદનસ્સ અનુરૂપં મચ્છમંસસાકફલકળીરાદિબ્યઞ્જનં.

તત્રાયં વિનિચ્છયો – અનુપહતપુરાણસાલિતણ્ડુલાનં સુકોટ્ટિતપરિસુદ્ધાનં દ્વે મગધનાળિયો ગહેત્વા તેહિ તણ્ડુલેહિ અનુત્તણ્ડુલં અકિલિન્નં અપિણ્ડિતં સુવિસદં કુન્દમકુળરાસિસદિસં અવસ્સાવિતોદનં પચિત્વા નિરવસેસં પત્તે પક્ખિપિત્વા તસ્સ ઓદનસ્સ ચતુત્થભાગપ્પમાણો નાતિઘનો નાતિતનુકો હત્થહારિયો સબ્બસમ્ભારસઙ્ખતો મુગ્ગસૂપો પક્ખિપિતબ્બો. તતો આલોપસ્સ આલોપસ્સ અનુરૂપં યાવચરિમાલોપપ્પહોનકં મચ્છમંસાદિબ્યઞ્જનં પક્ખિપિતબ્બં, સપ્પિતેલતક્કરસકઞ્જિકાદીનિ પન ગણનૂપગાનિ ન હોન્તિ, તાનિ હિ ઓદનગતિકાનેવ, નેવ

હાપેતું ન વટ્ટેતું સક્કોન્તિ. એવમેતં સબ્બમ્પિ પક્ખિત્તં સચે પત્તસ્સ મુખવટ્ટિયા હેટ્ઠિમરાજિસમં તિટ્ઠતિ, સુત્તેન વા હીરેન વા છિન્દન્તસ્સ સુત્તસ્સ વા હીરસ્સ વા હેટ્ઠિમન્તં ફુસતિ, અયં ઉક્કટ્ઠો નામ પત્તો. સચે તં રાજિં અતિક્કમ્મ થૂપીકતં તિટ્ઠતિ, અયં ઉક્કટ્ઠોમકો નામ પત્તો. સચે તં રાજિં ન સમ્પાપુણાતિ, અન્તોગતમેવ હોતિ, અયં ઉક્કટ્ઠુક્કટ્ઠો નામ પત્તો.

નાળિકોદનન્તિ મગધનાળિયા એકાય તણ્ડુલનાળિયા ઓદનં. **પત્થોદનન્તિ** મગધનાળિયા ઉપડ્ઢનાળિકોદનં. સેસં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. અયં પન નામમત્તે વિસેસો – સચે નાળિકોદનાદિ સબ્બમ્પિ પક્ખિત્તં વુત્તનયેનેવ હેટ્ઠિમરાજિસમં તિટ્ઠતિ, અયં મજ્ઝિમો નામ પત્તો. સચે તં રાજિં અતિક્કમ્મ થૂપીકતં તિટ્ઠતિ, અયં મજ્ઝિમોમકો નામ પત્તો. સચે તં રાજિં ન સમ્પાપુણાતિ અન્તોગતમેવ હોતિ, અયં મજ્ઝિમુક્કટ્ઠો નામ પત્તો. સચે પત્થોદનાદિ સબ્બમ્પિ પક્ખિત્તં હેટ્ઠિમરાજિસમં તિટ્ઠતિ, અયં ઓમકો નામ પત્તો. સચે તં રાજિં અતિક્કમ્મ થૂપીકતં તિટ્ઠતિ, અયં ઓમકોમકો નામ પત્તો. સચે તં રાજિં ન પાપુણાતિ અન્તોગતમેવ હોતિ, અયં ઓમકુક્કટ્ઠો નામ પત્તોતિ એવમેતે નવ પત્તા. તેસુ દ્વે અપત્તા ઉક્કટ્ઠુક્કટ્ઠો ચ ઓમકોમકો ચ. ''તતો ઉક્કટ્ઠો અપત્તો ઓમકો અપત્તો''તિ ઇદઞ્હિ એતે સન્ધાય વુત્તં. ઉક્કટ્ઠુક્કટ્ઠો હિ એત્થ ઉક્કટ્ઠતો ઉક્કટ્ઠત્તા ''તતો ઉક્કટ્ઠો અપત્તો''તિ વુત્તો. ઓમકોમકો ચ ઓમકતો ઓમકત્તા તતો ઓમકો અપત્તોતિ વુત્તો. તસ્મા એતે ભાજનપરિભોગેન પરિભુઞ્જિતબ્બા, ન અધિટ્ઠાનુપગા, ન વિકપ્પનુપગા. ઇતરે પન સત્ત અધિટ્ઠહિત્વા વા વિકપ્પેત્વા વા પરિભુઞ્જિતબ્બા, એવં અકત્વા તં દસાહં અતિક્કામયતો નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયન્તિ તં સત્તવિધમ્પિ પત્તં દસાહપરમં કાલં અતિક્કામયતો નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં.

૬૦૭. **નિસ્સગ્ગિયં પત્તં અનિસ્સજ્જિત્વા પરિભુઞ્જતીતિ** યાગું પિવિત્વા ધોતે દુક્કટં, ખજ્જકં ખાદિત્વા ભત્તં ભુઞ્જિત્વા ધોતે દુક્કટન્તિ એવં પયોગે પયોગે દુક્કટં.

૬૦૮. **અનાપત્તિ અન્તોદસાહં અધિટ્ઠેતિ વિકપ્પેતીતિ** એત્થ પન પમાણયુત્તસ્સપિ અધિટ્ઠાનવિકપ્પનુપગત્તં એવં વેદિતબ્બં – અયોપત્તો પઞ્ચહિ પાકેહિ મત્તિકાપત્તો દ્વીહિ પાકેહિ પક્કો અધિટ્ઠાનુપગો, ઉભોપિ યં મૂલં દાતબ્બં, તસ્મિં દિન્નેયેવ. સચે એકોપિ પાકો ઊનો હોતિ, કાકણિકમત્તમ્પિ વા મૂલં અદિન્નં, ન અધિટ્ઠાનુપગો. સચેપિ પત્તસામિકો વદતિ ''યદા તુમ્હાકં મૂલં ભવિસ્સતિ, તદા દસ્સથ, અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જથા''તિ નેવ અધિટ્ઠાનુપગો હોતિ, પાકસ્સ હિ ઊનત્તા પત્તસઙ્ખં ન ગચ્છતિ, મૂલસ્સ સકલસ્સ વા એકદેસસ્સ વા અદિન્નત્તા સકભાવં ન ઉપેતિ, અઞ્ઞસ્સેવ સન્તકો હોતિ, તસ્મા પાકે ચ મૂલે ચ નિટ્ઠિતેયેવ અધિટ્ઠાનુપગો હોતિ. યો અધિટ્ઠાનુપગો, સ્વેવ વિકપ્પનુપગો, સો હત્થં આગતોપિ અનાગતોપિ અધિટ્ઠાતબ્બો વિકપ્પેતબ્બો વા. યદિ હિ પત્તકારકો મૂલં લભિત્વા સયં વા દાતુકામો હુત્વા ''અહં, ભન્તે, તુમ્હાકં પત્તં કત્વા અસુકદિવસે નામ પચિત્વા ઠપેસ્સામી''તિ વદતિ, ભિક્ખુ ચ તેન પરિચ્છિન્નદિવસતો દસાહં અતિક્કામેતિ, નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. સચે પન પત્તકારકો ''અહં તુમ્હાકં પત્તં કત્વા પચિત્વા સાસનં પેસેસ્સામી''તિ વત્વા તથેવ કરોતિ, તેન પેસિતભિક્ખુ પન તસ્સ ભિક્ખુનો ન આરોચેતિ, અઞ્ઞો દિસ્વા વા સુત્વા વા ''તુમ્હાકં, ભન્તે, પત્તો નિટ્ઠિતો''તિ આરોચેતિ, એતસ્સ આરોચનં નપમાણં. યદા પન તેન પેસિતોયેવ આરોચેતિ, તસ્સ વચનં સુતદિવસતો પટ્ઠાય દસાહં અતિક્કામયતો નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. સચે પત્તકારકો ''અહં તુમ્હાકં પત્તં કત્વા પચિત્વા કસ્સચિ હત્થે પહિણિસ્સામી''તિ વત્વા તથેવ કરોતિ, પત્તં ગહેત્વા આગતભિક્ખુ પન અત્તનો પરિવેણે ઠપેત્વા તસ્સ ન આરોચેતિ, અઞ્ઞો કોચિ ભણતિ ''અપિ, ભન્તે, અધુના આભતો પત્તો સુન્દરો''તિ! ''કુહિં, આવુસો, પત્તો''તિ? ''ઇત્થન્નામસ્સ હત્થે પેસિતો''તિ. એતસ્સપિ વચનં ન પમાણં. યદા પન સો ભિક્ખુ પત્તં દેતિ , લદ્ધદિવસતો

પટ્ઠાય દસાહં અતિક્કામયતો નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. તસ્મા દસાહં અનતિક્કામેત્વાવ અધિટ્ઠાતબ્બો વિકપ્પેતબ્બો વા.

તત્થ દ્વે પત્તસ્સ **અધિટ્ઠાના** – કાયેન વા અધિટ્ઠાતિ, વાચાય વા અધિટ્ઠાતિ. તેસં વસેન અધિટ્ઠહન્તેન ચ ''ઇમં પત્તં પચ્ચુદ્ધરામી''તિ વા ''એતં પત્તં પચ્ચુદ્ધરામી''તિ વા એવં સમ્મુખે વા પરમ્મુખે વા ઠિતં પુરાણપત્તં પચ્ચુદ્ધરિત્વા અઞ્ઞસ્સ વા દત્વા નવં પત્તં યત્થ કત્થચિ ઠિતં હત્થેન પરામસિત્વા ''ઇમં પત્તં અધિટ્ઠામી''તિ ચિત્તેન આભોગં કત્વા કાયવિકારં કરોન્તેન કાયેન વા અધિટ્ઠાતબ્બો, વચીભેદં કત્વા વાચાય વા અધિટ્ઠાતબ્બો. તત્ર દુવિધં અધિટ્ઠાનં – સચે હત્થપાસે હોતિ ''ઇમં પત્તં અધિટ્ઠામી''તિ વાચા ભિન્દિતબ્બા. અથ અન્તોગબ્ભે વા ઉપરિપાસાદે વા સામન્તવિહારે વા હોતિ, ઠપિતટ્ઠાનં સલ્લક્ખેત્વા ''એતં પત્તં અધિટ્ઠામી''તિ વાચા ભિન્દિતબ્બા.

અધિટ્ઠહન્તેન પન એકકેન અધિટ્ઠાતુમ્પિ વટ્ટતિ, અઞ્ઞસ્સ સન્તિકે અધિટ્ઠાતુમ્પિ વટ્ટતિ. અઞ્ઞસ્સ સન્તિકે અયમાનિસંસો – સચસ્સ ''અધિટ્ઠિતો નુ ખો મે, નો''તિ વિમતિ ઉપ્પજ્જતિ, ઇતરો સારેત્વા વિમતિં છિન્દિસ્સતીતિ. સચે કોચિ દસ પત્તે લભિત્વા સબ્બેવ અત્તનાવ પરિભુઞ્જિતુકામો હોતિ, ન સબ્બે અધિટ્ઠાતબ્બા. એકં પત્તં અધિટ્ઠાય પુનદિવસે તં પચ્ચુદ્ધરિત્વા અઞ્ઞો અધિટ્ઠાતબ્બો. એતેનુપાયેન વસ્સસતમ્પિ પરિહરિતું સક્કા.

એવં અપ્પમત્તસ્સ ભિક્ખુનો સિયા અધિટ્ઠાનવિજહનન્તિ? સિયા. સચે હિ અયં પત્તં અઞ્ઞસ્સ વા દેતિ, વિબ્ભમતિ વા સિક્ખં વા પચ્ચક્ખાતિ, કાલં વા કરોતિ, લિઙ્ગં વાસ્સ પરિવત્તતિ, પચ્ચુદ્ધરતિ વા, પત્તે વા છિદ્દં હોતિ, અધિટ્ઠાનં વિજહતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

''દિન્નવિબ્ભન્તપચ્ચક્ખા , કાલંકિરિયકતેન ચ;
લિઙ્ગપચ્ચુદ્ધરા ચેવ, છિદ્દેન ભવતિ સત્તમ''ન્તિ.

ચોરહરણવિસ્સાસગ્ગાહેહિપિ વિજહતિયેવ. કિત્તકેન છિદ્દેન અધિટ્ઠાનં ભિજ્જતિ? યેન કઙ્ગુસિત્થં નિક્ખમતિ ચેવ પવિસતિ ચ. ઇદઞ્હિ સત્તન્નં ધઞ્ઞાનં લામકધઞ્ઞસિત્થં, તસ્મિં અયચુણ્ણેન વા આણિયા વા પટિપાકતિકે કતે દસાહબ્ભન્તરે પુન અધિટ્ઠાતબ્બો. અયં તાવ ''**અન્તોદસાહં અધિટ્ઠેતિ વિકપ્પેતી**''તિ એત્થ અધિટ્ઠાને વિનિચ્છયો.

વિકપ્પને પન **દ્વે વિકપ્પના** – સમ્મુખાવિકપ્પના ચ પરમ્મુખાવિકપ્પના ચ. કથં સમ્મુખાવિકપ્પના હોતિ? પત્તાનં એકબહુભાવં સન્નિહિતાસન્નિહિતભાવઞ્ચ ઞત્વા ''ઇમં પત્ત''ન્તિ વા ''ઇમે પત્તે''તિ વા ''એતં પત્ત''ન્તિ વા ''એતે પત્તે''તિ વા વત્વા ''તુય્હં વિકપ્પેમી''તિ વત્તબ્બં. અયમેકા સમ્મુખાવિકપ્પના. એત્તાવતા નિધેતું વટ્ટતિ, પરિભુઞ્જિતું વા વિસ્સજ્જેતું વા અધિટ્ઠાતું વા ન વટ્ટતિ. ''મય્હં સન્તકં પરિભુઞ્જ વા વિસ્સજ્જેહિ વા યથાપચ્ચયં વા કરોહી''તિ એવં પન વુત્તે પચ્ચુદ્ધારો નામ હોતિ, તતોપભુતિ પરિભોગાદયોપિ વટ્ટન્તિ.

અપરો નયો – તથેવ પત્તાનં એકબહુભાવં સન્નિહિતાસન્નિહિતભાવઞ્ચ ઞત્વા તસ્સેવ ભિક્ખુનો સન્તિકે ''ઇમં પત્ત''ન્તિ વા ''ઇમે પત્તે''તિ વા ''એતં પત્ત''ન્તિ વા ''એતે પત્તે''તિ વા વત્વા પઞ્ચસુ સહધમ્મિકેસુ અઞ્ઞતરસ્સ અત્તના અભિરુચિતસ્સ યસ્સ કસ્સચિ નામં ગહેત્વા ''તિસ્સસ્સ ભિક્ખુનો વિકપ્પેમી''તિ વા ''તિસ્સાય ભિક્ખુનિયા સિક્ખમાનાય સામણેરસ્સ તિસ્સાય સામણેરિયા વિકપ્પેમી''તિ વા વત્તબ્બં, અયં અપરાપિ સમ્મુખાવિકપ્પના. એત્તાવતા નિધેતું વટ્ટતિ, પરિભોગાદીસુ પન એકમ્પિ ન વટ્ટતિ. તેન પન ભિક્ખુના ''તિસ્સસ્સ ભિક્ખુનો સન્તકં...

પે॰... તિસ્સાય સામણેરિયા સન્તકં પરિભુઞ્જ વા વિસ્સજ્જેહિ વા યથાપચ્ચયં વા કરોહી''તિ વુત્તે પચ્ચુદ્ધારો નામ હોતિ. તતોપભુતિ પરિભોગાદયોપિ વટ્ટન્તિ.

કથં પરમ્મુખાવિકપ્પના હોતિ? પત્તાનં તથેવ એકબહુભાવં સન્નિહિતાસન્નિહિતભાવઞ્ચ ઞત્વા ''ઇમં પત્ત''ન્તિ વા ''ઇમે પત્તે''તિ વા ''એતં પત્ત''ન્તિ વા ''એતે પત્તે''તિ વા વત્વા ''તુય્હં વિકપ્પનત્થાય દમ્મી''તિ વત્તબ્બં. તેન વત્તબ્બો – ''કો તે મિત્તો વા સન્દિટ્ઠો વા''તિ? તતો ઇતરેન પુરિમનયેનેવ ''તિસ્સો ભિક્ખૂતિ વા...પે॰... તિસ્સા સામણેરી''તિ વા વત્તબ્બં. પુન તેન ભિક્ખુના ''અહં તિસ્સસ્સ ભિક્ખુનો દમ્મી''તિ વા...પે॰... ''તિસ્સાય સામણેરિયા દમ્મી''તિ વા વત્તબ્બં, અયં પરમ્મુખાવિકપ્પના. એત્તાવત્તા નિધેતું વટ્ટતિ, પરિભોગાદીસુ પન એકમ્પિ ન વટ્ટતિ. તેન પન ભિક્ખુના દુતિયસમ્મુખાવિકપ્પનાયં વુત્તનયેનેવ ''ઇત્થન્નામસ્સ સન્તકં પરિભુઞ્જ વા વિસ્સજ્જેહિ વા યથાપચ્ચયં વા કરોહી''તિ વુત્તે પચ્ચુદ્ધારો નામ હોતિ. તતોપભુતિ પરિભોગાદયોપિ વટ્ટન્તિ.

ઇમાસં પન દ્વિન્નં વિકપ્પનાનં નાનાકરણં, અવસેસો ચ વચનક્કમો સબ્બો પઠમકથિનસિક્ખાપદવણ્ણનાયં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો સદ્ધિં સમુટ્ઠાનાદીહીતિ.

પત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઊનપઞ્ચબન્ધનસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૦૯. **તેન સમયેના**તિ ઊનપઞ્ચબન્ધનસિક્ખાપદં. તત્થ **ન યાપેતી**તિ સો કિર યદિ અરિયસાવકો નાભવિસ્સા, અઞ્ઞથત્તમ્પિ અગમિસ્સા, એવં તેહિ ઉબ્બાળ્હો, સોતાપન્નત્તા પન કેવલં સરીરેનેવ ન યાપેતિ, તેન વુત્તં – ''અત્તનાપિ ન યાપેતિ, પુત્તદારાપિસ્સ કિલમન્તી''તિ.

૬૧૨-૩. **ઊનપઞ્ચબન્ધનેના**તિ એત્થ ઊનાનિ પઞ્ચ બન્ધનાનિ અસ્સાતિ ઊનપઞ્ચબન્ધનો, નાસ્સ પઞ્ચ બન્ધનાનિ પૂરેન્તીતિ અત્થો, તેન ઊનપઞ્ચબન્ધનેન. ઇત્થમ્ભૂતસ્સ લક્ખણે કરણવચનં. તત્થ યસ્મા અબન્ધનસ્સાપિ પઞ્ચ બન્ધનાનિ ન પૂરેન્તિ, સબ્બસો નત્થિતાય, તસ્મા પદભાજને ''અબન્ધનો વા''તિઆદિ વુત્તં. ''ઊનપઞ્ચબન્ધનેના''તિ ચ વુત્તત્તા યસ્સ પઞ્ચબન્ધનો પત્તો હોતિ, તસ્સ સો અપત્તો, તસ્મા અઞ્ઞં વિઞ્ઞાપેતું વટ્ટતિ. બન્ધનઞ્ચ નામેતં યસ્મા બન્ધનોકાસે સતિ હોતિ, અસતિ ન હોતિ, તસ્મા તસ્સ લક્ખણં દસ્સેતું ''અબન્ધનોકાસો નામા''તિઆદિ વુત્તં.

દ્વઙ્ગુલા રાજિ ન હોતીતિ મુખવટ્ટિતો હેટ્ઠા દ્વઙ્ગુલપ્પમાણા એકાપિ રાજિ ન હોતિ. **યસ્સ દ્વઙ્ગુલા રાજિ હોતી**તિ યસ્સ પન તાદિસા એકા રાજિ હોતિ, સો તસ્સા રાજિયા હેટ્ઠિમપરિયન્તે પત્તવેધકેન વિજ્ઝિત્વા પચિત્વા સુત્તરજ્જુક-મકચિરજ્જુકાદીહિ વા તિપુસુત્તકેન વા બન્ધિતબ્બો, તં બન્ધનં આમિસસ્સ અલગ્ગનત્થં તિપુપટ્ટકેન વા કેનચિ બદ્ધસિલેસેન વા પટિચ્છાદેતબ્બં. સો ચ પત્તો અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બો, સુખુમં વા છિદ્દં કત્વા બન્ધિતબ્બો. સુદ્ધેહિ પન મધુસિત્થકલાખાસજ્જુલસાદીહિ બન્ધિતું ન વટ્ટતિ. ફાણિતં ઝાપેત્વા પાસાણચુણ્ણેન બન્ધિતું વટ્ટતિ. મુખવટ્ટિસમીપે પન પત્તવેધકેન વિજ્ઝિયમાનો કપાલસ્સ બહલત્તા ભિજ્જતિ, તસ્મા હેટ્ઠા વિજ્ઝિતબ્બો. યસ્સ પન દ્વે રાજિયો એકાયેવ વા ચતુરઙ્ગુલા, તસ્સ દ્વે બન્ધનાનિ દાતબ્બાનિ. યસ્સ તિસ્સો એકાયેવ વા છળઙ્ગુલા, તસ્સ તીણિ. યસ્સ ચતસ્સો એકાયેવ વા અટ્ઠઙ્ગુલા, તસ્સ ચત્તારિ. યસ્સ પઞ્ચ એકાયેવ વા દસઙ્ગુલા, સો બદ્ધોપિ અબદ્ધોપિ અપત્તોયેવ, અઞ્ઞો વિઞ્ઞાપેતબ્બો. એસ તાવ મત્તિકાપત્તે વિનિચ્છયો.

અયોપત્તે પન સચેપિ પઞ્ચ વા અતિરેકાનિ વા છિદ્દાનિ હોન્તિ, તાનિ ચે અયચુણ્ણેન વા આણિયા વા લોહમણ્ડલકેન વા બદ્ધાનિ મટ્ઠાનિ હોન્તિ, સ્વેવ પત્તો પરિભુઞ્જિતબ્બો, ન અઞ્ઞો વિઞ્ઞાપેતબ્બો. અથ પન એકમ્પિ છિદ્દં મહન્તં હોતિ, લોહમણ્ડલકેન બદ્ધમ્પિ મટ્ઠં ન હોતિ, પત્તે આમિસં લગ્ગતિ, અકપ્પિયો હોતિ, અયં અપત્તો. અઞ્ઞો વિઞ્ઞાપેતબ્બો.

૬૧૫. **થેરો વત્તબ્બો**તિ પત્તે આનિસંસં દસ્સેત્વા ''અયં, ભન્તે, પત્તો પમાણયુત્તો સુન્દરો થેરાનુરૂપો, તં ગણ્હથા''તિ વત્તબ્બો. **યો ન ગણ્હેય્યા**તિ અનુકમ્પાય ન ગણ્હન્તસ્સ દુક્કટં. યો પન સન્તુટ્ઠિયા ''કિં મે અઞ્ઞેન પત્તેના''તિ ન ગણ્હાતિ, તસ્સ અનાપત્તિ. **પત્તપરિયન્તો**તિ એવં પરિવત્તેત્વા પરિયન્તે ઠિતપત્તો.

ન અદેસેતિ મઞ્ચપીઠછત્તનાગદન્તકાદિકે અદેસે, ન નિક્ખિપિતબ્બો. યત્થ પુરિમં સુન્દરં પત્તં ઠપેતિ, તત્થેવ ઠપેતબ્બો. પત્તસ્સ હિ નિક્ખિપનદેસો ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, આધારક''ન્તિઆદિના નયેન **ખન્ધકે** વુત્તોયેવ.

ન અભોગેનાતિ યાગુરન્ધનરજનપચનાદિના અપરિભોગેન ન પરિભુઞ્જિતબ્બો. અન્તરામગ્ગે પન બ્યાધિમ્હિ ઉપ્પન્ને અઞ્ઞસ્મિં ભાજને અસતિ મત્તિકાય લિમ્પેત્વા યાગું વા પચિતું ઉદકં વા તાપેતું વટ્ટતિ.

ન વિસ્સજ્જેતબ્બોતિ અઞ્ઞસ્સ ન દાતબ્બો. સચે પન સદ્ધિવિહારિકો વા અન્તેવાસિકો વા અઞ્ઞં વરપત્તં ઠપેત્વા ''અયં મય્હં સારુપ્પો, અયં થેરસ્સા''તિ ગણ્હાતિ, વટ્ટતિ. અઞ્ઞો વા તં ગહેત્વા અત્તનો પત્તં દેતિ, વટ્ટતિ. ''મય્હમેવ પત્તં આહરા''તિ વત્તબ્બકિચ્ચં નત્થિ.

૬૧૭. **પવારિતાન**ન્તિ એત્થ સઙ્ઘવસેન પવારિતટ્ઠાને પઞ્ચબન્ધનેનેવ વટ્ટતિ. પુગ્ગલવસેન પવારિતટ્ઠાને ઊનપઞ્ચબન્ધનેનાપિ વટ્ટતીતિ **કુરુન્દિયં** વુત્તં. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવ.

છસમુટ્ઠાનં , કિરિયં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મવચીકમ્મં, તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

ઊનપઞ્ચબન્ધનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ભેસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૧૮. **તેન સમયેના**તિ ભેસજ્જસિક્ખાપદં. તત્થ **અત્થો, ભન્તે**તિ રાજા ભિક્ખૂ ઉય્યુત્તપ્પયુત્તે થેરસ્સ લેણત્થાય પબ્ભારં સોધેન્તે દિસ્વા આરામિકં દાતુકામો પુચ્છિ.

૬૧૯-૨૧. **પાટિયેક્કો**તિ વિસું એકો. **માલાકિતે**તિ કતમાલે માલાધરે, કુસુમમાલાપટિમણ્ડિતેતિ અત્થો. **તિણણ્ડુપક**ન્તિ તિણચુમ્બટકં. **પટિમુઞ્ચી**તિ ઠપેસિ. **સા અહોસિ સુવણ્ણમાલા**તિ દારિકાય સીસે ઠપિતમત્તાયેવ થેરસ્સ અધિટ્ઠાનવસેન સુવણ્ણપદુમમાલા અહોસિ. તઞ્હિ તિણણ્ડુપકં સીસે ઠપિતમત્તમેવ ''સુવણ્ણમાલા હોતૂ''તિ થેરો અધિટ્ઠાસિ. દુતિયમ્પિ ખો...પે॰.... તેનુપસઙ્કમીતિ દુતિયદિવસેયેવ ઉપસઙ્કમિ.

સુવણ્ણન્તિ અધિમુચ્ચીતિ ''સોવણ્ણમયો હોતૂ''તિ અધિટ્ઠાસિ. **પઞ્ચન્નં ભેસજ્જાન**ન્તિ સપ્પિઆદીનં. **બાહુલિકા**તિ પચ્ચયબાહુલિકતાય પટિપન્ના. **કોલમ્બેપિ ઘટેપી**તિએત્થ કોલમ્બા નામ મહામુખચાટિયો વુચ્ચન્તિ. **ઓલીનવિલીનાની**તિ હેટ્ઠા ચ ઉભતોપસ્સેસુ ચ ગળિતાનિ. **ઓકિણ્ણવિકિણ્ણા**તિ સપ્પિઆદીનં ગન્ધેન ભૂમિં

ખનન્તેહિ ઓકિણ્ણા, ભિત્તિયો ખનન્તેહિ ઉપરિ સઞ્ચરન્તેહિ ચ વિકિણ્ણા. **અન્તોકોટ્ઠાગારિકા**તિ અબ્ભન્તરે સંવિહિતકોટ્ઠાગારા.

૬૨૨. **પટિસાયનીયાની**તિ પટિસાયિતબ્બાનિ, પરિભુઞ્જિતબ્બાનીતિ અત્થો. **ભેસજ્જાની**તિ ભેસજ્જકિચ્ચં કરોન્તુ વા મા વા, એવં લદ્ધવોહારાનિ. "**ગોસપ્પી**"તિઆદીહિ લોકે પાકટં દસ્સેત્વા "**યેસં મંસં કપ્પતી**"તિ ઇમિના અઞ્ઞેસમ્પિ મિગરોહિતસસાદીનં સપ્પિં સઙ્ગહેત્વા દસ્સેસિ. યેસઞ્હિ ખીરં અત્થિ, સપ્પિપિ તેસં અત્થિયેવ, તં પન સુલભં વા હોતુ દુલ્લભં વા, અસમ્મોહત્થં વુત્તં. એવં નવનીતમ્પિ.

સન્નિધિકારકં પરિભુઞ્જિતબ્બાનીતિ સન્નિધિં કત્વા નિદહિત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બાનિ. કથં? પાળિયા આગતસપ્પિઆદીસુ સપ્પિ તાવ પુરેભત્તં પટિગ્ગહિતં તદહુપુરેભત્તં સામિસમ્પિ નિરામિસમ્પિ પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ, પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાય સત્તાહં નિરામિસં પરિભુઞ્જિતબ્બં. સત્તાહાતિક્કમે સચે એકભાજને ઠપિતં, એકં નિસ્સગ્ગિયં. સચે બહૂસુ વત્થુગણનાય નિસ્સગ્ગિયાનિ, પચ્છાભત્તં પટિગ્ગહિતં સત્તાહં નિરામિસમેવ વટ્ટતિ. પુરેભત્તં વા પચ્છાભત્તં વા ઉગ્ગહિતકં કત્વા નિક્ખિત્તં અજ્ઝોહરિતું ન વટ્ટતિ; અબ્ભઞ્જનાદીસુ ઉપનેતબ્બં. સત્તાહાતિક્કમેપિ અનાપત્તિ, અનજ્ઝોહરણીયતં આપન્નત્તા. ''પટિસાયનીયાની''તિ હિ વુત્તં. સચે અનુપસમ્પન્નો પુરેભત્તં પટિગ્ગહિતનવનીતેન સપ્પિં કત્વા દેતિ, પુરેભત્તં સામિસં વટ્ટતિ. સચે સયં કરોતિ, સત્તાહમ્પિ નિરામિસમેવ વટ્ટતિ. પચ્છાભત્તં પટિગ્ગહિતનવનીતેન પન યેન કેનચિ કતસપ્પિ સત્તાહમ્પિ નિરામિસમેવ વટ્ટતિ. ઉગ્ગહિતકેન કતે પુબ્બે વુત્તસુદ્ધસપ્પિનયેનેવ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો.

પુરેભત્તં પટિગ્ગહિતખીરેન વા દધિના વા કતસપ્પિ અનુપસમ્પન્નેન કતં સામિસમ્પિ તદહુપુરેભત્તં વટ્ટતિ. સયંકતં નિરામિસમેવ વટ્ટતિ . નવનીતં તાપેન્તસ્સ હિ સામંપાકો ન હોતિ, સામંપક્કેન પન તેન સદ્ધિં આમિસં ન વટ્ટતિ. પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાય ચ ન વટ્ટતિયેવ. સત્તાહાતિક્કમેપિ અનાપત્તિ, સવત્થુકસ્સ પટિગ્ગહિતત્તા, ''તાનિ પટિગ્ગહેત્વા''તિ હિ વુત્તં. પચ્છાભત્તં પટિગ્ગહિતેહિ કતં પન અબ્ભઞ્જનાદીસુ ઉપનેતબ્બં. પુરેભત્તમ્પિ ચ ઉગ્ગહિતકેહિ કતં ઉભયેસમ્પિ સત્તાહાતિક્કમે અનાપત્તિ. એસેવ નયો અકપ્પિયમંસસપ્પિમ્હિ. અયં પન વિસેસો – યત્થ પાળિયં આગતસપ્પિના નિસ્સગ્ગિયં, તત્થ ઇમિના દુક્કટં. **અન્ધકટ્ઠકથાયં** કારણપતિરૂપકં વત્વા મનુસ્સસપ્પિ ચ નવનીતઞ્ચ પટિક્ખિત્તં, તં દુપ્પટિક્ખિત્તં, સબ્બઅટ્ઠકથાસુ અનુઞ્ઞાતત્તા. પરતો ચસ્સ વિનિચ્છયોપિ આગચ્છિસ્સતિ.

પાળિયં આગતં નવનીતમ્પિ પુરેભત્તં પટિગ્ગહિતં તદહુપુરેભત્તં સામિસમ્પિ વટ્ટતિ, પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાય નિરામિસમેવ. સત્તાહાતિક્કમે નાનાભાજનેસુ ઠપિતે ભાજનગણનાય એકભાજનેપિ અમિસ્સેત્વા પિણ્ડપિણ્ડવસેન ઠપિતે પિણ્ડગણનાય નિસ્સગ્ગિયાનિ. પચ્છાભત્તં પટિગ્ગહિતં સપ્પિનયેનેવ વેદિતબ્બં. એત્થ પન દધિગુળિકાયોપિ તક્કબિન્દૂનિપિ હોન્તિ, તસ્મા તં ધોતં વટ્ટતીતિ **ઉપટ્ઠત્થેરા** આહંસુ. **મહાસીવત્થેરો** પન ''ભગવતા અનુઞ્ઞાતકાલતો પટ્ઠાય તક્કતો ઉદ્ધટમત્તમેવ ખાદિંસૂ''તિ આહ. તસ્મા નવનીતં પરિભુઞ્જન્તેન ધોવિત્વા દધિતક્કમક્ખિકાકિપિલ્લિકાદીનિ અપનેત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બં. પચિત્વા સપ્પિં કત્વા પરિભુઞ્જિતુકામેન અધોતમ્પિ પચિતું વટ્ટતિ. યં તત્થ દધિગતં વા તક્કગતં વા તં ખયં ગમિસ્સતિ, એત્તાવતા હિ સવત્થુકપટિગ્ગહિતં નામ ન હોતીતિ અયમેત્થ અધિપ્પાયો. આમિસેન સદ્ધિં પક્કત્તા પન તસ્મિમ્પિ કુક્કુચ્ચાયન્તિ કુક્કુચ્ચકા. ઇદાનિ ઉગ્ગહેત્વા ઠપિતનવનીતે ચ પુરેભત્તં ખીરદધીનિ પટિગ્ગહેત્વા કતનવનીતે ચ પચ્છાભત્તં

તાનિ પટિગ્ગહેત્વા કતનવનીતે ચ ઉગ્ગહિતેહિ કતનવવીતે ચ અકપ્પિયમંસનવનીતે ચ સબ્બો આપત્તાનાપત્તિપરિભોગાપરિભોગનયો સપ્પિમ્હિ વુત્તક્કમેનેવ ગહેતબ્બો.

તેલભિક્ખાય પવિટ્ઠાનં પન ભિક્ખૂનં તત્થેવ સપ્પિમ્પિ નવનીતમ્પિ પક્કતેલમ્પિ અપક્કતેલમ્પિ આકિરન્તિ, તત્થ તક્કદધિબિન્દૂનિપિ ભત્તસિત્થાનિપિ તણ્ડુલકણાપિ મક્ખિકાદયોપિ હોન્તિ. આદિચ્ચપાકં કત્વા પરિસ્સાવેત્વા ગહિતં સત્તાહકાલિકં હોતિ, પટિગ્ગહેત્વા ઠપિતભેસજ્જેહિ સદ્ધિં પચિત્વા નત્થુપાનમ્પિ કાતું વટ્ટતિ. સચે વદ્દલિસમયે લજ્જિ સામણેરો યથા તત્થ પતિતતણ્ડુલકણાદયો ન પચ્ચન્તિ, એવં સામિસપાકં મોચેન્તો અગ્ગિમ્હિ વિલીયાપેત્વા પરિસ્સાવેત્વા પુન પચિત્વા દેતિ, પુરિમનયેનેવ સત્તાહં વટ્ટતિ.

તેલેસુ તિલતેલં તાવ પુરેભત્તં પટિગ્ગહિતં પુરેભત્તં સામિસમ્પિ વટ્ટતિ, પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાય નિરામિસમેવ. સત્તાહાતિક્કમે પનસ્સ ભાજનગણનાય નિસ્સગ્ગિયભાવો વેદિતબ્બો. પચ્છાભત્તં પટિગ્ગહિતં સત્તાહં નિરામિસમેવ વટ્ટતિ. ઉગ્ગહિતકં કત્વા નિક્ખિત્તં અજ્ઝોહરિતું ન વટ્ટતિ, સીસમક્ખનાદીસુ ઉપનેતબ્બં, સત્તાહાતિક્કમેપિ અનાપત્તિ. પુરેભત્તં તિલે પટિગ્ગહેત્વા કતતેલં પુરેભત્તં સામિસમ્પિ વટ્ટતિ, પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાય અનજ્ઝોહરણીયં હોતિ, સીસમક્ખનાદીસુ ઉપનેતબ્બં, સત્તાહાતિક્કમેપિ અનાપત્તિ. પચ્છાભત્તં તિલે પટિગ્ગહેત્વા કતતેલં અનજ્ઝોહરણીયમેવ, સવત્થુકપટિગ્ગહિતત્તા, સત્તાહાતિક્કમેપિ અનાપત્તિ, સીસમક્ખનાદીસુ ઉપનેતબ્બં. પુરેભત્તં વા પચ્છાભત્તં વા ઉગ્ગહિતકતિલેહિ કતતેલેપિ એસેવ નયો.

પુરેભત્તં પટિગ્ગહિતકતિલે ભજ્જિત્વા વા તિલપિટ્ઠં વા સેદેત્વા ઉણ્હોદકેન વા તેમેત્વા કતતેલં સચે અનુપસમ્પન્નેન કતં પુરેભત્તં સામિસમ્પિ વટ્ટતિ. અત્તના કતતેલં પન નિબ્બટ્ટિતત્તા પુરેભત્તં નિરામિસમેવ વટ્ટતિ. સામંપક્કત્તા સામિસં ન વટ્ટતિ, સવત્થુકપટિગ્ગહિતત્તા પન પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાય ઉભયમ્પિ અનજ્ઝોહરણીયં, સીસમક્ખનાદીસુ ઉપનેતબ્બં, સત્તાહાતિક્કમેપિ અનાપત્તિ. યદિ પન અપ્પં ઉણ્હોદકં હોતિ અબ્ભુક્કિરણમત્તં, અબ્બોહારિકં હોતિ, સામપાકગણનં ન ગચ્છતિ. સાસપતેલાદીસુપિ અવત્થુકપટિગ્ગહિતેસુ અવત્થુકતિલતેલે વુત્તસદિસોવ વિનિચ્છયો.

સચે પન પુરેભત્તં પટિગ્ગહિતાનં સાસપાદીનં ચુણ્ણેહિ આદિચ્ચપાકેન સક્કા તેલં કાતું, તં પુરેભત્તં સામિસમ્પિ વટ્ટતિ, પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાય નિરામિસમેવ, સત્તાહાતિક્કમે નિસ્સગ્ગિયં. યસ્મા પન સાસપમધુકચુણ્ણાદીનિ સેદેત્વા એરણ્ડકટ્ઠીનિ ચ ભજ્જિત્વા એવ તેલં કરોન્તિ, તસ્મા તેસં તેલં અનુપસમ્પન્નેહિ કતં પુરેભત્તં સામિસમ્પિ વટ્ટતિ. વત્થૂનં યાવજીવિકત્તા પન સવત્થુકપટિગ્ગહણે દોસો નત્થીતિ. અત્તના કતં સત્તાહં નિરામિસપરિભોગેનેવ પરિભુઞ્જિતબ્બં. ઉગ્ગહિતકેહિ કતં અનજ્ઝોહરણીયં બાહિરપરિભોગે વટ્ટતિ, સત્તાહાતિક્કમેપિ અનાપત્તિ.

તેલકરણત્થાય સાસપમધુકએરણ્ડકટ્ઠીનિ વા પટિગ્ગહેત્વા કતં તેલં સત્તાહકાલિકં. દુતિયદિવસે કતં છાહં વટ્ટતિ. તતિયદિવસે કતં પઞ્ચાહં વટ્ટતિ. ચતુત્થ-પઞ્ચમ-છટ્ઠસત્તામદિવસે કતં તદહેવ વટ્ટતિ. સચે યાવ અરુણસ્સ ઉગ્ગમના તિટ્ઠતિ, નિસ્સગ્ગિયં. અટ્ઠમે દિવસે કતં અનજ્ઝોહરણીયં. અનિસ્સગ્ગિયત્તા પન બાહિરપરિભોગે વટ્ટતિ. સચેપિ ન કરોતિ, તેલત્થાય ગહિતસાસપાદીનં સત્તાહાતિક્કમને દુક્કટમેવ. પાળિયં પન અનાગતાનિ અઞ્ઞાનિપિ નાળિકેરનિમ્બકોસમ્બકકરમન્દઅતસીઆદીનં તેલાનિ અત્થિ, તાનિ પટિગ્ગહેત્વા સત્તાહં અતિક્કામયતો દુક્કટં

હોતિ. અયમેતેસુ વિસેસો. સેસં યાવકાલિકવત્થું યાવજીવિકવત્થુઞ્ચ સલ્લક્ખેત્વા સામંપાકસવત્થુકપુરેભત્તપચ્છાભત્તપટિગ્ગહિતઉગ્ગહિતકવત્થુવિધાનં સબ્બં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

૬૨૩. **વસાતેલ**ન્તિ ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વસાનિ ભેસજ્જાનિ, અચ્છવસં, મચ્છવસં, સુસુકાવસં, સૂકરવસં, ગદ્રભવસ''ન્તિ (મહાવ॰ ૨૬૨) એવં અનુઞ્ઞાતવસાનં તેલં. એત્થ ચ ''અચ્છવસ''ન્તિ વચનેન ઠપેત્વા મનુસ્સવસં સબ્બેસં અકપ્પિયમંસાન વસા અનુઞ્ઞાતા. મચ્છગ્ગહણેન ચ સુસુકાપિ ગહિતા હોન્તિ, વાળમચ્છત્તા પન વિસું વુત્તં. મચ્છાદિગ્ગહણેન ચેત્થ સબ્બેસમ્પિ કપ્પિયમંસાનં વસા અનુઞ્ઞાતા. મંસેસુ હિ દસમનઉસ્સ-હત્થિ-અસ્સ-સુનખ-અહિ-સીહ-બ્યગ્ઘ-દીપિ-અચ્છ-તરચ્છાનં મંસાનિ અકપ્પિયાનિ. વસાસુ એકા મનુસ્સવસાવ. ખીરાદીસુ અકપ્પિયં નામ નત્થિ.

અનુપસમ્પન્નેહિ કતનિબ્બટ્ટિતવસાતેલં પુરેભત્તં પટિગ્ગહિતં પુરેભત્તં સામિસમ્પિ વટ્ટતિ. પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાય સત્તાહં નિરામિસમેવ વટ્ટતિ. યં પન તત્થ સુખુમરજસદિસં મંસં વા ન્હારુ વા અટ્ઠિ વા લોહિતં વા હોતિ, તં અબ્બોહારિકં. સચે પન વસં પટિગ્ગહેત્વા સયં કરોતિ, પુરેભત્તં પટિગ્ગહેત્વા પચિત્વા પરિસ્સાવેત્વા સત્તાહં નિરામિસપરિભોગેન પરિભુઞ્જિતબ્બં . નિરામિસપરિભોગઞ્હિ સન્ધાય ઇદં વુત્તં – ''કાલે પટિગ્ગહિતં કાલે નિપ્પક્કં કાલે સંસટ્ઠં તેલપરિભોગેન પરિભુઞ્જિતુ''ન્તિ (મહાવ॰ ૨૬૨). તત્રાપિ અબ્બોહારિકં અબ્બોહારિકમેવ. પચ્છાભત્તં પન પટિગ્ગહિતું વા કાતું વા ન વટ્ટતિયેવ. વુત્તઞ્હેતં –

> ''વિકાલે ચે, ભિક્ખવે, પટિગ્ગહિતં વિકાલે નિપ્પક્કં વિકાલે સંસટ્ઠં, તં ચે પરિભુઞ્જેય્ય, આપત્તિ તિણ્ણં દુક્કટાનં. કાલે ચે, ભિક્ખવે, પટિગ્ગહિતં વિકાલે નિપ્પક્કં વિકાલે સંસટ્ઠં, તં ચે પરિભુઞ્જેય્ય, આપત્તિ દ્વિન્નં દુક્કટાનં. કાલે ચે, ભિક્ખવે, પટિગ્ગહિતં કાલે નિપ્પક્કં વિકાલે સંસટ્ઠં, તં ચે પરિભુઞ્જેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. કાલે ચે, ભિક્ખવે, પટિગ્ગહિતં કાલે નિપ્પક્કં કાલે સંસટ્ઠં, તં ચે પરિભુઞ્જેય્ય, અનાપત્તી''તિ.

ઉપતિસ્સત્થેરં પન અન્તેવાસિકા પુચ્છિંસુ – ''ભન્તે, સપ્પિનવનીતવસાનિ એકતો પચિત્વા નિબ્બટ્ટિતાનિ વટ્ટન્તિ, ન વટ્ટન્તી''તિ? ''ન વટ્ટન્તિ, આવુસો''તિ. થેરો કિરેત્થ પક્કતેલકસટે વિય કુક્કુચ્ચાયતિ. તતો નં ઉત્તરિ પુચ્છિંસુ – ''ભન્તે, નવનીતે દધિગુળિકા વા તક્કબિન્દુ વા હોતિ, એતં વટ્ટતી''તિ? ''એતમ્પિ, આવુસો, ન વટ્ટતી''તિ. તતો નં આહંસુ – ''ભન્તે, એકતો પચિત્વા સંસટ્ઠાનિ તેજવન્તાનિ હોન્તિ, રોગં નિગ્ગણ્હન્તી''તિ? ''સાધાવુસો''તિ થેરો સમ્પટિચ્છિ.

મહાસુમત્થેરો પનાહ – ''કપ્પિયમંસવસા સામિસપરિભોગે વટ્ટતિ, ઇતરા નિરામિસપરિભોગે વટ્ટતી''તિ. **મહાપદુમત્થેરો** પન ''ઇદં કિ''ન્તિ પટિક્ખિપિત્વા ''નનુ વાતાબાધિકા ભિક્ખૂ પઞ્ચમૂલકસાવયાગુયં અચ્છસૂકરતેલાદીનિ પક્ખિપિત્વા યાગું પિવન્તિ, સા તેજુસ્સદત્તા રોગં નિગ્ગણ્હાતી''તિ વત્વા ''વટ્ટતી''તિ આહ.

મધુ નામ મક્ખિકામધૂતિ મધુકરીહિ નામ મધુમક્ખિકાહિ ખુદ્દકમક્ખિકાહિ ભમરમક્ખિકાહિ ચ કતં મધુ. તં પુરેભત્તં પટિગ્ગહિતં પુરેભત્તં સામિસપરિભોગમ્પિ વટ્ટતિ, પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાય સત્તાહં નિરામિસપરિભોગમેવ વટ્ટતિ. સત્તાહાતિક્કમે સચે સિલેસસદિસં મહામધું ખણ્ડં ખણ્ડં કત્વા ઠપિતં, ઇતરં વા નાનાભાજનેસુ, વત્થુગણનાય નિસ્સગ્ગિયાનિ. સચે એકમેવ ખણ્ડં, એકભાજને વા ઇતરં એકમેવ નિસ્સગ્ગિયં. ઉગ્ગહિતકં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં, અરુમક્ખનાદીસુ ઉપનેતબ્બં. મધુપટલં વા મધુસિત્થકં વા સચે મધુના અમક્ખિતં

પરિસુદ્ધં, યાવજીવિકં. મધુમક્ખિતં પન મધુગતિકમેવ. ચીરિકા નામ સપક્ખા દીઘમક્ખિકા, તુમ્બલનામિકા ચ અટ્ઠિપક્ખા કાળમહાભમરા હોન્તિ, તેસં આસયેસુ નિય્યાસસદિસં મધુ હોતિ, તં યાવજીવિકં.

ફાણિતં નામ ઉચ્છુમ્હા નિબ્બત્તન્તિ ઉચ્છુરસં ઉપાદાય અપક્કા વા અવત્થુકપક્કા વા સબ્બાપિ અવત્થુકા ઉચ્છુવિકતિ ફાણિતન્તિ વેદિતબ્બા. તં ફાણિતં પુરેભત્તં પટિગ્ગહિતં પુરેભત્તં સામિસમ્પિ વટ્ટતિ, પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાય સત્તાહં નિરામિસમેવ વટ્ટતિ. સત્તાહાતિક્કમે વત્થુગણનાય નિસ્સગ્ગિયં. બહૂ પિણ્ડા ચુણ્ણેત્વા એકભાજને પક્ખિત્તા હોન્તિ ઘનસન્નિવેસા, એકમેવ નિસ્સગ્ગિયં. ઉગ્ગહિતકં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં, ઘરધૂપનાદીસુ ઉપનેતબ્બં. પુરેભત્તં પટિગ્ગહિતેન અપરિસ્સાવિતઉચ્છુરસેન કતફાણિતં સચે અનુપસમ્પન્નેન કતં, સામિસમ્પિ વટ્ટતિ. સયંકતં નિરામિસમેવ વટ્ટતિ. પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાય પન સવત્થુકપટિગ્ગહિતત્તા અનજ્ઝોહરણીયં, સત્તાહાતિક્કમેપિ અનાપત્તિ. પચ્છાભત્તં અપરિસ્સાવિતપટિગ્ગહિતેન કતમ્પિ અનજ્ઝોહરણીયમેવ, સત્તાહાતિક્કમેપિ અનાપત્તિ. એસ નયો ઉચ્છું પટિગ્ગહેત્વા કતફાણિતેપિ. પુરેભત્તં પન પરિસ્સાવિતપટિગ્ગહિતકેન કતં સચે અનુપસમ્પન્નેન કતં પુરેભત્તં સામિસમ્પિ વટ્ટતિ, પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાય સત્તાહં નિરામિસમેવ. સયંકતં પુરેભત્તમ્પિ નિરામિસમેવ. પચ્છાભત્તં પરિસ્સાવિતપટિગ્ગહિતેન કતં પન નિરામિસમેવ સત્તાહં વટ્ટતિ. ઉગ્ગહિતકકતં વુત્તનયમેવ. ''ઝામઉચ્છુફાણિતં વા કોટ્ટિતઉચ્છુફાણિતં વા પુરેભત્તમેવ વટ્ટતી''તિ **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તં.

મહાપચ્ચરિયં પન ''એતં સવત્થુકપક્કં વટ્ટતિ, નો વટ્ટતી''તિ પુચ્છં કત્વા ''ઉચ્છુફાણિતં પચ્છાભત્તં નોવટ્ટનકં નામ નત્થી''તિ વુત્તં, તં યુત્તં. સીતુદકેન કતં મધુકપુપ્ફફાણિતં પુરેભત્તં સામિસં વટ્ટતિ, પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાય સત્તાહં નિરામિસમેવ. સત્તાહાતિક્કમે વત્થુગણનાય દુક્કટં. ખીરં પક્ખિપિત્વા કતં મધુકફાણિતં યાવકાલિકં. ખણ્ડસક્ખરં પન ખીરજલ્લિકં અપનેત્વા સોધેન્તિ, તસ્મા વટ્ટતિ. મધુકપુપ્ફં પન પુરેભત્તં અલ્લં વટ્ટતિ, ભજ્જિતમ્પિ વટ્ટતિ. ભજ્જિત્વા તિલાદીહિ મિસ્સં વા અમિસ્સં વા કત્વા કોટ્ટિતમ્પિ વટ્ટતિ. યદિ પન તં ગહેત્વા મેરયત્થાય યોજેન્તિ, યોજિતં બીજતો પટ્ઠાય ન વટ્ટતિ. કદલી-ખજ્જૂરી-અમ્બ-લબુજ-પનસ-ચિઞ્ચાદીનં સબ્બેસં યાવકાલિકફલાનં ફાણિતં યાવકાલિકમેવ. મરિચપક્કેહિ ફાણિતં કરોન્તિ, તં યાવજીવિકં.

તાનિ પટિગ્ગહેત્વાતિ સચેપિ સબ્બાનિપિ પટિગ્ગહેત્વા એક ઘટે અવિનિબ્ભોગાનિ કત્વા નિક્ખિપતિ , સત્તાહાતિક્કમે એકમેવ નિસ્સગ્ગિયં. વિનિભુત્તેસુ પઞ્ચ નિસ્સગ્ગિયાનિ. સત્તાહં પન અનતિક્કામેત્વા ગિલાનેનપિ અગિલાનેનપિ વુત્તનયેનેવ યથાસુખં પરિભુઞ્જિતબ્બં. સત્તવિધઞ્હિ **ઓદિસ્સં નામ** – બ્યાધિઓદિસ્સં, પુગ્ગલોદિસ્સં, કાલોદિસ્સં, સમયોદિસ્સં, દેસોદિસ્સં, વસોદિસ્સં, ભેસજ્જોદિસ્સન્તિ.

તત્થ **બ્યાધિઓદિસ્સં** નામ – ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, અમનુસ્સિકાબાધે આમકમંસં આમકલોહિત''ન્તિ (મહાવ॰ ૨૬૪) એવં બ્યાધિં ઉદ્દિસ્સ અનુઞ્ઞાતં, તં તેનેવ આબાધેન આબાધિકસ્સ વટ્ટતિ, ન અઞ્ઞસ્સ. તઞ્ચ ખો કાલેપિ વિકાલેપિ કપ્પિયમ્પિ અકપ્પિયમ્પિ વટ્ટતિયેવ.

પુગ્ગલોદિસ્સં નામ – ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, રોમન્થકસ્સ રોમન્થનં. ન ચ, ભિક્ખવે, બહિમુખદ્વારં નીહરિત્વા અજ્ઝોહરિતબ્બ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૭૩) એવં પુગ્ગલં ઉદ્દિસ્સ અનુઞ્ઞાતં, તં તસ્સેવ વટ્ટતિ, ન અઞ્ઞસ્સ.

કાલોદિસ્સં નામ – ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ચત્તારિ મહાવિકટાનિ દાતું – ગૂથં, મુત્તં, છારિકં, મત્તિક''ન્તિ (મહાવ॰ ૨૬૮) એવં અહિના દટ્ઠકાલં ઉદ્દિસ્સ અનુઞ્ઞાતં, તં તસ્મિંયેવ કાલે અપ્પટિગ્ગહિતકમ્પિ વટ્ટતિ, ન

અઞ્ઞસ્મિં.

સમયોદિસ્સં નામ – ‘‘ગણભોજને અઞ્ઞત્ર સમયા’’તિઆદિના (પાચિ॰ ૨૧૭) નયેન તં તં સમયં ઉદ્દિસ્સ અનુઞ્ઞાતા અનાપત્તિયો, તા તસ્મિં તસ્મિંયેવ સમયે અનાપત્તિયો હોન્તિ, ન અઞ્ઞદા.

દેસોદિસ્સં નામ – ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, એવરૂપેસુ પચ્ચન્તિમેસુ જનપદેસુ વિનયધરપઞ્ચમેન ગણેન ઉપસમ્પદ’’ન્તિ (મહાવ॰ ૨૫૯) એવં પચ્ચન્તદેસે ઉદ્દિસ્સ અનુઞ્ઞાતાનિ ઉપસમ્પદાદીનિ, તાનિ તત્થેવ વટ્ટન્તિ, ન મજ્ઝિમદેસે.

વસોદિસ્સં નામ – ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વસાનિ ભેસજ્જાની’’તિ (મહાવ॰ ૨૬૨) એવં વસાનામેન અનુઞ્ઞાતં , તં ઠપેત્વા મનુસ્સવસં સબ્બેસં કપ્પિયાકપ્પિયવસાનં તેલં તંતદત્થિકાનં તેલપરિભોગેન પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ.

ભેસજ્જોદિસ્સં નામ – ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, પઞ્ચ ભેસજ્જાની’’તિ (મહાવ॰ ૨૬૦-૨૬૧) એવં ભેસજ્જનામેન અનુઞ્ઞાતાનિ આહારત્થં ફરિતું સમત્થાનિ સપ્પિનવનીતતેલમધુફાણિતન્તિ. તાનિ પટિગ્ગહેત્વા તદહુપુરેભત્તં યથાસુખં પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાય સતિ પચ્ચયે વુત્તનયેનેવ સત્તાહં પરિભુઞ્જિતબ્બાનિ.

૬૨૪. **સત્તાહાતિક્કન્તે અતિક્કન્તસઞ્ઞી નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયન્તિ** સચેપિ સાસપમત્તં હોતિ સકિં વા અઙ્ગુલિયા ગહેત્વા જિવ્હાય સાયનમત્તં નિસ્સજ્જિતબ્બમેવ, પાચિત્તિયઞ્ચ દેસેતબ્બં.

ન કાયિકેન પરિભોગેન પરિભુઞ્જિતબ્બન્તિ કાયો વા કાયે અરુ વા ન મક્ખેતબ્બં. તેહિ મક્ખિતાનિ કાસાવકત્તરયટ્ઠિઉપાહનપાદકથલિકમઞ્ચપીઠાદીનિપિ અપરિભોગાનિ. ‘‘દ્વારવાતપાનકવાટેસુપિ હત્થેન ગહણટ્ઠાનં ન મક્ખેતબ્બ’’ન્તિ **મહાપચ્ચરિયં** વુત્તં. ‘‘કસાવે પન પક્ખિપિત્વા દ્વારવાતપાનકવાટાનિ મક્ખેતબ્બાની’’તિ **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તં.

અનાપત્તિ અન્તોસત્તાહં અધિટ્ઠેતીતિ સત્તાહબ્ભન્તરે સપ્પિઞ્ચ તેલઞ્ચ વસઞ્ચ મુદ્ધનિતેલં વા અબ્ભઞ્જનં વા મધું અરુમક્ખનં ફાણિતં ઘરધૂપનં અધિટ્ઠેતિ, અનાપત્તિ. સચે અધિટ્ઠિતતેલં અનધિટ્ઠિતતેલભાજને આકિરિતુકામો હોતિ, ભાજને ચે સુખુમં છિદ્દં પવિટ્ઠં પવિટ્ઠં તેલં પુરાણતેલેન અજ્ઝોત્થરીયતિ, પુન અધિટ્ઠાતબ્બં. અથ મહામુખં હોતિ, સહસાવ બહુતેલં પવિસિત્વા પુરાણતેલં અજ્ઝોત્થરતિ, પુન અધિટ્ઠાનકિચ્ચં નત્થિ. અધિટ્ઠિતગતિકમેવ હિ તં હોતિ, એતેન નયેન અધિટ્ઠિતતેલભાજને અનધિટ્ઠિતતેલાકિરણમ્પિ વેદિતબ્બં.

૬૨૫. **વિસ્સજ્જેતીતિ** એત્થ સચે દ્વિન્નં સન્તકં એકેન પટિગ્ગહિતં અવિભત્તં હોતિ, સત્તાહાતિક્કમે દ્વિન્નમ્પિ અનાપત્તિ, પરિભુઞ્જિતું પન ન વટ્ટતિ. સચે યેન પટિગ્ગહિતં, સો ઇતરં ભણતિ – ‘‘આવુસો, ઇમં તેલં સત્તાહમત્તં પરિભુઞ્જ ત્વ’’ન્તિ. સો ચ પરિભોગં ન કરોતિ, કસ્સ આપત્તિ? ન કસ્સચિપિ આપત્તિ . કસ્મા? યેન પટિગ્ગહિતં તેન વિસ્સજ્જિતત્તા, ઇતરસ્સ અપ્પટિગ્ગહિતત્તા.

વિનસ્સતીતિ અપરિભોગં હોતિ. **ચત્તેનાતિઆદીસુ** યેન ચિત્તેન ભેસજ્જં ચત્તઞ્ચ વન્તઞ્ચ મુત્તઞ્ચ હોતિ, તં ચિત્તં ચત્તં વન્તં મુત્તન્તિ વુચ્ચતિ. તેન ચિત્તેન પુગ્ગલો અનપેક્ખોતિ વુચ્ચતિ, એવં અનપેક્ખો સામણેરસ્સ દત્વાતિ અત્થો. ઇદં કસ્મા વુત્તં? ‘‘એવં અન્તોસત્તાહે દત્વા પચ્છા લભિત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ અનાપત્તિદસ્સનત્થ’’ન્તિ

મહાસુમત્થેરો આહ. **મહાપદુમત્થેરો** પનાહ – ‘‘નયિદં યાચિતબ્બં, અન્તોસત્તાહે દિન્નસ્સ હિ પુન પરિભોગે આપત્તિયેવ નત્થિ. સત્તાહાતિક્કન્તસ્સ પન પરિભોગે અનાપત્તિદસ્સનત્થમિદં વુત્ત’’ન્તિ. તસ્મા એવં દિન્નં ભેસજ્જં સચે સામણેરો અભિસઙ્ખરિત્વા વા અનભિસઙ્ખરિત્વા વા તસ્સ ભિક્ખુનો નત્થુકમ્મત્થં દદેય્ય, ગહેત્વા નત્થુકમ્મં કાતબ્બં. સચે બાલો હોતિ, દાતું ન જાનાતિ, અઞ્ઞેન ભિક્ખુના વત્તબ્બો – ‘‘અત્થિ તે, સામણેર, તેલ’’ન્તિ ‘‘આમ, ભન્તે, અત્થી’’તિ. ‘‘આહર, થેરસ્સ ભેસજ્જં કરિસ્સામા’’તિ. એવમ્પિ વટ્ટતિ. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ.

કથિનસમુટ્ઠાનં, અકિરિયં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મવચીકમ્મં,

તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

ભેસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૨૬. તેન સમયેનાતિ વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદં. તત્થ **વસ્સિકસાટિકા અનુઞ્ઞાતા**તિ ચીવરક્ખન્ધકે વિસાખાવત્થુસ્મિં (મહાવ॰ ૩૪૯ આદયો) અનુઞ્ઞાતા. **પટિકચ્ચેવા**તિ પુરેયેવ.

૬૨૭. માસો સેસો ગિમ્હાનન્તિ ચતુન્નં ગિમ્હમાસાનં એકો પચ્છિમમાસો સેસો. **કત્વા**તિ સિબ્બનરજનકપ્પપરિયોસાનેન નિટ્ઠપેત્વા. કરોન્તેન ચ એકમેવ કત્વા સમયે અધિટ્ઠાતબ્બં, દ્વે અધિટ્ઠાતું ન વટ્ટન્તિ.

અતિરેકમાસે સેસે ગિમ્હાનેતિ ગિમ્હાનનામકે અતિરેકમાસે સેસે.

અતિરેકદ્ધમાસે સેસે ગિમ્હાને કત્વા નિવાસેતીતિ એત્થ પન ઠત્વા વસ્સિકસાટિકાય પરિયેસનક્ખેત્તં કરણક્ખેત્તં નિવાસનક્ખેત્તં અધિટ્ઠાનક્ખેત્તન્તિ ચતુબ્બિધં ખેત્તં, કુચ્છિસમયો પિટ્ઠિસમયોતિ દુવિધો સમયો, પિટ્ઠિસમયચતુક્કં કુચ્છિસમયચતુક્કન્તિ દ્વે ચતુક્કાનિ ચ વેદિતબ્બાનિ.

તત્થ જેટ્ઠમૂલપુણ્ણમાસિયા પચ્છિમપાટિપદદિવસતો પટ્ઠાય યાવ કાળપક્ખુપોસથા, અયમેકો અદ્ધમાસો પરિયેસનક્ખેત્તઞ્ચેવ કરણક્ખેત્તઞ્ચ. એતસ્મિઞ્હિ અન્તરે વસ્સિકસાટિકં અલદ્ધં પરિયેસિતું લદ્ધં કાતુઞ્ચ વટ્ટતિ, નિવાસેતું અધિટ્ઠાતુઞ્ચ ન વટ્ટતિ. કાળપક્ખુપોસથસ્સ પચ્છિમપાટિપદદિવસતો પટ્ઠાય યાવ આસાળ્હીપુણ્ણમા, અયમેકો અદ્ધમાસો પરિયેસનકરણનિવાસનાનં તિણ્ણમ્પિ ખેત્તં. એતસ્મિઞ્હિ અન્તરે પરિયેસિતું કાતું નિવાસેતુઞ્ચ વટ્ટતિ, અધિટ્ઠાતુંયેવ ન વટ્ટતિ. આસાળ્હીપુણ્ણમાસિયા પચ્છિમપાટિપદદિવસતો પટ્ઠાય યાવ કત્તિકપુણ્ણમા, ઇમે ચત્તારો માસા પરિયેસનકરણનિવાસનાધિટ્ઠાનાનં ચતુન્નં ખેત્તં. એતસ્મિઞ્હિ અન્તરે અલદ્ધં પરિયેસિતું લદ્ધં કાતું નિવાસેતું અધિટ્ઠાતુઞ્ચ વટ્ટતિ. ઇદં તાવ ચતુબ્બિધં ખેત્તં વેદિતબ્બં.

કત્તિકપુણ્ણમાસિયા પન પચ્છિમપાટિપદદિવસતો પટ્ઠાય યાવ જેટ્ઠમૂલપુણ્ણમા, ઇમે સત્ત માસા પિટ્ઠિસમયો નામ. એતસ્મિઞ્હિ અન્તરે ‘‘કાલો વસ્સિકસાટિકાયા’’તિઆદિના નયેન સતુપ્પાદં કત્વા અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતટ્ઠાનતો વસ્સિકસાટિકચીવરં નિપ્ફાદેન્તસ્સ ઇમિના સિક્ખાપદેન નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. ‘‘દેથ મે વસ્સિકસાટિકચીવર’’ન્તિઆદિના નયેન વિઞ્ઞત્તિં કત્વા નિપ્ફાદેન્તસ્સ અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદેન

નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. વુત્તનયેનેવ સતુપ્પાદં કત્વા ઞાતકપવારિતટ્ઠાનતો નિપ્ફાદેન્તસ્સ ઇમિનાવ સિક્ખાપદેન નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં . વિઞ્ઞત્તિં કત્વા નિપ્ફાદેન્તસ્સ અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદેન અનાપત્તિ. વુત્તઞ્હેતં **પરિવારે** –

> ‘‘માતરં ચીવરં યાચે, નો ચ સઙ્ઘે પરિણતં;
> કેનસ્સ હોતિ આપત્તિ, અનાપત્તિ ચ ઞાતકે;
> પઞ્હા મેસા કુસલેહિ ચિન્તિતા’’તિ. (પરિ॰ ૪૮૧);

અયઞ્હિ પઞ્હો ઇમમત્થં સન્ધાય વુત્તોતિ. એવં પિટ્ઠિસમયચતુક્કં વેદિતબ્બં.

જેટ્ઠમૂલપુણ્ણમાસિયા પન પચ્છિમપાટિપદદિવસતો પટ્ઠાય યાવ કત્તિકપુણ્ણમા, ઇમે પઞ્ચ માસા કુચ્છિસમયો નામ. એતસ્મિઞ્હિ અન્તરે વુત્તનયેન સતુપ્પાદં કત્વા અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતટ્ઠાનતો વસ્સિકસાટિકચીવરં નિપ્ફાદેન્તસ્સ વત્તભેદે દુક્કટં. યે મનુસ્સા પુબ્બેપિ વસ્સિકસાટિકચીવરં દેન્તિ, ઇમે પન સચેપિ અત્તનો અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતા હોન્તિ, વત્તભેદો નત્થિ, તેસુ સતુપ્પાદકરણસ્સ અનુઞ્ઞાતત્તા. વિઞ્ઞત્તિં કત્વા નિપ્ફાદેન્તસ્સ અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદેન નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. ઇદં પન પકતિયા વસ્સિકસાટિકદાયકેસુપિ હોતિયેવ. વુત્તનયેનેવ સતુપ્પાદં કત્વા ઞાતકપવારિતટ્ઠાનતો નિપ્ફાદેન્તસ્સ ઇમિના સિક્ખાપદેન અનાપત્તિ. વિઞ્ઞત્તિં કત્વા નિપ્ફાદેન્તસ્સ અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદેન અનાપત્તિ. ‘‘**ન વત્તબ્બા દેથ મે**’’તિ ઇદઞ્હિ પરિયેસનકાલે અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતેયેવ સન્ધાય વુત્તં. એવં કુચ્છિસમયચતુક્કં વેદિતબ્બં.

નગ્ગો કાયં ઓવસ્સાપેતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સાતિ એત્થ ઉદકકુસિતગણનાય અકત્વા ન્હાનપરિયોસાનવસેન પયોગે પયોગે દુક્કટેન કારેતબ્બો. સો ચ ખો વિવટઙ્ગણે આકાસતો પતિતઉદકેનેવ ન્હાયન્તો. ન્હાનકોટ્ઠકવાપિઆદીસુ ઘટેહિ આસિત્તઉદકેન વા ન્હાયન્તસ્સ અનાપત્તિ.

વસ્સં ઉક્કડ્ઢિયતીતિ એત્થ સચે કતપરિયેસિતાય વસ્સિકસાટિકાય ગિમ્હાનં પચ્છિમ માસં ખેપેત્વા પુન વસ્સાનસ્સ પઠમમાસં ઉક્કડ્ઢિત્વા ગિમ્હાનં પચ્છિમમાસમેવ કરોન્તિ, વસ્સિકસાટિકા ધોવિત્વા નિક્ખિપિતબ્બા. અનધિટ્ઠિતા અવિકપ્પિતા દ્વે માસે પરિહારં લભતિ, વસ્સૂપનાયિકદિવસે અધિટ્ઠાતબ્બા. સચે સતિસમ્મોસેન વા અપ્પહોનકભાવેન વા અકતા હોતિ, તે ચ દ્વે માસે વસ્સાનસ્સ ચ ચાતુમાસન્તિ છ માસે પરિહારં લભતિ. સચે પન કત્તિકમાસે કથિનં અત્થરીયતિ, અપરેપિ ચત્તારો માસે લભતિ, એવં દસ માસા હોન્તિ. તતો પરમ્પિ સતિયા પચ્ચાસાય મૂલચીવરં કત્વા ઠપેન્તસ્સ એકમાસન્તિ એવં એકાદસ માસે પરિહારં લભતિ. સચે પન એકાહદ્વીહાદિવસેન યાવ દસાહાનાગતાય વસ્સૂપનાયિકાય અન્તોવસ્સે વા લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચ, કદા અધિટ્ઠાતબ્બાતિ એતં **અટ્ઠકથાસુ** ન વિચારિતં. લદ્ધદિવસતો પટ્ઠાય અન્તોદસાહે નિટ્ઠિતા પન તસ્મિંયેવ અન્તોદસાહે અધિટ્ઠાતબ્બા. દસાહાતિક્કમે નિટ્ઠિતા તદહેવ અધિટ્ઠાતબ્બા. દસાહે અપ્પહોન્તે ચીવરકાલં નાતિક્કમેતબ્બાતિ અયં નો અત્તનોમતિ. કસ્મા? ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તિચીવરં અધિટ્ઠાતું ન વિકપ્પેતું; વસ્સિકસાટિકં વસ્સાનં ચાતુમાસં અધિટ્ઠાતું, તતો પરં વિકપ્પેતુ’’ન્તિ (મહાવ॰ ૩૫૮) હિ વુત્તં. તસ્મા વસ્સૂપનાયિકતો પુબ્બે દસાહાતિક્કમેપિ અનાપત્તિ. ‘‘દસાહપરમં અતિરેકચીવરં ધારેતબ્બ’’ન્તિ (પારા॰ ૪૬૨) ચ વુત્તં. તસ્મા એકાહદ્વીહાદિવસેન યાવ દસાહાનાગતાય વસ્સૂપનાયિકાય અન્તોવસ્સે વા લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચ વુત્તનયેનેવ અન્તોદસાહે વા તદહુ વા અધિટ્ઠાતબ્બા, દસાહે અપ્પહોન્તે ચીવરકાલં નાતિક્કમેતબ્બા.

તત્થ સિયા ‘‘વસ્સાનં ચાતુમાસં અધિટ્ઠાતુ’’ન્તિ વચનતો ‘‘ચાતુમાસબ્ભન્તરે યદા વા તદા વા અધિટ્ઠાતું વટ્ટતી’’તિ. યદિ એવં, ‘‘કણ્ડુપ્પટિચ્છાદિં યાવ આબાધા અધિટ્ઠાતુ’’ન્તિ વુત્તં સાપિ, ચ દસાહં અતિક્કામેતબ્બા સિયા. એવઞ્ચ સતિ ‘‘દસાહપરમં અતિરેકચીવરં ધારેતબ્બ’’ન્તિ ઇદં વિરુજ્ઝતિ. તસ્મા યથાવુત્તમેવ ગહેતબ્બં, અઞ્ઞં વા અચલં કારણં લભિત્વા છડ્ડેતબ્બં. અપિચ **કુરુન્દિયમ્પિ** નિસ્સગ્ગિયાવસાને વુત્તં – ‘‘કદા અધિટ્ઠાતબ્બા? લદ્ધદિવસતો પટ્ઠાય અન્તોદસાહે નિટ્ઠિતા પન તસ્મિંયેવ અન્તોદસાહે અધિટ્ઠાતબ્બા. યદિ નપ્પહોતિ યાવ કત્તિકપુણ્ણમા પરિહારં લભતી’’તિ.

૬૩૦. **અચ્છિન્નચીવરસ્સા**તિ એતં વસ્સિકસાટિકમેવ સન્ધાય વુત્તં. તેસઞ્હિ નગ્ગાનં કાયોવસ્સાપને અનાપત્તિ. એત્થ ચ મહગ્ઘવસ્સિકસાટિકં નિવાસેત્વા ન્હાયન્તસ્સ ચોરુપદ્દવો **આપદા** નામ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

છસમુટ્ઠાનં , કિરિયં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મવચીકમ્મં, તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચીવરઅચ્છિન્દનસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૩૧. **તેન સમયેના**તિ ચીવરઅચ્છિન્દનસિક્ખાપદં. તત્થ **યમ્પિ ત્યાહ**ન્તિ યમ્પિ તે અહં. સો કિર ‘‘મમ પત્તચીવરઉપાહનપચ્ચત્થરણાનિ વહન્તો મયા સદ્ધિં ચારિકં પક્કમિસ્સતી’’તિ અદાસિ. તેનેવમાહ. **અચ્છિન્દી**તિ બલક્કારેન અગ્ગહેસિ, સકસઞ્ઞાય ગહિતત્તા પનસ્સ પારાજિકં નત્થિ, કિલમેત્વા ગહિતત્તા આપત્તિ પઞ્ઞત્તા.

૬૩૩. **સયં અચ્છિન્દતિ નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય**ન્તિ એકં ચીવરં એકાબદ્ધાનિ ચ બહૂનિ અચ્છિન્દતો એકા આપત્તિ. એકતો અબદ્ધાનિ વિસું વિસું ઠિતાનિ ચ બહૂનિ અચ્છિન્દતો ‘‘સઙ્ઘાટિં આહર, ઉત્તરાસઙ્ગં આહરા’’તિ એવં આહરાપયતો ચ વત્થુગણનાય આપત્તિયો. ‘‘મયા દિન્નાનિ સબ્બાનિ આહરા’’તિ વદતોપિ એકવચનેનેવ સમ્બહુલા આપત્તિયો.

અઞ્ઞં આણાપેતિ આપત્તિ દુક્કટસ્સાતિ ‘‘ચીવરં ગણ્હા’’તિ આણાપેતિ, એકં દુક્કટં. આણત્તો બહૂનિ ગણ્હાતિ, એકં પાચિત્તિયં ‘‘સઙ્ઘાટિં ગણ્હ, ઉત્તરાસઙ્ગં ગણ્હા’’તિ વદતો વાચાય વાચાય દુક્કટં. ‘‘મયા દિન્નાનિ સબ્બાનિ ગણ્હા’’તિ વદતો એકવાચાય સમ્બહુલા આપત્તિયો.

૬૩૪. **અઞ્ઞં પરિક્ખાર**ન્તિ વિકપ્પનુપગપચ્છિમચીવરં ઠપેત્વા યં કિઞ્ચિ અન્તમસો સૂચિમ્પિ. વેઠેત્વા ઠપિતસૂચીસુપિ વત્થુગણનાય દુક્કટાનિ. સિથિલવેઠિતાસુ એવં. ગાળ્હં કત્વા બદ્ધાસુ પન એકમેવ દુક્કટન્તિ **મહાપચ્ચરિયં** વુત્તં. સૂચિઘરે પક્ખિત્તાસુપિ એસેવ નયો. થવિકાય પક્ખિપિત્વા સિથિલબદ્ધ ગાળ્હબદ્ધેસુ તિકટુકાદીસુ ભેસજ્જેસુપિ એસેવ નયો.

૬૩૫. **સો વા દેતી**તિ ‘‘ભન્તે, તુમ્હાકંયેવ ઇદં સારુપ્પ’’ન્તિ એવં વા દેતિ, અથ વા પન ‘‘આવુસો, મયં તુય્હં ‘વત્તપટિપત્તિં કરિસ્સતિ, અમ્હાકં સન્તિકે ઉપજ્ઝં ગણ્હિસ્સતિ, ધમ્મં પરિયાપુણિસ્સતી’તિ ચીવરં અદમ્હ, સો દાનિ ત્વં ન વત્તં કરોસિ, ન ઉપજ્ઝં ગણ્હાસિ, ન ધમ્મં પરિયાપુણાસી’’તિ એવમાદીનિ વુત્તો ‘‘ભન્તે, ચીવરત્થાય મઞ્ઞે ભણથ, ઇદં વો ચીવર’’ન્તિ દેતિ, એવમ્પિ સો વા દેતિ. દિસાપક્કન્તં વા પન દહરં ‘‘નિવત્તેથ ન’’ન્તિ ભણતિ, સો ન નિવત્તતિ. ચીવરં ગહેત્વા રુન્ધથાતિ, એવં ચે નિવત્તતિ, સાધુ. સચે ‘‘પત્તચીવરત્થાય મઞ્ઞે તુમ્હે ભણથ,

ગણ્હથ ન''ન્તિ દેતિ. એવમ્પિ સો વા દેતિ, વિબ્ભન્તં વા દિસ્વા ''મયં તુય્હં 'વત્તં કરિસ્સતી'તિ પત્તચીવરં અદમ્હ, સો દાનિ ત્વં વિબ્ભમિત્વા ચરસી''તિ વદતિ. ઇતરો ''ગણ્હથ તુમ્હાકં પત્તચીવર''ન્તિ દેતિ, એવમ્પિ સો વા દેતિ. ''મમ સન્તિકે ઉપજ્ઝં ગણ્હન્તસ્સેવ દેમિ, અઞ્ઞત્થ ગણ્હન્તસ્સ ન દેમિ. વત્તં કરોન્તસ્સેવ દેમિ, અકરોન્તસ્સ ન દેમિ, ધમ્મં પરિયાપુણન્તસ્સેવ દેમિ, અપરિયાપુણન્તસ્સ ન દેમિ, અવિબ્ભમન્તસ્સેવ દેમિ, વિબ્ભમન્તસ્સ ન દેમી''તિ એવં પન દાતું ન વટ્ટતિ, દદતો દુક્કટં. આહરાપેતું પન વટ્ટતિ. ચજિત્વા દિન્નં અચ્છિન્દિત્વા ગણ્હન્તો ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

તિસમુટ્ઠાનં – કાયચિત્તતો વાચાચિત્તતો કાયવાચાચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતિ, કિરિયં, સઞ્ઞાવિમોક્ખં, સચિત્તકં, લોકવજ્જં, કાયકમ્મવચીકમ્મં, અકુસલચિત્તં, દુક્ખવેદનન્તિ.

ચીવરઅચ્છિન્દનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સુત્તવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૩૬. તેન સમયેનાતિ સુત્તવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદં. તત્થ **ખોમ**ન્તિ ખોમવાકેહિ કતસુત્તં. **કપ્પાસિક**ન્તિ કપ્પાસતો નિબ્બત્તં. **કોસેય્ય**ન્તિ કોસિયંસૂહિ કન્તિત્વા કતસુત્તં. **કમ્બલ**ન્તિ એળકલોમસુત્તં. **સાણ**ન્તિ સાણવાકસુત્તં. **ભઙ્ગ**ન્તિ પાટેક્કં વાકસુત્તમેવાતિ એકે. એતેહિ પઞ્ચહિ મિસ્સેત્વા કતસુત્તં પન ''ભઙ્ગ''ન્તિ વેદિતબ્બં.

વાયાપેતિ પયોગે પયોગે દુક્કટન્તિ સચે તન્તવાયસ્સ તુરિવેમાદીનિ નત્થિ, તાનિ ''અરઞ્ઞતો આહરિસ્સામી''તિ વાસિં વા ફરસું વા નિસેતિ, તતો પટ્ઠાય યં યં ઉપકરણત્થાય વા ચીવરવાયનત્થાય વા કરોતિ, સબ્બત્થ તન્તવાયસ્સ પયોગે પયોગે ભિક્ખુસ્સ દુક્કટં. દીઘતો વિદત્થિમત્તે તિરિયઞ્ચ હત્થમત્તે વીતે નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. **મહાપચ્ચરિયં** પન ''યાવ પરિયોસાનં વાયાપેન્તસ્સ ફલકે ફલકે નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય''ન્તિ વુત્તં. તમ્પિ ઇદમેવ પમાણં સન્ધાય વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. વિકપ્પનુપગપચ્છિમઞ્હિ ચીવરસઙ્ખ્યં ગચ્છતીતિ.

અપિચેત્થ એવં વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો – સુત્તં તાવ સામં વિઞ્ઞાપિતં અકપ્પિયં, સેસં ઞાતકાદિવસેન ઉપ્પન્નં કપ્પિયં. તન્તવાયોપિ અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતો વિઞ્ઞત્તિયા લદ્ધો અકપ્પિયો, સેસો કપ્પિયો. તત્થ અકપ્પિયસુત્તં અકપ્પિયતન્તવાયેન વાયાપેન્તસ્સ પુબ્બે વુત્તનયેન નિસ્સગ્ગિયં. તેનેવ પન કપ્પિયસુત્તં વાયાપેન્તસ્સ યથા પુબ્બે નિસ્સગ્ગિયં, એવં દુક્કટં. તેનેવ કપ્પિયં અકપ્પિયઞ્ચ સુત્તં વાયાપેન્તસ્સ યદિ પચ્છિમચીવરપ્પમાણેન એકો પરિચ્છેદો સુદ્ધકપ્પિયસુત્તમયો, એકો અકપ્પિયસુત્તમયોતિ એવં કેદારબદ્ધં વિય ચીવરં હોતિ, અકપ્પિયસુત્તમયે પરિચ્છેદે પાચિત્તિયં, ઇતરસ્મિં તથેવ દુક્કટં. યદિ તતો ઊનપરિચ્છેદા હોન્તિ, અન્તમસો અચ્છિમણ્ડલપ્પમાણાપિ, સબ્બપરિચ્છેદેસુ પરિચ્છેદગણનાય દુક્કટં. અથ એકન્તરિકેન વા સુત્તેન દીઘતો વા કપ્પિયં તિરિયં અકપ્પિયં કત્વા વીતં હોતિ, ફલકે ફલકે દુક્કટં. કપ્પિયતન્તવાયેનપિ અકપ્પિયસુત્તં વાયાપેન્તસ્સ યથા પુબ્બે નિસ્સગ્ગિયં, એવં દુક્કટં. તેનેવ કપ્પિયઞ્ચ અકપ્પિયઞ્ચ સુત્તં વાયાપેન્તસ્સ સચે પચ્છિમચીવરપ્પમાણા ઊનકા વા અકપ્પિયસુત્તપરિચ્છેદા હોન્તિ, તેસુ પરિચ્છેદગણનાય દુક્કટં. કપ્પિયસુત્તપરિચ્છેદેસુ અનાપત્તિ. અથ એકન્તરિકેન વા સુત્તેન દીઘતો વા કપ્પિયં તિરિયં અકપ્પિયં કત્વા વીતં હોતિ, ફલકે ફલકે દુક્કટં.

યદિ પન દ્વે તન્તવાયા હોન્તિ, એકો કપ્પિયો એકો અકપ્પિયો, સુત્તઞ્ચ અકપ્પિયં, તે ચે વારેન વિનન્તિ, અકપ્પિયતન્તવાયેન વીતે ફલકે ફલકે પાચિત્તિયં, ઊનતરે દુક્કટં. ઇતરેન વીતે ઉભયત્થ દુક્કટં. સચે દ્વેપિ વેમં ગહેત્વા એકતો વિનન્તિ, ફલકે ફલકે પાચિત્તિયં. અથ સુત્તં કપ્પિયં, ચીવરઞ્ચ કેદારબદ્ધાદીહિ સપરિચ્છેદં, અકપ્પિયતન્તવાયેન વીતે પરિચ્છેદે પરિચ્છેદે દુક્કટં, ઇતરેન વીતે અનાપત્તિ. સચે દ્વેપિ વેમં ગહેત્વા એકતો વિનન્તિ, ફલકે ફલકે દુક્કટં. અથ સુત્તમ્પિ કપ્પિયઞ્ચ અકપ્પિયઞ્ચ, તે ચે વારેન વિનન્તિ, અકપ્પિયતન્તવાયેન અકપ્પિયસુત્તમયેસુ પચ્છિમચીવરપ્પમાણેસુ પરિચ્છેદેસુ વીતેસુ પરિચ્છેદગણનાય પાચિત્તિયં. ઊનકતરેસુ કપ્પિયસુત્તમયેસુ ચ દુક્કટં. કપ્પિયતન્તવાયેન અકપ્પિયસુત્તમયેસુ પમાણયુત્તેસુ વા ઊનકેસુ વા દુક્કટમેવ. કપ્પિયસુત્તમયેસુ અનાપત્તિ.

અથ એકન્તરિકેન વા સુત્તેન દીઘતો વા અકપ્પિયં તિરિયં કપ્પિયં કત્વા વિનન્તિ, ઉભોપિ વા તે વેમં ગહેત્વા એકતો વિનન્તિ, અપરિચ્છેદે ચીવરે ફલકે ફલકે દુક્કટં, સપરિચ્છેદે પરિચ્છેદવસેન દુક્કટાનીતિ. અયં પન અત્થો **મહાઅટ્ઠકથાયં** અપાકટો, **મહાપચ્ચરિયા**દીસુ પાકટો. ઇધ સબ્બાકારેનેવ પાકટો.

સચે સુત્તમ્પિ કપ્પિયં, તન્તવાયોપિ કપ્પિયો ઞાતકપ્પવારિતો વા મૂલેન વા પયોજિતો, વાયાપનપચ્ચયા અનાપત્તિ. દસાહાતિક્કમનપચ્ચયા પન આપત્તિં રક્ખન્તેન વિકપ્પનુપગપ્પમાણમત્તે વીતે તન્તે ઠિતંયેવ અધિટ્ઠાતબ્બં. દસાહાતિક્કમેન નિટ્ઠાપિયમાનઞ્હિ નિસ્સગ્ગિયં ભવેય્યાતિ. ઞાતકાદીહિ તન્તં આરોપેત્વા ‘‘તુમ્હાકં, ભન્તે, ઇદં ચીવરં ગણ્હેય્યાથા’’તિ નિય્યાતિતેપિ એસેવ નયો.

સચે તન્તવાયો એવં પયોજિતો વા સયં દાતુકામો વા હુત્વા ‘‘અહં, ભન્તે, તુમ્હાકં ચીવરં અસુકદિવસે નામ વાયિત્વા ઠપેસ્સામી’’તિ વદતિ, ભિક્ખુ ચ તેન પરિચ્છિન્નદિવસતો દસાહં અતિક્કામેતિ, નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં.

સચે પન તન્તવાયો ‘‘અહં તુમ્હાકં ચીવરં વાયિત્વા સાસનં પેસેસ્સામી’’તિ વત્વા તથેવ કરોતિ, તેન પેસિતભિક્ખુ પન તસ્સ ભિક્ખુનો ન આરોચેતિ, અઞ્ઞો દિસ્વા વા સુત્વા વા ‘‘તુમ્હાકં, ભન્તે, ચીવરં નિટ્ઠિત’’ન્તિ આરોચેતિ, એતસ્સ આરોચનં ન પમાણં. યદા પન તેન પેસિતોયેવ આરોચેતિ, તસ્સ વચનં સુતદિવસતો પટ્ઠાય દસાહં અતિક્કામયતો નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં.

સચે તન્તવાયો ‘‘અહં તુમ્હાકં ચીવરં વાયિત્વા કસ્સચિ હત્થે પહિણિસ્સામી’’તિ વત્વા તથેવ કરોતિ, ચીવરં ગહેત્વા ગતભિક્ખુ પન અત્તનો પરિવેણે ઠપેત્વા તસ્સ ન આરોચેતિ, અઞ્ઞો કોચિ ભણતિ ‘‘અપિ, ભન્તે, અધુના આભતં ચીવરં સુન્દર’’ન્તિ? ‘‘કુહિં, આવુસો, ચીવર’’ન્તિ? ‘‘ઇત્થન્નામસ્સ હત્થે પેસિત’’ન્તિ. એતસ્સપિ વચનં ન પમાણં. યદા પન સો ભિક્ખુ ચીવરં દેતિ, લદ્ધદિવસતો પટ્ઠાય દસાહં અતિક્કામયતો નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. સચે પન વાયાપનમૂલં અદિન્નં હોતિ, યાવ કાકણિકમત્તમ્પિ અવસિટ્ઠં, તાવ રક્ખતિ.

૬૪૦. **અનાપત્તિ ચીવરં સિબ્બેતુ**ન્તિ ચીવરસિબ્બનત્થાય સુત્તં વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ અનાપત્તીતિ અત્થો. **આયોગે**તિઆદીસુપિ નિમિત્તત્થે ભુમ્મવચનં, આયોગાદિનિમિત્તં વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ અનાપત્તીતિ વુત્તં હોતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

છસમુટ્ઠાનં, કિરિયં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મવચીકમ્મં, તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

સુત્તવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. મહાપેસકારસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૪૧. **તેન સમયેના**તિ મહાપેસકારસિક્ખાપદં. તત્થ **સુત્તં ધારયિત્વા**તિ સુત્તં તુલેત્વા પલપરિચ્છેદં કત્વા. **અપ્પિત**ન્તિ ઘનં. **સુવીત**ન્તિ સુટ્ઠુ વીતં, સબ્બટ્ઠાનેસુ સમં કત્વા વીતં. **સુપ્પવાયિત**ન્તિ સુટ્ઠુ પવાયિતં સબ્બટ્ઠાનેસુ સમં કત્વા તન્તે પસારિતં. **સુવિલેખિત**ન્તિ લેખનિયા સુટ્ઠુ વિલિખિતં. **સુવિતચ્છિત**ન્તિ કોચ્છેન સુટ્ઠુ વિતચ્છિતં, સુનિદ્ધોતન્તિ અત્થો. **પટિબદ્ધ**ન્તિ વેકલ્લં . **તન્તે**તિ તન્તે દીઘતો પસારણેયેવ ઉપનેત્વાતિ અત્થો.

૬૪૨. **તત્ર ચે સો ભિક્ખૂ**તિ યત્ર ગામે વા નિગમે વા તે તન્તવાયા તત્ર. **વિકપ્પં આપજ્જેય્યા**તિ વિસિટ્ઠં કપ્પં અધિકવિધાનં આપજ્જેય્ય. પાળિયં પન યેનાકારેન વિકપ્પં આપન્નો હોતિ, તં દસ્સેતું ''ઇદં ખો, આવુસો''તિઆદિ વુત્તં.

ધમ્મમ્પિ ભણતીતિ ધમ્મકથમ્પિ કથેતિ, ''તસ્સ વચનેન આયતં વા વિત્થતં વા અપ્પિતં વા''તિ સુત્તવડ્ઢનઆકારમેવ દસ્સેતિ.

પુબ્બે અપ્પવારિતોતિ ચીવરસામિકેહિ પુબ્બે અપ્પવારિતો હુત્વા. સેસં ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

છસમુટ્ઠાનં, કિરિયં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મવચીકમ્મં,

તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

મહાપેસકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૪૬-૯. **તેન સમયેના**તિ અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદં. તત્થ **દસાહાનાગત**ન્તિ દસ અહાનિ દસાહં, તેન દસાહેન અનાગતા દસાહાનાગતા, દસાહેન અસમ્પત્તાતિ અત્થો, તં દસાહાનાગતં, અચ્ચન્તસંયોગવસેન ભુમ્મત્થે ઉપયોગવચનં, તેનેવસ્સ પદભાજને ''દસાહાનાગતાયા''તિ વુત્તં. **પવારણાયા**તિ ઇદં પન યા સા દસાહાનાગતાતિ વુત્તા, તં સરૂપતો દસ્સેતું અસમ્મોહત્થં અનુપયોગવચનં.

કત્તિકતેમાસિકપુણ્ણમન્તિ પઠમકત્તિકતેમાસિકપુણ્ણમં. ઇધાપિ પઠમપદસ્સ અનુપયોગત્તા પુરિમનયેનેવ ભુમ્મત્થે ઉપયોગવચનં. ઇદં વુત્તં હોતિ – '''યતો પટ્ઠાય પઠમમહાપવારણા દસાહાનાગતા'તિ વુચ્ચતિ, સચેપિ તાનિ દિવસાનિ અચ્ચન્તમેવ ભિક્ખુનો અચ્ચેકચીવરં ઉપ્પજ્જેય્ય, 'અચ્ચેકં ઇદ'ન્તિ જાનમાનેન ભિક્ખુના સબ્બમ્પિ પટિગ્ગહેતબ્બ''ન્તિ. તેન પવારણામાસસ્સ જુણ્હપક્ખપઞ્ચમિતો પટ્ઠાય ઉપ્પન્નસ્સ ચીવરસ્સ નિધાનકાલો દસ્સિતો હોતિ. કામઞ્ચેસ ''દસાહપરમં અતિરેકચીવરં ધારેતબ્બ''ન્તિ ઇમિનાવ સિદ્ધો, અત્થુપ્પત્તિવસેન પન અપુબ્બં વિય અત્થં દસ્સેત્વા સિક્ખાપદં ઠપિતં.

અચ્ચેકચીવરન્તિ અચ્ચાયિકચીવરં વુચ્ચતિ, તસ્સ પન અચ્ચાયિકભાવં દસ્સેતું **''સેનાય વા ગન્તુકામો હોતી''**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **સદ્ધા**તિ ઇમિના સદ્ધામત્તકમેવ દસ્સિતં. **પસાદો**તિ ઇમિના સુપ્પસન્ના બલવસદ્ધા. **એતં**

અચ્ચેકચીવરં નામાતિ એતં ઇમેહિ કારણેહિ દાતુકામેન દૂતં વા પેસેત્વા સયં વા આગન્ત્વા ‘‘વસ્સાવાસિકં દસ્સામી’’તિ એવં આરોચિતં ચીવરં અચ્ચેકચીવરં નામ હોતી. છટ્ઠિતો પટ્ઠાય પન ઉપ્પન્નં અનચ્ચેકચીવરમ્પિ પચ્ચુદ્ધરિત્વા ઠપિતચીવરમ્પિ એતં પરિહારં લભતિયેવ.

સઞ્ઞાણં કત્વા નિક્ખિપિતબ્બન્તિ કિઞ્ચિ નિમિત્તં કત્વા ઠપેતબ્બં. કસ્મા એતં વુત્તં? યદિ હિ તં પુરે પવારણાય વિભજન્તિ. યેન ગહિતં, તેન છિન્નવસ્સેન ન ભવિતબ્બં. સચે પન હોતિ, તં ચીવરં સઙ્ઘિકમેવ હોતિ. તતો સલ્લક્ખેત્વા સુખં દાતું ભવિસ્સતીતિ.

૬૫૦. **અચ્ચેકચીવરે અચ્ચેકચીવરસઞ્ઞી**તિ એવમાદિ વિભજિત્વા ગહિતમેવ સન્ધાય વુત્તં. સચે પન અવિભત્તં હોતિ, સઙ્ઘસ્સ વા ભણ્ડાગારે, ચીવરસમયાતિક્કમેપિ અનાપત્તિ. ઇતિ અતિરેકચીવરસ્સ દસાહં પરિહારો. અકતસ્સ વસ્સિકસાટિકચીવરસ્સ અનત્થતે કથિને પઞ્ચ માસા, વસ્સે ઉક્કડ્ઢિતે છ માસા, અત્થતે કથિને અપરે ચત્તારો માસા. હેમન્તસ્સ પચ્છિમે દિવસે મૂલચીવરાધિટ્ઠાનવસેન અપરોપિ એકો માસોતિ એકાદસ માસા પરિહારો. સતિયા પચ્ચાસાય મૂલચીવરસ્સ એકો માસો, અચ્ચેકચીવરસ્સ અનત્થતે કથિને એકાદસદિવસાધિકો માસો, અત્થતે કથિને એકાદસદિવસાધિકા પઞ્ચ માસા, તતો પરં એકદિવસમ્પિ પરિહારો નત્થીતિ વેદિતબ્બં.

અનચ્ચેકચીવરેતિ અચ્ચેકચીવરસદિસે અઞ્ઞસ્મિં. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

કથિનસમુટ્ઠાનં – અકિરિયં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મવચીકમ્મં, તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. સાસઙ્કસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૫૨. **તેન સમયેના**તિ સાસઙ્કસિક્ખાપદં. તત્થ **વુત્થવસ્સા આરઞ્ઞકેસૂ**તિ તે પુબ્બેપિ અરઞ્ઞેયેવ વિહરિંસુ. દુબ્બલચીવરત્તા પન પચ્ચયવસેન ગામન્તસેનાસને વસ્સં વસિત્વા નિટ્ઠિતચીવરા હુત્વા ‘‘ઇદાનિ નિપ્પલિબોધા સમણધમ્મં કરિસ્સામા’’તિ આરઞ્ઞકેસુ સેનાસનેસુ વિહરન્તિ. **કત્તિકચોરકા**તિ કત્તિકમાસે ચોરા. **પરિપાતેન્તી**તિ ઉપદ્દવન્તિ, તત્થ તત્થ આધાવિત્વા ઉત્તાસેન્તિ પલાપેન્તિ. **અન્તરઘરે નિક્ખિપિતુ**ન્તિ અન્તોગામે નિક્ખિપિતું. ભગવા યસ્મા પચ્ચયા નામ ધમ્મેન સમેન દુલ્લભા, સલ્લેખવા હિ ભિક્ખુ માતરમ્પિ વિઞ્ઞાપેતું ન સક્કોતિ. તસ્મા ચીવરગુત્તત્થં અન્તરઘરે નિક્ખિપિતું અનુજાનાતિ. ભિક્ખૂનં પન અનુરૂપત્તા અરઞ્ઞવાસં ન પટિક્ખિપિ.

૬૫૩. **ઉપવસ્સં ખો પના**તિ એત્થ ઉપવસ્સન્તિ ઉપવસ્સ; ઉપવસિત્વાતિ વુત્તં હોતિ. ઉપસમ્પજ્જન્તિઆદીસુ વિય હિ એત્થ અનુનાસિકો દટ્ઠબ્બો. વસ્સં ઉપગન્ત્વા વસિત્વા ચાતિ અત્થો. ઇમસ્સ ચ પદસ્સ ‘‘તથારૂપેસુ ભિક્ખુ સેનાસનેસુ વિહરન્તો’’તિ ઇમિના સમ્બન્ધો. કિં વુત્તં હોતિ? વસ્સં ઉપગન્ત્વા વસિત્વા ચ તતો પરં પચ્છિમકત્તિકપુણ્ણમપરિયોસાનકાલં યાનિ ખો પન તાનિ આરઞ્ઞકાનિ સેનાસનાનિ સાસઙ્કસમ્મતાનિ સપ્પટિભયાનિ; તથારૂપેસુ ભિક્ખુ સેનાસનેસુ વિહરન્તો આકઙ્ખમાનો તિણ્ણં ચીવરાનં અઞ્ઞતરં ચીવરં અન્તરઘરે નિક્ખિપેય્યાતિ. યસ્મા પન યો વસ્સં ઉપગન્ત્વા યાવ પઠમકત્તિકપુણ્ણમં વસતિ, સો વુટ્ઠવસ્સાનં અબ્ભન્તરો હોતિ, તસ્મા ઇદં અતિગહનં બ્યઞ્જનવિચારણં અકત્વા પદભાજને કેવલં ચીવરનિક્ખેપારહં પુગ્ગલં દસ્સેતું

‘‘વુડ્ઢવસ્સાન’’ન્તિ વુત્તં. તસ્સાપિ ‘‘**ભિક્ખુ સેનાસનેસુ વિહરન્તો**’’તિ ઇમિના સમ્બન્ધો. અયઞ્હિ એત્થ અત્થો ‘‘વુડ્ઢવસ્સાનં ભિક્ખુ સેનાસનેસુ વિહરન્તો’’તિ એવરૂપાનં ભિક્ખૂનં અબ્ભન્તરે યો કોચિ ભિક્ખૂતિ વુત્તં હોતિ.

અરઞ્ઞલક્ખણં **અદિન્નાદાનવણ્ણનાયં** વુત્તં. અયં પન વિસેસો – સચે વિહારો પરિક્ખિત્તો હોતિ, પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઇન્દખીલતો અપરિક્ખિત્તસ્સ પરિક્ખેપારહટ્ઠાનતો પટ્ઠાય યાવ વિહારપરિક્ખેપા મિનિતબ્બં. સચે વિહારો અપરિક્ખિત્તો હોતિ, યં સબ્બપઠમં સેનાસનં વા ભત્તસાલા વા ધુવસન્નિપાતટ્ઠાનં વા બોધિવા ચેતિયં વા દૂરે ચેપિ સેનાસનતો હોતિ, તં પરિચ્છેદં કત્વા મિનિતબ્બં. સચેપિ આસન્ને ગામો હોતિ, વિહારે ઠિતેહિ ઘરમાનુસકાનં સદ્દો સૂયતિ, પબ્બતનદીઆદીહિ પન અન્તરિતત્તા ન સક્કા ઉજું ગન્તું, યો ચસ્સ પકતિમગ્ગો હોતિ, સચેપિ નાવાય સઞ્ચરિતબ્બો, તેન મગ્ગેન ગામતો પઞ્ચધનુસતિકં ગહેતબ્બં. યો આસન્નગામસ્સ અઙ્ગસમ્પાદનત્થં તતો તતો મગ્ગં પિદહતિ, અયં ‘‘ધુતઙ્ગચોરો’’તિ વેદિતબ્બો.

સાસઙ્કસમ્મતાનીતિ ‘‘સાસઙ્કાની’’તિ સમ્મતાનિ; એવં સઞ્ઞાતાનીતિ અત્થો. પદભાજને પન યેન કારણેન તાનિ સાસઙ્કસમ્મતાનિ, તં દસ્સેતું ‘‘આરામે આરામૂપચારે’’તિઆદિ વુત્તં.

સહ પટિભયેન **સપ્પટિભયાનિ**, સન્નિહિતબલવભયાનીતિ અત્થો. પદભાજને પન યેન કારણેન તાનિ સપ્પટિભયાનિ; તં દસ્સેતું ‘‘આરામે આરામૂપચારે’’તિઆદિ વુત્તં.

સમન્તા ગોચરગામે નિક્ખિપેય્યાતિ આરઞ્ઞકસ્સ સેનાસનસ્સ સમન્તા સબ્બદિસાભાગેસુ અત્તના અભિરુચિતે ગોચરગામે સતિયા અઙ્ગસમ્પત્તિયા નિક્ખિપેય્ય.

તત્રાયં અઙ્ગસમ્પત્તિ – પુરિમિકાય ઉપગન્ત્વા મહાપવારણાય પવારિતો હોતિ, ઇદમેકં અઙ્ગં. સચે પચ્છિમિકાય વા ઉપગતો હોતિ છિન્નવસ્સો વા, નિક્ખિપિતું ન લભતિ. કત્તિકમાસોયેવ હોતિ, ઇદં દુતિયં અઙ્ગં. કત્તિકમાસતો પરં ન લભતિ, પઞ્ચધનુસતિકં પચ્છિમમેવ પમાણયુત્તં સેનાસનં હોતિ, ઇદં તતિયં અઙ્ગં. ઊનપ્પમાણે વા ગાવુતતો અતિરેકપ્પમાણે વા ન લભતિ, યત્ર હિ પિણ્ડાય ચરિત્વા પુન વિહારં ભત્તવેલાયં સક્કા આગન્તું, તદેવ ઇધ અધિપ્પેતં. નિમન્તિતો પન અદ્ધયોજનમ્પિ યોજનમ્પિ ગન્ત્વા વસિતું પચ્ચેતિ, ઇદમપ્પમાણં. સાસઙ્કસપ્પટિભયમેવ હોતિ, ઇદં ચતુત્થં અઙ્ગં. અનાસઙ્કઅપ્પટિભયે હિ અઙ્ગયુત્તેપિ સેનાસને વસન્તો નિક્ખિપિતું ન લભતીતિ.

અઞ્ઞત્ર ભિક્ખુસમ્મુતિયાતિ યા ઉદોસિતસિક્ખાપદે કોસમ્બકસમ્મુતિ (પારા॰ ૪૭૫) અનુઞ્ઞાતા તસ્સા સમ્મુતિયા અઞ્ઞત્ર; સચે સા લદ્ધા હોતિ, છારત્તાતિરેકમ્પિ વિપ્પવસિતું વટ્ટતિ.

પુન ગામસીમં ઓક્કમિત્વાતિ સચે ગોચરગામતો પુરત્થિમાય દિસાય સેનાસનં; અયઞ્ચ પચ્છિમદિસં ગતો હોતિ, સેનાસનં આગન્ત્વા સત્તમં અરુણં ઉટ્ઠાપેતું અસક્કોન્તેન ગામસીમમ્પિ ઓક્કમિત્વા સભાયં વા યત્થ કત્થચિ વા વસિત્વા ચીવરપ્પવત્તિં ઞત્વા પક્કમિતું વટ્ટતીતિ અત્થો. એવં અસક્કોન્તેન તત્થેવ ઠિતેન પચ્ચુદ્ધરિતબ્બં, અતિરેકચીવરટ્ઠાને ઠસ્સતીતિ. સેસં ઉત્તાનમેવ.

કથિનસમુટ્ઠાનં – કાયવાચતો કાયવાચાચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતિ, અકિરિયા, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મવચીકમ્મં, તિચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

સાસઙ્કસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. પરિણતસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૫૭. **તેન સમયેના**તિ પરિણતસિક્ખાપદં. તત્થ **પૂગસ્સા**તિ સમૂહસ્સ; ધમ્મગણસ્સાતિ અત્થો. **પટિયત્ત**ન્તિ પટિયાદિતં. **બહૂ સઙ્ઘસ્સ ભત્તા**તિ સઙ્ઘસ્સ બહૂનિ ભત્તાનિ અનેકાનિ લાભમુખાનિ; ન સઙ્ઘસ્સ કેનચિ પરિહાનીતિ દીપેન્તિ. **ઓણોજેથા**તિ દેથ. કિં પનેવં વત્તું વટ્ટતીતિ કસ્મા ન વટ્ટતિ? અયઞ્હિ અભિહટભિક્ખા અભિહરિત્વા એકસ્મિં ઓકાસે સઙ્ઘસ્સત્થાય પટિયત્તા અભિહટપટિયત્તે ચ ઉદ્દિસ્સ ઠપિતભાગે ચ પયુત્તવાચા નામ નત્થિ.

૬૫૮. **સઙ્ઘિક**ન્તિ સઙ્ઘસ્સ સન્તકં. સો હિ સઙ્ઘસ્સ પરિણતત્તા હત્થં અનારૂળ્હોપિ એકેન પરિયાયેન સઙ્ઘસ્સ સન્તકો હોતિ, પદભાજને પન ''સઙ્ઘિકં નામ સઙ્ઘસ્સ દિન્નં હોતિ પરિચ્ચત્ત''ન્તિ એવં અત્થુદ્ધારવસેન નિપ્પરિયાયતોવ સઙ્ઘિકં દસ્સિતં. **લાભ**ન્તિ પટિલભિતબ્બવત્થું આહ. તેનેવસ્સ નિદ્દેસે ''ચીવરમ્પી''તિઆદિ વુત્તં. **પરિણત**ન્તિ સઙ્ઘસ્સ નિન્નં સઙ્ઘસ્સ પોણં સઙ્ઘસ્સ પબ્ભારં હુત્વા ઠિતં. યેન પન કારણેન સો પરિણતો હોતિ, તં દસ્સેતું ''દસ્સામ કરિસ્સામાતિ વાચા ભિન્ના હોતી''તિ પદભાજનં વુત્તં.

૬૫૯. **પયોગે દુક્કટ**ન્તિ પરિણતલાભસ્સ અત્તનો પરિણામનપયોગે દુક્કટં, પટિલાભેન તસ્મિં હત્થં આરૂળ્હે નિસ્સગ્ગિયં. સચે પન સઙ્ઘસ્સ દિન્નં હોતિ, તં ગહેતું ન વટ્ટતિ, સઙ્ઘસ્સેવ દાતબ્બં. યોપિ આરામિકેહિ સદ્ધિં એકતો ખાદતિ, ભણ્ડં અગ્ઘાપેત્વા કારેતબ્બો. પરિણતં પન સહધમ્મિકાનં વા ગિહીનં વા અન્તમસો માતુસન્તકમ્પિ ''ઇદં મય્હં દેહી''તિ સઙ્ઘસ્સ પરિણતભાવં ઞત્વા અત્તનો પરિણામેત્વા ગણ્હન્તસ્સ નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. ''ઇમસ્સ ભિક્ખુનો દેહી''તિ એવં અઞ્ઞસ્સ પરિણામેન્તસ્સ સુદ્ધિકપાચિત્તિયં. એકં પત્તં વા ચીવરં વા અત્તનો, એકં અઞ્ઞસ્સ પરિણામેતિ, નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયઞ્ચેવ સુદ્ધિકપાચિત્તિયઞ્ચ. એસેવ નયો બહૂસુ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

> ''નિસ્સગ્ગિયેન આપત્તિં, સુદ્ધિકેન પાચિત્તિયં;
> આપજ્જેય્ય એકતો;
> પઞ્હા મેસા કુસલેહિ ચિન્તિતા''તિ. (પરિ॰ ૪૮૦);

અયઞ્હિ પરિણામનં સન્ધાય વુત્તો. યોપિ વસ્સિકસાટિકસમયે માતુઘરેપિ સઙ્ઘસ્સ પરિણતં વસ્સિકસાટિકં ઞત્વા અત્તનો પરિણામેતિ, નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. પરસ્સ પરિણામેતિ, સુદ્ધિકપાચિત્તિયં. મનુસ્સા ''સઙ્ઘભત્તં કરિસ્સામા''તિ સપ્પિતેલાદીનિ આહરન્તિ, ગિલાનો ચેપિ ભિક્ખુ સઙ્ઘસ્સ પરિણતભાવં ઞત્વા કિઞ્ચિ યાચતિ, નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયમેવ. સચે પન સો ''તુમ્હાકં સપ્પિઆદીનિ આભટાનિ અત્થી''તિ પુચ્છિત્વા ''આમ, અત્થી''તિ વુત્તે ''મય્હમ્પિ દેથા''તિ વદતિ, વટ્ટતિ. અથાપિ નં કુક્કુચ્ચાયન્તં ઉપાસકા વદન્તિ – ''સઙ્ઘોપિ અમ્હેહિ દિન્નમેવ લભતિ; ગણ્હથ, ભન્તે''તિ એવમ્પિ વટ્ટતિ.

૬૬૦. **સઙ્ઘસ્સ પરિણતં અઞ્ઞસઙ્ઘસ્સા**તિ એકસ્મિં વિહારે સઙ્ઘસ્સ પરિણતં અઞ્ઞં વિહારં ઉદ્દિસિત્વા ''અસુકસ્મિં નામ મહાવિહારે સઙ્ઘસ્સ દેથા''તિ પરિણામેતિ .

ચેતિયસ્સ વાતિ ''કિં સઙ્ઘસ્સ દિન્નેન, ચેતિયસ્સપૂજં કરોથા''તિ એવં ચેતિયસ્સ વા પરિણામેતિ.

ચેતિયસ્સ પરિણતન્તિ એત્થ નિયમેત્વા અઞ્ઞચેતિયસ્સત્થાય રોપિતમાલાવચ્છતો અઞ્ઞચેતિયમ્હિ પુપ્ફમ્પિ આરોપેતું ન વટ્ટતિ. એકસ્સ ચેતિયસ્સ પન છત્તં વા પટાકં વા આરોપેત્વા ઠિતં દિસ્વા સેસં અઞ્ઞસ્સ ચેતિયસ્સ દાપેતું વટ્ટતિ.

પુગ્ગલસ્સ પરિણતન્તિ અન્તમસો સુનખસ્સાપિ પરિણતં ‘‘ઇમસ્સ સુનખસ્સ મા દેહિ, એતસ્સ દેહી’’તિ એવં અઞ્ઞપુગ્ગલસ્સ પરિણામેતિ, દુક્કટં. સચે પન દાયકા ‘‘મયં સઙ્ઘસ્સ ભત્તં દાતુકામા, ચેતિયસ્સ પૂજં કાતુકામા, એકસ્સ ભિક્ખુનો પરિક્ખારં દાતુકામા, તુમ્હાકં રુચિયા દસ્સામ; ભણથ, કત્થ દેમા’’તિ વદન્તિ. એવં વુત્તે તેન ભિક્ખુના ‘‘યત્થ ઇચ્છથ, તત્થ દેથા’’તિ વત્તબ્બા. સચે પન કેવલં ‘‘કત્થ દેમા’’તિ પુચ્છન્તિ, પાળિયં આગતનયેનેવ વત્તબ્બં. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવ.

તિસમુટ્ઠાનં – કાયચિત્તતો વાચાચિત્તતો કાયવાચાચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતિ, કિરિયં, સઞ્ઞાવિમોક્ખં, સચિત્તકં, લોકવજ્જં, કાયકમ્મવચીકમ્મં, અકુસલચિત્તં, તિવેદનન્તિ.

સમન્તપાસાદિકાય વિનયસંવણ્ણનાય

પરિણતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો પત્તવગ્ગો તતિયો.

નિસ્સગ્ગિયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પારાજિકકણ્ડ-અટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.